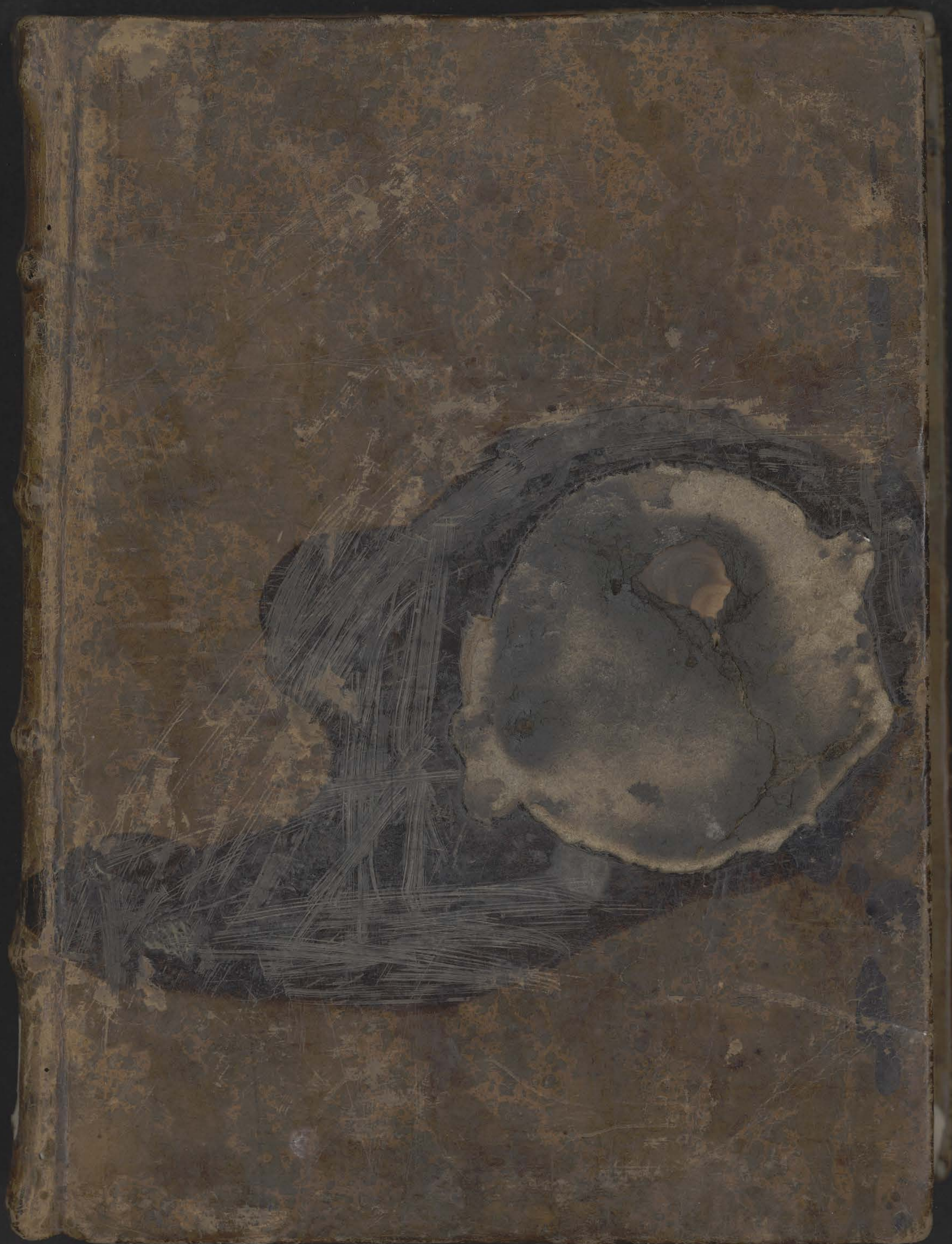

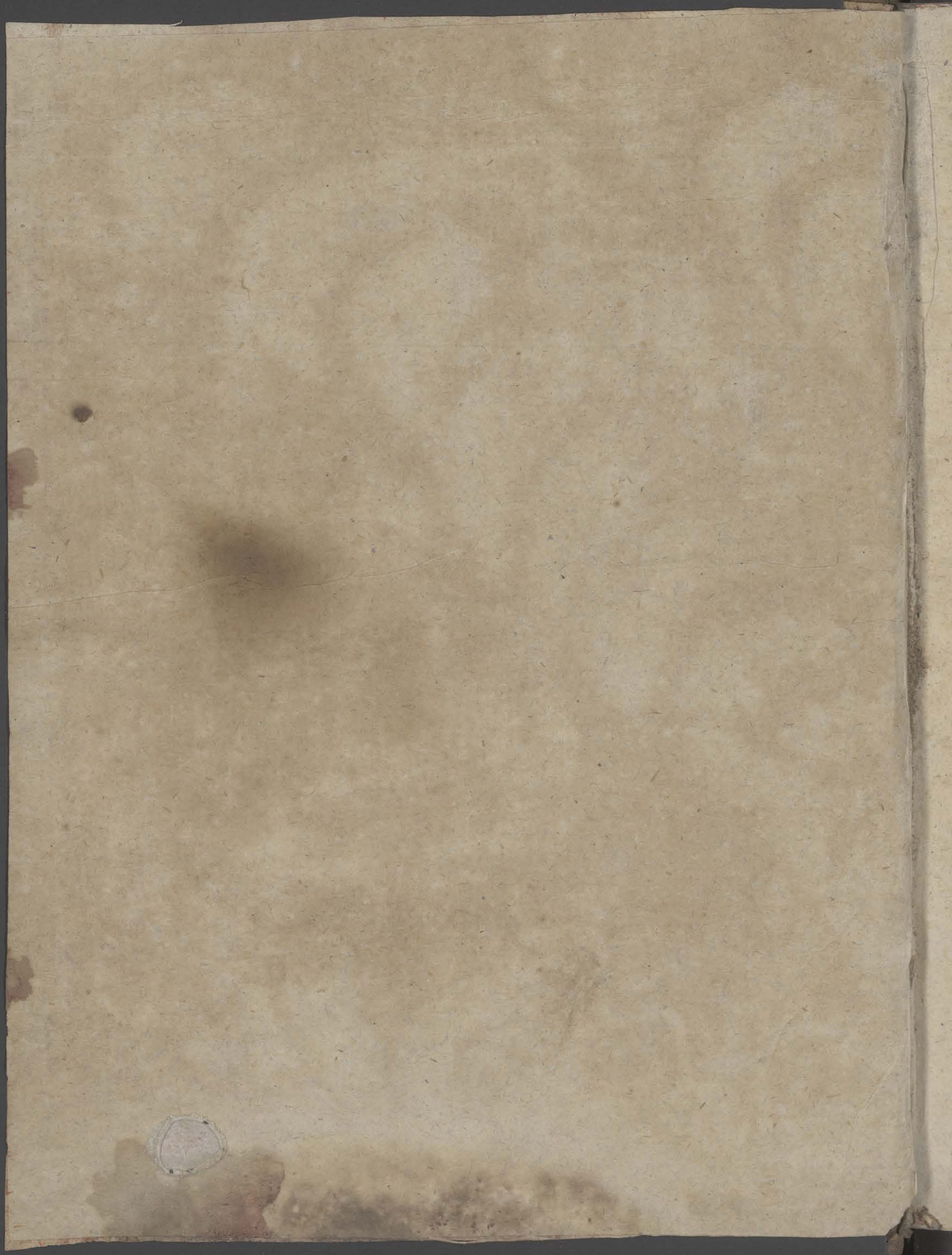

LUX MORALIS

EXPOSITA A R. P.

SABINO BONONIENSI,

In duas Partes divisa.

LUX
MORALIS

Bipartita Illustratione
UNIVERSAM QUASI MORALEM
Theologiam summatim elucidans,
CLERICIS ORDINANDIS, & CONFESSARIIS
instituendis in Examine, atque Exercitio aptè resulgens,
ne in errorum, aut hucusque à SUMMIS PONTIFICIBUS
damnatarum Thesium scopulos offendant:

EXPOSITA
A P. FR. SABINO BONONIENSI
Theologiæ, & Sacrorum Canonum Professore, Ordinis
Minorum Strictioris Observantiæ Reformatorum SANCTI
PATRIS FRANCISCI Provinciæ Bononiæ.

ILLUSTRATIO PRIMA,
SIVE
PARS PRIMA.

VENETIIS, MDCCXXII.
Ex Typographia Balleoniana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

DIVO RAYMUNDO
DE PENNAFORT DOMINICANO.

Editanti mihi cuinam inclyto Mæcenati, præstantique Patrono meas hasce elucubrationes pro more nuncuparem, Tu primus occurristi, *Dive Raymunde*, qui non uno, sed multiplici nomine, hoc Tibi pendi vectigal exposcebas. -- Volumen hoc, quod Euangelicæ Sapientiæ, & Christianæ Religionis complectitur Leges, illas videlicet faces, quas Theologia Moralis præ-

ſefert omnibus CHRISTI aſſeclis; qui cœcas inter hujus vitæ ambages divinum Ducem ad cœleſtem Patriam comitantur. -- Ergo Tibi, qui dum in terris ageres, Sapientiæ, & Religionis oraculum Te probaſti, qualicumque doctrina, & pietate refulgentem, Opuſculum morale dicandum erat; ſiquidem & fortiſſimi Heroes arma in trophæum, & celeberrimi Doctores laureas in decus proprium referre ſolent à clientibus, illudque in dies impletur Euangelicum adagium: (Luc. 8.) *Habenti dabitur*; in quo enim virtutis genere quiſpiam inter alios clariùs excellit, ejuſdem pariter virtutis luculentiùs ab aliis præmium reportat. -- Quid? Sapientiſſimo Regum omnium, hominumque teſte: (Eccleſ. 1.) ad mare *unde exeunt flumina revertuntur*. Igitur quota, quota eſt, quam à Te hauſi, ad Te uberrimum, *Raymunde*, fontem, ad Te, ſcientiarum peramplum mare redire debet moralis doctrina. Quis te ab Archigymnaſio *Bononienſi*, ubi Sacros Canones ſumma cum admiratione innumeris ſtudentibus es interpretatus, tum ex Academiis Hiſpaniarum, in quibus *Te novum Salomonem* populi, Regeſque ipſi certatim conſulebant, tum à Romana Urbe, Supremaque Eccleſiaſtici Regiminis Curia, ubi jubente Gregorio Nono Romanorum Pontificum, & Conciliorum ſtatuta, ſepulta propemodùm profundis è latebris eruiſti, ſparſa unam in aciem DECRETALIUM inſtructiſſimam coegiſti, ſuboſcura aurea perfudiſti luce, infirma hominibus præforti robore firmaſti, quis neſciat, inquam, Te illud extitiſſe *Mare magnum* Conſcientiæ Caſuum, *& ſpatioſum manibus* ſtudentium, (Pſal. 103.) ex quo *flumina Aquæ Vivæ*, aquæ *ſalientis in vitam æternam*, (Joan. 4.) effluxerunt in omnes fidelis Orbis regiones? -- Ad ipſummet igitur recurrant Mare grati, & obſequentes Scientiarum rivuli, quos meos in libros deduxi ad agri Euangelici areolas irrigandas. -- Quod porrò florentiſſimum ver, imò ſatiùs dixerim uberrimam æſtatem, fertiliſſimumque non Scientiarum tantùm, ſed omnium Virtutum etiam autumnum,

iſti

isti non devehent rivuli, situo planè Divino Spiritu, qui super has aquas ferebatur, (Gen. 1.) & fertur, tua fœtæ luculentissima SANCTITATE, aquæ, inquam, felices, meæ videlicet Sententiæ, à Te, auspicatissimo Fonte, manarunt? -- Sed mihi, & areolis, aquis, & doctrinis meis, imò potiùs Tuis, omen longè feliciùs præcucurrit. -- Edisseram quod sentio. -- Celeberrima flumina à Paradisi voluptatis magno fluvio erumpentia, (Genes. 2.) fœcundis cum aquis metalla pretiosa, gemmasque singulares convehebant; quamobrem irrigatas in regiones pretiosissimam profundebant tempestatem. -- Argentum igitur, atque aurum, pretiosas margaritas, gemmasque præstantes undæ illæ, doctrinæque quaquaversùm afferent, & proferent, quæ Te, ditissimum Virtutum Fontem, nactæ sunt, juxta illud: (Prov. 20.) *Est aurum, & multitudo gemmarum: & vas pretiosum labia Scientiæ.* Scientiæ, inquam, divinæ, moribus optimis instructæ, atque instruentis. -- Effundent ergo argenteam illam morum innocentiam, qua centum propemodùm per annos in Academiis, atque Regiis in aulis, non secùs ac religiosis Claustris, integerrimam servasti, alter inter Ægyptios populos Joseph, & Daniel inter Chaldæorum Dynastes. Effundent præfulgens Charitatis aurum, quo innumeros à dæmonum vinculis *Tu Insignis Sacramenti Pœnitentiæ Minister*, & è Barbarorum tyrannide *novi Ordinis prudens Legislator*, strenuusque Promotor redimisti. -- Effundent Prudentiæ, & Justitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ gemmas, quibus munificentissimè ditasti tum Clarissimum tuum *Prædicatorum Ordinem*, Provincialis, & Generalis munere fungens, tum augustam Aragonum Regum, æqué ac Apostolicam Romanorum Pontificum aulam, Pœnitentiarii, ac Capellani, (ut vocant) Concionatoris, simulque Consiliarii multiplicem gerens personam, tum Christianam universam Rempublicam sermone, scriptis, sanctioris vitæ Institutis, quæ tuum peperit consilium, aluit cura, firmavit oratio, exemplum absolutissimè

simè

ſimè perfecit. -- Fauſta hæc omnia præfari licet, ſi ſpectetur Fons ille, ex quo aqua iſta Sapientiæ manavit, ſi conſpiciatur Pater ille, atque Patronus, miram unde virtutem, fauſtumque auſpicium eadem doctrina noſtra ſortita eſt. Aſt adde, quòd pervetuſtum fœdus, inter Optimos noſtros Patriarchas DOMINICUM, ET FRANCISCUM, tunc primò ſancitum, cùm utrumque Lateranenſem Baſilicam prolabentem humeris ſuis ſuſtentare vidit revelatione Divina INNOCENTIUS PAPA hujus nominis TERTIUS, & ambo Romæ ſe invicem amplexantes ſanctæ vinculo amicitiæ, in eodem propoſito ambulare ſtatuerunt: poſtmodùm renovatum, cùm eorum Thomas, & Bonaventura arctiſſimo eodem amicitiæ nexu colligati Eccleſiæ Catholicæ Sapientiam, dignitatemque propugnare, atque ampliare ſtuduerunt; firmatum perinde per tot ſæcula, quibus filii, & nepotes utriuſque Religioſæ Familiæ, mutuis invicem benevolentiæ, ac pietatis officiis decertarunt: hoc, inquam, fœdus me impulit, ut hoc Tibi, *Raymunde*, monumentum ponerem, atque dicarem; hac ſiquidem ratione omnibus compertum fiet, *Dominicanum* inter atque *Franciſcanum* genus antiquum, & amoris, & Religionis, gratiarumque perdurare commercium, cùm *Raymundus* mihi ſera hac ætate ſcientiam, virtutem, zelum, validiſſimum Patrocinium præferat; contra verò *Raymundo* laudes, grates, venerationem in ævum referam ego

Fr. Sabinus Bononienſis
Fratrum Minorum minimus,
die 17. *Auguſti anni* 1721.
Bononiæ.

PIO

PIO LECTORI
Salutem.

Aciendi plures libros nullus est finis. Audisti à Salomone, Eccles. cap. 12. vers. 12. Quid ergo miraris respiciendo meum liberculum? Libri nonne sunt Animæ liberi, ingenii partus, mentis conceptus, scientiæ thesauri? Ita. Si nullus est finis inter homines sæculares procreandi filios, & filias, & acquirendi sibi perituras divitias: dicito mihi, cur Sapientibus tantùm assignandus est terminus libros imprimendi, qui sunt liberis chariores, operosiores? Filii mentis præstant filiis ventris; divitiæ transeuntes in comparatione Sapientiæ nihili ducendæ; nostrorum diversitas appetituum est causa realis, ut in communi mensa tot sint cibi diversi, diversimodè aptati; in foro tot variæ merces; in viridario tot dissimiles flores; in pomario tot diversæ arbores. Quare igitur nonnulli admirando conqueruntur, in Bibliothecis tot diversa, variaque Scriptorum vidisse volumina? Certissimè ignorant, quòd immensitas rerum scibilium, insatiabilitas humanæ Animæ, varietas intellectualium appetituum, curiositas, imò & studiositas sciendi, addendi, explicandi difficultates rerum in qualibet scientia, & arte, sunt vera tot librorum origo. Ne sis, quæso, de numero illorum insipientium, quos audivi dicentes: Libri Moralis Theologiæ potiùs essent comburendi, quàm multiplicandi. *Comburendi*? Quare sic non dicis de turba magna innumerabilium Scriptorum in Jure Civili, in Arte medica, in poetica, in historica, & similibus? Meliùs sentiendum cum D. Augustino præcipuo Ecclesiæ Catholicæ lumine, qui (libr. 1. de Trin.

cap.

cap. 3. & alibi) dicit : *Utile est, plures à pluribus fieri libros, etiam de eadem materia tractantes, &c.* Ratio in promptu est; quia ipsa sola varietas vel in methodo, vel in gratia, vel in stylo, vel in ordine dicendi, probandi, declarandi easdemmet veritates (ut annuatim faciunt nostri Concionatores) semper placere solet. Præterquam quòd aliquid novi, vel novè declaratum semper invenies in uno, quod in alio desiderabatur volumine. Ideoque scias, me attentè legisse, expoliasse quàmplures Theologiæ Moralis Libros: antiquos, modernos, nostrates, exteros, magnos, & parvos: sicut legendo reperies, saltem in tot citationibus: per plura lustra huic tam nobis, quàm proximis utili, ac necessariæ scientiæ sedulam navasse operam, ipsamque intra, & extra Religionem meam docuisse, atque tantoperè laborasse, ut tam immensam molem abbreviatam reduxerim ad hanc *septuaginta duorum Tractatuum* moderatam (ni fallor) portionem; atque *Examini, & Exercitio Clericorum ordinandorum, juvenum Sacerdotum studentium, novitiorumque Confessariorum*, tam sæcularium, quàm Regularium, (maximè meæ Religionis) genioque eorum mihi noto pro viribus adaptaverim. -- Studentes enim nostræ ætatis vocitantes illud, ARS LONGA, VITA BREVIS, exoptant, se habere totum, & tutum Moralis Veritatis immensum splendorem, abbreviatum in modico quidem, sed lucido, claro, puroque libro. Quantum sapui, quantum potui, hoc unum eis præstiti; quapropter non incongruè hunc affixi titulum *LUX MORALIS*, *&c.* Enimverò experientià didici, studiosam juventutem, ut plurimùm languere, & opprimi à nimia librorum copia, vastitate materiæ, grandium splendore voluminum, ad quorum intelligentiam, & possessionem magna etiam exigitur capacitas, longum, ac indefessum studium, multaque legentis patientia. Audisti meam intentionem, benigne Lector; respice, revolve meum Opusculum: at oculis humanis. Si homo es, humanus esto; hinc inter me, meosque studentes, an sim assecutus intentum, judex eris. -- Opus imperfectum, ac rude: concedo; quamvis (mihi crede) *purgatum septuplùm* quoad doctrinam; at quoad Typographiam, heu! certò scias, nec maximam valere diligentiam, ut quodvis opus, Typis

datum,

datum, omnibus expurgatum erroribus, ac immune ab illa, quasi innata, confusione colluceat. — Opus hominis est? Ergo imperfectum; ergo correctioni semper obnoxium. *Homines sumus: non Angeli*. Nullus hujusmodi librorum omnibus placet, in ea potissimùm parte, quæ topica, seu *opinativa* appellatur. Unusquisque in suo sensu, suaque opinione abundare, & alios in suam trahere sententiam quasi naturali instinctu affectat. At ipse (Divino protegente auxilio) nulli me despondi Opinioni; quia didici, veram esse sapientiam, *Non sibi soli sapere*. Quocirca omne meum in his scriptis judicium cuilibet discreto, docto, pioque catholico, multò magis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ VERITATIS Magistræ libenter subiicio, ac subjectum semper esse, VOLO; ut omnes tamquam *filii Lucis* ambulantes in hoc caliginoso vitæ labentis sæculo mereamur, Divina adjutrice Gratia, pervenire ad contemplandam VERAM LUCEM, summamque Veritatem DEI nostri in perpetuas æternitates. Fiat.

CEN-

CENSURA ET APPROBATIO THEOLOGORUM.

PRæclarum Opus, cui titulus est: *LUX MORALIS; universam quasi Theologiam Moralem bipartita illustratione summatim dilucidans, &c.* à R. P. Sabino à Bononia Ordinis Minorum S. P. Francisci Reformatorum Provinciæ Bononiensis Theologo, ac Sacrorum Canonum Lectore industriosè, & eruditè elucubratum, authoritate Sacræ Scripturæ, Concilii Tridentini, ac Sanctorum Patrum copiosissimè munitum, Summorum Pontificum Decretis firmiter stabilitum, rationumque pondere solidè firmatum, jussu Reverendissimi P. Deodati à Roma totius Reformatæ Cismontanæ Familiæ Vice-Commissarii Generalis, diligenti lustravi studio, & accuratè perlegi. Lucem istam Moralem nulla erroris umbra obfuscat, nulla falsitatis nebula obscurat; cùm nihil occurrat, quod Fidei Veritas non admittat, nihil quod morum sanctitas non approbet, nilve quod sana doctrina non doceat; quinimò lucidissimis radiis ea undequaque resplendet. Coruscat enim nitore doctrinæ, styli claritate, ac uberrimæ eruditionis splendore. Videat igitur publicum lumen *LUX ISTA MORALIS*, ut super candelabrum posita, nedum luceat omnibus, qui in domo sunt Seraphicæ Religionis, verùm etiam ad commune beneficium per totum orbem suos diffundat radios. Sic censeo, & judico.

Dat. In nostro Conventu D. Bonaventuræ Venetiarum die 18. Octobris, anno 1715.

Ego Frater Bonaventura à Primerio Sac. Theol. Lector.

ACcuratè perlegi Librum, cui titulus: *LUX MORALIS, &c.* concinnatum à R. P. Sabino Bononiensi Ord. Min. Stric. Observantiæ Thologo, ac Sacrorum Canonum professore, juxta mandatum Reverendissimi P. Deodati à Roma Minorum Reformatorum Vice-Commissarii Generalis, & nihil reperi dissonum Catholicæ Fidei, aut Christianis moribus, quinimò Doctrinam sanam, frugiferam, & clarè dispositam: conformem Sacri Concilii Tridentini Decretis, Canonibus, ac SS. Patribus, quæ nonnisi utilitatem magnam afferre potest legentibus. Ideo hoc Opus dignum censeo, ut prælo mandetur, imò exopto. In quorum fidem, &c.

Venetiis die 26. Octobris 1715.

Fr. Antoninus à Padua Min. Refor. S. Theol. Lector.

FA-

F A C U L T A S

SUPERIORIS GENERALIS.

CUm à duobus nostræ Religionis Lectoribus Theologis revisum, approbatumque fuerit quoddam Opus, cui titulus *LUX MORALIS universam quasi Theologiam Moralem bipartita illustratione summatim elucidans, &c.* à V. Adm. P. Sabino à Bononia Concionatore, Sacrorum Canonum, ac Scholasticæ Theologiæ Lectore nostræ Reformatæ Provinciæ Boniensis elaboratum, sive compilatum. Nos virtute præsentium facultatem, quatenùs ad nos spectat, eidem Authori impertimur, ut Typis illud mandare possit, & valeat, si videbitur iis, ad quos attinet.

Dat. Romæ ex Conventu S. Francisci ad Ripas, die 30. Novembris, anno 1715.

Loco ✠ Sigilli.

Regist. tit. Prov.

Fr. Deodatus à Roma Vice-Commissarius Generalis, &c.

LICENTIA S. OFFICII

Inquisitionis Bononiæ.

DIe 16. Augusti 1721. Liber iste, cui titulus -- LUX MORALIS, &c. exposita à P. F. Sabino Bononiensi Ord. Min. Strict. Observ. Reform. &c. cùm jam fuerit emendatus juxta præscripta à Sacra Congregatione, poterit imprimi extra Statum Ecclesiasticum.

F. V. M. Mazzoleni Inquisitor Generalis Bononiæ.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fr. Tommaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Lux Moralis bipartita Illustratione universam quasi moralem Theologiam summatim elucidans, exposita à P. Sabino Bononiensi, &c.* non esservi cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle publiche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 27. Marzo 1722.

(
(Francesco Soranzo Procur. Rif.
(Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

SERIES TRACTATUUM

Primæ Partis hujus Lucis Moralis.

Alios Tractatus vide in Secunda Parte cum suo Indice.

TRA-

TRACTATUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA.

Ractaturus magnam rei moralis Scientiam ad omnes quasi Casus Conscientiæ funditùs resolvendos multorum praxim Doctorum secutus, initium sumo ab ipsamet Conscientia, quæ est Lux, & Lex interna humanarum actionum: & ad ipsam formandam, cùm requirantur Intellectus, Ratio, Lex naturalis, Synderesis, Scientia Moralis, & Prudentia, de his breviter erit videndum, antequam Conscientiam definiamus, ac dividamus. Igitur

Quæro I. *Quid est Intellectus*?

1 *Respondeo*. Est potentia spiritualis, & naturalis Animæ rationalis, qua apprehendimus, judicamus, & discurrimus de rebus quibuscumque; qualem potentiam nobis inesse, etiam ipsa experientia comprobat. Homo enim est discursivus: ergo apprehendit, & judicat de omnibus rebus tam naturalibus, quàm Divinis.

Quæro II. *Quid est Ratio*?

2 ℞. Est ejusdem Intellectus virtus innata, qua potest discernere verum à falso, & bonum à malo morali, seu honestum ab inhonesto: & alio nomine dicitur *Usus rationis*.

Quæro III. *Quid est Lex naturalis*?

3 ℞. Hìc sumitur Lex naturalis pro ipsomet Lumine naturali, seu Rationis dictamine partialiter, quatenùs se extendit ad omnia, & sola agibilia, seu practica naturaliter cognoscibilia, quorum cognitione homo discernit bonum à malo: & Lex ista dirigit ad bonum prosequendum, & ad malum fugiendum juxta illud Psalmi quarti: *Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos Lumen vultus tui, Domine*. Ubi Cardinalis Ugo de S. Charo sic glossat: Ipsa ratio nobis indicat bona ista, quæ antonomasticè dicuntur Bona, quia vera sunt: & ista quærentibus respondit: *Signatum est super nos*: idest, in superiori parte nostri, idest, in Anima *Lumen vultus tui, Domine*: idest, luminosus vultus tuus, idest, Ratio. Vultus enim Dei dicitur Ratio: quia sicut per vultum homo homini assimilatur, & homo cognoscit hominem: ita per Rationem similes sumus Deo, & Deum cognoscimus. Istud Lumen signatum est super nos. Hæc Card. Ugo.

Lex igitur naturalis est ipsum dictamen practicum rectæ Rationis: & continet prima principia practica, & moralia ex terminis nota, & conclusiones inde necessariò, & evidenter deductas. V. G. ex illo primo principio, *Malum fugiendum est*, statim immediatè quasi imperceptibili discursu homo intelligit, & deducit, *ergo non est mentiendum, nec furandum, nec occidendum &c.* & hoc fit per ipsum dictamen Rationis, & Legis naturalis. 4

Quæro IV. *Quid est Synderesis*?

℞. *Synderesis* est vox Græca, quæ Latinè sonat *Conservatio*: quia reverà ista Synderesis suo dictamine naturam rationalem in *Bono* conservat, alioquin naturali inclinatione facillimè declinaret in *Malum*, & in *Pejus*. Ergo Synderesis est habitus cognoscitivus inclinans 5

nans ad honestum bonum : *Seu* est notitia primorum principiorum rei moralis, generaliter dictans bonum prosequendum, & malum fugiendum: *Vel* est Cognitio inclinans ad bonum , & obmurmurans malo.

Quæro V. *Quænam sunt prima ista principia moralia?*

6 ℞. Sunt hæc: *Omne bonum honestum est amplectendum. -- Omne malum inhonestum, & injustum est fugiendum. -- Unus Deus colendus. -- Parentes honorandi. -- Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. -- Quodcumque cupis tibi fieri, facito alteri. -- Convenienter naturæ rationali vivendum est* : & similia, quæ sunt quasi semina Virtutum incommutabilia, ut dicit D. Augustinus *lib. 2. de libero arbitrio cap. 10.*

Quæro VI. *Quid est Scientia moralis naturalis?*

7 ℞. Est habitus cognoscitivus , vel notitia practica conclusionum universalium ex primis illis principiis deductarum lumine naturali. V. G. Ex illo primo principio, *Convenienter naturæ rationali est vivendum*, Ratio naturalis deducit hanc Conclusionem, *Ergo temperatè manducandum, & moderatè bibendum est*. Cognitio hujus Conclusionis est Scientia moralis naturalis; quia omnis homo ratione utens hanc veritatem scire potest, ac debet. Idem dicendum de aliis &c.

Sicut enim datur Logica, & Philosophia naturalis; ita dari debet, & de facto datur Scientia moralis naturalis. Omnes enim sciunt, *Non esse furandum, non mœchandum, non pejerandum, non blasphemandum &c.* quia *Furtum, mœchia, perjurium, blasphemia &c.* mala sunt moraliter.

Quæro VII. *Quid est Prudentia?*

8 ℞. Est recta Ratio agibilium: *seu* est habitus cum recta ratione activus, vel operativus: quo nimirùm Intellectus applicat prima principia, & conclusiones deductas ex illis ad aliquam actionem in particulari. V. G. *Convenienter naturæ rationali vivendum est*: hoc est unum primum principium morale; *Ergo temperatè, ac moderatè manducandum, & bibendum est*: hæc est conclusio deducta ex illo primo principio.

Quomodo applicabitur hæc scientia moralis ad aliquam actionem in particulari? Per Prudentiam; nam cùm actiones in particulari *temperatè vivendi* habeant diversas circumstantias *personæ, temporis, laboris &c.* quod uni satis, alteri non satis, alteri nimium erit; ideò necessaria est Prudentia, quæ, consideratis omnibus circumstantiis personæ, temporis, laboris &c. applicet in particulari tantum cibi, & potus, quantum necessarium videtur ad temperatè vivendum huic personæ talis ætatis, complexionis, valetudinis, occupationis &c. ad conservandam ejus naturam cum Virtute Temperantiæ; ergo Prudentia necessaria est ad formandam Conscientiam simul cum aliis prædictis notitiis.

Quæro VIII. *Quid est Conscientia?*

℞. Variè potest describi. I. Con- 9
scientia est *quasi cordis Scientia*; quia homo per propriam Conscientiam scit quid actum sit, & quid agatur in corde suo; unusquisque enim habet notitiam sui ipsius per dictamen Conscientiæ. II. Conscientia est *quasi concludens Scientia*: quia Conscientia dictat in particulari quasi per conclusionem practicam, quid agendum, quid omittendum; & quid actum, vel omissum sit. III. Conscientia est *actus Prudentiæ*: loquendo de bona, & recta conscientia; quia Conscientia semper est Magistra, quæ dictat, & docet quid hìc, & nunc sit faciendum, vel non faciendum secundùm rectam rationem.

Conscientia tandem meliùs sic defini- 10
nitur: *Est dictamen Intellectus practicum ex principiis communibus judicans aliquid in particulari, seu hic, & nunc, agendum, ut bonum honestum, vel non agendum, ut malum inhonestum*. Explico.

Est dictamen Intellectus. Quia Synde- 11
resis, & Conscientia pertinent ad potentiam cognoscitivam, quæ est Intellectus. Tum quia, scire, & testari est actus Intellectus; sed Conscientia scit, & testatur: patet ex Apostolo ad Romanos cap. 2. *Testimonium reddente illis Conscientia ipsorum*. Et ex illo Axiomate legali: *Conscientia mille Testes, ergo &c.* 12

Practicum dictamen, seu judicium rationis in ordine ad praxim, nempe ad operationem singularem, & individualem.

lem. Duplex enim est judicium, seu dictamen Intellectus, unum dicitur *speculativum*, alterum dicitur *practicum*. Judicium *speculativum* est, quod versatur circa operationem in communi abstrahendo à singularibus: Ut V. G. hoc dictamen: *Cuilibet Jus suum reddendum est:* Hoc, & similia dictamina, si vera sint, & fundata, spectant ad Synderesim, vel Scientiam moralem, licèt enim sciam, *Cuilibet reddendum esse Jus suum*, non per hoc moveor ad reddendum hoc alteri, nisi Conscientia me obliget, dictando, *hoc esse Titii, vel Sempronii, cui de Jure debetur.* Judicium autem, seu dictamen *practicum* est, quod versatur circa ipsammet operationem hìc, & nunc, idest de præsenti, in hoc instanti faciendam, vel omittendam in his circumstantiis. V. G. Ego possideo librum hunc bona fide putans esse meum: postea reperio non esse meum, sed Titii; unde formatur hoc argumentum practicum, *Cuilibet reddendum est Jus suum; Sed hic liber pertinet ad Jus Titii*; ergo *debeo reddere librum hunc Titio.* Hoc est verum dictamen practicum Conscientiæ.

13 *Ex principiis communibus judicans aliquid in particulari &c.* nam, ut patet ex nuper dictis, Conscientia formatur per discursum, deducendo conclusionem practicam ex principio aliquo communi. Dabo aliud exemplum. *Dies Festi sunt sanctificandi per auditionem Missæ;* Hoc est principium commune omnibus Christianis notum; Sed *hodie est dies Dominica:* hoc est dictamen speculativum: ergo *hac die, hora debita debeo audire Missam:* ecce dictamen practicum in particulari deductum ex præmissis veris. Et si Missam non audiam hodie, vel in hac hora debita nullo legitimo impedimento detentus, peccabo mortaliter contra illud dictamen practicum Conscientiæ, quæ ostendit mihi hanc veritatem, & obligationem.

Quæro IX. *Quotuplex est Conscientia?*

14 ℞. Est quintuplex, nempè Conscientia Recta, Erronea, Probabilis, Dubia, & Scrupulosa. Ratio hujus quinariæ divisionis est: Quia quinque modis contingit, quòd Intellectus noster possit ex principiis communibus judicare, & concludere in particulari aliquid agendum, vel omittendum.

I. Intellectus noster potest judicare, & concludere aliquid particulare ex principiis veris, & certis: & tunc habetur *Conscientia Recta*. Dabo exemplum inferiùs suis in locis. *II.* Intellectus potest concludere aliquid ex principiis falsis, creditis tamen, & reputatis pro veris, & certis: & tunc habetur *Conscientia erronea*. *III.* Intellectus potest aliquid concludere ex principiis incertis quidem, sed probabilibus, & opinabilibus: & tunc habetur *Conscientia Probabilis*, *seu Opinativa*. *IV.* ex apprehensione alicujus principii habentis ex utraque parte dubium de veritate potest Intellectus remanere suspensus, & indeliberatus neutri parti adhærendo: & tunc habetur *Conscientia Dubia*. *V.* denique ex inani, & levi motivo potest Intellectus suspicari, turbari, ac timere esse peccatum, ubi non est: & tunc habetur *Conscientia Scrupulosa*. Ergo jure merito quintuplex distinguitur Conscientia. Videamus singulas.

Quæro X. *Quid est Conscientia Recta?*

℞. Est illa, quæ ex principiis veris, 15
& certis, & pro talibus cognitis, ac rectè applicatis judicat rectè hoc esse faciendum, vel omittendum. V. G. *Quidquid præcipit Deus, est omninò faciendum. Sed Deus præcipit honorare Parentes:* Ergo *teneor honorare Parentes meos*, ipsisque obedire nunc, quia nunc mihi præcipiunt aliquod honestum, &c.

Quæro XI. *Quomodo potest fieri dictamen rectum Conscientiæ?*

℞. Triplici modo. I. Speculativè, 16
& simul practicè. II. Speculativè, sed non practicè. III. Practicè, & non speculativè.

I. *Speculativè, & simul practicè.* V. G. Non est laborandum mechanicè die Festo sine gravi necessitate. Sed hodie est reverà dies Festus, nullamque habeo necessitatem laborandi. Ergo hodie non est mihi licitum mechanicè laborare. Ista est Conscientia recta & speculativè, & practicè.

II. *Speculativè, sed non practicè.* V. G. Non est laborandum die Festo. Hodie est dies Festus, & ego habeo necessitatem gravem laborandi. Ergo mihi

non licet hodie laborare. Hoc judicium non est verum practicè, quamvis procedat ab uno principio speculativè vero; quia illud principium deficit. Si vis corrigere errorem, adde, *Non est laborandum die Festo sine necessitate*. Ego autem nunc habeo necessitatem; ergo mihi erit licitum laborare die Festo.

III. *Practicè, sed non speculativè*. V.G. Licitum est laborare mechanicè in Festo. Ego habeo magnam necessitatem laborandi mechanicè; Ergo est mihi licitum laborare &c. Hoc judicium est verum practicè, non speculativè; quia illud primum principium speculativum est falsum, ut sic, absolutè consideratum. Corrige errorem addendo: *est licitum laborare mechanicè in Festo, quando adest magna necessitas*.

Quæro XII. *Quid est Conscientia erronea?*

17 ℞. Est illa, quæ ex aliquo errore procedit. Vel, est illa, quæ ex principio falso, vel falsè applicato, judicat practicè aliquid agendum, ut licitum, vel non agendum, ut illicitum; cùm reverà ita non sit. V.G. Datur præceptum Divinum de Eleemosyna eroganda pauperibus; At ego nihil habens erogandum his pauperibus, furari potero Titio Diviti aliquid dandum pro Eleemosyna; quia præceptum Divinum urget &c. Iste discursus est erroneus: & error consistit, & procedit ex illo principio malè intellecto, & applicato, *Datur præceptum Divinum de Eleemosyna eroganda pauperibus*: nam vera intelligentia hujus præcepti est ista, *Datur præceptum Divinum divitibus habentibus multa superflua, ut faciant eleemosynam pauperibus*; At ego nihil habens superfluum, non sum dives; ergo non teneor ex vi hujus præcepti &c. Adest etiam alius error in applicatione hujus præcepti de eleemosyna, quando dicitur, *At ego nihil habens erogandum pauperibus istis, furari potero aliquid Titio diviti ad faciendam Eleemosynam*. Hoc principium est omninò falsum, & erroneum; quia Eleemosyna est facienda de bonis propriis: neque licitum est furari pro eleemosyna eroganda.

Quæro XIII. *Quotuplex est Conscientia erronea?*

18 ℞. Duplex: Invincibilis nimirùm, & Vincibilis. *Conscientia erronea Invincibilis* est illa, cujus error hìc & nunc non potest vinci, aut superari. V.G. Titius numquam audivit, nec dubitavit, quòd *mentiri, vel pejerare pro salvanda vita propria, vel aliena, sit illicitum, & peccaminosum*: quinimmò semper credidit esse licitum, & necessarium. Titius quoties pro tali causa mentitus est, aut pejeravit cum tali ignorantia invincibili, nullo modo peccavit. Ratio est: quia Conscientia erronea procedens ex ignorantia, vel errore invincibili æquivalet, quoad vim obligandi, Conscientiæ rectæ; idest, Conscientia invincibiliter errans, quando dictat aliquid tanquam de præcepto agendum, vel fugiendum, non solùm obligat *negativè*: ne scilicèt contra eam operemur; sed obligat etiam *positivè*: ut ipsam sequamur; propterea quis peccaret, nisi dictamen illius practicum in operando sequeretur. Ita *ex Scoto nostro, & Mastrio* P. Anacletus noster *cum Communi Theologorum Sententia*. Tum quia, ex quo Conscientia est invincibilis, seu invincibiliter errans, taliter, ut nulla morali diligentia vinci, ac deponi possit hìc, & nunc, ita se habet in inculpabili judicio, & æstimatione Operantis, ac si esset simpliciter, & absolutè bona, certa, & recta Conscientia; ergo tenetur quis eam sequi.

Unde infertur, quòd si quis mentiatur, aut pejeret ad liberandum proximum è periculo vitæ ob Conscientiam invincibiliter errantem, putans, se ex Virtute Misericordiæ ad id teneri, is actum bonum, ac virtuosum facit; quòd si in tali casu non mentiatur, operando tunc contra Conscientiam, peccabit contra Uirtutem Misericordiæ. Idem dicendum de similibus casibus. 19

Confirmatur. Nam Alexander Papa Octavus damnavit inter alias hanc propositionem, quæ est *la* 2. *Tametsi detur Ignorantia Invincibilis Juris Naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat à peccato formali*. Ista doctrina tamquam falsa, & scandalosa est damnata; ergo è contrario sensu intelligenda est vera doctrina, & dicendum: Dari potest in nobis, qui sumus in statu naturæ lapsæ, Ignorantia Invincibilis 20

cibilis Juris Naturæ, quæ Ignorantia excusat operantem ex ipsa à peccato formali. Vide librum, cui titulus est: *Theologica Trutina P. Dominici Viva:* ubi explicantur omnes propositiones damnatæ, & traditur vera doctrina opposita ipsis damnatis thesibus.

21 *Conscientia verò erronea Vincibilis* est, quæ procedit ex errore, vel ignorantia vincibili: idest, cujus error, aut ignorantia potest vinci, ac deponi, si adhibeatur debita diligentia; & tamen non vincitur, nec deponitur ex negligentia culpabili, V. G. Rusticus suspicatur, an Vigilia *S. Antonii Abbatis sit de præcepto:* posset hodie, dum est talis vigilia, petere consilium à suo Parocho, vel alio docto viro; tamen ex negligentia, aut erubescentia non petit consilium. Hæc ignorantia est vincibilis, & culpabilis, & format Conscientiam erroneam vincibilem. Idem dicendum de innumeris similibus casibus.

22 *Hæc Conscientia* proponens aliquid, ut præceptum, quod reverà non est præceptum, aut judicans aliquid, ut non prohibitum, quod reverà prohibitum est, non solùm non obligat positivè, ut eam sequamur, sed neque licitè ipsam sequi possumus; obligat tamen, ut eam deponamus. Ratio est: quia ex una parte agere contra Conscientiam, est peccatum; nam, ut habetur *cap. litteras: de restitutione Spol.* Innocentius Papa Tertius dicit. *Quidquid fit contra Conscientiam, ædificat ad gehennam.* Et Apostolus ad Romanos scribens cap. 14. ait: *Omne, quod non est ex Fide, peccatum est.* Ubi ly *ex fide* significat *ex dictamine Conscientiæ*, quod facit fidem nostram, & testimonium Conscientiæ. Tum quia, Voluntas operans contra Conscientiam erroneam, verè consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum, quod apprehendit. Nec obstat, quòd talis Conscientia sit erronea, & falsa; nam licèt talis sit, pro tali tamen hìc, & nunc non dignoscitur, nec habetur: & consequenter licitum non erit agere contra ipsam. Neque ex altera parte licitum erit, eam sequi; quia non potest nos obligare ad eam sequendam, cùm sit erronea, ac vincibilis. Ergo Conscientia talis erronea, utpotè vincibilis, & culpabilis non habet vim obligandi nos ad sui sequellam; & consequenter qui eam sequitur, reverà peccat; item qui contra eam (necdum depositam) operatur, etiam peccat. Ergo sive sequaris Conscientiam tuam erroneam vincibilem, sive contra eam operaris, semper peccabis; quia ex neutra parte te excusat, ut patet.

Sequitur igitur, & tantùm hoc refugium superest, quòd quis obligetur ad deponendam suam Conscientiam erroneam vincibilem. Et hæc quidem obligatio talis, & tanta est; ut stante tali Conscientia, quamcumque partem quis elegerit, sit peccaturus. Quoniam si faciat id, quod reverà à Lege præceptum est, operabitur contra Conscientiam suam oppositum dictantem. Si autem sequatur dictamen suæ Conscientiæ, peccabit contra Legem, à qua non absolvitur per errorem suæ Conscientiæ; quia error iste est vincibilis; ergo culpabilis. 23

Quæro XIV. *Quid faciendum est, ad deponendam hanc Conscientiam erroneam vincibilem?*

℞. Qui laborat Conscientia erronea vincibili, debet omninò adhibere debitam diligentiam in investigando rei veritatem, illudque attentiùs consideret, in quo se errare, & falli suspicatur, discurrendo ex primis principiis practicis. *Vel* debet studere libris Moralibus ad indagandam veritatem. *Vel* debet petere consilium à docto, ac prudenti viro; nam juxta illud Proverb. 13. *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur Sapientia.* Et Ecclesiasticus cap. 32. dicit: *Fili, sine consilio nihil facias: & post factum non pœnitebit.* Et casu, quo nullum ex his mediis in promptu esset, hoc unum semper adest: Orare Deum, ut nos illuminare dignetur in veritate; juxta illud lib. 2. Paralipomenon cap. 20. v. 12. *Cùm ignoremus, quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad Te, Deus noster.* 24

Quæro XV. *Quomodo se gerere debet, qui pro utraque parte habet Conscientiam positivè dubiam?*

Ponamus Casum. Titius vocatur in Judicium, ut Testimonium juratum faciat, an viderit Sempronium lethaliter percu- 25

percutientem Cajum. Titius reverà vidit; at ignorat, quid in conscientia respondere debeat Judici interroganti; nam intra se facit hunc discursum: *Si veritatem aperio, mihi videtur peccare contra Charitatem proximi. Si occulto veritatem, mihi videtur peccare contra Justitiam.* Quid igitur faciam?

℞. *I.* Lex Divina nullum hominem reddit perplexum; quia Deus numquam facit, ut homo necessariò peccet, ita ut peccatum evadere non possit; nam hoc ipso jam non committeretur peccatum ex defectu libertatis; nullum enim est peccatum actuale, quod non sit liberum, ac voluntarium. Ergo Titius non est in necessitate peccandi.

26 ℞. *II.* Titius in tali casu teneretur deponere talem Coscientiam uno ex modis suprà explicatis *n.* 24. Quòd si nullus modus veniat in ejus mentem hìc, & nunc, tenebitur eligere illud, quod sibi minus malum apparet; &, sic faciendo, non peccabit; ut habetur *arg. c. Duo mala: dist.* 13. *& cap. Juravit David* 22. *q.* 4. Et ratio hoc dictat; quia omne peccatum non ex necessitate, sed ex libertate admittitur; ergo cùm hìc, & nunc necessariò sit unum eligendum (ut casus supponit,) ratio ipsa naturalis dictat, minus malum esse potiùs eligendum, quàm majus malum. Et quando homo non libertate, sed necessitate eligit minus malum, prudenter operatur; sicque non peccat; peccaret autem eligendo majus malum; quia in ejus potestate erat eligere minus; minus enim malum in comparatione majoris mali, bonum reputatur.

27 *Resp. III.* Si autem in tali casu Titius discernere nequeat, quodnam illorum sit minus malum, sed in utraque parte apprehendat parem malitiam; homo ille quidquid voluerit, poterit eligere, & in neutra parte peccabit; idest, non peccabit eligendo unam partem, non peccabit eligendo aliam partem; quia semper vera est hæc maxima: *Nemo de necessitate peccat.*

Ad peccandum autem formaliter requiritur triplex libertas. I. *Libertas exercitii*, seu operationis, ita ut sit in nostra potestate facere, & non facere talem operationem. II. *Libertas à necessitate:* idest, ut homo non necessitetur ab extrinseco ad operandum. III. *Libertas à coactione:* idest, ut homo per vim non adstringatur ad sic faciendum contra ejus voluntatem.

Redeundo ad Casum, dico, quòd Titius cùm necessitetur, & cogatur ad dicendum *sic*, vel *non* in Judicio, & habeat animum perplexum, seu Conscientiam erroneam ex utraque parte, non peccabit mortaliter eligendo alterutram partem, nempè dicendo *sic*, vel *non*. Ut patet ex dictis. Vide *Tract.* 4. *n.* 12. 28

Dices. Titius ex sua ignorantia credit se peccare; ergo peccat, dicendo veritatem, vel occultando ipsam. 29

℞. Ignorantia hæc est illi pro illo tunc invincibilis, & ideò excusabilis. Tum quia peccatum pro formali non consequitur judicium speculativum Intellectus, sed actum liberum voluntatis; sed Titius tunc non habet libertatem tacendi, abeundi, &c. ergo non peccat pro formali.

Si Titius posset petere consilium à te, quid in tali casu responderes ei? 30

℞. Ei insinuarem, ut aperiret Judici veritatem facti. Quia numquam licitum est mentiri, nec falsum dicere Testimonium. Tum quia fortior est obligatio Veritatis, & Justitiæ, quàm Misericordiæ corporalis. Et tamdem quia Judici legitimè interroganti tenemur parere sub mortali, & manifestare facti veritatem; aliàs Justitia periret in maximum damnum Reipublicæ.

Quæro XVI. *Quid est Conscientia probabilis, seu opinativa?*

℞. Est illa, quæ ex principiis, seu motivis probabilibus tantùm practicè dictat, aliquid esse licitum, & tutum. Hæc motiva sunt Rationes graves, & Auctoritates gravium Theologorum. 31

Formatur autem hæc Conscientia hoc modo. Ex verissimo testimonio DD. licitum est sequi Opinionem practicè probabilem; Sed Ego habeo pro me Opinionem hanc, quæ docet esse licitum hoc; ergo certus sum moraliter, quòd in faciendo hoc, non pecco pro formali.

Dices. Ergo Conscientia opinativa erit certa; quia reddit certum operantem ex ea de honestate, & licentia suæ ope- 32

operationis. Sed implicat, dictamen Conscientiæ esse simul opinativum, & certum; ergo implicat Conscientiam hanc opinativam esse simul certam.

℟. Conscientia opinativa est simul *probabilis*, & *certa* per diversos respectus; nam ratione, vel respectu materiæ, & actus recti est opinativa, seu *probabilis*; quia generatur ab opinione gravi. Ratione autem, vel respectu consequentiæ practicæ, & actus reflexi, est Conscientia *certa* moraliter; quia qui operatur ex ea, certus est moraliter, quòd non peccat pro formali. Do exemplum.

Lucas pictor quærit à me, *an licitè, & tuta conscientia possit pingere diebus Festis.*

℟. Esse Opinionem multorum Doctorum præsertim Laymanni *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 2. *n.* 3. qui pro hac opinione etiam citat Angelum, Sylvestrum, Armillam, Sanchez, & Azorium, qui tenent, hoc esse licitum; quia pingere suapte natura non est opus servile, ideòque non prohibitum diebus Festis. Lucas pictor assentitur huic opinioni, & credit Auctoritati illorum DD. sibique certò persuadet, esse licitum opus pingendi die Festo: & hac bona fide, & Conscientia sine formidine, vel timore peccandi pingit etiam die festo. Nota hìc.

33 Mea doctrina fuit tantùm probabilis, & opinativa in se per actum rectum: attamen Lucas pictor per reflexionem, & bonam fidem resolvit, certò sibi licere, pingere die festivo; sicque dum operatur, nullum habet timorem peccandi mortaliter. Et hoc prudenter; quia facit hunc discursum. Multi Sapientes in morali Theologia cum solida ratione docent, picturam esse artem liberalem, & non servilem, nec mechanicam, & consequenter non esse prohibitam diebus festivis. Sed certum est, mihi licere sequi consilium, & sententiam virorum nominatorum; nam *Unicuique experto in propria Scientia, vel arte est credendum*; præcipuè cùm aliorum quoque auctoritate ipsius sententia fulcitur; ergo certus sum moraliter, quòd pingendo, non pecco. -- Ecce quomodo Conscientia opinativa evadit certa certitudine humana, & morali per actum reflexum.

Ad Objectionem illam respondeo in forma. Conscientia probabilis nequit esse certa: distinguo: *Certa certitudine Scientiæ, vel Fidei Divinæ*; concedo. Nequit esse *certa, certitudine morali, & humana*; nego. 34

Instabis. Conscientia opinativa oritur ab opinione. Sed omnis opinio habet formidinem de opposito; ergo Conscientia opinativa debet semper habere annexam formidinem; & consequenter nequit esse certa. 35

℟. Omnis Opinio habet formidinem radicalem, & speculativam: concedo. Habet formidinem actualem, & practicam: nego; quia hæc formido practica, & actualis excluditur per actum reflexum suprà exemplificatum in pictore.

Quæro XVII. *Quid est Opinio verè, & practicè probabilis?*

℟. Variè definitur à Doctoribus. I. Dicitur, quòd sit conclusio moralis incerta, innixa tamen prudenti fundamento rationis, & auctoritatis. II. Est assensus alicui propositioni ob motivum rationabile cum formidine speculativa de opposito. III. Est cognitio incerta quidem in se, gravi tamen fundamento probata, contra quam nihil convincens afferri possit. IV. Est notitia, quæ gravi nititur fundamento, licèt non penitùs certo, simulque nullam usque adhuc contra se habet rationem evidentem. 36

Ad hoc autem, ut Opinio censeri possit verè, & practicè probabilis, oportet necessariò, quòd non sit contra Sacram Scripturam, vel Definitionem Sanctæ Matris Ecclesiæ, vel universalem Doctorum Catholicorum consensum; nam Opinio in aliquo horum deficiens, non tam Opinio censeri debet, quàm Hæresis, vel error, aut temeritas. 37

Grave illud fundamentum, cui Opinio probabilis innititur, duplex esse potest; intrinsecum, & extrinsecum. *Fundamentum intrinsecum* desumitur ex ipsa rei natura, effectibus, & circumstantiis; & hoc vocatur *Ratio probabilis*. Fundamentum extrinsecum derivat ex magna auctoritate Doctorum eam opinionem tenentium: & hoc vocatur *Auctoritas*. Hinc sequitur, quòd Opinio potest esse 38

probabilis dupliciter, ſcilicet, vel *probabilitate intrinſeca*, vel *probabilitate* ſaltem *extrinſeca*; hæc autem regulariter non ſtat ſine illa; quia Doctor magni nominis numquam ſine rationis fundamento ſolet tradere, & docere aliquam opinionem; quia ſupponitur, rem maturè examinaſſe, ut proprium exigit Officium *Magni Doctoris*; nam ſi Juriſperiti dicunt: *Erubeſcimus ſine lege loqui*; multò magis Theologi magnæ auctoritatis debet dicere: *Erubeſcimus ſine gravi ratione loqui*.

39 Hinc fit, (ut notat P. Anacletus in ſua Theol. Moral.) quòd Idiotæ, & homines minùs periti, qui rationes intrinſecas opinionum examinare, atque de ipſis judicium ferre non valent, poſſint, ac debeant, ad prudenter, & rationabiliter operandum in rebus incertis, conſulere virum doctum, ac prudentem, ejuſque conſilio acquieſcere. Quinimmò etiam apud virum doctum quandoque majoris eſſe ſolet ponderis auctoritas alicujus Doctoris valdè periti, & timoratæ conſcientiæ, quàm ratio aliqua ad probabilitatem cæteroquin ſufficiens; cùm auctoritas eximii Doctoris non ſit minùs legitimum fundamentum, quàm ratio ipſa.

40 Cavenda tamen eſt quædam laxa, & ſcandaloſa propoſitio, quæ inter damnatas ab Alexandro Septimo eſt *vigeſima ſeptima*, & ſic ſonabat: *Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis: dum non conſtet, rejectam eſſe à Sede Apoſtolica, tamquam improbabilem*. -- Item cavenda eſt alia propoſitio damnata ab Innocentio Undecimo, quæ eſt ordine *la* 3. & ſic dicebat: *Generatim, dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi, aliquid agimus, ſemper prudenter agimus*.

Quæro XVIII. *Quænam eſt differentia inter Opinionem probabilem, & Opinionem tenuis probabilitatis?*

41 ℞. Eſt iſta differentia; quòd Opinio probabilis eſt illa ſuperiùs variè definita *n.* 36. quæ nimirùm eſt verè, & practicè probabilis & tuta. Opinio verò tenuis probabilitatis eſt illa, quæ licèt habeat aliquam tenuem probabilitatem apparentem vel ab intrinſeco, vel ab extrinſeco, à pleriſque tamen DD. non habetur pro legitima propoſitione probabili: *vel* de cujus probabilitate plures Viri Sapientes dubitant. *Vel* eſt, quæ non innititur gravi, & ſolido fundamento. *Vel* eſt illa, quæ reverà eſt improbabilis. Vide plura apud Cardenas *in Criſi Theol. ad propoſitionem prædictam damnatam ab Innoc. XI.*

Quæro XIX. *Quænam eſt differentia inter Opinionem probabilem, probabiliorem, & tutiorem?*

℞. *I.* Propoſitio, aut Opinio probabilis eſt ea, cui convenit definitio allata *n.* 36. 42

℞. *II.* Probabilior autem eſt, quæ habet, & mihi videtur habere motiva efficaciora, rationes fortiores, auctoritatem præſtantioris Claſſici Doctoris.

℞. *III.* Tutior verò Opinio eſt, quæ ſtat in favorem Legis, vel Præcepti; *vel* eſt ea, quam ſi ſequaris, te liberat ab omni periculo peccandi, etiam materialiter.

Quæro XX. *Opinio probabilior eſtne etiam tutior?*

℞. Nequaquam. Quia *Probabilioritas* reſpicit ſolùm potiorem rationem, aut auctoritatem ſolemniorem, quæ magis, magiſque movet intellectum ad veritatem ſequendam. *Tutioritas* autem conſiderat tantùm ſecuriorem viam, & cavet omne periculum errandi, aut peccandi pro materiali: Dixi *pro materiali*; quia non tenemur, regulariter loquendo, vitare niſi periculum proximum peccandi pro formali. V. G. Qui in extrema neceſſitate conſtitutus furatur, vel accipit aliquid ſibi neceſſarium pro vita conſervanda, poſtquam ad pinguiorem fortunam pervenit, petit à me, *an ipſe teneatur ad reſtitutionem*? Ego ei reſpondeo, duas eſſe Opiniones DD. Unam affirmativam, alteram negativam: eique eas declaro, & dico, quòd affirmativa Opinio, nempè, quòd teneatur ad reſtituendum, eſt probabilis; quia qui in tali neceſſitate ſurripit aliquid, debet accipere ſub conditione tacita, vel expreſſa, ut poſtea reſtituat, quaſi ad modum mutui. Opinio autem negativa eſt probabilior; quia quod accipitur in extrema neceſſitate, accipienti debetur Jure 43

natu-

naturæ; nam in tali necessitate omnia sunt communia. Ecce exemplum dictarum distinctionum. Opinio *prima* est tantùm probabilis, sed tutior. *Secunda* opinio est probabilior, sed non tutior. *Prima* dicitur probabilis, quia habet fundamentum rationis gravis, & plures DD. qui eam tenent, ut sunt Navarrus, Toletus, Covvaruvias, & alii. Est etiam *tutior*; quia si sequatur, te liberat ab omni periculo peccandi pro materiali, & favet Legi de Restitutione. *Secunda* est *probabilior*, quia habet pro se fortiorem rationem, & multos DD. ut sunt Suarez, Sanchez, Valentia, Castropalaus, Coninchius, Mastrius, & alii plurimi. Non est autem *tutior*: quia te non liberat à periculo peccandi pro materiali; ut patet: *Ergo non omnis opinio probabilior est etiam tutior*; *nec è contra*.

Quæro XXI. *Opinio probabilior estne apud omnes talis, nempè probabilior?*

44 ℞. Quòd non. Quia opinio non dicitur *probabilior* in se, & absolutè, sed in aliquo intellectu, & relativè, idest, in consideratione, & reflexione nostra, una enim opinio, quæ mihi videtur probabilior, vel etiam probabilissima, tibi, vel alteri apparebit minùs probabilis. Quare? Quia Veritas opinionis non est certa, ac realis, sed intentionalis, & rationalis: & fundamentum, vel motivum, cui innititur opinio talis, mihi representatur, aut apparet valdè magnum, tibi autem, vel alteri non ita: sicut objecta visibilia V. G. quæ conspiciuntur per specula, seu perspicilia (vulgò *Occhiali*,) quæ faciunt apparere objecta diversimodè intuentibus: & sicut gustus in discernendis saporibus: ita Intellectus in probabilibus &c.

Quæro XXII. *Estne licitum sequi Opinionem probabilem tantùm, relicta probabiliori ei opposita?*

45 ℞. Pro nunc breviter dico, quòd sic. Quia omnis opinio, (quæ verè, fundatè & practicè opinio est) in rebus incertis est sufficiens regula actionum humanarum quò ad honestatem actus: neque amittit suam probabilitatem in conspectu probabilioris ei oppositæ: (Ut probant multi DD. citandi Tract. seq. in fine.) Quia vera, & fundata probabilitas non est talis relativè ad aliam ei oppositam, sed est talis absolutè, & in se ob intrinsecam ejus rationem gravem, ponderosam, & aptam ad prudenter movendum, & inclinandum intellectum docilem, ac voluntatem bonam ad sequelam illius. Dixi, *ad movendum*, quia intellectus noster non cogitur ad assensum, nisi à sola veritate certitudinis, & evidentiæ objecti, quæ sola veritas destruit Opinionem. Dixi, *ac voluntatem*, quia ipsa potest voluntariè declinare in unam Opinionem magis, quàm in aliam, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. in c. Tum quia sicut Probabilioristæ sustinent, & probant, *esse probabilius*, *nos teneri semper sequi Opinionem probabiliorem*; ita Probabilistæ sustinent, & probant, esse probabilius, *Nos non teneri semper sequi Opinionem probabiliorem*; ergo ambo sequuntur Opinionem, quæ sibi apparet, ac videtur probabilior, & consequenter omnes prudenter operantur, & veram probabilitatem docent, & non peccant. Igitur una schola non destruit aliam, quia una Opinio quantumvis magna non habet virtutem destruendi, & annihilandi aliam etiam magnam ei oppositam, aliàs non esset ampliùs Opinio, sed scientia, aut evidentia, aut certitudo Fidei, &c.

Quæstio hæc fusiùs tractanda erat in seq. Tract. *De Probabilitate*; sed ex obedientia, ac consilium Sapientium, eam amisi, vel omisi, memor illius Sententiæ Divinæ 1. Regum cap. 15. vers. 22. *Melior est Obedientia, quàm Victimæ: & quasi peccatum ariolandi est, repugnare &c.* Tum quia, ut dixi in Epistola ad Lectorem: Mihi soli sapere nolui, & nulli me despondi Opinioni. Tum tamdem quia: Non oportet tantùm sapere, sed sapere ad sobrietatem, & in ædificationem.

Quæro XXIII. *Quid est Conscientia dubia?*

℞. Est indeliberatio rationis de re agenda, vel non agenda hìc, & nunc. Formatur hoc modo, V. G. Titius assistens infirmo dubitat, an teneatur sub mortali audire Missam die Festo, vel continuare assistentiam infirmo gravi morbo laboranti: ac nescit se resolvere ad alterutram partem dubii, sed manet anceps, suspendens judicium 46

dicium practicum rationis. Conſcien-
tia iſta oritur à dubio; unde quotuplex
eſt dubium, totuplex erit & Conſcien-
tia dubia.

Quæro XXIV. *Quid eſt Dubium?*

47 ℞. Eſt ſuſpenſio animi, vel judicii
inter duas partes contrarias, ita ut ra-
tio in neutram inclinet, nec ſe reſolvat
in adhærendo uni ex illis.

Quæro XXV. *Quotuplex eſt dubium?*

48 ℞. Multiplex. Et I. dividitur in du-
bium Negativum & Poſitivum. *Dubium
Negativum* eſt ſuſpenſio intellectus cir-
ca utramque partem contradictionis ob
defectum motivi, & rationis. -- *Dubium
verò poſitivum* eſt ſuſpenſio judicii cir-
ca utramque partem contradictionis ob
motiva, & rationes hinc inde æquales.
Et fit quando quis, apprehenſa, & exa-
minata utraque parte dubii, ob motiva
ex utraque parte æqualia, vel ob æqua-
les rationes hinc inde, neſcit ſe reſol-
vere in eligendo unam præ alia; quia
ambæ rationes æqualis ponderis veluti
trahentes ad ſe aſſenſum Intellectus, ſe
mutuò impediunt; ſicque Intellectus
manet in æquilibrio, donec à voluntate
prudenter moveatur ad aſſentiendum
alicui determinatæ parti: vel donec
ipſe intellectus per actum reflexum ju-
dicet utramque partem eſſe bonam, li-
citam, eligibilem, & ſecuram.

49 II. Dubium dividitur in practicum &
Speculativum. *Dubium practicum* eſt,
quando quis dubitat de actione in par-
ticulari cum ſuis circumſtantiis, hic, &
nunc facienda vel omittenda. V. G. Du-
bito, an hodie ſim obligatus ad jeju-
nandum, quia confeci iter pedeſtre per
decem, vel duodecim milliaria, & ſum
laſſus ab itinere. Sed non tantùm, ut
non poſſem jejunare cum aliquo meo
incommodo &c. -- *Dubium Speculati-
vum* eſt, quando quis dubitat de aliqua
actione in generali tantùm conſiderata.
V. G. Dubito, an itinerantes teneantur
ad jejunium; vel an ſit licitum piſcari,
venari, pingere diebus Feſtis; non quia
hodie vellem hoc agere; ſed quia cupio
ſcire veritatem.

50 III. Dubium dividitur in dubium Ju-
ris, & in dubium Facti: *Dubium Juris*
eſt, quando quis dubitat de Lege, an
ſit lata? an obligat ſub gravi culpa? an
obliget in his circumſtantiis? an ad pœ-
nam tantùm? *Dubium Facti* eſt, quando
quis dubitat de ſuo proprio facto contra
Legem. V. G. Dubito, an recitaverim
hodie Completorium? an fregerim jeju-
nium? an contractus initus ſit uſurarius?
an peccatum jam perpetratum ſim con-
feſſus? an adimpleverim pœnitentiam?
an homo, quem percuſſi, ſit Clericus?

Quæro XXVI. *Eſtne licitum operari
cum dubio negativo?*

℞. Nunquam eſt licitum. Ratio eſt 51
manifeſta: quia, qui ſic operaretur, im-
prudenter, & temerè operaretur, ſe ex-
ponendo periculo proximo peccandi pro
formali; ergo de facto peccaret in ea
ſpecie peccati, de quo dubitat, & cujus
periculo ſe exponit; nam eſt Axioma
Theologicum, quòd *Ejuſdem malitiæ
eſt, exponere ſe periculo proximo peccan-
di, ac peccare.* Tum quia dicit Sapiens
Proverb. 14. *Sapiens timet, & declinat
à malo; Stultus tranſilit, & confidit.*
Et Eccleſiaſticus cap. 3. dicit: *Qui amat
periculum, in illo peribit.* Tum quia,
quando Deus prohibet aliquod malum,
prohibet etiam conſequenter, ne noſmet-
ipſos exponamus periculo manifeſto
committendi tale malum: ut docent
omnes Theologi. Tum quia in tali du-
bio datur ignorantia vincibilis, & cul-
pabilis; ſed cum hac non licet operari,
ut vidimus; ergo &c.

Quæro XXVII. *Quomodo igitur ſe ge-
rere debet, qui habet dubium prædictum?*

℞. Se debet gerere ſicut ille, qui ha- 52
bet ignorantiam vincibilem, ut dixi ſu-
prà *n.* 24. Quòd ſi neſciat illa media ad-
hibere, ſtante adhuc dubio, vel debet
abſtinere ſe ab opere, vel tenetur elige-
re tutiorem partem. Nam ex Jure Ca-
nonico *cap. Juvenis, de Sponſalib.* -- &
cap. Ad Audientiam, de homicidio, &
& alibi, habetur hæc Regula: *In dubiis
tutior pars eſt eligenda:* quæ intelligen-
da eſt, quando quis in dubio practico
perſeverat: ut eſt in propoſito; ſicut
cum aliis DD. docet, & explicat P. Ana-
cletus noſter *in Theol. Moral. Tract.* 1.
diſt. 3. *n.* 35.

Quæro XXVIII. *Licitum eſtne opera-
ri cum dubio Speculativo?*

℞. Sic dubitans, debet ſuam actionem 53
ſuſpendere, donec prudenter, & ratio-

nabiliter Dubium deponat, formando judicium determinatum de honestate suæ actionis.

Quæro XXIX. *Quid dicendum de Dubio Facti.*

54 ℞. *I.* Si Dubium Facti supponat Legem, vel Præceptum; tunc resolvendum erit in favorem ipsius Legis, vel Præcepti; quia tunc Lex manet in possessione. V. G. Dubitas, an persolveris Votum, jam factum? Teneris persolvere. Dubitas, an recitaveris Completorium? Obligaris recitare. Et sic de similibus. - Si autem *factum fundet Legem*; tunc resolvendum erit Dubium in favorem operantis; quia tunc operans manet in sua possessione. V. G. Dubitas, an feceris Votum recitandi Officium B. V. Mariæ? Non teneris ad recitandum. Dubitas, an homo à te percussus sit Clericus? Non debes te credere Excommunicatum; nam delictum commissum à te est *Factum fundans legem pœnalem*; sed in dubio non præsumitur delictum, nisi probetur; ergo percussio hominis, quem certò nescis esse Clericum, non potest inducere obligationem pœnæ Excommunicationis &c. Si vis plura, lege Sporerium nostrum *Tract.* 1. *cap.* 1. *sect.* 4. *per totam.*

Quæro XXX. *Quid tamdem dicendum erit de Dubio positivo?*

55 ℞. Licitum est sequi alterutram partem Dubii positivi. Ratio est: *I.* quia hoc non est propriè dubitare, sed opinari; licitè autem possumus inter duas opiniones oppositas æqualiter probabiles in Moralibus eligere quam volumus: quoniam nulla usque adhuc datur Lex, quæ nos obliget ad sequendam, in omni casu opinionem rigidam, vel faventem Legi, aut Præcepto. *Probo sic.* De lege humana est certum; cùm in Corpore Juris Canonici hujusmodi Lex non inveniatur: maximè cùm Lex humana debeat esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat. 4. *dist. C. erit autem. C. fin. de constit.* De lege autem Divina, vel Naturali est pariter certum: quia nec datur in Scriptura Præceptum Divinum, nec Lumen naturale dictat, nos semper obligari ad sequendam opinionem probabiliorem, vel partem rigidam in rebus incertis; ergo &c.

II. Quia objectum nostri intellectus in rebus incertis est sola veritas probabilis: sed hæc veritas in casu nostro reperitur in utraque parte: Supponimus enim, quòd duæ opiniones oppositæ sint æqualis probabilitatis: ergo intellectus prudenter potest utramque approbare, ut veram in linea veritatis probabilis, & sic alterutram eligere, & sequi, quam mavult. 56

III. Quia eligendo potiùs benignam opinionem, quæ favet libertati, quàm rigidam, quæ favet Legi, non peccamus contra veritatem, nec contra prudentiam; quia qui sequitur unam opinionem verè probabilem, prudenter operatur, & veritatem probabilem insequitur. Neque nos exponimus periculo peccandi pro formali, sed tantùm pro materiali; sed non tenemur vitare in rebus obscuris, & incertis hoc periculum materiale, cùm sit quandoque ex utraque parte inevitabile; ergo nec à prudenti viro est ponderandum. Sancti enim Doctores in materia obscura fidei, & morum, (ubi non dabatur certitudo, vel clara authoritas Scripturæ, vel definitio Ecclesiæ) variè opinati sunt, & tenuerunt opiniones aliquando benignas, ut patet in libris ipsorum; ergo &c. 57

Dices: In Dubio positivo sequens partem tutiorem devitat omne periculum, etiam materiale errandi; ideòque in hoc etiam dubio servandum est illud Axioma Canonicum: *In dubiis tutior pars est eligenda.* 58

℞. Nego antecedens: quia non est universaliter verum; quandoquidem opinio etiam tutior potest esse à parte rei falsa; nam tutioritas nihil confert ad probabilitatem opinionis, neque reddit opinionem magis certam; ergo sequens opinionem tutiorem, non semper evitabit periculum realiter, & materialiter errandi. Do exemplum. Thomista tenet hanc opinionem: Quando Sacerdos celebrat, ut, sumpto corpore Christi, advertit, consecrasse aquam pro vino, tenetur supplere hunc defectum, iterum consecrando utramque materiam, hostiam scilicet novam, & calicem cum vino. Scotista autem tenet aliam opinio-

nio-

nionem, nempè consecrandum esse solum calicem cum vino. Istæ duæ opiniones sunt materialiter periculosæ, quia non excludunt omne periculum realiter errandi; potest enim à parte rei errare Sacerdos, sive sequatur unam, sive alteram opinionem; non tamen formaliter errat: quia prudenter agit, sequendo opinionem D. Thomæ, aut Scoti.

59 *Ad illud axioma* dico, esse verum, quando sumus in dubiis propriè acceptis: non autem in opinionibus; in opinionibus enim verè probabilibus non datur propriè dubium; Unde sequens unam veram opinionem non se exponit periculo formaliter errandi; ut patet in exemplo suprà expresso. Etenim Sacerdos in casu proposito si sequatur opinionem Thomistarum non peccat; neque peccabit sequendo opinionem Scotistarum. Quare? Quia utraque opinio est valdè probabilis, & æqualiter tuta.

60 *Nota hic*. D. Thomas, & Scotus scripserunt annis multis ante Rubricas Missalis Romani jussu Pii Papæ V. editi, à Clemente VIII. recogniti, atque ab Urbano VIII. correcti, & opiniones eorum Doctorum, ante hujusmodi Rubricas, erant adeò probabiles, ut eas admiserint prædicti Pontifices tamquam regulas moraliter certas in ipsissimet Rubricis, ut patet in Missali *de Defectibus in celebratione Missarum occurrentibus* §.4. *n.*5.

Quæro XXXI. *Quomodo intelligitur illud axioma: In dubio melior est conditio possidentis?*

61 ℟. Secundùm omnes Jurisperitos, & Theologos hoc axioma locum habet specialiter in materia Justitiæ: & significat, quòd quando oritur dubium, an res, quam bona fide possideo, sit alterius Domini, adhuc licitè possum eam retinere, nec mihi in Judicio auferri potest ab altero, nisi priùs probet, esse suam: quia melior, seu potior est conditio possidentis. Ast secundùm multos Doctores, etiam Classicos, illud axioma habet quoque locum in materiis aliarum Virtutum: quia eadem prorsùm ratio militat in istis, quàm in illa. Igitur in moralibus, perpensis omnibus circumstantiis, si remanet dubitatio vera, & propria de obligatione alicujus Legis, vel Præcepti, prævalere potest libertas hominis, qui potiori jure (nempè naturali) possidet suam libertatem. Quinimò plures DD. hoc concedunt in dubio etiam positivo; quando nimirùm hinc inde sunt rationes probabiles tam pro libertate, quàm pro Lege stantes: ut vidimus superiùs *n.* 55.

Quæro XXXII. *Quid est Conscientia Scrupulosa?*

℟. Est quæ à Scrupulo formatur. 62
Scrupulus est vana apprehensio peccati, ubi peccatum non est. Vel, est apprehensio inani ratione nixa, & hinc ortus timor, peccatum alicubi esse, ubi reverà non est. Dicitur *Scrupulus*, quia animo insidens, molestiam, & anxietatem parit, veluti lapillus brevis, & asper, qui in calceo latens pedem lædit, pressusque dolorem parit. Scrupulosus est, qui ex levibus, & inanibus motivis movetur, trepidatque, veniale esse mortale, & veniale judicat, quòd nullum est peccatum; Unde fit, ut in omnibus, vel aliquibus certæ speciei actionibus, sit plenus dubiis, & difficultatibus interminatis, vivatque vitam valdè mœstam, & melanchonicam. Scrupulosus erroneè putat sua multa argumenta esse insolubilia, & motiva æstimat non levia, sed gravia, à quibus agitatur; si enim videret, & crederet ea esse inania, & levissima, prout sunt, non sineret ab eis sic gyrari, atque ideò Scrupulosus non permaneret. Conscientia Scrupulosa, sicut & dubia, est umbra potiùs Conscientiæ, quàm Conscientia; Nam Conscientia debet esse practicum rationis judicium, & assensus prudens, ac determinatus; at neque dubitans, neque Scrupulizans determinatè judicat agendum aliquid, vel omittendum esse: sed ille ambiguus hæret, iste angitur tantùm, ac timet: ergo &c.

Quæro XXXIII. *Quænam sunt signa distinctiva hominis Scrupulosi?*

℟. Sunt sequentia. I. Indicium Scrupulosi est, si contra Sapientium, imò etiam proprium quandoque judicium inquietus timeat, ne fortè peccet, aut peccaverit. Solent enim quidam docti Scrupulosi in aliena causa judicare sine formidine, hominemque absolvere à 63

pec-

peccato: at si idem Casus ipsis eveniat, statim formidare incipiunt, peccatum inesse. -- II. Pertinacia judicij, qua pœnitens Doctorum consiliis non acquiescit: ideòque novos semper consulit Confessarios, & nullius judicio stat. -- III. Frequens mutatio judiciorum circa idem dubium: & inventio reflexionum extravagantium. -- IV. Trepidare in omnibus, ubi alii timorati nullum habent timorem: ac timere laqueum sibi parari etiam in via publica, & trita. -- V. Esse inquietum, irresolutum, perturbatum, & cœco quodam modo procedere in ordinariis actionibus. -- VI. Nimis angi, & torqueri à formidine peccandi. -- VII. Si multoties expertus sit, similia argumenta apprehendisse veluti gravia, & solida, & postea, pacato animo, judicasse, & reperisse levia, & inania. -- VIII. Si talis persona judicata sit Scrupulosa à viris doctis, & peritis. -- Unum ex his indiciis, & signis sufficit: ergo multò magis, si plura simul in uno invenies, Scrupulosissimum certò judicabis.

Quæro XXXIV. *Quænam sunt causæ Scrupulorum?*

64 ℟. Variæ, sed præcipuè sunt sequentes: I. Dæmones phantasiam turbantes. II. Perspicacia ingenii, qua quis subtiliter invenit objectiones contra se, & nescit eas prudenter solvere. III. Imbecillitas capitis, vel læsio imaginativæ potentiæ, quæ multoties originem ducit à melancholia, & prava cerebri constitutione. IV. Pusillanimitas & cordis infirmitas. V. Inordinatus amor sui ipsius, & proprii judicii, quod est species superbiæ. VI. Consortium Scrupulosorum, præsertim Confessarij. VII. Lectio librorum, quos non intelligis, vel non confers cum aliis libris. VIII. Ignorantia Moralis doctrinæ. IX. Tandem Permissio Dei, qui sicut alias permittit tentationes, sic istam Scrupulorum, quæ non est minor probatio, quàm aliæ Animi, vel corporis infirmitates. Tentat enim nos Dominus, ut palam fiat, utrùm diligamus eum, an non.

Quæro XXXV. *Quænam sunt remedia efficaciora contra Scrupulos?*

65 ℟. Varia, sed præsertim ista. I. efficacissimum, & ab omnibus Sanctis Viris, & Theologis Moralibus approbatissimum remedium contra omnia genera Scrupulorum est *Obedire* Confessario, ejusque dictis acquiescere omninò. II. Orare breviter, sed frequenter Deum, orationibus jaculatoriis, dicendo V. G. *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.* Psal. 68. v. 1. Vel: *Fiat misericordia tua, ut consoletur me:* Psal. 118. v. 76. Vel: *Lætifica animam servi tui, quoniam tu Domine suavis, & mitis:* Psal. 85. v. 4. Et similes brevissimas orationes. III. Audacter operari contra vanas apprehensiones, ac timores peccati; quod non solùm est licitum, sed quandoque necessarium. IV. Numquam judicare, esse peccatum mortale, vel consensisse in peccatum, nisi id certò deprehendat, ac jurare possit. V. Confiteri ea solùm, quæ manifestè peccata esse, cognoverit, non dubia, neque Scrupulos. VI. Cùm primùm oritur Scrupulus, eum statim prudenti aliqua ratione generali, vel speciali à Confessario tradita rejicere, nec unquam cogitatione, & reflexione fovere. VII. Confessiones non repetere, & multò minùs generales. VIII. Divinum Officium, vel alias preces, neque ad unum versiculum, iterum recitare, Scrupuli gratia, vel ex prætextu attentionis, vel intentionis non habitæ &c. IX. Postquam unius viri docti, ac probi responsum accepit Scrupulosus, non debet alios consulere pro tali dubio. X. Tamdem sentire de Domino Deo in bonitate, considerare ejus Divinam misericordiam, & in ea totis viribus confidere. Etenim Deus benedictus non est Legislator tam rigidus, & durus, ut velit nobis peccata adscribere, pœnamve decernere, etiam quando indeliberatè, & confusè aliquid agimus, vel omittimus, præsertim hominibus bonæ voluntatis, qui potiùs mortem, quàm peccatum mortale deliberatè ac liberè admitterent. Et nec Deus, qui est *Pater misericordiarum*, nec Ecclesia, quæ est *benigna Mater*, suis præceptis adimplendis, vult efficere, ut homo in stultitiam cadat, aut in desperationem labatur, quod Scrupulosis denique contingit.

Ita docent S. Antoninus *parte prima Sum-*

Summæ tit. 2. *cap.* 10. §. 10. -- Gerson *p.* 2. *tract. de præpar. ad Missam, cons.* 6. -- Corduba *l.* 3. *quæstionar. q.* 5. *prop.* 4. -- Sylvester *V. Scrupulus. q.* 3. *&* 4. -- Navarrus *in Man. cap.* 27. *n.* 276. *& seqq.* -- Cajetanus *in Sum. V. Scrupul. medic.* -- Vasquez: Azor: Sanchez: Molina: Medina: Sà: Henriquez: Coninch: Valentia: Conradus: citati à Laymann *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 6. Graffius *de Arbitr. Confess. lib.* 1. *c.* 7. *n.* 11. Petrus Marchant. *Tom.* 1. *tract.* 5. *tit.* 6. *quæst.* 4. *&* 5. Mastrius *Moral. disp.* 1. *n.* 43. *&* 44. -- Tamburinus *in Decal. lib.* 1. *cap.* 3. §. 8. *à n.* 4. *ad* 17. -- Sporer *tract.* 1. *Proœm. c.* 1. *n.* 108. -- Busembaus *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 3. *Resp.* 4. -- Anacletus *in Sum. Theol. tract.* 1. *dist.* 3. *q.* 5. *à n.* 78. -- Felix Potestatis *tom.* 1. *p.* 1. *c.* 1. *à n.* 131. -- Segneri *in Confess. Instructo cap. ultimo.* -- Euseb. Nierimbergh *in lib. de Consolat. Animæ Scrupul.* §. 2. *& seqq. & in Consil. Spirit. ibi annex. &c.* Acquiesce igitur istis DD. & pacem habeto. Plures alios possem citare Doctores magnæ auctoritatis, sed brevitatis causa omitto.

TRACTATUS II.

DE PROBABILITATE.

QUæro. *An sit licitum, & tutum sequi Opinionem probabilem relicta tutiori?*

1 Si ulla unquam in Scholis Moralis Theologiæ, enixis, totisque viribus agitata fuit quæstio, ista profectò est, quam proposui in hoc secundo Tractatu *de Opinione Probabili in concursu tutioris opposita.* Mirabile videtur nostris his temporibus hoc Scholasticum certamen de hac una Controversia Morum, pro qua Doctores Theologi non solùm dissertationes prolixas, tractatus longissimos, disputationes exorbitantes, verùm etiam libros, & tomos integros scripserunt, & typis in publicam lucem ediderunt. Jure tamen merito, quoniam hæc est veluti basis, & fundamentum ferè totius Moralitatis; Viri sapientes hanc quæstionem existimant unam è primariis Theologiæ Moralis, *Cujus major pars regitur Opinionibus*, ejusque notitiam maximè necessariam esse dicunt, cuivis Confessario, imò cuilibet Deum timenti. Cùm enim in humanis actibus quotidianis plurimæ sæpè sæpiùs occurrant difficultates, circa quas mens humana, propter inevidentiam, & incertitudinem objecti, dubitat, quid in bona Conscientia judicandum, & agendum sit, & statim oporteat aliquid vel affirmativum, vel negativum resolvere, & operari, vel consulere ut licitum, & tutum; plurimum etiam interest, fundamentaliter scire, qualiter in hujusmodi materiis, & casibus formandum sit Conscientiæ bonæ dictamen cum timore Domini, quod aliter fieri non potest, nisi cum fundamento solidæ rationis, & auctoritatis.

Et ut verum fatear, ab antiquis temporibus, quibus major simplicitas abundabat in moralibus, Probabilitas ab aliquo eximio Doctore tradita, defensa, vel permissa, communiter sine lite injuriosa, sine nota, aut convicio habebatur pro secura Regula efformandæ Conscientiæ practicæ; & adhuc nostris temporibus à plerisque habetur: quia semper verum est, quòd *Unicuique experto in propria scientia, vel arte est credendum*, præcipuè cùm aliorum quoque auctoritate ipsius sententia fulcitur. Ast paucis ab hinc lustris nostræ ætatis insurrexerunt nonnulli Scriptores Probabilitati prædictæ adeò adversi, ut ei tanquam pesti exitiali, fugam, & odium universale insinuare non desistant, nec vereantur; quinimò multis dicteriis, schommatibus, conviciis, & censuris eam proscribant, atque insectentur, non attendentes, quòd dum sic volunt omnibus suadere *Probabilioritatem*, & *Securitatem* Conscientiæ, ipsi deserunt pa- 2

cem

cem & charitatem, imò & obedientiam debitam Summo Pontifici Romano, Christi Vicario in terris. At fortè non legerunt finem Decreti Innocentii Papæ Undecimi, editi *anno* 1679. *die* 2. *Martii*, in quo damnantur sexaginta quinque propositiones, & in calce habentur hæc verba:

„ Tandem, ut ab injuriosis contentio„ nibus Doctores, seu Scholastici, aut „ alii quicumque in posterum se abstineant, „ & ut paci, & charitati consulatur; idem „ Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedien„ tiæ eis præcipit, ut tam in libris impri„ mendis, ac manuscriptis, quàm in The„ sibus, Disputationibus, ac Prædicatio„ nibus, caveant ab omni Censura, & „ Nota, nec non à quibuscumque convi„ ciis contra eas propositiones, quæ ad„ huc inter Catholicos hinc inde contro„ vertuntur, donec à S. Sede recognitæ, „ super eisdem propositionibus judicium „ proferatur.

3 Minimè igitur, ut constat, præjudicandum est sanæ doctrinæ *de vera Probabilitate* in rebus obscuris, & incertis, quæ nobis tradita est à Catholicis, & piis Doctoribus tam Antiquis, quàm Modernis; quia Viris eruditione, modestia, ac pietate præstantibus, qui cum fundamento rationis, & auctoritatis in suis libris vel sequuntur, vel approbant, vel concedunt usum veræ Probabilitatis, credendum est. Etenim non minùs nociva est Animarum Saluti indiscreta Conscientiarum arctatio, quàm imprudens laxitas opinandi, ut docet S. Bonaventura Doctor Seraphicus *in Comp. Theol. Verit. lib.* 2. *c.* 52. ubi ait: -- *Cavenda est Conscientia nimis larga, & nimis stricta; nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem: item prima sæpè dicit malum, bonum: secunda bonum, malum: prima sæpè salvat damnandum, secunda damnat salvandum; cavenda, inquam, est tam dextera nimiæ laxitatis temerariæ, negando præceptum, ubi est; quàm sinistra nimii rigoris, effingendo præceptum, ubi non est; sed media tenenda est via.* -- Hæc Seraphicus Doctor.

4 Ex his rationibus, & causis motus fui ad proponendam Quæstionem hanc, quam claritatis gratia dividam in duas partes. *I.* igitur quæram: An Probabilitas in se, absolutè, & simpliciter considerata possit esse bona, & tuta Regula morum, & ex ea formari dictamen practicum Conscientiæ veræ? *II.* An liceat sequi opinionem minùs probabilem relicta tutiore, ei opposita?

Pro resolutione fundamentali horum punctorum, *notandum est primò*. In Theologia sive Speculativa, sive Dogmatica, sive Morali dantur duo genera propositionum. Primum genus continet *propositiones certas*, quæ videlicet fundantur in certitudine Fidei Divinæ, vel in certitudine Scientiæ Theologicæ. *Propositio certa certitudine Fidei Divinæ* est omnis sententia, quæ habet fundamentum clarum in Sacris Scripturis Canonicis, vel in Traditionibus Ecclesiæ, vel in determinationibus Conciliorum Generalium, vel in definitionibus Summorum Pontificum Romanæ Cathedræ. *Propositio autem certa certitudine Theologica* est omnis Sententia, in qua conveniunt omnes Theologi Catholici, vel de qua nulla est controversia inter illos. -- Secundum genus continet *omnes propositiones in linea Probabilitatis*, nempè omnes opiniones, sive tantùm probabiles, sive probabiliores, sive probabilissimas: contra quas usque modò non reperitur aliquod principium certum certitudine aliqua suprà expressa; & in his datur controversia inter Theologos, quorum aliqui unam, eamdemque propositionem affirmant, & aliqui negant. Hæc vocatur *Controversia*, quia circa unam propositionem varia sunt placita DD., variæ sententiæ, varia dubia, variæque opiniones oppositæ. 5

In propositionibus primi generis non datur locus Opinioni, aut Probabilitati; quia ubi est certitudo, nequit esse incertitudo, dubium, obscuritas, vel formido. In propositionibus verò secundi generis est vera opinio, incertitudo, dubium, obscuritas, & formido, ut patet ex controversiis Doctorum; quia ubi non est scientia, aut Fides Divina certa, ibi datur opinandi locus. 6

Notandum est secundò. Nonnulli Summi Pontifices, præsertim Alexander VII. Innocentius XI. & Alexander VIII. damnarunt multas propositiones in rebus 7

bus Fidei, & Morum, tamquam ut *minimum Scandaloſas*, quarum aliquæ habebantur à multis Theologis ut Probabiles, à plurimis autem ut improbabiles: qua poſita damnatione ſtatim dictæ propoſitiones amiſerunt omnem Probabilitatem apparentem, intrinſecam, & extrinſecam. Ratio eſt: quia cùm Romanus Pontifex docens Eccleſiam in materiis Fidei, & morum, affirmat, & declarat, aliquam doctrinam eſſe ſcandaloſam, conſequenter judicat, eſſe falſam, & improbabilem poſitivè, & practicè: quo judicio habito à Chriſti Vicario, (gaudente Privilegio Infallibilitatis in decernendis rebus ad Fidem, & mores pertinentibus pro tota Eccleſia) jam habetur certitudo de falſitate illius doctrinæ, & conſequenter ceſſat omnis controverſia de propoſitionibus jam damnatis, quia ſunt certò falſæ, & ad minimum ſcandaloſæ in praxi; Quandoquidem Probabilitas alicujus opinionis tandiu durat, donec contra ipſam appareat fundamentum convincens, & certum; damnatio autem Pontificia illarum propoſitionum eſt principium, & fundamentum certiſſimum contra illas aſſertiones, ſeu propoſitiones; ergo &c.

Notandum eſt tertiò. Nos hìc loqui cum limitationibus de honeſtate actionis humanæ, ut fundatè tractat Maſtrius *moral. diſp.* 1. *q.* 4. *art.* 2. & Felix Panormitanus *tom.* 1. *Exam. Eccleſ. àn.* 59. *& ſeqq.* cum multis ibi citatis Auctoribus.

His prænotatis, & præſuppoſitis.

8 *Reſpondeo* ad primam partem Quæſtionis, & dico: *Opinionem, verè probabilem eſſe bonam, ſufficientem, & tutam Regulam morum, & conſequenter licitum eſſe in praxi, eam ſequi.*

9 *Probatio I.* auctoritate Canonum. *Cap. Ego Solis*. 9. *diſt.* Ubi habetur: Alios autem (Scriptores) ita lego, ut quantalibet Sanctitate, Doctrinaque polleant, non ideò verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per alios Auctores, vel Canonicas, vel Probabiles rationes, quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. -- Quod eſt deſumptum ex D. Auguſtino *Epiſt.* 19. *c.* 1. ubi non legitur, *Probabiles rationes, ſed probabili ratione*. Et Gloſſa ibi: *Quia ratio, inquit, æquivalet Canoni*, ideſt, ſicut poſſum, & debeo ſequi Canonem, ubi adeſt, ita poſſum, & debeo ſequi rationem probabilem, quæ eſt bona Regula morum, ubi non eſt Canon, vel auctoritas Eccleſiæ. Ergo Opinio probabilis (quæ, ut vidimus, ſemper nititur gravi, & ſolida ratione) eſt ſufficiens, & tuta regula morum in materiis incertis &c. Item, *cap. ne innitaris: de conſtit.* apud Sperellum, *deciſ.* 119. *n.* 55.

Probatio II. auctoritate Eccleſiæ Romanæ. Alexander Papa Octavus loquens ex Cathedra Petri inter alias damnavit hanc propoſitionem, quæ eſt la 3. -- *Non licet ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam.* -- Sed certum eſt, quòd opinio probabilis, ut ſic, reperitur in linea, vel in genere Probabiliſmi, ſeu Probabilitatis abſolutæ: ergo certum erit, quòd liceat ſequi opinionem aliquam in linea Probabilitatis. 10

Probatio III. Auctoritatibus Doctorum eximiorum. Antoninus Sanctus Doctor *in Summa p.* 1. *tit.* 3. *cap.* 10. §. 10. *verſ. Item ex reſponſis*. Dicit: quòd *quilibet homo cum ſalute* (*Animæ ſuæ*) *poteſt ſequi in conſiliis quamcumque opinionem, dummodò ſit opinio alicujus Magni Doctoris* -- Hoſtienſis. *Extra, de cogn. ſpirit. ſuper cap. ſi vis*: dicit: *Ubi ſunt diverſæ opiniones, humanior cæteris eſt præferenda*: nempè benigna. -- Guilelmus in Gloſſam Raymundi, dicit: *Si aliquis bona fide opinionem, vel partem illam, vel iſtam elegerit, non debet ſuper hoc habere conſcientiam nimis ſcrupuloſam.* -- Petrus de Palude *in* 4. *diſt.* 17. dicit: *Quòd ſi Confeſſor dubitaret, utrùm illud de quo Confitens non pœnitet, nec confitetur, eſſet mortale: & ipſe Confitens diceret, quòd conſilio Peritorum illud fecit, ſe poteſt conformare tali judicio:* -- Joan. Gerſon dicit: *Conſtat communiter apud Theologos, quòd in materia fidei, dum Doctores ſentiunt contraria, licitum eſt, ante determinationem Eccleſiæ, tenere unam partem, vel alteram, ſine periculo peccati, vel fidei: ſic à ſimili licitum eſt unam opinionem in moralibus tenere &c.* -- 11

Probatio IV. Rationibus. I. Ratio ſit: 12
Omnis regula, quæ eſt certò Theologica, eſt etiam bona regula morum; ſed opinio

opinio verè probabilis, ut sic, est certò regula Theologica: quia major pars Theologiæ universæ regitur, & stabilitur opinionibus, ut patet; ergo &c. *II. Ratio*: In plerisque moralibus impossibile est, habere omnimodam certitudinem de licito, & honesto: ergo necessitatem habemus recurrendi ad opiniones probabiles. *III. Ratio*: Qui juxta opinionem aliquam verè probabilem operatur, non temerè, sed prudenter operatur: quia talis opinio fulcitur gravi, & prudenti pondere rationis, & auctoritatis: sed qui prudenter operatur, non peccat: quia nullo periculo formalis peccati se exponit; ergo qui sequitur opinionem aliquam verè, & solidè probabilem, benè, & licitè operatur.

13 *Respondeo* ad secundam partem Quæstionis, & dico: *Licitum, & tutum est in Conscientia in rebus obscuris, & incertis sequi opinionem probabilem, relicta tutiore ei opposita: idest: Non tenemur semper sequi partem tutiorem in actibus nostris.*

Restat breviter pugnandum contra Tutioristas, seu Rigoristas modernos, qui docent, in rebus incertis Fidei, & morum nos obligatos esse, semper sequi opinionem non probabiliorem, sed tutiorem, illam nempè, quæ stat pro Lege, vel præcepto.

Possem brevissimè difficultatem resolvere, & probare meam Conclusionem contra istos Zelantissimos, dicendo, eorum rigidam opinionem esse saltem implicitè damnatam ab Alexandro Octavo, qui inter alias propositiones damnavit hanc la 3. -- *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.* -- Nam Auctor hujus Thesis utique ex hac assertione deducebat: Ergo tenemur sequi semper securiorem, vel tutiorem viam &c.

14 Nihilominùs *probo I. sic*. Nulla adhuc lege obligatur homo ad sequendum semper quod est tutius, & quod stat pro lege contra libertatem hominis, sed sufficit regulariter, ut sequamur quod est tutum moraliter. Qui autem sequitur opinionem verè, & practicè probabilem, sequitur etiam quod est tutum moraliter: ergo licitum erit sequi opinionem probabilem faventem libertati, relicta opposita tutiore favente Legi. *Probo Majorem*.

Non obligatur homo ad operandum semper id, quod sibi videtur melius, & perfectius secundùm legem, benè quidem id, quod secundùm Legem est bonum, & tutum, & sub obligatione cadens: aliàs consilium non distingueretur à præcepto, & via salutis hominibus imperfectis redderetur non solùm difficillima, sed impervia, & impossibilis contra sententiam Christi Domini Matth. 11. *Venite ad me omnes .... Jugum enim meum suave est, & onus meum leve*. Et facillimè inciderent homines infirmi spiritu, ac scientia debiles in hæresim *Jansenii*, qui dicebat, & asserebat: *Aliqua Dei præcepta hominibus justis esse impossibilia &c. Et Deum præcipere impossibilia.* 15

Probo Minorem. Ad humanas actiones bonas habendas, sufficit dictamen prudens, & practicum, quòd hoc sit licitum, honestum, & tutum; sed hoc judicium habetur ex opinione verè probabili, ut probavimus sæpiùs; Certus enim sum moraliter, quòd sequens sententiam Virorum nominatorum, egregiorum Doctorum, fundatissimorum Theologorum, Catholicorum ac piorum Scriptorum, non erro, nec pecco formaliter: Ergo quando sequor hanc Sententiam -- *Licitum est eligere opinionem benignam verè probabilem* -- sum tutus in Conscientia. 16

Probo II. Opinio rigida, quæ videlicet favet Legi, est tutior, ut supponitur; ergo opinio benigna, quæ scilicet favet libertati hominis, erit tuta in praxi; Ideoque optimè dixit P. Nider (apud P. Paulum Segneri in Epistola manuscripta defensiva Probabilitatis,) Non oportere semper tutiorem eligere de necessitate salutis; nam, ut ait Giballinus ibidem, *Tutior* est gradus comparativus præsupponens positivum, scilicet, *tutum*, vel tutam opinionem oppositam. Sed hic est, quòd qui tutò operatur, licitè operatur: ergo &c. 17

Probo III. Si vera esset hæc assertio: *Tenemur in Conscientia semper eligere, & sequi tutiorem partem & opinionem:* Sequeretur, quòd nullus homo etiam 18

rudis, indigeret consilio, vel libro alicujus Doctoris Theologi; quia homo ratione utens, cognoscit in omni dubio practico partem securiorem faventem Legi, vel præcepto, & sic superflui, inanes, & frustranei essent infiniti penè Libri, DD. & TT. in re Morali.

19 *Probo IV.* Tutioritas sicut & Probabilioritas stare potest tam cum veritate reali, quàm cum falsitate; patet, quia mensura veritatis, & Probabilitatis non habetur ex hoc, quòd propositio, & opinio in se sit tutior; nam quandoque falsa sunt tutissima. Hinc dicebat Gabriel *in 4. dist. 15. q. 13. art. 2.* Licèt securius sit, lucra alearum ludo acquisita restituere, vel pauperibus erogare; non tamen verior est opinio tenens, restitutionem, vel erogationem talis lucri necessariam esse ad Salutem. -- Ergo intellectus noster non potest cogi ad assensum opinionis tutioris, quia hæc potest esse falsa à parte rei.

20 *Probo V.* Si est verum, *Homines teneri in conscientia semper sequi opinionem tutiorem, relicta opposita minus tuta:* evidenter sequitur, illicitum esse, docere etiam opinionem minùs tutam; Atqui Doctores antiqui classici docuerunt multoties opinionem minùs tutam, seu benignam, relicta tutiore, & rigida, ut videre est in eorum libris: ergo Doctores antiqui graviter erraverunt, & peccarunt: Hoc est falsum; ergo & illud.

21 *Probo ultimò* omnes partes simul nostræ Resolutionis & Conclusionis positæ ab initio hujus Tractatus.

Illa est bona, & secura regula morum, quæ nobis traditur ab Antiquis, & Modernis Sapientibus; sed nostra Conclusio sic traditur; ergo est bona, & secura. Vis, mi Lector, videre probationem hujus Argumenti ultimi? Lege libros, quos ego legi, & à quibus magno cum labore decerpsi hæc scripta: Ecce tibi fidelem Catalogum.

(1) S. Antoninus Archiepiscopus Florentiæ *in Summa p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10.* -- *& p. 2. tit. 2. c. 6. & 8.* -- *& p. 3. tit. 1. c. 20. & tit. 14. cap. 19. & alibi sæpius.*

(2) P. Antoninus Diana *Coordinatus, tom. 8. tract. 1. resol. 1. n. 2. & alibi.*

(3) P. Antonius à Candelaria *in Breviario Universæ Theologiæ. p. 2. tract. 4. disp. 1. quæst. 5. & in Supplemento q. 6. à fol. 62.*

(4) P. Anacletus Reiffenstuel *Sum. Theol. Moral. tract. 1. dist. 3. à n. 47. & seqq.*

(5) P. Bartholomæus Mastrius *in 2. Sent. disp. 5. q. 2. art. 3. & in Moral. Theol. disp. 1. q. 4. art. 1. & 2.*

(6) P. Cassianus à S. Elia *in Arbore Opinionum. V. Opinio. §. 2.*

(7) P. Dominicus Viva: *Trutina Theol. Damnatarum Thesium: in propos. 27. Alex. VII. Propos. 3. Innoc. XI. Et propos. 3. Alex. VIII.*

(8) P. Ferdinandus de Castro Palao *in Opere Moral. part. 1. disp. 2. punct. 2. n. 2.*

(9) P. Franciscus Suarez *tom. de Pœnit. disp. 43. sect. 5. & tom. 3. in 3. p. d. 22. sect. 9.*

(10) P. Franciscus Bordonus *in tom. 6. Propugnaculo Probabilitatis cap. 6. & 22. per totum.*

(11) P. Felix Potestatis *Panormitanus in Examine Confess. tom. 1. p. 1. à n. 59.*

(12) P. Georgius Gobat *tom. 2. tr. 1. à sect. 1. 3. & seqq. & tom. 1. tr. 1. sect. 3. à n. 100. cum Appendice ibi annexa.*

(13) P. Gregorius Sayrus *in Clave Regia lib. 1. cap. 6. n. 4.*

(14) P. Guilelmus Herincx *Episcopus Iprensis in Sum. Theol. p. 2 tract. 2. disp. 4. q. 3. §. 2.*

(15) P. Joannes Cardinalis de Lugo *tom. de Pœnit. disp. 21. n. 39. & 40. & -- Resp. Moral. lib. 1. dub. 33. & alibi.*

(16) P. Joannes Poncius *in Cursu Theol. disp. 24. q. 3. Concl. 3.*

(17) P. Joannes Azor *p. 1. lib. 2. cap. 16. & 17.*

(18) P. Joannes Cardenas *in Crisi Theol. p. 1. tract. 1. per totum diffusè, & specialiter pro me disp. 15. per totam. Et in 3. p. disp. 56. per totam. Et in prop. damn. Innoc. XI. Disert. 4. cap. 3. 4. & 5. super proposit. 3. damnatam.*

(19) P. Joannes Angelus Bossius *p. 1. tit. 1. §. 17. à n. 127. 130. 137.*

(20) P. Jo: Baptista Lezana *tom. vel part. 4. Sum. Quæst. Regul. V. Opinio Regularibus tenenda à n. 5. & seqq.*

(21) P. Laurentius de Portel. *Dub. Regul. V. Opinio eligenda n.* 3.

(22) Martinus Bonacina. *De Legibus disp.* 2. *q.* 4. *pun.* 9. *n.* 4. *Propos. Unica.*

(23) Nicolaus *in tom. integro. Tract. de Probabilitate ex principiis Antiquorum, quos ibi in propriis locis fidelissimè (ut contuli) citat.*

(24) P. Paulus Layman *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 2. *n.* 7.

(25) P. Thomas Sanchez *in Decal. l.* 1. *c.* 9. *n.* 13. 14.

(26) P. Vincentius Filliucius. *Tract.* 21. *à n.* 128.

(27) P. Vincentius Candidus. *Disquis.* 3. *art.* 20.

(28) P. Eligius Bassæus *tom.* 1. *V. Conscientia à n.* 9.

(29) Joannes Clericatus. *Erotemata. c.* 2. *q.* 5.

(30) P. Joan. Morandus. *Tract.* 2. *q.* 25. *n.* 127.

(31) P. Antonius Terillus *tom. integro de Probabilitate & signatè q.* 22. *ubi per sæcula præterita discurrens citat ultra centum triginta Auctores pro nostra Probabilitate, & q.* 23. *&c.*

(32) P. Petrus Marchant. *Tract.* 5. *q.* 6. *&* 7. *tom.* 2. *Tribunalis Confess.*

(33) P. Patritius Sporer *tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 1. *à n.* 42. *& seqq. Theol. Moral.*

Non sunt multiplicanda Entia sine necessitate; &c.

TRACTATUS III.

DE ACTIBUS HUMANIS.

QUæro I. *Quid est Actus humanus?*

1 *Respondeo*. Est omnis, & solus actus, qui deliberatè, & liberè ab homine fit, vel elicitur; qui scilicet est actus proprius hominis, quatenus homo est dominus suarum operationum per rationem, & volitionem. Homo enim habet liberum arbitrium; quod est facultas rationis simul, & voluntatis, qua homo producit actus deliberatos, ac liberos. -- Actus deliberatus est, qui procedit ex consideratione finis, & mediorum ad talem finem. -- Actus liber est, qui procedit à voluntate ex electione. -- Libertas tandem hominis est fundamentum totius Moralitatis actuum humanorum.

Quæro II. *Actus humani à quo desumunt suam bonitatem?*

2 ℞. Sumunt ab objecto, à fine, & à circumstantiis; ita, ut si objectum sit moraliter bonum, seu honestum, finis bonus, & circumstantiæ omnes bonæ, actus pariter erit moraliter bonus; quia bonum ex integra causa. Si aliquid ex prædictis non sit bonum, actus erit moraliter malus; quia malum ex quocumque defectu procedit. *Bonitas moralis* est conformitas actus ad regulas morum: è contra *malitia moralis* est deformitas ipsius, seu recessus à rectis regulis. Rectæ regulæ morum sunt Ratio naturalis, quæ dicitur Regula interna, & Lex, sive Naturalis, sive Divina, sive Humana, quæ dicuntur Regulæ externæ Morum, seu actionum.

Quæro III. *Quid est voluntarium?*

℞. Est quidquid à voluntate, prævio tamen dictamine rationis, seu intellectus, procedit; nam *nihil volitum, quin præcognitum*; idest, voluntas nihil vult, quod prius ei non ostendatur ab intellectu. 3

Quæro IV. *Quotuplex est voluntarium?*

℞. Voluntarium I. dividitur in perfectum, & in imperfectum. *Voluntarium perfectum* est, quod à voluntate procedit prævia perfecta cognitione finis, & mediorum. -- *Voluntarium vero imperfectum* est, quod à voluntate procedit ex imperfecta, seu confusa cognitione finis, & mediorum. V. G. pueri ante usum rationis imperfectè cognoscunt, ergo imperfectè eligunt, & vo- 4

volunt. Viri perfectè cognoſcunt, ergo etiam perfectè eligunt, & volunt; Semidormiens vir, vel ſemiebrius imperfecto quodam modo, & perturbato, ac confuſo diſcurſu cognoſcit, ergo & imperfectè eligit, & vult.

5 II. Voluntarium perfectum ſubdividitur in directum, & in indirectum. *Voluntarium directum* eſt, quod per ſe directè, & poſitivè volumus. V. G. Volo ſcribere nunc, & ſcribo: hæc Scriptura eſt mihi voluntaria directè. -- *Voluntarium* autem indirectum eſt, quod adſcribitur voluntati, quia poterat, ac debebat aliquid agere, & non egit, vel impedire aliquid, & non impedivit. V. G. Video puerum lapſum in flumen, quem poſſum, & debeo adjuvare, ne moriatur, & tamen non adjuvo, & ipſe ſubmergitur; talis ſubmerſio eſt mihi voluntaria indirectè.

6 III. Voluntarium perfectum ſubdividitur in voluntarium ſecundùm ſe, vel in ſe, & formaliter, & in voluntarium in alio, ſeu in cauſa, ſeu virtualiter, & interpretativè. *Voluntarium in ſe &c.* eſt, quod à voluntate ex propoſito proprio, & formali fit. V. G. Lectio hujus libri eſt mihi voluntaria in ſe formaliter. -- *Voluntarium* autem *in cauſa* eſt, quod in alio volito tanquam cauſa, eſt alicui voluntarium. V. G. Confeſſarius non ſufficienter doctus vult audire Confeſſiones etiam Civium, & Mercatorum, & in hoc Officio varios committit errores eſſentiales, & craſſos; iſti errores ſunt ei voluntarii in cauſa, virtualiter, & interpretativè.

Quæro V. *Quomodo bonitas debeat eſſe præcognita, & volita ad hoc, ut actus ſit moraliter bonus.*

7 ℞. *I.* Loquendo de bonitate objectiva: Ut actus ſit bonus, requiritur, quòd bonitas objecti ſit præcognita ſub ratione virtutis, & quòd ſit volita directè. V. G. Titius vendit ſuas merces juſto pretio ex metu Principis. Iſte actus non eſt moraliter bonus, quia non habet pro objecto honeſtatem Juſtitiæ; ſi autem venderet pretio juſto ſuas merces ex motivo virtutis Juſtitiæ, tunc actus eſſet bonus moraliter, quia bonitas Juſtitiæ eſt præcognita ſub ratione virtutis, & directè volita à Titio.

℞. *II.* Loquendo de bonitate finis extrinſeci (qui dicitur finis operantis) ut actus ſit bonus, bonitas finis debet intelligi, & intendi per ſe, & formaliter. V. G. Sempronius jejunat tempore Quadrageſimali. Iſte actus jam eſt bonus bonitate objecti, nam jejunare eſt actus Virtutis Temperantiæ; jejunat autem Sempronius non ſolùm ad exercendum actum virtutis Temperantiæ, verùm etiam, ut ſuperfluum elargiatur pauperibus: iſta bonitas intentionis, vel finis extrinſeci ex virtute Miſericordiæ procedens imputatur Sempronio, quia fuit ab eo intenta, & excogitata expreſsè, & formaliter; aliter non conjungeretur ex ſe cum actu Temperantiæ. 8

℞. *III.* Loquendo denique de bonitate circumſtantiarum objectivarum, ut actus ſit bonus, bonitas illarum circumſtantiarum debet directè & expreſsè concipi, & intendi. V. G. Regularis Concionator ex obedientiæ mandato pergit ad concionandum populo. Actus iſte habet jam bonitatem objecti, quæ eſt, vel procedit ex Virtute Charitatis, vel Miſericordiæ Spiritualis in actu concionandi imbibita; habet etiam bonitatem finis extrinſeci, quia iſte actus fit ex Obedientia. Si autem Concionator iſte adderet aliam, & aliam bonitatem circumſtantiarum objectivarum, V. G. dicendo in corde ſuo: Volo facere hanc prædicationem ob Zelum Gloriæ Chriſti, & ſalutis Animarum, & in remiſſionem, & ſatisfactionem meorum delictorum: tunc actus ejus acquireret novam bonitatem ex his motivis alterius virtutis, ut patet, quia hæc motiva directè, & expreſsè adduntur & objecto, & fini. 9

Quæro VI. *Quænam eſt differentia inter circumſtantiam objectivam, & circumſtantiam formalem?*

℞. Eſt iſta; quia circumſtantiæ formales ſunt illæ, quæ ſe tenent ex parte actus humani, eique ſunt intrinſecæ: Ut intenſio, & remiſſio actus, major, vel minor libertas, vel deliberatio, facilitas, vel difficultas in agendo, duratio actus &c. Circumſtantiæ verò objectivæ ſunt, quæ ſe tenent ex parte objecti, ut major, vel minor quantitas 10

elee-

eleemosynæ, major aut minor indigentia pauperis, cui vis opitulari, persona, locus, tempus &c. Tum quia formales circumstantiæ augent, vel minuunt bonitatem, vel malitiam actus humani in eadem specie, & non diversificant illum: quia non afferunt ei diversum motivum virtutis, aut vitii. Objectivæ autem circumstantiæ possunt variare speciem, si intendantur, quia addunt objecto nova motiva virtutis, aut vitii. V. G. Facis eleemosynam pauperi Sacerdoti, aut Religioso: illa circumstantia *Sacerdotis*, aut *Religiosi* pauperis, benè præbet tibi novum motivum virtutis Religionis exercendæ, ultra motivum principale virtutis Misericordiæ corporalis. Et sic de similibus.

Quæro VII. *Quænam est differentia inter finem intrinsecum, & finem extrinsecum actus humani?*

11 ℞. est ista; quia *finis extrinsecus*, qui & proximus dicitur, est finis ipsius operis, & iste non differt ab objecto; sic V. G. Subventio pauperis est finis intrinsecus eleemosynæ, & finis proximus, & finis operis: quia immediatè & per se respicitur ab opere illo, seu ab actu humano tali. *Finis* verò *extrinsecus*, qui & remotus, & finis operantis dicitur, non respicitur per se ab opere, vel ab objecto, sed pendet ex arbitrio operantis: ut V. G. Si des eleemosynam pauperi puellæ, ne ipsa labatur in fornicationem, & ad satisfaciendum Deo pro tuis peccatis: tunc præservatio illius fœminæ, & satisfactio tuorum delictorum sunt fines extrinseci: qui habent rationem circumstantiarum objectivarum.

Quæro VIII. *Quomodo malitia debet esse cognita, & volita, ad hoc, ut actus sit moraliter malus?*

12 ℞. Ad actum moraliter malum non requiritur, ut malitia sit cognita, & volita directè, positivè, & formaliter; sed sufficit aliqualis advertentia ad malitiam, & voluntas indirecta, & interpretativa. Ratio est: quia alioquin rarissimè homo peccaret, nam licèt possit fortè homo ex mera malitia velle peccatum, ut displiceat Deo; tamen ordinariè loquendo, nemo respiciens, vel intendens ad malum operatur; quia malum per se, & in ratione mali non potest intendi; ergo malum, seu malitia non intenditur ordinariè, nisi indirectè. V. G. Qui fornicatur, non intendit directè malitiam fornicationis, sed voluptatem, & tamen peccat, quia videt in eo actu indecentiam, gravem: & non obstante tali indecentia, seu malitia præcognita, vult fornicationem; quod est velle indirectè malitiam; ergo &c.

Dices. Ad actus bonos requiritur directa intentio bonitatis, ut vidimus, ergo etiam ad actus malos requiretur directa intentio malitiæ. 13

℞. Nego paritatem. Ratio disparitatis est: quia bonum est ex integra causa; malum verò est ex quocumque defectu. Idest, plures requiruntur conditiones ad actum bonum, quàm ad actum malum; nam actus bonus est quid perfectum; actus autem malus est carentia cujusvis conditionis requisitæ ad actum moraliter bonum, nempè ad perfectionem ejus. Actus bonus debet esse debitè circumstantionatus undequaque, nempè à debito objecto, à fine, & circumstantiis aliis, quorum unum si desit, jam non potest dici bonus; ergo erit malus &c.

Quæro IX. *Quid requiritur ad hoc, ut effectus indirectè, & in causa volitus, imputetur ad culpam?*

℞. *I.* Requiritur quòd operans aliquo modo adverterit effectum secuturum ex positione talis causæ; quia nihil est volitum, quin fuerit priùs cognitum. V. G. Titius prævidet, se commissurum homicidium ex ebrietate, & tamen voluntariè se inebriat; si in ebrietate occiderit hominem, talis occisio imputabitur ei ad culpam. Econtrà: si nullo modo prævidisset tale homicidium, tunc si in ebrietate occidat, talis occisio non imputabitur ei ad culpam. 14

℞. *II.* Requiritur, ut actio, quæ fuit causa effectus pravi secuti, sit ex natura sua moraliter illicita, & mala; quia effectus malus à causa mala procedere debet. Ut patet in exemplo allato de Titio se voluntariè inebriante, & occidente; ebrietas enim est actio mala, 15

mala, & causa homicidii. Si autem causa, vel actio, ex qua sequitur effectus malus, sit bona, & licita, tunc talis effectus non imputabitur danti causam ejus, vel operanti. V. G. Sempronius ex necessitate, vel consilio Medici sumit cibum calidum, ex quo prævidet, secuturam pollutionem, quam non intendit: si pollutio sequatur, non imputabitur ei ad culpam, quia à causa, vel actione ex se licita, processit: & tunc iste effectus, est tantùm per accidens secutus, & præter intentionem operantis, qui jure suo utitur, dum facit opus aliàs licitum.

16 ℞. *III.* Ulteriùs requiruntur tres conditiones, ad hoc, ut effectus malus, subsequens liberam omissionem alicujus actus, imputetur ad culpam omittentis. *Prima*, ut quis possit ponere talem actum: quia nemo peccat in eo, quod vitare non potest. Et ex defectu hujus conditionis deduces, quòd V. G. Cajus detentus in carcere non audiens Missam die festo, non peccat: quia non potest ponere actum audiendi Sacrum. Vel videns puerum demergi, nec potens eum subvenire, non peccat. *Secunda* conditio est, ut quis liberè non ponat talem actum; quia in omissione libera talis actus consistit ratio voluntarii indirecti effectus mali, qui ex tali omissione sequitur. V. G. Medicus potest præbere medicinam salubrem infirmo periculoso morbo laboranti, & non præbet, ex cujus omissione sequitur mors infirmi: talis omissio est culpabilis, quia ex ea sequitur mors proximi. *Tertia* conditio est, ut quis hic, & nunc teneatur ponere talem actum, quem tamen non ponit; quia nisi detur aliqua Lex obligans nunc ad faciendum hoc, omissio ejus nequit imputari ad culpam; omne enim peccatum est transgressio alicujus Legis. V. G. Ego neque ex justitia, neque ex charitate teneor impedire mala, quæ fiunt in hac Civitate, ergo non impediendo, non pecco. Superior autem tenetur, ergo non impediendo, peccat. Idem dicendum de multis similibus.

Quæro X. *Quonam instanti temporis contrahitur peccatum, quod fuit solummodò in causa volitum.*

℞. Tunc contrahitur, quando quis liberè posuit causam illius peccati, seu effectus peccaminosi V. G. Titius hodie præbet venenum Sempronio, qui octavo die moritur veneni causa. Titius peccavit peccato homicidii, non die octavo, sed primo, quando propinavit venenum Sempronio. Ratio est: quia tunc posuit deliberatè, & liberè causam homicidii secuti postea octavo die, quo potest contingere, ut Titius jam agat pœnitentiam de peccato præterito: ergo, moriente Sempronio, potest Titius esse justificatus coram Deo, & sic non peccare die mortis Sempronii, cujus vitam tunc desiderat, & de causa mortis ejus vehementer dolet. Item. V. G. Cajus manè diei Festi totum se dat somno, prævidens, secuturam esse omissionem Missæ: peccavit pro illo tunc, quando se voluntariè somno dedit; quia tempore ultimæ Missæ jam dormit, ergo tunc non peccat, nec peccare potest. 17

Quæro XI. *Quinam sunt actus imperati?*

℞. Sunt omnes actus aliarum potentiarum, quæ sunt sub imperio voluntatis, quæ dicitur Regina potentiarum, quatenus tales actus à voluntate imperantur; V. G. Voluntas imperat intellectui, ut studeat, oculis, ut legant, manui, ut scribat, pedibus, ut ambulent. &c. Ergo studium, lectio, scriptio, ambulatio &c. sunt actus imperati; imò Voluntas aliquando sibimet imperat: Volo, ut velis V. G. diligere inimicum tuum. Ordinariè tamen actus voluntatis vocantur eliciti, & non imperati. -- Quando autem actus intellectus, phantasiæ, imaginationis, memoriæ sensitivæ, & aliarum potentiarum internarum, & actus sensuum externorum non sunt regulati actualiter, vel virtualiter, nec imperati, vel approbati à Voluntate, tunc dicuntur actus naturales, vel actus hominis, non verò actus humani: ut patet in pueris ante perfectum usum rationis, vel in dormiente, aut semidormiente, vel in mente distracto. Et isti actus non sunt boni, nec mali moraliter, sed tantùm 18

tùm

tùm materialiter; quia istis actibus per se non potest inesse moralitas, idest, bonitas, vel malitia imputabilis ad præmium, vel pœnam, ob carentiam usus rationis, seu deliberationis, & electionis.

Quæro XII. *A quo principio actus externi sumunt propriam bonitatem, & malitiam?*

19 Antequam respondeam huic quæsito, adverto, quòd per actus externos hìc intelligimus omnes illos actus, qui non eliciuntur ab ipsa voluntate, in qua, & à qua est moralitas, sed tantùm ab ipsa imperantur; sicque omnes actus imperati dicuntur *externi*, ut sunt actus intellectus, sensuum tum internorum, tum externorum, appetituum, & membrorum corporis, in eo, quòd subsunt voluntatis arbitrio, & dominio.

20 ℞. Actus externi, seu imperati sumunt primariam, & principalem bonitatem, & malitiam à voluntate. Ratio est: quia non sunt moraliter boni, aut mali, nisi in quantùm, vel quatenùs liberi, & voluntarii; sed hoc non habent ex se, sed à sola voluntate; Unde Scotus *in lib. 2. Sententiarum dist.* 42. *quæst.* 4. *n.* 16. *& quodlib.* 18. „ *n.* 12. ex D. Augustino ait: Causa prima peccandi est voluntas; nihil est enim peccatum, nisi quod est in potestate facientis, & nihil est in potestate facientis, nisi quod est in potestate voluntatis ejus; quia nihil præter hoc est imputabile; ergo in solo velle, & nolle est peccatum primò, & in aliis actibus non nisi mediante voluntate.

Quæro XIII. *Actus exterior additne bonitatem, & malitiam specialem, & distinctam actui interno?*

21 ℞. Affirmativè: & probo I. Auctoritate D. Augustini dicentis: „ Mala voluntate quilibet miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur. „ Quod intelligitur de miseria culpæ, quæ præfuit actui interiori, & perficitur per actum exteriorem. Probo II. Rationibus. In actu exteriori est alia integritas requisita secundùm rectam rationem, quàm in actu interiori; ergo & alia bonitas. Probo antecedens. Actibus diversæ rationis convenire debent diversæ integritates; sed actus interior dicitur *elicitus*, & actus exterior dicitur *imperatus*, quæ sunt diversæ rationes exigentes diversas integritates secundùm rectam rationem; ergo debent inesse illis hæ diversæ integritates. Tum quia: Si actus externus adveniens non adderet specialem, & distinctam malitiam actui interno, manifestè sequeretur, nos non obligari exprimere actum externum in Sacramentali Confessione, sed sufficere manifestare pravam voluntatem dicendo V. G. Volui una vice occidere hominem: desideravi alienam fœminam: concupivi rem proximi, &c. licèt reverà quis occiderit, fornicatus, furatus fuerit, &c. Sed consequens est falsum, & contra praxim Ecclesiæ Catholicæ. Ergo dicendum est, quòd in actu externo opere consummato est specialis malitia. Tum quia: Actus internus, & actus externus sunt duo actus realiter distincti, & separabiles, & singuli habent suam imputabilitatem, & quandoque sunt contra diversa præcepta Decalogi: ergo quo ad hoc sunt duo peccata, vel specie, vel saltem numero diversa. Antecedens patet: nam actus internus subjectatur in voluntate, & ab ea sola elicitur; actus verò externus est in alia potentia, & maximè in appetitu sensitivo, & in sensibus corporeis, & uterque habet suam propriam defformitatem cum recta ratione, & cum Lege: V. G. Deus in novo præcepto dicit: *Non concupisces uxorem proximi tui*; & in sexto: *Non mœchaberis*; ergo concupiscentia, & mœchia, seu actus internus, & externus sunt diversa peccata.

Dices, Si hoc esset verum, sequeretur, quòd V. G. Titius, qui mœchatus est semel, teneretur aperire in Confessione duplex peccatum, dicendo: *Semel concupivi uxorem alterius, & semel mœchatus sum.* Sed hoc non fit in praxi; ergo &c. 22

℞. Qui confitetur actum externum opere consummatum, dicendo, *semel mœchatus fui*, sufficienter exprimit suum peccatum; quia quamvis non fateatur duos actus, & duo peccata distincta, scilicet actum internum concupiscentiæ contra nonum præceptum, &

actum externum mœchiæ, seu adulterii contra sextum mandatum Decalogi, confitendo tamen externum tantùm, virtualiter, & implicitè manifestat actum internum præcedentem, à quo externus processit; nam isti duo actus, in hoc casu, si in modica temporis mora fiant, uniuntur moraliter ad constituendum unum totale peccatum adulterii, quod constat semper ex duobus partialibus, nempè à voluntate prava adulterandi, & ab actuali copula adulterina. Idem dicendum de similibus.

Quæro XIV. *Quid est actus meritorius?*

23 ℞. Est actus laudabilis exigens aliquo modo collationem præmii à remunerante. Et dividitur in meritorium de congruo, & in meritorium de condigno: *Actus meritorius de congruo* est, qui exigit collationem præmii non ad æqualitatem, & ex justitia, sed solùm ex quadam condecentia, & congruitate. *Actus meritorius de condigno* est, qui exigit collationem præmii æqualis suo valori, & ex justitia. Præmium actus meritorii de congruo est, vel Gratia Dei, (ad quam remotè disponit operantem, & elicientem talem actum) vel virtus aliqua naturalis, vel supernaturalis, vel aliquod bonum temporale, aut spirituale, vel donum Dei. Præmium verò actus meritorii de condigno est augmentum Gratiæ, & Gloriæ. *Secundus* (nempè meritorius actus de condigno) supponit gratiam sanctificantem, & fit à gratia, seu cum gratia, & auxilio supernaturali Dei; gratia autem Dei est semen Gloriæ. *Primus* (nempè meritorius actus de congruo) non supponit gratiam santificantem, sed disponit ad eam habendam. -- *Meritum de condigno*, (quod propriè, & strictè meritum dicitur) est illud, cui correspondet Gratia, & Gloria, quæ est vita æterna. *Meritum de congruo*, est illud, cui correspondet aliquod auxilium, vel donum Dei speciale, aut saltem aliqua retributio in hac vita.

Quæro XV. *Quænam conditiones requiruntur ad actum meritorium?*

24 ℞. Ad actum meritorium propriè, & strictè captum requiruntur quatuor conditiones. I. Quòd talis actus sit actus humanus, & bonus. Ratio est, quia in actibus merè naturalibus nec meremur, nec demeremur. II. Quòd sit factus in hac vita mortali, quæ est via ad Patriam. Ratio est, quia status viæ est nobis à Deo concessus ad merendum: post mortem cessat tempus merendi, & demerendi. III. Quòd sit factus ab homine justo, nempè in statu Gratiæ constituto. Ratio est, quia opera meritoria vocantur opera viva, vita gratiæ. IV. Quòd talis actus referatur ad Deum, ut Auctorem Gratiæ, & Largitorem Gloriæ, tanquam ad finem ultimum. Ratio est, quia sic elevatur actus ad Ordinem Supernaturalem, & Divinum ex motivo, vel imperio Charitatis. Hæc autem referentia, seu relatio ad Deum potest esse vel actualis, vel virtualis, vel habitualis. Habitualis sufficiens est, & bona, virtualis est melior, actualis optima est.

Quæro XVI. *Quid est actus indifferens?*

℞. Est ille actus humanus, qui nec 25
bonus, nec malus, nec meritorius, nec demeritorius est in se. Multi autem dantur tales actus, qui sunt indifferentes ob inadvertentiam, indeliberationem, & inconsiderationem hominis: ut experientia patet; dantur quoque alii actus indifferentes, qui simul sunt humani, & facti cum advertentia, & libertate nostra, & tamen nec sunt boni, neque mali moraliter: quia non referuntur ad bonum, nec ad malum finem: neque important honestatem, neque inhonestatem. Ut V. G. levare festucam: lavare manus & faciem: purgare nares, & dentes: fricare barbam: deambulare, & similia. *Ex Scoto.*

Quæro XVII. *Danturne actus moraliter boni, & simul non meritorii?*

℞. Affirmativè; si accipiatur meri- 26
tum propriè, prout importat *Meritum de condigno*. Ratio est, quia si desit una ex quatuor conditionibus suprà *n.* 24. explicatis, tunc actus non erit ampliùs meritorius *de condigno*: sed tantùm *de congruo*. V. G. Quidam homo Christianus, & Catholicus videns pauperem extrema miseria laborantem, misericordia quadam naturali movetur,

tur, eique elargitur copioſam pecuniam: iſte homo facit tunc actum internum, & externum moraliter bonum; quia operatur ex dictamine rectæ rationis, & Legis naturalis dicentis: *Quod tibi vis fieri, facito alteri.* At talis actus non eſt meritorius vitæ æternæ; quia talis homo non ordinavit opus ſuum ad finem ſupernaturalem: V. G. ad amorem Dei, vel proximi propter Deum, qui dixit in Euang. Matth. 25. *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Verumtamen talis actus eſt meritorius *de congruo*: quia Deus nullum bonum relinquit impræmiatum.

Quæro XVIII. *Opera bona facta in ſtatu peccati mortalis ſuntne aliquo modo laudabilia, & meritoria?*

27 ℞. I. Si opera illa ſint non solùm moraliter bona, ut exemplificavi ſuprà *de eleemoſyna illa &c.* verùm etiam ſupernaturaliter bona, ut ſunt V. G. Actus Fidei, Spei, Attritionis, Orationis &c. ſunt meritoria *de congruo*: quia diſponunt peccatorem ad gratiam recuperandam: & per hujuſmodi opera, (ſpecialiter miſericordiæ efficacis erga miſeros, & pauperes) ſolet Deus benedictus præſervare hominem à multis periculis Animæ, & corporis, & clementer eum protegere, ne toties labatur in eadem crimina, & velociùs convertatur in viam ſalutis æternæ. Et per eadem opera bona homo ſenſim aſſueſcit virtutibus moralibus, minoremque ſentiet difficultatem ad eadem bona repetenda, quando erit in ſtatu gratiæ, & minus ſupplicium patietur: Dæmones habebunt minorem poteſtatem in eo, quàm ſi eſſet vacuus omni bono opere: & multos alios ſortietur effectus bonos.

28 ℞. II. Et ſi bona illa opera fuerint naturaliter, vel moraliter tantùm bona, adhuc ſunt, vel erunt laudabilia, & meritoria aliquo modo *de congruo* ad obtinendum ſaltem præmium temporale, ut V. G. divitias, honores, fœlicitates, longævam vitam, & ſimilia: quia liberaliſſimus eſt Remunerator Deus, qui ſolet etiam Infidelibus, & Paganis ob aliquas ipſorum virtutes morales magnam retribuere mercedem in hoc ſæculo. Vide Card. Toletum *lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 4. *in inſtructione Sacerdotum.*

Quæro XIX. *Opera bona à Chriſtifidelibus facta in ſtatu peccati mortalis ſuntne applicabilia Animabus Purgatorii?*

℞. I. Si opera illa habeant aliundè annexum effectum ſupernaturalem *ex opere operato*, tunc ſunt applicabilia, & ſalutifera Animabus Purgatorii: ut V. G. facere, ut celebrentur Miſſæ, vel eas audire, recitare Roſarium, aut Coronam, cui annexa eſt aliqua Indulgentia applicabilis, & ſimilia. Ratio eſt, quia talis effectus *ex opere operato* non pendet à merito, vel condignitate perſonæ operantis, ſed ex meritis Chriſti, vel ex theſauro Eccleſiæ: ergo eſt applicabilis, & ſatisfactorius Animabus Purgantibus. Lege Dianam coordinatum *tom.* 4. *tract.* 5. *reſolut.* 36. Geſvaldum de Bononiis, *part.* 2. *tract.* 2. *cap.* 4. *num.* 18. & 19. Toletum *lib.* 6. *c.* 26. & *alios DD.* 29

℞. II. Si autem opera illa bona habeant ſolummodò effectum *ex opere operantis*, tunc non ſunt applicabilia Animabus Purgatorii, nec alteri: quia per ſe non ſunt ſatisfactoria operanti: ergo multò minùs alteri: ut V. G. dare eleemoſynam pauperi, jejunare, & ſimilia. 30

Quæro XX. *Opera bona facta in ſtatu gratiæ quoſnam effectus habent?*

℞. Habent tres præcipuos effectus, quorum primus eſt, *Meritum de condigno*, quod operanti ita eſt proprium, ut alteri non ſit applicabile. II. Eſt *Impetratio*, qua homo juſtus poteſt à Deo obtinere aliquam gratiam ſpiritualem, vel temporalem pro ſe, vel pro alio capaci. III. Eſt *Satisfactio*, qua valet pro pœnis temporalibus ſibi debitis ſatisfacere, vel pro pœnis ſimilibus alteri debitis, ſive in hoc mundo, ſive in Purgatorio applicare, & ſatisfacere. 31

Quæro XXI. *An melius, & tutius nobis ſit, applicare noſtras ſatisfactiones pro vivis, an pro defunctis?*

℞. Melius, tutius, & perfectius opus Charitatis eſt, applicare noſtras ſatisfactiones pro Animabus Fidelium Defunctorum. Ratio eſt, quia illæ Ani- 32

mæ nullo pacto valent, se liberare à pœnis atrocissimis Purgatorii ignis, magisque indigent nostro auxilio, & suffragio, quàm Fideles vivi, qui sibi possunt, si velint, auxiliari, & se liberare à peccatis, & pœnis. Tum quia illæ Animæ sunt Deo magis charæ, & conjunctæ per gratiam, & charitatem. Tum quia hæc nostra applicatio nunquam privatur suo effectu, vel fructu, tam quoad illas Animas, quàm quoad nostras. Tum tandem quia, ut dicit S. Bernardinus Senensis *tom.* 4. *serm.* 15. *p.* 2. Quoties tu facis aliquod bonum pro Anima existente in Purgatorio, tibi magis prodes, & plus mereris, quàm si faceres decem tantumdem pro uno in hoc mundo existente; nam quantò magis egenti facis bonum opus misericordiæ, tantò magis est tibi bonum. -- Et S. Ambrosius *lib. de Officiis*, Omne, inquit, quod Defunctis, pietatis causa, impenditur, in nostrum meritum commutatur, & illud, post mortem, centuplum recipiemus duplicatum. Ergo &c.

TRACTATUS IV.

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS, & vitiis eis oppositis.

QUæro I. *Quid est Virtus?*

1 *Respondeo I.* Virtus secundùm etymologiam nominis dicitur à *Viro*; eò quòd in viro major esse solet vis, robur, & animi fortitudo, quàm in muliere. Dicitur etiam virtus, quasi *Vis intus*; quia homo, ut evadat virtute præditus, sibi quamdam vim facit, in vincendis inclinationibus pravis, & passionibus naturæ corruptæ, quæ ad malum, & vitium prona est.

2 ℞. *II.* Virtus moraliter capta, & secundùm rem, sic describitur: est bona qualitas mentis, qua rectè vivitur: Vel, est animi habitus electivus, consentaneus rationi in mediocritate consistens. Hæc definitio sic explicatur. Dicitur *Habitus animi:* quia virtus inest potentiis Animæ, & in ipsis permanet per modum habitus inclinantis, & adjuvantis potentias ad faciliter operandum. Dicitur *Electivus:* quia virtus non operatur, nisi per electionem voluntatis. Dicitur *Consentaneus rationi:* quia virtus fit ex deliberatione rectæ rationis, eique conformatur. Dicitur tandem *Consistens in mediocritate:* quia omnis virtus moralis constituit ordinem, & modum inter duos affectus contrarios, quorum unus tendit ad minimum, alter ad nimium extremum; virtus autem reducit talem affectum ad medium rationis, in quo consistit ipsa virtus.

Quæro II. *Quare dantur virtutes morales?*

℞. Ad moderandas passiones nostras, & ad perficiendum hominem interiùs & exteriùs, in ordine finis supernaturalis, qui est Beatitudo. Nam, ut inquit Lactantius *lib.* 6. *instit. c.* 5. Universa scelera, & flagitia à gravibus oriuntur affectibus; & omnia vitia, his commotionibus virtute sedatis, ex hominum vita, moribusque tolluntur: quæ sedatio commotionum, & affectuum hanc habet rationem, ut omnia rectè faciamus. -- Et S. Augustinus virtutes omnes ad affectum amoris nostri, in quo passiones radicantur, rectè compositum, ritèque subactum, revocari, docet; *Non faciunt, inquit, bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores.* 3

Quæro III. *Quotuplex est virtus?*

℞. Multiplex: & I. dividitur in Moralem, & Theologicam. *Virtus Moralis* est, quæ versatur ad componendos mores nostros. *Theologica* verò circa Deum debitè colendum versatur. II. dividitur in Naturalem, & Supernatura- 4

tem.

lem. *Virtus Naturalis* est, quæ viribus naturæ acquiritur. *Supernaturalis* verò, quæ viribus gratiæ Divinæ adipiscitur. III. Dividitur in Acquisitam, & Infusam. *Virtus acquisita*, est quæ à nobis acquiritur. *Infusa* verò, quæ à Deo nobis infunditur. IV. Dividitur in intellectualem, & appetitivam. *Virtus intellectualis* est, quæ ad ornandum intellectum nostrum ordinatur. *Virtus* verò *appetitiva* est, quæ ad moderandas passiones, & rectificandam voluntatem ordinatur: ut sunt Virtutes morales, de quibus est sermo in præsenti Tractatu; nam de Virtutibus Theologicis erit sermo in *Tractatib.* 8. 10. 11. & 18.

Quæro IV. *Quid significat illud Axioma: Virtus consistit in medio?*

5 ℞. Significat, quòd vera Virtus fugit extrema, quæ semper vitiosa esse solent. Et hoc medium commensuratur secundùm regulam rationis rectæ: ita, ut in actu virtuoso nec minus, nec plus debito ponatur. V. G. Actus temperantiæ debet esse talis, ut homo nec plus comedat, & bibat, quàm oportet secundùm ejus indigentiam, nec minùs debito, & necessario: sed sumat tantum cibi, & potus, quantum sibi prudenter videtur sufficiens ad nutriendum corpus pro labore, & officio præstando hìc, & nunc; ideòque vitanda sunt extrema, quorum unum dicitur *excessus*, & alterum dicitur *defectus:* & tunc habetur medium, seu mediocritas, quæ his describitur versibus:

„ Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
„ Quos ultrà, citròque nequit consistere Rectum.

Quæro V. *An Virtus præcipiat actum positivum mediocritatis?*

6 ℞. Quòd non; sed solùm prohibet extremum vitiosum. Explico, & simul probo hanc responsionem. Sunt quædam objecta delectabilia, ita apta ad se trahendum nostrum amorem, ut, non obstante honestate, quæ potest reperiri in eis, homo difficillimè, nisi virtute regatur, possit ea amplecti sine excessu aliquo: V. G. objecta pertinentia ad gustum, coitum, vindictam &c. Unde ad refrænandum affectum nimium erga ista objecta, dantur, & præcipiuntur à natura, & à Deo Virtutes morales, ut Temperantia, Castitas, Patientia &c. quibus homo superare possit, & debeat inordinatos appetitus gulæ, coitus, vindictæ &c.

At hæ virtutes non eò tendunt, ut 7
præcipiant actum aliquem positivum circa prædicta objecta in moderatione assequenda; sed tantùm prohibent excessum circa eadem objecta. V. G. *Virtus Temperantiæ* prohibet, ne comedas, vel bibas ultra exigentiam naturæ tuæ, sed non præcipit, ut hoc, vel illud comedas, vel bibas in tanta quantitate, vel qualitate. -- *Virtus Castitatis* prohibet, ne accedas ad mulierem non tuam, sed non præcipit, ut accedas ad tuam tot vicibus, aut ut Matrimonium contrahas, & contractum consummes. -- *Virtus Justitiæ* præcipit, ut des alteri, quod suum est: sed non prohibet, quin des plus, quàm teneris: vel prohibet, ne vindictam privatam sumas, sed non præcipit tibi, ut vindictam publicam accipias à Judice contra talem tibi nocentem; & sic de aliis similibus.

Ratio prædictorum est; quia in uno 8
tantùm extremo, regulariter loquendo, reperitur turpitudo, & malitia moralis, quam virtus illa aversatur, & detestatur. Quòd si quandoque in alio etiam extremo inveniatur turpitudo, tunc alia Virtus aderit, quæ illam turpitudinem prohibeat, & detestetur. V. G. Titius ex *Justitia* tenetur dare centum aureos Cajo, cui non solùm dat centum, sed quinquaginta plus, hoc non prohibetur à *Justitia*, sed ab alia virtute, nempè à *Liberalitate*, quæ dictat, & præcipit, ne prodigantur pecuniæ; quòd si ex tali prodigalitate pecuniarum familia Titii patiatur notabile detrimentum, hoc etiam erit contra *Providentiam*, & *Pietatem* erga suos. Patet ergo, quòd extremum illud per excessum in dando, licèt non prohibeatur à *Justitia*, prohiberi tamen potest ab alia virtute. Sic dicendum erit de multis similibus &c.

Quæro VI. *Quænam sunt Virtutes morales?*

℞. Principales, & Cardinales sunt 9
tres,

tres, scilicet *Justitia*, *Fortitudo*, & *Temperantia*, ad quas, tanquam ad tria capita reducuntur multæ aliæ, de quibus in sequentibus numeris brevissimè agendum erit. Dicuntur autem *Cardinales*, quia sunt omnium Virtutum moralium Principes, primariæ, ac veluti *Cardines*, in quibus summa perfectionis humanæ naturæ consistit, ut veluti *Cardinibus* innititur, & revolvitur per totam vitam.

Quæro VII. *Prudentia estne Virtus moralis?*

10 ℟. Propriè, & strictè loquendo non est moralis virtus, sed intellectualis; ponitur tamen inter morales, quia ipsa est moderatrix omnium virtutum. Quæ quidem virtus Prudentiæ alio vocabulo dicitur *Discretio*: de qua S. Bernar-
„ dus serm. 49. in Cantica, loquens, est
„ ergo, inquit, Discretio non tam vir-
„ tus, quàm quædam moderatrix virtu-
„ tum, ordinatrix affectuum, & morum
„ doctrix; Tolle hanc, & virtus vitium
„ erit. -- Et Doctor Subtilis Scotus *in* 3.
„ *dist.* 36. *quæst. unica*, dicit: Impossibi-
„ lem esse virtutem aliquam moralem in
„ appetitu, & voluntate, sine prudentia
„ in intellectu; nam omnis virtus mora-
„ lis dependet à Prudentia, veluti à pri-
„ ma sua Regula.

De Prudentia.

Quæro VIII. *Quid est Prudentia?*

11 ℟. Secundùm etymologiam nominis *Prudentia* dicta est à *porrò videntia*: quia perspicax est visio, & inspectio agendorum. Secundùm rem sic definitur: Prudentia est appetendarum, & vitandarum rerum Scientia. Vel, est habitus cum vera ratione circa bona humana activus. Vel tandem, est recta agendorum ratio. Prudens autem dicitur homo ille, qui certò intelligit, & prospicit quid sit agendum hìc, & nunc secundùm rectæ rationis judicium.

Quæro IX. *An stante recto dictamine Prudentiæ necessariò sequatur bona electio voluntatis?*

12 ℟. Negativè. Ratio est: quia adhuc homo potest vel omittere bonam electionem, vel malè agere. Tum quia, si in nobis peccatoribus ad dictamen rectum Prudentiæ sequeretur semper electio bona voluntatis, Prudentia, vel Ratio destrueret libertatem contrarietatis; sed ratio non est data homini, ut destruat ejus libertatem: probo majoris hujus sequelam, ex D. Bernardo Doctore mellifluo *de gratia*, & *libero arbitrio cap.* 2. ubi ait: Si horum quodlibet “
voluntas (ratione prohibente) non pos- “
set, voluntas jam non esset voluntas; “
ubi quippè necessitas, jam nōn volun- “
tas . . . . est ergo ratio data voluntati, “
ut instruat illam, non ut destruat; de- “
strueret autem, si necessitatem ullam ei “
imponeret. Vide Amandum Herman- “
num *in Ethica Sacra*, *part.* 1. *disp.* 2. *quæst.* 7.

Tum quia: Prudentia, quæ est actus 13
intellectus, & rationis rectæ, non habet imperium proprium, & efficax in voluntatem, benè quidem voluntas dominatur, & imperat intellectui, vel rationi, & applicat, aut distrahit illum ab objectis, vel actibus circa illa objecta; ergo posito quocumque actu prudentiæ, voluntas potest peccare, operando contra dictamen practicum ipsius Prudentiæ. Tum denique quia, si voluntas non posset agere, vel eligere contra dictamen Prudentiæ, seu rectæ rationis, nunquam esset in ea peccatum, quin esset priùs error in intellectu; sed hoc est falsum, nam alioquin frustrà diceret Sacra Scriptura: *Scienti bonum*, & *non facienti*, *peccatum est illi*. Jacobi c. 4. & S. August. Psal. 123. *Sæpè quid sit agendum videmus, nec agimus*. Et hoc experientia nimis probat. Intelligimus enim multa bona, & meliora, & optima, probamus, & tamen mala, pejora, & pessima sequimur; ergo &c. Vide Sebastianum Dupasquier. *tom.* 4. *tr.* 8. *disp.* 1. *q.* 6. *concl.* 2. -- & *tom.* 3. *tr.* 7. *disp.* 2. *q.* 2. *concl.* 1.

Quæro X. *Quinam sunt actus Prudentiæ?*

℟. Varii sunt, sed præcipui tres isti 14
sunt. I. *Consultatio*, quæ est diligens inquisitio de agibilibus, vel agendis, an sint bona, vel utilia ad finem honestum. Prudentia enim est habitus consiliativus, quia est habitus rectè syllogizandi practicè: & tale syllogizare est consi-

consiliari, seu consultare. II. *Judicium*, quo intellectus post consultationem, judicat positivè rem esse bonam, & media consultata esse apta ad finem consequendum; quia frustrà fieret consultatio, nisi per eam cognosceretur veritas, seu bonitas finis, & aptitudo mediorum, & ut talis judicaretur; ergo in Prudentia requiritur Judicium. III. *Intimatio*, seu notificatio rei agendæ, aut omittendæ sub præcepto, vel consilio; per judicium enim ultimum, & practicum ostenditur Voluntati quid secundùm rectam rationem, hìc, & nunc eligere, vel agere debeat, vel omittere, eique intimatur lex, vel consilium, atque ostenditur regula benè agendi, vel omittendi hoc, & illud &c.

Quæro XI. *Quænam, & quales sunt partes Prudentiæ?*

15 ℞. Partes, quæ perficiunt Prudentiam, & ejus usum faciliorem reddunt sunt istæ. *I. Memoria*, quæ est recordatio præteritorum, & maximè eorum, quæ gesta sunt in casibus similibus, & circumstantiis, de quibus nunc deliberamus. Nam ex illorum recordatione, & reflexione, aut comparatione formamus judicium de successu præsentis casus, quasi ab expertis. *II. Intelligentia*, quæ est advertentia, & æstimatio rerum præsentium, de quibus formari debet judicium, quantum opus est ad eligenda media opportuna ad consequendum talem finem. *III. Docilitas*, quæ est facilitas, & promptitudo audiendi, & accipiendi consilia, & doctrinam ab aliis, quæ acquiritur tum audiendo Sapientes, & Peritos, tum legendo libros, & exempla bonorum: alioquin facilè decipiemur volentes esse prudentes apud nosmetiosos: & sæpiùs excæcabimur à proprio judicio, & à nostris cupiditatibus, & affectibus. *IV. Solertia*, quæ est perspicacia, & facilitas excogitandi statim media apta, vel aptiora ad finem. *V.* Ratio, quæ discurrendo examinat ea, quæ proponuntur agenda. *VI. Providentia*; quæ in deliberando, & agendo respicit futura sive bona, sive mala, quæ ex agendis nasci possunt; ne cùm acciderit contrarium quid, dicat homo: *Non putaveram*. *VII. Circumspectio*, quæ est circumstantiarum omnium consideratio, ne ex aliqua illarum veniat defectus, vel impedimentum finis intenti.

Quæro XII. *Quodnam est objectum Prudentiæ?*

℞. Prudentia respicit pro objecto 16
omnia moralia agibilia, quæ pertinent ad humanam perfectionem, & felicitatem: sicque attingit omnes actus Virtutum moralium, & omnes materias actuum humanorum; Unde meritò vocatur à S. S. Patribus *Prudentia Auriga Virtutum. Lucerna Animæ. Regina cogitationum. Magistra bonorum actuum.* Et veluti *Materfamilias ex rationis præscripto, omnia dirigens in familia proborum.*

℞. II. Objectum formale Prudentiæ 17
est veritas bonitatis actuum moralium, seu conformitas eorum ad regulas morum. Quia, ut vidimus, omnes actus Prudentiæ sunt consultare, judicare, & dictare de agendis, ut sint recta: ergo habet pro objecto suo formali veritatem bonitatis operationum humanarum.

Quæro XIII. *An Prudentia respiciat non solùm media, sed etiam finem Virtutum?*

℞. Quòd sic. Quia, Virtutes mora- 18
les in suis actibus respiciunt media, & finem ipsarum; ergo & Prudentia. Antecedens patet: nam V. G. Temperantia, quæ utitur jejunio, ut servet castitatem, contra quam tentatur, respicit honestatem castitatis, ut finem suum specialem æquè, ac jejunium, quo eam conservat. Consequentia probatur; nam voluntas nequit velle conservare castitatem per jejunium, tanquam medium aptissimum, nisi sibi proponatur & honestas jejunii, & honestas castitatis, & dictetur utraque honestas à Prudentia: igitur si Virtutes morales in suis actibus respiciunt finem, & media, hæc etiam eadem debet respicere Prudentia, ut possit ea dictare voluntati. Vide Scotum *in* 3. *dist.* 36. *n.* 18.

Quæro XIV. *An omne peccatum actuale sit contra Prudentiam?*

℞. Maximè. Ratio est evidens, quia 19
omnis peccator dum peccat, imprudenter operatur; quia contra dictamen rectum Prudentiæ vult operari. Tum quia sicut omne opus bonum est tale, quia

quia conformatur dictamini prudenti, ſic omne opus pravum eſt tale, quia eſt contra illud dictamen, cui non ſe conformat voluntas, quæ vult potiùs ſequi delectabile appetitui ſenſitivo, quàm honeſtum, & decorum rationi; ſicque imprudentiſſimè agit, & peccat.

Quæro XV. *Quomodo Voluntas poteſt ſic agere contra dictamen rectum Prudentiæ?*

20 Quia voluntas eſt talis naturæ, ut poſſit agere, & non agere, eligere hoc, vel illud bonum, nempè vel bonum honeſtum virtutis, vel bonum delectabile vitii: ergo poſito quocumque dictamine recto Prudentiæ, voluntas eſt adhuc libera, & ſequi poteſt virtutem, aut vitium. Si ſequitur virtutem, benè agit: Si vitium ſequitur, malè agit, ut patet.

De vitiis oppoſitis Prudentiæ.

Quæro XVI. *Quid eſt Imprudentia?*

21 ℞. *I.* Imprudentia generaliter capta non eſt niſi vitium, & peccatum genericum, nam omne vitium, & peccatum deviat à recta regula Prudentiæ, ideoque dicit Eccleſiaſtes c. 1. *Stultorum infinitus eſt numerus:* ideſt imprudentium, & peccatorum. ℞. *II.* Imprudentia negativa, ſeu privativa eſt privatio habitus Prudentiæ; qui habitus, ſi adeſſet, inclinaret ad rectè conſulendum, judicandum, & intimandum de agendis juxta exigentiam actionis honeſtæ: qui habitus ineſſe poteſt, & ſæpè debet, nempè in rebus neceſſariis ad ſalutem. – ℞. *III.* Imprudentia poſitiva, ſeu contraria eſt habitus vitioſus inclinans ad eligenda media illicita ad pravum finem aſſequendum. ℞. *IV.* Imprudentia ſiſtens purè in intellectu, nec involvens ullum defectum, vel actum voluntatis, non eſt peccatum, quia nullum eſt peccatum niſi in voluntate, & à voluntate; ſi autem Imprudentia imperetur, vel permittatur à voluntate, tunc erit peccatum.

Quæro XVII. *Quomodo voluntas poteſt imperare imprudentiam?*

22 ℞. Dupliciter: *I.* Avertendo intellectum à conſideratione recta; nam voluntas prava volens ſequi appetitum ſenſualitatis, & eligere oppoſitum recto dictamini rationis, non permittit, intellectum diù ſtare in conſideratione Veritatis, & virtutis, ſed avertit illum à conſideratione veri, & convertit ad conſiderandas rationes inferiores pro bono delectabili, quod appetit, ut poſſit pro ſe habere aliquam rationem ſaltem apparentem circa commodum, utile, & delectabile. *II.* præfigendo ſibi bonitatem in objecto, & fine intento, & præcipiendo intellectui, ut inveniat media apta ad talem finem, vel objectum conſequendum.

Quæro XVIII. *Quandonam Imprudentia eſt peccatum?*

℞. Imprudentia, quando eſt vincibi- 23
lis, & voluntaria circa res neceſſarias ad ſtatum, officium, & ſalutem æternam, eſt peccatum mortiferum. Patet ex Sacra Scriptura. *Imprudentia ſtultorum errans.* Prov. 14. *Omnis imprudens deperiet.* Eccli. 31. *Nolite fieri imprudentes &c.* Epheſ. 5. Et in Euang. Matth. 25. Legitur de quodam ſervo imprudenti, & pigro, qui abſcondit talentum ſibi datum à Domino ad lucrandum, contra quem Chriſtus prænunciavit ſententiam damnationis, dicendo: *Inutilem ſervum ejicite in tenebras exteriores* ideſt in infernum:) *ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Talentum autem abſcondere, eſt intellectum, & judicium non applicare ad ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem Animæ, vel non uti eo ad benè, & Chriſtianè vivendum; ſicque omittere debitam Prudentiam, ac diligentiam, eſt ſumma imprudentia, & damnabilis negligentia. Vide Expoſitores.

Quæro XIX. *Quid eſt Negligentia?*

℞. Eſt vitium oppoſitum Prudentiæ, 24
ſtudioſitati, ſolicitudini, & Cautioni. *Cautus* enim omnia diligenter conſiderat: *ſolicitus* eſt promptus ad inquirendum: *ſtudioſus* perquirit omnia ad finem obtinendum: *prudens* conſulit, judicat, prævidet, & providet; *negligens* verò hæc omnia omittit. ℞. II. Negligentia conſiderandi, quæ ex præcepto conſideranda ſunt, eſt peccatum omiſſionis mortale ex ſuo genere, in aliis verò non eſt niſi veniale: & in aliquibus nullum erit peccatum, pro ratione materiæ &c.

Quæ-

Quæro XX. *Quomodo negligentia diſtinguitur à contemptu.*

25 ℞. Per hoc diſtinguitur, quòd contemptus fit per actum poſitivum commiſſionis: quo homo non ſolùm omittit ſcire, quæ ſcire tenetur, ſed poſitivè non vult illa ſcire, vel odit illorum conſiderationem: juxta illud Pſal. 35. *Noluit intelligere, ut benè ageret.* Negligentia autem eſt peccatum omiſſionis tam ex parte intellectus negligentis ſcire pertinentia ad proprium ſtatum, vel officium, tam ex parte voluntatis non applicantis intellectum ad ſcientiam, vel non eligentis, nec exequentis ſcita ad praxim.

Quæro XXI. *Quænam ſunt alia vitia oppoſita Prudentiæ?*

26 ℞. Sunt ſequentia breviſſimè explicata. *Inconſideratio*, quæ procedit ex carentia reflexionis agendorum, ex defectu examinis, & judicii agibilium, & ex defectu debitæ executionis mediorum ad finem obtinendum.

27 *Inconſtantia*, quæ eſt inſtabilitas judicii in bono, & recto: uti ſolent inſtabiles eſſe perſonæ ſcrupuloſæ, & puſillanimes, quæ ut luna mutantur, nec unquam in eadem ſententia permanent.

28 *Præcipitatio* vel præcipitantia, quæ eſt quædam periculoſa velocitas in exequendis illis rebus, quæ non fuerunt maturè diſcuſſæ.

29 *Prudentia carnis*, quæ per ſophiſticas rationes conſulit, judicat, & ſuadet, voluptuoſè, & carnaliter vivendum eſſe: qua homo immoderatè quærit delectationes ſenſibiles, & ſenſuales: juxta illud Apoſtoli Rom. 8. *Prudentia carnis mors eſt; Prudentia autem ſpiritus* (quæ eſt bona) *vita, & pax.*

30 *Aſtutia mala*, quæ eſt calliditas intellectus ad tegendam pravam voluntatem ſub pallio rei honeſtæ: vel ad tegendam falſitatem ſub pallio veritatis: & alio nomine vocatur *duplicitas cordis:* juxta illud Eccli. 2. *Væ duplici corde, & labiis ſceleſtis. Væ* eſt interjectio demonſtrans horrorem, frequens in Sacris Scripturis, quæ eſt nota damnationis, ut inquit noſter Lyranus *Apoc.* 8. *& alibi.*

31 *Dolus*, qui ab aſtutia generatur, & conſiſtit in ſimulatione, qua quis in corde aliud tegit, & in ore aliud loquitur, animo fallendi, & decipiendi proximum; quod eſt mendacium pernicioſum.

Fraus, quæ ſignificat fallaciam, inſidias, machinationem, & deceptionem proximi in humanis commerciis, & contractibus, in damnum decepti, & in lucrum temporale decipientis. 32

Solicitudo temporalium, quæ ingerit inquietum ſtudium acquirendi, augendi, & conſervandi bona temporalia: ex quo homines incidunt in varias tentationes, & in laqueum diaboli, ut teſtatur Apoſt. 1. *Timot.* 6. 33

Quæro XXII. *Quænam ſunt veræ Regulæ acquirendi virtutem Prudentiæ?*

℞. Sunt iſtæ. I. Petere illam à Deo. 34
II. Non proprio fidere ingenio, ſed alieno libenter uti conſilio. III. Studere practicè in moderandis propriis affectibus. IV. Humilitatem poſſidere veram. V. Sincerè cum omnibus agere. VI. Legere libros de Virtutibus tractantes. VII. Et juxta bonorum virorum exemplum, & doctrinam vivere, & ſic alios docere.

De Virtute Juſtitiæ.

Quæro XXIII. *Quid eſt Juſtitia?*

℞. Eſt virtus Moralis inclinans voluntatem ad rectè ſe gerendum erga proximum, tribuendo, & reddendo unicuique, quod ſuum eſt. 35

Multa circa hanc Virtutem hìc omitto, ſicut & de vitiis ei oppoſitis; quia hæc omnia tractanda erunt *in Tract.* 32. per totum ex profeſſo.

Quæro XXIV. *Quænam ſunt partes integrantes Juſtitiam?*

℞. Sunt duæ: ſcilicet Abſtinere à malo; & facere bonum. Utraque pars requiritur ad perfectam Juſtitiam, nempè nemini facere injuriam, & facere cuique bonum debitum, ſeu reddere illi, quod ſuum eſt: juxta illud Pſal. 23. *Declina à malo, & fac bonum.* 36

Quæro XXV. *Quænam ſunt Virtutes, quæ imperantur à Juſtitia, vel ad ipſam reducuntur?*

℞. Multæ, ſed præſertim iſtæ, videlicet. I. *Religio*, qua Deum colimus. 37
II. *Pie-*

II. *Pietas*, qua Parentes, Superiores, & propinquos reveremur. III. *Observantia*, qua Personas eminentes dignitate, scientia, sanctitate, & meritis honoramus. IV. *Obedientia*, qua mandatis Superiorum obtemperamus. V. *Gratitudo*, qua recepta beneficia recognoscimus, ac rependimus. VI. *Veritas*, seu *Veracitas*, qua tales volumus esse, quales volumus videri. VII. *Amicitia*, qua nos ipsos aliis communicamus vel affectu, vel obsequio. VIII. *Affabilitas*, qua nos in conversatione faciles, jucundos, & gratos exhibemus. IX. *Pœnitentia*, qua mala commissa vindicamus in nobis. X. *Vindicatio*, qua mala nobis illata repellimus. XI. *Fidelitas*, qua promissa, & secreta servamus. XII. *Liberalitas*, qua bona propria libenter dispensamus aliis opportuno tempore &c.

De Fortitudine.

Quæro XXVI. *Quid est Fortitudo?*

38 ℞. Secundùm nomen, Fortitudo venit à *ferendo fortiter*: & significat firmitatem tam animi, quàm corporis ad difficilia vel agenda, vel sustinenda; sicque Fortitudo pertinet ad omnem Virtutem; nam quælibet virtus in suis actibus aggreditur, & superat difficilia, & dura, & ardua, saltem in principio; nam acquisito posteà habitu virtutis, non ampliùs sentitur labor, sed lætitia, & gaudium in actibus virtuosis: quia habitus dat facilitatem, promptitudinem, & delectationem honestam in operando: juxta illud Sap. 8. *Non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius: sed lætitiam, & gaudium*. Unde experientia patet, quòd Homo virtute præditus jucundissimè vivit, & operatur.

39 ℞. II. Sed propriè Fortitudo hìc sumitur pro illa Virtute Morali, qua inclinamur ad perferendos labores, & justa pericula subeunda in prosecutione Boni honesti; & sic definitur: est habitus electivus inclinans ad fortiter sustinenda mala, & aggredienda difficilia ex motivo honestatis, pro ut recta ratio dictat. Veraque Fortitudo consistit, & versatur in moderando metum, & audaciam: ne metus malorum turbet mentem, aut frangat animum: & ne audacia temerè supra nostras vires audeat, vel agat; & in vincenda tristitia, quam quis experitur in superandis arduis ob amorem virtutis. *Tristitia enim magnum est impedimentum Virtutis.*

Quæro XXVII. *Quænam sunt Virtutes, quæ ad Fortitudinem reducuntur, vel ab ipsa imperantur, aut procedunt?*

℞. Sunt sequentes. Prima. *Magnanimitas*: quæ à magnitudine animi sic dicitur: & est virtus inclinans ad omne arduum, magnum, & generosum; cui opponitur vitium *Pusillanimitatis*, quæ est fuga magnorum operum, eò quòd homo vilis putet se illis imparem, vel impotentem; & nimis sit timidus in operando; quia non reflectit in Dei adjutorium, nec in eo fidit, Qui dat fortitudinem, & robur multiplicat benè operantibus, & conantibus virtutis opus: juxta dictum Psal. 67. *Deus Israel, ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ.* 40

Secunda. *Patientia*, quæ est Virtus firmans animum adversus tristitiam, & molestias animi, & corporis, ne ab eis opprimatur, & deficiat à recta operatione, & officio rationis. Vel, secundùm D. Augustinum, Patientia est voluntaria, & diuturna perpessio rerum adversarum, honestatis, aut virtutis causa. Quæ Virtus valdè utilis, & necessaria nobis est: ut habetur ad Hebr. 10. *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis repromissionem:* Patientia enim omnia vincit. 41

Huic virtuti opponitur *Impatientia*, quæ est vitium, quo quis facilè, & immoderatè tristatur, & conturbatur in malis, quæ patitur. Et *Insensibilitas*, quæ opponitur Patientiæ per defectum; nam homo stolidus, & stoicus veluti fatuus nullis malis tangitur, aut movetur, quia ea non apprehendit. 42

Tertia. *Longanimitas*, quæ est virtus Patientiæ affinis, estque longior tollerantia, quæ maximè elucet in tollerandis molestiis, longioribus, & in expectandis opportunis remediis, aut bonis speratis. 43

44 Quarta *Conſtantia*, qua firmiter perſiſtimus in bono incœpto, & in ferendo, aut aggrediendo ardua mala ex motivo virtutis.

Huic opponitur per exceſſum *Obſtinatio*, quæ immobiliter, ſed contra rationem, hæret ſuæ ſententiæ, vel facto: & dicitur etiam alio vocabulo, *Pertinacia*. Per defectum verò *Levitas*, ſeu *Inconſtantia*, quæ facit, ut facillimè homo moveatur de ſententia in ſententiam, & de bono in malum; & velut Luna ſæpè mutatur &c.

45 Quinta. *Perſeverantia:* quæ eſt ſtabilis, & perpetua permanſio in bono: eſtque maximum Dei donum, coronans cætera bona, ſi ſit finalis; nam ut inquit Chriſtus Dominus Matth. 10. *Qui autem perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.*

46 Sexta. *Fiducia*, quæ eſt virtus moralis, qua moderatè confidimus in propriis, vel alienis viribus ad vincendum, ſicque promptè aggredimur ardua cum ſpe felicis exitus; & maximè innitimur Dei auxilio, quod præſtò ſemper eſt virtuosè agentibus. Sine hac fiducia vix aliquid boni, & ardui aggrediemur; ut optimè dicit P. Dupaſquier *tom.* 3. *tract.* 7. *diſp.* 4. – Huic opponitur per defectum *Diffidentia:* qua retardamur à bono aggrediendo, vel continuando ob difficultates obvias. Et per exceſſum *Temeritas*, qua ſine prudentia omnia aggreditur homo temerarius ſine fructu &c. Quod vitium vocatur etiam *Audacia*, quæ eſt exceſſus in audendo. Et licèt Fortitudo aliquam admittat Audaciam, ſeu Animoſitatem, declinat tamen exceſſum in modo, tempore, loco, & cæteris circumſtantiis: Etenim vir fortis à virtute Fortitudinis audet, & aggreditur ardua prudenter, nempè quæ oportet, quando, & quomodo oportet, & ſuſtinet, ac vincit etiam terribilia: ac vincendo ſe, non vincitur ab adverſis &c.

De Temperantia.

Quæro XXVIII. *Quid eſt Virtus Temperantiæ?*

47 ℞. *I.* Temperantia eſt veluti Corona, & complementum aliarum Virtutum Moralium; Iſta enim Virtus moderatur motus, & actus aliarum, ne excedant ſuos quoſque limites. Temperat ardores Fortitudinis, ne accedant ad furorem: temperat Zelum Juſtitiæ, ne aſcendat ad crudelitatem: temperat ſollicitudinem Prudentiæ, ne cadat in præcipitationem anxietatis; & ſic patet, quòd Temperantia moderatur omnes appetitus, & reſpicit Virtutes omnes; ſi generaliter conſideretur.

℞. *II.* Prout verò eſt virtus ſpecialis 48
diſtincta à prædictis ſic deſcribitur: Temperantia eſt habitus inclinans voluntatem ad moderandos appetitus ſenſuum, maximè guſtus, & tactus; moderatur enim appetitum paſſionis concupiſcibilis circa concupiſcibilia, ſeu circa voluptates carnales, gulæ præſertim, & coitus; ſicque eſt quodammodò *frænum gulæ, & libidinis*, necnon aliorum inordinatorum motuum carnalium, & ſenſualium. Temperantiæ enim munus eſt, coercere, refrænare, & ſedare cupiditates carnis noſtræ, reſecando ſuperfluas, & admittendo neceſſarias, & licitas tantùm voluptates.

Quæro XXIX. *Quænam ſunt partes diſpoſitivæ ad Temperantiam?*

℞. Sunt præſertim duæ, ſcilicet Ve- 49
recundia, & Honeſtas. – *Verecundia* eſt timor probri ex conſideratione facti inhoneſti, & probroſi; qui timor rationabilis facit obſervare moderationem in verbis, & geſtibus ad turpia quæque fugienda, & ad decorem conſervandum. *Honeſtas* autem eſt quædam Animi pulchritudo, & claritas virtutis nihil turpitudinis admittens, ſed perpetuum habens honoris ſtatum. Unde Perſonis honeſtis honor maximè exhibetur.

Quæro XXX. *Quænam virtutes continentur ſub Temperantia?*

℞. Omnes illæ, quæ aliquo pacto 50
moderantur delectationes ſenſuum externorum: principales autem ſunt: Prima *Abſtinentia*, quæ eſt virtus inclinans ad mediocritatem ſervandam in cibo juxta menſuram rationis: quæ menſura non conſiſtit in aliquo indiviſibili, ſed habet ſuam latitudinem, & proportionem juxta uniuſcujuſque complexionem, & neceſſitatem.

51 Secunda. *Sobrietas*, quæ eſt virtus inclinans ad moderatè bibendum, ſeu ad ſervandam temperantiam in potu juxta naturæ indigentiam.

52 Huic duplici virtuti opponitur vitium gulæ, quod eſt irrationabilis appetitus cibi, & potus. Exceſſus autem in cibo vocatur *Crapula:* Exceſſus verò in potu dicitur *Ebrietas.*

53 Tertia. *Caſtitas*, quæ eſt virtus inclinans ad moderandum appetitum delectationum venerearum; Et eſt triplex, nempè.

54 *Caſtitas Virginalis*, quæ conſiſtit in munditie, & abſtinentia ab omni actu venereo, tam illicito, quàm licito.

55 *Caſtitas Conjugalis*, quæ prohibet Conjugibus non ſolùm quemlibet actum venereum cum tertia perſona, verùm etiam omnem exceſſum, aut inordinatum actum inter ſe ipſos in rebus venereis.

56 *Caſtitas Vidualis*, quæ vocatur etiam *Continentia:* conſiſtit in abſtinentia ab actibus venereis poſt diſſolutionem Matrimonii. Et hæc virtus non ſolùm reperitur in Viduis, ſed etiam in aliis perſonis, quæ amiſerunt voluntariè Virginitatem, & deinceps ſe voluntariè continent ab omni illicita carnali voluptate.

57 Huic triplici Virtuti Caſtitatis opponitur vitium *Luxuriæ*, ſeu Libidinis, quod inclinat ad omnem actum illicitum in re venerea; continetque ſub ſe varias ſpecies: de quibus agendum in Tract. 27. 28. & 29.

58 Quarta. *Modeſtia*, quæ eſt virtus inclinans ad mortificandos ſenſus externos, & geſtus corporis, ut fiant ſecundùm honeſtatem, & decentiam: Cui opponitur vitium *Immodeſtiæ*, quod eſt deformis, & indecorus modus loquendi, aſpiciendi, & movendi membra corporis. Item *Curioſitas* videndi, & audiendi ſuperflua, & nociva: quod vitium eſt cauſa multorum peccatorum; Viſum, enim, & auditum ſequitur Cogitatio; cogitationem delectatio; delectationem conſenſus ad peccatum: ut patet quotidiana experientia.

59 Quinta. *Manſuetudo*, quæ eſt virtus moderans impetum iracundiæ, ne prorumpat in dictum, vel factum minùs licitum; Cui opponitur Ira, ſeu *Iracundia*, quæ eſt exceſſus iræ exiens in actum indebitum.

Sexta. *Frugalitas ornatus*, quæ eſt 60
virtus inclinans ad mediocritatem ſervandam in veſtitu, & cultu corporis pro conditione, & ſtatu perſonarum. Huic per exceſſum opponitur *Luxus*, *& Pompa*. Per defectum verò *Sordities* odioſa. Plures autem, & plerique peccant peccato luxus, & pompæ mundanæ in ruinam Animarum ſuarum, & deſtructionem familiæ ſuæ; quia per hoc vitium redduntur poſtea impotentes ad debita ſolvenda, nutriunt Superbiam vitæ, & cætera vitia: evadunt immiſericordes erga pauperes; &c.

Septima. *Eutrapelia*, ſeu Urbanitas, 61
quæ eſt bona, & hilaris converſatio inclinans quandoque ad dicta, & facta jucunda, & faceta, quibus recreatur animus ad mediocritatem; Cui opponitur per exceſſum *Scurrilitas:* & per defectum *Ruditas*.

Octava. *Studioſitas*, quæ eſt virtus 62
inclinans ad moderandum appetitum ſcientiarum, & ad ſobrietatem ſtudiorum. Vir enim ſtudioſus eſt, qui ea, quæ ad ſtatum, & officium ſuum pertinent, requirit non nimio ardore, ſed moderato ſtudio. Exceſſus in ſtudio vocatur *Curioſitas*; defectus verò *Ignavia* nominatur. At paucos invenies, qui peccent per exceſſum ſtudendi, plurimos autem, qui per defectum addiſcendi, graviter peccent, quia neſciunt ſtatui ſuo neceſſaria &c.

Nona. *Humilitas*, quæ eſt virtus 63
moderans appetitum honoris, & excellentiæ; & facit, ne homo velit ſibi quidpiam tribui ultra id, quod ſibi juſtè congruit ſecundùm proprium gradum; Unde hæc Virtus moralis non fugit honores debitos, nec quærit, nec admittit indebitos: ſicque ſervat medium inter Superbiam, & Puſillanimitatem. *Superbia* eſt vitium oppoſitum Humilitati per exceſſum in appetendo honorem, & excellentiam indebitam: *Puſillanimitas* verò per defectum opponitur Humilitati, inquantum applicat animum ad abjectiora, ſeu viliora, quàm hominem talem deceant, ſecundùm gradum, & conditionem. &c.

64 *Non-*

64 *Nonnulla scitu digna de Humilitate supernaturali* juxta Doctrinam Asceticam, seu Mysticam Theologiam, vel Scientiam Sanctorum hìc breviter tradam. Et primò *quoad definitionem*. *Prima Virtus Christianorum est Humilitas:* S. Hieronymus -- *Humilitas est fundamentum, custosque Virtutum:* S. Bernardus. -- *Est maxima disciplina Christiana:* S. Augustinus. -- *Spiritualis ædificii fundamentum:* S. Thomas. -- *Singulare munus Dei:* Climacus. -- *Primogenita filia Summi Regis:* Blesensis: -- *Humilitas tua est, ut cognoscas te:* S. August. *tract.* 25. *in Joan.* *Humilitas est, qua quis verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit:* S. Bernard. Ad quam requiritur & cognitio intellectus, & affectus voluntatis. Cognitio intellectus est, qua homo lumine Fidei, se nihil esse ex se, & à se, cognoscit: & quidquid est, à Deo est, & propter Deum. Affectus voluntatis, quo intus in corde suo sese deijcit, & Deo totum se subijcit: nihil sibi virtutis tribuit; quia bona, quæ agit, esse de misericordia, & bonitate Dei agnoscit. Si unum ex his duobus deficiat, non est vera humilitas. *Christiane,* inquit Bernardus, *noli hanc rem pessimam facere: ut quem humiliat Veritas, extollat voluntas: sed cogita tui vilitatem per intellectum, & deprime te per voluntatis affectum.*

65 *Humilitas quoad necessitatem.* Necessaria est hæc virtus necessitate medii: ut æternam felicitatem consequamur; Nam Salvator ait, Matth. 18. *Nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in Regnum Cœlorum.* At nullus profectò parvulus spiritu efficitur, nisi per humilitatem. Inde concludit *Dorothæus* ex Patrum omnium mente, quòd ita impossibile est, Animam salvari absque Humilitate, ut navim sine clavis ædificari. Magna sententia! sed vera. *Humiliamini sub potenti manu Dei:* ut inquit S. Petrus Apostolus: *epist.* 1. *cap.* 5.

Humilitas quoad dignitatem. Christus Dominus omnem humilitatem exhibuit, humiliando semetipsum usque ad mortem, mortem autem Crucis: 66
& Matth. 11. ait: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem Animabus vestris.* Unde D. August. *Tota*, inquit, *vita Christi in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit, sed præcipuè humilitatem suam imitandam proposuit, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Ergo magna dignitas est humilitas. Quare, ut inquit D. Bernardus, *intollerabilis imprudentia est, ut ubi se se exinanivit Majestas* (Filii Dei) *vermiculus* (homo) *infletur, & intumescat.* Igitur concludo cum verbis Ecclesiastici cap. 3. *Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies Gratiam; quoniam magna Potentia Dei solius: & ab humilibus honoratur.* Vide Tertullianum Prædicantem *tom.* 3. *V. Humilitas.* Alphonsum Rodriquez *part.* 2. *tract.* 3. -- D. Thomam 2. 2. q. 161. *art.* 5. & 6.

TRACTATUS V.

DE LEGIBUS, ET PRÆCEPTIS in communi.

1 QUæro I. *Quid est Lex?*

Respondeo I. Lex secundùm nomen dicitur à *ligando:* quia ideò est, ut liget, seu obliget homines ad aliquid faciendum, vel omittendum in conscientia. Varia sortitur nomina; dicitur enim aliquando *Jus:* quia quod justum est, præcipit, & quod injustum est, prohibet. *Jus* oritur à Lege, & est id, quod statuitur ab ipsa Lege. *Jus* pariter

ter dicitur à *Justitia*, quæ suum cuique tribuit. Lex aliquando dicitur etiam *Statutum*, propter stabilitatem, ac firmitatem, quam habet; & regulariter, ac propriè Statutum dicitur de Lege Principis, seu Superioris. Quandoque dicitur *Constitutio*, quia ad rectè statuendum prærequiritur multorum consilium, & concursus. Dicitur etiam *Præceptum*, vel mandatum: quia Lex præcipit, & mandat quæ agenda sunt. Non quodlibet tamen præceptum est Lex, quia *Præceptum* in rigore est de his, quæ diriguntur ad particulares personas, etiam pro uno actu, vel tempore. Dicitur etiam *Decretum*, quo aliquid præcipitur in bonum Communitatis. *Bannum*, quo similiter aliquid prohibetur. Et tandem *Edictum*, quo aliquid præcipitur, vel ordinatur à Magistratu, vel Prætore, aut alio Superiore.

2 ℞. *II.* Lex secundùm rem, & propriam significationem, est recta Regula externa, qua actiones humanæ diriguntur in bonum honestum. *Vel*, est recta agendorum ratio, lata ab eo, qui potestatem habet obligandi homines, ut illi se conforment. *Vel*, est Regula constans, & vera honestæ operationis, indita, vel præscripta Creaturæ rationali in bonum commune, & obligans ad aliquid faciendum, vel omittendum: vel tandem, Lex est Regula permanens actionum humanarum, indita, vel positivè data multitudini, auctoritate, & voluntate publici Legislatoris, obligans ad sui sequelam in prosecutione boni, & fuga mali.

Quæro II. *Lex estne necessaria hominibus.*

3 ℞. Quòd sic. Quia post peccatum primi Hominis Natura humana est veluti cæca; sicque indiget Directore, & Regulatore in suis actibus. Tum quia Leges summè prosunt ad disciplinam, & exercitium Virtutis: ac justum est, ut inferiores subijciantur Superioribus, & omnes Deo: in qua subjectione, & subordinatione sita est salus Populorum, & Pax.

Quæro III. *Quotuplex est Lex?*

4 ℞. Multiplex; nam *I.* Dividitur in Legem Æternam, & Temporalem. *Lex Æterna* est Ratio Divina, & Voluntas Dei judicantis, & volentis talia facienda, aut vitanda ab hominibus. *Lex Temporalis* est, quæ in tempore statuta est à Deo, vel ab Hominibus: & est veluti participatio quædam Legis æternæ.

II. Dividitur in Naturalem, & Positivam. *Lex Naturalis* est, quæ naturæ rationali est indita, & congenita. *Lex Positiva* est, quæ à Deo, vel ab Homine expressa, & imposita est. 5

III. Dividitur in Divinam, & Humanam. *Lex Divina* est, quæ à Deo benedicto lata est: & hæc fuit duplex, scilicet Veteris Testamenti per Moysen intimata: & Novi Testamenti per Christum Dominum lata in Euangelio. *Lex Humana* est, quæ ab Humana Auctoritate immediatè fertur: & dividitur in *Ecclesiasticam*, quæ à Potestate Ecclesiastica manat, ut à Papa, à Concilio &c. & *Civilem*, quæ à potestate humana Civili fit, ut ab Imperatore, Rege, Republica &c. 6

IV. Lex generaliter capta, ratione materiæ dividitur in *Affirmativam*, quæ præcipit bonum faciendum, V. G. *Honora Parentes:* & in *Negativam*, quæ prohibet malum, quod est vitandum, V. G. *Non furaberis*. Idem dic de omni Præcepto; nam Præceptum aliud est affirmativum, seu positivum; & aliud negativum, seu privativum: ut patet in exemplis allatis: *Præceptum affirmativum* obligat semper, sed non pro semper, idest, non pro quocumque tempore, & loco. *Præceptum negativum* obligat semper, & pro semper, idest, pro omni tempore, & loco. Contra præceptum affirmativum est *peccatum omissionis*, nempè non ponendo quis actum debitum: contra præceptum negativum est *peccatum commissionis*, nempè ponendo quis actum indebitum. 7

Quæro IV. *Quid est Lex, seu Jus Gentium?*

℞. Est lex, quam omnes Gentes, Nationes, & Populi observare decreverunt inter se, & cum aliis; quia hujusmodi Lex constituta, & recepta est ab omni Generatione hominum, cùm sit consona, & concors lumini rationis, seu Legi Naturali. Ut V. G. Divisio bono- 8

bonorum temporalium Jure Gentium introducta ad evitandas lites, & jurgia: Libertas Commercii, & Contractuum inter gentes non inimicas: Jus belli: Immunitas Legati, seu Nuncii &c.

Quæro V. *Quænam sunt conditiones requisitæ ad Legem?*

9 ℞. Multæ, sed præcipuæ sunt hæ. Prima, *quod respiciat omnes, & bonum commune*. Quia de facto nulla datur lex, quæ non tangat omnes, & respiciat bonum multitudinis, vel communitatis; Etenim *Lex Æterna* respicit omnes Creaturas capaces Legis ad ipsas dirigendas in bono, & avertendas à malo morali. *Lex Naturalis*, quæ est participatio illius primæ Legis Æternæ, omnes homines ligat, & tendit in bonum universi generis humani. *Lex positiva Divina* respicit omnes homines ad salutem æternam dirigendos. *Lex* denique *positiva Humana* considerat tranquillitatem, & incolumitatem Statuum, Regnorum, Civitatum &c.

10 Secunda, *quod sit Justa*. Quia omnis Lex vera dicitur, & est Ordinatio Rationis: quod autem rationabile est, nequit esse iniquum. Tum quia omnis Lex vera debet derivari, & conformari Legi Æternæ, Divinæ, & Increatæ; nam Sapientia dicit Prov. 8. *Per me Reges regnant, per me Principes imperant: & Legum Conditores justa decernunt*. Unde D. Augustinus ait: *Nulla Lex dicitur justa, nisi quæ, vel descendit à Lege Divina, vel concordat Legi Divinæ, aut ad minus quæ non discordat Legi Divinæ*.

11 Tertia, *quòd feratur à publica, & suprema aliqua Potestate*. Quia Lex dicitur à ligando, & obligando; sed sola Potestas publica, & suprema potest ligare, & obligare homines sibi subditos: ergo &c.

12 Quarta, *ad hoc, ut Lex obliget, debet promulgari, & intimari:* Quia nulla lex potest observari, nisi priùs cognoscatur, & non potest cognosci, nisi intimetur, & publicetur, & possit esse Regula vivendi; Nemo enim potest scire mentem, & voluntatem Legislatoris, nisi ipse Legislator revelet, & manifestet eam: ergo &c.

13 Non est autem necessaria libera acceptatio talis Legis à Populo facienda. Quia vis obligandi non habetur à Populo, sed à Legitimo Legislatore. Tum quia, cùm Leges ordinariè ferantur contra vitia ipsius Populi, & in bonum commune, rarissimè tenerent, & obligarent, si ab ipso Populo dependerent in acceptatione, & vi obligandi; quandoquidem Populus ex natura sua, & morum corruptela, atque ex amore libertatis, sine tali Lege vivere peroptaret, sicque nunquam eam acceptaret: quod esset maximum damnum Reipublicæ, ruina totius subjectionis, & Regiminis Divini, & Humani totalis destructio. Unde meritò damnata est ab Alexandro VII. hæc propositio: la 28. *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat Legem à Principe promulgatam*.

Quinta, *quòd talis promulgatio sit solemnis, authentica, & juridica:* nempè facta de mandato Legislatoris, per Personas publicas, & Auctoritativas. Quia Lex, cùm sit communis, & universalis vivendi Regula, debet communiter, & universaliter cognosci, & sciri. Tum quia Lex invincibiliter ignorata non obligat. Sed si Lex aliqua promulgaretur V. G. in una tantùm Civitate, vel loco singulari, ab innumeris invincibiliter ignoraretur; ergo &c. 14

Confirmatur. Imperator non prætendit, quòd Leges suæ obligent, donec promulgatæ fuerint à Metropolitis Provinciarum, ut patet ex Authentica: *Ut novæ Constitutiones*. Papa non intendit, quòd sua Decreta obligent, nisi in forma authentica publicentur, ut patet in Bulla Pii Papæ IV. incipien. *Sicut ad Sacrorum*. Super declaratione temporis, pro quo Concilii Tridentini Decreta obligent: quia, inquit, in Jure communi sancitum est, ut Constitutiones novæ, vim, non nisi post certum tempus, obtineant: idest, post sufficientem ubique publicationem: ut habetur *cap. Cùm infirmitas, de Pœnit. & remiss.* Et Deus ipse non vult obligare homines ad Legem Euangelicam, nisi post sufficientem, & solemnem ejus prædicationem: ut docet Scotus *in 4. dist. 3. q. 4. H. n. 11.* ergo &c. Excipe tamen 15

tamen Leges Pontificias, & Bullas, quæ publicatæ Romæ in locis consuetis incipiunt obligare ubique locorum; ut patet in formulis ipsarum, & signanter in *Bulla Cœnæ Domini*, & in illa Urbani Octavi incipiente *Romanus Pontifex*, ubi damnat omnia præjudicialia contra Immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub prætextu quòd Bullæ Pontificiæ non fuerint publicatæ, &c.

Quæro VI. *Ad quosnam spectat de Jure condere Leges?*

16 ℞. *I.* Ad Deum, qui est Supremus, & Altissimus Legislator, qui dedit Legem Populo Israelitico per Moysen, & Populo Christiano per Christum Jesum, ut notum, & certum est. Lex antiqua duravit annis circiter 1540. Lex nova, jam scimus, quot annis duraverit, & quòd usque in finem Mundi duratura est. Lex Mosaica cessavit post promulgationem Legis Christianæ, quoad præcepta cæremonialia, & judicialia, non verò quoad præcepta moralia: quia hæc ultima confirmata fuere à Christo. Lex vetus non erat omninò perfecta: quia ille populus erat incapax perfectissimæ Legis. Lex nova est undequaque perfecta, nec in aliam perfectiorem mutabitur.

17 ℞. *II.* Summus Pontifex Romanus, ut Caput Ecclesiæ habet potestatem condendi Leges Ecclesiasticas pro universa Ecclesia. Quia constat ex Sacra Scriptura, potestatem Clavium datam esse Petro, & Successoribus ejus: *Pasce oves meas:* dixit Jesus Petro: Joan. c. 21. *Pascere autem oves in Scripturis* importat Superioritatem, & Principatum, juxta illud 2. Regum c. 5. *Tu pasces populum meum Israel, & eris Princeps super eum.* Unde ipsi Petro canit Ecclesia: *Tibi tradidit Deus omnia Regna mundi:* scilicet quoad Jurisdictionem Spiritualem. Et ex Sacris Canonibus, ut *cap. Sacrosancta:* ubi habetur, sacrosancta Romana Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super omnes Ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est. Et ex Conc. Lateran. ubi expresse legitur: Romana Ecclesia, disponente Domino, super omnes alias Ordinariæ Potestatis obtinet primum Principatum, utpotè mater & magistra universorum Christi-Fidelium. Quare Papa, ut Ecclesiæ caput præeminet omnibus aliis Potestatibus tam Sacris, quàm non Sacris, ut constat ex *cap. Venerabilem*. Ergo &c.

℞. *III.* Legati Sedis Apostolicæ possunt leges ferre pro suis subditis, & Provinciis. Ut constat ex *cap. Nemini, de Offic. Leg.* -- Item Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi; quia sunt ordinarii Præsides, atque Rectores in Spiritualibus. -- Item Prælati Regulares Majores, & Capitula generalia, & provincialia pro suis respectivè Religiosis. Ex Scoto *in 4. dist. 15. quæst. 3. D. 5.* 18

℞. *IV.* Principes Supremi, & Respublicæ temporales habent potestatem ferendi Leges Civiles in suis Regnis, & Statibus, obligantes in conscientia proprios subditos. Probatur ex Sacra Scriptura. Prov. 8. *Per me Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt*, & ad Rom. 13. D. Paulus præcipit, dicens: *Omnis anima Potestatibus* sublimioribus subdita sit; non est enim " potestas nisi à Deo; & qui potestati re- " sistit, Dei ordinationi resistit: & qui " resistunt, damnationem sibi acqui- " runt ... Ideò necessitate subditi estote, " non solùm propter iram, sed etiam " propter Conscientiam. -- Tum ex vi " quarti præcepti Decalogi: quo nobis præcipitur à Deo, ut honoremus Superiores, & obtemperemus Majoribus nostris. Ergo &c. 19

Quæro VII. *Leges humanæ pœnales, obligantne in conscientia sub peccato?*

℞. *I.* Leges purè pœnales non obligant sub culpa, sed tantùm sub pœna taxata. Ratio est: quia Lex non obligat ultra mentem Legislatoris. Sed Legislator, quando præcipit, vel prohibet aliquid sub mera pœna temporali taxata, videtur habere intentionem directam ad solam pœnam, non verò ad culpam: ergo &c. 20

℞. *II.* Leges verò mixtæ, nempè quæ sunt præceptivæ simul & punitivæ obligant etiam sub culpa; Ratio est, quia per additionem pœnæ non minui- 21

tur,

tur, sed augetur vis obligandi in conscientia. Quod magis verificatur quando additur pœna spiritualis, V. G. Excommunicationis &c. quia talis pœna nonnisi ob culpam gravem infligi solet.

Quæro VIII. *Lex humana potestne præcipere actus internos?*

22 ℟. *I.* Lex humana Ecclesiastica, & Civilis potest præcipere, & de facto præcipit *indirectè*, & *per accidens* actus internos. Quia quando præcipit V. G. contractus justos, præcipit etiam, ut tales contractus fiant justè, & humano modo; sed nequeunt fieri justè, & humano modo sine actibus internis rectæ rationis, & bonæ voluntatis: ergo isti actus interni *indirectè*, & *per accidens* præcipiuntur à tali Lege.

23 ℟. *II.* Lex humana Civilis nequit præcipere *directè*, & *per se* actus merè internos. Quia Legislator nequit præcipere, vel prohibere id, quod non potest judicare, & punire; Sed Legislator merè humanus nequit judicare, & punire actus merè internos; ergo neque hos actus *per se*, & *directè* potest præcipere, vel prohibere.

24 ℟. *III.* Ecclesia Dei potest præcipere *directè*, & *per se* etiam actus merè internos. Probatur I. De facto præcipit quandoque; ergo potest præcipere: nam ab actu ad potentiam tenet consequentia, ut dicunt Logici. V. G. Ego scribo, vel lego: ergo possum scribere, vel legere; nemo enim posset ponere actum aliquem, nisi priùs haberet virtutem ponendi talem actum. Quòd autem quandoque Ecclesia Dei, nempè Papa, ut Papa præcipiat actus internos: probo sic:

25 Sanctissimus D. N. Clemens Papa XI. in Bulla incipiente, *Vineam Domini Sabaoth*, edita anno 1705. §. *Hinc est:* ponit hæc verba: „Damnatum in quinque præfatis propositionibus Jansenia„ni libri sensum, quem illarum verba „præseferunt, ut præfertur, ab omnibus „Christi Fidelibus, ut hæreticum, non „ore solùm, sed & corde reijci, ac dam„nari debere .... decernimus, declara„mus, statuimus, & ordinamus. -- Considéranti patet, quomodo hìc Papa statuat, & ordinet, ut omnes Christi-Fideles debeant *corde*, & *animo* reijcere, & damnare propositiones quasdam Jansenii, ut hæreticales; atqui hoc est præcipere directè, & per se actus merè internos; ergo &c. Prætereà.

26 InnocentiusPapa XI. in Decreto edito de anno 1679. quo damnavit 65. propositiones, in fine illius Decreti sic dicit: -- Insuper districtè in virtute S. Obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii, prohibet omnibus Christi-Fidelibus, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant. -- Atqui plures ex his propositionibus versantur circa actus merè internos, ut patebit legenti *quintam*, *sextam*, *septimam*, *decimam*, *undecimam*, *decimamtertiam*, & duas sequentes, *decimamsextam*, & sex sequentes, & tandem *ultimam*. Ergo Papa potest præcipere, & prohibere directè actus merè internos. Præterea.

27 Concilium Tridentinum sess. 13. In Decreto proemiali de Sanctissimo Sacramento Eucharistiæ in calce sic loquitur. -- Omnibus Christi-Fidelibus interdicit (Sacrosancta Synodus) ne posthac de Sanctissima Eucharistia aliter credere, docere, aut prædicare audeant &c. -- Ergo Ecclesia præcipit actum internum sic credendi, & prohibet actum internum aliter credendi &c.

28 Probatur II. Finis potestatis Legislativæ, quam Christus Dominus Deus immediatè contulit Ecclesiæ, est, ut pascat, regat, & dirigat oves suas in ordine ad finem supernaturalem, per viam salutis æternæ, ad Patriam Cœlestem consequendam; sed ad hunc finem magis conducunt actus interni Virtutum, quàm actus externi; Ergo cum fundamento concedenda, & concessa est Ecclesiæ potestas directa, & directiva actuum internorum nostrorum.

29 Probatur III. De his potest Ecclesia Legem, vel præceptum facere, de quibus potest judicare. Sed Ecclesia potest judicare de occultis, & internis actibus: quia ejus Jurisdictio in foro *Poli*, seu in foro interno conscientiarum se extendit, utpotè Spiritualis, & Divina, ad judicandos actus etiam merè internos; si enim Ecclesia non haberet

hanc amplissimam jurisdictionem, non præciperet, vel prohiberet actus merè internos: ut ejus potestas non distingueretur à potestate merè humana, & Civili, quod patet esse falsum, & absurdum; quia Christus promisit, & dedit Petro, ejusque Successoribus *Claves Regni Cœlorum*; ergo &c.

30 *Dices:* Quare dicitur, quòd *Ecclesia non judicat de occultis* ? ℟. Hoc verificatur quoad *Forum Fori*, seu quoad Judicium contentiosum: non autem quoad *Forum Conscientiæ*, & Judicium spirituale Animarum; Etenim Ecclesia de facto præcipit multa, quæ jam præcepta sunt de Jure Divino circa actus merè internos, ut patet in multis Conciliis Generalibus, Canonibus, Bullis, Decretis & Declarationibus Pontificiis; ergo judicat etiam de occultis; Nam potestas ejus se extendit ad ea omnia, quæ conducunt nos ad vitam æternam, & ad Regnum cœleste.

31 ℟. *IV.* Ecclesia Dei præcipit, & prohibet de facto actus mixtos ex internis, & externis directè, & per se. Quia de facto præcipit annuam Confessionem fidelem, idest, validam, Communionem Paschalem devotam, reverentem: Recitationem attentam, & devotam Horarum Canonicarum, Missæ auditionem religiosam, Missas celebrandas, & applicandas dantibus stipendia, & multa similia; sed in his præcipiuntur actus mixti ex internis, & externis; nam *Confessio valida* importat actum externum manifestationis criminum, & actum internum contritionis, vel attritionis: *Communio devota* importat actum internum dispositionis necessariæ, & externum sumptionis Eucharistiæ: *Recitatio devota Officii* importat internam attentionem, & externam prolationem Orationis: *Missa applicanda* importat celebrationem externam, & applicationem internam: *Missa audienda religiosè* importat externam assistentiam, & internam religiositatem, seu attentionem, & motum in cultum Divinum: & sic de cæteris: ergo &c. Et consequenter Ecclesia præcipiendo actum mixtum, præcipit & internum, & externum directè &c. Vide *Joannem de Cardenas*, *dissert. 34. per totam super propositionem quinquagesimam quintam damnatam ab Innocentio XI.*

Unde optimo jure damnata fuit ab 32 Alexandro VII. hæc propositio, quæ est decima quarta: -- *Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* -- Et ab Innocentio XI. hæc, quæ est quinquagesima quinta. *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.*

Quæro IX. *Lex humana sive Ecclesiastica, sive Civilis potestne obligare nos etiam cum periculo mortis?*

℟. Negativè. Ratio est, quia Lex 33 humana debet contemperari, & adaptari viribus naturæ, & conditioni humanæ: sed hoc non fieret, si talis lex obligaret homines cum periculo vitæ, aut alterius gravis, & notabilis incommodi, aut detrimenti vitæ: ergo &c. Tum quia talis Lex redderetur moraliter impossibilis: & *quod non esset licitum ex tali Lege, necessitas faceret licitum:* ut habetur ex quarta Regula Juris in Quinto Decretalium: *Et nemo potest ad impossibile obligari:* ut docet sexta Regula Juris in Sexto; ergo talis lex non obligaret; Nam Leges humanæ non solent cum tanto rigore obligare &c. ergo regulariter non possunt &c.

℟. *II.* Si observantia talis Legis esset 34 necessaria ad maximum bonum Reipublicæ obtinendum, vel conservandum; tunc obligaret etiam cum periculo vitæ. Quia conservatio boni maximi Communitatis præferenda esset bono vitæ privati hominis illius Communitatis.

℟. *III.* Si violatio Legis, vel præ- 35 cepti Ecclesiæ Catholicæ cederet in contemptum Fidei, vel Religionis, tunc Lex esset observanda etiam cum periculo vitæ corporalis. Quia tunc obligatio protestandi Fidem Divinam, & Religionem Catholicam urget etiam cum periculo vitæ; nam magis æstimanda est defensio Religionis Divinæ, quàm vita nostra. Et si quis ex tali motivo, aut causa mortem eligeret, & sustineret, Martyr Christi foret.

Quæro X. *Peregrini tenerenturne observare Leges Civitatum, per quas transeunt?*

℟. Si

36 ℞. Si eis sufficienter innotescant tales Leges, utique tenentur eas observare; quia quilibet adstringitur obedire Superioribus suis actualibus; sed Peregrini, Advenæ, & Vagabundi per illud tempus, quo morantur in Civitate aliqua, evadunt subditi, & subjecti Superioribus tam Ecclesiasticis, quàm Sæcularibus illius Civitatis; ergo &c.

Quæro XI. *Ad satisfaciendum Legi, seu Præcepto, requiriturne intentio formalis satisfaciendi, dum opus injunctum exercetur?*

37 ℞. Minimè. Ratio est, quia Lex præcipit tantùm voluntariam, & liberam operis injuncti executionem: non autem intentionem reflexam, vel directam satisfaciendi; ergo sufficit, ut quis intendat facere id, quod est præceptum. V. G. audire Missam, jejunare &c. Ex qua Doctrina resolves hunc Casum. Titius immemor diei Festi audit Missam, qua audita, recordatur Festivitatis, & habet commoditatem audiendi aliam Missam; teneturne hanc secundam audire cum intentione satisfaciendi? ℞. Quòd non: quia per primam Missam jam implevit opus præceptum, ad quod non requiritur intentio directa, vel reflexa satisfaciendi. Ita D. Thomas, Suarez, Vasquez, Sanchez, Azor, Lessius, Henriquez, Filliucius, & alii citati à Busembao *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 3. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 6. & 7. qui addit: Eum satisfacere præcepto, qui opus præceptum secundùm substantiam rectè præstat, etsi non habeat voluntatem implendi præceptum, imò contrariam habeat, nempè voluntatem, seu intentionem non satisfaciendi intellige pro illo tunc, reservando aliàs intentionem satisfaciendi alio temporem, uti sæpè scrupulosis contingit. Ratio est: quia cùm opus, quod præcipitur, revera impleas, etsi per ignorantiam vel errorem, aut scrupulum, te non implere existimes, aut etiam scrupulosè intendas non implere; non potes tamen efficere, quominùs impleas, dum revera illud facis, quod præceptum est: Siquidem protestatio contraria vim nullam habet. Quæ doctrina notanda est pro scrupulosis, qui, cùm videntur sibi inter orandum distracti, Officium, vel partem ejus recitant cum proposito postea repetendi: qui tamen non tenentur repetere; maximè quando distractio involuntaria fuit. Ratio ulterior est, quia Ecclesia hoc solùm præcipit, ut opus humano modo impleatur, quo præstito, extinguitur obligatio.

Quæro XII. *Qui facit opus præceptum in statu peccati mortalis, satisfacitne præcepto?*

℞. *I.* Quòd sic. Ratio est, quia status Gratiæ, seu habitus Charitatis requiritur quidem ad merendum de condigno, non verò ad satisfaciendum aliis præceptis sive Divinis, sive humanis; nam homo sine Charitate, vel Gratia habituali santificante potest exercere actus aliquarum virtutum; ergo potest exercere actum Virtutis Obedientiæ faciendo id, quod præcipitur, quo facto, impletum est præceptum, eique satisfactum est. Tum quia Lex intendit præcipere substantiam operis boni in genere, non autem modum virtutis, nec opera formata ex Charitate: ut docet Mastrius Moral. *disp.* 11. *num.* 12. cum communi, ergo status Gratiæ, vel habitus Charitatis non cadit sub præcepto absoluto universæ Legis Divinæ; ita ut teneatur homo semper ex Charitate operari. Tum quia, si ad implenda præcepta, vel ad satisfaciendum præceptis Divinis, & humanis requireretur status, vel habitus Gratiæ, sequeretur, quòd peccator non solùm non satisfaceret faciendo opera injuncta, sed peccaret mortaliter vel venialiter in omni opere, quod faceret, quantumcumque esset de genere bonorum moralium. Sed hoc est inconveniens, imò erroneum: & damnatum à Tridentino *sess.* 6. *can.* 7. ergo &c. Unde damnatæ fuerunt jure merito hæ propositiones ab Alexandro VIII. *n.* 8. *Necesse est, infidelem in omni opere peccare:* & n. 11. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.* 38

℞. *II.* Aliquibus tamen præceptis nequit satisfieri nisi ex Charitate seu in statu Gratiæ. Ut est illud primum, & maximum: *Diliges Dominum Deum tuum*; quia hoc præceptum in sua substantia 39

ſtantia includit Charitatem, ſeu Gratiam, & amicitiam ipſius Dei ex parte diligentis. Et qui non habet Charitatem Dei, poteſt cum Divino auxilio ſe diſponere ad illam habendam, qua diligat Deum ſupernaturaliter. Et ſunt aliqua præcepta Divina -- Eccleſiaſtica, quæ præcipiunt modum, & finem actus, qui finis, quique modus includunt ſtatum Gratiæ: ſicque non poſſunt adimpleri niſi ab habente Charitatem, vel Gratiam, ut ſunt V. G. Sumptio Euchariſtiæ, Celebratio Miſſæ, Adminiſtratio Sacramentorum. &c.

Quæro XIII. *Qui invitus, vel coactus ponit actum, vel opus præceptum, ſatisfacitne Legi, vel Præcepto?*

40 ℞. *I.* Si ſimpliciter, & abſolutè fuerit invitus, & coactus, non ſatisfaciet; Quia talis coactio tollit voluntarium, & liberum, ſine quo Lex, aut præceptum nec impleri, nec violari poteſt. Et ſic V. G. Si Titius vi retentus in Eccleſia die Feſto Miſſæ interſit, aut jejunet in Quadrageſima per meram vim, non ſatisfacit præcepto audiendi Sacrum, aut jejunandi. Tum quia talis homo habet affectum internum pravum adverſùs Legem Eccleſiæ; nam ſi ſuæ relinqueretur libertati non audiret Miſſam, vel non jejunaret; ergo committit peccatum internum contra Religionem reſpectu Miſſæ, vel contra Temperantiam præceptam ab Eccleſia reſpectu Jejunii: ut habetur *ex cap. Nulli, d.* 19. ibi: *Nulli fas eſt, vel velle, vel poſſe tranſgredi Apoſtolicæ Sedis præcepta.* Qua ſimili ratione etiam quis peccaret, quando poſt impletionem præcepti cum pœniteret ſine cauſa juſta, quòd Miſſam V. G. audierit, aut jejunaverit.

41 ℞. *II.* Si verò non fuit ſimpliciter invitus, ſed tantùm ſecundùm quid: V. G. quia metu (quamvis gravi adductus) opus, quod in præcepto erat, implevit, tunc ſatisfecit. Ratio eſt, quia metus non tollit voluntarium, ac liberum ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid. V. G. Cajus puer commotus metu pœnæ à Patre, Miſſam die Feſto attentè & integrè audit, vel confitetur validè in Hebdomada Majori Quadrageſimæ, ſatisfacit &c. Licèt antè peccaverit prava illa affectione non audiendi Miſſam, aut confitendi.

Quæro XIV. *Poteſtne impleri præceptum per opus ex aliqua tantùm circumſtantia malum?*

℞. *I.* Quando Lex, vel Legislator intendit præcipere ſolam ſubſtantiam 42
actus, vel operis, (uti contingit ferè in omni Lege, vel præcepto) tunc poteſt impleri etiam per opus ex alia cirſtantia malum, dummodò præſtetur, ſeu ponatur opus præceptum, quatenus bonum ex objecto, ſeu ſecundùm ſpeciem ſuam. Ut V. G. Titius jejunat etiam ex cauſa vanagloriæ, aut oblectamenti gulæ in eſu piſcium: ſatisfacit præcepto Eccleſiaſtico; peccat tamen ſaltem venialiter contra Legem Divinam, aut naturalem ob illam circumſtantiam malam vanitatis, aut vitii gulæ. *Satisfacit:* quia ponit actum, vel opus ex ſua ſpecie bonum, & præceptum quoad ſubſtantiam jejunii, quia contentus eſt unica in die refectione abſque carnibus, & lacticiniis.

Dices. Eccleſia præcipit jejunium ad 43
vitia comprimenda, & carnem rebellem macerandam: ſed Titius ille ſic jejunando, vitium nutrit, & carnem; ergo videtur non ſatisfacere &c. ℞. Finis, vel modus virtutis, ſeu intentio, ac finis Legislatoris, aut Legis merè humanæ (imò quandoque & Divinæ) non cadit ſub præcepto, ut docet D. Thomas 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. *&* 10. Quia modus, aut finis ſic agendi ex virtute, ſeu ex intentione, & amore virtutis eſt quid intrinſecum pertinens ad perfectionem, non verò ad eſſentiam operationis præceptæ: ergo ſine tali fine, aut modo poteſt haberi obſervantia Legis, vel præcepti. Ideoque Titius eſſentialiter jejunat, & ſatisfacit præcepto Eccleſiæ: etſi aliunde peccet, ut diximus.

Ex hac doctrina multos reſolves Ca- 44
ſus practicos. V. G. *Cajus* audit Miſſam, ſed pergit ad Eccleſiam animo pravo videndi Amaſiam, aut ut videatur, & laudetur ex novis, pulchrîſque veſtibus &c. dummodò attentè Miſſam auſcultet, ſatisfacit &c. -- *Sejus* dat eleemoſynam puellæ extremè indigenti ad ſuble-

ſublevandam illius neceſſitatem, & ſimul ad illam ſeducendam, ſatisfacit præcepto naturali Divino &c. -- *Berta* jejunat totam Quadrageſimam ex motivo avaritiæ, ut ſumptibus parcat: ſatisfacit &c. -- *Aphrodiſia* reddit debitum conjugale viro ſuo ob finem pravum: ſatisfacit obligationi naturali Juſtitiæ &c. -- *Malchus* Parochus celebrat in ſtatu peccati mortalis diebus Feſtis, & applicat Miſſas Populo ſuo; ſatisfacit præcepto Eccleſiæ de auditione Miſſæ, & Divino mandato quoad applicationem. Et ſic de ſimilibus plurimis. Licèt unuſquiſque aliunde peccet pro qualitate circumſtantiæ, vel modi, vel finis pravi contra aliud præceptum, aut aliam virtutem: ut de ſe patet.

45 ℞. *II.* Quando Lex, vel præceptum Divinum, vel Eccleſiaſticum -- Divinum, præcipit directè ſubſtantiam, & modum, & finem actus, ſeu operis, tunc ſi circumſtantia mala, quæ additur, ſit contra dictum modum, vel finem præceptum, non impletur mandatum, nec ſatisfit præcepto. V. G. Eccleſia mandat, vel præcipit annuam Confeſſionem validam: huic præcepto non ſatisfit per Confeſſionem voluntariè invalidam; quia præcipitur etiam finis Confeſſionis, & modus catholicus confitendi. Finis eſt, ad effectum Sacramenti, qui eſt gratiæ recuperatio, obtinendum. Modus eſt, ut cum prævio examine diligenti, cum vero dolore ſupernaturali confitearis integrè omnia mortalia &c. -- Eccleſia præcipit Communionem Paſchalem reverenter factam. Non ſatisfacies, communicando ſacrilegè: quia præcipitur etiam modus, qui eſt, ut dignè communices. Præcipit devotam recitationem Officii Eccleſiaſtici: Non ſatisfacies per recitationem materialem cum voluntariis diſtractionibus &c. Deus præcipit: *Honora Patrem tuum in opere, & ſermone, & patientia:* Eccli. c. 3. Non ſatisfacies honorando in ſermone tantùm Parentes tuos. Deus mandat, ut remittamus offenſam nobis factam, & *ex corde remittamus*. Matth. c. 18. Non ſatisfaciet quis remittendo verbo tantùm, aut ſcripto; Et ſic de multis ſimilibus. Ratio eſt, quia tunc modus, & finis horum præceptorum tranſeunt ſub præcepto, & includuntur in ſubſtantia rei præceptæ, & directè præcipitur non ſolùm opus, ſed & modus, aut finis operis; quia præcipitur actus ſic, vel ſic circumſtantionatus, nempè qualificatus tali, vel tali circumſtantia modi, aut finis.

Quæro XV. *Leges, vel præcepta debentne impleri voluntariè?*

℞. Quòd ſic. Quia Leges, & præcepta homini imponuntur, ut ea humano modo homo impleat: quare ſicuti opus præceptum violari non poteſt; niſi per actum, vel omiſſionem humanam, nempè deliberatam, ac liberam; ita neque impleri. Unde ſi quis ebrius, vel dormiens, aut mentis impos recitaret Horas Canonicas, vel Miſſam die Feſto audiret, non ſatisfaceret præcepto. 46

Quæro XVI. *Poteſtne quis uno, eodemque actu pluribus ſatisfacere præceptis?*

℞. Cum diſtinctione: Si illa plura præcepta obligent ſub eodem formali motivo, dico, quòd ſic V. G. Clericus Subdiaconus, & ſimul Beneficiarius eodem Officio ſatisfacit & præcepto Eccleſiæ, & obligationi Beneficii: nam hæc duo præcepta obligant ſub uno, eodemque motivo formali, nempè ex motivo Religionis. Et quando die Dominica occurrit Feſtum aliud de præcepto, fideles unicam audiendo Miſſam utrique ſatisfaciunt præcepto. Idem dic de Jejunio Quatuor anni temporum, ac vigiliæ alicujus Apoſtoli eodem die &c. & de ſimilibus. -- Si autem illa plura præcepta obligent ſub diverſo motivo formali, vel ex diverſa virtute: tunc nequit ſatisfieri ipſis per unum, eumdemque actum. V. G. Titius ex virtute juſtitiæ tenetur ſolvere Cajo quinquaginta nummos aureos, ſi ei donaret equum tanti valentem titulo gratitudinis ob magnum receptum beneficium, non ſatisfaceret debito ſuo. Cajus ex pœnitentia Sacramentali tenetur audire tres Miſſas; non ſatisfaciet audiendo Miſſam ordinariam diei Feſti; quia diverſa eſt obligatio præcepti Eccleſiæ, ac obligatio Confeſſionis, ſeu 47

ſatis-

satisfactionis Sacramentalis. Tum quia alia est mens, vel intentio Ecclesiæ, & alia Confessarii obligantis &c. Idem dicendum erit de similibus.

Quæro XVII. *Potestne quis eodem tempore per diversos actus satisfacere duplici præcepto?*

48 ℞. Cum distinctione: Si unus actus sit compossibilis cum alio, nec alterum moraliter impediat, *dico*, *quòd sic:* Quia regulariter diversitas temporum non præcipitur talibus actibus. Unde poterit quis eodem tempore audire Missam de præcepto, & simul recitare Horas Canonicas, aut alias preces voto, aliove præcepto debitas, uniendo suas Orationes cum Oratione Sacerdotis celebrantis, mentemque in Deum dirigendo &c. -- Si autem unus actus impediat physicè, vel moraliter alterum, tunc *dico*, *quòd non*. Unde non potest quis V. G. tempore Missæ de præcepto confiteri Sacramentaliter; nam attentio Confessionis omninò impedit attentionem Missæ; nisi parvitas temporis, aut necessitas tunc confitendi excuset &c.

Quæro XVIII. *Quinam obligantur Legibus?*

49 ℞. *I.* Legi Naturali omnes, & singuli homines mentis, & rationis compotes obligantur. Quia hanc Legem nemo potest ignorare, cùm scripta sit in cordibus nostris, ut videbimus Tract. 6. ℞. *II.* Legi Divinæ positivæ novi Testamenti obligantur omnes Christiani; & Infideles tenentur eam acceptare, quando sufficienter est eis prædicata, & intimata. ℞. *III.* Legi Ecclesiæ obligantur omnes Baptizati; quia per Baptismum evaserunt subjecti Ecclesiæ; unde etiam Hæretici tenentur in conscientia obedire præceptis Ecclesiæ. ℞. *IV.* Legibus, & præceptis Ecclesiæ pueri fideles ratione utentes tenentur obedire in iis, quorum materia eorum ætati est conveniens. Unde tenentur ad annuam Confessionem, ad auditionem Sacri, & ad abstinentiam à carnibus die jejunii, & aliis diebus prohibitis, & quidem quoad culpam; Legibus autem Ecclesiasticis quoad pœnas, & Censuras non tenentur nisi sint *Puberes*, idest, masculi post decimum quartum annum completum, & fœminæ post duodecimum, *qui ante hanc ætatem impuberes vocantur*. Ita Navarrus, Henriquez, Azor, Sotus, Sanchez, Vasquez, Sà, Busembaus, Tamburinus, Anacletus, Suarez, Layman, & alii DD. -- Circa tamen ultimum Responsum *quoad pœnas*, *& censuras* est controversia inter citatos, & alios DD. Sed mihi placet opinio negativa jam scripta, quam docent Tamburinus cum aliis, Busembaus cum aliis, & Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 10. *n.* 6. cum Soto, Vasquio, Ugolino, & Suario citatis ab ipso; Quia eorum ætas, nempè ante pubertatem, non censetur sufficiens ad tales pœnas incurrendas, nec ad Ordinem Judiciarium intelligendum, & sustinendum. Tum quia adsunt decisiones, & Jura, quæ eximunt pueros impuberes ab his pœnis ob defectum ætatis.

Quæro XIX. *Ubinam locorum Leges obligant?*

℞. *I.* Leges Naturalis, Divina, & 50
Ecclesiastica, seu Papalis, vel Canonica ubique locorum obligant; Quia Potestas Legislativa Naturæ, Dei, & Ecclesiæ se extendit per universum Orbem. ℞. *II.* Leges humanæ obligant Cives, & subditos in Territorio tantùm Legislatoris. Quia extra Territorium jus dicenti impunè non paretur. Idem est de Legibus, seu statutis Synodalibus Episcoporum, quæ obligant solùm in eorum Diœcesibus; ut habetur *ex cap. Ut Animarum*, *de constitut. in 6.*

Quæro XX. *Lex pœnalis quomodo obligat?*

℞. Obligat delinquentes, & reos ju- 51
stè condemnatos ad subeundas, saltem passivè, pœnas à Judice, vel Legislatore impositas, ita, ut non possint sine peccato resistere Ministris executoribus, eos offendendo. Quia si justè quis condemnatus est ad talem pœnam, ex justitia debet puniri, & pœnam subire; ergo resistentia non est justa; nam *qui potestati resistit* (quando justè, & justa præcipit) *Dei ordinationi resistit:* ut dicit Apostolus ad Rom. 13.

Quæro XXI. *Quid est abrogatio Legis?*

℞. Est cassatio ejusdem Legis in to- 52
tum,

tum, quoad vim obligandi, quam habuerat, ex voluntate Legislatoris; ad differentiam derogationis, quæ est cassatio Legis ex parte tantùm, reliqua parte remanente in suo vigore &c. Abrogatio autem, & derogatio fit, vel per simplicem actum Legislatoris manifestatum, & promulgatum, vel per constitutiones novas, contrarias prioribus; quia *posteriora jura derogant prioribus, quando illis sunt contraria.*

Quæro XXII. *Quid est dispensatio Legis?*

53 ℟. Est juris relaxatio in casu particulari facta à legitimo Superiore; quando scilicet Superior eximit aliquem ab obligatione Legis, ad quam erat obligatus, remanente Lege pro cæteris subditis. Dixi, *à legitimo Superiore facta:* quia nulli inferiori licet, in Lege Superioris dispensare, dispensatione propriè capta, nisi ex Delegatione ipsiusmet Superioris; nam Lex Superioris per inferiorem tolli non potest, in totum, vel in partem. -- Ad justam autem, & licitam dispensationem requiritur causa rationabilis: alioquin Dispensans peccat, licèt dispensatio remaneat valida. Loquimur hìc de humana Lege, sive Ecclesiastica, sive Civili.

Quæro XXIII. *Si dispensatio aliqua postulata, & impetrata fuisset ex falsa causa, valeretne?*

54 ℟. Minimè valeret. Quia esset facta præter intentionem, imò contra voluntatem Superioris, qui deceptus fuit per dolum petentis &c. nam voluntas dispensandi ex parte Superioris cessat, quando causa, qua movebatur ad dispensandum, non subsistit; ergo &c.

Quæro XXIV. *Quid est interpretatio Legis?*

55 ℟. Est explicatio verborum Legis, & mentis Legislatoris: & est triplex; I. *Authentica*, quæ fit sola voluntate, vel auctoritate Legislatoris, aut ab Æquale, vel Superiore in potestate, vel ex ejus commissione; Et hæc Interpretatio habet vim Legis: de qua dicitur, ejus est interpretari, cujus est condere Legem, scilicet Authenticè. II. *Usualis*, quæ fit per usum, & consuetudinem, quæ ideò dicitur, Optima Legum Interpres; Et hæc etiam vim magnam habet, tanquam si esset Lex. III. *Doctrinalis*, quæ fit per simplicem explicationem verborum Legis, secundùm illorum sensum, & proprietatem naturalem; aut civilem à Jurisperitis; Et hæc non habet vim Legis, sed pendet à Judicio Doctorum, & Peritorum in tali materia, & causat solam opinionem.

Quæro XXV. *Quid est Epikeia?*

℟. Est benigna, ac prudens Legis 56
interpretatio, qua judicamus, Legem talem non obligare in aliquo casu particulari ob circumstantias speciales nunc occurrentes, quibuscum non creditur Legislator voluisse, aut potuisse comprehendere talem casum, vel quia in eo cessat ratio, aut finis Legis, vel quia observatio Legis in hoc casu esset periculosa, aut perniciosa ipsi subdito. Est autem licitum, & quandoque necessarium uti Epikeia, sicque agere præter, aut contra verba Legis humanæ, & eam interpretari, vel emendare. Ratio est: quia Sacri Canones *cap. Humanæ aures:* docent, quòd non debet aliquis verba Legis considerare, sed intentionem, ac voluntatem Legislatoris, quia non debet intentio verbis inservire, sed verba intentioni. -- Tum quia Leges ipsæ tam Civiles, quàm Canonicæ admittunt hæc *Axiomata:*

Nonnulla utriusque Juris Axiomata.

Impossibilium nulla est obligatio.

Impossibilium, & valdè difficilium idem est judicium.

Impossibilitati æquiparatur difficultas magna.

Interpretatio in dubio facienda est, ne absurdum sequatur.

In pœnis benignior est interpretatio facienda.

Odia restringi, & favores convenit ampliari.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

Potior debet esse ratio æquitatis, quàm stricti juris.

Absurdum in omnibus semper est vitandum.

Æqui-

Æquitas, ac benignitas præfertur rigori.

Afflictio non est addenda afflicto.

Ambiguis in rebus, quod minimum est, sequimur.

Dubietas in meliorem partem est interpretanda.

Concessum, vel permissum censetur, quidquid exprefsè prohibitum non est.

Concesso uno, conceduntur omnia necessaria ad illud.

Illatio non fit à diversis causis, & rationibus.

Jura juribus expedit concordari.

Jura promptiora sunt ad liberandum, quàm ad condemnandum.

Nemini facit injuriam, qui Jure suo utitur.

Lex, quæ æqua, & sancta non est, nulla est.

Lex si voluisset, expressisset.

Cessante ratione Legis, cessat quoque ejus dispositio.

Media via semper est eligenda: intellige de opinionibus.

Necessitas non habet legem.

Nemo ad impossibile tenetur.

Nemini esse debet damnosum officium suum.

Pœna correspondere debet culpæ. Pæna præsupponit culpam.

Posse aliquid, dicimur, quod commodè possumus.

Non sufficit asserere, sed probare oportet.

Prohibitum uni, aliis censetur concessum.

Prohibitum ad tempus, postea videtur permissum.

Ratio est anima Legis.

Ubi est eadem ratio, ibi eadem juris dispositio: intellige in favorabilibus, non in odiosis.

Una ratio tantum operatur, quantum mille.

In dubio adhærendum est Regulæ generali.

Subtilitas nimia veritatem lædit.

Subtilizare in rebus claris, est errorem quærere.

Taciti, & expressi idem est judicium.

Vim vi repellere, licet.

Quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum.

Contra eum, qui Legem dicere potuit apertiùs, est interpretatio facienda.

Nulla ratio juris, aut æquitatis benignitas patitur, ut, quæ salubriter pro salute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum, perducamus ad severitatem. -- *Ex Barbosa. Tract. Axiomata.*

Nonnullæ sententiæ Theologorum antiquorum.

Austeritas terret homines: benignitas autem meliùs trahit ad salutem. *Humbertus.* 58

Non sis nimis pronus ad judicandum hoc, vel illud esse mortale, ubi non constat esse tale; nec sis pronus ad opinionem rigidam. *B. Raymundus.*

Opinio benignior, cæteris paribus, est tenenda. *Glossator Raymundi.*

Securum esset, sic facere (favendo Legi incertæ,) sed durum est, asserere, quod ad hoc teneamur. *Durandus.*

Præcepta pœnalia non sunt amplianda, sed restringenda. *Scotus.*

Quando aliqui DD. dicunt, dari præceptum, aliqui verò dicunt, non dari: Tu sequere id, quod tibi mitius videtur. *Scotus.*

Videtur rationabiliter sentiendum medium. Præsumendum est de benigna interpretatione. *Astesanus.*

Secundùm Epikeiam, præcepta Dei, & Ecclesiæ, ac Prælatorum benigniter interpretari possumus. *Nider.*

Nec Deus, nec Ecclesia intendit per sua præcepta obligare ad vix possibile alicui. *Nider.*

Præcepta Juris positivi non se extendunt ultra intentionem præcipientis, quæ intentio est finis præcepti: hæc autem est Charitas. *D. Thomas.*

Illud est impossibile judicandum, (secundùm virtutem Epikeiæ in Lege nova, quæ est perfectæ libertatis) quod non solùm est impossibile absolutè, sed etiam quod vix est possibile, utpotè nimiam habens difficultatem; aliàs non apparet: quomodo intelligi possit illud

Chri-

Christi Domini consolatorium dictum: *Onus meum leve:* quomodo enim leve dicitur, quod multùm, aut nimis difficile dicitur? *D. Antoninus.*

Quid ergo dicendum erit de Lege humana? Quod dicunt omnes T. T. *Non obligat cum tanto rigore &c.* Benigniùs Leges humanæ interpretandæ sunt, ut sic faciliùs observentur; aliàs nimis árctatur via Salutis, reddendo difficilia præcepta Legis. *D. Antoninus.*

Quæro XXVI. *Quid est Consuetudo?*

59 ℟. Consuetudo (prout in præsenti materia accipienda est) nihil aliud est, quàm jus non scriptum, quod ex continuo usu receptum est. -- Effectus Consuetudinis est triplex; scilicet I. Abrogare Legem. II. Facere Legem. III. Interpretari Legem humanam; nam Consuetudo vera abrogat veterem Legem, novam instituit, & explicat dubiam. Ad hæc autem præstanda requiruntur istæ conditiones: I. Consensus tacitus, vel præsumptus Legislatoris. II. Causa rationabilis. III. Materia idonea Legis. IV. Actus publici majoris partis Communitatis. V. Tempus continuum legitimæ præscriptionis. -- *Quoad hanc ultimam conditionem* Jus Civile non requirit, nisi decennium; Jus autem Canonicum requirit quadraginta annos. *Quoad quartam conditionem* sufficiunt duo actus Judiciales: & ubi isti non sunt, requiruntur plurimi actus privati, & publici per simplicem usum frequentem, & manifestum. *Quoad tertiam*, materia, in qua fit consuetudo legitima, debet esse honesta, & utilis Communitati. -- *Quoad secundam*, causa rationabilis est, quæ non est contraria Legi Naturæ, aut Divinæ. -- Et tandem *quoad primam conditionem*, *dicendum est*, quòd

60 Triplex potest dari consensus Legislatoris humani, I. Est *expressus*, quando scilicet Superior sciens, aliquem usum introduci in suo populo, illum explicitè approbat, vel laudat. II. Est *tacitus*, nempè quando Superior scit, introduci talem usum contra aliquam suam Legem, & tamen silet, nec contradicit, cùm commodè posset loqui, & contradicere. III. Est *juridicus*, quando nimirùm Superior in communi, & generali forma approbavit Consuetudines legitimè introductas, non descendendo ad hanc, vel illam in particulari. Sufficit unus ex istis &c.

Quæro XXVII. *Quanam est materiæ gravitas, obligans sub culpa gravi?*

℟. *I.* Gravitas materiæ est qualitas obligans sub gravi culpa; quæ quidem attenditur vel à natura rei præceptæ, aut prohibitæ, quæ videlicet redundat in grave præjudicium communitatis, si fiat, aut permittatur; vel in grave detrimentum, si non fiat. *Si fiat*, intellige de re prohibita. *Si non fiat*, intellige de re præcepta. Vel attenditur à gravitate circumstantiarum. Vel à gravitate pœnæ, quæ Comminatur. Vel tandem à gravitate formulæ verborum, qua absolutè hoc præcipitur, aut prohibetur juxta usum, aut consuetudinem peritorum, & timoratorum. 61

℟. *II.* Quando è contra materia est levis, non potest præcipi, nec prohiberi, nisi sub culpa levi; quia res parva est incapax talis, & tantæ obligationis, quæ culpam gravem importet; Tum quia nec ipse Deus in materia parva solet sub mortali obligare. Lessius, Salas, Suarez, Busembaus, Navarrus, Joan. Medina, & Laymannus *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 14. *n.* 2. qui dicit, omnes DD. ita sentire. 62

Quæro XXVIII. *Quid est Privilegium?*

℟. *I.* Privilegium nomen sumpsit à privatione Legis: ideò dicitur quasi *privatio Legis:* quia concedit, ut aliquid fiat contra, vel præter communem Legem, à cujus obligatione eximit privilegiatos. ℟. *II.* Privilegium sic describitur: Est lex privata speciale aliquid indulgens. Nam per ipsum gratia, seu favor conceditur privilegiato, quæ non conceditur Communitati: unde Privilegium in hoc mutat Legem. 63

Quæro XXIX. *Quotuplex est Privilegium?*

℟. *I. Reale*, quod conceditur directè alicui rei, & prædio, Monasterio, Ecclesiæ, vel Statui; quod vocatur etiam *Locale*, quando se extendit ad omnes habitatores unius Civitatis, vel 64

Pro-

Provinciæ &c. *II. Personale*, quod directè datur alicui Personæ ratione sui; ut si V. G. Paulus eximatur à Decimis, à Tributis &c. Hoc personam sequitur, & cum persona extinguitur. Illud verò, nempè *Reale*, seu *Locale* de se est perpetuum, sicuti res, vel locus, cui adnectitur. Si autem alicui Personæ concedatur Privilegium ratione dignitatis, vel Officii, tunc transit in Successorem, ut V. G. Episcopo, Prælato, Abbati &c. *III. Gratiosum*, quod gratis, seu absque meritis ex parte privilegiati conceditur. *IV. Remunerativum*, quod datur ex meritis personæ. *V. Favorabile*, quod nemini fert incommodum *VI. Odiosum*, quod, dum favet privilegiato, nocet aliis.

Quæro XXX. *Privilegium cessatne post mortem Concedentis?*

65 ℞. Quòd non. Quia juxta Regulam 16. Juris in Sexto: *Decet, concessum à Principe beneficium esse mansurum.* Unde resolves hos Casus. Papa concessit alicui Episcopo aliquod Privilegium, & antequàm Episcopus usus fuisset tali gratia, mortuus est Papa. Utrùm per mortem Papæ sit extinctum tale Privilegium? ℞. Quòd non: ob rationem illius Regulæ. -- Sacerdos fuit ab Episcopo approbatus pro audiendis Confessionibus, & obtinuit etiam facultatem in reservata peccata: moritur Episcopus; manetne tota illa licentia? ℞. Quòd sic: ob rationem dictam in Regula Juris. Et sic de similibus.

Quæro XXXI. *Quandonam cessat Privilegium?*

66 ℞. *I.* Cessat, quando privilegiatus renunciat tali Privilegio; quia dum datur in gratiam, & favorem, non in gravamen illius, non cogitur ille, uti tali Privilegio, modò sit personale; Nam si sit reale, & generale, V. G. concessum statui, aut Religioni, nullus particularis illius status, vel Religionis potest tali Privilegio cedere, aut renunciare; Sicque Clericus non potest renunciare Privilegio Fori, & Canonis, nec Regularis Privilegio suæ Religionis. -- ℞. *II.* Cessat, vel amittitur Privilegium per delictum privilegiati in usu, & materia sui Privilegii; Nam Privilegium meretur amittere, qui permissa abutitur facultate. -- ℞. *III.* Cessat per revocationem expressam Concedentis, vel ejus Successoris in Principatu, & dignitate, qui potest ad libitum revocare omnia Privilegia suorum Subditorum; At regulariter non revocantur Privilegia sine justa causa; sicuti nec regulariter dantur sine causa.

Quæres. An Declarationes Sacræ Congregationis Concilii Tridentini in authentica forma exhibitæ, & notificatæ habeant vim Legis?

℞. Affirmativè. Ratio est: quia istæ Declarationes fiunt auctoritativè, nimirùm de mandato, consilio, & consensu Summi Pontificis; declaratio autem Legis facta ab eo, qui habet jus interpretandi talem Legem, non differt ab ipsamet Lege declarata; ut habetur *L. Hominis, & rei, ff. de verb. signif. §. Verbum ex legibus*; ergo Declarationes Sacræ Congregationis Concilii Tridentini nil aliud substantialiter sunt, quàm ipsamet Decreta Concilii; ac proinde eamdem vim habent, quam ipsa Decreta, & Leges Canonicæ; & consequenter non sunt novæ Leges, sed ipsæ antiquæ declaratæ. Igitur cùm Decreta Sacrosanctæ Tridentinæ Synodi habeant vim obligandi in utroque Foro, ita & ipsæ Declarationes Sacræ Congregationis. 67

Dixi, in authentica forma exhibitæ, & notificatæ; quia certum est, Decreta, seu Declarationes Sacræ Congregationis, sicut & aliam quamcumque Legem, non habere vim obligandi de facto, nisi de eis constet authenticè; sicut ipsa Sacra Congregatio declaravit in uno Decreto tenoris sequentis, videlicet:

« Sacra Congregatio Concilii Tridentini ex speciali jussu Urbani Papæ VIII. mandat, & præcipit, hujusmodi Declarationibus tam impressis, & imprimendis, quàm manuscriptis, nullam fidem à quoquam esse adhibendam in Judicio, vel extrà: sed tantùm illis, quæ in authentica forma, & solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Domini Cardinalis Præfecti, & Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentium, munitæ fuerint. Die 29. Aprilis 1621. prout in Registro hujus Congreg. fol. 124. »

Idem

Idem dicendum de aliis Decretis aliarum Sacrarum Congregationum ob paritatem rationis &c. Vide Examen Confessariorum Felicis Potestatis *num.* 219. item, Theatrum Regularium P. Angeli à Lantusca *V. Congregatio Conc. Trid.* -- P. Marchant. *tom.* 2. *Tribunalis tract.* 1. *tit.* 8. *quæst.* 5. *Append. de Promulgatione Legis Ecclesiasticæ :* ubi dicit:

68 Clarum est, Legem Ecclesiasticam (vel declarationem ejus) legitimè promulgatam non dependere ab acceptatione populi, & consequenter vim obligandi per se habere, quando fuit debitè publicata. Item: Manifestum etiam est, quòd quamdiù per modum Legis obligantis Lex non pervenit ad notitiam sufficientem personarum, pro quibus fertur (vel declaratur,) utpotè quia eis obligatoriè intimata non est, actu non obligat, sive ob ignorantiam, sive ob defectum sufficientis intimationis; quia eis obligatoriè intimata non est: nempè juridicè, & authenticè non est promulgata, & intimata per eos, ad quos spectat, vel quibus credere, & acquiescere obligamur. &c.

Vide etiam Anacletum Reiffenstuel *in Moral. tract.* 2. *dist.* 1. *num.* 29. *&* 40. ubi multos, & graves citat Doctores: -- Franciscum Bordonum *tom.* 6. operum in Propugnaculo Opinionis probabilis, *cap.* 5. *num.* 70. Lezanam *part.* 3. *V. Sacra Congregatio*, *num.* 11. Bonac. *de leg. disp.* 1. *quæst.* 1. *pun.* 8. *num.* 4. Dianam *part.* 1. *tract.* 10. *resol.* 29. -- Peyrin. *tom.* 1. *quæst.* 1. *cap.* 25. *erga finem*. Salas *de leg. tract.* 14. *disp.* 2. *num.* 53. -- Suarez *de leg. disp.* 86. *sect.* 1. Episcopum Henrincx *de leg. disp.* 3. *num.* 117. -- Joan. de Boscho *Theol. Sacram. part.* 1. *disp.* 2. *sect.* 6. *num.* 36. *& part.* 2. *disp.* 5. *sect.* 5. *num.* 31. *ad* 33. -- Laymannum *lib.* 5. *tract.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. -- Candidum Brognolum *in Speculo Clericorum*, *tract.* 10. *cap.* 10. *resol.* 4. 5. *&* 6. -- Antonium de Escobar *Univers. Theol. Moral. lib.* 21. *problema.* 130. *num.* 578. -- Filliucium *tractat.* 5. *num.* 174. -- Card. de Lugo *tom. de Eucharistia disp.* 21. *num.* 19. -- Vasquez *disp.* 234. *cap.* 4. *num.* 27. -- Illuminatum Moronum *Respons.* 93. *num.* 10. *& seq.* Portel. *dub. Regul. V. Cardinal. Declaratio num.* 1. -- Rodericum *tom.* 1. *QQ. Regul. quæst.* 11. *art.* 2. -- Naldum Favent. *V. Parochus num.* 19. *& alios*, *quos nolo citare brevitatis gratia. Lege, intellige &c.*

TRACTATUS VI.

DE LEGE NATURALI, & Æterna.

1 QUæro I. *Daturne Lex Naturæ?* *Respondeo:* Non est qui neget, aut negare possit existentiam Legis Naturæ, nisi sit de numero illorum insipientium, de quibus dicebat Apostolus Rom. 1. quòd *Obscuratum est insipiens cor eorum, & tenebris obscuratum habentes intellectum, alieni fiunt à via Dei per ignorantiam*. Etenim de hac Lege loquens D. Augustinus *in Psal.* 57. In ipsis, inquit, cordibus nostris Veritas scripsit: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris;* quod etiam disertè, ac lucidè docet D. Bernardus *lib. de dilig. Deo*, dicens: Homo innatam, nec ignotam sibi Legem habet, quæ demonstrat, dictante ratione, quæ facienda, ac prosequenda, quæque fugienda sint; quam utique Legem habemus scriptam in cordibus &c. Et Propheta David Psal. 4. *Multi dicunt: quis ostendit nobis bona?* Quæ interrogatio quotidiana est stultorum, atque impiorum, ut glossat August. Et respondet Propheta: *Signatum est super nos Lumen vultus tui, Domine:* Per quod *Lumen* communiter intelli-

telligunt SS. PP. & TT. *Legem Naturalem*. Tum quia, ratio hoc ſuadet; Nam ſi Deus Creator omnium, & Rector non indidiſſet homini Legem, & Regulam rectè vivendi, ut homo poſſet tendere in finem ſuum ultimatum, minùs benè cum homine egiſſet, quàm cum cæteris Creaturis, quibus vires, & inclinationes indidit, ut ferantur in bonum & finem ſuum: hoc eſſet maximum inconveniens: ergo aſſerendum eſt, dari Legem innatam homini, cujus ductu poteſt tendere in bonum ac finem ſuum &c. Bonum autem proprium hominis, & finis eſt vita Æterna; ergo &c. Hæc meliùs explicabuntur in ſequentibus numeris.

Quæro II. *Quid eſt Lex Naturalis?*

2 ℞. *I.* Si accipiatur fundamentaliter, Lex naturæ, ſeu naturalis eſt ipſum Lumen rationis ab Auctore Naturæ ſcriptum; ſeu inditum in corde, ſeu mente hominis, quo cognoſcit bonum, & malum morale. *Probatur I.* Quia S. Maximus *cent.* 5. *c.* 13. ſic eam definivit: Lex Naturæ eſt ratio naturalis, quæ captivum tenet ſenſum ad delendam vim irrationalem. — Et Lactantius *lib.6. Inſtit. c.*28. Eſt, inquit, vera Lex recta ratio naturæ congruens, diffuſa in omnes, congrua, ſempiterna, quæ vocat ad officium, jubendo, vetando &c. *Prob. II.* ex D. Paulo ad
„ Romanos c.2. Cùm enim Gentes, quæ
„ Legem non habent, naturaliter ea, quæ
„ Legis ſunt, faciunt: ejuſmodi Legem
„ non habentes, ipſi ſibi ſunt Lex, qui
„ oſtendunt opus Legis ſcriptum in cordi-
„ bus ſuis, teſtimonium reddente illis
„ Conſcientia ipſorum.

3 Quæ D. Pauli verba ſic explicantur à noſtro Lyrano: *Cùm enim Gentes, quæ Legem* Moſaicam *non habent*, *naturaliter*, ideſt, ex naturali dictamine rationis, *faciunt ea*, *quæ Legis* naturalis *ſunt: ejuſmodi Legem* Moſaicam *non habentes*, *ipſi ſibi ſunt Lex*, ideſt, ratio naturalis, quæ eſt principalior pars hominis, propter quod dicitur totus homo, ipſa quidem eſt eis Lex; quia Lex ſcripta Divina, vel humana eſt à Lege Naturali derivata quantum ad agibilia; quia prima principia agibilium ſunt impreſſa intellectui practico, ex quibus derivantur Leges, quaſi quædam concluſiones. *Qui oſtendunt opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis*; quod declarat per effectum dicens: *Teſtimonium reddente illis Conſcientia ipſorum*, quæ ex naturali dictamine rationis recalcitrat malo, & conſentit bono morali.

Chryſoſtomus explicat illa verba Apoſtoli ſic: Gentes enim non habentes ſcriptam Legem, ſcilicet Moyſis, vel Chriſti, illam naturaliter habent inditam, quæ eos dirigit, & impellit, ut pleraque opera Legis Naturalis perficiant naturaliter, ideſt, ductu, lumine, & virtute naturæ. *Cui addit Cornelius à Lapide hanc gloſſam*, videlicet: Gentes autem, ideſt in Gentiliſmo viventes, licèt faciant ea opera Legis Naturalis, quæ facilia ſunt, ut honorare Parentes, cavere furta, & cædes, non tamen poſſunt totam Legem implere ſine Fide, & Gratia Chriſti. Ubi diligenter attende: Non dicit Apoſtolus, Gentes facere, vel implere Legem, ſed *ea*, *quæ Legis ſunt*, *facere:* ideſt aliqua, putà faciliora Legis. *Qui oſtendunt Opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis*, *Teſtimonium reddente illis Conſcientia ipſorum*. — Quia etiam Gentes, omneſque Nationes habent Legem menti inditam, & Conſcientiam, quæ eſt Teſtis omni exceptione major; iſque Teſtis maximè apparebit in die Judicii, ubi propria Conſcientia vel excuſabit, vel accuſabit quemque apud Deum. In Baſilica enim cordis humani Deus Tribunal quoddam conſtituit, Legeſque in ejus tabulis incidit digito ſuo: rationem creavit *Judicem*, conſcientiam *Actorem*, teſtes *Cognitiones*, quæ vel accuſant, vel defendunt ipſum hominem, qui eſt *Reus*. 4

℞. *II.* Lex naturalis formaliter conſiderata eſt ipſum verum practicum notum ex terminis lumine rationis naturalis, atque obligans ad faciendum, vel omittendum aliquid; quod verum practicum vocari poteſt *Jus Naturale*, quod intimatur ſingulis hominibus, & obligare incipit eo tempore, quo habent uſum rationis: tunc enim per hanc Legem incipiunt diſcernere inter bonum, & malum: & uſus rationis dici poteſt 5

potest intimatio, seu promulgatio talis juris, ac Legis. Hoc jus, seu hæc Lex continetur in propositionibus, & cognitionibus generalibus, & practicis, ad quas respiciens ratio naturalis videt quæ agere, & prosequi debeat, & quæ fugere, & omittere teneatur ex dictamine Conscientiæ. Quæ propositiones generalissimæ, cùm sint primæ, per se immediatæ, & ex terminis simpliciter notæ, consensum extorquent ab intellectu hominis sanæ mentis, ut sunt: *Bonum optimum est summè amandum; Deus est optimum Bonum; ergo &c. Parentes sunt honorandi: Bonum honestum est sequendum; malum inhonestum est fugiendum: Quod tibi vis fieri, facies alteri: Quod tibi non vis, alteri non facies.* Ex his deducuntur aliæ propositiones particulares per discursum, quæ non tam facilè, nec tam universaliter ab omnibus capiuntur: quia egent bono, & scientifico discursu; pertinent tamen ad hanc Legem, ex qua eliciuntur &c. ut inferiùs videbimus.

Quæro III. *Lex naturalis estne solùm indicativa boni, & mali, an etiam obligativa?*

6 ℟. Est & indicativa, & simul obligativa. Quia de ratione veræ Legis est, non solùm indicare bonum sequendum, & malum fugiendum, verùm etiam obligare, præcipere, & prohibere; Atqui Lex Naturalis est verissima Lex; ergo &c. Unde Præcepta Legis Naturæ obligant in conscientia, & aliqua sub mortali, aliqua verò sub veniali culpa pro qualitate materiæ &c. Nam D. Paulus ad Rom. 2. ait: *Quicumque enim sine Lege peccaverunt, sine Lege peribunt: & quicumque in Lege peccaverunt, per Legem judicabuntur.* Idest, ut glossat Lyranus, Quicumque Legem scriptam non habentes, quales fuerunt Gentiles, peccaverunt contra Legem naturalem bonum, & malum ostendentem, sine Lege scripta peribunt; & quicumque Legem Mosaicam habentes in tali lege peccaverunt, quales fuerunt Judæi, per Legem judicabuntur, idest punientur in quantum transgressi sunt eam. Ergo ex solis peccatis contra Legem naturalem homo gentilis potest perire, & damnari; ergo hæc Lex obligat etiam sub culpa gravi, ex qua sola damnatio æterna incurritur.

Quæro IV. *Ex quo principio Lex Naturalis habet vim obligandi?*

℟. *I.* A Divina Voluntate, quatenus Deus ipse eam Legem scripsit in mentibus nostris, & eam nobis intimat per internas illustrationes, & inspirationes: juxta illud, *Signatum est super nos Lumen vultus tui, Domine.* Unde S. August. dicit: Quis Legem naturalem scribit in cordibus hominum, nisi Deus? qui operatur omnia ad extra, secundùm consilium voluntatis suæ. Ergo Deus creando hominem ad imaginem, & similitudinem suam, non solùm ei dedit lumen rationis, quo illi intimantur hujus Legis præcepta generalia, sed etiam propensionem voluntatis ad ea implenda; licèt hæc inclinatio per peccatum depravata sit, aut saltem debilitata. Et D. Anselmus *lib. de Volunt. Dei* asserit: Quicumque naturali Legi obviat, Dei voluntatem non servat. Ex Scoto *in* 1. *d.* 3. *q.* 4. *n.* 18. 7

℟. *II.* Ex veritatibus practicis fundatis in rebus ipsis moralibus, quæ ex terminis notæ sunt homini lumine rationis. Quia Lex naturæ, inquit Scotus *in* 3. *dist.* 37. *n.* 2. Est Lex descendens ex primis principiis notis in agibilibus; ergo &c. Tum quia veritas conclusionum moralium, quæ à dictis principiis naturali discursu sequuntur, habet vim obligandi: juxta illud Eccli. 4. v. 30. *Non contradicas verbo veritatis ullo modo;* ergo &c. 8

Quæro V. *Quænam est materia Legis Naturalis?*

℟. Materia, circa quam versatur Lex naturæ, sunt Prima Principia practica nota ex terminis, & Conclusiones necessariò sequentes ex illis, & omnia, quæ apertè sunt consona illis Principiis. Ita ex Scoto *in* 3. *dist.* 37. *n.* 5. *& in* 4. *dist.* 33. *q.* 2. *& alibi.* Dupasquier *tom.* 4. *disp.* 7. *q.* 3. Explico omnes terminos. *Prima Principia practica* sunt: V. G. Omne honestum est prosequendum. Omne inhonestum est vitandum. Deus est colendus. Parentes sunt honorandi. Quod tibi non vis, alteri ne feceris. &c. *Nota ex terminis.* Nam sicut in omnibus Scientiis speculativis 9

dantur aliqua prima principia *per se nota*, & indemonstrabilia propter evidentiam, quam habent in se ipsis, nam cognitis terminis ipsorum, statim cognoscitur eorum veritas, quæ principia sunt veluti fundamenta illius Scientiæ, & ad ea reducuntur omnia, quæ in tali scientia demonstrantur: (Ut V. G. in Mathematica datur illud principium: *Omne totum est majus sua parte:* in Metaphysica illud: *Quodlibet est, vel non est:* in Physica illud: *Omne corpus naturale habet principium motus, & quietis:*) ita in Scientia Morali naturali dantur sua propria principia per se nota, seu ex terminis nota: quæ principia moralia, & practica, ut cognita pertinent ad habitum, qui vocatur *Synderesis*.

10 *Conclusiones verò necessariò sequentes ex illis principiis* sunt illæ veritates, seu propositiones practicæ, quæ evidenter trahuntur, seu deducuntur vel demonstrantur ex tali vero sic noto, nempè ex tali, vel tali primo Principio: Ut, V. G. Omne bonum honestum, & virtuosum est amandum. Sed Deus est bonus, imò summè bonus. Ergo *Deus est amandus, & colendus*. Ultima propositio dicitur Conclusio, seu propositio practica necessariò, & evidenter deducta ab illo primo Principio per se noto: *Omne bonum honestum est amandum:* & V. G. *Omne malum inhonestum est fugiendum*. Sed Mendacium, Perjurium, Furtum, Blasphemia, Homicidium, Adulterium &c. sunt mala inhonesta, injusta; ergo hæc vitia sunt fugienda.

11 *Et omnia, quæ apertè sunt consona illis Principiis:* idest omnes propositiones, & veritates morales, quæ evidenter, & necessariò consonant, & conveniunt illis Legibus generalibus, nempè prædictis Principiis, & Conclusionibus Legis Naturæ: Et tales sunt omnes actus Virtutum Moralium, quæ conducunt hominem in finem suum.

Quæro VI. *Præcepta Decalogi suntne etiam Legis Naturalis?*

12 ℞. Quòd sic, excepto Tertio quoad tempus determinatum talis Festi, seu diei Sabbati. Licèt autem omnia Præcepta, quæ scripta sunt in Decalogo, sint etiam de Lege Naturæ, non sunt tamen in eodem gradu: sed alia sunt strictè, alia verò largè Legis Naturalis præcepta. Probatur I. quòd *omnia præcepta Decalogi, seu Legis Divinæ positivæ sint etiam præcepta Legis Naturalis*. Quia præcepta ista vocantur Moralia: ergo pertinent ad Legem naturæ, quæ dirigit actus humanos ad suum finem, & perfectionem propriam hominis. Tum quia (ut probavimus superiùs n. 10.) præcepta hæc sunt veluti conclusiones evidenter deductæ à primis principiis practicis. Probatur, *illud tertium præceptum excipi quoad diem determinatum*. Quia Sanctificatio diei Sabbati includit præceptum affirmativum de cultu exhibendo Deo pro aliquo tempore; & quoad hoc est præceptum Naturale, quia hoc necessariò infertur ex iisdem principiis: deinde includit determinationem illius præcisi temporis, & diei: & quoad hoc non est de Lege Naturæ, sed Divina positiva: nec est præceptum morale, sed cæremoniale, aut judiciale, & mutabile.

Probatur tandem, *quòd non eodem gradu, sed diversimodè hæc Decalogi præcepta sint ex se de Lege Naturæ*. 13 Illa sunt de Lege Naturæ strictè, quæ habent honestatem, aut malitiam notam per se ex terminis, aut per evidentiam, ac necessariam consequentiam; sed non omnia præcepta Decalogi, benè quidem aliqua, sunt ejusmodi; ergo &c. Tum quia, præcepta decem sunt in Decalogo: at non omnia, & singula pari vinculo connectuntur cum primis principiis practicis; nam aliqua ita connectuntur necessariò, ut in nulla circumstantia, & per nullam Legem positivam possint ab eis divelli, sicque ista erunt strictè de Lege naturæ; alia verò non ita strictè, nec ita necessariò connectuntur &c.

Quæro VII. *Quænam sunt illa præcepta, quæ strictè de Lege Naturæ censentur?*

℞. Sunt ista. *I.* Unus Deus est colendus, & diligendus. *II.* Non est assumendum in vanum Nomen Dei. *III.* 14 Aliquis dies est sanctificandus, & Divino cultui dicandus. *IV.* Non est mentien-

tiendum, nec falsum Testimonium dicendum. Et hæc sunt indispensabilia. Reliqua verò non sunt ita strictè de Lege Naturæ: ideòque Deus de potentia absoluta potest in his dispensare. Ita ex P. Sebast. Duspaquier. *t.* 4. *disp.* 7. *quæst.* 5. cum aliis Scotistis: contra Thomistas, qui tenent omnia præcepta Decalogi, esse omninò indispensabilia: sicque per eos, omnia erunt strictè de Lege Naturæ.

15 Placet nihilominùs Doctrina D. Thomæ, qui, *prima secundæ, quæstione centesima, articulo octavo ad tertium argumentum*, docet: quòd præcepta ipsa Decalogi quantum ad rationem Justitiæ, quam continent, immutabilia sunt: sed quantum ad aliquam determinationem, per applicationem ad singulares actus (ut, scilicet, hoc, vel illud sit homicidium, vel furtum, vel adulterium, aut non) hoc quidem est mutabile (& dispensabile) quandoque sola auctoritate Divina, in his nempè, quæ à solo Deo sunt instituta, sicut in Matrimonio, & in aliis hujusmodi: quandoque etiam auctoritate humana, sicut in his, quæ sunt commissa hominum jurisdictioni; quantum enim ad hoc, homines gerunt vicem Dei, non autem quantum ad omnia. *Hæc D. Angelicus ibi*, ubi etiam ponit multa exempla dispensationis, seu mutationis factæ à Deo in aliquibus præceptis, nempè circa Furtum, Homicidium, Fornicationem &c.

Quæro VIII. *Quare Deus posuit in Decalogo præcepta moralia Legis Naturæ?*

16 ℞. Ut fortiùs moveantur homines ad obediendum; quia sic magis obediunt Legi Naturæ, & ipsi Deo præcipienti magis expresè, & declaranti ipsam Naturæ Legem, quam inseruit cordibus, & mentibus hominum.

Quæro IX. *Quænam sunt principaliora mandata Legis Naturalis?*

17 ℞. Sunt hæc. I. *Declina à malo, & fac bonum*. II. *Diliges Dominum Deum tuum*. III. *Diliges proximum tuum*. IV. *Quod vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*. V. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. VI. *Reddite unicuique, quod suum est*: Et similia generalia, & universalia; Nam Lex est de universalibus, & communibus; de particularibus autem non est Lex propriè, sed Judicium Legis. *Adverte circa dilectionem Dei, & proximi*, quòd Lex naturalis indicat, & præcipit Amorem Dei, & proximi quoad Amorem Naturalem; nam quoad Charitatem supernaturalem datur præceptum Divinum positivum distinctum ab Amore merè naturali.

Quæro X. *Homo potestne suis viribus observare totam Legem Naturæ?*

℞. *I.* Homo in statu Naturæ lapsæ, & corruptæ non potest moraliter adimplere, seu observare omnia præcepta Naturalis Legis collectivè sumpta, suis relictus viribus. Ratio est: quia Natura humana lapsa, & corrupta per peccatum primi Hominis remansit viribus debilitata, & infirma tum in cognitione veri, tum in appetitu Boni veri: & magis est infirma ad appetendum rationale Bonum, quàm ad cognoscendum verum; Ergo suis relicta viribus non potest implere moraliter totam Legem Naturalem ob difficultates, & repugnantias gravissimas, ad bonum honestum, quas ex se se non valet superare, ex parte appetitus inordinati & irrationalium motuum, inclinantium ad bonum commodum, bonum sensibile, bonum utile, & bonum delectabile. Unde dicebat Apostolus ad Rom. 7. *Video aliam Legem in membris meis repugnantem Legi mentis meæ*. Idest, *ut glossat Lyranus*, Video inclinationem, quæ ducit membra mea, tanquam ligata, ad malum: & sic dicitur *Lex alia*, quæ repugnat *Legi naturali*, quæ menti meæ impressa est, & ordinat me ad sequendum instinctum rationis, & prohibet illud malum, quod est odibile secundùm dictamen rationis rectæ. Pro majori intelligentia hujus nobilissimæ, & necessariæ doctrinæ ex eodem Nicolao de Lyra, notabo hìc, quòd 18

In homine est duplex pars, seu portio, scilicet *Ratio*, & *Sensualitas*, quæ aliter nominantur *Spiritus*, & *Caro*: & *Homo interior*, & *exterior*: & *Portio superior*, & *inferior*. Per rationem homo est homo, per quam distin- 19

guitur à brutis: Bruta enim animalia imaginationibus, & memoriis sensibilium rerum ducuntur, & vivunt; Homines verò ratione, & intelligentia; propter quod illud, quod agit homo, vel vult secundùm dictamen rectæ rationis, illud dicitur propriè agere, vel velle; quia illud agit in quantum homo. Illud autem, quod agit, vel vult sequens impulsum sensualitatis (per quam convenit cum Brutis) non dicitur propriè agere, vel velle, ut homo; quia id non convenit homini, secundùm quod homo est, sed prout convenit cum bruto. Lex autem Naturalis, & Divina spiritualis est, quia ordinat hominem ad sequendum spiritum, & rationem, & prohibet sequi concupiscentiam carnalem, seu sensualitatem, nempè impulsum carnis, quæ recalcitrat, contendit, & rebellat contra spiritum hominis. Nam omnis homo ob peccatum primorum Parentum incurrit hanc miseriam, scilicet rebellionem carnis ad Spiritum; quod genus belli superare non potest viribus solius naturæ; ergo &c.

Quæro XI. *Quare Deus inseruit Legem Naturalem, deditque Legem positivam homini, dum homo nequit omnia harum Legum servare præcepta?*

20 Antequàm respondeam huic difficultati *noto I.* quòd Deus est finis hominis ultimus, attingendus, seu acquirendus per operationem; quia Deus est objectum beans, seu beatificans intellectum, & voluntatem Angelorum, & hominum: & est finis noster naturalis, & supernaturalis; quia homo habet potentiam naturalem ordinatam ad suscipiendos habitus virtutum nedum naturalium, & moralium, sed etiam supernaturalium, sicque est aptus natus ad habendam cognitionem Dei naturalem, desumptam ab effectibus, rebusque creatis, & ad recipiendam cognitionem Dei supernaturalem, ei infusam à Deo per lumen Fidei Divinæ, & alias virtutes, & dona supernaturalia, etiam Charitatem, & gratiam Dei santificantem, & consequenter Gloriam, nempè visionem, & fruitionem Divinæ essentiæ.

21 *Noto II.* Quòd Lex data est homini ad dirigendum ipsum, & non solùm ad depellendas tenebras ignorantiæ, & erroris circa virtutes, & operationes naturales, & morales, verùm etiam ad rectam, honestam, ac debitam operationem supernaturalem; sicque Deus, ut Auctor Naturæ, & Gratiæ sub altiori motivo, ac ratione præcipit Legis naturalis, & positivæ observationem; nam Lex ipsa naturalis potest dici, aliquo modo, Divina, & Supernaturalis, quia Divini Ordinis est, & per eam intendit Deus ducere hominem ad Divina, & supernaturalia, secundùm Divinum, & supernaturalem finem ipsius hominis à Deo creati; ut capacis æternorum bonorum. *Non enim datur status hominis secundùm puram, & meram naturam;* quia ab initio creavit eum Deus ad imaginem, & similitudinem suam, & elevavit naturam humanam ad Ordinem supernaturalem, & posuit eam in via ad Patriam Cœlestem, pro cujus acquisitione præcepit ei, ut observaret mandata, quæ facillimè potuisset observare, si perseverasset in statu Innocentiæ.

Noto III. Post lapsum humanæ naturæ, Deus Benedictus non dereliquit humanum Genus, sed providit ei de remedio opportuno, ut posset per auxilia gratiæ excitantis, & adjuvantis, & per media pro varietate Legis, ac temporum à Deo ordinata, servare omnia mandata tam Naturalis, quàm positivæ Legis: quibus auxiliis, ac mediis homo facilè potest vincere, ac superare omnes difficultates, quas experitur ex infirmitate, & depravatione naturæ lapsæ &c. Hoc unum, inter alia, est optimum remedium, ut, quando quis sentit impossibilitatem, aut magnam difficultatem in observantia alicujus præcepti sive naturalis, sive positivi Divini, sive alterius Juris mixti, elevet cor suum ad Deum, & petat humiliter, & confidenter auxilium Gratiæ ejus; nam Deus inclinatissimus est ad præstandum nobis auxilium in tempore opportuno. Ergo, his notatis, 22

℟. *Ad Quæsitum.* Deus inseruit mentibus nostris Legem naturalem, ac insuper dedit nobis Legem suam positivam, 23

vam, quamvis sciat, nos non posse viribus naturæ omnia, & singula harum Legum præcepta observare; Quia providit de remedio, & auxilio, ut, quod natura est impossibile, hoc, auxilio Gratiæ ipsius, non solùm possibile, sed & facile fiat. *Probatur*. Post lapsum Adami, & Hevæ, eis providit de remedio Pœnitentiæ virtutis, qua peracta, salvarentur: & de facto salvi facti sunt. Posteris eorum parvulis pro deletione peccati Originalis providit de remedio, quod fuit aliquod Sacrificium oblatum à Parentibus ipsorum cum protestatione Fidei Divinæ, & Christi futuri Redemptoris. Adultis peccantibus providit de remedio Contritionis perfectæ. Et ad superandas passiones, & inclinationes ad malum providit de remedio mortificationis, & Orationis: juxta illud Dei dictum Caino: Genes. c. 4. *Nonnè si benè egeris, recipies* (bonum:) *sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit appetitus tuus; & tu dominaberis illius.* Et aliud dictum Eliphaz Themanites ad Job (qui erant Gentiles tempore Legis Naturæ tantùm:) *Elevabis ad Deum faciem tuam: rogabis eum, & exaudiet te.* Job cap. 22.

24 Tempore verò Legis Mosaicæ providit Deus populo suo de variis remediis, nempè de Sacramento Circumcisionis, de Sacrificiis, oblationibus, expiationibus, holocaustis &c. Tempore denique novæ Legis providit Christus Dominus de remediis abundantioribus populo Christiano, nempè de septem Sacramentis, Sacrificio Tremendo Sacrosanctæ Missæ, Concionibus, Jejuniis, Eleemosynis, Orationibus &c. ita, ut inexcusabiles simus, si peccamus mortaliter contra aliquod præceptum Dei, vel Ecclesiæ, tantis adjuti remediis aptissimis ad vincendam sensualitatem, ac fragilitatem nostram. Ergo justè instat Deus præcepto, qui præcurrit auxilio, ut possimus mandatum omne complere.

25 Confirmatur auctoritate irrefragabile Concilii Tridentini *sess. 6. cap. 11.* ubi dicit: „Nemo autem, quantumvis justificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum, putare debet: Nemo temeraria illa, ut à Patribus sub anathemate prohibita voce uti, *Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia*. Nam Deus impossibilia non jubet: sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat, ut possis. “ Dicamus igitur cum D. Augustino: *Da, Domine, quod jubes: & jube quod vis*. Et cum D. Paulo: *Omnia possum in eo, qui me confortat*.

At ponamus Casum. Puer nutritus fuit 26 in silvis, ubi non habuit docentem, nec eum baptizantem, adultus factus habuit bonos motus, Dei auxilio, conformes rationi rectæ, naturalis Legis lumine ductus vitavit ea, quæ ratio naturalis dictavit esse vitanda, & fecit bona, quæ sibi videbantur esse facienda. Quæro, an, & quomodo iste salvabitur? ℟. quòd Deus hunc hominem visitabit, docendo, & instruendo eum per hominem Christianum, vel per Angelum, vel quòd Deus illuminabit illum, eique donabit primam Gratiam, simul habitum Fidei, Spei, & Charitatis, sine Sacramento Baptismi, quia Deus non est alligatus Sacramentis; sicque de potentia absoluta, potest, hominem justificare, & salvare sine Sacramento. Prior modus salvandi illum hominem est magis usitatus, & credibilis; Nam legimus in Scripturis, *Act.* 8. de Philippo Diacono, qui à Deo missus fuit ad virum Æthiopum eunuchum Candacis Reginæ, ut eum instrueret in Fide, ac baptizaret. Et *ibi c.* 10. De Cornelio Centurione, cui misit Deus Angelum, qui eum docuit modum tenendi pro Sacramento Baptismi recipiendo &c. Idem legitur de multis aliis similibus in Historiis Ecclesiasticis; ergo &c. Tum quia facienti quod in se est, Deus non solet denegare suam Gratiam, & auxilium opportunum in salutem æternam. Vide Fabrum Faventinum *q.* 1. *Prologi n.* 32. & Scotum ibidem.

Quæro XII. *Quid est Lex æterna?*

27 ℟. *I.* Est Dei æterna quædam ratio practica disponens, & gubernans universa in ordine ad commune bonum. ℟. *II.* Est Decretum liberum voluntatis Divinæ statuentis ordinem servandum specialiter à creaturis intellectualibus quoad

ad liberas operationes earum, ut bonæ sint. ℞. *III.* est actus Divinæ mentis, quo judicat, ordinat, & vult, quasdam regulas practicas æternæ, ac necessariæ veritatis à creaturis rationalibus observari. ℞. *IV.* Est omnium Legum fons, & origo à Deo immediatè procedens. ℞. *V.* Est Regula I. Lucis æternæ Dei, omnia nostra ratione regentis aut præcipientis, aut vetantis. Et tandem ℞. *VI.* Est Lex Divina per essentiam, à qua omnes aliæ Leges dependent, & sunt Leges per participationem. De qua Lege æterna loquens D. Augustinus *lib. de Vera Religione*, ait: *Æternæ Legis notio nobis impressa est; ea enim est, quæ facit, ut omnia sint ordinatissima.* Licèt ergo hanc comprehendere non possimus, nihilominus ipsam per varios effectus cognoscere possumus; sicut aliquis non videns solem in sua substantia, ipsum per irradiationem, & diffusum lumen cognoscit.

Quæro XIII. *Quomodo manifestatur nobis hæc Lex?*

28 ℞. Duplici modo; nempè per lumen naturale, & per lumen supernaturale: seu per Legem Naturæ, & Legem Divinam positivam nobis revelatam in Scripturis; Quæ Lex æterna promulgata vel per rationem naturalem, vel per Fidem, vel per utramque habet vim obligandi omnes homines; quia DEUS habet Supremam potestatem imperandi, præcipiendi, & prohibendi. Nam licèt hæc Lex sit ab æterno, non tamen ab æterno obligat, sed in tempore, quia *obligare* dicit respectum ad Creaturas actu existentes, & Legem intelligentes.

Quæro XIV. *Leges humanæ sive Ecclesiasticæ, sive Civiles dependentne à Lege æterna?*

29 ℞. Ita. Et non solùm dependent, sed ab ea habent, vel recipiunt vim obligandi: juxta illud D. Pauli: *Qui Potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Et D. August. ait: *Nihil est in temporali Lege justum, quod ex Lege æterna non derivetur.* Ratio autem est: quia Lex Æterna est prima Regula per essentiam, cæteræ verò Leges sunt Regulæ per participationem: & consequenter sunt effectus Legis Æternæ.

Quæro XV. *Quomodo Lex æterna obligat in aliis Legibus?*

℞. Lex æterna nunquàm obligat im- 30
mediatè, sed mediatè, idest, mediante aliqua Lege in tempore: hoc modo: Quando Lex æterna applicatur per Legem positivam Divinam; ratio obligationis principalis, ac proxima est ipsa Lex Æterna, quæ ibi intervenit, & exprimitur nobis per Legem positivam Divinam, quæ est signum indicans, in tempore voluntatem Dei Æternam &c. -- Quando autem Lex æterna applicatur per Legem Naturalem obligat per ipsum lumen rationis rectæ; nam ipsummet judicium rationis inditum naturaliter homini à Deo, est sufficiens signum voluntatis Divinæ de agendis, & vitandis. Etenim Lex naturalis continetur principaliter in Lege Æterna, & secundariò in indicatorio veritatis, & rationis, quo homo cognoscit prima principia practica, & moralia, & obligationem declinandi à malo, & faciendi bonum: & ipsum lumen, signatum super nos à Deo, manifestat nobis non solùm intrinsecam disconvenientiam, vel convenientiam actuum nostrorum cum recta ratione, sed etiam intimat nobis, contrarias actiones displicere Auctori Naturæ, ac Gubernatori ejusdem Naturæ; quia non potest Deus, de potentia ordinaria, non prohibere id, quod est intrinsecè malum, & inordinatum in natura rationali, vel non præcipere quod est bonum ordinatum; & necessarium tali naturæ, ut eam dirigat sapienter, & potenter in suum finem.

Quando tandem applicatio Legis 31
Æternæ fit per Legem humanam: tunc licèt Lex æterna concurrat ad obligationem ad modum Causæ Universalis, tamen proxima causa obligationis est ipsa Lex humana, quæ non obligat tantùm, ut signum voluntatis Divinæ, sed ut signum proximum, & immediatum voluntatis Legislatoris humani: & ita in Legibus purè humanis minùs obligat Lex Æterna, quàm in Legibus Naturæ, & Gratiæ seu in Lege naturali, & Divina positiva. Vide Magnum Suarez *lib. 1. de Legibus, à cap. 4. & seqq.*

TRA-

TRACTATUS VII.

DE NOVA LEGE DIVINA positiva in communi.

QUæro I. *Daturne Lex nova Divina positiva?*

1 *Respondeo :* Quòd sic : Quia constat in Sacra Scriptura, Legem veterem per Moysen datam esse populo Hebraico, *Exod. c.* 20. Et novam Legem datam esse per Jesum Christum omni populo, *Matth. c. ultimo*. Et hæc variis nominibus appellatur. *Lex Fidei* dicitur, ad Rom. 3. *Lex spiritus vitæ*, ibi c. 8. *Lex Gratiæ, & veritatis*, Joan. c. 1. *Lex Amoris*, ad Rom. 8. *Lex libertatis*, Jacobi c. 1. Et tandem vocatur *Lex Christi*, quia ab eodem Christo data est: Et *Lex Euangelica*, quia in Christi Euangelio scripta est.

Quæro II. *Lex nova estne vera, & propria Lex?*

2 ℞. Utique. Quia Christus Dominus non solùm fuit Humani Generis Redemptor, sed etiam verus, & proprius Legislator, ut est certum de Fide ex Concilio Tridentino *sess. 6. can.* 21. Et ex verbis *Isaiæ c.* 33. ubi loquens de futuro Messia eum vocat *Dominum Legiferum nostrum, & Regem nostrum*. Et Apostolus Jacobus *cap.* 4. loquens de Christo, ait : *Unus est Legislator, & Judex, qui potest perdere, & salvare*. Ergo Lex nova est vera, & propria Lex. Confirmatur ex ore ipsiusmet Jesu Christi Matth. c. 28. v. 19. Data est „ mihi, inquit, omnis potestas in Cœ„ lo, & in terra : Euntes ergo docete „ omnes gentes : baptizantes eos in No„ mine Patris, & Filii, & Spiritus San„ cti; Docentes, eos servare omnia quæ„ cumque mandavi vobis. -- Ubi generaliter loquitur de tota sua Lege, & specialiter de Baptismo, tanquam de janua ejusdem Legis: & exprimit Mandatum, seu præceptum suum circa omnia præcepta in tali Lege; ergo &c.

Quæro III. *Quænam est Causa finalis hujus novæ Legis?*

℞. Finis ultimus hujus Legis est producere homines ad Regnum Cœlorum, prout specialiter, & multoties in hac ipsa Lege promissum est observatoribus, & factoribus ejus. -- Finis autem proximus, & generalis hujus Legis est Sanctificatio perfecta fidelium per verum, & perfectum cultum Dei, & per applicationem meritorum, & satisfactionum Christi, per media, & instrumenta ab ipso Domino ad hunc finem instituta. Quod totum satis constat ex nominibus, & attributis hujus Legis, quæ suprà posuimus, *n.* 1. & ex effectibus ejus, quos videbimus inferiùs: 3

Quæro IV. *Quænam est materia hujus Legis?*

℞. Materia, circa quam Lex Divina Euangelica versatur, sunt Præcepta moralia Decalogi, quæ renovat, & perficit, Articuli Fidei, Sacramenta, & Consilia. Probatur quoad *Præcepta moralia* primò. Nam Christus Dominus *Matth. c.* 5. *per totum*, confert Legem suam novam cum Lege morali antiqua, & ostendit, se illam tradere, ac declarare perfectiori modo; ergo certum est, Præcepta Moralia contineri in Lege nova, & obligare Christianos. Quod non solùm est verum de Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ suo modo (ut inquit Suarez) inter Moralia etiam computantur, sed etiam de Præceptis Decalogi, & de omnibus, quæ ad illa reducuntur. 4

Probatur quoad *Articulos Fidei* specialiter contentos in Lege nova. Nam ex hac Lege habemus specialem necessitatem Fidei explicitæ de Mysteriis Trinitatis, Incarnationis &c. tam ad Justitiam, seu justificationem, quàm ad salutem æternam consequendam; quia, (ut inquit Dupasquier (licèt Fides in unum Deum necessaria fuerit pro omni Lege & statu, non erat tamen tunc neces- 5

necessaria Fides explicita Trinitatis Divinæ, Incarnationis Verbi &c. quia non fuerant hæc sic explicitè proposita hominibus, sicut nunc in Lege, & Statu Euangelii explicata, & proposita nobis sunt: ergo &c.

6 Probâtur quoad *Sacramenta* novæ Legis: Nam per se notum est, Sacrificia, & Sacramenta pertinere ad Cæremonias Divini Cultus, & pro diversitate temporum, ac Legum fuisse, Divina Ordinatione, diversa Sacrificia, & Sacramenta; Atqui Speciale, & unicum Sacrificium, & specialia, ac septem Sacramenta fuerunt à Christo Deo-homine non solùm instituta, sed etiam præcepta, ut videbimus suo loco: ergo &c.

7 Probatur quoad *Consilia*. Nam plura dantur in Lege Euangelica, quæ non cadunt sub præcepto: sed illa vocantur Consilia; ergo &c. Patet; quia servare castitatem virginalem, paupertatem effectivam, & obedientiam Monasticam, est de Consilio, non verò de præcepto Euangelii: & sic de aliis, quæ non præcipiuntur à Christo Domino, ut necessaria ad salutem, sed tantùm consuluntur, ut utilia ad perfectionem: ut omnes DD. docent.

Si cupias scire distinctè, quænam sint Consilia, & quænam sint Præcepta, seu quænam cadant sub Consilio, quænam verò sub Præcepto Legis Euangelicæ, videas, quæso, *Cornelium à Lapide* ante immediatè Commentarium *Euangelii S. Matthæi*; nam me piget, omnia transcribere.

8 Dicit tamen Scotus *in 4. dist. 3. q. 4.* quòd generaliter promulgatio de Consilio Divino Euangelico obligat ad non contemnendum; qui enim Consilium contemnit, contemnit Consulentem in quantum consulentem; & ideò nolens servare Consilium Euangelicum, quasi contemnens illud tanquam irrationabile, vel infructuosum, peccat mortaliter. - Quod, servata paritate rationis, dicendum erit de contemnente, & spernente eas Personas Religiosas, quæ Consilia Euangelica sequuntur.

Quæro V. *Quandonam Lex nova cœpit obligare homines?*

℞. *I.* Cœpit obligare Hebræos in Die Pentecostes; quia in tali die facta fuit sufficiens promulgatio hujus Legis Hierosolymis per Apostolos; Nam, ut legitur Act. 2. cùm ad prædicationem Petri quidam compuncti corde interrogarent. *Quid faciemus, viri Fratres?* Respondit Petrus: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrùm &c.* & infra additur, dixisse Petrum: *Salvamini à generatione ista prava.* Et qui receperunt sermonem Petri, erant perseverantes in Doctrina Apostolorum: & baptizati sunt in die illa circiter tria millia. 9

℞. *II.* Hæc Lex non simul Judæos ubique terrarum existentes obligavit: sed incœpit tunc obligare præsentes Prædicationi Petri, & postea successu temporis per Prædicationem Apostolorum obligatio fuit diffusa per totam Judæam, Samariam, & alias Provincias; Nam promulgatio Legis positivæ postulat tempus sufficiens, ut notitia ipsius ad distantia loca deferatur authenticè, ad hoc, ut Lex in illis locis obliget; Hæc enim conditio necessariò requiritur in omni Lege hominibus imposita; quia homo alio modo (naturaliter loquendo) non est capax notitiæ Legis, ac subindè neque obligationis. 10

Dices: In die Pentecostes erant Hierosolymis (quæ erat Civitas Metropolitana Populi Judaici) Viri ex omni natione, quæ sub Cœlo est; ergo erat sufficiens illa promulgatio saltem pro tota Natione, seu Synagoga Judæorum ubique existentium. ℞. Fuit talis promulgatio sufficiens pro Judæis ibi præsentibus; *concedo:* pro absentibus verò, & distantibus; *nego.* Neque enim est inconveniens, vel insolitum, ut eadem Lex priùs obliget subditos præsentes, quàm distantes: imò hoc est intrinsecum, & connaturale omni Legi hominibus impositæ, ut scilicet sufficienter promulgetur in omnibus Provinciis, & Civitatibus per Personas authenticas, ad hoc, ut omnes obliget subditos. Quod à fortiori verificatur de hac Nova Lege Divina, quæ debebat derogare, & abrogare Legem antiquam Hebræorum. 11

℞. *III.* Lex nova positiva Divina non- 12

non incœpit obligare Gentiles per se, ac propriè usque ad revelationem D. Petro factam, prout refert Historia Sacra *Act. c.* 10. Quia Lex non promulgata aliquibus, vel pro aliquibus, eos non obligat: sed Lex nova non fuit promulgata Gentilibus, seu Gentibus usque ad illud tempus: ergo neque illos obligavit. -- Confirmatur; Nam usque ad illam revelationem inclusivè nullus Gentilium habens præputium, idest, incircumcisus, admittebatur ad Baptismum; & Cornelius Centurio Gentilis fuit primus, qui baptizatus fuit à D. Petro ex revelatione illa; ergo fieri non poterat (inquit Suarez) ut Gentes obligarentur ad Baptismum ante illud tempus, & ad reliqua præcepta hujus Legis, cùm Baptismus sit fundamentum reliquorum &c.

Ex eo autem tempore, quo facta est D. Petro dicta revelatio, Act. 10. (in qua vidit Cœlum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum: quatuor initiis submitti de Cœlo in terram: in quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cœli: & facta est vox ad eum, dicens: Surge Petre: occide, & manduca: Et post multa, dixit Petrus: *Mihi ostendit Deus, neminem communem, aut immundum dicere hominem .... In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus &c.* Et postquàm docuit Cornelium, & plures alios Gentiles, jussit eos baptizari.) Ex eo, inquam, tempore cœperunt Apostoli liberè prædicare Euangelium etiam Gentibus, ipsique Gentiles cœperunt per hanc prædicationem obligari ad Legem novam: & sic successivè, prout Euangelium promulgabatur, Gentes obligabantur, per universum Orbem. Juxta illud Christi verbum: *Eritis mihi Testes usque ad ultimum terræ*. Act. 1. & illud Prophetæ Psal. 18. *In omnem terram exivit sonus eorum: & in fines Orbis terræ verba eorum*. Nam D. Paulus *ad Rom.* 10. citans hunc locum probat, prædicationem Euangelii ad omnes Gentes pervenisse; ut notat *Bellarminus in hunc Psalmum*.

Quæro VI. *Quinam sunt effectus Legis novæ?*

℞. *I.* effectus hujus Legis est *justificare*, seu Gratiam conferre. Quia Gratia, seu justificatio convenit Legi Euangelicæ quasi per se, & ex propriis; nam dicitur *Lex Gratiæ:* quia nulla Gratia data est hominibus à principio Mundi usque nunc, nisi per Christum Redemptorem, ut dixit Apostolus Petrus Act. 15. *Per Gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi:* idest, *Patres nostri*; De illis enim locutus est, & illos refert ibi. Quoniam verò Lex nova data est eo tempore, quo jam Auctor Gratiæ advenit, & Redemptionem hominum consummavit, Gratiamque copiosiùs suis Discipulis communicavit: imò quia ipsemet Christus est Auctor hujus Legis, & Gratiæ, ideò *Lex Gratiæ* nominatur. Tum quia Christus Deus-Homo præcipiendo, simul præbet Gratiam, & vires ad præceptum implendum ex vi talis status Legis Gratiæ; Nam D. Paulus ad Rom. 1. dicit: *Evangelium est Virtus Dei in salutem omni Credenti*. -- Euangelium autem hoc idem est, ac Lex nova, quæ dicitur *Virtus Dei &c.* quia dat vires supernaturales ad credendum, & operandum, utique per auxilium Gratiæ: & ideò Legi novæ simpliciter tribuitur Spiritus Gratiæ, & justificationis, & sanctificationis, tanquam effectus ejus proprius. 13

14 ℞. *II.* Per hanc Legem instituta sunt Sacramenta, quæ ratione tali Institutionis habent vim justificandi homines apud Deum: ergo hoc titulo etiam verè, & propriè dicitur, quòd *hæc Lex justificat:* quia est Causa, saltem moralis, à qua pendet talis effectus justificationis; tum quia talis Lex quodammodò quasi obligat Deum ad justificandum hominem debitè suscipientem, & observantem hanc Legem, ex vi meritorum Christi Legislatoris, ac Redemptoris.

15 ℞. *III.* Lex nova est Causa totius Potestatis, & Spiritualis Jurisdictionis, quæ est in Ecclesia, ac Regiminis tam quoad forum internum, quàm quoad forum externum, & Status Hierarchici ejusdem Ecclesiæ cum perfecta Monarchia. Quia hæc omnia sunt à Christo Domino-Deo instituta & quadam immutabi-

tabili Lege ſtabilita in fundamento, & ædificatione ſuæ Eccleſiæ pro bono totius Communitatis Fidelium in ordine excellentiſſimo: ut patet ex Sacra Scriptura Novi Teſtamenti, Sacris Conciliis, & Sanctis Patribus: Et hæc dona data ſunt Miniſtris Eccleſiæ à Deo ex vi inſtitutionis hujus novæ Legis.

16 ℞. *IV*. Omnes effectus ſpirituales Sacramentorum omnium: ut Remiſſio peccatorum, collatio Gratiæ ſive habitualis, ſive actualis, Characteres, poteſtates, auxilia ſpecialia &c. poſſunt dici etiam effectus hujus Divinæ Legis novæ; nam omnia hæc dantur ex vi inſtitutionis, & Inſtitutoris hujus Legis. Et tandem huic Legi attribuuntur omnia dona ſupernaturalia, Privilegia Gratiarum, auxilia extraordinaria, vocationes, & converſiones, etiam miraculoſæ, & cætera, quæ in hoc ſtatu, & in hac Lege viventibus frequenter communicantur à Deo.

Quæro VII. *Quare Lex nova, dicitur Lex libertatis?*

17 ℞. Quia Legem veterem (quæ lex timoris, & ſervitutis dicebatur) abſtulit; nam Lex nova eſt Lex Amoris, quæ non coactè, ſed ſpontaneè, & maxima cum ſpontanea voluntate, & libertate ad ſuam obſervantiam inducit; Et quia liberat à ſervitute peccati, & dat vires ſupernaturales ad vincendam Legem fomitis, & concupiſcentiæ quæ nos in ſervitutem carnis redigere conatur;) & facit, ut Deo in ſpiritu dilectionis liberis mentibus ſerviamus, cui ſervire, regnare eſt. Libertas enim iſta non excludit obſervantiam mandatorum, ſed includit, & facilitat: ut omnes Catholici DD. fatentur.

Quæro VIII. *Quænam ſunt excellentiæ, & prerogativæ Legis novæ in comparatione Legis veteris?*

18 ℞. Multæ ſunt; at præcipuæ ſunt duodecim iſtæ. *Prima:* Lex nova quoad Spiritum Gratiæ longè excellit ſtatum Legis veteris; quia Lex nova lata eſt ab ipſo Redemptore humani Generis, qui pretium omnis Gratiæ perſolvit, & ideò hæc Lex ſpecialiſſimo modo habet ſibi conjunctum Spiritum Gratiæ, quo cultores ejus juſtificantur, & vires magnas accipiunt ad ipſam implendam.

Secunda. In hac nova Lege abundantiùs, & copioſiùs confertur Gratia Dei quàm conferebatur in Lege antiqua. Et hoc ex vi ſtatus, & quaſi Legis ordinariæ. Quia Humana natura per peccatum Originale facta eſt indigna omni Gratia Sanctificante: & ideò quamdiù Redemptorem præſentem non habuit, non habebat ſecundùm illum ſtatum, unde Gratiam obtineret ad quamcumque Legem perfectè implendam. Etenim juſtè Deus decreverat, nullam Gratiam hominibus lapſis dare, niſi propter merita ejus, qui totam naturam humanam redimeret; Ideòque omnis Gratia, quæ data fuit hominibus ante adventum Chriſti Redemptoris, non erat ex vi illius Status, & Legis, ſed ex benigna Providentia, & Miſericordia Dei per anticipatam ſolutionem meriti Chriſti futuri, & prævisi.

Tertia. In hoc Statu Legis Gratiæ 19
confertur ipſa Gratia non ſolùm ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato; idque non uno tantùm modo, ſed ſeptem modis ordinariis, per ſeptem ſcilicet Sacramenta, quæ ſunt veluti ſeptem Fontes perennes Gratiæ Chriſti, de quibus Iſaias c. 12. prædixit: *Haurietis aquas cum gaudio de Fontibus Salvatoris*. In Lege autem antiqua nulla Gratia dabatur ex opere operato, niſi in uno tantùm Sacramento Circumciſionis vel alterius Signi æquivalentis ſolùm pro parvulis ex Providentia generali Dei erga Genus humanum à principio ſui lapſus, quod decreverat ſalvare &c. non autem ex ſpeciali privilegio illius Status, vel Legis. Et denique etiam illa Gratia minùs perfecta erat, quàm illa, quæ pro ſimili remedio in Lege nova confertur in Sacramento Baptiſmi.

Quarta. Lex nova importat Statum 20
Filiorum Dei, & hæredum Chriſti excellentiori modo, quàm Lex antiqua propter tria. I. Quia Lex vetus, ſeu Moſaica importabat onera ſervorum, ſeu ſpiritum ſervitutis, & timoris; & licèt Sancti antiqui Teſtamenti fuerint per veram Dei Gratiam Filii ipſius Dei, erant tamen veluti Filii parvuli, qui ſunt ſub Pædagogo, & Tutore. II. Quia homines ſub Lege antiqua viventes,

quan-

quantum erat ex vi illius Legis litteralis, ducebantur ſpiritu timoris potiùs, quàm amoris. Spiritus autem timoris eſt proprius ſervorum: Spiritus verò amoris eſt proprius Filiorum adultorum; Nam illa Lex inducebat ad ſui obſervationem homines propter retributiones temporales, quaſi propter mercedem ſervilem, & abſtinebant ſe à tranſgreſſione ejus propter ſeveras comminationes malorum corporalium in ea factas, ut patet in Scriptura Sacra veteris Teſtamenti; & ſic idem timor fiebat magis ſervilis. III. Quia Gratia, etiam magna Sanctorum illius temporis non introducebat eos ſtatim in Regnum Cœlorum, nec aperiebat eis januam Regni Cœleſtis; ſed Animæ, etiam Sanctæ deſcendebant in Limbum, velut in Carcerem, vel captivitatem. Lex autem nova habet adoptionem Filiorum perfectam, eſt Lex Amoris, & introducit in poſſeſſionem Hæreditatis Regni Cœlorum &c.

21 *Quinta*. Lex nova perfectior eſt Lege veteri in multis; ſed præſertim in his. I. *In fine*; Quia licèt utraque Lex ordinaverit homines ultimatè ad Felicitatem æternam: tamen Lex nova immediatiùs, pleniùs, & efficaciùs ordinat &c. II. *Ex parte cauſæ efficientis*; Quia Lex vetus per Moyſem ſervum Dei, nova autem per Chriſtum Filium Dei data eſt. III. *Ex parte materiæ*; Quia perfectiora præcepta, Myſteria, & conſilia continentur in nova, quàm in veteri Lege. IV. *Ex parte formæ*; Quia Lex nova non eſt ſcripta in lapidibus, ſed in mentibus, & cordibus per proprium ipſius Chriſti verbum cooperante Spiritu Sancto per abundantiam interioris gratiæ, & illuminationis Divinæ. V. *In virtute, & efficacia* ſanctificandi, & ſalvandi homines; maximè ob facilitatem, & ſuavitatem Sacramentorum ipſius Legis novæ.

22 *Sexta* Excellentia Legis novæ conſiſtit in promiſſionibus, quæ ſunt maximè ſpirituales, & de virtutibus eximiis, ac de bonis æternis. Econtra etiam in comminationibus, quæ ſunt expreſsè de pœnis æternis ignis inferni, & ſimilium.

23 *Septima*. In univerſalitate locorum, & perſonarum; Nam Lex nova prædicata eſt, & adhuc annunciatur omni Creaturæ per univerſum Mundum. Lex autem vetus erat pro ſolo Judæorum populo.

Octava. In immutabilitate, ac per- 24
petuitate Legis novæ, quæ nunquam mutabitur, nec finietur niſi cum Mundo; & hoc ob ejus ſummam perfectionem. Eſt enim complementum, & conſummatio omnium Legum.

Nona. In commendatione Virginita- 25
tis; nam in Lege veteri quodammodò præferebatur Conjugium Virginitati; in nova verò præfertur Virginitas Conjugio, tanquam medium aptius ad vacandum Deo, & ad perfectionem Animæ obtinendam, quæ per hanc Legem maximè intenditur, ideoque purior, & immaculatior eſt.

Decima. In Doctrina explicativa, & 26
declarativa Veritatis Supernaturalis, ac Divinorum Arcanorum, & Myſteriorum: ut patet in Novo Teſtamento, Epiſtolis Canonicis, & Apocalypſi. Item ex multitudine Sanctorum Doctorum, & Patrum, qui Sacras paginas gloſſarunt, poſtillarunt, interpretati ſunt, & elucidaverunt.

Undecima. In exemplis, & miracu- 27
lis Sanctorum ferè innumerabilium utriuſque ſexus, omniſque Status, ac conditionis, præſertim Martyrum, qui pro hac Lege ſanguinem fuderunt, & vitam atrociſſimis tormentis, amore Chriſti Legislatoris.

Et tandem *Duodecima* excellentia hu- 28
jus Legis eſt, vel conſiſtit in majori facilitate, & ſuavitate obſervantiæ mandatorum ejus; quæ habetur ex multiplici capite. I. Ex promiſſione clariſſima Chriſti dicentis: Matth. 11. *Jugum meum ſuave eſt: & onus meum leve*. Et ſi hoc aſſeritur, & promittitur à Chriſto Legislatore, facit eſſe tale. II. Ex paucitate præceptorum comparativè ad Legem Moſaicam; Nam in duobus his præceptis: *Diliges Dominum Deum tuum: & proximum tuum:* univerſa Lex impletur, & obſervatur. III. Ex abundantia auxiliorum Divinorum, quæ difficultatem vel minuunt, vel auferunt ab operibus hujus Legis. Econtra Lex vetus adeò oneroſa fuit, ut de illa dixerit

rit D. Petrus Apostolus Act. 15. *Quare vultis nobis imponere onus grave*, (Legis veteris) *quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?* Et D. Joannes Euangelista in epist. 1. cap. 5. loquens de Lege nova, ait. *Ejus mandata gravia non sunt.*

29 Obijcies. Lex nova quò magis eradicat omnia vitia, & plantat perfectiores virtutes, eò difficiliora etiam continet; ergo &c. ℞. Difficiliora hæc sunt homini secundùm naturam suam; *concedo*: secundùm spiritum verò Gratiæ, & Charitatis, quem hæc Lex secum affert; *nego*. Ergo hæc Lex in se, & cum omnibus suis circumstantiis, & excellentiis considerata, absolutè dicenda est suavior, & facilior omni alia Lege. Nam ibi sunt nobiliora, fortiora, & ampliora auxilia Gratiæ Divinæ; Unde facilius est nunc uni Christiano propter Deum omnia relinquere, quàm tunc uni Hebræo diviti nummum aureum dimittere, etiam ex necessitate. Idem dicendum de multis similibus, ut patet quotidiana experientia. Etenim quod gravius videtur esse in Lege nova, est Confessio vera Sacramentalis, in qua homo homini tenetur manifestare sincero corde etiam occulta sua scelera; & tamen experientia demonstrat, tales, & tantas esse Divinas consolationes, quas verè pœnitens sentit, & degustat in hoc Sancto Sacramento, ut D. Augustinus fateatur: *Dulciores esse lachrymas pœnitentium gaudiis theatrorum*. in Psal. 127. Tanta est voluptas cordis hominis plorantis propter Deum offensum, & nunc amatum, ut D. Joannes Chrysostomus in Psal. 6. non habuerit difficultatem asserendi: *Admirabilem esse voluptatem lachrymarum*; Nam Christus, qui est ipsa Veritas, proprio dixit ore, Matth. 5. *Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur*. Ubi D. Basilius Magnus homilia 4. de gratiis agendis, dicit: *Consolabuntur, & ridebunt, risu non per oris strepitum, aut sanguinis commotionem, sed hilaritate cordis immensa.*

30 *Neque dicas*: Has consolationes Spirituales reservari in futurum sæculum; quia responderem tibi cum Chrysostomo, homilia 15. in Matth. sic dicente: *Ubinam consolabuntur? Hic profectò, etiam in hoc sæculo; &, quod est amplius, in futuro.* -- Ergo, inferas, quæso, Ergo si lachrymæ pœnitentium sunt ita suaves, dulces, & desiderabiles, quid erunt consolationes spiritus, & Charitatis? Sunt adeò fortes, ut Ephrem Syrus cogeretur Domino-Deo dicere: *Contine, Domine, contine undas consolationis tuæ, quia præ dulcedinis magnitudine sustinere non possum.*

De Præceptis Decalogi in communi.

Quæro IX. *Quid est Decalogus?*

℞. Decalogus est vox græca, quæ latinè sonat *Decem Verba*. Vel est Sacrum Volumen, quod decem Legis Divinæ positivæ præcepta continet: quorum tria priora Deum respiciunt, & dicuntur præcepta primæ Tabulæ; alia verò septem posteriora respiciunt proximum, & dicuntur præcepta secundæ Tabulæ: Quæ decem præcepta fuerunt à Christo-Domino, tanquam Summo Legislatore, non solùm confirmata, & approbata, sed etiam explicata, & ampliata, prout Legis novæ major perfectio postulabat. Quorum denique præceptorum violatio est peccatum mortale ex genere suo; nisi parvitas materiæ, vel inadvertentia à mortali excuset: ut omnes DD. tenent. 31

Quæro X. *Omnia præcepta moralia reducunturne ad Decalogum?*

℞. Utique. Nam omnia præcepta moralia Legis Naturæ & Divinæ reducuntur ad duo, nempè ad Dilectionem Dei, & dilectionem proximi, & hæc duo continent illa decem, & hæc decem continent omnia: ut Astesanus ostendit ex D. Augustino, qui, *quæst. 140. Super Exodum*, dicit: Decalogum, in quo Divinæ Legis præcepta continentur, esse omnium Legum Epitomen absolutissimam, Summamque omnium eorum, quæ homini Christiano agenda sunt. Unde si præcepta Decalogi benè intelligantur, sufficient ad omnes actus humanos tum internos, tum externos, rectè ordinandos; cùm omnia præcepta moralia aliquo modo ad Decalogum reducantur. 32

Quæ-

Quæro XI. *An Virtutes Theologales, scilicet Fides, Spes, & Charitas reducantur, vel pertineant ad Decalogum?*

33 ℞. Quòd sic; Quia tria priora Decalogi præcepta ordinant hominem ad Deum, ejusque cultum; At nisi priùs in Deum credamus, ipsum colere nequaquam possumus: & hunc cultum educat, & fovet Spes, firmat, & perficit Charitas; ergo &c.

Quæro XII. *Quare Deus condidit Legem Decalogi?*

34 ℞. Quia sic decebat Divinam æquitatem, dare certas regulas justitiæ, ut nullo modo homines excusari possent, eisque non liceret, eas impunè transgredi, quas distinctè à Deo Legislatore rectissimo acceperant. Tum quia hoc nobis expediebat, ut homo sic obligatus à Deo, ipsi Deo obediret, & sic in merito proficeret, & ad majorem Gloriam perveniret. Tum quia multum nobis contulit, habere Legem Divinam, ex qua certò sciamus Divinam voluntatem, eamque libentiùs impleamus. Unde dicebat Propheta, Psal. 147. *Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis: Leges* videlicet *suas:* ut explicat hìc Card. Bellarm. In quo Deus ostendit, quantum intersit inter populum suum, & alias Nationes: alias enim Nationes docuit Deus per effectus naturales, ut ex rebus creatis agnoscerent Creatorem, sed populum suum ipse Deus docuit per Prophetas suos, & novissimè per Filium suum, ac per prædicationem Apostolorum, eorumque successorum.

Quæro XIII. *Præcepta Decalogi in quo specialiter fundantur?*

35 ℞. Omnia Decalogi præcepta fundantur specialiter in Æquitate, & Justitia. Est enim Justitia quædam virtus, ut vidimus, qua reddimus unicuique, quod suum est. Quatuor autem sunt partes Justitiæ. *Prima*, qua Deo reddimus, quod suum est, illique debemus: & hæc dicitur *Religio*, quæ est virtus inclinans ad exhibendum Deo debitum cultum, honorem, & amorem; in qua virtute tria præcepta primæ Tabulæ fundantur. *Secunda* est, qua Parentibus impendimus, quod eis debemus: & hæc dicitur *Pietas*, quæ in quarto præcepto fundatur. *Tertia* est, qua aliis legitimis Superioribus exhibemus ea, quæ ratione Superioritatis eis debemus; & hæc dicitur *Observantia*, vel Obedientia; & ista etiam in quarto præcepto continetur. *Quarta est*, qua aliis proximis impendimus ea, quæ unicuique debemus vel in corpore, vel in fama, vel in re quacumque; & hæc dicitur propriè *Justitia*, quæ in aliis sex præceptis Decalogi comprehenditur; ergo &c.

Quæro XIV. *An præcepta Decalogi obligent ad opera formata Charitate?*

Pro clariori intelligentia, & faciliori resolutione hujus Quæsiti. Notandum est I. Quòd opera dicuntur formata Charitate, quando fiunt per Charitatem, vel ex Charitate, seu in statu Gratiæ. Unde sensus Quæsiti est: *An præcepta Decalogi impleri possint extra statum Charitatis*, seu Gratiæ, licèt non sit meritoria talis impletio; Nam sine Gratia habituali & actuali non possumus mereri &c. Ex dictis *Tract.* 5. *n.* 38. 39. 42. *ad* 45. videtur resolutum hoc Quæsitum; Nihilominùs aliqua superaddendo iterùm resolvam. 36

Notandum II. Quòd Charitas dicitur finis, & modus præceptorum Divinorum quoad eorum perfectam impletionem; nam Charitas est forma omnium virtutum; unde quodlibet opus virtutis, nisi sit hac forma informatum, non est meritorium de condigno vitæ æternæ. 37

Notandum III. Quòd Communis Doctorum sententia est, posse hæc præcepta impleri quoad substantiam sine Charitate, excepto uno de dilectione ipsius Dei. 38

Notandum IV. Quòd hæc obligatio ad opera formata, seu facta in Gratia potest considerari dupliciter: vel ut obligatio absoluta, *sic faciendi*, vel ut obligatio conditionata, *si sic feceris*. Explico. Obligatio absoluta est, qua aliquis obligatur facere, vel non facere aliquid; itaut, si opposito modo se habeat, necessariò culpam incurrat, & pœnam. Obligatio autem conditionata, seu conditionalis est, qua quis obligatur ad aliquid faciendum, si vult per- 39

pervenire ad tale præmium; & hæc obligatio in eo, qui omittit, non inducit omiſſionis peccatum, ſed tantùm carentiam præmii. His poſitis.

40 ℟. *I.* Loquendo de obligatione conditionali, præcepta Decalogi obligant ad opera formata ex Charitate; Nam ſi quis vult ad vitam æternam pervenire, neceſſe eſt, ut ex Charitate ſervet mandata; quia Charitas eſt meriti principium.

41 ℟. *II.* Loquendo autem de obligatione abſoluta, præcepta Decalogi non obligant ad opera formata ex Charitate; quia ſic obligant tantùm ad ſubſtantiam operis in genere, non autem ad modum, nec ad finem; Tum quia, ſi homo obligaretur abſolutè ad opera formata poſitivè, ſcilicet ex Gratia, aut ex Charitate facta, vel facienda, ſequeretur, quòd homo in peccato exiſtens, & ſic non furans, non occidens, non fornicans &c. adhuc mortaliter peccaret ſemper, & pro ſemper; nam obſervatio horum præceptorum negativorum formata eſſe non poteſt, dum homo eſt in peccato mortali; Idem eſſet ſi aliqua alia mandata poſitiva obſervaret, honorando Parentes, audiendo Sacrum die Feſto, orando &c. nam ſemper non facit hæc opera formata, ergo faciendo ſic, peccat, quod eſt falſum, & magnum abſurdum. Ita ex D. Bonaventura *in* 4. *diſt.* 27. *art.* 1. *q.* 2. docet Maſtrius *in Morali Theologia*, *diſp.* 11. *art.* 2. *quæſt.* 1.

42 *Objicies I.* Legislator præſertim Summus, præcipit, non ſolùm opus juſtum, ſed etiam, ut juſtè fiat: ergo præcipit non ſolùm juſtitiam in facto, ſed etiam juſtitiam in modo, ſicque præcipit opus formatum &c. ℟. Si loquamur de modo juſtitiæ, qui excludit deordinationem intentionis & deformitatem peccati, & ſic facit animum juſtum, concedo. Si autem loquamur de modo juſtitiæ, qui facit opus Deo placitum, & nobis meritorium, & ſic propriè reddit opus formatum, nego conſequentiam.

43 *Objicies II.* Chriſtus Dominus dixit cuidam Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva Mandata:* Ergo obſervantia mandatorum Decalogi introducit ad vitam æternam; ſed nemo introducitur, niſi per opera formata ex Charitate; ergo &c. ℟. Hoc verum eſt de obligatione conditionali, non verò de obligatione abſoluta. Et ſi à prima obligatione velis procedere ad ſecundam, facis ſophiſma, ſeu fallaciam *ſecundùm quid ad ſimpliciter:* nam obligatio conditionata eſt obligatio *ſecundùm quid:* obligatio autem abſoluta eſt obligatio *ſimpliciter:*

Obſervatio enim mandatorum Dei importat duo ſeparabilia adinvicem: nempè Evitationem pœnæ, & Aſſecutionem præmii. Qui facit opera formata, utrumque obtinet, ideſt, & evitat pœnam, & aſſequitur præmium æternum. Qui autem facit opera informia, ſeu non formata, unum obtinet, nempè evitationem pœnæ. Nam obſervatio mandatorum eſt via non tantùm ad evitandam pœnam tranſgreſſionis, ſed etiam deveniendi ad ſtatum gratiæ, & gloriæ, Quando enim homo à malo declinat, ſatisfacit obligationi abſolutæ de evitando peccato, non tamen conditionali de aſſequendo præmio æterno, niſi faciat opus bonum ex Charitate; ergo poteſt ſtare obſervatio aliquorum mandatorum Decalogi quoad ſubſtantiam actus, per quem ſatisfit, præceptis; licèt non quoad modum, aut finem actus, per quem meretur &c. Nam modus, vel finis præcepti, ut diximus, regulariter loquendo, non cadit ſub præcepto abſoluto, niſi in eodem exprimatur, & directè præcipiatur modus, vel finis. 44

Quæro XV. *Quomodo intelligitur illud dictum Jacobi Minoris: Quicumque totam Legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium Reus?* Epiſt. Jacobi c. 2. v. 10.

℟. *I.* Gloſſa Ordinaria ſic explicat hunc textum: Verè qui in uno offendit, eſt tranſgreſſor totius Legis: quia qui peccat, contra Auctorem Legis facit, quem in ſua Lege negligit, & contra Charitatem facit, quæ eſt cauſa, & Mater totius Legis. Si quis V. G. me offenderet, omnes fratres, & amicos meos in me offenderet, & quodammodò contra omnes peccaret. Sic qui unum mandatum negligit, cætera, quæ com- 45

completa videbantur adjuvare sibi, inutilia reddit. -- Vel aliter. Qui in uno præcepto Charitatis offendit (nam Charitas est radix omnium præceptorum,) ab omnibus præceptis, quæ sunt quasi filii Charitatis, accusatur. Reconciliato autem illo uno, in quo offenderat, cætera omnia reconciliantur.

℟. *II.* D. Augustinus sic explicat: Offendens in uno, reus est omnium, quia omnis Virtus patitur detrimentum ab uno vitio.

℟. *III.* D. Hieronymus sic explicat: Ipse locus se interpretatur; Nam sequitur Apostolus ita dicendo: *Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit, & non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor Legis.* Non enim dixit: Qui divitem pauperi in honore prætulerit, reus est adulterii, vel homicidii; In hoc enim delirant Stoici, paria contendentes esse peccata; sed dixit: Si non mœchaberis, occidas autem: vel si non occidis, mœcharis autem, factus es transgressoris Legis.

℟. *IV.* Nicolaus de Lyra sic explicat: Quicumque autem totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus: Quod est intelligendum de pœna damni, quæ est carentia Divinæ visionis, quam incurrit homo per unam transgressionem Legis Divinæ; quia peccatum mortale est transgressio Legis Divinæ. At qui plures transgressiones facit, pœnam sensus incurrit graviorem. Et quod de pœna damni intelligatur, littera sequens ostendit, cùm dicitur ibi: *Qui enim dixit: Non mœchaberis &c.* Ab uno enim Deo sunt omnia præcepta; propter quod per transgressionem unius præcepti offenditur Deus, & per consequens ejus visio tollitur.

46 ℟. *V.* Cornelius à Lapide sic explicat: Apostolus Jacobus occurrit objectioni huic: Ego reliquam Legem totam servo, esto accipiam personas Divitum: ergo sum justus: ergo salvabor. Fuit enim hìc error Pharisæorum, & aliorum: nimirùm eum salvandum fore, qui majorem partem Legis servaret, etsi non totam. Respondet S. Jacobus, hoc esse falsum; nam qui unam legem violat, omnes violat, fitque omnium reus; ac proinde est injustus, & reus gehennæ.

Quæres, quomodo hoc sit verum? Multi enim unum tantùm præceptum violant, cætera observant; ergo unius tantùm Legis, seu præcepti fiunt Rei, non autem cæterorum omnium præceptorum, vel Legum.

℟. Ly *Omnium* intellige conjunctim, sive copulatim sumptorum; Omnes enim Leges, seu omnia præcepta integrant, & conflant unam Legem, sicut decem præcepta integrant, & conflant unum Decalogum; Quasi dicat Apostolus, qui unam Legem, vel unum præceptum violat, totam Legis Universitatem, quæ ex singulis Legibus, & præceptis integratur, violat. Violat ergo omnia, non singula, quatenus omnia simul sumpta unum totum constituunt corpus Juris; Et fit *Omnium Reus*, quia violat Legem, seu integritatem Legis. Totum deperit, desinitque esse totum, si una dumtaxat ejus pars ab eo dematur, estò cæteræ in eo remaneant illæsæ.

Et sic, ad propositum, qui V. G. solùm fornicatur, totum Decalogum, (qui ita denominatur à denario numero mandatorum Dei,) transgreditur; estò enim cætera novem præcepta servet, non tamen potest dici, servasse, & implesse Decalogum, quia violavit unum mandatum, quod est pars essentialis, & integralis totius Decalogi, qui est unum totum, quod ex decem partibus componitur; Unde talis transgressor unius præcepti fit *Reus Omnium*, idest totius Legis Decalogi, quia violavit integritatem Legis, spernendo Legislatoris Ordinationem, Majestatem, & Potestatem; verèque dici debet transgressor Legis.

Patet hoc à simili. In Musica, quæ 47
est consonantia multarum vocum, si unica vox dissonet, aut deficiat, totam Musicam, & harmoniam corrumpit; sic Justitia vera consistit in observatione totius Legis, quare, ut quis justus sit, & dicatur coram Deo, debet totam observare Legem Dei; adeò ut, si vel in uno offendat præcepto, reverà injustus, Legisque prævaricator sit, & dica-

dicatur; ideòque iræ Divinæ reus, & damnationi obnoxius efficiatur; nisi per veram pœnitentiam iterum justificetur coram Deo &c.

„ Hæc mihi sufficiant pro compendio „ Legum, & præceptorum in communi; „ Deinceps, Deo dante, tractabo de Præceptis Decalogi in singulari, quorum " notitia distincta valdè necessaria est " Confessario tam in ordine ad propriam, " quàm in ordine ad alienam Conscientiam dirigendam. -- Et ad majorem claritatem dividam singula in singulos, " variosque Tractatus. "

TRACTATUS VIII.

DE PRIMO DECALOGI PRÆCEPTO.

De Præcepto Fidei.

1 QUæro I. *Quid est Fides Divina?* *Respondeo I.* Est Virtus supernaturalis inclinans intellectum nostrum ad assentiendum firmiter omnibus à Deo revelatis. *Ita Laymannus*. ℞. 2. Est Virtus intellectualis, & Theologica, qua creditur aliquid propter auctoritatem Dei, illud revelantis. *Ita Anacletus Bavarus*. ℞. *III.* Est quidam habitus à Deo nobis supernaturaliter infusus, quo firmiter credimus Mysteria Fidei, eò quòd à Veritate infallibili ipsius Dei revelata sunt. *Ita Gesualdus.*

Quæro II. *Quotuplex est?*

2 ℞. Duplex, Habitualis nempè, & Actualis. *Fides habitualis* sic describitur: Est Virtus Theologica Divinitùs nobis infusa in Baptismo, & donum Dei inclinans ad firmiter assentiendum iis omnibus, quæ à Deo nobis revelata sunt, & ab Ecclesia Catholica proposita sunt nobis de Fide credenda. *Fides* verò *actualis* sic describitur: Est exercitium Fidei habitualis; seu est actualis assensus firmus alicui propositioni, vel Mysterio de Fide credendo, ex eo, quia Deus hoc nobis revelavit, & manifestavit per Ministros authenticos Ecclesiæ Catholicæ.

Quæro III. *Quomodo elicitur actus Fidei?*

3 ℞. Hoc modo: Quidquid dicit Deus, est omninò verum, & infallibile; Sed Deus dicit V. G. se esse unum in essentia, & Trinum in Personis; Ergo firmiter credo Unitatem, & Trinitatem Dei; *Vel sic*. Deus revelavit Ecclesiæ suæ omnem Veritatem necessariam ad salutem nostram; sed Ecclesia docet me, Sacramenta V. G. esse septem, Ergo firmiter credo, Sacramenta esse septem. Et sic de similibus.

Quæro IV. Quodnam *est objectum Fidei nostræ?*

℞. *I.* Objectum materiale & terminativum Fidei est in primis ipse Deus, ejusque Existentia, & Divinitas; Quia Fidei præcipuum officium est, ut credatur in Verum Deum; & ideò in Symbolo Apostolico à principio dicitur: *Credo in Deum*: & in Symbolo Ecclesiastico dicitur: *Credo in unum Deum*. -- Deinde quidquid fecit, & dixit Deus, & continetur in Sacra Scriptura Canonica. -- Et tandem quidquid Ecclesia Catholica cunctis Fidelibus tradit de Fide credendum, & tenendum. -- ℞. *II.* Objectum formale, & motivum Fidei Divinæ, est Veracitas, seu Veritas, & Fidelitas Dei in revelando; Quia Deus, cùm sit ipsa prima Veritas, impossibile est, quòd possit mentiri, aut fallere in ejus dictis, & revelatis; ergo ejus summa Auctoritas, & veracitas movet nos ad firmiter credendum; Unde nostra Fides est credulitas digna Deo: Et Fidei Catholicæ nihil potest subesse falsum. 4

5 Di-

5 *Dices*. Plurimi de plebe credunt Articulis Fidei, non ex motivo Veracitatis Dei revelantis, sed ob propositionem illorum Articulorum, factam sibi à Concionatore, vel à Parocho. Ergo pueri, mulieres, & homines rudes vel non credunt Fide supernaturali illis Articulis, vel si credunt, & eliciunt veros actus Fidei Supernaturalis, & Divinæ, non erit necessarium illud objectum formale, & motivum revelationis Divinæ.

6 ℞. *I.* Tales homines de plebe, & rudes non credunt Articulis Fidei ob solam propositionem, & instructionem Concionatoris, vel Parochi; sed credunt & ob hanc, & simul ob apprehensam, saltem implicitè, revelationem veracissimam Dei factam Ecclesiæ Catholicæ. Siquidem dum homines illi simpliciores credunt Articulis Fidei, sibi propositis à Ministris authenticis Ecclesiæ, simul etiam apprehendunt, id à Deo fuisse revelatum, ob cujus infallibilem Veracitatem credunt auditis, ac propositis sibi Mysteriis, de necessitate salutis credentis, Fide Divina. *Ita Anacletus*.

7 ℞. *II.* In pueris, & rudibus hominibus non requiritur evidentia credibilitatis Mysteriorum Fidei, quæ habetur ex vi argumentorum, & motivorum; quia eorum defectus suppletur lumine Fidei, & illustratione Spiritus Sancti, qui adjuvat infirmitatem nostram, & supplet defectum incapacitatis illorum, qui non perspiciunt, nec intelligunt, quomodo Testimonia Dei sint credibilia evidenter, vel habeant in se evidentiam credibilitatis, revelationis, veracitatis &c. Quandoquidem Habitus Fidei inclinat ad credendum; Concionator, vel Parochus explicat Mysteria, & docet, esse omninò credenda, quia ista sunt Fidei Divinæ Mysteria, quæ necessaria sunt ad salutem, & omnes Sancti, & Catholici viri, ac mulieres ista infallibiliter credunt, & tota Ecclesia hæc Mysteria docet, & credit &c. Ex auditu autem hujusmodi rudes homines, concurrente illustratione Spiritus Sancti, (qui nunquam deficit ex parte sua, semperque assistit Ministris Ecclesiæ suæ) faciunt judicium practicum, quòd ea Mysteria credenda sunt de necessitate salutis, eisque firmiter adhærent, & assentiunt sine ulla formidine de opposito; & ita eliciunt actum Fidei Divinæ, & supernaturalis. Ita ex Cardena *dissert.* 14.

Quæro V. *Quomodo intelligitur illud dictum S. Augustini: Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas?*

℞. Quia authoritas Ecclesiæ Catholicæ, (quæ est Mater, & Magistra cunctorum Fidelium) est velut ratio nobis proponens, & ostendens objecta materialia Fidei; Nam per Ecclesiam exhibentur nobis omnes Articuli, qui sunt credendi; atque per ipsam Ecclesiam traduntur nobis Libri Canonici Sacræ Scripturæ, & Traditiones antiquæ, & Apostolicæ: Et ipsa Ecclesia nobis declarat, quòd hæc, & non alia sit vera Scriptura Sacra, quòd hoc, & non aliud sit verum Euangelium à Spiritu Sancto dictatum, & revelatum; quòd hæ, & non aliæ sint veræ Traditiones à Christo oretenùs Apostolis datæ, atque per Apostolos posteris dictatæ, & usitatæ; Tum quia, sciebat Augustinus, Spiritum Sanctum in negotio tanti momenti, (an V. G. hoc sit Euangelium verum;) non sinere Ecclesiam, dilectam suam Sponsam, errare, aut decipi, ideò dixit: *Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas:* supple, *credendi, hoc esse verum Euangelium Christi*. Unde est communis praxis Fidelium, qui uno verbo omnia credenda credunt, dicentes: Credo quidquid Sancta Mater Ecclesia credendum proponit. *Vel brevius:* Credo quod credit Ecclesia. 8

Quæro VI. *Quænam est differentia inter Credere Deum, Credere Deo, & Credere in Deum?*

℞. Differentia est ista. Quia Fides Divina triplicem ordinem ad Deum habet; nam primò respicit Deum, & objectum primarium Fidei, quod exprimitur per ly *Credo Deum:* idest, Credo Deum esse Deum. Secundò respicit Deum sub ratione formali Fidei, nempè Deum ut Veracem, quod exprimitur per ly *Credo Deo:* idest, Cre- 9

do Deum vera dicere, veraque revelare. Tertiò respicit Deum ut finem ultimum ad quem tendimus, quod exprimitur per ly *Credo in Deum*; idest, Credendo, in Deum tendo, ad quem per Fidem accedo, per Spem, & Charitatem Deum ipsum possideo, quod est fundamentum, & exercitium vitæ Christianæ. Ita ex D. Augustino, D. Thoma, & aliis tradit Layman.

Quæro VII. *Daturne Speciale Præceptum Fidei?*

10 ℞. Affirmativè. Quod probatur I. Auctoritatibus Sacræ Scripturæ. Marci c. ultimo, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit condemnabitur.* — Ad Hebr. c. 11. *Sine Fide impossibile est placere Deo.* Et alibi &c. Prob. II. Auctoritate Concilii Tridentini, sess. 6. cap. 8. Fides est humanæ Salutis initium, fundamentum, & radix omnis Justificationis. Prob. III. Rationibus Theologicis; Quia Virtutes Theologicæ obligant per se, specialiter, & expresse omnes homines & ad illas habendas, & ad actus earum eliciendos sæpiùs in vita: quia sunt Virtutes principales, & necessariæ ad salutem æternam; ergo &c. Tum quia Virtutes Theologicæ, *Fides, Spes, Charitas*, sunt media à Deo ordinata pro salute nostra sempiterna: Ergo non possunt, non esse præcepta: Ergo datur præceptum Divinum de vera Fide Divina.

11 Tum quia, damnata fuit ab Innocentio XI. hæc propositio, quæ est *n.* 16. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.* Idest ut explicat hìc Cardenas: Præceptum Fidei non obligat ratione sui, & per se; seu propter ipsam Virtutem Fidei exercendam, sed obligat per accidens, scilicet quatenus necessaria est ad alias Virtutes exercendas. Hoc, ut falsum, & scandalosum damnatur; Quia datur de facto obligatio specialis credendi quæ sunt de Deo nobis revelata, & multò magis credendi ipsummet Deum; quia Deus est primum, & per se objectum Fidei, in cujus cognitione supernaturali est initium nostræ salutis juxta illud Christi dictum Joan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant Te solum Deum verum.*

Confirmatur; nam Alexander VII. damnavit hanc thesim (quæ est n. 1.) *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.* — Ubi notanda sunt illa verba: *Ex vi præceptorum Divinorum ad eas Virtutes pertinentium:* Hoc est damnatum: ergo omninò tenendum est, has Virtutes habere specialem vim obligandi Fideles ad exercendos actus earum virtutum secundùm se, & per se, independenter ab aliis Virtutibus &c. 12

Quæro VIII. *Quanam est differentia inter Fidem explicitam, & Fidem implicitam?*

℞. *Fides explicita* dicitur illa, per quam res divinitùs revelata sub propria ratione, & in præcisis terminis creditur: ut quando distinctè, & in particulari creditur V. G. Deus incarnatus, passus &c. *Fides autem implicita* est, per quam creditur res revelata in universali, vel pro ut in aliqua alia propositione continetur virtualiter, quæ propositio distinctè credatur. V. G. Qui explicitè credit quidquid Sancta Mater Ecclesia credit, vel proponit omnibus credendum, iste implicitè credit omnes prorsùs Articulos Fidei. Unde patet differentia; nam Fides explicita est clara, & distincta notitia Mysteriorum, quæ credimus. V. G. Credo, Deum esse unum in Substantia, & Trinum in Personis: Credo, Filium Dei esse incarnatum ex Maria Virgine, & sic de aliis. Fides autem implicita est confusa, & obscura notitia credendorum, quæ continentur in una alia notitia distinctè credita, V. G. Credo omnia, quæ continentur in Symbolo Apostolorum, cujus Articulos distinctè nescio. Articuli autem Fidei, alii sunt credendi de necessitate medii, alii sunt credendi de necessitate præcepti. 13

Quæro IX. *Quid significat, Articulos aliquos esse credendos de necessitate medii, alios verò de necessitate præcepti tantùm?*

℞. *I.* Necessitas medii, seu finis dicitur illa, quæ ita exigit quidpiam ad gratiam, & salutem Animæ consequendam, ut sine eo medio (quamvis incul- 14

culpa-

culpabiliter ignoretur, & omittatur) adhibito realiter, finis, nempè gratia, & gloria, non possit obtineri. V. G. Baptismus in re susceptus à parvulis, & in re, vel in voto susceptus ab adultis, dicitur necessarius *necessitate medii*, aut finis; nam si quis parvulus etiam ex impotentia physica (quia V. G. non adest aqua, aut minister sciens formam, aut quia moritur in materno utero) non baptizetur, nullo modo salvatur; Et si Hebræus adultus etiam per ignorantiam invincibilem non recipiat Baptismatis lavacrum, aut non desideret, quantum potest, baptizari, non potest ullo modo salvari.

℞. *II.* Necessitas autem præcepti tantùm est illa, qua quidpiam requiritur necessariò ad finem obtinendum, sub obligatione præcepti præstandum: alioquin transgrediens voluntariè præceptum illud, mortaliter peccaret; at hoc potest omitti vel ex ignorantia invincibili, vel ex impotentia physica, aut morali, sine peccato. Ut V. G. Sacramentum Eucharistiæ; Nam sine hoc Sacramento potest homo Christianus salvari, ut notum est; tenetur tamen adultus illud recipere suo tempore; quòd si non posset illud suscipere, non peccaret &c. nec damnaretur ex tali omissione.

℞. *III.* Quod est necessarium necessitate medii, est etiam semper necessarium necessitate præcepti; nam eadem Lege, qua quis adstringitur ad finem aliquem consequendum, vel procurandum, adstringitur pariter ad medium necessarium adhibendum pro tali fine prosequendo.

Hinc patet, quid significet, Articulos aliquos Fidei esse necessarios *necessitate medii*: alios verò *necessitate præcepti* tantùm; Nam quos tenemur credere de necessitate medii (quæ dici potest necessitas absoluta) si non credamus, & sciamus, non possumus obtinere gratiam, & Gloriam Dei; quos verò Articulos tenemur credere de necessitate præcepti (quæ dici potest necessitas conditionata) si ex causa justa, vel ex ignorantia invincibili nesciamus, & positivè explicitè non credamus, adhuc possumus justificari, & salvari; Si verò hos nesciamus, & explicitè non credamus ex ignorantia culpabili, & vincibili, tunc neque possumus justificari, nec salvari, nisi priùs agamus pœnitentiam de tali ignorantia, & proponamus efficaciter eos Articulos Fidei, addiscere, & distinctè credere.

Quæro X. *Quinam sunt illi Articuli Fidei, quos scire, & credere tenemur, necessitate medii?*

℞. *I.* Fides explicita de primo Arti- 15
culo, nempè de existentia Unius Veri Dei, qui est Creator omnium, & Justus Remunerator hominum decernens præmia æterna Justis, & supplicia improbis, est omnibus adultis usum rationis habentibus necessaria ad salutem *necessitate medii*. Probatur ex claro textu Sacræ Scripturæ ad Hebræos c. 11. *Sine Fide est impossibile placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se Remunerator sit*; idest, oportet credere, quòd datur, & est Unus Deus, & quòd est Remunerator se inquirentibus, præmians bonos ejus cultores; qui enim hoc non credit expresè, negliget Deum, nec curabit, ad Deum ipsum accedere, eumque colere, timere, & amare; Ergo ut quivis homo accedat ad Deum, eique placeat, necesse est, necessitate absoluta, & simpliciter, ut Fidem habeat qua in Deum, *ut Deum*, & ut *Judicem*, *Vindicem*, *& Remuneratorem* credat explicitè.

Ubi observa, quòd hìc agitur de Fi- 16
de Divina, & Supernaturali tam habituali, quàm actuali; Unde non sufficit ad salutem, hoc est, ad Gratiam, & Gloriam obtinendam à Deo, naturalis Dei cognitio, cultus, & reverentia; quia hæc non est Fides, sed scientia de Deo naturaliter acquisita ex effectibus, rebusque creatis, solùmque inservit ad cognoscendum Deum, ut Primam Causam, & ut Auctorem Naturæ, non autem ut ultimum Finem nostrum, & ut Auctorem Gratiæ, & Gloriæ; Deus enim vult coli ab hominibus, non tantùm ut Auctor Bonorum naturalium, sed etiam, ut Auctor, & Largitor bonorum supernaturalium, & æternorum, ad quæ obtinenda creavit

vit hominem, & elevavit mediante Lumine Fidei; nec alia via potest homo ad Deum sic accedere, nisi per hanc Fidem. *Vide à Lapide in illum textum Epist. ad Hebr. c. 11. v. 6.*

17 Hinc jure merito Innoc. XI. damnavit hanc propositionem n. 22. quæ dicebat: *Non nisi Fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.* -- Ratio damnationis est: quia textus citatus Epistolæ D. Pauli ad Hebr. c. 11. exprimit utrumque: nempè oportere credere: *Deum esse Deum, & Remuneratorem*; Sed Fides de Existentia Dei est necessaria necessitate medii; ergo eodem modo necessaria est Fides de Remuneratione Dei; ut suprà explicavimus.

18 Et pariter damnavit idem Pontifex sequentem thesim, quæ est n. 23. & dicebat sic: *Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit.* -- Ratio damnationis est; quia hæc non est vera Fides Divina, pro ut definitur à Theologis Catholicis: sed est quædam Fides humana, vel potiùs notitia Dei ex puris naturalibus. Sed certum est, quòd Fides, ad justificationem sufficiens, debet esse Fides Theologica, & Supernaturalis, ut probavimus superiùs; ergo &c.

19 ℟. *II.* Post Christi adventum, & sufficientem Euangelii promulgationem, nempè his nostris temporibus, Mysteria Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Jesu Christi Filii Dei expresè credenda sunt ab omnibus adultis usum rationis habentibus, *necessitate medii, & præcepti Divini*, ad eorum justificationem, & Beatitudinem consequendam: quod est dicere: Isti duo Articuli Fidei *de Trinitate, & Incarnatione* sunt expresè credendi de necessitate salutis æternæ: seu, Fides explicita istorum Mysteriorum est necessaria nobis necessitate absoluta; ita, ut qui ea ignorat Mysteria, non possit salvari, de Lege ordinaria.

20 *Probatur I.* Christus Dominus mittens Apostolos ad Fidem Euangelicam propagandam, injungit eis expresè Matthæi cap. 28. *Ut doceant omnes Gentes, & baptizent in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti:* qui ritus semper fuit in Ecclesiá, quæ neminem ad Baptismum recipit, quin priùs instruat in his Mysteriis, & diligenter à Catechumeno inquirat: An *credat in Deum Patrem, in Jesum Christum Filium ejus, & in Spiritum Sanctum:* quæ Sacra cæremonia apertè demonstrat, & probat, explicitam Sanctissimæ Trinitatis fidem esse necessariam ad justificationem

Prob. II. Symbolum S. Athanasii, 21
quod legitur in Breviario Romano docet sic: *Fides autem Catholica hæc est, ut Unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur:* subdens, & concludens: *Quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit; ergo &c.*

Prob. III. Christus dicit Joan. 17. 22
Hæc est vita æterna, ut cognoscant Te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum. -- Quæ verba sic explicat à Lapide cum Cajetano, Titelmano, & aliis: *Hæc est vita æterna:* idest, hæc est causa vitæ æternæ, vel, hæc est via ad vitam æternam: ut per fidem cognoscant homines, & credant, Te Patrem esse verum Deum, & Jesum Christum esse tuum Filium tibi consubstantialem, à Te missum ad eorum salutem. Fides enim in Deum, & Christum est recta via ducens nos ad vitam æternam, juxta illud Joan. 3. *Ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Prob. IV. Christus Dominus Marci 23
cap. ultimo dixit Apostolis: *Prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* -- Sed numquid Euangelium continet solùm ea Mysteria Fidei, quæ credebat Synagoga Judæorum ante adventum Messiæ? Patet quòd non. Ergo si Euangelium continet alia Mysteria credenda, non sufficiet modò ad salutem credere explicitè solam *Unitatem Dei, & Remunerationem æternam*, sed requiretur etiam fides expressa præcipuorum Mysteriorum, quæ sunt in Euangelio: hæc autem sunt utique *Mysteria Trinitatis, & Incarnationis:* ergo &c.

24 Prob.

24 *Prob. V.* Innocentius Papa XI. damnavit hanc propositionem la 64. quæ sonabat sic: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia My-*
,, *steriorum Fidei: & etiamsi per negli-*
,, *gentiam etiam culpabilem nesciat My-*
,, *sterium Sanctissimæ Trinitatis, & In-*
,, *carnationis Domini nostri Jesu Christi.*

Hæc propositio habet, ut patet, duas partes; prima asserit, esse capacem absolutionis Sacramentalis hominem Christianum, qui ignorat Mysteria Fidei nostræ: & hæc pars abstrahit ab ignorantia quacumque, sive invincibili, sive vincibili: &, prout jacet, damnatur. -- Secunda pars exprimit, seu specificat ignorantiam vincibilem, & culpabilem. -- Item prima pars loquitur de Mysteriis Fidei in generali; secunda verò pars loquitur specialiter de Mysteriis Trinitatis, & Incarnationis. Ergo à contrario sensu dicendum est, quòd homo Christianus, qui ignorat sive invincibiliter, sive vincibiliter Mysteria Fidei principalissima, quæ sunt duo, nempè *quòd datur Unus Deus, & quòd Deus est Remunerator* bonorum operum, & Vindex malorum in æterna, & alia vita; & quòd si ignoret vincibiliter alia duo Mysteria principaliora nostræ Fidei, nempè, *quòd Deus est Trinus in Personis, & quòd Secunda Persona incarnata est &c.* homo, inquam, iste non est capax Sacramentalis absolutionis, quia non est sufficienter dispositus ad Gratiam Dei recipiendam.

25 *Quare?* Quia Fides explicita horum quatuor Articulorum est necessaria ad Justificationem; sed qui ignorat hos Articulos non potest elicere actum Fidei explicitæ erga illos; Ergo hæc Mysteria explicitè credita necessaria erunt necessitate medii, & præcepti Divini; nam sunt veluti quatuor bases, & fundamenta totius nostræ Justificationis, & Salutis. Quomodo enim peccator poterit justificari coram Deo, & acquirere Divinam suam Gratiam, & Amicitiam, nisi priùs credat Fide supernaturali, quòd Deus est, & Auctor Gratiæ, & Gloriæ est? quòd Deus punit æternaliter peccatores in Inferno, & præmiat justos in Cœlo? quòd Deus Pater misit Filium suum Unigenitum in hunc mundum, ut salvetur mundus, idest homo in mundo existens, per ipsum Redemptorem nostrum Jesum Christum, qui passus, & mortuus est pro Redemptione omnium nostrum? Et quòd Christus instituit Sacramentum Pœnitentiæ in Remissionem peccatorum pro adultis lapsis in mortale peccatum post Baptismum?

Est igitur impossibile, quòd homo Christianus sit capax Justificationis, & absolutionis Sacramentalis, nisi priùs sciat, & credat firmiter illos Articulos Fidei, & sic, prævio actu Fidei, & Spei, se præparet, cum Dei adjutorio, ad actum contritionis, vel attritionis, & ita ex corde convertatur ad Deum, confitendo peccata sua legitimo Sacerdoti &c. 26

Quæro XI. *Peccatne Confessarius absolvendo hominem ignorantem prædicta Mysteria?*

℞. *I.* Si advertat talem ignorantiam pœnitentis, utique gravissimè peccat. Quia absolvit incapacem, & indispositum: & absolutio est invalida; nam scire, & credere illa Mysteria, est medium necessarium ad justificationem; ergo &c. Tum quia talis pœnitens nescit quid faciat; quid enim scire potest de Sacramento hoc ille, qui ignorat fundamenta nostræ Religionis, & Fidei? 27

℞. *II.* Si advertat nimiam rusticitatem, & inscitiam pœnitentis, tenetur Confessarius, vel instruere, vel dimittere illum, ut instruatur, antequam absolvatur; nam actualiter est incapax absolutionis propter obicem ignorantiæ eorum Mysteriorum, quæ scire, & credere tenetur sub mortali; urget enim præceptum Divinum de Fide explicita illorum Mysteriorum specialiter, dum pœnitens vult justificari: neque enim est alia via perveniendi ad justificationem, quàm Fides, *sine qua impossibile est, placere Deo*, & per pœnitentiam placare Deum ipsum iratum contra ignorantes peccatores; Ergo sicuti pœnitens ignarus peccaret mortaliter petendo absolutionem ante instructionem, ita à fortiori peccaret Confessarius, eum absolvendo.

28 Sed quid, si & pœnitens, & Confessarius afficiantur inadvertentia invincibili de obligatione præcepti hujus Divini? ℞. In tali casu Absolutio est invalida, sed non Sacrilega. *Est invalida* ob incapacitatem pœnitentis ad justificationem, vel Gratiam Dei obtinendam. *Est non sacrilega* ob ignorantiam invincibilem hìc, & nunc, quæ excusat utrumque à novo peccato pro formali. Difficile tamen est, supponere talem ignorantiam, aut inadvertentiam in Confessario, qui sub mortali tenetur, scire hoc Divinum Præceptum, & propositiones damnatas magis, quàm pœnitens. Unde talis, & tanta ignorantia in Confessario non præsumitur, nisi sit valdè Novitius in hoc Officio; quinimò etiam in isto non potest præsupponi; quia sine sufficienti scientia quis non potest tuta conscientia exercere hoc Officium; ut suo loco videbimus.

Quæro XII. *Quinam sunt Articuli Fidei, quos unusquisque Fidelis adultus scire, & credere explicitè tenetur ex sola necessitate præsepti?*

29 R. *I.* Sunt omnes alii Articuli, qui continentur in Symbolo Apostolico, vel Ecclesiastico: Omnia præcepta Decalogi: Sacramenta & mandata Ecclesiæ magis necessaria, & Oratio Dominica. Et hæc omnia, saltem quoad substantiam contentorum in ipsis; ita, ut si quis interrogetur de illis, rectè, & catholicè sciat respondere. In hoc Responso omnes DD. conveniunt.

30 ℞. *II.* Hæc obligatio, & necessitas sciendi, & credendi explicitè prædicta Mysteria, & Articulos, & cætera, non est æqualis respectu omnium Fidelium; Nam Majores Ecclesiæ, ut Episcopi, Parochi, Prælati &c. tenentur habere Fidem magis explicitam omnium prædictorum, majoremque doctrinam de illis; quia ad eos spectat ex Officio instruere alios in rebus Fidei. Deinde alii inferiores, & minores Fideles tenentur ad ea omnia cognoscenda, scienda, & explicitè credenda, quæ secundùm particularem exigentiam sui status, & conditionis, juxta Divinæ Legis præscriptum, ad salutem consequendam sunt sibi necessaria; nam certum est, quòd Confessarius, Sacerdos, Paterfamilias &c. plura tenentur scire de rebus Divinis, quàm pœnitens, Clericus, filiusfamilias &c. Item plura tenentur scire Cives, quàm rustici: & sic de similibus.

℞. *III.* Homines rudes, & simplices tenentur, eos saltem Articulos credere explicitè, qui communiter prædicantur in Ecclesia, & quos manifestat eis Ecclesiasticus Ritus annualis in Festis principalioribus; nam hos Articulos in particulari cognoscere, & credere possunt expresè ex ipsis solemnitatibus, quas Ecclesia celebrat per anni circulum; alios verò Articulos non ita manifestos, tenentur credere implicitè, credendo scilicet in generali omnia, quæ credit Sancta Mater Ecclesia; ita tamen, ut in particulari à nullo illorum positivè dissentiant. -- Ita D. Bonaventura, Mastrius, & alii DD. docent communiter. 31

Quæro XIII. *Estne peccatum mortale, nescire memoriter Symbolum Apostolorum, præcepta Decalogi, Sacramenta omnia, & mandata Ecclesiæ, atque Orationem Dominicalem?*

℞. Per se loquendo non est peccatum mortale, dummodò sciantur prædicta crasso modo, saltem quoad substantiam. Nam dantur aliqui homines ita rudes, ingeniiqne hebetes, ac duri, qui, quamvis sæpiùs instruantur à Parochis, aut ab aliis viris doctis, non valent memoria retinere verba illa per ordinem: isti certè excusantur à gravi culpa, imò & à levi, si faciant quantum possunt, ut addiscant, & retineant in memoria doctrinam Christianam; quia ad impossibile nemo tenetur, & jugum Christi suave est, nec vult aliud à suis sequacibus, nisi quod ab eis moraliter agi potest; Tum quia necessitas sciendi hæc Fidei rudimenta est præcepti dumtaxat Divini Ecclesiastici: unde potest excusare impotentia, aut invincibilis ignorantia, non minùs, ac in aliis præceptis, ad differentiam necessitatis medii, in qua ut vidimus, nec impotentia, nec ignorantia invincibilis excusat. Tum quia, isti homines ingenio obtusi jam, ut supponitur, explicitè credunt ea omnia, quæ tamen memoria 32

moria elabuntur non quoad quidditatem, sed quoad seriem, & ordinem verborum; ergo nullo modo peccant &c. -- Quòd si aliqui ex negligentia ignorent prædicta Fidei elementa, utique peccant, pro qualitate negligentiæ gravis, vel levis, mortaliter, aut venialiter. Et si mortaliter peccent, non possunt regulariter absolvi, nisi seriò proponant, addiscere quæ scire sub mortali obligantur. -- Ita Anacletus, Bassæus, Azorius, Bonacina, Reginaldus, Sanchez, Gesualdus, & alii DD.

Quæro XIV. *Quandonam tenemur elicere actus Fidei?*

33 Ante resolutionem hujus quæsiti præmitto tres conclusiones certas. *Prima* est: Præceptum Fidei aliud est affirmativum, & aliud negativum. *Affirmativum* importat, & obligat, ut ea omnia, quæ à Deo sunt revelata, atque ut talia per Ecclesiam nobis proposita, credamus. *Negativum* importat, & obligat, ut Fidem, vel aliquem ejus Articulum nunquam negemus, neque dissentiamus rebus Fidei: nec etiam Fidem præstemùs erroneis dogmatibus Divinæ Scripturæ contrariis, atque ab Ecclesia Catholica reprobatis, & anathematizatis.

34 *Secunda:* Duplex est obligatio eliciendi actum, vel actus Fidei; *Una* dicitur *per se, & directa*; quando nimirùm Fides ex se ipsa, & vi propria immediatè obligat ad talem actum eliciendum, seu faciendum; ita, ut omittens talem actum, contra Virtutem Fidei, vel ejus obligationem directè peccet; *Alia* dicitur *per accidens, & indirecta*; quando nempè actus Fidei requiritur ratione alterius Virtutis, aut præcepti obligatorii, quod impleri non potest sine prævio actu Fidei.

35 *Tertia:* Non sufficit, semel in vita credidisse explicitè Mysteria, & Articulos Fidei nostræ: sed necessarium est per vitæ nostræ decursum sæpè sæpiùs elicere veros actus Fidei, tum ex vi præcepti Divini, ad Virtutem Fidei Theologicæ pertinentis, tum ex ratione aliarum Virtutum, quæ sine Fide exerceri non possunt. His præmissis,

℞. *I.* Homo adultus tenetur sub mortali elicere actum Fidei, ex præcepto ipsius Fidei per se obligante de Jure Divino, quando Fides ei primitùs sufficienter, ac debitè proponitur ab Ecclesiæ Ministris. Et hoc est verum, loquendo de adultis infidelibus, & etiam Fidelibus: illi, ut Fidem Christi suscipiant; isti, ut Fidem jam habitam exerceant. Unde pueri inter Fideles educati, quando audiunt à Parocho, vel ab alio vices Parochi gerente explicationem Mysteriorum, & Articulorum nostræ Fidei, apprehenduntque, quòd illa credere sit necessarium ad salutem, tenentur credere seu elicere actum Fidei; & si non eliciant, peccant contra istud Divinum mandatum, ac Virtutem, nisi fortè excusentur ex inadvertentia. Ita Henrincx Episcopus, Sanchez, Anacletus, Cardenas & omnes post propositiones damnatas Scribentes. 36

R. *II.* Item eodem præcepto tenetur Fidelis elicere actum Fidei, quando urget gravis tentatio contra ipsam Fidem, quæ tentatio aliter commodè vinci nequeat, nisi resistendo fortiter in Fide; quia tunc etiam præceptum Fidei obligat nos ad firmandum cor nostrum in Fide: juxta illud D. Petri. *Resistite fortes in Fide.* 1. Petri c. 5. Nomine autem tentationis contra Fidem (ut observat Cardenas) intelligitur illa, quæ exponit intellectum hominis periculo vacillandi advertenter in Fide; non autem infesta quævis suggestio Diaboli contra Fidem respectu ejus, qui firmissimè adhæret Fidei, in quo nullum est periculum labendi in hæresim, aut formidinem advertenter; hic enim (ut omnes docent) potest cogitationem aliò divertere, nullo actu fidei positivè eliciendo, & sic contemnere Sathanæ pravam suggestionem. Quod valdè observandum est pro scrupulosis, & timoratis. 37

℞. *III.* Item in articulo mortis quilibet Fidelis adultus tenetur elicere bonos actus Fidei; quia tunc magis, ac magis tenetur se se munire adversùs urgentiores tentationes Dæmonum, seque strictiùs conjungere Christo Domino tanquam ultimo Fini, ad quem itu- 38

rus est; quod non potest fieri, nisi per actus veræ, & vivæ Fidei, quæ est radix, & fundamentum reliquarum virtutum, nempè Spei, Fiduciæ, Contritionis, & Charitatis, quarum virtutum exercitium tunc maximè est nobis necessarium, ad benè, sanctèque moriendum.

39 ℞. *IV.* Et insuper per vitæ nostræ cursum aliis quandoque temporibus urget præceptum eliciendi actus internos Fidei; verumtamen in assigando determinato tempore hujus obligationis, multum variant Theologi, & Doctores; Nam aliqui, [ut Ledesma, Sanchez, & alii DD. apud Illustrissimum Tapiam] statuunt tempus unius anni; ita, ut Fideles omnes adulti teneantur ex præcepto Fidei per se obligante saltem semel in anno ad eliciendum actum Fidei circa principalissima, vel principaliora Mysteria. -- Alii assignant Festa solemniora anni Ecclesiastici, in quibus celebrantur aliqua Mysteria ex præcipuis; tunc enim dicunt, teneri nos virtute hujus præcepti elicere actum Fidei circa talia Mysteria. Ita D. Bonaventura, & Mastrius videntur tenere. -- Alii asserunt, singulis diebus Dominicis adesse talem obligationem. Ita DD. citati à Cardena, & Anacleto, quibus favere videtur Doctor noster Subtilis. -- Alii censent, hanc temporis determinationem relinquendam esse cujuslibet boni viri arbitrio, eò quòd tempus præcisum hujus obligationis nullibì clarè usque modò determinatum reperiatur. Ita DD. citati à Sanchez, & Suarez.

40 Ego autem teneo cum Cardena, & Doctoribus ab eo relatis, *disert.* 11. *à n.* 46. *& seqq.* præceptum Fidei obligare nos ad eliciendos frequenter actus Fidei; ita ut, si diuturno, vel longo tempore Fidelis homo cessaverit advertenter ab actibus Fidei eliciendis, peccabit mortaliter.

Ducor I. Ex Sacra Scriptura ad Romanos *cap.* 1. *v.* 17. ubi Apostolus ait: *Justitia enim Dei in eo revelatur ex Fide in Fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex Fide vivit.* Ubi noster Lyranus glossat, *Ex Fide in Fidem:* idest, ex Fide informi procedendo ad Fidem formatam. Licèt enim sit idem habitus Fidei, tamen dicitur informis, sine Charitate existens: &, superveniente Charitate, formatur; quia per hoc actus ejus efficitur meritorius Vitæ æternæ, & beatæ: & talis formata Fides vivificat & justificat: *Sicut scriptum est* Abacuc Proph. c. 2. *Justus autem ex Fide vivit.* -- Et Glossa Ordinaria ibi dicit: Justus ex Fide Christi vivit; ex hac enim Fide prudenter, fortiter, temperanter, & justè, rectè, sapienterque vìvit, qui fideliter vivit.

Cornel. à Lapide ibi explicat: *Justus autem ex Fide vivit*, quasi dicat: Vita Gratiæ vivit, qua vivit Justus. I. Incipit à Fide sola; II. Crescit, & perficitur Fide, licèt non sola, sed crescente ad Fidem vivam Gratiæ, & Charitatis, per observationem mandatorum, ut ea facias, quæ Fides jubet. Nam alioquin implicat vivere sine vita, aut Fide viva. Sicut ergo dicitur Prov. 4. v. 23. quòd *ex corde vita procedit:* idest, quòd homo ex corde vivat, & vitam hauriat; quia scilicet cor est radix vitæ, estque in homine primum vivens, & ultimum moriens; per hoc tamen non excluduntur cerebrum, pulmo, jecur, & cætera, quin ex iis quoque homo vivat; ita pariter dicitur, quòd *Justus ex Fide vivat:* quia Fides est initium, radix, & quasi cor vitæ spiritualis Gratiæ; per hoc tamen non excluduntur Spes, Charitas, aliæque Virtutes, quin ex iis quoque vivat Justus.

Deinde cùm in Hebræo dicitur: *Justus in Fide sua vivet:* Significat causam tam inchoantem, quàm conservantem vitam. Sensus enim est: *Justus in Fide sua* vivere pergit, uti in eadem vivere cœpit. Sic dicimus: Animal calore suo vivit: idest, vivere pergit, uti cœpit. Eodem modo: *Justus in Fide sua vivit:* idest, Justus, uti cœpit, ita pergit vivere in eadem Fide: eadem inquam, quoad objectum formale, & genericum, quod est *Credere Deo*; licèt, quoad objecta materialia, & specifica, alia sæpè sit Fides, quæ inchoat, alia quæ continuat Vitam Gratiæ, & Justitiæ ... Genericè ergo verum est: *Justus in Fide sua vivit:* idest, Justus cre-

credens, & ſperans in Deum incipit vivere ſpiritualiter: incipit habere rectam Animam, qua placeat Deo: ac rurſum pergens, & proficiens in hac ſua Fide, & Spe in Deum, pergit pariter, & proficit in vita ſpirituali, in rectitudine, & juſtitia Animæ: in gratia, & amicitia Dei, ut magis, magiſque Deo placeat. -- Hæc Cornelius à Lapide.

41 P. Joan. Cardenas *diſert.* 11. *à n.* 51. dicit: Ex Sacra hac Scriptura Rom. cap. 1. *Juſtus ex Fide vivit:* quam ſententiam repetit Apoſtolus ad Galat. c. 3. & ad Hebr. c. 10. probatur, quòd Fides neceſſaria eſt ad nutriendam, & conſervandam vitam ſpiritualem: Sicut neceſſarius eſt cibus ad nutriendum, & conſervandum corpus: Sed quod neceſſarium eſt ad nutriendam vitam (corporalem, vel ſpiritualem,) neceſſe eſt, quòd frequenter adhibeatur: ergo neceſſarium eſt (ſcilicet neceſſitate præcepti (frequenter adhibere, vel elicere actus internos Fidei. Quod comprobat aliis Scripturis, & auctoritatibus Sanctorum Patrum. *à num.* 53. *& ſeqq.*

42 *Ducor II.* Rationibus his Theologicis. I. Fidelis homo non poteſt diù permanere in Gratia ſine exercitio actuum internorum Fidei: patet: nam, attenta hominis fragilitate, difficillimum eſt, longo tempore conſervari ſine peccato mortali, niſi homo, repetitis actibus veræ Fidei circa maximas, & regulas ipſius Fidei (V. G. circa malum infinitum peccati mortalis, offenſam Dei, pulchritudinem Gratiæ, fœditatem culpæ, pœnas æternas, promiſſiones Gloriæ ſempiternæ &c.) niſi, inquam, homo actibus Fidei ſe muniat, & contineat in ſtatu Gratiæ. Atqui homo tenetur vi præcepti Divini continere ſe in ſtatu Gratiæ: ergo vi præcepti Divini tenetur homo ad non differendum longo tempore actus internos Fidei.

43 Præterea: Magna pars vitæ Chriſtianæ conſiſtit in credendo; nam vita Chriſtiana eſt exercitium virtutum, inter quas prima eſt Fides, quæ etiam ſemper prærequiritur ad omnem actum aliarum virtutum; ergo actus interni Fidei frequentes maximè neceſſarii ſunt ad vitam Chriſtianam exercendam. Sed tenemur, vitam Chriſtianam exercere; ergo tenemur etiam frequenter elicere actus Fidei.

Dices I. Hæc opinio de obligatione frequentandi actus Fidei non ſolùm ſemel in anno, ſemel in menſe, ſemel in hebdomada: verùm etiam frequentiùs, eſt nimis rigida; ergo non eſt tenenda; Quia timorati etiam viri tenentes hanc opinionem, & conſiderantes præceptum Divinum de tali, & tanta frequentia actuum Fidei, faciliter dubitabunt, an ſingulis etiam diebus teneantur elicere aliquem actum Fidei; & ſi non elicuerint, dubitabunt, ſe peccaſſe mortaliter; Ergo rigida, & nimis ſcrupuloſa eſt hæc opinio. 44

℞. *I.* Si eis non placet hæc opinio, ſequantur unam mitiorem ex ſuprà recenſitis *n.* 39. Non enim ego intendo obligare homines legentes hæc Scripta ad ſequendam meam opinionem; Nam in opinionibus unuſquiſque poteſt licitè ſequi opinionem verè & fundatè probabilem, relicta probabiliori, & tutiori. Etenim nolo eſſe de numero illorum, quos Diana *Coordinatus tom.* 1. *tract.* 1. *reſol.* 12. *in fine:* reprehendit, dicendo: *Sunt nonnulli, qui ita firmiter adhærent opinioni, quæ ſibi placet, ut omnes alias opiniones oppoſitas anathematizent, & deteſtentur, ac in eas cenſurando delirent;* -- quia experientia me docet, Confeſſarium quandoque talibus premi anguſtiis, ut libenter quærat, & amplectatur opinionem aliorum contra propriam, & ſic prudenter à multis ſe liberat ſcrupulis, & tricis. Nihilominus.

℞. *II.* Quòd eſt falſum argumentum propoſitum, & meum erit probare, hanc opinionem non eſſe rigidam, nec ſcrupuloſam, nec nocivam conſcientiis timoratis, ſed potiùs eſſe facilem, utilem, & jucundam. *Probo ergo I. ſic.* Praxis communis virorum timoratorum eſt, elicere frequentiſſimè actus Fidei; nam quavis die ſæpè ſe ſignant Signo Sanctæ Crucis; ergo tunc eliciunt actum Fidei de Unitate Dei, Trinitate Perſonarum, de Myſteriis Incarnationis, Paſſionis, Mortis, & Reſurrectionis 45

nis Domini Nostri Jesu Christi; nam in tali signo, & verbis illius continentur hæc Mysteria, ut docent communiter Catechistæ: (Vide Bellarminum in Explicatione Doctrinæ Christianæ: Reginaldum *lib.* 2. *cap.* 13. Gesualdum *tom.* 3. *de* 1. *Decal. præcepto tract.* 3. *cap.* 2.) -- Item devotè, & attentè recitant quotidiè Symbolum Apostolorum: ergo tunc eliciunt actum Fidei circa omnes Articulos. -- *Item* ferè omnibus diebus audiunt Missam, & adorant Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ: ergo credunt in Christum ibi realiter præsentem. *Item* recitant passim aliquas Orationes ad Deum, ad Beatam Virginem, & ad Sanctos; ergo credunt in Deum Remuneratorem: in Matrem Christi, & in Sanctos. -- *Item* in sero recitant Psalmum *De profundis*, vel aliam Orationem pro Defunctis; ergo credunt vitam æternam, & Purgatorium. -- *Item* sæpè confitentur Sacramentaliter, & recipiunt Eucharistiam; ergo credunt Remissionem peccatorum, quæ nobis datur ex Christi meritis, & credunt Veritatem, ac virtutem Sacramentorum &c. *Item* sæpè tentantur à diabolo, à mundanis hominibus, & à propriis concupiscentiis, eisque resistunt in Fide, & Oratione: & sic de similibus. Igitur sæpissimè satisfaciunt præcepto Fidei, licèt non reflectant, nec considerent, se satisfacere: Ergo facilis utilis, & jucunda est nostra opinio.

46 *Probo II.* Fideles timoratæ conscientiæ non debent sibi persuadere, hoc præceptum Fidei obligare sub mortali tali die determinato, vel tali hebdomada, aut mense; quia, ut diximus *suprà num.* 39. non reperitur usquemodò taxatum, aut determinatum tempus: neque nostra opinio determinat hoc, vel illud tempus; sed tantùm asserit probabiliter, actus fidei debere esse frequentes ita, ut diuturno, vel longo tempore non omittantur cum advertentia; ergo si sine advertentia omitteret quis tales actus, non peccaret mortaliter: & si cum advertentia omitteret tales actus non statim peccaret graviter, nisi per longum tempus, puta si *per unum*, *vel alterum mensem*, deliberatè omitteret omnem actum Fidei, quod est difficile, ut eveniat in praxi homini timoratæ conscientiæ: Ergo hæc opinio non est rigida, sed suavis, & discreta.

Dices II. Illi actus Fidei frequentissimi, quos solent elicere Fideles timorati, non videntur esse actus Fidei *per se*, sed *per accidens*, occasione, vel necessitate aliarum Virtutum, ut Orationis, Religionis, Adorationis, Contritionis, Sacramenti &c. ergo per illos actus non videntur satisfacere præcepto Fidei *per se* obligante. -- ℞. Cum P. Cardena *loc. cit. num.* 67. & 68. quòd licèt præceptum Fidei exigat frequens exercitium actuum Fidei *per se*, & ex vi propria, impletur tamen sufficienter, quamvis tales actus eliciantur ex motivo alterius virtutis; nam licèt præceptum hoc Fidei *per se* detur ex ipso motivo Fidei, non prohibet tamen exercitium hujusmodi ex motivo, vel præcepto aliarum Virtutum; Ergo ex quocumque motivo eliciantur actus Fidei, impletur præceptum Fidei, & simul alterius Virtutis, V. G. Contritionis, Religionis, Orationis &c. Ergo facilis redditur nostra opinio. 47

Ex dictis, & probatis patebit causa, & ratio damnationis harum thesium, videlicet: num. 16. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.* -- num. 17. *Satis est, actum Fidei semel in vita elicere.* -- & n. 65. *Sufficit illa Mysteria* (Trinitatis, & Incarnationis) *semel credidisse:* Quas Innoc. XI. tanquam falsas, & scandalosas damnavit. 48

Ex damnatione ultimæ thesis colligitur, quàm frivola sit illa frequens excusatio nonnullorum senum infimæ conditionis, qui dum interrogantur à Confessario de prædictis Mysteriis, dicunt, *se illa percepisse in pueritia, at modò ampliùs non recordari:* ergo, *inferas*, si non ampliùs recordaris, quomodo satisfacies præcepto Divino de eliciendis frequenter actibus Fidei circa illa principalia nostræ Fidei Mysteria?

ria? Confessor timens Deum, te deprecor, ut tu recorderis obligationis tuæ, & hujusmodi ignorantes, aut charitativè instruas, aut remittas ad eorum Parochos; quia, ut vidimus, constat manifestè, eos incapaces esse Absolutionis Sacramentalis. Oh ignorantia, mater cunctorum errorum, quot Animas perdis? *Qui enim ignorat, ignorabitur;* ut dicit Apostolus in epist. 1. ad Corinth. c. 14.

TRACTATUS IX.

DE VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

QUæro I. *Quænam sunt vitia, seu peccata contra Fidem Divinam?*

1 *Respondeo I.* Sunt omnia peccata *Infidelitatis*. Infidelitas est vitium, seu peccatum genericum ex natura rei Fidem à Deo revelatam excludens. Duplex autem est Infidelitas; Una dicitur negativa: altera privativa. *Infidelitas negativa* est, quæ reperitur in illis, qui nullam habent notitiam veræ Religionis, & Fidei Catholicæ, ut Gentiles, & Pagani, qui nihil de nostra Fide, & Religione audierunt. -- *Infidelitas* autem *privativa* est, quæ reperitur in illis, qui quidem habuerunt sufficientem notitiam veræ Fidei, & Religionis nostræ, sed noluerunt ei assentire. Prima excusare potest aliquando à peccato; Secunda verò nullo modo excusat, quia voluntaria est; quinimò est gravissimum peccatum; nam opponitur & Virtuti Religionis, & Fidei; tum quia excludit medium absolutè necessarium ad Salutem; *Qui enim non credit, jam judicatus est*, dicit Dominus Joan. c. 3. Idest, habet in se causam manifestam suæ condemnationis: ut glossat Lyra; Nam ipsum discredere impœnitentis supplicium est; Esse enim extra Lumen veræ Fidei, maximum supplicium est; ut dicit Chrysostomus.

2 ℞. *II.* Species Infidelitatis privativæ sunt tres, nempè Paganismus, Judaismus, & Hæresis. *Pagani* sunt, qui sentiunt contraria Fidei Christianæ, quam nullo modo volunt profiteri: ut sunt *Idololatræ*, nempè colentes plures Deos, seu Idola sua, & simulacra Gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Item *Turcæ*, qui licèt unum Deum dicantur colere, impia tamen de Deo sentiunt, sicque verum Deum de facto non colunt. -- *Judæi* sunt, qui adhuc Legem Mosaicam quoad Cæremonialia, & Legalia profitentur, at parùm revera de Moralibus curant, totumque novum Testamentum negant, quippè qui pertinaciter credere nolunt, Messiam jam venisse; nam Christum Dominum, quem crucifixerunt, perfidè negant fuisse Messiam &c. -- *Hæretici* sunt, qui post receptum Baptismum pertinaciter sentiunt aliquid contra aliquam Veritatem Fidei Catholicæ.

Quæro II. *An detur, vel possit dari Infidelitas purè negativa, excusans à peccato pro formali?*

℞. *I.* Plures DD. censent, dari non posse in adultis infidelitatem purè negativam, seu ignorantiam invincibilem circa verum Deum, veramque Religionem; Quia vel homo adultus, ratione utens, facit quod in se est, ut cognoscat verum Deum, veramque Religionem, vivendo secundùm Legem naturalem, quæ inserta est in corde humano; & tunc suo tempore illuminabitur à Deo immediatè, vel mediatè, nempè mediante Angelo, vel homine Fideli, prout Deo placuerit, & consequenter non habebit Infidelitatem purè negativam, nec ignorantiam veri Dei, veræque Religionis (quæ est nostra Catholica, extra quam nulla est Religio, nec Spes Salutis æternæ.) Nam facienti quod in se est, Deus regula- 3

gulariter non denegat suam Gratiam; Christus Dominus est *Lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc Mundum*. -- Vel homo adultus non facit quod in se est, non servans Legem Naturæ quantum potest; & tunc ponit obicem per sua peccata, sicque culpa illius est, ut non illuminetur: ideoque talis ignorantia, aut infidelitas in ipso culpabilis est; ergo non est purè negativa.

Et hoc maximè verum est his nostris temporibus, quibus, evulgatio Euangelii sufficienter facta est vel in re, vel in fama per totum, universumque Mundum; ergo &c. Ita sentiunt Alexander de Ales: D. Bonaventura: Scotus: Gabriel: Adrianus: Guilielmus Paris: & alii Doctores.

4 ℟. *II.* Alii non pauci DD. censent contrarium, nempè dari posse, & aliquando de facto dari Infidelitatem purè negativam, ac ignorantiam invincibilem circa Catholicam Fidem, veramque Religionem, excusantem à peccato pro formali. Quia multi, non solùm temporibus antiquis, sed etiam nostris, inventi sunt Populi, qui nullam de Euangelio notitiam habuerunt. Patet hoc ex relatione Religiosorum Missionariorum, qui novissimè nostram Sanctam Fidem in variis Regionibus longinquis prædicantes, testati sunt, nec leve quidem vestigium, aut fundamentum veræ Religionis se reperisse in illis hominibus; Et cùm hoc paucis abhinc annis acciderit, videtur moraliter certum. Et quid in aliis Orbis partibus remotioribus, quas ignoramus? At isti miseri homines non damnabuntur ex sola hac ignorantia veræ Religionis, quia est eis invincibilis, & inculpabilis, sed ob eorum peccata contra Legem Naturæ facta. Ita D. Thomas: Cajetanus: Medina: Vega: Vittoria: Petrus à Soto: Dominicus à Soto: Valentia: Azorius: Sanchez: Suarez: Vasquez: Filliucius: Becanus: Fagundez, & alii cum Gesualdo: Mastrio *Moral. disp. 10. num. 17.* Laymanno *lib. 2. tract. 1. c. 6. num. 1. & c. 8. n. 3. & c. 12. n. 1.*

Sed quæres: An de facto Fides Christi per totum Orbem terrarum ab Apostolis fuerit prædicata? ℟. Affirmativè: Quia ipse Dominus Jesus Christus dixit eis: *Euntes ergo docete omnes gentes &c.* Matth. 28. Et Marc. 16. *Euntes in Mundum universum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* -- Tum quia noster Nicolaus de Lyra in Psal. 18. ad illum versum, *In omnem terram exivit sonus eorum &c.* sic glossat, dicens: Paulus Apostolus in lege, & Prophetis edoctus per eruditionem humanam, & Divinam allegat litteram hujus Psalmi, ut dictam de publicatione Euangelii per Apostolos, & Discipulos Christi, Rom. 10. *Sed dico: Numquid non audierunt?* quasi dicat: *Sic*. Quod probat per litteram hujus psalmi, dicens: *Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum &c.* -- In die autem Pentecostes Apostoli, & Discipuli Christi prædicaverunt Euangelium in Jerusalem, quo tempore erant ibi Judæi ex omni Natione quæ sub cœlo est, & unusquisque audivit linguam suam, in qua natus fuit &c. postea publicaverunt magnalia Dei per alias Mundi partes: sicque brevi tempore fuit prædicatum Euangelium omnibus nationibus in tota terra habitabili, vivente adhuc D. Petro Apostolorum Principe, uti testatur Lyranus ibi, & in psal. 147. v. *Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo ejus:* cui concordat Glossa ordinaria, & Interlinearis, quæ dicit: Sermo Christi citò mundum implevit cognitione veritatis. Ergo &c.

Hoc etiam docet, & probat Jacobus de Valentia in psal. 18. v. 3. ubi dicit: Nec fuit aliqua Provincia, vel pars aliqua Mundi, quæ eorum prædicationem non audiret &c. & v. 4. dicit: Nulla fuit pars in Mundo, aut lingua, ad quam non pervenerit Euangelium aut per Apostolos, aut per Discipulos, vel Successores eorum: & ibi optimè explicat, ac probat. -- Idem sentit noster Franciscus Titelmanus in Elucidatione ejusdem psalmi 18. & 147. v. 4. ubi ait: Atque per hos Apostolos, cœterosque Fidei Prædicatores emisit Verbum Salutaris Fidei in omnem terram, & in omnes fines Orbis terrarum: ac Verbum hoc velociter cucurrit, celerrimèque pervolavit per totum Mundum.

Unde

Unde ego adhæreo ſententiæ primæ ſupra n. 3. probatæ: & ad ſecundam n. 4. reſpondere poſſum, hanc ignorantiam veræ Fidei accidiſſe talibus hominibus vel ex culpabili incuria ſuorum Parentum, & Avorum, vel ex propria accidia circa ſpiritualia, & æterna Bona, quia noluerunt intelligere Spiritus Sancti inſpirationem, nec quærere debito modo veritatem: ſicque ipſimet fuerunt rebelles Luci Divinæ, ac cum propriis vitiis poſuerunt obicem ulterioribus donis ſpiritualibus: ut jam vidimus, modòque videmus in multis Regionibus, & Sectis, quæ reſpuunt Miſſionarios, atque occidunt plures Eccleſiæ Sanctæ Miniſtros; ergo nolunt intelligere veritatem veræ Fidei; & conſequenter eorum ignorantia eſt voluntaria, & culpabilis.

Hìc tamen cavendæ ſunt ſequentes propoſitiones damnatæ. la 68. Baii, quæ dicebat ſic: *Infidelitas purè negativa in iis, quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt*. Et la 2. ex 31. damnatis ab Alex. VIII. quæ ſic ſonabat:

Tametſi detur ignorantia invincibilis Juris Naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat à peccato pro formali.

Item videndæ ſunt duæ theſes ſimul, & ſeorſim damnatæ ab eodem Pontifice, tractantes de *Peccato philoſophico*: *quas reperies in fine 2. Partis hujus Lucis &c.*

Quæro III. *Quid eſt Hæreſis?*

5 ℞. *I.* Eſt error pertinax hominis Chriſtiani, contrarius alicui veritati Fidei Catholicæ. -- Explico ſingulas particulas. I. Dicitur *Error*: nempè exiſtimatio veri pro falſo, aut falſi pro vero; Ubi enim non eſt error intellectus, non eſt hæreſis, quamvis factum ipſum eſſet contra Fidem materialiter. II. Dicitur, *contrarius alicui veritati Fidei*. Quia non quilibet error eſt hæreſis; Errare enim V. G. in ſcientia aliqua humana, aut naturali, vel in opinionibus, non eſt hæreſis, quia hæreſis eſt error tantùm in his, quæ Fidei Catholicæ, & Divinæ Veritatis ſunt: ſicque hæreſis eſt error contrarius primæ Veritati. III. Dicitur *alicui veritati &c.* Quia Hæreticus propriè eſt, qui non totam negat Religionem Chriſtianam, ſed aliquam partem, V. G. negat unam, vel alteram propoſitionem, aut Articulum unum, vel alterum Eccleſiæ Dei. Qui enim totam negat Religionem Chriſtianam eſt Apoſtata, vel Infidelis, aut Gentilis.

IV. Dicitur, *Hominis Chriſtiani error*: Ideſt Baptizati validè; Qui enim nunquam baptizatus fuit validè, quantumvis erret in dogmatibus, non vocatur hæreticus propriè, ſed Infidelis, Incredulus &c. V. tandem dicitur: *Error pertinax*, ideſt cum pertinacia voluntatis. Tunc autem datur hæc *pertinacia*, quando homo ſcit, hoc, vel illud, quod tenet, affirmat, vel negat, eſſe contra Eccleſiam, & adhuc vult illud ſuſtinere. 6

℞. *II.* Duo neceſſariò requiruntur ad Hæreſim propriè captam I. Error intellectus contra Fidem. II. Pertinacia voluntatis: Unde Hæreſis poterit breviſſimè ſic definiri: *Eſt error pertinax contra Fidem*. Taliter autem neceſſaria eſt iſta pertinacia, ut ſine illa quilibet error contra Fidem nunquam ſit hæreſis, ſeu hæreticalis pro formali, nec homo talem habens errorem dicatur hæreticus propriè, & formaliter; quia neſcit hoc eſſe contra Eccleſiam, vel Sacram Scripturam: & quia eſt (ut hìc ſupponitur) animo paratus credere quod tenet Eccleſia Dei. Quare multi homines rudes habentes errores contra Fidem, excuſantur ab hæreſi; ſed à peccato mortali ignorantiæ rerum Fidei, non facilè excuſantur, quia tenentur addiſcere, & ſcire Articulos Fidei. 7

Quæro IV. *Quandonam homo rudis cenſeri poteſt pertinax in ſuo errore?*

℞. Quando tenet aliquid, quod certò ſcit, eſſe contra Sanctam Matrem Eccleſiam; quia hæc eſt ratio tali homini credendi: credit enim quod credit Eccleſia, vel ſcit, ſe teneri ad ſic credendum; & tamen hoc, vel illud non vult credere: ergo &c. 8

Quæro V. *Sed quid, ſi talis homo ruſticus teneret aliquid, quod ſciret eſſe contra determinationem Papæ, vel Concilii? Eſſetne tunc hæreticus?*

℞. Quod

9 ℞. Quòd non: Quia adhuc non est pertinax; nam ipse non tenetur scire, Determinationem Papæ, vel Concilii Generalis esse bonam, & certam Regulam Fidei; nisi sciat, illam determinationem esse quid de Fide Catholica, & quod tenet, & docet Ecclesia. Ita Cardinalis Toletus, *Instruct. Sacerd. lib.* 4. *c.* 3. *n.* 4. & alii DD. Generaliter enim tunc datur pertinacia sufficiens ad hæresim, quando dignoscitur aliquid esse contra Ecclesiam, & adhuc tenetur, defenditur, & sustinetur.

Quæro X. *Quandonam dignosci potest pertinacia in homine docto?*

10 ℞. Quando doctus homo tenet aliquid, quod scit esse contra Ecclesiam, vel contra Traditiones Apostolicas, vel contra aliquam Canonicam Scripturam, vel contra Determinationes Pontificum, vel contra Concilia; statim est pertinax, & hæreticus; quia ex propria voluntate eligit, vel amplectitur illum errorem in Fide, & facit Sectam; quia à Fide recepta, & ab unione Fidelium se disjungit, & sic ab Ecclesia Catholica discedit.

Quæro VII. *Quot modis peccare quis potest peccato hæresis?*

11 ℞. Tribus modis. I. *Interiùs tantùm:* quando quis in corde suo habet, & voluntariè retinet aliquem errorem cum pertinacia erga materiam nostræ Sanctæ Fidei: nullo tamen actu exteriori illum manifestavit. II. *Exteriùs tantùm:* quando quis jam in corde retinens veritatem, & unitatem Fidei, exteriùs tantùm facit, vel metu, vel ira, vel alio motivo, aliquem actum contra Fidem. III. *Interiùs, exteriùsque simul:* quando quis & intùs in corde, vel animo suo tenet aliquem errorem contra veram, & Catholicam Fidem, & etiam foris signo aliquo sensibili, & intelligibili, sive coram aliis, sive solus nullo nunc, vel tunc præsente, illum errorem manifestat.

12 *Primus*, & *Tertius* modus faciunt hominem verè hæreticum: quia per talia peccata amittitur Fides interior. *Secundus* autem modus non facit hominem simpliciter hæreticum: quia ibi verè non est error, qui necessarius est in hæresi: est tamen peccatum mortale contra Fidei Confessionem. Quamvis in foro fori, seu exteriori Judicio S. Inquisitionis, (quod de externis considerat, & judicat) præsumatur hæreticus, & puniri possit ut hæreticus.

Peccatum hæresis primo modo factum, nempè interiùs tantùm nulli subjacet excommunicationi; Quia Ecclesia, (quantum ad Forum exterius) non se intromittit in judicando, & puniendo actus solos interiores... Ergo tale peccatum nullam habet reservationem. Peccatum autem hæresis tertio modo factum, nempè interiùs, exteriùsque, quantumvis occultissimum, & nulli hominum cognitum, habet annexam Excommunicationem in Bulla Cœnæ Domini fulminatam *num.* 1. Unde ipsius absolutio ad Papam spectat. Peccatum tandem hæresis secundo modo factum, nempè exteriùs solùm nullam habet annexam Censuram, sicut nec primo modo factum, potestque à quovis Confessario absolvi; quia Excommunicatio Papalis lata, & fulminata est contra *Hæreticos formales:* atqui ille, qui tantùm exteriùs protulit hæresim, vel fecit aliquem actum externum contra Fidem, non animo tamen hæreticali, non est hæreticus pro formali, cùm Fidem, ut supponitur, retineat veram, & Catholicam: præsumitur tamen, ut dixi, esse hæreticus, & est denunciandus &c. 13

Unum hìc adverto pro Confessario tyrone: In aliquibus Diœcesibus reservatur *Blasphemia hæreticalis* contra Deum, Beatissimam Virginem Mariam, & Sanctos: intelligitur iste Casus de Blasphemia *hæreticali pro materiali*, ut superiùs dictum est, nimirùm quando quis ex iracundia, vel alia passione agitatus externam tantùm profert hæresim, seu Blasphemiam hæreticam; nam si interiùs adhæreret tali hæresi, esset etiam hæreticus formalis, sicque ejus peccatum esset reservatum non Episcopo, sed Papæ soli: ut patet in Bulla Cœnæ: num. 1. 14

Quæro VIII. *Dubius in Fide estne hæreticus?*

℞. Moraliter loquendo, qui voluntariè, ac deliberatè dubitat de rebus Fidei, 15

Fidei, existimatur tanquam hæreticus à Sacris Canonibus: Cap. 1. De hæreticis: ubi dicitur: *Dubius in Fide est infidelis, idest hæreticus*. Ratio est: quia dum quis, jam Christianus, voluntariè de tali Fide, vel Articulo Fidei dubitare vult, habet etiam conjunctum judicium practicum, quo judicat, quòd hæc res Fidei sit in se dubia, vel ambigua, aut opinabilis; maximè quando pertinaciter vult dubitare, & non sit paratus corrigi à Doctiore se in tali materia. Sed cum Fide Divina, (quæ est veritas certissima, & infallibilis) nequit stare voluntaria dubitatio de opposito: Ergo scienter dubitans non est Catholicus, nec Fidelis.

16 Duo autem necessaria sunt, ut dubitans sit hæreticus. *Primum*, ut tale dubium sit cum pertinacia volitum: scilicet, qui dubitat de aliquo Articulo Fidei, sciat etiam illum Articulum esse de Fide, & doceri ab Ecclesia. *Secundum*, ut tale dubium sit deliberatè voluntarium, nempè quòd quis propria spontè habeat, & acceptet tale dubium.

17 Hoc est valdè notandum pro personis timoratis, & scrupulosis, quæ patiuntur quandoque multa, & varia dubia contra Articulos Fidei, sed nimis involuntariè, & ex sola Dæmonis suggestione; Ideoque vera dubia non sunt, sed meræ apprehensiones argumentorum sophisticorum, quæ militant contra Fidem Divinam. Hæc igitur dubia apprehensa, (sed non admissa) tam longè distant ab hæresi, ut, si patienter propter Christum ferantur, materia sint magni, & continui meriti, juxta illud D. Jacobi c. 1. *Beatus vir, qui suffert tentationem &c.*

Quæro IX. *Qui scit Titium esse hæreticum, ad quid tenetur?*

18 ℞. Si sciat ex certa scientia, vel evidentia talem esse hæreticum pertinacem, sive secretum, sive publicum, tenetur sub mortale revelare, & denunciare eum Inquisitori, aut Ordinario: Et non denuncians incurrit Excommunicationem ab Inquisitoribus S. Officii fulminatam in Edicto singulis annis publicato per omnes Ecclesias nostræ Italiæ.

Quæro X. *Quid, si constaret, talem hominem errare ex ignorantia, non verò ex pertinacia?*

℞. Aliqui dicunt, quòd non esset 19
tunc statim denunciandus, sed semel admonendus, quam admonitionem si sperneret, jam ut pertinax esset judicandus, & denunciandus. Ita Card. Toletus, Alphons. de Castro, Durandus, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. Alii autem dicunt oppositum, quod est tutius in praxi, vide Sanchez *in Decal. lib.* 2. *cap.* 32. *n.* 47. ubi plura ad propositum. Ratio est: quia error in fide, etiam materialis, extrinsecatus solet deferri ad Tribunal S. Officii, ad quod spectat indagare de intentione delinquentis in hac materia. Diana Coord. *tom.* 5. *tract.* 9. *resol.* 3. & 5.

Quæro XI. *Scio Titium esse hæreticum pertinacem, at non possum probare per Testes, teneor ne eum denunciare?*

℞. Quòd sic. Ratio est: quia De- 20
nunciator non tenetur probare quod deponit, sed tantùm fateri meram veritatem facti: maximè quando urget præceptum Ecclesiæ, vel S. Inquisitionis, de denunciatione peragenda in materia Fidei contraria, nempe hæresi, vel suspicione prudenti de hæresi. Unde meritò damnata est ab Alexandro VII. hæc propositio n. 5. *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

Quæro XII. *Quale remedium dandum est illis, qui affliguntur, & angustiantur tentationibus contra Fidem?*

℞. Hoc optimum; ut sic tentati nul- 21
lam faciant existimationem talium cogitationum, quæ à Diabolo immittuntur timoratis, & timidis conscientiis ad impediendam Animi tranquillitatem, & ut sic angustiati fastidiant vitam spiritualem. Nullo autem pacto disputent cum illis, quia cum Serpente antiquo indirectè litigabunt, & facillimè decipientur ab eo, sicut decepta fuit Mater Heva, ex qua ruina Mundi originem habuit, Ita D. Bonaventura *in opusc. de profec. Relig. c.* 3. Gerson *Alphab.* 62. *litt. O.* & plures alii DD. cum communi Sententia SS. PP.

Quæro XIII. *Quænam est differentia inter propositionem hæreticalem, & blasphemiam hæreticalem?*

22 ℟. Differentia est ista, quòd Blasphemia hæreticalis ultra hæresim, quæ continetur in propositione tali, continet etiam convicium contra Deum, vel B. V. Mariam, vel Sanctos: Propositio autem hæreticalis est assertio contra aliquem Fidei Articulum. V. G. Si quis diceret seriò hæc verba: *O Deum injustum!* proferret blasphemiam hæreticalem: Et si in corde ita teneret, *Deum* nempè *esse injustum*, esset hæreticus, & blasphemus; Si autem non ita teneret in corde quod ore protulit, esset tantùm blasphemus, non verò hæreticus. -- Si quis autem diceret: *Credo quòd Deus sit injustus*; vel *Deus est improvidus:* diceret propositionem hæreticalem: Et si ita credit, ut dixit, est hæreticus; Quia est certum de Fide, quòd Deus est justus, & providus; ergo oppositum dicere, & tenere, est hæresis.

Quæro XIV. *An ignorantia crassa excuset à peccato hæresis?*

23 ℟. Quòd sic: Ratio est, quia hæresis formalis debet esse actus intellectus practici, consentiente voluntate, & eligente talem errorem, quem certò novit esse contra Veritatem Catholicæ Fidei, seu Ecclesiæ: At in casu nostro, quando V. G. Titius per ignorantiam, quomodocumque crassam, credidit aliquem errorem contra Fidem, vel illum etiam pronunciavit, non per hoc dicitur pertinax in tali errore; ergo talis error dici debet potiùs materialis hæresis, quàm formalis: dummodò Titius semper sit paratus credere, & tenere quod docet, & tenet Ecclesia Catholica. *Ita Gesualdus cum pluribus DD.* Tum quia, peccatum hæresis non est peccatum ex ignorantia, sed ex malitia, ac infidelitate positiva: ad hoc autem requiritur, ut Titius, postquam contrarium est sibi sufficienter propositum, idest, quando scit contrarium teneri, & doceri ab Universali Ecclesia, adhuc suum errorem in Fide retineat: Ita Anacletus, Mastrius, *& alii cum communi.* At in casu nostro hoc non accidit: ergo &c.

Quæro XV. *Quomodo se gerere debet quisque studiosus, & doctus, ne in aliquam incidenter cadat doctrinam hæreticam, aut erroneam?*

℟. Debet, corde, ore, & Scriptura omnia sua dicta, & scripta judicio, & correctioni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ est *Columna, & firmamentum Veritatis*, subjicere; ut faciunt omnes Scriptores Catholici. Qui enim ignorat, hanc, vel illam opinionem adversari Doctrinæ Catholicæ, licèt adhæreat libenter tali opinioni, eamque acriter tueatur, non est dicendus *hæreticus*, sed *erraticus*: ut dicit Fagnanus *ad cap. Damnamus, n.* 26. quia adhuc non est pertinax in tali errore; Ergo qui in doctrina Fidei, & morum se subjicit Regulis, & Censuris Ecclesiæ Romanæ, nunquam incidet in doctrinam aliquam erroneam, aut hæreticam, saltem formaliter loquendo: nec ut hæreticus unquam reputabitur: Ut colligitur *ex Can. dixit Apost.* 24. q. 3. Nemo enim est hæreticus formaliter, qui paratus est corde, & animo, lingua, & calamo se retractare, ac judicium suum Ecclesiæ Dei submittere: Prætereà omnes, & singuli hæretici se opponunt Universali Ecclesiæ, cujus caput Romanus est Pontifex, seu Papa, cujus infallibilem, in proponendis, & definiendis Fidei dogmatibus, auctoritatem contumaciter negant; Si enim eam agnoscerent, & crederent, aut ab Ecclesia corrigi parati essent, si fortè à via veritatis deflecterent, hæretici non forent: ut observat Laymannus cum Gabriele, & Lopez. Nam ille propriè hæreticus est, & judicatur, qui in sententiis, sive dogmatibus Fidei Catholicæ ab Ecclesia contumaciter recedit.

TRA-

TRACTATUS X.

DE PRÆCEPTO SPEI, & vitiis contra Spem.

QUæro I. *Quid est Spes?*
1 *Respondeo I.* Spes in communi capta, est inclinatio quædam voluntatis, vel appetitus in bonum absens difficile, at possibile obtineri. -- ℞. 2. Spes autem Christiana est inclinatio ad futuram Beatitudinem, Dei auxilio consequendam. Ita Toletus. -- ℞. 3. Spes Theologica, est virtus divinitùs infusa, qua desideramus, expectamus consequi Bonum Infinitum, quod est Deus, (ex gratia, & meritis) in Patria adipiscendum. Ita Anacletus cum Scoto. -- At istæ definitiones sunt juxta strictiorem Spei acceptionem, traditam à Scholasticis cum Magistro Sententiarum, nempè Petro Lombardo *in* 3. *dist.* 26. qui sic eam definivit: Spes est expectatio certa Beatitudinis, ex Dei Gratia, & nostris meritis: ideò Spes nostra Catholica poterit exactiùs definiri sic: Spes est Virtus theologica, quæ facit tendere in Deum, tanquam in bonum nostrum finale adipiscendum, & in adjutorium Divinum efficax nobis promissum ad vitam Æternam obtinendam. Ita ex D. Thoma 2. 2. *q.* 17. *a.* 6. *ad* 3.

2 Ex dictis *colligitur I.* Quòd objectum terminativum hujus Virtutis est Deus, quatenus nobis bonus est: Seu consecutio Boni Infiniti consistens in visione, & fruitione beatifica ipsiusmet Dei: & hoc à Theologis Scholasticis vocatur Objectum primarium, seu principale Spei.

Colligitur II. Quòd Spes habet pro objecto secundario omnia auxilia Divina tam ordinis Supernaturalis, ut sunt condonatio peccatorum, remissio pœnæ, collatio gratiæ, gratia efficax, & plura alia: quàm etiam ordinis naturalis, nempè bona corporalia, quæ aliquo modo conducunt, vel inserviunt ad attingendum objectum primarium Spei. Siquidem ea omnia speranda sunt à Deo, quæ sunt media vel proxima, vel remota ad possidendum ipsummet DEUM.

Colligitur III. Quòd Objectum motivum sperandi omnia prædicta est Summa, & infinita Dei promittentis Fidelitas, qui, quod promittit, potest præstare, quia omnipotens est: vult præstare, quia benignissimus, & optimus est: & certissimò præstabit, quia fidelissimus est. 3

Colligitur IV. Quòd Spes nostra habet in se constantem, & infallibilem certitudinem, & fiduciam obtinendi rem speratam: quia innititur Divinæ Promissioni, & obtemperat Divino præcepto sperandi in ipso Deo. Hoc patet ex D. Paulo, qui vocat Spem *Anchoram Animæ tutam, ac firmam:* Hebr. 6. Et dicit, quòd *Spes non confundit:* Rom. 5. Unde Concilium Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 13. docet, quòd *In Dei auxilio firmissimam Spem collocare Omnes debent.*

Colligitur V. Quòd per accidens, & ex parte nostra Spes potest esse incerta, & fallibilis: Quia supponit, & exigit nostra merita, & cooperationem fidelem: atqui de his non possumus habere certitudinem infallibilem: ergo &c. Quare Concilium loc. cit. dicit: *Nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur.* 4

Nihilominus, ut docet optimè Layman cum D. Bernardo, D. Bonaventura, D. Antonino, & Navarro, possumus habere quamdam certitudinem moralem, quæ oritur ex singulari Dei providentia circa nos, ex tot Spiritualibus beneficiis, & ex aliis Signis Prædestinationis nostræ (maximè verò quando quisque Fidelis timoratæ conscientiæ nullum sentit in se amorem erga peccatum mortale, quinimò mori

mori potiùs paratus est, quàm grave peccatum admittere, ac firmiùs Deo etiam imposterum serviendi propositum in se experitur:) sicque pia fiducia consolatur nos, ne dubitationis nostræ salutis Æternæ anxietate cruciemur, neve in laqueum diffidentiæ incurramus.

Quæro II. *An aliquis possit esse certus de propria salute æterna?*

5 ℞. Ex supradictis patet resolutio hujus quæsiti; Nemo enim hominum viatorum, sine speciali revelatione (quæ raró fit etiam Viris Sanctis) certus esse potest, (*certitudine Fidei, quæ aufert omnem dubietatem*) se vitam æternam beatam absoluté, & finaliter consecuturum. Quod sapienter Deus ordinavit; quia timor iste est valdè utilis ad humilitatem continuò servandam, & ad salutem ipsam, majori cum merito, cautione, ac diligentia procurandam. Quare nec peccator desperare debet, cùm uno tandem die se justum efficere possit; nec innocens, vel Sanctus debet esse securus, cùm quovis die possit evadere malus, & injustus, ac reprobus; Ergo omnes inter Spem, ac timorem ambulare in via Dei debemus: ut docent omnes Sancti Patres.

6 *Attamen major esse debet Spes*; quia principalior, & potior est Gratia Dei, quæ per merita Christi Redemptoris nostri nobis communicatur: quandoquidem etiam merita nostra à meritis Christi dependent in fieri, & conservari, & ab ipsis vim, & efficaciam accipiunt, sicuti palmites à vite, & in vite pendentes, & manentes, vivunt, crescunt, & fructificant; major, inquam, debet esse Spes Salutis, quàm timor damnationis: quia Sacræ paginæ magis inculcant Amorem Dei, quàm Timorem: & Deus plus amari vult, quàm timeri. Spes autem caussat, & auget amorem, dilatat cor, corroborat voluntatem, ac fortissimum confert nobis solatium; ergo &c.

Quæro III. *Quales sunt actus virtutis Spei Theologicæ?*

7 ℞. Sunt isti, videlicet, *I.* Amor concupiscentiæ erga Deum, tanquam Summum bonum nostrum: & per hunc amorem homo justus, ac timoratus præfert hoc bonum omni alii bono concupiscibili, estque paratus ad quærendum illud summum bonum omnibus modis sibi proportionatis, & possibilibus. Ex hoc amore oritur *II. Actus*, qui est desiderium obtinendi, & habendi tale bonum absens; Ex quo nascitur *III. Actus*, qui est ipsius Spei, quo voluntas conatur tendere in illud bonum, tendendo etiam per media apta, & necessaria; quia possibile est acquisitu talibus mediis; Ex hoc procedit *IV. Actus* qui est expectatio talis boni; expectamus enim illud propter mediorum efficacitatem, præsertim ex efficacitate Sacramentorum, ac cæterorum, quæ se tenent ex parte Dei auxiliantis, & promittentis, scientes plenissimè, quòd quæcumque promisit nobis Deus, potens est, & facere, atque misericorditer, ac benignè faciet; *Et iste est proprius, ac principalis actus Spei Theologicæ*, nimirùm certa expectatio Beatitudinis Æternæ per media efficacia Divinitùs ordinata, nobisque concessa: quoniam Deus Fidelis est, ac misericors. Hoc enim tantum bonum speramus, & expectamus gaudentes, non quasi confisi nostris meritis, ac viribus, sed Dei, ac Domini nostri Jesu Christi, qui meruit nobis, ac promisit Vitam Æternam.

Quæro IV. *Si Deus exigit nostra bona opera ad nostram Salutem, quare non possumus sperare in ipsis?*

℞. Ex dictis n. 6. patet responsio: 8
Licèt enim hæc duo, *Gratia Dei, & opera nostra* conjunctim necessaria sint hominibus adultis, veluti media ordinata à Deo ad Beatitudinem Æternam consequendam: tamen Gratia est medium principalius, quod per merita Christi nobis præstatur, & ab eo merita nostra vim, & efficaciam accipiunt. Etenim hoc est certum de fide: Quòd sine Christo nihil possumus facere, quod ad justitiam coram Deo, & quod ad vitam æternam utile sit. -- Aliquo tamen modo possumus in nostris bonis operibus Sperare, seu confidere, videlicèt, non quatenùs præcisè ex nobis, aut viribus naturæ sunt, sed quatenùs ex Dei gratia, & adjutorio proficiscuntur,

tur,

tur, ac Dei dona sunt, atque media misericorditer ordinata ab ipso Deo ad vitam æternam, tanquam Mercedem, & Præmium consequendum à nobis. Tanta enim est Dei erga nos Bonitas, ut nostra velit esse merita, quæ sunt verè ipsius Dona. Vide Tridentinum Conc. *sess. 6. c.* 16. Laymannum *lib.* 2. *tract.* 2. *cap* 1. *n.* 7.

Quæro V. *Quænam à Deo Speranda sunt nobis?*

9 ℟. Ex dictis n. 2. patet responsio. I. Enim debemus sperare in ipsum Deum tanquam supernaturalem finem ultimum, & Beatitudinem nostram. II. Media supernaturalia ad hunc finem conducentia. III. Bona naturalia, & temporalia aliquo modo necessaria, ac utilia; Ratio est, quia horum omnium Auctorem Deum esse, ac Largitorem credimus fide supernaturali: ergo etiam à Deo ipso obtinere ea omnia desideramus, ac petimus, expectamus, & tanquam à Deo Optimo provenientia nobis delectamur habere, ac possidere.

Quæro VI. *Quandonam infunditur nobis habitus hujus Virtutis Spei?*

10 ℟. In prima hominis Justificatione simul cum habitibus Fidei, & Charitatis: ut docet Conc. Trid. *sess.* 6. *c.* 7. *de Justificatione:* Igitur quando homo, sive infans, sive adultus baptizatur, tunc cum Gratia Santificante recipit etiam habitus Virtutum Theologalium, nempè Fidei, Spei, & Charitatis.

11 Habitus autem Fidei imprimitur immediatè in Intellectu nostro: Habitus autem Spei in Voluntate: sicut & habitus Charitatis; Nam Fides perficit ipsum Intellectum, & habilitat ad credendum: Spes, & Charitas perficiunt Voluntatem, & inclinant ad sperandum, & diligendum Deum ut Auctorem Gratiæ, & Gloriæ.

12 Habitus Charitatis nequit esse in Anima Justi sine habitu Fidei, & habitu Spei. Habitus autem Fidei, & Spei possunt stare sine Habitu Charitatis, & de facto stant, quando homo jam baptizatus peccat mortaliter, nam Charitas corrumpitur, seu annihilatur per peccatum mortale. Habitus Spei destruitur solùm per peccatum desperationis formalis. Habitus tandem Fidei amittitur per solum peccatum hæresis formalis: quo amisso, consequenter amittuntur reliqui habitus Virtutum Theologalium, Spei, scilicet, & Charitatis; Nam Fides est, ut vidimus, fundamentum, & Substentaculum Spei, & Charitatis.

Quæro VII. *Daturne præceptum Divinum de actibus Spei eliciendis?*

℟. Affirmativè; Quia pluribus in locis Sacræ Scripturæ reperitur mandatum de sperando in Domino Deo nostro. -- Psal. 36. *Spera in Domino, & fac bonitatem.* -- Oseæ c. 12. *Spera in Deo tuo semper.* -- Eccli. c. 2. *Qui timetis Deum, sperate in illum.* -- Prov. c. 3. *Habe fiduciam in Domino.* -- Matth. 14. *Habete fiduciam: Ego sum.* -- Jerem. c. 39. *Erit tibi Anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam.* -- Habere autem fiduciam, est habere Spem firmam, fortem, & constantem: Tum quia, omnes tres Virtutes Theologicæ obligant ex natura sua, seu per se ad eliciendos quandoque actus proprios, aliter frustrà nobis donatæ essent à Deo Benedicto, nisi eis uteremur in vitæ decursu. Tum quia sicut sine Fide explicita, (loquendo de adultis) non possumus Deo placere, nec justificari, nec mereri &c. ita pariter sine Spe; Nam dixit D. Paulus Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est Deus, & quia inquirentibus se Remunerator est:* Sed hæc non est sola Fides, benè quidem Fides cum Spe, & Fiducia: nam per Spem incipimus accedere ad Deum nostrum: Ergo Spes obligat nos ad sperandum. 13

Sed quando? ℟. *I.* Circa initium nostræ vitæ, quando nimirum sufficienter instruimur de rebus Fidei, & Spei. *II.* In fine vitæ, quando homo in extremis constitutus tenetur se disponere ad mortem, quæ dispositio maximè fit per actus expressos Virtutum Theologalium; Sperare enim tenemur tunc, & remissionem peccatorum, & Vitam Æternam, & virtutem resistendi tentationibus Dæmoniorum. *III.* Sæpiùs per vitæ cursum; verumtamen hujusmodi obligationi sufficienter satisfit per actus Spei, qui eliciuntur à nobis in exercitio aliarum Virtutum, quæ sine 14

Spe exerceri non possunt, ut in *Oratione* facienda: Non enim possumus valdè orare Deum, nisi speremus impetrationem &c. *in contritione*, vel attritione, in qua Spes veniæ necessariò includitur; in *resistentia* vitiis, & tentationibus, quibus non valemus contradicere viribus naturæ, nisi Deus adjuvet nos viribus Gratiæ suæ, quod fit sperando, & aspirando in Deum Adjutorem &c. Et tandem in *cæteris operibus bonis*, quæ fiunt utique cum Spe remunerationis temporalis, & Æternæ à Deo obtinendæ; Spes enim præmii movet, & confortat cor nostrum ad benè operandum.

15 Ad præceptum autem hoc affirmativum sperandi in Deo reducitur præceptum timendi ipsummet Deum, quod sæpissimè nobis intimatur à Sacra Scriptura: *Eccli. c.* 1. Timor Domini expellit peccatum: Et qui sine timore est, non poterit justificari. *Prov. c.* 1. Timor Domini principium Sapientiæ. -- *Et c.* 14. In timore Domini Fiducia. -- *Et c.* 23. Esto in timore Domini. -- *Eccli.* 27. Si enim in timore Domini non te tenueris instanter, citò corruet domus tua. -- *Lucæ cap.* 12. Timete eum, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem mittere in gehennam: idest in Infernum. -- Et alibi ferè innumeris vicibus intimatur Timor iste Sanctus.

16 Ultra præceptum affirmativum, de quo suprà, datur etiam præceptum negativum Spei: Nempè ne desperemus de Divina bonitate, & misericordia, & ne præsumamus de ipsa contra Justitiæ ordinem. Et hoc obligat semper, & pro semper; Nunquam enim est licitum, nec potest esse licitum vel desperare nostram salutem sempiternam: vel temerè abuti Dei misericordia, ac bonitate; Ergo &c. Et de his vitiis, nimirum præsumptione, & desperatione, quæ opponuntur Spei, una per excessum, altera per defectum, agendum est in sequentibus.

De vitiis contra Spem Theologicam.

Quæro VIII. *Quid est desperatio?*

℟. Est fuga, seu recessus voluntarius à Beatitudine consequenda, & procuranda. Fit autem hoc modo: Quando peccator ob multitudinem, vel gravitatem suorum delictorum existimat sibi impossibilem veram pœnitentiam: vel erroneè putat, Deum nolle sibi remittere tot, & talia crimina: vel ob difficultatem, quam sentit in observandis mandatis Dei, Ecclesiæ, & sui status, judicat, sibi esse impossibilem viam salutis: vel ex consuetudine peccandi mortaliter, credit, Deum sibi denegare suam gratiam efficacem, & consequenter se esse de numero reproborum; vel ex alio motivo erroneo, vel hæretico, aut falso, non vult ampliùs prosequi, vel conari ad Beatitudinem Vitæ Æternæ, nec media opportuna inquirere, aut adhibere, unde vivit more illorum impiorum, qui dicunt apud Jeremiam c. 18. *Desperavimus: post cogitationes nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui faciemus &c.* 17

Desperatio formalis aliquando est cum hæresi conjuncta, aliquando est sine hæresi; potest enim perdi Spes, manente Fide. Unde examinandus est actus intellectus, & judicii, à quo procedit illa desperatio. Et si reperiatur error voluntarius contra Fidem, tunc adest hæresis, & amissa est etiam Fides: estque duplex peccatum. V. G. Titius desperavit, quia putavit, Deum nolle, vel non posse remittere talia peccata: vel credit certò, se esse de numero damnatorum, aut quid simile, tunc adest error contra Fidem, qui si fuerit pertinax, erit etiam error, seu hæresis formalis. -- Si verò non adfuit talis error contra Fidem, erit simplex desperatio: V. G. Cajus desperavit, quia putavit, se non perseveraturum in bonis operibus laboriosis, vel quia sentit se nimis proclivem ad aliquod grave peccatum, vel quia non valet fateri aliquod peccatum inhonestissimum, vel quid simile &c. Simplex desperatio est peccatum directè contra Spem; ut 18

enim

enim Spes inclinat, ita desperatio avertit voluntatem à Bono Æterno. Quando autem est composita cum errore contra Fidem est duplex peccatum, idest contra Fidem, & contra Spem. Si error sit invincibilis, seu materialis tantùm, tunc non erit hæresis propriè, ut vidimus superiùs. Multi enim desperant ex ignorantia sive culpabili, sive inculpabili, & tunc non sunt hæretici formaliter; Verumtamen desperatio ista ex aliqua Fidei infirmitate poterit facilè provenire, quod cognosces ex interrogationibus.

19 *Desperatio vera, & voluntaria* est gravissimum peccatum, atque inter omnia maximè periculosum, magisque irremediabile; nam connumeratur inter peccata in Spiritum Sanctum; quia avertit hominem directè ab ultimo Fine Supernaturali, & aufert omnia media ad illum finem consequendum, estque contra Divinam Bonitatem, Munificentiam, & Gratiam remissivam omnium delictorum. Unde meritò dicit S. Isidorus: „Perpetrare peccatum, „mors animæ est: desperare autem, de„scendere in infernum est. De solis enim „damnatis, & Angelis malis desperanda „est correctio, & salus.

20 Dixi: *Desperatio vera, & voluntaria:* Ut sciat Confessarius, quòd quandoque venient ad pedes ejus pœnitentes, qui dicunt, & credunt, se esse desperatos, cùm revera sint tantùm tentati; accidunt enim tentationes aliquæ violentæ fixæ imaginationi, ac phantasiæ, & inde afflictiones gravissimæ, atque inconsolabiles mœstitiæ, quibus interdum Animæ timoratæ cruciantur taliter, ut omni Spe destitutæ sibi videantur. Hi sunt timores, & angustiæ excitatæ vel à diabolo, vel à turbatione animi, aut etiam à complexione melancholica simul; ideòque cùm accidant illis præter intentionem, sintque meræ cogitationes naturales, vel diabolicæ torquentes cor, & caput absque vero, ac deliberato consensu voluntatis, potiùs evadunt materia, & occasio patientiæ, & meriti, quàm demeriti, & peccati.

Animæ istæ debent se se projicere ad pedes Crucifixi Domini, petendo cum fiducia liberationem, aut patientiam invictam, & in sinum Bonitatis, & Misericordiæ Dei Patris, qui est *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolabitur nos in omni tribulatione nostra:* Expectantes Beatam Spem, & Consolationem Divinam: Et non obstantibus prædictis tentationibus, minimè desistant à bonis operibus: quia *Vincit patientia, vincit:* Et *quoties resistes, toties coronaberis.*

Quæro IX. *Estne peccatum sperare in hominibus?*

℞. *I.* Licitum est sperare ut hominibus bonis, sicut in Instrumentis adjuvantibus ministerialiter sub Deo; qui enim ita confidit in homine, ut per hoc non recedat cor ejus à Deo, sed tantùm confidit veluti in medio à Deo ordinato in nostram salutem corporalem, & spiritualem, is in Deo potiùs confidit, quàm in homine, quia sequitur in sua Spe Divinam Providentiam, & Voluntatem, confidens principaliter in ipso Deo tanquam in primo Movente, à quo omnes homines, cunctaque creata dependent in fieri, esse, & operari, minùs autem principaliter confidit in homine isto tanquam in secundo movente moto à primo, hoc est, à Deo Motore primo &c. 21

℞. *II.* Non est autem licitum sperare, vel confidere taliter in homine sive bono, sive malo, ut cor nostrum recedat à Spe, ac fiducia principali, & potissima, quæ in solo Deo habenda est. Nam Deus dixit *Jerem. cap.* 17. Maledictus homo, qui confidit in homine, & cor ejus à Deo recedit. -- *Et Psal.* 145. Nolite confidere in Principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est Salus: idest, à quibus certa Salus non provenit: cùm ob inopiam suam non possint, nos adjuvare; & ob inconstantiam, aut malitiam interdum qui possunt, nolunt. 22

Quæro X. *Quale est peccatum desiderare magis terrena bona, quàm cœlestia?*

℞. *I.* Si quis magis concupisceret hæc transitoria bona, aliàs licita, quàm Æterna, & Cœlestia ita, ut esset animo paratus relinquendi Deo Cœlum, dum- 23

dummodò sibi concederet terram cum suis bonis in perpetuum, peccaret mortaliter contra Virtutem Spei Theologicæ, qua Christianus homo ex Divino præcepto tenetur sperare, desiderare, & expectare firmiter Beatitudinem Angelorum, & Sanctorum in Cœlo, quia ad hunc finem creatus est &c. Et qualis amentia esset hæc! Relinquere Creatorem pro creatura, Summum bonum pro minimo? Quare, data etiam hac licentia, factaque hac electione, dico, quòd nunquam homo ille esset perfectè felix, & quietus; quia Solus Deus potest satiare appetitum rationalem hominis, juxta dictum Prophetæ:
„ Satiabor cùm apparuerit Gloria tua:
„ Et August. Creasti nos, Domine, ad
„ Te: inquietum est cor nostrum, donec
„ requiescat in Te.

24 ℟. *II.* Desiderare autem magis intensè hæc terrena bona, aliàs ex se licita, quàm cœlestia, & spiritualia, sine horum contemptu, non est ex suo genere peccatum mortale, dummodò virtualiter saltem animus sit paratus, non peccandi unquam graviter pro illis bonis acquirendis, aut retinendis, vel conservandis; Quia non per hoc excluditur Spes Christiana futurorum, & æternorum &c.

Quæro XI. *Quid est Præsumptio?*

25 ℟. Est peccatum contra Spem per excessum, quo homo appetit Beatitudinem æternam non eo modo, quo appetenda, & speranda est; Duplici autem modo potest contingere. I. Quando quis vult Beatitudinem, tanquam debitam suis viribus, & meritis naturalibus, absque Dei Gratia. V. G. Si quis speraret Beatitudinem sibi deberi, & dandam esse, quia Nobilis, vel Potens, vel Doctus, vel pulcher est: sicuti fecit Lucifer. – II. Quando quis vult Beatitudinem sola ex Divina misericordia consequendam, vel dandam sibi, absque ullo bono motu, ex opere bono, & meritorio, seu absque cooperatione propria. V. G. Si quis malè vivendo adhuc speraret Salutem æternam ex solis meritis Christi, & ex mera Dei misericordia, sine propria conversione ad Deum, & pœnitentia vera, tempore opportuno facta.

Utraque præsumptio potest esse cum hæresi conjuncta, & sine hæresi, prout diximus de desperatione; facilius tamen est, ut accidat, hæresim conjungi cum præsumptione temeraria, quàm cum desperatione timida; Nam multi dantur hæretici, qui temerè, & pertinaciter sperant Beatitudinem sine bonis operibus: ut notum est Scientibus errores hæreticorum Lutheranorum, & Calvinistarum nostri temporis. 26

Quando quis, Spe veniæ obtinendæ finaliter, pœnitentiam differt usque ad senectutem, interim sine lege vivendo, aut in peccatis perseverando, utique peccat peccato præsumptionis periculosæ, quod propriè dicitur *Impœnitentia finalis*. 27

Item qui tentat Deum, indebitis modis sperando ab ipso auxilia necessaria, & opportuna Gratiæ, V. G. remissionem peccatorum obtinendam sine Sacramento in re suscipiendo, cùm possit suscipi; vel mediis tantùm eleemosynis, aliisve operibus materialiter bonis, sine Confessione vera, integra, & dolorosa; peccat utique peccato præsumptionis: nam Deus de lege ordinaria non vult justificare, nec salvare hominem, nisi mediis ordinariis ab ipso jam constitutis, quæ sunt Sacramenta Ecclesiæ ritè, ac debitè suscepta. 28

Idem dicendum de eo, qui sine restitutione bonorum fortunæ, aut famæ, quam potest facere, aut sine omissione, & fuga occasionis proximæ peccandi mortaliter, speraret salutem, vel remissionem delictorum suorum; Quia iste non facit quantum in se est, & quod Deus vult fieri ad Justificationem, & salutem obtinendam, etiam mediis Sacramentis, quæ non causant suos effectus in malè dispositis subjectis. 29

Præsumptio est peccatum mortale ex suo genere, & valdè grave, ac periculosum; quia velle obtinere bona supernaturalia Dei, præter, vel contra ordinem Divinæ Providentiæ nobis notum, & revelatum, est valdè gravis injuria, quæ irrogatur Divinæ Bonitati, ideoque hoc peccatum esse unum ex illis, qui sunt contra Spiritum Sanctum. 30

31 Ex

31 Ex dictis colliges, ac deduces, in hanc peccati speciem labi quasdam personas, quæ volunt tendere, aut intendere ad vitam Spiritualem, & Perfectionem Christianam, aut Religiosam, mediis quibusdam indebitis, inefficacibus, ac potiùs sibi nocivis in rei veritate, quandoquidem fundamenta hujus Spiritualis ædificii, (quæ sunt vera mortificatio proprii judicii, propriæque voluntatis, veraque humilitas cordis) aut negligunt, aut spernunt; Unde fit, (uti experientia docet quotidiana) quòd Personæ istæ miserrimè cadant in hypocrisis vitium, hoc est, simulent Sanctitatem, Sacrilegè vivant, & augeant sibi damnationem. Quod, utinam intelligeretur, & recogitaretur à quibusdam Confessariis, qui prætendunt se habere Zelum, at non habent secundùm scientiam Sanctorum. Legant Libros de hac materia tractantes, & veritatem compe-rient, modumque verum regendi Animas per viam rectam addiscent. *V. Opera S. Francisci Salesii*: & signatè *la Filotèa*: *Et Il Direttore del P. Pinamonti &c.*

TRACTATUS XI.

DE PRÆCEPTO CHARITATIS erga Deum.

QUæro I. *Quid est Charitas?*

1 *Respondeo*: Charitas, pro ut hìc sumitur, est tertia Virtus Theologica, omnium aliarum Virtutum præstantissima, & excellentissima, qua diligimus Deum propter se super omnia diligibilia, & proximum nostrum propter Deum, vel in ordine ad Deum.

2 Ex hac definitione *colligitur I.* Quòd Objectum terminativum primarium hujus Virtutis, & Amoris, seu Dilectionis est ipse Deus, qui est Summum bonum, atque ultimus finis noster, qui secundùm se, & propter se diligendus est; & propter quem, sive in ordine ad quem reliqua omnia diligenda sunt. -- Objectum verò secundarium ipsius virtutis sumus Nos, proximus noster, & omnia alia honestè amabilia.

3 *Colligitur II.* Quòd Objectum formale, & motivum Charitatis erga Deum, èst ipsius Dei Infinita Bonitas, qua Deus in se Bonus in summo est, & amabilis Amore Amicitiæ super nos, & super omnia alia amabilia objecta. Deus enim est Fons totius Bonitatis, & amabilitatis.

4 *Coll. III.* Charitas dicitur perfectissima inter omnes Virtutes tam Morales, quàm Theologales, quia circa perfectissimum Objectum formale versatur, & quidem perfectissimo modo, quàm aliæ Virtutes. Unde Charitas vocatur forma reliquarum virtutum, puta Fidei, Spei, Religionis, Justitiæ, Temperantiæ, Fortitudinis &c. quia sine Charitate reliquæ Virtutes non sunt Virtutes hominis Christiani, seu quatenùs homo consideratur à Theologo cum elevatione, & ordine ad Supernaturalem Beatitudinem Æternam; Nam Virtus propria hominis Christiani talis est, ut operationes ejus ordinet, ac dirigat ad finem ultimum, qui est Gloria Cœlestis. Etenim Theologi omnes Catholici conveniunt in hoc, quòd Opera reliquarum Virtutum sine Charitate Regina virtutum, non sunt meritoria Gloriæ Æternæ.

Quæro II. *Qualem influxum Charitatis Opera aliarum Virtutum exigunt, ut sint meritoria de condigno.*

℞. In hoc discrepant Theologi; 5
Quandoquidem alii sentiunt, quòd sufficiat status Gratiæ, vel habitus Charitatis. Ita Vasquez cum aliis. *Alii sentiunt*, quòd requiratur (ultra habitum

tum Charitatis) etiam motivum aliquod Supernaturale, hoc est, ut opera illa procedant ex fine aliquo supernaturali, V. G. Fidei, aut Spei Theologicæ, quamvis nullus actus Charitatis antecesserit. Ita Suarez cum aliis. *Alii sentiunt*, quòd nullum opus hominis Justi, seu in gratia existentis sit, vel esse possit meritorium de condigno Gloriæ æternæ, & augmenti justitiæ, seu gratiæ Sanctificantis, nisi vel eliciatur à Charitate actualiter, vel ab ea imperetur saltem virtualiter. Ita Layman cum multis Doctoribus, & rationibus. -- *Alii tandem sentiunt*, quòd sufficiat quædam habitualis emanatio, seu influxus radicalis à Charitate jam existente: seu intentio semel habita, & nunquam retractata operandi omnia bona, ut Deo placeamus, voluntatem ejus faciamus, & in laudem, & gloriam ipsius omnia habitualiter operemur. Ita Sotus *lib.* 3. *de nat. & gratia*, *cap.* 4. -- Valentia *tom.* 2. *disp.* 8. *quæst.* 6. *p.* 3. Bart. Medina 1. 2. *q.* 114. *art.* 3. -- Probabilior autem est opinio media, quæ est Laymanni, de virtuali intentione, & electione; nempè ut opera bona eliciantur saltem virtualiter à Charitate, & dirigantur ad Deum. Ita ex D. Thoma, D. Bonaventura, Scoto, & aliis DD. probat P. Anacletus noster *in Moral. Theol. T.* 1. *dist.* 2. *q.* 3. *n.* 26. *&* 27.

Quæro III. *An Charitas differat à Gratia Sanctificante.*

6 ℞. Secundùm Scotistas Gratia habitualis non distinguitur realiter, nec formaliter ab habitu Charitatis, sed tantùm per connotata, aut per rationes, & officia; Nam Gratia dicitur vita Spiritualis Animæ nostræ, qua Deo vivimus, eique unimur per Charitatem, quæ est principium dilectionis meritoriæ, seu proximum principium merendi. *Vel* Gratia dicitur in ordine ad Subjectum, quod Sanctificat, redditque gratum, ac Deo acceptum: Charitas autem dicitur idem habitus in ordine ad operationem meritoriam faciendam.

Secundùm Thomistas verò Gratia, & Charitas sunt duæ qualitates spirituales distinctæ realiter, vel potentialiter; nam Gratia afficit Animam nostram secundùm se; Charitas autem afficit voluntatem ad operandum. Gratia facit meritum, sicut principium remotum, constituens nos in esse spirituali, & supernaturali, sine quo non possumus mereri; Charitas autem est sicuti proximum merendi principium.

At, secundùm Eminentissimum (dignitate, ac doctrina) Cardinalem Bellarminum, Gratia, & Charitas differunt tantùm hac ratione, quia idem habitus, eademque qualitas aliquando vocatur Gratia Dei, aliquando Charitas Dei: Gratia vocatur, eò quia gratos nos Deo reddit, & Amicos; Charitas nominatur, eò quia nos excitat, & adjuvat ad diligendum Deum super omnia.

Quæro IV. *Quid est Amor erga Deum?*

℞. Amor noster erga Deum vocatur 7
Amor Amicitiæ, & benevolentiæ: quia volumus Deo Bonum duplex: nempè *Bonum intrinsecum*, quod in ipso Deo est, estque omne Verum Bonum: V. G. quando volumus, seu gaudemus, Deum esse Deum, Ens infinitum, justum, Sanctum, potentem, misericordem, sicuti est, & sic de aliis ejus Attributis, & Perfectionibus infinitis. Et *Bonum extrinsecum* Deo volumus, quando volumus suam voluntatem in omnibus rebus, & eventibus impleri, omnes gentes ad ipsum converti, ejus Gloriam manifestari, suumque Nomen Sanctum semper, & ubique exaltari. Omnia talia Deo vult, qui Deum vera Charitate diligit; Nam vera Charitas est vera Amicitia Supernaturalis hominis ad Deum. Iste est Amor in Deum, idest Amor, & dilectio, quam Deo debemus, seu qua amandus est Deus.

Quæro V. *An Charitas erga Deum possit dici Amicitia hominis cum Deo?*

℞. Quòd sic; Nam habet omnes 8
conditiones veræ Amicitiæ, quas ponit Card. Toletus *lib.* 4. *c.* 8. *Prima est, ut sit Amor*; Ubi enim nullus amor, nulla est amicitia: Si non amas, non es Amicus. Atqui Nos per Charitatem diligimus, & amamus Deum: ergo &c.

Secun-

Secunda, ut sit amor benevolentiæ: Amor benevolentiæ est, quo amamus aliquem propter se, eique benè, seu bonum volumus. Atqui per Charitatem benè volumus Deo: ergo &c. *Tertia, ut sit amor mutuus:* quo scilicet sic amamus aliquem, ut reamemur ab eo; nam quando amor solus est, nec redamantem habet, non tenet rationem Amicitiæ, quæ est ad alterum. Atqui sic diligimus Deum, qui prior dilexit nos: ergo &c. -- *Quarta, ut sit aliqua conversatio*, aut communicatio inter amantes; nam Amicitia exigit aliquod commune, & mutuum commercium, ne sit otiosa: Atqui Deus conversatur cum homine justo, & homo justus cum Deo multis, & miris modis, præsertim in Oratione, in Sumptione Corporis Domini; ergo &c. Hoc totum confirmatur verbis ipsius Christi Joan. c. 15. *Jam non dicam Vos servos, sed Amicos: quia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.*

Quæro VI. *An detur nobis præceptum de diligendo Deo?*

9 ℞. Utique datur, & exprimitur Deut. c. 6. Matth. c. 22. & Lucæ c. 10. his verbis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.* -- Sensus autem horum est: Quòd homo debet Deum diligere ex omnibus potentiis, & facultatibus suis, quarum quatuor præcipuæ sunt: Una intelligendi, altera appetendi, tertia sentiendi, & quarta loco movendi; nempè Intellectus, Voluntas, Sensus internus, & externus, quibus omnibus Homo debet Deum diligere super omnia; idest, homo secundùm se totum Deo subjici tenetur, & omnes operationes suas in Deum referre, ut illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit. Ita Layman ex D. Augustino.

10 Hoc tamen præceptum de sic diligendo Deum non potest simpliciter impleri in hac vita mortali secundùm totam ejus perfectionem, ac latitudinem; Quia perfectio ista consistit in actuali continua unione voluntatis nostræ cum Deo, & in relatione omnium prorsùs actionum in ipsum Deum; sed hujusmodi dilectio sine ulla imperfectione non hìc in via, benè quidem illic in Patria haberi potest; Nam Beati in Cœlis per claram, & intuitivam Dei visionem, continuò sibi propositum habet Deum summum Bonum, & per fruitionem illius Infinitæ Bonitatis perpetuò in Dei amorem rapiuntur; At verò in hac via, & vita mortali, propter insitam Naturæ humanæ post lapsum primi hominis infirmitatem, mentis ignorantiam, & distractionem, effugere non possumus, quominùs ab actuali Dei consideratione, & amore sæpè absistamus, & ad nostrum proprium, ac aliarum creaturarum amorem descendamus, & in tali amore quandoque excedamus adeò, ut multa peccata venialia committamus, quæ, licèt Divinæ Charitati, & Amicitiæ Dei non omninò repugnent, tamen imperfectionem aliquam voluntatis, & amoris secum afferunt.

Nihilominùs illud præceptum Divinum potest in hac vita ita perfectè, 11
& egregiè impleri, sicuti ad hominem viatorem, & perfectum pertinet, & ordinatur. Patet hoc exemplis authenticis Sanctorum Apostolorum, aliorumque Sanctorum, qui Charitatem perfectam habuerunt erga Deum, & proximum: Et ex Epist. 1. S. Joan. c. 2. *Qui servat verbum ejus* (nempè Dei) *verè in hoc Charitas Dei perfecta est:* & ibi cap. 5. -- *Hæc est Charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: &c.* & cap. 4. Pluries nominat, & explicat *Charitatem perfectam*; ergo &c. Hoc tamen addendum est, quòd in hac vita non potest dari ita perfecta Charitas, cui nulla possit fieri additio; nam idem S. Joannes Apoc. 22. dicit: *Qui justus est, justificetur adhuc: Et qui Sanctus est, sanctificetur adhuc.* -- Ratio est, quia in hac vita, quæ dicitur *Via ad Patriam*, omni momento temporis potest homo mereri augmentum gratiæ, & Charitatis: & sic crescere in perfectione: Et nemo, quantumvis Sanctus, se satis perfectum agnoscere potest, aut debet, sed in dies magis ad perfectionem altiorem aspirare, atque contendere, juxta doctrinam S. Pauli

ad

ad Philip. c. 3. *Non quod jam acceperim, aut perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam.* -- Et 1. Corint. c. 10. *Æmulamini charismata meliora.* & c. 14. *Æmulamini Spiritualia.*

Quæro VII. *Quomodo intelligitur præceptum diligendi Deum super omnia?*

12 ℞. Sic intelligitur, ut magis æstimemus Deum, quàm omnia creata, etiam nosmetipsos, nostraque omnia; Et iste amor vocatur *appretiativus* super omnia; quia pluris facimus solum Deum, quàm nos, nostra, & omnia; nam de facto sic debet æstimari Deus; qui est Ens infinitum, & summè, ac infinitè bonum, & appretiabile super omnia, quæ ab ipso facta sunt.

13 Iste autem amor appretiativus cognoscitur, quando vel purè diligimus Deum, sistendo in tali præciso actu dilectionis internæ super omnia bona, & vocatur *actus formalis amoris:* vel quando facimus, quæ nobis Deus mandavit, eique sunt placita; Mandata enim Dei servare, & implere ad faciendam ejus voluntatem, est ipsum diligere, saltem virtualiter, & in effectu, prout dicit ipse Christus Joan. c. 14. *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.* -- Ideoque omne peccatum mortale est contra hoc præceptum Divinum, seu contra Charitatem erga Deum.

Quæro VIII. *Quænam est differentia inter Amorem appretiativum, & intensivum?*

14 ℞. Differentia est ista, quòd Amor appretiativus est talis, & tantus in proposito nostro, ut Amans sit animo paratus se se, omnemque creaturam deserere potiùs, quàm mortaliter peccare, ac Dei Amicitiam perdere. Et iste amor cadit sub præcepto. Amor autem intensivus, (qui & affectivus dicitur) est qui majori conatu, vel cordis teneritudine fertur in rem amatam; qualis esse solet amor Parentum erga parvulos suos. Major autem hæc intensio amoris non arguit semper majorem amorem in appretiatione, aut æstimatione; nam facilè contingit, ut quis magis intensè unam creaturam diligat, quàm Creatorem Deum, non autem magis appretiativè. Patet ab exemplo; quia V. G. Mater magis intensè, ac ferventer amat parvulum filium, at magis appretiativè, ac essentialiter amat primogenitum adultum; patet experientia, nam si Matri daretur optio, ut moreretur alteruter filius, potiùs eligeret mortem parvuli, quàm adulti, imò vellet potiùs ipsa mori, quàm primogenito privari; ergo à simili dicendum est de amore erga Deum, & Creaturam.

Iste autem amor intensivus non cadit sub præcepto; Sanctissimum tamen est, Deum nostrum summa cum intensione diligere, cùm sit reverà omni amore dignissimus. Nam *Modus diligendi Deum,* (ut inquit D. Bern.) *est eum sine modo diligere.*

Quæro IX. *An teneamur diligere Deum actu interno, ac formali Charitatis, & Amoris?*

℞. Quòd sic. Ratio est, quia sicut 15
præceptum hoc Divinum: *Diliges Dominum Deum tuum:* obligat ex se, & per se, independenter ab aliis præceptis: ità per se adimplendum est, independenter ab observantia cæterorum. Atqui non potest sic adimpleri, nisi per actum internum, & formalem Amoris, & dilectionis Dei super omnia, sistendo in ipso: ergo &c. -- Tum quia Virtus Theologica Charitas non solùm est imperativa impletionis omnium aliorum mandatorum, juxta illud, *Si diligitis me, mandata mea servate,* Joan. 4. Sed etiam est impletiva proprii, & formalis præcepti, quod est primum, & maximum, hoc est, *Diliges Dominum Deum tuum.* -- Tum quia Charitas efficiens, & mandata Dei observans, non est Charitas formalis, & expressa, sed tantùm obedientialis, ac virtualis; ergo per hanc solam observationem, & obedientiam non habetur actus proprius, & formalis Amoris Dei super omnia, qui actus debet esse elicitus ab ipsamet Virtute Charitatis per se obligante ad diligendum Deum, quia Deus est dignus nostro amore &c.

Confirmatur ex damnatione hujus 16
propositionis, quæ est la prima inter dam-

damnatas ab Alex. VII. die 24. Septemb. Anno 1665. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.* -- Ubi notanda sunt illa verba, *ex vi præceptorum Divinorum pertinentium ad eas virtutes*, quia si hæc assertio est falsa, & scandalosa, ejus contradictoria erit vera, & ædificativa: proptereaque dicendum erit, quòd homo Christianus tenetur aliquando in vita sua elicere actum Charitatis erga Deum, ex vi, seu obligatione hujus Virtutis, & præcepti Divini de dilectione ipsius Dei.

Quæro X. *Quoties in vita tenemur elicere actum Amoris Dei super omnia?*

17 ℞. *I.* Cavendæ, & vitandæ in primis sunt sequentes propositiones damnatæ ab Innoc. XI. die 2. Martii Anno 1679. videlicet

la 5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.*

la 6. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum Charitatis erga Deum.*

la 7. *Tunc solùm obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus.*

Hæ theses tanquam ad minimum scandalosæ, & in praxi perniciosæ condemnatæ jam sunt ab Ecclesia Romana.

℞. *II.* His præsertim temporibus, & circumstantiis tenemur diligere Deum super omnia, videlicet I. Cùm primùm homo usum rationis adeptus, sibi sufficienter propositum, & explicatum habet per lumen Fidei, Deum Optimum Maximum esse nostrum ultimum finem, quem diligere super omnia tenemur. II. In fine hujus nostræ vitæ, quando nobis imminet certò, vel probabiliter mors, & ille transitus magnus *de tempore ad Æternitatem*, ab hoc mundo ad alium. III. Sæpiùs in totius vitæ nostræ decursu, ita, ut non multo tempore differatur actus Amoris Dei: Hoc autem multum erit, si per annum integrum omittatur formalis actus Dilectionis Dei super omnia; Ratio est: quia videmus, & scimus, cætera Dei, & Ecclesiæ mandata obligare nos saltem semel in anno: ergo à fortiori hoc, quod est primum, & maximum Mandatum. Tum quia, alioquin Justitiam, & Gratiam in Baptismo acceptam longo tempore retinere non posset homo adultus, neque per bona opera ipsius Justitiæ, Gratiæque augmentum, & tandem Gloriam Æternam promereri valeret. Etenim ad statum viatoris pertinet, ut sæpiùs ad finem suum Supernaturalem, qui Deus Optimus est, se se convertat, & aspiret toto ex corde, eumque rebus omnibus creatis viriliter præferat.

Ideoque præceptum de diligendo 18
Deo prærequiritur tanquam necessarium principium ad servandas Leges Naturæ in Decalogo expressas, & contentas: ergo non debet quis diù morari, quin principio hoc utatur; maximè quando urget aliqua tentatio, & incitatio ad peccandum mortaliter; tunc enim palàm fiet, utrùm homo diligat Deum suum, an non?

Aliqui addunt, nos teneri ad dili- 19
gendum Deum, quando recepimus aliquod notabile beneficium ab ipso Deo, vel liberamur ab aliquo gravissimo malo, vel quando incepturi sumus aliquod opus arduum, quod multùm indiget gratia; Verumtamen in primo, & secundo casu videtur potiùs necessaria gratiarum actio, in tertio autem oratio, quàm amor formalis. Saluberrimum autem est consilium, maximumque exercitium, atque valdè meritorium opus, frequentes actus Dilectionis Dei elicere: ubique enim, ac sine labore capitis, vel corporis possumus *Deum diligere*. Diligamus ergo Deum «
nostrum: quoniam ipse prior dilexit «
nos in charitate perpetua: Sicque nos
dilexit, ut Filium suum unigenitum da- «
ret: *Et quomodo?* Se nascens dedit so- «
cium, convescens in edulium, se mo- «
riens in pretium, se regnans dat in præ- «
mium. «

Quæro XI. *An licitum sit diligere Deum propter mercedem vitæ Æternæ?*

℞. Non solùm est licitum, verùm 20
etiam meritorium, quando quis, Spe vitæ æternæ, vel è contra timore gehen-

hennæ infernalis excitatus, ac motus, facit bona, & vitat mala opera, ac ad Deum ipsum timendum, & amandum fertur. Quapropter damnata est ab Alex. VIII. die 7. Decembris anno 1690. hæc propositio, quæ est la 10. *Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.*

Ratio nostræ Responsionis est: quia habemus in Psal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Ergo si Sanctus Rex David hoc faciebat, diligendo etiam Deum amore concupiscentiæ honestissimæ, licitum, & meritorium erit, sic diligere Deum propter remunerationem æternam, quæ principaliter est ipse Deus, minùs verò principaliter est nostra Felicitas, ac Beatitudo, quam à Deo speramus, imò & tenemur sperare: & sperando firmiter expectamus tanquam Summum Bonum nobis à Deo promissum centies, & millies in Sacris Scripturis.

Quæro XII. *An etiam sit licitum diligere Deum propter mercedem temporalem.*

℞. Quòd sic, dummodò talis amor sit rectè ordinatus, nempè quòd amemus Deum I. Et essentialiter, quia Deus noster est, summo amore dignus ob perfectiones infinitas quas in se habet: secundariò autem, & minùs principaliter ob beneficia, cæteraque bona sive spiritualia, sive etiam temporalia, quæ nobis confert, vel promisit conferre, si ipsum timuerimus, & mandata ejus observaverimus; prout in Sacra Scriptura legitur multis in locis, quòd Deus promittit bona etiam temporalia justis, ac timoratis, & liberationem à malis etiam corporalibus. Iste tamen amor secundus, est imperfectus, tamen est bonus, rectus, & quandoque meritorius; quia procedit ab Amore concupiscentiæ ordinatæ, quæ à Virtute Spei theologicæ emanat; ergo &c. 21

De Charitate erga proximum vide inferiùs suo proprio loco à me præfixo: *Tract.* 18.

TRACTATUS XII.

DE VIRTUTE RELIGIONIS, ac variis ejus actibus in Deum.

QUæro I. *Quid est Religionis Virtus?*

1 *Respondeo I.* Est virtus moralis inclinans hominem ad debitum cultum exhibendum Deo tanquam primo omnium rerum Principio. -- Colere autem Deum est, protestari internè, & externè Supremam Dei excellentiam, nostramque ad ipsum, & sub ipso submissionem; quia Deus nos fecit, conservat, atque gubernat sua Sapientia, Bonitate, atque Potentia infinita.

2 ℞. *II.* Virtus hæc *Religio* nominatur: quia nos Omnipotenti DEO religat, seu astringit: mediante cultu Deo ipsi debito, & à nobis exhibito. Estque inter virtutes morales omnium præstantissima: quia magis de propinquo accedit ad Deum tanquam ad Originem, ac Finem nostrum.

℞. *III.* Actus Virtutum tum moralium, tum Theologalium possunt à Virtute Religionis imperari, sicque aliquo modo ad hanc Virtutem spectare. Quia omnes, & singuli actus aliarum Virtutum possunt assumi ut medium colendi DEUM, ac ejus Supremam Excellentiam profitendi. Unde dicebat S. Augustinus: quòd *Deus colitur etiam Fide, Spe, & Charitate.* 3

Quæro II. *Quinam sunt Actus Virtutis Religionis?*

℞. Multi, sed præcipui sunt isti, nempè Adoratio, Oratio, Devotio, Sacri- 4

Sacrificium, Votum, Juramentum; Primitiarum oblatio, Gratiarum Actio, & Laus Dei. De primis tribus hìc agendum, de reliquis verò alibi suis propriis locis.

Quæro III. *Quid est Adoratio, & quotuplex?*

5 ℞. *I.* Adoratio est submissionis nota: seu, est actus, quo quis alteri se submittit in recognitionem excellentiæ alterius; Quoniam autem varia sunt genera excellentiæ, ideò variæ sunt Species Adorationis: Et relinquendo Adorationes improprias, ac prophanas, loquemur hìc tantùm de Sacra, ac Religiosa, quæ respicit DEUM, & Sanctos ejus.

6 ℞. *II.* Adoratio Sacra dividitur in tres Species, quæ sunt, & appellantur I. *Latria*, quæ Soli Deo convenit, II. *Hyperdulia*, quæ Soli Beatissimæ Virgini, ac Genitrici Dei Mariæ convenit, & III. *Dulia*, quæ Sanctis attribuitur.

7 *Latria* est actus Religionis, quo reveremur Supremam DEI majestatem, nosque illi quanta possumus corporis, & animæ demissione subjicimus. -- *Hyperdulia* est cultus specialissimus, quem exhibemus Mariæ Virgini propter singularissimam ejus Excellentiam in Sanctitate, ac dignitate. -- *Dulia* est cultus, qui Sanctis Angelis, & Sanctis hominibus tribuitur propter supernaturalem eminentiam suæ Sanctitatis, & Gloriæ, quam habent in Cœlo.

Quæro IV. *Quanam specie adorationis adorandum est Sanctum Eucharistiæ Sacramentum?*

8 ℞. Adorari oportet cultu Latriæ. Ita tenet Fides Catholica; quia de Fide habetur, quòd ibi est realis præsentia Christi Domini; Sed Christus est verus Deus, & homo, ergo &c. Et licèt per intellectum possit fieri præcisio humanitatis à Divinitate Christi; practicè tamen non expedit fieri; quia Christus est unum quid ex Divinitate, & Humanitate constans, sicut V. G. Homo est unum quid ex Anima, & Corpore. Ergo practicè adorandum est Sacramentum hoc Admirabile una tantùm Adoratione Latriæ. V. Conc. Trid. *Sess. 13. cap. 5.*

Crux Christi, Sanguis relictus in Sindone, Clavis, Cruce, & alibi, præputium, & similia de Corpore Christi nobis relicta in consolationem, & augmentum fidei, & Amoris, adoranda sunt adoratione, & cultu Latriæ, non absolutè, sed respectivè; patet, quia hæc non habent secum annexam Divinitatem Christi, sed tantùm connotant, & repræsentant nobis Christum; ergo relativè adorantur. 9

Quæro V. *Sacræ Imagines quomodo adorantur à nobis?*

℞. Adorantur, & coluntur à nobis Catholicis cultu respectivo, seu relativo ad ipsarum Originalia; quia honor, qui eis Imaginibus, & figuris Sacris exhibetur, refertur ad Prototypa, quæ illæ repræsentant; ita, ut per Imagines, & figuras, quas osculamur, & coram quibus genuflectimus, vel caput aperimus, Christum, Mariam, & Sanctos adoramus, qui sunt in Cœlis, & Orationes nostras vident in essentia Divina, tanquam in Speculo, quod eis repræsentat omnia, quæ videre volunt in terris. Vide Conc. Trid. sess. 25. in principio: *De Veneratione Sacrarum Imaginum.* 10

Quæro VI. *An detur præceptum positivum adorandi Deum?*

℞. Maximè. Primum namque præceptum Decalogi est hoc, ut Uni Soli Deo verum cultum exhibeamus. Dixit enim Deus Exodi cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus.* Quasi dicat: Me unum, solum, verum, & vivum Deum coles, & adorabis. 11

Quæro VII. *Quare sub his formalibus verbis: Me unum, solum, verum, ac vivum Deum adorabis: expressum non fuit?*

℞. Quia ex verbis antecedentibus evidenter deducitur. Verba sunt 12
ista: Ego sum Dominus Deus tuus.... "
Non habebis Deos alienos coram me: "
Non facies tibi sculptile, neque omnem "
similitudinem &c.... Non adorabis "
ea, neque coles: *Ego sum Dominus* "
Deus tuus. -- Si enim Dominus Deus prohibet cultum, & adorationem Deorum alienorum, & sculptilium, quia isti non sunt Dii, ergo ipse, cùm sit Deus, verus, vivus, & solus, erit colendus,

lendus, & adorandus prout expressè habetur variis in locis Sacræ Scripturæ: & præcipuè Deut. cap. 6. Tob. 11. -- Matth. 4. -- Joan. 4. -- Apoc. 19. & alibi.

Tum quia, cuilibet rationali Creaturæ solo instinctu, ac lumine naturali notum est, vel esse potest, Unum tantùm esse Deum omnium rerum Creatorem, Motorem, & Rectorem, ergo eodem lumine notum est, vel esse potest, hunc solum Deum esse colendum, adorandum, timendum, & amandum. Igitur cùm in hoc primo mandato exprimatur quinam sit iste Deus, & quòd non sit alius Deus præter istum, sequitur evidenter, quòd iste solus sit dignus cultu; & adoratione Divina.

Quæro VIII. *Quare Deus est adorandus?*

13 ℞. Quia Deus est; ipse enim est Altissimus Creator omnium, Omnipotens, Sempiternus, Optimus, Maximus, & omne Bonum. Ipse fecit nos ex nihilo, nos conservat, ne in pristinum nihilum reducamur; nos regit, atque gubernat; nos tuetur, & à malo liberat; nos ipse redemit à captivitate Dæmoniorum, & peccatorum nostrorum; nobis Ipse suam confert Gratiam; nos vocat, allicit, movet, & flectit ad Bonum; nobis tandem Ipse promisit Gloriam Cœlestem, & Æternam, ideoque ipsi soli Deo nostro debetur summa reverentia, adoratio, cultus, timor, amor, oratio, supplicatio, gratiarum actio, honor, & gloria nunc, & in perpetuum.

Quæro IX. *Quomodo est adorandus Deus noster?*

14 ℞. Adorandus est adoratione interna & externa. *Interna adoratio* Latriæ consistit in recognitione, seu mentali confessione Supremæ excellentiæ, ac Dominii ipsius Dei, & in pio affectu submissionis, ac reverentiæ nostræ erga talem, & tantam Majestatem.

Exterior autem *adoratio* Latriæ consistit in exhibitione alicujus signi externi, quo protestamur, ac profitemur internam adorationem. Hæc autem Signa plura, & varia sunt; principaliora autem hæc æstimantur, Sacrificium, videlicet, Oratio, genuflexio, incensatio, capitis inclinatio &c. Excepto autem Sacrificio, cætera signa possunt esse indifferentia ad Latriam, Hyperduliam, & Duliam: determinantur tamen ab intentione, & mente operantis, reverentis, & adorantis; Et ne quis erret, debet saltem virtualiter intendere, se adorare Deum per tale, vel tale signum adoratione, ac reverentia soli Deo debita, se adorare Virginem Matrem Dei per tale, vel tale signum adoratione, ac reverentia ipsi debita: & sic de reliquis Sanctis discurrendum est. Ad vitandos autem scrupulos sufficiet intentio habitualis adorandi eo modo, quo Ecclesia Sancta adorat, per hujusmodi signa, Deum, Virginem-Mariam, & Sanctos.

Quæro X. *Quandonam, & quoties tenemur Deum nostrum adorare?*

℞. Saltem diebus Festis, dum Missæ 15
Sacrificium Deo nostro offerimus; Nam non solùm Sacerdos, qui est in Altaris Ministerio, verum etiam populus adstans offert illud Sacrificium Deo Patri, quod est primarius, & proprius actus Adorationis Latriæ; Et hoc tempus videtur determinatum fuisse ab Ecclesia, etiam ad hoc primum præceptum Decalogi implendum, dum obligat Fideles adultos ad Missam devotè audiendam diebus Festivis.

De Oratione.

Quæro XI. *Quid est Oratio?*

℞. Oratio propriissimè capta, est 16
postulatio alicujus boni rationabilis à Deo. Vel, est practica quædam explicatio nostri desiderii obtinendi aliquid à Deo omnium bonorum Largitore, qua conamur inducere Divinam Bonitatem ad præstandum, quod petimus.

Quæro XII. *Quænam conditiones requiruntur ad bonam Orationem?*

℞. Quatuor istæ, I. Ut Oratio sit 17
pia: II. Ut sit de re necessaria, vel utili ad salutem æternam: III. Ut fiat pro se ipso: & IV. Ut perseveranter fiat. His omnibus positis conditionibus semper impetrabimus quod postulamus à Deo, ut docent communiter DD. cum D. Tho-

D. Thoma 2. 2. *quæst.* 83. *a.* 15. *ad* 2. Explico singulas conditiones.

18 *Ut sit pia Oratio*. Ideſt, quòd Oratio ſit vera, & propria petitio, & actus Virtutis Religionis, per quem homo orans ſe Deo humiliat, & ſubjicit tanquam Supremo Domino; Et iſte actus prærequirit Fidem, & Fiduciam impetrandi à Deo quod petitur.

19 *Ut ſit de re neceſſaria, vel utili ad ſalutem æternam*. Patet: quia Oratio ſecundùm ejus eſſentiam, ac divinam inſtitutionem, eſt *decentium petitio*; quæ enim nos decent, nobiſque neceſſaria ſunt, ac utilia poſtulanda ſunt, ut bona Spiritualia, auxilia, Gratia, Virtutes &c. Temporalia verò bona poſſunt, ac debent peti, ſed cum conditione tacita, vel expreſſa, *ſi expediunt*; Nam multi abutuntur his tranſitoriis, & amittunt æterna bona.

20 *Ut pro ſe ipſo fiat Oratio*. Nam etſi pro aliis tam privata, quàm publica Oratio poſſit, ac debeat fieri ex Charitate, difficilior tamen cenſetur impetratio pro aliis, quàm pro ſe ipſo. Ratio eſt, quia, ut Deus conferat donum aliquod petenti, recipiens debet eſſe diſpoſitus, & aptus ad illud recipiendum: Atqui diſpoſitio aliorum non eſt in mea poteſtate; ergo major invenitur difficultas obtinendi donum, vel gratiam pro alio, quàm pro me ipſo; Quare dicebat S. Joan. Chryſoſtomus hom. 79. ad
" populum: Bonum eſt, Sanctorum ora-
" tione frui, ſed cùm & nos fuerimus
" cooperatores: Quòd ſi defuerit coope-
" ratio, nihil aliorum, prodeſt orationis
" auxilium. Quid enim Judæis profuit
" Hieremias? Nonne ter ad Deum acceſ-
" ſit, & ter audivit: *Ne Ores, neque pe-*
" *tas pro populo iſto, quoniam te non exau-*
" *diam*? Jerem. c. 7.

21 *Ut tandem cum perſeverantia fiat*: ideſt, non ſtatim ab oratione ceſſemus, ſed iterum, & ſæpiùs idem petamus: Quia ſic Deo placuit, & placet Oratio aſſidua, & importuna, ut quod una, vel altera vice non dat, dabit tertia, vel alia vice; prout legimus in Euang. Matth. cap. 21. *de muliere Chananæa*, quæ perſiſtens audacia quadam imitabili, & pia in petitione ſua, tandem meruit audire bonum illud Chriſti reſponſum: *Fiat tibi ſicut vis*. Tum quia, ideò tardiùs dat Deus quod petimus, ut ferventiùs & meliùs petentibus nobis, plus etiam, & abundantius tribuat. Tum quia, quando, & quoties oramus Deum, ſemper aliquid impetramus; vel quod petitur, aut aliud melius, nobiſque utilius. Nam, ut dicit S. Iſidorus in ſent. *Sæpè non exaudit Deus ad voluntatem noſtram, ſed ſemper exaudit ad ſalutem*.

Quæro XIII. *Quantam vim impetrandi à Deo Oratio noſtra habet*?

℟. Si debitæ conditiones ſupra expreſſæ adſint, Oratio noſtra habet vim in- 22
dubitatam, & infallibilem impetrandi omnia, quæ juſtè petimus à Deo. Patet ex promiſſione Chriſti Domini Marc. c. 11. v. 24. *Dico*, (inquit) *vobis: Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis, & evenient vobis*. Et Joan. c. 14. v. 13. *Amen, Amen dico vobis, quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. -- Et hoc repetitur ibi c.* 15. *v.* 16. *& c.* 16. *v.* 23. *& alibi*. Et Luc. c. 11. ponit Chriſtus varia exempla, aut ſimilitudines, quæ nos inducunt, & quaſi cogunt ad fiducialiter petendum à Deo Patre noſtro omnia bona cum expreſſa promiſſione Divina dandi bona petentibus. Item Matth. c. 7. *Petite*, inquit Chriſtus, *& dabitur vobis ... Omnis enim qui petit, accipit, &c.* Unde de hac veritate, nempè de efficacia Orationis, nullus eſt ambigendi locus. Ergo cum fiducia orare debemus Patrem noſtrum, qui in Cœlis eſt, ut, per Jeſu Chriſti Filii ſui merita, & verba, concedat nobis quodcumque petierimus, ſecundùm voluntatem, ac promiſſionem ejus.

Quæro XIV. *Quænam eſt melior, ac nobilior orandi forma*?

℟. Eſt Oratio Dominicalis, quam 23
Chriſtus Filius-Dei nos docuit Matth. 6. v. 9. Etenim forma hæc orandi, *Pater noſter &c.* eſt omnium aliarum Sanctarum, & ordinatarum Orationum veluti exemplar Divinum. Hæc Oratio omnibus aliis eſt excellentior. I. *Authoritate*: quia ab ipſo Domino condita eſt. II. *Brevitate*, ut patet: nam paucis verbis multa, & maxima complectitur. III. *Perfectione*: quia omnia com-

comprehendit, quæ à Deo petere, vel necessarium nobis, vel utile, & expediens est. IV. *Ordine:* nam primò petimus nobiliora & altiora, deinde nobilia, & alta, & tandem inferiora, & temporalia, ut patet consideranti omnes septem ejus partes, ac petitiones. V. *Efficacitate:* quia nil ita valet Deum Patrem nostrum movere, quàm Memoriale Filii sui, & Redemptoris nostri Jesu-Christi. In hac enim formula orandi utimur ipsis verbis, ac vocibus Filii Dei, qui est ad Dexteram Patris Advocatus, ac Patronus noster. VI. *Necessitate:* quia quotidie hac Oratione uti oportet, cùm quotidie indigeamus his, quæ in ea continentur, veluti necessaria, & utilia ad vitam Spiritualem, & corporalem ducendam.

24 Quare à SS. Patribus, & Conciliis docemur, non licere homini Christiano adulto, Dominicam hanc Orationem, aut non tenere memoria, aut non intelligere, aut non frequentare. Et specialiter à Concilio Toletano IV. cap. 6. jubemur, *nullo unquam die Orationem hanc intermittere. Vide, quæso, Bartholomæum à S. Fausto, de Horis Canonicis. lib. 1. De Orat. in comm. q. 156. & seqq. Et la Manna dell' Anima, opera del P. Paolo Segneri: dal giorno XVI. di Ottobre sino al XXVIII.* Ubi declarant, explicantque doctissimè totam Orationem hanc Dominicam.

Quæro XV. *An Oratio aliqua sit necessaria ad Salutem Æternam?*

25 ℞. *I.* Oratio superiùs explicata, prout importat petitionem cordialem, & piam rerum nobis necessariarum, est necessaria adultis necessitate medii ad Salutem. Probatur; Illud dicitur necessarium necessitate medii, sine quo finis obtineri nullo alio modo potest; Sed sine Oratione homo non potest obtinere salutem suam sempiternam. *Probo minorem.* Ad salutem sempiternam necessaria est perseverantia finalis in statu Gratiæ: sed hæc gratia non datur nisi Oranti, & corde petenti: ut habetur ex D. Augustino *lib. 2. De Dono perseverantiæ, cap.* 16. Ubi dicit: *Constat, Deum alia nobis non orantibus, sicut initium Fidei, alia nonnisi orantibus præparasse, sicut perseverantiam usque in finem.* -- Et lib. de Eccles. Dogmatibus, cap. 56. *habetur: Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire: Nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: Et Nullum, nisi Orantem, auxilium promereri. Ergo &c.*

Confirmatur: Homo suis viribus nequit observare omnia præcepta Decalogi, Naturæ, & Ecclesiæ, ergo indiget auxiliis Divinis, viribusque supernaturalibus: hæc non dantur, de Lege ordinaria, nisi Orantibus, ut habetur ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 11. *Deus jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis.* -- Ita etiam dixit Innocentius Papa scribens ad Concilium Carthaginense: *Nisi*, inquit, *Gratia magnis precibus implorata in nos descendat, vincere non valemus errores, & vitia. Ergo &c.* 26

Probatur item: Congruit suavi Providentiæ Dei exigentis cooperationem nostram, ut, postquam ex Fide cognovimus ipsum Deum Auctorem esse Gratiæ, & Gloriæ, & Adjutorem infirmitatis nostræ, ejus quoque auxilium quæramus, & humiliter petamus; Siquidem Deus vult, & jubet, ut nostram salutem operemur: ergo tenemur etiam adhibere media opportuna, ac necessaria, inter quæ unum est Oratio, seu petitio eorum, quæ nobis desunt, & tamen necessaria sunt ad talem finem; Igitur ex Lege Charitatis erga nosmetipsos, & ex Virtute Religionis, atque ex præcepto Divino positivo tenemur ad aliquam Orationem faciendam. 27

℞. *II.* Necesse est necessitate præcepti Divini, & Virtutis Religionis, ut non diutiùs ab Oratione prædicta desistamus. Ratio est, quia hoc medium, & remedium est unum ex præcipuis, & quandoque unicum ad vincendum omnem tentationem, Deique Gratiam retinendam, vel acquirendam. Tum quia præscribitur, ac præcipitur frequens exercitium Orandi, Luc. c. 18. *Oportet semper orare, & non deficere.* Ad Thessal. c. 4. *Sine intermissione orate.* -- Matth. 26. *Vigilate, & orate.* Marc. 13. *Videte, vigilate, & orate.* Luc. 21. -- *Vigilate itaque, omni tempore orantes.* Et alibi. -- Præfigere autem, 28

vel

vel determinare tempus impletionis hujus mandati relinquitur viri prudentis arbitrio, consideratis circumstantiis personæ, officii, necessitatis &c.

29 ℞. *III.* Per accidens verò, seu ob concurrentem causam urgentem, plura assignantur tempora, quibus obligat nos præceptum Orationis, saltem ex Charitatis Virtute. I. Quando urget gravis tentatio, in qua sit periculum labendi in mortale. II. In mortis propriæ imminenti periculo. III. In valdè magna necessitate Reipublicæ, seu Communitatis, tam spirituali, quàm corporali; Quandoquidem constat Deum sæpè populum ingenti malo flagellatum nolle liberare, nisi per orationes, & supplicationes; ergo quilibet è populo obligatur ad hoc medium tam facile, & efficax. (Ita Scotus, Navarrus, Sylvester, Suarez, Laymann, Anacletus, Bart. à S. Fausto *q.* 17. *lib.* 1. *de Oratione in communi.*) IV. Quando peccator tenetur, se reponere in statu Gratiæ, seque ad Deum convertere supernaturali modo, ad honestè, Christianèque vitam instituendam. V. Quoties homo est in gravissimo aliquo periculo Animæ, vel corporis. VI. Quando, & quoties tenemur, Missæ Sacrosanctæ interesse, eamque devotè audire, & offerre &c. VII. Quotiescumque quis vult periculosum iter, aut negotium magni ponderis suscipere. Ratio horum casuum est: quia præceptum obligans ad finem, obligat etiam ad media necessaria ad talem finem. Sed Charitas, seu Charitatis præceptum obligat nos ad prædicta mala vitanda, quæ non possunt vitari sine speciali Dei auxilio, quod Deus non dat nisi debitè petentibus. Scimus enim, ordinarium medium à Deo constitutum ad dandum nobis auxilium suum speciale, & efficax, esse petitionem, seu Orationem cordialem; ergo tenemur saltem ex vi Charitatis in dictis casibus orare Deum. Missa autem efficacissima Oratio est, ut videbimus suo loco.

30 Considerata necessitate, utilitate, & efficacia Orationis, & ponderatis periculis magnis Animæ, & Corporis præsentibus, vel imminentibus, in quibus, ratione præsentis status miserabilis exilii, ac pœnæ, vivimus, rationabilissimè tenent, atque docent plures DD. nos quotidie teneri saltem *sub culpa veniali* ad aliquam fundendam precem, & orationem DEO: Et eos, qui negligunt Orationem, vel differunt ad Mensem, peccare graviter tam contra Virtutem Religionis, quàm contra Charitatem; Ergo quotidie aliquantulùm orandum est.

Quæro XVI. *An peccator possit utiliter orare, & impetrare?*

℞. *I.* Licèt Deus libentiùs audiat, & 31
exaudiat Justos, quàm peccatores, tamen si peccator petat bona conducibilia ad salutem æternam, exauditur à Deo. Ratio est, quia promissiones quædam Domini Jesu Christi sunt omninò illimitatæ, & generales, atque amplissimæ: præsertim illæ: *Omnis qui petit, accipit: Petite, & accipietis.* Ergo ad impetrandum (mediante oratione) non necessariò requiritur status Gratiæ, & Charitatis. -- Tum quia; Vis orationis in impetrando non fundatur in dignitate personæ orantis, sed in Divina promissione, liberalitate, ac Bonitate, atque in verbis, ac meritis Christi; ergo indignitas peccatoris non obstat impetrationi. Tum quia, certum est de fide, quòd Deus Benedictus etiam peccatores magnos, & maximos exaudivit; Ergo &c. *Probo antecedens.* Patet in Sacris Scripturis, Deum exaudivisse Ninivitas, Davidem, Magdalenam, Latronem Dismam, & Publicanum, qui descendit justificatus in domum suam; ergo & exaudiet similes peccatores. -- Tum quia, nunquam Deus hortaretur, & invitaret peccatores ad orandum, & petendum omnia sibi necessaria, & utilia, nisi etiam vellet, postulata concedere; Sed multoties Deus hortatur, & invitat, (imò præcipiendo cogit moraliter) omnes peccatores, miseros, miserabiles ad Orandum, & petendum: ut constat ex illo textu clarissimo Matth. 7. *Petite, & dabitur vobis: Omnis enim qui petit, accipit &c.* Ut explicant D. August. D. Joan. Chrysost. D. Basilius, D. Thom. apud Laymann. & Bart. à S. Fausto *q.* 101. ergo &c. -- Tum tandem, quia, peccator, quantumvis pessimus, potest, & debet suam emendationem,

tionem, & salutem desiderare: ergo potest, & debet, hanc à Deo humiliter petere; Nam, ut S. Augustinus docet, *pro omni ea re licitum est orare, quam licet desiderare;* Ergo Oratio peccatoris est utilis, & impetratoria, nec vitiatur in virtute impetrandi ex hoc, quòd Orans est in peccato mortali habituali &c. Dico, *habituali:* quia si actualiter orans respiceret iniquitatem, non exaudiretur: ut patet *ex Psal. 65. v.* 18.

32 ℟. *II.* Oratio peccatoris multis modis est fructuosa, sed his præsertim, I. Disponit ipsum ad Gratiam recuperandam. II. Valet ad promerenda bona temporalia. III. Valet ad evitandum peccatum novum. IV. Valet ad implendum præceptum de Oratione facienda, sive ex virtute Religionis, sive ex obligatione voti, sive ex præcepto Ecclesiæ. V. Valet ad resistendum vitiis, ac tentationibus denuò insurgentibus. VI. Valet ad acquirendum habitum bonum orandi, & ad generandos bonos mores in mente. VII. Valet ad impetrandam intercessionem B. V. Mariæ, & Sanctorum pro nobis. VIII. Valet aliquo modo ad adjuvandos Fideles Defunctos in Purgatorio, quoad vim impetrandi suffragium eorum; Maximè Oratio Dominicalis, quæ (secundùm Magnum Gersonem) aliquam vim habet ex opere operato, ex ipsa Christi institutione, & meritis. Ergo etiam peccatores possunt, ac debent orare.

Quæro XVII. *An Fideles vivi obligentur sub mortali orare pro suis mortuis?*

33 ℟. Quòd sic: saltem ex lege Charitatis, & misericordiæ; quia necessitas Animarum, quæ sunt in Purgatorio, est gravis, & gravissima, quibus per orationes, & Missas, saltem auditas, facilè succurrere possumus; ergo tenemur. Ita Laymann *lib. 4. tract. 1. cap. 1. n. 7. cum communi &c.* Dixi, *Saltem ex lege Charitatis, & misericordiæ:* quia Hæredes ex justitia rigorosa tenentur persolvere legata pia à Testatore relicta in Suffragium Animæ suæ, & postea aliarum Animarum, quæ cruciantur in Purgatorio, juxta piam Testatoris mentem. Nam si eleemosyna corporalis obligat nos; (ut videbimus Tract. 19.) multò magis obligabit nos Eleemosyna ista Spiritualis suffragandi proximo in Purgatorio gravissimè indigenti, & patienti.

Quæro XVIII. *Quid est Devotio?*

℟. *I.* Devotio, prout est specialis 34
actus Virtutis Religionis, est actus voluntatis hominis justi se ipsum offerentis ad servitium Dei. Vel, est voluntas promptè se tradens ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum. — ℟. *II.* Est pia affectio, seu promptitudo animi ad faciendum ea, quæ sunt Cultus Divini. Quapropter qui promptè affectant Divina, & cum gaudio spirituali Deo præstant obsequia, dicuntur Devoti; Quoniam verò mulieres solent quandoque viris esse devotiores, ideò Sexus fœmineus appellatur *Devotus. Intercede pro devoto fœmineo sexu.* Ecclesia.

Causa principalis hujus Devotionis 35
est Spiritus Sanctus intellectum nostrum illuminans, & voluntatem inflammans in bono supernaturali. Causa autem minùs principalis, & secundaria est attenta, & frequens meditatio Divinarum Perfectionum, Rerum æternarum, Passionis Dominicæ, vitæ, & verborum Christi, & Sanctorum, atque propriæ cognitionis, finis, novissimorum &c. Nam ex horum fixa, piaque ruminatione, seu meditatione oritur in nobis lumen Divinum, & amor Æternorum, voluntas nostra accenditur, pia crescit affectio, atque Devotio, & sic totaliter nos Divino Cultui, servitio, & Amori vovemus, & obstringimur; quia, ut inquit Apostolus 2. Corinth. 5. *Charitas Christi urget nos, ut, qui vivunt; jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est.*

Devotio vera est in incipientibus, 36
crescit in proficientibus, perficitur in perfectis Christi amatoribus. Devotio essentialiter est Amor Divinus. Vel, est elevatio mentis in Deum per pium, & humilem affectum, Fide, Spe, & Charitate subnixum: ut dicit Gerson *tract. 7. super Cant. Magnificat.*

TRACTATUS XIII.

DE VITIIS CONTRA VIRTUTEM Religionis.

QUæro I. *Quænam sunt vitia, seu peccata contra Virtutem Religionis?*

1 *Respondeo.* Sunt duo in genere, Superstitio nempe, & Irreligiositas. *Superstitio* est peccatum per excessum: *Irreligiositas* autem est peccatum per defectum. Utraque habet sub se varias Species; de quibus breviter videndum, saltem ad essentialem earum percipiendam definitionem.

2 *Superstitio* in genere est falsa Religio, seu vitiosus cultus veri, aut falsi Numinis: Vel, est vitium Religioni oppositum secundùm excessum, quo quis Divinum cultum exhibet illi, cui non debetur: vel eo modo, quo non debetur. V. G. Quando quis colit falsos Deos, tunc exhibet cultum eis, quibus talis cultus de Jure non debetur; nam Unus est colendus Deus, quia impossibile est, plures esse Deos &c. Et, si quis coleret verum Deum per Legalia, vel Cæremonialia Legis antiquæ, tunc coleret modo, vel actu indebito ipsum verum Deum; Sicque uterque peccaret per excessum contra Virtutem Religionis, quæ vult, & præcipit, ut verus Deus solus, debitis modus; & actibus internis, & externis colatur. Igitur.

3 Duæ sunt Species Superstitionis: *prima* est Superstitio ratione rei cultæ, quæ coli non debet: & vocatur *Cultus falsi Numinis: Secunda* est Superstitio ratione cultus incongrui, quo verum Numen colitur modo quodam indecenti, & inconvenienti. Utraque Superstitio subdividitur in alias Species; Nam

4 *Superstitio* ratione rei cultæ dividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam, seu Superstitiosam Observantiam. *Idololatria* est Servitus, quæ soli vero Deo debetur, exhibita alicui Creaturæ: seu, est cultus, quo Creatura colitur, tanquam Deus, vel loco Dei. Est peccatum mortale gravissimum contra primum Decalogi præceptum.

Divinatio est superstitiosa inquisitio de re occulta, ope, vel disciplina Dæmonis facta. Divinatio fit vel per expressam Dæmonis invocationem, vel per tacitam; Utraque dividitur in varias species, quas hìc omitto, brevitatis gratia. Quælibet autem est ex suo genere peccatum mortale, licèt prima, quæ fit per expressam &c. sit gravior, quàm secunda, quæ fit per tacitam Dæmonis invocationem. 5

Vana Observantia est superstitiosa quædam actio, qua adhibentur media inutilia ad aliquem effectum habendum, vel impediendum, ad quem talia media à Deo, & Natura nullam habent virtutem. Et hæc pariter habet suas divisiones, & species cum expressa, vel tacita dæmonis invocatione: quæ ex genere suo sunt peccata mortalia. 6

Advertunt tamen Doctores, (ut Anacletus, Lessius, Valentia, Sanchez, Bonacina, Henrixius, aliique commununiter) quòd circa Vanam Observantiam homines simplices sæpiùs à peccato mortali excusantur ratione ignorantiæ, aut bonæ fidei, quia nihil mali, aut diabolicæ artis in his rebus contineri putant. Insuper advertunt Filliucius, Anacletus, & alii, etiam quandoque veniale peccatum esse, si hoc fiat ex quadam levitate, & curiositate, ut solent nonnullæ mulieres, præsertim Juvenes facere, nullam huic rei dantes fidem. 7

Quando autem rationabiliter dubitatur, an talis effectus excedat vires Causarum naturalium, præsumendum est, non excedere, sed provenire à Causa natu- 8

naturali; quia multa sunt secreta naturæ, quæ ingenia etiam Philosophorum subterfugiunt: Tum quia dubium tale in meliorem, & mitiorem partem explicandum est.

Quæro II. *Quid est Irreligiositas?*

9 ℟. Irreligiositas, prout hìc accipitur, est defectus cultus Deo debiti. Seu, est peccatum per defectum contra Virtutem Religionis. Et quidem sub hoc genere peccati continentur ea vitia, quæ pertinent, seu respiciunt ad contemptum, aut irreverentiam immediatam Dei, ac rerum Divinarum, atque Sacrarum; cujusmodi sunt *Tentatio Dei*, *Sacrilegium*, *Simonia*, *Blasphemia*, *Perjurium*, *Violatio voti &c.* De quibus singillatim agendum erit tum in præsenti Tractatu, tum alibi fusiùs propriis in locis à me ordinatis.

Quæro III. *Quid est Tentatio Dei?*

10 ℟. Est actus Religioni oppositus, quo absque justa causa quis dicit, aut facit aliquid, ad capiendum experimentum de Deo, vel de ejus aliqua perfectione, ut V. G. de ejus potentia, justitia, misericordia, providentia &c. Et fit his modis: Quis V. G. sinit, vel permittit, parvulum in flumen, aut puteum cadere, ad experiendam Divinam Providentiam erga parvulos. Vel, quando non vis adhibere media naturalia, tibique possibilia, & obvia ad recuperandam sanitatem, sed petis, & expectas à Deo Miraculum. Vel, quando non studens libris, prætendis concionari Populo, sine erroribus, & ineptiis, sperando scientiam infundendam tibi à Deo miraculosè.

11 Quando fit aliquid ea intentione directa, ut experimentum capiatur de aliqua Dei perfectione, tunc vocatur *Tentatio Dei expressa*. Quando autem expresse, vel directè non intenditur tale experimentum fit tamen aliquid, quod ex se requirit extraordinarium Dei auxilium, quod temerè prætenditur, & expectatur, tunc *Tentatio Dei interpretativa* nominatur. Utraque Tentatio est ex suo genere peccatum mortale; prima tamen gravior est, ut de se patet, quàm secunda.

12 *Tentatio Dei* aliqua oritur ex infidelitate, seu dubitatione de aliquo Dei Attributo, V. G. quando quis dubitans de Præscientia, vel Omnipotentia, aut Providentia Dei, vult se certificare per experimentum aliquod temerarium &c. -- Aliqua autem Tentatio Dei oritur solùm ex præsumptione, aut nimia confidentia: V. G. quando quis sine utilitatis magnæ, aut necessitatis causa, petit à Deo, aut expectat miraculosam declarationem, aut signum, aut effectum extraordinarium, & insolitum &c. *Prima* est conjuncta cum hæresi, ut patet ex terminis; *Secunda* nequaquam; est tamen peccatum grave contra Religionem, ac reverentiam Deo debitam; nisi, propter levitatem materiæ, aut ob imperfectionem judicii, transeat in veniale.

Quæro IV. *Quid est Sacrilegium?*

℟. I. Est rei Sacræ violatio. *Seu*, est indigna tractatio rei Deo dicatæ. *Vel*, est irreverentia, quæ Deo irrogatur per indignam tractationem rerum Sacrarum; Ideòque est peccatum speciale Religioni oppositum. 13

Tres sunt Species Sacrilegii, videlicet *Sacrilegium personale*, quod fit contra personam, vel in persona Sacra: *Sacrilegium reale*, quod committitur contra rem Sacram: & *Sacrilegium locale*, quod perpetratur contra locum Sacratum Deo. 14

Sacrilegium personale est V. G. Percussio injuriosa Clerici, vel Monachi; & quælibet actio luxuriosa, & inhonesta facta cum persona, vel à persona Religiosa, seu voto castitatis adstricta. 15

Sacrilegium reale est V. G. Abusus activus, & passivus Sacramentorum: & injuriosa tractatio alicujus rei Sacræ; Sacræ autem res sunt vasa sacrata, vestes benedictæ, reliquiæ Sanctorum, imagines Christi, Mariæ, & Beatorum, Agnus-Dei, seu cera consecrata à Papa, & similia benedicta à Ministris Ecclesiæ, item Verba, seu sententiæ Sacræ Scripturæ &c. Igitur abusio Sententiarum Bibliorum Sacrorum, Missalis, Ritualis, & Sacrarum Cæremoniarum Ecclesiæ ad Superstitiones fabricandas, vel ad carmina amatoria, fabulosa, vana, scurrilia, libellos famosos, & alias compositiones, vulgò 16

Pasquinate formandas, est peccatum Sacrilegii realis.

17 *Sacrilegium locale* est V. G. malitiosa profanatio Loci Sacri, injuriosa effusio sanguinis, vel seminis humani in loco Sacro, violenta extractio confugientis ad Ecclesiam, vel Cœmeterium, tanquam ad Asylum; Furtum in Ecclesia factum, &c.

Quæro V. *An delectatio venerea, aut internum tantùm desiderium de re venerea, sit peccatum Sacrilegii personalis in eo, qui Voto castitatis tenetur?*

18 ℞. Affirmativè. Ratio est quia tam delectatio venerea deliberatè volita, quàm desiderium turpe est peccatum contra Virtutem Castitatis, quam ille vovit; ergo hoc peccatum involvit duplicem malitiam; unam contra Castitatem ex libidine ortam, aliam verò contra Religionem ex voti violatione. Ita Suarez, Lessius, Sylvester, Valentia, Sanchez, Layman *l.* 5. *tr.* 5. *c.* 8. Bart. à S. Fausto *lib.* 7. *De voto Castit. q.* 40. Anacletus *Moral. tract.* 5. *dist.* 3. *n.* 15. Cardenas *in Crisi Theol. parte* 2. *disp.* 37. *cap.* 12.

Quæro VI. *An omne peccatum à Persona sacra, vel in Personam Sacram commissum, sit etiam sacrilegium?*

19 ℞. Negativè: sed illud tantùm, quod directè fit contra Voti materiam, vel contra Sanctitatem Personæ. Unde sequitur, quòd V. G. mendacium, superbia, crapula, ebrietas, & similia, quæ committuntur ab aliqua Persona Sacra, non sunt propriè, & formaliter Sacrilegia. Item ira, furtum, detractio, & alia hujusmodi, quæ erga talem Personam patrantur, non sunt Sacrilegia; benè tamen percussio corporalis ipsius, & omnis actus libidinis, illius, vel cum ea Persona, &c. erunt etiam Sacrilegia.

Quæro VII. *An omne Sacrilegium sit peccatum mortale?*

20 ℞. Ex suo genere, & per se, regulariter loquendo omne Sacrilegium cujusvis speciei est peccatum mortale; nihilominus per accidens quandoque potest esse veniale tantùm propter parvitatem materiæ, seu rei Sacræ leviter offensæ, aut ex levi abusu, ac irreverentia modica rei, loci, vel Personæ Sacræ, V. G. proferre verbum jocosum, vel otiosum in Templo Dei: Omittere aliquam cæremoniam Sacram in Administratione Sacramentorum: Furari rem parvam in loco Sacro, &c. Ita Anacletus cit. cum communi.

Quæro VIII. *Quid est Simonia?*

℞. *I.* Simoniæ nomen à Simone mago dicitur, & originem trahit, ob peccatum, quod iste Simon magus patravit, quando obtulit Apostolis magnam pecuniam cum pacto dicens: *Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Act. c.* 8. -- ℞. *II.* Est Species Sacrilegii, quia emere, aut vendere rem sacram, ut sacram pretio temporali, est contra reverentiam Deo in rebus Sacris debitam. -- ℞. *III.* Simonia sic benè definitur: *Est Studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum pretio temporali. -- De hac agemus fusiùs alio in loco. Tract.* 56. *Secundæ Partis.* 21

Quæro IX. *Quid est Blasphemia?*

℞. *I.* Est verbum contumeliosum in Deum, vel de Deo, aut contra Deum prolatum. -- ℞. *II. Vel* meliùs sic definitur: Blasphemia est contumeliosa locutio contra Divinum Nomen, vel Attributum Divinum. Et de hoc vitio alibi agendum. *Tract.* 14. 22

Quæro X. *Quid est Perjurium?*

℞. Est Juramentum falsum, quo quis sub invocatione Divini Nominis confirmat aliquod esse verum, quod tamen credit esse falsum: vel è contra, confirmat esse falsum, quod putat esse verum; Unde breviùs potest sic definiri: Perjurium est Juramentum de falso in opinione Jurantis. Et de hoc meliùs, & pleniùs agam. *Tract.* 15. 23

Quæro XI. *Quid est Violatio voti?*

℞. Est transgressio promissionis Deo factæ mediante voto. De qua re agemus ubi de Voto plenè agendum veniet *Tract.* 16. 24

Quæro XII. *Quodnam Sacrilegiorum maximum est seu gravissimum?*

℞. Est illud, quod committitur contra Sacramentum Eucharistiæ; Quia inter res Sacras primum, & summum 25

locum obtinent Sacramenta, quibus homo sanctificari debet; Sacramentum autem præcipuum est Eucharistia, quæ continet realiter ipsum Christum verum, & vivum; ergo irreverentia contra hoc Sacramentum erit gravissima, ac indignissima homini Christiano. Ita S. Thom. Cajetanus, Suarez, Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 7. *n.* 12.

Quæro XIII. *An quis possit peccare peccato Sacrilegii per meram omissionem?*

26 ℞. Quòd sic; quando scilicet omittit negligentia culpabili debitam reverentiam, aut custodiam rerum Sacrarum. V. G. Si Parochus Sacrum Fontem Baptismalem ab immunditiis, sordibus, vel animalibus non custodit. Si Sacra vasa, & paramenta lavare, vel resarcire, aut renovare negligat. Si Sacram Eucharistiam, Sacrumve Chrisma custodire decenter, etiam adhibitis clavibus, intermittat. Et his plura similia omittat, quæ facere quisque in tali ministerio constitutus tenetur. Ita Bonacina, Suarez, Busembaus, Layman cum communi TT. & Canonistarum.

Quæro XIV. *An, & quale sit peccatum, si Laicus, aut fœmina attingat, vel contrectet vasa Sacra, Caligat, vel contrectet vasa Sacra, Calices, patenas, aras, Agnos Papales, reliquias, corporalia, purificatoria, & similia?*

℞. Si hoc faciat ex contemptu, aut alio pravo fine erit peccatum mortale Sacrilegii realis. Si verò fiat sine gravi causa rationabili vel ex levitate, aut curiositate, erit peccatum veniale tantùm. Si tandem fiat cum causa gravi, vel necessitate, vel ex officio sibi injuncto, vel ex arte propria &c. tunc nullum est peccatum; quia necessitas facit licitum, quod sine ipsa erat illicitum: & causa justa aufert omnem irreverentiam. Vide Thom. Tamburinum *de Sacrif. Missæ lib.* 1. *cap.* 1. Tonellium in Enchiridio. 27

TRACTATUS XIV.

DE BLASPHEMIIS, ET IRREVERENTI nominatione Sanctissimi Nominis DEI nostri.

1 QUæro I. *Quotuplex est Blasphemia?* *Respondeo I.* Blasphemia dividitur in mentalem, & verbalem. *Mentalis*, quæ & cordis, ac interna dicitur, est quæ sola mente concipitur, & intùs solo corde profertur. V. G. quando quis ira correptus aliquod contumeliosum verbum, vel aliquem conceptum maledictionis erga Deum habet, ac dicit in corde suo juxta illud Psal. 13. & 52. *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Verbalis*, est Blasphemia, quæ ore, verboque profertur, V. G. quando quis ex ira, & mala voluntate deliberatè profert, & dicit hæc, vel similia verba: *Maledictus sit Christus. Ad despectum Dei.*

2 Potest etiam dari Blasphemia nutibus, & signis facta. V. G. quando quis perversus expuit in Imaginem Sacram, aut versus eam, vel contra Cœlum. Vel dentibus fremit contra Deum pravo animo blasphemandi &c.

3 ℞. *II.* Blasphemia quælibet est vel hæreticalis, vel non hæreticalis. Non hæreticalis (quæ etiam simplex dicitur) est illa Blasphemia, quæ in se non continet errorem in Fide, sed solùm convicium, contumeliam, dehonorationem, vilipendium, & maledictum erga Deum, Beatam Virginem, aut Sanctos. V. G. Quando quis dicit: *Pereat Deus. Velit, nolit Deus, hoc faciam:* & similia, quæ videri possunt in libris;

Varia

Varia loca habent & varias blasphemandi formulas. Usus te plura docebit.

4 ℞. *III.* Inter blasphemias simplices computantur verba hæc: *Ad corpus Dei. Ad Sanguinem Dei. Ad conspectum Dei;* & similia, quando proferuntur per modum spernentis. Quia injuriosè nominare *Corpus*, *Sanguinem*, *hostiam*, *conspectum &c.* Dei, est ponere ista in Deo tanquam contemptibilia, quod est contumeliosum, ut patet. Si autem proferantur hæc verba per modum Juramenti, tunc non erunt Blasphemia, sed vel Juramentum, si debitè proferantur, vel perjurium, si indebitè dicantur similia verba; Sæpè autem solent esse execratoria perjuria, quia homines ad minas, & vindictas exaggerandas talibus utuntur formulis horribilium vocum, ut timeantur. Ita Toletus *lib.* 4. *c.* 13. *n.* 3. Suarez, Sylvester, Segnerius, & alii DD.

5 Solent homines se excusare, dicendo: se iracundia, aliave passione motos talia proferre verba: quibus respondendum est, quòd, si velint se emendare, oportet refrænare, & castigare linguam; aliàs sunt in malo statu; Quia docent DD. hominem assuetum blasphemare, & nolentem seriò habitum malum destruere, esse incapacem absolutionis; Ratio est manifesta: Quia qui ita malè assuetus est, nec curat seriam emendationem, peccat tunc mortaliter, quia est in culpa habitus vitiosi inclinantis ad novas, & semper novas blasphemias, etiamsi sine advertentia, & deliberatione eas proferat; quia non aufert habitum, & causam peccati ita scandalosi.

6 Qui autem non habet talem habitum, consuetudinemve blasphemandi ut supra, si blasphemat ex impetu iræ conceptæ erga homines, vel alias Creaturas sine advertentia, nempè non advertens verba blasphemiæ, quæ profert, tunc excusatur à mortali ob inadvertentiam rationis.

7 Idem dicendum de eo, qui habet quidem habitum, vel assuetudinem blasphemandi, sed jam seriò emendare se curat, & desiderat, & ad hunc finem posuit media sibi injuncta à Confessario, non peccat tunc mortaliter, sed venialiter tantùm. Ita Card. Toletus *l. c. n.* 4. cum communi DD. &c.

℞. *IV.* Blasphemia verò hæreticalis est verbum contumeliosum in Deum prolatum ex malo affectu voluntatis, continens in se aliquem errorem contra Fidem, vel aliquid Fidei contrarium. V. G. Si quis diceret unam ex his propositionibus: *Deus injustus est: De me, meisve rebus non curat. Est partialis, & acceptor personarum. Est crudelis. O Deum impotentem! Abnego Christum &c. Deus non vult, vel non potest me adjuvare, me liberare &c. Melius fecisset, si me jumentum, quàm hominem fecisset. In Creatione mundi hoc, vel illud non benè fecit. Non gubernat omnia. Reliquit me sine auxilio naturali, vel Supernaturali. Dedit mihi hanc mulierem, vel hunc virum in damnationem meam. Vult ex omni genere peccatorum in hoc mundo. Vult me esse meretricem, vel peccatorem obstinatum. Vult absolutè me esse de numero damnatorum. Per vim debeo damnari in æternum. Non vult me esse Sanctum, nec bonum.* -- Et his similia plurima, quæ à perversis hominibus solent ex iracundia, aut desperatione, vel furore diabolico pronunciari in contemptum Dei, vel B. V. Mariæ, vel Sanctorum ejus. Hæc scribens perhorresco; tamen conatus sum adnotare; quia scio, aliquando hoc, vel illud verbum proferri à quibusdam, quod Confessarius indoctus nescit, esse verbum blasphemiæ hæreticalis. 8

℞. *V.* Alia est Blasphemia hæretica, seu hæreticalis pro materiali, alia pro formali. *Pro materiali* tunc est, quando quis profert, unam ex dictis non credens ita esse; vel non advertens quid pro formali sensu dicat; aut non intelligens errorem, quem dicit contra Fidem; aut non intendit asserere aliquid contra Ecclesiam, aut Fidem. -- *Pro formali* autem, seu formaliter tunc est, quando proferens unam propositionem hæreticam in contemptum Dei, pro illo tunc ita credit, vel tenet, aut assentit illi errori, quem corde, vel ore dicit. V. G. Titius dicit per modum indignantis, aut contemnentis: *Oh Deus crudelis, injuste, improvide &c.* & tunc ita assentit; est blasphemus, & hæreticus. Si autem 9

autem non ita tenet quod dicit, erit quidem blasphemus, sed non hæreticus, licèt protulerit Blasphemiam hæreticalem pro materiali, quæ est peccatum mortale, & in aliquibus Diœcesibus est casus reservatus, ob horrendam ejus turpitudinem.

10 Nihilominus audientes tales nefarias Blasphemias tenentur denunciare Blasphemantem Officio S. Inquisitionis; quia sic mandat Edictum illius Sacri Tribunalis; tum quia tales blasphemiæ similitudinem hæresis gerunt, & sæpè hominem Christianum ita blasphemantem de hæresi suspectum reddunt.

11 ℟. *VI.* Omnis Blasphemia vel fit cum directa intentione inhonorandi Deum, vel Sancta Dei Attributa, vel cum intentione indirecta, & virtuali tantùm. Prima rarò fit, à desperatis, ac perditis hominibus; Secunda solet esse frequentior; & fit, cùm quis scienter, ac seriò loquitur verba, quæ ex propria significatione, vel ex modo proferendi, aliisve circumstantiis, Divini Honoris diminutionem continent, quamvis homo eam directè non intendat; est tamen verè, ac propriè peccatum Blasphemiæ. Ut docet Layman cum D. Thoma, Cajetano, Bannes, Valentia, Sanchez, & aliis DD.

12 Quare non valet excusatio illa Blasphemorum dicentium: se non intendere inhonorare Deum, nec habere iracundiam contra Divinam Majestatem &c. non valet, inquam, quia solùm dæmones, damnati, ac paucissimi desperati peccatores solent blasphemare Deum cum intentione hac formali, ipsum inhonorandi, ex odio in eum concepto ob Justitiæ ipsius vindictam &c.

13 ℟. *VII.* Denique Blasphemia alia est in Deum, alia in Mariam Virginem Dei genitricem, & alia in Sanctos. Nam sicut DEUS in Virgine, & Sanctis suis laudatur, ita è contra blasphematur; sicque hujusmodi Blasphemia, quæ fit in Sanctos, & in B. Virginem, in Deum redundat. Quare omnis blasphemia sive in Deum, sive in B. V. Mariam, sive in Sanctos prolata censetur esse ejusdem speciei: quia eamdem formalem malitiam continet, nempè diminutionem Divini honoris, contra Virtutem Religionis.

Eadem ratione si quis vituperium proferat in Sacramenta Dei, Crucem, vel Imagines, aut quascumque res Sacras, censetur propriè blasphemus: quia sicuti cultus earum rerum, ita & contumelia redundat in Deum. Layman, Bonac. & alii. 14

Multi tamen volunt, Blasphemiam in Deum specie differre à Blasphemia in B. Virginem, & in Sanctos. Quia sicuti diverso cultu honoratur Deus, B. Virgo, & Sanctus quilibet: & iste cultus est specie diversus, ita etiam blasphemia, & inhonoratio &c. Ita Mastrius, Anacletus, & alii DD. 15

Hoc est apud omnes certum, Blasphemiam simplicem specie differre à Blasphemia hæreticali. Quia illa opponitur tantùm virtuti Religionis: hæc autem Fidei etiam opponitur: Sed hæ virtutes sunt specie diversæ; ergo &c. 16

Quæro II. *Quid est vana, vel frustranea Usurpatio Nominis Domini Dei?*

℟. Patet ex terminis, quòd sit peccatum contra Religionem; Nam Sanctum Nomen DEI piè, sanctè, ac religiosè invocandum, colendum, honorandum, & laudandum est. 17

Ideoque præcipit, vel prohibet omnibus Deus, dicens: *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum:* Exod. c. 20. & Deuter. c. 5. Quæ verba tribus modis possunt intelligi. I. Ut non pro ulla re futili, & vana, nulliusve momenti Nomen Dei usurpetur: quia tale, ac tantum Nomen non debet assumi per os hominis, sine rationabili causa, aliàs committitur peccatum saltem veniale contra Reverentiam, & Honorificationem Deo debitam. 2. Ne juretur per Dei Nomen, nisi ex necessitate, & cum omni veritate, & reverentia. III. Ne Deus invocetur in Testem Falsitatis, neque Sanctum nomen ejus blasphemetur. Vide abundantiorem materiam *Tract. seq. 25. à n. 37. ad 40.* 18

Pro praxi nota, quòd si pœnitens in Confessione absolutè, & in confuso dicat, & se accuset, *Blasphemasse:* ad officium Confessarii pertinet, duas præcipuas has inquirere circumstantias. *Prima* est; Quibusnam verbis, vel formulis 19

mulis blaſphemiæ? Ut cognoſcat ſpeciem Blaſphemiæ ſimplicis, aut hæreticalis. *Secunda* eſt; An talis blaſphemia fuerit prolata cum formali, ac directa intentione inhonorandi, vel deſpiciendi Deum, Mariam, Sanctos, res Sacras &c. Nam ſi adfuerit hæc perverſa circumſtantia, ſignum erit, quòd talis blaſphemia provenerit ex odio abominationis erga Deum, quod eſt peccatum ſpecie diſtinctum à Blaſphemia, omnium graviſſimum contra Virtutem Charitatis erga Deum Summum Bonum. Vide Laymannum de hac materia more ſolito egregiè, ac diſcretè tractantem. *Lib. 4. tractat. 10. cap. 6. num. 12.*

Quæro III. *Quale peccatum eſt maledicere Creaturis?*

20 ℞. *I.* Maledicere, aut imprecari malum ex malo affectu voluntatis Creaturis quibuſvis, quatenus Creaturæ Dei ſunt, adeòque cum habitudine, ſeu relatione intenta ad Creatorem, ſine dubio eſt peccatum Blaſphemiæ: quia ex illa referentia, malaque voluntate in Deum, Deus ipſe inhonoratur, contemnitur, & indirectè, ſeu reflexè blaſphematur. Hoc autem de raro accidit.

21 ℞. *II.* Maledicere, ſeu malum grave imprecari Creaturis rationalibus, nempè hominibus ex odio, aut vindicta, aut alia maligna intentione, eſt peccatum mortale ex ſuo genere contra præceptum Charitatis fraternæ. Quòd ſi talis maledictio, aut imprecatio mali dicatur in faciem proximi, tunc erit etiam peccatum contumeliæ contra Juſtitiam. Et ſi dicatur contra Parentes, erit peccatum contra Pietatem. Unde patet, quòd in Confeſſione explicanda eſt circumſtantia *Perſonæ*, cui imprecatum eſt, aut maledictum fuit: & circumſtantia *Præſentiæ*. Non eſt autem neceſſe, nec expedit, explicare qualitatem mali imprecati, V. G. mortem, peſtem, fulmen &c. ratio eſt, quia omnes imprecationes, aut maledictiones, (utpotè expreſſiones voluntatis malæ, & averſæ à proximo, aut inefficacis, ac ſimplicis malevolentiæ) ſunt ejuſdem malitiæ ſpecificæ: quia ſunt actus contra Charitatem, & Amorem erga proximum; ergo &c. Vide plura in *Tract. 22. n. 1. ad 5.*

℞. *III.* Maledicere Diabolum, quatenus Diabolus eſt, non eſt peccatum: quia jam eſt Creatura maledicta, & inimica irreconciliabilis Deo; eſtque noſter adverſarius nil aliud cupiens, quàm noſtram damnationem æternam; ergo rationabiliter poſſumus ei iraſci, ac maledicere: præſertim quando nos tentat ad peccandum. 22

Dices: Habetur in Scriptura Eccleſiaſtici cap. 21. *Dum maledicit impius Diabolum, maledicit ipſe animam ſuam.* Atqui peccatum eſt, maledicere Animam ſuam, ergo & Diabolum. ℞. *Impius ut impius* eſt maledictus, juxta illud Pſal. 118. v. 21. *Maledicti qui declinant à mandatis tuis;* igitur dum impius peccator Diabolo maledicit, ſe ipſum quoque maledictione dignum judicat, & condemnat: quo ſenſu etiam Apoſtolus Paulus dicit ad Rom. cap. 2. *In quo judicas alterum, te ipſum condemnas: eadem enim agis, quæ judicas.* 23

TRACTATUS XV.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO.

De Juramentis, & perjuriis &c.

1 QUæro I. *Quid est Juramentum?* *Respondeo I.* Est actus Religionis, quo quis Deum in testem adhibet ad confirmandum id, quod dicit. Tunc autem, quando debitis modis fit, dicitur actus Religionis, quia eo loquendi, & asserendi modo quis profitetur, Divinam Veritatem esse indefectibilem, & infallibilem; Unde dicitur Deut. c. 6. *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius jurabis. Vel* Juramentum est invocatio Divini Nominis in testimonium alicujus rei, & veritatis controversæ. Ratio est, quia finis immediatus usurpationis Juramenti est dirimere controversias, & lites, juxta illud Apostoli Hebræorum c. 6. *Omnis controversiæ finis ad confirmationem est Juramentum.*

2 ℞. *II.* Tribus porrò modis Nomen Domini Dei assumi solet in confirmationem veritatis. I. Tamquam omnis veritatis Amator, Assertor, & Testis. Et inde formatur Juramentum Assertorium. II. In Sponsionem, & velut fidejussionem fidelitatis. Et hoc modo formatur Juramentum Promissorium. III. Assumi solet nomen Domini in vindictam, & judicium, casu quo dicta veritas absit, seu subsit falsitas. Et sic formatur Juramentum execratorium.

3 Igitur *Jurare* est jus Deo reddere, & Deum testem, vel fidejussorem, vel judicem, ac vindicem facere in aliqua re, ad hoc ut homines nobis credant. Quoniam verò Juramentum non est de genere eorum, quæ per se bona sunt, & frequentanda, ut est V. G. *Oratio, Adoratio &c.* Sed quæ bona sunt per accidens, & supposita necessitate, seu causa rationabili, ideò requiruntur ad licitè jurandum plures conditiones. Et ne homines assuescant Juramentis, & abstineant, ac elongentur à perjuriis, atque conentur ad sinceritatis christianæ simplicitatem se reducere, dixit Christus Dominus Matth. c. 5. *Nolite jurare .... Sit autem sermo vester est, est, Non, Non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Ubi S. Augustinus notat, Christum non dixisse: Quod abundantius est, malum est, sed *à malo est*: idest, Si non à malo Jurantis, à malo est non credentis: hoc est, propter infirmitatem ejus, qui exigit Juramentum, quia non vult credere, nisi juretur. Vis ergo longè esse à perjurio? Noli omninò jurare; Nam falsa juratio exitiosa est: vera juratio periculosa est: nulla juratio secura est: idest, securum tantùm est, nullo modo jurare. Dicit enim Ecclesiastes cap. 23. *Jurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa.*

Quæro II. *Quænam requiruntur conditiones ad Juramentum licitum?*

4 ℞. Sunt istæ tres; nempè jurare in *Veritate*, in *Judicio*, & in *Justitia*. Tribus his comitibus, sive circumstantiis concomitantibus licitum est jurare; ut colligitur ex Sacra Scriptura Jeremiæ cap. 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia. Explico singulas particulas.*

5 *In veritate* jurare dicitur: Qui in assertorio Juramento rem certò, & quam hìc, & nunc credit omninò veram, ut veram affirmat, vel ut falsam negat. *Item:* Qui in promissorio Juramento nunc, & de præsenti actu habet intentionem, & voluntatem verè adimplendi quod promittit, & sperat, sive credit, se in futuro adimpleturum. *Item:* Qui in execratorio Juramento falsitatem execratur, quam inesse novit rei, quam execratur.

6 In

6 *In Judicio* jurare dicitur: Qui jurat juxta regulas Christianæ Prudentiæ, nimirùm: Ubi res est gravis momenti, & vel Magistratus, aut Judex urget, vel propria, aut proximi necessitas, charitas, aut gravis, magnaque utilitas licita id requirit.

7 *In Justitia* jurare dicitur: Qui rem honestam, licitam, & justam jurat; idest qui jurat de re, vel in re, quæ sine ullo peccato adimplere potest.

Quæro III. *Quænam sunt formulæ Juramenti?*

8 ℞. Variæ dantur formulæ jurandi; Nam in Sacra Scriptura hæ reperiuntur, videlicet: I. *Per Deum*: hic modus jurandi est antiquissimus; quoniam legitur in libro Genesis cap. 21. versu 23. Dixit Abimelech ad Abraham: *Jura ergo per DEUM*, ne noceas mihi &c. -- Et insinuatur ab ipsomet Deo Deuteronomii cap. 6. v. 13. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac *per Nomen illius jurabis*. -- II. *Vivit Dominus*. Et habetur Jeremiæ cap. 4. v. 2. Et jurabis: *Vivit Dominus* in veritate &c. III. *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat*. Iste modus jurandi fit in Juramento execratorio, & comminatorio, & habetur pluribus in locis Sacræ Scripturæ, & signanter lib. 1. Regum cap. 14. v. 44. Et ait Saul: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat*, quia morte morieris, Jonatha. Ubi advertendum, quòd exprimebantur postea in hac formula jurandi aliqua mala determinata, V. G. Deus mihi arripiat vitam, *vel* morte subitanea me percutiat &c. -- IV. *Testis est mihi Deus*. Ut legitur in Epist. D. Pauli ad Rom. cap. 1. v. 9. Vel, *Testem invoco Deum*. 2. Corinth. cap. 1. v. 23.

9 Sunt & alii modi jurandi sine expressa invocatione Nominis Domini Dei; in eis tamen virtualiter, & implicitè Deus invocatur. Et sunt præsertim sequentes, nempè. *Per Crucem Domini*. -- *Per Sancta Dei Euangelia*. *Per Fidem Christi*. -- *In fide Sacerdotis*. -- *Per Virginem Mariam*. -- *Per Sanctos*. *Per Sacras reliquias*, & similia. Quia sic jurando, saltem virtualiter, & indirectè in Deo, & per Deum juratur. -- *Item*; Quando juratur per aliquam Creaturam, in qua Dei Sapientia, Potentia, Bonitas, vel aliud Divinum Attributum resplendet, cum intentione, vel relatione ad Deum Creatorem. V. G. dicendo: *Per Solem Dei*. -- *Per istum ignem Dei*: & similia. Quando autem deest talis intentio, vel relatio ad Deum, non est Juramentum, sed quædam exageratio, & expressio animi ad veritatem &c.

Jurare autem cum his formulis, nimirùm. *Per fidem meam*: Italicè *Alla Fè*. *In conscientia mea*. *In veritate bona*. *Fide boni hominis*. Et similibus modis variè in variis Regionibus usurpatis, non continet Juramentum propriè captum. Quia per hujusmodi verba Deus nec explicitè, nec implicitè nominatur, aut invocatur in Testimonium. 10

Quid dicendum de hac simplici forma: *Juro?* ℞. cum distinctione. Vel habuisti intentionem veram jurandi formaliter eo modo, quo propriè quis jurat: vel non. Si sic: Dico, quòd est Juramentum: Patet; Nam Judices, & Notarii solent sic exhibere, aut exigere Juramenta dicendo: *Jura*. Et homines solent uno verbo dicere: *Juro*: Vel quia, ut inquit D. Thom. 2. 2. q. 73. *art.* 2. Peccata verborum maximè sunt ex intentione dicentis dijudicanda. Sed sic est, quòd tu habuisti talem intentionem. ergo &c. -- Si autem non habuisti eam intentionem, aut reflexionem, sed potiùs ex ira protulisti illud verbum, *Juro*: tunc reverà non jurasti; nisi materialiter. 11

Quomodo intelligitur illa forma jurandi, solita in quibusdam locis, dicendo: *Per vitam meam*: Vel *Per filios meos juro?* ℞. S. Augustinus Serm. 28. de verbis Apostoli cap. 6. sic explicat hanc formam jurandi: nempè: Cùm dicit quispiam: *Per meam vitam, vel salutem juro*, ipsam vitam, vel salutem obligat Deo. Quando dicit: *Per meos filios*: oppignorat Deo filios suos, ut hoc veniat in caput eorum, quod exit de ore ejus, si verum, verum: si falsum, falsum. Cùm ergo filios, salutem, vitam &c. quisquam in juratione nominat, quidquid nominat, obligat Deo. 12

13 *Item* quomodo intelligitur alter modus jurandi usitatus, quo dicitur: *Hoc est verum, sicut Deus est verus:* Vel *sicut Christus natus est de Maria Virgine:* Vel *sicut Christus est in Hostia:* Vel similibus aliis verbis? ℞. Si quis hoc dicens intendat, proferre, vel adducere quamdam tantùm similitudinem; ita ut sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut ille Fidei Articulus suo modo verus est: tunc non videtur esse Juramentum, quia Deus non vocatur in Testem &c. Est tamen irriverens, & indebita usurpatio Divinæ, & infallibilis Veritatis, quæ nullo modo comparari, aut assumi debet in comprobanda veritate humana, nisi in casu necessitatis. — Si autem usurpans illa verba intenderet significare, tantam esse veritatem sui dicti, vel facti, quantam habet ille articulus Fidei certitudinem, tunc peccaret mortaliter peccato Blasphemiæ; quia æquipararet dictum, vel factum humanum Veritati & certitudini Fidei Divinæ, cui repugnat omnis falsitas, & fallacia. Vide Bonacinam *in decal. disp.* 3. *quæst.* 8. *punct.* 2. *n.* 13. Tamburinum in decal. & alios DD. Et quamvis homines indocti soleant usurpare dicta verba sine tali reflexione æquiparantiæ, quando tamen hæc dicunt ad confirmandum aliquod falsum, aut mendacium, gravissimè peccant, & peccato perjurii, & peccato Blasphemiæ. Unde vehementer sunt reperhendendi à Confessario.

14 *Quæres.* An peccent mortaliter qui jurant hac formula verborum, videlicet: *Per Deum Bacchum: Per Deum Ligneum: Per Dianam:* & similibus nominibus Deorum fictorum? Ratio dubitandi est; quia docent Doctores, & Theologi, esse mortale peccatum, jurare, etiam super rem veram, per Deos falsos Gentilium, Paganorum, & Poetarum; V. Toletum *lib.* 4. *cap.* 21. *num.* 3.

℞. Regulariter loquendo inter Catholicos, & homines simplices non videtur esse verum Juramentum, neque peccatum grave usurpatio talis formulæ verborum. Quia, quando sic loquuntur, nec seriò jurare intendunt per Deos falsos: nec sciunt quid dicant, aut quid significent illa nomina; Imò plerique, si interrogentur, respondent, se addere verbis (quæ sapiunt juramentum, aut blasphemiam) illud Nomen Italicè *Bacco*, *di Legno:* ne Deum graviter offendant, aut ne Deum verum in vanum nominent; ergo signum evidens est, se non habere illam malitiam.

Ad rationem dubitandi resp. Doctores, & Theologos intelligendos esse de iis, qui seriò jurant per Deos falsos, aut per Dæmones; nam omnes Dii Gentium Dæmonia sunt. Vix autem invenies aliquem inter nos, qui sic seriò juret, nempè cum malitia jurandi per Deos Gentilium.

Quæro IV. *An detur verum Juramentum sine verbis expressis, sed tantùm signis?*

℞. Quòd sic. Quia non minùs jurat interrogatus à legitimo Ministro, 15
aut Officiali, vel Superiore: An affirmet, vel neget aliquid sub obtestatione Dei, & super Sancta Euangelia? Et respondet signo aliquo sensibili, & pro more Regionis, ponendo manum super Scripturam, vel Euangelium, vel (si est Sacerdos) per tactum sui pectoris, quàm ille, qui verbo respondet, dicendo *Ita:* Vel formam Juramenti pronunciando. Unde alicubi mos est, ut, uno formam Juramenti legente, alii jubeantur levare manum in signum, quòd jurent. Ratio est: quia affirmatio, vel negatio simplex fieri potest, nedum verbo, sed etiam alio quovis signo expresso, ac noto; ergo etiam affirmatio, vel negatio qualificata Juramento. Vide P. Marchant. *tom.* 2. *Tribunalis*, *tract.* 3. *tit.* 2. *q.* 1.

Quæro V. *Quot sunt species Juramenti?*

℞. Quatuor. Videlicet Juramentum 16
Assertorium, Promissorium, Execratorium, & Comminatorium. *Assertorium*, est, in quo affirmatur, aut negatur aliquid præsens, aut præteritum. *Promissorium*, in quo futurum affirmatur, vel negatur promittendo. — *Execratorium*, in quo sive asserendo, sive promittendo aliquid affirmatur, aut negatur, sibi apponendo pœnam, vel impreca-

precationem alicujus mali. V. G. *Deus me destruat, nisi hoc ita sit*, aut *nisi hoc faciam*. Similiter quando quis dicit: *Per vitam meam, per caput meum*, vel *per uxorem, aut filios meos juro*. Nam sensus est, ita Deum invoco, ut, nisi hoc ita sit, me vita privet, capite, vel uxore, aut filiis. -- *Et Comminatorium*, in quo promittitur malum pœnæ alicui. Ut *Per Deum te percutiam, castigabo te, occidam te &c.*

17 Nonnulli DD. Juramentum Comminatorium non distinguunt ab Execratorio, & alii ad Promissorium reducunt; tamen majoris distinctionis, & claritatis gratia, melius est ita distinguere cum Eminentissimo Toleto, ac aliis Theologis &c. -- Sunt & aliæ distinctiones Juramenti; nam omne Juramentum vel est explicitum, seu formale, quod fit expresse invocando Deum, Dominum, Christum in Testimonium. Vel implicitum, seu virtuale, quod fit per indirectam, & tacitam invocationem Nominis Dei specialiter relucentis in aliqua nobiliori re, vel Creatura præ aliis, cum relatione ad ipsum Deum. Ut cùm juratur Per Crucem Christi, Per Virginem Mariam, Per Euangelia, Per Sanctos, Per Cœlum, Per Solem &c. -- Item aliud est Juramentum simplex, seu privatum: quod fit communi formula verborum, & à personis in actibus humanis privatis. Aliud solemne, seu publicum: quod fit forma, & ritu solemni ex præscripto Juris Civilis, & Ecclesiastici coram Superiore, Judice, vel Ministro publico.

De Veritate requisita ad Juramentum.

Quæro VI. *Qualis, & quanta Veritas requiritur ad licitum Juramentum?*

18 ℞. *I.* Ex parte rei juratæ ea requiritur veritas, ut ita res se habeat secundùm humanum, ac prudens judicium, sicuti juratur; Nempè, ut res certa, ut certa; probabilis, ut probabilis; & dubia, ut dubia asseratur. Unde quicumque falsum sub ratione veri, aut dubium, & incertum sub ratione certi, aut incautum quasi debitè examinatum jurat in quacumque materia, peccat mortaliter, & peccatum Perjurii incurrit.

℞. *II.* Ex parte verò Jurantis requi- 19
ritur veritas, seu certitudo quædam moralis in mente ipsius Jurantis; itaut, quando quis jurat, certò credat, ita rem se habere, prout jurat. Contigit enim quandoque, rem juratam non sic se habere à parte rei, attamen ita se habebat tunc in mente Jurantis; sicque licitè juravit; licèt postea cognoverit, rem illam aliter se habuisse. Ratio est: quia sicuti *Perjurium* est Juramentum de falso in opinione, vel mente Jurantis; ita verum Juramentum est de vero in mente, vel opinione ipsius Jurantis. -- Unde etiam sequitur, quòd quamvis quis juret hoc esse verum, vel falsum, & hoc sit tale à parte rei, si tamen Jurans putabat, non esse tale, utique pejeravit; quia deliberatè juravit super rem (juxta suam æstimationem) falsam. *Hoc est valdè notandum à Confessario*, qui debet interrogare pœnitentem, an in actu jurandi crediderit illud esse tale, prout juravit; Nam multi rudes confitentur se pejerasse; quia tractu temporis invenerunt rem juratam aliter se habere; Et è contra credunt, se falsò non jurasse, quia postea vident rem esse veram, quam tamen falsam putabant in actu jurandi de tali re.

℞. *III.* In juramento solemni, pu- 20
blico, & judiciali, quod fit contra unum, vel in favorem tertii, requiritur strictior veritas, & certitudo; nam requiritur scientia experimentalis, habita per visum, vel auditum; non ergo sufficit opinio, vel credulitas in mente Jurantis. Ratio est; quia in Testimonio ferendo, & acceptando juridicè, & judicialiter attendenda est veritas realis, & de facto, non autem mera intentionalis, opinativa, & mentalis.

Nihilominus si quis dubietatis, & 21
incertitudinis suæ causam priùs exponat Judici, & tantùm sub ratione opinionis suæ juret, non censetur Perjurus; quia tunc Deum vocavit in Testem suæ opinionis, qualis revera est, non autem in Testem rei, vel facti. *Explico.* Titius in judicium vocatus, ut

ut deponat de furto Sempronii, asserit, se quidem vidisse Sempronium intrantem latenter domum, in qua furtum commissum est, quod est apparens indicium furti ab illo commissi, quamvis dubium, & incertum de realitate furti, ideoque dubitare se asserit. Potest quidem jurare, se vidisse Sempronium intrantem domum illam latenter, & inde se opinionem de furto illius concepisse: Non potest tamen jurare, Sempronium de facto furtum commisisse; quia reverà Titius in opinione sua falli potest; nam opinio non dicit certitudinem, nec importat veram Scientiam, sed potiùs dubietatem, & incertitudinem de re tali à parte rei.

22 ℞. *IV.* Qui, re priùs non examinata, jurat, incautè, & imprudenter jurat, & peccat mortaliter peccato perjurii. Etsi enim tunc veritas Juramento subesset; hoc esset ex accidenti: jurans autem periculo falsitatis se certò exponeret; sicque Deum gravi injuria afficeret. Ergo ad licitè jurandum, oportet, hominem reflectere ad veritatem rei, antequam juret.

23 *Hinc infertur:* Consuetudinem incautè jurandi constituere hominem in statu peccati mortalis. Ratio est; quia ex vi illius consuetudinis versatur homo in maximo periculo multoties pejerandi, & se variis peccatis onerandi; juxta illud Eccli. 23. *Vir multùm jurans implebitur iniquitate.* Quòd si talis consuetudinarius non conatur efficaciter destruere malum habitum, non est absolvendus. Si autem ei displiceat illa consuetudo, & adhibeat aliquod medium efficax ad illam extirpandam, tunc vi illius displicentiæ, & conatus eam relinquendi, evadit involuntaria, & interrupta, atque ideò non est ampliùs in malo statu. Vide Episcopum Henrincx *part.* 3. *disp.* 6. *q.* 2. *num.* 15. Anacletum *in Summa tract.* 6. *dist.* 2. *n.* 14. P. Marchant. *in Tribunali tom.* 2. *tract.* 3. *tit.* 2. *q.* 3. *reg.* 1. -- Azorium *p.* 1. *l.* 11. *c.* 3. *quæst.* 3. & 4. & multos alios DD.

24 ℞. *V.* Talis, & tanta requiritur Veritas in quocumque Juramento deliberatè, & advertenter facto, ut etiam in materia levi, aut levissima, si desit Veritas, committatur Perjurium mortale. Ratio est; quia vocare DEUM in Testem mendacii, & falsitatis, est quædam gravis irreverentia, quæ habet, vel continet in se totam malitiam perjurii; ergo vocare Deum in Testem mendacii levis, aut levissimi erit quoque perjurium totale, & completum in sua formali malitia. Quandoquidem etsi materia sit levis, vel levissima respectu mendacii jocosi, vel officiosi, non potest tamen reputari levis, (sed gravissima judicanda est) respectu invocationis irreverentis Primæ, & Sanctissimæ Veritatis Divinæ, quæ semper in quovis mendacio adducitur in Testimonium, & confirmationem falsitatis: Quantumvis enim levis res sit, ob quam, aut in qua juratur, falsitas tamen eadem semper est, cujus confirmationem petere à DEO, est ipsimet DEO peccatum falsi Testis imponere, quod gravissimæ irreverentiæ, & blasphemiæ malitiam importat: & gravissimam injuriam Dei Veracissimi in se continet. v. Sylvest. *Sum. Juram.* 2. *q.* 6. -- Tolet. *l.* 4. *c.* 2. *n.* 7.

Quinimò major, vel pejor imbibitur, & arguitur malitia in Perjurio de re levi, quam in Perjurio de re gravi, ac magni emolumenti; nam tunc sine causa, ac sine utilitate ulla temporali Sanctissimum Dei Nomen vocatur in Testem mendacii, & falsitatis realis; ergo etiam majus videtur esse peccatum vilipensionis, ac irreverentiæ Divinæ Veracitatis. Unde meritò Innocentius XI. hanc n. 24. Propositionem damnavit, veluti falsam, & scandalosam: *Vocare Deum in Testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.* 25

Hoc tamen est advertendum pro Confessario novitio. Quando audis pœnitentem indoctum se accusare de perjurio: debes eum interrogare *I.* An deliberatè, & cum advertentia falsitatis realis pejeraverit? Quia (ut communiter accidit in quavis materia, præsertim in actibus subitaneis) Perjurium sine deliberatione factum, non est peccatum mortale. Unde quamvis ratione parvitatis materiæ nunquam excu- 26

ſentur homines à mortali, adhuc tamen ratione defectus ſufficientis advertentiæ, ac deliberationis quandoque à mortali culpa contigit excuſari. *II.* Debes interrogare. An pejeraverit in damnum tertii? Quod ſi fecerit, debes eum advertere de obligatione reſarciendi damnum illatum.

Quæro VII. *Eſtne licitum jurare ſine animo formaliter jurandi?*

27 Senſus quæſiti eſt, An ſit peccatum fingere juramentum, ideſt, proferre formam ſolitam jurandi ſine interna intentione actuali, vel virtuali invocandi Deum in Teſtem?

℞. Hoc eſt omninò illicitum; Ratio eſt; quia eſt mentiri in re gravi; Tum quia eſt pernicioſa deceptio proximi, qui verba conſiderat, & accipit prout humano uſu, ac civili conſuetudine formari, ac proferri ſolent. Unde ex hoc abuſu ſequerentur innumera mala, & fides humana deſtrueretur; imò Juramentum vileſceret, & ejus inſtitutio evaderet fruſtranea. Ad hunc enim finem inſtitutum eſt; ut fides humana roboretur addito Teſtimonio Dei. Quare damnata fuit ab Innoc. XI. hæc propoſitio n. 25. – *Cum cauſa licitum eſt jurare, ſine animo jurandi: ſive res ſit levis, ſive gravis.*

De Juſtitia Juramenti.

Quæro VIII. *Qualis, & quanta eſſe debet Juſtitia, quæ requiritur ad licitè jurandum?*

28 ℞. Talis, & tanta eſſe debet, ut res jurata ſit honeſta, licita, juſta, nulli peccato obnoxia, atque ideò capax Juramenti Chriſtiani hominis. Pro cujus declaratione pono ſequentes Reſolutiones practicas. Videlicet.

Prima Reſolutio.

Quicumque jurat deliberatè facere aliquid, quod injuſtum eſt, & illicitum, præter peccatum pravæ voluntatis, peccat mortaliter peccato injuſti Juramenti contra Secundum Præceptum Decalogi. Ratio eſt: quia Primam Veritatem DEUM invocat in Fidejuſſorem, & veluti complicem ſuæ perverſæ voluntatis exequendæ: quod graviſſimam Dei injuriam continet. – Hoc modo peccant: Qui jurant ad confirmandam V. G. detractionem infamatoriam proximi. *Vel* jurant, ſe occiſuros inimicum, ſe fornicaturos, ſe non condonaturos offenſam proximo. *Vel* qui jurant ad confirmandam revelationem alicujus ſecreti, quod celare tenebantur. Et ſic de ſimilibus caſibus.

Reſolutio Secunda.

Omnis res moraliter bona, ſeu quæ intra fines boni moralis, honeſti, ac poſſibilis conſiſtit, eſt materia licita, & legitima Juramenti Promiſſorii: & conſequenter omne Juramentum Promiſſorium de bono morali honeſto, quantum eſt ex parte materiæ, Jurantem obligat. Ratio eſt manifeſta, quia tale Juramentum cenſetur ab omnibus legitimè factum ex parte materiæ, ſeu rei juratæ; Omne autem Juramentum legitimè factum ex ſe obligat Promittentem ad ſui executionem, tum ex virtute fidelitatis; qua fidem datam unicuique ſervare tenemur, tum ex obligatione veritatis, ſeu veracitatis, qua verborum, & dictorum veritatem ſervare debemus, tum maximè, quia DEI veritatem, & fidelitatem in Teſtem, & Sponſorem in Juramentum aſſumpſimus. 29

Reſolutio Tertia.

Quævis res mala moraliter, ſive ſit talis ex natura ſua, ſive quia ſpeciali præcepto prohibita, eſt materia illicita Juramenti: *Et conſequenter:* Omne Juramentum de re mala, ſicut eſt illicitum, ſic nullam obligationem in Jurante inducit. Ratio eſt: quia Invocatio Divini Nominis non poteſt eſſe vinculum iniquitatis. Unde qui jurat, ſe facturum rem malam, peccat quidem mortaliter, quia Deum conſtituit Teſtem, & Sponſorem iniquitatis, & peccati; at non tenetur adimplere rem promiſſam, aliàs novum patraret delictum. Etenim Regula 58. Juris in 6. dicit: *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum Juramentum.* Quia, inquit 30

inquit Glossa, quæ contra conscientiam, & bonos mores (Christianos, & Religiosos) sunt, impossibilia de Jure dicuntur.

31 *At quæres hìc obiter*, An qui jurat facere rem venialiter tantùm malam peccet mortaliter? ℞. Hoc esse controversum à Theologis. Nam multi defendunt, esse tantùm veniale peccatum; Alii sustinent, esse semper mortale. *Primi* hoc dicunt, quia in hoc admittunt parvitatem materiæ, & levem injuriam Deo factam; *Secundi* è contra in hoc non concedunt levem materiam, & agnoscunt gravem, imò gravissimam Dei injuriam. Ego adhæreo Secundis, non tamen condemno Primos. Ratio, quæ meum convincit intellectum est: Quia, certum est, quòd in Juramento non datur parvitas materiæ ex defectu *Veritatis*; Nam ex propositione damnata ab Innoc. XI. numero 24. habemus, *peccatum mortale esse, vocare Deum in Testem mendacii levis;* Ergo tale erit peccatum, vocare ipsum Deum in Testimonium ad proferendum, vel confirmandum mendacium leve, quod ratione materiæ est veniale; ratione verò Juramenti evadit mortale. Igitur neque dabitur parvitas materiæ in Juramento ex defectu *Justitiæ*. *Probo consequentiam*. Sicuti repugnat Veracitati Dei approbare mendacium leve, ita pariter repugnat Justitiæ Dei approbare parvam injustitiam erga se, vel proximum; Sed qui vocat Deum in Testem sui levis mendacii graviter Divinam Veritatem lædit: ergo pariformiter lædet Divinam Justitiam qui eam vocat in Testem exiguæ injustitiæ. Uterque enim Verum, & Justum Deum invocat in Testimonium propriæ malitiæ, & peccati, quod est irreverentia magna Deo irrogata ratione Juramenti &c. Vide P. Marchantium *tom. 2. tr. 3. tit. 2. quæst. 3. reg. 2. in fine*. Et *tit. 3. q. 2. regula* 2. Communior tamen est prima opinio apud Toletum *lib. 4. c. 21. n. 12.*

Quarta Resolutio.

32 Juramentum factum de opere minùs bono, vel quod impedit melius bonum non obligat in conscientia jurantem; nisi esset factum in favorem tertii, & ab isto acceptatum; ita ut homo, cui Juramentum factum est, jam accepisset Jus ad rem. *Explico*. Titius juvenis jurat, se ducturum Uxorem, nulli tamen puellæ se obligavit; iste si cœlibatum servare, aut Sacros Ordines recipere, vel Religionem ingredi posteà voluerit, non impeditur à Juramento præmisso. *Ratio est:* quia licèt inire Matrimonium sit opus bonum; ex ea tamen parte, qua impedit melius bonum, quale est status continentiæ, & castitatis, censetur imperfectionem includere, ideòque meliori bono compensari potest, eò quòd Deus ab homine desideret semper quod est melius, & perfectius. Neque dici potest, quòd frangat Fidem Deo datam per Juramentum; quia sicuti non frangit fidem, qui nummum argenteum dare promisit, & dat nummum aureum, nam debitum solvit in qualitate præeminenti, quod in inferiori debebat; ita in proposito casu, quando homo dat Deo quod melius, & excellentius est, censetur, quod minus bonum erat, compensare.

Dixi (nisi esset factum in favorem 33
tertii, & ab isto acceptatum &c.) Nam tunc promissio facta esset non tam Deo, quàm proximo: Eo enim ipso res non esset ampliùs in libertate, & potestate Jurantis, sed in alterius transiisset potestatem. Unde si Titius promisisset sub Juramento Matrimonium inire cum Berta, & hæc acceptasset, tunc ampliùs non posset Juramentum mutare in melius, nisi Berta Juri suo cederet; aut sibi alio modo satisfieri consentiret, V. G. assignatione Dotis. Quod exemplificavi *de Matrimonio*, poterit à simili dici de multis aliis casibus.

Quinta Resolutio.

Omne Juramentum verè promisso- 34
rium, etsi illicitè, aut peccaminosè factum sit, tamen si posteà absque peccato, vel injuria Tertii adimpleri possit, ex parte materiæ obligat ad sui adimpletionem. Ratio est: Quia in tali Juramento Deus non invocatur tanquam Sponsor peccati, sed tanquam Sponsor Fide-

Fidelitatis in adimpletione rei licitæ. V. G. Titius sub Juramento promisit Bertæ dare decem aureos, si ipsa consenserit fornicationi: adimpleta hac conditione, tenetur solvere pecuniam. Peccavit utique mortaliter Titius (intentione, & occasione hac perversa fornicationis) jurando; Juramentum tamen valet; quia cadit, non in illud opus malum, sed in promissionem ex se licitam dandi talem pecuniam &c. Unde in praxi tenetur Titius non fornicari, & sic, hac resipiscentia posita, à Juramenti obligatione liberatur.

35 Dixi (si absque peccato, vel injuria Tertii) quia, si absque peccato novo, aut injuria proximi non possit impleri, tale Juramentum cadit super materia illicita, & mala, ideòque non obligat. *Exemplifico*. Mercator Bononiensis promittit sub Juramento mittere frumentum Mercatori Florentino extra territorium, non obstante prohibitione rigorosa Legati Bononiæ, qui in favorem, ac utilitatem illius Civitatis bannum edidit sub gravissimis pœnis, ne frumenta extrahantur. Q. An peccaverit, & an teneatur ad Juramentum servandum? ℞. Quòd peccavit, & quòd non tenetur ad Juramentum. *Peccavit;* quia juravit illicitè, nempè de re mala, & prohibita. *Ad Juramentum non tenetur;* quia adhuc peccaret contra Legem justam, & in damnum proximi, nempè Civitatis, & Communitatis suæ. Et sic de multis similibus.

Sexta Resolutio.

36 Juramentum promissorium de re indifferenti, inutili, & impertinente, quatenùs res talis est, non solùm non obligat; sed nec fieri potest absque peccato saltem veniali. Ratio primæ partis est: quia invocatio Divini Testimonii non potest esse vinculum rei otiosæ, & inutilis. Ratio verò secundæ partis est: quia sic jurans aliquam certam irriverentiam facit Sanctissimo, ac Terribili Nomini Dei, quod super re vana invocatur.

De Judicio Juramenti.

Quæro IX. *Quale judicium requiritur ad licitum Juramentum?*

℞. Tale judicium prudentiale requiritur ad religiosum Juramentum, ut vel 37
necessitas, vel utilitas, vel alia causa rationabilis adsit, quæ te prudenter moveat ad assumendum Sacrosanctum DEI Nomen præsuppositis jam Veritate, & Justitia rei, pro qua jures. Hoc est certum apud omnes DD. & TT.

Unde sequitur; quòd quicumque deliberatè jurat, nulla necessitate, aut utilitate, vel causa nulla rationabili postulante, etsi verum juret, semper tamen peccat venialiter saltem. Ratio est evidens: quia saltem tunc invocatur Nomen Dei in vanum, quod est prohibitum expresè in Secundo Decalogi præcepto illis verbis Exodi cap. 20. v. 7. *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit Nomen Domini Dei sui frustrà.* Et Deuteronomii cap. 5. v. 11. *Non usurpabis Nomen Domini Dei tui frustrà; quia non erit impunitus, qui super re vana Nomen ejus assumpserit.*

Ille autem dicitur assumere Nomen 38
Domini, Dei, Christi &c. in vanum, & frustrà, qui vel nullo, vel inutili, vel irrationabili, vel indebito fine Nomen istud Sanctum nominat, sive in Juramento id fiat, (ut in proposito) sive extra Juramentum. Quia Nomen Dei, vel Christi pronunciandum est cum veneratione, & religiositate. Sanctum enim Nomen illius, qui solus est Sanctus per essentiam, & fons omnis Sanctitatis, sanctè nominandum est: idest reverenter, deliberatè, prudenter, & devotè; Ergo sine causa illud nominare, ex levitate cordis, est aliqua irreverentia saltem venialis. -- Dixi (saltem venialis,) quia interdum potest esse gravis irreverentia, & mortalis culpa; quando scilicet res, pro qua juratur, est adeò vilis, ut non sine gravi injuria Dei nomen Sanctum ipsius ad illam confirmandam, aut promittendam invocetur in forma Juramenti: aut quando aliquis Nominis

Dei contemptus cum scandalo (ratione circumstantiarum) judicatur intervenire; ut docet P. Marchantius *tom.* 2. *tr.* 3. *tit.* 2. *q.* 3. *regula* 3.

39 Hoc unum est certum, majus esse peccatum inter venialia, vocare Deum in Testem sine sufficienti judicio, aut prudentia, quàm nominare Deum in vanum extra Juramentum; augetur enim irreligiositas, & irreverentia ex illa circumstantia aggravante, nempè ex Juramento.

40 Quoniam verò frequentissimus est abusus invocationis, & nominationis Sancti Dei, & Christi Domini sine debita reverentia explicabo Confessario tyroni nonnullos terminos suprà n. 38. positos videlicet: Quid sit Nomen Dei assumere nullo fine rationabili? Fine inutili? Fine indebito? -- Ille igitur dicitur *nullo fine* Nomen Domini assumere, qui ex loquacitate, prava consuetudine, inadvertentia, absque reflexione Sanctum Dei nomen assumit, vel profert in quovis Juramento (aliàs vero,) aut in simplici pronunciatione ex iracundia, aliave passione naturali, & vehementi. -- Tunc autem *inutili fine* Dei nomen assumi convincitur, quando nulla est causa, vel ratio congruitatis, vel necessitatis jurandi, vel nominandi Nomen Dei. Ut V. G. si nulla est incredulitas ex parte audientis, in Juramento Assertorio; nulla diffidentia personæ, cui promittitur, in Juramento Promissorio; & nulla angustia personæ imprecantis, vel execrantis, in Juramento Execratorio, vel Imprecatorio. -- Tunc tandem *indebito fine* quis assumit Nomen Tersanctum Dei, quando jurat ad rem vanam, ridiculam, & levis momenti confirmandam; vel ad leve promissum stabiliendum; vel absque motivo rationabili ad imprecandum, aut execrandum, Nomen Domini usurpat.

41 At quomodo cognoscam, quando quis abutitur *perverso fine* Nomine Sancto Dei? ℞. Ille perverso fine Nomen Dei assumit, qui id facit ad confirmandum aliquod falsum, incertum, dubium: Aut ad stabiliendum infidele, vel injustum promissum: Aut in execrationem veritatis cognitæ, aut in maledictum, irrisionem, & contemptum rei veræ, & certæ.

De Amphibologiis, Æquivocationibus, & Restrictionibus mentalibus.

Quæro X. *Quid est Amphibologia?*

℞. Est sermo dubiam sententiam 42 continens. Et secundùm Grammaticos est figura, quæ fit vitio compositionis, cùm in ambiguo posita est sententia. Secundùm verò Moralistas est quædam locutio, quæ in verbis ex natura suæ institutionis æquivocis, aut analogis consistit: quando nimirum verba ex institutione, & usurpatione sua, nata, vel apta sunt æquivocum sensum reddere. V. G. si quis dicat, se *Gallum* non occidisse, intelligendo de Gallo gallinaceo, seu pullo: cùm esset quæsito de *Gallo* homine, idest de viro in *Gallia* nato, qui etiam *Gallus* nominatur. Et hæc species Amphibologiæ coincidit cum *Æquivocatione*, quæ ex verbis, aut nominibus æquivocis componitur. *Æquivocum* autem vocatur etiam *Plurivocum:* quia pluribus rebus convenit secundùm nomen, & appellationem, licèt sint diversæ in natura. Ut V. G. *Aries;* Nam & machinamentum, quo in bello muri expugnantur, & Sidus in Cœlo, & animal in terra, *Aries* vocatur.

Alia datur in Moralibus *Amphibologia*, quæ, servata verborum proprietate, & determinata, ac univoca significatione, Restrictione aliqua mentali 43 sensum verborum divertit, alienat, & alterat. V. G. Jurat aliquis, se non commisisse homicidium (quod de facto commisit) subintelligendo, ac in mente retinendo *die Dominica*, *vel in mea domo*, *aut via communi*. Et hæc secunda species Amphibologiæ convenit cum *Restrictione mentali*, quæ est deceptoria locutio, qua quis astutus non profert totam sententiam, sed eam detruncat, partem ejus verbis proferendo, & partem in corde, vel mente sua retinendo. Ad majorem claritatem dicendorum, primam speciem Amphibologiæ vocabimus *simplicem Amphibologiam:*

giam : Secundam verò *Compoſitam* nominabimus.

44 *Amphibologia* igitur compoſita continet in ſe mendacium. Ratio eſt: Quia Humana loquela, qua homo homini loquitur, non formatur per conceptum mentalem, ſed per vocem. Nam ſoli Angeli; & Animæ ſeparatæ à corporibus loquuntur adinvicem per conceptus mentales; Ergo ut locutio hominis ad alterum ſit vera locutio humana, non debent attendi conceptus mentis, ſed verba, & ſigna externa, quæ communicant, exprimunt, & manifeſtant mentem noſtram. Igitur qui V. G. occidit hominem, & interrogatus legitimè de tali facto, reſpondet ſic: *Non occidi hominem :* intelligendo, ac retinendo intra ſe hoc additum (licèt verum) *die Dominico*, in quo die reverà non occidit, ſed alio die: reverà, ac ſubſtantialiter mentitur; nam homines nequeunt videre illud *additum* in mente alterius reſtrictum; ſed conſiderant tantùm ſenſum verborum. Senſus autem iſte: *Non occidi hominem*, eſt negativus homicidii, quod de facto patratum fuit: ergo eſt ſenſus fallax, & mendax &c. -- Tum quia: Homo, ut animal ſociale eſt, tenetur, regulariter loquendo, ad veritatem edicendam, non ſolùm quatenùs enuntiatio in ſe eſt vera, ſeu ut menti loquentis correſpondet, verùm etiam ut communi uſu, ſeu uſurpatione intelligitur, ſicque obligatur audienti illam proponere ſub eadem veritate, qua communiter intelligenda eſt: poſito ſcilicet, quòd velit hìc, & nunc cum alio ſocialiter, & humanè loqui. Aliàs nulla ſocietas, nullum commercium humanum ſubſiſteret, ſi, qui ſocialiter, & humanè agit, & agere debet, aliud verbis exprimeret, aliud in mente teneret per Reſtrictionem, vel Amphibologiam compoſitam; ſicque omnis humana, veraque converſatio, & locutio funditus deſtrueretur. -- Tum tandem: quia ſi liceret homini uti his Amphibologiis, & reſtrictionibus, vix eſſet ullum verbum, quod non poſſet dici ab aſtuto ſic mendaciter, & deceptoriè; Unde fieret talis, & tanta confuſio in verbis, ut nemo poſſet unquam reddi certus de veritate, & veracitate alterius; ſicque ſinceritas deſtrueretur &c. Vide plura in Tract. 36. n. 128.

Amphibologia autem ſimplex non 45
continet in ſe mendacium formaliter; Quia verbum æquivocum (ut omnibus ſapientibus notum eſt) habet plures ſignificationes, & ſenſus veros. Et in hoc modo loquendi nihil additur retentum in mente; quia illæ diverſæ ſignificationes ſunt propriæ verbi, vel nominis æquivoci; Ergo quando quis dicit verbum æquivocum, & accipit illud in una ſignificatione ejus, verum dicit ſecundùm illum ſenſum, pro quo illud uſurpat. Hoc patebit meliùs in ſequentibus.

Quæro XI. *Eſtne licitum uti Amphibologiis?*

℞. *I.* Loquendo de Amphibologiis 46
compoſitis, ut unitis cum Reſtrictione mentali, certum eſt, non licere unquam eis uti. Patet ex dictis ſuperiùs n. 44. Tum quia Innoc. XI. inter alias damnavit tres propoſitiones, quæ ſunt n. 26. 27. & 28. quia continent modum loquendi amphibologicè cum Reſtrictione mentali. Ergo &c. Vide eas in fine hujus libri ſuo loco.

℞. *II.* Loquendo autem de Amphi- 47
bologiis ſimplicibus, pro ut conveniunt cum Æquivocationibus, Dico *I.* Non poteſt homo, ſine aliquo rationabili fine, vel cauſa, uti ſermone actualiter amphibologico, ſeu cum æquivocatione. Ratio. eſt: Quia ad minus ſermo ille eſſet verbum otioſum; nam ut ſupponitur, debito, ac rationabili fine caret. Etenim finis extrinſecus loquentis eſt, & eſſe debet, ut non tantùm meum conceptum exprimam reſpectu mei, ſed etiam ut illum communicem, exprimam, ac manifeſtem propriis verbis Petro V. G. audienti. Undein enuntiatione humana, & vera duplex eſt veritatis reſpectus. Unus eſt veritatis in ſe: Alter eſt veritatis in altero, ideſt, quatenùs alteri exprimitur. Igitur ſi Ego loquar amphibologicè, & æquivocè cum Petro, Petrus nunquam habebit veritatem ſecundam; & ſic meus ſermo erit fruſtraneus.

Dico *II.* Licèt aliquando ex juſta, 48
ac rationabili cauſa Amphibologicis,

vel æquivocis uti. Quod *probatur I.* Sic. Quia etsi homo ex natura sua sit animal Sociale, tamen extra actus necessariæ Charitatis, vel Justitiæ, non tenetur ad actualem societatem, nisi prout vult, quando vult & quomodo vult. Ergo ex pluribus conceptibus mentis suæ unum absque altero communicare potest: Unum (pro ratione Prudentiæ, & circumstantiarum) manifestare, & alterum tacere, vel occultare, aut amphibologiarum operimentis dissimulare. -- *Prob. II.* Exemplis Sacræ Scripturæ; Nam Jacob Patri suo Isaac interroganti, respondit, se esse Esau primogenitum. *Gen.* 27. Amphibologia utens, & indicans, Jus primogenituræ esse in se devolutum per venditionem sibi factam ab Esau. -- Sic honestissimæ Judith in sermonibus cum Holoferne habentur multa, quæ Æquivocationem continent. *Judith.* 11. Item Angelus Raphael locutus est amphibologicè cum Tobia sene. *Tobiæ* 5. Et, ipse Dominus Jesus Christus quandoque usus est mysticis, seu figurativis verbis: Ut Joan. 7. *Vos ascendite ad diem festum hunc: ego autem non ascendo*. Et tamen posteà ascendit. Ergo intellexit *de ascendere manifestè, & solemniter*; nam ascendit *quasi occultè*. Item Joan. 2. *Solvite templum hoc: & in tribus diebus excitabo illud*. Dicebat autem *de Templo corporis sui*. Item Marci 13. Loquens de die Judicii, dixit: *De die autem illa, vel hora nemo scit.... neque Filius*. Ubi Sacri Expositores dicunt, & glossant sic: *Neque Filius scit*: idest scientia illa, quæ utilis sit ad respondendum Interroganti; Nam Christus ut homo licèt id omninò sciret, sciebat tamen tali modo secreto, ut manifestare non posset Discipulis suis pro illo tempore, quia licentiam non habebat à Patre manifestandi hanc veritatem de die præcisa Judicii futuri. Igitur nobis licebit dicere: *Hoc, vel illud nescio*, quoties tale scimus scientia singulari, quæ non est necessaria, nec utilis interroganti; quia apud prudentes, & doctos notum est, quòd quis nescire dicit rem illam, quam non potest, aut non debet manifestare.

49 *Probatur III.* Nam quandoque necessarium est occultare veritatem; quod alio modo fieri nequit, nisi æquivocando. V. G. Confessarius Bertæ interrogatur à Viro ejus, de adulterio audito in Confessione: tunc debet sub mortali culpa respondere: *Ego nihil omninò scio de quo tu me interrogas*: usurpando verbum *Nescio* in sua propria significatione, quatenus significat notitiam humano modo acquisitam; nam quod audimus in Tribunale Confessionis, scimus non humano, sed Divino modo, quia ut Ministri, ac Vicarii Christi peccata hominum judicamus &c. Quinimò Confessarius potest in tali casu jurare, *se nihil scire*: quia extra Confessionem nil audivit, nil scivit de tali peccato, quod licèt audiverit, & sciverit in Confessione, audivit tamen, & scivit *ut Deus*, non ut homo; sed ut homo interrogatur, ergo reverà ut homo nil scit. Idem dices de similibus. V.G. De Uxore interrogata à viro suo de adulterio occulto. De Titio interrogato ab amico de aliquo secreto, quod non licet manifestare; nam quod est omninò occultum, &, si manifestaretur, cederet in damnum Tertii, non est manifestabile, sicque non est scibile alteri.

Quæro XII. *Quænam sunt Causæ justæ, & rationabiles utendi amphibologia simplici?*

℞. Multæ, sed præcipuæ sunt istæ. 50
I. Cùm ex aperta, & clara locutione aliquod detrimentum notabile nobis, vel proximo imminet: Tunc, si tacere non potes, poteris loqui cum æquivocatione studiosa, & prudenti. II. Quando interrogamur de aliquo facto, quod non attinet ad interrogantem. III. Quoties indebitè interrogaris, nec potes evitare responsum. IV. Ubi ratio operis, aliàs justi, requirit occulationem ejus, ut proficiatur. *Neque objicias*, in his casibus modum sic æquivocandi sapere fallaciam, vel deceptionem; quia respondebo tibi cum P. Marchantio *tom.* 2. *tract.* 3. *tit.* 2. *q.* 4. hanc fallaciam esse ad summum passivam, quæ nil aliud est, quàm passivus error decepti ex se, quatenus unum significatum accipit pro alio; non est autem error ex parte loquentis, nisi merè permissivus erroris passivi,

passivi, seu privationis intelligentiæ veritatis, quam non teneor hìc, & nunc patefacere; ergo non est vera deceptio, nec fallacia, sed tantùm mera permissio deceptionis, seu erroris, quem impedire non obligatur, qui cum causa rationabili sic æquivocè loquitur.

51 Ubi verò rationabiliter timetur damnum secuturum ex simplici amphibologica responsione, non est licitum æquivocare; quia tunc sic loquens peccaret contra fidelitatem, aut charitatem; vel justitiam. Tunc autem aderit *detrimentum contra justitiam*, quando V. G. dicuntur amphibologiæ in contractibus. *Detrimentum* verò *contra charitatem* erit, quando utimur tali modo loquendi in consultationibus, conferentiis, & aliis communicationibus charitativis. Et tandem *detrimentum contra fidelitatem* accidet, quando in pactis, promissis, & compromissis à libera nostra voluntate, vel liberalitate procedentibus utimur æquivocis verbis. -- Si autem in aliquo casu non adsit libera hominis facultas loquendi, sed potiùs quædam coactio, aut violentia, tunc poterit sic læsus uti amphibologia simplici, seu æquivocatione; ratio est, quia tunc ad similia verba proferenda non concurrit socialiter, & voluntariè, sed meram patitur violentiam, quæ est species injustitiæ sibi factæ: Unde talem vim inferenti non tenemur sincerè, ac simpliciter loqui, ergo nobis licebit tunc æquivocè respondere.

Quæro XIII. *An liceat unquam uti amphibologiis, & æquivocationibus in Juramentis?*

52 ℞. *I.* Nunquam licet jurare cum amphibologia composita ex Restrictione mentali, ut jam diximus superiùs n. 43. & 44. Quia iste modus loquendi continet mendacium, ergo addito Juramento fiet Perjurium. -- ℞. *II.* Aliquando licebit jurare cum amphibologia simplici, seu æquivocatione, quæ non includit mendacium; quando nimirùm adest causa gravis, & justa occultandi veritatem. Si autem adsit causa levis occultandi verum, tunc erit illicitum saltem venialiter ex defectu prudentiæ, quæ ad Juramentum requiritur.

℞. *III.* Judice legitimè, ac juridicè 53
interrogante: vel alio homine justè juramentum exigente, non licet unquam uti amphibologia etiam simplici in Juramento. Ratio est, quia qui legitimè, juridicè, & justè ad juramentum cogitur, perdit jus ad occultandam sinceram veritatem, seu ad celandum totum mentis conceptum, ergo tenetur respondere, & jurare ad mentem interrogantis, & juramentum exigentis; qui igitur alio modo tunc jurat, peccat mortaliter contra fidelitatem, charitatem, justitiam, ac religionem.

℞. *IV.* Quoties quis illegitimè, aut 54
injustè cogitur ad jurandum, toties potest licitè uti amphibologia simplici in Juramento sive privato, sive publico. Ratio est, quia talis possidet jus suum ad servandum secretum, & potest se tueri contra injuriam sibi factam in tali inquisitione illegitima.

Quæro XIV. *Quandonam quis censetur illegitimè cogi ad jurandum?*

℞. *I.* Tunc quis censetur illegitimè 55
cogi à Judice ad juramentum, quando non est de tali crimine realiter infamatus, vel saltem res, de qua quæritur in judicio, non pervenit ad semiplenam probationem. ℞. *II.* Quis autem à privato homine illegitimè cogitur ad juramentum, quando cogens non habet justam, gravem, ac legitimam caussam ad sic cogendum: vel quando aperta veritas tenderet in detrimentum jurantis, aut tertiæ personæ: vel quando non expedit, ut persona urgens, & cogens informetur de talis rei veritate. Ita Lessius *lib.* 2. *c.* 42. *n.* 47. Laymaan *lib.* 4. *tr.* 3. *c.* 4. *num.* 7. -- Marchantius *cit. q.* 4. *conclus.* 3. -- Anacletus *tract.* 4. *dist.* 2. *n.* 40.

Quæro XV. *An Reus criminis capitalis, contra quem adest tantùm semiplena probatio, interrogatus à Judice competente, & impulsus ad jurandam veritatem teneatur sub mortali declarare, & fateri suum delictum?*

℞. *I.* Non pauci sunt DD. qui stant 56
pro affirmativa sententia, & à Joanne de Cardenas in propositiones damnatas ab Innoc. XI. *disert.* 19. *n.* 78. citantur plusquam triginta Authores, qui probant suam opinionem sic: Quoties

Judex juridicè, ac legitimè interrogat Reum, tenetur Reus declarare veritatem; at quando adest semiplena probatio contra Reum, Judex interrogat juridicè, & præcipit justè: ergo Reus tenetur obedire, & fateri veritatem. Confirmatur: Implicat contradictionem, quòd Judex habeat jus interrogandi, & præcipiendi, & Reus non habeat debitum justè respondendi, & parendi; nam hæc duo sunt essentialiter correlativa; ergo si Judex interrogat, & præcipit justè, Reus tenebitur, justè respondere, & obedire.

57 ℞. *II.* Plures non desunt DD. qui oppositam negativam tueantur sententiam, quos citat, & sequitur citatus Cardenas cum Card. de Lugo, qui sic probant suam opinionem: Leges, & præcepta humana non obligant cum periculo vitæ, ut omnes concedunt in materia, & doctrina communi de legibus; ergo præceptum Judicis, de fatendo delicto semiplenè tantùm probato non obligat Reum cum periculo capitis, & vitæ suæ. Tum quia Lex naturalis de evitanda morte, mediis aliàs licitis, videtur militare in favorem Rei nondum convicti per Testes plenè probantes. Casus enim prædictus supponit, unum tantùm esse Testem, qui faciat solam semiplenam probationem. Ergo &c. Ad rationem autem contrariæ opinionis respondent, esse aliquas leges, & præcepta humana, quæ non obligant ad culpam, sed tantùm ad pœnam; ergo ex hoc optimè intelligitur, quomodo Judex possit interrogare, & præcipere juridicè, & Reus non teneatur sub culpa mortali fateri delictum suum. -- Et ad confirmationem respondent, esse essentialiter correlativa, Judicem habere jus præcipiendi sub culpa, & Reum habere debitum parendi sub culpa; non esse tamen correlativa, Judicem habere jus præcipiendi tantùm sub pœna (potest enim torquere Reum, cujus delictum est semiplenè probatum ad exhauriendam confessionem delicti], & Reum habere debitum obtemperandi solùm sub culpa, vel è contra. Igitur tenent isti Doctores, quòd Judex in hoc casu habeat facultatem, & jus compellendi Reum ad fatendum crimen sub pœna Torturæ, non autem constringendi conscientiam Rei sub culpa mortali ad confitendum suum crimen semiplenè probatum. Ergo talis Reus poterit tacere, vel respondere cum æquivocatione.

De Juramento promissorio.

Quæro XVI. *Quænam conditiones requiruntur ad valorem Juramenti promissorii?*

℞. In omni juramento promissorio 58 semper intelliguntur, & supponuntur quinque conditiones intrinsecè, & de jure, quamvis de eis non fiat mentio expressa, aut super eas non reflectatur: quarum aliqua deficiente, juramentum non subsistit, nec valet, seu non obligat; imò juramento à principio subsistente, si postea una ex sequentibus generalibus conditionibus tollatur, obligatio quoque cessabit, sine alia dispensatione.

Conditio I. Est: *Si potuero:* Nemo enim cogitur ad impossibile. Et ad impossibile nemo obligatur; Ita habetur *ex c. Quemadmodum V. Conditio de jurejurando.* -- Attamen si secundùm aliquam sui partem res jurata possibilis fuerit, juramentum obligabit ad illam partem. *II* Est: *Si licitè potuero.* Juramentum enim non potest esse vinculum iniquitatis. *Cap. Quintavallis, de jurejur.* -- *III.* Est: *Nisi res fuerint notabiliter immutatæ:* Quia jurans censetur jurare de rebus in statu, in quo sunt, vel ei proponuntur dum jurat. *Cap. Quemadmodum* cit. Tum quia notabilis mutatio quasi aliud objectum facit. *IV.* Est: *Salvo jure Superioris: cap. Ad nostram* 21. *de jurejur.* Quia si Superior justa auctoritate aliter disposuerit, ego non possum ei contradicere. Et *V.* Est: *Nisi is, in cujus gratiam juratum est, obligationem remittat*; & hoc sive expresè, sive tacitè. Quia quilibet potest cedere juri suo particulari. Ita DD. communiter. Ex hac Doctrina generali multos poteris deducere, & resolvere casus particulares.

Quæro XVII. *Quale committit peccatum qui violat juramentum promissorium?*

59 ℞. Si promissio juramento firmata sit de re notabili, & gravi, violatio ejus erit peccatum mortale, ut communiter docent Auctores. Ratio est, quia graviter Deum, ut proximum lædit, qui, sine justo impedimento, nullaque subsistente causa, aut conditione ex supradictis, non implet id, quod se facturum sub juramento promisit. Tum quia violans juramentum facit, ut deficiat Veritas executionis, seu facti, qua suo tempore servandum est id, quod sub juramenti Religione promissum est: tum quia frangit fidem jurejurando datam proximo.

60 An verò peccet mortaliter, qui violat juramentum promissorium in re levi, & parvi momenti, variant Doctores. Card. Cajetanus dicit, quòd si res levis sit pars alicujus totius, V. G. Jurasti, te daturum pauperi unum aureum, & deinde promissum exsolvens denegas, vel demis unum obolum, vel bajocum, violas votum in re parva, quæ est pars modica totius promissi, tunc peccas venialiter tantùm: quia non ex toto, sed ex parte minima jusjurandum violas: Si verò res subjecta juramento sit quidem parva per se, sed integra, & tota materia juramenti, tunc eam non dando peccabis lethaliter: quia jusjurandum ex toto violas, & negligis. -- Sylvester autem, Navarrus, & alii DD. quos citat, & sequitur Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *c.* 5. *q.* 3. dicunt, non peccare mortaliter eum, qui negligit, vel non implet juramentum de re minima, etiamsi tota, & integra sit materia juramenti. V. G. Titius juravit, se donaturum panem, vel pomum puero, aut recitaturum salutationem Angelicam: & postea omittit, non peccat nisi venialiter. Quia, ut suppono, in animo habuit & veraciter jurare, & se obligare, & præstare promissum, ergo non peccavit ratione juramenti falsi, vel ficti; deinde, voluntate mutata, fidem jurejurando datam perfregit, in qua violatione, magna, vel parva culpa contrahitur pro varietate rei magnæ, vel parvæ juramento subjectæ. Parva autem, vel minima res jurata non est capax nisi obligationis levis; nec à Deo, nec ab homine acceptatur nisi pro tali obligatione, ergo frangens hanc fidem, & negligens hanc obligationem, non peccat nisi venialiter. Ita etiam docent Anacletus *tract.* 6. *dist.* 2. *n.* 32. Reginaldus *lib.* 18. *n.* 97. Busembaus *lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 2. *dub.* 5. *n.* 2. *cum aliis.*

Dices: Qui non implet quod jurejurando promisit, verè pejerat ex defectu veritatis in executione; nam verè adduxit Deum in Testem falsitatis, dum non stat promissis, vel promissa non adimplet, cùm possit etiam faciliter adimplere; ergo graviter peccat, quantumvis res jurata levissima sit. 61

℞. Veritas executionis non est dicenda propriè veritas, sed Fides, seu Fidelitas, qua quis promissionem complet. Hæc autem Virtus Fidelitatis admittit parvitatem materiæ; ita ut qui in modica re est infidelis, seu non servat fidem datam, peccat venialiter, quia leviter lædit proximum, ut patet; ergo ex defectu fidelitatis non debemus semper arguere gravem injuriam Deo irrogatam, sicuti ex defectu veritatis propriè dictæ, in Juramentis, & consequenter negari potest, quòd qui non servat Juramentum promissorium dicatur adduxisse, vel adducere Deum in Testem falsum, aut facere Deum Testem falsitatis propriè captæ, quamvis aliquam injuriam faciat Deo, quem vocavit in Testem à principio, quando jurejurando promisit, se facturum hoc, vel illud, quamvis modicum &c. Nihilominùs, ut dixi, multi DD. tenent oppositum, ut videre poteris in libris citatis, ob rationem superiùs dictam.

Sed quid dices de illo, qui juravit, per annum se recitaturum unam quotidiè salutationem Angelicam, vel quid simile? ℞. Aliqui DD. dicunt, quòd qui talem devotionem, quæ transiit in obligationem ratione juramenti, quotidiè omittit, quotidiè etiam venialiter peccat; & ad finem anni mortaliter peccabit, si totum negligatur, quod in rem notabilem crevit; ergo tot debet recitare Salutationes Angelicas ante finem anni, quot omisit, ut effugiat materiam gravem sufficientem ad culpam gravem. Ratio est, quia sicuti materia 62

furti,

furti, quæ per pauca furta sublata est, quando pervenit ad notabilem quantitatem obligat sub mortali furem ad restitutionem, ita à simili, & pari ratione discurrendum est de materia, & quantitate Orationis quæ Deo debetur ex juramenti obligatione; ergo cùm res magna evaserit, nisi tota reddatur, aut solvatur, gravis culpa committitur. Alii tamen DD. negant. Hos intelligas citra tacitum contemptum, in fine etiam anni eum mortaliter peccare; quia talis materia non unitur &c. *V. infra Tract.* 16. *n.* 30.

Quæro XVIII. *Estne licitum exigere Juramentum ab uno, quem scis pejeraturum?*

63 ℟. Non est licitum, nisi justa causa te urgeat. Ratio est, quia inducere aliquem ad peccandum, non licet; sed in casu nostro inducitur quis ad perjurium; ergo &c. Tenemur enim, quantùm in nobis est, tantam Dei injuriam, & proximi ruinam evitare. Unde generaliter est dicendum, non posse exigi juramentum ab aliquo, nisi eisdem conditionibus, quibus licitum est jusjurandum: nimirùm, in re vera, in re justa, & ex causa gravi, ac rationabili.

64 Nihilominus licitum est Judici exigere à litigante, vel Reo, aut Teste Juramentum, sive sciat eum falsò juraturum, sive dubitet. &c. Ratio est, quia facit id, ad quod ex Officio tenetur: tum quia Judex non debet sequi privatam scientiam, sed præscriptum Juris in bonum Communitatis. Et in tali casu, licèt prævideat, hunc falsò juraturum, non debet tamen censeri ut inducens ad hoc falsum, sed ad verum juramentum, & ad veritatem deponendam, prout in verbis ei protestatur.

65 Igitur in necessitate gravi, V. G. ad detegendas fraudes, vel fidem adversarii infirmandam, sine quibus actibus tuam justitiam, & innocentiam probare non potes, licitum erit, exigere ab adversario, ut juret, etiamsi prævideas ipsum pejeraturum. Ratio est, quia tu uteris jure tuo, ut manifesta appareat adversarii infidelitas, & perfidia, & sic evites damnum justæ tuæ innocentiæ, & famæ. Ita ex D. Thoma 2. 2. *q.* 18. *art.* 4. Anacletus, Lessius, Marchantius, & alii DD.

Quæro XIX. *An Juramentum promissorium vi, metu, aut injuria extortum obliget jurantem ad sui impletionem?*

℟. Si jurans verè intenderit jurare, 66
& se obligare, tale Juramentum obligabit. Ratio est, quia etsi metu, vi, & injuria juramentum sit extortum, jurans tamen voluit sic se obligare, ut supponitur, ad evitandum aliquod grave malum; & quamvis tale juramentum sit tantùm secundùm quid voluntarium, veluti ex causa impellente; tamen est verè voluntarium; sicuti Mercator, qui ad evadendum naufragium merces in mare projicit, quas non projiceret, periculo tali non compellente. Et hoc habetur *cap. debitores. De jurejurando. Et cap. si verò.* -- Verumtamen in tali casu ordinant Canones, ut, ad evitandas hujusmodi injustas extorsiones, à quolibet Confessario homines sic jurantes non tantùm absolvi possint à Juramento, sed etiam mandant, ut absolvantur à tali obligatione qua absolutione intercedente, ad nihil amplius tenentur vi illius juramenti. *Ita Cap. Ex administratione. Et cap. Quæ ad evidentiam de his, quæ vi &c.*

Quæro XX. *An Juramentum promissorium ex errore factum obliget?*

℟. Si error sit in substantia, vel in 67
aliqua conditione juramento intrinseca, non obligat. Ratio est: quia tale juramentum non est verè voluntarium; error enim prædictus deliberationem, aut omnem necessariam advertentiam, & consequenter libertatem tollit; ergo &c. -- Si autem error sit tantùm in aliquo accidenti, obligabit, & servandum erit; quia iste error non tollit libertatem. Ita P. Marchant. *tom.* 2. *tr.* 3. *tit.* 3. *q.* 2. *dub.* 3.

Quæro XXI. *Quomodo Juramenta promissoria interpretanda sint?*

℟. I. Strictè interpretanda sunt, & 68
semper in favorem jurantis; dummodò restrictio naturæ actus, cui conjunctum est juramentum, non repugnet. Ratio est: quia Juramenta pertinent ad

mate-

materiam onerosam, & odiosam juranti; odia autem, secundùm Regulas Juris, semper sunt restringenda, non amplianda. Ex qua doctrina multos resolves casus. V. G. Titius juravit, quòd stabit judicio peritorum. Interpretandum est, si tamen manifestam injustitiam non committant: [ut habetur *cap. Quintavallis*] *de jurejur.* Et sic de similibus. -- ℟. *II.* Juramentum promissorium intelligendum est, quoad vim obligandi, secundùm naturam promissionis; eamdem enim habet conditionem; ergo eodem modo explicandum est, quo ipsa promissio: vide naturam Promissionis. *Tract.* 33. *n.* 46. *& seqq.* Tum quia juxta illud axioma Juris: *Accessorium sequitur principale*; promissio autem est principale obligatorium, Juramentum autem est accessorium: ergo quando V. G. non obligat promissio, nec obligabit Juramentum ei appositum: Et quando promissio est de re gravi, & obligatoria, ita erit & juramentum; & sic decet.

Quæro XXII. *Quisnam potest irritare, dispensare, remittere, commutare Juramentum promissorium?*

69 ℟. *I.* Juramentum promissorium in favorem Tertii potest solummodò remitti, seu relaxari ab eo, cui factum est; quia is tantùm acquisivit jus ad rem promissam, & suo juri potest cedere. Tum quia, licèt juramentum promissorium respiciat Deum, executio tamen, & effectus ejus respicit proximum, in cujus favorem factum est: ergo ab isto dependet etiam talis juramenti relaxatio, qua posita, Deus ipse relaxat obligationem &c. Unde resolves hos, & similes casus. V. G. Titius propter Deum juravit Bertæ pauperculæ, eam ducere in matrimonium; Si Berta non acceptat, aut, postquam acceptavit, si renunciet, tunc Titius est liberatus à juramento. -- Item: Cajus juravit Titio, se daturum dotem ejus filiæ: filia, in cujus utilitatem factum est juramentum, quando est sui juris, obligationem dotis condonare potest: non autem Titius. -- Item: Sempronius ad preces Confessarii promisit sub juramento, dare notabilem eleemosynam Lazaro pauperi, Confessarius non potest condonare obligationem, sed solus pauper Lazarus; quia etsi in Confessarii gratiam, vel respectum eleemosyna fuerit promissa, non tamen in utilitatem ejus, sed pauperis.

℟. *II.* Circa irritationem, dispensationem, & commutationem Juramentorum id erit censendum, & discurrendum, quod inferiùs dicemus de Voto; Nam, secundùm communiorem sententiam, qui potest irritare, dispensare, & commutare Vota, potest etiam Juramenta; quia Votum, & Juramentum pium in jure æquiparantur quoad vinculum obligationis ex virtute Religionis; [ut docent Sanchez, Laymann, Anacletus, Busembaus, & alii DD. 70

TRACTATUS XVI.

DE VOTIS, ET TRANSGRESSIONIBUS Votorum.

1 QUæro I. *Quid est Votum?* *Respondeo: Est promissio valida facta Deo.* Explico singula verba hujus brevissimæ definitionis, quæ, ut videbis, continet quidquid alii ponunt in longiori Voti descriptione. *Promissio*, quæ dicit voluntatem firmam, & constantem se obligandi; & per hanc particulam excluduntur alii actus, qui non includunt voluntatem se actualiter obligandi, ut sunt bonum propositum, bonum desiderium, & similes actus bonæ voluntatis, vel intentionis. -- *Facta Deo* nempè sive verbis, sive scripto, sive

ſive animo, vel corde; & per hoc excluduntur promiſſiones, quæ hominibus fiunt, quæ verbis tantùm, aut aliis ſignis exterioribus ſufficienter manifeſtari, & acceptari pariformiter debent. *Valida*, ad cujus validitatem requiruntur quinque conditiones. I. Ut ſit deliberata. II. Ut ſit libera, ſive ſpontanea. III. Ut fiat cum vera intentione ſe Deo obligandi. IV. Ut ſit de re poſſibili, grata Deo, & de meliori bono. V. Ut vovens poſſit ſe obligare. De quibus in ſequentibus ponam magis diſtinctam notitiam, & doctrinam.

2 Votum propriè captum eſt actus Religionis, quo quis ſe voluntariè Deo obligat; & quidam actus Latriæ, qui ſoli Deo fieri debet. Unde Vota, quæ dicuntur facta Sanctis, intelligenda ſunt facta Deo mediantibus Sanctis; nam dum aliquid vovemus Sanctis, illud Deo vovemus mediatè, in honorem, & devotionem ipſorum Sanctorum, in quibus ipſum Deum colimus, ac veneramur; & dum quis vovet V. G. eleemoſynam pauperi, illam quoque Deo vovet, & promittit, nempè in ipſius Dei cultum, & honorem.

Quæro II. *Quænam, & quanta deliberatio requiritur ad valorem voti?*

3 ℞. Requiritur plena deliberatio, quæ fit cum plena advertentia rei, quæ agitur, & talis, ac tanta, qualis, & quanta ſufficeret ad peccandum mortaliter. Ita communiter DD. Ratio eſt, quia *votum* eſt lex quædam, obligatio, & ſervitus voluntaria, cui ſe ſubjicere non cenſetur, qui plenè, & perfectè non advertit quid agat. Ex qua conditione infertur

4 *I.* Voluntas in motibus *primò-primis*, qui omnem advertentiam, reflexionem, & animadverſionem præcurrunt, aut etiam in *ſecundò-primis*, qui ſemiplenam tantùm, & imperfectam advertentiam continent, non ſufficit ad valorem voti, cùm nec ad peccatum mortale [quo homo ſe obſtringit diabolo per reatum culpæ, & pœnæ æternæ] ſufficiat. Nam talis voluntas non importat perfectum conſenſum in rem, vel objectum. Ad obligationem autem Voti requiritur actus perfectus, directus, & formalis liberæ voluntatis, adeòque plena rei advertentia; ergo &c.

Unde ſi quis impetu naturæ, vel ex paſſione vehementi, calore iracundiæ, timore horribili &c. taliter mente turbatus voveat, tale votum non valet.

II. Votum metu gravi, & injurioſo extortum eſt invalidum. Ita habetur *cap. Prælatum*. Ratio eſt: quia, ut dicit D. Bonaventura, Deus vult Sacrificia voluntaria, non coacta. Unde Deus non cenſetur, votum ſic factum acceptare, ne videatur approbare injuriam, & iniquitatem; Et ſicut injuriam non approbat, ſic nec extorſionem tali injuria factam. 5

Dixi, *metu gravi:* quia metus levis non cogit, nec aufert libertatem viri prudentis. Gravitas autem expendi, ac menſurari debet ex circumſtantiis, & qualitatibus perſonæ voventis. Interdum enim metus reverentialis tantus eſt, ut æquivaleat, imò prævaleat metui gravi per minas, & terrores notabiles extorto: quod praxis ipſa docet apud perſonas civiles, quæ ſub iſto timore educatæ ſunt. 6

Dixi, *injurioſè extortum:* quia metus juſtè, & rationabiliter incuſſus, vel ex naturalibus cauſis ortus votum non irritat. V. G. cùm quis vovet in morbo gravi, naufragio, periculo mortis &c. Votum tenet, & valet, quia in ſui gratiam, ac utilitatem vovet, & à nemine cogitur ad vovendum. 7

III. Votum emiſſum ex errore, vel ignorantia, quæ verſatur circa conditiones eſſentiales rei, vel etiam accidentales, quæ graviter, ſeu notabiliter immutant objectum, aut cauſam voti, eſt invalidum, & non obligat in foro conſcientiæ. Ratio eſt: quia talis error, vel ignorantia tollit voluntarium, ac liberum conſenſum; nam voluntas non fertur in incognitum; & communiter, quod præcognitum non eſt, involuntarium eſt, aut cenſeri non debet voluntarium. V. G. Titius vovit peregrinationem ad Sacram domum Lauretanam, quia falsò perſuaſus eſt, non diſtare niſi centum milliaribus, cognovit poſtea revera diſtare ducentis, non tenetur voto. Et ſic de ſimilibus. Item Cajus vovit dare dotem cuidam puellæ pauperculæ exiſtimatæ, quam poſtea reperit divitem eſſe: vel puellæ Virgini, 8

ni, & honestæ, quam deinde cognovit esse meretricem, non ampliùs tenetur, ob rationes prædictas. Tum quia obligatio voti non extenditur ultra intentionem explicitam, vel implicitam voventis; ergo &c.

Quæro III. *Quænam censetur materia grata Deo, & apta Voto?*

9 ℞. Omne opus bonum, quod sit in potestate nostra, & sit melius quàm oppositum, censetur materia apta Voto, & grata Deo. -- Illud autem dicitur esse in potestate hominis, quod fieri potest ab illo homine cum communi concursu, & auxilio ordinario gratiæ Dei. Nam quæ possibilitatem hominis superant, vel extraordinarium concursum, & auxilium Divinum requirunt, sub votum non cadunt. -- *Per opus bonum* intelligitur etiam abstinentia ab opere aliàs licito, ut *jejunium, paupertas, castitas &c.* item cessatio ab omni opere aliàs malo, & prohibito, ut *amplius non se inebriare, non ludere aleis, non meretricari &c.* -- Per opus autem *melius quàm oppositum* intelligitur illud, quod talem bonitatem continet, ut cessatio ab illo opere, aut opus ei contrarium non sit aliquid melius, ac Deo gratius, quàm ipsum opus quod aliquis vovet. Unde V. G. simpliciter & absolutè non licet vovere Matrimonium; quia castitas opposita matrimonio melior est, ac Deo gratior.

10 Dixi, *simpliciter, & absolutè*: quia manente firma, & constanti voluntate, vel aliquali necessitate Matrimonii contrahendi, liceret alicui vovere, ducere pauperem puellam propter Deum. Et tunc votum non tam caderet in Matrimonium, quàm in beneficentiam, & opus misericordiæ, quod tali puellæ impenditur.

Quæro IV. *An liceat vovere Matrimonium ei, qui non valet se continere?*

11 ℞. Si talis homo paratus sit, aut velit adhibere alia remedia ad refrænandam carnis concupiscentiam, non potest vovere Matrimonium. Quia melius, & perfectius est uti aliis remediis, quàm Matrimonio ad evitandam incontinentiam. Si verò nullum aliud remedium velit sibi applicare, & fortiter adhibere, tunc poterit Matrimonium vovere; quia *Melius est nubere, quàm uri*. 1. Cor. 7. Quod S. Hieronymus sic glossat: Melius est uxorem ducere, quàm fornicari; cùm enim voluntas carnis desideriis consentit, uritur. Et in hoc casu objectum voti est potiùs ratio remedii, quàm ipsum Matrimonium.

Quæro V. *An vovens aliquod malum, etiam leve, peccet mortaliter?*

℞. Affirmativè. Ratio est: quia vo- 12
vet contra naturam, ac institutionem voti, magnamque irreverentiam, & quasi irrisionem contra Votum committit, dum Deo per modum gratitudinis, & religionis promittit id, quod ipsi Deo omninò ingratum, & odiosum est, ut patet.

Quæro VI. *An opus indifferens sit materia voti, aut cadat sub votum?*

℞. *I.* Opus indifferens, quatenùs, 13
& quamdiù est tale, non cadit sub votum: quia nec est gratum, nec ingratum Deo, nec honestum, nec inhonestum homini. ℞. *II.* Si autem referatur ad aliquem finem honestum, jam incipit esse opus bonum, & quamdiù finis ille honestus durat, tamdiù censetur opus bonum durare, & tunc potest esse materia voti: Ab hujusmodi tamen voto abstinendum est, ob incertitudinem, & levitatem materiæ.

Quæro VII. *An liceat vovere rem præceptam, & aliàs debitam?*

℞. Affirmativè; in hoc tamen casu 14
præter obligationem, quam res secum conjunctam habet ex natura sua, inducitur secunda obligatio titulo religionis, ratione voti: ejusque transgressio duplicem includet malitiam, specie diversam.

Quæro VIII. *Quinam possunt validè vovere?*

℞. Omnis homo ratione utens & 15
sui juris, potest vovere; hoc est manifestum ex natura rei, promissionis, & obligationis; cùm enim homo rationis compo, sit aliquo modo dominus suæ voluntatis, est etiam capax promissionis, & obligationis, quæ fit Deo in voti emissione. -- Nullus tamen homo, qui alteri homini perfectè in omnibus,

vel

vel saltem in materia voti subjectus est, validè vovere potest. Quia vota subditorum non possunt fieri nisi conditionatè; nam ex interpretatione juris communis habent annexam hanc necessariam conditionem: *Voveo: Si Superior, vel ille, cujus interest, non contradixerit: vel si approbaverit.*

16 *Unde Religiosi professi*, qui perfectè in omnibus subjecti sunt Prælato, non possunt absolutè vovere. Excipitur tamen votum ingrediendi Religionem arctiorem, & perfectiorem: cùm enim hunc transitum, etiam nolente Prælato proprio, jura permittant, censentur ipsa jura eximere Religiosos à potestate Prælati in hoc, ita ut sint etiam sui juris in hoc facto. Ut habetur in jure Canonico pluribus in locis: Ut *ex cap. Statuimus*, *ex cap. Mandamus* 19. *q.* 3. *Et cap. Licet de Regularibus*. Dummodò studio tutioris melioris, & sanctioris vitæ transitus fiat. De votis Religiosorum factis post Professionem vide meliùs infrà n. 58. 59.

17 Quinimò Angelus de Clavasio *in Summa Angelica V. Votum* 2. §. 3. Non credo, inquit, quòd Religiosi possint vovere sine peccato: nisi præsumant, vel præsupponant consensum Prælati tacitum. Nec quod voverunt exequi debent, nisi habeant consensum expressum Prælati, si haberi possit: (nisi sit de quo nullum præjudicium sit Prælato, vel Regulari vitæ:) & hoc sequitur Ricard. in 4. D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 2. *ad* 3. *&* *Raym.* Ratio: propter altitudinem Status Religiosi: & ita jus statuit 20. *q.* 4. *Monacho*. Tum quia à Monachis, & Religiosis per votum Obedientiæ est abdicatum velle, & nolle: nec sunt ampliùs sui juris.

18 *Filiusfamilias* non potest vovere aliquid, quod sit contra regimen domus, vel familiæ, seu de pertinentibus ad illam, nisi de licentia Patris. *Excipe* Votum Religionis, & omne, quod nihil derogat curæ, & regimini rei familiaris. Item si habet peculium castrense, vel quasi castrense, de quo poterit vovere, quia in hujusmodi est sui juris, & non prohibetur à jure. — Idem dices de impubere, & minore, qui sunt sub Patris, vel Tutoris potestate, & Capiti familiæ sunt subjecti. Quia sic jura statuunt. *Cap. Mulier* 32. *q.* 2. *& cap. Si quis*, *de Reg.* — Impubertas (secundùm jura) finitur in masculo ætatis anno quartodecimo completo: in fœmina duodecimo completo, à die nativitatis computando. Minoritas verò incipit post impubertatem jam terminatam, & terminatur anno 25. completo ætatis.

Uxor non potest facere vota, quæ incommoda videntur viro suo, proli, & rei familiari: putà longa jejunia ex devotione, longas preces, quotidianam communionem, vel auditionem Missæ quotidiè, peregrinationes, largas eleemosynas, dormire seorsim, aut vestitam cum viro cubare, surgere ad matutinum media nocte, & similia non potest vovere, nisi de licentia viri. Ita colligitur *cap. Gaudemus de divor. & cap. Manifestum & alibi v. Sum.* Angel. *l. c.* §. 8. Silvestrinam *Votum* 5. §. 1. *& seqq.* — Idem ferè dices de viro: quia quantum ad hoc sunt pares Vir, & Uxor: Secundùm Innoc. & Glossam *in d. c. Manifestum*, *& cap. Noluit.* Tum quia conjux in voto non potest alteri conjugi præjudicare &c. 19

Quæro IX. *Quotuplex est Votum?*

℞. *I.* Triplex est: scilicet personale, reale, & mixtum. *Personale* est, quo aliquid promittitur, quod solam personam voventem respicit, ut est aliqua ejus actio, vel omissio: talia sunt vota jejunandi, orandi, ingrediendi Religionem, & similia. *Reale* est, quo res aliqua externa promittitur: ut dare eleemosynam pauperi, calicem Ecclesiæ, vel cereum, & similia. *Mixtum* est, quo utrumque includitur, personale nempè, & reale, seu persona, & res obligantur simul: ut Votum peregrinandi ad Sacram domum Lauretanam, ibique offerendi calicem, cereum, Missam, & similia. 20

Quodlibet ex dictis potest esse absolutum, vel conditionatum. *Votum absolutum* est illud, cui nulla admixta est conditio. *Conditionatum* est, quod ab aliqua conditione dependet. Et hoc dupliciter; aliud est *conditionatum simplex*, ut voveo intrare Religionem, si Deus me liberaverit ab hac infirmitate &c. 21

Aliud.

Aliud *conditionatum pœnale*, ut, si me ampliùs inebriavero, voveo, me jejunaturum singulis Sabbatis unius mensis.

22 ℞. *II.* Item duplex est Votum, solemne videlicet, & simplex. *Votum solemne* est, quod fit in faciem Ecclesiæ, vel auctoritate publica Ecclesiæ suscipitur, & solemnizatur: ut votum professionis religiosæ, & votum castitatis in Ordine Sacro. *Votum simplex* est, quod privata, vel secreta voluntate fit, & in quo non intervenit publica Ecclesiæ acceptatio. Ut sunt omnia vota ordinaria, quæ simplici promissione Deo facta, sine solemnitate fiunt.

23 Præterea dividitur Votum simplex in temporale, & perpetuum. *Temporale* est quod certo temporis termino clauditur. Ut voveo castitatem per unum annum. *Perpetuum* est, quod ex intentione voventis perpetuò durat. Ut voveo castitatem per totam vitam.

Quæro X. *Quænam, qualis, & quanta est obligatio Votorum?*

24 ℞. *I.* Vota omnia validè facta in conscientia obligant duplici titulo, nimirum fidelitatis, & Religionis. Ratio primi tituli est: quia vota sunt essentialiter promissiones; omnis autem promissio acceptata, & valida jure fidelitatis promittentem obligat in conscientia, ergo & vota titulo fidelitatis obligant. -- Ratio secundi tituli est: quia omne opus bonum Deo dicatum ad ejus cultum, & reverentiam, Religionis virtutem induit: atqui vota sunt promissiones, & obligationes quædam factæ Deo ad ejus cultum, & reverentiam, ergo titulo religionis obligant.

℞. *II.* Qualitas, & quantitas obligationis Voti mensurandæ, & interpretandæ sunt *I.* Ex intentione voventis, *II.* ex materia Voti. Ratio est; quia cùm Votum sit lex quædam privata, & onus à vovente sibi voluntariè, & proprio arbitrio impositum, non censetur excedere intentionem ejus, sicut nec Lex excedit intentionem, & mentem Legislatoris. Prætereà, supposita illa intentione, obligatio conformari debet materiæ, ita ut ex gravitate, aut levitate materiæ ex voto promissæ obligatio consurgat. Unde deduces, & resolves hos casus, videlicet.

Qui vovet materiam ex natura sua, vel ex circumstantiis gravem, tenetur ad votum sub culpa gravi. Qui verò vovet materiam levem, tenetur ad votum sub culpa tantùm levi. -- Qui vovet materiam gravem, sed cum intentione restricta ad obligationem tantùm levem (dummodò materia illa sit aliàs libera) tenetur sub culpa tantùm levi. Quinimò potest vovens in materia quacumque, sive levi, sive gravi, se obligare solùm ad pœnam, vel pœnitentiam aliquam, si prævaricetur, & ad nullam culpam. Verùm hæc intellige de votis simplicibus tantùm, & de materia, ut dixi, aliàs libera: nam votum solemne, cùm ex intentione Ecclesiæ sit absolutum, & statum mutans, sub obligatione quoque gravi, & de materia gravi institutum est; & ideò non pendet ex sola intentione voventis, sed ex communi acceptatione, & praxi Ecclesiæ. 25

Qui facit votum in re levi, & exigua tam ex natura sua, quàm ex circumstantiis, non potest, etiam de expressa ejus intentione, se obligare sub mortali. Quia licèt obligatio nunquam possit excedere Legislatoris intentionem, potest tamen materia esse incapax tantæ obligationis, quantam indiscretè intendit Legislator, & vovens, sed sic est, quòd materia levis non est capax obligationis gravis sub mortali culpa, & æternæ damnationis reatu: ergo &c. Tum quia talis promissio de re levi non acceptatur à Deo nisi prout est levis; igitur sub culpa tantùm levi obligat. 26

Verumtamen in hoc ultimo casu adverte, quòd qui vovit levem materiam cum animo se obligandi sub gravi culpa, utique in praxi format sibi conscientiam erroneam, se ad hoc obligari sub mortali; quare si transgrediatur votum, utique peccat mortaliter ex vi conscientiæ erroneæ, non autem ex vi materiæ. 27

Quando autem vovens absolutè intendit, se obligare ad aliquid faciendum, vel omittendum, nec determinat, an sub mortali, vel veniali, tunc 28

recur-

recurrendum erit ad materiam, quam vovit, quæ si ex natura sua, vel circumstantiis gravis, & notabilis sit, censebitur obligari sub mortali; si verò levis, sub veniali tantùm. Nam actus præsumitur (in dubio) factus secundùm ejus naturam.

Quæro XI. *Quomodo dignosces hanc materiam esse levem, aut gravem?*

29 ℞. Dignoscam ex materia communi præcepta à Lege aliqua Pontificia, vel Ecclesiastica; ita ut illa materia voti erit censenda gravis, quæ æquivalet alteri materiæ præceptæ ab Ecclesia sub culpa gravi. V. G. Si quis voveat unam Missam, vel Confessionem, aut Communionem, vel jejunium unius diei, seu Septem Psalmos, & quid simile, talis materia censetur gravis, & obligatoria sub mortali. Contra verò si quis voveat quinque Pater, & Ave, vel Litanias B. V. Mariæ, aut unum Psalmum, & aliquid simile, censenda erit materia levis, ejusque obligatio sub veniali. Ita Sporer *in hac materia cum aliis.*

30 Sed quid, si Titius vovisset rem quidem levem ex natura sua, at per longum tempus, puta singulis diebus per annum integrum? ℞. Tenent nonnulli ut Lodov. Lopez, Canus, & alii, Titium quotidie omittentem talem rem levem Juramento, aut Voto promissam peccare tantùm venialiter, sed posteà in exitu anni peccare mortaliter; quia promissio æva, seu diuturna fit magna: Et multa pauca faciunt unum satis: quam sententiam notavi superiùs *de Juram. n.* 62. Alii contra in universum ajunt, Titium nec quotidie omittentem, nec in exitu anni mortaliter peccare: quia quod vovit in diem certum, eo elapso, ampliùs sub obligatione non cadit in alterum diem, & sic materiæ illæ parvæ neglectæ de die in diem non uniuntur, nec constituunt in fine anni materiam magnam. Ita Sotus *lib.* 7. *de just. q.* 2. *art.* 1. Et hanc opinionem approbat Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *c.* 5. dummodò promissio, seu juramentum, aut votum factum sit ob specialem diurnum honorem; nam singulis elapsis diebus, promissio finitur, & desinit.

31 Ast ego distinguo sic. Vel Titius jurando seu vovendo rem levem habuit motivum grave sic jurandi seu vovendi puta ad vincendam tentationem: vel motivum leve, puta ad honorandum aliquem Sanctum quotidie ex speciali devotione. Si *primum:* mihi videtur, quòd omittendo non per annum, sed per mensem tale votum, peccet graviter: ratione circumstantiæ, vel finis gravis: tum quia in fine mensis videtur omissio gravis ob notabile detrimentum Animæ suæ; nam facilè poterit vinci à tali tentatione, nisi armetur tali voto, tanquam adjutorio Divino speciali. Idem dico, si materia voti sit unibilis, V. G. Si Titius vovisset, se daturum quotidie alicui pauperi unum obolum, seu bajocum, vel nummum æreum; nam in fine unius mensis res magna, & notabilis summa defraudata est. -- Si *secundum* tunc adhæreo opinioni Azorii, & aliorum; quia in tali casu materia non est unibilis, nec consequenter constituit rem magnam.

Quæro XII. *An circumstantiæ Votorum cadant sub obligatione voventis?* Seu An *qui vovet, teneatur etiam sub peccato adimplere omnes circumstantias Voti sui?*

℞. *I.* Quando omnes circumstantiæ sunt æqualiter intentæ à vovente, votum factum obligat ad omnes. V. G. Titius vovet peregrinationem pedestrem, pedibus nudis, emendicato victu, cum oblatione eleemosynæ correspondentis victui suo ordinario &c. Cùm determinatè, & æqualiter hæc omnia intendat, ad omnes etiam has circumstantias tenetur. Et si contingeret Titio impossibilitas ex parte unius circumstantiæ, teneretur ad alias implendas, quæ sibi essent possibiles. 32

℞. *II.* Si vovens intendat principaliter unam circumstantiam, & alias per modum tantùm accessorii, cessante principali ad accessorias non tenetur. V. G. Cajus vovet ingressum Religionis in tali Monasterio simpliciter, propter specialem, & singularem complacentiam, quam habet ad modum vivendi in illo, si non pateat ingressus in illud Monasterium, non tenetur ad aliud. 33

34 ℞. *III.*

34 ℞. *III.* Si vovens aliquid, in actum principalem simpliciter feratur, non reflectendo, nec determinando circumstantias ejus: tunc circumstantiæ illæ venient in obligationem voti, quæ (juxta modum, & naturam talis actus principalis) comitari solent similes actiones: vel quæ rem ex natura sua circumstant, & afficiunt; non tamen ad alias. V. G. Berta vovit virginitatem absolutè; postea fregit claustrum virginale peccato aliquo carnali externo, adhuc tenetur ad castitatem in posterùm servandam: quia in Voto Virginitatis castitas per se includitur, veluti circumstantia concomitans. -- Sempronius vovet jejunium, auditionem Missæ, & similia: tenetur servare regulas jejunii Ecclesiastici, attentionem ad Missam. Econtra Titius vovet ingredi Religionem; non per hoc censetur vovere castitatem: quia hæc circumstantia non simplicem ingressum Religionis, sed professionem solemnem contingit, & afficit ex natura sua. Et sic de similibus.

35 ℞. *IV.* Qui, adhibita morali diligentia, verè dubitat: an incluserit aliquam voti sui circumstantiam? Liber est ad eligendam quamcumque dubii partem, etiam sibi favorabilem, vel minùs rigorosam. V. G. Titius vovit recitationem Rosarii per annum, dubitat autem, an intenderit omnes tres simul partes, aut tertiam partem? Potest eligere tantùm tertiam partem, & satisfacit voto. Cajus vovit decem libras ceræ cuidam Ecclesiæ, dubitat autem, an intellexerit de *libra* majoris, vel minoris ponderis suæ regionis; aut dubitat, an de *cera* alba, vel flava? Poterit sequi partem respicientem minus pondus, vel minorem valorem. Et sic de similibus. Ratio est: quia melior est conditio possidentis: is autem qui dubitat, possidet suam libertatem; ergo &c. Tum quia: *In obscuris minimum est sequendum:* ex regula 30. Juris in 6. Nam de minimo dubium non est, de majori autem, vel maximo est dubium; ergo solùm minimum cadit sub certa obligatione.

Quæro XIII. *An qui dubitat de sua intentione vovendi, vel de voto ipso, teneatur ad illud?*

℞. *I.* Quando quis verè, & propriè dubitat de iis, quæ ex parte voventis essentialiter requiruntur ad valorem voti, non obligatur voto. Ratio est: quia qui dubitat de essentialibus voti, quamdiu dubitat, est certus de sua libertate, quam possidet, qua non potest spoliari nisi per aliquem actum certum ejus obligationis; Unde potest prudenter resolvere, se practicè non obligari. Accedit textus *l. quidquid adstringendæ ff. de verb. obligat.* ubi dicitur: *Cum de obligatione agitur, strictè interpretatio facienda est;* Votum autem gravem continet obligationem: ergo obligatio ejus interpretanda est strictè, nempè in favorem voventis, non autem voti. Tum quia. 36

Regula generalis est. In dubio facti fundantis legem, homo manet in possessione suæ libertatis. Ratio est: quia nulla hìc est possessio pro lege, quæ dubia manet; lex enim dubia non potest fundare certam obligationem contra certam hominis libertatem. Ut cum pluribus DD. tradit Sporer *tom. 1. tract. 1. cap. 1. De conscientia dub. sect. 4. à num. 83. & seqq.* -- & P. Marchant. *tom. 2. tract. 3. tit. 4. qu. 3. resol. 1.* 37

Unde colliges, quòd qui dubitat, an de facto votum emiserit? Et, an deliberatè, & cum pleno usu rationis, vel cum sufficienti intentione vovendi, & se obligandi? Et an nudè proposuerit, an autem verè promiserit, ac animum se voto constringendi habuerit? In his, & similibus in favorem dubitantis judicandum est, non obligari. Ratio est: quia quamdiù non constat de requisitis, & essentialibus voti positis ex parte voventis, censetur dubitans non esse spoliatus sua libertate, adeòque liber manet. Ita P. Marchant. cit. 38

Verumtamen Sporer *l. c. n. 84. §. 3.* sic docet. *I.* Constat quidem V. G. me vovisse, sed dubito, an habuerim intentionem me obligandi? Teneor voto: quia possessio, vel præsumptio stat pro voto; nam in dubio tali præsumitur quisque non stultè, vel fictè vovisse. *II.* Dubito, an habuerim sufficientem deliberationem in voto: utpotè 39

quod factum fuit in aliqua animi perturbatione &c. Maneo obligatus; quia in his casibus raro contingit defectus deliberationis requisitæ. *III.* Dubito, an, quando vovi, habuerim perfectum usum rationis ex tenera, aut puerili ætate: Si explevi septennium quando vovi, præsumendus est usus rationis, ac proinde obligatio; Si autem non explevi septennium, præsumitur defectus rationis, regulariter loquendo, ac proinde non obligatio. *IV.* Si dubito, an tunc expleverim septennium? Respondet Sporer, probabile puto, quando dubitatur de ætate, & simul de deliberatione sufficienti, non teneri; tunc enim rationabiliter dubitatur de aliquo constituente essentiam voti. *At Ego subsumo*, etiam in aliis punctis supranotatis dubitatur rationabiliter de aliquo constituente essentiam voti, ergo neque in talibus dubiis (ut docuit P. Marchant.) teneris ad votum. *Confirmo;* nam idem Sporer *l. c. n. marginali* 84. *&* 2. *imperiali, seu* §. 2. dicit. Qui dubitat, an verè promiserit, ac animum se obligandi habuerit, non tenetur obligatione .... Specialiter ob textum *l. Quidquid, de verb. oblig.* Ubi habetur: *Obligatio voti, juramenti, promissionis, adstruenda non est, nisi liquidò cognoscatur*. Ergo &c. Hanc tamen reflessionem meam relinquo meliori judicio. Hoc unum dico, quòd in libris legendis magna requiritur intelligentia, & multa necessaria est reflexio, ac cautela; ideoque quasi continua reflexione, & collatione legendi sunt omnes Libri, quos præ manibus, & oculis habes. *Hoc opus, hic labor est.*

Quæro XIV. *Quid dicendum, quando dubitatur tantùm de legitima materia voti?*

40 ℟. *I.* Quando jam constat de voto ex parte voventis, & dubitatur tantùm, an materia hujus voti sit apta, & legitima? judicandum est in favorem voti. Ratio est: quia eo ipso quo ex parte sua quis adhibuit quæ sunt necessaria ad votum, jam sua libertate spoliatus est, & jus sive obligatio voti contra illum possidet; ergo tenetur votum adimplere quantùm est ex se. Postea tenetur, inquirere à viro docto, & pio, an talis materia sit apta? *Pro quo notandum est* I. Ad judicandum an materia voti in toto, aut in parte sit apta, necne? non est observanda talis materia ex tempore, quo votum emittitur, sed ex tempore, pro quo votum emissum fuit, seu quo implendum est. II. Recolenda sunt quæ diximus de materia voti supra à n. 9. & sequentibus. III. Quando materia voti à principio fuit inepta in toto, vel in parte, etiamsi postea, mutata circumstantia extrinseca non intenta à vovente, apta fiat, votum tamen sicut fuit irritum, ita manet. IV. Quando materia voti ab initio fuit apta, & post votum inepta fiat: tunc si fiat inepta in perpetuum, votum omninò extinctum manebit; quando verò fit tantùm ad tempus inepta, tunc votum solùm pro eo tempore suspenditur: quare redeunte aptitudine, seu circumstantia illa, ob quam votum validum fuerat, ipsum quoque votum redit, & obligat. Ratio omnium prædictorum est: quia pari passu ambulant obligatio voti, & aptitudo materiæ. V. Tandem recogitandæ erunt omnes, & singulæ conditiones intrinsecæ, & propriæ cuilibet promissioni, ac Juramento promissorio, quas notavi. *Tract.* 15. *de Juram. n.* 58. quia etiam Voto sunt communes. Et ex his poterit Confessarius judicare, an & quando materia voti sit legitima, & apta; imò & votum ipsum.

Quæro XV. *Quandonam Votum obligat?*

℟. *I.* Votum negativum absolutè factum obligat pro semper, & ad semper. Ratio est clara: quia Votum negativum (V. G. non ludendi aleis) sequitur naturam præcepti negativi; ergo &c. Dixi, *absolutè factum:* quia si restrictio fiat à vovente, votum non obligat nisi juxta rationem restrictionis suæ. V. G. Si quis voveret, non ludere aleis in die festo, vel cum tali socio &c. & sic de similibus: tale votum obligaret eum pro festis tantùm diebus: vel non ampliùs ludendi cum tali socio. -- ℟. *II.* Votum affirmativum statim quidem obligat, seu incipit obligare, tempus tamen executionis ejus debet sumi ex intentione voventis, vel saltem ex prudenti arbitrio, & circumstantiis 41

ſtantiis talem executionem concernentibus. Unde vota affirmativa, quæ abſolutè fiunt, obligant primo tempore opportuno: quæ autem cum aliqua conditione, vel reſtrictione, ſequuntur naturam hujus conditionis, vel reſtrictionis. Hæc reſolutio pendet à natura, & qualitate promiſſionis; unde ad meliorem intelligentiam, & explicationem dictorum.

42 ℞. *III.* Quando tempus præfixum, ac detrimentum eſt à vovente ob ſpecialem devotionem talis diei, vel temporis, votum etiam cenſetur reſtrictum ad finiendam obligationem in tali tempore, vel die; ideoque ſi tunc non adimpleatur votum, jam peccatum commiſſum eſt pro ratione materiæ: obligatio autem voti prorsùs extincta eſt. Ratio eſt, quia tunc votum per modum unius comprehendit & rem promiſſam, & circumſtantiam temporis, quo tranſacto, eſt impoſſibile, ut votum impleatur, prout circumſcriptum, & formatum eſt.

Unde deduces plures caſus V. G. Voviſti jejunare die Veneris ob ſpecialem devotionem Paſſionis Domini Jeſu Chriſti: ſi tali die non jejunas, peccas utique graviter; at non teneris altero die ſupplere. Et ſic de ſimilibus.

43 ℞. *IV.* Ubi tempus determinatum eſt hac intentione: ne diutiùs differatur impletio voti: ſi tunc non impleas; peccas, at teneris adhuc implere tempore ſequenti tibi commodo. Ratio eſt: quia res promiſſa ex voto non eſt eſſentialiter intenta, nec conjuncta cum tali differentia temporis. V. G. Voviſti ingredi Religionem hoc anno: ſi non ingrediaris, etiam poſt annum teneris &c. & ſic de multis ſimilibus.

44 ℞. *V.* Tempus opportunum, ſeu commoditas implendi votum abſolutum ſine præfixione temporis, non debet accipi ſimpliciter, ſed moraliter, & commodè; neque requirit cauſas omninò neceſſarias impedientes omnimodam impletionem voti pro illo tempore; ſed ſufficiunt cauſæ congruæ utilitatis ipſius voventis, vel alterius: quæ omnia relinquuntur prudenti, ac pio judicio, & arbitrio. *Ex communi.* V. G. Voviſti peregrinationem Lauretanam ſine præfixione temporis, poteris expectare tempus magis tibi commodum, ſocios, amicum, pecuniam &c. Habita autem omni opportunitate implendi tale votum, ſi non impleas, peccas: & tamdiù, tantòque graviùs, quò diutiùs differres ſolvere culpabiliter.

Quæro XVI. *An obligatio voti ſit ſemper perſonalis, & propria voventis, ita ut nullus poſſit per ſe obligari voto alterius?*

℞. *I.* Affirmativè. Ratio communis eſt: quia obligatio voti, ſicut & cujuslibet alterius promiſſionis, debet oriri ex propria intentione, & conſenſu voluntatis promittentis: ergo votum non poteſt obligare per ſe alium, niſi ipſum voventem. -- *Dices:* Poteſt quis ſuſcipere in ſe onus exequendi votum alterius: V. G. Pater moribundus manifeſtat filio ſuo in votum peregrinandi Aſſiſium, à ſe factum & non impletum, filius promittit Patri, ſe impleturum ejus votum; ergo tunc filius ſe obligat voto alterius. ℞. Talis obligatio non oritur ex vi voti, & virtutis Religionis, ſed tantùm ex nuda promiſſione facta Patri, quam tenetur filius implere ex virtute fidelitatis. Nam promittens ſatisfacere voto alterius non promittit Deo per novum Votum, (ut ſuppono) ſed tantùm homini, promittit: ergo non dicitur obligari per ſe voto alterius; adeòque filius ſolùm promittit Patri, ſe præſtare materialiter peregrinationem Aſſiſienſem, quam ejus Pater promiſit Deo formaliter, ſeu votivè. 45

℞. *II.* Nullus poteſt per alterum ſatisfacere voto ſuo perſonali, rogando, vel quomodolibet inducendo alterum, ut ſuo loco impleat votum ſuum. Ratio patet ex terminis: quia voto perſonali unuſquiſque factum proprium promittit Deo; ergo facto proprio, non alieno debet impleri tale Votum: aliàs non eſſet perſonale. Unde ſi quis V. G. vovit jejunare, orare, peregrinari &c. non ſatisfacit inducendo, vel conducendo alium, ut ſua vice hoc faciat. *Excipe:* Niſi vovens intendiſſet hoc expreſsè, nempè facere hoc per ſe, ſi poſſet, vel per alium, ſi ipſe non poſſet. 46

47 *Petes:* Ad quid ergo teneretur qui Votum personale emissum, ampliùs non posset per se ipsum adimplere?

℞. Ad nihil teneretur in conscientia: ob rationem jam dictam. Tum quia, Actus se non extendunt ultra intentionem agentium, & maximè voventium votum liberum. Prætereà in omni promissione intelligitur hæc conditio intrinseca: *Si potuero*. Ergo &c.

48 Quid juris, si ille legitimè impeditus jam per alium implesset votum suum? ℞. Cessante tali impedimento, adhuc per se teneretur adimplere votum suum: quia personale votum semper obligat personam ipsam voventem, adeò ut ad aliam personam non possit transire absque intentione expressa habita in actu vovendi; ergo neque per aliam personam potest adimpleri.

49 Sed quid dicendum, si quis culpabiliter in talem impotentiam incurrisset, ut non ampliùs per se valeret exequi votum suum? ℞. Adhuc non obligaretur per alium exequi; quia culpa commissa in obligatione Voti non est, nisi sit de aliquo contento in Voto: explere autem per alium in voto personali non est contentum (ut suppono): ergo &c. Peccasset autem quis contra votum, si prævidisset tale impedimentum, vel impotentiam, & non declinasset tempore opportuno; quia qui vovet finem, vovet implicitè media, saltem ordinaria ad talem finem conducentia: ergo qui aufert, vel impedit media, peccat in finem. Video, te forsan non percipere hanc doctrinam, nisi explicetur, & exemplificetur; at non omnia possum explanare, aliàs opusculum meum cresceret in opus, & onus grave.

50 ℞. *III.* Obligatio voti personalis, vovente defuncto, nullo modo transit ad hæredes. Quia hæres succedit Defuncto tantùm in realibus, sicut commodis, & juribus, ita oneribus, & debitis; non item in Privilegiis, & obligationibus personalibus tantùm. *Excipe:* Nisi hæres se spontè obligasset expresè ad Defuncti Votum personale implendum.

Quæro XVII. *An, & quale sit peccatum pœnitere de voto jam facto?*

51 ℞. *I.* Pœnitere, seu dolere de voto, sicut de bono actu jam facto, est peccatum grave; nunquam enim fas est, dolere, pœnitere, aut tristari de opere honestatis, virtutis, aut meriti sive proprio, sive alieno. ℞. *II.* Pœnitere de voto emisso cum animo ei averso, aut cum proposito non servandi illud, aut quærendi omnem occasionem eximendi se ab ejus obligatione per dispensationem, etiam illegitimam: est peccatum mortale. Quia ejusdem malitiæ est, transgredi velle, & transgressio ipsa; qui autem sic efficaciter aversatur votum jam factum, censetur habere continuam voluntatem transgrediendi illud, ergo &c. ℞. *III.* Pœnitere tantùm inefficaciter, seu cum simplici displicentia, tristitia, ac noleitate voti emissi ob quasdam difficultates, vel anxietates in ejus executione: per se loquendo, peccatum non est, sed lucta quædam contra arduitatem operis, vel contra incentivum peccati: nam suppono, quòd perseveret firma voluntas semper implendi obligationem contractam ex voto: Unde verba ista: *Utinam non vovissem! Si non vovissem, amodò non voverem ampliùs:* Etsi magnæ imperfectionis sint indicia, peccata tamen non sunt. Per accidens tamen veniale peccatum esset, quando talis displicentia redundaret in quamdam negligentiam exequendi votum. At, accedente periculo prævaricandi votum in re gravi, mortale esset peccatum. Posset tamen petere Commutationem.

Quæro XVIII. *An melius, magisque meritorium sit opus factum ex voto, quàm ex spontanea devotione?*

℞. Cæteris paribus, illud esse melius, & magis meritorium, quod fit ex 52
voto. Ratio evidens est: quia V. G. jejunium ex voto factum habet in se duplicem bonitatem: unam ex virtute abstinentiæ, seu mortificationis, alteram ex virtute Religionis. Præterea, nobilioris virtutis nobilius etiam est actus, & opus: Religio autem est nobilissima virtutum moralium: ergo ejus actus, vel opus erit nobilissimum. Deinde, qui ex obligatione voti bonum operatur, magis se Deo subjicit, & impendit: quia tunc non opus tantùm bonum, sed etiam operandi voluntatem Deo obligat, & consecrat. Itaque D. Augusti-

nus *epist.* 45. *ad Riparium : Nec ideo, inquit, te vovisse pœniteat ; imò gaude jam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta (per votum) imple factis; ipse juvabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit.* -- Nihilominùs S. Philippo Nerio non placebat, pœnitentes, & filios suos spirituales vovere sine consilio Patris Spiritualis, seu Confessarii prudentis: Et ipse non facilè eis permittebat usum votorum, ob magnum periculum transgressionis: juxta illud Ecclesiastes c. 5. *Melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere.*

Quæro XIX. *Quænam est differentia inter Juramentum pium, & Votum?*

53 ℞. Juramentum pium est quod soli Deo fit, ad differentiam juramenti simplicis, quod fit homini per Nomen Dei. Juramentum igitur pium, & Votum in honorem Dei absolutè facta maximam similitudinem habent, ita ut difficilè discernantur, nisi per hoc, quòd Votum censetur arctius, & fortius vinculum Juramento: de cætero in jure æquiparantur, eò quòd utriusque planè sit similis obligatio erga Deum ex eadem virtute Religionis. In Voto enim est obligatio: quia vovens fidem suam Deo dedit de faciendo aliquo in ejus honorem; in juramento autem est obligatio: quia jurans per Deum invocat ipsum Deum Sponsorem suæ promissionis etiam ad honorem Dei factæ. -- Idem judicium fieri potest de Juramento, & Voto, quæ fiunt in favorem proximi, principaliter tamen in honorem Dei; quia Deus tam ex Juramento, quàm ex Voto acquirit jus in homine jurante, vel vovente, & constituitur Creditor, seu Fidejussor rei promissæ proximo.

54 *Petes.* Quid de Voto firmato cum Juramento? ℞. Votum confirmatum Juramento, dicitur *Votum juratum*, & duplex habet vinculum obligationis ejusdem tamen speciei, seu virtutis; Juramentum autem voto superadditum non parit Deo majus jus, quàm si ipsum Votum firmaretur per sui renovationem. Quia Votum, etiam accedente Juramento eamdem naturam habet, seu eamdem obtinet obligationem specificam, licèt majorem, seu intensiorem: Et Juramentum additum actui induit naturam, & conditiones illius, cui additur. Ergo juramentum additum voto non variat naturam, & conditiones ipsius voti, sed tantùm ratificat, & confirmat.

De Votorum, ac Juramentorum deobligatione, seu cessatione.

Quæro XX. *Quot modis voti, ac juramenti obligatio cessat?*

℞. Quatuor his modis: Extinctione, Irritatione, Dispensatione, & Commutatione. Juramentum autem factum homini cessat etiam quinto hoc modo: nempè Remissione, seu condonatione alterius, cui, vel in cujus commodum, & utilitatem promissio jurata facta est. 55

Extinctio voti, ac juramenti pii habetur his modis. *I.* Ablatione, vel mutatione notabili materiæ promissæ: ut putà quando materia determinata in individuo sine tua culpa periit: aut quando ex possibili facta est impossibilis; ex licita illicita; ex bona, ac meliori minùs bona, aut majoris boni impeditiva affecta est. -- *II.* Cessatione finis principalis tui voti, itemque juramenti pii; non autem cessante fine secundario tantùm. -- *III.* Cessante aliqua circumstantia per se principaliter à te intenta. Idem dic de conditione. -- *IV.* Superveniente aliquo improviso impedimento, vel accidente, quod, si ab initio fuisset, impedivisset valorem, & obligationem tui voti, vel etiam juramenti. Ita communiter DD.

Quæro XXI. *Quotuplex est Irritatio votorum, ac juramentorum?*

℞. Triplex: *Prima* est irritatio intrinseca, & de jure naturali: & habetur, quando votum, vel juramentum est invalidum, irritum, ac nullum ob defectum alicujus conditionis essentialiter requisitæ. *Secunda* est irritatio de jure communi Ecclesiastico: Et hæc habetur, quando voto, vel juramento deficit aliqua conditio, vel circumstantia, seu qualitas requisita necessariò à Jure Canonico ad valorem voti, ac juramenti. *Tertia* est irritatio extrinseca, 56

& de jure personali: & fit quando vota, vel juramenta pia irritantur, & annullantur ab homine habente dominativam, vel quasi dominativam potestatem in personam voventem, vel jurantem, aut in materiam voti, vel juramenti. Et de hac erit sermo in sequentibus punctis.

57 *Duplex est hæc irritatio*. Prima vocatur *directa*, qua homo irritat Vota alterius hominis: quia potestatem habet in ipsum hominem, vel voluntatem ejus, qui vovit. Sic Prælatus, Pater, Tutor, irritat vota professi, filii impuberis, pupilli. -- Secunda vocatur irritatio *indirecta*, qua homo irritat votum alterius, solùm quatenùs votum versatur circa materiam sibi, suoque juri subjectam. Sic Prælati, Parentes, Mariti, Domini, irritare possunt vota Novitiorum, Filiorum puberum, Uxorum, Servorum.

Quæro XXII. *An vota Religiosorum, post professionem emissa propria sponte, sint ipso jure irrita?*

58 ℞. *I.* Communis opinio DD. antiquorum est: Omnia vota Religiosarum personarum etiam non præjudicantia disciplinæ Regulari, Instituto proprio, aut Prælato suo, esse omninò irrita ipso jure: nisi Prælatus positivè consentiat, eaque approbet. Ita satis apertè habetur in Jure Canon. *c. Monacho* 20. *q.* 4. Ubi refertur: Monacho non licere vovere sine consensu Abbatis; si autem voverit, frangendum esse votum. -- *Et c. Noluit:* 33. *q.* 5. -- Et Ricar. *in* 4. *d.* 38. quia, inquit, talis Religiosus non potest vovere: & si vovet, votum non tenet: nam nulla alia obligatio potest addi professioni factæ sine periculo vel præjudicio observationis eorum, ad quæ tenetur jam vi votorum Solemnium: vel saltem sine periculo reddendi se onerosum aliquando Prælato, vel Religioni, aut fratri suo. Tum quia Votum Religionis est tantæ arctitudidis, ut alia omnia vota in illud commutari possint. Unde Ecclesia pia Mater considerans has rationes, & humanam fragilitatem voluit auctoritate Dei, nullum aliud votum posse superaddi, (uno tamen excepto, assumendi nempè strictiorem Religionem) propter vitandum periculum transgressionis &c. Et D. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. docet: Nullum votum Religiosi esse firmum, nisi de consensu Prælati. Vovendo tamen non peccat: quia subintelligitur, si placuerit Prælato; quòd si aliter intenderet, peccaret. Tum tandem, quia Deus non videtur acceptare obligationes privatas Religiosorum, nisi dependenter ab iis, quibus jam propter ipsum Deum subjiciuntur totaliter, ob vota solemnia.

℞. *II.* Opinio communior inter DD. 59
modernos tenet: Religiosorum vota privata, vel simplicia illa tantùm esse ipso jure irrita, quæ Constitutionibus Regulæ, præceptis Superiorum, & Monasticæ disciplinæ repugnant, vel præjudicant. Ratio est: quia lex cit. *c. Monacho:* sic interpretatur: Non licere Monacho vovere sine consensu tacito, vel expresso Prælati. Si autem voverit, non dicit, *irritum esse:* sed frangendum esse, nempè ad arbitrium Superioris posse irritari tale votum; ergo &c. Certum enim est, votum debere esse *de meliori bono:* agere autem aliquid contra Regulam, vel justam Superioris mentem, aut disciplinam Monasticam, non esse melius, imò nec bonum; ergo hoc tantùm est prohibitum. V. Sylvestrum *in Summa V. Votum.* 3. *quæst.* 3.

℞. *III.* Vota prædicta, quæ Regu- 60
lari Instituto non adversantur, nec præjudicant, valida sunt, quòusque Superior non irritaverit; Potest autem Superior, sive Generalis: sive Provincialis, sive etiam Localis per se directè ea vota irritare. Prima pars patet ex dictis. Probatur secunda. Quia Religiosus professus quoad omnes actiones externas perfectè subjicitur Superiori, ita ut ex communi sensu, & usu Ecclesiæ, ac interpretatione Juris Canonici, omnibus ejus non solùm votis, sed promissionibus, & actionibus quibuscumque censeatur intimè annexa hæc conditio: *Nisi Superior contradixerit*. Imò potest Prælatus antecedenter irrita facere omnia vota privata suorum subditorum, E. G. prohibendo, ne quis quiddam voveat; ergo &c. Ita communis.

Quæ-

Quæro XXIII. *Quid de Novitiorum votis est sentiendum?*

61 ℞. P. Portel. *in dub. Regul. V. Vota Novitii à n.* 18. dicit sic. Vota, quæ fecit Novitius ante imgressum, vel in Novitiatu non potest Prælatus irritare. Est communis DD. Quia Prælatus circa Novitium non habet potestatem dominativam; potest tamen Prælatus dispensare vota Novitiorum sive facta in sæculo, sive in Novitiatu; vel potest suspendere dicta vota pro tempore Novitiatus; subest enim justa causa suspendendi &c. vel potest commutare in labores Novitiatus: hi enim labores semper excedunt quodcumque votum personale anteà factum. Imò etiam Confessores Novitiorum possunt sic commutare &c. Et citat pro se Rodriquez, Suarez, Azorium, Navarrum, Angelum, Sylvestrum, Sanchez, & Malderum. Et concludit, quòd hæc resolutio videtur clara. -- P. Marchant. *tom.* 2. *fol.* 483. *res.* 2. concedit dictas suspensionem, & commutationem. -- Et P. Sporer *tom.* 1. *fol.* 267. *resol.* 4. *num.* 18. sic docet ad propositum: Potest Superior Novitiorum vota personalia irritare indirectè, vel potiùs suspendere, quatenùs eorum gubernationi, & exercitiis probationis (ad quam se Superiori spontè subjiciunt) impedimento, vel præjudicio forent: adeòut si Novitius egrediatur, obligatio voti, utpotè non extincta, sed suspensa tantùm, redeat. *Excipe:* Nisi illa vota fuissent facta (ut sæpè accidit) in ætate impuberi, seu pupillari; nam in tali casu, ut optimè docet P. Lessius, si Novitius in sæculo emisit vota in ea ætate, in qua Pater, Tutor, vel Curator potuisset talia vota irritare, poterunt etiam eadem irritari à Prælato Religionis, cùm in illorum potestatem succedat: ut Sanchez notat: Hæc Sporer.

62 *Quibus addo.* Et hæc poterit præstare etiam Magister Novitiorum: dummodò, ut solet, sit Confessarius sæcularium. Quia Confessarius Ordinum Mendicantium (ut suo loco videbitur) habent facultatem ex Privilegiis Pontificum dispensandi in votis non reservatis Sedi Apostolicæ. Tum quia Magistro tali principaliter, imò quasi totaliter Novitiorum cura, & educatio consignatur tum à Decretis Pontificiis, tum à Superioribus Religionis. Ergo &c. Si autem Novitius professionem emittat, omnia ejus vota simplicia, & personalia commutantur ipso facto in votum Religionis, sine alia dispensatione, quia hoc votum tanquam perfectissimam omnia alia absorbet: juxta communem, & certam DD. sententiam. V. Navar, Sylvest. Angel. Roderic. Portel. Suarez, Sanchez, Laymann, Marchant, Sporer, Tambur. D. Thom. & alios; maximè autem hoc habetur ex juris communis dispositione *cap. Scripturæ: de voto:* Ergo solo voto solemni Religionis absolvitur Novitius ab aliis votis anteà factis ipso jure.

Quæro XXIV. *Quid de votis filiorum, & pupillorum.*

℞. *I.* Oportet primò distinguere ter- 63
minos juris circa filios &c. *Filii*, ut notum est, dicuntur qui Parentes habent. *Pupilli* qui carent Patre, sed habent Tutores, vel Curatores. *Impuberes* dicuntur tam filii, quàm pupilli usque ad annos quatuordecim. *Puberes* nominantur ab anno quartodecimo completo ad vigesimum quintum completum: qui alio nomine appellantur etiam *Minores*, seu *Minorennes*. Quibus temporibus, si Patre destituantur, *Tutor* datur pupillis impuberibus usque ad decimumquartum annum, principaliter quidem ad personam pueri tuendam, ut honestè educetur, & secundariò ad ejusdem bona administranda. *Curator* verò datur pupillis Minorennibus principaliter ad bona ipsorum administranda, secundariò autem ad personam tuendam; ut docent Juristæ, & Theologi.

℞. *II.* Omnia vota impuberum per 64
se directè irritari possunt à Patre: vel, ejus loco à Tutore. Habetur *ex cap. n.* 30. *Numeri*. -- *Insuper* omnia vota ab impubere in ætate tali edita, non solùm durante impubertate, sed etiam posteà quocumque pubertatis die, irritari possunt à Patre, vel, ejus loco, à Curatore: Si pubes factus talia vota non confirmavit, vel ratificavit. Ita communis Sententia DD. *contra paucos*. *Item* Vota filiorum puberum post pu-

bertatem emissa, illa solùm à Patre indirectè, & per accidens, & ratione materiæ irritari possunt, quæ, & quatenùs præjudicant liberæ Patris potestati in administratione familiæ, rerumque suarum. Alia verò vota puberum adhuc sub Patria potestate manentium, quæ eidem potestati, ac gubernationi paternæ non præjudicant, à Patre irritari nequeunt. Communis DD.

Quæro XXV. *Quid de Votis conjugatorum est discurrendum?*

65 ℞. *I.* Vota uxorum solùm per accidens, indirectè, ac ratione materiæ irritari possunt à Maritis, quæ nempè, & quatenùs ipsis viris in conjugii usu, societate, familiæ gubernatione, & rei familiaris administratione præjudicant. Ita communior, & tutior sententia DD. apud Patritium Sporerium. ℞. *II.* Etiam Uxor ita indirectè potest irritare vota Mariti sui, quæ juri suo matrimoniali derogant, vel præjudicant: quia in hoc uxor, & ejus vir sunt pares.

Quæro XXVI. *An quæ diximus de irritatione votorum extendi possint ad juramenta?*

66 ℞. Affirmativè. *Nempè:* Quicumque, & quavis ratione habet potestatem irritandi vota alterius, per se, vel per accidens, directè, vel indirectè, is etiam habet potestatem eadem ratione irritandi omnia alterius juramenta promissoria; non tantùm absoluta, & per se stantia in honorem Dei, vel utilitatem hominis facta: & non solùm confirmatoria promissionis factæ ipsi Deo (quæ dicuntur *Vota jurata*;) sed etiam confirmatoria promissionis homini factæ, quantumvis acceptæ, (quæ dicuntur *Pacta jurata.*) Communis cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *&* 89. Et ratio est: Quia Juramentum recipit naturam, & conditiones actus, cui apponitur; ideòque appositum actui irritabili, ipsum quoque irritabile redditur: at irritato, vel quomodolibet ruente ipso actu, promissione, pacto, contractu, jam irritatur, ac ruit juramentum appositum, ergo quicumque potest irritare vota, poterit etiam irritare juramenta addita ipsis votis, seu aliis promissionibus, pactis, sponsionibus &c. Ecce quantam dedit Deus potestatem hominibus!

De votorum Dispensatione.

Quæro XXVII. *Quid est dispensatio voti?*

℞. Est ablatio, seu remissio obligationis totalis ipsius voti, ob justam, ac rationabilem causam facta ab habente potestatem spiritualem jurisdictionis in personam voventis in casu, quo alioquin votum validum esset, & obligaret. 67

Unde: Tam ad validam, quàm ad licitam dispensationem voti, requiritur justa, & rationabilis causa: ad differentiam irritationis, quæ, etiam absque causa tali facta, semper valida est: imò plerumque etiam licita. Quia irritatio fit ex potestate dominativa in personam voventis, aut in materiam voto promissam; ideòque irritans velut Dominus utitur jure suo. Dispensatio autem, cùm fiat ex potestate Spirituali, & Ecclesiastica gubernatione à Deo collata Ministris suæ Ecclesiæ, quia (virtute clavium) per modum judicii, & absolutionis tollitur obligatio voti, debet fieri magna cum cautela; nam dispensans minimè agit nomine proprio, & tanquam de re sua, sed agit nomine, & authoritate ipsius Dei: ideòque debet Minister Christi talem, ac tantam potestatem exercere ad bonum Ecclesiæ regimen, & in salutem Animarum: & consequenter non debet dispensare in votis nisi cum causa justa, ac rationabili. Igitur qui temerè dispensaret, illicitè, & simul invalidè dispensaret: quia excederet potestatem sibi collatam à Deo. 68

Causæ verò legitimæ dispensationis sunt: I. Notabilis difficultas exequendi votum: II. Damnum corporale, vel spirituale voventis: III. Majus bonum ex dispensatione proveniens: & similia. In dubia autem causa justa dispensandi, semper in clementiorem partem inclinare poterit dispensans; Nam Benignitas DEI hoc petit, & suave Ecclesiæ regimen. 69

Porrò: Certa est in Ecclesia Catholica potestas dispensandi in votis, ac jura- 70

juramentis, ac remittendi id, quod vi voti, aut juramenti Deo immediatè debetur. Eaque est duplex: *Ordinaria*, quæ ipsi Officio, vel Dignitati dispensantis annexa est: Et *Delegata*, quæ ab eo, qui Ordinariam possidet, vel per Privilegium Papale, alteri concessa est. Quare.

71 Summus Pontifex, qui est Christi Domini Vicarius, Successor D. Petri, Universi Dominici gregis Pastor, & Catholicæ Ecclesiæ Episcopus, potest dispensare in omnibus Fidelium omnium Votis, tam simplicibus, quàm Solemnibus, atque in cunctis Juramentis, & vinculis, quæ contraxit homo Christianus in ordine ad Deum, ubi, & quoties justa, & rationabilis causa id postulat. Quia hoc pertinet ad ejus universale regimen, & officium, ex potestate sibi à Christo communicata. Omnes DD.

72 *Episcopi* habent ordinariam potestatem dispensandi in omnibus Votis Papæ non reservatis, omnium suorum Diœcesanorum. -- Eamdem habent potestatem Legati à latere, & Nuncii Apostolici in suis Provinciis.

73 *Prælati Religiosorum exemptorum*, ut Generales, & Provinciales Ordinum: Abbates, & Præpositi absoluti, habent potestatem ordinariam dispensandi in omnibus Votis Papæ non reservatis, suorum subditorum ex jure communi positivo. -- Eamdemque habent potestatem Superiores locales Monasteriorum, & Conventuum, ac, in eorum absentia, Vicarii, respectu suorum subditorum actualem, potiùs communi consuetudine delegatam, quàm jure communi ordinariam.

74 Potestatem verò delegatam dispensandi in votis. Omnes illi habent, quibus à prædictis habentibus Ordinariam committitur. Isti verò, qui *Delegati* nominantur, id ulteriùs aliis communicare, vel committere non possunt. Quia Delegatus non potest subdelegare, regulariter loquendo.

75 Hæc autem potestas sive Ordinaria, sive delegata dispensandi potest exerceri extra Sacramentum Confessionis. Quia neque ab ullo jure neque à clausula ulla exercitium hujus potestatis ad Forum Sacramentale restringitur; neque de se Sacramentalis est actio, ut districtè fieri debeat in secreto Confessionario; ergo extra &c.

Vi Privilegiorum, & consequenter facultate delegata à Summo Pontifice, Confessarii approbati Ordinum Mendicantium possunt dispensare in omnibus Votis omnes Fideles ad se accedentes, in quibus Episcopi jure ordinario valent dispensare: quæ nimirùm Papæ non sunt reservata. Ut habetur in variis Bullis, & Brevibus Innoc. VIII. Martini V. Eugenii IV. Pauli III. Gregorii XIII. Pii V. & aliorum apud Card. de Lugo: Dianam: Tambur. Sanchez: Rodriquez, Mirandam: Portel: Marchant: Sporer *tom.* 1. *tract.* 3. *c.* 3. *sect.* 3. *à n.* 54. 76

Vota Papæ reservata sunt tantùm ista quinque I. Votum ingrediendi Religionem approbatam. II. Votum Castitatis, seu Continentiæ integræ, & perpetuæ. III. Votum peregrinationis Hierosolymitanæ ad S. Sepulchrum. IV. Votum peregrinationis Compostellanæ ad D. Jacobum: Et V. Votum peregrinationis Romanæ ad limina SS. Apostolorum Petri, & Pauli. -- Circa quæ notandum est. *I.* Excommunicantur commutare præsumentes ea quinque Vota absque Summi Pontificis licentia. *Extrav. Etsi Dominici*, *de Pœnit. & remiss. II.* In generali concessione, vel indulto dispensandi, aut commutandi omnia vota, ut fit V. G. tempore Jubilæi, non intelliguntur illa quinque vota; nisi exprimantur. *III.* Reservatio dictorum votorum, cùm odiosa sit, strictè interpretanda est: nempè ut solummodò comprehendat ea vota, quæ sunt propriè vota, perfecta, determinata, absoluta, quoad substantiam, & integritatem eorum: & extra casum urgentis necessitatis: Quæ omnia, & singula fusè, & solidè declarantur, & probantur à Sporerio *l. c. à num.* 57. *& seqq.* 77

De Commutatione Votorum.

Quæro XXVIII. *Quid est Votorum commutatio?*

℞. Est translatio obligationis à materia 78

teria voti priùs facti ad aliam materiam priori subrogan iam in opus manifestè melius, Deoque gratius: vel in opus æquale, aut quasi æquale, facta ab eo, qui potestatem habet. Pro cujus declatione breviter dico: *I.* Votorum commutatio in opus manifestè melius, Deoque gratius fieri potest ab ipso vovente. Et sumitur *ex cap.* 1. *de voto: & ex cap.* 2. *de jurejurand.* Ubi dicitur. *Propositum, sive promissum, non infringit, qui illud in melius commutat.* Excipienda tamen sunt vota reservata: & vota præjudicantia Tertio. Commutare autem votum in opus quantumvis æquale visum, non poterit vovens authoritate propria. *Ita communior, & probabilior sententia DD.* Quia debitor non potest aliud pro alio solvere, nisi constet de Creditoris, vel Promissarii consensu. At nobis non constat, Deum consentire, ut pro determinato voto solvatur ipsi aliud, etsi æquale; quin potiùs videtur velle, ut opus jam determinatum, & promissum fideliter reddatur. Neque enim hìc adest ratio interpretandi Divinam Voluntatem, sicut adest in commutatione operis in evidenter melius. Quòd si occurrat causa justa sic commutandi votum in æquale, hæc cognoscenda, & judicanda erit à Superiore.

79 *II.* Quisquis habens potestatem ordinariam, vel delegatam dispensandi Vota, potest etiam commutare eadem vota. *Communis, & recepta sententia DD.* Rationem dat Regula 53. in 6. *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus.* Quæ ratio maximè locum habet, quando *minus* subordinatur *majori*: seu in eo continetur, tanquam imperfectum in ejus perfecto. Atqui voti commutatio est veluti imperfecta dispensatio, & multò minor illa: ergo &c. Tum quia: qui potest remittere totum debitum, potest & partem remittere; sed omnis habens potestatem dispensandi potest remittere totum votum: ergo poterit à fortiori votum commutare; nam in commutatione minima pars voti remittitur.

80 *III.* Commutatio voti in melius est valida, licita & meritoria: Commutatio in æquale, vel quasi æquale, seu non notabiliter minus, absque omni causa legitima sic commutandi, est valida, & non nisi venialiter illicita: Commutatio in notabiliter inæquale, & minùs justo, absque justa causa est mortaliter illicita: adhuc tamen erit valida, sed conjuncta cum gravi obligatione supplendi id, quod deest ad moralem æqualitatem materiæ subrogatæ ad materiam voti prioris; si verò hæc ultima commutatio fiat sine tali supplemento, tunc & invalida est. Ratio hujus ultimæ conclusionis est: quia hoc est abuti potestate commutandi Vota in re gravi; imò potiùs usurpare potestatem non concessam; cùm nulla detur potestas dispensandi sine justa causa, ergo nec sic commutandi. Tum quia: qui commutat in casu ultimo, potiùs censetur dispensare, quàm commutare votum: nam notabilis commutatio est partialis dispensatio. -- *Quare Confessarii*, qui tantummodò habent facultatem delegatam commutandi vota (ut sunt omes simplices Confessarii in tempore Jubilæi (attendere debent hanc doctrinam, nec deficiant in essentiali commutatione, quæ in æquivalens fieri debet. Multi enim indocti essentialiter errant in hoc facto, ut advertit P. Segnerus in liberculo suo aureo *Confessoris Instructi cap. ultimo.*

Quæres *modum legitimum commutandi vota?*

℟. His regulis utendum est ab illis 81 Confessoribus, qui facultatem recipiunt solùm commutandi. *Prima.* Commutatio debet fieri in rem æqualem, vel quasi æqualem, aut saltem non notabiliter minorem, pensatis omnibus circumstantiis &c. Quia commutatio voti est actus justitiæ respectu voti commutandi; & actus benevolentiæ, & allevationis respectu voventis. -- *Secunda.* Omnia Vota personalia regulariter commutari possunt in frequentiam Sacramentorum; quia Sacramenta ritè suscepta ad salutem Animæ magis sunt efficacia, quàm longæ orationes, peregrinationes, jejunia, & eleemosynæ. *Tertia.* Habenda est præ occulis hæc maxima: Commutatio voti nunquam debet fieri in opus æquè omninò difficile, arduum, & austerum: aliàs vovens inquireret

novam

novam permutationem: aut votum non impleret: ut patet experientia. *Quarta.* In voto peregrinationis longinquæ, quod commutari accidit, habenda est reflessio ad expensas, & labores itineris eundo, & redeundo: ad lucrum cessans in arte, & similia; pro quibus imponi debent eleemosynæ competentes. *Quinta.* Convenientius est, commutare vota personalia in alia personalia, realia in realia, & mixta in similia. Quia in hac materia perdifficili, nempe in commutationibus votorum, quoad fieri potest, servari debet materiæ æqualitas, idemque finis, seu intentio voventis; Etenim votum non aufertur, sed transfertur:... *Sexta.* Confessarius ineptus, si velit consulere propriæ, & alienæ conscientiæ debet remittere pœnitentem ad virum doctum, discretum, & pium: Et ad summum potest dicere: Commuto hoc tuum votum in illud opus, quod ille Sacerdos (nominando ipsum) doctus designaverit, cujus judicio in hac re te submitto. Ita Vivaldus, Sanchez, Lessius, Laymannus, Gobatus, Sporerius, & alii DD. Etiamsi, ut suppono, talis Sacerdos non esset Confessarius; quia in hoc casu talis Sacerdos, vel alia persona idonea, designando opus subrogatum, non exercebit omninò actum Jurisdictionis, sed nudum consilium, seu ministerium intellectuale loco Confessarii, seu jussu ipsius Confessarii habentis potestatem &c. ponit judicium suum prudens in tali materia.

82 *IV. Causæ tandem rationabilis Commutationis Votorum* sunt istæ: *Prima:* Ad commutandum votum in opus manifestè melius, sufficit bona voluntas voventis. *II.* Ad commutationem voti in aliud evidenter æquale, sat est quæcumque occasio, vel causa rationabilis, etiam levis, ad utilitatem, vel consolationem voventis. Idem erit judicium, quando commutatur in quasi æquale, vel non minus notabiliter: quia parum pro nihilo reputabitur; tum quia in his permutationibus difficile est, etiam apud doctos, æqualitatem omnimodam attingere. *III.* Quando dubitatur prudenter, an opus sit æquale? sufficiens causa commutandi in illud erit quævis causa rationabilis: ut V. G. major promptitudo voventis in illam materiam subrogatam; nam in hoc etiam casu parva erit disparitas materiæ, & consequenter moralis quædam æqualitas censenda. *IV.* Ad commutandum votum in opus aliud notabiliter minus, requiritur causa gravior: Ut V. G. magna molestia in exequendo priori opere: vel notabilis fragilitas voventis cum periculo violandi votum: vel alia causa impediens, aut aggravans notabiliter executionem voti: Sed in hoc casu requiritur etiam in commutante facultas dispensandi; quia permutatio voti in minus (quando opus est evidenter, & notabiliter minus) est quædam partialis dispensatio, quæ non potest fieri nisi ab habente facultatem commutandi, & simul dispensandi in votis. Et tunc quò causa apparet gravior, eò minor fieri debet commutatio: idest eò minus opus subrogandum est, ut consulatur necessitati petentis commutationem voti. -- *V.* tandem pro regula generali notandum est: Nunquam requiri tantam causam ad voti commutationem, quanta requiritur ad dispensationem: Et ubi sufficit commutatio, fieri non debere dispensationem. Ita DD. communiter.

Quæro XXIX. *Quando aliquod votum est reservatum, an intelligatur reservatum tam in dispensatione, quàm in commutatione?*

℟. Affirmativè. Quia ita colligitur 83
in Extrav. Et si Dominici : de Pœnit. & remiss. in 6. Ubi Pontifex etiam commutationem votorum Sedi Apostolicæ reservatorum sibi reservavit. Unde hujusmodi vota nequeunt commutari etiam in opera evidenter meliora, excepto voto solemne Religionis approbatæ; in hoc enim omnia prorsus alia vota, etiam reservata commutari possunt ex dispositione Juris Canonici *cap. Scripturæ : de voto :* Ut etiam docent omnes ferè DD. cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *a.* 12.

Quæro XXX. *An dicta de dispensatione, ac commutatione votorum, possint extendi ad Juramenta?*

℟. Affirmativè: tam ad Juramenta 84
absoluta, & pia (quæ nempè fiunt principa-

cipaliter in honorem Dei) quàm ad Juramenta simplicia, quæ principaliter in utilitatem hominis eduntur, sed nondum acceptata; cùm & hæc nullum jus strictum alteri ante acceptationem pariant. Quia Vota, & Juramenta hujusmodi eamdem ferè sortiuntur obligationem erga Deum ex virtute Religionis tantùm. Idem dices de votis juratis: & de juramentis voto confirmatis ob similem rationem: ut alibi etiam dixi. Aliqua enim puncta magis necessaria scitu quandoque de industria repeto, ut meliùs percipiantur.

85 De cætero apud omnes DD. certum est, omnia vota, ac juramenta promissoria facta homini, Ecclesiæ, Monasterio &c. & in ejus utilitatem principaliter edita, ac legitimè acceptata, nulla potestate ordinaria, vel delegata, relaxari, dispensari, aut commutari posse, sine consensu ejus, cui tale votum, vel juramentum præstitum est. Ratio evidens est, quia ultra obligationem ex virtute Religionis, contraxerunt strictam obligationem ex Virtute Justitiæ: nam talis homo, vel Ecclesia, aut Monasterium acquisivit jus proprium, & strictum ad id, quod sibi promissum fuit: quo jure non potest privari absque suo consensu, vel culpa sua. Quare jure merito in Privilegiis, Indultis, & Jubilæis, quando datur potestas dispensandi, vel commutandi vota, & juramenta, semper additur hæc conditio, (& nisi addatur, subintelligitur) *Sine præjudicio Tertii*.

Confirmatur. Quando Juramentum, aut Votum respicit tantùm Jus Deo acquisitum, censetur ipse Deus, ut benignus, remittere obligationem per Ecclesiæ suæ Ministros, quoties isti prudenter judicant, expedire, ut relaxentur, vel commutentur vota sibi facta; quando autem Vota, vel juramenta respiciunt Jus homini acquisitum, non censetur homo remittere tales Juris promissiones, & obligationes sibi factas: imò neque Deus ipse censetur condonare quod alteri debetur, nisi iste ex propria voluntate remittat, & condonet.

TRACTATUS XVII.

TERTIUM PRÆCEPTUM DECALOGI.

De Festis observandis: & cæteris pertinentibus ad hoc præceptum.

QUæro I. *Quænam præcipiuntur tertio Decalogi præcepto?*

1 *Respondeo* Tria in præcepto hoc de Santificatione Sabbathi præcipiuntur. *Primum*, Ut unus dies colatur, qui in lege nova ex traditione Apostolica est *Dominica*. *Secundum*, Ut aliquo cultu, & opere positivo externo dies illa, seu potiùs Deus in die illa colatur, & honoretur. *Tertium*, Ut ab operibus servilibus in tali die abstineatur, & cesset. De his tribus punctis agendum est. Pro quorum meliori notitia.

2 Sciendum est *I.* In hoc præcepto Decalogi aliqua fuerunt *cæremonialia*, alia Legis Divinæ Naturalis mandata. *Cæremoniale* mandatum fuit, quòd septima dies *Sabbatum* esset: [*Sabbatum* dicitur à numero *septem*: nempè Septem dierum hebdomadæ, nam apud Judæos omnes dies hebdomadæ denominabantur à Sabbato: ut docet Lyran. in Matth. c. 26. v. 1. Dicitur etiam *Sabbathum* à nomine Hebræo *Sabbath*, quod significat *quiescere*, & ab operando *cessare*: quia Septimo die mundi cessavit Deus ab omni opere, quod fecerat in ipsius Mundi creatione.] Et

quòd quibusdam ritibus, ac cæremoniis observaretur, & coleretur, quæ referuntur Exodi 16. 20. & 23. Mandatum autem Legis Divinæ Naturalis fuit, quòd aliquis dies colatur, seu ad colendum DEUM Creatorem Mundi applicetur. Quod indicat ipsum verbum præceptivum *Sanctifices* diem Sabbati: quod non tantùm cessationem ab omni opere servili designat, sed etiam cultum aliquem positivum Sanctificationis Dei importat.

3 *II.* Præceptum hoc, quatenus *cæremoniale* cessavit; quia Veteris Legis cæremoniæ fuerunt typicæ Christi figuræ, ac mysticæ imagines Lucis, & Veritatis Legis Novæ, seu Euangelicæ; quatenùs verò *morale* ac Legi Naturæ consentaneum adhuc perseverat; quia Christus non venit, ut Legem solveret, sed ut impleret, ac perficeret.

4 *III.* Multis de causis Sancti Apostoli statim in principio Ecclesiæ, Sabbati diem festum in Dominicam diem commutarunt. *I.* Ut figura transiret in rem figuratam, & signum in suum significatum; nam Sabbatum celebrabatur in honorem illius diei, quo Deus ab omni opere cessavit, & requievit; Dominica autem dies est illa ultima dies, in qua Christus resurrexit, & consequenter cessavit ab omni labore, quem spontè susceperat in Redemptione, & Reparatione Mundi: sicque requievit ab omni laborioso opere, quod patrarat. Parum enim erat, Mundum creasse, nisi etiam illum à miseriis peccatorum redimeret. Et quies illa Sabbatina transitoria erat, & ad Christi requiem, quæ in æternum duratura erat, referebatur: ergo &c. -- *II.* Jure optimo Sabbatum in Dominicam Festivitatem fuit conversum ab Apostolis ob singulares prærogativas hujus diei; nam tali die Christus nasci dignatus est: in eo Stella Magis refulsit: in eo Baptismum in Jordane à Joanne suscepit Dominus: in eo Gloriosus resurrexit à mortuis: in eo Spiritum-Sanctum super Discipulos infudit: in eo prædicatio Euangelii publica incœpit: & in eo speramus, ipsum Dominum Nostrum Jesum Christum venturum cum gloria ad judicandum Mundum. Itaque Venerabilis, & memorabilis est hæc dies, quam fecit Dominus, & in qua fecit hæc, & alia mirabilia: *Dies Dominica*, dies prima, atque perfecta. Sic, ex SS. PP. & ex Sexta Synodo Generali, quæ fuit Constantinopolitana cap. 8. discurrit Azorius *parte* 2. *lib.* 1. *cap.* 2. Marchantius, Sporerius, & alii DD.

IV. Diei Dominicæ observatio, & cultus est Juris Naturalis-Divini, & Ecclesiastici. Nam ratio ipsa naturalis præscribit, & jus Divinum confirmat, ut aliquod hebdomadæ tempus Divino cultui consecremus, quo Divinis rebus operam demus. Tempus autem hoc, quod Jus Naturale, & Divinum præscribit, SS. Apostoli, & Patres *diem Dominicam* cujuscumque hebdomadæ esse, statuerunt: Ut habetur in jure Can. *cap. Pronunciandum: & cap. Sabbato, de consecr. dist.* 3. *Et cap. Omnes, de feriis.* 5

V. Datur in Ecclesia Dei potestas instituendi alia Festa de præcepto: Ut patet ex perpetua traditione, & praxi Ecclesiæ. Unde non solùm Papa in toto Mundo Catholico, sed etiam Episcopus in sua Diœcesi potest instituere quædam Festa observanda sub mortali; prout habetur *cap. ult. de Feriis: & alibi.* Item Summus Pontifex potest abolere omnia Festa, eorumque observantiam pro libitu mutare: non ita Dominicas dies. Quia aliarum Festivitatum institutio, & observantia est ex jure positivo Ecclesiastico: Dominicarum verò fundamentaliter est Juris Divini Naturalis & Decalogo, & formaliter Juris Divini positivi ex traditione Apostolica. Ut docet Sporer *tom.* 1. *in hunc locum cap.* 4. *n.* 6. -- Anacletus: Azorius l. c. & alii. 6

Quæro II. *Quænam opera præcipiuntur exhibenda diebus Festis?*

℞. *I.* Certum est: Omnes Fideles adultos, non legitimè impeditos, sub mortali teneri audire Sacrosanctum Missæ Sacrificium omnibus diebus Festis de præcepto, exhibendo præsentiam moralem, & religiosam ad Missam integram. -- *Nota hìc* propositionem n. 52. damnatam ab Innoc. XI. quæ sic sonabat: -- *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo,* 7

lo, si absit contemptus. -- Quam quidem propositionem P. Sporer videtur attribuere P. Angelo *in Sum. Angel. V. Feriæ n.* 42. At ego attentè legi locum citatum, &, ni fallor, comperi, potiùs esse affigendam Ricardo Anglo *in quol.* 1. *q.* 19. cujus opinionem ponit P. Angelus per extensum; Et licèt eam non confutet; tamen videtur eam non sequi, ex eo, quod inferiùs notat ibi n. 46. *Utrùm audiens Missam dicendo suas Orationes satisfaciat? ℞. Quòd non; licèt non credam, quòd peccet mortaliter, quando ex devotione facit.* -- Ergo P. Angelus tenet, quòd auditio attenta, imò attentissima Missæ sub mortali culpa cadat die Festo, & quòd præceptum hoc sit rigorosum.

8 ℞. *II.* Nonnulli Doctores sentiunt: Diebus Festis, præsertim Dominicis, Christianos adultos teneri ad contritionem, vel saltem attritionem habendam de peccato mortali commisso: Et hoc probant: quia de præcepto Divino tenemur vacare Deo in aliqua hora diei Festi; sed hoc facere non potest qui est in peccato mortali, nisi convertatur ad Deum: ergo &c. Tum quia Deus præcipit Exodi cap. 16. *Ut in die Sabbati sanctificata Domino* (nempè die Festo) *unusquisque maneat apud semetipsum:* idest, ut explicat Scotus, recolligendo se, & ascendendo ad Deum suum per actus internos virtuosos. Atqui homo peccator non potest convenienter ascendere ad Deum, nisi descendendo ad se per contritionem, vel attritionem: ergo &c. Item Levitici 23. *Sabbatum requietionis est: affligetisque Animas vestras... Anima, quæ non fuerit afflicta die hac, peribit.* Affligitur autem Anima per dolorem animi de peccato commisso: ergo die Festo tenemur elicere talem dolorem coram Deo.

9 ℞. *III.* Item sentiunt aliqui Doctores: adultos fideles teneri diebus Festis ad Orandum Deum; Nam cùm Oratio sit de præcepto, videtur quòd dies Festus sit tempus aptum, & determinatum ad Orationem cum gratiarum actione. *Item* teneri ad audiendam instructionem, seu prædicationem, quando est qui prædicet, vel instruat; præsertim ad hoc teneri eos, qui nesciunt necessaria ad salutem: alios verò ob alias causas, & necessitates spirituales, & etiam ratione scandali vitandi. Vide Bassæum *tom.* 2. *V. Prædicatio n.* 2. Et quoad ignorantes videtur certum; quia omnis fidelis Jure Divino naturali obligatur ad acquirendam sibi notitiam necessariorum Fidei, & salutis Æternæ; ergo tenetur audire Doctrinam Christianam, & prædicationem Verbi Dei, quæ fieri solent diebus festis. Præterea Concilium Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 4. *de refor.* mandat Episcopis, ut in Ecclesia sua ipsi per se, vel per alios, in aliis autem Ecclesiis per Parochos omnibus diebus Dominicis, & Solemnibus Festis, Sacras Scripturas, Divinamque Legem annuncient ad Fidelium Salutem: Et *ut Episcopus moneat diligenter populum, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ubi commodè id fieri potest, ad audiendum Verbum Dei.* Neque dicas (ut nonnulli dicunt) ly *Teneri* non accipi strictè per modum præcepti obligantis; quia talis interpretatio est contraria sensui legali, & Canonico: & similes interpretationes damnantur à Romana Cathedra: ut patet in aliquibus propositionibus damnatis, & specialiter in 38. & 39. ex damnatis ab Alexandro VII. & in 47. damnata ab Innoc. XI. Vide Barbosam *de Off. Paroc. cap.* 15. *n.* 14. -- Nam in Clementina, *de Verb. signific. cap. Exivi*, habetur, Verbum *teneri* habere vim præcepti; ergo.

℞. *IV.* Præterea sentiunt nonnulli DD. quòd Christi Fideles teneantur diebus Dominicis, & Solemnioribus Festis per annum, elicere actus Virtutum Theologalium, nempè Fidei, Spei, & Charitatis in Deum. Quia, dicunt, præceptum harum Virtutum obligat nos ad frequentes actus ipsarum; & tempus remittendum est ad arbitrium prudentum, ac piorum; atqui videtur aptum, ac opportunum tempus illud, quod pro cultu speciali Dei assignatum est ab Ecclesia, & ab ipso Deo, nimirùm dies Dominica, & solemniores Festivitates; ergo &c. Tum quia ex Regula juris *lib.* 14. *ff. de reg. jur.* habemus, quòd, *In omnibus obligationibus, quibus dies non apponitur, præsenti die* 10

des-

debetur. Cùm ergo præceptum affirmativum credendi, sperandi, & amandi DEUM super omnia, *quo ad diem* indeterminatum sit, prudenter, ac piè intelligendum est, obligare omni die Dominico, & solemniori, in quo Deus exigit à nobis speciale Tributum adorationis, Religionis &c.

11 ℞. *V*. Licèt prædicta probabilia sint, ac valdè pia: & consequenter non contemnenda: nihilominus communis opinio Recentiorum DD. est, quòd homo Christianus diebus festis in rigore conscientiæ non teneatur ad aliud opus positivum, quàm ad Sacrum religiosè audiendum. Quia nullum aliud existit præceptum clarum, & certum obligans Fideles in conscientia, & per se, quàm hoc Ecclesiasticum, (vel ab Ecclesia determinatum quoad modum sanctificandi diem Festum) de Missa devotè audienda: de qua infrà multa resolutoriè, ac breviter adnotabo.

De Missa audienda.

12 Ad satisfaciendum præcepto audiendi Sacram Missam, requiritur præsentia moralis: nempè, ut corporaliter sit, vel intra Ecclesiam, vel in proximo loco tali, ex quo judicetur moraliter, te esse Missæ assistentem. Non requiritur autem, ut Sacerdotem celebrantem videas, vel audias; aliàs cæci, & surdi non tenerentur ad Missam; & tamen non excusantur. Communis.

13 Non sufficit præsentia corporalis tantùm, qualis est illius, qui tempore Missæ dormit, vel nugatur, vel qui stat in templo tantùm ad consortium, vel obsequium civile, vel ad pompam videndam. Vel qui fabulatur cum socio, vel legit litteras, novitates, libros impertinentes. Sed requiritur moralis, & corporalis simul. Omnes DD.

14 Non censetur moraliter præsens, nec satisfacere, qui, in magno templo dum Missa celebratur, staret in sacello remoto (vulgò Capella,) vel in Sacrario, seu Sacristia, vel alio in loco omninò separato à templo; nisi tanta esset multitudo audientium, ut cum eis conjungeretur, & faceret unum populum contiguum, vel non aliter posset commodè audire, vel accedere &c. Fagundez.

15 Si è fenestra, vel porta tuæ domus, quæ est extra Ecclesiam, via publica intermedia, videas celebrantem, & sic audias Missam, non satisfacies; quia non censeris moraliter præsens. Tamburinus. Si, dum Missa agitur, Sacramentaliter confiteatis per notabile Missæ tempus, non satisfacis; quia ad assistentiam moralem Missæ non satis est pietas actionis, si hæc distrahat quasi totaliter, ut est in proposito. Sporer. Nisi tamen magnam haberes necessitatem confitendi, nec aliud Sacrum valeres audire; quia tunc necessitas excusat. Marchant.

Præsentia Religiosa: attenta: devota.

16 Ad satisfaciendum præcepto Missæ audiendæ requiritur etiam præsentia, seu assistentia religiosa, devota, & attenta. Ratio est: quia auditio Missæ est actus Virtutis Religionis; igitur audiens debet assistere per modum adorantis, colentis, & supplicantis Divinam Majestatem; sicque requiritur quædam assistentia, non solùm corporea, seu materialis, sed etiam pia, & religiosa. *Item* necessaria est debita attentio, & intentio, ut sit devota Missæ assistentia; nempè qui Missam audit, debet habere intentionem (saltem virtualem) illam audiendi, & Deum colendi: atque debet attendere ad ipsam Missam, quatenùs Actio Sacra, & Sacrificium, & cultus Dei est; uniendo mentem suam cum Ecclesia, & Celebrante; Nam assistentes, & circumstantes, ipsi quoque offerre debent tale Sacrificium laudis, (ut habetur in Canone Missæ) & reddere Deo vota sua.

17 Porrò attentio hæc triplex esse potest. *Prima*, ad res Sacras, & ad ea, quæ Sacerdos facit, & recitat. *Secunda*, ad Mysteria, quæ illis rebus, & signis significantur. *Tertia*, generaliter ad Deum colendum, honorandum, orandum, deprecandum &c. Et prima quidem bona est, & sufficiens: Secunda melior: tertia communior, & magis humanæ dispositioni accommodata. Et

in

in his omnibus attentio virtualis sufficit, quæ nempè excludit planè voluntarias distractiones, & incompossibiles actiones cum tali actu Religionis. Ex qua doctrina multi deducuntur casus, videlicet

18 Audiens Missam non tenetur habere intentionem formalem satisfaciendi præcepto Ecclesiæ: sed sufficit intentio illam religiosè audiendi; nam eo ipso, quo quis facit quod Ecclesia præcipit, satisfacit præcepto. Unde si audivisti Missam die Festo, nil cogitans de Festo, & obligatione &c. jam satisfecisti præcepto, nec aliam teneris audire &c. Imò si scires, esse Festum, & manè audires unam Missam ex devotione, statuens, vel determinans intra te aliam audire ex præcepto, si postea non audias alteram, simpliciter, & essentialiter implevisti præceptum; quia non habuisti absolutè contrariam voluntatem præcepto, quasi nolles illa die præcepto satisfacere, sed tantùm habuisti voluntatem disparatam, quia statuisti aliam audire cum expressa illa intentione, quæ necessaria non est. Ita doctissimus P. Marchant. -- Addo: Etiamsi ex scrupulo habuisset quis contrariam voluntatem, nimirùm non satisfaciendi per primam Missam, adhuc satisfecisset, si primam devotè audivisset: Ut cum Laymanno & aliis DD. dixi *tract.* 5. *n.* 37. *de legibus, & præceptis.*

19 Auscultans Missam non tenetur formare, vel recitare proprias preces, sed sufficit, ut oret cum Sacerdote orante in persona omnium præsentium, & totius Ecclesiæ nomine. Est tamen licitum, & meritorium recitare preces privatas, non solùm voluntarias, verùm etiam obligatorias, ut V. G. Horas Canonicas, satisfactionem, seu pœnitentiam à Confessario injunctam, alias orationes ex voto debitas &c. Quia attentio requisita ad Missam stare potest cum orationibus prædictis. Sporer cum aliis DD. Consulunt tamen Suarez, & Layman, ut saltem ad partes, seu actiones principaliores Sacrificii Missæ, scilicet Consecrationem, elevationem hostiæ, & calicis, & sumptionem Sacramenti, specialiter attendas, suspendendo modicum tuas singulares orationes, ut fieri solet à timoratis, & piis &c.

Qui voluntariè quibusvis actionibus, vel occupationibus alienis à Missæ Sacrificio, vel Ministerio Altaris, vacant, peccant mortaliter, nec præcepto satisfaciunt; sicuti etiam qui dormitant, alia cogitant, aliena omninò à rebus Divinis: & hoc faciunt per notabilem Missæ partem. Item qui confabulantur, vel garriunt, vel in picturis aspiciendis [&, quod pejus est, mulieribus, & juvenibus contemplandis] occupantur; præter quàm enim quòd ob irreverentias, & alia peccata scandalosa in loco tam Sacro, & tempore Divino cultui assignato, commissa, Deum offendant, præcepto audiendi Missam die Festo minimè satisfaciunt. Marchant: Sporer: & alii DD. 20

Missæ integritas.

Ad satisfaciendum præcepto de Missa audienda requiritur ulteriùs assistentia integra? ut unusquisque nimirùm integram Missam audiat ab Introitu usque ad Benedictionem Sacerdotis celebrantis. Habetur in Jure Canonico *cap. Missas, de Consecr. dist.* 1. *Et cap. Omnes Fideles, & alibi*. Adeò ut peccet quis mortaliter omittendo partem notabilem: si hoc faciat sine causa legitima: & si partem aliquam non notabilem omittat, venialiter tantùm peccat; cùm certum sit, hìc parvitatem materiæ dari posse. Ita P. Marchantius. Quæ verò censeatur levis materia in hoc casu, variant Auctores. Ego autem, sequens fundatissimum P. Marchantium nostrum, dico, quòd levis materia erit, quæ ab Introitu ad Euangelium exclusivè omittitur: Item quæ à peracta Communione ad finem Missæ relinquitur: Et ita etiam colligitur *ex cit. cap. Omnes Fideles*. Tum quia Missa Fidelium, seu Baptizatorum incipit ab Euangelio usque ad Communionem inclusivè, in qua omnia Mysteria peraguntur; Unde hæc tota videtur materia gravis, & præcipua Missæ; ergo alia pars, quæ Cathecumenorum dicitur, erit materia parva respectu totius Missæ. Ita etiam sentiunt 21

Navar-

Navarrus, Toletus, Laymann, Sporer, & alii DD.

22 Mira erat laxitas aliquorum DD. in hac materia; nam docebant hanc propositionem: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis Celebrantibus audit:* quæ jure merito damnata est (ut scandalosa) ab Innoc. XI. *n.* 53. Quare dicendum est, quòd Missa integra ab uno Sacerdote audienda est. Nam, ut inquit Suarez, audire Missam à duobus, non tantùm simul, sed & successivè Celebrantibus, sicque prætendere satisfactionem præcepti, revera est res parùm consentanea intentioni Ecclesiæ, Religioni, ac reverentiæ debitæ tanto Sacrificio.

23 *Dices*. Qui simul duas audit Missas, videtur habere meritum de ambabus, quæ simul celebrantur coram se: ergo poterit à fortiori satisfacere pro una, quam tenetur audire. ℞. Si audiret simul ambas integras, posset esse verum antecedens; si autem audiret dimidiatas, falsum est antecedens. -- Dixi: *posset esse verum* in primo casu: quia de hoc dubito; nam attentio debita, & directa non videtùr posse haberi ad utramque Missam. Præterea aliud est mereri, & participare simul de duabus Missis, & aliud est satisfacere præcepto de Missa integra audienda; ad præcepti enim impletionem servare debemus terminos, & naturam rei præceptæ; unde qui obligaretur ad audiendas plures Missas, utique teneretur audire eas successivè, unam post aliam; ergo non impleret præceptum, vel obligationem suam, si simul audiret à diversis Sacerdotibus eodem tempore celebrantibus; hæc etenim esset quædam subtilis deceptio.

24 Præcepto audiendi Missam die Festo satisfit, in quocumque loco ipsa audiatur, etiam in Oratorio sive publico, sive privato; nisi in Oratorio privato aliter decernatur à Summo Pontifice in Concessione; Nam hæc circumstantia *loci* est quid extrinsecum, & accidentale: Et præceptum Ecclesiæ quò ad hoc est indeterminatum. Marchant. Azor. S. Antonin. Sot. Sylvest. Navar. Tolet. Laym. Lugo, & Busembaus, qui *lib.* 3. *tract.* 3. *cap.* 1. *dub.* 4. dicit, & optimè probat: Non adesse obligationem parochianis audiendi Missam in Parochiali Ecclesia Dominicis, & Festis Majoribus: atque confutat Marchantium aliter sentientem. *Unde Lectorem novitium admonere volo*, hunc Marchantium non esse nostrum à me pluries citatum, sed alium, nempe R. D. Jacobum Parochum, Decanum &c. qui erat frater germanus nostri P. Petri Strictioris Observantiæ S. P. Francisci; uterque tamen Marchant, seu Marchantius nominatur ex cognomine Familiæ, uterque varia volumina edidit: ut notum est. At ego, licèt volumina utriusque viderim, ex professo tamen legi, quæ sunt nostri P. Petri: sicque quando citavi, & citabo Marchant. intellige de isto, non de illo; nam doctrina in domo propria jucundiùs sapit legenti.

Quæro III. *Quanam sunt causæ excusantes ab auditione Missæ?*

℞. Sunt multæ, at omnes reducuntur ad quatuor hos titulos: qui sunt, 25
I. Titulus Impotentiæ: II. Titulus Charitatis: III. Titulus Officii: IV. Titulus Consuetudinis. Explico singulos Titulos.

Impotentia.

Triplex assignari potest Impotentia: 26
I. Corporalis. II. Spiritualis. III. Moralis. *Titulo impotentiæ corporalis* excusantur, qui vel simpliciter Missæ adesse non possunt, aut non possunt licitè. Qui simpliciter non possunt, sunt: qui ex gravi morbo decumbunt, vel carceribus detinentur, vel mare navigant, aut in locis degunt, ubi Sacerdotes non inveniuntur, qui velint, aut possint celebrare; vel quovis alio impedimento naturali ad Ecclesiam se transferre non valent. Qui verò licitè non possunt, sunt qui legitimè fide data, vel juramento justo se astrinxerunt tali die domi manere: aut ex præcepto Superioris coguntur tali in loco morari &c. ut sunt milites custodientes arcem &c. & similes &c.

Impotentia Spiritualis excusat eos, 27
qui excommunicati sunt, vel Interdicto subjacent, quamdiù tales sunt, nec per

eos stat, quominùs ab illo spirituali vinculo liberentur. Item quando Sacerdos illius Ecclesiæ, in qua Missa audienda esset, notoriè excommunicatus, vel publicus concubinarius foret. Quid si talis Sacerdos esset notorius Clerici percussor, vel nominatim denunciatus tamquam excommunicatus vitandus? In tali casu quilibet non solùm potest, sed debet abstinere ab audienda ejus Missa, ut jura statuunt: & communis est sententia DD. apud Laymann, Marchantium, Sporerium, & alios DD.

28 *Titulo impotentiæ Moralis* excusantur, quotquot Missam audire non possunt absque gravi detrimento, vel jactura alicujus boni, sive corporalis, sive Spiritualis. *Item* qui non possunt ire ad Templum sine gravi labore, aut difficultate juxta judicium viri prudentis. Quia Ecclesia pia Mater non censetur velle obligare filios suos cum tanto discrimine, & rigore. Ex quo multi deduci possunt casus. V. G. Titius habet inimicos, quorum insidias, & machinationes timet in via ad Templum. -- Cajus aliqualiter infirmus timet probabiliter recidivam, vel augmentum morbi. Berta gravida, & partui vicina timet vel sibi, aut fœtui incommodum grave, vel periculum &c. -- Omnes isti, & similes excusantur. In quibus omnibus bona fides, vel prudens consilium sufficit.

29 Quando personæ nobiles, & honestæ ob inopiam, ac miseriam non possunt cum decenti, & suo statui habitu convenienti comparere, sine dedecore, vel periculo honoris, vel famæ, excusantur à publica Missa; tenentur tamen, si possunt, in tenebris, vel in secreto eam audire.

30 In familiis rusticorum, aut pastorum, & in villis, ubi una tantùm dicitur Missa, excusatur qui domi remanet ad custodiam infantium, aut etiam armentorum, ac bonorum furibus, aut bestiis expositorum; debent tamen hujusmodi vicissim supplere defectum, & pro Missa aliquas recitare preces in Dei honorem, & cultum saltem Dominicis diebus.

Charitas.

Titulus Charitatis ab auditione Missæ 31
excusat: Quando, si quis Missam audiat, operi misericordiæ, & charitatis, (ad quod obligantur omnes ex præcepto Naturali, & Divino) satisfacere non potest. Unde excusantur, qui debent assistere, & servire infirmis, vel parvulis filiis. Quia cùm concurrunt duo præcepta, quæ simul impleri non possint, majus præferendum, & tunc cessat minus; atqui majus est præceptum juris naturalis, & Divini de Charitate, & misericordia exercenda erga proximum in gravi necessitate constitutum, quàm præceptum de Missa audienda, quod est Juris Ecclesiastici: ergo &c.

Officium, & Ars.

Titulus officii, vel artis excusat quan- 32
doque ab auditione Sacri; quando nimirum tale officium, aliàs honestum, & licitum non potest debitè exerceri, vel perfici, si Missa audiatur, quòd si interrumpatur tale officium, vel talis ars ob Sacrum audiendum, sequitur grave damnum vel sibi, vel aliis, vel Communitati. Hoc titulo excusantur ab audiendo Sacro: Milites stationarii: Custodes oppidorum, vinearum, gregum: Cursores veredarii: Navitæ: Pistores Communitatum: Laborantes in officinis fusoriis, & similibus artibus, quæ, cùm incœptum est opus, exigunt continuationem ejus per aliquot dies, ne totum pereat. Matres, vel Nutrices infantium, & aliorum parvulorum, quos non licet deserere, nec debent deferre secum ad Ecclesiam ob indecentiam, ac perturbationem, quæ solet excitari in populo, & Ministris Altaris &c.

Consuetudo.

Titulus consuetudinis intelliguntur 33
omnes consuetudines vel approbatæ legitimo usu inter timoratos, vel per Privilegium Ecclesiæ, vel per tacitum consensum ipsius Ecclesiæ; nempè omnis rationabilis consuetudo scientibus Prælatis permissa, qua, juxta morem Patriæ, certæ

certæ personæ se domi continent occultæ, vel tempore luctus, vel Sponsaliorum, vel purificationis post partum &c. Ita Suarez, Sporer, Marchant, Sylvester, Filliucius, Cajetanus, Busembaus, & alii. Quia istæ personæ habent motivum grave, & rationabile, quo bona fide putant, se excusari.

Quæro IV. *An qui ab auditione legitime, ut supra, excusantur, teneantur ad alium specialem Dei cultum pro Missa?*

34 ℟. Teneri saltem die Dominica. Ratio est: Quia Præceptum de Missa audienda diebus Dominicis, etsi quoad hunc specificum, & determinatum tempus colendi Deum in Missa, sit Ecclesiasticum, fundatur tamen in generali obligatione colendi ipsum Deum ex præcepto Divino morali, & naturali de colendo Deo una die ex Septem hebdomadæ; unde Ecclesia non tam institutrix præcepti est, quàm declaratrix, seu potiùs determinatrix *modi, & ritus*, quo Deus colendus est in Republica Christiana ad satisfaciendum præcepto *de die una Sanctificanda*, quod est Juris Divini naturalis; Ergo quando quis tali die non potest colere Deum *modo, & ritu* Ecclesiæ, hoc est, audiendo Missam, non per hoc censetur immunis à præcepto colendi Deum alio modo, & medio, ut puta adorando, orando, supplicando, laudando ipsum Deum; ut substantiam præcepti de Sanctificando talem diem, adimpleat, cùm hoc præstari possit ubique. -- *Confirmatur*. Quia sic intellexerunt SS. Patres hoc præceptum Tertium; nam dicunt, hominem Christianum debere expendere diem Dominicam in operibus Divinæ laudis, & salutis. Et expresse S. Greg. *lib.* 11. *epist.* 3. *ad Cives Romanos*. S. Augus. *serm.* 251. *de tempore*. -- Et tex. can. *in cap. Jejunia, de consec. dist.* 3. Videas, quæso, *Summam Angelicam*, Verbo *Feriæ*, §. *vel n.* 40. *&* 43. Ubi dicit: quòd secundùm omnes antiquos DD. die Dominica DEO vacandum est in aliqua hora de necessitate præcepti. -- P. Petrum Marchant *tom.* 2. *tr.* 4. *tit.* 2. *q.* 3. *concl.* 2. *&* 3. Ubi dicit: Qui nullo cordis motu, vel cultu in Dominica die Deum colit, peccat mortaliter; quia præceptum hoc de sanctificatione illius diei non observat.

Et quamvis nullas preces, orationes, 35 ritus &c. Ecclesia ordinaverit iis, qui excusantur à Missa, remanet tamen penès illos obligatio realis, & communis colendi DEUM aliquo religioso cultu; Nam, ut docet Doctor Subtilis, & pius Scotus *in* 3. *dist.* 9. *q. unica*: Observatio hujus præcepti non consistit in sola negatione, seu cessatione operum servilium, verùm etiam in actu positivo, nempè in sanctificando, seu magnificando DEUM. Unde qui non potest audire Missam, & ponere hunc actum sanctificationis, quem determinavit Ecclesia, necesse est, ut adimpleat illum in æquivalente, quantum potest, ut saltem in die illo specialiter deputato cultui Divino aliquis actus habeatur relatus immediatè in Deum, ad ejus reverentiam. Vide Scotum *moralem pro Confessariis, tit.* 23. *num.* 33. & Sporer *tom.* 1. *tract.* 3. *cap.* 4. *n.* 36.

Quæro V. *Quid magis est præeligendum in Festo, an auditio Missæ, an Prædicationis: cùm utrumque non possit audiri?*

Sensus hujus Quæsiti, (quod facit P. 36 Angelus *in sua Summa Angelica, V. Feriæ*, §. *vel n.* 45.) est: An ignorantes, vel nescientes necessaria ad salutem teneantur potiùs ad concionem, vel catechesim, quàm ad Missam audiendam, ubi, & quando datur casus, quo non possint utramque simul audire?

℟. Idem P. Angelus, quòd auditio prædicationis præeligenda est: Quia ratio legis in hoc magis militat: nempè in audiendo Verbo Dei: ut patet intuenti jura; quod confirmat variis textibus Canonum adductis, nempè *cap. Omnes Fideles. Et cap. Sacerdote. Et cap. Episcopus. Et cap. Interrogo vos.* -- Quòd autem talis sit sensus Quæsiti illius, patet *ex* §. *vel n. antecedenti* 44. Ubi P. Angelus docuit, esse de præcepto audire prædicationem die Festo, si adsit commoditas. *Quod* inquit, *verum esse intelligo de illis, qui nesciunt necessaria ad salutem: alios autem non credo teneri ad hoc, nisi ratione scandali.*

Hæc resolutio P. Angeli mihi videtur valdè rationabilis, & fundata, ut 37

probabo statim. Quare miror, & mæreo, Azorium *part.* 1. *Institutionum Moralium lib.* 7. *cap.* 7. *q.* 10. proposuisse hanc difficultatem sub his terminis. *Quæres: An prædicta Angeli, & aliorum sententia sit tamquam temeraria damnanda?* Et post multa concludit. *Sed certè illam sententium ratione, vel auctoritate non confirmant: & ideò temerè meo judicio loquuti esse videntur.* Unde, ut meum defendam P. Angelum, ratione, & auctoritate confirmo sic illius piam Sententiam.

38 *Ratione.* Omnes Theologi Morales docent, Fideles adultos [vi præcepti Divini naturalis de propria acquirenda Salute Æterna, & vi Virtutis Fidei, qua tenemur scire, & inquirere notitiam necessariorum ad Fidem explicitam, & vi Virtutis Charitatis, qua obligamur perquirere media necessaria ad Finem ultimum obtinendum, qui est Deus Benedictus] teneri sub mortali ad Conciones, Instructiones, & catecheses audiendas, quæ fieri solent diebus Festis in Ecclesia inter Missarum solemnia: Et pariter omnes DD. docent, adultos teneri ad Missam audiendam diebus Festis vi præcepti positivi Ecclesiæ. Atqui in concurrentia duorum præceptorum, quorum unum Juris Divini Naturalis est: alterum juris tantùm positivi Ecclesiæ, si ambo simul, & semel impleri non possint, præferendum, & præeligendum est quod est majus, & fortius: (nam ubi majus, cessat minus:) Ergo in casu nostro auditio Prædicationis Verbi Dei præferenda est Missæ auditioni: & sic Sententia P. Angeli firmata est ratione.

39 *Auctoritate.* S. Bernardinus Senensis *tom.* 2. *serm.* 10. *art.* 3. *cap.* 2. §. *Quæstio autem esse potest:* Quærit. An populus teneatur audire Verbum Dei? Et respondet. Videtur dicendum, quòd pro loco, & tempore Populus, & maximè indocti non minùs obligantur audire Verbum Divinum, quàm Missam. I. Propter necessitatem ipsorum. II. Propter utilitatem Verbi Dei. III. Propter commoditatem diei Festi. Et hoc præceptum de audiendo Verbum Dei quodammodò dici potest Præceptum Præceptorum. -- Hæc S. Bernardinus. Addo auctoritatem Barbosæ in Collectaneis *ad cit. cap.* 4. Conc. Trid. *n.* 15. & aliorum DD. ibi cit. Quibus addo auctoritatem Bonacinæ *tom.* 2. *disp.* 5. *q. un. p.* 2. *n.* 28. in 3. præcepto Decalogi. Homoboni *de humanæ vitæ statibus p.* 2. *c.* 17. *n.* 5. cum aliis ibi relatis. -- Bernardini de Bustis in Rosario *p.* 1. *serm.* 3. *L.* -- P. Segneri *in Christiano Instructo serm.* 2. *n.* 7. *P.* 1. Trullench *in Decal. lib.* 2. *cap.* 1. *dub.* 4. *n.* 12. -- Fagundez, & alii cum Busembao *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 3. Et sic Sententia P. Angeli firmata est auctoritatibus. Ergo &c. Unde magis doleo de P. nostro Sporerio, qui *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 4. *sect.* 1. *n.* 7. sic liberè loquitur de P. Angelo, ut dicere audeat: *nostrum Angelum perperàm censere Sacram Concionem præferendam esse Missæ, si utraque audiri non possit.* Sanè qui sic loquuntur de hoc P. Angelo, ignorant quid de tanto viro sentiat Religio nostra.

Lege Martyrologium Franciscanum Annotationibus commentatum à P. Arturo, die undecima Aprilis, legi: -- *Cunii in Pedemonte, B. Angeli à Clavasio Confessoris, Doctoris eximii, qui sæpè Commissarius Generalis Ultramontanus factus, atque Nuntius Apostolicus à Summis Pontificibus creatus, toties hisce muniis præclarè functus est.* -- Ibi in Annotationibus lege: *Erat Vir eruditissimus, quippè qui ante ingressum Religionis Doctor in Jure Canonico, ac Theologica facultate extiterat: Jurisconsultus celeberrimus, & in Divinis Scripturis exercitatus: ingenio præstans, eloquio clarus, &c. Quatuor vicibus electus fuit Commissarius Generalis: Demùm spiritum* Deo *reddidit anno* 1495. *Præclara edidit opera, inter quæ relucet Summa Angelica, &c.* 40

De operibus prohibitis die Festo.

Quæro VI. *Quænam opera prohibentur fieri diebus Festis?*

℞. Prohibentur omnia opera servilia, quæ ut servilia communiter reputantur, & quotidianum usum, & necessitatem vitæ humanæ non respiciunt; 41
Ut sunt omnia opera Artium illiberalium,

lium, opera ruralia, & ut habetur in Canon. & Conciliis: specialiter *cap. Omnes, de Feriis: & Concil. Aurelian.* 3. *c.* 27. *Suessionen. c. statuimus.* Item prohibentur quædam opera, quæ licèt servilia non sint, valdè tamen distrahunt homines à Sanctificatione, ac veneratione Festorum dierum: & sunt I. Mercatus publici, & cum strepitu. II. Placita, seu actiones Forenses. III. Judicia ad mortem. IV. Juramenta in Judicio præstanda. Ut habetur *cap. Omnes cit. de Feriis, & ex Concil. Triburien. cap.* 35.

42 *Unde infertur I.* Quæ ad victum, necessitatem, & dispositionem quotidianam corporis, domus, animalium homini inservientium, pertinent, & requiruntur, quantumvis servilia, & mechanica ex proprio genere sint, non prohibentur in Festis. Ut ex Concilio *cit. Aurelianensi habetur c.* 27. Ubi dicit: Ab his abstinere, ad Judaicam magis, quàm ad Christianam observantiam pertinere probatur. *Infertur II.* Ea, quæ solent vel præveniri, vel differri, etsi ad vitam hominis conservandam referantur, non licere operari die festo; quia non sunt ex se quotidiana, nec eorum confectio dietim requiritur; nisi aliqua specialis, & gravis necessitas occurrat, *ut patebit n.* 44.

43 *Infertur III.* Licita esse die Festo omnia opera non servilia: nempè ea, quæ communi sensu prudentum, vel *certò*, vel *probabiliter* pro servilibus, illiberalibus, & mechanicis non reputantur, etsi aliquid servitutis adjunctum habeant. *Certò non servilia* sunt V. G. studere, docere, scribere, canere, pulsare instrumenta musica, ambulare, iter quovis modo agere, & similia, quæ sunt opera virtutis, vel artis liberalis, vel naturæ, sicut & comedere, &c. *Opera probabiliter non servilia* reputantur infrascripta, videlicet, pingere, characteres Typographos componere, venari, piscari, acu pingere, ad otium repellendum, ludere, digladiari, præliari, & similia; ut videre licet apud Escobar *Theol. Moral. lib.* 30. *sect.* 2. *cap.* 7. *per totum.* Vide etiam P. Marchantium *tom.* 2. *tr.* 4. *tit.* 2. *q.* 4. -- Sporerium *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 4. *sect.* 3. Anacletum *tract.* 10. *dist.* 1. *q.* 2. Busembaum: Toletum: Bonacinam: Azorium: Laymannum, Mastrium. -- Hoc unum notant DD. cum D. Thoma 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. *ad* 4. *argum.* quòd dies Festi Christianorum, utpotè post cessationem legalium Veteris Legis Jure Ecclesiastico introducti, modificati, & determinati, non ita strictè obligant, sicut olim obligabat præceptum de Sabbatis observandis; simulque circa prohibita in nostris Festivitatibus ex Jure Canon. facilior est dispensatio, quàm olim in Sabbatis. Navarrus *in Manuale cap.* 13. *n.* 2.

Quæro VII. *Quæ causæ excusent servilia opera exercentem in Festis?*

℞. Illæ omninò, quæ excusant ab auditione Missæ, *ut supra à n.* 25. *& seqq.* 44
nempè Necessitas, Charitas, Officium, Consuetudo legitima, vel Privilegium. De hoc dicam unum corollarium. Consuetudo, vel Privilegium excusat: Ubi in aliquibus Regionibus aliqua fieri communiter consueverunt: (ut de quibusdam Nundinis solemnibus constat:) super quibus operibus permissis attendenda est approbatio, vel legitima præscriptio consuetudinis, simul & ratio operis, & authoritas Episcoporum, qui talia opera fieri permittunt; ut pro corruptelis non habeantur potiùs, quàm pro Privilegiis. Cæterùm omnes causæ ad has radices sunt expendendæ, & in his fundandæ, in *Veritate* scilicet, & *Sinceritate Christiana*; nam Deus nec decipitur, nec deridetur. *Et qui Deo negant obsequium, merentur, ut ipsis Deus neget subsidium rerum etiam temporalium.* Unde transgressio Festi est radix multorum infortuniorum.

Quæro VIII. *An peccet mortaliter qui sine causa legitima die festo laborat?*

℞. Si per notabilem diei partem laboret, utique peccat mortaliter. Quia 45
violat præceptum Divinum -- Ecclesiasticum in materia gravi contra Virtutem etiam Religionis. *Vide propositionem la* 52. *damnatam ab Innocentio XI.* Quænam autem censeri debeat *pars notabilis diei?* Communior, & probabilior opinio DD. est, quæ tenet, partem notabilem, & gravem esse spatium duarum horarum. -- Filliucius *tract.* 27. *c.* 11. -- Anacletus *tract.* 10. *n.* 25. *& alii.*

Ergo veniale tantùm erit laborare per unam horam sine causa justa. Et si aliqua causa rationabilis concurrat, facilè etiam quis diutiùs, vel plùs, quàm duabus horis laborans excusabitur à culpa gravi.

Quæro IX. *An peccans mortaliter die Festo censendus sit speciali modo peccasse contra Sanctificationem ipsius Festi; ita ut duplex commiserit peccatum, unum ratione operis pravi, alterum ratione inhonorationis talis diei Sancti?*

46 ℞. Ita censent S. Bernardinus Senensis *tom.* 2. *serm.* 10. *art.* 2. *c.* 1. qui citat Alensem in 3. -- S. Antoninus -- S. Bonaventura -- Abulensis -- Lyranus, & alii citati à Suarez *tom. de Relig. lib.* 2. *c.* 18. Et D. Thomas 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. *ad* 3. Ubi reddit hanc rationem: Quia magis homo impeditur à rebus Divinis per opus peccati mortalis, quàm per opus quantumvis servile: ergo magis contra hoc præceptum (de Sanctificatione Festi) agit, qui peccat mortaliter in die Festo, quàm qui aliud opus corporale, & servile facit: & citat pro se D. Augustinum *lib. de decem chordis.* -- Sed Moderni, & Recentiores DD. respondent, quòd non. Vide rationes ipsorum apud Suarez *loc. cit.* Ego enim sentio cum Antiquis citatis, quòd sic; quia singularem injuriam facit Sanctitati diei DEO dicati, qui peccat in eo, sicut qui peccat in loco Sacro; sed qui peccat in loco Sacro, dupliciter peccat; ergo &c.

TRACTATUS XVIII.

DE PRÆCEPTO CHARITATIS erga se ipsum, & proximum nostrum.

ANte explicationem Quarti præcepti Decalogi præmitto nonnullos Tractatus de præcepto Charitatis, & Misericordiæ erga proximum in communi, & de peccatis contra hoc universale mandatum; ut ordo Doctrinæ servetur, & omnia suo loco reponantur, ad vitandam confusionem.

Quæro I. *An teneamur ex Charitate diligere nosmetipsos?*

1 *Respondeo* Affirmativè; nam ex illo Matth. c. 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum;* tenemur nosmetipsos primùm diligere. Hoc enim ipso, quòd mandatur, ut unusquisque diligat proximum *sicut se ipsum*, dilectio sui ipsius non solùm demonstratur, sed etiam præfertur dilectioni proximi; ergo &c. Præterea S. Augustinus *lib.* 1. *de Doctr. Christ. cap.* 23. ait. Quatuor diligenda sunt: *Unum* quod supra nos est, scilicet DEUS: *Alterum* quod Nos sumus: *Tertium* quod juxta nos est, scilicet Proximus: *Quartum* quòd infra nos est, scilicet Corpus. De secundo, & quarto nullum præceptum expressum dandum erat; quia manet homini dilectio sui, & dilectio corporis sui: quia nemo unquam carnem suam odio habuit: nam Viri justi, & Sancti, qui corpus suum cruciant, non corpus, sed corruptiones ejus, & pondus oderunt. Et *cap.* 26. dicit. Deinde præceptum dilectionis sui in præcepto dilectionis proximi includitur: Cùm enim dictum est: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* simul & Tui abs Te dilectio prætermissa non est. Hæc S. August. Tum quia particula *sicut te ipsum* demonstrat non solùm (ut dixi) dilectionem sui, sed etiam ostendit regulam dilectionis proximi; nam sicut Tu ex Virtute Charitatis Theologicæ debes diligere temetipsum in Deo, & propter Deum, sic diligere teneris proximum tuum.

Unde Amor, seu dilectio propria, & 2 proximi duo necessaria requirit. *Primum*, ut sit amor rectus: *Secundum*, ut ad Deum referatur: idest, sicut in bono supernaturali, & ad bonum verum

te ip-

te ipsum diligere juberis, ita post te debes proximum diligere. Ex quo sequitur, quòd omnis amor, qui singulariter in Deo, & propter Deum non exercetur in se, vel in proximo, non pertinet ad Charitatem, & mandatum Dei; sed vel amori naturali, concupiscentiæ, vel amicitiæ adscribendus est.

3 In omni dilectione meritoria servandus semper est Finis supernaturalis Charitatis; ita ut Homo DEUM propter Deum diligat: semetipsum, & proximum diligat propter Deum: & meliùs, Deum, à quo, & ad quem creatus est homo, in se ipso, & in proximo diligat; hoc est enim seipsum, & proximum ex charitate diligere. At quis est, qui seipsum, & proximum sic diligat? Et tamen, ut docent SS. PP. & TT. iste est invariabilis, & indispensabilis finis veræ charitatis: sine quo nullus amor Charitas dici potest.

4 Denique illa particula: *Sicut te ipsum:* posita in præcepto de dilectione proximi, non debet sumi secundùm æqualitatem, sive adæquatè; quasi homo teneatur æqualiter diligere proximum, quantùm diligit se ipsum; sed sumi debet proportionaliter, & similitudinariè: idest, servato ordine Charitatis, in iis, quibus se ipsum homo diligere tenetur, & in modo simili, sive accomodo, diligat proximum, juxta mensuram, quam exponunt Axiomata illa Naturæ: *Quod tibi vis fieri, facito alteri: Et: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

Quæro II. *Quinam intelligitur per hoc nomen Proximus?*

5 ℟. Proximus noster intelligitur Omnis Creatura rationalis, Gratiæ Divinæ, Æternæque Beatitudinis nobiscum capax, vel particeps; ut in primis sunt Angeli, Animæ Beatæ, ac etiam Animæ in Purgatorio existentes: deinde Omnis homo Viator, fidelis, & infidelis, bonus, & malus, quantumvis peccator, amicus, & inimicus noster; hos enim omnes novimus per fidem adhuc nobiscum capaces Gratiæ, amicitiæ Dei, & Beatitudinis cœlestis; ergo omnes sunt proximi nostri, omnes proinde ex Charitate diligendi sunt propter Deum, & in Deo: omnes quippè comprehensi magno illo latoque mandato Divino: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum:* nemine omninò excepto, nisi *non proximo!* ut soli sunt dæmones, & damnati: nam hi tantùm ampliùs non sunt proximi, quia non sunt capaces Gratiæ, & Gloriæ.

Quæro III. *Quid significat, diligere proximum in Deo, & propter Deum?*

℟. Diligimus amicum Dei *in Deo:* 6
inimicum *propter Deum*. In Deo nimirùm diligimus homines justos, quatenùs jam per gratiam justificati sunt, & Amici Dei sunt: diligimus, inquam, hos amore, vel affectu complacentiæ. Propter Deum verò diligimus omnes alios, ut, si nondum sunt Dei amici, per gratiam, & justitiam Dei incipiant aliquando esse justi, & Amici: hos, inquam, diligimus affectu desiderii. Hæc doctrina traditur à D. Augustino *lib. 1. de doctr. Crist. cap. 2.* -- Alio modo, seu potiùs aliis verbis declaratur hoc ab antiquis DD. nimirùm *Diligere proximum in Deo, & propter Deum* idem esse, ac velle proximum nostrum diligere Deum, & à Deo diligi, sibique condilectum habere: quod fit, aut affectu complacentiæ gaudendo, aut affectu bonæ voluntatis desiderando habere proximum sic condilectum à Deo; Hoc enim est, verè, rectè, & ordinatè velle proximo verum, & salutare Bonum in ipso fonte suo, ac scaturigine omnis Bonitatis. Hoc etiam est diligere proximum ex Charitate, seu amore amicitiæ supernaturalis.

Quæro IV. *An detur præceptum Charitatis, seu dilectionis supernaturalis erga proximum?*

℟. Quòd sic: ut habetur Matth. 22. 7
Ubi Christus Dominus post primum, & magnum mandatum de Deo diligendo, statim posuit secundum, dicens: *Secundum autem simile huic: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Et Epist. 1. Joannis c. 4. *Hoc, inquit, mandatum habemus à Deo, ut, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Et alibi sæpiùs. Ergo &c.

Quod quidem præceptum, ut TT. 8
docent, est simul affirmativum, & negativum. *Ut affirmativum est*, obligat nos ad benè velle interiùs proximo,

&, cùm opus sit, ad benefaciendum exteriùs in spiritualibus, & corporalibus. Ut autem *negativum est*, prohibet odisse proximum interiùs, & non malefacere ei exteriùs ullo modo.

19 Ex illo Divino præcepto insurgit obligatio per se diligendi proximum actu interno, & formali in occasionibus sublevandæ necessitatis sive spiritualis, sive corporalis proximi, aut deponendi odium, vel inimicitiam contra proximum; Nam in causa gravis necessitatis nostri proximi præceptum Charitatis vi sua obligat nos, non solùm ad succurrendum ei exteriùs, sed etiam ad habendam bonam voluntatem succurrendi; Atqui hæc voluntas est amor, seu dilectio interna, & formalis erga proximum, seu exercitium, & actus Charitatis nobis præceptæ à Deo; ergo &c. Vide Cardenam *disert.* 8. *à n.* 34. *super damnatas propositiones la* 10. *&* 11. *ab Innoc. XI.* -- Et quod dixi de necessitate succurrenda, dicendum est etiam de casibus, in quibus instat obligatio deponendi odium, inimicitiam, vel reconciliandi, dandi pacem &c. In his enim casibus Charitas per se urget ad diligendum interiùs, exteriùsque proximum. Vide eas propositiones damnatas in fine hujus libri.

20 Respectu proximi in communi est obligatio per se, ut unusquisque sit paratus ad faciendum, quod tenetur secundùm Deum, proximo suo, quando, ubi, &c. tenebitur. Quæ præparatio animi est procul dubio in omni Christiano habente Charitatem Dei; nam iste utique habet voluntatem actualem, vel virtualem implendi omnia præcepta, quæcumque illa sint. Cajetanus *in* 2. 2. *q.* 25. *art.* 8.

21 Ex dictis colligitur discrimen inter præceptum diligendi Deum, & diligendi proximum; Enimverò tenemur Deum diligere *propter amandum tantùm* ipsum Summum Bonum; idest, quamvis nullæ aliæ circumstantiæ extrinsecæ concurrerent, adhuc Deum amare debemus, quia dignus est Deus, ut ametur propter se. Proximum autem non tenemur diligere *propter amandum solùm*, *sed propter benefaciendum:* ergo solummodò positis prædictis circumstantiis tenemur eum diligere. Ita Cardenas post Suarez *l. c. n.* 14.

Dices. Ergo si nulla unquam daretur circumstantia extrinseca movens, 12
vel determinans nos ad dilectionem proximi, nunquam obligaret nos præceptum hoc charitatis erga proximum. ℞. Ista consequentia videtur supponere aliquod impossibile moraliter. Etenim tanta est multitudo occasionum, & circumstantiarum, ut videatur quasi continua occasio diligendi proximum, vel tolerando, vel compatiendo, vel dimittendo injurias, defectus naturales, & morales, vel adjuvando, largiendo, benefaciendo indigentibus &c. Unde S. Petrus epist. 1. c. 4. dixit: *Mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes*. Charitas enim continua petit per se continuationem dilectionis, supposita continuatione occasionum. Nihilominus data hypothesi, quòd nulla scilicet daretur occasio extrinseca, ego dicerem, adhuc præceptum hoc nos obligare aliquando ad eliciendum actum dilectionis erga proximum in universali, affectum nempè complacentiæ erga bonos, & justos, & simul affectum desiderii, ut cæteri boni, ac justi fiant: aliàs præceptum hoc nobilissimum frustraneum foret: quia nunquam per se obligaret. -- Facilè tamen impletur hoc Divinum mandatum, etiam nulla data occasione; nam quando unusquisque Fidelium recitat attentè, & devotè Orationem Dominicalem [in qua desideramus in communi, ut *Pater noster Deus* sanctificetur, & glorificetur ab omnibus: & ut *dimittat omnibus peccata: & conferat omnibus vera bona: Et liberet nos omnes ab omni vero malo*.] censetur prædictos affectus elicere: ergo &c.

Quæro V. *Qualis ordo servandus est in dilectione proximi?*

℞. Ordo charitatis, vel Charitas benè ordinata postulat hos gradus. I. Ut 13
(post DEUM super omnia, & super nosmetipsos diligendum) unusquisque diligat semetipsum secundùm bona Spiritualia, & æterna. II. Ut postea diligat proximum quoad eadem bona. III. Ut diligat se ipsum secundùm bona corporalia: deinde proximum suum quoad

eadem

eadem bona. IV. Ut diligat se ipsum secundùm alia bona externa, & temporalia: deinde proximum suum quoad eadem bona. -- In bonis Animæ propriis, nempè in bonis spiritualibus gratiæ, & virtutis non potest quis licitè variare ordinem prædictum; In cæteris verò bonis quandoque licitum erit variare ordinem ex Charitate extraordinaria, & perfecta, ut patet in actis Sanctorum. -- *Item* in dispari necessitate nostra, & aliena non solùm est licitum, sed aliquando necessarium variare ordinem supradictum. Quod ut clariùs, & distinctiùs percipiatur, sequentes pono Regulas fundatas.

14 *Regula I.* Ob nullam prorsùs causam, etiam salutis totius mundi, potest quis licitè velle peccare, non solùm graviter, sed neque etiam venialiter. Quia Charitas inclinans in ordine suo principaliter ad amandum DEUM super omnia, in nullo casu potest inclinare ad offensam, etiam minimam ipsius Dei. Tum quia homo tenetur diligere se ipsum magis, quàm omnes homines sibi proximos in bonis spiritualibus, nimirum pertinentibus ad salutem Animæ propriæ, ut sunt bona Gratiæ, & Gloriæ. -- Omnes ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. Et Christus Dominus apertè docuit Matth. 16. *Quid prodest homini, si universum Mundum lucretur, Animæ verò suæ detrimentum patiatur?*

15 *Regula II.* Tenemur magis amare salutem animæ proximi, quàm vitam, vel sanitatem corporis nostri; Atque adeò proximo in extrema necessitate spirituali constituto, vel in certo periculo damnationis, tenetur quis idoneus succurrere, (quando sit certa spes, eum juvandi, & liberandi) etiam cum detrimento, vel periculo vitæ corporalis. Communissima cum D. Thoma *loc. cit. q.* 26. *art.* 5. Et constat ex verbis Christi Joan. 15. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Quod explicat idem S. Joan. 1. c. 3. *In hoc cognovimus Charitatem Dei: quoniam ille Animam suam (idest vitam) pro nobis posuit: Et nos debemus pro fratribus Animam ponere.* Ita sentiunt Sancti PP. cum D. August. *lib.* 1. *de Civit. Dei c.* 27.

Regula III. Nullus tenetur vitam propriam corporalem certo periculo exponere pro salute corporali proximi sibi æqualis. -- Omnes cum D. Augustino *lib. de mendacio ad Consentium cap.* 6. Ubi, si quis, inquit, pro alterius temporali vita, suam ipsam temporalem perdit, non est jam diligere illum, sicut se ipsum, sed plùs, quàm se ipsum ... Quod excedit Dilectionis ordinem, & regulam. -- Pro servanda verò vita Amici, intuitu virtutis, laudabile, & honestum erit, exponere periculo vitam propriam; juxta illud Christi Domini Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut Animam suam ponat quis pro amicis suis.* -- Favet D. Thomas *loc. cit. artic.* 4. *ad* 2. Pro salute autem Personæ tibi Superioris, vel Publicæ, ex qua multum dependet bonum commune: sicut universaliter pro bono communi totius Reipublicæ Ecclesiasticæ, vel Sæcularis, vitam propriam exponere periculo, non solùm honestum, & laudabile est, verùm etiam debitum in extremo aliquo casu necessitatis gravissimæ. Quia Bonum commune in eodem genere præferendum est bono privato; nam Bonum, quantò universalius, tantò etiam est dignius, & majus bonum; ergo &c. Sic DD. communiter cum D. Thoma *l. c. ad* 3. 16

Regula IV. Cum modico tuo detrimento, vel incommodo in bonis corporalibus, & temporalibus teneris ex communi lege Charitatis succurrere proximo in extrema, vel gravi necessitate constituto quoad eadem bona. Quia præceptum affirmativum de diligendo proximo, eique benefaciendo obligat nos sub mortali certo quandoque tempore, & casu: aliàs frustraneum esset: sed hìc aliud tempus, vel alius casus assignari non potest, nisi tempus, & casus veræ necessitatis extremæ, vel gravis ita exigentis *ex parte proximi:* & possibilitatis moralis *ex parte tui.* Ergo &c. Omnes DD. & signatè P. Marchant. *tom.* 2. *tr.* 2. *tit.* 4. *sect.* 2. *De dilectione proximi*, q. 1. §. 2. Et P. Sporer (sequens bonum Marchantium 17

tium in multis) *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *sect.* 1. §. 3. & 4. -- Quod à fortiori omninò asserendum est ubi, & quando proximus tuo subsidio necessariò indiget ad vitam spiritualem conservandam: utpotè administratione Sacramentorum, necessaria instructione, consilio, correctione &c. Nam Bonum Spirituale proximi præferendum est tuo bono corporali, & temporali: maximè ubi, & quando sine gravi tuo incommodo potes saluti spirituali proximi tui opitulari, & succurrere.

Quæro VI. *Quinam ordo servandus est inter personas diligendas?*

18 ℞. *I.* Inter conjunctos, & consanguineos *in extrema necessitate* spirituali, & corporali ante omnes debes subvenire Patri tuo carnali, II. Matri, III. Filiis, IV. Conjugi. V. Fratribus, postea sororibus, cæterisque consanguineis gradatim. Communis DD. Sententia cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 9. Ita enim exigit Amor Naturæ, & Gratiæ. -- ℞. *II. Extra casum extremæ necessitatis*, quoad obsequia communia, & necessaria in bonis spiritualibus, & corporalibus alius ordo servandus est. Etenim I. Uxor præferenda est Parentibus, & filiis. II. Filii præferendi sunt Parentibus. III. Parentes præferendi sunt omnibus aliis consanguineis. Postea diligendi, & adjuvandi sunt fratres, sorores, cæterique consanguinei, & affines secundùm gradus suos; postea sequuntur domestici, Amici, Concives, Collegæ &c. Illicitum tamen non erit, singularem Amicum, vel Benefactorem præferre Consanguineo, & valdè propinquo; ut notat Laymann *lib.* 2. *tractat.* 3. *cap.* 3. cum aliis DD.

De inordinato amore sui ipsius, & creaturarum.

Quæro VII. *An amor inordinatus sui, & creaturarum sit spirituale peccatum contra Charitatem Dei, & proximi?*

19 ℞. *I.* Quando amor iste (qui verissimè Archicapitale peccatum est) ita possidet hominem, ut paratus inveniatur Legem Dei transgredi, seu Deum offendere in genere propter creaturam, absque eo tamen, quòd actu transgrediatur, aut transgredi proponat aliquod præceptum in particulari: Et peccatum mortale speciale contra Charitatem Dei; quia tunc nulli alteri virtuti, vel præcepto repugnat, nisi Charitati: qua tenemur amare Deum, saltem habitualiter, vel virtualiter appretiativè super omnia. -- Quando autem amor iste inordinatus est causa tantùm impulsiva transgrediendi hoc, vel illud præceptum in particulari (ut communiter esse solet) utique est peccatum mortale, quia est voluntaria causa peccati mortalis: non tamen est speciale peccatum distinctum ab eo, quod committitur, sed idem numero, & specie cum mala voluntate transgrediendi tale præceptum. -- Ita Sporer *tom.* 1. *tract.* 2. *c.* 5. *sect.* 4. §. 3.

℞. *II.* Amor sui, & proprii corporis, quando est inordinatus, & excessivus, potest opponi variis virtutibus, & præceptis, juxta ea mala, quæ amorem illum consequuntur. Ex. g. Potest quis amore sui, & proprii corporis peccare contra Temperantiam in cibo, potu, unguentis, vestibus, deliciis, pompa, inordinato voluptatum sensualium usu, & similibus: Omnia enim ferè peccata consequuntur Amorem proprium. Adhuc tamen, seclusis omnibus peccatis, quæ ex tali amore procedunt, homo potest peccare contra Charitatem DEI, & sui, propter excessivam curam, & affectum sui corporis, & quidem mortaliter, quando prudenti judicio æstimatur, quòd homo se suumque corpus præferat Amori Dei, & Curæ salutis Animæ: &, ista cura excessiva durante, in statu malo existit; ut, multis Scripturis allegatis, probat P. Marchantius *tom.* 2. *tr.* 2. *tit.* 4. *sect.* 1. *q.* 3. §. 1. Ubi etiam dat exemplum de muliere totum ferè tempus, & opus impendente in cultu sui corporis. 20

21 ℞. *III.* Amor inordinatus, cujus usus, vel (ut meliùs dicam) abusus adeò radicatus est inter juvenes utriusque sexus, qui vulgò dicitur (*Il far l' amore*) est causa, & origo omnium vitiorum: ideoque ex genere suo peccatum est: quia hæc inordinata passio vehemens nescit habere modum. Et quandoque, imò

imò ut plurimùm, mortale est ex consequentiis, periculis, scandalis, & aliis circumstantiis vitiosis. Quare Confessarii, ratione Officii *Medici*, debent improbare, & vituperare hunc pessimum abusum: & quos repererint vitiosè agere cum Amasiis, non possunt absolvere; quia versantur in occasione proxima scandali, & peccati, quam consuetudinem nolunt deserere. Videas, quæso, insignem P. Segnerum *in Christiano instructo p. 3. serm. 27.* - & P. Antonium à Candelaria *in supplemento à fol. 367. & in Opusculo meliùs, casu* 113. *à fol.* 650.

De Odio proximi.

Quæro VIII. *Quid de præcepto negativo diligendi proximum sentiendum est?*

22 ℞. *I.* Ex hoc Divino mandato in primis tenemur, non odisse proximum. Odium propriè captum est actus, vel motus deliberatus voluntatis, quo malevolè ferimur in proximum. Duplex autem est odium: *abominationis, & inimicitiæ.* Odium abominationis est alienatio, seu aversio voluntatis ab eo, quod apprehenditur, & judicatur ut malum, nobisque contrarium, & noxium: & hoc respectu hominis duplex est: *Personæ & qualitatis.* Odium abominationis *Personæ* est, quo ipsam personam aversamur, & abominamur. Odium verò abominationis *qualitatis* personæ est, quo aliquam malam qualitatem proximo adjacentem abominamur. Odium tandem *inimicitiæ* est, quod propriè *malevolentia* nominatur, & quo malum volumus, & optamus proximo nobis inimico.

23 ℞. *II.* Odium abominationis proximi quoad qualitatem indifferens est, nempè de se nec bonum, nec malum est: sed vel bonum, vel malum esse potest juxta naturam illius qualitatis, quam odimus; nam sicut Amor specificat suum actum ab objecto amato, ita & Odium. *Unde* Bonum, licitum, & meritorium est Odium vitiorum, & peccatorum nostrorum, & proximi: ut habetur ex Psalmis 118. *Iniquos odio habui. Odivi omnem viam iniquitatis.* Et 138. *Nonne, qui oderunt Te, Domine, oderam?* -- Contrà, malum est odium in qualitates bonas, & honestas, etsi tibi contrarias; Ut si oderis zelum, justitiam, pietatem, & aliam virtutem proximi, & maximè Superiorum, & Majorum. -- Indifferens denique manebit odium ad qualitates naturales, & indifferentes proximi, ut si odio habeas deformitatem faciei, vel corporis, & alios defectus naturæ, quos vides in proximo; (dummodò absit contemptus personæ, velut Creaturæ Dei;) quia tales qualitates sunt naturaliter odibiles.

℞. *III.* Odium quoad personam est ex genere suo mortale peccatum. Quia directè repugnat præcepto Charitatis, quo tenemur diligere omnem hominem, quatenùs homo, & proximus est. Intellige tamen semper de odio plenè deliberato, cum advertentia ad malitiam; nam, ob imperfectionem actus, inadvertentiam, & subitaneam passionem, à mortali sæpè excusari contingit. 24

℞. *IV.* Odium inimicitiæ etiam mortale est ex suo genere; quia malè velle proximo, contrarium ex diametro est amori, & benevolentiæ, quæ præcipitur à Deo illis verbis: *Diliges proximum tuum &c.* Tum quia expressis verbis prohibetur malevolentia, & odium in proximum 1. Joan. c. 3. *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Et cap. 4. *Si quis dixerit: diligo Deum: & fratrem suum oderit, mendax est.* Et Prov. 26. *Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.* Et Levit. 19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo;* & alibi. 25

Notandum tamen, quòd hìc potest dari parvitas materiæ excusans à mortali; leve enim, & exiguum malum velle proximo ex odio, indicat parvum odium, & consequenter veniale peccatum. Quando autem grave, & notabile est malum, quod quis vult, vel optat, ut eveniat proximo, tunc indicatur etiam odium, magnum, & peccatum mortale. Gravitas igitur peccati odii, inimicitiæ, aut malevolentiæ erga proximum mensuranda est ex qualitate mali ei voliti, vel desiderati ex corde, & animo deliberato. -- Cæterùm 26

qui

qui proximo ex odio inimicitiæ solùm in genere, vel in confuso malum vult, non præsumitur velle ei mala levia, sed gravia; & sic esse in statu peccati mortalis; nam ista passio, & aversio semper crescit, nisi statim reprimatur Charitate Divina.

Quæro IX. *An liceat optare malum proximo ex bona intentione?*

27 ℞. *I.* Licitum est velle inefficaciter, seu desiderare proximo malum, quod ipsi revera non malum, sed bonum est secundùm rectam rationem: V.G. Minus malum propter majus malum vitandum: malum inferioris ordinis propter bonum ordinis Superioris: malum corporale propter bonum spirituale &c. Quia hæc, & similia desideria formaliter sunt de bono proximi, non de malo vero. Vide Castro-Palaum *tom.* 1. *tr.* 6. *d.* 4. *p.* 1. *n.* 11. -- Et P. Marchantium *tom.* 2. *tract.* 2. *tit.* 4. *sect.* 2. *q.* 1. §. 1. Ubi sic discurrit: Licet interdum optare alicui malum, non affectu malo, aut injusto; neque ex odio, sed affectu justitiæ, vel pietatis; sed hæc desideria multa cautela usurpanda sunt; ne sub titulo pietatis, vel justitiæ, animus malè affectus habenas impietati, & injustitiæ laxet. -- Et P. Anacletus Reifenstuelus *in Theol. Moral. tract.* 4. *dist.* 7. *n.* 8. *ait:* A peccato mortali excusatur, qui de alicujus infirmitate, vel etiam morte lætatur, eò quòd sic non possit ampliùs nocere Communitati, aut sibi esse occasio peccandi. *Similiter* non peccat, qui tristatur, Dignitates conferri indignis, impios exaltari &c. quia hæc spectant ad odium qualitatis personæ, quod alio nomine *Odium abominationis* appellatur. Quinimò Bonacina *de præc. Decal. disp.* 3. *q.* 4. *p. ult. n.* 7. hoc extendit ad Matrem, quæ mortem filiarum suarum exoptat, eò quòd non habeat, unde eas honestis nuptiis tradat, ob inopiam, vel deformitatem earum; vel ad subterfugiendas multiplices miserias &c. Ratio horum, & similium casuum est: quia tale desiderium, vel gaudium de malo temporali proximi fit ex honesto, & bono motivo; ergo &c.

28 ℞. *II.* P. Patritius Sporer *tom.* 1. *tr.* 2. *c.* 6. *sect.* 1. §. 4. dicit: Ad hoc, ut odium malevolentiæ in proximum mortale peccatum sit, omninò requiritur, ut quis proximo inimico malum velit, quod revera ei malum sit: & quatenus ei verum malum sit: aut ex displicentia, & abominatione personæ. Ex qua conclusione multos, & varios casus deducit, & præsertim hos paucos. I. Licitè potes alicui desiderare morbum, jacturam bonorum, tribulationem aliquam gravem, hac intentione, ut ejus superbia, insolentia, peccandi licentia compescatur; imò ipsam mortem corporalem, ne graviùs Deum, ac proximum offendat. -- II. Licet optare malefactoribus, latronibus, homicidis &c. ultimum supplicium, seu furcam ob bonum communitatis, pacem, & tranquillitatem loci, civitatis &c. quod enim Magistratus, vel Princeps justè potest, & debet inferre alicui iniquo, & injusto, licitè quis potest ei optare. III. Est licitum abominari hominem perversum, ut perversum, eique desiderare mortem, ne tibi, vel aliis noceat, & injustè damnum gravissimum, vel scandalum inferat. Verumtamen similia desideria periculosa sunt, & in praxi difficilia, ut fiant recta intentione, & non aliqua passione inordinata vindictæ, odii &c.

Quæro X. *An sit licitum optare mortem alicui, non ut malum illius, sed ut bonum cupientis: non ex displicentia personæ, sed ob aliquod notabile emolumentum temporale, quod inde eveniet tibi?*

℞. Quamvis ordinatè, & salva Charitate proximi fieri possit, quòd quis 29 (sive ob bonum spirituale ipsius, vel alterius, aut propter bonum commune Reipublicæ, vel etiam ad evitandum ingens malum temporale proprium,) optet alteri mortem, vel aliud malum temporale: prout notat tum Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 76. *art.* 1. tum Doctor Subtilis *in* 3. *dist.* 30. *q. un.* Nihilominus illicitum omninò est, & Charitati repugnans optare mortem proximo ob aliquod bonum temporale tibi non necessarium ad vitam conservandam: quantumcumque in se magnum; Quia tale bonum comparatum vitæ illius hominis, cujus mortem desideras, statim evadit, & censetur à prudentibus, & timo-

timoratis viris, bonum levioris momenti; ergo inordinatè appetitur, & cum damno proximi. Tum quia vita proximi ex ordine Charitatis debet præferri cuicumque commodo proprio temporali; ergo optare mortem alicui propter ſolum hunc finem eſt contra Charitatem.

30 Nec valet illa abſtractio ſpeculativa, quòd *nimirùm deſideras mortem illius, non ut malum illius, ſed ut bonum tuum; non ex diſplicentia perſonæ, ſed ob tuum inde reſultans emolumentum:* non valet, inquam, hæc abſtractio; quia practicè loquimur in moralibus: atqui in praxi tale deſiderium cadit ſuper calamitatem etiam proximi, ex qua de facto ſequitur tuum illud bonum temporale; ergo moraliter impoſſibile eſt, ut de tali calamitate, vel morte proximi non gaudeas, & læteris, quod eſt contra Charitatem. Præterea, ſi deſiderio voluntario optas mortem proximi ob temporale lucrum tuum, utique practicè non ſiſtis in proprio commodo, ſed voluntas tua fertur etiam immediatè, & directè in mortem proximi, veluti in cauſam tui commodi; ergo realiter, & practicè præponis commodum tuum temporale Vitæ innocentis proximi tui, quod eſt contra rectam rationem, & Charitatem. Ita ex DD. ſcribentibus poſt propoſitiones damnatas ab Innocentio XI. & nominatim Joan. de Cardenas, Anacletus, Dominicus Viva, Jacobus à Corelia, Antonius à Candelaria; Et anteà etiam, Toletus, Sylveſter, Reginaldus, Sayrus, Bonacina, & plures alii.

Unde jure merito damnatæ fuerunt tres propoſitiones *la* 13. 14. *&* 15. *ab Innoc. XI.* Vide in fine 2. Partis.

Quæro XI. *Quot modis, ſeu motivis poteſt quis induci ad optandam mortem ſibi, & proximo?*

31 ℞. Cum Azorio *part.* 1. *Inſtitutionum Moralium, lib.* 3. *cap.* 12. *q.* 2. Multis modis, ex odio, ſcilicet, invidia, iracundia, indignatione, metu, juſtitia &c. poteſt quis induci ad optandam mortem proximo; At ſibimetipſi non niſi ex triſtitia vehementi, aut diſperatione. Unde certum eſt, lethaliter peccare eum, qui ſibi, vel alteri deſiderat mortem ex pravo, vel levi motivo. Ita etiam docent Diana, Granado *in* 2. 2. *controverſ.* 3. *tr.* 6. *diſp.* 2. *ſect.* 4. *num.* 22. & alii DD.

De Dilectione inimicorum.

Quæro XII. *Ad quid tenetur homo Chriſtianus inimico ſuo?*

℞. *I.* Tenetur non odiſſe, non malum velle. Hoc patet ex dictis; nam odium cujuſvis perſonæ illicitum eſt: 32
II. Tenetur offenſam remittere, veniam dare; quod fit, ac fieri debet actu poſitivo Charitatis, & Dilectionis. III. Tenetur exhibere actus, & ſigna communia Charitatis, & Amoris; nam tenemur ex virtute Charitatis nulli eſſe ſcandalo, ideſt voluntariè occaſionem non præbere alicui, ut ipſe peccet: atqui niſi proximo inimico hunc noſtrum remittendi animum actibus, & ſignis externis communibus charitatis, ac benevolentiæ oſtendamus, in cauſa ſumus, ut ipſe quoque perſeveret in inimicitia, ſicque diutiùs, graviùſque peccet.

Porrò actus, & ſigna Charitatis communia ſunt illa, quæ communiter omnibus abſque delectu exhibere ſolemus. 33
Ut orare pro omnibus, ſalutantem reſalutare, alloquenti reſpondere, poſtulanti merces vendere: & cætera officia communia quæ omnibus paſſim exhibentur, non denegare, vel recuſare. Ratio eſt, quia hæc ſigna, & obſequia commmuni naturæ, & ſocietati humanæ debentur ex lege charitatis; ergo non eſt particularis hominis hanc communem obligationem infringere abſque nota actualis odii, & averſionis erga proximum, ideòque peccati mortalis. Tum quia ex hujuſmodi communium ſignorum, & obſequiorum ſubtractione, & denegatione proximus intelligit, nos malè in ipſum affici, ideoque & ipſe in peccato inimicitiæ obfirmatur. Ex communi DD. cum D. Thoma.

Aliquando tamen licitum erit, negare inimico ſigna communia, præſertim in occulto loco ex motivo charitatis: quando nimirum ex tali denegatione ſperatur inimicus corrigendus, errorem ſuum agniturus, & emendaturus: 34

rus: *Vel* quando timetur ex his signis præstitis deterior futurus, injuriam illatam vilipensurus &c. *Item* quando prudenter times, ne, habendo consortium, colloquium, aspectum alterius tibi inimici, suscitetur recordatio injuriarum, novæ lites insurgant, mala graviora eveniant &c. Quia in his casibus prudentia, & charitas erga se, & proximum ita expedire docet; Charitas enim non est contraria sibimetipsi; ergo licitum erit omittere ad tempus signa communia extrinsecæ dilectionis ex motivo charitatis. -- Ita ex communi Marchant, Sporer, & alii DD.

35 Justitia etiam suadet, quandoque subtrahere inimico reo tibi subdito signa communia charitatis, ad ipsum corrigendum, & puniendum. Sic Pater, vel Superior ad justam punitionem filii, vel subditi delinquentis justè ei denegat alloquium, aspectum benignum, aliaque signa solita benevolentiæ, ut suum errorem cognoscat, & etiam propriam incuriam, proterviam, vel insolentiam frangat. Hoc tamen est limitandum: I. Ne fiat ex animi odio: II. Ne talis vindicta, vel pœna excedat modum, aut qualitatem delicti: ut sapienter docet Laymann *lib. 2. tract. 3. cap. 4. num. 4.*

36 Ex vi præcepti dilectionis proximi, etiam inimici non tenemur *per se* exhibere signa particularia amicitiæ, & charitatis, qualia sunt quæ ex hominis voluntate pendent, ut colloquium familiare, favor, vel auxilium singulare, oblatio muneris, & similia, quæ pro bona voluntate, & affectu specialiter exhibentur amicis, & familiaribus. Comunissima cum D. Thoma 2. 2. q. 25. *art.* 9. Ratio est: quia benefacere inimicis per signa particularia, & effectus speciales est de perfectione charitatis; sed id, quod pertinet ad perfectionem charitatis non est de necessitate ipsius: ergo non est de præcepto Charitatis, quòd quis signa, & effectus particulares dilectionis inimicis exhibeat.

37 Dixi *per se*; quia per accidens sæpiùs obligamur exhibere inimicis signa aliqua, & effectus speciales charitatis. *I.* Quando ipse inimicus humiliter veniam petit, amicè salutat, alloquitur, &c. tunc enim tenemur ad reconciliationem, salutationem, allocutionem &c. adeòque ad speciale signum charitatis exhibendum, ut sentiat amicitiam reintegratam esse. *II.* In quavis extrema, vel gravi necessitate spirituali, vel corporali, in defectu saltem aliorum, tenemur inimico succurrere, sicut cuivis homini non inimico. *III.* Ratione scandali vitandi: sicuti si negando aliqua signa particularia benevolentiæ, majus in te odium, vel crudeliorem inimicitiam concites, vel alios etiam id advertentes scandalizes. *IV.* Quando exhibitione alicujus signi, vel beneficiis specialis charitatis, animum durum inimici tui Deo, & tibi faciliùs reconciliandum speras, & sic salutem spiritualem inimici te lucraturum credas. *V.* Obligaberis ad aliquod speciale signum amoris inimico præstandum, quando id necessarium æstimas ad repellendum, & vincendum tuum odium, quod in talem hominem geris in corde. *VI.* tandem: Quoties signa illa specialia dilectionis omittere evaderet signum speciale odii, livoris, & vindictæ privatæ erga inimicum, qui hoc facilè advertens in reciproco odio, & inimicitia obduraretur. Ita S. Thomas, Azorius, Laymann, Navarrus, Suarez, Valentia, Coninchius, & Tamburinus apud Sporerium *tom. 1. Theol. Moral. tract. 2. c. 6. sect. 2. §. 3. num. 25.* -- Anacletus *tract. 4. dist. 6. num. 23.* Segnerus, & alii DD.

Quæro XIII. *An sit mortale peccatum non salutare, vel resalutare inimicum?*

38 ℞. *I.* Communissimum est inimicitias habentibus nolle, vel (ut ajunt) non posse videre, & salutem dicere inimicis: & difficillimum est, eos inducere ad hoc signum (quantumvis miminum) præstandum proximo sibi inimico. Quare inter multa, quæ in hac materia, ut brevitati promissæ satisfaciam, omitto, hoc unum omittere non valeo; Dico igitur cum DD. citatis, & specialiter cum nostro Sporerio *l. c. n. 29. & 30.* quòd duo in hoc casu sunt examinanda: nempè *Intentio, & Significatio externa.* Si negas salutationem

ex

ex odio, rancore, vindicta, aliove pravo fine, vel mala intentione, utique mortaliter peccas, ut patet ex dictis. – Si non ſalutas inimicum ex odio, [in illis ſpecialiter circumſtantiis, ex quibus prudenter colligitur, vel colligi poteſt, te omittere ſalutationem ex odio] vel vindicta propter injuriam acceptam, & cum periculo promovendi cauſam continuationis inimicitiæ, vel novi ſcandali inimici, vel aliorum, qui hoc obſervant; certè etiam in hoc caſu mortaliter delinquis ratione ſcandali. – Nec valet dicere, omiſſionem ſalutationis non eſſe ſignum odii, vel inimicitiæ, nec eſſe cauſam excitandi inimicum ad novum odium, & animum aliorum ad ſcandalum; quia quamvis non ſit tale ſignum *per ſe* ſufficiens ad hoc cauſandum, eſt tamen *per accidens* ratione circumſtantiarum prædictarum; ergo in his circumſtantiis tenetur quiſque ſalutare inimicum; quia omiſſio ſalutationis tunc evadit externa ſignificatio odii, & cauſa vera ſcandali.

39 ℞. *II.* Inimicum amicè te ſalutantem, teneris reſalutare more patriæ; & hoc negligere, per ſe loquendo, mortale eſt peccatum. Quia poſita jam inimicitia, omiſſio reſalutationis non ſolùm imputatur Inurbanitati, ſed manifeſto livori, & odio; eſtque vera cauſa inimicitiæ continuandæ, vel denuò ſuſcitandæ, & ſcandali. *Petes.* Poſſumne in hoc caſu ſimulare diſtractionem, inconſiderationem, oculorum diverſionem, ut prudenter judicetur ab inimico, & videntibus, omiſſionem ſalutationis non ex memoria inimicitiæ, ſed ex oblivione, aliave juſta cauſa oriri? ℞. Nequaquam; Ad quid enim ita ſimulabis, niſi ad occultandum hominibus odium tuum Deo notum? Ergo de facto peccabis peccato odii aut occultæ vindictæ.

Modi, & Regulæ Reconciliationis cum inimicis.

Quæro XIV. *Quænam Regulæ, vel modi obſervari debent in Reconciliatione inimicorum?*

40 ℞. *I.* Pro Reconciliatione cum inimico à te offenſo ſervandæ ſunt hæ regulæ. I. Inimicitia interna tantùm, requirit ſolam reconciliationem internam; nempè ut quis ex corde omne odium deponat, elicito contrario actu Amoris; nam Reconciliatio nil aliud eſt, quàm Amoris fraternitatis, & amicitiæ reparatio; ſi ergo ſolo corde amorem, & amicitiam in proximum diſſipaſti, nulla facta læſione externa, nonniſi corde reparare teneris. II. Qui verò exteriùs ſigno, verbo, vel facto alterum læſit, offenſam, injuriam, vel damnum intulit, ex quo inimicitiam contraxit, tenetur ex præcepto Charitatis ad reconciliationem internam, & ſimul externam, ut nimirùm, quantum poteſt, per ſe, vel per alium ſigno, verbo, vel facto veniam, & remiſſionem offenſæ ab eo poſtulet; Nam qua ratione Charitatis vinculum deſtructum eſt, eadem reparari debet. III. Veniam humiliter petere ab offenſo, vel læſo, tunc ſolùm neceſſarium eſt, quando & graviſſima fuit læſio, vel offenſa, & aliud remedium opportunum adhiberi ad reconciliationem, vel non poteſt, vel non convenit, vel non acceptatur; nam multoties aliis humanis ſignis charitatis, & amicitiæ reconciliatio procurari ſolet: relicto hoc veniam petendi rigoroſo modo.

Quando duæ perſonæ ſe mutuò offenderunt, & inimicitiam gravem contraxerunt: Illa perſona, quæ vel priùs, vel graviùs alteram offendit, prior eſſe debet ad Reconciliationem petendam, vel procurandam, vel alteram alloquendam, ſalutandam &c. Et quando vix poteſt fieri hæc diſtinctio prioritatis, aut gravioritatis injuriarum, tunc unicuique æquè incumbit, data occaſione, inchoare reconciliationem; niſi fortè inæqualitas dignitatis perſonæ aliud expoſtulet, arbitrio prudentis viri. 41

℞. *II.* Pro reconciliatione cum inimico, qui te offendit, ſervabis has Regulas. I. Quantumlibet offenſus, vel læſus à proximo tuo, teneris ſub mortali ad veram, & ſinceram recconciliationem internam, ſimul & externam cum inimico; ad hanc autem externam, quando proximus tibi veniam & pacem petit, opportunè obligaris, ſalva tamen juſtitia, ac jure; ad illam verò 42

verò internam semper teneris; Quoniam Dominus Jesus Matth. 6. expresse dicit: *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cœlestis dimittet peccata vestra:* Et quòd ex corde sit dimittendum patet ex aliis verbis sequentibus: *Sic & Pater vester cœlestis faciet vobis, si non dimiseritis de cordibus vestris.* ibi c. 18. -- II. Non est coarctandus offensus, ut statim post injuriam acceptam, (atrocem præsertim) det veniam, vel pacem externam petenti, sed sufficit, ut promittat, se daturum tempore opportuno ad judicium prudentis viri: excluso semper omni odio deliberato, & appetitu voluntario vindictæ privatæ; & tunc dilatio reconciliationis externæ non erit signum inimicitiæ, sed potiùs judicium infirmitatis naturæ humanæ. Est enim supra humanam fragilitatem velle cogere offensum, notabiliterque læsum ad positivam, & perfectam reconciliationem faciendam, adhuc recenti vulnere accepto, & nedum sedata animi perturbatione, cordisque afflictione. Magna hìc requiritur vis Divinæ Gratiæ, ad quam assequendam necessaria est Oratio ad Christum Crucifixum, qui Patrem Æternum oravit pro suis crucifixoribus, & inimicis dicens: *Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.* Luc. 23. -- III. Nullus tenetur ex præcepto Charitatis remittere inimico jus suum ad sibi satisfaciendum, vel compensandum pro injuria, vel damno illato; ergo si inimicus, qui te offendit contra justitiam, tibi non offerat debitam satisfactionem, poteris illam exigere intra, vel extra Judicium; & ad hunc finem licitè differre poteris reconciliationem, pacemque externam, quousque tibi satisfaciat pro viribus suis arbitrio Judicis, vel boni viri.

43 ℞. *III.* Inimicitia gravis voluntariè continuata absque reconciliatione saltem interna, & cordiali, &, cùm opus est, etiam externa, est unum continuum peccatum mortale, secundùm omnes Catholicos DD. Quia inimicitia nil aliud est, quàm odium continuum, aversio diuturna, indignatio, & malevolentia adversus proximum; ergo continuum peccatum, saltem habitualiter, & dispositivè, quod constituit hominem in manifesto damnationis statu.

Unde *Regula pro Confessariis* est ista infallibilis, quòd pœnitentem, vel confitentem in aliqua inimicitia gravi perseverantem, nolentem reconciliari proximo, nec ex animo deponere odium, rancorem, aversionem, vindictam injustam: vel recusantem exhibere proximo, etiam inimico communia Charitatis, & amoris signa, absolvere non possunt sub peccato Sacrilegii tam ex parte Confessarii absolventis, quàm pœnitentis absoluti. Est nimis certum, & clarum. Quia talis pœnitens pessimè dispositus obicem formalem ponit Gratiæ Sacramentali; ergo est incapax absolutionis, etiam in articulo mortis. Et quoad praxim in hac materia (imò & in omni materia morali, & practica) videndus, & addiscendus est liber parvus mole, magnus virtute P. Pauli Segneri, qui inscribitur *Il Confessore Instruito c.* 11. -- Et examinandi sunt pœnitentes, ut omnes DD. insinuant, ad hoc, ut valeat Confessarius judicare de recta, & sufficienti dispositione ipsorum, maximè in hoc facto de reconciliatione, & condonatione inimicitiæ; nam multæ reperiuntur reconciliationes verbales, non veræ, & sinceræ; ut cum communi SS. Patrum, & DD. observat P. Sporer *tom.* 1. *tr.* 2. *c.* 6. *sect.* 3. per totam.

Quæro XV. *Quænam est differentia inter Offensam, Injuriam, & Damnum?*

℞. Hæc; nam *Offensa* est læsio, seu irritatio voluntatis alterius ad indignationem, aversionem, iram, & vindictam. Et est peccatum contra Charitatem proximi. Quando autem *Offensa* fit cum læsione juris alterius, tunc speciali nomine vocatur *Injuria:* quæ est læsio juris alterius. Hæc autem injuria potest fieri absque damno alterius; nihil scilicet auferendo, quod suum erat: & tunc dicitur *Injuria simplex:* V. G. si quis alicui contumeliam inferat in verbis indignatione plenis: vel in facto, committendo adulterium cum uxore illius, nulla prole procreata; nam verbis contumeliosis læditur jus alterius ad suum honorem: facto verò adulterino læditur jus alterius ad uxorem suam; 44

nullum tamen damnum reale infertur; ideoque est *Injuria* simplex, seu non damnosa; est tamen contra Justitiam, pro qua debetur aliqua satisfactio: & in foro externo datur ei actio injuriarum pro ea satisfactione. Damnum tandem, seu injuria damnosa, seu damnificatio injuriosa est læsio specialis, & stricti juris alterius per ablationem alicujus, quod suum erat in bonis Animæ, Vitæ, Famæ, & Fortunæ; & huic debetur non solùm satisfactio *pro Injuria*; sed & restitutio, seu compensatio pro damno illato. V. G. Quis occidit maritum Bertæ, ultra injuriam, & offensam, eam etiam damnificat in bonis fortunæ, & familiæ, quam non potest alere; Berta tenetur remittere offensam, non autem injuriam damnosam sibi, &c.

45 Quare, ut dixi, tenemur utique condonare offensam, non autem injuriam damnosam; Ratio est; quia Charitas obligat nos remittere proximo malum ipsi indebitum, non item bonum nobis de jure debitum; atqui sola offensa, aversio, indignatio, & malevolentia, qua proximo tuo malè vis ad odium, & vindictam injustam, & malum indebitum inimico, ut proximo; satisfactio verò tibi (pro injuria facta) debita, & maximè restitutio, vel compensatio pro damno tibi illato per injuriam damnosam, est bonum tibi debitum ex justitia; ergo hoc debitum non teneris remittere, sed justè exigere potes; Nam non obligaris inimicum diligere extra terminos justitiæ, & charitatis erga te ipsum. Marchant *tom.* 2. *tract.* 2. *tit.* 4. *sect.* 2. *q.* 1. §. 3. cum communi DD. Valentia, Reginaldus, Bassæus, Lessius, Suarez, & alii, quos citat, & sequitur Sporer *tom.* 1. *tract.* 2. *cap.* 6. *sect.* 2. §. 2. -- Quinimò actionem Criminalem ad justam sceleris vindictam instituere potes contra Reum, ut docet Laymann. *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 3. *num.* 3. Hoc tamen periculosum est: eò quòd pauci inveniuntur, qui in tali casu solùm justitiam, bonum commune, & mali justam punitionem spectent, & affectent, quin potiùs cupiditatem propriæ vindictæ, & expletionem odii in ipsum inimicum veraciter intendant. Et consequenter Confessarius consulere debet pœnitentes, quos viderit inclinatos ad odium, & vindictam, ut propter amorem Jesu Christi Crucifixi abstineant se ab omni actione criminali, ubi non intervenit damnum notabile in bonis suis corporalibus, vel temporalibus.

Quæro XVI. *An teneamur ex Charitate impedire malum proximi?*

℞. Omnis homo titulo, ac præcepto Charitatis communis tenetur impedire malum proximi sui, non tantùm spirituale, (quod est peccatum, vel peccandi periculum) sed etiam quodvis malum injustum corporale, Vitæ, Famæ, Fortunæ: quando absque proprio detrimento potest: & quando, & quoties necessitas, vel miseria proximi exigit, & nullus alius sit, qui possit, aut velit ei succurrere. Quia *bonum facere, & malum impedire* æquipollent: adeòque sicut omnis, qui commodè potest, tenetur ex Charitate proximo suo bonum facere in omni extrema, vel gravi necessitate ejus, spirituali, & corporali: ita & malum ejus injustum, vel injuriam damnosam impedire tenetur sub mortali, juxta universalem legem naturalem: *Quod tibi vis fieri, fac & tu alteri:* Et Divinum mandatum: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* -- Et olim Ecclesiasticus. *cap.* 17. *Et mandavit Deus unicuique de proximo suo.* -- Ex communi, Marchant. *cit.* §. 4. & post illum Sporer *cit. cap.* 6. §. 2. *sect.* 1. *n.* 25. 46

TRACTATUS XIX.

DE ELEEMOSYNA CORPORALI, & Spirituali erga proximum.

QUæro I. *Quid est Virtus misericordiæ?*

1 *Respondeo:* Est Virtus Moralis Charitati Theologicæ valdè affinis, quæ sic à D. Augustino definitur: Misericordia est alienæ miseriæ in corde nostro compassio, qua utique, si possumus, subvenire compellimur: *supple:* miseriæ proximi: Hujus eximiæ virtutis actus externus generatim dicitur *Eleemosyna:* quasi miserans subventio. Et quia homo constans Anima, & corpore, potest in utraque parte miseriam pati, & misericordiæ subventione indigere, hinc duplex est Misericordia, *corporalis, & spiritualis:* Et opera ejus duplicia, corporalia nempè, & spiritualia; atque utrinque communiter à Sanctis Patribus enumerantur septem, de quibus latissimè S. Thomas 2. 2. q. 32. *art.* 2. *& seqq.*

2 Opera misericordiæ corporalia sunt hæc. I. Pascere esurientem. II. Potare sitientem. III. Vestire nudum. IV. Visitare infirmum. V. Redimere captivum. VI. Colligere peregrinum. VII. Condere, vel sepelire mortuum. Unde Versus: seu Verba.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Quæ omnia comprehenduntur sub nomine Eleemosynæ corporalis. -- Opera Spiritualia misericordiæ sunt ista. I. Docere ignorantem. II. Consulere dubitanti. III. Solare mœstum. IV. Corrigere, & castigare errantem. V. Ferre, vel tolerare onerosum. VI. Remittere injuriam. VII. Orare pro vivis, & defunctis. Unde Versus: vel Verba.

Doce, consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Quæ pariter omnia includuntur nomine Eleemosynæ spiritualis. In præsenti verò agemus de Eleemosyna corporali strictè capta, prout cadit sub præcepto: postea de Correctione fraterna.

Quæro II. *Quid est Eleemosyna corporalis?*

℞. Sic definitur à S. Thoma. Est opus misericordiæ, quo datur aliquid indigenti ex commiseratione propter Deum. Ubi advertendum, quòd hæc definitio competit soli eleemosynæ meritoriæ apud Deum: adeòque consideratur ut opus misericordiæ imperatum à Charitate; Nam si consideretur ut actus solius Virtutis moralis misericordiæ, potest sic describi: videlicet: Eleemosyna corporalis est opus miserationis, & beneficentiæ in proximum, quo sublevatur miseria alterius ex commiseratione naturali. 3

Certum autem est, Eleemosynam, ut imperatam à Charitate esse de consilio, utpotè opus valdè meritorium, Deo gratissimum, maximè satisfactorium, & impetratorium, quo nil sæpiùs in Sacris Scripturis commendatur, eique præstantissimi effectus tribuuntur, ut videre est in lib. Tobiæ cap. 4. & 12. *Quoniam eleemosyna à morte liberat, purgat peccata, facit invenire misericordiam, & vitam æternam.* Et Matth. 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur:* De cujus uberrimis fructibus pleni sunt libri, & Historiæ Sacræ: inter quos legendus est ille, cui titulus: *La causa de Ricchi limosinieri verso li poveri:* compositus à P. Pinamonte. At hìc loquimur de Eleemosyna corporali moraliter capta, prout est actus Virtutis Moralis Misericordiæ erga proximum. Et sic. 4

Quæro III. *An detur præceptum positivum de eleemosyna facienda?*

℞. Ultra præceptum Naturale, datur etiam Divinum positivum mandatum, quo obligantur Divites ad dandam aliquando eleemosynam juxta rationem necessitatis alienæ, & facultatis propriæ. Hoc est certum apud omnes 5

nes Theologos. Probatur nihilominus; De præcepto Naturali constat; nam generale, & primum illud principium, ac præceptum lumine naturali cognitum: *Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis:* includit hoc speciale de eleemosyna facienda: Quilibet enim in vera necessitate constitutus optimo jure naturæ vult, & exigit, ut sibi subveniatur ab habente facultatem: ergo &c. -- Præceptum autem Divinum positivum, præter mandatum toties repetitum: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* frequenter & severè fertur in Divinis Scripturis utriusque Testamenti; & signatim Proverb. cap. 21. *Qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur* -- Ecclesiast. 4. *Eleemosynam pauperis ne defraudes: & oculos tuos ne transvertas à paupere: Animam esurientem ne despexeris: & non protrahas datum angustianti, &c.* -- Deuteronomii cap. 15. *Ego præcipio tibi*, dicit Dominus Deus tuus, *ut aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi, qui tecum versatur in terra.* -- Lucæ cap. 11. *Verumtamen quod superest date eleemosynam.* & cap. 16. in Parabola Epulonis: *Mortuus est Dives, & sepultus est in inferno.* Quia eleemosynam Lazaro pauperi negavit. -- Et Matthæi cap. 25. *Ite maledicti in ignem æternum:* Quare damnantur? *Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare &c. Quamdiu non fecistis uni de Minoribus his, nec Mihi fecistis.* Ergo, ut observant Sacri Expositores, multi damnantur ex peccato omissionis eleemosynæ, & consequenter eleemosyna cadit sub præcepto Divino &c.

6 ℞. *II.* Obligatio eleemosynæ à duobus capitibus pendet, nimirùm à *necessitate proximi & à possibilitate Divitis:* seu ex parte Dantis, ut habeat bona aliqua sibi superflua, & ex parte Accipientis, ut habeat veram aliquam necessitatem. Explico singula capita.

7 *Ex parte Dantis.* Bona quis habere potest necessaria, & superflua sibi. *Bona necessaria sibi*, sunt quæ requiruntur necessariò ad conservandam vitam propriam, & familiæ suæ: ut congruus victus, vestitus, & domicilium pro se, & suis domesticis; & hæc dicuntur *necessaria Naturæ, seu Vitæ.* Item Bona alia necessaria sunt statui personæ, ea nempè, quæ ad decentem conservationem status, officii, & conditionis talis personæ pertinent: Ut conditio Civis, Nobilis, Equitis, Doctoris, Senatoris, Principis &c. Istæ enim personæ habent jus ad statum, dignitatem, & conditionem suam moderatè conservandam, & tuendam: ergo multa bona non necessaria *Naturæ*, censentur necessaria *Statui.* -- Dixi *moderatè conservandam* ad excludendum abusum nostri sæculi, quo Nobiles quidam insatiabiles divitiis apparent, & summum quemque luxum reputant esse de ratione status, & conditionis suæ.

Hæc necessaria Naturæ, & statui extenduntur non tantùm ad necessitatem 8
præsentem, & quotidianam, sed etiam ad imminentem, & futuram, quæ communiter solet accidere, & moraliter certò accidit: Ut pro tempore futuræ infirmitatis, senectutis, educandæ, elocandæ, & dotandæ prolis &c. non item pro necessitatibus extraordinariis, vel imaginariis, quæ vix, vel nunquam accidere solent personæ, & statui, ut V. G. pro cæcitate, combustione domus, fame, sterilitate agrorum tuorum &c. -- Aliqui DD. extendunt hanc provisionem necessariorum etiam ad incrementum, vel augmentum status: quia (dicunt) expedit bono communi mutatio, & melioratio status. At si hoc pro rationabili necessitate concedatur Divitibus, vix invenies in Divitibus aliquid superfluum eorum statui, quia nunquam in eodem statu permanentes semper appetunt altiorem gradum, pro quo omnia (aliàs superflua statui præsenti) sibi videbuntur necessaria: & sic facilè incident in propositionem duodecimam ex damnatis ab Innocentio XI. quæ sonabat sic: -- *Vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui: & ita vix aliquis tenetur ad Eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.* Ad eorum autem rationem responderi potest, magis expedire bono communi secundùm regulas Charitatis Christianæ expendere hæc superflua in pauperes, quàm in mutationem meliorem proprii

statūs; nam status semper in melius mutatur, quando Christianè vivitur; tunc autem sic vivitur, quando opus misericordiæ libenter exercetur. Unde S. Leo Papa serm. 13. de jejun. dicebat: *Qui pecunias, & opes suas multiplicare immodicis optat augmentis, hoc sanctum fœnus* (eleemosynæ) *exerceat: & hac usurarum arte ditescat.* — Et S. August. serm. 25. de verb. Dom. *Fœcundus*, ait, *est ager pauperum, cito reddit donantibus fructum; Qui enim dat pauperi, non indigebit.*

9 Ex dictis facilè colligitur, quænam sint bona superflua Naturæ, & Statui alicujus; Illa enim, quæ non sunt necessaria ad conservandam vitam tuam, & tuorum Parentum, filiorum, conjugis, & cæterorum tuæ familiæ, censenda sunt *superflua naturæ*. Illa verò, quæ omninò necessaria non sunt ad statum tuum præsentem moderatè conservandum, reputanda erunt *superflua statui*. Ergo ex parte Divitis, vel Dantis requiritur, ut habeat bona aliqua sibi superflua, ad hoc, ut teneatur sub mortali ad eleemosynam faciendam. Ex quibus autem superfluis bonis, an scilicet ex superfluis Naturæ, vel Statui facienda sit? videbimus statim.

10 *Ex parte Accipientis* requiritur vera aliqua necessitas: quæ triplex est solet. *Extrema* videlicet, *Gravis*, & *Communis*: quibus potest addi alia, *Quasi extrema*. Necessitas proximi extrema dicitur, qua periclitatur vita ipsa hominis, nisi ei succurras. Necessitas quasi extrema est, quando proximo certò imminet aliquod malum morti simile, & æquivalens in hominum æstimatione. Necessitas Gravis est, cui nisi succurras, vitam ægrè, ac valdè difficulter sustentabit: vel statu, ac dignitate sua justè acquisita privabitur. Necessitas tandem communis, seu ordinaria est qua pauperes mendicantes laborant, & omnes egeni, qui, duro licèt labore, ægrè tamen se, suosque quoquomodò sustentant: quales necessitates communiores, (verè nimis communes) hoc tempore innumeri patiuntur plebeii. — *Hoc adde*, vel adverte. Si necessitas communis opportunè non adjuvetur, faciliter evadet gravis: Et gravis pariformiter evadet quasi extrema: & quasi extrema transiet in extremam miseriam; ut nimis experientia docet.

11 ℞. *III.* Certum est, quòd habens bona solùm necessaria sibi quoad Naturam, vel Statum, numquam per se tenebitur facere eleemosynam proximo simili necessitate laboranti. Fundatur hæc resolutio in naturali ordine Charitatis, quo quilibet quoad bona ejusdem ordinis magis potest, (& quandoque debet) amare seipsum, quàm proximum.

12 *Quare infertur* I. Qui habet tantùm necessaria vitæ suæ, non tenetur dare eleemosynam proximo etiam in extrema necessitate constituto: aliàs ipsemet caderet in similem necessitatem. II. Qui habet solummodò necessaria statui suo, non tenetur cum æquali, vel simili detrimento sui status facere eleemosynam alteri in necessitate gravi posito: ob eamdem rationem. Nisi tamen iste alter egens esset Persona publica Reipublicæ valdè necessaria: quia tunc bonum commune proprio est præferendum. III. Multò minùs tenetur quis elargiri bona, suo statui omninò necessaria, pauperibus in communi necessitate repertis: ob eamdem causam. Imò ei non liceret hoc præstare egenis trivialibus, quoties redundaret in notabile detrimentum suæ familiæ, vel status; nisi tamen hoc vellet facere ex consilio Euangelico, cum spe, & fiducia recipiendi centuplum in hac vita, & magnam mercedem in Æterna vita: juxta Divinam promissionem Christi: *Marci cap.* 10. *v.* 30.

13 ℞. *IV.* Proximo extrema necessitate laboranti tenetur quisque sub mortali succurrere, non tantùm de bonis superfluis, sed etiam de aliquibus necessariis statui suo. — Omnes DD. Ratio est evidens: quia Ordo charitatis postulat, per se loquendo, & cæteris paribus, ut proximi vitam pluris faciamus, quàm dignitatem, & commoditatem proprii status: & multò pluris, quàm opes nostras simpliciter, & statui etiam superfluas. Hinc ajebat D. Ambrosius: *Pasce fame morientem; si non pavisti, occidisti.* Et Laymann probabiliter sentit, Divitem contra justitiam peccare, si pauperi in extrema famis necessitate non

non ſubveniat, ſed potiùs mori ſinat; quia pauper in tali caſu habet jus petendi panem, & neceſſaria ad vitam, quæ Diviti ſunt ſuperflua: & miſer ille vel expreſsè, vel virtualiter petit, quando manifeſtat propriam neceſſitatem: conſequenter ei injuria infertur, denegando: quia contravenitur juri ejus; nam in tali extrema neceſſitate omnia communia ſunt: ideſt, cuilibet integrum manet jus naturale ad habendum ea, quibus extremè indiget.

14 ℞. *V.* Habens ſuperflua Naturæ, & ſtatui tenetur ſub mortali facere eleemoſynam proximo gravem neceſſitatem patienti: quando ſciat talem neceſſitatem, & alius non adſit qui debeat, & poſſit, ac velit ſuccurrere. *Eſt communiſſima DD. ſententia.* Ratio eſt: quia lex charitatis obligat ſuccurrere proximo in vera neceſſitate, quando ſine noſtro gravi incommodo, vel detrimento poſſumus: tenemur enim diligere proximos, ſicut nos ipſos actu interno, & externo: ſeu *non tantùm verbo, & lingua, ſed opere, & veritate.* Sed qui habet multa bona ſuperflua ſibi poteſt facilè ſuccurrere: ergo tenetur. *Adde:* Quòd ſi in tali neceſſitate gravi nullus ſuccurrat, proximus noſter ſæpè cadet in extremam miſeriam. Unde Sacra Scriptura tam ſtrictè præcipiens eleemoſynas in neceſſitate proximi, non facit mentionem extremæ tantùm neceſſitatis proximi, ut nimirùm intelligatur omnis vera, & gravis neceſſitas, prout ubique intelligunt, & docent Sancti Patres; aliàs de raro facienda eſſet eleemoſyna à Divitibus, quia raro accidit extrema neceſſitas: ſicque præceptum Chriſti de ſuperfluis dandis pauperibus fruſtraretur, vel vix obligaret aliquando in vita; cùm tamen dicat Apoſtolus 1. ad Timoth. c. ult. *Divitibus hujus ſaculi præcipe, facilè tribuere, communicare* (bona ſua,) *theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Ubi S. Paulus inſinuat & præceptum, & facilem, ac frequentem actum tribuendi; ergo &c. Vide Laymannum *lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 6. qui citat multos, graveſque DD. -- Sporerium *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *ſect.* 2. §. 2. citantem alios. -- Bonacinam *diſp.* 3. *qu.* 4. *p.* 6. *n.* 4. *in Decal.* Maſtrium Moral. *diſp.* 10. *n.* 58. -- Examen Eccleſiaſticum P. Felicis Poteſtatis Panormitani *tom.* 1. *n.* 412. -- Toletum in Summa, ſeu Inſtructione Sacerdotum *cap.* 34. & 35. *lib.* 8. -- Videas, quæſo, Toletum Eminentiſſimum hanc materiam *ibi cap.* 35. Eminentiſſimè tractantem. -- Anacletum Moral. *tract.* 4. *diſt.* 4. *q.* 4. *n.* 42. Et tamdem vide, ſi habes, P. Marchantium fundatiſſimum *tom.* 2. *tr.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 2. *q.* 1. §. 2. *Appendice* 2. *De Eleemoſyna*, ubi, poſt ſextam propoſitionem, ponit Corollarium, in quo dicit: *Conſtat ſecundò*, qualiter inexcuſabilis ſit Dives Chriſtianus, qui ſciens, & videns pauperes fame, ſiti, nuditate, & aliis miſeriis confectos, ſub prætextu quòd alii adjuvabunt, etſi facultatibus ſufficientibus, imò abundantibus gaudeat, & ſine gravi detrimento ſubvenire poſſit, nihilominus opem, & operam, ac eleemoſynam denegat: mea ſententia: quòd, quamvis plures ſint, qui ſciant, & poſſint ſuccurrere, ſi nullus ex illis faciat, exiſtente gravi, vel quaſi extrema neceſſitate proximi, omnes peccant mortaliter: quia ſinguli præcepto charitatis in re gravi non ſatisfaciunt, dum obligantur.

℞. *VI.* Habentes bona ſimpliciter ſuperflua Naturæ, & Statui ſuo, etiam ſub mortali tenentur quandoque facere eleemoſynas pauperibus communem tantùm neceſſitatem patientibus. *Eſt probabilior, Sanctis Patribus, & antiquis Theologis conformior, atque Sacris Scripturis conſentanea Sententia. Quoad probabilioritatem* probo. Illa ſententia eſt probabilior, quæ eſt conformior rectæ rationi; ſed hæc noſtra reſolutio eſt conformior rectæ rationi: *probo minorem.* Recta ratio dictat: *Quod tibi vis fieri, facito alteri:* Sed ſi tu eſſes unus ex pauperibus mendicantibus miſeram vitam ducens, utique optares, ut Divites quandoque tibi ſuccurrerent in neceſſariis ad victum, veſtitum &c. & ſi ægrotus jaceres, etiam peroptares, ut tibi medicamenta gratis donarent ob amorem Dei, vel ob naturalem compaſſionem. Eſtne verum? Utique. Ergo & Tu dives fac ſimiliter proximis tuis pauperibus: quia hoc eſt 15

magis conforme Legi naturæ, & recto dictamini rationis veræ, & sinceræ. Hæc ratio magis convincit intellectum purgatum ab amore divitiarum; ergo &c.

16 Probo, *quòd sit magis conformis SS. Patribus*. Nam Eminentissimus Toletus, qui optimè legit SS. Patres, dicit *lib.* 8. *cap.* 35. *n.* 2. hæc verba: Doctores Sancti damnant illos divites, qui in communibus necessitatibus non faciunt eleemosynam ex superfluis: ergo illos obligari sub præcepto, sentiunt. Adducam aliquot Sanctorum PP. testimonia. D. Hieronymus: *& habetur in Decret. dist.* 42. *c.* 1. Aliena, inquit, rapere convincitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur. -- D. Ambrosius: *& habetur dist.* 47. *Can. Sicut*. Non minùs, inquit, est criminis habenti tollere, quàm cùm possis, & abundans sis, indigentibus denegare. -- D. Augustinus in Psal. 147. Superflua Diviti necessaria sunt pauperi: aliena rapit, qui ista detinet. -- D. Basilius in Orat. in textum Luc. 12. *Destruam horrea mea:* loquens cum illo Divite sic ait: At tu nonne spoliator es, qui, quæ dispensanda accepisti, propria reputas? Est panis famelici, quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi servas; discalceati calceus, qui apud te marcescit; indigentis argentum, quod possides otiosum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quot dare valeres. D. Jo. Chrysostomus homil. 34. ad populum Antioch. Necessitatem nostram excedentia vult Deus nos facere necessaria proximo: & quæ inutiliter posita sunt, hæc vult benè distribui. Tuarum rerum, ò homo, dispensator es. Non ad hoc accepisti, ut in delicias absumeres, sed ut in eleemosynam erogares. Et D. Gregorius Papa 3. p. Pastoralis, admonit. 22. Incassum, inquit, se innocentes putant, qui commune Dei munus, alimenta scilicet terræ, sibi privatum vindicant. -- Vides, mi Lector, tot Sanctos DD. damnantes superflui retentionem sub mortali? Multum ergo timendum est de opinione contraria.

17 Et quòd nostra opinio sit conformis antiquis Theologis, probatur. Nam Azorius *p.* 2. *lib.* 12. *c.* 7. *quæst.* 4. dicit: Hæc nostra Sententia communi Theologorum, & Summistarum consensu recepta est: ibique citat solemniter multos DD. antiquos: & concludit asserendo, & probando, quòd hæc opinio est vera, & tenenda. Postea quærit, quidnam senserit de hac quæstione S. Thomas Doctor Angelicus? Et probat cum Cajetano, citando plura loca librorum D. Thomæ, quòd Doctor iste Angelicus stat pro nostra opinione in favorem pauperum. Deinde ipse Azorius *cap.* 8. *l. c.* cum D. Thoma sentit, & concludit idem, dicens, quòd Divites sæpè sunt in malo statu, vel quia avari sunt, & lucri immoderati cupidi; vel quia ex nimio divitiarum amore eleemosynas denegant in communibus, & ordinariis indigentium necessitatibus; vel quia incidunt in periculum subtrahendi eleemosynam etiam in extremis, vel quasi extremis, vel gravibus egentium necessitatibus: *adde:* vel quia opprimunt, aut angariant pauperes, laborantes, colonos, & artistas. -- Quare dixit Dominus Jesus Christus in Euang. Matth. c. 19. v. 23. *Amen dico vobis: quia Dives difficilè intrabit in Regnum cœlorum: Et iterùm dico vobis; facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in Regnum cœlorum.* -- Quia cupiditas divitis est venenum charitatis: glossat Lyranus.

Præterea P. Sporer *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *sect.* 2. §. 3. dicit: Ista opinio nostra est communissima Doctorum, præsertim Antiquorum (quos ibi citat,) & primo loco ponit D. Thomam; at locus ibi citatus, *qui est* 2. 2. *q.* 32. *art.* 5. non est ad propositum, ut legi in textu; potius citandus est D. Thom. quoad hoc, *in* 4. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 2. *quæstiunc.* 4. -- *& art.* 4. *quæstiunc.* 1. *& quodlib.* 8. *q.* 6. *art.* 12. *&* 2. 2. *q.* 87. *art.* 1. *ad* 4. *& q.* 118. *art.* 4. *in corp. & ad* 2. Ex his autem locis melior est in proposito ille *in* 2. 2. *q.* 87. *artic.* 1. *ad* 4. Ubi dicit: In nova leg. augentur Decimæ per hoc, quòd Dominus non solùm decimam partem, sed omnia superflua pauperibus jubet exhiberi, secundùm illud Lucæ cap. 11. *Quod superest, date eleemosynam.* -- Hoc unum adverto in libris Doctorum, & Theo- 18

Theologorum, & Summistarum Antiquiorum, quòd nullam aliam necessitatem distinxerunt præter *extremam*, & *non extremam*: Et quod dixerunt de *non extrema* intelligitur à modernis de *gravi*, & *communi* vera necessitate; Nam P. Angelus à Clavasio *in sua Summa Angelica V. Eleemosyna* §. 1. *in fine*, ait: Si quis habet aliquod superfluum non solùm sustentationi naturæ, sed etiam convenientiæ sui status, tenetur de illo facere eleemosynam, etiam si non invenirentur tales, qui essent in necessitate extrema. -- Et Sylvester *in sua Summa Summarum V. Eleemosyna* §. *vel q.* 1. *in fine*, ait: Habens superfluum ad decentiam sui status, tenetur dare sub præcepto, ubi adest necessitas decentiæ, licèt non adsit extrema. Et sic de aliis; ergo &c.

19 Quòd tamdem hæc resolutio sit consentanea Sacris litteris utriusque paginæ, patet ex textibus suprà relatis, quibus addo clariores sententias, 1. Joan. cap. 3. v. 17. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo Charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.* -- Et Jacobi Apostoli cap. 2. v. 14. *Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat, se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis: Ite in pace; calefacimini, & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?* -- Et Lucæ cap. 12. v. 16. Ubi loquitur Dominus de quodam Divite, cui ager uberes fructus attulit, nec habens ampliùs quò congregaret copiosissimam messem, dixit in corde suo: *Destruam horrea mea, & majora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi &c. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: Quæ autem parasti, cujus erunt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives.* Quem locum exponens S. August. homil. 7. lib. 50. homiliarum, dicit; *Divitem istum non ob aliud peccatum esse damnatum, nisi quia omnia sibi superflua retinebat:* & sic perituros sibi similes &c. Et pariter S. Basilius in homil. de illo divite, asserit, *quòd damnatus est, quia nesciebat, se ex præcepto teneri superflua distribuere in pauperes: ergo &c.*

Confirmatur ratione Theologica. DEUS omnium Pater, Dominus, & Provisor ordinavit, & voluit, ut in hoc mundo sint *Divites*, & *Pauperes*: illi superfluis abundent, isti necessariis egeant; sicque mira providentia divitias inæqualiter distribuit: ut Divites per opera misericordiæ, & Pauperes per patientiam Regnum Dei consequantur: juxta dictum Sapientis Prov. 22. *Dives, & Pauper obviaverunt sibi; utriusque operator est Dominus Deus*; Ergo contra voluntatem Dei peccant Divites, qui bona sibi, suisque superflua, pauperibus autem necessaria retinent, vel consumunt in pompam, luxum, & ludum; nam contra Divinam Providentiam ire nituntur, & totius Universi ordinem destruunt. 20

Objicies I. Si teneremus hanc viam, & opinionem, consequens esset, ut omnes Divites, qui, ultra id, quod necessarium est vitæ, & decenti statui suo, & suorum, bona superflua retinent, damnarentur; Atqui durus est hic sermo; ergo &c. ℞. cum Azorio *p.* 2. *lib.* 12. *c.* 7. Si Divites nullam unquam per annum eleemosynam dent egenis, & miseris petentibus, sine dubio damnabuntur: Secùs verò si aliquas eleemosynas pauperibus erogandas curent, quamvis non semper, vel non omnibus dent. Nos enim dicimus, & tenemus, Divites aliquando obligari ad eleemosynam præstandam pauperibus in communi necessitate constitutis; ergo non est durus hic sermo, nisi omninò avaris, & inhumanis divitibus, qui omnia sibi retinent. 21

Petes. Quando igitur eleemosyna est tantùm opus consilii, si Dives præcepto cogitur ad dandum in necessitatibus non solùm extremis, gravibus, & urgentibus, sed etiam communibus, & ordinariis? ℞. cum eodem Azorio *c.* 7. *q.* 6. Opus, & actum fore consilii, quando quis opulentus dat plus, vel pluribus, quàm debeat: aut quando libera- 22

raliter etiam non petentibus dat: aut quando in communi inopia non solùm dat mutuum indigentibus, sed etiam eleemosynam gratis, & amore Dei: aut tandem quando eleemosynam erogat etiam ex illis bonis, quæ aliàs essent sibi necessaria.

23 *Objicies II.* Non teneor ego Dives alicui erogare gratis bona mea, etiam superflua, quando vel prudenter existimo ejus necessitatem esse valdè levem, & tolerabilem, vel sublevandam esse, vel posse sublevari ab aliis ditioribus; ergo in communibus, & ordinariis necessitatibus proximorum numquam sub culpa gravi teneor ad eleemosynas. ℞. cum Sporerio *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *sect.* 2. §. 3. Quando ex dictis omittas opus misericordiæ quandoque; aliquando tamen facias, concedo tuam opinionem esse tolerabilem: sin autem, nego. Hoc est, si semper, vel quasi semper omittas eleemosynas, non possum tibi concedere, quòd non pecces mortaliter. Ratio est evidens ex dictis; Tum quia hæc tua existimatio te, tuosque condivites sæpè fallit, & obcœcat in grave damnum proximorum indigentium. Attende. In communi illa necessitate pauperum, moraliter loquendo, semper invenitur aliqua necessitas gravis. Et si nullus succurrat, necessariò orientur graves necessitates plurimorum, & deinde extremæ; quo casu omnes Divites certò sub mortali tenentur subvenire; ergo in necessitatibus communibus, & ordinariis quilibet dives aliquando tenetur subvenire, ne tales miseriæ crescant, & fiant graves, graviores, & gravissimæ. Quid dices ad hanc responsionem?

24 *Objicies III.* Plures, gravesque DD. me docent, in similibus communibus, & frequentissimis necessitatibus esse consilium, non præceptum dare eleemosynas; ergo tuta conscientia potero semper omittere &c. ℞. cum Toleto *lib.* 8. *c.* 35. *n.* 2. Multi quidem Doctores docent, nullum sub mortali teneri distribuere superflua extra necessitates proximi graves; tamen Doctores Sancti sentiunt contrarium, nempè etiam in aliis necessitatibus communibus unumquemque teneri ex præcepto; unde qui superflua habent, multum debent timere; Et Confessarii debent illis maximè consulere, ut distribuant superflua; ergo ob timorem istum non poteris tuta conscientia semper omittere opera misericordiæ valdè inculcata à Christo, & Sanctis Patribus, & Doctoribus antiquis.

Quæro IV. *An gravi necessitate laboranti satisfacere possis mutuando necessaria, an verò tenearis gratis eleemosynam dare?*

℞. cum Marchantio *tom.* 2. *tr.* 2. *tit.* 4. *sect.* 2. *q.* 1. §. 2. *appen.* 2. *dub.* 3. Si proximus tuus omninò sit pauper, & in omnimoda necessitate constitutus, teneris gratis subvenire. Quia tunc urget præceptum eleemosynæ, quæ est gratuita donatio, vel largitio charitativa ex natura sua. Si autem est pauper secundùm quid, & juxta præsentes tantùm circumstantias, tunc poteris per contractum venditionis, vel mutui ei succurrere. Explico. Titius aliàs dives in patria sua, dum moratur hìc extra patriam incidit in gravem, vel quasi extremam necessitatem: iste simpliciter, & omnimodè pauper non est, sed tantùm secundùm quid, & per accidens, ratione loci, & temporis præsentis, aut circumstantiis carceris, vel alterius accidentis: huic itaque non teneris purè gratis subvenire; sed vel mutuò, vel alio contractu, cum pacto, vel spe recipiendi tantumdem suo tempore, potes, & teneris succurrere; & sic de similibus. *Contrà:* Sempronius ex sua conditione est omninò pauper, nec habet unde vivat; & hìc, & nunc gravem patitur necessitatem, petitque à te auxilium, opem, misericordiam &c. teneris gratis eum juvare, & sublevare per eleemosynam; *Et sic de similibus:* -- Nam verè pauperibus debetur subsidium ex præcepto Naturali, & Divino titulo *Eleemosynæ:* aliàs destrueretur, & ad nihilum reduceretur illud expressum, & formale mandatum: *Quod superest, date eleemosynam.* (Vide etiam Azorium *part.* 2. *lib.* 12. *cap.* 9. *quæst.* 1. hanc difficultatem optimè resolventem.) Aliis autem personis, quæ per accidens gravem patiuntur necessitatem, debetur auxilium titulo

tulo *misericordiæ*, qui titulus expleri potest per aliud opus misericordiæ, ut puta per mutuum, commodatum &c. Neque enim *idem est misericordiæ opus facere, quòd eleemosynam largiri;* quia latiùs patet opus misericordiæ, quàm opus eleemosynæ; Etenim opus eleemosynæ est quædam distincta species misericordiæ in communi. Ex hac doctrina poteris multos resolvere casus.

Quæro V. *De quibusnam bonis facienda est eleemosyna?*

26 ℟. Sensus quæsiti præsentis non est, an sit facienda eleemosyna de bonis tantùm superfluis, an verò quandoque de necessariis; quia satis egimus de hoc superiùs; *num.* 11. 12. *& seqq.* Sed est sensus, an facienda sit de bonis propriis, vel alienis, de justè, vel injustè acquisitis? Unde pono has resolutiones breves?

℟. *I.* In extrema necessitate proximi quivis potest, & tenetur succurrere ex propriis bonis: & si propria non habet, etiam de bonis alienis. Quia Eleemosyna est quædam gratuita largitio; nullus autem potest alteri largiri, nisi quod suum est, aut de aliqua licentia ejus, cujus proprium est. In necessitate autem extrema, quoad usum necessarium, omnia sunt communia jure poli, seu jure naturæ: ergo &c. Unde deduces, quòd in hac extrema necessitate proximorum, si non succurrant Mariti, Parentes, Domini, Prælati &c. possunt, & debent succurrere Uxores, Filii, famuli, subditi &c. etiam illis invitis; tali enim casu essent irrationabiliter, & inhumaniter inviti.

27 ℟. *II.* Constitutus in extrema, vel quasi extrema necessitate potest licitè accipere, surripere, & abripere rem alienam, qua sublevet suam, & suorum egestatem, quando alio modo hìc, & nunc non valet talem necessitatem propulsare. Quia in articulo, vel periculo extremæ, vel summæ miseriæ, & necessitatis res corporeæ usui humano necessariæ evadunt communes; nam quamvis jure Gentium facta sit divisio bonorum temporalium, ut *hoc sit meum, illud tuum*, semper tamen manet jus naturale, & ordo, quo res istæ cunctæ sunt propter vitam hominum conservandam; Unde fit, quòd adveniente necessitate conservandæ vitæ hujus, vel alterius hominis, res, quæ proprium dominum habent, communes fiunt quoad usum; Ergo si ille dominus mihi non det rem necessariam simpliciter, possum eam accipere &c. quia jus habeo ad eam usurpandam.

℟. *III.* In gravi tantùm necessitate positus non possum licitè auferre rem necessariam mihi à Domino inscio, vel invito: & sic consequenter non licebit alteri de alieno, vel invito Domino, dare mihi subsidium eleemosynæ. Quia hoc prohibetur *in cap. Si quis de furtis*, cum Glossa ibi. Tum quia in sola necessitate gravi (multò minùs in communi) nullum jus habeo ad rem alienam: ergo si illam subripiam, committo furtum. -- Nec valet dicere: Dives tenetur de bonis sibi superfluis dare mihi eleemosynam; ergo si non dat, possum eam subripere: Quia, quando sunt multi gravem necessitatem patientes, & non potest ex eadem re omnibus subveniri, committitur arbitrio uniuscujusque dispensatio propriæ rei: ergo licet dives teneatur dare, non tenetur tamen tibi potiùs, quàm alteri dare. Vide propos. damn. la 36. ab Innoc. XI. 28

℟. *IV.* De alienis bonis incertis, seu certæ personæ non debitis, vel subjectis, quorum scilicet Dominus ignoratur, vel longè abest, ut ei restitui numquam moraliter possint, potest: & debet fieri eleemosyna pauperibus, sicut etiam de bonis malè acquisitis per usuram, & Simoniam. Sed tunc non est propriè eleemosyna, nec opus misericordiæ, sed quædam restitutio, & opus debitum ex justitia. -- De illicitè tantùm acquisitis: ut lucra meretricis, lenonis, siccarii, histrionis &c. eleemosyna fieri potest: & in necessitate vera proximi etiam debet fieri. -- D. Thomas: Laymann: Sporer: & alii &c. 29

℟. *V.* Quando debitor, ut creditor simul in extremam necessitatem devenerunt, 30

nerunt, debitor jure ipso cogitur ad solvendum creditori quod debet, & habet apud se; Quia duplici jure, ac titulo ea res creditori debetur: ratione nimirùm rei acceptæ, & ratione necessitatis extremæ. Alii tamen tenent oppositum: quia, dicunt, quoad usum talis res evasit communis: & quia melior est conditio debitoris, qui tunc possidet talem rem. -- Quid, si quis extrema egestate pressus abstulerit rem alienam, redacto quoque Domino illius rei in eamdem inopiam? Debet omninò restituere: quia sicut peccavit in auferendo, sic etiam peccat in retinendo; est enim violentus, non legitimus possessor. *Et in pari necessitate melior est conditio innocentis.* Azorius cum multis DD.

31 ℞. *VI.* Qui habet bona propria, & simul aliena, non potest ex alienis succurrere extremè indigenti; quia obligatio est tibi personalis, & realis, qui scis, potes, & teneris ex tuis bonis subvenire &c. Ex alienis enim esse liberalem, species furti est. Et Prov. 3. dicitur: *Honora Dominum de tua substantia.*

Quæro VI. *Quinam possint facere eleemosynam?*

32 ℞. Solùm ii, qui dandi, vel donandi jus, & potestatem habent. De licentia autem tacita, vel expressa Virorum suorum possunt Uxores moderatas dare eleemosynas de bonis communibus; nam de propriis extradotalibus nulla est difficultas. Idem dicendum de filiisfamilias in rebus parvis. Idem de famulis. Idem de Religiosis &c. Vide Azor. *part.* 2. *lib.* 12. *cap.* 10. Sylvest. *in Sum. V. Eleemosyna.*

Quæro VII. *Quibus facienda sit eleemosyna?*

33 ℞. Ex præcepto danda est eleemosyna solis, & veris pauperibus, qui suis manibus, labore, & industria operari, & lucrari non possunt, aut non inveniunt quid laborent. Etiam malis, peccatoribus, & inimicis pauperibus danda est; nisi tamen propter securitatem cibi, & victus justitiam negligerent; quia tunc subtrahenda esset eleemosyna. Maximè tamen danda est Religiosis personis, quæ voluntariam propter Christum paupertatem sequuntur. -- Deputatus ad distribuendum certa bona pauperibus in communi, distribuere potest inter pauperes suos consanguineos, nisi tamen alii in graviori essent necessitate. -- An verò qui fingit paupertatem, peccet accipiendo eleemosynam, & ad restitutionem teneatur? Dico: Quòd peccet, est certum; quia est causa efficax impediens subventionem verorum pauperum. Quòd verò teneatur restituere, vel dare aliis pauperibus veris; est dubium verumtamen si me practicè consulas, pro restitutione consulerem.

Quæro VIII. *Quo ordine largienda sit eleemosyna?*

℞. *I.* Tibi, tuisque conjunctis, consanguineis, & affinibus debes subvenire. 34
II. Amicis, notis, civibus. *III.* Extraneis: (cæteris tamen paribus) quia tanta posset est necessitas in extraneo, ut is noto, & conjuncto præponi deberet. Quare circa hoc discretionis ratio adhibenda est secundùm differentiam necessitatis, conjunctionis, Sanctitatis, & utilitatis personarum: quia multò sanctiori, & magis indigenti, & magis utili ad commune bonum (ut sunt Religiosi, & Religiosæ mendicantes) potiùs danda est eleemosyna, quàm personæ propinquiori, maximè si non sit multùm conjuncta, cujus specialis cura nobis immineat, & si necessitatem magnam non patiatur. Sylvester *in Summa V. Eleemosyna* cum D. Thoma, & aliis.

TRA-

TRACTATUS XX.

DE CORRECTIONE FRATERNA.

QUæro I. *Quid est correctio fraterna?*

1 *Respondeo*: Est admonitio conveniens, qua ex charitate, & misericordia proximum nostrum à malo culpæ, vel periculo peccati ad bonum honestatis, & virtutis convertere nitimur. Et est duplex. Una scilicèt ostensiva, & directiva tantùm, quæ dicitur propriè *Correctio*: & est admonitio fratris vel proximi, ut suprà definita est; & hæc pertinet ad omnes, tam subditos, quàm Superiores. Altera est coactiva, & punitiva, quæ vocatur propriè *Correptio*: estque punitio peccatorum à Superiore facta ad conservationem justitiæ: & hæc convenit solis Superioribus, & Prælatis. Ita Silvester *in summa*. Communiter tamen *correctio*, *&* *correptio* cum addito hoc *fraterna* pro eadem sumuntur. Explico primam definitionem.

2 *Est admonitio conveniens*: facta nimirùm cum debitis conditionibus, quæ sunt tres, ut scilicèt sit *secreta*, *charitativa*, *&* *opportuna*; ut videbimus. -- *Qua ex charitate*, *&* *misericordia*; Quia correctio fraterna est actus Charitatis volentis proximo bonum, maximè spirituale: & nolentis malum oppositum, adeòque conantis amovere illud pro posse. Et est actus misericordiæ spiritualis condolentis proximi miseriam veram, quæ est peccati malum, eamdemque pro posse conantis sublevare, vel tollere: juxta Psal. 140. *Corripiet me Justus in misericordia*, *&c.* -- *Nitimur convertere proximum &c.*; Quia finis ejus, qui corripit delinquentem, debet esse talis, ut intendat solam emendationem proximi, si jam peccavit, vel impedire ne peccet, si jam in periculo, vel procinctu peccandi existit. Et hoc ex motivo charitatis, & amoris proximi facere debet, juxta illud D. Augustini Sermon. 16. de verbis Domini. *Debemus*, inquit, *amando corrigere*, *non nocendi cupiditate*, *sed studio corrigendi*.

Quæro II. *Daturne præceptum de correctione fraterna facienda?*

℞. Affirmativè: & quidem duplex, 3
naturale nempè, & Divinum positivum *Præceptum naturale* patet; Nam sicut (ut vidimus) præcepto naturali obligamur sublevare proximi miseriam corporalem per eleemosynam: ita eodem præcepto multò magis obligamur ex charitate, & misericordia sublevare miseriam proximi spiritualem Animæ &c. Et sicut eleemosyna obligat nos quandoque sub mortali, ita à fortiori correctio fraterna. -- Præceptum verò Divinum positivum sæpissimè inculcatur à S. Scriptura. Eccl. 19. *Corripe amicum*, *ne fortè non intellexerit*, *&* *dicat*: *Non feci*: *aut si fecerit*, *ne iterùm addat facere*. *Corripe proximum*, *ne fortè iteret*. *Corripe amicum*: *Sæpè enim fit commissio*. *Corripe proximum*, *antequàm comminerìs*. -- Epist. 2. ad Thessalon. c. 3. *Nolite quasi inimicum* (fratrem peccantem) *existimare*, *sed corripite*, *ut fratrem*, & alibi; sed clarissimè Magister, & Dominus Jesus Christus in Euang. Matth. c. 18. v. 15. *Si autem peccaverit in te frater tuus*, *vade*, *&* *corripe eum inter te*, *&* *ipsum solum*; *si te audierit*, *lucratus eris fratrem tuum*; *&c.* Ubi per particulam istam *in te* non significatur solùm peccatum proximi commissum *contra te*; sed omne peccatum commissum, vel committendum *coram te*: idest, te vidente, aut te certò sciente; quia rectè hoc intelligitur etiam fieri *in te*, vel *contra te*, quia tibi scandalum ponit, vel saltem justam indignandi causam præbet; tum quia obligat te ad correctionem, ne ejus peccati fias particeps; unde mox subjungitur præceptum; *Vade*, *&* *corripe eum*. Sic explicant Glossa *in cap. Si peccaverit*: 2. qu. 1. Patres, & D.D. communiter cum D. Augustino serm. 16. cit. de verb. Dom.

Quæro

Quæro III. *Quandonam obligat nos hoc præceptum de fraterna correctione?*

4 ℞. *I.* Certum est, hoc præceptum, quia est affirmativum, non obligare semper, & ad semper, sed aliquando pro loco, tempore, & aliis circumstantiis. Tunc autem obligare censetur, quando simul concurrunt hæ circumstantiæ. I. Si adsit materia sufficiens. II. Si habeatur certa notitia peccati proximi. III. Si refulgeat spes emendationis. IV. Si opportunitas correctionis urgeat. Unam ex his conditionibus deficiente, non obligamur corrigere &c.. Explico singulas.

5 *Si adsit materia sufficiens.* Regulariter loquendo, non tenemur corrigere proximum nisi de peccato mortali commisso nondum emendato, aut quando est periculum moraliter certum de eo committendo. Ergo non tenetur quis (ut persona privata est) corrigere proximum de peccatis mortalibus, si sciat, vel prudenter credat, peccantem mox se emendaturum ex se; vel jam se emendasse; vel non adesse periculum reiterandi tale peccatum; vel proximum peccasse ex ignorantia invincibili. Laymann *cum Glossa in cap. cit. Si peccaverit, &c.*

6 *Certa notitia peccati.* Ut quis teneatur ad correctionem fraternam, debet certò scire proximum peccasse mortaliter, vel peccare velle. Ergo rejicienda sunt omnia judicia temeraria, suspiciones, dubia, & rumores incerti de tali, vel tali peccato proximi; quia hæc potiùs sunt contra charitatem, imò & justitiam; & si credantur, atque ex his conjecturis proximus corrigatur, læditur fama ipsius. Multò minùs ex professo in aliorum vitam, & mores debet privatus, & subditus inquirere, scrutari, reflectere, & attendere, ad finem corrigendi; nam hoc est officium proprium Superiorum.

7 *Spes emendationis.* Necessariò requiritur, ut habeas certam, vel saltem probabilem spem emendationis, & fructus in corrigendo fratre tuo. Nam cessante fine, cessat ratio operandi propter talem finem; finis autem correctionis fraternæ, est (ut vidimus) emendatio, & utilitas correcti: qua desperata, frustrà fieret correctio, imò sæpiùs obesset, si fieret, ut docet experientia. Unde ratione hujus conditionis deficientis excusantur plerique non magnę perfectionis, vel authoritatis homines à correctione facienda. Et minùs tenetur privatus corrigere peccantem, quando prævideatur deterior inde futurus; vel exarsurus odio, ira, vindicta; vel correctionem suam contempturus; vel audaciùs peccaturus; ut dixit Sapiens Prov. 9. *Noli arguere derisorem, ne oderit te.*

In hac conditione excipiuntur Superiores, & Concionatores, quorum officium postulat præstare quantum præstare possunt in corrigendis vitiis, & peccatis subditorum, & populorum, non solùm ex charitate ad ipsorum bonum particulare, sed etiam ex justitia ad bonum commune, etiamsi talis correctio non prodesset, sed obesset correpto; quia semper aliis prodest, vel potest prodesse publica peccatorum correptio; juxta dictum Apostoli 1. ad Tim. 5. *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Et 2. ad eumdem 4. *Prædica verbum, insta opportunè, importunè; argue, obsecra, increpa &c.* Sed de hac correptione hìc non loquimur, ubi agimus tantùm de correctione fraterna, & privata, quæ fit in gratiam ipsius correcti. 8

Opportunitas correctionis; Attendendæ enim sunt omnes circumstantiæ personæ, modi, temporis, & loci, ut opportuna, & utilis sit correctio. I. *Personæ.* Nempè ex parte personæ corripientis, & correptæ. *Corripientis*; Ut ipse corrigens idoneus prudenti judicio censeatur ad hìc, & nunc corrigendum hunc peccatorem; Ad hoc autem, ut quis sit idoneus ad corrigendum, non requiritur, quòd sit par, vel æqualis corrigendo; nam etiam inferior Superiorem peccantem corrigere potest, & debet; nisi adsit alius magis idoneus ad hoc. Ubi enim adest magis aptus, non tenetur minùs aptus corrigere &c. Benè quidem requiritur, quòd sit immunis à delicto, quod vult in alio corrigere. Si enim esses in simili, vel majori peccato constitutus, qua fronte posses corrigere proximum? Tibi fortè diceret: 9

Medice,

Medice, cura te ipsum. Munus correctionis proprium est Justorum, ut dicit Propheta Psal. 140. *Corripiet me Justus*. &c. Nihilominus in defectum aliorum magis idoneorum etiam peccator tenetur corrigere peccantem; ita tamen ut in tempore correctionis peccatum ejus non appareat, sed emendatum sit, vel emendetur antequàm alius corrigatur.

10 *Ex parte verò personæ corrigiendæ* attendenda est opportunitas loci, temporis, & modi: *Loci*, ut fiat correctio in privato loco, ne proximus nimiùm confundatur coram aliis: *Temporis*, ne statim fiat post patratum delictum, aut ne fiat quando peccator est conturbatus, vel alia passione agitatus: *Modi*, ut correctio fiat verbis charitate, & discretione plenis. *Verba ligant homines, taurorum cornua funes*. Aliter enim corripiendus est inferior, aliter æqualis, aliter superior, aliter doctus, aliterque ignarus. Charitas te docebit. Ora Deum, spera in eo, & ipse tecum erit.

11 Ad prædictam opportunitatem reducitur etiam commoditas personæ corrigentis: Ut scilicèt quis commodè possit facere correctionem absque suo gravi incommodo, vel periculo; Nemo enim privatus tenetur corrigere peccantem cum tanto rigore, ut ipse exponatur discrimini gravis alicujus mali, vel mortis: nisi fortè in extrema necessitate proximi: v. g. Si corrigendus esset moriturus in peccato mortali, & corrigens esset in statu gratiæ, cum probabili, vel certa spe salutis Animæ illius.

Ita *Sporer*, Busembaus, Sotus, Navarrus, *& alii*. – At multi D. D. tenent, etiam cum gravi tuo incommodo corporali, imò & periculo vitæ te esse obligatum corrigere peccantem, si scias, profuturam esse tuam correctionem fraternam alicui, ut à peccato diuturno liberetur, & non adesse alios, qui faciant, aut velint facere hujusmodi charitatem. Quia, dicunt, vita spiritualis proximi præferenda est vitæ nostræ corporali. Ita Azorius *p. 2. lib. 12. c. 15. q. 3.* Toletus *lib. 4. c. 10. n. 2. in fine*. Et Angelus *in summa* Angelica *v. Correctio fraterna*, §. 1. Ubi dicit: Secundò potest omitti cum peccato mortali, quando scilicet homo sperat posse fratrem à peccato trahere, & tamen propter incommodum corporale, vel temporale omittit; quia tunc ordinem charitatis pervertit, plus diligens bonum temporale suum, quàm Animam proximi. Certum tamen est; quòd qui facilè potest impedire peccatum mortale fratris, vel proximi sui, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. Ita Laymann, Suarez, Sanchez *moral. lib. 6. cap. 18. & alii*.

Ex dictis colligitur. I. Quòd, positius omnibus supra explicatis conditionibus, quilibet homo, etiam privatus sub mortali tenetur corrigere peccantes & certò mortaliter peccat, omittens, quando facilè, & commodè corrigere potest. II. A multis D. D. excusantur saltem à mortali qui ob naturalem timorem, verecundiam, pusillanimitatem &c. omittunt quandoque correctionem fraternam; *Item* qui non advertunt, se ad hoc tam strictè obligatos esse: vel se minùs idoneos existimant III. Apud privatas personas, maximè idiotas, & sæculares non adeò sæpè currit hæc obligatio gravis: quia rarò concurrunt omnes simul conditiones &c. IV. At sæpè apud superiores tam Sæculares, quàm Regulares, & Ecclesiasticos currit hæc obligatio: quippè qui invigilare, & explorare tenentur super vitam, & mores suorum subditorum: duplicique titulo, Charitatis nempè, & Justitiæ ad corrigendos errores non solùm graves, verùm etiam leves, & frequentes suorum filiorum, & subjectorum, maximè tenentur, ut communiter docent D.D. *cum* D. Thoma *2. 2. qu. 33. art. 2. & seqq.* – Silvestro, Angelo, Laymann, Mastrio, Sporerio &c. 12

Quæro IV. *Qualis ordo servandus est in correctione fraterna facienda?*

℟. *I.* Modus, & ordo servari debet, qui exprimitur in Euangelio Matth. c. 18. nempè, ut monitio, sive fraterna correctio sit secreta. *Corripe eum inter te, & ipsum solum*. Et si hæc correctio non sufficiat, iterùm fiat alia coram testibus. *Si te non audierit, adhibe te*. 13

be tecum adhuc unum, vel duos &c. Et si frater istis modis non emendetur, dicatur Superiori Ecclesiæ. *Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ.* Et tandem si non resipiscat, habeatur pro incorrigibili. *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* -- Ratio hujus ordinis, Divinique mandati fundatur in Jure naturali *de non nocendo proximo*: & ut correctio fiat, quantùm potest, cum minimo damno proximi; hoc autem fit, servando dictum ordinem; ergo est obligatio ex se gravis de tali ordine servando; nisi adsit causa urgens non servandi, ut videbimus.

14 ℞. *II.* Primus modus de secreta correctione *inter te, & ipsum solum*, obligat in peccatis secretis, & occultis, non autem in publicis, & manifestis; quia peccata secreta secretò, publica verò etiam publicè debent argui; Nam, ut inquit S. August.; *Si solus nosti, quia peccavit in te*, (idest te solo conscio, & teste) *& eum vis coram aliis arguere, non es corrector, sed proditor.* -- Ergo quandocumque peccatum proximi est occultum, nec Communitati specialiter perniciosum, nec in damnum tertii cadens, & correctio secreta satis profutura ad emendationem peccantis speratur, adhibenda est correctio secreta: Et, ea prætermissa, ascendere ad alium modum, & ordinem correctionis, mortaliter illicitum est; quia tunc non esses corrector, sed proditor: nam injustè infamares proximum in materia gravi.

15 ℞. *III.* Quòd si tibi valdè probabile videatur, correctionem secretam nil, vel non satis profuturam, vel subesse periculum relapsus, pejorisque peccati, & maximè in damnum tertii, vel Communitatis, tunc licitum tibi erit, omittere secretam correctionem, & adhibere testes, vel etiam denunciare delinquentem Superiori, ut ipse paternè, & charitativè meliùs corrigat &c.: & efficaciùs provideat &c. Qui tamen in terminis meræ correctionis fraternæ sistere debet, nec pro tunc ad punitionem publicam procedere potest; ut docent communiter D. D., & ratio ipsa naturalis dictat, & charitas mandat.

℞. *IV.* Quando quis spontè cedit 16
Juri suo, & permittit, ut defectus sui immediatè denuncientur Prælato, (ut Patri) tunc etiam licitè prætermittitur primus, & etiam secundus gradus ordinis correctionis fraternæ; quia volenti, & talem Religionem Ordinem, ac Regulare Institutum scienter suscipienti cum tali onere, nulla fit injuria: ut (ex Constitutionibus, & Statutis à Romano Pontifice confirmatis) accidit, & fit in nonnullo Regularium Instituto.

℞. *V.* Quotiescumque peccatum 17
proximi tui, etiam aliàs secretum, futurum est perniciosum Communitati, Reipublicæ, vel Ecclesiæ, (ut V. G. Proditio, conspiratio, hæresis, & omnes casus in Edicto Sancti Officii Inquisitionis) denuntiare debes Superiori, vel ei, ad quem spectat tale malum avertere, impedire, & punire &c. Ratio est, quia in tali casu correctio fraterna, & secreta non urget, benè quidem correptio punitiva, coactiva, & publica ad conservationem justitiæ, & boni communis. Tum quia bonum totius Communitatis præferendum est bono privato: & aversio mali communis præferenda est aversioni mali privati. Tum quia, ut experientia docet, in similibus casibus correctio fraterna non prodest, nec sufficit ad impediendum maleficium futurum, & imminens Communitati. Tum quia tale peccatum non nocet solùm peccanti, sed omnibus; ergo non ei debetur sola correctio, sed correptio propriè capta. Tum denique quia sic mandarunt Summi Pontifices in casibus similibus, ut nimirùm non præmittatur correctio fraterna, sed statim fiat denuntiatio ad Superiores Ecclesiæ; hoc ultimum probatur meliùs sic.

Nam Alexander Papa VII. in Decre- 18
to incipiente, *Licèt aliàs* &c. edito de anno 1660. declaravit, omnes, qui sciunt aliquem esse hæreticum, vel etiam leviter suspectum de hæresi, teneri ad eum denuntiandum Ordinario, vel Inquisitori, nulla etiam præmissa Correctione fraterna. -- Et Gregorius XV. in Bulla incipien. *Universi Dominici gregis.* data anno 1622. expressè mandat omnibus

bus Confessariis, ut suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis Confessariis sollicitatos ad inhonesta, admoneant de obligatione denuntiandi sollicitantes Inquisitoribus &c. quòd si hoc officium admonendi prætermiserint, vel pœnitentes docuerint, non teneri ad denuntiandum &c. pro modo culpæ puniantur ab iisdem Inquisitoribus. -- Ergo Papa vult in his delictis tam enormibus, ac Ecclesiæ Dei tam perniciosis, ut non præcedat fraterna correctio, sed statim fiat denuntiatio. -- Et tandem Alex. VII. anno 1666. damnavit inter alias hanc propositionem n. 5. dicentem: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis*. Quare non potes probare? Quia tibi soli notum est ejus delictum. Ergo delicta hujusmodi occulta non petunt correctionem, sed punitionem: non fraternam admonitionem, sed judicialem denuntiationem. V. P. Vinc. Candidum, *disquisit.* 5. *art.* 2. *dub.* 5. -- Felicem Potestatis *tom.* 2. *num.* 257.

19 ℞. *VI.* Ubicumque peccatum proximi mortale inemendatum manet, & secreta admonitio inutilis omninò videtur, denuntiandum est immediatè Superiori, ut Patri, non ut Judici; Nam opus est, ut bonum verum proximi, quod est ejus emendatio, est salus animæ, procuretur per medium magis efficax, & minùs confusibile, quàm fieri possit. Tum quia Prælatus, vel Superior præsumitur magis idoneus ad fratrem, vel proximum corrigendum, & juvandum, quàm alii; ergo &c.

20 ℞. *VII.* Quando peccatum proximi vergit in damnum Tertii: Si detrimentum, quod Tertio infertur, præponderet famæ peccantis; tunc vel Tertius est admonendus, ut caveat, vel Superior, ut emendet. Ratio est, quia Charitas ad omnes habenda est, & sic postulat fieri; Neque enim teneor servare famam peccantis in majus detrimentum alterius proximi. Quod à fortiori dicendum, & agendum est, quando peccatum occultum proximi serpit in grave detrimentum plurium, & fraterna correctio non est sufficiens ad impediendum efficaciter damnum secutu-rum. Ratio est evidens: quia ordo præscriptus in Euangelio in his casibus nequit servari sine damno Tertii, vel plurium: & proximi fama non potest commodè servari absque præjudicio aliorum. Tum quia plurium salus debet præferri famæ unius: & Euangelica correctio intelligenda est obligare, ubi, & quando aliud non obsit ex parte objecti, materiæ, & aliarum circumstantiarum, Et tandem quia melius est consulere conscientiæ, quàm famæ proximi; ergo &c.

Ex dictis colligitur verus ordo practicè servandus in hac materia perdifficili; nempè I. Peccans secretò in damnum sui ipsius monendus est secretò semel, vel pluries, quamdiù spes de correctione habetur probabilis. II. Dicatur Prælato ut privatæ personæ, velut testi potenti, & adjuvanti. 3. Inducantur alii testes, si emendatio probabiliter speratur. IV. Denuntietur Prælato Ecclesiæ, aut personæ publicæ. -- Quando autem peccatum proximi est in damnum Tertii, & aliorum, si admonitio secreta non sufficiat, denuntietur Superiori, ut Patri, deinde ut Judici. -- Et tandem ubi peccatum est publicum, denuntiandum est Superiori, vel ut Patri, vel ut Judici secundùm exigentiam causæ. 21

Tandem ex dictis discooperitur velata illa charitas multorum, qua proximi peccata, quæ vergunt in perniciem, & ruinam Patriæ, Communitatis, Status Ecclesiastici, Religionis, Monasterii &c. putant, sibi licere perfida quadam fidelitate tacere, occultare, non denuntiare Superioribus, ne, ut inquiunt, agant contra charitatem, & ne peccantes damnum aliquod famæ, vel pœnæ incurrant. Nesciunt enim quid faciunt; Si scirent, unumquemque sub mortali peccato ex præcepto Charitatis regulatæ obligari, præferre bonum commune bono particulari, & aversionem mali communis malo particularis personæ, utique denuntiarent; ut & peccantes corripiantur, & cæteri timorem habeant, & malum impediatur, ne ulteriùs serpat in ruinam multorum. Vide P. Marchantium *tom.* 2. *tract.* 2. *tit.* 4. *sect.* 2. *q.* 1. §. 4. *Appendi-* 22

pendice de correctione fraterna : -- Sporerium *tom.* 1. *tract.* 3. *cap.* 6. *sect.* 3. §. 4. -- Silvestrum *in Sum.V. Correctio.* Et alios DD.

Quæro V. *An peccet mortaliter Religiosus, qui in visitatione Prælati manifestat ei peccatum secretum fratris sui, sine prævia correctione fraterna illi facta?*

23 ℞. Si tale peccatum est facilis emendationis, itaut prudenter æstimetur correctio privata, & fraterna profutura; tunc utique peccat mortaliter denuntians illud Prælato, etiam ut Patri; quia prætermittit sine necessitate ordinem correctionis Euangelicæ, ut suprà dictum est n. 13. -- Si verò tale peccatum est difficilis emendationis, vel in damnum Religionis, vel in scandalum sæcularium, vel in præjudicium Tertii; tunc non peccat revelando illud Prælato, ut Patri, sicut diximus superiùs n. 19.

24 *Instabis*. Quare igitur aliqui Prælati in actu visitationis præcipiunt omnibus suis subditis, ut in virtute Sanctæ Obedientiæ denuntient, vel deponant sibi quidquid sciunt esse corrigendum, & emendandum? ℞. Hoc faciunt zelo boni communis & utilitatis Religionis: quod tamen præceptum sanè, & discretè est intelligendum: salvo scilicet ordine fraternæ, & Euangelicæ correctionis; sive illud præceptum fiat communiter omnibus, sive singulariter alicui; aliàs Prælatus peccaret mortaliter præcipiendo contra ordinem à Domino Jesu Christo institutum, & subditus pariter peccaret obediendo Prælato magis, quàm Deo. Vide D. Thomam 2. 2. q. 33. *art.* 7. *ad* 5. *argum.*

25 *Petes*. Quid faciendum in casu, quo ego sciam evidenter, quòd talis Prælatus, ut insulsus, indiscretus, & bilinguis, facilè revelabit meam depositionem, nullamque curabit peccantium emendationem? ℞. Resolutio patet ex jam resolutis, & dico, quòd non teneris revelare, & revelando peccabis. *Non teneris*; quia cessante fine, cessat quoque ratio operandi propter talem finem. Tum quia, ut inquit Ecclesiasticus, cap. 32. ℣. 6. *Ubi auditus non est, non effundas sermonem*. -- *Revelando peccabis*: quia sine causa, vel utilitate revelas peccata occulta fratris tui, eumque infamas; tum quia das causam tali Prælato peccandi potiùs, quàm corrigendi: & tu sine lucro confunderis. -- *At inquires*; quid dicam in visitatione tali? Poteris sine mendacio dicere: *Nil habeo deponendum contra aliquem in conscientia*. Quia reverà conscientia tua non te obligat, nec tibi consulit, deponere veritatem apud infidelem Prælatum, illegitimè, ac injustè acceptantem. Vide Navarrum *lib.* 5. *consiliorum*. *Cons.* 4. *n.* 3. *&* *cons.* 8. *n.* 5. Et in Manuale, vel summa ejusdem *cap.* 25. *à n.* 46. -- Portellum Dub. Regul. *V. Correctio fraterna n.* 9.

Replicabis: Ergo crimina, & defectus incorrecta, impunita, & inemendata relinquam? ℞. Audi Ecclesiasticum c. 29. *Recupera proximum secundùm virtutem tuam: & attende tibi, ne incidas*. Idest, ut glossat Cornelius à Lapide, Restaura, adjuva, subleva proximum tuum labentem; at non super vires tuas, te gravando; sed tantùm secundùm potentiam, vires, & facultatem tuam; Et simul attende, caveque tibi, ne dum alterum à fovea eripere satagis, ipse in eamdem incidas. -- Ausculta verba Ecclesiastes cap. 3. *Vidi sub sole in loco Judicii impietatem, & in loco Justitiæ iniquitatem: & dixi in corde meo: Justum, & impium judicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit*. -- Attende quid dicat Ven. Thomas de Kempis *lib.* 1. *c.* 16. *de Imit. Christi*: Quæ homo in se, vel in aliis emendare non valet, debet patienter sustinere, donec Deus aliter provideat... Stude patiens esse in tolerandis aliorum defectibus; quia & tu habes multa, quæ ab aliis oportet tolerari. -- Et tandem cogita illud breve, sed ponderosum dictum S. Petri de Alcantara. *Corrige, & reforma temetipsum*; *& sic ex parte tua totus Mundus est emendatus, & reformatus*. -- Idem dicendum de Religione, & Religiosis personis. Reforma te ipsum, frater, & tota Religio (ex parte tua) erit reformata. 26

TRA-

TRACTATUS XXI.

DE SCANDALO.

QUæro I. *Quid eſt Scandalum?*

1 *Reſpondeo:* Scandalum, prout eſt ſpeciale peccatum contra Charitatem proximi, & opponitur directè correctioni fraternæ, communiter definitur à DD. Moralibus ſic: *Scandalum eſt dictum, vel factum minùs rectum, præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis.* Explico ſingulas particulas.

2 *Eſt dictum, vel factum:* Utique extrinſecum, & manifeſtum. Sub nomine dicti, vel facti comprehenditur etiam ejus omiſſio, quæ eſt *non dictum, non factum.* -- *Minùs rectum*, ideſt, rectitudine debita carens, quod tripliciter accidere poteſt. I. Quia in ſe malum eſt illud dictum, vel factum, aut ejus omiſſum. II. Quia, etſi non ſit malum, ſpeciem tamen mali habet. III. Quia, etſi neque ſpeciem mali in ſe habeat, ex infirmitate tamen proximi, qui videt, vel audit illud, ejus ruina prævidetur. -- Unde patet, quòd materia ſcandali non ſemper attenditur penès ſubſtantiam facti, vel dicti, ſed ut plurimùm penès, vel ſecundùm circumſtantias loci, temporis, perſonarum adſtantium &c. *Præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis;* ideſt, occaſionem veram peccandi, vel ex intentione operantis, vel ex natura illius operis, vel ex circumſtantiis. Dico *veram occaſionem* ad excludendam imaginariam, fictam, aut ex malitia ortam, aut à longè petitam ab altero, qui ſcandalizatur.

3 Unum notabile eſt advertendum in hoc peccato ſcandali, & eſt: quòd non eſt neceſſe, ut ruina proximi reipſa ſequatur ex tuo dicto, vel facto; ſed ſufficit, quòd ex natura ſua, ſeu ex vi talis operis cum his circumſtantiis conſiderati, & conjuncti, ſequi poſſit talis ruina, & ita ſequi prævideatur. *Item*, neque eſt opus, ut ruina proximi directè ſit volita, & intenta à ſcandalizante, ſed ſatis eſt, quòd ſit prævisa ſecutura, & non ſit impedita, cùm facilè poſſet impediri. --

Quæro II. *Quotuplex eſt Scandalum?*

℞. Multiplex: & I. Dividitur in activum, & paſſivum. *Scandalum activum* eſt, quod ſuprà fuit n. 1. definitum: nempè operatio illa, qua præbetur alteri occaſio vera peccandi. *Scandalum paſſivum* eſt ipſa ruina ſpiritualis proximi, quam patitur ſcandalizatus. II. dividitur in datum, & acceptum. *Scandalum datum* eſt, quod verè, & culpabiliter oritur ex parte ſcandalizantis. *Scandalum acceptum* eſt, quod ex ſola malitia ſcandalizati originem ſumit. Tertiò dividitur in *Scandalum puſillorum*, quod ex hominis ignorantia, vel fragilitate provenit, & in *Scandalum Phariſæorum*, quod ex mera malignitate accipientis procedit: prout olim Phariſæi ex operibus bonis, & Sanctis Chriſti, & Apoſtolorum ſcandalizabantur. 4

Circa ſcandalum *datum, & acceptum* duo ſunt notanda. *Primum:* In utroque ſcandalo poſſe eſſe peccatum contra charitatem; Si enim Scandalum ſit datum, rationis ipſius actionis, vel dicti, peccatum eſt in ſcandalizante; quia offendiculum, & ruinam proximi cavere debuit ex charitate. Si verò ſit ſcandalum tantùm acceptum, peccatum eſt in ſcandalizato; quia irrationabiliter, & contra charitatem, actionem, vel dictum proximi ſequitur in malam partem, vel pravè interpretatur, unde ſumit occaſionem ipſe peccandi: cùm nulla, ut ſupponitur, ſit ratio offenſionis in illo. *Secundum notandum:* Scandalum datum non oriri præcisè ex aliqua malitia intrinſeca actionis, vel dicti alterius: ſed partim ex eo, quòd dictum, vel factum, tale ſit inductivum ad malum, partim ex parte operantis, qui tenebatur ex communi obligatione charitatis impedire omne malum pro- 5

ximi ſpirituale, omneque offendiculum amovere, ne caderet in peccatum.

6 Præterea *Scandalum activum, & datum* dividitur in directum, ſeu inductivum, & in indirectum, ſeu occaſionatum. *Scandalum directum eſt*, quando quis directè, ex propoſito, juſſu, conſilio, ſuaſione, exemplo ſuo vult, & intendit alterum inducere ad peccandum; ſive intendat inducere ad peccatum pro formali, ſive pro materiali. -- *Scandalum indirectum eſt*, quando quis ſuo exemplo malo advertit, ſe dare alteri occaſionem, & animum peccandi; etſi ipſe non intendat expreſsè inducere illum ad ſic peccandum.

Quæro III. *Quale Scandalum eſt peccatum?*

7 ℞. *I.* Certum eſt, *ſcandalum directum* eſſe peccatum (mortale, vel veniale pro ratione materiæ, & ruinæ ſpiritualis) ſpeciale contra charitatem proximi: ideoque ſpecialiter explicandum in Confeſſione unà cum ſpecie peccati, ad quod inducere intendit proximum is, qui ſcandalizavit: V. G. Titius locutus eſt turpia ad inducendam Bertam, ut ſecum fornicetur: etiamſi Berta non conſenſerit, peccavit tamen Titius mortaliter duplici malitia: I. peccato ſcandali directi contra charitatem: II. peccato deſiderii fornicationis contra caſtitatem: & hoc quidem dupliciter, I. ex deſiderio proprio fornicandi, II. ex mala voluntate pertrahendi Bertam ad fornicandum. Nam eadem virtus, quæ directè nos obligat ad caſtitatem ſervandam in nobis, indirectè etiam nos obligat, ne ſcienter procuremus ab eadem virtute dejicere proximum noſtrum. Et ſic de ſimilibus.

8 ℞. *II. Omne ſcandalum activum*, & datum eſt ex genere ſuo mortale peccatum. Certiſſimum ex Sacris Scripturis. Matth. 18. *Væ mundo à ſcandalis.... Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Iſta interjectio *Væ* eſt nota, vel comminatio damnationis, ut docet Lyranus, & communiter Sacri Expoſitores. Ratio autem eſt evidens; quia Scandalum directè repugnat præcepto negativo Charitatis, & miſericordiæ, quo tenemur ſemper, & pro ſemper *non nocere proximo in bonis animæ:* & præcepto Divino poſitivo de correctione fraterna ad ſublevandum proximum, & impediendum à peccato &c.

Dixi, *ex genere ſuo eſſe mortale*; quia 9
per accidens, vel ex parvitate materiæ poteſt eſſe veniale. Quare gravitas Scandali menſuranda eſt à gravitate peccati, ad quod inducis proximum. Si inducas ad peccatum mortale, erit ſcandalum grave; ſi ad veniale, leve erit. Non autem menſuranda eſt à facto, vel dicto, vel omiſſo ſcandalizantis; quia poteſt accidere, quòd ex peccato tuo veniali graviter ſcandalizes proximum; & tunc ſcandalum erit grave: ut patet ex doctrina data n. 2. in explicatione ſcandali. V. G. Ex levi deceptione in luſu alearum inducis colluſorem ad blaſphemiam &c. utique mortaliter peccas. Et ita à ſimili dices de omni materia.

℞. *III. Scandalum indirectum*, ſeu 10
occaſionatum eſt etiam ſpeciale peccatum contra charitatem. Eſt communior, & probabilior opinio DD. Ratio eſt: quia hoc ſcandalum, etſi indirectè tantùm volitum, & intentum, revera tamen eſt cauſa, vel occaſio damni ſpiritualis, & ruinæ proximi. Multa hìc eſſent exemplificanda; quia materia eſt valdè practica; at ſi in omni reſolutione, & doctrina morali apponerem etiam exempla, & caſus ſingulares, multùm & labor, & liber excreſcerent; verumtamen aliqua apponam, ex quibus Lector novitius poſſit conſimilia deducere.

Quando quis actione, vel omiſſione 11
ſua publica, vel notoria ſcit, & advertit, proximum ſcandalizaturum, ideſt, ſe daturum cauſam, vel occaſionem alicui peccandi; quamvis ille directè non intendat inducere hunc ad peccandum: nihilominus peccat peccato ſcandali indirecti; Quod poteſt contingere variis modis. *I.* Dicendo, vel faciendo aliquid, quod ex ſe malum eſt, & inductivum ad peccatum alterius. V. G. Titius laſcivè ſe tangit coram pueris, vel puellis: vel turpia dicit, vel cantat; vel carnes vorat die prohibito; vel quid ſimile facit, advertens, vel advertere debens, alios ad ſimilia excitandos. Peccat mortaliter. *II.* Dicendo,

cendo, vel faciendo quod ex natura sua malum non est, speciem tamen mali habet, ex quo prævidet alios scandalizandos, vel de facto scandalizari advertit. V. G. Conjuges dant operam debito conjugali audientibus, vel videntibus, aliove modo sentientibus filiis, aut juvenibus. Clericus alit bono fine domi suæ fœminam pulchram populo suspectam, de qua multi murmurant. Omnes isti, tam conjuges, quàm Clericus peccant mortaliter. *III.* Dicendo, vel faciendo aliquid bonum de se, licitum, & justum, iis tamen circumstantiis loci, temporis, & personarum, quibus prævidet, aliquos offendendos, & speciem mali, vel occasionem peccati facilè accepturos. V. G. Concionator prædicans contra vitia carnalia, hæreses, & similia nimis clarè, bono tamen zelo. Confessarius interrogat juvenem in Confessione circa aliquam circumstantiam peccati luxuriæ valdè periculosam. Sacerdos conversatur cum suspectis mulieribus, die nocteque, ut eas convertat, doceat, admoneat &c. Omnes isti præbent offendiculum, & occasionem infirmis, imperfectis, debilibusque peccandi, ergo & ipsi peccant. *IV.* Tacendo, patiendo, tolerando, permittendo fieri aliqua, ex quibus quis prævidet, aliquos scandalizaturos, vel scandalizandos esse. V. G. Pater, Mater, Dominus, Superior patiuntur in sua præsentia, & maximè in sua familia, vel domo dici, vel fieri à sibi commissis, subditis, filiis, famulis nonnulla mala, quæ non corrigunt, non arguunt, non castigant; Unde cæteri capiunt malum exemplum, & ansam similiter peccandi absque timore &c. Aut (quod deterius est) arrident, & quasi lætantur, placere sibi ostendentes similia, quæ omninò detestari, abominari, atque punire deberent ex charitate, imò ex officio, & justitia; isti peccant peccato scandali. -- Huc etiam referenda sunt scandala saltem indirecta Pictorum, Sculptorum, & Poetarum, qui impudica, & pessima pingunt, sculpunt, & componunt, prævidentes, seu prævidere certò debentes, multos scandalizari posse videntes, audientes, legentes opera illa inhonesta, & turpia. Similiter peccant Parentes, Patres-familias, Domini permittentes prædicta videri, audiri, cantari à suis juvenibus.

Restringendo doctrinam pono aliquas 12
regulares conclusiones, ut pleniùs Confessarius recens intelligat, & sciat, qualiter se debeat gerere vir prudens in materia scandali pusillorum. *Prima est.* Numquam licet aliquid dicere, agere, pati, dissimulare, vel quodvis signum edere, quod præbeat alicui occasionem veram peccandi. *Secunda.* Quilibet tenetur abstinere ab omni verbo, actu, signo, opere, aliàs licito, sed non necessario hìc, & nunc: quando probabiliter timet, aut timere debet ex vehementi conjectura scandalum pusillorum. *Econtra, Tertia.* Numquam licet malè operari ad evitandum quodcumque, vel qualecumque Scandalum. *Non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona*, ut inquit Apostolus ad Rom. 3. -- Et tit. de reg. Juris in 5. cap. 3. habetur, *Utiliùs scandalum nasci permittitur, quàm Veritas relinquatur.* Idest, ut glossat Marchant, quàm actu illicito à veritate declinetur: Licitum enim, imò consultum est, interdum veritatem dissimulare, ut scandalum, vel peccatum aliorum evitetur. *Quarta.* Non licet cuiquam opera ad salutem necessaria omittere, ad evitandum quomodocumque scandalum. Opera autem supererogatoria omitti possunt, & aliquando tenemur illa omittere propter scandalum proximi. *Quinta.* Quandocumque doctrina, vel opera nostra necessaria sunt, vel multùm utilia Communitati, sive Familiæ nostræ, non tenemur illa relinquere ob particularium quorumdam scandalum; quia tunc est scandalum non datum, sed acceptum, non pusillorum, sed Pharisæorum. *Sexta.* Pro publica utilitate, & necessitate Ecclesiæ veritas prædicanda, docenda, & manifestanda est, non obstante scandalo aliquorum. *Septima.* Tunc censetur scandalum acceptum, & non datum; passivum, & non activum, quando proximus ex propria malitia, pertinacia, odio, aut passione Actionem nostram, aliàs bonam, & honestam, necessariam, & utilem, in

malam partem vertit, & interpretatatur, & ex illa occasionem peccandi ipse de suo malo corde sumit. -- *Octava* Scandalum merè passivum, & acceptum aliquando tamen vitari debet; quotiescumque nimirùm nulla ratio necessitatis, vel notabilis utilitatis propriæ, vel alienæ nos cogit ad operandum. *Ita ex communi D.D. sententia, multis citatis, docens* Sporer, Marchantius, Laymannus, *omnesque mei DD. de hac materia tractantes*: Vah quot casus possent deduci ex allatis conclusionibus! En tibi nonnulli.

13 *Primus casus*. Non licebit mihi petere absolutionem à Sacerdote, quem scio esse indispositum, vel impeditum in conscientia, cùm alius adsit, cui commodè possum confiteri. *Ex Octava conclusione*. II. Fœmina sciens, se à Titio vehementer concupisci in malam rem, si foras publicè prodeat, tenetur abstinere ab inutili egressu, & ornatu, & intuitu. *Ex Octava &c.* III. Cajus dives largitur frequenter eleemosynam pauperibus puellis, easque in matrimonium honestum collocat, & dotat ex mera charitate: multi de eo malè loquuntur. Non per hoc debet cessare ab operibus bonis. *Ex concl. septima* -- IV. Concionator zelo discreto vitia manifestat, & reprehendit: nonnulli murmurant, & scandalizantur. Non debet cessare, nec tacere veritatem. *Ex Sesta concl.* -- V. Doctor publicus legit materias casuum conscientiæ; nonnulli discipuli ejus scandalizantur audientes certas declarationes, de se bonas, fundatas &c. Non per hoc debet renuntiare Lecturæ. *Ex Quinta concl.* -- VI. Uxor devota solet quotidie Missam audire; ejus vir fremit, indignatur, minatur. Talis uxor potest, & debet domi manere diebus non festivis; non potest verò omittere Sacrum in Festis, nisi de raro, vel quandoque ob virum morosum, vel Zelotypum *Ex Quarta concl.* -- Et sic discurras de cæteris.

Quæro IV. *An fœminæ ornantes se mundo muliebri, peccent peccato Scandali saltem indirecti.*

14 ℞. *I.* Quando fœmina ita se ornat mala, & lasciva intentione: vel si sibi certò constaret, certam personam inde trahere ruinam spiritualem: vel si ornatus sui corporis sit ex se nimis turpis, & ad lasciviam provocans, tunc peccat utique mortaliter peccato scandali directi, vel indirecti ob rationes supra allatas. ℞. *II.* Quando autem fœmina se ornat pro sui status decentia, & more patrio, sine alia circumstantia mala, saltem non gravi, tunc non peccat mortaliter; Etiamsi præter intentionem, & per accidens aliquis alliciatur, & capiatur amore ejus &c. ob rationes pariter superiùs expressas. Ita etiam communiter docent D. D. cum Navarro, *c.*23. *nu.* 18. Sanchez, Diana, & alii. -- *Mundus muliebris* est ornatus completus mulierum, quæ tot, tantisque rebus se gravant, ut Mundum parvum gestare videantur; unde facilè peccant saltem venialiter ex immoderato, & immodesto modo se ornandi. His porrò temporibus Superbia, pompaque vestium, & ornamentorum creverunt usque ad summum: ergo ex solo hoc capite frequenter peccant mulieres per excessum, vel excessivum usum vestimentorum; & tamen Confessarii nonnulli tacent, &c.

Quæro V. *Quomodo se gerere debet fœmina, quæ scit se turpiter amari ab aliquo, ut evitet peccatum scandali indirecti?*

℞. Casus iste est valdè difficilis, & implicatus; ex dictis tamen potest resolvi dicendo: Supposito, quòd fœmina sit honesta, ac timens Deum, & quòd nullo modo voluntariè delectetur de tali amore turpi, & quòd nullam dederit causam tali impudico amanti, & amori, nullamve habeat actualem correspondentiam, aut nullum mutuum amatorium commercium; judicandum est, hoc esse scandalum merè passivum, & acceptum; ergo ista mulier ex parte sua non peccat: solùm igitur debet cautè procedere, ne deinceps peccet juxta doctrinam datam suprà *n.* 12. *conclusione* 8. -- Et *n.*13. *casu* 2. Ideòque tenetur, se abstinere ab inutili egressu, & discursu in publicum: à curioso, vagoque intuitu illius amatoris impudici: à superfluo ornatu sui corpo- 15

corporis: & à quibuſdam aliis actionibus non neceſſariis, aliàs de ſe licitis. Ratio eſt: quia Timor Dei, & Charitas proximi obligat nos, tollere offendiculum, & impedire peccatum mortale alterius, cùm facilè poſſumus; nam, ut diximus, aliquando etiam tenemur vitare, vel ſaltem diminuere ſcandalum acceptum; atqui talis mulier facilè poteſt abſtinere ſe ab inutili egreſſu foràs in publicum, à curioſo intuitu, à ſuperfluo ornatu, & ab aliis actibus; quæ omnia, & ſingula poſſunt eſſe offendicula, & incentiva libidinis illius Amaſii; ergo &c. Tum quia: ubi *majus eſt periculum, ibi cautiùs eſt procedendum*; ſed fœmina illa eſt in periculo magno conſentiendi amori laſcivo, vel ſe delectandi in amore alterius, vel correſpondendi affectui, aut familiaritati illius amantis, ſicque mortaliter peccandi, ergo magna cum cautela debet procedere in actibus ſuis externis erga illum mente, & amore captum. Etenim, ut inquit Salomon, *Mulierem fortem quis inveniet*? Videas Dianam *p.3.tr.7.reſ.31.* Sanchez *in Decal. tom.1.lib.1.c.6. n.16. & 17.* Sporer *tom.2. tract.5. c.1.ſect.2. à num.33. & ſeqq.*

16 Ex hac reſolutione, & Doctrina deduces, quantum, & quale ſit peccatum illarum puellarum amantium, & amatarum, quæ ſciunt evidenter, ſuos Amaſios amore perditos, & captos eſſe, atque verſari in malitia, & concupiſcentia earum; & tamen ſecum confabulantur, centum oculis eos aſpiciunt, data opera ſe conſpiciendas præbent, ornant caput, denudant pectus, faciem infucant, delectantur in eorum amore &c.? Sine dubio verſantur in quaſi continuo peccato mortali Scandali indirecti, & quandoque directi, activi, & dati, Quomodo igitur poterunt abſolvi? Nullo modo; niſi efficaciter deſiſtant ab his ſcandalis, quæ ſunt fomenta, & pabula luxuriæ alienæ, & propriæ. Lege ſupplementum P. Antonii à Candelaria à *fol.367. ad 372.*, & ejuſdem Opuſculum *caſu 113. à fol.650 ad finem*. Et tamen, heu nimis! inveniunt iſti, & iſtæ Confeſſarios ita indoctos, & imperitos, qui ſemper eos, & eas abſolvunt; ſed invalidè, & ſacrilegè.

Quæro VI. *An choreæ ſint ſeminaria Scandalorum*?

Pro recta, & fundata reſolutione hujus quæſiti oportet priùs videre; an Chorea, vel ſaltatio inter mares, & fœminas juvenes ſit licita? Cui difficultati reſpondet P. Angelus à Clavaſio in Summa *v. Chorea*, ſic: Ex dictis, vel ſententiis Doctorum colligitur, quòd Chorea ſit licita, ſi ſeptem conditiones concurrant; nempè *Prima: Tempus debitum*: quòd ſcilicet non fiat tempore deputato Orationi neceſſariæ, vel pœnitentiæ; Unde diebus Dominicis choreas ducere, tenent multi Magiſtri, ut refert Ricardus *in 3. diſ.37. arg. 3. q.4.* quòd ſit peccatum mortale: quod quidem credo verum, quando omiſſâ Miſſa, vel Prædicatione, aut Veſperorum celebratione, & hujuſmodi, intenderent choreis: vel per notabile ſpatium, puta per majorem partem diei Feſti: aliàs non. *Secunda: Perſona conveniens:* Nam Eccleſiaſticis Perſonis prohibetur chorea in pluribus Canonibus [quos ibi citat). *Tertia: Modus honeſtus*: Nam honeſtas eſt unum præceptum Juris &c.; & ideò ſi chorea fiat modo inhoneſto, eſt peccatum mortale; ut puta geſtibus provocantibus ad libidinem, cantibus turpibus, ornamentis laſcivis, & inhoneſtis; unde dicit Lex *in proœm. ff. Veteris. §. Illud verò:* Quis illos ludos appellet ex quibus crimina oriuntur? -- *Quarta: Recta intentio*; Quia ſi fiat chorea aliquo malo fine (ut fiunt communiter choreæ), eſt peccatum mortale; ſecùs ſi ex levitate, inani gloria &c. -- *Quinta: Locus aptus*; ideſt profanus: quia videtur culpa gravis choreizare in loco Sacro. -- *Sexta: Raritas choreæ*; Nam *Rodonenſis gloſſator* dicit, quòd choreas ducens ex conſuetudine peccat mortaliter: choreizans autem raró, & ſine corrupta intentione, non audeo (inquit Rodon.) dicere, quòd peccet mortaliter; ſed nec audeo excuſare à mortali, cùm ingerat ſe periculo alios provocandi ad libidinem, & exemplo ſuo ad ſimilia alios provocet. -- *Septima conditio*; *Stabilitas choreizantis*; 17

Nam

Nam qui ita fragilis est, ut, licèt bona intentione chorejzare incipiat, non exeat tamen à Ludo, quin ad libidinem provocetur, peccat mortaliter advertens de tali fragilitate, & periculo se ingerendo; quia Eccl.3. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Et propterea dicit D. Hier. *Non credo viro, si dicat se illæsum evasisse à talibus spectaculis*. Et etiam quia præfatæ conditiones non concurrunt in choreis nostri temporis; Ideòque non video, quomodo sine mortali peccato quis choreas ducat ex consuetudine, sicut communiter fiunt. Dicit tamen Alex. *tit. de ludo*: Quòd ludus, vel saltatio aliquando provenit, vel fit ex recreatione, vel exercitatione; & sic potest esse sine peccato; aliquando ex dissolutione mentis lascivæ; & sic est peccatum, mortale, vel veniale juxta intentionem operantis. *Hæc P. Angelus*.

18 P. Silvester de Prierio in sum. Silvestrina, quæ Summa Summarum nuncupatur *v. Chorea* sic dicit: Choreæ, & hujusmodi ludi non sunt mali secundùm se; quia possunt aliquando benè fieri; sed triplici de causa possunt fieri mali. I. Si fiant ad provocandam libidinem, vel alio malo fine. II. Si non conveniant personis; ut Clericis, Religiosis, & hujusmodi. III. Si fiant tempore non congruo; idest tristitiæ, vel pœnitentiæ tempore. -- Si verò fiant ex causa alicujus honestæ lætitiæ à personis sæcularibus, congruo tempore, & loco, & cum aliis debitis circumstantiis, non est illicitum. Possent tamen esse illiciti hujusmodi ludi ex dispositione personarum chorejzantium; quia v.g. quis se exponit periculo operis, vel cogitatus illiciti: vel probabiliter dubitat, se ad hoc expositurum alium. -- *Deinde quæritur*. Quot requirantur conditiones, ut licitè, hoc est, sine peccato mortali, fiant choreæ? Et dico, quòd multæ, sed omnes reducuntur ad septem conditiones; quæ sunt I. Debitum tempus. II. Debitus locus. III. Persona conveniens. IV. Modus honestus. V. Recta intentio. VI. Stabilitas choreizantis. VII. Raritas hujusmodi ludorum. -- *Explico*. I. *Debitum tempus*: ut puta Nuptiarum, Victoriæ, liberationis Patriæ, vel hominis, adventus amici diù expectati, & hujusmodi. Unde secundùm *Alanum* est mortale facere choreas tempore devotionis, aut pœnitentiæ: puta ab Adventu usque ad Epiphaniam, & à Septuagesima usque ad Pascha. Quod verum putarem, nisi fierent occultè, vel ex insolita honesta lætitia, ut Victoriæ &c. est etiam mortale secundùm *Magistros* si fiant diebus Dominicis. Quod *Summa Angelica* verum limitat, quando propter choreas Missa, aut Prædicatio, seu Vesperæ, & similia omittuntur: vel per majorem partem dici Festi fiant..... -- II. *Debitus locus*: idest non sacrus &c. III. *Persona conveniens*, quæ scilicet sit talis, quæ inde non sumat periculum animæ: nec istæ choreæ sibi sint indecentes, & prohibitæ; Sicut prohibentur Ecclesiasticis personis; itaque istis, vel cum istis hæc facere, videtur mortale; ratione prohibitionis Canonum, & ratione scandali. IV. *Modus honestus*. Unde est mortale, si fiant habitu, gestu, cantu, aut quovis alio modo notabiliter lascivo. Sicut V. G. cùm fœminæ inverecundæ pectora excessivè nudant: & viri partes pudendas indecenter coopertas ostentant... -- V. *Recta intentio*: Nempè honesta recreatio. Unde si fiant causa libidinis, vel alio fine malo, erunt mortalia &c. VI. *Stabilitas ludentis*. Ne scilicèt inde periculum immineat labendi. Unde qui probabiliter sibi, vel alteri periculum operis, vel cogitationis mortalis timet, mortaliter peccat, nisi desistat. VII. *Raritas hujusmodi ludorum*. Unde secundùm aliquos D. D. ducens choreas ex consuetudine, mortaliter peccat. Sed hoc intellige verum; quia in tali semper, vel quasi semper reperitur aliqua de præmissis circumstantiis malis; quæ omnes circumstantiæ malæ si abessent, non esset mortale &c. Ex quibus omnibus etiam patet, quot modis ista sint mortalia. *Hæc P. Silvester*: qui in multis locis suæ Summæ sequitur, & citat P. Angelum, vel Summam Angelicam: quæ à multis (ne dicam) ab omnibus Summistis æstimatur, citatur &c.

Ex his duobus magnæ Auctoritatis 19
Docto-

Doctoribus colligitur, an, & quomodò Choreæ sint licitæ? Tunc enim sunt licitæ, quando fiunt sine ulla circumstantia mala. At quis est tantæ virtutis ut in actibus tam lubricis valeat practicè abscindere omnes circumstantias malas? Jure igitur optimo à Sanctis Patribus, & Doctoribus piis reprehenduntur, & damnantur Choreæ. Ponam aliquas eorum Sententias. *S. Efrem Syrus* dicit tom. 1. de abstin. à ludis. Ubi choreæ, ibi virorum tenebræ, mulierum perditio, Angelorum tristitia, & Diaboli festum; Draco ille antiquus suis voluminibus docuit artem choreizandi. -- S. Joan: Chrysostomus, hom. 6. in Matth. Diabolus est ille, qui etiam in artem jocos, ludosque digessit, ut per hæc ad se traheret milites Christi, virtutisque eorum nervos redderet molliores. -- S. Ambrosius lib. 3. de Virg. Ubi choreæ, & ludi, ibi intuta verecundia, illecebra suspecta est; comes deliciarum est externa saltatio. -- S. Carolus Borrom. p. 7. Actuum Mediol. art. 7. Abominabiles choreæ, & larvæ, sub quibus verba inhonesta eloqui, & in gesta, & acta impudicitiæ plena prorumpere, hominibus fas esse videntur; sceleratæ larvæ, & choreæ, impugnatrices honestatis, & pudicitiæ, gravitatis inimicæ, Christiani hominis extrema ruina. -- S. Franciscus Salesius, Introduc. Vitæ devotæ p. 3. c. 33. Choreæ & tripudia ex se indifferentia sunt: attamen hoc exercitium, communiter usurpatum, valdè in partem mali propendet: & proinde periculorum plenum est. &c. -- Joan. Gerson. Ob fragilitatem humanam difficulter fiunt choreæ sine diversis peccatis; omnia penè peccata chorejzant in choreis. -- *His positis.*

20 ℞. ad quæsitum VI. dicendo. Choreæ dici possunt seminaria Scandalorum, si considerentur cum suis malis circumstantiis, cum quibus communiter fiunt temporibus Bacchanaliorum. Ratio desumitur ex dictis. Tum quia natura humana prona est ad malum: *unusquisque tentatur à concupiscentia sua &c.* sed in hac occasione concupiscentia carnis, & oculorum augetur ex objectis delectabilibus, & motibus, intuitibus, tactibus &c. ergo facillimè seminantur Scandala directa, & indirecta. Confirmatur ex D. Joan. Climaco, qui dicit: Ligavit Deus concupiscentiam mulieris fræno verecundiæ; aliter non fieret salva omnis caro. -- *Subsumo*; atqui in dicta occasione saltandi frænum verecundiæ sæpè solvitur, vel rumpitur; ergo ex concupiscentia mulieris non fit salva omnis caro chorejzans in choreis.

Quæro VII. *An sit licitum inducere ad peccatum illum, qui jam est paratus, & vult peccare.*

℞. Negativè. Ratio est evidens: quia 21
hoc esset adhuc verum peccatum Scandali activi, & inductionis proximi ad illam ruinam spiritualem, à qua tenetur quisque eum revocare. Nec valet dicere: *jam vult ex se peccare, jam est paratus; ergo &c.* Non valet; quia licèt tunc non voluntatem peccandi moveas, moves tamen actuale exercitium aut consummationem peccati. *Unde deduces*; Nunquam esse licitum quacumque de causa, V. G. Titium volentem se inebriare, ad bibendum provocare: volentem fornicari inducere vel mittere ad talem fœminam meretricem, volentem occidere inimicum animare, provocare &c. & sic de multis similibus, qui volunt, vel sunt parati ad peccandum.

Quæro VIII. *Quinam est, qui dicatur paratus ad peccandum?*

℞. Ille censetur, & dicitur *paratus* 22
ad peccandum, qui habitualiter ita dispositus est ad peccandum, ut, quotiescumque ei offertur occasio *vel modica*, idest, *etiam levis*, *quantumvis parva* talis peccati, semper peccet. Ut V.G. meretrices publicæ: Usurarii publici: Vini perbibitores: Sacerdotes, vel Confessarii peccatores notorii, celebrantes, vel absolventes & similes. -- Ille verò dicitur, & censetur *Volens peccare*, qui manifestat tibi, vel aliis suam pravam voluntatem peccandi, V.G. dicendo, se velle inebriare, jejunium frangere, inimicum occidere, rem alterius surripere &c.; adeòque actu interno de facto jam peccavit; actu tamen externo non consummavit peccatum suum.

Quæro IX. *Potestne quis aliquando licitè cooperari peccato alterius?*

23 ℞. *I.* Positivè, & formaliter nunquam licet. Ratio est clara: quia sicut tibi nunquam licet peccare; ita neque unquam licebit positivè, & formaliter cooperari peccato alterius; nam *agentes, & consentientes pari pœna digni sunt*. Tum quia lege charitatis unusquisque tenetur impedire quando, & quomodo potest peccatum proximi; ergo &c.. Neque obstat, quòd *absque tua cooperatione proximus tuus certò sit peccaturus*; hoc enim non mutat tuum concursum, neque aufert tuam causalitatem; sicque non tollit, neque excusat tuum peccatum. Tum quia universaliter verum est: omnes cooperatores ad damnum proximi hìc, & nunc inferendum, (etiamsi aliàs sine unius, vel alterius cooperatione certò inferendum sit à Titio) omnes reos fieri peccati Titii, & restitutionis faciendæ; ergo à simili dicendum erit de cooperantibus peccato alterius in alia materia, omnes reos esse illius peccati. *Ex quo inferes:* quando scis V. G. Cajum velle se inebriare, vel jejunium frangere &c. non licere tibi; potum, vel cibum ei subministrare; vel, si scias Sempronium velle occidere inimicum, aut infringere domum ad furandum, aut fornicandum &c. non licere tibi, instrumenta, vel arma ei præstare, aut exhibere: & sic de multis similibus casibus. Ratio patet ex dictis: quia tunc verè cooperari dicitur, & est ad peccatum alterius, quando positivè, formaliter, & proximè quis causa, vel concausa est hìc, & nunc peccati, vel consummationis peccati alterius; sed sic est, quòd tu, illa præstando, exhibendo, subministrando, vel præbendo, quæ necessaria sunt ad consummationem peccati alterius, tibi noti, de facto efficeris concausa, & particeps illius peccati.

24 ℞. *II.* Idem dicendum de illo, qui, actione indifferenti ex natura sua, hìc tamen, & nunc ob præsentes circumstantias, proximè ad peccatum alterius consummandum determinata, & applicata, cooperatur scienter; quia semper verificatur, quòd iste formaliter, & positivè consentit, & cooperatur peccato proximi, quod est illicitum omninò, & simpliciter prohibitum à Lege charitatis. Patet in exemplis allatis. Nam porigere vinum, vel cibum subministrare, instrumenta, vel arma accommodare, vel exhibere, & similia sunt actiones ex se indifferentes; in illis tamen circumstantiis, & cum notitia mali finis, & pravi usus illarum rerum, induunt, vel acquirunt malitiam gravem, & censentur concausę cooperantes ad consumationem peccatorum; tum quia propinquè, & proximè tales actiones se habent ad peccatum; nam ordinantur, assumuntur, & juvant ad exercitium peccati pro formali; ergo ratione circumstantiarum evadunt actiones illicitæ.

Confirmatur. Nam Innoc. XI. damnavit, ut scandalosam, hanc num. 51. propositionem -- *Famulus, qui submissis humeris, scienter adjuvat herum suum ascendentem per fenestras ad stuprandam Virginem: & multoties ei subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter; si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo ejiciatur.* -- Et hinc similia deduces; V. G. Non licere famulis, aut quibusvis concubinam, vel amasiam Domini sui, vel alterius Viri conducere, vocare &c. aut litteras turpiter amatorias scienter deferre, vel scribere, & similia, quæ de facto adjuvent, & inserviant ad exequendam, & complendam luxuriam Heri, vel alterius. Nam sicut luxuria, fornicatio, stuprum, & cætera peccata venerea sunt intrinsecè mala, sic pariter erunt malæ omnes actiones, & cooperationes, quæ sunt ordinatæ ad talem finem inhonestum; quia sapiunt speciem lenocinii. 25

Quæro X. *An aliquando licitum sit cooperari ad peccatum alterius remotè, & materialiter: scilicet actione de se adhuc indifferenti?*

℞. *I.* Ex justa, & rationabili causa necessitatis, vel utilitatis: dummodò semper absit mala intentio ad ipsum peccatum pro formali: licitum est. Et ratio est: quia non teneris ex communi lege charitatis impedire omnia omninò peccata proximi; ergo neque teneris abstinere 26

stinere te à tali actione materiali, & indifferenti ad peccatum proximi; nam tua operatio non ordinatur ad peccatum illius. Tum quia illa justa, & rationabilis causa operandi tollit à te moralem potentiam impediendi peccatum alterius. Nam, ut diximus suprà, inter requisita ad obligationem Charitatis succurrendi proximo, ac impediendi malum ipsius, numeratur facultas, commoditas, & indemnitas succurrentis, & impedientis; (aliàs totus mundus impleretur scrupulis, & perplexitatibus;) ergo tunc non teneris abstinere à tali actione. Nec moraliter censeris velle peccatum alterius, aut cooperari positivè peccato illius; sed ad summum censeris negativè permittere; prout in casibus, & exemplis infra ponendis meliùs intelliges. — Totum ergo fundamentum hujus doctrinæ communis in duobus punctis consistit. I. In natura actionis, vel operis, quod ex se non sit malum, sed indifferens, imò licitum, & bonum. II. In causa rationabili excusante, quæ debet esse justa, & proportionata cum opere faciendo, & ipsomet operante taliter, ut censeatur moraliter urgens, & necessaria hìc, & nunc, arbitrio prudentis viri. Igitur

27 *Ex dictis resolves*. *I.* Licitè potes petere Sacramenta necessaria tibi, & tuis à Sacerdote, Confessario, Parocho in statu peccati mortalis notoriè existente, quando alius bonus præstò non est tibi; etsi illum prævideas, non sine peccato præstiturum. *II.* In necessitate constitutus poteris licitè petere mutuum ab usurario, etiamsi certò scias, non daturum nisi cum usura. *III.* Licitè potest fœmina adire Judicem pro sua justa causa alicujus momenti, vel pro beneficio sibi, vel alteri sibi conjuncto, impetrando: aut ægra, infirma vocare Medicum, chirurgum pro sua curatione; etiamsi prævideat, Judicem, Medicum lapsurum in impuram tentationem, & malam intentionem. *IV.* Caupones, Tabernarii, &c. licitè possunt vendere, & ministrare vinum adventoribus se inebriaturis: cibos non vetitos jejunium fracturis. *V.* Mercatores, Opifices, Artistæ possunt licitè fabricare, & vendere arma, gladios, & similia: taxillos, cartifolia, aleas: quibus homines benè, & malè uti possunt; etsi prævideant aliquos abusuros esse in vitium, & peccatum. — Item vendere suas merces, vina, frumenta &c. etiam illis, quos sciunt per fraudem revendituros, aut extra territorium contra bannum vecturos. Et sic discurres de multis similibus casibus; quia est cooperatio remota, & materialis; ergo &c.

Quæro II. *Estne licitum inducere ad minus peccatum aliquem, quem certò scis esse paratum ad gravius peccatum committendum?*

℞. Res difficilis est, ut sic in communi resolvatur, propter diversitatem circumstantiarum, quæ possunt concurrere in hac materia; Unde melius erit, ut paulatim dividatur per casus particulares. 28

I. Casus. Titius omninò est paratus, & vult furari mille aureos; ego ejus amicus, & conscius talis propositi possum licitè ei suadere, eumque rogare, ut contentus esse velit de minori summa, vel quantitate pecuniæ. Ratio est; quia tunc ego utiliter gero negotium alterius; & non induco positivè Titium ad furandum, imò abduco, & retraho à majori parte, vel gravitate peccati, cùm à toto avertere non possim; nec suadeo malum, sed solùm diminutionem mali; ergo non pecco &c. Idem dices de similibus. Ut V.G. Volenti committere adulterium benè suades, potiùs fornicari. — Volenti occidere inimicum rectè suades, potiùs verberare &c. Et sic in omnibus casibus, ubi peccatum minus, quod consulis, in majori intento, & volito includitur formaliter, vel virtualiter: vel est pars illius &c.

II. Casus. Sempronius vult absolutè furari unum equum, vel asinum Cajo, qui graviter, imò gravissimè indiget tali animali: possumne suadere ei, ut potiùs furetur simile animal Titio diviti, qui multa jumenta habet? ℞. Quòd non. Ratio est; quia in istis suasionibus minoris mali ad fugendum majus malum semper intelligi debet hæc expressa, vel tacita conditio: *Salvo jure Tertii*: Ut nimirùm tua suasione nullum

lum damnum inferatur tertiæ personæ determinatæ, & certæ. In casu igitur secundo poteris solùm suadere Sempronio, ut potiùs furetur jumentum alicui Diviti indeterminato, & parcat Cajo pauperi &c. Idem dices de similibus. V. G. Volenti committere Sodomiam nefandam poteris suadere indefinitè fornicationem simplicem: non autem determinatè cum hac, vel illa fœmina. Ita ex communi docent Laymann; Bonacina; Card. de Lugo; Navarrus; Sporer *tom. 2. tr. 5. cap. 1. sect. 3. §. 2.* cum multis aliis DD.

III. Casus. Scio certissimè militem venisse in domum meam ad occidendum Rusticum, possumne tuta conscientia illum inebriare, ad sic vitandam occisionem alterius? ℞. Negativè. Quia hìc non datur consilium, vel mera suasio ad ebrietatem, sed etiam auxilium, & cooperatio positiva in ipsum peccatum determinatum ebrietatis; ergo est directè inducere proximum ad peccatum formaliter, quod est omninò illicitum: ut vidimus &c.

29 Verumtamen P. Leonardus Lessius vir Doctissimus *lib. 4. cap. 3. dub. 4. à n. 33. & seqq.* tenet, licitum esse inebriare aliquem ad gravissimum malum impediendum; quia, inquit, licitum est suadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus malum, ut communiter DD. tradunt; atqui hìc nihil aliud fit; ergo &c. -- Nec refert, quòd illud minus malum (nempè ebrietas) videatur absolutè suaderi, & ad illud proximum induci; quia mens tua non intendit hoc; sed tantùm intendit majus malum evitare, eligendo minus, & inducendo ad minus malum; nec alio modo potest illud majus malum evitari, aut impediri, nisi hoc minori malo. Et ponit Casus de capto à volonibus, idest, militibus in taberna, cui nulla alia sit spes evadendi, & salvandi vitam, nisi eos inebriando: *n. 33.* Et ponit alium Casum de alio, qui captus ab hæreticis, & ductus ad tabernam cœpit strenuè cum illis potitare, ut eos inebriaret, & sic se (fuga mediante) ab eis liberare, & salvare efficaciter procuravit: *num. 35.* Et probat licitum esse causa vitæ salvandæ se ipsum, vel alium ebriare: *num. 37.* quod probat rationibus, & auctoritatibus multorum Doctorum à se consultorum: & optimè respondet ad rationes in oppositum, & ad auctoritatem D. Augustini; brevitatis gratia omitto ejus responsiones; nec audeo, nec valeo tantum Virum impugnare; licèt mihi magis placeat contraria opinio suprà expressa in Casu tertio.

30 Solùm dico, quòd, dato tamquam licito casu procurandæ ebrietatis propriæ, & alienæ ad evitandum majus malum, tunc nec directè, nec indirectè esset peccatum scandali ipsa ebrietas procurata; sed evaderet remedium. Sic Medici in morbis quibusdam desperatis, ut mortem avertant ab infirmo, venena quædam minorem noxam inferentia adhibent; & tunc venenum habet rationem medicamenti, non veneni. Ita in proposito. Vide dicenda *Tract. 40. num. 31. ad 34.*

TRA-

TRACTATUS XXII.

DE NONNULLIS ALIIS PECCATIS contra Charitatem proximi.

I. De Imprecatione.

QUæro I. *Quid eſt Imprecatio?*

1 *Reſpondeo*: Eſt maledictum in quempiam prolatum, quo imprecatur malum pœnæ. Ut V. G. Veniat tibi fulgur, rabies, morbus, mors, vel aliud ſimile malum corporale. -- Peccatum uſurpatiſſimum inter plebeios, & ruſticos. -- Hujus peccati malitia potiſſimùm dimentienda eſt ex intentione, animo, deliberatione, & advertentia proferentis, vel Imprecantis. Nam ſi fiat ex animo, & deſiderio pravo, eſt peccatum mortale odii, ſeu malevolentiæ, quod propriè vocatur *Maledicentia:* eſtque contra charitatem proximo debitam; nam eadem ratione, qua illicitum eſt proximo malum velle, etiam illicitum eſt proximo maledicere, vel malum imprecari; Maledicentia enim externa, & verbalis ſumit ſuam malitiam à malevolentia interna; atqui malum velle proximo ex corde in materia gravi, mortale eſt peccatum, ut vidimus; ergo & idem malum proximo imprecari, mortale erit.

2 Quandoque etiam Imprecatio, ſeu Maledicentia, aut Maledictio poteſt eſſe contra Juſtitiam, & ad contumeliam reducitur: quando nimirùm quis ſeriò maledicit præſenti, ac in faciem ipſius; quia lædit honorem proximo debitum. Quandoque etiam eſt contra Pietatem; ut cùm quis maledicit Parentibus ſuis: quod eſt ſpecialiter prohibitum, & punitum à DEO: Exodi 21. *Qui maledixerit Patri ſuo, vel Matri ſuæ, morte moriatur.* Et Levitici 20. *Qui Patri, Matrique maledixit, ſanguis ejus ſit ſuper eum.* Proverb. c. 20. *Qui maledicit Patri ſuo, vel Matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.*

3 Excuſat autem à mortali *I.* Materiæ levitas: ſive imprecatio levis, vel ridiculi mali: *II.* Imperfectio actus, ideſt, indeliberatio, inadvertentia, motus primi iracundiæ &c. *III.* Defectus malæ intentionis, ſeu voluntatis; nempè quando, non ex animo, ut eveniat tale malum; ſed ſolùm ad expreſſionem tuæ indignationis, vel doloris de nocumento, vel injuria accepta, vel ad terrorem alterius tibi ſubditi, hujuſmodi maledicta evomis, & jacis; Et tunc erunt peccata venialia ex defectu patientiæ, & manſuetudinis. Poterunt tamen *per accidens* eſſe mortalia ratione ſcandali puſillorum; maximè in Parentibus erga filios, quorum os maledictione, & amaritudine plenum eſt. Nequiſſimi filii eorum: quia maledicti à Parentibus ſuis; Nam, ut inquit Eccleſiaſticus c. 3. *Benedictio Patris firmat domus filiorum: maledictio autem Matris eradicat fundamenta.* Deus enim, ut legi in multis hiſtoriis, ſæpè approbat has maledictiones Parentum, & præſertim Matrum, quorum filii peſſimè moriuntur poſt miſerrimam vitam, ex maledictionibus &c. *Item* quandoque ſunt mortalia peccata ratione fæditatis, horroris, & perverſitatis mali ſibi, vel aliis imprecati deliberatè quidem, at non ex animo, ut ita eveniat. V. G. cùm quis dicit: *Diabolus te arripiat. Vade ad diaboli domum in ſempiternum. Numquam habeas requiem nec vivus, nec mortuus?* & ſimilia horrenda maledicta.

Juſtè, & licitè poſſumus maledicere, 4
ſeu malum imprecari peccatoribus, perverſiſque hominibus zelo juſtitiæ: quatenùs nocent bonis, Communitati, & Reipublicæ: prout diximus *tract.* 18. *q.* 9. *num.* 27. & 28. quia, ſicùti ibi dixi, licitum eſt optare eis malum cum recta intentione, ita dico hìc à ſimili licitum eſſe imprecari eis idem malum.

Eadem,

Eadem, imò fortiori ratione licitum eſt, maledicere Diabolo, ut auctori omnis peccati in Cœlo, & in terra: ut adverſario noſtro, inimico omnis Boni, pleno omnis malitiæ, & doli, & jurato hoſti ipſiuſmet DEI. -- Item maledicere illi horæ, loco, occaſioni &c. in quibus peccavimus, vel offenſam Dei contraximus, non ſolùm eſt licitum, ſed Sanctum.

Quæro II. *An ſit peccatum, maledicere, vel imprecari creaturis irrationabilibus?*

5 ℞. *I.* Si maledicis, aut imprecaris beſtiis, jumentis, pecoribus, cæteriſque rebus proximi tui ex odio in ipſum, & animo ſerio, cum deſiderio nempè, ut eveniant talia mala, utique eſt peccatum mortale odii, & vindictæ. ℞. *II.* Si verò talia maledicta projicias in eas res irrationales ex iracundia, vel impatientia etiamſi ex animo deliberato deſideres, ut eveniant, non peccas niſi venialiter; & multò minùs, ſi non ex animo, vel ſi res ſint tuæ; quia tunc licèt venialiter pecces ex verbis otioſis, & iracundiæ plenis, nullum tamen damnum reale infers rebus alienis, vel tuis. ℞. *III.* Maledicere vento, pluviæ, tempeſtati, vel cuivis creaturæ inſenſatæ, ſine prava relatione ad Deum; non eſt niſi veniale peccatum impatientiæ, & furoris. Quòd ſi talis maledictio referatur, ſaltem indirectè ad Deum Creatorem, qui utitur illis creaturis, tamquam inſtrumentis ad nos puniendos; tunc erit peccatum mortale Blaſphemiæ; & multò magis grave ſi dicas: *maledicta talis res, & is, qui eam facit*; nempè Creator Deus. ℞. *IV.* Si autem maledictio talis redundet in Parentes & V. G. ſi maledicas diei, vel horæ, in qua te Parentes genuerunt, erit peccatum mortale contra Charitatem, & Pietatem; & ſic de ſimilibus. *Nihilominus*, quia totus orbis eſt plenus his imprecationibus, maledicentiis, verbiſque maledictis, *Confeſſarius*, ad evitandum ſcandalum puſillorum, qui ſtatim diſcunt has peſſimas lectiones, & repetunt, debet ex charitate admonere, & corrigere delinquentes, eiſque imponere, ut deinceps benedicant omnibus, quibus maledixerunt: juxta dictum Apoſtoli ad Rom. 12. *Benedicite, & nolite maledicere.* Lingua enim Chriſtiani, quæ in Baptiſmate benedicta, & ſale ſancto condita eſt, debet repleri benedictionibus. Tum quia in Cœlo abundant verba benedictionis in omnibus Dei operibus, in inferno autem omnia maledicta ſunt, & maledictionibus ſaturantur damnati: juxta illud Pſal. 108. *Dilexit maledictionem, & veniet ei: noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.*

II. De Invidia.

Quæro III. *Quid eſt Invidia?*

℞. Eſt triſtitia de bono alieno æſtimato ab invidente ut malo proprio: 6
quatenus minuit, vel obſcurat propriam excellentiam bonum illud, quod in proximo videt. -- Eſt peccatum mortale ex proprio genere; nimirùm quia involvit odium proximi, deſtruit charitatem: & ſimpliciter non vult, imò dolet, & triſtatur, tale bonum ineſſe proximo.

Hujus peccati gravitas menſuranda 7
eſt à magnitudine boni Spiritualis, vel corporalis de quo quis triſtatur. Nam ſi invideas bonis gratiæ Divinæ, & donis Spiritus-Sancti, quæ ſunt in Anima proximi tui; eſt peccatum graviſſimum, imò diabolicum contra Charitatem Dei, & proximi. Et hæc ſpecies peccati invidentiæ fuit illa, ex qua Diabolus tentavit, & ſeduxit Hevam Matrem noſtram; unde originem duxit omne malum, & peccatum juxta illud Sapientiæ c. 1. *Invidia Diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Et ex qua Cain occidit Abel fratrem ſuum: ut dicit Apoſtolus dilectus 1. Joan. cap. 3. *Propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus juſta:* Et ex hac mala, imò peſſima radice naſcuntur odium, detractio, temerarium judicium, perſecutio bonorum, & Sanctorum virorum, homicidia, & tyrannides. Si autem invideas bonis corporalibus, vel temporalibus proximi tui, peccas utique contra charitatem fraternam (quæ gaudet de bonis alterius, ſicut de propriis) mortaliter, aut venialiter pro qualitate materiæ,

8 At in hac materia unum est observandum *à Confessario*; nam multi confitentur, se peccasse peccato invidiæ; qui, si interrogentur, respondent, non tristatos esse de bonis proximi, sed solùm desiderasse habere similia sine damno alterius. Hoc non est peccatum propriè *invidentiæ*; sed ad summum *Æmulationis* affectus; Nam æmulatio est tristitia de propria penuria, seu de carentia boni, quod videt in alio, desiderando simile bonum. Et iste affectus quandoque bonus, & laudabilis est, non tantùm quoad bona Spiritualia, Virtutes &c. verùm etiam quoad bona naturalia animi, vel corporis. Unde V.G. Studentes, aliorum profectum videntes meritò tristantur de propria ignavia, & sic excitantur ad majorem laborem in studio, ut exæquent, vel etiam superent condiscipulos. Artifex videns alios sua industria benè alere familiam, & ditescere, meritò æmulatur, se non valere, nec ita prospicere, & prosperare. Mercator videns plerosque, vel plurimos adventores divertere ad suum vicinum, licitè quidem dolet de illo concursu, quatenùs proprium detrimentum est, & cessatio lucri, quod alioquin justè habere ipse posset, si ad suam venirent hipothecam; at non licitè, nec sine peccato odii, vel invidiæ doleret, si tristaretur de tali concursu, quatenùs talis concursus bonus est vicino, & proximo suo, vel quia suus vicinus justus, & bonus vir est. -- Neque peccat peccato invidentiæ, qui indignatur, bona temporalia, ut divitias, dignitates, officia, beneficia &c. obvenire impiis, vel indignis; si bona illa consideret, prout humana voluntate contra justitiam distributivam collata sunt, aut quatenùs eis ignorantes, & indigni abutuntur; quia tunc est actus, vel affectus *Zeli*, seu *Nemesis*, nempè justæ indignationis. Hæc tamen indignatio vitiosa, & mala esset, si tenderet in bonum proximi, aut quatenùs absolutè bonum illius est: (sic enim esset contra Charitatem) aut quatenùs tali homini, quantumvis indigno, hujusmodi bona provenerunt ex Divina dispositione, ob impercrutabiles, sed semper bonos, justosque fines Providentiæ Dei; sic enim saperet blasphemiam. Unde contra hanc pravam indignationem dicit Propheta Psal. 36. *Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente injustitias.*

III. De Discordia.

Quæro IV. *Quid est Discordia?*

℟. Est dissensio voluntatum circa bonum, quod ex charitate omnes amare debemus. -- Quod est contrarium Charitati, quæ causat Concordiam, consensionem, unionem, & pacem voluntatum in bonum: facitque cor unum. Econtrà Discordia est disgregatio cordium idest voluntatum in diversa. -- Dicimus *Voluntatum*; quia discordia *Intellectuum* in iis, quæ Fidei Divinæ, & Catholicæ non sunt, non est vitiosa, sed naturalis, & etiam virtuosa; Sancti enim Patres, & Doctores inter se erant, & sunt discordes in opinionibus; & tamen charitate, atque voluntate concordes. -- Dicitur *circa bonum*; Nam discordia circa malum, quod alii volunt, & tu non vis, bona, laudabilis, & necessaria est. -- Dicitur *quod ex charitate amare debemus*: Sive in quo cum proximo consentire tenemur; nempè quod necessarium, vel utile est ad Dei gloriam, & nostram, aut proximorum Salutem Spiritualem, vel corporalem; in hoc enim scienter, & pertinaciter dissentire, est peccatum contra Charitatem pro ratione materiæ. Nullum autem erit peccatum, dissentire circa aliquod bonum, in quo concordare obligati non sumus. 9

Unde colliges. I. Peccare mortaliter Consiliarios, aut Theologos, qui scienter, & malitiosè diffident à bono Communitatis, nolentes consentire aliis tendentibus ad promovendum tale bonum. *Item* II. eos, qui suo judicio nimis adhærentes aliorum sententiis piis circa aliquod bonum, ut suprà, non cedunt quinimò ex aliqua passione superbiæ, elationis, ambitionis &c. eis resistunt, ac impediunt tale bonum, quod promovere tenerentur. *Item* III. eos, qui conveniunt utique in Sententia, aut voluntate Principis, aut alterius Superioris, sed in damnum Tertii, vel & pau- 10

pauperum. -- IV. Cùm quis discordat quidem ab altero, vel ab aliis, sed non animo pravo discordandi, benè quidem rectiùs, & convenientiùs judicandi, & resolvendi illud bonum; non peccat, nisi materialiter; quia formaliter tendit ad bonum. -- V. In hoc vitium discordiæ cadunt sæpè Uxores, Filii, & Consanguinei; qui nolunt acquiescere judicio, ac regimini Mariti, Patris-familias, Rectoris: quod quidem peccatum mensurari debet ex damno, vel nocumento consequente.

IV. De Contentione.

Quæro V. *Quid est Contentio?*

11 ℞. Est impugnatio Veritatis cum confidentia clamoris. Hæc tamen conditio *cum confidentia clamoris* ad essentiam Contentionis non pertinet, licèt sępè eam comitetur, & aggravet malitiam ipsius. -- Hæc verò potest fieri dupliciter: vel ex intentione formali, impugnando videlicet veritatem agnitam: vel ex intentione virtuali, Doctrinam nimirùm impugnando, non curando, an vera sit, vel falsa. Utrumque, quando seriò, & malitiosè fit, est peccatum ex genere suo mortale contra Charitatem, & Pacem, qua tenemur cum proximo consentire in bonis ipsi necessariis; Veritas autem sæpè necessaria est proximo, cum quo contendimus, vel illis, qui audiunt, ad salutem aut profectum Animæ, vel corporis, vel famæ, vel fortunæ; ergo &c.

12 Scienter autem, & seriò impugnare Veritatem agnitam in rebus Fidei, & Salutis æternæ, est peccatum gravissimum in Spiritum Sanctum; ut notum est. Et qui pertinax esset, & assentiret suo errori, hæreticus esset. In Jure Canonico *c. Quicumque, de hæreticis, §. Inhibemus in 6.* Sub excommunicationis sententia prohibetur Laicis personis, ne publicè, vel privatim *de Fide* disputent: eò quòd tales plerumque in rebus Theologicis nil, vel parùm, aut non satis versati sunt; unde se exponerent periculo essentialiter errandi, ac falsò ex præsumptione dogmatizandi.

13 Non damnantur tamen, imò praxi valdè utili, & decorosa approbantur, & laudantur Contentiones Scholasticę, seu Disputationes privatæ, & publicæ in omni Scientia, exercitii causa, aut ad explorandam alterius Doctrinam, (si fiant debitis cum modis, & circumstantiis) aut ad uberiùs, & pleniùs cognoscendam, ac explanandam Veritatem, quæ DEO honorifica, & hominibus utilis est.

Quæres. *Quomodo peccare possint Disputantes in Scholis, vel Templis?*

14 ℞. Cum Silvestrina *v. Contentio*: quòd Contentio Disputationis rarò fit cum moderamine, & reverentia debita; Et potest esse peccatum veniale, ut si quis defendat Veritatem cum modo aliqualiter indebito: aut etiam falsitatem nulli præjudicantem. Et potest esse etiam mortale tripliciter. I. Defendendo aliquid contra Fidem, & bonos mores: vel contra utilem doctrinam, puta Medicinam. II. Quando fit ista Contentio Scholastica cum modo excessivè indebito, vel Scandalo magno; de quo certa regula dari non potest, nisi quando interveniunt contumeliæ, vel opprobria, convicia, & hujusmodi, quæ, constat, esse mortalia, maximè in Religiosis. III. Ratione materiæ prohibitæ disputari publicè; ut patet de quibusdam thesibus pertinentibus ad Fidem; quæ vel sunt damnatæ à Romana Sede, vel prohibitæ, ne defendantur; aut ne publicè disputentur.

TRACTATUS XXIII.

DE QUARTO DECALOGI PRÆCEPTO.

De Pietate, & obligatione filiorum erga Parentes, & Majores.

QUæro I. *Quid continetur, & præcipitur in hoc Quarto præcepto?*

1 Respondeo. Præceptum hoc: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam:* formaliter quidem affirmativum est, ac debitum honorem, & cultum pietatis præcipit, exhiberi Parentibus: virtualiter verò simul negativum est: quasi dicat: *Non inhonorabis Parentes tuos:* sicque prohibet omnem irreverentiam, & injuriam Parentibus irrogandam.

2 Nomine *Parentum* comprehenduntur quatuor genera Personarum. I. Parentes, qui nos secundùm carnem genuerunt. II. Superiores Spirituales, ut Episcopi, Pastores Animarum, Confessarii, Concionatores. III. Superiores sæculares, Reges, Principes, Duces, Magistratus, Domini. IV. Omnes alii, qui super nos aliquam potestatem, vel eminentiam habent, ut Magistri, Tutores, Curatores, Benefactores, & Majores.

Quæro II. *Quid est Pietas:*

3 ℞. Est virtus moralis, qua Parentibus principaliter, deinde aliis majoribus supradictis debitum cultum, honorem, & obsequium impendimus.

Quæro III. *Ad quosnam actus se extendit Virtus Pietatis erga Parentes?*

4 ℞. Ad hos tres in specie: ad Amorem, Obedientiam, & Reverentiam. Explico Singulos. -- Amor Filiorum erga Parentes in tribus punctis consistit. I. *Benè velle Parentibus negativè:* hoc est, nihil mali eis volendo, optando, imprecando, causando. Unde ex hoc capite peccant mortaliter filii, qui odio, malevolentia, gravi indignatione, vel quovis alio affectu pravo in Parentes deliberatè feruntur. *Item* qui opere, verbo, vel quovis signo externo pravum illum affectum erga eos ostendunt; V.G. duro alloquio, aspectu torvo, gestu protervo eos affligunt, vel contristant. *Item* qui contemnunt, subsannant, irrident, & despiciunt eos. *Item* qui verbis injuriosis, contumeliis, maledictis &c. eos afficiunt. Et tandem qui quidvis aliud eis ad insultandum faciunt, vel omittunt. Has omnes brevissimas resolutiones possem probare ex variis textibus expressis Sacræ Scripturæ; at brevitatis causa eos omitto; signabo tamen loca, quæ poteris videre in Bibliis. Eccl. 3. & 7: *Prov.* 20. 23. & 30. *Tob.* 4. *Ad Ephes.* 6. -- *Ad Coloss.* 2. -- *Deuter.* 21. -- & alibi sæpissimè, specialiter in *lib. Ecclesiastici.*

II. *Eis etiam positivè benè velle:* ac 5
reipsa benefacere, atque succurrere, cum facultas adest, in quavis eorum necessitate: Aut *Spirituali:* ut in periculo mortis curando diligenter, ut Sacramentis muniantur, Testamentum justè condant &c. Unde peccant gravissimè Filii, qui negligunt vocare tempore opportuno Parochum, vel alium Confessarium idoneum pro infirmis Parentibus suis, gravi, & periculoso morbo laborantibus: qui à Testamento condendo impediunt eos: qui eorum legata pia non implent, vel notabiliter differunt &c. Aut *Corporali*, ut in infirmitate corporis, aliisque adversis occurrentibus casibus, visitando, consolando eos, assistendo eis per se, quando est possibile, vel per alios quando ipsi sunt legitimè impediti, opitulando, necessaria providendo: è miseria liberando, in paupertate alimenta præbendo, domi suæ excipiendo, alendo, fovendo, & similia pietatis officia exhibendo. Quæ intelligenda sunt non tantùm de necessitate quasi extrema, verùm etiam de gravi, & ordi-

& ordinaria. Ita deducunt ex locis citatis Sacræ Paginæ, & specialiter Eccles. *c.*7. & Tobiæ 4. Omnes DD. cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 122. *art.*5. Navarrus: Toletus: Marchant: Filliucius: Sporer *tom.*2. *tract.*3. *c.*5. *sect.*1. §. 1. & 2. *per totum*; qui cum Marchantio advertit, hanc obligationem præbendi alimenta Parentibus, & opitulandi eis in omnibus necessitatibus, non solùm esse de Jure Gentium, sed etiam de Jure stricto naturæ. Nam videmus ipsa animalia dociliora, *ciconias* præsertim, *& leones* alere, & fovere genitores suos in senectute.

6 Talis, & tanta est hæc obligatio, ut, Parentibus in quasi extrema necessitate existentibus, peccet mortaliter Filius Religionem ingrediendo, vel profitendo, etiam ex voto prævio; idque esset contra Jus Divinum-naturale, quod antecedit omne opus voluntarium, & liberum quantumvis pium, & Sanctum. Quinimò Filius jam ingressus Religionem, vel etiam professus sub peccato gravi tenetur ad tempus egredi, si necessitas Parentum suorum sit extrema, invitis etiam Superioribus, vel ipsis Parentibus; si verò necessitas sit tantùm gravis, adhuc tenetur egredi, petita licentia Superiorum; dummodò semper spes sit egrediendo posse eis succurrere, aut manendo in Claustris non æquè benè succurrere per alios possit.

7 III. *Omne malum, omnemque injuriam notabilem à Parentibus propulsare*: Filii enim obligantur pro posse, non solùm, ut dixi, abstinere ab omni injuria propria inferenda Parentibus, sed etiam impedire, ne ab aliis injuria & aliud malum, vel damnum eis inferatur. Et hoc ex Lege Divina, & naturali: ut patet.

8 *Quoad Obedientiam*, dico, quòd obligatio obedientiæ Filiorum erga Parentes exigit universaliter, ut in omnibus licitis, & honestis ad eorum curam pertinentibus obediant suis Parentibus: idque sub mortali ex genere suo: adeò ut omnis inobedientia formalis, rebellio, contumacia contra mandatum expressum, & serium Parentum suorum, sit peccatum mortale; nisi levitas materiæ, inadvertentia, vel humana quædam negligentia excuset. Probatur. I. Ex Sac. Scripturis. Eccl. c. 3. *Judicium Patris audite Filii, & sic facite, ut salvi sitis.* - Ad Ephesios c.6. *Filii, obedite Parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est. Et alibi.* Prob. 2. Ratione. Parentes sub mortali tenentur Filios instruere, educare, & corripere in iis, quæ sunt honestatis, & salutis; adeò ut Parentes hæc omittentes sæpè puniantur à Deo, etjam in hoc mundo, ut patet I. *Regum c.*2. *De Heli* &c. Ergo ex correlativo Filii tenentur obedire Parentibus in omnibus curam paternam concernentibus. Tum quia, hoc exigit Jus ipsum naturale, & voluntas Dei expressa, & ipsa Filialis subjectio.

Quare *ex dictis inferes*, quòd minimè debent, nec licitè possunt Filii obedire Parentibus in illis rebus, quæ manifestè sunt contraria Legi Divinæ; nam *oportet Deo magis obedire, quàm hominibus*; tum quia, hoc non esset obedire Parentibus *in Domino*, sed contra Dominum Deum nostrum II. Non tenentur Filii obedire Parentibus suadentibus aliquid contra consilia Euangelica, puta ne ingrediantur Religionem approbatam, & strictam; nam Filii, ut meliùs infra videbimus, in electione status sunt sui juris; tum exemplo plurimorum Sanctorum, qui invitis Parentibus perfectionem Euangelicam amplexi sunt. 9

Quoad Reverentiam tandem dico: 10
quòd obligatio Reverentiæ Filiorum erga Parentes universaliter exigit, ut eis juxta regulas honestatis, & patriæ, atque conditionis morem, competentem reverentiam exhibeant verbis, signis, & factis; quorum defectu voluntario pro ratione materiæ, & circumstantiarum peccant Filii mortaliter, aut venialiter. Ut autem meliùs cognoscas, & distinguas peccata Filiorum, pono tres regulas, quarum.

Prima est. Quandocumque Filius 11
absque justa causa deliberatè aliquid agit, vel omittit (etiamsi alioquin per se malum non sit,) ex quo prævidet, Parentes graviter offendendos, vel contristandos, aut fortè etiam peccaturos nimia

mia ex iracundia, indignatione, blasphemiis, imprecationibus; ipso facto peccat mortaliter contra Amorem, Obedientiam, ac reverentiam Parentibus debitam: idest contra Pietatem, quod est peccatum specie diversum ab eo, quod aliàs fecit &c.

12 *Secunda*. Etiam in dubio, an sit causa justa agendi aliquid, ex quo Parentes graviter offendendi, vel contristandi, aut scandalizandi sint, tenetur Filius abstinere: imò etsi justa causa quandoque subsit, si tamen nulla urgeat necessitas tale quid agendi, poterit Filius ad tempus condescendere Parentibus; idque etiam in operibus bonis, & sanctis. Quia in tali dubio stat possessio, & obligatio reverentiæ debitæ.

13 *Tertia*. Quando tamen justa causa omninò urget aliquid agere, vel omittere, & constat, offensionem, vel contristationem, aut scandalum Parentum ex mera ipsorum morositate, melancholia, apprehensione, amaritie, vel etiam malitia, irrationabiliter oriturum: non peccabit Filius illud agendo, aut omittendo. Videant tamen Filii, & Filiæ, ne sibi nimis blandiantur in hoc, attendantque Sapientis verba Eccli. c. 3. *Filii, suscipe senectam Patris tui, & non contristes eum in vita illius; si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua... In opere, & sermone, & omni patientia honora Patrem tuum &c.* & cap. 7. *Filii, honora Patrem tuum, & gemitum Matris tuæ ne obliviscaris: Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & ipsi tibi. -- Quare Philosophus optimè dicebat: DEO, Parentibus, & Magistris nemo par reddere potest.*

Quæro IV. *An Filii teneantur obedire Parentibus in electione status?*

14 ℞. *I.* Electio status est negotium negotiorum: hoc est punctum, à quo pendet felicitas totius vitæ: momentum, à quo pari passu mensuratur vita nostra bona, aut mala; quare tanti interest benè eligere statum, quanti Animam salvam facere: ut doctè probat P. Carolus Gregorius Rosignolius in aureo quodam libercolo, cui titulus: *La Saggia Elezione:* Et Patriarcha S. Ignatius principaliter ordinavit exercitia illa (cœlesti industria, Divinaque arte à se composita, Sedis Apostolicæ judicio, & omnium utilitate comprobata) spiritualia ad hunc finem, nempe ad præparandum, & disponendum animum circa vitæ nostræ institutionem, & status electionem.

℞. *II.* Quamvis Parentibus competat suadere, & consulere Filiis de bono statu vitæ eligendo, puta vel Religione, vel Clericatu, vel Matrimonio: & etiam decens, rationique consentaneum sit, Filios super hoc negotium consulere suos Parentes, aliàs Deum timentes, justos, & pios, eorumque sanum consilium sequi: attamen simpliciter eis obedire in hoc, vel acquiescere non tenentur. Ratio est solidissima; quia in eligendo vitæ statu Filius naturaliter liber est, & esse debet; tum quia, unusquisque debet eligere illud vitæ genus, ad quod vocatur à Deo per admirabilem, suavem, fortemque ejus Providentiam, juxta illud Apostoli 1. Corinthiorum c. 7. *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat... Unicuique sicut divisit Dominus, & sicut unumquemque vocavit Deus, ita ambulet... Unusquisque in quo vocatus est, in hoc permaneat apud Deum. --* Et ad Ephesios cap. 4. *Ut dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis... Unicuique autem nostrùm data est Gratia secundùm mensuram donationis Christi.* 15

℞. *III.* Unde peccant mortaliter Parentes, si Filios, vel Filias invitas compellant ad ingrediendam Religionem, vel statum Clericalem assumendum, quocumque modo, metu, vi, fraude, minis: etiam indirectè, ut si Pater malè agat cum Filio, vel Filia in victu, vestitu, verbis, signis, eò animo, ut tædio affectus, vel affecta ad talem statum Religionis, vel Clericatus confugiat, & se applicet. Ratio est clarissima: quia contra justitiam, & pietatem est, aliquem ad id cogere, ad quod non tenetur, quodque DEUS ipse liberum cuique esse voluit. Tum quia istæ inductiones Parentum erga Filios causæ sunt omnium malorum consequentium, heu! sæpissimè gravissimorum: ut quotidiana docet experientia: in maximum etiam detrimentum, & dedecus illius 16

status, Religionis, & Clericatus. -- Meritò igitur à Conc. Trid. sess. 25, cap. 18. de Regul. rigidissima prohibitione lata est sententia Excommunicationis contra eos, qui fœminas ad Religionem cogunt: ut nimirùm Religionis ingressus liber sit omnibus. Hoc tandem peccatum magis aggravatur à quibusdam Parentibus, qui oculos carnis, & avaritiæ plenos habentes offerunt semper Deo filium, vel filiam debiliorem ingenio, & corpore, non attendentes maledictionem, quæ supervenit eis ab ipso Deo ex ore Prophetico Malachiæ, c. 1. v. 14. *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile Domino.*

17 ℞. *IV.* Mortaliter peccant Parentes, & quicumque alii, qui filios, vel filias à Religionis ingressu attentato injustè impediunt; sive hoc faciant per vim, fraudem &c. sive per importunas preces, suasiones, blanditias &c. soletque Deus illos, ac filios ita extractos, vel seductos graviter etiam in hoc sæculo punire. Ratio est: quia sine justa, & rationabili causa illos impediunt à meliori bono, majori Dei obsequio, & à propria vocatione, quod Ordini Charitatis Divinæ, & proximi directè repugnat: solet quoque esse causa damnationis ipsorum.

18 ℞. *V.* Etiam graviter peccant Parentes, si filios, filiasve absque urgenti, justaque causa compellant ad Matrimonium ineundum. Ratio patet ex dictis. Tum quia in Matrimonio est quædam species servitutis perpetuæ, & homo, cùm sit liberæ conditionis, nequit à Parentibus ad hanc servitutem compelli. Tum quia status matrimonialis exigit mutuum amorem, & communicationem affectus; ergo spontaneè debet eligi. Vide Molinam *tom. 5. tr. 4. de Justitia disp. 51. num. 2.* -- Sanchez *lib. 4. de Matrim. disp. 22. num. 4.* -- Sporer *tom. 1. tr. 3. c. 5. sect. 1. §. 3.* -- Similiter è contra peccant sive dubio graviter Parentes, si filios, & filias absolutè à Matrimonio contrahendo impediant, & abstinere cogant: sive hoc fiat animo indirectè compellendi ad statum Religionis, seu Clericatus, sive ob alium finem injustum. Quia gravissima est injuria, & injustitia, velle hominem contra suam voluntatem privare libertate eligendi statum à Deo, & à Natura institutum, non tantùm ad propagationem humani Generis, sed etiam in remedium incontinentiæ; aliàs, ut patet praxi, datur infirmis spiritu occasio occultè delinquendi in re venerea. Tum quia, ut rectè notat D. Thomas 2. 2. q. 104. *art. 5. in c.* In iis, quæ ad propriam sustentationem, prolisque generationem pertinent, omnes homines natura sunt pares; atque adeò neque Filii quidem in his duobus subjacent Parentibus. -- At verò, si Parentes solummodò impediunt filium, vel filiam à talibus nuptiis cum tali persona, relicta libertate ad alias nuptias, quoad peccatum Parentum nihil gravius definiunt Doctores: idest, non agnoscunt in hoc culpam valdè gravem. Et de facto, si Parentes tunc habeant rationabilem, justamque causam impediendi tale determinatum Matrimonium, puta veram utilitatem filii, vel filiæ, vel decorem familiæ intendendo; non apparet culpa gravis, & fortè neque levis. Sed quid tunc de obligatione, vel peccato filii, aut filiæ, si non acquiescat judicio Parentum? Videbis in sequenti quæsito.

Quæro V. *An filii teneantur obedire Parentibus in electione talis, vel determinati Matrimonii?*

℞. *I.* Electo à Filio, vel Filia statu Matrimoniali, debent filii, vel filiæ petere consilium, & assensum Parentum, atque etiam expectare, & obtinere: nisi Parentes injustè contrarientur, vel nimis suspendant &c. adeò ut peccent Filii, si inconsultis Parentibus, aut justè contradicentibus, tale, vel determinatum & individuum ineant Matrimonium. In his terminis sanè omnes DD. consentiunt. Et ratio est, & sumitur ex Patria potestate, cui jure naturæ impositum videtur onus, ut nuptui tradant filios, & filias volentes nubere. Hoc etiam docent Sacræ Litteræ; nam Ecclesiasticus c. 7. dicit: *Trade filiam (viro,) & grande opus feceris: & homini sensato da illam.* -- Nota ly *Sensato:* non dicit: diviti, nobili, pulchro, sed *Sensato*, idest prudenti, Deum timenti &c. 19

ti &c. Et S. Paulus epiſt. 1. ad Corinth. c. 7. v. 38. *Qui Matrimonio* (inquit) *jungit Virginem ſuam, benè facit.* -- Et S. Ambroſius ait: Non eſſe Virginalis pudoris Maritum eligere, ſed judicium Parentum eſſe expectandum.

20 ℞. *II.* At non conveniunt DD. in aſſerendo: Filios, & Filias peccare mortaliter, quando in Matrimonio hoc, vel illo eligendo non petunt conſilium, nec expectant conſenſum ſuorum Parentum. Multi enim DD. (quos citat, & ſequitur P. Thomas Sanchez *lib.* 4. *de Matrim. diſp.* 23. *num.* 9. & Card. Bellarminus *lib.* 1. *de Matrim. cap.* 19. *propoſitione* 3.) tenent partem affirmativam, quæ ſine dubio vera eſt, quando, ultra Parentum diſſenſionem, alia mala ſequerentur, ut puta ſcandala publica, grave dedecus familiæ, diſcordia, & inimicitia implacabilis inter conſanguineos, & ſimilia; tunc enim peccare graviter filium, vel filiam ſaltem contra Charitatem, certiſſimum eſt. -- At verò, ſecluſis prædictis inconvenientibus, ratione ſolius diſſenſionis, vel contradictionis Parentum, non peccare mortaliter filium, vel filiam, probabiliſſimum eſſe, docent alii DD. apud Baſſæum *tom.* 1. *V. Filius. n.* 5. -- Dianam *p.* 4. *tr.* 4. *reſ.* 132. -- Hurtadum *tract. de Matrim. diſp.* 6. *diffic.* 10. *num.* 35. *&* 36. -- Et ſingulariter, ac fortiter probat Sporer *tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 5. *ſect.* 1. §. 4. *per totum:*) contra ſuum, & meum Marchantium *tom.* 2. *tr.* 5. *tit.* 2. *q.* 4. *concl.* 4. qui dicit, & ſolidè probat: In Matrimonio contrahendo prolem debere ſaltem petere conſilium, & aſſenſum Parentum; unde ſi nubat ſine juſta, & urgenti cauſa, abſque poſtulato conſilio, vel aſſenſu Parentum, vel illis juſtè renitentibus, peccat mortaliter, etſi validum ſubſiſtat Matrimonium.

21 Adducam rationes DD. pro parte negativa. In electione ſtatus, & maximè Matrimonii, filii ipſo jure naturæ omninò liberi ſunt, & nemini ſubjiciuntur: ergo quamvis tales invitis Parentibus contrahentes Matrimonium indecenter agant, & à veniali Paternæ irreverentiæ culpa vindicari, aut excuſari non poſſint, peccati tamen mortalis non ſunt damnandi. Tùm quia, ſi adſtringimus eos ſub culpa gravi ad petendum conſilium, & expectandum conſenſum Parentum ſuorum, auferimus etiam eorum naturalem libertatem; ſed hoc jugum nimis durum videtur impoſitum Filiorum collis; Tum quia, tales Filii aut dignè contrahere volunt, aut indignè, aut dubiè. Si *dignè* volunt Matrimonium contrahere, Parentes eorum nec juſtè contradicere poterunt; & ſi contradicant, Filii non tenebuntur obedire. Ad quid ergo tantum onus ad petendum conſilium, quod nemo ſequi tenetur? -- Si *indignè* contrahere volunt, (& ex hoc capite peccare) & nos ſub mortali peccato velimus obligare Filios ad Parentum conſilium poſtulandum, an non, regulariter loquendo, eos conjiciemus in periculum rixarum? Cùm certum ſit, Parentes in tali caſu contradicturos; idque maximè, ſi Filius, vel Filia in arepto propoſito tenaciter conſtans ſupponatur contra Parentum conſenſum. An non ergo ſatius erit curare, ut ignorent Parentes, quàm ut conſulti reſciant, & eorum authoritas coram deſpiciatur. Si tandem *dubiè* contrahere volunt: in tali dubio nonnè poterunt petere ab alio prudentiori viro conſilium, & ſic non egere Paterno? Ad quid ergo obligatio hæc ſub mortali? Certum igitur mihi videtur (inquit Sporer,) non adeſſe obligationem ſub culpa gravi: quidquid ſit in communi apprehenſione hominum. Qui Sporer tenet, non peccare mortaliter Filios, vel Filias, etiamſi *indignè* contrahant, nempè ſi Filius ducat indignam, vel Filia nubat indigno contra voluntatem Parentum, ſecluſis aliis malis. -- At mihi videtur in praxi impoſſibile, ut ſecludantur alia omnia mala in hoc caſu, ut patet experientia.

℞. *III.* Certum eſt apud omnes DD. citatos, & citandos, quòd ſi Filii invitis Parentibus ineunt Matrimonium cum dignis, ſibique paribus, & alioquin nullum ſequatur grave incommodum, niſi aliqualis indignatio momentanea ſuorum Parentum, non peccant mortaliter; imò nec venialiter, ſi priùs ab eis modeſtè licentiam per ſe, vel 22

per alios petierunt, tametsi nequaquam impetraverint. Ratio est: quia tunc, Parentes irrationabiliter, & injustè contradicunt, filiosque privare contendunt libertate propria, & optato, honestoque bono sibi licito, & conveniente, hoc est, Matrimonio utili, & salutari. Ita Sporer *l.c.* -- Marchant. *l.c.* Bassæus *l.c.* -- Sanchez *l.c.* -- Lessius *lib.*4. *c.*40. *nu.* 43. Busembaus *lib.*3. *c.*2. *dub.* 1. *nu.*3. -- Filliucius *tract.*10. *nu.*20. Tamburinus *lib.* 5. *in Decal. c.* 2. §. 3. *n.*5. -- Clericatus *Erotem. c.* 49. *nn.*7. qui tandem dicit, & concludit: Certum est, & experientia probatum, infelicia semper esse Matrimonia contracta per Filios, invitis Parentibus. -- Quod credo verum, quando sunt rationabiliter inviti; quia multi Genitores, ut dicit Marchantius, loco citato, *in seq. Corollario*: multis criminibus se intricant dùm solis humanis respectibus divitiarum, nobilitatis, honoris, vel commodi temporalis ad damnosa connubia filios, vel filias cogunt, & urgent, ac salutaria, & honesta Matrimonia impediunt. -- Pluris enim faciunt bona corporalia, quàm Spiritualia filiorum, & filiarum: non respiciunt exitum, sed initium Matrimonii; cùm tamen Sapientis sit, *respicere finem*.

De Pietate, & Obligatione Parentum erga Filios suos.

Quæro VI. *Quænam sunt obligationes Parentum erga suos Filios?*

23 ℞. *I.* Quamvis multa enumerentur Officia Parentum erga Filios, omnia tamen reducuntur ad tria: nempè ad Amorem, ad Educationem corporalem & ad Educationem Spiritualem; & hæc tria debentur Filiis Jure naturali -- divino. Ratio hujus triplicis obligationis sumitur ex ipsis visceribus Naturalis Legis, qua videmus omnia Animantia, etiam Bruta, & ferocia fetus suos amare, & educare; cùm autem Homo sit Animal rationale ad Finem Supernaturalem creatum, ideò duplici indiget Educatione, una corporali *ad esse Naturæ*, altera Spirituali *ad esse Gratiæ*, in ordine ad finem suum ultimum, qui est ipse Deus. Hoc agnovit prima nostra Parens Heva, quæ primogenitum suum Filium appellavit Cain, dicens: *Possedi hominem per Deum*. Genes. 4. quod Hebraicè sonat: *Acquisivi hominem Deo*. Unde dicit S. Joan. Chrysostomus: Tunc verissimè habemus filios nostros, cùm Deo nostro illos tradiderimus -- Hæc enim esse debet finis principalis Conjugum Fidelium, *Generare, & acquirere Filios Deo, & propter Deum:* ut Deus glorificetur in eis. S. Aug. l. 1. de nuptiis *c.*4.

℞. II. Obligatio amoris Parentum erga Filios tria requirit. I. Filiis benè 24
velle negativè, excludendo omne odium, aversionem, rancorem, omnemque pravum affectum deliberatum. II. Benè velle positivè, eis benefaciendo quando, & quantum opus, & possibile est. III. Omne malum ab illis, & omne damnum Spirituale, & corporale avertere pro posse.

Unde peccant Parentes pro qualita- 25
te materiæ, etiam mortaliter, qui Filios gravi, & injusto odio prosequuntur: iis malè volunt, maledicunt, seu malum imprecantur seriò, & animo, ut eveniat eis tale malum; qui in gravi necessitate eis non benefaciunt, non succurrunt: qui mala, & damna eorum spiritualia, vel corporalia non avertunt, cùm possint: qui nimis durè eos tractant, & sine justa causa verberant, vexant, affligunt.

Majori, & strictiori Jure obligantur 26
Parentes amare Filios, quàm Filii suos Genitores; unde nec speciale præceptum datum est Parentibus de amore Filiorum, sicut datum est Filiis de amore, & honore Parentum; quia Amor Filiorum est innatus, seu naturalis; nam Genitores naturali prorsus impulsu diligunt prolem, tamquam aliquid sui, tantoque affectu amant, ut sæpissimè excedant, ideòque non fuit necessarium aliud præceptum, sicuti diximus de præcepto dilectionis suis ipsius.

℞. III. Educatio corporalis tripli- 27
cem requirit Providentiam, nempè *Vitæ*, *Victus*, *& Status*. -- Providentia vitæ exigit, ut Parentes ab ipso conceptu prolis sedulam gerant curam, ne quidquam agant, quod prolis vitæ, sanitati,

nitati, & naturali perfectioni obesse possit, ante, & post nativitatem.

28 Quare peccant mortaliter Parentes. I. Qui tempore menstruorum importunis commixtionibus vacant cum evidenti periculo prolis vitiatæ, monstruosæ, infirmæ, fatuæ &c. concipiendæ, vel generandæ, aut abortus causandi: vel extra illud etiam tempus effrænatis, & plusquam brutalibus coitibus se debilitant, & inhabilitant ad concipiendam prolem. -- II. Patres crudeles, qui uxores prægnantes vexant, exasperant, percutiunt in grave damnum fœtus, & periculum abortus. -- III. Matres, quæ jam gravidæ currunt, saltant, noxia edunt, vel bibunt, onera levant, vel portant, nimium laborant, vel quidquid simile faciunt, cum præviso periculo abortiendi, vel vitiandæ prolis. IV. Conjuges, qui malitiosis quibusvis modis impediunt, vel impedire intendunt conceptionem prolis. Oh peccatum inhumanum! -- V. Genitores, qui tradunt filios suos nutricibus infecti Sanguinis, pravorum humorum (imò & morum) in periculum vitæ, sanitatis, & malæ indolis ipsorum infantium. *Item* Matres, vel Nutrices; quæ tempore lactationis se ipsas non observant in cibo, potu, prævidentes periculum; & quæ incautè penes se collocant in eodem lecto infantes cum manifesto, vel probabili periculo oppressionis, vel suffocationis: vel dum lactant puerum, dormiunt cum periculo. Quibus in casibus si sequatur mors pueri (ut sæpè accidit) reæ sunt homicidii: quod valdè observandum est à Confessario, qui graviter objurgare debet hunc pessimum abusum quarumdam matrum, vel nutricum detinendi secum in lecto infantes ante completum annum quod peccatum in aliquibus Diœcesibus nostræ Italiæ est reservatum.

Quæres obiter. An peccent Matres, quæ per se non lactant Filios suos, sed statim genitos tradunt Nutricibus.

29 ℞. Si absque justa, gravique causa hoc faciant, utique peccant contra pietatem, & amorem Filialem; quia hæ Matres, ut prophetavit S. Job c.39. v.16 *Durantur ad filios suos, quasi non sint sui;* eisque quadrat lamentatio Jeremiæ Thren. 4. v. 3. *Sed & Lamia nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: Filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.* -- *Lamia* est animal, quod occidit filios suos. *Struthio* verò est animal, quod derelinquit pullos suos. Applica. -- Justa, & gravis causa tradendi filium nutrici sola mihi videtur esse, aut infirmitas Matris, aut sterilitas lactis. Non enim omnes causæ, quæ solent adduci à mulieribus, sunt legitimæ. Nobiles quæque Matres se excusant, & proponunt hanc causam, nempe *timorem dedecoris*: quibus respondebis: Matres nobilissimas lactasse filios suos, ut de *Sara* Matre Isaac, de *Anna* matre Samuelis, de *Hecuba* Regina Trojæ, de *Tessalonica* Matre Regis Antipatri, & de multis aliis, legimus: ergo non repugnat Nobilitati Matrum lactare filios suos. Et *quid nobilius DEI MATRE?* Et tamen ipsa quoque propriis mammis lactavit Filium suum; Unde laudatur quotidie à tota Ecclesia, & beatificatur illis verbis: *Beata viscera MARIÆ Virginis &c. Et beata ubera, quæ lactaverunt Christum Dominum.* -- Aliæ Matres se excusant, dicendo: Ita fert consuetudo: ita faciunt Nobiliores; quibus respondebis; Hanc non esse consuetudinem, sed abusum pravum, ut dicitur in *cap. Ad ejus, dist.5.* Et ut abusum detestantur Canonistæ, & Moralistæ, quos allegat Barbosa in *d. cap. & in Collect. Doctorum.* Aliæ Matres se defendunt, allegando gravia incommoda, & fastidia, præsertim nocturna, quæ tolerantur in lactandis filiis; sed & hæc non est causa legitima omninò; Nam, ut dicit Regula 55. Juris in 6. *Qui sentit commodum, debet sentire & onus.* Hoc autem est onus proprium Matris, & Matrimonii, consequens commodum hujus status; ergo non est recusandum. Tum quia repugnat instituto Naturæ, quæ & mammas dedit Mulieribus, & lac subministravit Matribus tam egenis, quàm divitibus ad lactandos proprios filios. Tum quia infantes sugentes alienum, & diversum lac patiuntur detrimentum, & damnum quandoque etiam notabile in vita, & temperamento, & aliquando etiam moriuntur. Tum

Tum tandem quia periculum sæpè instat imbuendi infantes lacte iniquo, & perversis moribus, quibus imbuta est Nutrix; ut patet experientia multorum. Vide Joan. Clericatum *Erotemata cap.* 49. *q.* 16. qui multos, gravesque citat DD. scribentes contra hunc abusum non lactandi proprios filios; ex quo non excusantur Matres à culpa saltem veniali, & quandoque à mortali juxta qualitatem detrimenti parvulorum suorum.

30 *Providentia victus*, seu alimentorum comprehendit quinque. I. Pertinentia ad cibum, & potum. II. Ad vestitum. III. Ad habitationem. IV. Ad medicamenta. V. Ad honestam artem. Quæ omnia ad vitam humanam & civilem pertinent, & ea Parentes præstare tenentur Filiis suis. Quare peccant mortaliter Parentes illi, qui I. Filiis in ætate infirma, aut alia gravi necessitate denegant alimenta, & alia prædicta necessaria ad vitam &c. II. Qui comessationibus, potationibus, pompis, ludis &c. omnia ferè dilapidant bona ita, ut filii mendicare cogantur. III. Qui absque urgentissima necessitate proprios filios in Hospitalibus publicis alendos exponunt. IV. Qui nullam artem docent, vel addiscere filios conantur.

31 *Providentia tandem status in futurum* obligat Parentes I. Ut sedulò applicent filios, & filias suas ad aliquod honestum opificium statui eorum competens. II. Si filius talentum, & animum habeat studendi, pro facultate expensas præbeat Pater, & commodum &c. aut saltem non impediat. III. Ut liberè sinant filios, & filias eligere sibi eum statum, ad quem inclinantur, & vocantur à Deo. IV. Tenentur moderatè Filiis thesaurizare, ut honestè secundùm statum suum vivere possint; & in hoc puncto dupliciter peccant Parentes, aut *per defectum*, nempè in neglectu, & dispositione bonorum temporalium ex peccato Prodigalitatis; unde sunt causa paupertatis filiorum, & multorum inde consequentium malorum; aut *per excessum*, nempè in nimia cupiditate augendi bona temporalia per fas, & nefas, ex peccato Avaritiæ; quæ bona postea ipsis etiam filiis fiunt in laqueum, scandalum, & ruinam: atque ita sibimetipsis, & Filiis suis æternam thesaurizant damnationem.

℞. *IV. Educatio tandem spiritualis*, ad quam præ omnibus obligantur Parentes erga Filios, & Filias, importat diligens regimen, & instructionem Filiorum in bonis moribus, in observatione mandatorum Dei, & Ecclesiæ, atque in omnibus ad Salutem æternam necessariis. Ad hoc autem punctum rursùs tria requiruntur, Doctrina scilicèt, Exemplum & Correptio: juxta illud Eccl. 7. *Filii tibi sunt? Erudi illos, & curva illos à pueritia*: & illud D. Pauli ad Ephes. 6. *Educate Filios vestros in Disciplina, & correptione Domini*. 32

Doctrina necessaria est: ut nimirùm Parentes instruant, vel instrui efficaciter curent in rebus Fidei, Sacramentorum, Præceptorum Divinorum, & cœterorum, quæ necessaria sunt tam necessitate medii, quàm necessitate præcepti, juxta capacitatem, & ætatem Filiorum. Unde gravissimè peccant Parentes illi, qui non docent Christianæ Fidei rudimenta filios suos, & non mittunt eos sedulò ad Ecclesiam, ut ea addiscant. In hoc peccant sæpiùs Rustici, & plebeii, qui ignorant culpabiliter etiam principaliora Fidei Mysteria; quia efficaciter non curant, ut hæc ipsi, & Filii benè percipiant, & memoria teneant; de Anima nihil sciunt, de Deo nil intelligunt, & de rebus Divinis, & æternis nihil sapiunt. *Hoc unum sciunt, quòd nihil sciunt*. Quare non mirum, si Sacri Canones protestentur, quòd *Ignorantia est mater cunctorum errorum*. Et Sapiens Prov. 19. ait: *Ubi non est scientia Animæ, non est bonum*. -- Et Osea Propheta c. 4. exclamat: *Non est Veritas, & non est misericordia, & non est Scientia DEI in terra*. Quid inde? Ecce *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt*. Ecce novum diluvium, non aquarum, sed vitiorum. 33

Exemplum, utique bonum. Ut videlicet Parentes satagant, ut Filios, & Filias instruant bonis exemplis; *magis enim movent exempla, quàm verba*, imò quàm verbera; ideoque Genitores Filiis suis præire debent exemplo bonorum ope- 34

operum, & morum. Nam qualis Pater, talis Filius: qualis Mater, ita & Filia ejus. Et summè caveant omnia verba mala, omnia opera prava coram Filiis suis: quia nil tam facile est, quàm malum imitari exemplum Majorum. De hoc passim loquuntur Sacræ Paginæ, præsertim liber Tobiæ *c.* 4. *&* 14. Ecclesiastici c. 13. 30. & 41. -- Et communiter Sancti PP. -- Audi D. Hieronymum *Epist. ad Lætam*: ubi inter cætera dicit: Mementote Vos Parentes, magis exemplo docere Filios, quàm voce.... Nil in te Matre, & in Patre suo Filius, aut Filia videat, quod si fecerit, peccet. -- Proh! quot peccatis, etiam mortalibus scandalorum hìc se intricant mali, & incauti Parentes! Longum valdè texere possem Processum de Scandalis Genitorum, quibus Filii pejores iis, qui se genuerunt, evadunt. Et, quod magis doleo, non agnoscunt, non confitentur, & numquam emendant hæc scandala pusillorum; unde Mundus Catholicus semper decrescit in bonis, semperque crescit in malis moribus. Væ Mundo à scandalis! Væ Parentibus, per quos scandala veniunt!

35 *Correptio* tandem necessaria est. Ut scilicet Parentes seriò, & discretè emendent, & castigent peccata, vitiaque Filiorum. Prov. 13. *Qui parcit virgæ, odit Filium suum; qui autem diligit illum, instanter erudit*. Et cap. 22. *Stultitia colligata est in corde pueri; & virga disciplinæ fugabit eam*. -- Et cap. 23. *Noli subtrahere à puero disciplinam; Si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum: & Animam ejus de inferno liberabis*. -- Et Ecclesiasticus c. 30. ait: *Qui diligit Filium suum, assiduat illi flagella, &c.* -- Discretam tamen, justam, & prudentem oportet esse correptionem Filiorum, ut neque severitate nimia Parentum adducantur Filii in odium, aversionem, pusillanimitatem, & desperationem: neque indulgentia nimia inducantur in occasiones negligendi, & contemnendi jussa ipsorum Parentum, & sensim labendi in pejora vitia &c. Unde dicit Apostolus, Ephes. 6. *Et vos Patres nolite ad iracundiam provocare Filios vestros*. Et Coloss. 3. *Nolite ad indignationem provocare Filios vestros, ut non pusillo animo fiant &c.* Quare peccant Parentes, & Majores mortaliter, aut venialiter pro ratione defectus, vel excessus in corripiendis Filiis; at multò frequentiùs per defectum, aut per nimiam pietatem, & conniventiam, ex qua participes fiunt omnium malorum, quæ vident fieri, & non corripiunt; cùm tamen non solùm ex Virtute Pietatis, & Amoris erga Filios, & Filias, sed etiam Virtute Justitiæ punitivæ teneantur corripere.

Pietas suprà explicata ulteriùs se extendit ad quasi Parentes, ut Tutores, 36
Curatores, & Patrinos. II. Ad Majores Consanguineos, ut Avos, Avias, & alios sive in linea recta ascendentes, sive transversa, ut Patruos, Amitas, Avunculos, Materteras &c. III. Ad Consanguineos collaterales, nimirùm Fratres, Sorores, Patrueles, Consobrinos &c. deinde Affines. IV. Ad ipsos Conjuges ad invicem. -- Similiter autem è contra proportionaliter, idest, sicuti Pietas ascendit à Minoribus ad Majores suos, ita, servata debita proportione, descendit à Majoribus ad Minores suos, ut suprà; prout latè probat Sporer post Marchantium: ille, *tom.* 1. *tract.* 3. *c.* 5. *sect.* 3. iste, *tom.* 2. *tract.* 5. *tit.* 5.

De Pietate Conjugum ad invicem.

Quæro VII. *Qualis est obligatio Conjugum vicissim virtute Pietatis ex Quarto hoc præcepto Decalogi?*

℟. Sub gravi obligatione hujus Virtutis tenentur Conjuges sibi invicem 37
exhibere Septem, Amorem, scilicet, Honorem, Fidem, Cohabitationem, Debitum-conjugale, Alimenta, & Gubernationem. Brevissimè singula explico, & simul probo.

Amorem. Quia sicut quilibet amat carnem suam, ita Conjux debet diligere 38
alterum conjugem; nam sunt *duo in carne una*. Tum quia S. Paulus Ephesiorum cap. 5. dicit: *Viri diligite uxores vestras. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit, & alibi*. -- *Honorem*. Quia licèt Vir sit caput Mulieris, ejusque

 que

que Superior, & Dominus; Uxor tamen est socia, non famula. Tum quia in jure petendi, & exigendi debitum, Vir, & Uxor sunt æquales; ergo sibi invicem debetur honor. Et D. Petrus epist. 1. c. 3. dicit, quòd *Viri impartiantur honorem Uxoribus suis*. -- *Fidem*: Quia Vir habet potestatem corporis uxoris suæ, & Uxor habet potestatem corporis viri sui ad finem honestum generandæ prolis, & vitandæ incontinentiæ; & hoc ex contractu ipsius Matrimonii; ergo mutua fides, seu fidelitas servanda est, ut nulli alii detur potestas, vel usus proprii corporis, nisi conjugi suo. Fidelitas etiam servanda est in administratione bonorum dotalium, & rei domesticæ. -- *Cohabitationem*. Quia Conjuges ex natura contractus Conjugalis tenentur simul habitare in eadem domo, mensa, thalamo, & toro, seu lecto; nam Genes. cap. 2. dicitur: *Quamobrem relinquet homo Patrem suum, & Matrem, & adhærebit uxori suæ;* Tum quia Conjugium, seu Matrimonium individuam vitæ consuetudinem importat. -- *Debitum-conjugale* patet ex dictis; tum quia Apost. 1. Corinth. cap. 7. ait: *Uxori vir debitum reddat: similiter autem Uxor Viro. Nolite fraudare invicem, &c. Alimenta*, & cætera necessaria vitæ, & statui; quæ quidem obligatio principaliter, & per se incumbit Viro, juxta illud Apostoli Ephes. 5. *Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua &c.* Nihilominùs etiam incumbit Uxori, ut suum præstet concursum, & auxilium; maximè viro impotenti, infirmo, captivo: ita ut conjux uterque tenetur sibi invicem procurare alimenta, & mutua onera familiæ ferre. -- *Gubernationem* tandem debet specialiter Maritus gerere erga Uxorem, prolem, familiam, domum, bona &c. quæ spectant ad bonum regimen spirituale, & temporale ipsorum. In quibus è contra Uxor tenetur Marito obedientiam, & subjectionem proportionatam; quinimò & ipsa tenetur curam sedulam gerere de prædictis; nam ait Apostolus 1. ad Timot. c. 5. *Si quis suorum, & maximè Domesticorum curam non habet, Fidem negavit, & est infideli deterior.*

Ex quibus septem punctis multa, & varia exhauriri possent peccata etiam mortalia Conjugum, prout docent communiter DD. & signatè Sporer *loco citato superiùs n. 36.* -- & Marchantius pariter cit. de quorum libris hæc pauca referam delicta Conjugum. *Contra mutuum Amorem* peccant mortaliter qui odio gravi, jurgiis, contentionibus, injuriis, despectibus, & percussionibus indebitis offendunt uxores suas; quæ peccata eò graviora sunt, quò majus est illis impositum vinculum mutui Amoris à Deo, & à natura. Huc spectat peccatum *Zelotypiæ* inordinatæ, temeræ suspicionis, ac judicii temerarii de fide, seu fidelitate alterius conjugis, quod peccatum solet esse causa discordiarum, odii, vindictæ. -- *Contra Honorem mutuum* peccant mortaliter Uxores, quæ contumeliis, irrisionibus, maledictis, & scommatibus inhonorant viros suos; & è contra &c. *Contra Fidem* lethaliter delinquunt conjuges quocumque modo peccantes in rebus venereis extra, vel contra Matrimoniales actus: sine ex se solis, sive cum alia persona. -- *Contra Cohabitationem* graviter operantur, & peccant conjuges, qui sive justa causa faciunt divortium: vel quando conjux absque urgentissima causa deserit aut omninò, aut ad longum, & notabile tempus alium conjugem citra, aut contra ejus consensum. *Contra Debitum conjugale* peccat mortaliter conjux, qui sine legitima causa negat alteri usum, & cc[illegible]iam licitam sui corporis. -- *Contra Alimenta* gravissimè peccat Maritus, qui ferè omnia bona dissipat, interim permittendo uxorem cum filiis famem, miseriam, & nuditatem pati. -- *Contra Gubernationem debitam* peccat conjux, sive vir, sive uxor, quando omittit quæ de jure præstare tenetur pro conservatione familiæ, pace domestica, educatione filiorum. Item uxor specialiter peccat, quando notabiliter renuit obedire Marito in iis, quæ ad gubernationem domus spectant. 39

De Observantia, & obligatione inferiorum erga Superiores, & è contra.

Quæro VIII. *Ad quid tenentur inferiores, & subditi erga suos Superiores?*

40 ℞. *I.* Ex quarto præcepto Decalogi, & virtute Observantiæ debetur Superioribus generatim Amor, Reverentia, & Obedientia à Subditis in omnibus, ad quæ se extendunt eorum Potestas, & Officium. -- Speciatim verò Superioribus Spiritualibus, ut puta Episcopis, Prælatis, Pastoribus, Curatis, Parochis, Rectoribus, Concionatoribus, Sacerdotibus curam Animarum gerentibus, & Confessariis, tenentur Subditi, & Filii Spirituales præstare, & exhibere Amorem, Reverentiam, atque Obedientiam in iis, quæ Curam eorum respiciunt, & ad eorum spectant Officium. Ita ex Divinis Scripturis Deuter. 17. -- Hebræorum 13. -- 1. Timothei 5. docent comm. DD. -- Unde peccant Subditi, & Filii spirituales pro ratione, & qualitate materiæ mortaliter, aut venialiter, quando aliquid agunt, aut omittunt contra amorem, reverentiam, & obedientiam prædictis Superioribus debitam.

41 ℞. *II.* E contra Superiores, & Patres Spirituales tenentur exhibere Subditis, & Filiis spiritualibus sedulam curam, sanam doctrinam, & bonum exemplum. Quorum proinde peccata sæpissimè mortalia sunt, ut neglectus Animarum in cura, & administratione Sacramentorum, in doctrina, & correctione, & in scandalis datis, quæ non tantùm contra Charitatem, sed etiam contra Justitiam, & Officium suum committuntur ab eis.

42 ℞. *III.* Superioribus Temporalibus, quocumque nomine nuncupentur legitimis tenentur subditi præstare amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ ad eorum Officium pertinent, & etiam justa tributa, & obsequia, ut ex Epist. ad Romanos cap. 13. docent comm. TT. -- Contravenientes, & contrafacientes subditi peccant pro ratione materiæ graviter, vel leviter, & accedente contemptu formali, semper mortaliter.

℞. *IV.* E contra Magistratus Temporales, & quicumque Superiores tenentur exhibere suis subditis amorem, misericordiam, benevolentiam, administrationem Justitiæ commutativæ, distributivæ, & vindicativæ, curam indemnitatis, pacis, & tranquillitatis. Ubi magis frequenter, & graviter peccant per omissionem, negligentiam, conniventiam, & per positivam injustitiam, injuriam, oppressionem pauperum, & cætera innumera, quæ docet experientia. 43

℞. *V.* Famuli, & ancillæ tenentur suis Dominis exhibere reverentiam, obedientiam, & obsequium fidele. Ut habetur ad Ephes. 6. -- ad Titum 2. -- & prima Petri c. 2. Peccata ergo servorum regulariter sunt, irreverentia, contemptus, murmuratio contra Dominos suos: Item fraudulentia, infidelitas, inobedientia: irritatio Dominorum ad iram, blasphemiam &c. quæ pro ratione materiæ mortalia, aut venialia sunt. 44

℞. *VI.* E contra Domini tenentur servis amorem, benevolentiam, beneficentiam, & justam mercedem præbere; quorum peccata solent esse, iracundia, nimia austeritas, indignatio, imprecatio, percussio injuriosa: defraudatio mercedis, vel salarii: neglectus, impedimentum in spiritualibus necessariis ad salutem: omissio correctionis, & multa alia, de quibus nonnulli Domini parvum, aut nullum faciunt casum, vel scrupulum. 45

Quæro IX. *Quid de Magistris erga discipulos? Et de discipulis erga Magistros?*

℞. *I.* Magistri, & Præceptores studiorum tenentur suis discipulis amorem filialem, doctrinam bonam, correptionem discretam, & exemplum castum præbere; atque servare statuta Academiæ, vel Gymnasii publici: legant ipsi, ut docti, Summam Angelicam, *V. Magister*, per totum: -- Summam Card. Cajetani, *V. Magistrorum peccata.* Summam Navarri *c.* 25. *à n.* 55. Filliucium *tract.* 28. *à num.* 151. -- Bassæum *tom.* 1. *V. Parentes. n.* 12. Reginaldum in Pra- 46

in Praxi *lib.* 2. §. 10. *&* 11. & alios libros DD.

47 ℞. *II.* Discipuli autem, & studentes tenentur Magistris, & Præceptoribus suis amorem, reverentiam, gratitudinem, stipendium, & obedientiam præstare in iis, quæ ad eorum Officium, & curam pertinent. Item debent pati, ut corrigantur, & verberentur moderatè: non esse contumaces, protervos, litigiosos, inquietos, superbos. Magister enim, sicut & Pater habet jus discretè verberandi etiam Cleticos in Sacris constitutos, ut docent Diana Coordin. *tom.* 5. *tract.* 2. *res.* 15. -- Clericatus, Erotem. *cap.* 53. *quæst.* 4. cum aliis DD.

48 ℞. *III.* Item in rebus pertinentibus ad studium, & bonos mores tenentur discipuli obedire Magistris, sicut Parentibus; quia Magistri dant benè esse, & benè vivere, sicut Genitores dederunt esse simpliciter. -- *Item* debent diligenter vacare studiis, & repetitionibus, in quibus possunt quandoque graviter peccare ratione damni proprii, dedecoris familiæ, tristitiæ Parentum, & inobedientiæ Magistrorum. -- *Item* tenentur expendere pecuniam sibi traditam à Parentibus secundùm eum usum honestum, ad quem transmissa est. *Item* debent devitare societatem, & contubernium vitiosorum condiscipulorum: servare statuta Academiæ, vel Gymnasii: non suffragari indignis: stipendium congruum Præceptoribus tribuere: Libros, & scientias vetitas, aut damnosas non addiscere, nec legere, nec defendere: & cætera vitia studentium juvenum declinare, & fugere.

Quæres obiter. An peccet discipulus doctorandus, qui clam legit, & addiscit puncta, & argumenta sibi publicè objicienda? ℞. Quòd sic. Et est peccatum violati examinis; quia contra mentem Universitatis Doctorum examinatur, non servata fidelitate exercitii probativi de sufficientia illius. Est peccatum mendacii realis; quia simulat solutiones argumentorum esse in se improvisas, & extemporaneas. Et est peccatum vanæ-gloriæ; quia vult videri sapiens, plus quàm sit. Et tandem est quodammodò peccatum furti illius Gradus Doctoratus; quia ascendit aliundè, & non per legitimum ostium ad carpendam Lauream Doctoralem. -- Vide Baldellum in Theol. Moral. *tom.* 1. *lib.* 3. *disputat.* 11. *num.* 12. -- Clericatum, Erotem. *cap.* 53. *quæst.* 7. -- Et summam Sylvestrinam, *v. Doctor*, *quæst.* 5. *&* 6. 49

Denique hìc agendum esset de Studentibus Regularibus; at ne Tractatus iste nimis prolixus evadat, agam in sequenti breviter in gratiam amicorum Studentium Regularium.

TRACTATUS XXIV.

DE STUDENTIBUS REGULARIBUS.

QUæro I. *An Religiosus professus Clericus teneatur obedire Prælato præcipienti expressè, vel tacitè, ut studiis honestis incumbat?*

1 ℞. *I.* Quòd sic. Ratio est manifesta; quia Omnis subditus ex vi suæ professionis tenetur obedire Prælato in omnibus, quæ manifestè non sunt contraria Animæ, vel Regulæ suæ: sed sic est, quòd studium honestum respectu Clerici non est quid contrarium Animæ, vel Regulæ: imò est consonum: ergo tenetur ille Clericus obedire.

2 ℞. *II.* Religiosus scholaris ad Studium deputatus à suo Prælato, si non studet, aut in studendo notabiliter est negligens, peccat omninò mortaliter. Ita S. Antoninus 3. *p. tit.* 5. *c.* 2. §. 11. Navarrus in Manuale *c.* 25. *nu.* 59. *v. tertiò peccat.* -- Reginaldus in Praxi *lib.* 20. *nu.* 55. Laur. de Peyrinis *tom.* 1. *De subdito quæst. prima cap. trigesimo.* §. *Dico* 4.

Sancto-

Sanctorius de Melphi super Statuta generalia totius Ordinis S. P. Francisci, Constitutionum *cap.5. stat.8.* -- Compendium ejusdem Sanctorii, elaboratum à P. Thoma S. Severini v. *Studium studentes, n.2.* -- Homobonus *de Statibus humanæ vitæ: parte 2. cap.11. n.10.* ubi multa de statu, & obligationibus Scholasticorum.

3 Ratio est: quia peccat contra obedientiam in re gravi: injuria afficit Magistrum, seu Lectorem suum: abutitur commoditate sibi data: occupat locum alterius, qui studeret: contemnit scientiam: & in re gravissima Religionem, & Statum suum offendit: atque totam damnificat Ecclesiam. Ergo gravissimè peccat.

4 Confirmatur I. ex multis Textibus Juris Canonici. *Cap. finali, dist.* 38.. Ubi habetur hæc formidabilis sententia: *Qui discere negligit, magis Diaboli, quàm Christi membrum esse ostenditur*. Et eadem *dist.* 38. *cap. Ignorantia* dicitur: Quòd *ignorantia, mater cunctorum errorum, Sacerdotibus Dei vitanda est &c.* Ergo & Religiosis, qui non sibi tantùm vivere, sed aliis proficere debent, quia personæ Ecclesiasticæ debent vacare Scientiæ Theologicæ, & Scripturali: ut habetur *dist.36. c.2. §. ecce*. Et cap. *Si quis vult*. Item debent studere Philosophiæ Naturali, Morali Theologiæ, & Juri Canonico: ut constat *dist.* 37. *c. turbat*; *Et cap. qui de mensa: Et cap. si quid veri: Et cap. relatum, in fin. &* alibi. -- Et tandem Clemens V. *Const. Ne in agro*, §. penultimo, de Statu Monachorum, ait, & statuit: Ut ipsis Monachis proficiendi in Scientia, via opportuna non desit, in singulis ipsorum Monasteriis; quibus ad hoc suppetunt facultates, idoneus teneatur Magister, qui eos in Scientiis instruat diligenter. Quare ex dictis Canonibus, aliisque Constitutionibus tam Papalibus, quàm Regularibus omnes Religiones habent Studia, & Seminaria, in quibus Juvenes scientiis imbuuntur. *v.* Sylvestrum. *v. Scientia: & Peyrinum cit.*

5 *Confirmatur* II. Thomas de Kempis *tom.2. Opusc. XI. cap.7.* protestatur, dicens. Væ Clerico, vel Monacho indocto, qui sibi, & aliis sæpè est causa erroris. Nam Religiosus Clericus sine scientia, & libris Sacris est quasi miles sine armis: Equus sine frænis: Navis sine remis: Scriptor sine pennis: Avis sine alis: Ascensor sine scalis: Sutor sine subulis; Tector sine tegulis: Faber sine malleis: Sartor sine filis: Rasor sine cultris: Sagitator sine jaculis; Viator sine baculo: Cæcus sine duce &c. Similiter Claustrum Monachorum, vel Congregatio Clericorum sine litteris, & libris Sacris est quasi Mensa sine cibis: Coquina sine ollis: Puteus sine aquis: Fluvius sine piscibus: Arca sine vestibus: Hortus sine floribus: Bursa sine pecuniis: Vinea sine botris: Turris sine custodibus: Domus sine utensilibus. *Et cap.* I. *ibi*: Ignorantia enim mater est erroris, janua mortis, & privatio honoris, virtutis, & Salutis; ergo vitanda per Doctrinam Christi, quæ est lumen vitæ, salus mundi, porta cœli, cibus animæ, jucunditas cordis. *Et Opusc. X. c.3.* Lectio attenta, & sacra ignorantiam expellit, mentem erudit, dubia solvit, errores corrigit, bonos mores instruit, ostendit vitia fugenda, hortatur ad virtutes, excitat ad fervorem, incutit Sanctum timorem, recreat fastidiosum animum, ducit ad Vitam æternam.

Confirmatur III. S. Thomas Doctor Angelicus 2.2. *q.188. art.5.* Dicit, quòd S. Hieronymus epist. ad Paulinum, invitat eum ad discendum in Statu Monastico, dicens: Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in cęlis. -- Deinde docet Angelicus, quòd Studium litterarum Divinarum competit Religiosis tribus de causis. I. Quia adjuvat ad vitam contemplativam, illuminando intellectum ad consideranda Divina, & ad removendos errores, qui in contemplatione rerum Divinarum frequenter accidunt his, qui Sacras ignorant Scripturas. II. Quia Studium Religiosis Institutis est necessarium ad vitam activam; puta ad prædicandum Verbum Dei, ad consulendum, corripiendum, & ad alia Charitatis opera erga proximum. III. Quia Studium Divinæ Scripturæ multùm valet ad vitanda carnis vitia, ad auferendam Divitiarum cupiditatem, & ad Obedientiæ re- 6

ligiosæ

ligiosæ documentum. &c. Verumtamen Religiosis competit principaliter intendere Studio litterarum pertinentium ad Doctrinam, quæ secundùm Pietatem est; aliis autem scientiis inquantùm ordinantur ad Sacram Doctrinam; Nam Studium ad Scientiam aliquam acquirendam ordinatur, quæ sine Charitate inflat; sed cum Charitate conjuncta ædificat.

7 *Confirmatur* IV. His rationibus naturalibus. Omnis homo natura scire desiderat; ergo penitùs ab humana Natura degenerat, qui scire non affectat. Ecquid à bruto hominem distinguit, nisi Ratio, & Scientia? Post Divinam Gratiam, Summum bonum est homini Scientia rerum appetendarum, ac fugiendarum. -- *Scientia unicum est bonum hominis contra unicum malum, ignorantiam*; ut dixit Socrates. Denique respice omnes Religiones, & in eis videbis multos Viros Doctrina, & Sanctitate celeberrimos; nam Ecclesia Dei his duabus fulcitur columnis, Scientia, & Sanctitate. Ergo Clerici, & Sacerdotes nolentes studere, ex parte sua, destruunt Religionem, & totam Ecclesiam.

Quæro II. *An Fratres Minores S. P. Francisci teneantur ex vi Regulæ suæ ad Studium Sapientiale?*

8 ℞. Quòd sìc. Nam D. Bonaventura in Expositione Regulæ nostræ in cap.3. dicit: *S. Franciscus volebat, Fratres suos Clericos in Studio, & Prædicatione exerceri*. Tum quia habetur unum Capitulum integrum in Regula, quod est *Nonum, De Prædicatonibus*. Ubi idem D. Bonaventura in fine explicationis illius capituli, ait; *Ex isto capitulo patet, quòd Fratribus Clericis ex intentione Beati Francisci incumbit Studium quia sine Studio non possunt verba Prædicationis modo debito examinare*. Patet etiam, quòd Fratres Minores ex sua Professione debent prædicare; in quorum Regula specialis Tractatus de Prædicationis Officio continetur. *Unde certissimè constat, quòd nullis aliis Religiosis, ex ratione sui Status, plus competit prædicare, quàm iis, qui hanc Regulam profitentur*. Hæc Doctor Seraphicus. Et ex capitulo X. illa verba Regulæ *Et non curent nescientes litteras, litteras discere*: sic explicat P. Hugo de Digna; Non enim Sanctus Regulæ Conditor Clericis Fratribus, sed Laicis Studium vetat: Ut unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat, secundùm Apostolum: alioquin suæ contrarius Regulæ ipse fuisset, qui existens in Ordine, cùm paucas litteras sciret, postmodùm non solùm orando, sed etiam legendo, & studendo profecit; Et unum capitulum de Prædicatoribus composuit, & ordinavit eis: *Ut in prædicatione, quam faciunt, sint examinata, & casta eorum eloquia, ad utilitatem, & ædificationem Populi, annunciando eis vitia, & virtutes, pœnam, & gloriam &c.* ergo alios Fratres idoneos Divinis studere litteris voluit: Et, ut Theologos, Doctores, & Prædicatores, qui ministrant nobis Sanctissima Verba Divina, honorare, & venerari debeamus, mandavit in suo Testamento. *Hæc ex Hugone*. Quibus addo hanc reflexionem. *Et non current nescientes litteras, litteras discere*: Ergo à contrario sensu in bona consequentia deducitur: Et curent scientes litteras in litteris proficere, ut magis idonei fiant ad prædicandum Verbum Dei, ad audiendas Confessiones, ad confutandos errores, & hæreses.

Quæro III. *Quænam sit utilitas, & necessitas Scientiarum?*

℞. I. Quamvis ex supradictis pateat 9
responsio ad hoc quæsitum; nihilominus majoris claritatis, & eruditionis gratia nonnulla ex aliis libris proferam diversa responsa; ut Religiosi Studentes magis, magisque animentur ad Studii laborem fructuosum. Variæ igitur sunt utilitates, & necessitates Scientiarum.

Prima est; quòd cùm Homo à Nati- 10
vitate sua sit veluti Tabula rasa, in qua nihil est depictum, apta tamen depingi; quia nullius rei notitiam secum adfert, capax tamen notitiæ infinitorum: necessarium fuit, modum adinvenire, quo scientiam debitam sibi comparare valeret. Etsi enim juxta sententiam D. Pauli ad Romanos cap.I. *Invisibilia Dei à Creatura Mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciantur; Sempiterna quoque ejus Virtus, & Divinitas*: Hoc tamen non accidit nobis absque manuductione

ctione Parentum, instructione Magistrorum, & Scientia Librorum, imò & illustratione Divina, mediante pia Oratione, ut Salomon ipse Sap. 7. protestatur, dicens. *Optavi, & datus est mihi sensus: & invocavi, & venit in me Spiritus Sapientiæ.* Ubi gradatim describit principia, quibus ad Sapientiam talem, & tantam pervenit. I. Per desiderium vehemens sciendi. *Optavi.* II. Per informationem, per sensus, & illorum operationes. *Datus est mihi sensus.* III. Progrediendo ad altiora, quæ sunt supra sensus. *Invocavi, & venit in me Spiritus Sapientiæ.* Non dicit Sapientia venit in me; sed Spiritus Sapientiæ, qui nimirùm dirigit nos ad inquirendam veram Sapientiam. IV. Concludit, se per studium, & laborem in discendo adhibitum, didicisse Sapientiam. *Quam* (inquit) *sine fictione didici &c.*

11 *Secunda Utilitas* pariter & necessitas Scientiarum est; quia absque subsidio Philosophiæ non potest haberi ordinario cursu notitia Theologiæ, Divinarum Scripturarum, & mirabilium operum Dei, quæ nos movent ad ipsum Deum coquæ noscendum, timendum, colendum, & amandum. Et quantumvis simplices, & idiotæ de his, quæ necessaria sunt ad Salutem Animæ, juxta suam capacitatem debeant informari, hæc tamen recta informatio nequit debito modo fieri nisi ab illis, qui didicerunt; discere autem non possunt, nisi per eos, qui studio litterarum Divinarum vacarunt. Quòd studium artium liberalium & Philosophiæ sit via ad cognitionem Dei, & ad veram Sapientiam acquirendam, ostendit idem Salomon, Sap. c. 7. ubi agnoscens, & confitens omnem scientiam, & Sapientiam esse à Deo; *In manu* (inquit) *illius & nos, & Sermones nostri, & omnis Sapientia, & operum scientia, & disciplina*; gradationem Scientiarum in se ipso declarat, dicens; *Ipse enim* dedit mihi horum, quæ sunt, Scien-
„ tiam veram, ut sciam dispositionem or-
„ bis terrarum, & virtutes elementorum,
„ commutationes temporum, anni cur-
„ sus, & Stellarum dispositiones, naturas
„ animalium, differentias virgultorum,
„ & virtutes radicum, & quæcumque sunt absconsa, & improvisa didici. -- Ex quo liquet, quòd etsi Salomoni infusa fuerit Sapientia à Deo, & Sapientiæ Spiritus simul, nihilominùs quantùm ad rem gradatim cognitio illius, & Sapientia secundùm gradus in ejus usu processit; Unde I. de Philosophicis loquitur notitiis, & postea de Divinis, ut patet in dicto *cap. 7. & sequentibus libris Sapientiæ*; ergo ista gradatio multò magis est necessaria nobis, quibus Scientia, & Sapientia per se regulariter non infunduntur, sed acquiruntur studio, & labore.

Tertia est: quòd Divina eloquia, Sacraque Scriptura, quæ necessaria sunt 12
ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum populum, perfectè capi, & penetrari non possunt sine præviis studiis artium liberalium, Philosophiæ, ac Theologiæ; nam in Bibliis Sacris multa sunt, quæ ad dictas pertinent scientias; ut patet. Nec obstat, quòd singulis Clericis, & Sacerdotibus istæ scientiæ necessariæ non sint; sunt enim necessariæ Communitati Ecclesiæ, & majoribus, seu Prælatis, & aliis, qui alios docere debent, qui prædicare, qui adversariis respondere, qui Scripturas explicare ex officio tenentur.

Quarta est; quia Scientiæ omnes uti- 13
les, & necessariæ sunt ad regimen etiam civile, & politicum cujusvis Reipublicæ, Civitatis, oppidi, & Terræ; sine enim viris eruditis, sine Consiliariis, sine Doctoribus, Theologis, & Magistris, Principes, Duces, Reges, & Monarchæ nec benè præesse, nec justè regere, ac gubernare valent populos; nec populi ipsi diù in pace quiescunt sub Rege insipiente; cùm scriptum sit Eccl. c. 10. *Rex insipiens perdet populum suum.* Et Sap. c. 6. *Rex sapiens stabilimentum populi est: Et multitudo Sapientium Sanitas est Orbis terrarum.*

Ex dictis inferendum est, Studia lit- 14
terarum, & Scientiarum, quæ in Scholis, & Academiis publicis traduntur, non tantùm utilia, sed etiam ita necessaria esse, ut sine illis nec Regna, nec Provinciæ, nec Civitates, nec alia loca rectè regi, & gubernari possint; imò nec homines congruè ad finem ultimum

mum ſupernaturalem, nec ad felicitatem, & tranquillitatem naturalem, ac moralem dirigi queant; Ergo ſcientiæ humanæ, & Divinæ utiles, & neceſſariæ ſunt Superioribus ad regendum, & ſubditis ad paſſivam directionem. *v.* P. Marchantium *tom.* 3. *par.* 3. *tract.* 4. *tit.* 6.

Quæro IV. *Quænam potiſſimùm requiruntur ad Studia fructuosè inſtituenda?*

15 ℞. Quinque I. Doctrina vera, pura, ſana, Fidei, & Eccleſiæ Catholicæ conformis, & ad finem ultimum ordinata. II. Magiſtri eruditi, & idonei. III. Diſcipuli capaces, & bonæ indolis. IV. Methodus clara, & congrua. V. Leges diſciplinæ. Per hæc quinque puncta (quæ à P. Marchantio doctè, & diffusè explicantur *l. c.*) Studia tam Secularia, quàm Regularia optimè florent; deficiente aliquo ex his, ſtudia areſcunt: ut patet experientia.

Quæro V. *Quænam ſunt magis neceſſaria ſtudentibus?*

16 ℞. Tria hæc. I. Natura. II. Exercitium. III. Diſciplina. Explico. *In Natura* conſideratur docilitas ingenii, ut facilè audita à Magiſtro percipiat, & percepta firmiter retineat. *In Exercitio* labor, & ſedulitas ingenii, repetendo, & conferendo lectiones ad naturalem, animum excolendum. *In Diſciplina* conſideratur morum honeſtas, ut ſtudens laudabiliter vivens, mores cum ſcientia componat. Ita Hugo Victorinus *lib.* 3. *in ſuo didaſc.* – Boetius autem *lib. de Diſciplina Schol. cap.* 2. dicit, quòd tria in quolibet vero Diſcipulo requiruntur, nempè triplex Subjectio, ſcilicèt, in attentione, in benevolentia, & in docilitate. Debet eſſe attentus exercitio, benevolus animo, docilis ingenio. Attentus ad audiendum, benevolus ad retinendum, docilis ad intelligendum. – Et P. Petrus Marchant ait, quòd boni ſtudentes debent eſſe naturalis vivacitatis, perſpicacitatis, & bonæ indolis, quæ & ſcientia imbui, & ad virtutem inclinari poſſit. Debent adhibere magnam diligentiam, & laborem in ſtudiis, & exercitiis. Deus enim laboribus hominem deſtinavit, juxta illud Job, c. 5. *Homo naſcitur ad laborem.* Et labor improbus omnia vincit. *Sudato virtus parta labore venit.* Item debent eſſe ſtudio benè affecti; ſtudium enim eſt vehemens applicatio animi cum voluptate ad cognitionem veri; nam; ut inquit S. Auguſtinus, *Quid fortiùs deſiderat Anima noſtra, quàm Veritatem?*

Quæro VI. *Quo fine ſtudiis vacandum eſt?*

℞. Ex amore Veritatis cognoſcendæ, & Virtutis ſequendæ. Item ad utilitatem, & ædificationem proximi. 17 Quare D. Bernardus *Serm.* 36. *in Cantica* ſic ad propoſitum diſcurrit: Sunt namque, qui ſcire volunt eo fine tantùm, ut ſciant: & turpis curioſitas eſt. Et ſunt, qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi: & turpis vanitas eſt. Et ſunt item, qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant: & turpis quæſtus eſt. Sed ſunt quoque, qui ſcire volunt, ut ædificent proximum: & Charitas eſt. Et qui ſcire volunt, ut ipſi ædificentur: & prudentia eſt. Iſti ultimi duo non abutuntur ſcientia, quippè qui ad hoc volunt intelligere, ut benè faciant. – Et Abbas Jacobus de Graffiis *lib.* 1. *c.* 1. *De Arbitrariis Confeſſariorum*: dicit: Doctor Eccleſiaſticus pollere debet bona vita, & ſcientia; Etenim ſcientia ſine bona vita arrogantem facit: & vita ſine ſcientia inutilem reddit. Bona vita facit hominem Beatum; ſcientia ſola inflatum.

Quæro VII. *Quibus libris ſtudere debet Religioſus ſcholaris?*

℞. *I.* Studens junior, & minùs aptus 18 unius Doctoris, vel libri eruditione contentus eſſe debet; meliuſque faciet, ſi ſolis ſcriptis ſibi à Magiſtro dictatis ſeriò ſtudeat. Alius verò magis idoneus ad ſtudia legere debet eos libros, quos ejus Lector utiliores ſibi judicaverit. Inexperti enim in libris, & ſcientiis neſciunt diſcernere quid bonum, quidve malum, quid utile, aut quid ſibi inutile ſit. Et ideò (ut inquit Philoſophus) *cùm diſcentem credere oporteat*, debent ſtudentes ſtare conſilio Magiſtri: aliàs oleum, & operam perdent in legendis libris. Et ne hoc nimis durum appareat conſilium, dicam, quòd Magnus Gerſon refert de D. Thoma, qui interrogatus, quiſnam eſſet optimus modus ſtuden-

studendi? respondit: *Exercere se in uno Doctore*. Et notum est illud dicterium. *Liberet me Deus à Doctore unius libri*; quia promptus est semper ad respondendum, & convincendum. -- Seneca quoque Philosophus Moralis *epist.* 45. ait: Non refert quàm multos, sed quàm bonos habeas libros. Lectio certa prodest, varia delectat. Qui vult pervenire quò destinavit, unam sequatur viam, & non per multas vagetur. -- Et Hugo Victorinus *lib.* 2. *c.* 3. *Didascal.* fatetur, quòd Scholastici nostri aut nesciunt, aut nolunt modum congruum in discendo servare: idcircò multos studentes, paucos verò sapientes invenimus.

19 ℞ *II.* Completo autem cursu Studiorum, Regularis studiosus debet animum, & studia sua convertere principaliter ad duo, nempè ad *Materiam prædicabilem*, & ad *Moralem Theologiam*; quia hæ duæ Doctrinæ summoperè utiles, & necessariæ sunt & sibi, & populis, ut experientia probat. Circa autem alios libros, dico cum Peyrino *tom.* 1. *q.* 1. *cap.* 30. §. *Unico*, quòd unusquisque legat eos, ex quibus sibi plus vel Devotionis, vel Scientiæ, vel etiam honestæ recreationis noverit provenire.

Quæro VIII. *Quænam est differentia inter Scientiam, & Sapientiam?*

20 ℞. *Sapientia* significat altam notitiam Veritatum Divinarum, qualis est ea, quam habent Theologi Catholici, & Scripturales, nempè versati in Scripturis Sacris. -- *Scientia* verò significat notitiam Veritatum naturalium, & humanarum, qualis est ea, quam habent Philosophi, Matematici, Morales, Jurisperiti &c. Nam, ut inquit D. August. lib. 13. de Trin. c. 19. *Sapientia Divinis, Scientia verò humanis attributa est*. Istæ duæ res sunt duo thesauri hominis, qui superant omnes alios thesauros Mundi; Unde Ecclesiasticus cap. 25. exclamat: *Quàm magnus est, qui invenit Sapientiam, & Scientiam!* Quia Doctus, major est Regibus, & Monarchis indoctis. Verumtamen doctissimus vir supra se habet Majorem Virum, cui cedere conatur, nempè Virum, qui timet, & diligit Deum. Etenim idem Ecclesiasticus postquam dixit: *Quàm magnus est, qui invenit Sapientiam, & Scientiam!* statim subjunxit: *Sed non est super timentem Deum*. Ratio est: quia Doctrina quæque sublimis facit hominem magnum coram hominibus; Bonitas autem, & Sanctitas vitæ facit hominem magnum coram Domino Deo.

Est & alia differentia inter Sapientiam, & Scientiam. Quia *Sapientia* 21 respicit ultimum finem nostrum, qui est ipse DEUS; *Scientia* autem conspicit media apta, quæ nos conducunt ad tam altum Finem. Unde Isaias Proph. c. 33. ait: *Divitiæ salutis Sapientia, & Scientia*. Nam istæ benè usurpatæ dant nobis Æternam salutem.

Quæro IX. *Quænam sunt vitia propria Litteratorum, seu Doctorum?*

℞. Sunt ista septem, Vanagloria, Præ- 22 sumptio, Pertinacia, Æmulatio, Fraus, Cupiditas, & Fastus. Explico. *Vanagloria* facit, ut Litteratus vanè infletur in semetipso: & glorietur sua scientia. Et hoc vitium debet vinci *Humilitate*. *Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* S. Paulus 1. Corinth. c. 4. *Omne enim bonum desursum est, descendens à Patre luminum*. Jac. 1. *Et inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam*. Job 32.

Præsumptio facit, ut doctus velit su- 23 per sapere, ultra scilicet proprium statum, & capacitatem. Hoc vitium vincitur *Sobrietate*. *Non plus sapere, quàm oportet sapere; sed sapere ad sobrietatem*. Rom. 12. -- *Et altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus*. Eccli. 3.

Pertinacia facit, ut Litteratus nimis 24 adhæreat opinioni, & sensui suo. Et hoc vitium superatur *Docilitate*. *Ne sis sapiens apud temetipsum*. Prov. 3. -- *Via stulti recta in oculis ejus: qui autem sapiens est, audit consilia*. Prov. 12. *Auris sapientis quærit Doctrinam*. Prov. 18.

Æmulatio facit, ut Doctus velit am- 25 bitiosè sibi submittere suos fortes competitores. Quod vitium atteritur *Charitate*, quæ pluris valet, quàm omnes trium-

triumphi. *Si habuero omnem scientiam: Charitatem autem non habuero, nihil sum*; Apost. 1. Cor. 13. Nam *Charitas non agit perperàm, non inflatur, non est ambitiosa.*

26 *Fraus* facit, quòd Doctus fraudulentus sua scientia mixta fallaciis velit decipere, & seducere simplices. Hoc vitium tollitur *Sinceritate*, quæ nobis præscribit modum sincerè utendi rationibus. *Cum Sapientia proferes responsum verum*. Eccli. 5. -- Nam *gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali: sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo*. S. Paulus 2. Cor. c. 1.

27 *Cupiditas* facit, ut Litteratus abutatur scientiis ad augendam pecuniam. Hoc vitium superatur *Liberalitate*. *Quam (Sapientiam) sine fictione didici, & sine invidia communico*. Sap. 7. *Ponam in lucem sapientiam ejus*. ibi. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas*. 1. Tim. 6.

28 *Fastus* efficit, ut vir doctus, & superbus despiciat proximum in conferentiis, ac disputationibus. Hoc tandem vitium vincitur *Modestia*, quæ nos pacificè ordinat erga omnes. *Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ*. Jac. 3. -- *Doctrina viri per patientiam noscitur*. Prov. 19. -- *Et timor Domini super omnia se superposuit*. Eccli. 25. -- Ergo timor Sanctus Dei hæc, & alia vitia Litteratorum superare debet; Nam *Corona sapientiæ timor Domini*. Eccli. 1. *Vide insignem Segnerum in sua Manna Animæ, die 9. Junii*.

Sanctus iste timor, qui facit declinare vitia, & ingerit virtutes, acquiritur meditatione, ac oratione. Quid enim proderit nobis omnia cognoscere, & Deum, qui fecit nos, non timere, non diligere, & non acquirere? Qui scientiam tantùm speculativam Divinorum, humanorumque habet, assimilari potest Dæmoni: quia Dæmon tantùm scit, & in Græco idem est *Dæmon*, ac *Sciens*. Nisi ergo Litterati cum scientia timorem, cum timore amorem Dei copulent, cum Dæmonibus computabuntur; nam, ut inquit D. Gregorius, *Luciferum cum Angelis ejus asseclis de cœlo Deus præcipitavit, ut in lapsis dæmonibus disceret homo doctus quid timeret*. Vide Cornelium à Lapide *in lib. 1. Regum cap. 2. vers. 3. Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes: quia Deus scientiarum Dominus est*. 29

TRACTATUS XXV.

DE QUINTO DECALOGI PRÆCEPTO.

Non occides.

QUæro I. *Quidnam prohibetur quinto hoc præcepto?*

1 *Respondeo* Principaliter prohibetur omnis injusta occisio hominis: accessoriè verò omnis voluntaria cooperatio, inductio, & dispositio ad injustam hominis occisionem. Unde ad peccata contra hoc Divinum mandatum pertinent omnia illa debita, quibus proximus in sua persona læditur: Ut V. G. homicidium simplex, parricidium, sacrilegium, abortus, assassinium, veneficium &c. *Item* omnis injusta proximi percussio, vulneratio, mutilatio, incarceratio, tortura, præparatio armorum, bellum iniquum, duellum, rixa, pugna, stimulatio, proditio, seditio, dissidium illicitum, conjuratio, crudelitas; *item* omnis privata vindicta, violentia injusta in hominis mortem, vel grave nocumentum corporale, & omnis alia actio, vel omissio tendens ad nocen-

nocendum proximo in vita, aut personam ipsius: Omnia utique, & semper ex suo genere sunt peccata mortalia contra hoc præceptum. *Non occides*; quia sumunt speciem peccati à termino prohibito, hoc est, *ab homicidio*, quod inde sequitur, vel sequi potest, vel ad eumdem actum disponunt; nam media adhibita sumunt suam speciem à fine *ad quem* ordinantur, sive ex natura sua, sive ex intentione operantis.

De Homicidiis licitis.

Quæro II. *Estne licitum aliquando homicidium?*

2 ℞. *I.* In duobus tantùm casibus generaliter licitum est homicidium, nempè *de expresso Dei mandato*, & *lege justa publica*. Quoad primum casum, certum est, Deum, cùm sit absolutus Dominus omnium, posse præcipere homicidium, prout præcepit Abrahamo occidere proprium Filium, Sauli percutere, necare, & destruere Amalecitas, & sic de aliis; ita ut tunc homo licitè potest, & debet alium occidere hominem. At verò tale mandatum nunquam præsumi debet, nisi de eo certissimè, & absque ulla dubitatione, vel tergiversatione constaret, ut latè docet D. Augustinus *lib. 1. de Civitate Dei, cap. 26.* Nam Diabolus, qui est mortis inventor, & vitæ hominis inimicus, plurimos sæpè miserrimè decepit, ut ex Sacris historiis notum est. Quoad secundum casum est certum de fide, quòd detur lex Divina obligans Judicem, publicamque potestatem ad interficiendos malefactores, ut patet in lib. Exodi cap. 22. *Maleficos non patieris vivere:* & in Epist. D. Pauli ad Romanos cap. 13. ubi de Principe sæculari loquens, ait: *Dei minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit.*

3 Et ratio est: quia non potest esse illicitum, quod omninò est necessarium: sed punitio sceleratorum, etiam per mortem, est omninò necessaria ad vitam hominum socialem, seu politicam, & quietam conservandam: ergo Judici, Principi, vel Magistratui licitum est occidere sceleratos, quando eorum delicta merentur talem pœnam.

℞. II. In aliquibus casibus particularibus, concurrentibus quibusdam circumstantiis licitum est homicidium: Et *primò* in Bello offensivo, & defensivo, si adsint debitæ conditiones, quæ potissimùm sunt, Authoritas publica, & legitima: Causa justa: Intentio recta: Modus exequendi debitus, scilicèt cum prævia indictione belli, moderata pœna nocentium, & indemnitate innocentium, quas conditiones explicatas videre poteris apud Laymann *lib. 2. tract. 3. cap. 12.* -- Dianam *part. 6. tract. 4.* Petrum Navarram *lib. 2. cap. 3.* Summam Angelicam *V. Bellum.* -- Silvestrinam: Sporerium nostrum *tom. 2. tract. 5. cap. 2. sect. 2. per totam*, & alios D.D. 4

II. Licitum est homicidium in defensione sui cum moderamine inculpatæ tutelæ. -- Defensio inculpatæ tutelæ dicitur illa, qua vis injustè illata, vi repellitur, quantum necessitas postulat: nempè quando quis injustè aggreditur, & vim illatam sibi aliter avertere non potest, quàm occidendo aggressorem, consideratis circumstantiis loci, temporis, personarùm, mali imminentis, & cæteris arbitrio boni viri. 5

Generaliter autem tres requiruntur conditiones: I. Ut sit vera aggressio per violentiam, sive aperta vi, sive occulta per insidias inevitabiles intenta. II. Ut sit vera, & necessaria defensio, facta scilicet in ipso actu aggressionis, non verò ante aggressionem, vel post ipsam, vel cessante jam omninò aggressione. III. Ut defensio non excedat modum necessitatis, aut regulas prudentiæ. Si enim aggressus v. g. Titius possit fugere, vel clamare cum spe auxilii, aut tantùm verberando, vel vulnerando, se liberare, non ei licebit occidere aggressorem &c. quia tunc non esset moderamen inculpatæ tutelæ, cùm occisio non sit necessaria ad se defendendum. 6

Ratio sumitur ex ipsis visceribus Legis 7

gis naturalis, & ordine Charitatis, quibus unusquisque propriam vitam præferre potest alienæ; adeòque injustam vim vitæ propriæ illatam, si aliter repellere nequeat, æquali vi repellere liceat. *Item* Jus Gentium, & Civile talia homicidia permittunt impunè fieri: & censentur hujusmodi Jura authoritate publica quemlibet constituere Executorem defensionis suæ necessariæ; nam in Jure Civili l. 3. ff. de Justitia, & Jure habetur: *Jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur*. Et in Jure Canonico, cap. Significasti, II. de homicidio, habemus: *Vim vi repellere omnia Jura, omnesque leges permittunt*.

8 *Tertiò*. Licitum est, occidere quemcumque (etiam Clericum) actualem aggressorem injustum vitæ propriæ. Quia Jus intimum naturæ defendendi vitam suam hoc permittit. Nec timeas incidere in Bullam Excommunicationis, Irregularitatis, vel notam impietatis; quia lex naturalis prævalet, & te excusat. *Cap. Jus naturale, dist.* 1. Et *cap. Significasti cit.*

9 *Quarto*. Etiam quemcumque Consanguineum aggressorem, ut suprà, licitum erit occidere. Ratio dicta est. Quia jus intimum, & naturale tuendi vitam suam meritò præponderat legi Pietatis in parentes tam impios. Quod à simili ratione dicendum est de quocumque Superiore, Domino, vel alia Persona quantumcumque publica; Nisi tamen à tali Persona multum dependeret bonum commune; ita ut ex ejus morte gravissimum damnum Reipublicæ sequeretur; tunc enim invasum, vel aggressum ex Charitate teneri non occidere, sed suam mortem, potiùs permittere, & patienter tolerare, boni communis causa, docent graves DD. ut Sotus, Molina, & alii cum Laymanno *lib.* 3. *tract.* 3. *p.* 3. *c.* 3.

10 *Objicies*. Tenemur Ordine Charitatis vitam nostram corporalem postponere vitæ Spirituali, & æternæ saluti proximi nostri; sed si occido injustum aggressorem existentem in actuali peccato mortali, sum causa, vel occasio illius damnationis; ergo mihi non erit licitum tale homicidium. ℞. Quando proximus est in extrema necessitate spirituali, & non sit alia via procurandi ejus salutem æternam, nisi permittendo mortem meam, tunc vera est objectio tua: at in proposito casu proximus injustus aggressor vitæ meæ minimè est in extrema hac necessitate, sed potiùs in mera, & libera malitia: habet enim aliam promptam, & expeditam viam salutis corporis, & animæ: desistat ab aggressione, & salvus erit: si secùs, pereat, & sibi imputet mortem corporalem, & spiritualem; ego enim utor jure meo; Aliàs nec Carnifex, justitiæ minister, licitè posset laqueo suspendere malefactorem nolentem præmittere Sacramentalem Confessionem: quod est falsum.

Quæro III. *Bannitus, seu proscriptus aggressus à Satellitibus, aut ab aliis volentibus eum ligare, vulnerare, occidere, poteſtne se defendere etiam necando aggressores?*

℞. Quòd non. Ratio est: quia Sa- 11
tellites, aut alii aggressores sunt veluti Ministri Justitiæ, & Reipublicæ, qui jus habent à Magistratu capiendi, vel etiam occidendi Bannitum; & iste injuriam faceret Principi, resistendo taliter ejus Ministris: nam, ut ajunt Juristæ in L. 1. C. Quando liceat: *Non est permissa defendendi facultas, ubi offendendi est data libertas*. Ergo Satellites, & alii, quibus data est à Principe libertas, imò & merces capiendi, & occidendi Bannitum, non possunt dici injusti aggressores; sed potiùs justi vindices malefactorum. Layman. *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 2. *num.* 3. -- Molina *Tractat.* 3. *disp.* 7. -- Bartholus, & alii apud Dianam *par.* 3. *res.* 41. -- Sporer *cit. sect.* 1. *à num.* 16.

Quæro IV. *Adulter cum aliena Uxore deprehensus à Marito, ideoque invasus, & occidendus ab isto, si aliter evadere nequeat, poteritne istum occidere?*

℞. In foro conscientiæ (quidquid 12
futurum postea sit in foro externo) licitè poterit istum aggressorem occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ratio est: quia ille per adulterium non amisit jus naturale defensionis vitæ suæ:

ficut

ficut è contra iste Maritus ex hoc delicto adulterii non acquisivit jus occidendi (propria, & privata authoritate) adulterum:ideòque ille adhuc injustè aggreditur, & in foro poli, nempè in foro interno, eidem licet se defendere.

Quæro V. *Pater, vel Maritus deprehendens in flagranti crimine adulterii propriam filiam, vel Uxorem, potestne licitè eam occidere?*

13 ℞. Negativè. Ratio est eadem, ut suprà; quia nec Maritus, nec Pater ullum habet jus vindicandi, & puniendi taliter Uxorem, vel Filiam, ut eam occidat. Tum quia Alexander VII. inter alias propositiones damnavit hanc, la 19. *Non peccat Maritus occidens propria authoritate Uxorem in adulterio deprehensam.* -- Et etiam quia Regula Juris Civilis 136. ff. dicit: *Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publicè potest expediri.* -- Et *inauditum, ac non condemnatum* (nisi injustum invasorem) *à privato occidi, nulla æquitas patitur*; L. 2. ff. Præterea, maximè Legi Charitatis repugnat, mulierem illam in adulterio captam, adeòque imparatam, & impœnitentem subitò occidere absque legitima potestate, & necessitate.

14 *Quare* etsi Pater, vel Maritus illius fœminæ esset ipsemet Princeps, vel Judex, adhuc non posset tuta conscientia ibi eam statim occidere; sed deberet servare Juris ordinem, ut legitimè eam puniret. Sicut enim Judex, vel Princeps Supremus non potest committere alteri, ut puta Sicario, lictori, carnifici, ut prætensum quempiam reum illicò occidat, non priùs servato Juris ordine, sic nec sibi potest talem assumere licentiam: eadem enim est ratio, & multa sequerentur inconvenientia, & damna in re, & persona judicata, ordine Juris non servato.

15 Præterea, dato etiam legitimo mandato, ut Pater, Maritus, Frater &c. possent occidere Filiam, Uxorem, Sororem &c. deprehensam in adulterio, quilibet istorum abstinere deberet à tali homicidio; quia valdè indecens est mittere manum in proprium sanguinem, multumque adest periculum vindictæ etiam privatæ, cùm proclive sit, ut V. G. Maritus ex Zelotypia, non autem vero zelo justitiæ occidat adulteram Uxorem suam, atque ideò mortaliter peccet ex odio, & vindicta privata.

Quæro VI. *Potestne Judex sententiam mortis ferre in eum, quem privata notitia certò, & evidenter scit innocentem esse, secundùm autem ordinem Juris in judicio externo, scit esse reum mortis?*

℞. *I.* Si Judex iste sit Supremus, tenetur innocentem liberare à morte. Quia Supremus Judex, vel Princeps potest dispensare in lege illa, qua jubetur, *in judiciis procedendum esse secundùm allegata, & probata in Actis.* Tum quia potest, & debet testari, etiam cum juramento, sibi perspectam, & notam esse illius hominis innocentiam. 16

℞. *II.* Tota difficultas est de Judice inferiori, qui hac dispensandi facultate non gaudet, sed ex officio procedere debet. Dico tamen, quòd Judex quoque inferior debet adhibere omnem possibilem industriam, ut impediat condemnationem hujus innocentis. Et si hoc non prosit? Debet deponere officium Judicis in hac causa: vel clam aperire carcerem, ut innocens fugiat. Et si hæc commodè præstare non possit? Debet testari Judici Supremo quidquid scit in favorem innocentis. Quid si Judex Supremus eum non audiat, vel ei non credat? ℞. Simpliciter ei non licere condemnare hunc innocentem. Ratio fundamentalis, & solidissima est: quia numquam licitum est, hominem certò innocentem occidere per se, & directè; atqui in casu isto, si Judex ferret sententiam mortis, verè occideret innocentem per se, & directè, cùm ipsa sententia directè, & per se tendat in mortem hujus innocentis. Ita P. Navarra, Rosella, Angelus, Sà, aliisque, citatis Lellius *libr.* 1. *cap.* 29. *num.* 84. -- Lugo *tom.* 2. *de Justitia, & Jure, disputat.* 37. *section.* 4. Tamburinus *libr.* 6. *Decal. cap.* 1. §. 4. Sporer *tom.* 2. *tractat.* 5. *capitul.* 2. *section.* 1. *numer.* 34. Filliucius, Toletus, Bonacina, & alii 17

alii citati à Buſembao, *libr.* 4. *cap.* 3. *dub.* 2. *art.* 4. *reſp.* 4. Corduba *lib.* 1. *qq. q.* 37. ubi cum 16. rationibus noſtram confirmat Reſolutionem. -- Emanuel Rodriquez in Summa, *Tractat. Ordinis Judicialis*, *cap.* 12. *concl.* 9. & 10. -- Vulpes, & alii cum Maſtrio *Moral. diſp.* 6. *num.* 29.

Quæro 7. *Titius minatus eſt mihi mortem, poſſumne licitè, præveniendo actum, occidere ipſum?*

18 ℞. Minimè: niſi certò conſtet, Titium jam paraſſe arma, vim, & inſidias, quas nec alio modo, nec alio medio evadere poſſes, niſi præveniendo. Ratio eſt: quia non eſt juſta defenſio inculpatæ tutelæ, ubi, & quando non adeſt inſidiator actualis certus vitæ tuæ, quem non valeas alia via repellere, niſi occiſione; ſed minatio ſola mortis poteſt à te repelli multis modis, & mediis, abſque occiſione; ergo &c. Tum quia; ſi, quando aggreſſio vitæ, honoris, famæ, fortunarum &c. eſt tantùm remota, & probabilis, licita eſſet occiſio adverſarii, ſeu aggreſſoris, facilè aperiretur oſtium magnum ad homicidia occulta cum maximo damno, & turbatione Reipublicæ; ſed hoc non eſt permittendum; ergo &c. *Vide propoſitiones damnatas la* 17. *&* 18. *ab Alexandro VII.*, *& propoſitionem la* 30. *damnatam ab Innocentio XI. in fine libri* 2. *part.*

Quæro VIII- *Eſtne licitum homicidium cum moderamine inculpatæ tutelæ pro tuendis bonis temporalibus?*

19 ℞. I. Pro defendendis bonis temporalibus ad conſervationem vitę maximè neceſſariis, nimirùm ſine quibus vita corporalis conſervari non poteſt, licitum erit, raptorem, ſeu invaſorem iniquum, & obſtinatum percutere, vulnerare, & etiam occidere, ſi aliter ſervari, vel defendi non poſſint eadem bona. Certum eſt apud omnes D.D. Ratio clara eſt: Quia Jus defendendi vitam ſuam corporalem extenditur etiam ad ea bona tuenda, ſine quibus vita ipſa ſervari non poteſt.

20 ℞. II. Pro bonis autem ad conſervandam vitam minimè neceſſariis, & ſine quibus homo invaſus vivere poteſt, non licet invaſorem actualem occidere; eò quòd Ordine Charitatis Chriſtianæ vita proximi præferenda ſit bonis temporalibus propriis non neceſſariis ad vitam noſtram &c. Tum quia viro prudenti, & timorato non deſunt alii modi humaniores defendendi, vel etiam recuperandi bona ſua non ita neceſſaria ad vitam, quàm hoc uno occidendi raptorem, furem, invaſorem &c. Quare D. Auguſtinus lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. ait: *Quomodò enim apud DEUM ſunt iſti à peccato liberi; qui pro iis rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?* Idque maximè verum eſt his noſtris temporibus, quibus amor inordinatus bonorum temporalium adeò obcæcavit corda etiam Sapientium, ut nonnulli aſſerere non ſint veriti hanc propoſitionem, ordine là 31. *Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.* -- Nota ly *Regulariter*: quaſi dicant: *Eſt regula generalis*: quam falſam, & ſcandaloſam propoſitionem optimo jure damnavit *Innocentius Papa XI.* Vide etiam la 32. & 33. *ibi.*

Quæro IX. *Eſtne licitum, & tutum in conſcientia viro honorato occidere injuſtum, ac contumelioſum aggreſſorem ſui honoris?*

℞. In praxi vix fingi poteſt Caſus, 21
quo honor aliter defendi, vel recuperari nequeat (ſecluſis vaniſſimis hominum mundanorum perſuaſionibus, & apicibus honoris) niſi occidendo calumniatorem nam tunc occiſio nec neceſſaria, nec utilis eſt, imò neque eſt ad propoſitum; ſed mera, & vera vindicta cenſetur, privato homini ſemper illicita. Unde damnata eſt ab Innoc. XI. hæc propoſitio, la 30. -- *Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre: ſi aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat, & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis, fugiat.* -- Vide etiam la 17. & la 18. *Alex. VII. in fine* 2. *partis.*

Quæro X. *Licitumne erit Virgini, tam maſculo, quàm fœminæ, aut Matronæ honeſtæ violentum, & impudicum aggreſſorem, ſi nulla alia via talem vim impedire, vel declinare valeat, cum mo-*

dera-

deramine inculpatæ tutelæ, occidere, vel saltem percutere, & vulnerare?

22 ℞. Affirmativè; ipso enim lumine, & jure Naturæ, eadem, imò longè majori ratione, qua licitum est, invasorem bonorum temporalium occidere, licitum pariter erit, occidere aggressorem pudicitiæ; nam integritas virginalis, pudicitia, & castitas censentur inæstimabilis pretii: & à multis pretiosiores res habentur, quàm ipsa vita. Communissima sententia apud DD. Dianam, Lessium, Laymannum, Bonacinam, Lugonem, Tamburinum, & meum Sporerium *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 2. *sect.* 3. §. 7.

Quæro XI. *Estne licitum Tertio defendere cum moderamine tutelæ inculpatæ proximum suum, occidendo aggressorem ejus vitæ, bonorum, & pudicitiæ?*

32 ℞. Quòd sic. Nam quandocumque quis jus habet per defensionem inculpatæ tutelæ occidere injustum aggressorem suæ vitæ, bonorum, pudicitiæ &c. etiam aliis fas erit, cooperari ipsi, & auxilium ferre ad hoc: adeòque cuivis etiam pro defensione vitæ, bonorum, & pudicitiæ Tertii proximi sui, licebit percutere, vulnerare, & occidere injustum aggressorem, quantum necesse est ad illius defensionem, justamque liberationem. -- Tum quia lege Charitatis licitum est pro alio facere, quod unusquisque licitè potest facere pro semetipso.

Quæro XII. *Estne licitum Duellum?*

24 ℞. *I.* Duellum idem est ac duorum bellum. Est pugna singularis unius cum uno altero. Duellum etiam dicitur quæcumque rixa, concertatio, & invitatio duorum inter se ad vulnerandum alterutrum. At propriè, prout in jure habetur, sic definitur, duellum est pugna singularis duorum adversùs invicem pugnantium ad mortem, vel mutilationem alterutri inferendam ex condicto ad certum locum, & tempus.

25 ℞. *II.* Semper illicitum est quodcumque duellum indicere, provocare, acceptare, & inire, excepto solo unico casu necessariæ defensionis vitæ propriæ, quo licet, ut diximus, occidere injustum aggressorem. Ratio patet: quia nullo unquam casu licet privata authoritate, ac spontanea voluntate hominem occidere, aut vulnerare, neque se exponere tali manifesto periculo; est enim peccatum gravissimum contra hoc quintum præceptum Divinum naturale, *Non occides;* ideòque duplex homicidium in duello committitur; nam duellans & proximi vitam aggreditur, & suam periculo necis exponit absque legitima, & justa causa coram Deo; neque rarò evenit, utrumque lethaliter vulnerari, & mori.

℞. *III.* Duellum strictè, & propriè captum gravissimis pœnis est prohibitum etiam ab Ecclesia Romana. Nam Julius Papa Secundus, Leo Decimus, Clemens Octavus, & Concilium Trident. *sess.* 25. *c.* 19. *de Reform.* prohibuerunt duellum solemne, & publicum sub excommunicatione latæ sententiæ, aliisque pœnis. Deinde Gregorius XIII. prohibuit duella omnia, etiam privata, omnemque eorum cooperationem sub pœna Excommunicationis Summo Pontifici reservatæ, & novis aliis pœnis. Denique Clemens VIII. prædictas pœnas confirmavit, & addidit alias pœnas magis explicatas, quas videre poteris apud Marchantium, Sporerium, Dianam, & alios DD. -- Ego solùm hìc adnotabo propositionem secundam ex damnatis ab Alex. VII. quæ sic sonabat: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* 26

De Homicidiis illicitis.

Quæro XIII. *An aliquando liceat semetipsum occidere?*

℞. *I.* Nunquam licet occidere seipsum directè, & voluntariè. Est certum apud omnes Orthodoxos, seu Catholicos DD. & SS. Patres, ut ex professo docet S. Augustinus *lib.* 1. *de Civit. Dei, cap.* 16. *ad* 28. Et rursùs hæresi 69. contra Donatistas hæreticos. Quia Deus generaliter, & simpliciter dixit: *Non occides:* nihil addendo, nihil excipiendo; ergo nullus, nec ipse utique, cui imponitur hoc præceptum, intelligitur exceptus. Restat igitur, ut de homine intelligamus mandatum hoc: *Non occides:* quia statim 27

etiam intelligimus: *Non occides alterum, ergo à fortiori nec teipsum;* neque enim qui occidit, aliud, quàm hominem, occidit, & qui seipsum occidit, utique hominem occidit; ergo peccat contra hoc mandatum. Tum quia Homo non est Dominus suæ vitæ, sed tantùm administrator, & custos sub Dominio solius Dei, juxta illud Sap. 16. *Tu es, Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem*, igitur Homo non potest vitam suam pro libitu prodigere, & destruere, sed debet eam conservare.

28 *Dices*. Legimus, nonnullos viros, pluresque fœminas bonæ, & Sanctæ vitæ se ipsos occidisse, ut de Samsone *lib. Judicum c.* 16. Eleazaro 1. *Machab. c.*6. Razia 2. *Machab. c.* 14. De S. Apollonia, S. Pelagia, S. Sophronia, & aliis S. Virginibus, quæ, ne stuprum paterentur, se ipsas occiderunt, se præcipitando in flumen, vel de alto in terram, & aliis modis. -- ℟. Omninò supponendum, & præsumendum, & credendum est, tales personas Deo acceptas, de expresso DEI mandato, & Spiritus-Sancti evidenti impulsu, hoc fecisse, ut latè probat D. August. *lib.* 1. *de Civit. Dei cap.* 21. & 26. ubi concludit sic. Quòd si enim hoc fecerunt, non humanitùs deceptæ, sed Divinitùs jussæ, nec errantes, sed obedientes, sicut de Samsone, aliud nobis fas non est credere: cùm autem DEUS jubeat, seque jubere sine ullis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocabit?

℟. *II.* Neque indirectè licet seipsum
29 occidere. Certum est apud omnes DD. Ratio est: quia seipsum directè occidere semper illicitum est ex dictis; ergo consequenter illicitum (per se) erit, se indirectè occidere. *Probo consequentiam*. Quandocumque aliquod opus directè facere, illicitum est, etiam per se illicitum est illud indirectè facere: agendo scilicet, vel omittendo voluntariè aliquid, unde illud sequatur; nisi justa, & urgens causa ita agendi, vel omittendi hìc, & nunc excuset; sed sic est, quòd seipsum directè occidere numquam est licitum per se; ergo pariter per se non erit licitum indirectè seipsum occidere, nimirùm aliquid agendo, vel omittendo, unde certò mors sua secutura sit.

Ex qua doctrina communi plures deduces Casus particulares. *I.* Peccant 30
mortaliter qui gravi, & periculoso morbo laborantes, noxia, & vetita sumentes, mortem sibi causant indirectè, vel notabiliter accelerant. *II. Item* qui intemperanter viventes, cum certo præviso, vel à peritis Medicis prædicto periculo mortis notabiliter, & vitiosè accelerandæ. *III. Item* imperiti funambuli, gladiatores, torniatores, & quovis simili ludo equestri se exercentes cum certo periculo occisionis suæ. *IV. Item* qui in gravi, & periculoso morbo constituti nolunt adhibere remedia ordinaria, & commoda; sed, his neglectis, mortem suam permittunt. Et sic de similibus.

Dices. Igitur Religiosi Carthusiani, 31
& Minimi & alii viri devoti, qui omnem esum, & usum carnis excludunt, etiam in morbo periculosò, quamvis spes sit, ejusdem esu, vitam posse naturaliter protrahi diutiùs, malè facient, & peccabunt.

℟. *I.* Negando hanc illationem. Quia ob tam sanctum finem perpetuæ mortificationis aut ex vi statuti, aut Voti, vel Professionis suæ, aut intuitu Virtutis abstinentiæ, veræque perfectionis, prædicti Religiosi, & similes viri devoti sanctè operantur; etiamsi aliqualem accelerationem mortis, vel abbreviationis vitæ causam prævideant, & permittant. Tales enim Viri Sancti non intendunt suam mortem, nec vitæ diminutionem, nec directè, nec indirectè, sed tantummodò carnis mortificationem, & vitam spiritualem vita naturali meliorem. Tum quia non sunt certi de acceleratione mortis; sciunt enim, S. Hilarionem, S. Antonium Abbatem, S. Paulum Heremitam, S. Hieronymum, S. Romualdum, & plures alios in austeritatibus, etiam summis, & jejuniis ferè continuis duxisse vitam, & tamen vixisse nonaginta, vel centum, & pluribus annis.

℟. *II.* Ad servandam vitam diutiùs, 32
vel in morbo salutem recuperandam non obligamur uti medio, vel medicamen-

camento extraordinario, vel nimiùm difficili, vel incongruo statui nostro, vel sumptuoso, vel insolito. Neque tenemur locum habitationis nostræ mutare, nec aliud vitæ genus quærere, nec uti cibis, vel potibus delicatis, nec uxorem ducere, & sic de similibus; sed tantùm tenemur vitam nostram conservare mediis, & modis ordinariis, communibus, & conditioni nostræ debitis; uti docent communiter DD. cum Lessio *lib. 2. cap. 9. dub. 13. num. 96.* -- Laymanno *lib. 3. tract. 3. p. 3. c. 1. num. 4.* -- Sporerio *tom. 2. tract. 5. c. 4. sect. 2.* & aliis ibi cit. Quod à fortiori dicendum est de Religiosis austeram vitam profitentibus.

33 *Nullus igitur scrupulus* ingerendus est iis, qui laboribus licitis, pœnitentiis, jejuniis, aliisve austeritatibus ad obsequium DEI, & mortificationem carnis vacant; quamvis vitam sibi abbreviare videantur; dummodò hoc faciant consilio prudentis, & docti Confessarii, vel speciali Dei impulsu, cum magno animarum suarum profectu.

Regulis tamen prudentiæ, seu discretionis utendum est ab Animabus ordinarii Spiritus; quia *non omnibus omnia expediunt*. Qui enim supra vires, & vocationem suam se se macerando disciplinis, jejuniis, & cæteris austeritatibus corporeis, vitam suam manifestè breviorem redderet, utique peccati quasi homicidii reus esset. Ratio est: quia sicut alium V. G. non potes occidere innocentem, infantem, ob bonum finem citiùs eum mittendi ad Gloriam cœlestem; ita nec te ipsum indiscretis mortificationibus. Quod valdè notandum in praxi.

Quæro XIV. *An aliquando liceat, se mutilare aliquo membro?*

34 ℞. Extra casum extremæ, vel quasi extremæ necessitatis, nunquam licitum est, seipsum mutilare. Ratio est: quia Homo, sicut non est Dominus vitæ suæ, ita nec membrorum suorum, sed est custos tantùm. Solus autem Deus vitæ, & membrorum nostrorum Conditor, & Conservator, eorumque Dominus absolutus est; ergo injuriam Deo infert, qui extra casum necessitatis, & non facta sibi manifesta potestate ab ipso Deo, membrum corporis sui abscindit, & mutilat. Ita communissima DD. & SS. PP. sententia docet cum D. Augustino, *lib. 1. de Civit. Dei cap. 20.* & D. Thoma *2. 2. q. 65. art. 1.* -- Et Can. 21. Apostolorum -- Et Con. Nicæn. *cap. 1. can. 1.* Et aliis allegatis *in Decreto, dist. 55.*

Objicies. Christus Dominus dixit 35
Matth. cap. 18. *Si manus tua, vel pes tuus, vel oculus tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te*. Et ibi c. 19. *Et sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter Regnum Cœlorum*. Ergo licitum erit se mutilare ex bona intentione fugiendi scandalum, tentationem, & fornicationem. ℞. Ex communi interpretatione SS. PP. Verba illa Christi Domini non simpliciter, non litteraliter, non physicè, sed tantùm moraliter, & spiritualiter intelligenda sunt: scilicet de abscissione omnis occasionis proximæ peccati, etiamsi talis occasio tibi utilis esset, & necessaria, sicut manus, pes, oculus tuus. Item verba *de Eunuchis* intelligenda sunt de voluntario, firmo, & stabili castitatis proposito, vel voto. Quare SS. Patres graviter reprehendunt *Origenem*, quòd se ipsum physicè castraverit ob vitandam Incontinentiam; ad quod non sufficit (ut experientia multorum docet) membri mutilatio; sed gratia singularis petenda &c.

Quæro XV. *Estne licitum, se castrare ob vocis suavitatem conservandam?*

℞. Affirmant nonnulli DD. ut Salo- 36
nius, Pasqualigus, Tamburinus *lib. 6. Decal. c. 2.* & alii, Ratio istorum potissima est: quia (inquiunt) hæc videtur justa, & necessaria causa, ne deficiant in Republica, imò & in Ecclesiis hi sonori Cantores, & Musici: & ne ipsi priventur emolumento, & lucro notabili, quod ex melodia vocis suæ trahunt. Tum quia praxis saltem
tolerata, præsertim in nostra Italia, hoc 37
permittit.

Communis autem, & vera DD. sententia negat, hoc licere. Ratio universalis est: quia non licet homini aliquo membro se mutilare, nisi ob vitam totius corporis conservandam: puta si membrum propter putredinem sit totius

corruptivum corporis; & non ob aliam causam minùs necessariam, qualis in casu nostro assignatur à citatis Doctoribus: alioquin sequerentur multa inconvenientia. Quid enim, si Rex, vel Princeps vellet meros habere eunuchos in aula sua ad custodiam fœminarum, vel Reginæ suæ? Quid, si vellet habere famulos cœcos, vel elingues, & mutos? An ob lucrum, & ministerium tale licebit, se castrare, eruere oculos, vel linguam sibi amputare? -- Præterea, Musici tales non sunt necessarii simpliciter pro conservanda Republica, neque pro concentu, seu melodia communi Ecclesiarum: quia non desunt pueri, qui benè versati in musica altissimam edunt vocem. Tum quia pro majori emolumento, pinguiorive stipendio non est licitum vocem conservare dulcem cum tali, & tanta amaritudine, & inhumanitate abscissionis, in qua solent pueri vitam periclitari: & vitiati corpore, ac virilitate destituti manent.

38 *Accedit* maximè periculum peccati, & salutis animæ; cùm enim castrati gravissimè incalescant, & sentiant vehementiores carnis titillationes, quàm integri homines, sicque remedio honesti conjugii priventur, sequitur, quòd versentur in magno incontinentiæ, & salutis animæ periculo; ergo ex hac ratione, & causa nequaquam licebit se mutilare, vel consentire tali mutilationi. Ita ex D. Thoma cit. Tannerus. Laymann, aliisque citatis, Diana *p.* 3. *tr.* 5. *res.* 38. *& alibi.* Ac noster Sporer *Moral. Treol. tom.* 2. *tr.* 5. *cap.* 3. *sect.* 1. §. 4. *à n.* 33. Item Lodovicus Engel *in suo doctissimo Collegio Universi Juris Canonici, Editionis quartæ Venetiis anno* 1693. *lib.* 1. *tit.* 20. *n.* 13. *& seqq.*

39 Qui Doctor Engel. *ibi num.* 9. dicit, quòd qui à Medicis propter ægritudinem, vel à Parentibus, aut Dominis suis, vel à Barbaris inviti castrati fuerunt, aut Eunuchi nati sunt, ad Clericatus officium admittuntur. *Cap. si quis* 7. *cum seqq. dist.* 55. At qui propter solam vocem musicam conservandam castrati sunt, irregulares simpliciter fiunt, & sine dispensatione nequeunt ad Clericatum admitti. Si enim voluntariè procurans incisionem propter castitatem servandam, & sic propter finem supernaturalem, est irregularis; (ut habetur *c. si quis,* 4. 5. *&* 9. *dist.* 55. *Et c. significavit* 4. *hoc tit.* Ubi tales vocantur sui homicidæ, & inimici Dei,) ergo multò magis qui, propter finem minùs excellentem, & ob meram utilitatem humanam, permisit, & voluit talem incisionem. Denique mutilatio sui illicita causat irregularitatem; sed sic est, quòd mutilatio ob vocem sonoram servandam (ex magis communi, & frequentiori Doctorum sententia) est illicita: ergo. Hæc Engel.

Nec tandem valet adducere praxim toleratam in Italia circa hos voluntarios castratos ad cantum &c. Quia respondeo: Nulla praxis, vel nullus usus, seu nulla consuetudo licita est, quæ *vel* Juri naturali, & Divino adversatur, adeòque periculum salutis inducit: *cap. fin. de præscript. Vel* Jure Canonico reprobatur, prout in Sacris Canonibus sæpius hæc verba leguntur: *Nulla obstante consuetudine, quæ potiùs corruptela est dicenda, cap. cùm Venerabilis,* 7. *hoc tit. c.* 1. *eodem in* 6. *Vel* ad peccandum occasionem, & viam aperit, *cap. ex parte,* 10. *cum suo summario, hoc tit. cap. fin. cit. de præscript. Vel* denique Communitati perniciosa est, *c.* 1. *hoc tit.* -- Sed praxis prædicta adversatur Juri naturali, Divino, & Canonico, ad peccandum occasionem aperit, & Communitati hominum perniciosa est, ut patet ex dictis; ergo potiùs corruptela, quàm vera praxis dicenda est: neque tolerata, sed punita est & à Deo, & ab Ecclesia. Engel *cit. & lib.* 1. *tit.* 4. *num.* 11. Sayrus, & alii cum Diana. Angelus *in Sum. V. Corpore vitiatus,* §. 1. Silvester *V. eodem.* -- Bonac. *de Cens. d.* 7. *q.* 2. *nu.* 34. -- Imò & Lex Civilis generaliter sub pœna talionis, & bonorum confiscationis prohibet hominum castrationem sine causa necessitatis naturalis intentatam, *in Novell.* 142. *Et l.* 4. §. 2. *ff. ad. l. Corn. de Sicariis.*

Quæro XVI. *Quænam sunt pœnæ seipsos occidentium?* 40

41 ℞. Præter pœnas Fori Divini, scilicet peccati mortalis, damnationis æternæ, & inferni, Jure Canonico in Foro Ecclesiæ decernuntur hæ pœnæ, nimirùm privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, & omnium suffragiorum Ecclesiæ, ita ut nec Missæ, nec Officia pro Defunctis dici possint pro istis: ut habetur *cap. placuit* 23. *q.* 5. Neque cum psalmis, & luminibus in sepulturam eorum cadavera deducantur, & nulla prorsùs pro illis in oblatione Altaris commemoratio fiat. Vide Laymannum, Dianam, Sporer; & alios DD. Quod tamen intelligendum est de illis, qui voluntariè, & deliberatè se ipsos occidunt; non autem de iis, qui ex amentia, furore, excessu melancholiæ hypocondriacæ, vel simili morbo usum rationis adimente, se interimunt.

Quæro XVII. *Quid, & quotuplex est Homicidium voluntarium, & illicitum?*

42 ℞. *I.* Homicidium est hominis excidium, seu occisio. Diversas habet species; nam aliud est voluntarium, & aliud casuale. *Homicidium voluntarium* est quod deliberatè, & liberè fit: Et hoc dupliciter; aliud est directè, & plenè volitum, quod nempè ex proposito, & intentione, opere, consilio, vel auxilio committitur; aliud indirectè volitum, seu in causa volitum, quando nimirùm quis agit talem actum, ex quo facilè prævidet, vel prævidere potest, & debet, homicidium secuturum, quamvis tale malum directè non intendat: V. G. si fœminam prægnantem quis percutiat, quæ deinde fœtus animati abortum faciat: vel si explodat sclopetum in loco, ubi frequenter homines transeunt, & aliquis occidatur. *Homicidium verò casuale* est, quod nec directè, nec indirectè, est volitum: sive quod nec dolo, nec culpa commissum est, sed mero casu accidit. V. G. Invitas amicum tuum equitare tecum Bononiam versùs, isque ex improviso labitur equo, & moritur: vel, conducis operarios ad ædificium, ex alto unus cadit, & perit; Vel, pulsas campanam, decidit ipsa, vel malleus, & occidit quempiam.

43 ℞. *II.* Homicidium voluntarium dividitur in simplex, & qualificatum. *Homicidium simplex* est occisio hominis communis: *Qualificatum* verò est occisio hominis qualificati, seu cum circumstantia speciem moralem mutante, vel ex parte occisi, vel ex parte occidentis, vel ex parte modi occidendi; quæ occisiones proprio nominantur vocabulo, sic: Occidisti aliquem consanguineum, V. G. Patrem? est *Parricidium*. Matrem? Est *Matricidium*. Uxorem? Est *Uxoricidium*. Fratrem? Est *Fratricidium*. Sororem? Est *Sororicidium*. Occisio autem aliorum Parentum, seu Consanguineorum usque ad quartum gradum non habent (possunt tamen habere) speciale vocabulum, sed reducuntur ad *Parricidium*, quod importat specialem malitiam, & deformitatem contra Virtutem *Pietatis*.

44 Si occidisti, vel mutilasti, aut percussisti Clericum, Religiosum, Monachum, aut aliam personam gaudentem privilegio Canonis, *si quis suadente diabolo*, commisisti *Sacrilegium*, quod continet specialem deformitatem contra Virtutem *Religionis*: & insuper incurristi Excommunicationem majorem latæ sententiæ.

45 Ad homicidium hoc Sacrilegum reducitur occisio, mutilatio, percussio, vulneratio, & effusio injusta sanguinis humani facta in Ecclesia, & aliis locis sacris, unde Ecclesia ipsa polluitur. *Item* reducitur homicidium illicitum commissum à Clerico, cui etiam irregularitas, & pœna depositionis decernitur in Jure Canonico, *toto tit. de Homicidio*.

46 Si hominem occidisti prædandi causa, & ex proposito spoliandi eum? Vocatur *Latrocinium*. — Si autem pretio conduxisti sicarium ad occidendum alterum, vel pretio conductus occidisti alterum? Appellatur *Assassinium*, vel Assassinatus; Utrumque habet specialem deformitatem contra *Charitatem*, & *Justitiam*: & utrique delicto graves pœnæ decernuntur in Jure Civili, *L. Cicero, ff. de pœnis*: Et in Jure Canonico, *cap.* 1. *de Homic.* 6. imponitur pœna Excommunicationis à Conducto quidem, ipso facto, incurrenda, à Conducente verò, vel Mandante incurrenda,

da, ipso facto, etiam homicidio non secuto. -- Si tandem occidisti hominem ex insidiis talibus, ut cavere sibi non potuerit, nec ullo modo se defendere? Erit *homicidium proditorium*, quod pariter habet specialem deformitatem contra *Justitiam* ex parte modi occidendi; adimitur enim illi jus naturale, vel usus illius, se defendendi; graviterque punitur in Jure Civili, *l. ult. Cod. qui accusari non possunt*; & etiam in jure Canonico proditoriè occidens privatur jure Asyli in loco sacro; ut patet *in Bulla Gregorii Quartidecimi incipiente*, *Cùm alias*: sicuti etiam privantur tali jure, & gratia Asyli omnes publici Latrones, & viarum Grassatores, & Assassini tam conducentes, quàm pretio conducti, ut suprà; & ut meliùs videbis in Tract. 59. *de Immunitate Ecclesiarum*.

47 Datur etiam alia species homicidii, & vocatur *Veneficium*: estque duplex; Unum dicitur *Veneficium naturale*, quo homo inscius veneno sibi propinato, aut ministrato inficitur, & occiditur; & hoc etiam qualificatur prædicta speciali deformitate *Homicidii Proditorii*; & in utroque Jure specialibus pœnis punitur; plus enim est hominem inscium interficere veneno, quàm gladio, & armis. *l. 1. C. de malefic.* -- Alterum est *Veneficium Magicum*, quo arte magica, vel ope dæmonis homo intoxicatur, corrumpitur, & occiditur: Et hoc gravissimam malitiam specie distinctam induit, nempè superstitionis, & commercii cum dæmone contra Religionis Virtutem, & contra primum præceptum Decalogi.

48 Et tandem datur alia species homicidii, quod est *Procuratio abortus fœtus animati*: quodque spectat, quoad malitiam specialem, aliquo modo ad *Proditorium homicidium*, & quandoque specialiter ad *Parricidium*, cùm fit ab ipsis Parentibus, vel à Matre: de quo horrendo abortu, heu nimis! practico homicidio, quo Anima, & corpus Innocentis pereunt, instituam integrum sequentem Tractatum.

49 Homicidium ergo, ut patet, qualificatur specificè modis prædictis tanquam à circumstantiis speciem moralem mutantibus, & necessariò in Confessione explicandis. Qualificatur denique, vel potiùs diversificatur Homicidium per alias circumstantias notabiliter aggravantes, vel diminuentes malitiam ejus, præsertim ex parte voluntatis. Unde aliud est homicidium ex subitanea rixa, aliud est homicidium ex proposito, & præmeditato tempore. Primum quidem minuit, secundum verò auget malitiam. Quapropter in quibusdam locis reservatur homicidium voluntarium præmeditatum; non autem in rixa perpetratum.

Quæro XVIII. *Quomodo intelligitur Casus reservatus expressus his verbis*: Homicidium voluntarium.

℞. Cum *Jacobo Graffio de Casibus* 50
reservatis, lib. 1. cap. 14. quòd sic regulariter intelligitur: nempè de homicidio præcognito, & intento, vel per industriam commisso, vel ex proposito, deliberata, & plena voluntate facto: vel etiam in causa propinqua; & ordinata ex se ad mortem alterius: Ut V. G. in veneno mortifero, vel alio simili modo, vel medio. -- Apponitur ly *Voluntarium*: etiam ad excludendum illud homicidium, quod fit calore iracundiæ subitaneæ, vel quod fit ad necessariam sui defensionem, etiamsi modus excederetur in defensione: nam talis defensio, licèt sit culpabilis, non est tamen dolosa: quare huic non debetur pœna illa ordinaria, quæ debetur voluntariè occidenti: nec per hanc defensionem excessivam *Irregularitas* incurritur, quæ descendit ex homicidio voluntario. *Item* excluditur homicidium Casuale, sive occidens det operam rei licitæ, vel illicitæ; quia non est per se intentum, idest simpliciter volitum.

Quæro XIX. *An in dicto Casu sic reservato includantur Mandantes*?

℞. Cum citato Graffio, quòd sic: 51
dummodò fuerit secutus effectus homicidii. Ratio est: quia Mandans fieri efficaciter homicidium, dicitur verè homicida, & ut talis habetur *in cap. mulieres, extra, de sent. Excomm.* nam is verè committit, cujus auctoritate

tate, vel mandato delictum committi probatur. *Glos. in c. sicut dignum. V. Consilium de homic.* Ubi homicidium voluntarium dicitur quatuor modis fieri, nempè *facto:* præcepto: consilio, & exhortatione efficaci: & maximè si mandaretur personæ, quæ prompta est obedire; quia licèt mandati turpis nulla sit obligatio, etiam post susceptum mandatum; si tamen obedit, comprehenditur mandans, & tenetur de homicidio. Tum quia: Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum. *Reg. 72. Jur. in 6.* Ex quibus omnibus constat, quòd sub his verbis, *Homicidium voluntarium*, cùm verba Casus reservati scripta sint in rem, nempè in homicidium, comprehenditur, & intelligitur non solùm is, qui manibus suis ex proposito aliquem occiderit, & studiosè, ac malitiosè hominem necaverit quocumque medio, aut modo, verùm etiam si mandaverit, & secutus fuerit effectus.

Quæro XX. *Ad quid tenetur homicida, secuto jam homicidio?*

52 ℞. *I.* Omnis homicida, patrato homicidio voluntario, & injusto, tenetur in foro conscientiæ ad restitutionem pro omni damno temporali hæredibus proximi occisi illato; secundùm moralem ejus possibilitatem, & æstimationem prudentis, & pii viri. Ratio hujus communissimæ Resolutionis petenda est à Jure naturæ, & Justitiæ de compensando damno injustè illato.

℞. *II.* Si plures concurrerunt ad tale homicidium, omnes tenentur ad hanc restitutionem saltem pro rata, & parte: & in defectum principalis homicidæ, tenentur ad totum omnes reliqui: & in defectum alterius istorum, obligantur cæteri; quia omnes, & singuli fuerunt causa efficax, sive physica, sive moralis illius damni.

Quæro XXI. *Quibusnam hæredibus signanter facienda est illa restitutio, vel damni compensatio?*

53. ℞. Hæredibus damnum passis, nempè Parentibus, Uxori, Filiis, & aliis personis, quibus occisus, antequam occideretur, alimenta de Jure præstabat. Quia isti, ut suppono, passi sunt damnum ex injusta occisione Tertii. Unde tantum tenetur restituere homicida hæredibus occisi, quantum necessarium est ad eorum honestam sustentationem, juxta proportionem, qua idem emolumentum habuissent ab occiso, si occisus injustè non fuisset, secundùm moralem æstimationem (detractis detrahendis) judicio prudentis, & boni viri faciendam.

Quòd si occisus nullos haberet hæredes, quibus ex justitia teneretur alimenta subministrare; vel si hæredes 54
ejus nullam notabilem paterentur necessitatem ex ejus morte, tunc ad ullam non teneretur compensationem homicida ante Judicis sententiam; quia eo casu nihil ipsis debebatur ex justitia ab occiso; ergo neque ab occisore, ejus vicem supplente, debetur.

Quæro XXII. *Injustus homicida teneturne ex justitia ad aliquid compensandum ANIMÆ occisi hominis pro damno naturali, & personali, seu pro vita eidem erepta?*

℞. *I.* Plures D. D. magni nominis, & probatæ auctoritatis tenent partem 55
affirmativam, quam sic probant: Quando non potest reddi omninò æquivalens, reddi debet quod possibile est: quia, juxta communem sententiam, Impossibilitas excusans à Tanto non excusat à Toto, nisi Totum sit impossibile: ergo, licèt occiso pro vita sua non possit reddi omninò æquivalens, (cùm vita hominis sit pretio inæstimabilis) potest tamen, & debet reddi ANIMÆ illius aliquid spirituale æquivalens aliquo modo vitæ, quam occisor abstulit: quia hoc est valdè utile, & gratum tali ANIMÆ, puta Suffragia, Sacrificia, preces, eleemosynæ, jejunia, peregrinationes, & simil.a; nam tunc fit compensatio aliqua possibilis pro tali damno personali, ut patet; ergo ad hanc obligatur homicida.

Dices. Non constat homicidæ, talia 56
suffragia prodesse defuncto occiso; potest enim Anima ejus esse damnata in inferno: ergo non obligatur ad hanc compensationem dubiam. *Resp.* Etiam non constat, non prodesse; (imò certum est,

est, ea suffragia esse aliquo modo compensativa ex parte debitoris, seu imperfectoris; sic enim satisfacit, eo modo, quo potest, obligationi suæ;) atqui in dubio tali melior esse debet conditio Innocentis injuriam passi: & piè præsumi oportet, Christianum occisum in statu gratiæ obiisse, adeòque vel adhuc purgando in Purgatorio prodesse suffragia, vel jam Beato in Cœlo grata esse, suaque causa aliis in Purgatorio existentibus applicari. Ita sentiunt D. Thomas 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *ad primum arg.* -- Scotus *in* 4. *sent. dist.* 15. *qu.* 3. §. *de secundo.* -- Silvester, Molina, Azorius, & alii apud Sporerium *tom.* 2. *tr.* 5. *c.* 3. *sect.* 6. §. 2. -- Anacletus Reiffenstuel *in Moral. Theol. tract.* 9. *dist.* 3. *q.* 4. & alii.

57 ℞. *II.* Alii autem Doctores mox citandi defendunt partem negativam, quam sic probant: Virtus justitiæ commutativæ (quæ sola restitutionem, vel compensationem præcipit) essentialiter respicit æqualitatem inter jus, & jus, datum, & acceptum: ergo ubi æqualitas inter aliqua jura esse nequit, cessat tota ratio, & obligatio justitiæ commutativæ, & restitutionis, & compensationis. Unde cùm sola bona ejusdem generis, & ordinis secundùm æqualitatem inter se commensurari possint, nemo tenebitur compensare damnum, in uno genere, & ordine bonorum illatum, per bona diversi generis, & ordinis; si in eodem genere, & ordine, in quo illatum est damnum compensare nequit. Sed sic est, quòd damnum naturale, & personale vitæ hominis occisi (idem dic de membro abscisso, vel mutilato) non potest commensurari, vel compensari per bonum ejusdem generis, & ordinis, nisi à solo Deo, qui vivificat mortuos: ergo pro ipso damno naturali, & personali vitæ ereptæ nullam tenetur homicida restitutionem facere ex Justitia in bonis alterius generis, & ordinis, sive inferioris, (ut sunt bona omnia temporalia) sive superioris ordinis, ut sunt suffragia spiritualia pro Anima illius occisi.

Ita sentiunt Martinus Navarrus *in Manuale, cap.* 15. *n.* 22. Petrus Navarra, Lessius, Vasquez, Laymann, Card. de Lugo, & alii apud Sporerium cit.

Fatentur tamen, & consulunt omnes DD. utriusque opinionis: quòd sicut Judex in foro externo justè imponit mulctam pecuniariam homicidæ, si vita donetur, applicandam offenso, vel ejus hæredibus; ita *Confessarius* in foro interno debeat imponere pœnitenti homicidæ opera spiritualia prædicta Animæ occisi applicanda in aliqualem compensationem, sive deinde ex Justitia teneatur, sive solùm ex Charitate, sive ex naturali æquitate, sive tandem ex consilio, ad aliquam compensationem faciendam. 58

Quæro XXIII. *Ad quid tenetur vulnerans, aut mutilans alterum hominem?*

℞. Cum communi, quòd obligatur ex justitia, & in foro conscientiæ ante omnem sententiam Judicis, dummodò injustè vulneraverit, vel mutilaverit illum hominem, obligatur, inquam, ad omnes expensas rationabiliter factas, & faciendas pro cura illius in medicos, & chirurgos, in medicinas, & cætera. *Item* tenetur ad compensanda omnia lucra cessantia, & damna emergentia realia, illata per accidens, vel indirectè tali personæ, ejusque familiæ, secundùm moralem æstimationem peritorum. Ratio est evidens: quia horum omnium damnorum causa injusta, & efficax fuit ille vulnerator, vel mutilator. ergo &c. 59

Hæc omnia damna restituenda, aut compensanda sunt aut ipsi homini læso viventi, aut (eo mortuo) cuivis ejus hæredi necessario, sive non necessario, sive domestico, sive extraneo, sive ex testamento, sive ab intestato. *Omnes.* Quia hæres succedit in omnia jura defuncti: at si compensatio prædicta de jure debebatur ipsi homini vulnerato, dum adhuc vivebat, & modò deberetur, si superviveret: ergo adhuc debetur cuivis ejus legitimo hæredi.

Sed quid si nulli sint hæredes? ℞. Tunc injustus vulnerator, vel homicida debebit pro illis damnis restituere pauperibus, vel ad pias causas. Ita enim statuit Alex. Papa *in cap. cum tu. de usuris;* quòd communissima DD. sententia exten- 61

tendit ad quodvis debitum restitutionis ex delicto: quia in similibus debitis ex debito, censetur defunctus Christianus velle, ea bona in usus pios ad animæ suæ favorem distribui, & non cedere in commodum delinquentis, qui non debet capere fructum ex suo delicto, sed pœnam, & onus resarciendi illata damna.

62 *Petes*. Quid dicendum de læsione, dolore, & tristitia resultante ex vulnere, aut mutilatione? Teneturne vulnerator, aut mutilator pro his malis ad aliquam compensationem?

℞. Ex dictis facilè potes exhaurire resolutionem hujus quæsiti, formando argumentum à majori ad minus. Si enim tenes opinionem secundam superiùs n. 57. declaratam, poteris sic respondere: ℞. Quòd non. Ratio est: quia qui occidit hominem, non tenetur ex justitia ad aliquam compensationem pro damno personali, & naturali vitæ illius occisi: quia tale damnum non potest commensurari, compensari, & resarciri nisi à Deo solo; ergo qui vulneravit, vel mutilavit hominem, multò minùs obligatur ex justitia ad ullam restitutionem pro læsione corporis, dolore, & tristitia animi &c. Confirmatur. Lex Civilis, *l. ult. ff. de his, qui dejecerunt*, sic habet: Cùm liberum hominis corpus læsum fuerit, Judex computet mercedes Medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operas, quibus caruit, & cariturus est ob id, quod inutilis factus est; cicatricum autem, & deformitatis nulla sit æstimatio, quia liberum hominis corpus nullam recipit æstimationem. *Hæc ibi*.

63 Si verò sequeris primam opinionem relatam num. 55. Responde, quòd sic. Quia quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri compensatio per aliud, quod est possibile; nam qui non potest in totum, tenetur ad partem possibilem sibi: sed vulnerator, aut mutilator non valet restituire integritatem corporis, nec auferre dolorem vulnerum, nec tristitiam animi illius à se injustè percussi, & damnificati; ergo tenebitur saltem compensare hoc damnum muneribus, pecunia, & similibus. Unde Lessius *lib. 2. de just. & jure c. 9. d. 11.* non obstante, quòd priorem sententiam, nempè negativam, amplexus sit, tamen non dubitat fateri, quòd pro damno naturali vitæ, corporis &c. & pro injuria debeatur satisfactio quædam exprimenda ab offensore signis externis doloris, & petitione veniæ, imò interdum, saltem ex Charitate, & naturali æquitate, adest (inquit) obligatio ad aliquam pecuniariam satisfactionem, præsertim si vulneratus, vel ejus hæredes sint pauperes.

Ad allegatum autem textum Juris Ci- 64
vilis poteris respondere, quòd præcipuè loquitur de Foro externo, in quo negatur actio, vel satisfactio pro cicatricibus relictis, & deformitate corporis: ideò non videtur ad propositum nostrum: quia nos loquimur de dolore, tristitia, & læsione sensitiva corporis, & animi. Tum quia de his, quæ spectant ad forum conscientiæ ante Judicis sententiam, Jus Civile minùs fuit solicitum, si cæteroquin provideatur pacificæ gubernationi Reipublicæ. Vide Anacletum cit. Tum quia ubi est culpa, ibi esse debet & pœna; sed vulnerator est in culpa doloris, & tristitiæ illius vulnerati, qui per multos dies gravissimè patitur; ergo aliqua pœna, & satisfactio de jure incumbit vulneratori in favorem patientis.

Quæro XXIV. *An à prædictis restitutionibus eximatur homicida aut vulnerator, si ipse plectatur pœna capitis, vel triremis, aut carceris, aut simili gravissima castigatione?*

℞. Cum doctissimo, & conscientio- 65
so Navarro *in man. cap. 15. n. 25.* Quando pars læsa vellet, ut delinquens homicida, aut vulnerator per illam pœnam corporalem, non solùm Reipublicæ offensæ, sed etiam sibi satisfaceret: tunc eximeretur à restitutionibus. Si autem pars læsa hoc expresè non intenderet, tunc non ideò eximitur à personali, & reali obligatione ex mera pœna sibi inflicta à Republica. Quia lex naturalis, & Divina obligat eum ad restituendum damnum parti læsæ, antequam à Judice capiatur, & puniatur: quæ quidem punitio est compensatio inju-

injuriæ Reipublicæ illatæ, & in vindictam publicam irrogatur, quæ non liberat à debito, quo parti tenetur. Ut V. G. qui duobus diversis debet solvere, non liberatur, solvendo uni quod ei debet, à debito alterius, cui etiam debet: ergo qui publicam pœnam passus est, non per hoc liberatur à satisfactione damni privati, quod compensare debet parti læsæ; dummodò habeat in bonis, unde privato damno satisfaciat.

Quæro XXV. *Quinam est modus examinandi pœnitentem homicidam, vel etiam vulneratorem ad mortem?*

66 Pœnitens ignarus simpliciter confitens, se hominem vulnerasse ad mortem, vel occidisse quempiam: nec aliter se explicans, accuratè à Confessario examinandus est hoc modo, videlicet:

I. Quis es tu? An sæcularis, an Clericus, an in Sacris constitutus, an filius familias, an Pater? Et hæc interrogatio debet fieri ad habendam certam notitiam *de Persona accidente*. Quia variata persona, variatur circumstantia notabilis, quæ aliquando mutat speciem: aliquando aggravat, & quandoque minuit malitiam peccati.

II. Quemnam hominem occidisti? An Parentem, vel Consanguineum, an Clericum, vel Sacerdotem, an liberum, vel matrimonio ligatum? Et hoc ad habendam cognitionem *de Persona occisa*; nam ex hac parte contingit circomstantia quandoque mutans speciem.

III. Quomodo occidisti? An calore iracundiæ in subitanea rixa, an ex proposito, & præmeditato tempore, an proditoriè ex insidiis? Quia ratione modi qualificatur aliquando homicidium.

IV. Quare occidisti? An ad vindictam privatam sumendam, an ad tui justam defensionem, an conductus pretio ad modum sicarii, vel Assassinii, an ad prædandum? Ex fine enim, motivo, & intentione variatur circumstantia.

V. Quibus auxiliis occidisti? An solus, vel cum sociis, quot sociis, & qualibus? Ex hoc enim capite variari potest casus ratione scandali, & inductionis ad tale peccatum, &c.

VI. Ubinam occidisti? An in loco profano, an in loco sacro, an in platea, aut mercato inter multitudinem virorum? Nam ex his potest qualificari, & variari homicidium, ratione loci sacri, & periculi alios occidendi &c.

VII. Quandonam occidisti? An post multum temporis, ex quo contraxisti inimicitiam? Nam tunc multiplicantur numero peccata odii, & mali illius desiderii per propositum occidendi sæpiùs moraliter interruptum, per variarum machinationum modos. Item potest variari Casus ratione scandali dati signis externis talis inimicitiæ.

Qui modus interrogandi pœnitentem necessarius est Confessario ad exhauriendas omnes circumstantias speciem mutantes non solùm in peccato homicidii, sed & in aliis peccatis, quando pœnitentes ex se nesciunt, vel obliviscuntur eas circumstantias explicare; nam, ut suo loco videbimus, Confessarius doctus, & discretus debet supplere defectus saltim essentiales suorum pœnitentium ad integritatem Confessionis habendam, & ad congruam pœnitentiam, seu satisfactionem injungendam. 67

Quæro XXV. *Quænam pœnitentia est injungenda homicidæ in foro pœnitentiali?*

℞. Circa hanc materiam non potest assignari Regula aliqua generalis, quæ non patiatur in actu practico aliquam exceptionem. Ideò te remitto ad Tamburinum *in Decal. lib. 6. cap. 3. §. 2. & 3.* Et in ejus Methodo Confess. *lib. 4. cap. 3. & 4.* -- Ad Sporerium *tom. 2. tr. 5. c. 3. sect. 2. §. 3. n. 60.* -- Ad Grassium *lib. 1. de Arbitrariis Confessariorum, cap. 25. & lib. 1. de reserv. Casuum, cap. 14. num. 68.* -- Ad Rotarium Barnabitam, *in Apparatu interrogationum, cap. 9. sect. 9. §. 3. n. 6.* Ad Paulum Segnerum *in Confess. Instructo, cap. 11. in fine.* Et ad alios DD. Non enim possum omnia transcribere, aliàs non moderatum librum, sed plures exscriberem Tomos. -- Hoc tamen non est omit- 68

omittendum, quod *Omnes docent*, Confessarium, videlicet, debere pœnitenti insinuare obligationem naturalem resarciendi damna illata familiæ, & hæredibus occisi, & orandi pro Anima illius: à qua obligatione non nisi impossibilitas vera homicidam absolvit. Quod, servata proportione, intimandum etiam erit vulneratori, percussori, & mutilatori, ejusque complicibus, & in crimine sociis.

TRACTATUS XXVI.

DE ABORTU INANIMATO, & Animato.

Quæro I. *Quid est Abortus, sive Aborsus?*

1 *Respondeo:* Abortus dicitur fœtus intempestivè ortus, vel expulsus ab utero Matris. Vel, est ejectio fœtus immaturi, sive jam animati, sive inanimis. Abortus inanimis, seu inanimatus est quando embryo, seu fœtus nondum organizatus, nec Anima rationali informatus expellitur. -- Abortus verò animatus est quando fœtus jam perfectè organizatus, & Anima rationali informatus, seu (quod idem est) quando infans vivus ejicitur ante tempus debitum per vim, & dolum.

Quæro II. *Quandonam fœtus animatur?*

2 ℞. Ordinariè, post conceptionem materialem, seu post coitum fœcundum, fœtus animatur intra quadraginta dies, si est masculus: & intra octoginta, si fœmina est. Dixi, *Ordinariè*: quia aliquando ob calidiorem, vel frigidiorem Matris naturam fœtus citiùs, vel tardiùs animari solet. Dixi, *Post conceptionem materialem*; quia Conceptio formalis est ipsum instans Animationis, quando nempè Anima à Deo immediatè creatur, & corpori perfectè organizato infunditur, quo instanti fœtus fit Homo. Conceptio autem materialis est primum instans, quo mulier ex suscepto virili semine fit gravida.

Quæro III. *In dubio, an fœtus expulsus, fuerit masculus, vel fœmina, animatus, aut inanimatus quomodo est judicandus?*

℞. Præsumi debet, & judicari masculus; ideòque, si procuretur abortus post quadragesimum diem, censeri debet animatus, & consequenter procurans talem abortum ut homicida habendus est. Ita observare Sacram Pœnitentiariam Romanam, testantur multi D. D. Et in foro conscientiæ sic judicandum est in praxi. 3

Quæro IV. *Quot modis procurari solet abortus?*

℞. *I.* Tribus modis. I. Impediendo, ne fœtus concipiatur formaliter: procurando nimirùm, ut fœmina post concubitum fiat sterilis. II. Ut fœtus jam conceptus, sed nondum animatus ejiciatur. III. Ut fœtus jam animatus expellatur, vel occidatur in utero. *Procurare* igitur *abortum*, est studiosè, & malitiosè quærere, & applicare media ad id necessaria, ut impediatur naturalis progressus, & ortus concepti embryonis, vel fœtus. 4

℞. *II.* Item duobus modis fieri potest procuratio abortus. *Primò, directè & per se*: applicando nempè medium, vel medicamentum efficax, & ordinatum ad expellendum, vel occidendum fœtum. *Secundò, indirectè tantùm, & per accidens*: utpotè applicando pharmacum, vel medicinam ordinatam ad conferendam sanitatem mulieris gravidæ: etsi postea præter intentionem simul fœtum expellat, vel fœtui mortem inferat. 5

℞. *III.* Item abortus (sicut & quodvis homicidium) potest causari, aut physi- 6

physicè, & immediatè, aut moraliter, & mediatè, nempe jussione, consilio, consensu &c. Item, aut voluntariè, aut solùm casualiter. Deinde, aut certè, aut dubiè. De quibus omnibus ordinatè discurrendum erit.

Quæro V. *Quale peccatum est, procurare directè abortum fœtus inanimati?*

7 ℞. Est homicidium privativum, utpotè impeditio vitæ hominis in materia, in qua, secundùm ordinarium naturæ cursum, proximè inesse deberet vita unius hominis; nam, ut inquit Tertullianus in Apologetico cap. 9. est homicidii festinatio, prohibere nasci: nec refert, natam quis eripiat animam, an disturbet nascentem. Homo est, qui futurus; nam fructus in semine est. Tum quia, tali peccato contra naturam generationis decernitur pœna homicidii à jure communi, *cap. si aliquis, de homic.* ubi leguntur hæc verba: Si aliquis causa explendæ libidinis, vel odii meditatione, homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, vel concipere, vel nasci soboles: ut homicida teneatur.

Quæro VI. *Potestne in aliquo casu esse licitum, directè procurare abortum inanimatum?*

8 ℞. Negativè. Ratio fundamentalis est: quia, quod est intrinsecè malum, nullo unquam bono fine potest cohonestari, nullo casu, nullaque causa excusari, ac licitè permitti; sed procurare directè abortum, quantumvis inanimatum est intrinsecè malum, & mortaliter semper illicitum: *Probo minorem*. Nullo unquam casu, etiam ad conservandam vitam hominis extremè periclitantis, licitum est, directè procurare voluntariam pollutionem, nempe effusionem seminis; quia (ut omnes concedunt) hoc est contra finem naturalem seminis humani à natura per se intentum, scilicet generationem prolis: tum quia, semel admissa licentia in uno casu, facilè impediretur usus copulæ conjugalis, & periculosum aperiretur ostium incontinentiæ, & mollitiei, contentis jam hominibus illa voluptate, & exoneratione naturæ corruptæ . . . Sed sic est, quòd procurare abortum fœtus inanimati multò magis est contra finem naturalem generationis: & semel data licentia in uno casu, magna pateret porta fornicationibus, & adulteriis; ergo à fortiori nunquam erit licita procuratio abortus inanimati, etiam ad vitam Matris prægnantis, & periclitantis conservandam.

Dices. Licitum est repellere injustum aggressorem vitæ nostræ; sed in casu, quo mulier gravida periclitatur ex fœtu inanimato, talis fœtus est quodammodò injustus aggressor invadens Matrem. ℞. Si hoc argumentum valeret, sequeretur, esse quoque licitum procurare directè pollutionem; quia quandoque semen abundans violentiùs aggreditur vitam hominis (uxorem non habentis) morbis, & motibus acutissimis cum periculo sanitatis, & vitæ, quàm fœtus inanimatus aggrediatur Matrem. Ergo cur similiter eo casu non licebit repellere semen inimicum? Quinimò, cur non etiam licebit Matri in suo casu repellere inimicum fœtum animatum, cùm innocens non minùs possit se defendere ab aggressore animato, quàm inanimato? 9

Loquimur hìc de fœtu inanimato remanente in sua debita constitutione naturali, & adhuc capaci animationis. Nam si fœtus esset corruptus, & putridus, nemo negabit, licitè posse expelli etiam directè ob conservandam mulieris vitam; tunc enim non esset fœtus, sed massa maligna: & consequenter non fieret abortus expellendo. 10

Objicies. Omninò licet ad conservandum totum corpus amputare partem, vel membrum ejus. Fœtus autem inanimus videtur pars Matris; ergo ad salvandam vitam Matris periclitantis licebit procurare abortum. ℞. Nego minorem; Fœtus enim propriè non est pars corporis Materni, neque est propter Matrem; sed alium habet finem per se intentum à natura: & inchoativè in fieri fœtus est condistinctum individuum humanum. -- Tum quia magis propriè semen est pars hominis; nam est pars sanguinis; & aliqua ratione est propter hominem; & tamen numquam licet voluntariè, & directè 11

ipsum

ipsum effundere, & expellere pro vita ipsius hominis servanda. Ergo multò minùs licebit projicere abortum.

12 *Instabis*. Ex duobus malis inevitabilibus, minus malum licet eligere; sed in casu nostro videtur minus malum ejectio fœtus nondum animati, quàm mors Matris periclitantis; ergo. ℞. Nego minorem, nam mors matris naturali cursu sequetur ex tali infirmitate; mors verò fœtus, vel ejus violenta emissio erit contra naturalem cursum. *Replicabis*. Si Mater moriatur, moritur etiam fœtus; ergo melius est servare vitam Matris. ℞. Nego consequentiam; nam in tali casu mors utriusque est naturalis. -- Tum quia si argumentum prædictum valeret in materia de abortu, valeret etiam in casu de pollutione procuranda ad salvandam vitam hominis; sed non valet in hoc casu; ergo neque in illo.

13 *Petes*. Quare hæc materia tam strictè defenditur? ℞. Ob rationem fundamentalem intrinsecæ, & omnimodæ inexcusabilis malitiæ, quæ in procuratione directa pollutionis, & abortus etiam inanimi radicatur, sicut in aliis materiis, V. G. mendacio formali, violatione Sigilli Sacramentalis. Non à damno actuali, quod afferunt *semel facta*; sed à damno habituali, quod afferent *semel licita*. Si enim homines scirent, in aliquo casu licere procurare abortum, & pollutionem, statim speculatione vitiosa fingerent sibi alios casus similis licentiæ, cum gravissimo morum, naturæ, & Reipublicæ detrimento. Unde melius est, ut sequatur mors qualiscumque hominis, vel mulieris, quàm permittere illud malum morale, in damnum universale.

14 *Dices*. Mihi videtur notabile discrimen inter abortus, & pollutionis procurationem; Nam modus procurandi pollutionem est facilis, obvius, & delectabilis; modus verò efficiendi abortum est difficilis, asper, & periculosus. Ergo ex hoc saltem capite non currit paritas. ℞. Experientia nimis probat, adesse media facillima ad disturbandum conceptum, vel fœtum; ergo &c. Præterea modus iste rei malæ non variat rem malam. Et tandem nulla puella ex delicto gravida (metuens infamiam potiùs, quàm Deum) absterreretur, nec se abstineret à perpetrando hujusmodi flagitio, etiamsi media asperrima necessaria forent, &c.

Quapropter jure merito damnatæ sunt hæ propositiones ab Innocentio Papa XI. num. 34. *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*. 15

N. 35. *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiù in utero est, carere Anima rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere cùm paritur: & consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi*. -- Et hæc propositio manifestè est contraria Sacræ Scripturæ; Nam habemus, quòd *Jeremia Propheta* sanctificatus est adhuc in utero Matris suæ. *Antequam exires de vulva, sanctificavi te*. Jerem. cap. I. Et de *Joanne Baptista* legitur: *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*. Luc. cap. I. Ejusdemque Præcursoris mater S. Elisabeth testata est: *Exultavit in gaudio infans in utero meo*, Luc. cap. I. -- Et *Rebecca* mater Esau, & Jacob sensit eos in utero luctantes: *Dedit Dominus conceptum Rebeccæ; sed collidebantur in utero ejus parvuli*. Genes. cap. 25. Sed tales actus humani, ac præsertim Sanctificatio Animæ, non possunt convenire, nec attribui corpori inanimato: ergo &c.

Quæro VII. *Eritne licitum indirectè, & per accidens causare abortum fœtus inanimati ad servandam vitam honestæ matris periclitantis ex morbo?*

℞. Affirmativè ex communi D. D. consensu. Nam in prædictis resolutionibus semper fuit, & esse debuit sermo de procuratione abortus inanimi, & pollutionis *per se*, & *directè* intenta, facta scilicet per media ordinata, & directa ad hunc finem, nempè ad destruendum, disturbandum, vel ejiciendum fœtum, vel semen &c. Ob causam verò rationabilem, proportionatam, & gravissimam, saltem hanc, ad salvandam vitam honestæ Matris in præsenti vitæ, discrimine ex aliquo morbo constitutæ, licitum erit, fœtus 16

nondum certò, nec probabiliter animati abortum, *indirectè tantùm*, *&* *per accidens* seu præter intentionem causare, vel potiùs permittere: adhibendo nimirùm medicinas ordinarias, & solitas ad talem morbum curandum, & ad pristinam Matris sanitatem causandam, & recuperandam. Ratio est: quia honesta Mater prægnans eo casu utitur jure suo naturali procurandi sibi sanitatem per viam ordinariam medicamentorum; ergo si inde postea sequatur abortus, censetur solùm permissus, & nullo modo intentus. Sicut à simili licitum erit sumere cibum calidum, vel medicamen directum ad sanitatem conservandam, vel recuperandam, licèt consequenter, & præter intentionem prævideatur secutura pollutio, vel seminis expulsio, quæ nec intenditur, nec ad sanitatem conducit. Eadem enim, quòad hoc, est ratio utriusque casus.

17 *At benè adverte*, hunc abortum nec indirectè quidem causari posse à Matre inhonesta, quæ scilicèt ex illegitimo concubitu gravida effecta est, ob periculum futuræ, vel imminentis tantùm mortis, vel infamiæ. Hoc patet esse quid valdè diversum à proposito nostro; imò contrarium asserere, nempè licere tunc Matri, vel mulieri gravidæ procurare directè, vel indirectè abortum ob solum timorem mortis, vel infamiæ, est jam damnatum à Romano Pontifice; ut vidimus. Et quodnam remedium tunc adhiberi poterit, quod non sit directum ad evitandam in futurum infamiam, vel mortem puellæ inferendam à Justitia publica, vel à Parentibus? Quomodo excogitari potest remedium efficax ad intentum puellæ gravidæ, quod solùm per accidens, & præter intentionem causet abortum? Non est moraliter possibile: quia nulla infirmitas, nullus morbus accidere potest tali mulieri ex delicto gravidæ, quem libentissimè non toleraret, ad vitandum opprobrium illud imminens ex partu suo infami, & dato, quòd infirmaretur, omnem medicinam excogitaret non tanutm ad recuperandam salutem, quantum ad causandam abortionem, ut experientia docet; ergo in praxi videtur impossibile, posse dari in hoc casu abortum indirectè, per accidens, & præter ullam intentionem causatum, & procuratum à tali fœmina gravida; nisi casu fortuito abortiendi, qui rarissimè accidit hisce mulieribus: quæ utique interrogandæ sunt à prudenti *Confessario*: An procuraverint abortionem? & an eam desideraverint? &c.

Quæro VIII. *Quale peccatum est, directè procurare abortum animati fœtus?*

℞. Est peccatum gravissimum homicidii veri, &, si à Parentibus fiat, parricidii; & quidem omnium homicidiorum crudelissimum: quia occiditur innocens infans, cujus Anima certissimè damnatur pœna damni æterna. Unde certum est apud omnes Catholicos D.D. id nullo unquam casu, nullave causa posse licere, sive constet jam animatum esse fœtum, sive dubitetur, an de facto animatus sit: sive deinde intendatur abortus propter se, ut finis ultimatus, sive solùm intendatur, ut medium ordinatum ad alium finem, V.G. ad conservandam vitam matris, ad vitandam multitudinem filiorum, ad fugiendum dolorem partus maturi, &c. dummodò media adhibita per se tendant, vel ordinentur ad causandam abortionem, neque aliter conducant ad vitam Matris conservandam; nisi quatenus causant abortum talis fœtus. Ratio clara est: quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; atqui directè occidere innocentem hominem est intrinsecè malum, nulloque fine cohonestari potest: fœtus autem animatus verus homo, & innocentissimus est; ergo &c. Tum quia, si nunquam licet, inanimatum fœtum directè disturbare à naturali sua sede, & possessione vitæ *in fieri*, ut probatum est superiùs; ergo à fortiori numquam licebit directè disturbare animatum fœtum, qui *in facto esse* possidet vitam humanam, solùmque expectat perfectionem ortus sui naturalis, & regenerationis supernaturalis. 18

Quapropter sub *homicidio voluntario* 19
inclu-

includitur abortus animati fœtus directè causatus, juxta text. *in l. si mulierem, ff. de sicar.* nam talis homo, vel mulier causans talem abortum, reverà homicida est, *ex cap. consuluit, in fin. 2. q. 5.* & juxta text. *in leg. qua actione, §. 1. ff. ad leg. Aquil.* Quare qui data opera, & studiosè facit abortum post fœtum animatum, cùm sit homicida, perimendo corpus hominis, puniendus est pœna mortis, ut est in text. *l. Cicero, ff. de pœnis*, & ut solidè probat Graffius *de cas. reserv. lib. 1. de Homicidio, cap. 14. n. 36.* Vide infra n. 26. alias pœnas.

Quæro IX. *An aliquando liceat, indirectè, & per accidens causare abortum animati jam fœtus?*

20 ℞. In casu tam delicato, difficili, & periculoso placet, & juvat insinuare, & fideliter scribere quid sentiant Auctores magni nominis. In primis ergo Silvester *in Summa p. 2. V. Medicus, §. 4. vel quæst. particula 2.* ait: Dare medicinam prægnanti, ut abortiatur, & lateat peccatum, est mortale: ad præservandam verò prægnantem, *secundùm* Jo: de Neap. *in quolib. 10.* distinguendum est. Nam si fœtus erat animatus anima rationali, est peccatum mortale: quia est causa mortis corporalis, & spiritualis, cujus non fuisset (non dando talem medicinam) Causa, inquam, directa, ut patet: nec indirecta (idest, nec potest esse causa indirecta abortus) eo modo, quo Nauta est causa submersionis navis, quam potuit, ac debuit gubernare; quia licèt iste potuerit præservare matrem à morte, dando medicinam, non tamen tenebatur dare: imò nec debuit, *arg. 14. q. 5. Denique*, uti dicit Ambr. quòd si alteri subveniri non potest, nisi alter lædatur, commodius est neutrum juvare.... Sed si dubium sit, utrùm sit animatus fœtus, necne? dando medicinam videtur peccare mortaliter, secundùm Arch. quia exponit se periculo peccati mortalis, idest homicidii. Hæc Silvester. Ex quibus signanter consideranda sunt ad propositum nostrum illa verba: *Causa nec indirecta, eo modo quo Nauta est causa submersionis navis &c.* Et illa: *Non tamen tenebatur dare: imò nec debuit dare.* Ex quibus colligimus, neque indirectè esse licitum procurare abortum animati fœtus, etiam ad præservandam Matrem honestam à morte; quia minus malum est permittere mortem corporalem Matris, quàm corporalem, & simul Spiritualem filii innocentis.

II. Navarrus *in manuale Confess. cap. 25. n. 62.* ait: Quartò peccat mortaliter, qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat: etiamsi præbeat, ut eam à morte servet, si credit, vel dubitat, fœtum esse animatum...., quia esset, vel est in culpa mortis alienæ corporalis, & spiritualis. -- *Et cap. 15. n. 14.* ait: Vigesimò peccat mulier gravida, quæ procurat abortum, sumendo pharmaca in eum finem confecta: vel nimio labore corpus defatigando, vel quocumque alio modo, etiamsi effectus non sequatur; nam ut quis lethaliter delinquat, satis est, malum animum habere, vel culpam, quam latam appellant, admittere. Imò etiam si absque proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo probabiliter se exponit, ut V. G. cùm humeros supponit gravi oneri, vel immoderatis laboribus corpus vexat: &c. Hæc Navarrus: Ubi nota illa verba: *Etiamsi præbeat, ut eam à morte servet:* hoc autem est indirectè causare abortum. Item nota illud dictum: *quocumque alio modo.* Et ly *absque proposito abortiendi.* 21

III. Lessius *de just. & jure lib. 2. c. 9. disp. 10.* Dico tertiò, (inquit ipse) si proles jam sit animata, non est licitum præbere Matri medicamentum directè curativum, cum notabili periculo prolis; si certum erat, vel valdè probabile, prolem sine illo vivam edendam.... Ratio est: quia quilibet tenetur, præferre salutem æternam proximi suæ vitæ corporali, & hanc pro illa exponere: ergo si, Matre à medicamento abstinente, proles ad Baptismum servari potest, alioquin ante Baptismum moritura, tenetur Mater abstinere, quamvis cum certo vitæ discrimine id futurum esset. Addo tamen, si valdè probabile esset, non adhibito remedio, utrumque moriturum; eo verò adhibi- 22

to, saltem Matrem posse servari; eo casu licitè posse hæc remedia adhiberi. Hæc Lessius clarissimus.

23 *IV*. Bonacina, *de restitutione*, *disp.* 2. *quæst. ult. pun.* 7. *num.* 3. ubi ait: ℞. *II.* Quando Mater periculosè laborat, & non superest aliud remedium, præter pharmacum ex sua natura curativum illius morbi, potest hujusmodi medicamentum adhiberi cum intentione expellendi morbum, licèt mors fœtus nondum animati secutura sit.... Dixi *fœtus nondum animati*; Nam quando fœtus est animatus, vel dubitatur, an sit animatus, non licet in morbo periculoso matris adhibere pharmacum ex sua natura sanativum illius morbi, etiamsi adhibeatur cum hac intentione expellendi morbum, & non fœtum. Ratio est: quia proles censetur esse tunc in extrema necessitate spirituali; salus autem spiritualis præferenda est propriæ corporali.... Addo tamen (cum Lessio, *lib.* 2. *c.* 9. *nu.* 64. Clave Regia, *lib.* 7. *c.* 12. *n.* 20. -- Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 20. *n.* 18.) quando nulla est spes, ut vivus edatur partus, & ex alia parte adest spes sanitatis matris, si adhibeatur sanativum remedium, posse adhiberi hujusmodi remedium, etiamsi fortè inde sequatur abortus; cùm mater videatur uti jure suo, nec teneatur vitam exponere, quando non extat spes salutis spiritualis prolis... Remedium autem ex sua natura mortiferum proli vel fœtui non potest licitè adhiberi; etiamsi adhibeatur absque directa intentione perimendi fœtum. Hæc Bonacina.

24 *V. & ultimo*. Patritius Sporer, *tom.* 3. *p.* 4. *c.* 4. *sect.* 2. dicit: Quoad indirectam verò hujusmodi abortus animati fœtus procurationem, ita distinguendum est. Quòd si certò, vel probabili Medicorum judicio, Mater simul cum fœtu ante partum moritura sit, sumpto autem pharmaco, spes sit, saltem matrem servari posse, fas erit adhiberi media per se directa, & efficacia ad sanitatem matris, ut V. G. venæ sectionem, pharmacum purgativum, &c. Etsi per accidens contingat inde fœtum enecari, & abortiri: aliàs enim periret mater simul cum fœtu; per medicinam verò fortè liberabitur uterque. (Communis DD. Sanchez *de matrim. lib.* 9. *disp.* 20. -- Laymann. *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 4. *n.* 4. -- Card. de Lugo *de just. disp.* 10. *sect.* 5. -- Diana *part.* 7. *tract.* 5. *resol.* 35.) Ratio est: quia innocentem, per accidens, & præter intentionem, in casu urgentis, vel extremæ necessitatis, occidere, à ratione alienum non est: sic enim in bello justo licitè exploduntur tormenta bellica contra civitatem, etsi per accidens aliqui ibi innocentes occidendi sint; sic invasus ab injusto aggressore vitæ suæ licitè fugit insidens equo per viam angustam, (adhibita moraliter possibili cautela) etsi infans, vel alius homo fortè ibi jacens conculcandus sit; sic mulier prægnans invasa à fera, vel latrone sine dubio licitè potest fuga, vel fortè etiam pugna vitam suam certo periculo mortis expositam liberare, quamvis cum probabili, vel etiam evidenti periculo fœtus sui: Atqui in proposito nostro de matre infirma moritura ex morbo, abortio fœtus animati est omninò per accidens, & præter intentionem; cùm enim fœtus pendeat à vita, & salute matris, atque rarissimè contingat, fœtum vivum progigni, vel extrahi post mortem matris, hinc est, quòd medicamentum directè adhibitum ad procurandam sanitatem matris ex natura rei, secundariò etiam tendit ad salutem fœtus: quòd si ei noceat, hoc evenit per accidens.

Econtrà verò, si spes probabilissima à Medicis concepta sit, ut, matre ab 25
his medicamentis abstinente cum vitæ suæ periculo, aut etiam mortua, fœtus vivus in lucem prodire, & baptizari possit: adhibitis verò medicamentis, etsi fortè matre servata, proles sine Baptismo peritura sit; tunc omninò ex Charitate obligabitur mater ab hujusmodi medicinis abstinere cum periculo vitæ suæ in gratiam prolis. (Sanchez, Laymann, Lugo l. l. c. c. & alii apud Dianam l. c. *resol.* 37. *& p.* 2. *t.* 5. *r.* 11.) Ratio est: quia Lex, & ordo Charitatis Christianæ postulat, ut vita spiritualis animati fœtus in tali extrema necessitate moriendi sine Baptismo præferatur vitæ corporali matris. Hæc Sporer

rer *noster*, *quem in multis soleo amplecti*.

Quæro X. *Quasnam pœnas incurrit directè procurans abortum animati fœtus?*

26 ℞. *I.* Ultra peccatum homicidii, vel Parricidii, omnis quocumque modo, vel medio fœtus animati abortum procurans directè, omnisque ad id scienter cooperans, jussu, consilio, auxilio, effectu secuto, ipso facto incurrit *Irregularitatem* ex delicto homicidii voluntarii à solo Pontifice Romano per se dispensabilem: tum jure communi, tum Constitutione *Sixti Papæ V.* incipien. *Ad effrænatam: edita anno* 1588. quoad hoc nihil immutata per *Gregorium XIV.* in Constitutione moderante, & mitigante rigidam illam *Sixtinam*, ut apud omnes certum, & notum est.

27 ℞. *II.* Item, ipso facto incurrit *Excommunicationem majorem* latam à *Sixto V.* in cit. Bulla, & à *Greg. XIV.* liquidò in suo vigore relictam, sublata tantùm (ut videbis) reservatione pro foro conscientiæ. Textus autem *Bullæ Sixtinæ* sic habet, §. 7. Omnes, & singulos, cujuscumque gradus, status, Ordinis, vel conditionis existentes, tam laicos, quàm Clericos, sæculares, & cujuscumque Ordinis Regulares, necnon mulieres sæculares, vel Ordinem quemcumque professas, qui, vel quæ velut principales, vel ut sociæ, vel consciæ ad tale facinus committendum, opem, consilium, favorem, potionem, vel alia cujuscumque generis medicamenta scienter dederint, aut etiam scribendo litteras privatas, vel apochas, vel aliàs verbis, aut signis juverint, aut consuluerint, (ultra prædictas pœnas) ipso facto nunc, prout ex tunc excommunicamus, & pro excommunicatis declaramus. -- *Hactenùs textus Bullæ.*

28 Et ne dubites, comprehensas non esse ipsas Matres prægnantes, potiones, vel alia medicamenta per se sumentes, aliave media adhibentes ad abortum causandum, ecce tibi textus expressus, §. 2. Necnon prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter præmissa fecerint, &c. Et §. 5. Ac mulieres ipsas, quæ eadem pocula spontè, & scienter sumpserint. -- Ergo etiam Matres gravidæ sibimetipsis abortum fœtus animati procurantes comprehenduntur expresse in tali Bulla, & Excommunicationem ipso facto incurrunt, effectu secuto.

Quæro XI. *An talis excommunicatio sit Summo Pontifici reservata?*

℞. *Sixtus Papa Quintus* in Bulla citata utique sibi, suisque successoribus Romanis Pontificibus reservaverat hanc Censuram Excommunicationis latæ sententiæ, etiam pro foro interno; at Gregorius Decimusquartus in Constitutione edita anno 1591. incipien. *Sedes Apostolica:* abstulit hanc reservationem pro foro tantùm conscientiæ: his verbis, §. 2. *in fine*. -- Prædictam Constitutionem (Sixti) sic duximus moderandam, ut, à peccato, & excommunicatione contra personas ibi expressas lata, tam quoad eos, qui hactenùs deliquerunt, quàm quoad illos, qui post nostram Constitutionem in iisdem casibus deliquerint, quilibet Sacerdos tam sæcularis, quàm cujuslibet Ordinis Regularis, ad Christi fidelium Confessiones audiendas, *& ad hos casus specialiter per loci Ordinarium deputatus* plenam, & liberam, *in foro conscientiæ tantùm*, absolvendi habeat facultatem: &c. 29

Quæro XII. *Quisnam hic censendus erit Confessarius ad hos casus specialiter deputatus ab Ordinario, vel Episcopo loci?*

Sensus hujus Quæsiti est, An Confessarius jam ab Episcopo approbatus, 30 & deputatus ad audiendas Confessiones Christifidelium utriusque sexus in sua Diœcesi, sive sit Sacerdos sæcularis, sive Regularis, habeat facultatem absolvendi ab hac Censura, & casu *abortus animati*? *Vel*, an Pœnitentiarius ejusdem Episcopi, seu Confessarius habens facultatem sibi delegatam ab Episcopo absolvendi ab omnibus casibus, & censuris eidem reservatis, censeatur sufficiens ad absolvendum pœnitentem ab hoc peccato, casu, & censura?

℞. Standum est textui, verbisque clarissimis Bullæ prædictæ; ideòque dicendum, quòd ille solus censetur Confessarius ad hunc casum *de abortu ani-*

mati fœtus ſpecialiter deputatus ab Epiſcopo, qui ab eodem ſpecialem, individuam, & expreſſam licentiam obtinuit circa hunc determinatum caſum; ergo nullus ex dictis Confeſſariis judicari debet idoneus, & ſufficiens. Tum quia intellectus communis Doctorum in re tam gravi eſt iſte; quod non eſt recedendum à claris verbis menteque Pontificis; ſed verba, & mens Pontificis requirunt ſpecialem deputationem; ergo non ſufficit generalis illa deputatio vel ad audiendas confeſſiones omnium: vel ad abſolvendum ab omnibus caſibus Epiſcopo reſervatis. Tum quia, *ut dicit Regula* 81. *in* 6. *Decretal.* In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus. -- Vide Dianam, *p*. 7. *tr*. 5. *reſ*. 15. -- Sporerium *cit. n*. 720. & alios DD.

Quæro XIII. *Confeſſarius Regularis privilegiatus cenſeturne ſufficiens ad abſolvendum ab hoc caſu abortus animati pœnitentem ſæcularem?*

31 ℞. P. Felix Panormitanus *in ſuo Examine*, *n*. 2125. & P. Jacobus Corilia *in ſua Praxi*, *p*. 1. *tract*. 5. *cap*. 5. tenent quòd ſic; nullam tamen adducunt rationem. -- Laurentius autem Portel. *V. Abortus*, *n*. 5. & Sporer *tom*. 3. *p*. 4. *c*. 4. *ſect*. 2. *num*. 721. probabiliter affirmant, redduntque aliquam rationem; concludunt tamen oppoſitum eſſe probabilius, & conſulendum in praxi, propter ſpecialem deſtinationem requiſitam in hoc caſu à Gregorio XIII. Tum quia abortus animatus eſt homicidium verum; ſed ab homicidio non poteſt abſolvere Confeſſarius Regularis privilegiatus; ergo neque ab hoc. Hoc dico, quia in omni ferè Diœceſi inter caſus reſervatos reperitur *Homicidium voluntarium*: & in aliqua tabella, ubi habebatur *Declaratio caſuum reſervatorum*, ego legi, Regularibus eſſe prohibitum uti ſuis Privilegiis in hoc caſu *de procurantibus abortum animati fœtus*. Igitur in materia tam gravi, via ſecurior tenenda erit: etiam ut pœnitentes abſterreantur, & abſtineant ab hoc enormi, & inhumano ſcelere.

Quæro XIV. *Si Clericus procuraſſet aliquo modo abortum animatum in fœmina prægnante, quaſnam pœnas ſpeciales incurriſſet?*

℞. Ultra prædictas generales, incurriſſet has ſpeciales pœnas, nempè *privationis* officii, dignitatis, & beneficii Eccleſiaſtici, ac etiam *inhabilitatis* ad ea in futurum ſuſcipienda; Et hoc ex Conſtitutione Sixti V. quoad has pœnas nihil immutata, vel mitigata per Gregorium XIV. Textus Bullæ Sixtinæ, §. 3. ſic habet: Eos autem, qui Clerici fuerint, omni privilegio Clericali, officii, dignitatibus, & beneficiis Eccleſiaſticis, quæ ſic vacatura noſtræ, & Sedis Apoſtolicæ diſpoſitioni perpetuò reſervamus, ipſo facto privamus: & in futuro inhabiles ad ea ſuſcipienda decernimus &c. -- Ubi notant DD. utramque hanc pœnam, patrato ſcelere, & effectu ſecuto, in foro conſcientiæ incurri *ipſofacto*, ante omnem aliam Judicis ſententiam, propter textum clarum ly *ipſofacto privamus*, *& inhabiles decernimus*. 32

Ergo Clericus Beneficiatus procurans, vel conſulens abortum animatum fœminæ amicæ, vel inimicæ, effectu ſecuto, ſtatim manet privatus officio, & beneficio Eccleſiaſtico, illudque mox in conſcientia (ceſſante ſcandalo vero, vel proprii criminis evulgandi periculo) relinquere, vel reſignare tenetur, nec allud beneficium, vel officium Eccleſiaſticum admittere, vel ſuſcipere poteſt: Et nil aliud datur remedium, niſi procurando omni diligentia diſpenſationem *Papalem*, vel, ut alii dicunt, *Epiſcopalem*; quia, ut ajunt, licèt Sixtus V. ſibi, & Sedi Apoſtolicæ reſervaverit Irregularitatem, & Excommunicationem, non tamen reſervavit Inhabilitatem ibi poſitam; & ſicut Gregorius XIV. tale delictum cum ejus Excommunicatione pro foro conſcientiæ abſolvendum mitigavit, & remiſit ad poteſtatem Epiſcopi, ita etiam videtur remiſiſſe inhabilitatem contractam ex tali delicto &c. *At ego ſic reflecto, & arguo*: ſi Irregularitas Clerici manet in ſuo robore reſervata adhuc Summo Pontifici, ergo & Inhabilitas ad illud Beneficium (quo ipſo facto eſt privatus) rehabendum manebit in ſuo robore reſervata; nam unus effectus Irregu- 33

regularitatis ex delicto est iste: *privare Clericum beneficio saltem acquirendo*; rehabere autem beneficium est de novo illud acquirere. Tum quia, Papa dicit in Bulla, & textu citato. *Quæ beneficia Ecclesiastica sic vacatura nostræ, & Sedis Apostolicæ dispositioni perpetuò reservamus*; ergo Beneficium illius Clerici abortum animatum procurantis cadit in manus Romani Pontificis, eique soli reservatur.

Quæro XV. *An peccatum hoc abortus fœtus animati sit propriè, & in rigore juris homicidium proditorium?*

34 ℟. Negativè; licèt enim aliquo pacto reducatur ad homicidium proditorium, eò quia occidatur homo ignarus insidiarum, & impotens ad præcavendum, seque defendendum; & aliqui DD. apud Bonac. Farinac. & Peregrinum, teneant illud ut proditorium; nihilominus propriè, & in rigore juris non censetur tale; quia infans in utero non occiditur per insidias, nec per dolum; infans enim non est capax insidiarum, nec doli, neque defensionis; Atqui ad proditorium homicidium requiruntur insidiæ, simulationes, & dolum, (ut docent communiter D.D.) ex parte occisoris; item quòd occisus sit homo rationis compos, tamen hìc, & nunc impotens ad præcavendum, & se defendendum. Unde deduces, procurantes abortum, ipso jure non amittere Jus Sacri Asyli, & Immunitatis Ecclesiæ. *Vide* Sporer. *cit. num.* 723. – Anacletum *tract.* 12. *dist.* 2. q. 3. *num.* 73. & 38. Alex. Sporellum *Decis. Fori Eccl. decis.* 23.

De Abortu & homicidio casuali.

Quæro XVI. *Quid est abortus casualis?*

35 ℟. Abortus casualis generaliter sumptus, est qui fit, vel sequitur ex actione aliqua, vel omissione, præter directam operantis intentionem; ideòque directè saltem, & in se involuntarius est. – Dividitur autem in casualem mixtum, & casualem merum. *Abortus casualis mixtus* est, qui indirectè in sua causa est voluntarius: cum quis scilicèt aliquid agit, vel omittit, unde prævidet, nec tamen satis præcavet abortum secuturum. Dicitur *mixtus*, quia partim casualis est, quatenùs fit præter directam intentionem operantis: partim adhuc voluntarius est in sua causa indirectè; qui enim deliberatè vult agere aliquid, unde prævidet, nec præcavet alterius mortem causandam, eo ipso indirectè, & in sua causa volita censetur velle ipsam mortem. (Quod dixi de morte, dici potest de quovis alio malo). – *Abortus autem casualis merus*: seu merè, & propriè casualis, est qui fit, vel accidit præter omnem directam, & indirectam operantis intentionem; unde dicitur simpliciter involuntarius: cùm quis nimirùm aliquid agit, ex quo nec prævidit, nec prævidere potuit, nec debuit abortum secuturum; aut si quid periculi prævidit, illud sufficienti diligentia adhibita præcavere studuit: & tamen secutus est abortus. – Loquimur hìc in specie, & consequenter *de abortus fœtus animati*; quamvis hæc doctrina sit communis etiam abortui inanimato, & cuivis malo applicari possit: uti diximus jam de Actibus humanis, de *voluntario, & involuntario. Tract.* 3.

Quæro XVII. *Quale peccatum est abortus casualis mixtus?*

℟. Est peccatum mortale, vel veniale, pro ratione majoris, vel minoris periculi in causando, vel majoris vel minoris culpæ, seu negligentiæ in cavendo. 36
Ergo mortale erit, & Irregularitatem inducet, quando actio de se est efficax, & periculosa ad abortum, vel homicidium causandum: & culpa, seu negligentia in cavendo lata, & gravis est. *De peccato mortali* patet; quia quandocumque aliquid opus directè facere, illicitum, & mortale est, etiam per se illicitum, & mortale erit illud opus indirectè facere, ponendo nempè voluntariè causam illius prævisi effectus mali; nisi tamen urgentissima ratio, vel causa licita ita operantem excuset, & malitiam cooperationis tollat, ac promissionem justam efficiat.

ciat. *De Irregularitate* autem patet, & liquidò constat in variis textibus Juris Canonici, *tit. de Homicidio*: Ubi punitur, & Irregularitate afficitur non tantùm homicidium voluntarium in se, sed omnis etiam actio ad homicidium culpabiliter concurrens: atque adeò etiam procuratio abortus animati fœtus, aliudve homicidium casuale mixtum, indirectè tantùm, & in sua causa voluntarium.

Quæro XVIII. *Quando quis dat operam rei licitæ, quantumvis periculosæ, ex qua sequitur abortus, vel homicidium casuale, contrahitne Irregularitatem?*

37 ℞. Si culpa in cavendo lata, gravis, & mortalis fuit, utique contrahitur Irregularitas: aliàs non. Quia hæc Irregularitas ex delicto procedens præsupponit delictum grave, cùm & ipsa sit pœna gravis; ut etiam habetur in Jure, *cap. Presbyterum, de homic.* ubi pronunciatur Irregularitas contra Presbyterum, qui causa disciplinæ percussit puerum in capite, unde postea mortuus est: quia licèt percussio in se sit licita præceptori in discipulum ad ejus correctionem, talis tamen percussio fuit immoderata cum lata culpa; ergo à simili discurre de abortu &c. V. G. Titius pater filiam prægnantem justè castigat (dat operam licitæ rei): sed modum culpabiliter excedens ei abortum causat: peccat utique mortaliter, & fit Irregularis; idem dic de multis similibus casibus.

Quæro XIX. *An idem dicendum sit de eo, qui dat operam rei illicitæ?*

38 ℞. Utique, imò à fortiori, ut patet; nam longè faciliùs incurrit Irregularitatem qui dat operam rei illicitæ, quàm qui opus aliàs licitum exercet: ut significant passim Canones: *cap. ad audientiam, & seqq.* -- In dubio autem, an culpa illa sit gravis, vel levis in cavendo abortu, vel homicidio de facto secuto, omninò præsumi debet gravitas, & Irregularitas contracta, saltem in foro conscientiæ; ita ut si fuit Clericus, vel Sacerdos, qui talem causam dubiam posuit, vel dubitet de culpa lata, & gravi, teneatur se gerere ut Irregularem, abstinendo à Sacris, & à Sacerdotali officio. Ita expresse mandant Summi Pontifices in Can. *capit. 12. ad audientiam, tit. de homic.* Et *cap. 18. Significasti*. Et *cap. penultim. Petitio tua*.

Quæro XX. *Quid dicendum de abortu casuali moraliter tantùm causato?*

℞. Abortus casualis moraliter tantùm causatus, nempè jussu, consilio, consensu, inductione, &c. est, aut fit tali modo, V. G. Si mulieri gravidæ mandes, vel suadeas actionem periculosam, puta gestationem gravis ponderis, ascensum arduum, inordinarium laborem, jejunium, & similia, ex quo prævideas, & gravi tua culpa non præcaveas abortum fortè secuturum; si sequatur, dicitur abortus casualis moraliter causatus per te. Dico igitur universaliter, quòd quicumque alteri mandat, suadet, consulit, vel quomodolibet inducit eum ad actionem aliquam, sive licitam, sive illicitam, ac de se periculosam, ex qua prævidet, suspicatur, vel prudenter dubitat, nec tamen sufficienter præcavet mortem Tertii, sive mulieris prægnantis abortum animati fœtus secuturum, ea morte, vel eo abortu secuto, Irregularis fit, si culpa in cavendo gravis fuit: aliàs non. Ita statuunt Canones, *cap. ult. de homic. in 6.* Et ratio patet ex dictis. 39

Quæro XXI. *Causans sive physicè, sive moraliter abortum casualem mixtum, seu indirectè tantùm, & in causa voluntarium, incurritne etiam Excommunicationem superiùs allegatam in Bulla* Sixti Papæ Quinti?

℞. Negativè. Ratio est: quia abortus casualis mixtus, quantumvis culpabiliter causatus, non est directè, & per se intentus à causante: sive is dederit operam rei licitæ, sive illicitæ: ergo non potest verè dici *voluntariè procuratus, sive studiose quæsitus*, qualem solùm suo fulmine Excommunicationis ferit Papa Sixtus cit. -- Idem erit dicendum de Reservatione Clementis Octavi pro Religiosis; imò & Episcopali pro Diœcesanis subditis. 40

Unde talem Censuram, vel Reservationem non incurrit Pater, vel Maritus 41

ritus filiam ſuam, vel Uxorem gravidam, ſive juſtæ correctionis cauſa, ſive ex iracundia graviter percutiens, non ſine gravi culpa, & etiam præviſo abortus periculo poſteà ſecuti, minimè tamen directè intenti, &c. Quia licèt talis fuerit in culpa gravi reſpectu abortus cauſati, atque ideò Irregularitatem ex delicto abortus, vel homicidii caſualis mixti contraxerit: non tamen verè dicitur *procuraſſe abortum*; verbum enim hoc *procurare abortum* ſignificat in jure *ſtudiosè*, *& ex induſtria malitioſa quærere*, *& cauſare*; ideòque directè, & per ſe velle abortum illum. Quod valdè notandum eſt à *Confeſſario*, ne erret in judicando. Et id, quod dixi de Patre, vel Marito exemplificandi gratia, potes, ac debes extendere ad ſimiles caſus.

Quæro XXII. *Quid de abortu merè caſuali dicendum?*

42 ℞. Abortus merè caſualis, & ſimpliciter involuntarius eſt qui ſequitur ex actione alicujus ſive Matris prægnantis, ſive alterius agentis, ex actione, inquam, ſive licita, ſive illicita, ſed nullo modo præviſus, aut, ſi quid periculi præviſum fuit, ſufficienti diligentia adhibita, ne ſequeretur, præcautus: & tamen fortuitò ſecutus eſt. Iſte abortus etiam animati fœtus nec peccatum pro formali eſt, neque inducit Excommunicationem Sixtinam, ſed neque Irregularitatem Juris Canonici. Ratio evidens eſt: quia ubi non eſt voluntarium directum, vel indirectum, nullum poteſt eſſe peccatum pro formali: & ubi nullum peccatum, nulla eſſe debet pœna, neque Cenſura. Et quoad Irregularitatem etiam certum eſt, quòd quando quis dat operam rei licitæ, V. G. Medicus medendo, Maritus cognoſcendo uxorem ſuam, & ſic de ſimilibus, ſi, adhibita debita, vel ſufficienti diligentia in cavendo periculo, nihilominus ſequatur abortus, non incurrit Irregularitatem, ex claro jure in ſimili caſu, *cap. Dilectus*, *& ſeqq. tit. de homic.* -- Atque etiam id verum eſt, quando quis dat operam rei illicitæ, ſaltem non valdè periculoſæ ad abortum, vel homicidium cauſandum, ut communiter D. D. (quos citant, & ſequuntur Filliucius *tractatione* 20. *cap.* 3. *qu.* 8. -- Laymannus *lib.* 2. *tract.* 5. *par.* 2. *cap.* 10. *num.* 1. *&* 3. -- Diana *par.* 4. *tract*, 2. *reſ.* 20. -- Sporer *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 4. *ſect.* 4. *à num.* 744.) Ratio eſt, quia ad incurrendam Irregularitatem ex delicto, non ſufficit quævis culpa, niſi intercedat culpa in ratione homicidii, vel actionis tendentis ad homicidium; atqui in caſu noſtro nulla eſt culpa in ratione homicidii, vel actionis; ergo. Licèt enim ille peccet exercendo opus illicitum ex ſe, abortus tamen, vel homicidium indeſecutum eſt ei ſimpliciter involuntarium (ut ſupponitur), quippè de eo aut nullo modo cogitavit, aut ſi cogitavit, debitam cavendi diligentiam adhibuit. -- Tum quia Irregularitas non incurritur, niſi in caſibus Jure expreſſis: atqui caſus noſter nullibi exprimitur in Jure Canonico; nam *ex cap. Quantum*, *diſt.* 50. habetur, quòd Papa declarat, eum, qui caballos furtivos abduxit, à quibus mulier colliſa abortum fecit; furti quidem reum eſſe, attamen ubi voluntas illius non agnoſcitur perniciosa fuiſſe (erga abortum) non poteſt addici, & occidi per leges; quia nimirùm (ut notat Gloſſa ibidem) mulierem illam, ut ſibi caveret, præmonuit: aut fortè periculum omninò non advertit. -- Ergo non contrahitur Irregularitas in abortu caſuali ab eo, qui dat operam rei illicitæ non tendentis in homicidium, vel abortum ipſum.

Exceptio tamen fieri debet: *niſi actio illa prohibita etiam ſit à Jure Canonico*: qua ratione Clericis, & Monachis in Sacris conſtitutis graviter prohibetur uſus artis chirurgicæ, & medicæ, *cap. Sententiam: ne Clerici vel Monachi*; atque ideò, ſi contra hanc prohibitionem Canonicam Clericus, vel Monachus in Sacris conſtitutus exerceat Chirurgiam per inciſionem, vel aduſtionem (etiam adhibita omni diligentia) & mors infirmi, vel abortus mulieris ſequatur, irregularis erit: ut habetur etiam, *c. Tua nos*, *de homicidio*. Idem dicendum de ſimilibus caſibus, & actionibus Jure expreſſis & prohibitis: *ut Venatione*, *Saltatione*, *&c.* 43

Exci-

44 Excipiunt tamen (etiam in exceptione prædicta) communiter Doctores Casum urgentis, & quasi extremæ necessitatis proximi, quando nempè absente, vel deficiente Laico Medico, vel Chirurgo, jus naturale, & Lex Charitatis exigeret operam Clerici, vel Monachi, etiam in Sacris constituti dummodò peritus esset in tali arte: quia propter Epikejam judicandum non est, Sacros, piosque Canones tantùm Charitatis opus voluisse irregularitatis pœna mulctare; tum quia Lex positiva Ecclesiæ non debet præjudicare juri naturali, & Legi Charitatis. -- Dixi, *modò peritus esset in tali arte*; quia apud omnes DD. certum est, quòd si Monachus, vel Clericus in Sacris constitutus, imperitus de arte, & modo medendi, secandi, vel aperiendi venam vellet mederi, secare, aperire, imprudenter ageret, & peccaret contra artem, & ipsam Charitatem, sicque, morte infirmi secuta, (etiam præter ejus voluntatem, & intentionem) fieret irregularis ex delicto homicidii, quod jam non merè casuale, sed mixtum, & indirectè voluntarium esset; quia ipse periculum prævidit, vel certè prævidere debuit, & non sufficienter præcavit; ergo fuit in culpa, & peccavit in materia concernente tale homicidium.

Quæro XXIII. *Medicus, vel Chirurgus, qui ob imperitiam, vel negligentiam notabilem infirmo mortem causat vel accelerat, sitne irregularis?*

45 ℞. Non solùm fit irregularis, secuta morte infirmi, sed actualiter peccat mortaliter contra Charitatem, & quintum Decalogi præceptum: & si ex officio, vel pacto, aut stipendio obligatus exerceat artem suam, peccat etiam contra Justitiam cum onere restitutionis, seu compensationis damni illati &c. Ita communissimè tenent D. D. Ratio irregularitatis patet ex dictis de abortu, vel homicidio casuali mixto: *num.* 36. *& seqq.* Idemque dicendum est de cooperantibus, assistentibus, ministris, pharmacopolis, & similibus, qui physicè, aut moraliter causant, vel accelerant mortem infirmi, & ægroti hominis, vel abortum fœtus animati in muliere ægra, & prægnante, V. Sporer *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 3. *sect.* 5. §. 2.

Quæro XXIV. *Quando infirmarius, vel alius inserviens circa infirmum bona fide agit ea servitia, quæ communiter infirmis exhiberi solent, si inde postea acceleretur mors infirmi, eritne irregularis?*

℞. Negativè. Ratio patet ex dictis, *num.* 37. Tum quia bona fides, & solita Charitatis obsequia non debent tam rigosa pœna puniri; aliter paucissimi invenirentur qui vellent infirmis inservire. Ita communis cum Navarro, Sayro, Filliucio, Diana, Tamburino, Sporerio, Layman. *lib.* 3. *tractat.* 3. *part.* 3. *capit.* 10. *numer.* 4. Anacleto Moral. *tract.* 13. *dist.* 2. *qu.* 4. *nu.* 55. & aliis DD. 46

Quæro XXV. *Titius rixans cum Sempronio absque omni intentione, vel præviso periculo occidendi, vulnus leve, vel certè non lethale inflixit Sempronio, qui post mensem infirmitatis obiit; quid juris?*

℞. Casus iste, licèt non ponatur sub terminis, vel specie abortus, de quo principaliter hìc agitur, facillimè tamen potest reduci ad terminos percussionis, & vulnerationis mulieris prægnantis, & consequenter ad abortum. *Ubi enim est paritas rationis, ibi est eadem resolutio.* ℞. igitur ad Casum propositum, & dico, distinguendum esse sic. Si Sempronius vulneratus ob defectum solius curationis vulneris moriatur, tunc Titius reus erit culpæ latæ, & pœnæ homicidii, atque ideò irregularis erit. Ratio est: quia hoc in casu solum vulnus inflictum & non curatum fuit causa physica mortis Sempronii; & ideò tale homicidium, saltem indirectè in sua causa reputabitur voluntarium. Eadem est ratio, si occasione talis vulneris, etsi de se non lethalis, alius morbus connaturalis, ut inflammatio sanguinis, accedens mortem inferat; quia *causa causæ censetur causa causati. Arg. cap. Presbyt. &c. ad audientiam.* -- Si autem Sempronius jam semel convaluit, & postea in morbum alium incidens moriatur, tunc censebitur non occasione 47

vulne-

vulneris mortuus, & sic Titius vulnerator ab Irregularitate, & aliis homicidii pœnis, & obbligationibus immunis erit: Ex utroque jure habetur, *l. qui occidit, ff. ad l. Aquil.* -- *Et cap. 2. de homicidio.*

Quòd si vulneratus vulnere non mortifero diem ultimum objit, non ratione, vel causa illius vulneris per se, sed aliunde, puta vel ob incuriam domesticorum, vel ob imperitiam Chirurgi, vel ob intemperantiam ipsius vulnerati, vel ob aliam causam per accidens; tunc vulnerator solùm peccavit pro ratione vulneris injustè inflicti, & ad damna inde secuta, & ad expensas moderatas obligatus est; immunis tamen erit à culpa, & pœnis homicidii: *ex cit. Lege: qui occidit.* Et ratio est: quia in hoc casu nec vulnus, nec consequenter vulnerans causa homicidii extitit; ideòque talis mors nec indirectè, & in causa imputari debet Titio leviter vulneranti. Ita ex Molina *tr.* 3. *d.* 32. *num.* 2. -- Lessio, *l.* 2. *c.* 9. *d.* 14. *n.* 102. -- Laymanno, *l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *c.* 10. *n.* 5. -- Sporer, *t.* 2. *tr.* 5. *c.* 3. *n.* 196. & aliis DD. resolvo.

At quid de Irregularitate in prædicto casu censendum est?

48 ℞. Etiam quoad Irregularitatem opus est distinctione. Si enim vulnus non lethale adeò leve fuit, ut ex se solo mortem nullo modo attulisset Sempronio: aut certè tale vulnus facili negotio, modica adhibita curatione sanari potuisset, tunc, cùm mors Sempronii vulnerati non nisi aliunde, & per accidens extrinsecum, & alienum à tali vulnere secuta sit, judicandum erit, Titium percussorem non esse irregularem ex delicto homicidii; quia tota causa mortis Sempronii non à vulnere inflicto à Titio, sed ab ipso vulnerato Sempronio, vel à Chirurgo, vel ab aliquo alio extraneo accidenti processit. -- Si autem vulnus inflictum non ita facilis curationis beneficio opus habuerit, ut sanaretur, licèt in se lethale non fuerit; tunc periculum mortis (etsi tractu temporis ex culpa etiam Chirurgi, vel ipsius infirmi vulnerati intumuerit, & creverit) regulariter præsumi, vel censeri debet causatum etiam à vulnere, quod postea simul cum illa alia causa data, communi actione mortem attulit Sempronio: & tunc Titius vulneratorcensendus erit irregularis ex delicto. Tum quia: qui per actionem suam culpabilem periculosam, & injuriosam homicidio) vel abortui animato) occasionem præbuit, morte secuta, fit irregularis. *Arg. cap. ult. de homic. in* 6. Sed sic est, quòd in casu nostro Titius vulnerans per actionem suam culpabilem periculosam, & injuriosam, præbuit saltem indirectè occasionem mortis Sempronii; nisi enim ille vulnerasset, iste ultimum diem nunc non objisset: ergo non solùm Chirurgi, vel ipsius infirmi negligentia, verùm etiam ipsa vulneratio fuit causa mortis. Vide Sporer. *cit. n.* 197. cum DD. ab eo relatis.

Quæro XXVI. *Quid de abortu, vel homicidio merè casuali ex errore facto; vel alium pro alio occidente?*

℞. Ut res fiat clarior, proponatur sic in forma casus. Titius potionem abortivam paraverat Bertæ ancillæ gravidæ propinandam in vino dulce: at uxor ipsius Titii etiam gravida fortuitò inventam potionem, velut vinum generosum, & dulce simul, bibit, & consequenter abortivit; quid juris de Titio? Dico, quòd Titius reverà peccavit mortaliter malo suo, erga ancillæ abortum, desiderio, quoniam commisit homicidium, vel abortum in voluntate sua prava; tum quia præparavit illud medium, vel medicamen ex natura sua efficax ad causandam abortionem; nihilominùs dici non potest, quòd fuerit verè, & formaliter causa abortus uxoris suæ, quam, ut suppono, diligit, cujusque abortus nullo pacto fuit ab eo intentus; aut volitus, quinimò summoperè ipse doluit de casu, & errore uxoris suæ. -- Iste abortus, vel hoc homicidium est merè casuale, materialiter, & ex errore factum, occidendo nempè unam personam nullo modo intentam pro alia directè, & absosolutè intenta ad necem. Et ideò Titius non erit judicandus Reus homicidii, vel abortus prædicti, neque ullam pœnam Sixti V. Vel Canonis incurrit. Ita Sanchez *de matrim. lib.* 6.

lib. 9. diſp. 32. *num.* 27. cum multis. Diana *p. 9. tr. 4. reſ.* 31. -- Tamburinus *lib. 6. Decal. c. 4.* §. 3. & aliis DD. inter quos Cardinalis Eminentiſſimus de Lugo, *diſp. 8. de Juſt. ſect. 6. n. 86.* ſimillimum ponit, & reſolvit caſum ſequentibus verbis, videlicet

50 Quidam homo, ut alium occideret, ficum veneno infecit, quam ficum illi in prandio appoſuit: quidam autem, qui proximè aſſidebat, ficus venenatæ pulchritudine allectus, eam vicino arripuit, quòd, dum delinquens adverteret, diſſimulavit, ne ſeipſum, ſuumque maleficium proderet, ac permiſit amicum comedere ficum, qui poſtea veneno interiit. Cenſui, hunc non fuiſſe homicidam, vel irregularem; quia periculum non prævidit: & poſtea non tenebatur cum tanto ſuo periculo impedire damnum tertii, quod cùm non fuerit intentum, nec præviſum, non fuit ejus cauſa qui ficum venenavit pro alio, ſed per accidens, & præter intentionem evenit, licèt ex actione illicita, & injuſta erga illum alterum, quem occidere volebat, non tamen injuſta erga eum, qui fortuitò occiſus eſt. Hæc Lugo. Contra opiniones iſtas militat hæc valida ratio. Tum abortus cum homicidii adeſt intentio, adeſt cauſa efficax, adeſt affectus ſecutus; ergo adeſt utraque reitas ſubjecta cenſuris. Hæc audiens diſcretè eligas quod melius videtur.

Quæro XXVII. *Quid de abortu, vel etiam de quovis homicidio dubiè cauſato diſcurrendum eſt?*

51 ℟. *I.* Quandocumque conſtat *de corpore delicti*, ſeu ipſo abortu animato, ſeu homicidio quocumque ſecuto ex aliqua tua actione, vel cooperatione: quando videlicet certum eſt, fœtum animatum abortitum, aut quempiam alium hominem occiſum eſſe, te aliquo modo concurrente; dubitatur autem ſolùm, An tua actio, vel cooperatio fuerit efficax, aut ſufficiens ad cauſandum illum abortum, vel illud homicidium, quod fortè etiam aliunde, ſecluſa tua actione, vel cooperatione, cauſatum fuiſſet: in ſimili dubio irregularis omninò habendus, & judicandus es, & ut talem te gerere debes. Ita expreſsè ſtatuerunt Sacri Canones, & praxis probat. *Cap.* 12. *ad audientiam.* -- *Cap.* 18. *ſignificaſti. Cap. penult. Petitio tua, tit. de homic.*

℟. *II.* Quando verò non conſtat, 52 ſed ſolùm dubitatur *de ipſo corpore delicti*: V. G. Utrùm reverà abortus fœtus animati, aliudve homicidium, vel mors hominis ex tua actione, vel cooperatione, ſive phyſica, ſive morali facta ad cauſandum illud, ſecutum ſit, nec ne? poſt factam diligentem inquiſitionem, & dubio perſeverante, nulla judicanda eſt Irregularitas. Ratio petitur ex duplici principio in hac materia. Unum eſt: Non eſt ponenda Irregularitas, niſi in Caſibus Jure expreſſis, *ex cap. Is, qui de ſent. excomm. in 6.* -- Secundum eſt, odioſa reſtringi convenit potiùs, quàm ampliari, *ex reg.* 15. *in 6.* Atqui Canones ſupra allegati expreſsè loquuntur de caſibus practicis, in quibus conſtabat liquidò de corpore delicti, nempè de homicidio jam ſecuto, certo, & indubitato, & ſolùm dubitabatur de efficacia, vel ſufficientia cooperationis, vel cauſæ poſitæ ad mortem alterius; Ergo Sacri illi Canones non ſunt extendendi ad Caſus noſtros, in quibus de ipſo corpore delicti, ſeu homicidio, vel morte cauſata dubitatur invincibiliter.

Quæ quidem Reſolutio, vel Regu- 53 la univerſaliter vera eſt in quocumque dubio ſive juris, ſive facti, ſive de dubio negativo loquatur, ſive de poſitivo: ut fusè declarant Tamburinus *cit. c. 5. §. un.* -- Diana *part. 7. tract. 5. reſol.* 26. Sporer *tom. 3. Theol. Moral. part. 4. ſect. 4. cap. 4. à num.* 161. cum aliis DD.

℟. *III.* In òmnibus Juribus, & Le- 54 gibus humanis pœnalibus, etiam Cenſuris, & Irregularitatibus Canonicis, non tantùm in dubio *Juris*: quando nempè dubitatur, an pro tali actu, vel caſu aliqua pœna decreta ſit; ſed etiam in dubio *Facti*, quando nimirùm verè, & invincibiliter dubitatur, an Titius commiſerit tale Factum, propter quod conſtat, decretam eſſe talem pœnam, nemo cenſendus eſt ligatus tali pœna: excepta ſola pœna Irregularitatis ex delicto homicidii voluntarii,

con-

constante corpore delicti, ut suprà. Communis jam, & in praxi secura sententia est; (quam cum aliis allegatis DD. docent Magnus Suarez, *tom. de Censuris disp.* 5. *sect.* 5. *&* 6. Sanchez *Opere Morali*, *lib.* 1. *cap.* 10. Filliucius, *tract.* 20. *cap.* 4. Laymann, *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 39. -- Sporer *cit. num.* 753.) Ratio est: quia in dubio factum non præsumitur; nam, *ut habetur, lege merito, ff. pro socio:* Nemo in dubiis præsumitur deliquisse. Et omnia jura clamant, Reum dubium esse absolvendum: In dubio neminem condemnandum: In pœnis benigniorem interpretationem esse faciendam: Odia restringenda; favores esse ampliandos. &c.

Quæro XXVIII. *Titius consilium dedit Bertæ recenter gravidæ, ut abortum tali modo procuraret, intendens, ut abortiret ante animationem fœtus; Berta vero procrastinans adhibuit medicinam post fœtum animatum, & abortivit: quæro, inquam, an Titius incurrit irregularitatem, & cæteras pœnas?*

55 Quòd sic. Ratio est: quia Titius consilio suo causavit abortum; ergo incurrit pœnas &c. Nec valet dicere, quòd ipse solùm intendit abortum inanimati embryonis; quia in tali casu debebat meliùs explicare suum consilium, vel revocare cum efficacia, ne fieret abortus post animationem fœtus; ergo semper verum est, quòd consilium Titii fuit causa abortionis talis fœminæ: & consequenter incurrit pœnas suprà explicatas. Et hoc claré etiam colligitur *ex cap. ult. de homic. in* 6. ut notat Portel. *V. Abortus, additio, n.* 4.

Quæro XXIX. *An Parentes scientes propositum filiæ de faciendo abortu prolis animatæ, & non impedientes efficaciter, censendi sint velut homicidii Rei, & irregulares?*

56 ℞. *I.* Censendi sunt Rei homicidii, vel abortus prædicti. Ratio est: Omnis, qui ex justitia, vel quasi Justitia, nempè ex officio, obligatur impedire homicidium, si scienter, voluntariè, & culpabiliter impediri omittat, negligat, ac innocentem occidi, & mori sinat, talis homicidii est Reus: ut communissimè omnes DD. docent: Sed Parentes tenentur ex justitia naturali, ex officio, & pietate impedire efficaciter delicta, & homicidia filiorum suorum; ergo si non impediunt, censendi sunt Rei, & participes hujusmodi criminum; nam imputativè sunt causa injusta talium peccatorum &c. Confirmatur *ex cap. Sicut dignum: de homicidio:* ubi legitur: *Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberat, occidit.*

℞. *II.* Si talis omissio Parentum fuerit pura omissio; tunc non sunt judicandi irregulares. Ratio est: quia Canones statuentes Irregularitatem homicidis, numquam exprimunt *merè negativè non impedientes*, sed tantùm exprimunt *cooperantes:* ergo intelligendi sunt *ly cooperantes* de iis, qui cooperantur propriè, realiter, & influxu aliquo positivo physico, vel morali ad homicidium causandum; quia, ut vidimus, Leges pœnales, & odiosæ strictè interpretandæ sunt; non autem extendendæ, nec ampliandæ. Igitur *ly cooperantes* non debet extendi ad eos, qui impropriè, negativè, ac imputativè tantùm cooperantur ad aliquod homicidium: non impedientes efficaciter ipsum per meram omissionem &c. 57

℞ *III.* Si autem omissio, taciturnitas, dissimulatio, non impedito, permissio talis abortus filiæ ex parte Parentum non fuit pura omissio, idest, si tali omissioni adjunctus fuit aliquis actus positivus: tunc illi Parentes, (Pater, Avus, & quivis alius) censendi sunt Irregulares. *Explico.* Filia, vel alia puella gravida ex delicto manifestat Patri, vel Avo intentionem abortiendi, quam habet, & vult exequi in gratiam sui, & honoris familiæ: Pater, vel Avus tacet; Unde puella secura voluntatis Avi, vel Patris abortum animatum molitur, & perficit; secuto hoc homicidio, Pater, vel Avus irregularis erit ex delicto. Quia illa taciturnitas non est mera omissio contradictionis, impeditionis; sed moraliter censetur verus consensus influens in abortum; nam *Qui tacet,* 58

con-

consentire censetur; maximè quando agitur de suo favore, vel commodo, ut docent Jurisperiti. Ergo tunc Pater, vel Avus verè, & propriè dicitur posuisse moralem concursum, & causasse abortum, & homicidium. Idem dices de multis similibus casibus, quos videre poteris apud Majores Scriptores, & DD. signanter apud modernum Sporerium nostrum *tom.* 2. *in folio, tract.* 5. *cap.* 3. *sect.* 3. §. 4. *per totum*.

59 *Petes*. Talis Pater, vel Avus incurritne etiam Excommunicationem, & alias pœnas? ℞. Attentè consideratis verbis Bullæ Sixti V. positis superiùs num. 27. videtur quòd non. Quia Pontifex explicat ibi suam intentionem in pronuncianda sententia excommunicationis contra illas personas tantùm, *quæ ad tale facinus committendum scienter dant operam, consilium, favorem, potionem, vel alia cujuscumque generis medicamenta: ac etiam scribendo litteras privatas, vel apochas, vel aliàs verbis, ac signis juverint*, quæ loquendi, & exprimendi formula, ut patet, exigit aliquem actum positivum externum; in casu autem nostro Pater ille, vel Avus nullum actum, nullum verbum, nullumve signum externum posuit, vel dedit ad tale facinus abortionis committendum; ergo non incurrit pœnam hanc.

Dices. Si posuit sufficientem consensum ad Irregularitatem contrahendam ex dictis sup. num. 58. quare non ad excommunicationem etiam? ℞. Minor causa sufficit ad incurrendam Irregularitatem ex delicto, quàm ad excommunicationem; nam gravior est pœna excommunicationis majoris ipso facto incurrendæ, quàm pœna Irregularitatis. Tum quia pœnæ non sunt ampliandæ, sed potiùs restringendæ. Tum tamdem quia sic Jura, & Canones, ac Bullæ statuerunt. Filia igitur, vel puella gravida in dicto casu contraxit excommunicationem; Pater verò, vel Avus ejus Irregularitatem tantùm. Sed verba Bullæ profundiùs scrutatus, mihi videtur, utrumque in censuras irruisse: quia si silentium illud consensus est, si extrinsecum testimonium interni consensus est; ergo influit; ergo uterque operam dedit: at *contra dantes, operam, consilium &c.* Bulla censuras intorquent; ergo à fortiori contra dantes operam, & consensum, qui deterior consilio est. 60

Et hæc sufficiant pro præsenti diffuso, at non superfluo Tractatu de Abortu. Si vis plura scire, consule Doctores citatos, vel alios tibi benevisos, & obvios.

TRACTATUS XXVII.

DE SEXTO DECALOGI PRÆCEPTO.

Non mœchaberis.

Ubi de peccatis luxuriæ agitur.

QUæro I. *Quid prohibetur hoc præcepto?*

1 *Respondeo*. Non solùm prohibetur Adulterium, quod propriè *Mœchia* dicitur, verùm etiam omnis species luxuriæ, omnis illicitus concubitus, vel coitus, & omnis inordinatus actus externus in materia venerea. Item secundariò, & accessoriè prohibetur omnis libido, vel impudicitia cordis, oris, & operis ad externam luxuriæ malitiam dispositiva. Ita omnes DD. cum D. Augustino q. 71. *in Exodum*.

Quæro II. *Quid est Luxuria?*

2 ℞. Est inordinatus appetitus, & usus venereorum: adeòque vitium directè

rectè oppositum Castitati per excessum. Hoc vitium connumeratur inter septem capitalia vitia: quia multa alia peccata ex hoc capite oriuntur, & multa mala ex hac pessima radice prodeunt, prout nimiùm probat misera experientia; homo enim sine fræno timoris Dei vivens, si semel à luxuriosa voluptate victus sit, labitur semper in pejus & nunquam dicit: *Sufficit*. Quare

3 S. Ambrosius *lib. 1. cap. 5. de Cain, Abel*, ait: Sævus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietum patitur hominis affectum: nocte fervet, die anhelat, de somno excitat, à negotio abducit, à ratione revocat, aufert consilium, lapsos inclinat ad lapsum, nullum peccandi modum imponit, & inexplebilem scelerum sitim generat, quæ non nisi morte peccantis extingui potest. -- S. Isidorus *lib. 2. cap. 39. de Summo bono*: dicit: Principaliter his duobus vitiis diabolus humano generi dominatur: idest Superbia mentis, & Luxuria ventris. Et S. Hieronymus definiens, vel describens libidinem ait: Ignis infernalis est luxuria, cujus materia gula est, cujus flamma superbia, cujus scintillæ prava colloquia, cujus fumus infamia, cujusque finis gehenna.

4 Unde observant Sacri Expositores, quòd vitium carnale, & luxuriæ insatiabile facinus præ aliis vitiis atrociori, & universaliori vindicta punitum fuit etiam in hoc sæculo à Deo; Nam Diluvium aquarum in omnem terram, & diluvium ignis, & sulphuris in urbes, & regiones Pentapolis legimus evenisse in vindictam, & punitionem hujuscemodi flagitii. Voluit enim Deus nobis ostendere his, similibusque suppliciis quantum & odisset carnis libidinem, & diligeret castitatem. V. Salvianum *lib. 1. de Provid.* -- D. Thomam de Villanova *serm. fer. 4. Dom. 1. Quadrag.* Cornelium à Lapide *in Genes. cap. 19. num. 22.* -- Lessium *l. 13. cap. 6. de Perf. Div.* -- Lyranum *in Genesim, cap. 6. v. 3.* ubi dicit: Nisi Deus gravissimè hujusmodi peccatis offenderetur, nunquam tam atroces in libidinosos exercuisset vindictas. *Apud Paulum Segnerum in Christ. Instruct. part. 1. disc. 23. num. 6. & alibi.*

Quæro III. *Quænam sunt filiæ Luxuriæ?*

℞. Luxúria dicitur habere octo infernales filias à D. Gregorio Papa enumeratas, quæ sunt, Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsiderantia, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentis sæculi, & Horror futuri: quarum explicationes videre poteris apud D. Thomam *in Secunda parte secundæ partis Summæ, quæst. 153. art. 5.* -- Navarrum *in Manuale Confessariorum, cap. 23. à num. 112.* Toletum *in Instruct. Sacerd. libr. 8. de septem pec. capit. cap. 55.* -- Anacletum *in Theolog. Moral. tract. 3. dist. 3. q. 3.* & alios passim DD. 5

Quæro IV. *Quot sunt species libidinis, vel luxuriæ?*

℞. *I.* Luxuriæ universim novem species numerantur: septem penès principale intentum luxuriæ, scilicèt copulam, vel seminis effusionem illicitam: & duæ aliæ quoad accessorium, vel modum libidinis. *Explico.* Copula illicita, vel fit cum aliena Uxore; & est *Adulterium*. Vel saltem cum fœmina non sua; & est *Fornicatio simplex*. Vel cum Virgine sub Patris potestate constituta; & est *Stuprum*. Vel cum Virgine non consentiente, sed invita; & est *Raptus*. Vel cum consanguinea, & sanguine juncta; & est *Incestus*. Vel cum Sacrata Deo; & est *Sacrilegium*. Copula item illicita vel fit extra vas debitum, & naturale; & est *peccatum contra naturam*, quod subdividitur in alias species specialissimas, ut videbimus. Vel copula est illicita quoad modum, vel circumstantiam actus, & dicitur *indebitus concubendi modus*, seu *concubitus libidinosus conjugum*. Vel denique fiunt actus externi dispositivi ad copulam illicitam, vel emissionem seminis, quæ tamen non habetur, neque completur, & dicitur *Impudicitia*, vel dicuntur *actus impudici*. Sed clariùs, & perfectiùs explico prædictas species luxuriæ, sic dividendo, videlicèt. 6

℞. *II.* Libido, luxuria, lascivia, 7
venus

venus (sunt synonyma, idem vitium carnale significant) alia est naturalis, alia contra-naturalis. Naturalis est quæ servat debitum sexum, & vas: ut est omnis copula, vel coitus maris cum fœmina. Contranaturalis est quæ non servat vel sexum, vel vas naturale, & debitum; ut est omnis commixtio, vel concubitus masculi cum masculo, vel fœminæ cum fœmina, vel maris cum fœmina in vase præpostero. Item contranaturalis luxuria, (quæ potiùs bestialis, & plusquàm brutalis potest appellari) est omnis coitus hominis cum bruto, vel quovis animale irrationale. Item innaturalis luxuria consummata est omnis voluntaria pollutio, seu mollitia, aut mollities, quæ est expulsio seminis ad captandam veneream voluptatem.

8 Quælibet ex dictis luxuriis alia est completa, alia incompleta; Completa est, quæ consummat opus pravum intentum. Incompleta verò est, quæ incipit opus, sed non finit, quæ alio nomine vocatur Luxuria attentata. -- Præterea luxuria naturalis completa qualificatur, vel specificatur moraliter secundùm varias qualitates vel viri, vel fœminæ, vel utriusque, ut superiùs declaratum est, *num. 6.*

9 Insuper dantur aliæ species libidinis incompletæ, quæ sunt præviæ dispositiones ad completam luxuriam causandam, vel saltem cum periculo naturaliter annexo ad explendam libidinem, licèt quandoque per se tantùm intendantur à luxuriosis & vitiosis; Ut tactus impudici, amplexus, oscula, aspectus: turpiloquia, cantiones obscænæ, lectiones rerum, vel historiarum lascivarum, & cætera provocantia ad impurum amorem. Et tandem datur quædam luxuria peccaminosa inter conjuges, ipsorumque actus conjugales, in reddendo, vel petendo debitum copulæ maritalis, peccaminosa, inquam, per excessum, vel in modo, vel in loco, vel in tempore, vel in alia circumstantia, ut videbimus,

10 Remanet & alia species luxuriæ naturalis, & communis, quæ vocatur commotio libidinosa, unde oritur delectatio venerea morosa. Sunt & aliæ species, ut desideria turpia, proposita inhonesta, delectationes morosæ internæ, de quibus agendum erit in explicatione noni præcepti Decalogi. Hìc autem, ut materiam solùm sextum præceptum directè tangentem tractemus, agendum erit de omnibus, & singulis speciebus luxuriæ, quæ actum externum impurum respiciunt, pro quarum brevissima notitia Confessarii necessaria.

℞. *III.* Duodecim sunt species specialissimæ peccatorum Luxuriæ, nempè I. Fornicatio simplex: II. Adulterium: III. Incestus: IV. Stuprum: V. Raptus: VI. Sacrilegium: VII. Impudicitia: VIII. Modus indebitus, vel concubitus libidinosus Conjugum: IX. Commotio libidinosa voluntaria: X. Mollitia, seu pollutio: XI. Sodomia: & XII. Bestialitas: De quibus singillatim agendum erit. In primis ergo, 11

De Fornicatione simplici.

Quæro V. *Quid est fornicatio simplex?*

℞. Est concubitus naturalis illicitus: vel est copula carnalis soluti cum soluta, quorum scilicet neuter est aliquo speciali vinculo ligatus, sive obligatus homini, vel Deo. Homini obligatus V. G. est conjux, qui alteri conjugi est obligatus. Deo autem obligatus est homo Religiosus, vel etiam sæcularis, qui per votum continentiæ, & castitatis est Deo ligatus, & dedicatus. -- Fornicatio itaque simplex est peccatum luxuriæ præcisè contra Virtutem Castitatis, & nulli alii virtuti adversatur ex se; fitque inter masculum, & fœminam talis, & tantæ conditionis liberos, ut possent statim Matrimonium contrahere, ideòque proles inde nata, non spuria, sed naturalis nominatur, & secutis nuptiis eo ipso legitimatur. 12

Quæro VI. *Quænam est malitia fornicationis?*

℞. *I.* Fornicatio est peccatum mortale. Certum est de fide, *ex Clementina ad nostram, de hæreticis.* Et satis constat *ex Deut. cap. 22. Et ad* 13

Ephes.

Ephes. cap. 5. dicit Apoſtolus, quòd *Omnis fornicator non habet hæreditatem in Regno Chriſti & Dei*. Et ad Galat. *cap.* 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt Fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. & qui talia agunt, Regnum Dei non conſequentur*. Et Apocal. cap. 21. legitur: *Fornicatoribus pars erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure*. Et alibi ſæpiùs in Scripturis Divinis.

14 ℞. *II.* Fornicatio ſimplex ex natura ſua, & intrinſecè eſt mala; adeòque ab ipſamet naturali lege prohibita eſt, velut ipſi rectæ rationi diſſona. Hinc eſt, quòd Apoſtolus epiſt. 1. Corinth. cap. 6. pluribus rationibus demonſtrat malitiam fornicationis; implicat autem, quòd malitia alicujus peccati probetur argumentis à ratione naturali petitis, niſi talis malitia ſit etiam diſſona rationi. Tum quia: Vagus concubitus, ſeu fornicarius coitus eſt contra bonum prolis: nam ad educationem hominis non ſolùm requiritur cura Matris, à qua filius nutritur, ſed multò magis cura Patris, à quo eſt inſtruendus, defendendus, atque in bonis animæ, & corporis promovendus; ergo contra naturam hominis eſt, quòd utatur vago concubitu, per quem tollitur certitudo prolis reſpectu Patris, & cura per ſe reſpectu educationis filii; prout optimè argumentatur D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 154. *articul.* 2. Præterea, multa, graviſſimaque mala, quæ ſequuntur ex hoc peccato, probant, hoc vitium repugnare rationi rectæ, & adverſari Legi naturali; Nam nimis experientia probat malitiam viri nolentis agnoſcere prolem ſuam, malitiam fœminæ nolentis concipere ipſam prolem, ex qua malitia evindenter deducitur, quòd actus, vel concubitus fornicarius ſit contra naturalem inſtinctum conjunctionis maris, & fœminæ, qui eſt, & eſſe debet ad prolem ſuſcipiendam, & educandam: ut patet in ipſis brutis, & volatilibus.

15 Inde etiam, ad evitandam infamiam, tot horrenda remedia impediendi conceptionem, vel procurandi abortum, oriuntur. Inde infantes exponuntur cum periculo mortis, vel pravæ educationis, & ſæpè æternæ damnationis; hæc, & alia mala, quæ ſequuntur ex natura actus fornicarii inter ſolutos, optimè probant, fornicationem eſſe intrinſecè malam, & repugnantem rectæ rationi, & Legi naturali. -- Et licèt per accidens aliquando abſint prædicta mala, & provideatur proli; ipſo tamen actu fornicationis prolem tali periculo fornicantes expoſuerunt; tum quia, ut inquit Doctor Angelicus, *loc. cit. in corp. fine*: id, quod cadit ſub Legis determinatione, judicatur ſecundùm, quod communiter accidit, & non ſecundùm id, quod in aliquo caſu accidere poteſt. Comuniter autem accidunt prædicta mala ex fornicatione.

Quapropter jure merito damnatur 16
hæc propoſitio, quæ eſt la 48. ex damnatis ab Innocentio Papa XI. *Tam clarum videtur, fornicationem ſecundùm ſe nullam involvere malitiam, & ſolùm eſſe malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi diſſonum videatur*. -- Auctor hujus falſæ doctrinæ tenebat, fornicationem eſſe malam moraliter, quia prohibita eſt à lege Divina, non autem quia interdicta etiam ſit à Lege naturali; quæ falſitas facilè cognoſcitur, & refellitur ex dictis, & ex ſolidiſſima doctrina Divi Thomæ, l. c., & in *ſuppl. quæſt.* 45. *art.* 3. Ubi probat, quòd habere concubinam ſit contra legem naturæ; quia non eſt conveniens fini debito, quem natura intendit in concubitu: ſive quia talis actus non ordinatur in ipſum finem per actionem agentis: ſive quia de ſe eſt actio improportionata illi fini; nam actus humanus à fine maximè ſpecificatur, & nominatur; in concubinatu autem (ſicut in concubitu fornicario) ſolus concubitus, ſeu ſola libidinoſa delectatio, quæ in ipſo concubitu eſt, propter ſe ipſam quæritur, & non propter finem à natura intentum, qui eſt proles procreanda, & educanda; &, ut hoc bonum quæreretur ab homine, natura poſuit delectationem in concubitu maris, & fœminæ; ergo fornicatio, ſicut & concubinatus eſt contra legem naturæ.

℞. *III.* Fornicatio adeò eſt ex ſe 17
mala, ut nec per Divinam diſpenſatio-

nem licita fieri possit. Communis D. D. cum D. Thoma, & Seraphico Doctore D. Bonaventura. Ratio est: quia fornicatio, ut fornicatio significat accessum viri ad fœminam non suam, idest ad mulierem, cujus corporis legitimam non habet potestatem: quo stante, repugnat unquam licere tali viro ad talem accedere fœminam; ideòque nec per Divinam Omnipotentiam, vel dispensationem potest evadere licitus hujuscemodi concubitus.

18 *Dices*. Deus est Dominus nostrorum corporum; ergo poterit dispensare, & licentiare, ut talis homo accedat ad talem mulierem. ℞. Dato hoc, ut scilicet Deus alicujus mulieris potestatem præbeat viro, tunc eo ipso talis mulier evaderet in potestatem viri: ergo accederet *ad suam* aliquo modo; nam accederet ad unam, cujus potestatem talis vir jam accepit à Deo.

19 *Objicies*. Legimus, Patriarcham Abraham habuisse ancillam, cui nomen erat Agar, & pariter Jacob duas tenuisse ancillas, Zelpham nempè, & Balam, & ex concubitu istarum fœminarum generasse filios; ergo vel aliquando licitum fuit habere concubinas, vel Deus dispensavit circa fornicationem & consequenter fornicatio non erit intrinsecè mala, nec jure naturæ prohibita.

℞. cum D. Thoma (*in supplemento tertiæ partis quæstione sexagesima quinta, art.* 4. & 5.) quòd antiqui Patres dispensatione Divina, qua plures habebant uxores, ad ancillas accedebant affectu conjugali; erant enim & istæ uxores quantum ad principalem, & primarium finem Matrimonii, sed non quantum ad secundarium finem societatis, cui opponitur conditio servitutis; ergo illæ fœminæ realiter erant uxores illorum Sanctorum Patriarcharum, licèt aliunde essent ancillæ. Habere autem simul plures uxores non est contra prima præcepta legis naturæ; & per consequens est dispensabile à Deo. Habere autem ancillam, vel concubinam non matrimonio sibi junctam est contra prima principia legis naturæ, & nullo unquam tempore secundùm se, & ex natura rei licitum fuit, nec etiam ex dispensatione Dei; quia est intrinsecè malum, & repugnat rectæ rationi, & fini principali humanæ copulæ cum fœmina.

20 Unde ubicumque legitur in Sacra Scriptura Veteris Testamenti, aliquos, ultra uxores, habuisse ancillas, & concubinas (ut legitur de David, Salomone, & aliis, quos necesse sit à peccato mortali excusare) oportet dicere, eas fœminas sibi in conjugium duxisse, & ad eas accessisse affectu maritali; & tamen concubinas, vel ancillas appellari, quia aliquid habebant de ratione veræ uxoris, & aliquid de ratione ancillæ, vel concubinæ. De ratione Uxoris aliquid habebant, hoc est, id, secundùm quod Matrimonium ordinatur ad suum principalem finem, qui est bonum prolis; de ratione ancillæ, vel concubinæ aliquid habebant, nempè id, secundùm quod communiter uxor distingui solet ab ancilla in dispensatione familiæ, & bonorum; nam quæ concubinæ, vel famulæ nominabantur, non habebant dispensationem rerum domesticarum, nec communicationem operum cum Viro suo, sicut solet habere Uxor, ut socia viro, & ut talis ei conjuncta, quod est secundarius Matrimonii finis. Hoc tamen est notandum, quòd illæ fœminæ impropriè nominabantur *Concubinæ*, lato vocabulo; nam propriè & in rigore erant Uxores, ob finem primarium suprà expressum; concubinæ autem dicebantur propter carentiam finis secundarii Uxoris, ut declaratum est. *Concubina* enim stricto vocabulo capta vocatur *scortum*, *meretrix*: de qua in sequentibus punctis agemus.

Quæro VII. *Quid est Concubinatus*? 21

℞. Est frequens fornicatio cum certa aliqua persona soluta, quam quis velut fictam uxorem domi retinet, & alit, vel alibi ad talem finem, vel usum libidinis explendæ asservat; ita ut ad eam consuetudinariè, ut sibi libet, accedat, vel pateat aditus. -- Si uterque sit persona soluta, erit Concubinatus simplex, sic dictus à frequenti concubitu. Si alteruter sit ligatus Matrimonii vinculo, erit Concubinatus adulterinus. Si Clericus in Sacris, vel persona

persona Deo dicata per votum castitatis, erit Concubinatus Sacrilegus.

22 Concubinatus differt à fornicatione non nisi per conditionem, & circumstantiam notabiliter aggravantem malitiam Luxuriæ: quia tam vir, qui est *Concubinarius*, quàm mulier, quæ *Concubina* propria est, versantur in continuo proposito peccandi, saltem virtualiter, aut habitualiter, & habent pravam consuetudinem, & occasionem proximam prævaricandi, atque voluntariè perseverant in suis peccatis, quod valdè aggravat malitiam internam, & externam luxuriæ; & si talis concubinatus sit notorius, induit novam speciem peccati, nempè damnosum scandalum.

23 Unde Doctores communiter docent, concubinarium absolvi non posse in foro Sacramentali; nisi priùs dimiserit concubinam, vel è domo ejecerit: aut si alibi habitet, firmiter, & efficaciter proponat, ad eam ampliùs non accedere: adhibita tamen experientia per aliquantum temporis, juxta prudentis Confessarii arbitrium. Et idem dicendum, & agendum est de concubina, & meretrice. -- Card. Toletus *Instruct. Sacerd. lib. 5. cap.* 10. sic discurrit ad propositum. Concubinarii nullo modo sunt absolvendi, quin primùm ejiciant concubinas, quamvis in mortis articulo sint, nisi urgeat mors, ut tempus desit; quia tunc sufficeret propositum; extra talem articulum, primò eijcienda est concubina; quòd si domi eam non habet, aliqua est experientia sumenda de illius continentia ante absolutionem: præsertim si sæpè proposuit, se contenturum, & non continuit, nec tam perfecta contritio in eo apparet. Hæc Toletus.

24 Doctor Navarrus *Manual. Confess. cap.* 15. *à num.* 20. docet sic. Circa hoc dicimus primò: quòd concubinarius cohabitans concubinæ adeò peccat, ut non debeat absolvi antequam ab ea separetur, cum proposito numquam ampliùs ad eam redeundi. Ratio est: quia non potest verè pœnitere, non abscindendo talem occasionem, & opportunitatem peccandi adeò propinquam..... Cùm non possint sine grandi periculo habitare simul, quin alteruter, vel uterque ipsorum peccet vel opere, vel verbis, voluntate, aut delectatione. Ita Navarrus post D. Thomam, Paludanum, S. Antoninum, & Silvestrum.

Contra Concubinarios tam solutos, 25
quàm uxoratos cujuscumque status, dignitatis, & conditionis Sacrosanctum Tridentinum Concilium *sess.* 24. *cap.* 8. *de reform. matrim.* decrevit, ut ab Episcopo ipsi admoneantur, &, nisi resipuerint, & concubinas non ejecerint, seque ab earum consuetudine non sejunxerint, excommunicentur, castigentur, & puniantur: & concubinæ ejiciantur à civitate, oppido, vel diœcesi, &c. -- Clericus autem notoriè fornicator, vel concubinarius est ipso jure suspensus; & hæc suspensio non solùm est ab officio, sed etiam à beneficio; quòd si celebret, aut exerceat actum Ordinis ante absolutionem à suspensione, fit irregularis. Et contra Clericos notoriè fornicatores, vel concubinarios Conc. Tridentinum *sess.* 25. *c.* 14. *de reform.* graviores pœnas statuit, ultra eas, quæ habentur in Jure Canonico antiquo, quæ ibi confirmantur. Vide, quæso, Toletum *lib.* 1. *cap.* 48. *Instructionis Sacerdotum*.

Quæro VIII. *Quinam sunt fornicatores, seu concubinarii notorii?*

℞. Ille censetur notorius fornicator, 26
vel concubinarius, cujus delictum est notum, vel per confessionem factam in Judicio, seu Foro externo, vel per sententiam Judicis, vel per facti evidentiam, quæ tergiversatione aliqua celari non possit. Ut habetur *cap. Quæsitum, & cap. vestra, & cap. fin. tit. de cohab. cler. & mul.*

His notoriis concubinariis, & Con- 27
cubinis, sicut & publicis meretricibus neganda est Sacra Communio etiam in Paschate: nisi verè pœniteant, & eorum, vel earum pœnitentia sit nota, ut notum erat crimen, & scandalum. Ita statuitur *de consecr. dist.* 2. *cap. Pro dilectione*. Ut qui ipsorum pravis exemplis offensi fuerunt, eorumdem emendatione publica ædificentur, Navarrus *cap.* 21. *n.* 55. post D. Bonaventuram, & Paludanum. -- Toletus, *lib.* 6. *c.* 17. *n.* 5. -- Quod intelligendum est, quoties,

ties, & quando publicè petunt, vel accedunt ad Altare coram populo, cui notum est tale crimen.

Quæro IX. *Quid agendum casu, quo concubinarius assereret Confessario, talem fœminam esse nimis utilem, & necessariam domui, & familiæ suæ?*

28 ℟. Confessarius debet intimare tibi ficto pœnitenti hanc propositionem damnatam ab Alexandro Papa VII. quæ sic sonabat: num. 41.

Non est obligandus Concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo Regalo: dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent: & alia famula nimis difficilè inveniretur.

Et, explicata vera doctrina morali, quam tradunt omnes Summistæ, & Doctores, qui explicarunt hanc, & alias similes propositiones, Confessarius debet protestari, se non habere facultatem absolvendi indispositos confitentes, qui efficaciter nolunt deserere periculum proximum peccandi, qualis in casu est talis fraudulentus, qui non vult rejicere concubinam. Vide, & attentè lege. -- Paulum Segnerum, *Il Confessor Instruito, cap.* 5. -- Joan. Cardenam, *disert.* 40. *cap.* 5. *& seqq.* -- Felicem à Potestate Panormitanum, *Examine Confessariorum, tom.* 1. *p.* 4. *c.* 5. *à n.* 3635. *& seqq.*

Quæro X. *Qui commisit fornicationem, vel aliam illicitam copulam carnalem, teneturne explicare totum, an sufficit, ut dicat in Confessione, se peccasse graviter contra castitatem?*

29 ℟. Tenetur explicare totum, & consequenter copulam habitam cum tali persona in specie; quia aliàs non confiteretur propriam, & specificam malitiam fornicationis; vel adulterii; Nam peccare graviter contra castitatem non magis est hoc, quàm aliud peccatum in genere Luxuriæ; peccat enim contra castitatem, & graviter omnis fornicator, adulter, sodomita, & sic de aliis; Atqui tenemur confiteri peccatum non solùm in genere, verùm etiam in specie specialissima; ergo explicandum est totum complexum, & constitutivum peccati in sua specie. Quare damnata est hæc propositio ab Alex. VII. quæ est la 25.

" Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens: " *Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem: non explicando copulam.* "

Dices. Confessarius sufficienter intelligit ex verbis prædictis peccatum fornicationis; ergo pœnitens sufficienter est confessus suum peccatum. ℟. Nego antecedens; quia, nisi sit propheta, non potest capere ex illis tantùm verbis peccatum in specie infima fornicationis. An non commisit peccatum grave contra castitatem cum puella, vel fœmina soluta ille, qui cum ea habuit tactus impudicos? vel qui cum ea patravit stuprum? vel qui cum ea fecit sodomiam? Certè, quòd sic. Ergo Confessarius non sufficienter intellexit speciem peccati luxuriæ illius pœnitentis, qui tantùm protulit illa verba ambigua, & generica, ut suprà. Præterea etiamsi Confessarius divinus cognovisset peccatum illud fuisse fornicationem simplicem, non per hoc eximitur pœnitens ab obligatione declarandi suum peccatum in propria specie, verbis propriis tale peccatum specificantibus; quia omnes tenemur ex præcepto Divino (ut docet Trid. Concil. sess. 13. cap. 5.) aperire in Confessione omnia, & singula mortalia peccata in specie, & numero, atque omnes circumstantias, quæ speciem peccati mutant, ut de gravitate criminum rectè judicare possint Confessarii Judices, & pœnam congruam pro illis peccatis imponere; ergo ut ordo, & modus Judicii servetur in hoc Tribunali, debet pœnitens reus fateri eo modo, quo potest, proprium delictum cum omnibus circumstantiis prædictis.

Quòd si pœnitens ex ignorantia, oblivione, vel inadvertentia, aut etiam ex verecundia deficiat in integritate, & specificatione prædicta, tenebitur Confessarius ex officio supplere defectum per congruas interrogationes pro qualitate, & capacitate ipsius pœnitentis; ut melius alibi videbimus. 31

Hoc unum non est hìc prætereundum. Peccatum videlicet fornicationis ex parte viri, & quandoque ex parte mu- 32

lieris

lieris aggravari ſpeciali malitia ſcandali, quando nempè V. G. homo prior ad peccandum ſecum fœminam inducit; certè, & graviùs, ſi aliàs nolentem, vel invitam ſollicitaret precibus, promiſſis, blanditiis, donis, & ſimilibus. -- Quòd ſi, poſt ſollicitationem prædictam, ad opus pravum non pervenitur, utique ſollicitans confiteri debebit attentatum peccatum; quia in hoc caſu peccatum ſollicitationis eſt diſtinctum ab ipſo opere; eſt enim peccatum ſcandali activi.

De ſtupro.

Quæro XI. *Quid eſt ſtuprum?*

33 ℞. Stuprum propriè, & ſtrictè captum, prout diſtinguitur ſpecie ſpecialiſſima ab aliis peccatis luxuriæ, eſt defloratio virginis invitæ, ſeu non liberè conſentientis; quod præter peccatum mortale fornicationis, eſt etiam contra juſtitiam, ob gravem ſcilicet injuriam illatam virgini, ejuſque Parentibus; ideòque ſtuprator tenetur in Confeſſione explicare hanc circumſtantiam *Virginitatis injuſtè ablatæ*, quæ etiam inducit obligationem compenſandi omnia damna virgini defloratæ; ut videbimus.

Quæro XII. *Quid eſt Virginitas?*

34 ℞. Antequam definiatur Virginitas diſtinguenda eſt; nam integritas virginalis (ſive in viro, ſive in fœmina) eſt triplex, nempè materialis, formalis, & totalis. *Virginitas materialis* tantùm eſt illa, quæ reperitur in ſolo corpore, non autem in mente ſimul, & voluntate; & ſic parvuli, & parvulæ filiæ, quia carne integræ ſunt, dicuntur Virgines materialiter. *Virginitas formalis* tantùm eſt, quæ invenitur ſolùm in mente, & voluntate, non item in carne, utpotè corrupta per vim contra voluntatem ipſius patientis. *Virginitas totalis* eſt quæ reperitur in corpore, vel carne ſimul & mente: puta cum homo, vel mulier nec in corpore ſuo quid turpe paſſa eſt, nec in corde ſuo in quid turpe, aut venereum conſenſit.

35 Virginitas iſta totalis adhuc dupliciter poteſt diſtingui; alia perfectiſſima, & alia ordinaria. *Virginitas totalis ordinaria* eſt, quæ præcedit, ſed non excludit omninò Matrimonium, vel ejus propoſitum; Unde importat integritatem corporis, & cordis ipſius hominis, qui numquam carnis ſuæ corruptionem habuit, nec turpiter deſideravit. *Virginitas autem extraordinaria, & perfectiſſima* fuit definita à D. Auguſtino, *lib. de virg. c.* 13. ſic. *Virginitas eſt meditatio perpetuæ incorruptionis in carne corruptibili.* -- Duo enim dicit hæc definitio virginitatis, integritatem nempè carnis, ſeu incorruptionem corporis, in talem, & tantum gradum aſcendentem, ut numquam conſentiatur in carnis corruptionem; ac inſuper propoſitum obſervandi integritatem hanc in perpetuum; unde excluditur expreſsè Matrimonium, ſeu copula quantumvis licita conjugii.

Quæro XIII. *In quo formaliter conſiſtit Virtus Virginitatis illius, cui debetur in Cœlo laus, & laureola Virginum?*

℞. Conſiſtit in Virginitate perfectiſſima, & perpetua ſuperiùs deſcripta, 36
quæ videlicet importat incorruptionem mentis, & corporis in perpetuum. Quare coram Deo non reputantur Virgines illi, & illæ, quæ deſiderant Matrimonium: neque perſonæ, quæ aliquo luxuriæ peccato ſe inquinaverunt, etiam violato tantùm animo per conſenſum in libidinem. Virginitas tamen ſola mente amiſſa, recuperari poteſt apud Deum per veram pœnitentiam; (ut docent Summa Angelica *V. Virginitas*. -- Silveſtrina. Azor. Anacletus. Sporer; & alii DD.) At amiſſa per copulam ſive licitam, ſive illicitam, & per quodvis peccatum luxuriæ, etiam per voluntariam pollutionem, vel mollitiam, numquam eſt recuperabilis. Nequaquam tamen amittitur coram Deo virginitatis meritum, & decor per involuntariam pollutionem ſive naturalem, ſive violentam, neque per meram, paſſivamque virginis oppreſſionem, vel ſtuprativam actionem, ſi omninò deſit conſenſus virginis in eam impuritatem; quinimò tunc locum haberet illud S. Luciæ dictum

ctum ad Paschasium Præfectum tyrannum: *Si invitam jusseris violari, Castitas mihi duplicabitur ad coronam*. Ratio est; quia virtus non amittitur nobis invitis; ergo &c.

Quæro XIV. *Quando, & quomodo censetur Virgo invita violari à Stupratore?*

37 ℟. *I.* Maximè quando per violentiam physicam cogitur virgo, vel opprimitur, vel prosternitur, seu subigitur. At casus iste rarissimus est; quia dum mulier totis corporis sui viribus strenuè resistit, videtur difficillimum, ut habeatur cum ea stuprum, nisi funibus ligetur &c. II. Quando metu gravi in constantem mulierem cadente, V. G. mortis, infamiæ, atrocium vulnerum, aut verberum, vel alterius gravis damni periculo ad stuprum inducitur. In quo casu, licèt peccet puella consentiens, censetur tamen in foro fori invita, & ita inducens dicitur eam violasse. III. Quando virgo metu reverentiali adigitur. IV. Quando per importunitatem suasionum simul cum minis ad peccandum lacessitur. V. Quando tandem dolo, & fraude seducta est: V. G. promissionibus fictis, & fraudulentis futuri Matrimonii, vel magnæ dotis, vel remunerationis, vel promotionis ad aliud pingue matrimonium. Solæ autem, & solitæ preces, etiam importunæ, vel sola, & solita promissio vera alicujus muneris, aut donariorum, aut mercedis, non sufficiunt ad reddendam invitam puellam virginem; ut docent Vasquez, & alii cum Tamburino.

Quæro XV. *Defloratio virginis liberè consentientis estne peccatum speciale distinctum à fornicatione simplici?*

38 ℟. Minimè. Ratio est: quia si solutus habeat copulam cum soluta, committit simplicem fornicationem; sed virgo est soluta: ergo solutus habens copulam cum virgine consentiente, committit simplicem fornicationem. Tum quia: nulla alia formalis malitia reperitur in hoc peccato præter malitiam, seu turpitudinem contra virtutem castitatis; nam si alia esset, hæc utique esset malitia contra Justitiam; at deflorans virginem consentientem non peccat speciali malitia contra Justitiam: quia, ut dicit Regula 27. Juris in 6. ibi: *Scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus*. Et L. 2. ff. de injur. ibi: *Nulla est injuria, quæ in volentem fiat*: ergo non infertur injuria ipsi virgini defloratæ sic volenti, scienti, & consentienti: & consequenter deflorans non peccat contra Justitiam. Neque infertur formalis injuria Parentibus virginis: quia virgo filia habet potestatem sui corporis, & quoad hoc est domina, ut possit corpore suo vel numquam uti ad copulam, aut uti legitimè, aut etiam illegitimè abuti absque injuria formali cujusvis alterius personæ; nam virginitas, seu integritas corporis est bonum naturæ accidentale, cujus dominium cadit in habentem; ergo habens nulli facit injuriam, si tali bono abutatur; excepta semper injuria, quæ fit Deo per peccatum &c. Tum quia in casu nostro non committitur propriè stuprum, (ut patet ex definitione allata, num. 33.) cùm absit violentia ex parte deflorantis, & renitentia ex parte violatæ. Ita docent Sotus *in 4. dist.* 18. *quæst.* 2. *artic.* 4. — Lessius, *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 1. & 2. — Petrus Navarra, Suarez, Vasquez, Sanchez, *lib.* 7. *matrimon. disput.* 14. — Laymann, Tamburinus — Sporer, *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 3. *sect.* 2. — Mastrius *Moral. disput.* 9. *num.* 57. — Anacletus, *moral. tract.* 9. *dist.* 4. *quæst.* 3. — Felix Panormitanus, *tom.* 1. *num.* 2143. — Leander, *de pænit. disp.* 8. §. 2. *quæst.* 15. — Clericatus *Erot. c.* 68. *n.* 1. & alii DD.

Quæro XVI. *Virgo, sive masculus, sive fœmina peccans prima vice contra Castitatem, & sic amittens virginitatem, teneturne confiteri hanc circumstantiam virginitatis violatæ?*

℟. Nequaquam. Ratio est, quia 39
hæc circumstantia *virginitatis perditæ* non variat speciem peccati luxuriæ, sed tantùm aggravat in eadem specie peccatum illud, quod sic luxuriando patratum est à virgine sive masculo, sive fœmina. *Non variat speciem*: quia non apparet unde hoc sit peccatum speciale, nisi ex hoc capite, quod est destructivum virtutis virginitatis; sed

hæc

hæc virtus non cadit sub præcepto, ut patet; ergo amittens voluntariè virginitatem non peccat ex hoc præciso motivo, contra aliquam virtutem specialiter obligantem &c. *Aggravat tamen illud luxuriæ peccatum in sua specie* ob periculum probabilissimum relabendi; etenim experientia probat, nondum lapsos in luxuriæ vitium facilè abstinere, semel autem lapsos facillimè reincidere, malumque habitum citò contrahere ex intensione actus libidinosi. Aggravatur etiam illud primum peccatum ob amissionem boni irrecuperabilis, quod est integritas virginalis, & maximè ex parte fœminæ ob violationem claustri, vel signaculi virginalis, & ob alias malas consequentias, & indecentias; ut videre poteris apud DD. citatos.

Quæro XVII. *Ad quid tenetur deflorator virginis consentientis?*

40 ℞. Per se loquendo, & in foro conscientiæ ad nullam restitutionem obligatur neque puellæ, neque ejus Parentibus faciendam, & multò minùs ad eam in uxorem ducendam. Ratio patet ex dictis: quia deflorator simplex non peccavit contra justitiam; atqui ex solius justitiæ violatione oritur obligatio restituendi, vel damnum illatum compensandi.

41 Dixi, *in conscientiæ foro*; nam in foro externo ob bonum commune, & ad impedienda hujusmodi delicta statutum est à Lege Canonica, *cap. 1. de stup.* Ut deflorator Virginis etiam consentientis cogatur vel eam dotare, vel ducere in uxorem, vel mulctam parentibus solvere. Dixi, *per se loquendo*; nam per accidens talis deflorator potest fieri injuriosus, & consequenter restitutioni obnoxius, seu adstrictus ad damna &c. Ut V. G. Si talis fornicarius domui paternæ puellæ vim intulit: si crimen aliàs occultum promulgavit, non sine infamia, & damno illius fœminæ, & Parentum ejus.

Quæro XVIII. *Quid juris in dubio, an virgo, vel puella sponte consenserit?*

42 ℞. In foro conscientiæ etiam in hoc casu deflorator ad nihil obligabitur, juxta communem DD. sententiam. Ratio est: quia in tali dubio, cùm debitum sit incertum, jure possidet libertas defloratoris; nam in l. 3. ff. de dubiis, habetur: *Delictum in dubio non præsumitur, sed demonstrari debet.* Et: *Nemo præsumitur delictum fraudis commisisse.*

Quæro XIX. *Quid, si deflorator dubitet, an ipsa puella fuerit virgo inventa, an verè corrupta?*

℞. *I.* Si aliàs puella consenserit in copulam carnalem, tunc deflorator, vel fornicator ad nihil tenebitur ex dictis. ℞. *II.* Si autem certum sit, puellam fuisse seductam, & aliquo modo invitam, tunc omninò judicandum est, etiam in foro conscientiæ, puellam fuisse virginem, neque ab alio corruptam, seu defloratam nisi à te, qui dubitas (post patratum stuprum) de illius puellæ virginali priori integritate: & consequenter obligaris ad damnum inde secutum compensandum. Ita cum aliis DD. Card. de Lugo *tom. de pœnit. disp. 12. sect. 1. num. 3.* Ratio est, quia in dubio tali possessio stat pro virginitate puellæ, nec ejus possessio vinci potest nisi ex aliis potentioribus, & prioribus conjecturis, quibus probanda est realis corruptio, seu defloratio puellæ, quod difficillimum est, ut probetur à te dubitante, qui teneris de jure credere puellæ asserenti, se non priùs fuisse carnaliter cognitam, quàm à te. -- Unde in hoc casu nimis practico Confessarius debet judicare potiùs in favorem puellæ deceptæ, quàm viri deceptoris, & hunc obligare ad compensanda damna secuta. 43

Quæro XX. *Quid, si puella per illatam deflorationem nullum aliud damnum passa sit, præter ipsammet deflorationem?*

℞. Tunc ad nullam restitutionem, aut compensationem obligabitur deflorator in conscientia ante Judicis sententiam: Ut V. G. si illa puella, crimine manente omninò occulto, æquè honestum, ac utile Matrimonium consecuta sit, vel consequi certò possit; tunc deflorator, vel stuprator ad nil obligatur. -- Communis DD. cum utroque Navarro, Petro nempe, & Martino: Corduba, Vasquio, Lessio, Laymanno, Lugo, & Sporerio, *tom.* 44

tertio fol. mihi 403. -- Ratio clara est: quia pro injuria sola, omni damno secluso, nulla debetur restitutio, vel compensatio, sed tantùm, & ad summum aliqua satisfactio per sententiam Judicis, si crimen deferatur, & probetur in foro externo; atqui in casu nostro puella deflorata nullum damnum compensabile passa est, ut supponitur; ergo &c.

Quæro XXI. *Stuprator virginis seductæ, & invitæ ad quid de jure tenetur?*

45 ℞. *I.* Hic, si est solutus, de jure tenetur, vel puellam in uxorem ducecere, vel eam sufficienter dotare, vel saltem procurare, ut ipsa æquè bonas nuptias sortiatur, ac si non deflorata fuisset; non tenetur autem eam absolutè ducere, nisi præcesserit promissio futuri Matrimonii. Ita *ex cap. 1. de stupr. & adulter.* docent Engel, *libr. 4. tit. 1. num. 13. & lib. 5. tit. 16. n. 13.* -- Lessius *libr. 2. cap. 10. dub. 2.* Laymann, & alii cum Sporerio *tom. 3. p. 4. c. 3. sect. 2.* Ratio est: quia in alternativis debitis est in potestate debitoris electio modi compensandi damnum illatum, nisi Lex determinet modum; in casu autem nostro, (seclusa omni promissione Matrimonii, vel alterius determinatæ satisfactionis) de rigore juris stuprator non obligatur ad ducendam absolutè puellam stupratam, sed tantùm alternativè, vel disjunctivè *ad dotandam, vel ducendam.*

46 Unde quantumvis puella seducta, vel ejus Parentes urgeant stupratorem ad Matrimonium, is non tenetur ad eam ducendam, nisi post Judicis sententiam. Imò neque in foro externo solet à Judice cogi delinquens ad Matrimonium, si hoc non promisit, sed aliter compensare possit, ac velit illatam injuriam, ac damnum. -- Quòd si puella respuat dotem, vel aliam justam compensationem, sibi ipsi imputare debet, si defraudetur à spe concepti, ac concupiti Matrimonii; quæ quidem spes causa esse solet ruinæ multarum fatuarum virginum.

47 *Petes.* Quid, si stuprator non habeat alium modum sibi possibilem hìc, & nunc, quo damnum vitiatæ virgini compenset, nisi eam ducendo in uxorem? tenebiturne tunc eam ducere? ℞. Quòd sic: cum Card. de Lugo, & Sporerio *cit.* Si non est magnus excessus, & inæqualitas inter eos, omninò obligatur delinquens ducere eam: quia conscientia, & justitia urget delinquentem omnibus viis moraliter possibilibus compensare damnum; at in casu isto nulla alia adest via moraliter sibi possibilis præter hanc; ergo ad hanc tenetur. Si verò magnus sit excessus, vel inæqualitas inter eos, aut aliud grave impedimentum occurrat, quod aliàs solet etiam ipsa sponsalia dirimere, tunc non tenetur eam ducere; sed ad summum obligatur veniam petere. Ratio est, quia nec in aliis debitis obligat solutio, quando longè plus expendere opus est, quàm sit valor ipsius debiti. Tum quia ad impossibile, aut valdè difficile nemo tenetur.

Quid, si econtrà stuprator omninò velit puellam ducere, sed ipsa nolit, 48
aut Parentes omninò contradicant? ℞. Tunc adhuc deflorator tenetur compensare dote, vel pecunia damnum illatum puellæ, & Parentibus ejus. Ratio est, quia ex una parte virgo decepta, & corrupta non debet remanere sine debita compensatione possibili: ex altera autem parte non potest ipsa cogi ad Matrimonium, quod esse debet liberum; maximè in hoc casu, in quo puella passa est injuriam stupri, & aversionem (ut suppono) magnam erga stupratorem.

℞. *II.* Si autem stuprator Virginis 49
fuerit Matrimonio, vel alio quovis vinculo ligatus, ita ut non possit ducere puellam seductam, tunc jure naturæ tenebitur, vel eam honestè dotare, vel alio modo sibi possibili illatum damnum compensare; ut omnes DD. tradunt in materia de Justitia, & Jure. Quòd si fuerit Clericus, punietur ab Episcopo pœna arbitraria, carceris, degradationis, depositionis, suspensionis, privationis officii, & beneficii, pro qualitate personæ, & circumstantiarum in foro externo; nam quo ad forum internum, seu in conscientia obligabitur sicut alius stuprator

ad resarcienda damna illata, vel inde secuta puellæ.

50 ℞. *III.* Qui stupravit virginem cum vera, & seria promissione futuri Matrimonii, sine dubio in utroque foro obligatur eam ducere; nisi legitima superveniat excusatio. Quia tunc fit contractus onerosus, *facio, ut facias*: seu promitto conjugium, si des usum tui corporis. Et in tali casu obligatur stuprator ad perfectum, & consummatum conjugium; neque tunc poterit uti privilegio primi bimestris ad deliberandum de Religione ingredienda, nec eam ingredi poterit; sed debebit, puella petente, & instante, Matrimonium contrahere, & consummare: juxta communissimam D. D. Quod etiam verificatur casu, quo vir promittens, & deflorans sit altioris status, & conditionis. Lugo *disput.* 11. *sect.* 3. *num.* 32. cum aliis D.D. quia tunc ratione veræ, & realis promissionis promittens cessit status, & conditionis suæ legibus, & prætensionibus; ergo puellæ etiam pauperi debetur ille excessus; nisi aliunde accederet alia causa excusans: ut videbimus infrà.

51 ℞. *IV.* Stuprator; qui fictè promisit Matrimonium puellæ stupratæ, nempè sine intentione se obligandi, ac implendi promissum, tenetur adhuc eam ducere in conscientiæ foro, etiamsi nulla adsit promissionis probatio. Quia adhuc subsistit contractus ille onerosus; nam puella, promissione ficta pro vera acceptata, conditionem suam realiter implevit, & vir hanc conditionem (nempe usum corporis) acceptando, ipso facto de novo censetur consentire in futurum Matrimonium, quantumvis ante fictè promiserit. Nec sufficit in hoc casu compensare damnum dote, vel alia via æquivalenti; quia promissio personalis, & realis fuit de danda sua persona, & non de alio; ergo in ipsam personam promittentem puella jus acquisivit; & consequenter injuria magna fieret puellæ, si non ipsa persona, sed aliud, etsi damno æquivalens, daretur. -- Communissima cum Sanchezio *libr.* 1. *de Matrim. disput.* 10. -- Engel *libr.* 4. *tit.* 1. *num.* 13. *& libr.* 5. *tit.* 16. *num.* 13. -- Sporerio *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 3. *sect.* 2. §. 4.

Limita, vel excipe primò: nisi puella ultroneè acceptare vellet talem commutationem pecuniæ, vel dotis pro persona. Secundò: nisi puella seipsam deceperit, sciens, vel advertens promissionem esse fictitiam. *III.* Nisi vir verbis ambiguis usus sit, ut facilè appareat, illum fingere, & velle decipere. *IV.* Nisi puella apprehenderit impossibilitatem Matrimonii, vel ob impedimentum dirimens inter ipsos, vel ob inæqualitatem personæ. Nam in primo casu ipsa cedit Juri suo, & dissolvit contractum; in reliquis autem deceptio fuit ipsi nota; ideòque non plenè consensit: & sibi cavere debebat, & poterat, quia volens decepta est. Tenetur tamen fictus promissor, & verus stuprator ad resarciendum damnum aliquo modo.

Causæ autem excusantes, ut Stuprator non teneatur ducere virginem defloratam, sive vera, sive ficta promissione Matrimonii inductam, vel deceptam, sunt sequentes. I. Si superveniat impedimentum dirimens indispensabile; dico *indispensabile*, quia si esset dispensabile, certè teneretur stuprator implorare dispensationem; quia debitor semper tenetur adhibere media ordinaria ad solvendum debitum creditori. II. Si ex tali Matrimonio prævideatur certò, vel probabiliter oriturum magnum scandalum; quia sicut hæc causa sufficit ad dissolvenda sponsalia, ita etiam ad promissionem Matrimonii in casu nostro sufficiet. III. Si fœmina strupata fornicetur postea cum alio; quia hæc causa sufficit ad separationem in Matrimonio jam contracto; ergo multò magis sufficiet in matrimonio tantùm promisso. IV. Si puella se virginem finxit; quia tunc non fuit verum stuprum. V. Si copula carnalis fuerit incompleta, seu non consummata per seminationem intrinsecam; quia tunc stupri malitia non fuit perfecta cum damno, vel periculo solito prolis concipiendæ. 53

At quid in hoc ultimo casu, si hujusmodi copula, vel tactus valdè impudici venissent in cognitionem aliquorum, 54

rum, cum infamia, & damno puellæ? ℞. Oportet indagare verba promissionis. Vel enim vir promisit matrimonium pro quacumque copula, vel tactibus illis turpissimis; & tunc obligabitur ad eam ducendam propter pactum initum, & acceptatum. Vel promisit matrimonium pro solita copula completa: in actu autem renuit puella, & non permisit totam completam; & tunc non obligabitur ad nuptias; quia non fuit adimpleta totalis, vel principalis conditio; ob hujusmodi tamen turpitudinem viro exhibitam, & præstitam, ex qua virgo passa est illud damnum, & infamiam, tenebitur vir ad aliquam congruam compensationem arbitrio boni, & prudentis viri, pro qualitate, & quantitate damni secuti.

De Raptu, & oppressione &c. Tract. 27.

Quæro XXII. *Quid est Raptus?*

55 ℞. Raptus, prout est quædam species luxuriæ à cæteris distincta, sic definitur: Est violenta abductio fœminæ de loco suo ad alium locum causa libidinis explendæ, vel matrimonii contrahendi: Ex qua definitione colligitur, quòd tria requiruntur ad Raptum propriè captum. I. Abductio fœminæ raptæ à domo sua, vel paterna, vel tutelari; quare Raptus non committitur ab eo, qui virginem in loco suo repertam, ibidem violat, aut opprimit; quia hoc potiùs erit stuprum, quàm raptus. II. Ut abductio illa fiat causa libidinis, vel matrimonii; III. Ut talis abductio sit violenta, idest, facta per vim, contra voluntatem fœminæ; unde quando fœmina spontè consensit, & solùm insciis Parentibus cum amasio discessit, propriè raptus non est, sed fuga spontanea.

56 Raptus ergo sic explicatus continet specialem malitiam rapinæ contra Justitiam; quia vis infertur vel puellæ, vel Parentibus, aut Curatoribus, vel omnibus simul. Et per hoc differt à stupro, quia puella rapta per violentiam positivam, & abductionem opprimitur, ubi non potest petere auxilium à suis: stuprum autem fit ubique cum virgine invita, vel decepta. Item raptus fieri potest cum quacumque fœmina, etiam vidua, non solùm ob libidinem, verùm etiam ob matrimonium contrahendum; stuprum verò fit tantùm cum puella virgine, ad explendam solùm luxuriam.

Quoniam verò Raptus, & stuprum 57 conveniunt essentialiter in malitia injuriæ, & injustitiæ illatæ proximo, ideò, quoad obligationem restitutionis, & damni compensandi, eadem prorsùs dicenda sunt de Raptu, & Raptore, quæ diximus de stupro, & stupratore. Hæc tamen addenda breviter ultrà

Contra Raptores Jure Civili consti- 58 tuta est pœna capitis. *L. un. C. de raptu virg.* — Jure autem Canonico constituitur publica pœnitentia, & ut Raptor sine spe conjugii maneat, *cap. Raptor, & cap. statutum 27. q. 2.* Et novissimè Conc. Tridentinum, *sess. 24. cap. 6. de refor. matrim.* alias addidit pœnas; videlicet pœnam excommunicationis ipso jure incurrendam à Raptore, & omnibus consilium, auxilium, aut favorem ei præstantibus: pœnam perpetuæ infamiæ, & impedimentum dirimens matrimonium quamdiù Rapta stat in potestate Raptoris.

Quæro XXIII. *Quid est Incestus?*

℞. Est peccatum luxuriæ commissum 59 cum persona sanguine conjuncta. *Vel* Est concubitus illicitus inter consanguineos, & affines usque ad quartum gradum inclusivè. *Vel* est quodvis peccatum libidinis inter personas conjunctas consanguinitate, vel affinitate, vel spirituali, aut legali cognatione, vel publica honestate; ut patebit.

Incestus, præter peccatum luxuriæ, 60 V. G. fornicationis, vel alterius speciei, specialem continet malitiam sibi propriam, nempè speciem peccati contra virtutem *Pietatis*, ac reverentiam naturali jure debitam personis conjunctis; qui enim sunt consanguinei, sunt aut principium nostrum (ut Parentes, aliique ascendentes,) aut fundantur, vel radicantur in principio ortus nostri, ut omnes nostri Consanguinei, & Af-

& Affines; ideò ipso naturali instinctu, & jure naturæ debetur eis specialis reverentia, cui directè repugnat actus inhonestus, & libidinosus: ut optimè ostendit inter alios DD. Lessius, *lib.* 2. *de just. c.* 10. *dub.* 11.

Quæro XXIV. *An Incestus omnes sint ejusdem speciei moralis?*

61 ℞. In hoc puncto est controversia inter TT. magni nominis; sed probabilius est, gradus Consanguinitatis differre specie morali à gradibus Affinitatis, & in linea Consanguinitatis primum gradum differre specie à reliquis tribus gradibus. Ratio est: quia hujusmodi Incestus sunt contra diversas honestates; ut cum Mastrio, & aliis DD. probat Felix Panormitan. *Tom.* 1. *part.* 2. *de Præceptis Decalogi* 6. *&* 9. *num. margin.* 2154. Tum quia in Casibus reservatis fit aliqua notabilis distinctio de prædictis gradibus.

Quæro XXV. *Quid est Cognatio legalis?*

62 ℞. Est illa, quæ contrahitur ex adoptione alicujus in filium secundùm Leges, qui vocatur *Filius adoptivus*. Et hæc cognatio habetur inter adoptantem, & adoptatum: inter filios legitimos adoptantis, & ipsum adoptatum: inter uxorem adoptati, & ipsum adoptantem: & inter uxorem adoptantis, & ipsum adoptatum; omnes vocantur Cognati Legales. -- *Petes*, an coitus inter istas personas sit verè, & proprius incestus? ℞. Quòd ex natura rei non est: patet, quia istæ personæ natura non sunt propinquæ, sed lege humana dumtaxat; ergo concubitus, vel coitus istarum personarum non potest dici verè, & propriè incestus, qui est abusus consanguinearum, vel affinium. Dicitur tamen, & est incestus aliquo modo: quia impedit, vel dirimit matrimonium; & punitur ut Incestus, sicuti probat Azorius, *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 9. *&* 10.

Quæro XXVI. *Quid est Cognatio spiritualis?*

63 ℞. Est quæ oritur ex conjunctione quadam spirituali, quæ contrahitur ex Baptismo, & Confirmatione, nempè inter baptizantem, & baptizatum, inter patrinum, vel matrinam cum ipso baptizato, inter parentes baptizati cum patrino, vel matrina ejus: Ly *parentes* intellige Patrem, & Matrem infantis baptizati: & inter baptizantem, & parentes baptizati. Idem est in Confirmatione dicendum. Nota, quòd inter patrinum, & matrinam, (quando simul tenent, vel suscipiunt parvulum baptizatum) non oritur ulla cognatio spiritualis, ex Conc. Trid. *sess.* 24. *de reform. matrim. cap.* 2. Si igitur inter has personas habeatur copula carnalis, dicitur incestuosa, & est explicanda in Confessione; quia continet specialem malitiam incestus spiritualis, quæ est quædam species Sacrilegii; quia est contra reverentiam debitam Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, & personis ex intuitu Sacramentalis actionis connexis, vel spiritualiter conjunctis. Item est incestus ex lege Canonica, quæ ordinavit, & statuit hanc cognationem spiritualem inter prædictos; quæ Cognatio est unum ex impedimentis impedientibus, & dirimentibus Matrimonium; quòd si hæc cognatio superveniat Matrimonio jam contracto impedit usum conjugii, seu debitum conjugale ex parte illius conjugis, cujus culpa inductum est hoc impedimentum, ita ut iste, ante dispensationem, licitè nequeat petere; quamvis possit reddere debitum; ut cum pluribus textibus Legis Canonicæ probat Azorius nuper citatus, *cap.* 9. *&* 10.

Non est tamen necessarium explicare in Confessione, an ex Baptismo, 64
an ex Confirmatione orta sit hæc Cognatio; sicut non est necesse declarare, an V. G. baptizans peccaverit cum baptizata filia spirituali, an cum matre ejusdem: idem dicendum de Patrino, & aliis personis prædictis: sed sufficiet dicere: *peccavi tali specie luxuriæ cum persona mihi conjuncta cognatione spirituali*, ut probat cum Sanchez Tamburinus suprà citatus in methodo Confessionis.

Quæro XXVII. *An Confessarius carnaliter cognoscens fœminam filiam spiritualem ex Confessionis tantum Sacramento, cujus nimirùm confessionem audivit, sit incestuosus secundùm Cognationem Canonicam Legalem; ita ut teneatur*

neatur explicare (quando ipse suum confitetur peccatum) hanc circumstantiam filiationis spiritualis, dicendo : peccavi carnaliter in tali specie libidinis cum filia Spirituali Confessionis ?

65 ℞. *I.* Homobonus de Bonis *in Commentario de Casibus reservatis part. 2. casu 3. sect. 3. dicit* : In hac re dicendum videtur, hoc delictum ratione fœderis, & vinculi similis Cognationis ex Sacramento Baptismi contractæ, ad Incestum quodammodò pertinere, ut ait Symmachus Papa, *in cap. Omnes 30. qu. 1.* -- D. Thom. *in 4. sent. d. 42. qu. 1. art. 2.* & multi etiam alii, quos refert Sanchez *disp. 55. num. 3.* Nec solùm esse circumstantiam notabiliter aggravantem, ut patet, sed etiam mutantem speciem, & ob particularem Ecclesiæ prohibitionem, specialem etiam rationem sacrilegii continere, ac proinde maximam deformitatem in se habere, & gravi pœna plectendum. Siquidem qui filiam suam spiritualem nefario incestu contaminaverit, ab omni Officio deponendus est, & cunctis diebus vitæ suæ ad jugem pœnitentiam agendam in Monasterium detrudendus, *cap. si quis Sacerdos, cap. Omnes cit. Abb. in cap. fin. de purg. can.* -- Hæc Homobonus; cui opinioni adhærent Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 55.* cum aliis ibi citatis : Coninchius *disp. 32. dub. 2. num. 23.* Riccius *decis. 376.* & alii DD. citati à P. Azorio *part. 3. l. 3. cap. 9. qu. 5.* qui Azor, licèt contrariam doceat opinionem, asserit tamen, quòd augetur nimis malitia sacrilegii Confessarii in hoc delicto, quia ex eo datur occasio maritis, & patribus, uxores, ae filias ab hoc Sacramento retrahendi, &, ut rariùs ad illud accedant, procurandi. Et *ibi. quæst. 9.* dicit. Opus est, hanc circumstantiam declarare, quoties fuerit Lege aliqua Ecclesiastica prohibita hęc circumstantia: item quoties aliquid damni ex eo peccato, & pravo exemplo Sacerdotis, patietur Sacramentum Pœnitentiæ.

66 ℞. *II.* Bonacina *de Matrimon. qu. 4. punct. 16. prop. 5.* tenet, non esse incestum, neque circumstantiam mutantem speciem. Ratio est, quia Incestus committitur inter cognatos; Sacramentum autem Confessionis non inducit propriè Cognationem spiritualem, cùm in nullo jure expressa reperiatur; unde illud, *cap. Omnes 30. q. 1.* intelligitur de incestu metaphorico, & improprio, quo Confessarius dicitur *Pater Spiritualis*, & pœnitentes dicuntur ejus filii, & filiæ spirituales. Unde constat, Confessarium carnaliter cognoscentem aliquam fœminam ejus pœnitentem, non committere incestum; modò Confessarius non sit proprius Parochus, qui baptizavit talem fœminam. Monuerim tamen, Parochum habentem copulam cum sua Parochiana committere speciale peccatum, etiamsi eam, non baptizaverit: nam peccat contra proprium officium; eò quòd illi specialiter incumbat cura procurandi salutem æternam suorum parochianorum; & tenetur ex officio oves sibi subjectas bonis moribus imbuere. -- Hæc Bonacina. At, ego subsumo, cuilibet Confessario ex officio exercito Confessionis audiendæ incumbit onus procurandæ salutis cujuslibet pœnitentis; ergo videtur eadem ratio omnes Confessarios urgere, ne scandalizent suas pœnitentes inducendo ad peccandum secum carnaliter; vituperatur enim per hujusmodi peccatum Ministerium Sacerdotale, & retrahuntur fideles ab hoc Sacramento, quod semper damnum, ac injuriam patitur ex malo exemplo Confessariorum similium. Quare pensatis pensandis in hoc casu apparet, vel ex uno, vel ex alio capite, & motivo, obligatio fatendi hanc circumstantiam peccati carnalis commissi cum filia spirituali.

Petes, Numquid hæc mulier licitè poterit confiteri idem peccatum eidem Confessario complici ? ℞. Regulariter non potest. Quia in praxi difficile est, ut verè contrita, vel attrita accedat ad pedes talis Confessoris, vel ut talis Confessor eam ritè disponat ad verum, efficacemque dolorem; sicuti optimè probat Segnerus *in Confess. Instruct. c. 12. in fine*, citans Bas. Pontium *de Matrim. lib. 7. cap. 38. num. 2.* Quare in multis Diœcesibus justissimè prohibetur, ne quivis Confessarius sive sæcu- 67

sæcularis, sive Regularis, etiam Pœnitentiarius, possit audire in Confessione, & absolvere pœnitentem complicem de peccato aliquo carnali.

Quæro XXVIII. *Quid est cognatio orta ex publica honestate?*

68 ℞. Est illa, quæ consurgit ex Sponsalibus validè initis, seu celebratis de futuro Matrimonio inter Sponsum, Sponsam, eorumq; Parentes, & consanguineos in primo gradu. Quæ cognatio posita est ab Ecclesia ob naturalem quamdam honestatem ex conjunctione animorum ortam, in tali Matrimonio de futuro: quia honestum, & justum est, ut consanguineis unius Sponsi interdicatur quævis carnalis conjunctio; seu copula, vel Matrimonium cum altero Sponso; ideòque positum, vel introductum est impedimentum justitiæ publicæ honestatis. Unde si quis cognosceret sororem V. G. vel matrem, filiamve suæ Sponsæ, peccaret peccato incestus; quia cognovit personam sibi conjunctam Cognatione hac publicæ honestatis; quia etiam hoc prohibitum est ab Ecclesia ponente in ea impedimentum dirimens, propter reverentiam sic conjunctis debitam; nec posset ampliùs eam Sponsam ducere in uxorem; dummodò tamen seminasset intùs in vase naturali; si enim sic non seminasset, non contraxisset impedimentum affinitatis; nam ex sola seminatione virili vir, & mulier fiunt una caro?

Quæro XXIX. *Quænam pœna infligitur de jure Incestuosis?*

69 ℞. Pœna Incestus sine Matrimonio commissi de jure Canonum est, ut Laicus incestuosus excommunicetur, Clericus verò omninò deponatur. Abbas, & DD. in, *cap.* Etsi Clerici, 4. §. *fin. de Judic.* -- Si autem incestus conjunctus sit Matrimonio, idest, si quis scienter cum consanguinea, vel affine in gradu prohibito contraxerit Matrimonium, ipso facto excommunicationem incurrit. Clem. XI. *de consanguin.* & *affin.* Ab hac tamen excommunicatione, juxta frequentiorem D. D. sententiam, excusantur qui cum impedimento vel publicæ honestatis, vel cognationis legalis, vel spiritualis Matrimonium contrahunt: quia Clementina tantùm loquitur de illis, qui cum Consanguineis, vel Affinibus contrahunt; in pœnalibus verò non debet fieri extensio, juxta vulgatas juris regulas. Tum quia sola copula, eaque completa inter personas adinvicem conjunctas cognatione naturali, & carnali, ex qua oritur, & habetur vera Consanguinitas, & Affinitas, vocatur, & est propriè, & strictè *Incestus*: ut probant Azorius cit., & Engel *libr.* 5. *tit.* 16. §. 4. *à num.* 29. Nam Incestus verus, & proprius est concubitus cum consanguineis, vel affinibus propriè, & strictè captis.

Unde infertur, quòd ubi reservatur *Incestus*, nisi aliis verbis amplietur, & declaretur à reservante, intelligi debet in propria, & rigorosa ejus significatione, & acceptatione nuper explicata; quia Reservatio est pœnalis, & odiosa. Idem dices de similibus casibus. V. G. Si reservetur *copula cum filia, seu cognata spirituali*: intelligitur casus de copula completa, & de filiatione, seu cognatione spirituali, quæ oritur ex solo Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, non verò Confessionis, &c. Unde in tali casu pro *Cognata Spirituali* intelliges omnes personas, quæ ratione, vel intuitu Baptismi, aut Confirmationis contraxerunt parentelam Spiritualem veram, & propriam; ut suprà *num.* 63. & 64. declaratum est. 70

Petes. Quomodo intelligendus, & explicandus est Casus reservatus sub his verbis: *Incestus in primo, & secundo gradu Consanguinitatis, & in primo Affinitatis?*

℞. *I.* Intelligitur de *incestu* proprio, & rigoroso, superiùs explicato. *II.* De incestu naturali, & completo; *III.* In *primo gradu Consanguinitatis* veniunt Pater cum filia, Mater cum filio, & frater cum sorore, peccantes. *IV.* In *secundo gradu* veniunt Avus cum nepte, Nepos cum Avia, Patruus cum nepte, Avunculus cum nepte, Nepos cum Amita, Nepos cum Matertera, Consobrinus carnalis, vel primus Consobrinus cum Consobrina, peccantes. 71

tes. *V.* In *primo gradu Affinitatis* veniunt omnes Consanguinei in primo gradu ex parte Viri peccantes copula carnali perfecta cum Uxore illius Viri; & è contra. Nam omnes Consanguinei Uxoris evadunt Affines Marito in eodem gradu, quem Consanguinitatis habent cum Uxore illius Mariti; & omnes Consanguinei Viri efficiuntur Affines Uxori eodem gradu, quo sunt conjuncti Consanguinitatis Marito illius Uxoris. -- Ex Florovo, *de cas. reserv. part.* 2. *casu* 6. *num.* 24. *VI.* Item qui cum Matre aliena, & postea cum ejus filia, vel è contra: & qui cum duabus sororibus rem habet: & etiam qui cum eadem fœmina, cum qua Pater suus, vel frater, vel filius suus antea rem habuit, fornicatur. Et tandem, ad majorem explicationem, qui habet copulam cum sua filiastra (nempè filia olim alterius viri uxoris suæ committit incestum in primo gradu Affinitatis. Si vis plura scire, lege Graffium, *de Casum Reservatione*, *lib.* 1. *cap.* 13. -- Homobonum, *de cas. reserv. p.* 2. *cap.* 4. *sect.* 1. -- Ignatium Lupum *in cas. reserv. p.* 2. *cas.* 2. Lucam Floronum *de cas. res. part.* 2. *cas.* 6. ex professo tractantes de Casibus Reservatis.

Quæro XXX. *Quid est Sacrilegium carnale.*

72 Est peccatum luxuriæ, quo persona, vel res sacra per actum venereum violatur; adeòque continet specialem malitiam contra virtutem Religionis. Quando ipsa persona contaminatur peccato aliquo luxuriæ, vocatur *Sacrilegium carnale personale*; quando autem per actum libidinis consummatæ violatur locus sacer, vocatur *Sacrilegium locale*; Et quando res sacra adhibetur, vel usurpatur ad peccatum carnale perpetrandum, vocatur *Sacrilegium reale*.

73 Per *sacram personam* intelligitur omnis homo, qui voto (sive privato, sive publico, sive explicito, sive implicito) Castitatis adstringitur, Deoque consecratur; Et potest triplici modo fieri. I. Persona non sacra peccando cum sacra. II. Persona sacra peccando cum non sacra. III. Persona sacra peccando cum alia sacra. Primus modus grave continet Sacrilegium; secundus gravius importat sacrilegium; & tertius gravissimum dicit sacrilegium personale, & hoc duplex numero: unum proprium personæ inducentis, alterum alienum personæ inductæ, seu complicis.

Licèt gravius sit sacrilegium personæ 74
Religiosæ per votum solemne Deo perpetuò dicatæ, quàm alterius, quæ, vel voto privato explicito Castitatis, vel publico implicito per susceptionem Ordinis sacri se Deo dicavit: graviusque sit sacrilegium Religiosi, & Sacerdotis, quàm Religiosi tantùm, vel Clerici tantùm: attamen probabilissimè dicendum est, non necessariò explicanda esse hujusmodi vota, sed sufficere in quocumque casu fateri, se peccasse tali specie luxuriæ contra votum Castitatis; ut probant Marchant, Sanchez, Diana, Bassæus, Tambur. & Sporer, *tom.* 3. *p.* 4. *cap.* 3. *sect.* 4. Quia omnia vota essentialiter conveniunt in specie, & virtute Religionis; ergo sacrilegia personalia pariter contra eamdem prorsùs virtutem erunt ejusdem malitiæ, & speciei moralis; nam magis, & minùs non variant speciem. Quamvis Card. de Lugo, Laymannus, & alii DD. teneant, peccatum Religiosi importare quamdam specie adulterii spiritualis contra fidem datam suæ Religioni.

Sacrilegium carnale locale fit per 75
voluntariam effusionem seminis in loco sacro, (nempè in aliqua Ecclesia consecrata, vel saltem benedicta ab Episcopo, aut in Cœmeterio ejusdem Ecclesiæ) non solùm illicitam, sed etiam licitam, puta per copulam conjugalem extra casum urgentis necessitatis: nec tantùm notoriam, (qua ipsa Ecclesia polluitur) secundùm omnes DD. sed etiam occultam; juxta communem, & probabiliorem sententiam; ut probant Suarez, *tom.* 1. *de Relig. l.* 3. *cap.* 7. *num.* 4. Bonacina *de matrimon. quæst.* 4. *pun. ult. num.* 6. cum aliis DD. -- Item habetur hæc species Sacrilegii contra locum sacrum per quodvis aliud peccatum luxuriæ externæ, ut puta per tactus, aspectus, & alios

alios actus impudicos, locutiones turpes, & similia; quia hæc omnia, & singula reducuntur ad Venerem, & ordinantur ad Pollutionem illicitam; tum quia hujusmodi peccata specialem important repugnantiam cum sanctitate loci, & irreverentiam magnam irrogant Sanctuario, ac domui DEI, ut ipsa ratio dictat; nam etiam pueri ipsi, si quid turpe in Ecclesia patrarunt, fatentur spontaneè circumstantiam loci sacri; unde miror, & non capio Doctores aliter sentientes.

76 Per locum autem Sacrum in hac materia intelliguntur tantum Ecclesiæ consecratæ, vel benedictæ, cœmeteria, & Oratoria constituta auctoritate Episcopi, & deputata ad Divinum cultum publicum, ubi nempe publicè celebratur Missa. Non autem includuntur Monasteria, Dormitoria &c. Neque fornices templi, vel supratecta, neque subterranea,) dummodò locus ille subterraneus non esset destinatus cultui Divino, aut sepultura mortuorum) neque turris, seu campanile, neque Sacristia, vel camera alia corpori Ecclesiæ contigua; ut cum multis DD. probat Bonacina nuper citatus, *à n. 9. & sequentibus*.

77 Sacrilegium denique carnale reale, seu quoad res sacras, (inter quas summum locum obtinent ipsa Sacramenta, quibus homo santificatur, & post sacramenta secundùm locum tenent vasa consecrata, paramenta sacra, vel benedicta, imagines, scripturæ Sacræ, reliquiæ Sanctorum, Agnus Dei, rosaria, coronæ: deinde quæ pertinent ad Sacramentalia, ad ornatum Ecclesiæ, & ministrorum ejus, ad cultum Altaris, & similia.) Sacrilegium, inquam, hujusmodi committitur, quando res aliqua sacra usurpatur per superstitionem ad peccatum aliquod luxuriæ perpetrandum, vel ad conciliandum amorem venereum, vel ad inducendam aliquam personam ad turpia, & inhonesta, &c.

Huc spectat gravissima, & damnatissima illa Sacrilegii species, qua Sacerdos in Confessione, vel occasione, aut prætextu Confessionis sollicitat pœnitentem ad venereum aliquem actum; nam ex hoc abusu gravissima irreverentia infertur Sacramento, adeòque verum Sacrilegium admittitur; sed fusiùs in integro agendum erit alio Tractatu de sollicitatione hac turpissima. Vide Tract. . . . in secunda Parte. 78

Petes. Si quis Sacerdos paramento aliquo sacro, vel sacerdotali indutus rem fœdam, & veneream ageret, peccaretne peccato etiam Sacrilegii? ℞. cum Marchantio nostro, & Sporerio, quòd sic; quia illa vestis sacra, non minùs, quàm locus sacer, Divino cultui dicata contaminatur; ergo induit malitiam Sacrilegii. -- *Sed quid*, si quis tenens è collo pendentes reliquias sacras, vel Agnum Dei, fornicetur? ℞. Non peccaret ex hoc capite peccato Sacrilegii; quia illæ res sacræ tunc merè per accidens se haberent ad talem fœdum actum; nec inde gravis apparet irreverentia; quinimò Conjugatis id sæpè consultum est, & quandoque necessarium ob maleficia avertenda. Filliucius *tract.* 30. *c.* 7. *n.* 129. 79

" De reliquis Luxuriæ speciebus agendum in sequentibus distinctis Tractatibus, ne longiùs protraham præsentem Tractatum: & ad majorem distinctionem habendam.

TRACTATUS XXVIII.

DE ADULTERIO.

1 QUæro I. *Quid est Adulterium?* *Respondeo:* Est peccatum luxuriæ, quo violatur fides conjugalis, & fit concubitus in alieno thoro. *Thorus* hìc sumitur pro lecto maritali, seu veriùs pro persona ipsa conjugata; unde violatur fides, seu fidelitas conjugalis. Contingit autem Adulterium tribus modis: I. Quando homo solutus carnaliter cognoscit conjugatam. II. Quando conjugatus cognoscit solutam. III. Quando conjugatus cognoscit aliam conjugatam. Primis duobus modis habetur Adulterium simplex; tertio autem modo habetur Adulterium duplex, necessariò proinde aperiendum in Confessione: quia tunc duæ injuriæ committuntur contra utriusque conjugem innocentem, ac fidem duplicem conjugalem, duplexque Sacramentum Matrimonii; ut patet.

2 Adulterium est peccatum mortale, quod specialiter prohibetur hoc sexto Decalogi præcepto per hoc verbum: *Non mœchaberis*; unde, & propriè *Mœchia* nominatur: & ultra malitiam Fornicationis continet specialem injustitiam, & injuriam, quæ infertur conjugi innocenti, (cujus jus in corpus suæ consortis violatur) simulque statui, & Sacramento magno Matrimonii; quapropter, etiamsi alter conjux consentiret in ejusmodi turpem actum, adhuc, ob injuriam fidei conjugalis, statui, & Sacramento irrogatam, esset verum Adulterium. Unde jure merito Innoc. XI. damnavit hanc propositionem, la 50. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeòque sufficit in Confessione dicere: se esse fornicatum.*

Quæro II. *Ad quid tenetur homo propter adulterium jam patratum?*

3 ℞. *I.* Si mulier non conceperit ex tali concubitu, nec aliud damnum sit secutum, non tenetur conjux adulterans pro sola injuria conjugi innocenti illata ad aliquam compensationem, sed sufficit ad summum, (si eidem adulterium conjugis innotescat) satisfactio aliqua per signa doloris, aut per veniæ petitionem exhibita innocenti injuriam passo &c. Quòd si, ut solet, injuria talis penitùs sit occulta, hæc satisfactio hìc locum non habet, imò esset nociva, ut patet; sed sufficit seria pœnitentia, & satisfactio pro peccato coram Deo. Ita communis.

℞. *II.* Quòd si partus sit secutus ex tali adulterio, tenetur Adultera, quantum fieri potest sine suæ famæ dispendio, & vitæ periculo, procurare, ne legitimi filii, & hæredes, ac alter conjux innocens, ratione hujus suppositæ, & illegitimæ prolis, aliquod notabile damnum patiantur. Quòd si eveniat hoc damnum, tenetur pro posse illud resarcire his modis. I. Si conjux adultera habeat bona paraphernalia, vel extradotalia, debet quantum jura permittunt, eadem relinquere filiis legitimis. II. Vel, si hæc bona non habeat, tenetur diligentiam adhibere, ut ex labore suo lucrum capiat, sicque bona communia augere. III. Debet solitos sumptus pro sua persona imminuere, quantum commodè potest, spectata conditione status, valetudinis, industriæ possibilis &c. Ita pariter communis cum Scoto, *in* 4. *dist.* 15. *q.* 2. -- Anacletus *moral. tract.* 9. *dist.* 4. *q.* 3. 4

℞. *III.* Quòd si nullo ex dictis modis valeat misera adultera conjux prædicta damna compensare, nequaquam tenetur se prodere, manifestando marito, aut proli spuriæ, neque per se, neque per alium, neque per Confessarium ipsum, etiam in mortis articulo, proprium, & occultum crimen; sed Divinæ Providentiæ omnia damna commendare, ut ipse, qui solus potest, provideat DEUS. Ita Scotus cit. S. Antoni- 5

toninus, Cajetanus, Navarrus, Vasquez, Laymann; Sporer, Anacletus, & alii D.D. communissimè. Sumitur hæc resolutio satis evidenter, *ex cap. Officii 9. de pœn. & remiss.* Ubi Pontifex Innocentius consultus de simili casu respondit: Non esse pœnitentiam denegandam fœminæ, quæ finxerat partum, prole aliena supposita, & postea timens justam mariti iram, noluit rem manifestare; *Sicut*, inquit Papa, *nec illi deneganda est pœnitentia, quæ ob similem timorem prolem ex adulterio conceptam non vult marito fateri*: Nam Pontifex his verbis manifestè supponit, saltem regulariter, non adesse tunc obligationem manifestandi tale delictum: alioquin enim fœmina nolens manifestare non esset capax absolutionis.

6 Accedit ratio validissima; quia talis revelatio fieri non potest Marito sine jactura famæ, & honoris ipsius Uxoris adulteræ; imò nec facilè fieret sine periculo vitæ, aut aliorum gravissimorum incommodorum: atqui cum jactura famæ nemo tenetur restituere bona fortunæ, utpote quæ sunt ordinis inferioris. Neque fieri potest revelatio filio spurio: quia plerumque esset inutilis, cùm filius non teneatur credere matri suæ dicenti, se esse spurium: tum ob præsumptionem hominum, ac publicam opinionem, qua censetur esse legitimus, & natus ex legitimo Matrimonio: tum ob possessionem, in qua existit, nec proindè ea spoliari potest, donec legitimè convincatur. Quinimò nonnulli D. D. apud Fagnanum, *cap. Cùm esses*, *num.* 130. *de testamentis*: & Menochium, *de Arbitrariis Judicum*, *libr.* 2. *Cent.* 1. *num* 28. & Anacletum nostrum *tr.* 9. *dist.* 4. *q.* 3. *n.* 31. fatuum reputant filium illum, qui credit matri asserenti, eum ex adulterio esse genitum.

7 ℞. *IV.* Adulter verò non tenetur facilè credere mulieri adulteræ dicenti, prolem hanc esse suam; quia potest probabiliter, & prudenter præsumere, fœminam potiùs ex marito suo concepisse; nisi constet de opposito: ut puta quia maritus tali tempore abfuit: & nisi concurrant aliæ vehementes, & solidæ conjecturæ. Ita D. D. passim.

℞. *V.* Si autem Adulter cognoscat, 8 prolem hanc esse suam, vel certè nullam habeat causam rationabilem dubitandi, tunc tenetur & ipse ad restitutionem damnorum pro sua parte. Et quidem in primis obligatur compensare ea, quæ impensa sunt in alimenta prolis à tertio anno ætatis parvuli, & deinceps: nam educatio prolis primo triennio ad matrem spectat: sequentibus autem annis ad Patrem pertinet. *Deinde* tenetur Adulter unà cum Adultera resarcire damna obventura filiis legitimis ex illegitima successione, & portione filii spurii: quia Adulter iniquo facto suo unà cum matre est causa damnorum istorum; omnis autem injustè damnificans proximum, tenetur in conscientia ad restitutionem, vel compensationem pro ratione damni illati, ergo. *Omnes concedunt*, *Omnes docent D.D.*

At veniamus ad praxim. Adulter se 9 excusabit dicens Adulteræ: ego non dedi tibi consilium, ut, pro conservanda tua fama & honore, filium hunc nutrias, & supponas pro filio legitimo; poteras eum mittere ad hospitale; ergo non fui causa horum damnorum. Præterea, supposito adulterio occulto, & certitudine prolis spuriæ, & voluntate recta restituendi, potest adulter aliam adducere causam excusantem, dicendo: Si restituo, & damna ista compenso, utique simul detego crimen meum, & alienum, sicque diffamo, & dedecoro meipsum, & uxorem adulteram Tertii. Sed istæ excusationes videntur probabiles, rationabiles, & justæ; ergo &c. Etenim quando quis restitutionem, vel compensationem præstare nequit ob impotentiam vel physicam, vel moralem, ob periculum vitæ, famæ, gravis dispendii, excusatur coram Deo, juxta communem doctrinam Theologorum, & Casistarum.

Unde patet quàm grave delictum sit 10 Adulterium; nam sæpè causa est maximorum damnorum, & ferè incompensabilium; nata enim proles in alienam curam, alimentum, educationem, & hæreditatem transit, cum maximo

ximo damno Mariti innocentis, & prolis legitimæ: quæ damna, ut ordinariè irreparabilia in immensum augent malitiam adulterii; quòd si adulterium transeat in cognitionem Mariti; inde crescunt mala, nempè odium, rixæ, vindictæ, neces contra adulterum, & adulteram; & numquam fiunt paces, nusquam concordiæ in propria, & aliena domo.

Quæro III. *Quando proles ex adulterio suscepta exponitur alenda in Hospitale publico, tenenturne adulteri ad aliquam compensationem tali loco pio?*

11 ℞. Si adulterini Parentes divites sunt, utique tenentur ipsi Hospitali compensare pro sumptibus alendæ prolis; ut docet communis D. D. Ratio est, quia redditus Hospitalis instituti, & fundati sunt pro pauperibus; ergo injustè agunt, & gravant locum tam pium qui cùm divites sint, & possint, nolunt alimenta præstare pro filiis suis; nam sunt causa, ut decrescat possibilitas alendi pauperes filios expositos, & sic defraudetur pia mens Fundatoris, & Communitatis; Ergo Parentes divites ex justitia tenentur refundere, & compensare, modico, vel medio occulto, prædicta damna. Ita plurimis citatis Sanchez, *libr.* 1. Consiliorum, *cap.* 5. *disput.* 64. *nu.* 7. Azorius, Molina, Lugo, Herinx, Sporer, & alii D. D. apud Bonacin. de Matrim. *q.* 4. *p.* 15. *n.* 10.

Quæro IV. *Quænam sunt pœnæ contra Adulteros fulminatæ?*

12 ℞. Prima pœna in foro Divino fulminata contra adulterum est *Maledictio*. Deuter. cap. 27. *Maledictus homo, qui dormit cum Uxore proximi sui*. In foro autem humano Civili plures statuuntur pœnæ contra adulteram, & adulterum pro adulterio publico, quas videre poteris apud Azorium, *part. tertia*, *libr.* 3. *cap.* 8. -- In foro tandem Ecclesiastico, Clericus adulter deponitur ab officio, & in Monasterio toto vitæ tempore detruditur, *cap. si quis Cler. dist.* 31. & fit infamis. Et si est notorius adulter est suspensus ipso jure ab officio, & est irregularis; quia omne crimen depositione dignum, quando est notorium, inducit irregularitatem, *cap. fin. de tempor. ordinan.* Et si executus est actum sui ordinis, tunc indiget dispensatione Papali. *Vide etiam* Silvestrum, *Vide* Adulterium.

Conjux adulterans perdit jus petendi debitum conjugale ab altero conjuge innocente. Ita ex lege Canonica, *cap. plerumque.* -- Etiamsi adulterium sit occultum, *cap. si vir: de adult*; Ubi tamen glossat Navarrus *in Manual. de Matrim. cap.* 22. *num.* 23., quòd conjux adulterans utique non potest exigere debitum conjugale, ut priùs, tamquam jure debitum; potest tamen petere tamquam licitum; sive publicum, sive occultum fuerit ejus adulterium, & sive conjux innocens sciat, sive nesciat illud delictum; quia licèt adulterans ipso jure perdat jus exigendi, non tamen perdit jus rogandi, ut conjux innocens concedat illud, si voluerit: eò quòd vinculum Matrimonii durat, non obstante adulterio, & facit licitum opus conjugii. Et licèt conjux innocens possit tunc licitè negare, quia ipsi conceditur facultas de jure negandi; non tamen negatur ei potestas reddendi, si voluerit, neque adultero conjugi adimitur facultas petendi copulam maritalem, tamquam rem licitam, licèt tunc non debitam ob ejus delictum, quo amisit antiquum jus exigendi; conjux enim innocens tunc licitè potest denegare adultero debitum, quia iste fregit illi fidem thori; quinimò potest facere Divortium quoad thorum; ut habetur, *cap. Gaudemus*. Et *cap. Ex litteris*. 13

Si autem conjux innocens, etiam postquàm cepit negare debitum adultero, cadat in adulterium, tenetur ei reddere debitum antiquum; quia per compensationem tollitur ratio, & potestas negandi. Vide Navarrum cit. & Bonacinam de Matrim. *qu.* 4. *pun.* 5., & 15., qui Bonacinam *pun.* 5. *nu.* 18. notat differentiam inter conjugem adulterum, & incestuosum; nam conjux innocens potest gratiam reconciliationis concedere adultero conjugi ad petendum debitum, non autem incestuoso; & rationem dat (*pun.* 14. *n.* 10., & *pun.* 15. *num.* 5. *qu.* 3.) quia incestuosus 14

ſtuoſus conjux contraxit impedimentum affinitatis, quod priùs debet diſpenſari, & tolli ab Epiſcopo. Loquitur de affinitate, quæ ſupervenit Matrimonio, aut conjugi ex tali copula inceſtuoſa, V. G. Titius Maritus Bertæ commiſit adulterium, & inceſtum cum conſanguinea in primo, vel ſecundo gradu ejuſdem Bertæ, evadit affinis in eodem gradu uxoris ſuæ, contrahitque impedimentum, non quidem dirimens Matrimonium jam contractum, ſed contrahendum, quo privatur, (*ex cap. Diſcretionem*, & *cap. Tuæ.*) Facultate licitè petendi debitum conjugale à Berta Uxore ſua, & ſi petat, peccat mortaliter, niſi priùs diſpenſetur ab Epiſcopo, vel ab aliquo Confeſſario privilegiato: tenetur tamen reddere debitum Bertæ, ſi ipſa prior petat &c. *Idem dicendum de inceſtuoſo viro*, qui habuit copulam cum perſona ſibi, vel uxori ſuæ conjuncta Cognatione Spirituali orta ex Baptiſmo, vel Confirmatione, ut probat Sporer *tom. 3. p. 4. c. 2. ſect. 3. n.* 481.; hoc tamen ultimum dictum non eſt certum omninò, ſed tantùm probabile, & controverſum apud Doctores. At quia, præter intentum lapſus ſum in hanc intricatam materiam, notabo pro praxi Confeſſariorum ſequentem doctrinam.

15 Cùm non ſolùm delictum adulterii, & inceſtus conjugis privet ipſum adulterum, & inceſtuoſum jure exigendi, & petendi debitum, verùm etiam votum ſimplex Caſtitatis, vel Continentiæ perpetuæ emiſſum ante, vel poſt Matrimonium; hinc eſt, quòd Confeſſarius hoc impedimentum advertens quandoque hæſitare poteſt de modo, vel medio tenendo in hoc caſu, liberandi gratia pœnitentem à tali impedimento, aut vinculo; ideòque neceſſaria eſt ei doctrina ſolida, qua tutò poſſit conſulere quid agendum. Nota igitur hæc tria puncta.

16 *Primum*. Quovis impedimento obſtrictus, ac jure vel facultate petendi debitum conjugale privatus conjux (ſive vir, ſive uxor) ſi intelligat, & advertat ex hoc, quòd numquam petat debitum, Matrimonium fieri valdè onerosum alteri conjugi, præſertim uxori innocenti; aut ignoranti vel quia præ verecundia ipſa petere non audeat, vel quia in periculo incontinentiæ ipſa verſatur; vel, his ſecluſis, quia malè de ipſo uxor ſuſpicatura ſit, tunc poterit in gratiam conjugis ſe ad debitum, vel opus conjugii modeſtè inſinuare, & ingerere. *Ita communis*. Ratio eſt, quia neque impedimenta inducta ab Eccleſia, neque ipſum votum ſimplex obligant cum tanto rigore, vel periculo majoris mali.

Secundum. Ignorantia & *facti*, & *juris*, ſeu legis privantis jure iſto[petendi debitum excuſat conjugem ignorantem ita, ut ſuo jure petendi in praxi non privetur. *Ita ex communi*. Ratio eſt, quia pœnæ Canonicæ non infliguntur niſi ſcientibus, & malitioſè delinquentibus; nam ad has pœnas incurrendas requiritur contumacia, quæ non repetitur in ignorante. Videas, quæſo, ſi habes, Caſtro Palaum *tom.* 1. *diſp.* 1. *part.* 17. *num.* 8. & *part.* 18. *num.* 3. -- Bonacinam *de matrim. qu.* 3. *part.* 14. *num.* 10. -- Tamburinum *Decal. lib.* 1. *cap.* 2. §. 10. *num.* 12. & 22. -. Sporerium *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 2. *ſect.* 3. *regula* 3. *num.* 483. 17

Tertium. Cùm hujuſmodi Conjugibus privatis jure petendi debitum ſive propter adulterium, vel inceſtum, ſive propter ſimplex votum Caſtitatis, diſpenſare poſſunt non ſolùm Epiſcopi, ſed etiam Confeſſarii Privilegiati ut ſunt Confeſſarii Regulares Mendicantes à ſuis Provincialibus deputati; ut probant Sporer cit. Quintanaduenas *ſingul. tract.* 9. *ſing.* 2. *à num.* 6. & Anacletus, *tract.* 6. *diſt.* 3. *quæſt.* 4. *concl.* 4. *num.* 48. cum aliis DD. Hanc autem deputationem ſpecialem non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere communem, probat Ant. à Spiritu Sancto Epiſcop. Carmelita *in Direct. Regul. part.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 1. *ſect.* 2. §. 3. *num.* 112. Et hanc diſpenſationem poſſe fieri etiam extra Sacram. Pœnitentiæ, & etiam cum abſentibus, probat Gobat. *tractat.* 10. *caſu* 5. *num.* 604. 18

De peccatis luxuriæ Conjugum.

19 Cùm in sequentibus punctis de re nimis fœda agendum sit, præmonendus est Lector, vel Confessarius novellus, (ut facit Homobonus de Bonis, *de Cas. reserv. p.* 2. *c.* 4. *sect.* 1.) ne ex his materiis lubricis scandalizetur; casti enim oculi non debent pollui, inspicientes ex charitate, & necessitate officii turpitudinis virorum, & mulierum; nam *Omnia munda mundis*; ipse sol latrinas, & sterquilinia purissimis lucis suæ radiis penetrat, nec tamen ipse fœdatur. Annon nobis licet pro Animarum salute, quod Medicis, & Chirurgis pro corporum sanitate? Res morales suis propriis, formalibus, ac intelligibilibus verbis exprimendæ sunt; nam sic quoque (& multò clariùs, & periculosiùs) audiendæ nobis sunt in Ministerio Confessionis. Igitur si quis malitiosus scandalizetur; sibi, & malitiæ suæ imputari debet.

Quæro V. *Quid est indebitus concubendi modus Conjugum?*

20 ℞. *I.* Oportet priùs scire debitum concubendi modum; nam *opposita juxta se posita magis elucescunt*, ut inquit Philosophus. Modus essentialis, & ordinarius concubitus viri cum uxore sua, utpote principaliter ordinatus ad generandam prolem, est, ut fiat cum immissione, & retentione virilis seminis intra vas naturale; alioquin, nisi immittatur, recipiatur, & retineatur semen, impossibilis erit generatio.

21 Unde peccant mortaliter, & gravissimè contra naturam Conjuges illi, qui sive ante copulam, sive in copula voluntariè abrupta, semen extra vas malitiosè effundunt. Item uxores ad hoc voluntariè cooperantes, consentientes, vel impedientes modum naturæ debitum, vel semen jam receptum ejicientes, quacumque de causa, sive *paupertatis*, ne multiplicentur filii, sive *infirmitatis* vitandæ, sive etiam *mortis periculi* evitandi in partu difficili: Certum apud omnes Catholicos DD. Ratio clara est, quia omnis voluntaria dispersio seminis extra vas est intrinsecè mala, & peccatum luxuriæ contra naturam. Quare etiam in fornicatione simplici est circumstantia mutans speciem; tunc enim est inchoata fornicatio, & completa mollities; ergo multò magis inter conjuges peccatum grande erit contra finem principalem conjugii: qui esse debet prolis generatio.

℞. *II.* Modus copulæ licitæ necessariò requirit situm corporum aptum ad semen intra vas infundendum, & retinendum; qui situs naturalis, & ordinarius est, jacendo viro incubo (seu suprà,) & fœmina succuba (seu subtus) se copulare; à quo modo, quò magis deviat situs corporum, eò magis adversabitur naturæ humanæ. Unde peccant Conjuges copulantes à latere jacendo, & erit veniale peccatum: vel stando, & erit fortè mortale ob periculum effundendi. *Item* jacendo quidem, sed præposterè à tergo, servato debito vase, (more pecudum,) & est veniale ex gravioribus. *Item* converso modo copulando, fœmina nempè incuba, & viro succubo, & est mortale; quia impeditur regulariter generatio tali inverso concubendi modo, ut docent periti Physici, & unus ex his mihi asseveranter id protestatus est. Et Astesanus, *lib.* 8. *tit.* 9. hoc optimè probat; est enim naturale viro agere, & fœminæ pati, eo autem modo potiùs vir patitur, & fœmina agit, & sic agendo expellit suum, ac viri semen à matrice; ergo &c. -- Et quoniam libido cœca varios excogitat modos concubendi, ultra prædictos, regulas generalis erit, in qua omnes DD. consentiunt, mortaliter delinquere conjuges, si ita varient situm, ut adsit periculum probabile impediendi generationem. 22

Item peccant mortaliter conjuges, si ex mala intentione tali extraordinario modo congrediantur, V. G. stando, sedendo &c. ut ex hoc proles non gignatur, etiamsi talis modus ex sui natura non esset impeditivus generationis; quia ex prava eorum intentione talis actus sumeret malitiam mortalem; nam velle impedire conceptionem, est mortale; ergo &c. Qua de causa uxores illæ, quæ abhorrent concipere prolem, actuque positivo, etsi non effica- 23

ci,

ci, procurant quovis modo impedire curſum naturalem, peccat graviſſimè contra finem præcipuum talis actus.

24 ℞. *III.* Copula ſodomitica, etiam incompleta, & ſolùm attentata, quocumque ex fine fiat eſt peccatum mortaliſſimum, & nefandiſſimum inter Conjuges; peccant enim evidentiſſimè contra naturam; & uxor nullo pacto licitè poteſt permittere, & pati talem pluſquam brutalem congreſſum. Eſtò enim vir habeat poteſtatem in corpus uxoris ſuæ, non tamen habet ad quemcumque uſum, ſed tantùm ad uſum conjugalem naturalem in ordine ad generationem; & hujuſmodi concubitus neque à beſtia permittitur; ergo multò minùs debet tollerari à fœmina, vel uxore; eſtque gravius peccatum inter conjuges, quàm inter ſolutos; quia inter ſolutos habetur una tantùm malitia fornicationis ſodomiticæ contra naturam, inter conjugatos autem eſt etiam formale adulterium innaturale; nam revera peccant contra bonum fidei conjugalis, qua ex vi contractus matrimonialis obligantur vir, & uxor invicem ad concubitum maritalem, aptum generationi; ergo extra vas naturale coeuntes violant fidem datam.

25 ℞. *IV.* Non valet excuſatio dicentium in caſu præcedenti, ſe tales impudicos tactus uſurpare, non animo ſodomitico, ſeu non cum intentione conſummandi ibi copulam, ſed tantùm ſe præparandi, & excitandi venerem vel propriam, vel uxoris; non valet, inquam, nec omninò tolleranda eſt hæc futilis excuſatio; quia non eſt faciendum malum, ut inde eveniat bonum; actus enim ſpecificatur à ſuo objecto; atqui actus illi turpiſſimi reſpiciunt objectum ſodomiticum, ergo revera intrinſecè mali, & inhoneſti ſunt, neque ullo bono fine poſſunt cohoneſtari; neque unquam licitum eſſe poteſt tale medium ad excitandum, & præparandum ſe ad copulam maritalem; quia non deſunt alia media minùs inhoneſta, minùſve turpia, (aliàs licita) ad intentum habendum; qua igitur conſcientia licita unquam eſſe poteſt inchoatio peccati contra naturam ad faciendum opus naturæ? An ideò licitum erit tibi, effrenate marito, ad venerem ſtimulandam intromittere membrum virile pudendum in os uxoris tuæ cum pari animo conſummandi poſtea matrimonium in vaſe ſolito, & naturali? Hoc utique tibi videbitur opus valdè inuſitatum, & contra rectam rationem, excedens omnem modum, & ordinem naturæ, imò omnes deordinationes, & exceſſus in materia venerea, ita ut conſtituat (ut dicunt Sapientes) novam luxuriæ ſpeciem innominatam, aut ejus inchoationem, quam nonnulli appellant *Irrumationem*? at mihi ſine dubio videtur opus tuum deformius, rectæ rationi magis repugnans, & ipſi naturæ magis contrarium; ergo &c. Vide igitur, quòd tibi non licet nefandum crimen inchoare, ut rem habeas cum uxore tua: Sic dicerem, ſi ad pedes meos veniret talis libidinoſus maritus; quia ſic me docent mei DD. & ratio ipſa naturalis me convincit.

Neque dices, Sanchez famoſum D. 26
de matrim. lib. 9. diſp. 17. num. 5. ſic ſcripſiſſe: *Quòd ſi vir in ſuperficie tantùm vaſis præpoſteri uxoris fricaret ſua verenda, ceſſante omni pollutionis periculo, non crederem, eſſe mortale*; ne dicas hoc; quia reſpondebo tibi cum Tamburino (acutiſſimo, & ejuſdem Religionis accuratiſſimo Scriptore in moralibus) *in Decal. lib. 7. cap. 3. §. 5. num. 32.* prædicta verba in aliquibus codicibus ipſius Sanchez impreſſis Lugduni anno 1621. eſſe deleta, vel retractata; ergo &c.

Quæro VI. *Qualiter, & quomodo peccant Conjuges in opere conjugii, ratione finis, vel intentionis?*

℞. *I.* Finis honeſtus Conjugum in 27
opere conjugii poteſt, & debet eſſe talis, nempè, vel ad prolem procreandam; vel ad carnis concupiſcentiam ſedandam; vel ad incontinentiam vitandam; vel ad reddendum debitum, & propriam ſatisfactionem, vel obligationem ſolvendam; vel ad ſuam, aut uxoris ſanitatem conſervandam in bonum prolis. -- Non eſt tamen neceſſe, ut iſti recti, & honeſti fines ſimul habean-

beantur ſemper, & pro ſemper; ſufficit enim unus ex his. Neque neceſſarium eſt, ut expreſsè, & actualiter intendatur aliquis bonus finis; ſed ſufficit, ut virtualiter, vel ſaltem habitualiter habeatur bonus aliquis finis; ſiquidem eo ipſo, quòd Matrimonio uti volunt Conjuges, niſi debitum finem expreſsè removeant, & pravum quempiam finem ſibi præſtituant, bonos, & ſolitos fines implicitè habere cenſentur.

28 ℞. *II.* Quare peccat mortaliter conjux, qui affectu fornicario cognoſcit carnaliter uxorem ſuam, vel ita gerit ſe cum ſua uxore ac ſi ſua non eſſet, vel etiamſi ſuam non agnoſceret; vel ſi turpiter, ac deliberatè intendat, & cogitet de alia muliere; (vel de alio viro;) vel optando malitiosè aliam aptiorem, aut pulchriorem fœminam. Ratio eſt manifeſta, quia ſic agendo, per delectationem illam moroſam, tendit in eam, quæ reipſa non eſt ſua; ergo præfigit ſibi pravum finem; ideòque peccat affectu fornicario, vel adulterino.

29 ℞. *III.* Peccant ſaltem venialiter Conjuges exercentes opus conjugii ob ſolam libidinem explendam, vel ob meram veneream delectationem; Ratio eſt; quia voluptas illa non debet intendi pro fine; nam Deus, vel natura poſuit tale delectamentum in copula viri cum fœmina ad facilitandam, & acuendam ipſam operationem naturalem pro conſervatione ſpeciei humanæ; ergo intendere, & velle ſolam illam oblectationem eſt invertere ordinem naturalem, & medio abuti pro fine; nam delectatio non eſt finis, ſed medium ad finem, & tu vis frui utendis, & uti fruendis; nempe vis frui medio, & abuti fine debito; vis finem pro medio, non medium propter finem, vis delectationem copulæ, & non finem copulæ; ergo contra ordinem naturæ agis, quia operationem ad voluptatem tantùm refers; cùm voluptas amplectenda ſit propter operationem, & non è contra; ideòque peccas ſaltem venialiter ob inordinationem tui actus. Quapropter damnata eſt ab Innoc. XI. hæc propoſitio, quæ eſt la 9. in ordine aliarum, & ſonabat: *Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum omni penitùs caret culpa, ac defectu veniali.*

℞. *IV.* Peccant mortaliter Conjuges, quando in voluptate copulæ carnalis ſuum ultimum finem conſtituunt, ſeu propter illam parati ſunt tranſgredi Legem Dei; quo ſenſu Raphael Archangelus dixit Tobiæ juniori: *Hi, qui conjugium ita ſuſcipiunt, ut DEUM à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacant, ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus, ſunt, ſuper quos habet poteſtatem Dæmonium.* Tob. 6. 30

℞. *V.* Conjuges, qui expreſsè, & voluntariè excludunt finem principalem actus conjugalis,) qui eſt generatio prolis,) & omnes alios fines minùs principales, ſeu ſecundarios, honeſtos, & licitos, (qui ſunt vitatio incontinentiæ, redditio debiti, conſervatio ſanitatis in bonum prolis &c.) & ſolummodò intendunt luxurioſam voluptatem, ad ſatiandam libidinem effrenatam, utique peccant mortaliter; Ratio eſt: hæc copula non eſt maritalis, ſed potiùs fornicaria; nullum enim finem honeſtum, ac matrimonialem habet; ergo &c. Ita D. Thomas, D. Bonaventura, aliique veteres Theologi, Maſtrius *Moral. diſp. 20. num. 126.* Confirmatur; quia tunc talis coitus fit more brutorum, libidinis ardore, & impetu irrationali; in nullo enim procedit ſecundùm dictamen rectæ rationis; igitur eſt actus omninò inordinatus. 31

℞. *VI.* Conjugati, qui expreſsè, & voluntariè excludunt finem principalem copulæ conjugalis, ſeu inefficaciter deſiderant non generare prolem, peccant venialiter ſaltem; quia talis actus non eſt debitè circumſtantionatus, vel regulatus; & quia nunquam eſt licitum poſitivè, & formaliter excludere finem primarium, & potiſſimum talis actionis humanæ. 32

Quæro VII. *Quandonam peccant conjuges ratione temporis, & loci indebiti?*

℞. *I.* Ex circumſtantia temporis indebiti copula conjugalis evadit illicita mortaliter *tempore menſtrui*, vel menſtruorum uxoris, ob periculum generandæ prolis vitiatæ, vel leproſæ, quæ 33

alio

alio tempore opportuno posset generari sana. Angelus de Clavasio *in Sum. Angel. V. Debitum conjug. num.* 31. & 32. -- Joannes Azorius, *Instit. moral. part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *q.* 13. Ubi dicit: Mihi probabilius videtur, extra casus necessitatis, (ut puta ad vitandum periculum incontinentiæ vel propriæ, vel conjugis, vel ad vitandum dissidium, & odium alterius conjugis) esse tunc peccatum petere, & reddere debitum pro libito: quod probat auctoritatibus, & rationibus ibi. *Item tempore prægnantis uxoris*, quoties fiet copula cum prævíso periculo probabili abortus sive inanimati, sive (quod est pejus) animati. Majus autem inest periculum, quando fit coitus cum prægnante circa principium conceptionis materialis fœtus, quàm circa tempus pariendi, aut tempore magis remoto à conceptione prædicta, ut ajunt communiter omnes periti; quoniam circa principium formationis fœtus, matrix mulieris ex delectatione novi coitus movetur, & aperitur, & sic materia, nondum perfectè coagulata, disperditur, & effunditur. Et ob hanc causam physicam uxores illæ, quæ indiscretè cognoscuntur, & fatigantur copulis successivis, vix unquam perfectè concipiunt, generant, & pariunt prolem: *quod valdè notandum*, & insinuandum illis, qui in usu matrimonii nesciunt tenere modum sobrietatis; nam dum nimis incumbunt operi, opus ipsum revera destruunt, quia inceptum semper disturbant, dissipant; continentia enim & sobrietate conjugii, generationem adjuvat: ut patet &c.

34 ℞. *II.* Accessus ad uxorem tempore puerperii, idest, dum post partum purgatur fœmina, ut plurimùm est illicitus, & culpabilis venialiter; nam videtur esse actus inordinatus; & si fiat cum probabili periculo infirmitatis gravis, vel mortis, erit culpa mortalis; ratio patet ex terminis.

35 ℞. *III.* Conjux, qui absque urgenti necessitate petit debitum diebus solemnioribus, ut in solemnitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Corporis Christi, Passionis Dominicæ, & similium Festivitatum; peccat venialiter. Ita Sotus, *in* 4. *dist.* 32. *quæst.* 1. *art.* 3. -- D. Bonaventura pariter *in* 4. *dist.* 32. *art.* 3. *q.* 2. tenent eamdem opinionem, & ampliùs sic discurrit: In sacris diebus inordinatæ voluptatis est petere debitum; quod patet sic. Conjugium enim ratione sui actus est utique remedium, sed non omninò curans, sed excusans. Unde in actu conjugali est opus carnis, quod trahit Animam deorsum, & ad terrena sapiendum, & etiam ad delectationem veneream sentiendum.... Quoniam igitur aliqui sunt dies, in quibus debet Anima sanctificari, & assurgere ad Divina, utpotè solemnitates præclaræ, &c. ideò conveniens est, in talibus diebus ab illo actu cessare. Peti autem non potest talis actus sine culpa; & si animus sit ad delectationem, gravis erit culpa: si autem ad lubricum carnis, & suam infirmitatem, cujus conjux est conscius, vel timet, & propter hoc petit, veniale potest esse peccatum. Attamen vix contingit, quòd in præcipuis diebus Festis non sit grave peccatum. Hæc Doctor Seraphicus.

℞. *IV.* Conjux, qui exigit copulam 36
conjugalem in die, quo recipienda, vel recepta est Sacrosancta Eucharistia, peccat venialiter. Ita Magister Sententiarum Petrus Lombardus, *in* 4. *dist.* 32. ex D. Hieronymo sic dicente: Quicumque uxori debitum reddit, vacare non potest Orationi, nec carnes Agni immaculati edere. Si enim panes propositionis ab his, qui uxores suas tetigerant, comedi non poterant, quantò magis *panis*, *qui de cœlo descendit*, non poterit ab his, qui conjugalibus paulò ante hæserunt complexibus, violari, atque contingi? Hæc S. Hier. Et ita omnes Sancti Patres, & Doctores antiquiores sentiunt; ita quoque consuetudo antiquissima piorum virorum probat; & tandem ita sapiunt multi graves DD. apud Sanchez, *lib.* 9. *de matrim. disp.* 13. *n.* v. quibus addo nostrum P. Marchantium, *Tribunalis Confessionis tom.* 3. *tract.* 1. *tit.* 12. *q.* 4. §. 4. Confirmari potest ratione, & auctoritate D. Bonaventuræ nuper citati; quia currit paritas, ut patet, de die festo solemni

lemni ad diem SS. Communionis. Non igitur laxandæ sunt hìc, sed potiùs restringendæ erunt carnis habenæ in obsequium diei Festi, & Sacræ Communionis. Quare P. Jacobus de Corilia, *tract. 6. capit. 8. part. 11.* dicit: Est omninò suadendum Conjugatis, ut tali die se contineant, ut ille panis Angelorum mente pura sumatur; ne fortè Sacratus Sponsus, qui pascitur inter lilia, horreat Animam minùs puram, &c.

37 ℞. *V. Quoad locum*, copula conjugalis nequit licitè fieri in loco Sacro; Lex enim Canonica id prohibet sub mortali culpa, *cap. Decet: de immun. Eccl. in 6.* Quis enim sanæ mentis auderet tale opus exercere in Palatio, vel Camera Regis? Ergo multò magis in Domo Regis Cœlestis, &c. *Item* locus debet esse secretus; id enim ipsa naturalis verecundia hominis omninò dictat. Certè primi humani generis Parentes, Adam, & Heva, post peccatum de turpi sua nuditate verecundabantur, & coram Deo non audebant nudi stare; quare *consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata*, idest, brachas. Quapropter certè peccant mortaliter Conjuges coeuntes coram hominibus, etiam domesticis, & filiis, non solùm ipsis videntibus, sed & sentientibus concubitum; peccant, inquam, mortaliter peccato scandali dati, & contra Christianam pudicitiam, & modestiam. Unde non sunt facilè absolvendi Parentes illi, qui secum in eodem lecto retinent filios usu rationis præditos: neque eorum excusationes sunt in praxi tutæ. Scimus enim per quotidianam experientiam, quòd filii, & filiæ scandalizantur, & malitiam statim capiunt, & quandoque exercent.

38 ℞. *VI.* Et ut finem imponam huic materiæ de peccatis luxuriæ conjugatorum, dicam verbum compendiosum de eorum actibus, & tactibus impudicis. Sit ergo Regula generalis, quam diffusè ponit, & probat noster P. Sporer *tom. 3. part. 4. cap. 2. sect. 3. numer. 496.*

Conjuges, quoad actus, & tactus impudicos, tunc solum terminos honestatis, & naturalis modestiæ notabiliter excedunt, & sic mortaliter certò peccant, quando agunt, attentant, vel admittunt voluntariè aliquid, quod videatur esse contra naturam, aut cum prævisο, & probabili periculo pollutionis voluntariæ, aut cum periculo consensus in seminationem extra vas naturale. -- Aliàs non peccant nisi venialiter in prædictis: lege citatos DD.

De Impudicitia.

Quæro VIII. *Quid est Impudicitia?*

℞. Est voluntaria occupatio potentiarum circa provocantia ad libidinem voluptatis gratia: quæ fit vel in potentiis internis, nempè in appetitu sensitivo, concupiscibili, phantasia, intellectu, & voluntate: vel in potentiis externis, ut in visu, auditu, loquela, tactu, & amplexu. De *Impudicitia interna*, nempè cogitationibus turpibus, desideriis impuris, delectationibus morosis, motibus sensualitatis, titillationibus venereis, & consensibus impudicis agemus in nono præcepto Decalogi, tamquam in loco suo proprio. De *Impudicitia verò externa* agendum est in præsenti; pro cujus notitia supponendum est, certum, & indubitatum esse apud omnes Catholicos, Impudicitiam esse unum ex peccatis carnalibus, & mortalibus; nam habemus ex Epist. ad Galatas, cap. 5. hanc doctrinam Apostolicam. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, Impudicitia, luxuria, &c. . . . . quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* 39

Impudicitia ergo est quædam species libidinis, quæ versatur circa oscula, tactus, amplexus, & alios actus circumstantes actum venereum, & lascivum; quæ sunt præparatoria completæ, vel complendæ libidinis, puta vel pollutionis, vel copulæ carnalis.

Impudicitia oris, seu loquelæ vocatur *Turpiloquium*: Unde turpia loqui, vel canere, vel legere, vel scribere turpia delectationis venereæ gratia, seu cum delectatione circa ipsas res turpes, vel cum periculo consensus in 40

talem delectationem, vel in ipſum opus turpe, & inhoneſtum, utique eſt peccatum mortale, ſumens malitiam ſuam à fine mortaliter malo in genere luxuriæ. *Ita communiſſima DD. ſententia.* Si autem hujuſmodi turpia dicantur, narrentur, legantur, ſcribantur, vel canantur ex aliqua tantùm levitate curioſitate, aut etiam cum aliqua delectatione non libidinoſa, ut puta ex joco, recreatione, vel temporis, aut laboris fallendi gratia, erit peccatum veniale tantùm: ut ferè omnes DD. fatentur, & docent. Idem dices de Impudicitia auris, vel auditus.

41 *Impudicitia aſpectus*, ſeu oculorum vocatur aſpectus impudicus rerum turpium, vel provocantium ad libidinem: & eſt mortaliter illicitus; poteſtque fieri tripliciter, ex objecto videlicet, ex intentione, & ex periculo. Explico ſingula. *Ex objecto*; ſi objectum ex naturali turpitudine ſolet plurimos ad libidinem provocare, vel influere, ſeu ingerere libidinoſam commotionem illud intuentibus ex propoſito, & data opera, ut V. G. Seriò aſpicere virum, & fœminam actu coeuntes, vel animalia etiam, &c. vel pudenda membra perſonæ diverſi ſexus, vel perſonam adultam nudam alterius ſexus &c. *Ex intentione prava*; cùm quis videlicet ex impura voluntate venereæ delectationis captandæ, vel ex actuali affectu ad libidinem aſpicit aliquod objectum etiam de ſe non ita turpe, V. G. faciem, pectus, ubera fœminæ pulchræ &c. *Ex periculo præviſo:* ut cùm quis prædicta, vel alia ſimilia objecta turpia, ſeu minùs honeſta vult deliberatè intueri, prævidendo inde inſurrecturum periculum conſenſus in delectationem veneream; vel dum intuetur, ſentit inſurgere in ſe commotionem impuram, & adhuc ſequitur inſpicere &c. In prædictis caſibus eſt peccatum mortale.

42 Sed quid dicendum de ſcribentibus epiſtolas, vel libros turpes, de pingentibus picturas inhoneſtas, & de repræſentantibus comedias obſcœnas? ℞. Eos ſaltem ratione ſcandali activi, & dati peccare mortaliter: & vix unquam à proprio, & perſonali peccato luxuriæ, & complacentiæ venereæ in dictis rebus poſſe liberari: ut docent communiter DD. & experientia nimis probat: Et qui aſſiſtunt difficillimè liberari poſſunt à complacentia, & delectatione venerea.

Impudicitia major, & pejor reſidet in amplexibus, oſculis, & tactibus libidinoſis, & obſcœnis: quia iſti actus fortiùs ex vi ſua ad venerem provocant, & proximiùs ordinantur, vel accedunt ad libidinem, & faciliùs commovent ſpiritus animales, aut vitales inſervientes generationi, cauſantque delectationem ſenſibilem, & veneream; ideòque peccata mortalia graviora ſunt, quàm verba, & aſpectus impudici. *Nota tunc pro ſemper*, quòd hìc non loquimur de iſtis actibus, prout fiunt à Conjugibus legitimis ad copulam maritalem habendam. 43

Quare tangere deliberatè, & ſeriò partes inhoneſtas alterius perſonæ ſive ejuſdem ſexus, ſive diverſi ſexus, ſemper eſt peccatum mortale; etiamſi delectatio venerea per ſe directè non intendatur; gravius tamen peccatum eſt, ſi talis tactus impudicus fiat inter perſonas ejuſdem ſexus; quia ad gravius peccatum diſponit, nempè ad peccatum contra naturam. Dixi autem: *alterius perſonæ*, nam tangere ſe ipſum, etiam in partibus verendis ex ſola curioſitate, vel levitate (ſecluſa mala intentione, & periculo probabili ulterioris mali) culpam venialem non excedit; & ſi fiat ex aliqua cauſa rationabili, omni culpa vacabit, ut ſtatim dicam. 44

Tactus, & aſpectus, qui neceſſariò fiunt in membris etiam pudendis, ſive proprii, ſive alterius corporis, V. G. ad medendum, purgandum, ſecluſo omni affectu, & conſenſu turpi, utique ſunt liciti; non enim ſunt ex ſui natura impudici, neque ex prava intentione. Idem dices de confricatiotione à ſe facta ad ſedandum moleſtum pruritum; quia datur opera rei licitæ. 45

Amplexus, oſcula, & tactus etiam partium non turpium cum alia perſona, ſi fiant propter aliquam delectationem carnalem, ſeu veneream inde orien- 46

oriendam, & capiendam, sunt illicita, impudica, & libidinosa mortaliter; quia hujuscemodi delectatio non est nisi via naturalis, & medium ad causandam vel habendam pollutionem, vel copulam; quandoquidem ex hac delectatione sensuali, (quæ incipit ab osculo, vel amplexu, vel tactu alterius personæ ejusdem, vel diversi sexus) solent insurgere commotiones, alterationes, & inflammationes vehementes partium genitalium ex fomite concupiscentiæ naturæ nostræ corruptæ, quæ incitant, stimulant, & quasi naturaliter cogunt, ad explendam libidinem; & quis in tanto periculo voluntariè constitutus poterit liberari à consensu, & à mortali culpa? Nemo sanè; nam *Qui amat periculum, in illo peribit*. Eccl. 3. *Et unusquisque tentatur à concupiscentia sua, abstractus, & illectus*. Jac. 1. Idest, abstractus à bono, & illectus ad malum; quia concupiscentia carnis abstrahit hominem à bono honesto, & illicit ad malum inhonestum; ut experientia demonstrat. Quapropter meritò damnata fuit hæc propositio, tamquam scandalosa la 40. ab Alex. VII. quæ dicebat. *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

47 *Dices*. Propositio hæc damnata loquitur de *Osculo habito ob delectationem carnalem, & sensibilem*; inter personas utique solutas; At quid dicendum de osculis habitis ob solam delectationem sensibilem, non item carnalem; aut veneream? ℞. *I.* Oscula, quæ fiunt civilitatis, amicitiæ, & amoris honesti gratia, omni culpa vacant; quia honestatis virtutem non excedunt. Eadem omninò erit ratio de amplexibus, & complexibus, vel tactibus manuum; idque maximè inter consanguineos. Et delectatio illa, quam quisque sentit ex osculo, amplexu, & tactu honesto manuum est merè naturalis inevitabilis, quinimò est quædam voluptas honesta mentis, & cordis, sensitiva quidem, sed nequaquam sensualis; nisi malitia mutet affectum.

48 ℞. *II.* Oscula, &c. habita inter personas adultas, & liberas diversi sexus voluptatis sensibilis gratia, sunt semper peccata mortalia ob conjunctum periculum delectationis etiam venereæ, ac consensus turpis; nam experientia probat, sæpissimè, & plerumque non sisti in illa mera sensibili delectatione, sed, (ob innatam malitiam, & sympathiam masculi ad fœminam, & fœminæ ad masculum) oriri statim delectationem libidinosam, & quibusdam fragilioris complexionis accidere etiam pollutionem.

Quæro IX. *Daturne parvitas materiæ in re venerea excusans à mortali?*

49 ℞. *I.* Ante resolutionem hujus perdifficilis quæsiti, oportet distinguere, & benè intelligere terminos illius; Non enim potest esse quæstio inter Catholicos, an detur parvitas materiæ in re venerea quoad ipsam copulam illicitam, vel quoad pollutionem actualem, aut quoad tactus valdè impudicos; quia de hoc nemo sanæ mentis ambigere potest, quòd non datur; sed solùm esse potest, & de facto est, magna difficultas quoad delectationem libidinosam, & veneream internam, & externam in actibus non adeò impudicis, superiùs explicatis; unde clarior sensus quæsiti fieri potest his terminis: An in aliqua impudicitia cordis, oris, aspectus, tactus, osculi, amplexus facta causa delectationis venereæ captandæ, possit in praxi dari, vel admitti parvitas materiæ, ratione cujus parvitatis exercens deliberatè talem impudicitiam excusetur à culpa mortali, & solùm venialiter peccet? Sic intellectis terminis quæsiti,

50 ℞. *II.* Practicè loquendo, in re venerea non potest dari parvitas materiæ excusans à mortali culpa. Ita D. D. in fine citandi. Ratio est, quia omnis delectatio venerea est inchoatio pollutionis; atqui omnis talis inchoatio, cæteroquin sufficienter deliberata, & voluntaria, est peccatum mortale; ergo &c. Major propositio declaratur, & simul probatur. Nam *ex Galeno*, & aliis Physicis, habemus, delectationem libidinosam eam esse, quæ in carne consurgit ex motu humoris serosi,

qua-

qualis, est substantia seminis incalescentis per commotionem spirituum generationi subservientium, quæ commotio incitat ad pollutionem, vel copulam: cùm autem copula non sit licita inter eos, qui legitimo Matrimonio nondum sunt conjuncti, & pollutio voluntaria omnibus universim sit illicita, sequitur, nequaquam licitam esse hujusmodi delectationem veneream, quæ est initium, aut copulæ, aut pollutionis. Tum quia omnes concedunt, esse peccatum mortale deliberatè se ponere in periculo peccandi mortaliter; sed in quacumque delectatione venerea deliberatè admissa apertum est periculum incidendi in majorem, & semper in aliam majorem delectationem manifestè gravem, & mortalem, vel etiam sæpè in pollutionem consummatam; ergo qui deliberatè admittit parvam voluptatem veneream manifesto periculo se exponit peccandi mortaliter; ergo peccat lethaliter; nam *qui amat periculum in illo peribit; & qui tangit picem, inquinabitur ab ea.* Eccl. 3. & 13.

51 Non enim in hac materia tam lubrica, vel ignea potest homo præfigere sibi terminum determinatè levem, sicut potest in quibusdam aliis rebus; (V. G. in materia furti, mendacii, vindictæ, & similium, in quibus facile est ponere limites, dicendo: volo furari hanc tantùm rem parvam: volo dicere hoc mendacium jocosum: volo percutere pugno inimicum, & sic de similibus;) ratio est, quia propensio ad prædicta non solet rapere hominem ad alia majora, quàm quæ ipse deliberatè decernit; at in malo luxuriæ non sic evenit; quia vehemens propensio appetitus ad venerem rapit hominem ad ulteriores gradus delectationis usque ad summum.

52 Præterea, major, & minor delectatio venerea voluntariè quæsita, vel acceptata non variat speciem, vel malitiam impudicitiæ; ergo in qualibet, etiam parva salvatur tota ratio offensæ Dei, & naturæ. *Item* impossibile est, moraliter loquendo, distinguere practicè in hac re materiam levem à gravi; ergo non est assignabilis quantitas levis delectationis. Tum quia, qui practicè dubitat, an materia, in qua, vel circa quam attualiter operatur, sit graviter, vel leviter mala, & illicita, peccat mortaliter sic operando, sed sic est, quòd qui efficaciter intendit actum impudicum, & vult delectationem vetitam ex eo nascentem, practicè dubitat, an talis, & tanta delectatio sit gravis, vel levis materia. Ita, & copiosiùs docent Jo: Cardenas *in Crisi Theol. part. 2. tract. 5. disp. 45. cap. 8. & 9.* Mastrius *in moral. disp. 11. num. 144. & 145.* -- Tamburinus *in methodo Conf. lib. 2. cap. 7. §. 2. & in Decal. lib. 7. cap. 8. §. 1.* -- Sporer, *tom. 3. part. 4. cap. 3. num. 690.* -- Diana *coordinat. tom. 8. tract. 3. resol. 17. ad 20.* cum multis ab his citatis.

Quæro X. *An fœmina mortaliter peccet, quando advertit se ab aliquo libidinosè tangi, etiam in partibus honestis, & se non retrahit, vel non impedit contractum?*

℞. Si advertit talem contactum esse ex- 53
traordinarium, & contra consuetudinem honestarum personarum, utique peccat mortaliter; quia tunc cooperatur ad tactum impudicum, & nimis periculosum, atque incitantem ad rem veneream, quod est intrinsecè malum. Quando autem talis tactus est extrinsecè honestus juxta consuetudinem Patriæ, & personarum similium; tunc distinguendum est: vel iste actus fit in in aliorum præsentia, & in publico, vel fit in secreto, seu aliis non videntibus, vel non considerantibus. Si fiat in publico, fœmina non peccabit mortaliter; nam si tunc repelleret, vel se retraheret, utique ingereret animis adstantium, & evidentium suspicionem peccati alterius, & sic periculo exponeret famam proximi. -- Si autem fiat in secreto, peccabit mortaliter, non impediendo, si commodè potest; nam ex charitate unusquisque, quantum commodè potest, tenetur curare, ne proximus mortaliter peccet, maximè secum, vel causa, aut occasione sua. Idem dices de puero, vel alia persona sciente malitiam tangentis, osculantis, amplexantis. Ita Azorius, Lessius, & Bonacina, *de matrim. qu. 4. punct. 9. nu. 10.*

Quæ-

Quæro XI. *An in Confessione exprimenda sit qualitas personæ, cum qua quis habuit oscula, vel tactus impudicos?*

54 ℞. Quòd sic. Ratio patet: quia actus specificantur ab objectis, maximè in materia luxuriæ; & unus, idemque actus potest habere plures malitias ratione circumstantiarum. In proposito; sicut habere copulam V. G. cum consanguinea est peccatum specie distinctum ab aliis, ita etiam habere tactum, vel osculum impudicum (disjunctum à copula) cum eadem persona, erit peccatum distinctum specificè à cæteris; & vocabitur tactus impudicus incestuosus; & sic discurres de similibus casibus.

TRACTATUS XXIX.

DE PECCATIS LUXURIÆ contra naturam.

Quæro I. *Quot sunt species peccatorum carnalium contra naturam?*

1 *Respondeo*. Sunt tres, Bestialitas nempè, Sodomia, & Mollities. *Explico*. Peccatum carnale contra naturam est vitium inter cæteras hucusque explicatas luxuriæ species gravissimum; quia est actus extraordinariæ, & innaturalis libidinis, quo pervertitur ordo à natura præscriptus etiam ipsis jumentis, & ex quo nullo modo potest sequi generatio hominis, & conservatio speciei; nam dispergitur, & frustratur semen humanum vel extra omne vas susceptivum, ut fit in *Mollitie*; aut ipsum semen immittitur, & suscipitur in vase humano innaturali, & præpostero, ut accidit in *Sodomia*; aut in vase brutali, seu alicujus bruti, vel animalis, aut bestiæ, ut evenit in *Bestialitate*; & sic patet ratio distinguendi peccatum hoc in tres species prædictas.

De Bestialitate.

Quæro II. *Quid est Bestialitas?*

2 ℞. Est species luxuriæ innaturalis cum aliquo bruto commissa. Vel, est coitus habitus cum re animata non ejusdem speciei cum ipso homine. Hoc est peccatum gravissimum, horrendum scelus, de quo statutum fuit in Lege antiqua Levitici, cap. 20. *Qui cum jumento, vel pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidatur; Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficiatur cum eo.* — *Dices*, quomodo potest accidere hoc peccatum mulieris cum jumento? Dico quod per ly *jumentum* intelligitur quævis species animalium irrationalium adjuvantium, vel inservientium homini. *Jumentum* ab *adjuvo* venit; potest autem accidere, (ut de facto accidit) quòd mulier effrenata succumbat cani, ad hoc vitium edocto ab ipsa; sicut potest contingere, & (heu nimis!) de facto contingit, ut vir sodomiticè succumbat cani sic à se instructo. Si tibi, *Confessor tyro*, præsentetur hujusmodi casus, jube pœnitenti, ut priùs aliquo remedio venenoso, aut alio modo, interficiat canem sic imbutum, ne ampliùs sit ei occasio delinquendi. *Bestialitas* pœna mortis, & combustionis etiam in foro Civili punitur, teste Azorio, & Anacleto nostro.

Ad Bestialitatem reducitur coitus cum dæmone succubo, vel incubo; 3
quando scilicet dæmon assumit formam fictam hominis, maris, vel fœminæ, aut alicujus bestiæ, & concubat cum sagis, veneficis, & magis: ut docent Cajetanus, Filliucius, & alii DD. quia dæmones sunt diversæ speciei ab homine. At videtur esse peccatum hoc diversæ speciei; quia ultra malitiam luxuriæ

xuriæ innaturalis continet ſpecialem malitiam contra Religionis virtutem, ſocietatis videlicet, & commercii nefandiſſimi cum diabolo quod eſt quædam ſpecies ſuperſtitionis carnalis, quæ poteſt dici *Dœmonialitas*.

4 Quid diceres de hoc peccato, de quo ego fui interrogatus? Quidam amaſius, qui ardebat perditè concupiſcentia erga amaſiam ſuam infirmam, adfuit morti illius, ſpirata Anima, manſit ſolus amarè deflens amatam, & furore amoris impuri (quo nil eſt vehementius) agitatus habuit copulam cum ipſa defuncta; quamnam peccati ſpeciem commiſit? Ego dixi, prædictum amaſium feciſſe *peccatum innominatum contra naturam*, quod poteſt reduci ad fornicationem (cum addito) cadavericam. Neſcio, an benè reſpondi. Certè adhuc neſcio (quidquid aliqui dicant) aliter qualificare hoc delictum. Sed redeamus ad Beſtialitatem.

5 Omnes DD. dicunt, non eſſe neceſſarium explicare in Confeſſione ſpeciem animalis, cum quo peccavit homo; quia hæc differentia eſt tantùm materialis, & phyſica; non autem formalis, vel moralis; omnia enim bruta vel animalia conveniunt in hac una ſpecie morali, ſeu ratione formali, quòd non ſunt ejuſdem ſpeciei cum homine; & malitia propria Beſtialitatis conſiſtit in hoc, quòd in coitu non ſervatur eadem ſpecies, & natura.

6 Ubi *Beſtialitas* eſt caſus reſervatus, nec aliter declaratur in tabella, ſumenda eſt ſtrictè pro actu, vel coitu completo, nempè cum ſeminatione intùs, ſive in vaſe naturali, ſive innaturali beſtiæ. Quid ſi in ore, vel naſo belvæ quis ſe corrumpat? Caſus accidere poteſt, imò accidit; nec tamen in libris facilè invenitur. *Dicerem*, ſalvo meliori indicio, quòd non cadit in reſervationem; quia non eſt propriè Beſtialitas perfecta; eſt ergo actus brutalis, ſed non brutalitas, ſeu beſtialitas reſervata. Eſt brutalis actus, quia eſt fœdatio corporis humani cum animali bruto; Non eſt autem brutalitas reſervata, quia non eſt propriè, & ſtrictè coitus cum bruto; nam coitus iſte importat fœdationem corporis humani in vaſe bruti. Ly *fœdatio* ſignificat coinquinationem; & ly *corporis humani* idem eſt, ac partium genitalium, ſumendo partem pro toto, juxta illud Apoſtoli 1. Cor. 6. *Qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat*. Tum quia copula propriè capta importat completionem ſeminationis intra vas, ut cum aliis probat noſter P. Lupus *de caſ. reſ. p. 2. caſ. 10. n. 4.* ubi etiam dicit, quòd cùm reſervatio ſit ſtricti juris, non debet ampliari ad coitum imperfectum, vel impropriè captum.

Dices. Hominis cum bruto nullus 7 datur naturalis, & proprius coitus; ergo in quacumque parte corporis bruti contingat ſeminatio, erit ſemper coitus brutalis, & conſequenter brutalitas, & caſus reſervatus. ℞. Nego conſequentiam; quia proprietas coitus debet ſumi non ex parte bruti, ut patet; ſed ex parte hominis coeuntis; omnis autem coitus, propriè dictus, fit in vaſe apto ad ſemen recipiendum; igitur &c. *Inſtabis*. Si hoc eſſet verum, ſequeretur, eum, qui ſeminat in vaſe innaturali beſtiæ, non incidere in caſum reſervatum, & tamen fœdiùs peccat. ℞. Nego ſequelam; quia ſicut coitus ſodomiticus eſt ex parte agentis propriè coitus, nempè conjunctio duorum corporum in unum, ex qua naturaliter ſequitur fœdatio corporis, licèt ſit innaturalis ex parte paſſi, ita à ſimili de coitu cum animali bruto eſt dicendum in aliis autem partibus corporis ſive humani, ſive beſtialis ſe coinquinare, dicitur propriè mollities, non coitus, ut patet conſideranti; eſt tamen mollities qualificata, ut patet.

De Sodomia.

Quæro III. *Quid eſt nefandum peccatum Sodomiæ?*

℞. Eſt concubitus damnatiſſimus ad ſexum indebitum, ſcilicet maſculi cum maſculo, aut fœminæ cum fœmina, quo nec debitus ſexus, nec debitum vas copulæ naturalis ſervatur. -- Dicitur autem *Sodomia* à Sodoma civitate infamiſſima, ubi habitatores ſine verecundia exercebant hoc nefandum peccatum, atque in cœlum clamans, quo 8

Sodo-

Sodoma cum finitimis civitatibus, & regionibus cœlesti igne sulphureo conflagrarunt, ut habemus ex Sacra Scriptura, Genesis, cap. 19.

9 Dividitur autem Sodomia in perfectam, seu propriam, & in imperfectam, seu impropriam. *Sodomia propria* est, quæ superiùs definita est, *impropria* autem est ubi masculus cognoscit carnaliter fœminam præpostera venere, nempè in vase innaturali. In *prima* peccatur nedum contra vas, sed etiam contra sexum; & sic actus innaturalis est dupliciter. In *secunda* verò peccatur contra vas, sed non contra sexum, ideòque Graffius, & Lupus dicunt, quòd non Sodomia, sed peccatum non nominandum & contra naturam appellari potest iste concubitus masculi cum fœmina in vase stercorario, & Bonacina dicit, esse peccatum distinctæ speciei. Sunt tamen nonnulli Doctores aliter sentientes, nec admittentes hanc distinctionem Sodomiæ propriæ, & impropriæ: imò Legistæ, seu Canonistæ communiter tenent, hanc secundam esse propriè Sodomiam, Theologi verò communiter negant.

10 *Item Sodomia* utraque dividitur in Activam, & Passivam; Activa est ex parte agentis, Passiva autem est ex parte passi. Agentes propriè dicuntur *Sodomitæ*, Patientes verò impropriè sic appellantur; & in foro fori, & in foro poli mitiùs agitur contra patientes, quàm contra agentes. Hæc autem circumstantia *Agentis* explicanda est in Confessione; quia agens committit ordinariè pollutionem, quàm patiens, ut merè patiens, non committit: sicut etiam explicanda erit alia circumstantia, quando adfuit, nempè si agens, in agendo, manibus suis polluerit patientem; quia tunc est duplex malitia, imò actus duplex, ut patet. *Item* secundùm Theologos, quos sequi oportet in rebus moralibus, aperienda est circumstantia, vel differentia Sodomiæ propriæ, vel impropriæ, quia hæc differt specie ab illa: Et in imperfecta, & etiam in perfecta Sodomia, imò in solis tactibus impudicis debet explicari circumstantia personæ sibi conjunctæ cognatione naturali, vel spirituali. Ratio est, quia ob reverentiam propinquis, & sibi conjunctis debitam, ejusmodi peccatum ultra malitiam sodomiæ, & impudicitiæ, habet & malitiam Incestus; quia actus specificantur ab objecto. Quamvis enim non sit incestus propriè, & strictè captus, (quia non fit conjunctio, & seminatio in vase proprio, & naturali, ex qua sola contrahitur affinitas) nequit tamen negari malitia incestus; quia talis actus habet specialem deformitatem contra reverentiam prædictam; ut docent Tambur. & Bonacina.

Neque malitiam peccati Sodomiæ effugit, qui vel ex impotentia, vel data opera non seminat in vase; quia semper verificatur, quòd talis copula sit sodomitica, licèt incompleta, & quòd fiat ex affectu sodomiæ, sive ad indebitum sexum, sive ad indebitum vas; ergo verè est censendus sodomita, qui sic operatur; aliàs inter fœminam, & fœminam se se supergredientes, & commiscentes non daretur Sodomia; nam difficile videtur, quòd fœmina seminet in vase naturali alterius fœminæ, & multò difficiliùs in vase præpostero &c. & tamen utroque, vel alterutro modo fit Sodomia fœminarum. 11

Quomodo igitur dari potest Sodomia perfecta, seu completa inter fœminas? Omninò nescio, & abhorreo investigare: lege Bonacinam *de matrim.* q. 4. *pun.* 11. *n.* 5. Hoc unum dicam, (*quod superiùs n.* 10. *erat dicendum*, nempè Sodomiam posse habere alias malitias sibi conjunctas, V. G. malitiam Sacrilegii, si fiat cum Religioso professo, vel Clerico in Sacris: malitiam injustitiæ, quando fit cum violentia contra alium repugnantem: Adulterii malitiam, cùm fit cum conjugato; & sic de aliis. 12

Turpissimum, infame, nefandum, ac homine ingenuo indignissimum vitium Sodomiæ gravissimis pœnis punitur in utroque jure. De Jure Civili, & in Foro Sæculari hujus sceleris Rei igne concremantur. Ex Jure autem Canonico pœna Sodomitarum est, ut Laici excommunicentur, Ecclesiastici verò Beneficiis omnibus priventur, & 13

depo-

deponantur; imò hodie, seu his temporibus ex Constitutione Pii Quinti edita anno 1568., quæ incipit, *Horrendum illud scelus*: Ecclesiastici tam dirum nefas exercentes omni Privilegio, omniq; Beneficio, dignitate, & officio Ecclesiastico privantur authoritate ejusdem Constitutionis, ita ut per Judicem Ecclesiasticum degradati Potestati sæculari statim tradantur, Engel *libr.* 5. *tit.* 16. §. 4. *num.* 27. – Anacletus *tract.* 9. *dist.* 4. *quæst.* 6. *numer.* 62. Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 19. -- Bonacina, *cit. qu.* 4. *pun.* 11. *num.* 2. *cum multis ab his citatis.*

De atrocitate Sodomiæ.

14 Quoniam in omnibus, quos potui legere, libris vidi diversas causas atrocitatis, & enormitatis hujus delicti, & Confessarius quisque esse debet valdè sollicitus in extirpando hoc vitio, ideòque indiget diversis motivis ad persuadendum, corrigendum, & docendum, pro qualitate personæ, pœnitentem, ut abstineat, & abhorreat nefandum crimen; volo hìc breviter transcribere aliquas causas gravitatis hujus horrendi sceleris. *Prima causa est*: quia est Apostasia à natura; tres enim sunt species Apostasiæ, videlicet Apostasia *à Deo*, *à Natura*, *&* *à Principe*; prima appellatur crimen hæresis, tertia læsæ Majestatis; at secunda est crimen Sodomiticum; ideòque omnes ferè Episcopi sibi tale crimen reservant.

15 *Secunda causa*; quia propter hoc peccatum Deus punit etiam innocentes. Hoc patet primò ex S. Scriptura, Genes. 19. ubi legitur, non solùm Civitatem Sodomæ, (ubi habitabant pessimi viri Sodomitæ, etiam erant multi innocentes, saltem parvuli eorum filii) sed etiam alias quatuor Civitates, & omnes circumstantes regiones, universos earum habitatores, & cuncta terræ (ibi pulcherrimæ) virentia, igne, & sulphure de cœlo cadentibus consumpta, & redacta fuisse in cinerem; secundò ex text. *in cap. Ecclesia*, §. *his ita*, 1. *quæst* 4. ubi septem notantur causæ, ob quas quis punitur ob crimina aliorum, quarum una est ista: *propter crimen Sodomiæ*; nam propter enormitatem delicti pœna extenditur ad non peccantes, qui licèt puniantur temporaliter sine culpa, non ponuntur tamen sine causa; saltem hac de causa, nefiant imitatores malorum ob malum exemplum.

Tertia causa; quia Sodomitæ pejores sunt animalibus brutis, quæ numquam innaturaliter coeunt: imò pejores sunt diabolis, nam numquam legitur, diabolum quemquam fuisse succubum sub specie viri sodomitæ; ut testatur Hugo Cad. *in expositione epist. ad Rom. cap.* 1. -- *Quarta causa*; quia gravius est coire cum masculo, quàm cum propria matre; ut habetur *cap. adulterii* 32. *qu.* 7. *Quinta*; quia sodomitæ sunt infames omni jure; *tex. in l. cum vir. C. de adult. cap. infames*, 3. *qu.* 7. -- *Sexta*; quia propter hoc vitium Deus accelerabit diem judicii, & finem mundi. D. Antoninus, 2. *p. tit.* 5. *c.* 4. §. 2. Et Deus tanto tempore distulit assumere carnem humanam: & nocte ejus Sanctissimæ Nativitatis omnes homines Sodomitas subitanea morte interfecit. D. Bonav. *in serm. de natali*. -- *Septima*; quia hoc peccatum per antonomasiam vocatur *Nefandum*; eo quia ipsum nominare quasi non licet ob ejus turpissimam fœditatem, & os dicentis, & aures audientis offendit, & cùm Leges de eo loquuntur illud impropriè circumscribunt, dicendo, *Cùm vir nubit in fœminam*, Leg. cùm vir. Unde Jacobus Galiardus *in tract. de delictis lib.* 2. *n.* 27. dicit: Quando sumus in magnis delictis, prout in hoc crimine nefando, Reges, & Principes terræ pati non debent, illud impunè abire, & serpere. *Octava*; quia Gentiles Philosophi scripserunt contra hoc vitium, ut Plato *in l.* 8. *de legibus*; ubi dicit: Abstinendum à maribus jubeo; nam qui istis utuntur, genus humanum dedita opera perdunt. *Nona*: quia exercentes hoc nefas filii diffidentiæ in reprobum sensum delapsi appellantur; quasi de eorum salute desperandum sit, Glos. *in cap. Clerici, tit. de axcess. præl.* -- *Decima*; quia Deus ubi regnat hoc flagitium solet immittere

mittere pestes, gradines, & terremotus magnos, & sic urbes, & loca istorum nefandorum destruit. Majol. *de irregul. l.* 5. *capit.* 43. -- Silvest. *V. luxuria, qu.* 7. -- Homobon. *caf. ref. p.* 2. *fect.* 5. Lugus, *part.* 2. *caf.* 10. §. 3. Graffius *caf. ref. leg.* 1. *capitul.* 11. *à num.* 12.

16 *Sed quid de Refervatione* facta hoc uno termino: *Sodomia*? Dico, quòd strictè est accipiendum hoc vocabulum; ideòque intelligitur reservata sola Sodomia vera, propria, & completa, nempè coitus masculi cum masculo, ubi interveniat seminatio intùs, &c. Item ex parte solius Agentis; & quòd non sit impuber, idest, quòd jam quartumdecimum annum impleverit; nam impuberes, ut plurimùm non habent verum semen, & sic coire propriè non possunt, idest, nequeunt generare. Quod etiam verificabitur à fortiori de Incestu, quando Incestus est reservatus &c. Ut cum multis D.D. probat Lupus *p.* 1. *dist.* 4. *difficul.* 2. *& part.* 2. *caf.* 10. §. 3. *&* 4. Et hæc sufficiant pro hac turpissima materia.

At restat alia de mollitie, seu pollutione; agemus de hac fusiùs, tamquam de re heu nimis usitata, & difficilis emendationis. Volo tamen hìc notare duas propositiones damnatas ad hanc materiam spectantes: videlicèt.

Num. 24. *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ; ideòque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem*. Damnata fuit ab Alexandro Septimo.

Nu. 49. *Mollities jure naturæ prohibita non est; Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali*. Damnata fuit ab Innocentio Undecimo.

De Mollitia.

Quæro IV. *Quid est Mollitia, seu Mollities*?

17 ℞. Est pollutio voluntaria sine coitu, seu conjunctione corporum. *Vel*. Est peccatum contra naturam, quo voluntaria pollutio in se, vel in alio homine quæritur, & procuratur extra concubitum, causa captandæ, & explendæ venereæ delectationis. -- Et est peccatum mortale contra legem naturalem, & Divinam positivam. *Quòd sit contra Legem Naturæ*, probatur. Natura ordinavit effusionem voluntariam seminis solummodò, & præcisè ad generationem habendam, quæ nequit omninò contingere nisi seminando in vase naturali debito, & apto, mediante coitu, vel concubitu maris cum fœmina; ergo mollities erit actus venereus contra Naturam. Præterea, Fornicatio simplex est jure naturæ vetita, & intrinsecè mala, & contra bonum prolis, & contra rectam rationem, ut vidimus; Ergo multò magis mollities, qua prorsùs prodigitur semen, impeditur generatio, & frustratur finis à natura intentus in actu venereo. Tum quia: si aliqua esset excogitabilis causa, qua posita, mollities evaderet licita, tunc impediretur usus conjugii, tam necessarius pro conservatione humani generis; quandoquidem homines, præfixa sibi causa alicujus necessitatis, sola pollutione contenti forent, nec matrimoniis (plerumque tam molestis ex aliis causis, vel effectibus annexis) vacare vellent; sed hoc est maximum malum, & quidem intrinsecè perversum; ergo.

Quòd autem mollities sit mortale 18
peccatum contra Legem Divinam positivam, probatur. In Genesi, *c.* 38. habemus quòd *Onan sciens non sibi nasci filios, introjens ad uxorem fratris sui*) jam defuncti) *semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, quòd rem detestabilem faceret*. In hoc facto *Onan* non peccaverat accedendo ad illam mulierem; quia ex lege antiqua tenebatur, vel ei permittebatur suscitare semen fratris defuncti sine filiis, solùm ergo peccaverat fundendo semen extra vas. Et D. Paulus 1. ad Corinthios cap. 6. dicit. *Nolite errare: neque Molles Regnum Dei possidebunt*. Per ly *molles* omnes D. D. intelligunt mollitiem committentes. Et ad Galatas c. 5. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt Immunditia fornicatio, &c. qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur*. Per *Immunditiam* omnes intelligunt pollutionem,

Quæ-

Quæro V. *Quotuplex est Pollutio?*

19 ℞. *Ex parte actus* dividitur in *perfectam*, qua integra fit effusio seminis apti ad generationem, & in *imperfectam*, qua fit effusio inepti seminis, ut evenit impuberibus, & senibus se polluentibus. Utraque dividitur in inchoatam pollutionem, & in consummatam. *Inchoata pollutio* est ipsa alteratio, & titillatio partium verendarum, in qua formaliter consistit delectatio venerea. *Consummata* verò est, quando semen effunditur, & libido expletur.

20 *Ex parte voluntatis* Pollutio dividitur in voluntariam, & in involuntariam. *Voluntaria* subdividitur in voluntariam *directè*, & in se intentam, vel procuratam, & in voluntariam *indirectè*, & in sua causa tantùm posita, vel non ablata. *Involuntaria* verò est, quæ præter, vel contra omnem voluntatem hominis sequitur naturaliter ex aliis causis intrinsecis, vel extrinsecis; præsertim in somno.

21 *Pollutio voluntaria* item dividitur in simplicem, & in qualificatam. *Simplex* dicitur, quæ nullam aliam habet adjunctam malitiam ex parte personæ, vel objecti, &c. præter malitiam ejus propriam. *Qualificata* verò dicitur illa, quæ habet annexam aliam malitiam, vel ex parte objecti cogitati, vel ex parte personæ pollutæ, vel ex parte complicis, seu cooperantis ad illam, vel ex parte instrumenti adhibiti &c. *De omnibus, & singulis discurrendum erit.*

Quæro VI. *Quomodo contingere potest pollutio voluntaria qualificata ex parte objecti cogitati?*

22 ℞. Quando quis (sive masculus, sive fœmina) se corrumpit, vel polluit, & in tali immundo actu imaginatur sibi aliquod objectum, seu aliquam personam, cum qua desiderat coire, vel circa quam morosè delectatur; tunc habetur qualificata pollutio, seu mollitia ex parte objecti. Et in eo casu, quando vult confiteri, tenetur explicare speciem illius objecti, vel personæ imaginatæ; quia actus ille induit malitiam illius, V. G. in ratione, aut malitia fornicationis, vel adulterii, vel incestus, vel sacrilegii, vel stupri, vel sodomiæ pro qualitate objecti.

Quid, si se corrumpens, vel polluens cogitasset de fœmina in confuso? 23
℞. Tunc contraxisset malitiam simplicis fornicationis; nam ad minus fœminam in genere sibi imaginatus est; ergo saltem solutam aliquam. — Sed quid, si cogitasset de aliqua pulchra statua, vel pictura? ℞. Tunc induit malitiam personæ repræsentatæ per illam picturam, vel statuam; nam imago signat vivum originale. V. Sanchez, *in decal. lib.* 1. *c.* 2. *n.* 11. Filliuc. Trull. Bonac.

Quæro VII. *Quomodo qualificatur pollutio ex parte personæ pollutæ?*

℞. Qui semetipsum polluit debet explicare (nisi aliàs notus sit Confessario suum) statum; quia conditio personæ quandoque variat malitiam peccati; si est liber, si Matrimonio ligatus, si Religiosus, si Clericus in Sacris; & sic de cæteris. *Item* si quis suis manibus polluat alteram personam, debet explicare & suum, & illius personæ statum; quia diversa potest contingere malitia in tali actu, ultra malitiam propriam mollitiei, & scandali juxta qualitatem personarum. 24

Quæro VIII. *Quomodo potest qualificari pollutio ex parte cooperantis, vel complicis?*

℞. Qui se tactibus alterius personæ polluit, vel pollui voluntariè permittit, omninò in Confessione explicare obligatur, tam ratione proprii peccati per se, quàm ratione peccati alieni, cui cooperatur. Ratione proprii delicti per se patet, quia de facto voluntariè polluitur. Ratione autem peccati alieni, patet etiam; quia cooperatur peccato concupiscentiæ illius personæ, & induit malitiam ipsius; ergo tenetur declarare statum proprium, & illius personæ. 25

Quid dicendum de eo, qui se polluit tangendo puerum, vel puellam doli, seu malitiæ incapacem, aut cum fœmina, vel masculo dormiente?

℞. Adhuc tenetur confiteri speciem illius objecti, cum quo se polluit; non quidem ratione peccati alieni, ut manifestum est; nam supponitur objectum inca- 26

incapax peccati; sed ratione peccati proprii per se specificati à tali objecto; quia pollutiones habitæ per tactus impudicos pueri, puellæ, fœminæ adultæ, masculi adulti, bruti animalis, &c. reverà differunt specie, tum ratione affectus, tum ratione ordinationis ad diversa specifica objecta. *Confirmatur.* Si enim quis haberet copulam cum prædictis objectis, nonne committeret stuprum cum puella, fornicationem cum fœmina soluta, sodomiam cum masculo, bestialitatem cum bruto? Utique; ergo & tactus, & pollutio cum eisdem imbibunt eamdem malitiam, non utique perfectam, sed imperfectam; sufficientem tamen ad specificandum actum illum turpem.

Quæro IX. *Quomodo potest qualificari pollutio ex parte instrumenti adhibiti?*

27 ℞. Pensatis pensandis, hæc qualificatio reducitur ad malitiam objecti, cum quo quis se polluit; & si instrumentum sit quid inanimatum, non facit per se mutationem speciei, nisi per accidens ratione imaginationis alicujus rei turpis repræsentatæ in tali instrumento materiali. Erubesco hìc declarare quoddam instrumentum, quo utebatur quædam fœmina viros appetente ad se polluendum. Lege Dianam, Tamburinum, Sporerium, *& alios libros citatos, si vis hoc, & alia scire.*

Quæro X. *Pollutio indirectè voluntaria quomodo debet intelligi?*

28 ℞. *I.* Cum quis minimè quidem directè vult, nec intendit per se pollutionem, tamen aliquam actionem exercet, unde prævidet orituram, vel advertit jam oriri ipsam pollutionem; sicque volendo causam censetur indirectè, & consequenter etiam velle, vel saltem voluntariè permittere, illius effectum. Et ita pollutio sequens dicitur voluntaria *indirectè, & in causa.*

29 ℞. *II.* Causæ autem hujus miseriæ aliæ sunt, quæ *per se, & notabiliter influunt* in ipsam pollutionem, ut V. G. vehemens cogitatio de rebus turpibus; aliæ sunt, quæ *per accidens, & leviter tantùm* influunt in ipsam; ex quibus scilicet nec semper, nec frequenter sequitur pollutio, ut V. G. cibus, & potus etiam superfluus: hic enim per se quidem influit in nutritione, & consequenter etiam in augmentum seminis; attamen per accidens tantùm, & non frequenter causat pollutionem; nam hæc ex aliis solet contingere causis. -- Item Actiones quædam solent causare indirectè pollutionem, quæ sunt in duplici differentia; aliæ enim sunt actiones *de se licitæ*, & utiles; ut V. G. Studere tali materiæ, audire Confessiones talium peccatorum, vel personarum, equitare, texere, &c. Aliæ autem sunt *de se illicitæ;* & hæ dupliciter; *Vel* enim sunt illicitæ *extra genus luxuriæ*, ut V. G. nimiùm bibere, manducare calidos, & pretiosos cibos, ingurgitare, vorare, se inebiare &c. *Vel* sunt illicitæ actiones in *ipso genere luxuriæ*, ut V. G. cogitationes voluntariæ turpes, aspectus, tactus impudici &c. Ex quibus omnibus videndum est, quomodo sit peccatum grave, vel leve ipsa pollutio, quæ inde sequitur.

℞. *III.* Quando actio, ex qua prævidetur secutura pollutio, est illicita in genere luxuriæ, atque ideò notabiliter, & ex natura sua influens in pollutionem, pollutio inde sequens erit mortalis culpa. Ratio est, quia censetur tunc indirectè volita in tali causa adeò efficaci, & proxima; qui enim vult causam alicujus mali, censetur velle ipsum malum, tanquam effectum naturaliter, vel moraliter consequentem. Tum quia, pollutio indirectè tantùm voluntaria tantum est peccatum, quantum est peccatum ipsa causa posita in genere luxuriæ; sed sic est, quod omnis actio deliberata in genere luxuriæ, & in re venerea, atque impudica, est peccatum mortale; ergo & pollutio inde sequens &c. Tum quia, omnis causa illicita, quæ naturaliter, & notabiliter influit in pollutionem, solet regulariter causare ipsam, vel saltem ejus periculum probabile; atqui mortalis culpa est causare sic pollutionem, vel ejus periculum; ergo pollutio ipsa, vel ejus periculum mortalem involvet malitiam. 30

Neque valet dicere, pollutionem in tali casu non esse expressè intentam, 31

aut

aut volitam, sed tantùm talem actionem illicitam in gener. luxuriæ, puta osculum, tactum, aspectum impudicum, & similia; Non valet, inquam. quia *expliciti, & impliciti eadem est vis, & ratio in moralibus:* & perinde est, sive effectus malus procedat ex intentione operantis (hoc est directè, seu explicitè,) sive ex natura operis voluntariè, & pro libito exerciti (hoc est implicitè, & indirectè) ipse effectus sequatur. Sicuti enim qui multum vini generosi bibit; ex quo scit, vel prævidit, sequi ebrietatem, is implicitè, & indirectè censetur velle ebrius fieri, licèt explicitè, & directè id minimè intendat, imò etiamsi positivè nollet inebriari; ita sanè qui actum impudicum exercet, ex quo prævidet, vel advertit, pollutionem naturaliter, vel ejus periculum secuturum, implicitè, & indirectè convincitur velle ipsam pollutionem; quamvis eam in se directè, & explicitè minimè vellet, nec intenderet.

32 *Hinc deduces*, omnes, & singulos actus impudicitiæ, si ex illis prævideatur pollutio, esse illicitos, & peccaminosos dupliciter; primò ratione sui proprii constitutivi, seu ratione propriæ malitiæ specificæ: secundò ratione pollutionis prævisæ in ipsis, tamquam in causa; quapropter hæc circumstantia *prævisæ pollutionis* erit explicanda in Confessione.

33 ℞. *IV*. Quando actio illa, ex qua prævidetur, (minimè verò intenditur) secutura pollutio, est de se quidem illicita, sed extra genus peccati luxuriæ, & impudicitiæ; estque causa tantùm remota, neque ex natura sua ordinata ad rem veneream, neque notabiliter influens in immunditiam pollutionis, tunc pollutio inde sequens (merè per accidens) non erit ut plurimùm, nisi culpa venialis; quia tunc talis actio, licèt aliunde peccaminosa, non nisi leviter potest esse causa pollutionis; atqui causa leviter tantùm influens in pollutionem non videtur excedere (communi Doctorum judicio) peccatum veniale; ergo &c. Quòd autem sit culpa venialis in tali causa, patet, eò quia aliquam deformitatem, vel deordinationem continet, ut illicita causa est pollutionis secutæ. Exemplificant hunc casum DD. de illo, qui ex mera gula, nimio potu, vel cibo se ingurgitat; & de eo, qui ex ingluvie sola vorat cibos, vel potus calidos; & de illo, qui se inebriat. Primum, & secundum exemplum potest admitti; at tertium mihi non placet; quia dicit Apostolus Ephes. 5. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*; cùm ergo luxuria sit in vino usque ad ebrietatem potato, tamquam in causa, sequitur, quòd ebrietas sit quasi causa naturalis immunditiæ, seu pollutionis.

℞. *V*. Quotiescumque causa, vel 34
actio posita (ex qua prævidetur, sed nullatenùs intenditur ipsa pollutio secutura) est de se honesta, & licita, vel adest aliqua rationabilis causa necessitatis, utilitatis, commoditatis, &c. exercendi, vel continuandi talem actionem; tunc etiamsi sequatur pollutio, regulariter loquendo, nullum erit peccatum. Ita secundùm omnes, quos potui videre, Auctores Classicos. Ratio fundamentalis est multiplex. *I.* Quia, sicuti vidimus, pollutio in causa tantum est peccatum, quantum ipsa causa; ergo ubi causa omni peccato caret, illa pollutio immunis erit ab omni culpa. *II.* Quia homo jus habet ad operandum opus de se licitum, & non prohibitum; sed quoties quis jus tale habet, non debet impediri, nec retardari à suis operibus ex eo, quòd per accidens, & præter ejus intentionem sequatur effectus, quem per se intendere non licet, nec intenditur ab operante, qualis est pollutio, quæ tunc dicitur potiùs permissa, quàm volita. *III.* Quia major est utilitas, quæ intenditur, vel speratur ab operibus licitis, & honestis, & quandoque necessariis, quàm sit incommodum pollutionis permissæ, quæ vel exiguum, vel nullum damnum Spirituale affert operantis. *IV*. Quia non imputatur ad peccatum id, quod per accidens sequitur, quodque non facilè potest impediri ab eo, qui sic agendo utitur jure suo; sed pollutio non facilè potest impediri, nam quandoque nulla

data causa extrinseca, solet accidere nobis nolentibus. *V.* Quia si homo teneretur impedire omnes pollutiones, etiam involuntarias, daretur locus perpetuis scrupulis, & nimiis timoribus, & anxietatibus animi, quod onus gravissimum foret, & intollerabile; cùm enim sint innumeræ actiones, alioquin licitæ, vel ex se non malæ, ex quibus possunt, vel solent provenire pollutiones, non posset unquam homo liberè operari. *VI.* Quia valdè tenuis est obligatio vitandi pollutionem in causis per se, & proximè ad ipsam non ordinatis, & consequenter non notabiliter in illam influentibus, (ut fusè ostendunt Thom. Sanchez, *lib. 9. de Matrimon. disput.* 45. Diana, Tamburinus, Laymann, Sporer, *Tom.* 3. *par.* 4. *cap.* 3. *sect.* 5. & plures alii DD. apud eos;) atque actiones per se licitæ, & quandoque necessariæ non possunt nisi leviter influere in pollutionem; iste autem levis influxus non potest impedire hominem à suis licitis, honestis, & necessariis operibus.

35 *Ex his rationibus* poterunt deduci, & resolvi innumeri casus particulares, quos me piget exemplificare. Dicam solùm, quòd omnia dicta de ipsa pollutione indirectè tantùm intenta in sua causa; & de causis diminuentibus, & excusantibus, pariformiter, & à fortiori intelligenda sunt de pollutione inchoata tantùm, de commotione libidinosa, seu venerea, vel de motibus sensualitatis.

Quæro II. *Quid de pollutione involuntaria judicandum est?*

36 ℞. Pollutio involuntaria simpliciter dicitur, quæ fit, vel accidit præter omnem directam, & indirectam voluntatem; adeòque neque in se, neque in aliqua sua causa est volita; sed sequitur ex aliis causis, vel *intrinsecis* (ut ex superfluitate seminis, vel debilitate naturæ, vel ex complexione particulari sic inclinata, vel ex morbo aliquo, vel ex somniis &c.) vel *extrinsecis* causis, ut ex fatigatione corporis, vel tentationibus, & illusionibus, & dæmonum, vel ex violentia tibi facta ab alio &c. Et hæc de se sine dubio non potest esse peccatum; quia nihil est peccatum, nisi sit voluntarium: *& non nocet sensus, ubi non est consensus.* Omnes DD.

Quæro XII. *Quid, si quis desideraret inefficaci affectu pollutionem naturalem, vel naturali cursu venturam?* 37

℞. Oportet distinguere. Desiderium tuum potest referri vel ad finem aliquem honestum, vel ad inhonestum; V. G. Potes desiderare pollutionem ob delectationem illius impuritatis: & tunc est peccatum mortale; quia hoc est consentire directè in malitiam, & turpitudinem illius immunditiæ. *Vel* potes eam desiderare ob sanitatem, vel ob naturalem exonerationem naturæ, vel ad sedandam, aut minuendam tentationem carnalem; & tunc non est grave peccatum; quia finis est honestus quamvis imperfectus. Et quod dixi de desiderio antecedente, dicendum de gaudio subsequente pollutionem naturalem. Ita Busembaus, *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 4. Anacletus, *tractat.* 9. *dist.* 4. *quæst.* 5. *numer.* 55. Bonacina *de matrim. qu.* 4. *punct.* 10. *num.* 14. & alii DD.

De Pollutione nocturna, vel in somnis contingente.

Quæro XIII. *Quid sentiendum de pollutione nocturna, vel in somnis contingente?*

℞. *I.* Pollutio in somnis potest diversimodè considerari: *Primò*, ut antecedenter directè volita, intenta, & efficaciter procurata; idque tripliciter potest contingere. I. Cùm quis efficaciter desiderat, ut pollutio in somnis sibi eveniat ad experiendam ejus delectationem, ita ut tale desiderium vehemens sit causa efficax illius. II. Cùm quis evigilans ponit causam illius, ut sequatur in somnis, V. G. imaginando turpia, vel tali situ accubando in lecto, vel quid simile malitiosè agendo. III. Cùm quis ad eum finem, ut sequatur, non amovet causam notabiliter influentem in ipsam pollutionem, ut V. G. non se elongando, aut separando à socio malo, cum quo dormit, vel non retrahendo contactum manuum à parti- 38

à partibus pudendis &c. ubi opportuno tempore utrumque, vel alterutrum impedire potest. In his casibus pollutio est mortalis, non pro tempore, quo ipse dormit: nam tunc est incapax peccandi; sed pro illo instanti, quo voluntariè posuit, vel non amovit causam efficacem secuturæ pollutionis prævisæ; tunc enim ejus pollutio fuit directè vel indirectè, saltem in causa volita, intenta, & procurata, quod est mortale secundùm omnes meos D.D.

39 ℞. *II. Secundò*: Potest considerari pollutio in somnis, ut antecedenter indirectè tantùm volita in causa posita; & tunc dicendum, quòd tantùm erit peccatum ipsa pollutio, quantum fuit ipsa causa posita juxta omnia dicta superiùs, *nu.* 28. *& sequentibus*. Est eadem enim, imò aliquantulum minor, ratio de pollutione indirectè voluntaria in somno eveniente, quàm de ipsa accidente in vigilia, hìc enim adesse solet periculum consensus; in somno autem non potest esse tale periculum, ut patet, quia dormiens non est capax, vel compos rationis, & libertatis.

40 ℞. *III.* Potest *tertiò* considerari pollutio (jam secuta in somnis sine causa directè, vel indirectè posita) post somnum voluntaria, seu complacita; & tunc si complacentia feratur in delectationem habitam, vel jam perceptam, erit mortalis culpa; quia objectum illud est mortaliter turpe, & illicitum, circa quod delectaris, de quo gaudes, & in quo complaces tibi. Si verò complacentia referatur ad aliquem effectum, aut finem honestum, tunc grave non erit peccatum, ut dictum fuit suprà nu. 37. -- Hæc tamen complacentia, quando est deliberata, non caret periculo, (ut notat cum Lessio, & Laymanno Busembaus); & noster Anacletus addit, hujusmodi complacentiam simplicem indicare imperfectum Castitatis affectum; nam homo perfectus maximè abhorret ab omni carnis impuritate, quamvis naturaliter eveniente, ob timorem etiam consentiendi in carnalem delectationem illicitam.

41 ℞. *IV.* Potest *quartò* considerari pollutio, ut in somnis incœpta, sed in vigilia postea completa. Sæpè enim contingit iste casus; ideòque Confessarius novellus debet fundatissimè illum resolvere his regulis. I. Secluso consensu deliberato in illam pollutionem, poterit licitè, se negativè habere, permittendo decisionem, & effluxionem materiæ seminalis, quam continere, & reprimere non tenetur; & regulariter vix posset, si vellet cohibere cursum naturæ impetuosum; sufficit ergo non complacere de ea, secundùm portionem, vel partem superiorem rationis deliberatæ. II. Inter somnum, & vigiliam, in modico illo temporis spatio, quo homo evigilat, vel evigilare incipit, plerumque non adest deliberatio sufficiens ad perfectum usum rationis; est enim quasi semidormiens; & consequenter etiamsi complaceret de illo, vel in illo actu, non peccaret mortaliter, ob imperfectam advertentiam malitiæ &c. III. Pollutio magis secundùm ejus principium, quàm secundùm finem judicanda est periculosa, igitur si incœpit involuntariè in somno, continuatio, & finis illius, velut effectus naturalis; simpliciter erit involuntarius; nam illa seminatio est actus, vel effectus naturæ jam corruptæ absque voluntate libera &c. IV. Delectatio illa libidinosa, quæ experitur in pollutione, mentem humanam excessivo modo obfuscat, & obruit; ita ut hominem reddat quasi similem bestiis; ergo difficile est tunc discernere malitiam moralem, & contrahere culpam mortalem; nam homo partim ex somni reliquiis, partim ex delectatione brutali, quam sentit, sui perfectè compos esse non valet; ergo &c. Vid. Sporer, *tract.* 3. *p.* 4. *cap.* 3. *sect.* 5. §. 7. Tambur. *decal, lib.* 7. *cap.* 7. §. 2. Bonacinam, *de Matrim. quæst.* 4. *punct.* 10 *num.* 4.

Quæro XIV. *Quid, si homo inter somnum, & vigiliam, nondùm perfectè vigilans mollitiam perpetraret, aut pollutioni positivè cooperaretur?*

℞. Supposito, quòd talis mollitia, 42
aut pollutio non sit volita ante somnum nec directè, nec indirectè; & quòd nulla antecedenter posita sit causa efficax talis

talis immunditiæ: & quòd homo sit aliàs timoratæ conscientiæ, qui dum est sui compos, & perfectè expergefactus non sit deditus venereis delectationibus, vel impudicis tactibus, quinimò odio habeat omne peccatum mortale deliberatum; dico, quòd non peccat mortaliter. Ratio fundamentalis est; quia talis cooperatio caret perfecta advertentia malitiæ, quæ necessaria est in omni peccato mortali, & præcipuè in hac materia, ubi natura nostra ex peccato originali vitiata valdè proclivis est; atqui ubi non adest perfecta advertentia malitiæ, nequit esse perfectus consensus voluntatis nostræ; ergo talis cooperatio non est omninò libera, nec voluntaria simpliciter, & perfectè: & consequenter nequit esse mortaliter peccaminosa.

43 Probo majorem propositionem, nempè, *quòd talis cooperatio careat perfecta advertentia malitiæ*; quia Casus supponit, hominem illum nondum esse perfectè vigilantem; ergo est tantummodò semidormiens; atqui in semidormiente nequit dari nisi semiplena advertentia malitiæ objecti, (sicut cum communi Theologorum doctrina probat Mastrius, *moral. disp.* 15. *à n.* 10.) quia semidormiens leviter tantùm poquia semidormiens leviter tantùm potest discurrere, & reflectere, & advertere; ut patet experientia; igitur &c.

44 *Quòd verò in hac materia præcipuè requiratur plena, vel perfecta advertentia malitiæ:* patet; quia, (ut probat Bonacina, *de matrim. qu.* 4. *pun.* 7. & *punct.* 10. *à num.* 4.) motus sensualitatis sunt valdè connaturales ex infirmitate naturæ, quæ hominem multum excusat; unde requiritur majus voluntarium in ipsis, ad hoc, ut imputentur ad culpam mortalem, quàm in aliis materiis; ergo & major advertentia requiretur &c. Semidormiens autem non habet plenum judicium, neque perfectam advertentiam malitiæ illorum actuum turpium; ergo &c.

45 *Confirmatur:* Semidormientes ex libidinosis motibus sensualitatis, & proximæ pollutionis stimulis agitati perturbatum habent intellectum, & rationem, quæ perturbatio impedit perfectum usum, & dominium rationis; unde sequitur, ut objectum illud turpe, & delectabile ostendatur voluntati cum determinatione ad id solùm, ad quod passio, vel natura inclinat: vel nullis exhibitis rationibus in utramque partem (honesti scilicet, & inhonesti: *honesti*, si resistatur passioni: *inhonesti*, si assentiatur passioni libidinosæ,) vel solùm exhibitis illis rationibus, aut motivis, quæ in eam tendunt partem, ad quam natura tendit; sicque in tali casu voluntas non agit liberè, sed tantùm naturaliter secundùm affectionem commodi, seu delectabilitatis objecti, sectando nempè appetitum sensitivum, cui nata est condelectari; ideòque non peccat, saltem mortaliter, quia non agit ut libera, sed quasi ut tracta naturaliter. V. Laymann, *lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 5. *&c.* — Poterat casus iste sufficienter deduci, & resolvi ex regulis jam nuperrimè traditis, *num.* 41. quia tamen videbatur importare aliquid novi, vel additi, & de hoc fui sæpiùs requisitus, volui novas promere, & afferre rationes.

De Distillatione.

Quæro XV. *Quid de distillatione libidinosa judicandum erit?*

℞. Distillatio est effusio modica humoris semini similis, sed minùs viscosi, aut tenacis, vel mordacis, magisque aquosi, quàm sit ipsum semen, minori in quantitate, & ferè stillarum instar urinæ, minorique voluptate carnali effluentis; imò aliquando ferè nullius voluptatis. Quare claritatis, & memoriæ gratia vocare possumus unam libidinosam, alteram non libidinosam distillationem. 46

Distillatio libidinosa voluntariè procurata, vel acceptata est peccatum mortale; quia hujusmodi turpitudo est causa proxima pollutionis, vel notabiliter in eam influit; nam fit cum magna commotione spirituum in partibus pudendis, & cum venerea delectatione &c.

Distillatio autem non libidinosa peccaminosa non est; quia fit cum exigua, vel nulla commotione carnis, & absque

absque delectatione libidinosa, veluti quidam sudor, vel humor aqueus fluens per diversum meatum &c. ut optimè docet Gerson, *part. 2. Operum. Tract. de pollut. notab.* 1. -- Vide Bonac. *de matrim. qu.* 4. *pun.* 10. *n.* 13. -- Sporer. *cit.* §. 8. cum multis DD. *De commotione libidinosa, vel motibus sensualitatis, & cæteris peccatis internæ luxuriæ agemus suo loco, Tract.* 37.

Regulæ pro Confessariis circa omnes materias Sexti Præcepti.

Quæro XVI. *Quomodo se gerere debent Confessarii tyrones in audiendis Confessionibus materiarum contra Sextum Decalogi præceptum?*

47 ℞. Quoniam luxuriæ vitium est veluti Diaboli sagena major, qua innumeras Animas secum trahit in interitum, ac in profundum inferni; Confessarius autem ut Christi Minister, ut Medicus, & consalvator Animarum debet eruere de manu Dæmonis prædam, & impedire, ne cadat iterùm in laqueum, & rete illius; operæ pretium existimavi in fine declarationis moralis sexti hujus præcepti addere nonnullas Regulas pro praxi Confessarii, ut sciat quomodo se gerere possit, ac debeat erga pœnitentes pice luxuriæ inquinatos; Et licèt uno verbo possem Te, & me remittere ad illas Regulas, quas posuit P. Paulus Segnerus in *suo* (parvo, magnoque libro;) *Confessario Instructo, cap.* 12. nihilominùs volui alios perlustrare libros, è quibus hasce deprompsi Regulas pro unaquaque specie magis considerabilis, & periculosæ luxuriæ, easque sic ordinare.

Regulæ pro peccatis Bestialitatis.

48 Circa absolutionem, & interrogationem hujus peccati, attendat Confessarius, volens habere cognitionem illius, ne utatur verbis nimis apertis, ne discat pœnitens ab eo malitiam, quam ipse nescit. Procuret potiùs, ut ex se pœnitens referat modum in tantum, in quantum sufficiat ad habendam notitiam peccati in sua specie, ut possit judicare, an perfecerit actum, & peccatum perfectæ Bestialitatis. Si tale delictum sit reservatum, & Confessarius careat debita facultate, remittat ad aliquem pœnitentiarium, aut sibi procuret potestatem ab Episcopo, non nominando omninò personam delinquentem, sed casum in genere. -- Quando conjicit pœnitentem præ verecundia tacere, vel non posse se explicare, animet ipsum, & se benevolum, humanum, & affabilem præbeat, ostendendo erubescentiam aliam esse bonam, & sanctam, aliam malam, & diabolicam, Deumque esse misericordem, eique esse proprium misereri semper, & parcere, solùmque velle conversionem, & confessionem peccatoris, nequaquam verò mortem, vel damnationem. Quæ omnia à simili servare debet Confessarius in aliis peccatis. Absolvere tamen non debet eos, qui animalia domi, aut in lecto cum affectu libidinoso tenent, nisi priùs illa vendant, aut interficiant. Differat quandoque absolutionem, si viderit expedire, vel Communionem prohibeat per aliquas hebdomadas, ut interim pœnitens magis se disponat, & magis purificatus accedat. Vide Jacobum de Graffiis *Majorem Pœnitentiarum Neapolitanæ Diœcesis: lib. de Reservatione Casuum, lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 24.

Regulæ pro peccatis Sodomiæ.

Erga pueros, & puellas maxima adhibenda est cautela, prudentia, atque 49
discretio à Confessore in interrogationibus specialiter, ne scandalizentur, aut exterreantur. Studeat præsertim Confessarius excidere causas, & occasiones peccati tam nefandi; nam vera pœnitentia non est sine excisione causarum, & occasionum proximarum, ut habetur *cap. Satisfactio, de pœnitent. dist.* 3. Quia nisi pœnitens firmiter proponat proximam evitare occasionem sui peccati, regulariter non est absolvendus, ut dixit Navarrus, *in manu. c.* 3. *n.* 5. ex communi. Unde si masculus adultus sodomita cohabitat cum masculo puero, ex qua commoditate sæpè peccet, non potest absolvi, nisi se

dividet, propter periculum recidivi; nam malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, durante priori causa mali: ut *in regula, Malus, lib.* 6. habetur. Item si peccatum perpetretur, quia puer frequentat domum alteriùs, evitare omninò debet transitum per illam viam; & si est possibile mutet etiam locum; quia mutando locum mutatur mentis affectus, *cap. mulier*, 15. *q.* 1. -- Adulto sodomitæ imponat pœnitentiam contrariam vitio, ut jejunia rigorosa, disciplinas, pœnam aliquam pecuniariam, cilicium &c. vel aliam pœnitentiam afflictivam, & præservativam; specialiter frequentiam Confessionis. -- Si quis verò verecundetur fateri se in actu turpissimo fuisse patientem, aliqui DD. censent, non teneri hanc circumstantiam exprimere; quia peccatum patientis est ejusdem speciei, imò minoris malitiæ, quàm agentis. Si verò fuit agens, tenetur hoc explicare tum ratione scandali, tum ratione reservationis in illa Diœcesi, ubi reservatur *Sodomia sine ulteriori declaratione*, ut vidimus suo loco, tum ratione pollutionis &c. Tenetur etiam confiteri circumstantiam personæ, cui sodomiticè se copulavit, vel sui ipsius Agentis ob rationes jam tactas alibi. Vide Ignatium Lupum *in Casus reservatos*, *part.* 2. *cas.* 10. §. 3. -- Graffium *cit. cap.* 11. *à n.* 33.

Regulæ pro peccatis Incestus.

50 Ubi incestus est reservatus in primo, & secundo gradu Consanguinitatis, & in primo Affinitatis gradu, Confessarius non habens facultatem absolvendi ab hoc casu, debet interrogare pœnitentem de gradu parentelæ, &c. ut sciat, an ceciderit in reservatum; item de copula, an fuerit completa intra vas naturale; quia, ut diximus *Tract.* 27. *n.* 71. Reservatio intelligitur regulariter de peccato consummato in illa specie; nisi aliter exprimatur, aut declaretur à Reservante. -- Cautus sit Confessarius circa Confessiones rusticorum, qui, cùm omnes de familia tam cognati, quàm affines in eodem cubile dormire debeant, & soleant, facilè tentationibus acti in incestum labi possunt, nec ita facilè confitentur hoc scelus. Siquidem *rustici sunt quoddam genus confitentium, à quibus nihil ferè excipies quoad speciem, ac numerum peccatorum, nisi eos interroges, examines, & quasi ferrea fuscinula extrahas de ore eorum peccata*; ideòque Confessarii diligentia, prudentia, patientia, & charitas ad illorum peccata excipienda nimis necessariæ sunt: quia ipsi ex se nesciunt, vel nimis erubescunt confiteri. -- Perpendere etiam debet, an proxima delinquendi occasio sit removibilis: quod punctum in hac peccandi specie Confessarii ingenium torquere solet, dum duabus de causis quandoque irremediabile reddatur. *Prima* est nimis ardens erga sanguine junctos amor. *Secunda* continua, & mutua ipsorum conversatio, cohabitatio, & cubatio, seu dormitio; unde nisi efficacissimo quodam remedio à peccandi consuetudine arceantur, oppertunitas ipsa, & commoditas eos retinet in cœnoso, ac vituperabili incestu; nec aliud promptius, & efficacius remedium excogitari potest, quàm hoc, quod dictant experti, & prudentes, ut nimirùm differatur ad tempus absolutio, & nequaquam absolvantur, nisi abscedant, & separentur, quantum est sibi possibile, *cap. peccati, de regul. in* 6. Cùm non satis sit hirundines expellere domo, nisi nidus destruatur. -- Confessarius, qui ex confessione novit aliquos Conjugatos ex ignorantia invincibili contraxisse matrimonium cum impedimento dirimente, non tenetur, nec debet eos admonere, si nulla adsit spes profectus, sed potiùs immineat scandalum, periculum incontinentiæ, & incestus formalis, vel vitæ spiritualis, & famæ detrimentum, si admoneantur. V. Homobonum, *de reserv. cas. part.* 2. *c.* 4. *sect.* 1.

De peccatis Stupri sufficiant ea, quæ diximus *Tract.* 27. *à num.* 33. *& seqq.* De Adulterii autem peccatis vide totum Tractatum 28. Circa regulas autem tenendas in peccatis fornicationis simplicis, & mollitiei, specialiter ubi invenies consuetudinem, & occasionem proximam, lege totum Tracta- 51

tum.

tum sequentem. Hìc solùm subscribam alias Regulas in communi ad omnes species luxuriæ accommodatas.

Regulæ communes.

52 Prudens esse debet Confessarius in exquirendis cautè circumstantiis peccatorum sexti præcepti, in præparatoriis ad actum consummatum, modis, & cæteris non necessariis, ne se, vel pœnitentem excitet ad aliquam tentationem, vel delectationem. Ita Filliucius *in Institutione brevi pro Confessario*, *cap.* 2. Præstat aliquando Confessarium minùs perfectè peccatum pœnitentis intelligere, quàm vel illi, vel sibi aliquod scandalum creare, & esse nimium. Ita Coninchius de Sacram. *disput.* 17. *num.* 56. -- Non descendat nimis ad particulares circumstantias peccatorum carnalium; quia delectabilia quantò magis considerantur, tantò magis sunt apta movere; nocet talis interrogatio & Confessori, & pœnitenti; sufficit enim habere ultimam speciem peccati in hujusmodi materia, & circumstantias, quæ cadunt sub speciali prohibitione, & à longè, & cum verbis honestis. Non interroget nisi de peccatis consuetis, & quæ communiter explicitè sunt nota; quærere enim de inconsuetis, & non notis nocet confitenti, quia sæpè discit malitiam, quam nesciebat; & nocet Confessori, qui delectatur de hujusmodi interrogationibus; unde qui nimium quærunt specialia, potiùs dicendi sunt contaminatores, quàm confessores. Ita Angelus *in summa*, V. interrogationes in Confessione, §. 1. -- Et Silvester, V. Confessor III. *quæst.* 15. ubi addit in fine: Ne etiam per plateas recitentur interrogationes imprudenter factæ de turpibus, & ne peccator irrideat Confessorem. Laymann, *libr.* 5. *tract.* 6. *cap.* 13. *qu.* 5. cum multis DD. ibi citatis dicit: Cautissimum Confessarium esse oportet in formandis interrogationibus circa peccata carnis. Usus te plura docebit.

TRACTATUS XXX.

DE CONSUETUDINE, & occasione proxima peccandi.

QUæro I. *Quænam est differentia inter Consuetudinem, & occasionem proximam peccandi?*

1 *Respondeo I.* Consuetudo peccandi, (quæ & Recidivum, vel Recidiva ab aliquibus antiquioribus appellatur,) est frequens relapsus in idem peccatum. Tria autem requiruntur ad perfectam Consuetudinem peccandi, I. Multitudo actuum, II. Habitus vitiosus, III. Voluntas retinendi, vel standi in tali consuetudine; quæ voluntas, vel est *formalis*, quando nempe quis actu positivo vult illam retinere, vel *virtualis*, seu interpretativa, quando quis cognoscens, se esse obligatum ad resistendum consuetudini, non vult, vel negligit resistere illi. Consuetudo tamen principaliter consistit in ipsa multitudine peccatorum; quia consuetudo peccandi est peccatum, habitus autem malus contractus à frequentatis actibus malis non est in se peccatum, licèt ad peccatum inclinet; quando verò additur voluntas sive formalis, sive virtualis: seu voluntas expressa, aut interpretativa, tunc est novum peccatum distinctum ab ipsa consuetudine.

℞. *II.* Consuetudo peccandi differt ab occasione proxima peccandi per hoc, quòd omnis occasio proxima plerumque affert Consuetudinem, vel illam causat; Consuetudo autem plerumque datur 2

datur sine occasione proxima; ut patet exemplis, V. G. de Titio, qui frequenter peccat ingrediendo talem domum, stando cum tali socio; quia illa domus, ille socius est ei occasio proxima; Et de Cajo, qui se polluit frequenter ex sola fragilitate, & consuetudine. Differt etiam per hoc, quòd Consuetudo est quid ab intrinseco principio procedens, nempè ab habitu vitioso inclinante ad Recidivum, vel Relapsum. Occasio autem proxima constituitur à duobus principiis, quorum unum est ab intrinseco, alterum ab extrinseco: idest ab habitu vitioso, & ab objecto delectabili præsente, & movente. Vel, ut alii dicunt, occasio proxima importat periculum formale proximum peccandi, & circumstantiam aliquam extrinsecam quasi impellentem ad peccandum; Consuetudo autem importat solum periculum formale proximum peccandi, ortum ab habitu intrinseco.

Quæro II. *Quid est periculum peccandi?*

3 ℞. I. Est inclinatio ad futurum peccatum. Nomine *inclinationis* non intelligitur inclinatio naturæ, sed motivum antecedens ad peccatum futurum, ex quo motivo Prudentes colligunt, impendere, seu imminere futuritionem peccati. Et nomine futuri, vel *futuritionis peccati* non intelligas, hoc peccatum re ipsa futurum, aut eventurum esse; quia sæpè datur periculum peccandi, absque eo, quòd de facto sequatur peccatum illud, quod erat futurum; datur tamen in tali periculo motivum inclinans ad hoc; Unde *Periculum peccandi* clariùs explicari potest; dicendo, *Est motivum inclinans in genere motivi ad futuritionem peccati*. Et est multiplex.

4 ℞. II. Triplex est hoc periculum peccandi, scilicet certum, probabile, & leve. *Periculum peccandi certum est*, quod certitudine quadam morali infert certam futuritionem peccati; quando nempè quilibet prudens firmiter sibi persuadet, peccatum inde esse eventurum; Ut V. G. cùm Titius propria edoctus experientia, certò sibi persuadet, si adierit talem domum, vel locutus fuerit cum tali fœmina, lapsurum in peccatum luxuriæ. — *Periculum probabile peccandi est*, quando adsunt rationes probabiles, quæ suadeant lapsum futurum. Ut cùm quis timoratus, fragilis tamen, probabiliter censet in tali occasione exercendæ luxuriæ, fragilitate sua vincendum esse contra timorem Dei nondum fortiter radicatum; Et ubi fragilitas propria, & occasio posita, absque timore Dei, possent illi esse motivum persuadendi sibi *certò* futuritionem lapsus; adjuncto tamen timore Dei mediocriter sibi insito, qui ad vitandum peccatum inclinat, reddit motivum illud peccandi solùm *probabile*.

Advertendum est hìc; quòd *periculum probabile* peccandi affert secum aliquam certitudinem moralem ex hoc, quòd est certum in existendo; *probabile* tamen dicitur in inferendo futuritionem peccati. Certum enim est, quòd V. G. datur, vel existit periculum mortis in infirmo periculoso morbo laborante, cujus vita tamen adhuc non desperatur, sed probabiliter tantùm timetur ejus mors. — *Periculum* tandem *leve peccandi* est, quando datur indicium leve, propter quod suspicatur homo, aut timet peccatum futurum; Ut cùm V. G. Religiosus, qui numquam lapsus est in rem veneream cum aliqua fœmina, ingrediens domum fœminæ pulchræ indicium sumit ad suspicandum, se fortè lapsurum in delectationem aliquam morosam, aut veneream ex ea, vel erga eamdem fœminam. Idem dices de Confessario timorato in audiendis confessionibus mulierum. Huc etiam reducuntur pericula peccandi, quæ insurgunt ex humana conversatione in cohabitatione, in mercatura, & in quovis commercio aliàs licito virorum, ac mulierum: Nam ultra periculum peccandi, quod unicuique affert propria fragilitas, istæ occasiones communes vitæ humanæ afferunt aliquale periculum saltem leve, ut patet experientia; & quandoque de levi fit grave. 5

6 ℞. III. Dividitur II. periculum peccandi in intrinsecum, extrinsecum, & mixtum. *Intrinsecum* est, quod oritur à pro-

à propria fragilitate, vel ab habitu vitioso. *Extrinsecum* est, quod independenter à causa prædicta solet ab aliqua causa, vel occasione extrinseca inclinare ad peccandum, ut V. G. Violentia, metus, persuasio amici ad opus peccaminosum &c. *Mixtum* est, quod componitur, & insurgit ex utroque, nempe ex intrinseco, & extrinseco, ut quando propriæ fragilitati, vel habitui vitioso adjungitur occasio extrinseca eliciens, vel alliciens ad peccatum. *III.* Dividitur in formale, & materiale. *Periculum materiale* est illa occasio, aut circumstantia extrinseca, quæ provocat, vel inclinat ad lapsum. *Periculum formale* est illud, quod, consideratis omnibus circumstantiis extrinsecis, & intrinsecis, inclinat fortiter ad lapsum; hoc formale periculum vocatur etiam *proximum*; quia qui in eo versatur in proximo est, ut labatur in peccatum; & qui amat hoc periculum, in illo peribit: vocatur etiam periculum morale ab aliquibus DD.

7 ℞. *IV.* Periculum materiale, & extrinsecum subdividitur in periculum voluntarium, & non voluntarium. *Voluntarium* est illud, quod in potestate hominis constituitur, qui potest, si vult, auferre, vel fugere tale periculum, nullaque vera necessitate cogitur ad retinendum hoc, vel ad manendum in eo. *Periculum non voluntarium* (quod alio nomine vocatur *necessarium*, licèt absolutè non sit necessarium, nisi quoad circumstantiam externam, quam quis non potest tollere) est illud, quod non est in potestate hominis, qui aliquo modo necessitatur, illud retinere, vel in eo manere; & hoc dupliciter, aut *necessitate Theologica*, ideft, ex præcepto obligante, ut V. G. Chirurgus, qui vel ex præcepto Charitatis, vel ex officio, & justitia tenetur mederi verendas partes viri, aut fœminæ. Vel Tutor, aut Curator, qui obligatur visitare, & alere pupillos, & pupillas. Avus, qui adstringitur cohabitare cum nepte; & sic de similibus. *Aut necessitate physica, vel morali.* Ut V. G. qui detinetur in carcere simul cum fœmina, vel simul in eodem cubiculo dormire cogitur; vel filiusfamilias, qui necessitatur stare cum sororibus, consobrinis, ancillis &c.

Quæro III. *Quid est Occasio proxima peccandi?*

8 ℞. Est illa, quæ ex suo genere talis est, ut frequenter inducat homines similis conditionis ad tale peccatum: vel certè constet, habere talem effectum inducendi ad peccatum. *Vel* Occasio proxima est illa circumstantia extrinseca, qua posita, homo semper, vel frequenter peccat. Dicitur *proxima* ad differentiam Occasionis remotæ, quæ, quamvis aliquando, & aliquo modo inducat ad peccatum, non tamen habet frequentem conjunctionem cum peccato tali; seu *Occasio remota* peccandi est illa, qua posita, homo non semper, nec frequenter peccat.

Quæro IV. *Quotuplex est occasio proxima peccandi?*

9 ℞. Tot sunt Occasiones proximæ peccandi, quot sunt pericula proxima, (ut superiùs enumeravimus) quæ oriuntur ab intrinseco, & ab extrinseco; & nedum in materia luxuriæ, verùm etiam in omni alia pro qualitate circumstantiæ, & objecti; nihilominùs principaliter dividitur in Occasionem proximam voluntariam, & involuntariam. *Voluntaria* est, quæ stat in potestate hominis, qui nempe potest vitare, tollere, & abjicere talem occasionem. *Involuntaria* econtrà est, quæ non stat in potestate hominis, ut exemplificavi de periculo extrinseco *superiùs numer.* 7.

Quæro V. *Titius ter, vel quater in singulis annis hospitans in taberna quadam toties peccat carnaliter cum hospita; censeturne esse in occasione proxima peccandi?*

10 ℞. Affirmativè. Ratio est; quia quoties Titius ingreditur talem tabernam, & loquitur cum illa fœmina, toties peccat mortaliter; ergo talis locus; vel talis mulier inservit Titio pro Occasione proxima peccandi. Neque enim frequentia actuum absolutè, sed relativè mensuranda est; ideft, ad constituendam verè Occasionem proximam non debet attendi sola multitudo peccatorum, verùm etiam commoditas,

tas, & facilitas peccandi, quam quis habet à tali circumstantia temporis, loci, personæ &c. nam quotiescumque Titius reperitur in tali commoditate loci, & personæ, de facto peccat, & si tantùm tribus, vel quatuor vicibus in anno peccat cum illa hospita, hoc ei accidit tam raro, quia de raro accedit ad illam; sed hoc quid probat? Si enim centies accederet, centies etiam delinqueret; igitur illa Occasio verè est ei proxima occasio peccandi, ut docet Paulus Segnerus *in Confessario Instructo*, *cap.* 5. §. 2. -- Sanchez *in Decal. lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 1. -- Suarez, *de pœnit. disp.* 32. *sect.* 2. *num.* 4. -- Castropalaus, *part.* 1. *tr.* 2. *pun.* 9. §. 3. *n.* 2. -- Graffius *part.* 1. *Decis. l.* 1. *cap.* 26. *num.* 16. Et clarè deducitur à definitione Occasionis proximæ nuper assignata, & communiter acceptata, & declarata à Doctoribus moralibus.

Quæro VI. *Cajus dominus cognovit carnaliter Bertam famulam suam ter, vel quater in anno; estne judicandus ut existens in Occasione proxima?*

11 ℞. Negativè. Ratio est; quia repentinus, ut supponitur, est iste casus Caji; nam non ex consuetudine, sed ex subitanea libidine peccavit. Tum quia semper habuit commoditatem peccandi, nec tamen semper, neque frequenter usus est tali occasione; ergo non erit ei proxima, sed remota tantùm occasio. Ita Bonacina, *de matrim. quæst.* 4. *punct.* 14. *n.* 12. -- Graffius, *lib.* 1. *Decis. c.* 28. *num.* 13. -- Felix Panormitanus *Exam. Confess. tom.* 1. *part.* 4. *c.* 5. *n.* 3648.

Quæro VII. *Qualis erit assignanda regula ad dignoscendam Occasionem proximam peccandi?*

12 ℞. Vix potest certa regula tradi; quia tota hæc res maximè pendet ex prudentia Confessarii. Ita sentit Magnus Suarez, *tom.* 4. *in* 3. *p. d.* 32. *sect.* 2. Mallem audire alium optimè respondentem, quàm respondere: quia nemo, quem viderim, id pro dignitate definit, & sufficiens ejus determinatio est difficilis. Ita discurrit Doctor Navarrus, *in manual. cap.* 3. *n.* 10. quia, inquit, quod uni est occasio propinqua, hujusmodi non est alteri; dat tamen regulam (ibi, n. 14.) seu potiùs definitionem hanc, dicendo, quòd Occasio propinqua hujusmodi, à qua pœnitens necessariò debet abstinere, atque statuere, se nunquam ea usurum, ut à Confessario absolvi possit, est omnis illa, & sola, quæ est peccatum mortale, aut est talis occasio particularis, qua credit, vel debeat credere Confessarius, aut Pœnitens, nunquam, vel raro, se usurum ea sine peccato mortali: benè perpensis ejus circumstantiis. Hæc Navarrus. Mihi verò magis satisfacit Joannes de Cardenas, qui, *disert.* 40. *cap.* 2. *n.* 6. *quartæ partis Crisis Theol.* dicit: Non erit difficile explicari, in quo consistat ratio formalis occasionis proximæ, si exponatur per formale periculum peccandi. Et difficultas dumtaxat consistit in judicando, an hìc, & nunc, attentis omnibus circumstantiis pœnitentis, detur formale hoc periculum peccandi. -- Ergo nulla alia videtur assignabilis regula pro Confessario ad dignoscendam hanc Occasionem peccandi, nisi hæc, *Tunc judicanda erit aliqua Occasio propinqua, quando pœnitens versatur in formali periculo peccandi:* prout explicavi suprà *num.* 6. Quare certa, & generalis non videtur regula illa de numero peccatorum, quæ quis antea commisit, positus in tali occasione; V. G. Si *decies* in tali conflictu constitutus succubuit, vel cecidit *septies*. Si tribus vicibus repertus in tali certamine, una vice lapsus est; & sic deinceps; nam licèt ex actibus præteritis possit ferri judicium de consuetudine peccandi in futurum; nequit tamen formari de ipso periculo proximo, quod potest esse, & inexistere ante omnem lapsum, quotiescumque adest formale constitutivum ejus, nempe impulsivum motivum extrinsecum, & proximum labendi in mortale peccatum; & post plures lapsus potest auferri ratio formalis Occasionis proximæ vel destruendo ipsum formale periculum, (ut videbimus) vel relinquendo circumstantiam extrinsecam impulsivam.

Quæro VIII. *An ad occasionem proximam constituendam requiratur periculum certum peccandi, an verò sufficiat probabile periculum?*

13 ℞. Oc-

13 ℞. Occasio proxima peccandi constituitur non solùm ex periculo certo peccandi, ut omnes DD. tamquam indubitabile concedunt, verùm etiam ex periculo dumtaxat probabile; hoc probatur sic. Periculum probabile mortaliter peccandi affert secum aliquam certitudinem moralem ex eo, quod est certum in existendo, seu in esse periculi, sive in ratione periculi formalis; licèt dicatur probabile tantùm in futuritione peccati; sed occasio proxima principaliter consistit in tali periculo, cui homo se exponit, ergo &c. Confirmatur *primò* ex Doctore Navarro *in* Manuale, *vel Summa cap.* 3. *num.* 14. *vers. Hujus autem*: ubi sic ait. Nemo potest absolvi, nisi statuat, saltem virtualiter, numquam se in posterum mortaliter peccaturum, & consequenter evitaturum occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris hujusmodi, quam probabiliter credit causam sibi fore peccati mortalis: juxta illud Eccli. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*, ergo &c. II. Ex Thoma Sanchez, *lib.* 1. *in Decal. cap.* 8. *num.* 1. Ubi ait: Certissimum est, opus ex se veniale in mortale transire, si operans Occasioni ita proximæ exponatur, ut eum in morali, ac proximo periculo peccandi mortaliter constituat: constat ex illo Ecclesiastici, c. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Et ratio est: quia salutem spiritualem contemnere convincitur, qui se tam probabili ejus amittendæ periculo objicit. Et *num.* 3. ait: In hoc probabili periculo mortaliter peccandi fatendæ sunt circumstantiæ illius peccati, cujus periculo se exposuit.

Quæro IX. *Qui est in occasione proxima, & sibi voluntaria, teneturne illam omninò deserere?*

14 ℞. Omnes Theologi Morales conveniunt in hoc, quòd ille, qui est in aliqua occasione propinqua peccandi lethaliter, quæ ipsi sit voluntaria, tenetur sub mortali illam deserere. Quod probant ex illis Christi Domini verbis Matth. 5. *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.... Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te; &c.* Idque repetit Matth. 18. Ubi Sancti Patres, Sacrique expositores universaliter intelligunt hoc de qualibet occasione cujuscumque personæ, quæ provocat ad peccandum. Ita S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Chrysost. S. Hilar. S. Cyril. -- Theophyl. -- Lyran. Corn. à Lap. *in hunc locum, &c.* Probatur etiam rationibus; Unusquisque tenetur vitare periculum formale, & proximum peccandi mortaliter; nam, ut vidimus, qui amat periculum, peribit in illo; sed qui versatur in occasione proxima &c. versatur etiam in continuo periculo peccandi; ergo tenetur vitare, & projicere talem occasionem. Tum quia, qui voluntariè retinet talem occasionem, censetur amare non solùm periculum peccandi, verùm etiam ipsum peccatum; atqui omnes tenentur odisse omne peccatum; ergo omnes tenentur deserere omnem proximam occasionem. *Alias rationes ponam in sequentibus.*

Quæro X. *Quomodo deserenda est occasio proxima prædicta?*

℞. *I.* Ubi passio est vehemens, & 15
habitus vitiosus intensus, vel interna suggestio, sive tentatio est fortis; magis etiam timenda, & fugienda est occasio externa. Probatur; nam cùm duplex sit medium ordinarium destruendi periculum formale lapsus; unum, vitando occasionem externam; Alterum, roborando se per actus virtutum; quando passio, habitus malus, & tentatio urgent hominem, minus est roboris ad eos hostes vincendos per actus proprios ipsius hominis; cùm ergo tunc difficilè possit destrui periculum formale peccandi per actus virtuosos, vitandum omninò erit, & destruendum illud periculum per fugam occasionis externæ.

℞. *II.* In materia luxuriæ magis, 16
quàm in multis aliis, necesse est fugere occasionem externam. Probatur; quia in hoc vitio passio est vehementior, quàm in pluribus aliis; nam ut ait D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 3. *ad primum arg.* cum S. Isidoro: Magis per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per aliquod aliud vitium; quia scilicèt difficilius

est vincere vehementiam hujusmodi passionis. -- Ideòque quantò major est difficultas vincendi passionem, tantò minùs fortitudinis habet homo, ut per actus internos extenuet, & destruat periculum formale; ergo necesse est occasionem, & periculum externum vitare. Unde Apost. 1. Corint. 9. dixit: *Fugite fornicationem*; explicans per verbum *fugiendi* quomodo recedendum sit, non solùm per detestationem, sed etiam per fugam externam; ab hujusmodi vitio; neque enim eo termino *fugite* utitur Apostolus Paulus nisi in vitiis Luxuriæ, Idololatriæ, & Avaritiæ; ergo signum est, quòd per fugam meliùs superantur hæc vitia, quàm per aliud medium.

17 ℞. *III*. Quotiescumque homo advertit, in aliqua occasione adesse periculum formale peccandi mortaliter, tenetur sub gravi obligatione fugere periculum illud uno è duobus modis istis: vel deserendo occasionem externam, vel dissolvendo periculum formale per actus virtutum à se elicitos. Probatur. Quotiescumque homo prævidet periculum formale; certum, vel probabile peccandi lethaliter, tenetur illud vitare; nam in Moralibus ejusdem malitiæ est constituere se voluntariè in morali periculo, & proximo committendi aliquod crimen, ac committere illud; sed, regulariter loquendo, homo semper potest vitare periculum morale, seu formale peccandi lethaliter, aut per fugam occasionis externæ, quæ incitat ad lapsum, aut per actus virtutum, V. G. per odium, & detestationem illius peccati, per propositum intensum, per orationem, & similes actus; ergo semper tenetur vitare illud periculum uno ex illis duobus modis ordinariis; aliàs amaret periculum, & periret in illo.

18 ℞. *IV*. Qui non potest vitare occasionem extrinsecam, tenetur omninò vitare, extenuare, & excludere periculum formale peccandi mortaliter modo illo intrinseco, nempè mediis actibus virtutum à se eliciendis; aliàs ipse voluntariè se exponeret periculo formali sic delinquendi; ut patet; & talis occasio extrinseca evaderet sibi voluntaria; ergo &c. Hinc constat, filiumfamilias, vel alium ejusmodi, qui non potest expellere è domo fœminam, vel famulam, vel sibi conjunctam, cum qua frequenter peccat, posse tamen, & omninò debere extenuare periculum morale peccandi per actus virtutum sępè repetitos. Quòd si hæc media non apponat, ipse se exponit periculo, sicut se exponit qui cùm possit, non vult deserere occasionem externam. Et peccabit lethaliter, nisi conetur hæc media adhibere.

Quæro XI. *An aliquando possit Confessarius absolvere pœnitentem, qui habet occasionem proximam, & voluntariam peccandi mortaliter, antequam eam de facto abjicat, & expellat?*

℞. Numquam potest, regulariter loquendo, illum absolvere. *Probatur primò sic*. Præceptum Divinum vitandi occasionem proximam peccandi mortaliter, est præceptum partim positivum, quod exprimitur per hunc terminum: *Fugite occasiones*; & partim negativum, quod sic declaratur: *Non retineatis occasiones: vel nolite morari in illis*. Atqui præceptum negativum obligat *semper*, & *pro semper*: ergo præceptum Divinum *non retinendi occasionem* obligat semper, & pro semper. Igitur pro eo tempore, quo talis confitens vadit ad pedes Confessarii, & quo confitetur, non obedit Deo, & non implet illius præceptum; imò violat illud, actualiter retinendo occasionem, quam actualiter posset dimittere, & expellere, si efficaciter vellet. 19

Dices. Talis confitens, vel pœnitens præsupponitur habere propositum abjiciendi occasionem illam; ergo, &c. ℞. Ille, cui de præsenti instat obligatio exequendi aliquid, quod nunc potest, si vult, exequi, non implet obligationem per hoc, quòd habeat propositum exequendi illud de futuro. Sed sic est, quòd præceptum non retinendi, sed expellendi occasionem proximam, puta concubinam, vel famulam &c. quam modò retines, & non expellis, instat tibi de præsenti, etiam dum confessionem facis, ergo tu non imples præceptum Divinum 20

per

per hoc, quòd habeas propositum de futuro non retinendi, sed expellendi illam.

21 *Probatur II.* Confessarius nunquam potest licitè, & validè absolvere confitentem indispositum. Sed confitens, qui habet occasionem proximam voluntariam, quam modò potest, & non vult abjicere, est omninò indispositus; quia non habet verum dolorem de peccatis suis, nec efficax propositum non peccandi de cætero; retinendo enim talem commoditatem peccandi convincitur non odisse omnia sua peccata, quia non odit causam moralem, & periculum proximum relabendi; ergo non est capax absolutionis. Omitto alias rationes, quas videre poteris apud Cardenam, *in 4. parte Crisis Theol. dissert.* 40. *c.* 5. ubi etiam citat pro hac resolutione plusquam viginti Auctores, quibus addo Sporerium, *tom.* 3. *part.* 3. *c.* 2. *sect.* 4. *q.* 2. *n.* 323. Ubi dicit: Non evitare occasionem proximam peccandi mortaliter, idipsum per se est peccatum mortale. Laymannum, *lib.* 5. *tr.* 6. *c.* 4. *nu.* 11. ubi ait: Non est absolvendus, antequam reipsa præstet, & dicendum ei: *Tu priùs præsta officium tuum, postea & ego præstabo meum*; sicut tradunt Silvester, Lopez, Cajetanus, Guttierez, Coninch & Tamburinum *Method. Confess. lib.* 3. *cap.* 3. §. 3. *n.* 5. ubi dicit: Regula item certa, & communis est: ut, qui in occasione proxima est, absolvendus non sit, ut docet Card. de Lugo, *tom. de pœnit. disp.* 14. *c.* 10. *n.* 149.

22 *Probatur III.* Summus Pontifex Innocentius XI. damnavit hanc propositionem, velut scandalosam *la* 61. *Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere &c.* -- Ista propositio est falsa, & damnatur prout jacet, & sonat; ergo ejus contradictoria est vera, & certa, atque in praxi sequenda; nempe *Non potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam occasionem potest, & non vult omittere.* Unde Cardenas, *cit. cap.* 5. *art.* 4. *n.* 108. ait: Assero, subjacere huic damnationi eam opinionem, quæ dicit, posse absolvi concubinarium (idem est de quavis alia occasione proxima) semel, bis, ter, vel quater, antequam omittat, vel expellat concubinam, dum potest illam statim expellere; & ibi hanc assertionem optimè probat. Videant ergo Confessarii quid faciendum, ne incurrant in damnatam doctrinam, & in damnationem æternam. -- Et P. Jacobus de Corelia in Praxi *Tract. X. n.* 290. dicit: Personæ illæ, quæ vivunt in occasione proxima voluntaria, ut plurimùm ducunt vitam licentiosam, & raro confitentur; quare si una vice absolvantur antequam separentur ab occasione, committunt interim multa alia peccata similia: ut experientia docet; ergo necessarium est ad evitanda tot peccata, ut Confessarius obliget tales personas ad abscindendam illam occasionem priùs quàm beneficium absolutionis eis conferat.

Quæro XII. *Quænam causa est sufficiens ad licitè retinendam occasionem extrinsecam peccandi, vel eam non fugiendam?*

℟. *I.* Sola impossibilitas aut physica, aut moralis, & nulla alia causa censenda est causa sufficiens, ut quis 23
non teneatur fugere, vel deserere occasionem externam, & proximam peccandi lethaliter. Hæc resolutio nostris his temporibus est omninò certa; quia Innocentius Papa XI. damnavit multas opiniones relaxativas conscientiarum, & Animarum perniciem inferentes, specialiter in hac lubrica luxuriæ materia, quæ opiniones concedebant sufficere etiam causam aliquam utilem, aut honestam ad non fugiendum, & deserendum periculum proximum, seu occasionem proximam peccandi; & jure meritò. Nam Theologi magni nominis communiter docent, solam causam urgentissimam, & necessitatem physicam, vel moralem importantem, esse sufficientem ad non fugiendam occasionem extrinsecam peccandi; etenim, ut vidimus, quotiescumque potest quis deserere talem occasionem, tenetur illam deserere; ergo solùm excusabitur ab hac obligatione, quando revera non potest eam deserere: & consequenter sola, & mera impossibilitas

eum

cum excusabit. *Utilitas* autem non importat ullam veram necessitatem, vel impossibilitatem; ergo causa utilitatis non est sufficiens &c.

24 Explico meliùs hos terminos. *Necessitas*, & *Impossibilitas* sunt termini correlativi; nam si hoc est necessarium mihi, ut faciam, habeam, vel retineam apud me; impossibile mihi quoque erit, ut id non faciam, habeam, vel retineam; ergo ex sola necessitate oritur impossibilitas: & qualis est necessitas, talis erit & impossibilitas. Necessitas autem est duplex, physica, seu naturalis, & moralis, ut vidimus; ergo & impossibilitas, seu impotentia erit pariformiter duplex, nempe physica, & moralis. *Impossibilitas physica* (in proposito nostro) deserendi occasionem proximam externam est V. G. illa, quam habet homo, qui detinetur in carcere cum fœmina mala, cum qua frequenter peccat. *Impossibilitas* verò *moralis* erit illa, quam habet filiusfamilias, qui inhabitat simul cum sorore, consobrina, famula in eadem domo, cum quibus frequenter peccat. *Utilitas* autem excludit omnem necessitatem, & impossibilitatem prædictam, & solùm importat quoddam commodum, sive naturale, sive civile, sive proprium, sive domesticum; cujus privatio dicitur *damnum*, sive *incommodum*; ut V. G. in casu nostro, Titius dominus, vel Rector domus, seu familiæ habet unam famulam, quæ est sibi valdè utilis ad gubernationem, & custodiam domus, rei familiaris, vel ad lucrandum bona temporalia, vel ad coquendos, & aptandos cibos; cum qua tamen frequenter peccat; hæc non est causa sufficiens Titio, ut tuta conscientia possit retinere illam fœminam; sed tenetur illam domo expellere; nam propositio, *num.* 62. damnata ab Innoc. XI. dicit: *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit*: Sed sic est, quòd Titio occurrit solùm illa causa utilis; ergo Titius cadit in propositionem, & doctrinam damnatam. Idem dices de multis similibus casibus, qui quotidie accidunt, & longum esset eos declarare.

25 *Petes*. Quænam censeatur causa tantùm *honesta*? ℞. Cum Jac. de Corelia *l. c. tract.* 10. *n.* 293. Erit causa honestatis mundanæ; quando Civis, vel Nobilis V. G. visitando, urbanitatis causa fœminas peccat mortaliter, & frequenter cogitatione, aut verbo, aut opere; quæ causa non est sufficiens. Placet hìc transcribere verba P. Jacobi Coreliæ traducta de Hispana in nostram linguam Italicam, quæ confirmant doctrinam sanam de hac materia. -- Dico per quarto, che acciò l'Occasione si dica involontaria, non basta solamente, che vi sia una causa utile, ò honesta di non fugirla. Et il dire il contrario si condanna nella proposizione sessantesima seconda, dannata da Innocenzo XI. Causa utile, ò honesta sarà, V. G. tener in casa l'amica, perche serve con esatezza, & affetto: ò il visitarla fuori di casa per convenienze, & osservanze del mondo. Accioché l'Occasione si dica involontaria deve intervenirvi causa urgente, e tale, che senza grave inconveniente di perder la vita, honore, ò grande quantità di beni temporali, non possa evitarsi. Sic cum D. Basilio, D. Thoma, Soto, Navarro, & aliis multis, P. Torrecilla *fol.* 93. *concl.* 4. *num.* 64. & 65. Et, me citato, P. Emanuel à Conceptione, *de pœnit. disp.* 2. *q.* 19. *n.* 246. -- Dalla dottrina predetta s'inferisce, che il moribondo, il quale trattiene in casa la concubina, acciò l'assista nella sua infermità, non può essere assolto, senza scacciarla; &c. perche questa non è causa necessaria &c. poiche si trovaranno facilmente altre persone, che lo servano. Lo stesso ha da dirsi del Concubinario, che visita la sua Amica inferma &c. perche il visitare è solo causa utile, ò honesta, e non necessaria. -- S'inferisce per secondo, che nè meno dev'essere assolto quello che non vuole cacciare l'Amica, ò lasciare di visitarla solo perche gli pare, che sarà sua infamia, ò della donna; perche questa causa è solo utile, e non fà l'occasione involontaria; anzi è una finzione, per fomentare la passione coll'imaginazione dell'infamia; poiche non v'è cosa più frequente, & ordinaria, che il rompersi

perfi

„ persi, e venir in disgusti con tali don-
„ ne, & allora si va pur' incontro all'
„ infamia, e non si guarda à quel, *che diranno?* Hæc, & plura *loc. cit.* & *alibi*, *Tract.* 17. *à num.* 267. & *seqq.* P. Jacobus in sua Praxi impressa lingua Hispana viginti octo vicibus. -- Vide etiam, quæso, P. Segnerum *in Confessario Instructo*, *cap.* 5. *per totum*; ubi ad praxim multa fundatissimè docet.

26 Ad principale quæsitum rediens, ℟. *II.* Nulla omninò causa est sufficiens, ut quis in occasione involuntaria constitutus non teneatur avertere periculum proximum, & formale peccandi lethaliter. Quia in potestate hominis semper est adhibere media oportuna, quibus extenuetur illud periculum, nempè detestando peccatum, firmo proposito se muniendo, implorando Divinum auxilium; & interim fugendo, quantum est sibi possibile, tale objectum, & circumstantias proximiores, ad recidivum, V. G. fixum intuitum, allocutionem, solitariam mansionem, &c. Ut communiter tradunt summistæ; aliàs hæc media non assumens, nec adhibens censendus erit voluntariè existens in tali occasione; & consequenter non erit capax absolutionis.

Quæro XIII. *An vincenda sit ipsa impossibilitas moralis, quando datur talis complicatio occasionis proximæ, & periculi proximi peccandi mortaliter, ut neutrum sine magno conatu vitari possit?*

27 Explico quæsitum per casum. Quærit Titius in fomentum suæ libidinis pauperem puellam, & invenit unam nomine Bertam, Parentibus, & omni humana spe destitutam, eamque domi vestit, & nutrit, atque in concubinam allicit, & vertit. Berta post annum concubinatus conscientiæ morsibus lacerata vadit ad pedes Confessarii, & gemebunda narrat dolentem historiam. Confessarius agnoscit necessitatem moralem Bertæ persistendi in ea domo, aliàs vel fame periret puella, vel in pejores incideret manus; eam igitur hortatur, ut deinceps resistat, fortiterque repugnet luxuriæ Titii complicis, & adhibeat media spiritualia, jejunando, orando, proponendo &c. Respondet ei Berta, id sibi esse impossibile; nam si resistit libidini Domini sui, certissimè ab eo, aut graviter verberabitur, aut domo expelletur. *Quæro, quomodò se gerere debeat Confessarius in tali complicatione occasionis, & periculi proximi?*

℟. In casu tenetur ulteriùs persuadere fœminæ, ut assumat hoc unicum medium spontè egrediendi, vel fugiendi à tali occasione, & periculo proximo, etiamsi præ fame moritura esset. Atque adeò quæsito principali respondendum est, cùm datur ejusmodi complicatio impossibilitatis extenuandi periculum formale, & proximum peccandi, & simul eripiendi se ab occasione extrinseca proxima, tunc vincendam esse talem impossibilitatem moralem, deserendo occasionem proximam, etiam cum periculo vitæ corporalis. Ratio est evidens; quia omnis homo tenetur vitare peccatum mortale, etiam cum periculo vitæ; sed fœmina in ea hypothesi peccaret mortaliter persistendo in proposito luxuriandi, vel non resistendi luxuriæ complicis: nec potest desistere ab eo proposito, nisi vel egrediens è domo illa, vel patiens se expelli, quo casu incurret periculum solùm fame pereundi; ergo hoc potiùs tenetur eligere, quàm illud; melius est enim mori, quàm fœdari peccato mortali.

Quid, si fœmina promittat, quamprimùm egredi tali domo? Tunc dico, 28
quòd Confessarius debet ei quoque promittere absolutionem quàmprimùm, nempe postquàm de facto egressa est. Quid, si promittat, se pati expulsionem è domo, vel resistere domino? ℟. Confessarius in hoc casu non potest ei facilè credere; sed debet experiri ejus propositum; quia urgentissimum motivum habet ad credendum oppositum in praxi; quare nullo modo est absolvenda illa fœmina, nisi priùs domo expellatur, aut egrediatur. Conabitur tamen prudens Confessarius prædicare ei Divinam Providentiam, & Promissionem; nam Deus dicit: *Quærite primùm Regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia* (temporalia ad victum necessaria) *adjicientur vobis.*

bis. Matth. 6. *Non te deseram, neque derelinquam.* Ad Hebr. 13. Et si Deus pavit te inimicam, multò magis pascet amicam. Narrando ei exempla Sanctarum pœnitentium, quas Christus dilexit, & miraculosè etiam pavit. Animando ipsam ad patiendum pro Christo, ut possit tandem regnare cum Christo.

29 *Objicies.* In casu proposito dixisti, quòd Confessarius timet, *ne illa puella egrediens è domo Titii incidat in manus viri pejoris*: Quid ergo, si puella hoc idem timeret? ℞. Timor iste est merè speculativus, non practicus; ergo est vincendus, & contemnendus;

Et si esset fundatus, & practicus, oporteret adhuc illum vincere cavendo se ab eo per recursum ad Episcopum, vel Parochum, vel ad alium pium, ac potentem virum, qui susciperet puellam, & adjuvaret in tali casu; ut fieri solet cum similibus verè pœnitentibus fœminis; & Deus semper providet de remedio; quia est adjutor fortis in opportunitatibus, & tribulationibus. Vide Cardenam *p.* 4. *dis.* 40. *c.* 7. *art.* 3.

Quæro XIV. *An aliquandò liceat se ingerere occasioni proximæ peccandi, aut eam quærere ad bonum finem?*

30 ℞. *I.* Aliud est quærere *directè* occasionem peccandi, vel ei se ingerere *directè*, & aliud est *indirectè* tantùm illam quærere, vel se ingerere *indirectè*. Quærere directè est quando primò, & per se quæritur talis occasio peccandi; licèt secundariò, & quasi per accidens quæratur ad bonum finem, sive spiritualem, sive temporalem, vel intendatur aliquod bonum hujusmodi. V. G. Titius habet extra domum Amicam, vel Amasiam impudicam, sed pauperem, & frequenter visitat illam *primò* ad explendam propriam libidinem, *secundariò* autem ad sublevandam pecunia, ope, auxilio &c. ejus miseriam; iste dicitur quærere directè occasionem peccandi, aut ei se ingerere, indirectè verò quærere ad bonum finem. -- Quærere autem indirectè occasionem peccandi ad bonum aliquem finem, est quando primariò intenditur aliquod bonum honestum; secundariò verò ipsa occasio peccandi. V. G. Paterfamilias pro bono regimine, & servitute familiæ suæ conducit famulam idoneam, sed pulchram sibi placentem cum periculo vivendi luxuriosè cum ipsa; iste directè quærit bonum honestum, nempè regimen, ac servitutem familiæ suæ, indirectè verò occasionem peccandi cum illa fœmina. His notatis.

℞. *II.* Numquam est licitum quæ- 31
rere directè occasionem peccandi, aut ei se voluntariè ingerere ob quodcumque bonum finem secundarium. Ratio est clara; quia directè, & ex proposito quærere occasionem peccandi, est formaliter quærere peccatum; atqui numquam in perpetuum licitum est quærere formaliter peccatum; ergo &c. Tum quia bonum Spirituale Animæ propriæ præferendum est cuicumque bono temporali proprio, & cuicumque bono sive temporali, sive spirituali alterius proximi: ita exigit ordo rectus rerum moralium, & Charitatis Christianæ; ergo &c. Tum quia finis ille secundarius quantumvis bonus non potest specificare, vel cohonestare actum de se peccaminosum; nam bonum ex integra causa procedit; malum autem ex quocumque defectu; idest, plura requiruntur ad actum moraliter bonum, quàm ad malum; malus enim actus evadit ex carentia alicujus circumstantiæ requisitæ, ut vidimus in *Tract.* 3. de Actibus humanis; ergo à fortiori actus evadet malus ex fine, nempe, quando est malus finis. -- Tum quia nemo potest habere voluntatem directam committendi peccatum veniale (multò magis mortale) etiam propter bonum valdè magnum spirituale, vel temporale totius mundi; ut omnes Theologi docent, & deducunt ex illis verbis Christi Domini: *Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, Animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Matth. 16. ergo nequit homo quærere directè occasionem peccandi pro bono spirituali, vel temporali proprio, vel alieno; non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.

℞. *III.* Non est licitum quærere et- 32
iam *indirectè* occasionem proximam pec-

peccandi ob aliquem bonum finem directè volitum. Ratio est; quia illa Occasio proxima adhuc est voluntaria saltem indirectè; ergo est peccaminosa. Tum quia nequit non velle periculum morale peccandi ille, qui indirectè vult occasionem illam peccandi, quam potest vitare, ut supponitur; ergo amat illud periculum, & sic peccat. Neque bonus sic, quem quis directè intendit, excusat eum à peccato suo; quia finis bonus potest, & debet obtineri per bona, & licita media; & quando finis non posset obtineri, non deberet alio modo illicito, & malo prosequi, sed potiùs relinqui, & omitti; aliàs præponeretur bonum temporale bono spirituali proprio; vel bonum spirituale vel temporale proximi præponeretur spirituali bono proprio, quod, ut dixi, est contra rectum ordinem rerum, & Charitatis.

33 *Unde infertur I.* Non esse licitum ire ad prædicandum Euangelium Infidelibus, vel ad convertendum Hæreticum cum periculo certo, aut probabili subversionis, vel perversionis propriæ; neque conversari cum meretricibus, neque audire Confessiones fœminarum cum periculo violandi castitatem propriam; & sic de multis similibus casibus. *II.* Non esse licitum Patrifamilias conducere famulam illam pulchram ad regendam domum cum periculo formali incontinentiæ propriæ, aut filiorum suorum; neque puellam pauperem charitatis gratia domi alere cum tali periculo. Idem dices de pluribus similis farinæ casibus. Quare optimo jure damnatæ fuerunt hæ propositiones; videlicet

num. 61. *Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere. Quinimò directè, & ex proposito eam quærit, aut ei se ingerit.*

Num. 62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda; quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.*

Num. 63. *Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.*

Quæ quidem propositiones tamquam scandalosæ damnatæ fuere ab Innocentio Papa XI.

Quæro XV. *Quando quis, ratione officii proprii, vel artis propriæ, negotii, vel commercii necessarii, se ingerit in periculum, vel occasionem proximam peccandi, poteritne absolvi?*

℞. *I.* Si hoc faciat ob solam utilitatem, & honestatem, non poterit absolvi, ut patet ex dictis. ℞. *II.* Si autem hoc faciat ex necessitate physica, vel morali, tunc distinguo. Vel tunc avertit, aut extenuat, quantum est ex parte sua, illud periculum formale peccandi, prout potest, & debet, ut vidimus, per actus proprios propositi firmi, orationis, &c. & sic poterit absolvi; nam in tali casu occasio illa extrinseca evadit sibi involuntaria ex una parte; & est sibi necessaria ob urgentissimam causam morandi in ea, ut supponitur ex alia parte. -- Vel non avertit, aut non extenuat periculum formale peccandi; ita ut periculum maneat adhuc in esse periculi proximi, & moralis, & tunc non est absolvendus; quia talis occasio est sibi aliquo pacto voluntaria quoad affectum; & non facit quod in se est, ad tollendum periculum recidivæ; ergo est insipiens, indispositus, ac voluntariè recidivus, ut patet; Ex qua doctrina poteris innumeros resolvere casus. V. G. 34

Parochus, qui ex officio tenetur administrare Sacramenta, visitare infirmos, docere populum, & similia: ex quibus prævidet, se incursurum in aliquam occasionem, aut periculum peccandi. Mercatores, Officiales, Artifices, & similes, qui ratione officii, vel artis necessitantur conversari cum mulieribus, cohabitare cum puellis, loqui cum omnibus: & quandoque labuntur in peccata mortalia ex tali occasione, poterunt absolvi, dummodò non habeant consuetudinem, vel habitum sic peccandi; sed conentur enervare radicem, & periculum formale suorum delictorum. Vide Jacobum Coreliam *in Practica Tract.* 10. *à n.* 303. -- Joannem Cardenam, *part.* 4. *disert.* 40. *per totam.* -- Bonacinam, *de matrim. q.* 4. *p.* 14. *à num.* 11. -- Martinum 35

tinum Doctorem Navarrum *in Summa cap.* 3. *à num.* 15. Laymannum, *lib.* 5. *tract.* 6. *c.* 4. *à n.* 9. -- & alios DD.

36 Unam vel aliam addo regulam ex multis, quæ traduntur à Doctoribus in hac materia pro directione Confessarii. Homobonus de Bonis *in commentario Casuum reservatorum*, *p.* 2. *c.* 4. *sect.* 1. dicit, & docet in praxi, quòd Medici partes sunt, ad radicem morbi penetrare, eamque exscindere, nec parcere ægroto, etiamsi aliquando medicinam molestè ferat; putridæ enim carnes ferro, & igne indigent; nec est medicinæ culpa, sed vulneris, dum elementi crudelitate non parcit Medicus; sævit, ut sanet. Vulnera clausa plus cruciant; & cùm putredo, quæ intrinsecùs fervet, ejicitur, ad salutem plaga cum dolore aperitur. Crudelis autem est Medicus, qui hominem exaudit, & vulneri, atque putredini parcit. Ita & Confessarius, qui est non corporum, sed animarum Medicus, non debet nimis indulgere luxuriæ morbo laborantibus. -- Jacobus de Graffis *Casuum reservat. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 5. ait: Medicus autem Animæ est Confessor, in quo multa concurrere debent; & primò debet esse Medicus in correctione, ostendendo infirmo pœnitenti gravitatem criminum, & non omittendo correctionem ex timore; quia dum culpas graves corrigere metuit, incassum delinquentibus tacendo securitatem promittit.

Unde malè agunt quidam simplices Confessarii, qui, non exponendo pœnitentibus quantum deliquerint, audita confessione, simpliciter absolvunt Paulus Segnerus *in Confessario instructo*, *cap.* 5. §. 7. dicit: „ Sia contrito „ il penitente quanto à voi pare: non è „ dovere, che voi lo lasciate sano sì, „ mà in bocca à un Drago: potendolo „ levare da un pericolo così fiero, qual' „ è quello di ricadere: con un rimedio, „ *che è l' unico à questo male*, cioè con „ forzarlo à far le sue parti innanzi, e „ con sospendere l' assoluzione fin' à tanto, „ ch' egli non l' habbia adempite. „ Questa giusta severità è molto più necessaria „ co' publici peccatori; &c. *Et* „ §. 9. ait. Suda la fronte à Teologi più Eminenti per assegnare le Regole &c. " e per indrizzare in un' Foro si Sacrosanto " le sentenze Sacerdotali: e pure " tanti Confessori alla giornata, senza " esami, senza distinzioni, senza dimande, " assolvano indifferentemente le Occasioni " prossime, e le rimote, i Concubinarj, " & i continenti, le Meretrici, " e le Vergini, li Scandalosi, e li " modesti; e troncano i legami delle conscienze " con una falce da prato; &c. " Optima doctrina. "

Quæro XVI. *Quomodo dignoscere poterit Confessarius, confitentem habere consuetudinem peccandi in aliqua specie peccatorum?*

℟. Ex dictis in principio hujus Tractatus, à num. 1. patet resolutio hujus quæsiti; nihilominùs ad majorem claritatem hujus tam difficilis (in praxi) materiæ, post longam, & maturam lectionem Librorum, addo. Tunc Confessor poterit formare prudens judicium, & censere suum confitentem, vel pœnitentem habere usum, aut consuetudinem peccandi in tali specie peccati, quando ex interrogatione, & responsione cognovit, eum habere habitum, & facilitatem relabendi in hoc peccatum; nam alio modo videtur impossibile, dignoscere statum hujus pœnitentis, aliàs mihi incogniti, nisi ipsum interrogem de tempore præterito, an sit solitus sic delinquere, an aliis vicibus confessus sit hujusmodi peccata, & quanto tempore perseveraverit in hoc vitio. Unde interrogandi sunt pœnitentes ignoti à Confessario. Nam, (ut inquit Antonius Naldus Faventinus *in sua Summa*, *Verbo Peccatum*, *n.* 19. in fine) plerique Confessarii dimittunt pœnitentes in sordibus suis per plura annorum curricula velut sues in volutabro luti marcescentes involvi: Quod in propriam, & pœnitentium redundat damnationem; & velut cœcorum duces cœci, omnes simul in foveam cadunt. 37

Quæro XVII. *Teneturne pœnitens sponte fateri propriam peccandi consuetudinem?*

38 ℟. *I.* Aliqui DD. dicunt, quòd sic. Ratio ipsorum est; quia aliàs status conscientiæ pœnitentis non manifesta-

retur Confessario, qui ignorans circumstantiam hanc notabiliter aggravantem, non posset imponere pœnitenti debitum satisfactionis modum, nec sufficiens remedium ad impediendum recidivum; ergo saltem indirectè, & per accidens tenetur pœnitens recidivus aperire in Confessione consuetudinem peccandi. Ita Silvester V. Confessio 1. *quæst. nona in fine*. Naldus *cit. nu.* 19. & alii DD.

39 ℞. *II.* Alii autem DD. dicunt, quòd non; Ratio est; quia nemo tenetur ex se fateri circumstantiam aggravantem, sed tantùm mutantem speciem; peccata autem præterita sæpiùs repetita (in qua repetitione consistit consuetudo,) & jam ritè confessa non addunt novam malitiam peccatis de novo commissis; ergo circumstantia consuetudinis, licèt aggravet, non tamen mutat speciem; & consequenter per se non tenetur pœnitens eam fateri consuetudinem. Ita cum aliis citatis docet Cardenas, *in* 4. *p.* Crisis, *disert.* 37. *cap.* 2.

40 ℞. *III.* Quando consuetudo ipsa peccandi importat novum peccatum distinctum à reliquis propter aliquam specialem rationem, ut puta propter novam voluntatem expressam, vel interpretativam retinendi eam consuetudinem, aut propter negligentiam culpabilem ei non resistendi, vel eam non eradicandi, aut propter periculum proximum semper peccandi: &c. tunc pœnitens tenebitur spontè confiteri hanc pravam consuetudinem. Ratio patet; quia novum peccatum numero, vel specie distinctum à cæteris est omninò exprimendum in Confessione, si menti occurrat; sed in casu nostro consuetudo illa peccandi est novum peccatum, ergo &c.

41 ℞. *IV.* Quotiescumque Confessarius interrogat pœnitentem de consuetudine peccandi, tenetur omninò pœnitens pro veritate respondere ei: etiamsi aliàs benè dispositus accedat ad Sacramentum Confessionis. *Probatur*. Confessarius habet jus inquirendi, & interrogandi de iis, quæ conducunt ad cognoscendum statum, & causam pœnitentis; sed ad hoc conducit interrogatio de consuetudine peccandi, & de intentione, quam habeat pœnitens ad illam extirpandam, & de modo adhibendo; ergo pœnitens est obligatus rectè respondere. -- Nec satis est, benè dispositum accedere, sed ulteriùs oportet, ut talis dispositio Confessario aliquatenus constet; quia non potest absolvere quemquam, nisi habeat credulitatem saltem probabilem de sufficienti dispositione confitentis; ergo pœnitens tenetur aliquomodo ipsum Confessorem certiorem facere suæ dispositionis; ergo &c. Ita Sanchez Vasquez, Cardin. de Lugo; & alii apud Cardenam *loc. cit. cap.* 2. *&* 3. Et modò omnes scribentes post propositiones damnatas ab Innocentio XI. quarum quinquagesima octava dicebat: *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.*

Objicies. Nemo tenetur confiteri bis eadem peccata; sed confitendo quis consuetudinem peccandi, confitetur denuò peccata jam confessa, nam quando V.G. Titius se accusat de septem perjuriis, addendo *se habere hanc consuetudinem* pejerandi, jam denuò fatetur, saltem in generali, multa alia perjuria olim confessa; ergo &c. -- ℞. Licèt, per se loquendo, nemo teneatur bis confiteri idem peccatum; sunt tamen multi Casus, in quibus aliquis tenetur iterùm, (saltem per accidens) confiteri idem peccatum. V.G. Titius furando magnam tritici quantitatem suasit filiis suis, ut omnes simul concurrerent ad tale furtum; postea pœnitentia ductus confessus est furtum à se patratum, sed oblitus est fateri suasionem, & scandalum datum filiis; quomodo poterit hoc peccatum manifestare, nisi iterùm declarando furtum? Scandalum enim debet declarari cum sua specie, manifestando scilicet objectum, seu peccatum, ad quod induxit; ergo necesse est, ut Titius confiteatur suasionem, & scandalum datum filiis suis ad furtum secum committendum; ergo furtum bis confitetur; prima vice per se, & directè; secunda autem vice per accidens, & indirectè. Idem dici potest de multis casibus similibus. 42

43 Confirmatur, *ex cap. omnes utriusque* ubi habentur hæc præcisa verba: Sacerdos, autem sit discretus, & cautus; ut, more periti Medici, superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati: diligenter inquirens & peccatoris circumstantias, & peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & remedium ejusmodi adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum. *Ita tibi*. Ex illis autem terminis *diligenter inquirens*, &c. constat, Confessarium non solùm posse, sed debere interrogare pœnitentem de iis, quæ conducunt ad præbendum ei consilium & remedium adhibendum ad futuram emendationem, & salutem. Atqui inquirere consuetudinem peccandi maximè conducit ad hoc; ergo Confessarius, ut Judex, & Medicus habet jus interrogandi de consuetudine, & pœnitens tenetur rectè respondere.

Quæro XVIII. *An confitentibus, qui habent consuetudinem peccandi mortaliter, possit, aut debeat Confessarius negare, aut differre absolutionem?*

44 ℞. *I.* Certum est, pœnitenti habenti consuetudinem peccandi lethaliter posse differri absolutionem de consensu ejus. Solet enim Confessarius suaviter suadere tali pœnitenti, esse ei utilius, quòd differatur absolutio pro majori motivo, & proposito emendationis futuræ: cui suasioni solet annuere prudens pœnitens, qui ex animo desiderat emendationem.

45 ℞. *II.* Certò etiam constat, negandam esse absolutionem ei confitenti, qui non habet firmum propositum resistendi malæ consuetudini peccandi mortaliter in quacumque peccatorum specie. Quia Confessarius nullo modo potest absolvere, quem cognoscit non esse rectè dispositum; aliàs absolutio esset invalida, & Confessio ficta, & sacrilega.

46 ℞. *III.* Certum etiam est, posse Confessarium absolvere pœnitentem habentem consuetudinem aliquam peccandi (sine occasione proxima extrinseca voluntaria,) quando videt hunc pœnitentem nunc habere veram displicentiam de peccatis præteritis, & firmum propositum resistendi pravæ consuetudini de cætero; quia tunc cognoscit adesse spem emendationis.

℞. *IV.* Certissimum quoque est, non posse nec debere Confessarium absolvere quemcumque habentem pravam aliquam consuetudinem peccandi, quando nulla est spes emendationis: ut probabo inferiùs: quamvis confitens dicat, se dolere, & habere propositum se emendandi. Remanent ergo difficultates circa puncta sequentia; & dubitatur. 47

Primò. Utrùm habenti consuetudinem peccandi mortaliter, & simul propositum verum emendationis cognitum à Confessario, possit negari, aut differri absolutio, etiam sine consensu ipsius pœnitentis? 48

℞. *I.* Semper expedire, & melius esse, per se loquendo, quòd ubi Confessarius dilaturus est absolutionem, id faciat de consensu pœnitentis; ita ut pœnitens cognoscat, Animæ suæ, & emendationi propriæ esse utilem eam dilationem absolutionis; nam correctio, quæ spontaneè accipitur, fructuosior est, quàm ea, quæ accipitur à pœnitente invito, & indignabundo.

℞. *II.* Posse nihilominus Confessarium tali pœnitenti, etiam, invito differre absolutionem, dum judicat, id expedire ad ejus emendationem, & ad majorem firmitatem propositi non peccandi de cætero. Ita docent Suarez *de pœnit. disp.* 32. *sect.* 2. *cum aliis ibi citatis*. -- Lugo *de pœnit. disput.* 14. *sect.* 10. -- Segnerus *in Confess. instruct. cap.* 4. -- Cardenas, *p.* 4. *Crisis disert.* 39. *cap.* 2. & est communis sententia T. T. magni nominis. Probatur. Nam Confessarius non solùm est Judex, verùm etiam Medicus Spiritualis) ex Conc. Lateran. *cit. cap. Omnis utriusque*, & Conc. Trident. *sess.* 14. *cap.* 8. *de Sacr. Pœnit.*) ergo ut Medicus peritus potest adhibere hoc remedium opportunum dilationis absolutionis pro emendatione, & salute pœnitentis, etiam sine consensu ipsius; peritus enim, & bonus Medicus non expectat consensum infirmi in applicandis remediis. 49

Præterea

50. Præterea docet ipsa experientia, non paucos peccatores recidivos hoc uno acre remedio avulsos esse à consuetudine inveterata peccandi; & ipsimet pœnitentes fassi sunt hanc veritatem dicendo: *Si cæteri Confessarii sic antea mecum egissent, certè non tandiù perstitissem in depravata hac consuetudine peccandi:* ergo hoc remedium prudenter exhibitum, & applicatum, multos sanat ægrotos aliàs incurabiles. Dixi *prudenter* adhibitum; quia magna requiritur prudentia in Medico Confessario in applicando hoc medicamento; nam remedia, quæ aliquibus prosunt, aliis possunt nocere, ob diversas infirmorum dispositiones. Solet tamen ferè semper prodesse dilatio absolutionis iis, quibus non profuerunt charitativæ correctiones, & admonitiones.

51. Item potest, & debet Confessarius, ut Medicus adhibere remedia ad vitandum recidivum, diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum pœnitentem; neque Concilia citata determinant quodnam genus remedii adhibendum sit, sed hoc relinquunt prudentiæ, & experientiæ Confessarii. Atqui dilatio absolutionis, ut sæpè experientia comprobavit, deterret salubriter pœnitentem consuetudinarium, & hoc terrore firmat magis propositum non peccandi, & quandoque arcet omninò peccatorem ab errore viæ suæ, & à consuetudine peccandi; quia sicut facilitas obtinendi absolutionem solet esse incentivum delinquendi, itaècontra difficultas obtinendi absolutionem solet esse frœnum reprimens, & coercens à lapsu; ergo Confessor non solùm potest, sed quandoque debet adhibere hoc genus remedii.

52. *Objicies*. Nonne validius remedium impediens recidivum est ipsum Sacramentum Pœnitentiæ? Unde ergo sciemus, dilationem absolutionis posse meliùs prodesse pœnitenti recidivo, quàm ipsamet absolutio? ℞. Ab ipsa quotidiana experientia docemur, quòd post multas Confessiones persistit peccator in sua depravata consuetudine peccandi; & post unam dilationem absolutionis prudenter factam ipse peccator in se reversus convellit radicitùs eam consuetudinem. Quod accidit, vel quia homo, quando confitebatur in ipso consuetudinis torpore, non habebat firmitatem propositi efficacis, atque adeò non erat ei fructuosum Sacramentum Pœnitentiæ, vel quia, si habuit sufficientiam propositi, ejus tamen firmitas fuit tam exiguæ intensionis, ut fructus quoque Sacramenti esset modicus, & non talis, qui posset radicitùs convellere pravam ejus consuetudinem. Dilata autem absolutione, homo ille multò meliùs se disponit per vehementiorem dolorem de præteritis, iteratis peccatis, quo efficaciùs destruit habitum malum, & per firmius propositum cavendi in posterum à vitio suo, sicque multò majorem recipit gratiam à Sacramento; ergo &c. Ex qua doctrina, & experientia cognovimus, melius sæpè esse remedium dilatio ista absolutionis, quàm ipsa absolutio statim concessa peccatoribus recidivis, etiam quando credimus hujusmodi pœnitentes habere sufficientem dolorem cum proposito.

Confirmatur. In peccatoribus consuetudinariis difficiliùs invenitur verus 53
dolor, verumque propositum, quàm in aliis; & hoc ob infirmitatem consuetudinit, sive multitudinis præteritorum actuum, ex quibus generatus est habitus malus, qui difficilè removetur à subjecto; unde oritur Confessario vehemens suspicio, confessiones ab istis hominibus factas tempore consuetudinis laborare defectu efficaciæ propositi; & ideò Confessor pius, & prudens his, qui diuturnam peccandi consuetudinem jam deseruerunt, solet consulere, ut de toto illo tempore, quo duravit consuetudo, instituant confessionem generalem, ut revalident Confessiones præteritas, quæ apud viros prudentes, & timoratos suspectæ sunt; quinimò pœnitentes ipsi ex se, postquam omiserunt consuetudinem inveteratam, frequenter petunt à Confessario, an eorum Confessiones vitæ præteritæ fuerunt validæ? quia valdè dubitant de earum valore. Ergo Confessarius sciens hoc esse commune recidivis actualibus, poterit, ad firmandum

eorum propositum, & ad tollendum periculum recidivæ, eis differre absolutionis beneficium ad tempus, ut meliùs se præparent, & disponant &c. Non ergo tenetur Confessarius statim absolvere pœnitentem recidivum, etiamsi videat ipsum rectè dispositum cum vero proposito non peccandi de cætero; sed quandoque poterit, & aliquando debebit experiri, utrùm sit verum, & efficax propositum, utendo hoc remedio, & experimento dilationis absolutionis; (ut probant Card. de Lugo, *tom. de pœnit. disp.* 16. *sect.* 4. §. 7. -- Cardenas *part.* 4. Crisis, *disert.* 39. *cap.* 2. *per totum; &* alii gravissimi DD.) Poterit, inquam, quando talis dilatio videtur utilis; debebit, quando necessaria videbitur, etiam absque consensu pœnitentis.

54 *II.* Dubitatur: *An pœnitenti asserenti, se habere verum propositum emendationis teneatur, aut possit credere Confessarius?*

Pro cujus difficultatis resolutione animadvertendum est, aliud esse, quòd pœnitenti, ut plurimùm, credendum sit, quando seriò affirmat, se habere propositum non ampliùs peccandi; aliud verò, quòd semper, & in omnibus circumstantiis illi credendum sit. Deinde aliud est, quod pœnitenti credendum sit id, quòd dicit de suo dolore, & proposito, quando nullum indicium, nullave conjectura apparet in contrarium; & aliud, quòd illi credendum sit, etiam quando adest indicium de nullitate propositi. Etenim doctrina, vel regula Theologorum Moralium de fide habenda pœnitenti in iis, quæ dicit in hoc Tribunali, (in quo ipse pœnitens est Reus, Accusator simul & Testis) intelligenda est non pro omni casu, & circumstantia, sed solùm quando non apparent indicia in contrarium; igitur Regula illa patitur suas exceptiones. Pono authoritates nonnullorum DD.

55 Antonius Perez, *tract.* 3. *de pœnit. disp.* 3. *cap.* 4. *nu.* 64. ait: Secundò quæritur; An Confessarius debeat credere pœnitenti, & absolutionem conferre, si dicat, se habere attritionem, vel contritionem? ℞. Debere, dummodò non sit præsumptio fortior in contrarium; qualem præsumptionem, meo judicio, faciet frequentia relapsus &c. Impossibile enim est moraliter loquendo, hominem sæpè confiteri, & semper relabi, quando facilis est emendatio, & propositum emendationis est serium. Quare præsumendum est, eum, qui ita confitetur, & sic relabitur, non habere propositum efficax. -- Franciscus Suarez, *tom.* 4. *in* 3. *part. disput.* 32. *sect.* 2. *num.* 3. ait: Satis est, ut pœnitens credatur habere firmum propositum implendi suam obligationem, cui credendum est, præsertim si tunc primùm incidit in eam occasionem, &c. neque ex aliis conjecturis possit suspicio probabiliter concipi à Confessario. -- Joan. Card. de Lugo, *to. de pœnit. disputat.* 14. *section* 10. *num.* 166. ait: Certum est, quando Sacerdos, attenta consuetudine præterita; & propensione pœnitentis, aliisque circumstantiis, judicat; pœnitentem non averti sufficienter ab illo peccato, non posse eum absolvere; quantumcumque pœnitens dicat, *se dolere* &c. Eodem modo, & in eodem sensu loquuntur alii T.T., qui hanc difficultatem ex professo tractant, dum dicunt, credendum esse pœnitenti affirmanti, se dolere de peccatis suis, & efficaciter proponere emendationem, cum hac licèt exceptione, dummodò ex alio capite, aut circumstantiis non constet, aut prudenter non timeatur, illum non esse sufficienter dispositum.

Ex dictis patet resolutio difficultatis propositæ; Et ratio ulterior est; quia Confessarius prudenter credere debet pœnitenti; atqui impossibile est, quòd ego credam cum prudentia, & satisfactione dictis, aut verbis penitentis, quando habeo indicia, & conjecturas urgentes in oppositum, nam ex parte illius nullum aliud est motivum, nisi ejus dictum simplex, ex factis autem ipsius colligo indicia vehementia, quę contraria sunt dicto simplici ejusdem; ergo credere non teneor, nec possum dictis illius; nam fortior est præsumptio ex consuetis factis; verba enim facilè proferuntur à pœnitente; emendatio verò, quæ consistit in factis, difficilè speratur &c.; ergo non possum credere verbis in tali casu. 56

III. Dubitatur, *an quando Confessarius cognoscit pœnitentem esse consuetudinarium,* 57

rium, seu recidivum inveteratum, possit judicare statim ipsum quoque esse indispositum, eique negare, vel differre absolutionem?

Hæc esse solet difficultas quotidiana, quæ magis torquet ingenium, & conscientiam Confessariorum; pro cujus recta, & fundata resolutione placet transcribere sententias duorum Virorum scientia, & experientia nominatorum inter modernos DD. Hispanos, & Italos:

P. Jacobus à Corilia Missionarius Apostolicus *in sua Praxi part.* 1. *tract.* 10. *à num.* 234. dicit, & docet: Suppongo per terzo, che occorrendo qualche costume di peccare, il Confessore non può assolvere; come s'è detto, se non hà fondamento da persuadersi probabilmente, che il penitente hà vero proposito d'emendarsi; e per questo non basta solo, ch'egli lo dica; bastarà però, se vi concorre alcune delle circonstanze, che hora riferirò.

58 *Prima Conclusione*. Dico primieramente, che può darsi l'assoluzione al Penitente, che non è stato trè, ò quattro volte ammonito dal Confessore nelle Confessioni antecedenti, del mal stato, nel quale viveva, del pericolo, nel qual stava la sua Anima, nè prevenuto dallo stesso Confessore con soavi avvertimenti, e vive reprensioni della sua mala vita, e non gli hà mai suggeriti mezzi per vincere tal consuetudine. *Ibique hanc conclusionem probat citando pro se* Sanchez, Palaum, Dianam, Azorium, & alios DD. *Dico per secondo*, che adhuc doppo d'esser stato avvisato, se viene il Penitente con straordinarie lagrime, ò sospiri, che mostrino un vero dolore, gli si può dare l'assoluzione. Perche allora vi è fondamento di credere, che venga tal Penitente con proposito fermo d'emendarsi &c. . . . . *Dico per terzo*, che il Penitente dopo la terza ammonizione hà usato qualche diligenza, per emendarsi, e in qualche cosa si è emendato, di modo che hà diminuito la frequenza, ò numero di peccati; gli si può dare l'assoluzione. Ibique probat cum Laymanno, & De Lugo &c. *Dico per quarto*, che se il Penitente viene à confessarsi indotto da qualche accidente infausto, ò successo fatale, da lui conosciuto, come venuto da Dio per avviso; ò castigo singolare &c. può esser' assoluto. *Quod ibi probat &c. Dico per quinto*, che se il Penitente viene à Confessarsi di sua propria volontà, e non per che l'obblighi il precetto della Confessione annuale, nè perche suo Padre, Madre, Avo, ò Maestro gli commandi, che vada à confessarsi, nè per aver obligo di confessarsi in tal tempo; mà solo con desiderio di giustificarsi, & emendarsi, e migliore la sua vita, gli si può anco dare l'assoluzione. *Quod probat ibi &c. Dico per sesto*, che in articolo, ò pericolo di morte si può, & anco si deve dare l'assoluzione al peccatore, non ostante il costume passato di peccare; poichè dobbiamo persuadersi, che qualsivoglia Christiano in simigliante passo habbia vero dolore, e proponimento di mai più peccare. *Relinquo septimum, quia est quasi epitome prædictorum &c. Dico per ottavo*, che quantunque in tutti li casi riferiti possa il Confessore assolvere il Penitente consuetudinario; tutta via sarà bene, se l'emenda è poca, differirgli, ò negargli l'assoluzione; acciò, giache la soavità dell'olio, e dolcezza del Confessore non basta per sanarlo, lo sani la mordacità del vino, e rigore. Perche se bene il Confessore, secondo l'ufficio di Giudice, debba dare l'assoluzione al Penitente ben disposto, potrà anche, come Medico prudente, e perito, differire l'assoluzione, acciò risani il bottone di fuoco quella piaga, che non può curare il lenitivo. Così insegnano Suarez, Villalobos, Tom. Sanchez, & altri molti citati dal Diana, *part.* 1. *tractat.* 7. *resol.* 55. Hæc, & alia P. Corilia cit.

Alter est P. Paulus Segnerus Missionarius Apostolicus *in suo Confessario Instructo*, *cap.* 4. §. 2. Ubi dicit, & docet sic: Se voi prudentemente stimate, che alcuno di essi *Recidivi* habbia proposito vero di mutar vita, voi potete à lui dare l'assoluzione, ancorchè temiate, che 59

debba

debba facilmente tornar' al vomito, e ancorche sappiate, che come Cane putridissimo, vi è già per l'addietro tornato, non una volta sola, mà molte, e molte. Là ragion'e perchè la risoluzione presente, che hà di emendarsi, e materia del Sagramento, non è l'emendazione futura, che col favor Divino può esser possibile anco ad un'incostante; *Potens est enim Deus*, come l'Apostolo dice, *Statuere illum*. -- Mà se per contrario a voi paja, che alcun di loro non detesti la colpa con efficacia, e che posseduto da suoi tirannici affetti, o d'interesse, o d'impurità, o di furore, &c. non volga quanto dovrebbe il suo cuore a Dio: allora non vi è permesso di assolverlo in modo alcuno; non ostante, che egli asserisca di esser contrito; perchè in questo Tribunale voi siete il Giudice; e però à voi si appartiene ancora giudicare chi sia ben disposto, senza rimettervi in questo al detto del Reo, a cui ben dovete cedere, come a quello, che anch'è Testimonio; mà non allora che una più forte presunzione del fatto si oppone alla protesta delle parole.

Ma qui stà tutto il punto, direte voi, avere una regola buona da assicurarsi, quando si debba alle promesse di costoro dar fede, e quando negare? Rispondo. Se un tal Penitente nell'accusar se medemo mostra segni di dolore non ordinario; se viene a confessarsi non per usanza, che n'habbia; mà per trovar rimedio a quella sua colpa, che fuor dell'uso lo inquieta; Se porta con esso se qualche emendazione; o se almeno egli hà posto qualche sollecitudine, qualche studio, per emendarsi; se non essendo stato avvisato altre volte dal suo mal grave, adesso riceve in bene l'ammonizione, che voi gli fatte, e si risolve di usar quei preservativi, che voi gli prescriverete a non ricadervi; in tutti questi casi dovete credergli, e così proscioglierlo ancora, come disposto.

Mà se per contrario non vi reca avanti nessuna di questi disposizioni, ma più tosto una soma di peccati più eccedente senza risentirsi del peso, e senza punto pensare nè a scuoterlo, ne a scemarlo, con che prudenza lo giudicarete voi per contrito? Come riputarete efficace quella volontà, che non applica verun mezzo per conseguire il suo fine? Questo per verità non è portare alla Confessione un Proposito vero, mà finto &c.

Che se gl'indizii fossero tanto dubbiosi, che non sapeste risolvervi interamente; che avete a fare? In questo caso pigliate spazio maggiore a determinarvi. Non negate l'assoluzione al vostro Penitente, mà differitela. Ritorni frà tanto tempo: acciò che egli si disponga con segni alquanto più certi di pentimento, e voi possiate ricever maggior lume e dalla prudenza, con ripensar più attentamente al suo stato, e dall'orazione con raccomandarvi al Signore più ferventemente.

Anzi questo differire l'assoluzione vi giovarà talor'anche con quei *Recidivi* medesimi, che voi per altro riputiate disposti con proposito sufficiente a riceverla. Perchè questo differimento suol'essere come appunto un carbone di fuoco, che, dato a tempo, scuote a maraviglia dall'animo quel letargo, che era già vicino à cambiarsi in sonno di morte; Fà, che il Penitente confuso apprenda il suo male, vi pensi, vi proveda; e se già lo trova compunto, accresce indicibilmente la contrizione; sicchè quel pentimento, che prima leggiero, e languido havrebbe facilmente ceduto a i semplici inviti dell'oggetto presente, si invigorisce, e sà resistere ancora alle batterie.

E così questo rimedio vien dagl'Autori Morali insegnato communemente, ed è praticato da providi Confessori con molto frutto; massimamente dove già gl'altri più soavi si sono trovati inutili all'intento. Fra quel mezzo poi, che voi così differite l'assoluzione, prescrivete al vostro Penitente qualche divozione, o di tante limosine, o di visitare tante volte la tal Chiesa, o Altare, o di udire tante volte il tal Predicatore, o di leggere un tal libro spirituale, o altra simile, che vaglia come di mezzo a ottenere questo proposito più robusto. Spero, che la Prattica v'insegnerà quanti per questo rimedio, usato oppor-

„ opportunamente, mutino vita, e lascino tra le angustie di questa a moderata severità quelle spoglie di cattive consuetudini, che non si avevano da più anni saputo staccar di dosso. Quod comprobat citatione DD. Arriagæ, Reginaldi, Bonacinæ, Castropalai, De Lugo, Henriquez, Laymanni, Sà, Coninchii, & Ant. Perez: locis eorum propriis ibi citatis.

His duobus Authoribus Segnero, & Corelia contentus sum, his tanquam in hac arte peritis acquiesco; nam, ut inquit Philosophus, *Unicuique eminenter experto in propria scientia, vel arte credendum est*. Et ex his patet resolutio fundatissima propositæ difficultatis moralis, & practicæ, quæ etiam comprobat priores.

Quæro XIX. *An pœnitenti habenti consuetudinom peccandi*, V. G. blasphemandi, vel pejerandi, vel se polluendi, &c. *Ubi nulla apparet spes emendationis, possit Confessarius negare, vel differre absolutionem, quantumvis ore dicat, se dolere, & proponere emendationem?*

60 ℞. Quamvis ex dictis pateat responsio ad hoc quæsitum; nihilominus, ob propositionem sexagesimam damnatam ab Innocentio Papa XI. rectè intelligendam, quæ dicebat -- *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra Legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio: dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem*. (Volo hìc iterùm meliùs resolvere hanc difficultatem doctrina P. Cardenæ, & P. Coreliæ, qui hanc, & alias explicarunt propositiones.

Dico igitur I. Quòd propositio damnata, ut patet, loquitur de omni consuetudine mortaliter peccandi, & de omnibus peccatis tam commissionis, quàm omissionis contra Legem vel Naturalem, vel Divinam, vel Ecclesiasticam, vel humanam; & licèt hæc ultima non exprimatur, subintelligitur tamen, vel deducitur à paritate rationis, & culpæ. Igitur quicumque habet usum, habitum, aut consuetudinem mortaliter peccandi contra aliquod præceptum, comprehenditur in hac propositione.

Dico II. Quòd defectus spei emendationis potest se tenere & ex parte 61 pœnitentis; ita ut pœnitens, vel confitens non speret ullam emendationem futuram de suo malo habitu, vel inclinatione ad tale vitium: & ex parte Confessarii, ita ut iste desperet de emendatione hujus pœnitentis propter consuetudinem contractam in peccatis hujus speciei. Quem defectum spei potest Confessarius colligere ex duplici capite: *I.* Si videat ipsum pœnitentem desperare de sua emendatione in futurum; in quo casu ipse quoque concipiat similem desperationem de tali pœnitente: *II.* Si non appareat in pœnitente iste defectus spei emendationis, Confessarius autem prudenter ex diuturna consuetudine peccatoris, & aliis circumstantiis, nullam spem concipere possit de emendatione illius; quin potiùs de ista desperet. Quando autem defectus spei futuræ emendationis se tenet ex parte solius confitentis, nequit fieri, ut iste ore proferat, *se proponere seriam emendationem*; quia desperatio avertit voluntatem à consecutione, vel prosecutione boni futuri, ad quod obtinendum nullum adhibet medium qui desperat posse illud attingere. Restat ergo, quòd propositio damnata loquatur de illa desperatione emendationis, quæ se tenet ex parte Confessarii, quam prudenter ipse concipit à statu, & circumstantiis confitentis consuetudinarii, vel recidivi; nam in tali casu benè intelligitur sensus propositionis damnatæ, nempe quòd pœnitens ore proferat, *se dolere, & proponere emendationem*, etiamsi nulla appareat Confessario spes emendationis illius confitentis; sic enim ad eumdem refertur desperatio emendationis peccatoris, ad quem spectat negare, differre, & concedere absolutionem ei, qui asserit, se dolere, & velle se emendare.

Dico III. Quòd nullus Confessor 62 potest licitè absolvere quempiam, nisi priùs prudenter sibi persuadeat, eum esse ritè, & sufficienter dispositum, nempe habere verum dolorem de peccatis confessis, & verum propositum

di

non peccandi in futurum ; atqui ubi nulla apparet spes emendationis , ob inveteratam consuetudinem sic peccandi , Confessarius prudenter non potest sibi persuadere , hunc pœnitentem esse benè dispositum; etiamsi proprio dicat ore , *se dolere , & proponere;* ergo &c. Etenim, ut vidimus, facta illius contraria omninò sunt verbis , & fortior est præsumptio ex consuetis; nam pœnitens iste nil aliud desiderat , quàm absolutionem ; Confessarius autem debet pensare , an sit dignus absolutione ; quomodo autem potest prudenter reputare eum dignum, quem scit nunquam stetisse promissis ? Promisit multoties aliis Confessariis, vel tibi Confessario suo seriam , & solidam emendationem; at nunquam apparuit vestigium veræ emendationis ; ergo signum evidens est , quòd proposita ejus fuerunt , & sunt meræ velleitates , non voluntates . Hæc est causa perditionis multorum , qui semper absolvuntur , & numquam emendantur. Quare istis alloquens D. Augustinus , (& habetur , *cap. Pœnitentes dist.* 3.) dicebat : *Pœnitentes , si tamen estis Pœnitentes , & non estis Irridentes , mutate vitam .*

63 *Dico* IV. Quòd , cùm Confessarius cognoscit pœnitentem nullam habere spem emendationis suæ , debet proponere ei motiva ; per quæ erigatur in spem , & sic se disponat ad concipiendam bonam spem, & propositum emendationis ; quòd si consequi non possit intentum , debet ei negare , vel differre absolutionem . Ratio est : quia Confessarius ratione officii tenetur procurare dispositionem confitentis, quem videt indispositum ; sed talis confitens, qui desperat emendationem vitæ suæ , est indispositus ; quia desperatio de emendatione est magnum impedimentum ad eliciendum verum propositum ampliùs non peccandi. Si autem hoc non assequatur . Confessarius non potest sibi prudenter persuadere, & satisfacere de sufficienti dispositione pœnitentis , & consequenter nequit eum absolvere.

64 *Dico* V. Quòd quando Confessarius advertit , nullam esse spem , aut nullam posse concipere bonam spem emendationis , vel propositi veri ipsius confitentis , tenetur eum admonere de malo statu , & periculo , in quo versatur ob inefficacitatem doloris, & propositi sui , atque ei proponere media opportuna ad eum ritè disponendum ; quod si obtineatur , poterit eum absolvere , vel etiam differre ad tempus absolutionem . Si autem hoc non obtineatur , non poterit ei impertiri absolutionis beneficium . Ratio patet ex dictis . Si vis plura , lege citatos DD. in fonte visos.

Quæro XX. *Quænam, & quanta est obligatio peccatoris habentis consuetudinem peccandi , in destruenda ipsa mala consuetudine?*

℞. Qui advertit , se habere pravam 65
consuetudinem peccandi mortaliter , V. G. Blasphemandi , pejerandi, luxuriandi , & sic de cæteris , & non adhibet diligentiam , vel media opportuna ad illam tollendam , & extirpandam , mortaliter peccat quoties advertit , & non conatur eam destruere; nam censetur eam approbare, dum non curat extirpare . Tum quia talis consuetudo mala , inveterata est veluti occasio propinqua peccandi , & est periculum formale , vel morale , & proximum recidendi , atque est ipsamet causa recidivæ ; sed qui manet in tali periculo , vel qui non destruit illud , nec aufert talem occasionem , vel caussam , peccat lethaliter, ut vidimus, & versatur in continuo periculo peccandi , & numquam se emendandi ; nam consuetudo transit in naturam , natura in necessitatem , necessitas in incorrigibilitatem , & incorrigibilitas in gehennam ; ergo &c. Patet igitur, quæ, & quanta sit obligatio hominis habentis consuetudinem aliquam peccandi mortaliter : tenetur enim sub mortali eam extirpare.

Quæro XXI. *Quomodo poterit talis consuetudinarius se liberare ab hujusmodi statu peccati?*

℞. Efficaciter detestando pravam 66
ejusmodi consuetudinem , & proponendo seriè emendationem . Iste est primus modus omninò necessarius ad se liberandum à malo , & periculoso statu

statu, in quo consuetudinarius moratur; quia si homini dicta consuetudo efficaciter displiceat, vi illius displicentiæ, & propositi serii eam deponendi, vel extirpandi, interrumpitur ipsa consuetudo. Præterea destruitur malus ille habitus per actus virtutis oppositæ tali vitio, de quo habetur consuetudo; nam habitus acquisitus vi actus contrarii perit, & deletur, non quidem ita, ut vi unius actus contrarii (nisi foret intensissimus) pereat ex toto habitus, sed ex parte; quoniam unus actus virtuosus gignit ex parte habitum bonum, & ex parte tollit, vel expellit habitum ei contrarium, quippè qui minuit habitum sibi adversum; Ex frequentatis autem actibus bonis generatur habitus bonus, & simul excluditur habitus vitiosus; ut patet etiam experientia. Vide Azorium, *part.* 1. *libr.* 3. *cap.* 23. *quæst.* 2. *Et libr.* 11. *cap.* 3. *quæst.* 3. *&* 4. Bonacinam *de Legibus, disput.* 4. *quæst.* 1. *punct.* 13. *à num.* 5. *& seqq.* Et alios DD. ab his citatos. -- Anacletum Moral. *tract.* 6. *dist.* 2. *qu.* 2. *num.* 14.

Quæro XXII. *Quid dicendum, & agendum de consuetudine peccandi venialiter, seu de pœnitente, qui semper cadit in eadem peccata venialia?*

67 ℞. *I.* Si consuetudo peccandi venialiter, (V. G. mentiendi in re levi, murmurandi de rebus notis, jurandi veraciter quidem, sed sine necessitate, proferendi verba impura sine prava intentione, imprecandi malum creaturis sine animo, ut eveniat eis tale malum, recitandi officium, vel alias orationes vocales cum distractione leviter culpabili, & sic de cæteris) est materia remota totalis Sacramenti Confessionis; idest, si Pœnitens nullum aliud peccat confiteatur præter hoc veniale, vel hæc venialia, quorum habet consuetudinem; tunc dicendum, & judicandum, erit à Confessario *quasi eodem modo*, quo dictum, & judicatum est de consuetudine peccandi mortaliter. Ratio est, quia tam una, quàm alia prava consuetudo per se præbent fundamentum, & motivum judicandi pœnitentem non habere verum dolorem, & propositum; atqui Confessarius non potest absolvere pœnitentem indispositum, aut sine vero dolore, & proposito confitentem sua peccata; nam, ut vidimus, Confessarius debet formare judicium prudens, & sibi prudenter persuadere de sufficienti dispositione pœnitentium, aliàs faceret Sacramentum nullum, invalidum, & committeret Sacrilegium, vel saltem se exponeret periculo frustrandi ipsum Sacramentum. *Vide infra, nu.* 70.

Dices. Peccata venialia sunt materia voluntaria Confessionis, & possunt omitti absque peccato; ergo videtur nimis dura prædicta resolutio. ℞. Verum quidem est, peccata venialia posse omitti in Confessione absque peccato; quia non tenemur ea confiteri; at in casu nostro non considerantur illa venialia, ut omissa, sed ut confessa; & ut confessa tamquam pro materia totali ipsius Sacramenti: & tamquam confessa sine debito dolore, & proposito; quia supponimus hunc pœnitentem semper confiteri eadem omninò venialia sine aliqua seria emendatione, sine diminutione quoad speciem, & quoad numerum; ergo dilatio, vel negatio absolutionis consideratur, & fit ob indispositionem confitentis; quia confitens unum, V. G. mendacium leve, & nihil aliud, debet necessariò habere dolorem de tali peccato, & propositum non mentiendi; nam dolor, & propositum sunt materia proxima, & necessaria ad valorem Sacramenti. 68

℞. *II.* Si autem pœnitens, ultra peccata venialia ex habitu vel consuetudine commissa, confiteatur aliquod veniale, de quo non habet usum, vel aliquod mortale aliàs confessum, de quo habeat actualem, aut virtualem dolorem in præsenti; tunc poterit absolvi. Ratio est, quia tunc absolutio cadit supra pœnitentem ritè dispositum; nam cadit supra illud veniale, vel mortale, de quo dolet; Et licèt non cadat supra illa venialia, quorum pœnitens habet habitum, & de quibus non dolet; absolutio tamen est valida; nam, 69

ut

ut suo loco videbimus, venialia peccata sunt materia separabilis; idest, potest deleri unum veniale sine reliquis; & mortale aliàs ritè confessum est materia sufficiens novi Sacramenti Confessionis, si confiteatur cum novo dolore.

Quare Confessarius pius, & prudens, ne Sacramentum exponat periculo nullitatis, debet insinuare pœnitentibus, qui semper habent eadem venialia confitenda, & nullum mortale, ut, si velint beneficium, & fructum absolutionis, detestentur determinatè unum ex illis venialibus, cum proposito efficaci se emendandi de hoc: vel confiteantur aliquod mortale vitæ præteritæ cum novo dolore de illo, & proposito non peccandi ampliùs mortaliter. Ita ex communi, P. Sporer, *tom.* 3. *part.* 3. *cap.* 2. *sect.* 4. *quæst.* 2. *à num.* 338. Et alii DD. ibi citati.

Onus enim Confessariis impositum est, ut, quando inveniunt Pœnitentes longo tempore habituatos in aliqua specie peccati, procurent zelo, & spiritu eos admonere de malo statu, in quo versantur, ut seriam instituant emendationem vitæ; quia non dubito asserere, quòd, si Pœnitentes sunt adeò vitiis dediti, & inveterati, tales sunt etiam ex negligentia multorum Confessorum, qui os habent, & non loquuntur; intellectum, & non considerant; Animam, & non reflectunt, se reddituros esse rationem de illis Animabus, (quæ ad Forum Pœnitentiale, & pedes suos se prosternunt, confitentes peccata sua) ante Tribunal Christi, qui reddet unicuique mercedem, præmium, vel pœnam secundùm opera ejus.

Si vis addiscere remedia opportuna, & propria pro curandis recidivis, lege, quæso, citatos Doctores. Omnes in hoc conveniunt, quòd Recidivis injungenda est aliqua Oratio brevis, sed assidua, atque cordialis, & frequentia Confessionis apud eumdem Confessarium; nam variatio Medicorum multùm officere solet infirmo; Oratio autem humilis, & cordialis omnia potest, omnia vincit, omnia ad salutem (necessaria) obtinet à Deo, ut vidimus, *in Tract.* 12. *à num.* 22. Et Pœnitentia, ut virtus, & ut Sacramentum expellit omne peccatum, & habitum vitiosum enervat; ut suo loco videbimus, *parte* 2. *Tract.* 60. *à num.* 35.

70 ℞. *III. Consuetudo tamen peccandi venialiter tantùm* in eadem specie peccati non debet mensurari æqua lance, seu eodem prorsùs modo, quo mensuravimus consuetudinem peccandi mortaliter, ut notum est; quia propositum vitandi venialia non est necesse, ut sit ita strictum, & efficax, sicut vitandi mortalia, ut docent DD. communiter. Ergo hinc sequitur, faciliùs posse absolvi eum, qui frequentiùs cadit in eadem venialia, quàm qui in mortalia; nam offendere in iisdem venialibus non est tam indicativum signum defectus sufficientis doloris, ac propositi, sicut est in mortalibus; tum quia frequentiores sunt occasiones labendi venialiter, (à quibus se separandi non est tanta obligatio) quàm labendi mortaliter. Vide Laymann *de Pœnit. cap.* 4. *nu.* 19. Coninch *disput.* 2. *dub.* 14. Tamburin. *Meth. Confess. lib.* 1. *cap.* 3. §. 5. & Sporer, *tom.* 3. *part.* 3. *cap.* 2. *num.* 338. & 339. qui ibi dat optimum hoc consilium dicens: Omitte nimiam curam colligendi omnia tua venialia in specie &c. Et recitandi ea in Confessione: & ea tantùm, quæ magis gravant (in genere venialium,) quibusque potissimùm liberari cupis, novo, serioque dolore, ac emendationis proposito efficaci concepto, humiliter confitere; atque ex his ipsis unum in specie toto conatu deinceps emendare, & extirpare contendas.

TRACTATUS XXXI.

DE SEPTIMO DECALOGI PRÆCEPTO.

Non furaberis.

QUæro I. *Quid continetur in hoc præcepto?*

1 *Respondeo:* Hoc præcepto negativo: *Non furtum facies:* non tantùm prohibetur Furtum, sed etiam quæcumque injusta rei alienæ contrectatio, aut damnificatio. Insuper præcipitur Restitutio rei alienæ; quia, sicut præceptum affirmativum includit virtualiter negativum, itaècontra præceptum negativum includit affirmativum; ergo hoc præceptum Divinum, *Non furaberis* continet hoc etiam, *Injustè ablatum restitue.*

2 Nomine autem *Furti* latè accepti comprehenditur omnis injusta læsio, vel damnificatio proximi in bonis externis, quæ multiplicibus modis accidere potest. Quemadmodum enim in Sexto Præcepto, *non mœchaberis*, nomine Mœchiæ propriè Adulterium tantùm significante, per quamdam antonomasiam, omnia peccata carnis intelliguntur prohibita: ita & hìc sub nomine *Furti* propriè significantis ablationem occultam rei alienæ invito Domino, comprehenditur omnis injusta contrectatio, læsio & damnificatio bonorum fortunæ proximi nostri.

3 Unde explicatio perfecta hujus latissimi Præcepti petenda est ex universa fermè materia de Jure, & Justitia. Deus enim in hoc mandato prohibet, ne alterius Jus lædatur per injuriam, aut injustitiam, atque obligat, ut alteri cuivis Jus suum tribuatur per Restitutionem, &c. In gratiam itaque Juniorum Confessariorum incipiam tam vastam materiam, quæ ad hoc septimum spectat Præceptum, & majori, qua potero, brevitate, & claritate dividam in varios Tractatus, prout infra.

Quæro II. *Quid est Furtum propriè, & strictè captum?*

℞. Est ablatio injusta rei alienæ invito domino: Ita Toletus. *Vel*, Est acceptio rei alienæ occulta & fraudolosa: Ita Laymann, *vel*, Est occulta acceptio rei alienæ, domino rationabiliter invito: Ita Anacletus in Theol. moral. *vel*, Est contrectatio occulta rei alienæ externæ, rationabiliter invito domino illius: ita Sporer: *& ita in re omnes*. Explico hanc definitionem per singulas particulas. 4

Est contrectatio: hoc est acceptio, & detentio rei alienæ, seu simul acceptio, & detentio: seu seorsim acceptio, vel detentio. Quamvis enim omnis injusta ablatio rei alienæ fiat propter detentionem, usurpationem, &c. interdum tamen possunt ab invicem separari: nam V. G. Si fur in flagranti deprehensus re ablata statim spolietur, erit tantùm ablatio; adhuc tamen est contrectatio rei alienæ, & verum furtum. Si autem rem alienam tibi commodatam, vel casu apud te relictam injustè detineas, erit tantùm detentio, non ablatio rei alienæ; adhuc tamen verum furtum & contrectatio rei alterius; ergo vel auferendo, vel detinendo injustè alienum vel utrumque simul committendo, fit peccatum furti propriè dicti; quia semper fit contrectatio rei alienæ. 5

Rei alienæ: hoc est, ad alterum Jure aliquo spectantis: vel quæ est alterius, vel in potestate legitima alterius, quocumque modo sit, sive ratione dominii pleni, directi, vel utilis tantùm, sive ratione usus, & detentionis legitimæ. 6

Rei externæ: hoc est bonorum mobilium, quæ contrectari, moveri, & ab uno loco ad alium transferri possunt: ut sunt pecuniæ, merces, divitiæ, fructus, & cætera bona externa, 7

quæ

quæ bona Fortunæ appellantur. Igitur excluduntur bona Animæ, corporis, famæ, & honoris: quæ aliis injustitiæ speciebus læduntur. Item excluduntur bona immobilia, & incorporalia, quæ aliis modis contra justitiam possunt auferri, aut impediri, aut damnificari.

8 *Occulta*: vel secreta, & fraudulenta, atque sine violentia illata: aut omninò ignaro domino quoad ipsum factum, aut quoad injuriam saltem facti; nam per hoc differt *Furtum à Rapina*, quæ est occupatio rei alienæ sciente domino, & vim patiente.

9 *Invito Domino ipsius*: idest, minimè consentiente, quin potiùs omnimodè contradicente, & repugnante, saltem habitualiter, seu animi dispositione: nam licèt de facto ignarus rei ablatæ actu non contradicat, tamen si sciret rem suam auferri, certissimè contradicturus esset.

10 *Rationabiliter*: idest, ita ut dominus ipsius rei ablatæ non habeat, aut debeat aliunde esse rationabiliter contentus, ac teneatur consentire, ut talis res sibi auferatur hìc, & nunc à tali persona; sed si repugnat, cum ratione, & causa justa repugnet.

11 Ex defectu hujus ultimæ particulæ furtum non committit, qui accipit rem alienam tanquam sibi debitam ad justam compensationem: vel ut sibi necessariam in extrema necessitate; vel qui aufert gladium à furioso alium occisuro: vel qui scit, aut credit, aut probabiliter existimat, dominum consentire, aut non fore invitum, rem talem sibi auferri: qua ultima ratione sæpissimè à furto excusantur Uxores, Filiifamilias, Famuli, Religiosi, Amici, Familiares, quando aliquid non valdè grave accipiunt de rebus domesticis. Item si uxor marito suo surripiat pecunias, quas in ludo perderet, & illas uxor prudens in usum familiæ convertat: & sic de cæteris similibus casibus. Ratio est, quia nulla harum ablationum, quamvis invito fiant domino, est contra justitiam, imò potiùs secundùm Charitatem: & Dominus esset irrationabiliter invitus, si sibi rem talem nollet auferri. Ita Toletus, *lib.* 5. *c.* 15. – Anacletus, *tract.* 9. *dist.* 5. *q.* 1. Sporer, *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 5. *à n.* 5. *& seqq.* cum aliis.

Quæro III. *Quotuplex est Furtum?*

℞. Furtum ratione rei ablatæ dividitur in Simplex, & Qualificatum: hoc est, cui specialis malitia adjungitur, ob quam qualificari dicitur: cujus species sunt istæ: *Sacrilegium*, quod est Furtum rei sacræ è loco sacro: aut rei sacræ è loco non sacro: aut rei non sacræ è loco sacro. – *Peculatus*, idest, Furtum rei spectantis ad Fiscum Principis. – *Crimen Plagii, seu Plagiatus*, & est, quando vel mancipia à dominis, vel liberi, seu filii à parentibus, in quorum potestate sunt, abstrahuntur, aut captivantur. – *Abigeatus*, scilicet dispergendo gregem, & inde furando animalia. Hisque criminibus gravior pœna Legibus decreta est, quàm simplici Furto. 12

Quæro IV. *Quænam est differentia inter Furem, & Latronem?*

℞. *Fur* dicitur, qui furatur clam sine aggressura. *Latro* cum aggressura, sive cum armis, sive sine armis. *Fur* propriè dicitur, qui de nocte furatur. *Latro*, qui de die furatur. *Furtum simplex* fit cum fraude tantùm. Latrocinium verò fit cum violentia manifesta. Vide Sum. Angel. *V. Furtum, numer.* 1. 13

Quæro V. *Quodnam est discrimen inter Furem diurnum, & nocturnum?*

℞. Ultra prædictum, in jure fit magnum discrimen inter Furem diurnum, qui sole lucente furatur, ita ut agnosci possit, & Furem nocturnum, qui de nocte furatur, ita ut agnosci non possit; nam præter alia Fur nocturnus in Foro externo impunè occidi potest: Non verò Fur diurnus, si simplex Fur sit, & non Latro, seu Aggressor. V. Sporer. *cit. c.* 5. *n.* 11. Ratio autem ibi non assignatur, quam tamen inveni in Lessio *de Just. & Jure, lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 11. Est igitur ratio, quia Fur nocturnus præsumitur animo occidendi venisse; sicque miscetur periculum Personæ cum periculo rei familiaris. Adde: Si illæ facultates sint magni momenti; nec sit probabilis spes aliter illas recuperandi. Sed de hoc alibi. 14

Quæro VI. *Quid est Rapina?*

15 ℞. Est

15 ℞. Eſt contrectatio rei alienæ violenta invito domino. Differt à Furto per hanc particulam, *Violenta:* quòd nimirum per Furtum auferatur res aliena occultè, & doloſè, ſine vi, & domino ignorante; per Rapinam autem auffertur res aliena, domino vidente, ac nolente, & rem ſuam ſervare volente, & tamen per violentiam ſibi illatam re ſua privatur: adeòque ſpecialis injuria, & contemptus ſibi infertur; ac proinde Rapina ſpecie differt à ſimplici Furto, Rapina enim, præter injuſtitiam Furti, continet aliam injuſtitiæ ſpeciem circa perſonam, & honorem proximi: nam alicui vim inferre, eſt ſpecies contumeliæ lædentis honorem alterius.

16 Unde fieri poteſt, ut aliquis à perſona illuſtri rem exiguam per vim auferens, venialiter tantùm peccet in genere Furti; mortaliter verò in genere contumeliæ. Et econtrà, poteſt quis mortaliter peccare in genere Furti, & venialiter tantùm in genere contumeliæ: Ut V. G. Si ruſtico, aut paſtori videnti, & reluctanti, aut reſiſtere non audenti rapias ovem; tunc contumelia levis, ſed furtum grave eſt.

Quæro VII. *Furtum ex genere ſuo mortale poteſtne evadere veniale?*

17 ℞. Affirmativè, & quidem variis modis *I.* ex parte ipſius furantis, ob imperfectionem actus; ut ſi fiat abſque ſufficienti deliberatione, vel ex aliqua præcipitantia, vel ex metu minuente voluntarium. Deinde ignorantia invincibilis, & inculpabilis juris, vel facti, ſicut in omni alia peccatorum materia, ita in hac furti materia peccatum tollit, & à peccato excuſat.

18 *II.* Furtum ex genere ſuo mortale excuſatur, & fit veniale, vel nullum ex parte domini, cui res aufertur, ſi ſciatur, vel probabiliter putetur parùm, aut omninò non eſſe invitus. Adeòque qui V. G. aufert rem (etiamſi aliàs notabilem) Titio: ſi Titius non ſit notabiliter involuntarius, ſed æquè parùm curet, ac ſi res eſſet parvi momenti: non peccat mortaliter, ſed tantùm venialiter. Si autem conſtet, rem omninò pro neglecta haberi à domino Titio, omne peccatum ceſſabit. Communis Doctorum ſententia. Ratio patet: quia Furtum formaliter eatenùs peccatum eſt contra Juſtitiam, quatenùs fit ablatio rei, invito domino, nolente ſcilicet juri ſuo cedere; ergo quò minùs invitus eſt dominus, quòque magis ſuo cedlt juri, eò minùs erit peccatum, ſeu injuria: conſequenter peccatum mortale non erit, quando rem ablatam etſi magnam, non magis tamen curat Titius dominus, quàm ſi eſſet res modica; ſi autem omninò ceſſet eſſe invitus, & juri ſuo totaliter cedat, clarè ceſſabit peccatum omninò; cùm non fiat invito domino, ſaltem quoad rem ipſam ablatam; licèt eſſet invitus quoad modum ablationis illius rei; & ob hanc cauſam, ſi eſſet invitus dominus quoad modum tantùm, deſtruitur malitia furti formalis, & ſola remanet ratio alicujus peccati contra charitatem, aut reverentiam.

III. Furtum maximè excuſatur, & veniale evadit ex parte materiæ, ſi hæc parva ſit, ac levis; cùm enim in multis aliis rebus admittatur parvitas materiæ, maximè in hac admittenda eſt. At difficultas tota conſiſtit in aſſignanda quantitate materiæ de ſe levis. Poſt longam inquiſitionem, & librorum diſcuſſionem, non aliam inveni regulam certam, & fixam præter hanc, videlicet, totum pendere ab æſtimatione morali, & judicio prudentis, & pii Viri ex circumſtantiis in particulari benè examinatis: nempè non ex ſola quantitate rei ablatæ, verùm etiam à circumſtantiis perſonæ ditioris, vel egentioris, cui res ablata eſt, indeque majori, vel minori damno cauſato. Quòd ſi cupias aliquo modo ſcire, quænam ſit parvitas materiæ in genere Furti, propter quam Furtum ex genere ſuo mortale fiat veniale; debeo tibi priùs oſtendere, quænam ſit quantitas gravis; nam aſſignata quantitate gravi, facilè patebit materia parva excuſans à mortali. 19

Quæro VIII. *Quænam eſt materia Furti gravis, & ſufficiens ad peccatum mortale?*

℞. *I.* Materia gravis abſoluta, & 20

respectu cujuscumque etiam opulentissimi, cui auferatur, aut furetur, est quantitas, aut valor duorum vel trium Ducatorum, Scutorum seu Aureorum. (Aureus nunc importat decem Julios Italicos; Julius verò constat ex decem Bajochis.) Ratio solidissima est, quia hæc est communis hominum, Doctorum, & Prudentum, viam mediam tenentium, persuasio, ac judicialis sententia: ut videtur Auctoribus, quos hìc fideliter citabo: V. Anacletum, *Theol. moral. tract. 9. dist. 5. nu. 9.* ubi dicit, duo autem, vel tres Ducati, à quocumque tandem auferantur, etiam Rege potentissimo, peccatum mortale constituunt, juxta communem. -- V. Sporer, *tom. 2. tract. 5. cap. 5. num.* 31. ubi ait, Communis prudentum persuasio est, valorem excedentem unum, aut duos Ducatos, esse gravem absolutè, ut vix aliquis etiam potentissimus reperiatur, qui spectatis omnibus impendiis, tantæ pecuniæ jacturam, ut sibi damnosam, non justissimè ægrè ferat. V. Laymann, *lib. 3. tract. 3. cap. 1. n.* 3. ubi docet, Dico tertiò. Duo, vel tres Ducati à quocumque auferantur, quamvis Rege potentissimo, mortale peccatum constituunt. Hæc est communis assertio. -- V. Homobonum, *de Bonis in Examine Ecclesiastico, part. 1. tract. 7. quæst.* 118. ubi asserit. Porrò quantitas rei, quæ ad constituendam materiam peccati mortalis sufficit, arbitrio prudentis viri variis perpensis circumstantiis metienda est. Quamvis dari etiam possit aliqua pecuniæ quantitas, quæ absque ulla habita ratione Personæ sit mortalis: ut Furtum trium aureorum in Principe, vel Magnate. V. Summam Silvestrinam, *V. Furtum, n.* 5. -- Ita etiam Sum. Angel. *num.* 34. Et alii DD. quos brevitatis causa non cito.

21 *Dices*. Furtum duorum, aut trium aureorum videtur exiguum detrimentum Regi, aut Principi, aut alii ditissimo causatum; ergo non poterit censeri materia gravis constitutiva peccati mortalis. ℞. Furtum prohibetur à Deo, non præcisè ob damnum actuale, quod afferret semel factum, furando V. G. Principi opulentissimo centum Aureos; sed etiam (& multò magis) prohibetur ob damnum habituale, & consecutivum, quod afferret sæpiùs repetitum, si semel citra gravem offensam liceret in tanta quantitate furari; tunc enim ex hominum malitia, & avaritia innata multiplicarentur hujusmodi furta, ex quorum frequentia maximum detrimentum etiam Ditissimis Regibus sequeretur; ergo Furtum in tali mediocri quantitate assignata censeri debet prohibitum sub gravi & mortali offensa; & consequenter Furtum duorum, vel trium Aureorum magna, & notabilis quantitas jure, & ratione communiter æstimatur.

Nec obstat, quòd hæc quantitas respectu Regis ditissimi modica videatur: quia etsi modica sit ad donationes pro Regia magnificentia faciendas; non tamen est modica, spectatis omnibus Regis oneribus, ad quæ sublevanda hæc quantitas pecuniæ notabiliter juvat: ut patet, cùm militi solvendum est stipendium, qui per mensem unum pro tribus aureis suam vitam exponit periculo in bello.

℞. *II.* Materia Furti gravis respectiva ad conditiones personarum, quibus aufertur, est illa, quæ sufficeret ad victum unius diei tali personæ, cui ablata est. Ratio optima est, quia auferre cuipiam victum suum unius diei, quid notabile ab omnibus ferè hominibus prudentibus reputatur, & per se notabile damnum unusquisque (cujusvis conditionis existat) patitur, auferendo ei tantam quantitatem rei, vel pecuniæ, quæ ad victum unius diei satis esset. Difficile tamen est, descendere hìc ad casus particulares; nam quod respectu unius personæ censetur notabile, respectu alterius non censetur tale ob diversitatem status, & conditionis; ideòque magna cum prudentia legendi sunt libri, qui assignant quantitatem gravem pro singulis statibus, & conditionibus personarum, quibus res furantur. Ego enim teneo regulam illam *de victu, aut de valore victus unius diei* tamquam omnibus optimam, ad discernendam gravem, & levem materiam in genere Furti. Quandoquidem non potest hæc quantitas mathematicè stabiliri, sed tantùm 22

tantùm moraliter, sicut justa rerum pretia, quæ non consistunt in indivisibili termino, sed habent suam latitudinem, & varietatem pro tempore, loco, & aliis circumstantiis.

23 ℞. *III.* Quamvis ipsa res, quæ surripitur, non sit notabilis valoris, tamen si auferatur ei, qui inde grave damnum, vel incommodum accipiet, aut patietur, est peccatum mortiferum; quamvis non in specie furti. Ratio patet, quia notabile damnum proximo irrogatur: ergo &c. Tum quia graviter lædit charitatem erga proximum, qui illum afficit molestia iniqua, & vexatione injusta; ergo &c.

Quæro IX. *Furta minuta, & parva possuntne constituere peccatum mortale?*

24 ℞. Utique; quia multa pauca faciunt unum satis: idest, multæ quantitates modicæ, & leves constituunt unam gravem, & notabilem. Quod fieri solet tripliciter. *Primò* ex intentione principali ditescendi, vel plura surripiendi, ut V. G. Si quis furtis repetitis aufert quid modicum, ne fortè notetur à Domino, sed cum intentione surripiendi tandem magnam quantitatem: iste primò, & singulis furtis peccat mortaliter. Quia habet propositum nocendi proximo in re gravi: & media semper participant malitiam sui finis. Non tamen (quod benè nota Confessor) committit tot distincta furta mortalia, quot sunt furta minuta, sed unum tantùm; quia omnia illa furta minuta simul uniuntur moraliter sub una intentione principali, & sunt tamquam una continua executio illius intentionis mortalis. Ex qua doctrina plures resolves casus particulares.

25 Judica, Confessor, mortaliter peccasse eum, qui mensuras, vel pondera falsificando, vel mercibus deteriorem materiam miscendo, & omnes veluti bonas vendendo, notabile lucrum in fine anni collegit. Item qui alienas vineas visitando uvarum, aut aliorum fructuum multitudinem congregavit: quia in his casibus unum est malignum propositum circa objectum grave, & mortale in genere furti.

26 Non autem ita facilè judicabis; graviter peccasse eum, qui hodie ab uno rem levem furatus est, & absumpsit, sine proposito continuandi, & post aliquot dies iterùm aliam parvam quantitatem eidem, vel alteri abstulit; & sic deinceps; sicque in anni circulo pervenit ad notabilem summam; quia talis non unum propositum retinuit, committendi omnia illa parva furta; unde nec unum peccatum grave commisit, sed plura venialia dissoluta. Quòd si advertat, aliquando pervenisse ad valdè notabilem quantitatem: tunc peccatum grave non effugiet; si non ratione ablationis, saltem ratione injustæ detentionis, ut inferiùs videbimus.

II. Furta minuta constituunt peccatum mortale ex prava intentione continuandi. V. G. Qui successivè repetitis vicibus furatur quid modicum, absque quidem prævia intentione congregandi magnam quantitatem, vel ditescendi, attamen advertens crescere summam domino notabiliter nocituram, (quæ saltem simul ablata sine controversia constitueret peccatum grave) iterùm aliquid modicum surripit, quod complet, vel excedit illam certò notabilem quantitatem; illo ipso ultimo furto peccat mortaliter, ratione conjunctionis volitæ cum præcedentibus prævisis; quia intentio, seu voluntas illa continuandi furtum; seu complendi usque ad quantitatem notabilem, lethalis est: quia nimirum censetur consentire in totum damnum, (ut supponitur) jam causatum, & completum per illud ultimum modicum furtum: nam illud opus, quo injustum, notabileque damnum proximi completur, mortale est: non quidem secundùm se absolutè, sed cum relatione ad furta, & damna præcedentia consideratum, ergo &c. 27

Dices. Hoc videtur nimis rigidum; nam multiplicata peccata venialia numquam faciunt unum mortale; quomodo ergo illud ultimum Furtum modicum poterit esse mortale? ℞. Quotiescumque multa peccata venialia sunt disparata, idest, absque omni connexione adinvicem in materia, vel in effectu causato, (ut accidit in verbis 28

otiosis, vel in mendaciis jocosis, & similibus) tunc verum est, multiplicata venialia, etiam in infinitum, non facere unum mortale. Quando autem illa venialia habent inter se connexionem, & continuationem, ut est in proposita materia de Furto modico multiplicato, tunc ultimum veniale complens materiam magnam, ad mortale sufficientem, est, vel fit mortale. Patet hæc doctrina in aliis materiis unibilibus: ut in materia *Jejunii*; si quis eodem die Jejunii pluries modicum quid comederit, utique ultima vice, qua complevit notabilem quantitatem cibi, fregit Jejunium, & peccavit mortaliter. Ita in materia recitationis Horarum Canonicarum: ita in materia observantiæ Festorum, auditionis Missæ, & similibus.

29 *Instabis*. Quomodo ergo salvabuntur tot famuli Principum, & Magnatum continuò, vel crebrò auferentes, consumentes, vel malè impendentes aliqua modica, & nunquam restituentes, aut resarcientes damnum illatum Dominis suis? ℟. Excusantur plerumque à mortali, & onere restitutionis, partim ex inadvertentia, quia numquam advertunt, vel reflectunt ad damnum notabile concrescens ex præteritis: partim quia quandoque eos pœnitet de transactis furtulis, nec habent animum continuandi: partim quia Domini Magnates in his non censentur valdè inviti, nec suos famulos tam strictè obligant ad tam exactam curationem, & custodiam rerum suarum, & facilè dimittunt eis hæc modica damna. Alioquin & isti peccant, sicut alii, de quibus suprà.

30 *Petes*. Quid, si quis post notabilem quantitatem minutis Furtis coacervatam, rursùm incipiat, & pergat modica furari? ℟. Oportet distinguere. Aut enim talis homo nondum egit pœnitentiam de Furtis præcedentibus, nec restituere proposuit: & tunc denuò furando modica peccat mortaliter toties, quoties: quia semper habet explicitam vel implicitam voluntatem cumulandi, & retinendi injustè illam notabilem quantitatem rei alienæ. Aut talem jam pœnituit de Furtis præcedentibus, & vel de facto restituit, vel restituire proposuit, data occasione, & commoditate; & tunc denuò furando res parvas peccat tantùm venialiter, donec rursus attingat quantitatem gravem, & notabilem, sufficientem ad mortale Furtum; quia talis homo per pœnitentiam, & propositum illud abrupit continuationem Furtorum præcedentium cum sequentibus: & sequens materia ablata non concrescit ampliùs cum præcedentibus, sed manet per se sola, & venialis, donec rursùm concrescat cum alia materia sequenti furtim ablata. Ita ex Card. de Lugo, *tom. de Just. disp.* 16. *sect.* 3. *docet*, P. Sporer, *l.c. n.* 39. – Quære *hìc supra* Q. VIII. *nu.* 20. *Gravitatem*.

31 *III.* Minuta Furta constituunt peccatum mortale etiam ex sola injusta detentione: idest, ex pluribus Furtis minutis, & singulis de facto venialibus, accrescente tamen notabili quantitate sufficiente ad mortale, adhuc exurget peccatum grave ratione injustæ detentionis tantùm, quandocumque is, qui furatus est, adverterit quantitatem illam notabilem esse, & non cogitaverit de pœnitentia, ac restitutione necessariò facienda. Ratio est: quia in *Furtis* duo considerari debent: unum est injusta rei alienæ ablatio: alterum injusta detentio, seu non restitutio rei alienæ; potest autem fieri, ut quis non peccet mortaliter accipiendo rem alienam, & post hæc mortaliter peccet injustè retinendo, V. G. accepisti mutuum quid à Domino Titio, certo, & statuto tempore restituendum: postea finito termino repetenti Domino Titio rem mutuatam non restituis, cùm possis, ac debeas, tu non peccasti accipiendo, at retinendo utique peccas mortaliter ex genere suo; quia rem alienam injustè retines. Item abstulisti bursam, vel crumenam Cajo amico tuo intentione præcisa furandi paucos denarios, vel obolos, aut bajochos, postea repertos ibi aliquot Aureos detines: peccasti solùm venialiter auferendo: sed detinendo totam illam notabilem pecuniam mortaliter certè peccasti. Ita in proposito casu. Furtis minutis, & venialibus sæpè

pè repetitis conquisivisti notabilem summam; peccasti semper venialiter accipiendo; at verò peccabis postea mortaliter, compertam summam illam notabilem non restituendo; quia velle detinere alienum in magna quantitate, invito domino, semper est culpa gravis ex gravi damno illato rebus alienis, & ipsi domino; ergo &c. Comprobatur hæc resolutio ex damnatione hujus propositionis, quæ est la 38. inter damnatas ab Innoc. XI. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva Furta: quantumvis sit magna summa totalis.* -- Hæc propositio est falsa, & scandalosa; ergo ejus contradictoria erit vera, & bona; nempe: *Tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere ablatum per parva Furta, quotiescumque sit magna summa totalis.*

Quæro X. *Qualis, & quanta erit censenda summa notabilis sufficiens ad mortale, quoties per parva Furta res alienæ furantur?*

32 ℞. Universaliter, si quis furetur plura parva sive eidem domino, sive diversis, ad contrahendum peccatum mortale in genere Furti major quantitas requiritur, quàm illa, quæ simul ablata constitueret materiam peccati mortalis, ad minimum plus dimidio; idest, debet superare quantitatem ordinariam saltem plus dimidio. V. G. Quantitas gravis simul ablata Titio est valor trium Juliorum; ergo quantitas aggregata ex pluribus Furtis parvis, debebit ascendere ad valorem saltem quinque Juliorum. Ratio est: quia Dominus non est ita invitus ad Furta parva successivè facta, quàm ad Furtum rei notabilis simul factum: & ordinariè non tantum sentit damnum. *Item*. Major requiritur quantitas, si plura illa Furta diversis personis, aut dominis fiant, quàm si eidem uni; quia tunc omnes, & singuli non tam grave damnum patiuntur, & sic minùs inviti sunt. -- *Item*. Eò etiam major requiritur quantitas in parvis Furtis factis sive eidem, sive diversis dominis, quantò fiunt per majora temporum intervalla: quia eò magis deficit unius damni connexio cum cæteris præteritis, minusque damnum sentiunt domini, sicque minùs inviti censentur.

Unde resolves. Licèt V. G. valor 33
unius Scuti, vel Ducati, vel Aurei simul, aut successivè brevi tempore ablatus alicui mediocriter diviti constitueret peccati mortalis materiam; attamen idem valor successivè per longum tempus, ut puta duorum, vel trium annorum intervallo, surreptus non concrescit in materiam gravem peccati mortalis. -- Et si pluribus distinctis dominis tanto temporum intervallo (absque ditescendi, aut continuandi proposito) talia Furta minuta fierent, etiam duo, vel tres aurei vix sufficerent ad peccatum mortale. Quæ tamen omnia prudentis, & probi viri, vel Confessarii judicio relinquuntur examinanda. Ut ex Molina, Sanchez, Lugo, Jo: Medina, Lessio, Laymanno, docent P. Sporer, *loc. cit. num.* 44. & Anacletus, *loc. cit. q.* 2. *n.*21.)

Confessarius autem inducere, & 34
obligare debet pœnitentes illos, qui fraudantes pondera, mensuras &c. multa modica furati sunt, ut restitutionem faciant iis; à quibus acceperunt, quantum possunt: V. G. in simili occasione augendo eis pondera, mensuras, &c. -- Et famuli, vel rustici, qui minuta furta commiserunt, ut minutim pro posse suppleant Dominis suis: aut si isti Domini ignorentur, vel ampliùs inveniri nequeant, talia pauperibus erogent; nisi & ipsi sint pauperes, & impotentes; nam ad impossibile nemo tenetur.

Quæro XI. *Plures transeuntes vineam proximi sui, singuli paucos botros, vel racemos uvæ decerpunt: plures intrantes cellam vinariam, singuli furtivè modicum bibunt vinum: plures famuli eidem domino, singuli modicam subtrahunt pecuniam, &c. ita tamen, ut omnia hæc simul sumpta conficiant quantitatem notabilem in grave detrimentum domini*. Quæro, quantum singuli peccent, & ad quid obligentur? Quod idem est, ac quærere; Quid de Furtis minutis factis eidem domino à diversis furibus sit sentiendum?

35 ℞. Certum est, si plures de communi consensu vel consilio, vel cooperatione ita furentur, singulos peccare mortaliter, & obligari ad restitutionem in solidum: quia singuli tunc sunt causa moralis, & efficax totius damni. Quòd si unus primus incipiens hujusmodi Furtum minutum, solo exemplo suo aliis causa fuit, ut & isti illud damnum inferrent; utique etiam peccavit mortaliter, & ex charitate saltem sub mortali tenetur ad compensandam partem à se ablatam, si adsit spes probabilis, quòd alii sint compensaturi: ut cum aliis DD. observat Laymann, *libr.* 3. *tract.* 3. *p.* 1. *cap.* 1. *n.* 3.

36 Difficultas solùm est, utrùm, quando quis sciens, alios quoque modica furari, vel furatos esse tali domino, nihilominus & ipse modica furatur, absque omni consensu, cooperatione, vel influxu in aliorum furta; utrùm, inquam, peccet mortaliter, & restituere teneatur suam partem ex eo quòd advertat, suo, & aliorum Furto notabile damnum inferri proximo.

Affirmativam sententiam tenent Navarrus, Medina, Major, Sayrus, Vasquez, Corduba, Angelus, Molina, & Filliuccius *tract.* 32. *cap.* 10. *num.* 149. Ratio tota est, quia talis sciens cooperatur ad tale grave damnum proximi; ergo &c.

Oppositam verò sententiam negativam, quæ videtur probabilior, tenent Lessius, Sanchez, Tanner, Lugo, & Diana, *parte* 2. *tractat.* 17. *resol.* 42. cum nostro Sporerio *tract.* 5. *cap.* 5. *n.* 47. Ratio est: quia talis nec infert illud grave damnum ratione sui Furti secundùm se, quod modicum, & veniale esse supponitur: nec ratione sui Furti ut conjuncti cum Furtis aliorum: quia suo Furto nequaquam cooperatur ullo modo efficaci ad Furta cæterorum, & illud grave damnum ex omnibus resultans non causatur per suum Furtum, sed per aliorum Furta, quibus nullo modo causam dedit. Alioquin sequeretur, te peccasse mortaliter furando, V. G. duos bajochos Titio, cui scis antea socium tuum furatum fuisse viginti octo bajochos; data hypothesi, quòd triginta bajochi essent materia Furti mortalis: & socium tuum peccasse venialiter tantùm: quod absurdum videtur apud omnes DD. Ergo in casu nostro potest defendi prædicta opinio secunda, ut valdè probabilis.

Ad rationem autem prædictam: *Omnis sciens, cooperans ad grave damnum proximi, peccat graviter, & tenetur ad restitutionem sub culpa gravi.* Respondetur. Est verum, quando talis influit moraliter, vel physicè in totum damnum: aut per se graviter damnificat: non autem si leviter tantùm; ut est in proposito casu.

Quæro XII. *Quid de Furtis Domesticorum, Uxorum, Filiorum, Religiosorum, & Famulorum judicandum est?*

℞. Ut mortalia sint, regulariter requiritur major quantitas materiæ, quàm in Furtis extraneorum. In hoc Omnes DD. conveniunt. Ratio omnium est: quia Dominus, Paterfamilias, Maritus, Prælatus non censentur ita inviti, nec volunt jus suum ita strictè tenere adversùs Domesticos, Uxorem, Filios, Subditos, & Famulos suos, sicut adversùs extraneos. Et plerumque non tam ratione rei acceptæ, & quoad substantiam apparent inviti, quàm ratione modi accipiendi, scilicet clam, furtim, non petita licentia: aut ratione mali finis, V. G. ut lusu, luxu, potatione, crapula &c. perdant, vel consumant. *Ita DD. citati cum communi.* Insuper Pietas, V. G. Patris in Filios, Mariti in Uxorem, Prælati in subditum &c. diminuit involuntarium; Pius enim Parens non facilè credendus est, velle esse ita invitus, ut Furta non nimis gravia imputentur ad peccatum mortale, & consequenter ad æternam damnationem suorum filiorum. 37

Id etiam apud omnes DD. citatos reperies concessum, & assertum, nempè Filiosfamilias, quemadmodum & Religiosos, raro peccare mortaliter auferendo esculenta, & poculenta, idest, res comestibiles, & potabiles, dummodò ipsimet absumant, & non aliis divendant, vel prodigant, etiamsi successivè ad magnam quantitatem perveniant, secluso gravi damno familiæ. 38

Quan-

39 Quantitas autem rerum ablatarum à prædictis sufficiens ad peccatum mortale mensuranda est à prudentia Confessarii ex circumstantiis personarum, locorum, divitiarum, &c. vel ex statu, & facultatibus Parentis, ejus genio, & affectu in filios, ex pluralitate filiorum, & filiarum, ex filii accipientis ætate, exercitio &c. ex rei acceptæ usu, vel abusu &c. semper tamen vitando extrema; ita ut nec temerè peccati mortalis scrupulus pœnitentibus injiciatur, nec etiam ansa præbeatur ad nimium de bonis Parentum, cæterorumque prædictorum consumendum, & dissipandum .... Una enim certa mensura propria singulis assignari non potest, quidquid conentur Doctores Morales in hac materia.

40 Nihilominus ad hoc, ut Confessarius Novitius possit aliqualem habere regulam judicandi, & discernendi materiam gravem à levi, transcribam placita nonnullorum DD. At in primis memoriæ commenda: notabilem quantitatem absolutam, quæ ablata per Furtum à quocumque, etiam ditissimo, est sufficiens ad mortale peccatum constituendum: & *est valor duorum, vel trium Aureorum*. *Item* recogita notabilem quantitatem respectivam, quæ *est valor victus unius diei* respectu illius personæ, cui furatur: & hæc variatur pro diversitate conditionis, status, & officii personarum. V. G. Quis furatur alicui Diviti valorem unius Aurei; erit materia notabilis; quia hæc quantitas pecuniæ censetur sufficiens ad victum illius Divitis. Quis furatur alteri mediocriter Diviti valorem quinque Juliorum: erit pariter materia notabilis respectu istius personæ: quia censetur sufficiens ad victum ejus. Quis furatur alicui Artifici mechanico valorem trium Juliorum: erit quoque materia notabilis respectu hujus; inde enim commodè victitat, & hæc summa quasi æquat mercedem diurni laboris istius. Et tandem quis furatur cuipiam pauperi operario valorem unius Julii: erit sufficiens materia gravis, quia tanta quantitas sufficit illi ad victum unius diei. -- Item recordare, quòd ad peccatum mortale Furti parvi, sed replicati, nempè multorum minutorum successivè ablatorum, requiritur major quantitas, & tantò major, quantò major est longitudo temporis interpositi ab uno ad aliud furtulum. V. G. Si quis mortiferè peccaret furando unica vice decem Julios Diviti, requirerentur sexdecim, aut decem & octo, aut viginti Julii ad constituendum mortale per furta minuta successivè, & casualiter ablati eidem Diviti.

Et ex his colliges; quanta summa circumcirca requiratur ad constituendum mortale in furtis, sive unica, sive pluribus vicibus perpetratis à Filiisfamilias, Uxoribus, domesticis &c. Non aliam possum tibi præbere regulam; quia variatis circumstantiis, variatur casus; ergo & judicium Confessarii. Tu igitur, Confessor tyro, sciens quantitatem notabilem requisitam ad Furta mortalia Filiorumfamilias, debere excedere regulariter quantitatem Furtorum mortalium, quæ ab extraneis fiunt, considerabis conditionem, & statum pœnitentium tuorum, & juxta prædictam diversitatem Personarum judicabis, & æstimabis prudenter, an hæc materia ablata sit gravis, & notabilis, an verò levis, & modica? V. G. venit ad pedes tuos Filius alicujus rustici agricolæ, & confitetur, se furatum esse de bonis domesticis valorem unius Julii. Poteris prudenter formare judicium, hanc fuisse materiam levem, quia major quantitas requiritur in Filio furante, quàm in extraneo, qui si furatus esset valorem unius Julii tali rustico agricolæ utique graviter peccasset; & sic de cæteris &c. *Item*. Venit Villicus conductor, qui fatetur, se clam abstulisse de bonis Domini sui valorem duorum Juliorum. Si vis benè judicare, interroga illum de statu illius Domini, qui passus est tale damnum, quòd si repereris eum esse Divitem, judicabis intra te, illam non fuisse notabilem quantitatem ad mortale sufficientem; & sic de similibus &c. 41

Petes: Quantumne potest Furtum Filiorum excedere quantitatem notabilem Furti extraneorum? ℞. Quia certa regula assignari non potest in hac materia, nec à Doctoribus (quos hìc, 42

& nunc habeo ad manus) aliquid determinatur ; ideò , salvo semper meliori judicio , dico , quòd , consideratis opibus Patris , conditione personarum , amore naturali Parentum , indulgentia Patris in filios , & pensatis aliis pensandis , mihi videtur , Furtum Filiorum , ad hoc , ut mortale judicetur , *debere excedere plus dimidio , vel etiam duplo* quantitatem notabilem Furti , quæ sufficit ad peccatum mortale respectu extraneorum . Ratio est : quia lumen rationis rectæ dictat , Patrem justum , ac pium plus debere invitum esse in furto *ut duo* sibi facto ab aliquo extraneo , quàm in furto *ut quatuor* facto sibi à proprio filio , ergo rationabilis videtur mea resolutio in gratiam novi Confessarii , qui non est versatus in libris .

Quæro XIII. *Qui non potest habere rem sibi debitam , potestne licitè sibi facere compensationem , aut furtivè sibi satisfacere ?*

43 ℞. *I.* Summa Angelica *V. Furtum , n.* 40. dicit , quòd sic : & hoc verum credit , si nullum istorum quatuor concurrit . I. Quòd quis possit Judice sententiante rem suam rehabere : quia nemo debet sibi Jus dicere . II. Quòd sit scandalum sui , vel proximi innocentis , cujus fortè custodiæ erat res commendata . III. Periculum mortis corporalis , vel alterius læsionis magnæ . IV. Periculum mortalis peccati , V. G. perjurii , & hujusmodi . Quia aliquo istorum interveniente , non licet ; imò si accepit , & imminet aliquod istorum , tenetur restituere : quod probat variis textibus legis ibi citatis , quos omitto , ne confundam mentem legentis , & non intelligentis hujusmodi citationes legales .

44 ℞. *II.* Summa Sylvestrina , *V. Furtum , n.* 17. docet pariter affirmativè , & dicit , quòd licèt talis peccet in modo accipiendi ; tamen restituere non tenetur . Ad hoc autem , quòd non peccet , multa requiruntur , quæ videntur reduci ad ista sex . I. Quòd quis non sit dubius , an debeat habere talem rem ; sed suum creditum sit sibi liquidum ; quia actori probatio incumbit ; aliàs se exponeret periculo furti ; indecens enim est , & satis abominabile dedecus , ut in re dubia detur certa sententia . II. quòd non possit suum habere in Judicio : quod tunc est , quando non habet aliquem , qui velit , aut possit testificari ; aut quando non sperat probabiliter justitiam : aut quando res est modica , & expensæ judiciales multæ . III. Quòd non sit verisimile sequi scandalum , aut gravamen aliis ; quia nemo debet cum alterius jactura locupletari . IV. Quòd non immineat illi periculum famæ ex hoc , quòd res probabiliter ventura sit ad lucem ; quia qui fidens conscientiæ famam suam negligit , nimis crud[illegible]t . V. Quòd non immineat periculum propriæ personæ : quia hoc esset tentare Deum . VI. Quòd conscientia sit stabilita : sic quòd nec aliquid fiat contra eam , nec putet , se venturum in tentationem peccati mortalis , paratus scilicet perjurare , si interrogaretur . Peccat ergo contra prædicta sibi Jus faciens : sed satisfacere postea non tenetur , nisi plus debito accepisset : vel nisi , non restituendo , immineret aliquid de prædictis malis , cui obviaretur restituendo .

℞. *III.* Summa Theol. Anacleti Reiffenstuel , *tract.* 9. *dist.* 5. *quæst.* 6. *à num.* 117. dicit , quòd causa excusans à Restitutione , est compensatio ; si videlicet quis abstulit quidpiam ab eo , qui tantumdem sibi tenebatur solvere . 45
Verumtamen sciendum , quòd ejusmodi occulta compensatio in Foro conscientiæ non sit licita , nisi concurrentibus sequentibus conditionibus , quarum *Prima* , est , Ut debitum sit certum : idest , ut moraliter constet , rem esse tuam , aut tibi ex Justitia deberi ; nam in dubio melior est conditio possidentis ; sicque non licet , mediante occulta compensatione , alterum privare sua possessione , si res illa non est debita ex Justitia , sed solùm ex gratitudine ; nam gratitudo non inducit strictè , & propriè debitum . *Secunda* , ut non possis rem tuam alia ratione recuperare , vel saltem non absque notabili molestia , aut expensis , aut amissione favoris , vel benevolentiæ , aut honoris . V. G. Si debitum quidem sit cer-

certum, sed tibi desunt probationes: tunc locus erit occultæ compensationi; quia alia tibi non apparet via habendi rem tuam. *Tertia*, ut non fiat compensatio in re alterius, sed tantùm in re ipsius debitoris: nam compensatio justa non aliunde, sed ex bonis debitoris fieri potest, alioquin Tertius injustè gravaretur. *Quarta*, ut non plus accipiatur, quàm debeatur: aliàs excessus ille foret contra Justitiam, sicque in conscientia restituendus. *Quinta*, ut absit periculum scandali, ne videlicet compensatio hæc alicui imputetur tamquam Furtum. *Sexta*, ut absit periculum infamiæ, ne talis deprehensus tamquam Fur habeatur, & puniatur; nam Judices solent punire tales compensationes, ut Furta: præsertim si debitum non possit liquidò probari. Ita etiam Bonacina, *tom.* 2. *disp.* 1. *de restit. quæst. ult. punct.* 2. *à n.* 10. Lessius, *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 57.

46 ℞. *IV*. Summa Theol. Moral. Patritii Sporer, *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 5. *sect.* 3. *à num.* 70. *& seqq.* ait: Justa, & licita est occulta compensatio debiti certi: utpotè, vel ipsammet rem tibi debitam occultè rapiendo: aut æquivalens ex bonis debitoris auferendo: aut ex ejusdem bonis apud te existentibus retinendo; dummodò adsint debitæ conditiones. Ratio hujus assertionis est: quia eo casu nulla infertur injuria ipsi debitori: nam solùm aufertur ab eo, quod non ampliùs suum, sed jure alterius est. Neque enim est injuriæ vendicatio, sed potiùs defensio justa ab injuria, qua te continuò vexat debitor, rem tuam, vel tibi debitam injustè tamdiù retinendo, scilicet id, ad quod jus habes ex Justitia, V. G. mutuum, pretium, mercedem, &c. Estque recuperatio illius, quod tuum est, vel tibi debetur, & ab altero injustè detinetur, quod alio modo recuperare non vales commodè; quod Jure Naturæ omnibus licere debet, quo unicuique licet, se indemnem servare quovis modo citra novam injuriam alterius. Sed sic est, quòd hìc agitur de tua indemnitate, seu de recuperatione justi debiti, aliàs, & aliter non facilè recuperandi, idque citra omnem injuriam alterius: ergo &c. Nec est præjudicium Judicis: quia supponitur tale debitum per Judicis sententiam commodè recuperari non posse, sive ob defectum probationis, sive ob iniquitatem, vel avaritiam debitoris, vel ipsius Judicis: quo casu, & jus Naturale permittit, & rationabiliter præsumitur, Leges humanas non prohibere, occultam compensationem sibi facere, aliàs per sententiam Judicis faciendam: quòd si prohiberent, certè injustæ essent. -- Unde sequitur, talem occultè sic compensantem minimè esse Furem in foro conscientiæ: neque incurrere Excommunicationem, aut aliam Censuram fortè in Furantes latam: ac in Judicio vocatum posse licitè jurare, se nihil alterius abstulisse: quia quod suum erat, accepit: mihique licet accipere rem meam apud quemcumque inventam, quando certò scio, rem esse meam; ergo Furti crimen non commisit, qui sibi justè compensavit. -- Insuper is statim ac rem per compensationem sibi vindicat, facit eam omninò suam; unde si postea res pereat, sibi perit: quia nimirùm omnis res, quæ perit, suo domino perit: & res semper clamat ad dominum suum. Ita Communis DD. Vide Navarrum, *cap.* 17. *num.* 112. -- Molinam, *disput.* 69. Lessium, & alios -- Lege Tannerum, *disp.* 4. *quæst.* 6. *dub.* 4. -- Lugonem Card. *disp.* 16. *sect.* 5. -- Dianam, *part.* 2. *tract.* 16. *resol.* 46. -- Tamburinum, *lib.* 8. *tr.* 2. *cap.* 5. §. 1. -- D. Thomam 2. 2. *q.* 66. *art.* 5.

Volui, hanc Resolutionem corroborare tot citationibus Doctorum veterum, ac modernorum; quia lis magna mihi fuit cum quibusdam Divitibus acriter defendentibus non esse licitam occultam compensationem, quam solent facere eorum Rustici, quando isti à Dominis suis angariantur, &c. De quibus benè dixit Ecclesiasticus, cap. 13. *Pascua Divitum sunt pauperes*. Et David Psal. 13. *Qui devorant plebem meam sicut escam panis*. Ubi Ugo de S. Charo glossat: *Sicut escam panis*, idest, quotidie devorant, sicut esca panis quotidie sumitur. 47

Quæro XIV. *Famuli, & Officiales minùs*

minus justo stipendium accipientes, possuntne licitè sibi occultè compensare ad æqualitatem justi stipendii faciendam?

48 ℞. *I.* Quando liquidò constat de injustitia stipendii, servatis condictionibus suprà positis, dico, quòd sic. Ratio est: quia famulis, & officialibus ex justitia debetur æquale stipendium suis laboribus; nisi ipsimet spontè remittere, vel pro minori servire velint, sicut possent etiam gratis servire: ergo sicut qui errore, vel fraude inductus, vel necessitate coactus mercem suam minoris justo vendidit, in foro conscientiæ potest pretii justi defectum exigere: & si aliter recuperare non possit, occultè compensare, ut omnes concedunt; ita eadem ratione famulus, vel officialis, qui ob errorem, fraudem, necessitatem, (vel aliam similem causam) operam suam minoris justo locavit: maximè quando Dominus pactam mercedem vel in toto, vel in parte solvere nollet, (quia saltem secundùm quid famulus involuntarius fuit, adeòque animum donandi non habuit,) poterit defectum stipendii jure exigere: & si alia via habere nequeat, occultè sibi compensare. Et dominus ille sibi ipsi imputat, quòd minori pretio famulum servire cogens, occasionem præbeat tali occultæ compensationi.

49 Idemque dicendum, quoties dominus famulis, & ancillis suis, considerato eorum labore, loci consuetudine, & necessitate, non præbens eis sufficientem victum, atque isti miseri sæpiùs movendo, orando, supplicando Dominum suum, consequi non potuerunt quod sibi debitum est; tunc etiam licitè uti poterunt aliqua justa, & occulta compensatione. Ita communis DD. cit.

50 ℞. *II.* Ne autem hujusmodi famulis, & officialibus laxentur habenæ ad Furta domestica sub colore justæ compensationis, Innocentius Papa XI. hanc inter alias, ordine la 37. Propositionem damnavit, quæ dicebat: *Famuli, & Famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* — Et meritò dicta thesis, sicut jacet, tamquam scandalosa, & in praxi perniciosa damnata fuit: quia nimis erat inductiva ad plurima Furta: eò præsertim, quòd judicium de insufficientia salarii relinquebat ipsis famulis, qui, stante quocumque dubio, ob naturalem erga se ipsos affectum, facilè pro se judicarent; cùm tamen nemo esse possit judex in propria causa. Accedit, quòd iniquum sit, Patremfamilias, vel Dominum, qui est in possessione suorum bonorum, superveniente dubio de justitia salarii, per occultam surreptionem famulorum à dicta suorum bonorum pacifica possessione deturbare, contra illud Axioma: *In pari causa melior est conditio possidentis*, ut habetur arg. c. In pari, de reg. Juris in 6. Vide Joan. de Cardenas *in Crisi Theol. ad proposit.* 37. *damn. à n.* 38.

Quæro XV. *Furans ex necessitate rem notabilem, peccatne mortaliter?*

℞. *I.* Qui accipit rem tempore extremæ suæ necessitatis, V. G. cibum, vestitum, ligna, & hujusmodi res, non peccat; quia tunc non furatur, vel non committit furtum propriè dictum: eò quòd non contrectat rem invito domino; quia tempore necessitatis extremæ omnia sunt communia, puta ad vitam necessaria: ut habetur, *dist.* 47. *sicut hi.* — *& cap. Discipulos: de Cons. dist.* 5. Quia in tanto periculo reduci debet ad Jus Naturale, quod vult omnia esse communia, ut erant in principio mundi. Unde manifestè sequitur, quòd si iste postea venerit ad pinguiorem fortunam, non tenetur restituere, maximè si res sit consumpta; quia habebat jus in re accepta, & de Jure Naturæ talis res ablata sua facta est. Ita Communis DD. 51

℞. *II.* In necessitate autem gravi, vel communi accipiens rem notabilem, peccat mortaliter; quia tunc verè furatur; nam dominus illius rei est rationabiliter invitus. Tum quia si concederetur licentia surripiendi alienum in omni gravi, aut communi necessitate, totus mundus plenus foret Furtis, & daretur ansa non solùm veris pauperibus, verùm etiam quibusvis aliis, qui gravem, aut communem patiun- 52

tiuntur necessitatem accipiendi alienum; sicque auferretur eleemosyna, vel jus petendi auxilium à divitibus, aut mutuum ab amicis: nullusque pauper, aut miser vellet mendicare, sed suis manibus abripere omnia sibi necessaria. Quod esset confusio magna, & destructio Reipublicæ, &c. eò quòd tales necessitates crebriùs occurrere solent, nostrisque temporibus, ubi paupertas semper in dies crescit, crescerent quoque Furta, & Latrocinia sub prætextu gravis necessitatis facta. Quare Innocentius Papa XI. inter alias Propositiones damnavit etiam hanc, ordine la 36. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*

Quæro XVI. *Quænam est ista extrema necessitas?*

53 ℞. Est illa, quæ versatur circa ea, quæ natura æquali jure omnibus omnia voluit esse communia: Ut vita, fama, libertas. V. G. Si quis sit certè moriturus, vel gravissimo morbo conficiendus, vel fame, aut frigore necandus, vel ab hoste, aut latrone occidendus: aliudve gravissimum, & morti moraliter æquivalens malum incursurus, nisi sibi pecuniam, panem, vestem, ligna, medicamentum, instrumentum, vel quid tunc sibi omninò necessarium provideat, accipiat, usucapiat: nec adsit alia via, nec alius modus, nec aliud medium sibi opitulandi, ac periculum sit in mora. Ita Card. de Lugo cum communi, *disput. 16. sect. 6. de Just. & jure.*

Quæro XVII. *Quænam verò est sola gravis necessitas?*

54 ℞. Est illa, qua posita homo solùm periclitatur in statu, & esse meliori: ut puta, si deberet amittere suum statum aliàs justè acquisitum, & cogi laborare, servire, mendicare, nisi opportuno subsidio adjuvetur. — Ecce tibi brevis, & clara differentia inter necessitatem gravem, & extremam. *Extrema* facit periclitari hominem in natura: *Gravis* verò in statu. *Prima* est necessitas simpliciter; *Secunda* autem secundùm quid.

Quæro XVIII. *In pari necessitate extrema, quid jure agendum?*

55 ℞. Tunc qui habet dominium, & possessionem legitimam rei, non debet spoliari, nec privari. Quia is tunc duplici jure rem detinet suam; primò, propter æqualem extremam necessitatem; secundò, propter dominium, ac possessionem rei, à qua non cecidit, & cui non cessit. Ita Scotus Doctor subtilis, *in 4. dist. 15. q. 2. ad 5.* cum communi DD.

Dices. Unisquisque magis debet diligere se ipsum, quàm proximum; ergo in pari necessitate vitæ, debeo magis meam, quàm alterius vitam servare; & hoc jure naturæ. ℞. Id intelligendum est de dilectione ordinata; talis autem non foret, si quis magis vellet conservationem etiam injustam vitæ suæ, quàm conservationem justam vitæ proximi sui. Unde, non obstante amore naturali sui ipsius, magis debet Latro sustinere patienter suspendium, & mortem, quàm occidere suspendentem, ut evadat. Ita à simili in casu nostro discurrendum est.

Quæro XIX. *Sola voluntas furandi constituitne hominem Furem?*

℞. Non, quoad homines; sic verò, 56
quoad Deum. Non quoad homines; quia oportet, ut sit contrectatio rei alienæ. Sic, quoad Deum; quia est contra Præceptum Nonum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui*; tum quia mala voluntas facit hominem malum in eadem specie mali; ergo &c.

Quæro XX. *Estne Fur, qui accipit rem Domino videnti, & non contradicenti?*

℞. Si non contradicit ex timore, 57
aut verecundia, perinde est, ac si contradiceret: aliàs videtur consentire tacitè, vel expressè: & scienti, & non contradicenti nulla fit injuria; ergo &c.

Quæro XXI. *Qui solum usum rei alienæ usurpat, estne Fur?*

℞. Quòd sic; V. G. Utens re de- 58
posita, vel re commodata ad alium usum &c. Et tenetur ad restitutionem æstimationis ipsius usus. — V. Angelum in Summa, V. Furtum, *nu.* 10.

Quæro XXII. *Potestne committi Furtum in Contractibus, & Negotiis?*

℞. Affirmativè; & hoc dupliciter. 59
Primò,

Primò, per dolum. Ut dum quis alterum decipit circa rei substantiam, qualitatem, valorem, vel pretium. *Secundò*, per vim, vel metum: dum quis alterum cogit ad contractum injustum, eique damnosum. Et talis contractus prædictis modis initus, vel factus spectat ad rapinam materialiter, quatenùs videnti, & sscienti infertur per vim injuria, ac damnum: etsi deficiat formaliter. Primo verò modo factus contractus formaliter spectat ad Furtum, licèt materialiter deficiat, quatenus ille usurpat rem alienam, non ignaro omninò domino, sed non vidente injuriam aut damnum sibi factum dolosè. Ideoque apud Theologos in foro conscientiæ eadem est ratio & culpæ, & obligationis in ejusmodi contractibus damnosis, ac in Furto, vel Rapina: quidquid in foro externo Juristæ distinguant. V. Sporerium, *tom.* 2. *tr.* 5. *c.* 5. *n.* 14.

Quæro XXIII. *Quid est damnificatio injusta?*

60 ℞. *I.* Est cùm quis sive occultè, sive manifestè, injustè infert damnum Tertio, destruendo, vel deteriorando rem alienam, invito domino. Unde dicitur damnificatio non lucrosa, ad differentiam Furti propriè, & strictè capti, quod fit animo lucrandi, & fruendi. Qui enim tantùm damnificat, nullum reale capit lucrum, vel commodum ex re damnificata. Ut patet de comburente silvam, aut segetem alterius.

61 ℞. *II.* Damnificatio dividitur in Inculpatam, & Culpatam. Culpata item dividitur in Culpatam culpa theologica, & Culpatam culpa civili tantùm.

Damnificatio inculpata dicitur, quando nulla omninò culpa interveniente, damnum proximo infertur. Quod variis modis potest contingere. Vel quia damnificans non est capax culpæ, ut infans, vel furiosus, vel ebrius, &c. Vel quia justa adest causa damni inferendi, ut in bello justo defensivo, vel offensivo: vel si fiat damnum uni, ne majus damnum eidem, vel pluribus contingat, V. G. incensa est pars domus Titii, & tu partem nondum ardentem destruis, ne ædes contiguæ comburantur, vel ne ignis latiùs diffusus majus damnum inferat Titio. Et hoc etiam jura statuunt. Quibus in casibus utique, sicut nulla culpa, sic nulla restitutionis, seu damni resarciendi obligatio contrahitur.

Damnificatio culpata per culpam theologicam (seu per verum peccatum) dicitur illa, qua damnum infertur cum aliqua voluntate nocendi, aut damnificandi directè, vel indirectè. *Directè*, nempè ex proposito volendi nocere. *Indirectè*, nempè in causa posita, vel non amota nocendi; qui enim vult causam, vult etiam saltem indirectè effectum prævisum. Et ex hac damnificatione theologicè culpabili omni jure, naturali, & positivo, oritur obligatio restituendi, seu damnum resarciendi: eaque obligatio, etiam ante contestationem litis, ad hæredes transmittitur, jure naturali, civili, & Canonico. 62

Damnificatio culpata per culpam tantùm civilem, dicitur, qua, seclusa etiam omni voluntate nocendi proximo, omnique actione, vel omissione culpabili coram Deo, nihilominus damnum proximo infertur ex aliqua tua actione, vel omissione defectuosa contra exactum modum agendi humanum. -- Definitur enim hæc culpa civilis, seu politica sic: *Est defectus ab eo, quod bonum, & æquum est, ac humana diligentia præstari poterat.* Et quidem in foro externo, quisquis ex culpa civili tantùm damnum alteri dedit, ad ejus integram compensationem compelli potest à Judice per actionem Legis Aquiliæ: ut habetur, *de damno dato*, *ff.* & *instit. ad L. Aquiliam.* 63

Attamen Jure naturali in Foro Conscientiæ, & ante Judicis sententiam non oritur hujusmodi obligatio: atque ad nihil obligatus est, qui absque culpa theologica quodcumque damnum dedit; nisi præcesserit pactum, aut sequatur sententia Judicis. Ratio est, quia talis obligatio (si adesset) oriretur aut ex Legum Civilium constitutione, aut ex pacto aliquo antecedente; atqui non oritur à Legibus Civilibus talis obligatio in conscientia: quia Leges illæ institutæ sunt ad Cives cautiores, ac diligentiores reddendos, & respi- 64

ciunt quamcumque omissionem cautelæ, omnemque negligentiam in hujusmodi damnis, adeòque quasi pœnales sunt; sed sic est, quòd Legibus pœnalibus commune est, ut non obligent ante judicis sententiam, seu condemnationem; ergo &c. -- Neque hìc supponitur ullum pactum intercessisse; quòd si intercesserit, tunc communis D. D. sententia est, damnificantem obligari ex culpa etiam civili: ex qua autem, an ex lata, vel ex levi, vel ex levissima? videbimus suo loco: *De Restit. Tract.* 35. *num.* 112.

Quæro XXIV. *Quot modis potest quis participare in Furto, aut Rapina, aut Damnificatione?*

65 Notandum primò, certum esse, (ut in principio hujus Tractatus adnotavi) quòd contra Septimum Decalogi Præceptum non tantùm peccetur per Furtum, aut Rapinam, injustè videlicèt alienum surripiendo, aut violenter rapiendo; verùm etiam per quamcumque injustam damnificationem Proximi in bonis fortunæ. -- Dupliciter autem hoc potest contingere: *Primò* immediatè, seu per se ipsum id exequendo: ut si quis propriis manibus furetur, aut rapiat rem alienam, vel proximi sui bona damnificet. *Secundò* mediatè, cooperando nempè ad tale Furtum, aut Rapinam, aut damnificationem; & hoc multis modis fieri potest.

℞. Ergo. Novem sunt modi, vel genera, quibus potest aliquis participare in Furto, &c. vel cooperari ad Furtum, &c. Quæ aptè comprehenduntur his versiculis, & verbis:

» Jussio, Consilium, Consensus,
» Palpo, Recursus,
» Participans, Mutus; Non obstans,
» Non manifestans.

Quorum priores sex modi positivè cooperantur ad Furtum; tres autem posteriores negativè cooperantur, idest, omittendo id, quod ex officio, atque justitia facere tenebantur. Omnes autem has personas verbis, & nominibus prædictis comprehensas oportet breviter tibi declarare, ut infrà.

66 *Jussio*. Qui ita jubet, ut alterius animum ad Furtum perpetrandum moveat; ut V. G. Si Pater Filio, Domino servo, aut aliis sibi subditis jubeat furari, &c.

Consilium. Qui suo pravo consilio permovet alterum ad furandum. Item exhortationes, preces, aut promissiones faciens, ut alter excitetur efficaciter ad Furtum.

Consensus. Qui efficaciter approbat, aut dat suum votum, vel suffragium, sicque consentit ad tale Furtum.

Palpo. Nomine Palponis, seu Palpantis intelligitur adulator laudans damnificantem, aut Furtum perpetrandum commendans taliter, ut ex hoc alter moveatur ad damnificandum. Item exprobrans ignaviam alterius, ut inducat ipsum ad tale Furtum, & damnum.

Recursus. Qui refugium, securitatem, receptaculum, &c. præbet furi, ex quo is moveatur ad iterùm furandum. Et hæc assecuratio potest contingere vel receptando personam, vel rem ablatam, vel instrumenta occultando, aliisve modis, quibus alter animatur, & efficaciter movetur ad furandum.

Participans. Qui adjuvat furem V. G. scalam apponendo, excubias agendo, prædam asportando, aut alias similes actiones exercendo, quæ in talibus circumstantiis proximè juvant ad tale damnum inferendum. Item qui participat de re furata scienter, qui eam consumit, ea utitur, eam emit, aut vendit, fit particeps Furti.

Mutus. Qui id, ad quod ex officio tenebatur, omittit. V. G. Pater non corrigendo: Consultor non consulendo: Custos non clamando, non objurgando, quando videt damnificantem.

Non obstans. Qui omittit operam, qua poterat damnum impedire, quamque ex officio tenebatur, navare. Ut Princeps, Magistratus, Præpositus viarum, & similes, qui tenentur impedire Latrones, piratas &c.

Et non manifestans. Qui, cùm ex officio teneatur, omittit manifestare malefactorem: sive ante factum, quando damnum erat impediendum: sive post factum, quando damnum jam illatum erat resarciendum. Ut V. G. Custos deputatus, Exploratores, & similes

les personæ, quibus incumbit manifestare, accusare.

67 Isti omnes, & singuli non solùm incurrunt reatum peccati Furti, vel Rapinæ, vel damnificationis, cooperando ad tale injustum opus; sed etiam obligantur ad restitutionem *in solidum*; quia sunt causa physica, aut saltem moralis efficax damni illati. Ita omnes mei DD.

Quæro XXV. *Estne Furtum, accipere occultè rem suam apud alium inventam?*

68 ℞. *I.* Si res tua justo aliquo titulo, aut Jure, V. G. pignoris, commodati, depositi, locationis &c. apud alium extet, eamque occultè recuperes: peccas peccato Furti, & teneris ad restitutionem. Ratio est; quia tunc iniquè spolias alterum suo jure, quod in illam rem habebat ad certum tempus. Hoc tamen adde: si probabile erat, te rem illam, jure alterius finito, commodè recuperaturum, absque dispendio, aut lite.

℞. *II.* Si verò injusto titulo apud alium fuerit res tua, vel aliàs tibi debita: eam accipiens non teneris ad restitutionem, etiamsi occultè receperis; quia nulla fit inæqualitas, neque alter justa ratione potest esse invitus; teneris tamen illum monere, si commodè potes, nihil ampliùs tibi deberi, ut ille sentiat se non ampliùs obligari: tum ne permaneat in peccato, tum ne tibi per se satisfaciat, quando ad cor redibit, se habere rem alienam.

℞. *III.* Peccares tamen sic occultè recuperando rem tuam, inscio altero; nisi illæ conditiones adessent, quibus positis, licita evadit compensatio occulta, ut vidimus *suprà, nu.* 43. Ratio est; quia fieret injuria publicæ potestati, quæ ad hoc constituta est, ut singulis jus suum tribuat; & retribuere faciat; tum quia, tibi à temetipso ministraretur Justitia privata; nemo autem potest esse Judex in propria causa, quando adest Judex publicus, qui possit, ac velit administrare Justitiam.

Quæro XXVI. *Titius emit rem furtivam, vel furatam, teneturne restituere eam Domino, an Furi?*

69 ℞. *I.* Si bona fide eam emisti, ubi intellexeris esse alienam, poteris rescindere contractum, & sic reddere eam Furi, à quo accepisti, vel emisti, ut pretium tuum recuperes: nec teneris in rigore conscientiæ gratis domino reddere. Quia nullam injuriam intulisti domino hanc rem emendo, & apud te retinendo: cùm bona fide egeris (ut supponitur:) ergo non potest Dominus illius rei meritò ægrè ferre, si tu eamdem rem restituas in eo statu, in quo antea erat, relinquendo furi onus restituendi. Tum quia iste contractus fuit nullus, quia involuntarius; error enim dedit causam contractui; ergo poteris contractum rescindere. Tum quia: si quis inventam rem alienam in platea sibi assumeret, & postea adverteret, eam sibi fore damnosam, posset utique reponere eamdem rem in eodem loco ad litem fugiendam: nec tenetur eam cum suo damno servare, ut Domino restituat, quem ignorat. Ergo à simili. *Ita multis citatis docet* Leonardus, Lessius, *libr.* 2. *capit.* 14. *dub.* 3. *de Just. & jure.*

℞. *II.* Si autem mala fide emisti 70 rem furatam, idest, sciens venditorem esse Furem, vel rem esse furtivam, utique peccasti peccato furti, & restituere teneris vero Domino; quia connumeraris inter eos, qui sunt sub nomine *Recursus*, vel *Participans*, de quibus *in L.* 3. §. *non tantùm*: & §. *conceptum*, *Instit. de obligat. ex delicto*: & *L. eos*, *C. de Furtis*: ubi dicitur: Receptatores non minùs delinquunt, quàm Aggressores, & Fures. Ergo &c. Tum quia rem alienam recepisti invito domino; ergo injustè retines: peccasti emendo, & peccas retinendo talem rem.

Unde non excusantur Cauponarii 71 accipientes pecuniam, vel aliam rem à Filiisfamilias, vel à famulis surreptam Patri, vel Domino suo: quando isti sunt rationabiliter inviti circa substantiam rei. Vide Bonacinam *de Rest. disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 9. *nu.* 3.

Et qui sciens rem esse furtivam, eam 72 recipit celandi causa, Furti crimen committit, eademque pœna reus censetur; ergo multò magis qui eam vendit in gratiam Furis, vel eam commutat,

rat, aut alienat. Quare nullo modo excusari possunt à crimine Furti, & consequenter ab obligatione restituendi. Qui proxenetæ officium faciunt filiisfamilias, ac famulis ad vendendas res domesticas. Vide Laymannum, *lib.* 3. *de justit. tract.* 2. *cap.* 5.

Plura videbis in sequentibus Tractatibus, qui reducuntur ad hoc Septimum Decalogi Præceptum.

TRACTATUS XXXII.

DE JUSTITIA ET JURE.

QUæro I. *Quid est Justitia?*

1 *Respondeo*: Justitia, prout hìc sumitur, est una ex quatuor Virtutibus Cardinalibus, quæ rectè ordinat hominem ad alterum, dando, & reddendo cuivis id, quod suum est. -- *Vel*: Est constans, & perpetua voluntas tribuendi cuique Jus suum.

2 *Jus* accipitur hìc pro *Justo*, idest, adæquato, ac debito alteri; & sic est objectum Justitiæ; quia hæc virtus versatur circa debitum justum, & æquale reddendum, aut tribuendum proximo, qui habet Jus reale, seu potestatem legitimam exigendi rem tamquam suam; & unicuique in suum commodum referendum est, quod suum est.

3 *Justitia hæc* dividitur in Legalem, Distributivam, & Commutativam. *Legalis* est, quæ respicit, & procurat bonum commune Reipublicæ: & se extendit ad omnia, quæ à Lege sunt statuta propter commune bonum; multò enim laudabilius est curare bona communia, quàm curare privata.

4 *Justitia* Distributiva est, quæ commoda, & onera communia (ut puta Officia, Beneficia, Exactiones, Tributa &c.) distribuit inter partes Communitatis cum proportione Geometrica ad singulorum merita, vel secundùm conditionem status; dando scilicet Majora Majoribus, & minora minoribus.

5 *Justitia Commutativa* est, quæ versatur in commutationibus rerum, pactis, & contractibus faciendis. Et hæc tunc observatur, quando fit commutatio rerum secundùm æqualitatem dati, & accepti: idest, considerando solùm valorem rerum sine ullo respectu ad personas, ut V. G. tanti valeat (moraliter saltem) res reddenda, quanti valet res accepta: qualescumque tandem sint personæ contrahentes, sive nobiles, sive ignobiles, sive Majores, sive minores, sive æquales, sive inæquales. Sicque fit, quando V. G. quis debet alteri centum, & ipsi reddit centum, vel aliquid illi centum æquivalens.

Dixi: *moraliter saltem*: quia dicta 6
æqualitas non semper debet esse omninò exacta, & punctualis ad unguem; sed sufficit æqualitas moralis, & humana, quæ habetur juxta prudentem æstimationem hominum. Patet hoc manifestè in rerum venditionibus, & emptionibus, in quibus metaphysica illa æqualitas attingi semper non potest, sed sola moralis æqualitas; Sic enim V. G. animal vivens, æstimato pretio justè venditur, & emitur, non obstante varietate pretii in sua latitudine justi; nam hoc animal, ut puta equus, æstimabitur à peritis diversimodo pretio V. G. triginta quatuor, aut triginta quinque, vel triginta sex aureis: & quodlibet ex his pretiis justum erit juxta æstimationem peritorum; quandoquidem pretium rei naturale non consistit in uno indivisibili.

Justitia commutativa, & *distributi-* 7
va variè differunt: præcipuè verò in hoc, quòd distributiva servare debet proportionem Geometricam; commutativa autem proportionem Arithmeticam. Quia finis Justitiæ Commutativæ est, constituere æqualitatem inter *Datum*, & *Acceptum*, V. G. Centum redden-

reddendo pro Centum. Finis verò Juſtitiæ diſtributivæ eſt, conſtituere æqualitatem inter proportionem, & proportionem; ut nimirùm talis ſit proportio inter res, & onera, quæ diſtribuuntur, qualis eſt proportio inter conditiones perſonarum, quibus illæ res, & onera diſtribuuntur: ut Majora Majoribus, minora minoribus aſſignentur.

8 *Arithmetica proportio* eſt vera æqualitas rei ad rem, utputa centum ad centum: aut alterius juſti pretii ad rem emptam juxta æſtimationem prudentem hominum peritorum. – *Geometrica proportio* eſt, qua ſingulis tribuitur id, quod quiſque debet habere, cum inæqualitate tamen; juxta ſcilicet inæqualitatem perſonarum, & cum proportione ad ſtatum, & conditionem ſingulorum.

Quæro II. *Quid eſt Jus?*

9 ℞. *I.* Eſt objectum Juſtitiæ propriæ dictæ; quia Juſtitia à *Jure* derivat; & principaliter ordinatur ad hoc *Jus* conſtituendum, alterique reddendum; proprium enim officium Juſtitiæ eſt, Jus ſuum unicuique tribuere.

10 ℞. *II. Jus* varias habet acceptiones. I. Accipitur pro facultate aliquid agendi legitimè, & inculpatè: quo modo dici ſolet, aliquem uti *Jure ſuo*, dum agit, quod licitè agere poteſt. II. Accipitur pro ſententia Judicis: ut *cap. ult. de Conſt. in 6.* ibi: *Extra territorium Jus dicenti impunè non paretur.* III. Accipitur pro ipſa Juris ſcientia: quo modo ſtudioſi, qui Jus Civile, aut Canonicum audiunt, dicuntur *Juri operam dare:* & periti in tali ſcientia *Juriſtæ* nominantur. IV. Accipitur pro ipſamet Lege: quo pacto Lex Jus quoddam dicitur: & dividi ſolet in Jus naturale, & poſitivum: in Jus Divinum, & humanum: in Jus Canonicum, & Civile. *Ubi nota.* Quando audis aliquem nominari *Juris utriuſque Doctorem*, intellige de Jure Canonico, & Civili. V. Accipitur tandem Jus, prout eſt objectum virtutis Juſtitiæ; & de hoc loquimur in præſenti; ſicque *Jus* eſt facultas, ſeu poteſtas legitima, quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquid faciendum; ita ut ab illius rei obtentione, vel retentione, vel ab illa actione facienda licitè impediri non poſſit. Vel breviùs, *Jus* eſt facultas utendi re pro libitu ſuo citra injuriam alterius.

Quæro III. *Jus taliter acceptum, prout eſt objectum Juſtitiæ, quotuplex eſt?*

℞. Duplex; nempè Jus ad rem, & 11 Jus in re. – *Jus ad rem* dicitur, quo ipſa res nondum eſt affecta, ſeu obligata, aut acquiſita: ſed habetur tantùm Jus in ordine ad acquirendam poſſeſſionem, & dominium illius rei, antequàm hæc actu poſſideatur. Vel, Jus ad rem illud eſt, quod non tribuit actionem in rem ipſam, ſed tantùm in perſonam impedientem te ab illius rei conſecutione. Quale eſt Jus, quod tibi competit ex donatione erga rem tibi donatam, antequam illius rei traditio tibi fiat. *Item* Jus, quod acquiſiviſti per inſtitutionem in hæredem ante aditionem hæreditatis. *Item* Jus ad Beneficium Eccleſiaſticum per electionem, aut præſentationem. Et ſic de ſimilibus.

Jus in re dicitur illud, quod habes in 12 re aliqua, cujus poſſeſſio, & dominium actu jam eſt tibi à te comparatum. Et hoc Jus tibi tribuit actionem in rem ipſam: quæ actio realis, rei vindicatio appellatur à Juriſtis. Quale eſt Jus, quod habes in re per donationem, emptionem, & ſimiles contractus, ſecuta rei traditione. *Item* quod acquiris in Beneficio Eccleſiaſtico per actualem ejus collationem, ſeu inveſtituram, aut poſſeſſionem. Et ſic de ſimilibus.

Quæro IV. *Quot ſunt ſpecies Juris in re?*

℞. Variæ ſunt ſpecies Juris in re: 13 quarum aliquæ rem ipſam reſpiciunt, aliæ uſum ipſius rei. Species Juris in re reſpicientes ipſammet rem ſunt. I. *Dominium*; quo quis de re ſua poteſt facere quod vult, dando, vendendo, commutando &c. II. *Poſſeſſio*; quæ (ſi eſt juſta, ſimulque pacifica) addit Dominio hoc, quòd in tali Jure dominus non impediatur, aut deturbetur. III. *Proprietas*; quæ inſuper dicit, quòd quis in tali Jure parem non habeat.

14 Spe-

14 Species autem Juris reſpicientes uſum rei duæ ſunt: videlicet Uſusfructus, & Uſusjuris. *Uſusfructus* eſt Jus alienis rebus utendi, & fruendi, ſalva rerum ſubſtantia. *Uſusjuris* verò eſt Jus utendi tantùm rebus alienis, ſalva earum ſubſtantia.

15 Eſt & alia ſpecies Uſus rei, qui dicitur *Uſusfacti*, ſeu nudus rei Uſus: qui nihil Juris præbet utentibus: qualis eſt V. G. actualis equitatio in alieno equo ex permiſſione, aut licentia proprii domini: vel actualis inhabitatio domus alienæ, & hujuſmodi, &c. De quo Uſufacti fit expreſſa mentio, *cap. Exiit*, *§. Nec quiſquam*, *de verb. ſignif. in 6.* ubi Pontifex ſic loquitur: *Qui, inquam, uſus non Juris, ſed facti tantummodò nomen habens, quod facti eſt tantùm, nihil Juris in utendo præbet utentibus*.

16 *Uſusfructus* differt ab Uſujuris tantùm per hoc, quòd minus Juris eſt in eo, qui habet ſolùm Uſumjuris, quàm in eo, qui habet Uſumfructus; nam *Uſurarius* (habens Uſumjuris tantùm) poteſt ſolùm uti re aliena; non verò frui. V. G. Titio relictus eſt in teſtamento Uſus alicujus rei: poterit Titius uti tali re; frui verò non poteſt; quia ei tantùm competit Uſus, non Uſusfructus. Clariùs dicam. Conceſſus eſt Titio uſus unius Horti: poterit quidem in ipſo Horto deambulare, ac poma, olera, & reliqua ibi naſcentia ad uſum proprium, ſuæ familiæ, & hoſpitis colligere, & manducare; non poterit tamen ſuo arbitrio vendere, vel alienare, &c. -- Aſt *Uſufructuarius* (habens uſumfructus) poteſt & uti, & frui re aliena; & hæc duo de jure ei competunt. Quare ſi Titius eſſet Uſufructuarius illius Horti, poſſet etiam ad libitum ſuum vendere, vel alienare omnes fructus, qui in tali Horto naſcuntur. Ita habetur *L. Plenum*, *ff. de Uſu*, *& habit.* -- *& §. 1. Inſtit. eod.* cum concordanti Gloſſ.

17 Patet ergo differentia, quæ eſt inter *Jus utendi*, *& Jus fruendi*: nam qui habet Jus utendi, gaudet nudo dumtaxat uſu alicujus rei alienæ; itaut quamvis poſſit re illa uti pro ſuis neceſſitatibus, ex ea tamen fructus naſcentes non faciat omninò ſuos. Sicque V. G. qui habet Jus utendi equa alterius, poteſt quidem ea uti ad ſuas neceſſitates; fructus tamen ejus equæ ideſt, partus equinus non erit ſuus, ſed domini proprietarii equæ. At verò Jus fruendi tribuit cuipiam hujuſmodi etiam Jus, ſeu poteſtatem legitimam percipiendi fructus rei alienæ: ſeu Jus utendi, & fruendi ſimul: ac proinde Uſusfructus eſt melior, & pinguior Uſujuris.

Quæro V. *Quid important Fructus rei?*

℞. Quidquid, ſalva rei ſubſtantia, eſt perceptibile ex ipſamet re. Sic cen- 18
ſentur eſſe fructus in grege ovium, aliorumque animalium, lac, lana, fœtus; in fundo, vel agro, fœnum, ſegetes, fructus arborum, virgulta, arbores cæduæ (ideſt, quæ ſuccidi ſolent,) non verò fructiferæ, niſi eſſent mortuæ, lapides in lapidicinis: locatio in domo, vel prædio; & his ſimilia: prout habetur, *L. 10. & ſeq. de Uſufructu &c.* -- Dixi: *ſalva rei ſubſtantia*: quia Uſufructuarius tenetur rem illam, ex qua fructus percipit, integram Proprietario ſervare.

Quæro VI. *Ad quid tenetur Uſufructuarius?*

℞. Ad hæc. I. Ad ſolvendum im- 19
penſas, quæ ratione fructuum percipiendorum fieri debent. II. Ad præſtandas collectas, tributa, & ſimiles præſtationes reales, quæ pro re fructuaria debentur domino, ſeu proprietario. Nam qui ſentit onus, ſentire debet commodum: & è contra. III. Tenetur rem illam rectè colere, eaque quaſi bonus Paterfamilias uti; ſicque V. G. debet in locum arborum demortuarum novas plantare, ſartatecta conſervare, & cætera præſtare juxta arbitrium boni viri, & ſecundùm pacta, hac conventione cum domino proprietario inita. Ut habetur, *L. Hactenus*, *ff. de Uſufructu*, *& alibi*.

Quæro VII. *Ad quid tenetur Uſuarius?*

℞. Pro ratione rei ſibi conceſſæ ad 20
uſum, & pro ratione pacti initi cum domino illius rei, tenetur ſe gerere. Poterit tamen regulariter loquendo Uſuarius ſic ſe gerere. V. G. ſi Titio in

in testamento legetur à Cajo Usus jumentorum, vel gregis ovium, aut vaccarum; non poterit percipere earum fructus, seu fœtus, vel lanam (hæc enim in fructu magis, quàm in usu numerantur,) neque lac, nisi in modica quantitate, & quatenus ad victum quotidianum opus est: potest autem bobus, vel jumentis uti ad arandum; ad agrum stercorandum, & ad omne aliud ministerium, ad quod boves, & jumenta apta sunt; prout expresse habetur decisum, *L. Plenum, ff. de usu, & habitat.* -- & §. 1. *Instit. eod.*

21 Si autem Titio usus domus, seu inhabitatio ejus relicta fuit, aut aliunde competat de jure, potest quidem non solùm in propria persona, sed etiam cum sua familia habitare in ipsa domo; non tamen potest, domum alteri locare, neque inhabitationem ejus alteri concedere (nisi fortè ad breve hospitium,) neque usum hujusmodi vendere; prout similiter decisum habetur, *L. Cui usus, & seqq. de usu &c.*

De Possessione, & Dominio rerum.

Quoniam hæc materia vastissima, & legalis pertinet ad Tractatum *de Justitia, & Jure*, hìc pauca utiliora, ac necessariora magno labore transcribam pro instructione Tyronum.

Quæro VIII. *Quid est Possessio?*

22 ℞. Est actus, vel Jus possidendi rem aliquam, à quo denominatur quis *Possessor*. Dixi: *Actus, vel Jus:* hæc enim duo non sunt idem: & quamvis possint insimul jungi; adhuc tamen ab invicem separari possunt: prout accidit in possessione facti tantùm.

Quæro IX. *Quotuplex est Possessio?*

23 ℞. Possessio ut sic dividitur in Possessionem Juris tantùm; Facti tantùm; & Juris, & Facti simul. -- *Possessio Juris tantùm* est ipsummet Jus possidendi rem, solo animo retentum: & habetur quando quis rem suam ipso facto non ampliùs possidet; nihilominùs de Jure ejusdem rei Possessionem retinet, & continuat in animo suo. Hoc modo civiliter, seu de Jure possidet, qui abest quidem à rebus suis, adhuc autem eas animo possidet, eò quòd non discesserit inde eo animo relinquendi possessionem talium rerum.

Possessio facti tantùm, seu naturalis, est solus actus possidendi sine Jure: & talem possessionem habet, qui nunc possidet rem alienam, eò quòd sit destitutus Jure, aut titulo justo possidendi eam rem. -- Si Possessor iste possideat eam rem, ut suam bona fide existimatam, tunc appellatur *Possessor bonæ fidei*. Si autem rem alienam mala fide possideat: idest, benè sciens, eam rem non esse suam, prout Fur possidet rem furtivam, tunc dicitur *Possessor malæ fidei*. 24

Possessio Juris, & Facti simul vocatur ea, quæ includit simul utrumque, idest, tam Jus, quàm Actum possidendi. Et talis Possessio competit cuilibet domino possidenti rem suam per corporalem insistentiam: idest, qui in re, quam de Jure possidet, vel in aliqua parte ejusdem rei præsens existit, aut saltem res possessa est in conspectu ejus, ut ipsammet rem videre possit, vel partem ejus, sive per se, sive per alium suo nomine. Et hæc est perfecta, & plena Possessio, quæ est rei corporalis detentio, corporis, & animi, & Juris adminiculo: Ita Glossa, *l. 1. ff. de acquiren. vel amitten. possess.* 25

Quæro X. *Quænam commoda, seu privilegia confert perfecta Possessio?*

℞. Plura; & præcipua sunt hæc. I. Si oboriatur controversia inter quosdam de rei proprietate, vel dominio, &c. adhibita diligenti inquisitione, maneat adhuc dubium, cujusnam res illa sit; tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adjudicabitur causa: juxta Reg. 65. in 6. *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis*. II. Possessio parit in Judicio præsumptionem dominii: unde in prædicto casu possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam rem repetit. Et quidem si alter non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit: sed prior obtinebit victoriam, & remanebit in possessione, etiamsi reverà res ejus non sit; prout expresse habetur, §. *Retinendæ*. *Instit. de Interdict.* III. Possessio, si sit bonæ fidei, suo tempore pa- 26

re parit præscriptionem; idest, facit ut res, quæ priùs reverà non erat tua, putata tamen tua, elapso tempore à jure definito, fiat tua; ita ut non ampliùs tenearis eam domino reperto, & repetenti restituere: ex lege Præscriptionis. L. 3. ff. de Usucap.

Quæro XI. *Homo habetne dominium vitæ suæ?*

27 ℞. Minimè: sed hoc penes solum Deum remanet; unde homo est quidem procurator, custos, & quasi usuarius vitæ suæ, non verò est dominus. Patet ex illo Sapientiæ cap. 16. *Tu es Dominus, qui vitæ, & mortis habes potestatem.* Deus enim noster Dominus universorum est: & habet potestatem omnis carnis, idest, hominis: ut habetur in Daniele Proph. capit. 14. Accedit ratio: Si homo esset dominus vitæ suæ, posset licitè se vita privare, ac seipsum interficere: hoc autem est falsum, & contra Divinum præceptum: *Non occides.*

Quæro XII. *Homo estne dominus propriæ famæ?*

28 ℞. Affirmativè; attamen sine causa justa tantum bonum prodigere, vel negligere non potest; ut docet D. Thomas, 2. 2. *qu. 93. art. 4.* Quia homo, post vitam acceptam à DEO, comparat sibi primùm bonam famam per vitam virtuosam: ergo fama sua est, & efficitur dominus ejus, sicut aliarum rerum, quas proprio acquirit labore. Hinc est, quòd multi viri Sancti propriam famam, & honorem positivè spreverunt rationabili de causa, ut puta ad æternam vitam tutiùs consequendam per virtutem humilitatis. Sicque D. Augustinus scripsit *in libris Confessionum* propria peccata. S. P. Franciscus è publico loco suos denunciavit defectus: S. Joan. à Capistrano antequàm Seraphicum assumeret habitum sua publicavit peccata in platea, & vicis Perusiæ: & sic de multis aliis legitur.

29 Quòd autem sine justa causa homo non possit prodigere, vel negligere famam, patet ex illo Ecclesiastici cap. 41. *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi, & magni.* Et cap. *Non sunt audien.* 11. *qu.* 3. habetur: *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Et cap. *Nolo*, 12. *qu.* 1. *Conscientia necessaria est tibi, fama proximo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est.*

Quæro XIII. *Clerici Beneficiarii suntne domini bonorum Ecclesiasticorum?*

Pro fundata resolutione hujus quæstionis notandum est. Bona Clericorum sunt in quadruplici differentia, videlicet Bona patrimonialia: Bona quasi patrimonialia: Bona merè Ecclesiastica: & Bona parsimonialia. Explico. 30

Patrimonialia dicuntur, quæ Clericis obveniunt ratione hæreditatis, donationis, artis, vel alia de causa profana, qua solent etiam Laici acquirere bona fortunæ. — *Quasi patrimonialia* sunt, quæ à Clericis acquiruntur ex industria spirituali, sive extraordinariis functionibus Ecclesiasticis absque Beneficio: veluti celebratione Missarum votivarum, concionibus, Confessionibus, Cantu, & similibus. *Mere Ecclesiastica* appellantur, quæ à Clericis acquiruntur ratione Beneficii, quod possident: ut sunt ordinarii redditus, decimæ, fundationes, fructus agrorum, domorum, aliarumque rerum ad Beneficium ipsum pertinentium. *Bona* tandem *parsimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericus ex redditibus suis Ecclesiasticis de congrua sustentatione parcius, ac strictiùs, quàm honestè potuisset, vivendo, sibimetipsi subtraxit. His prænotatis.

℞. I. Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium bonorum suorum *Patrimonialium*; unde de istis liberè donare, vel alio modo licitò disponere possunt: imò etiam testari possunt. Ita communis: & habetur clarissimè *cap. Quia nos.* — Et *cap. Relatum.* 13. *de Testam.* ubi dicitur: *Cæterum quæ Clericis ex hæreditate vel artificio, aut doctrina proveniunt, distribuantur pro arbitrio decedentis.* Ratio etiam est: quia Clerici nullo modo (ut supponitur) abdicarunt dominium bonorum 31

norum suorum, sicut abdicare solent Religiosi, seu Regulares; ergo retinent idem dominium, quod ante Beneficium habebant.

32 ℞. *II.* Etiam de bonis *quasi patrimonialibus*, seu industrialibus Clerici liberè disponere possunt. Ita Navarrus, Lessius, & alii communiter DD. paucis exceptis. Ratio est: quia Canon cit. exprimit: *quæ vel artificio, aut doctrina proveniunt* &c. Tum quia, hujusmodi bona præstantur à Fidelibus absque ullo onere expresso, vel tacito dandi superflua pauperibus: (quale tamen onus Bona Beneficiorum habent annexum:) sed dantur eis veluti stipendium suæ sustentationis, & tamquam merces laborum suorum, & operum personalium. Unde hæc bona non immeritò æquiparantur bonis patrimonialibus.

℞. *III.* Insuper idem dicendum *de*
33 *bonis parsimonialibus*: Ita Bonacina, Covarruvias, Engel, Lessius, & alii D. D. satis communiter contra nonnullos alios DD. Ratio est, quia hujusmodi pars, vel portio fructuum Ecclesiasticorum est justa merces Clerici, qui Ecclesiæ benè servit: *dignus est enim operarius mercede sua*. Luc. c. 10.

℞. *IV.* Clerici sæculares Beneficia-
34 rii acquirunt de facto verum dominium bonorum etiam *merè Ecclesiasticorum*; id tamen habent cum onere erogandi superflua in pauperes, in Ecclesiam suam, aliasque pias causas. Ita probabilior, simulque communior opinio Doctorum; licèt quoad primam partem sit contra multos DD. Theologos, Canonistas, & SS. Patres, præcipuè antiquiores, qui volunt, ac sustinent, tales Clericos non esse dominos illius portionis sibi superfluæ, sed solùm OEconomos, & dispensatores; adeò ut ex Justitia teneantur errogare superflua proprii Beneficii in causas pias: & si secus egerint, obligentur ad restitutionem Ecclesiæ suæ, pauperibus, & aliis piis causis, faciendam ex aliis bonis, quæ pleno obtinent jure, puta ex patrimonialibus, industrialibus, parsimonialibus, &c.

Probatur hæc quarta Resolutio quo-
35 ad primam partem, nempe, quòd Clerici Beneficiarii sint de facto domini omnium bonorum etiam *merè Ecclesiasticorum*, seu reddituum proprii Beneficii, probatur, inquam, ex Jure Canonico; Nam *cap. un. de Clericis non residen. in 6.* dicitur, quòd Clerici, qui extra casus à Jure concessos non intersunt Divinis Officiis, *si de distributionibus ipsis quidquam receperint, rerum sic receptarum Dominium non acquirant*: ergo supponit Canon, quòd alii Clerici Beneficiarii, qui intersunt Divinis Officiis, acquirant Dominium suorum reddituum Ecclesiasticorum. — Deinde Conc. Lateranense sub Leone Papa X. & Sanctus Pius Quintus in Const. incipien. *Ex proximo*, statuunt, atque declarant, quòd Clerici Beneficiarii pro rata omissionis Horarum Canonicarum *fructus non faciant suos*; ergo cæteri recitantes integras Horas censentur fructus facere suos. Nam argumentum à contrario sensu reputatur in Jure fortissimum. — Item Conc. Tridentinum *sess. 22. cap. 3. de Reformatione*, loquens de distributionibus Beneficiatorum residentium, imponensque pœnam personaliter non servientibus, ait: *Si quolibet die statuto non impleverint servitium, illius diei distributionem amittant, nec ejus quoquomodo Dominium acquirant*. Ergo è contra residentes, & servitium Ecclesiæ personaliter implentes, acquirunt Dominium distributionis suæ. *Et sess. 23. cap. 1. De Reform. §. Si quis autem*, ubi loquitur de Residentia, & assistentia Beneficiatorum curam animarum habentium, & adversùs non residentes pœnas statuendo, ait: Si quis autem, quod utinam numquam eveniat, contra hujus Decreti dispositionem abfuerit; statuit Sacrosanta Synodus, præter alias pœnas adversùs non residentes, sub Paulo Tertio impositas, & innovatas, ac peccati mortalis reatum, quem incurrit: *eum pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere &c.* Ergo à contrario sensu, Residentes, & Assistentes in sua Ecclesia *fructus suos faciunt*. Et tandem *sess. 24. cap. 12. de Reform.* ubi vult, quòd Clericus Beneficiatus in casu ibi expresso delinquens, *priven-*

tur

tur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam Præbendæ, ac Residentiæ fecit suos. Ergo, cùm tot Jura, & Canones concedant Clericis Beneficiariis dominium super redditus Ecclesiasticos, non erit hoc eisdem à nobis Moralistis denegandum.

36 *Confirmatur* hac ratiocinatione, & reflexione. Circa annum nostræ salutis quadringentesimum septuagesimum, crescente multitudine Clericorum sæcularium, variisque suppositis incommodis, *Simplicius Papa* fecit divisionem bonorum Ecclesiasticorum, & in quatuor partes divisit bona aliàs communia: quarum prima tribuebatur Episcopo, secunda Clericis, tertia pauperibus, & quarta fabricis Ecclesiarum; fuitque ista divisio per *Gelasium Papam* confirmata; ut habetur, *cap. de redditibus. Et cap. Concesso. Et cap. Quatuor* 12. *qu.* 2. -- Porrò post factam ejusmodi divisionem bonorum Ecclesiasticorum (quorum altera parte Clericis attributa, simul fuerunt erecta Beneficia Ecclesiastica) omnes oblationes, atque redditus erant bona communia singulis Clericis, prout quisque opus habebat, distribuenda: sicque vivebant Clerici in communi, sicut modò vivunt Religiosi, &c. Tractu autem temporum, semperque crescente multitudine Clericorum, refrigescente charitate, multisque exortis litibus, & incommodis; vel quòd non possent ita communiter pacificè inter se vivere; vel quòd plerique majores expeterent commoditates: vel quòd nollent statui Ecclesiastico sub tanto disciplinæ rigore, tamque tenui, ac mensurata portione servire, ac mancipare; iterum, atque iterum facta fuit divisio Ecclesiarum, & Beneficiorum, & consequenter bonorum Ecclesiasticorum, certique, ac determinati proventus annui singulis Beneficiariis assignati fuere, ex quibus copiosè, seorsim, & pro suo arbitratu vivere possent.

37 Ex his sic argumentor, & simul confirmo Resolutionem meam. Facta prædicta divisione, quilibet Clericus Beneficiatus, vel Beneficiarius, licèt non habeat dominium absolutum, & dispoticum bonorum sui Beneficii, saltem habet usumfructum liberum: Usufructuarius autem dominium habet omnium fructuum; ergo &c. Tum quia, conducens bona Beneficii, utique dominium fructuum acquirit: igitur etiam dominium illorum habuit Beneficiarius, qui hæc bona locavit; alioquin plus in alium transtulisset, quàm ipse haberet, contra textum, *in capit. Nemo potest; de reg. jur. in* 6. *Et L. Nemo plus, ff. eodem*. -- Si vis plura, vide Bonacinam, *tom.* 1. *in fine: de Simonia: disp.* 4. *puncto primo, numer.* 5. -- Lessium, *libr.* 2. *cap.* 4. *dub.* 6. *à num.* 43. -- Anacletum *moral. tract.* 7. *dist.* 4. *qu.* 3.

Probatur secunda pars, quòd nempe Clerici tale dominium habeant cum onere superflua in pauperes, aliasque pias causas erogandi. Omnes D.D. Theologi, Canonistæ, Sanctique PP. in hoc conveniunt; ergo vera est conclusio. Si hanc veritatem cupias funditùs conspicere, lege Doctores citatos, quibus addo Episcopum Herincx: *de Just. & Jure, disp.* 4. *numer.* 130. Card. de Lugo, *disp.* 5. *sect.* 1. -- Laymannum, *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 3. *nu.* 3. Et omnes meos, quos legi. Unde sequitur manifestissimè, Beneficiatos quoslibet gravissimè peccare, si redditus superfluos notabili quantitate in usus profanos: V. G. in ludos, comessationes, vanitates, in ditandos consanguineos &c. consumant, vel applicent. Vide Concilium Tridentinum *sessione vigesima quinta, cap. primo de Reform.* 38

Quo autem Jure hujusmodi obligatio incumbat Clericis Beneficiariis, variant DD. Etenim Navarrus Canonista peritissimus cum aliis tenet, hanc obligationem esse de Jure Naturali Divino, ex motivo virtutis Justitiæ: Fagnanus cum aliis, ex lege Charitatis: Card. de Lugo cum aliis, ex virtute Religionis, quod videtur probabilius; quia ex primæva fundatorum intentione talia bona Cultui Divino specialiter deputata, & consecrata fuerunt, ut proinde nonnisi piè, religioseque expendi debeant. 39

Quæro XIV. *Religiosi possuntne habere dominium bonorum temporalium?*

40 ℞. Religiosi, seu Regulares professi, seu qui solemniter professi sunt aliquod Regulare Institutum, aut Religionem aliquam ex approbatis à summo Pontifice, penitùs sunt incapaces omnis dominii in particulari rerum temporalium; itaut nemo ipsorum in particulari quidquam suo nomine, tamquam proprium possit possidere, sibique appropriare. Ita certissima omnium DD. sententia est. Patet *ex capit. Cùm ad Monasterium: de statu Monach.* & alibi. Concordat Tridentinum Conc. *sess. 25. cap. 2. de Regularibus.*

41 Possunt tamen in communi habere dominium bonorum temporalium; ita ut titulo Congregationis, Monasterii, Domus Religiosæ, vero dominio bona temporalia possideant. Ita rursùm certa, & communis omnium: *ex Can. cit.*, *&* Conc. Trident. *cit. cap.* 3,

42 *Excepto Ordine Fratrum Minorum* de corpore Regularis Observantiæ, & Capuccinorum, qui ex vi Regulæ cap. 6. ubi dicitur: *Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem*, &c. & ex declaratione summ. PP. Nicolai Tertii, & Clementis Quinti, prout apparet, *in 6. Decretalium: de verb. signif. cap. Exiit, & cap. Exivi:* sunt incapaces dominii omnium temporalium rerum, etiam in communi: & tantummodò habent usum facti rerum necessariarum ad vitam, & officium &c.

Quæro XV. *Filiifamilias possuntne habere dominium pecuniarum, & aliarum rerum?*

43 Ut meliùs respondeam, supponendum est. Bona Filiorumfamilias posse quadrupliciter esse, & considerari, seu assignari, nempe Bona castrensia, quasi castrensia, profectitia, & adventitia. -- *Bona castrensia* sunt illa, quæ Filiusfamilias acquisivit in castris belligerando, seu militando. -- *Quasi castrensia* sunt, quæ Filius, ut Magister artium liberalium, ut Medicus, ut Advocatus, ut Lector &c. de publico quocumque officio, tamquam stipendia habuit, & acquisivit. *Item* quæ Filius Clericus acquisivit ex Beneficio, vel Officio Ecclesiastico. -- *Item* quæ Filius adeptus est ex donatione Principis, vel Superioris. -- *Bona profectitia* dicuntur illa, quæ Filius lucratur negotiando in rebus paternis. -- *Bona* tandem *adventitia* dicuntur omnia illa, quæ Filiofamilias adveniunt ex alia causa, quàm ex enumeratis; utputà legata ex testamento ab Avo, vel Avia, vel ab aliquo alio Consanguineo, aut Amico; vel ex fortuna prospera, & hujusmodi &c. His cognitis.

44 ℞. *I.* Bonorum castrensium, & quasi castrensium Filiusfamilias plenum, perfectum dominium habet; ita ut eorum dominium directum, seu proprietas, & Dominium utile, seu ususfructus, ac ipsa administratio pleno jure spectet ad ipsum Filium independenter à Parentibus; adeòque de istis bonis (nisi ætate, vel lege impediatur) liberè possit disponere, donando, contrahendo &c. Ita Omnes DD. Et statuitur expressè *l. 2.* Castrense, *ff. De peculio castrensi.*

45 Dixi in parenthesi: *Nisi ætate, vel lege impediatur*: quia, si ætas impediat Filium; tunc administratio, & usus eorumdem bonorum Parenti cedit: Lege enim prohibetur Filius impubes testari de quibusvis bonis, etiam castrensibus. *Item* Lege prohibetur Filius pupillus alienare de bonis suis.

46 Adverte tamen hìc, quòd in probabili sententia DD. talis alienatio si fiat à Filio impubere, aut pupillo, saltem quoad mobilia, non irritatur, sed solùm datur ad repetendum: idest, non tollitur obligatio naturalis in foro conscientiæ, sed tantùm tollitur obligatio civilis in foro externo, aut judiciali. Unde sequitur, quòd si Filiusfamilias impubes, vel pupillus aliquid tibi donet de bonis suis castrensibus, vel quasi castrensibus, quamvis sine consensu Patris, vel Tutoris, sine scrupulo poteris id retinere, donec repetatur in Judicio; disponit enim tunc de re sua &c. Idem dicendum de quocumque alio contractu &c.

47 ℞. *II.* Bona profectitia, tam quoad proprietatem, quàm quoad usumfructum Filiusfamilias Patri acquirit: ideoque Filius nullum omninò dominium, nec directum, nec virtuale, seu utile sibi acquirit: sed utrumque ad

Patrem

Patrem pertinet, sibi solùm concesso usu simplici, & dependente à Patre. Ita communis DD. Unde de hujusmodi bonis profectitiis nihil potest Filius alienare sine licentia Patris.

48 At, quid si Filius ludo, de his pecuniis paternis facto, aliquid notabile lucretur? Cujusnam erit illud lucrum?

℟. In rei veritate adhuc esset bonum profectitium; ideòque in rigore loquendo esset totum Patri tribuendum. Ex alio tamen capite communiter loquendo poterit Filius sibi retinere lucrum; nam numquam solent Patres talia lucra à Filiis rigorosè exigere. Loquimur autem de ludo licito; nam in ludo illicito Filius non est subditus Patri; & tunc (ut volunt aliqui DD.) lucrum ex eo ludo illicito habitum sibi Filius acquirit.

49 Et quid de bonis, seu pecuniis, quas Filius ex bonis paternis negotiando propria, & speciali sua industria acquirit?

℟. Multi DD. apud Sanchez, *lib.2. consil. dub.9. n.3.* docent, illud lucrum esse mixtum, nempe partim profectitium, partim adventitium, quatenùs est ex industria singulari, ac labore extraordinario Filii: ideòque proprietatem talis lucri partim pertinere ad Patrem, & partim ad Filium. Econtra alii multi DD. cum Card. de Lugo, *disp.5. n.40.* docent, totum illud lucrum esse profectitium, & consequenter ipsius Patris; quia acquiritur ex bonis omninò paternis; ergo &c.

50 *Dices*. Industria tota est Filii; lucrum autem factum de industria ex bonis etiam alienis, vel furtivis cedit homini industrio?

℟. Ita est; nisi talis homo industrius censeatur eam industriam gratis exhibere in commodum alterius: ut est in proposito: Filius enim ex amore Patri debito censetur ei servire; ergo gratis lucratur Patri?

51 ℟. *III.* Bonorum adventitiorum Filiusfamilias solùm habet dominium directum seu proprietatem rei: dominium verò utile, usumfructum & administrationem habet Pater, dum vivit. Ita *L. cùm oportet, C. de bonis, quæ liberis*. Excipiuntur tamen hi Casus: I. Si ipse Pater usumfructum Filio cedat. II. Si ab aliis usufructus expresse Filio relictus, vel concessus sit. III. Quando Pater noluit consentire Filio adeunti aliquam hæreditatem. IV. Ubi Pater contraxit incestuosas nuptias: aut minùs legitimum divortium fecit. In his casibus ea bona Filiis applicantur de Jure &c.

Nota hìc, ut alios intelligas libros, quòd Bona prædicta Filiorumfamilias, alio nomine dicuntur *Peculium*: quod sic dicitur, quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum; quodque dividitur, ut suprà, in Peculium castrense; quasi castrense; profectitium; & adventitium. 52

Quæro XVI. *Uxores habentne dominium aliquorum bonorum?*

Adverte. Uxoris bona, alia sunt *dotalia*, nempè Dos, quæ ab uxore, vel ab alio, ejus nomine, detur Marito ad onera Matrimonii sustinenda, nimirùm ad alendam ipsam uxorem, liberos, seu filios, familiam &c. Alia sunt *paraphernalia*, nempe illæ res, quas uxor præter dotem secum attulit, sibique reservavit. 53

℟. Quamvis uxori remaneat proprietas dotis, seu bonorum dotalium; nihilominùs plena administratio, & usufructus ad Maritum attinet. Est clarè decisum, *l. 2. & l. Dotis fructus, ff. de Jure dotium*. — Bonorum verò paraphernalium non solùm proprietatem, sed etiam plenum dominium, atque administrationem ipsa uxor habet. Ita habetur expresè in Jure Cæsareo, seu Civili. *L. Hac lege, C. de Pactis conventis*.

Ex dictis infertur moraliter, Maritum consumentem, ac dilapidantem bona paraphernalia uxoris suæ sine ejus licentia, graviter peccare contra justitiam &c. & similiter uxorem de bonis dotalibus notabilem quantitatem consumentem, marito rationabiliter invito; graviter peccare. 54

Quæro XVII. *Quænam sunt bona, quæ sub dominio proprietatis cadere possunt?*

℟. Res omnes externæ usibus humanis subjectæ cadunt sub dominium hominis; idque Jure naturæ: ut montes, 55

agri, flumina, plantæ, bestiæ, metalla, & cætera inferiora, & subjecta ipsimet homini, quæ contrectamus, & aptamus ad nostra commoda, ac servitia. Communis cum D. Thoma 1. p. q. 96. art. 2. Ratio est: quia hæc omnia natura sua sunt inferiora, & subjecta homini, & ad ejus usum à Deo condita, & ordinata; atque ita dispositioni hominum aliquo modo subjectata, ut possint homines viventes super terram hæc omnia suis usibus accommodare citra cujusque injuriam. -- Patet etiam ex Sacra Scriptura Genesis, cap. 1. *Dominamini piscibus maris, & & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* & ex Psalmo 8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus* (idest, hominis,) *oves, & boves, & cætera.*

Quæro VIII. *Homo ipse potestne cadere sub dominium alterius hominis?*

56 ℞. *I.* Jure naturæ non potest; quia omnes homines conditione naturæ sunt pares, & liberi; cùm sint ejusdem naturæ, ex eodem primo Parente, & ad eumdem Finem ultimum conditi à Deo. Et quamvis quidam homines à natura sint magis apti ad imperandum, alii autem ad serviendum; nemo tamen nascitur propriè servus; cujus signum est; quòd in statu naturæ integræ, seu in statu Innocentiæ nulla futura erat servitus; Servitus enim est pœna peccati; ergo &c.

℞. *II.* Jure tamen Gentium, & Civili potest quis effici servus alterius hominis. Patet hoc *Exodi* 21. *Levitici* 25. *Deuteronomii* 20. & 21. ubi variæ leges præscribuntur de variis generibus Servitutis. Et in novo Testamento 1. *Corinth.* 7. & 12. -- *Ephes.* 6. -- *Coloss.* 3. & 4. & alibi. Unde constat, etiam Christianos posse esse servos, vel mancipia non solùm Gentium, sed etiam Christianorum.

Dices. Servitus rigorosè capta est contra naturam hominis; ergo &c.

℞. Non est ita contra naturam, ut sit contra rectam etiam rationem, vel contra præceptum naturale; sed dicitur contra naturam, quia est contra primævam naturæ conditionem, secundùm quam, cùm omnes homines essent tunc recti, justi, innocentes, ac sine peccato, iniquum fuisset, si alter alterius servituti se subjecisset. Nunc autem, supposito peccato; servitus est secundùm rationem: sicut uti pharmacis, & cruciatibus afficere hominem, est contra naturam secundùm primam naturæ constitutionem; non autem est contra rationem, supposito morbo. Unde D. Augustinus, lib. 19. de Civit. cap. 15. ait: *Nusquam Scripturarum legimus servum, antequam hoc vocabulo Noe justus peccatum filii vindicaret; nomen itaque istud servi culpa meruit, non natura.*

Quæro XIX. *Quo Jure facta est divisio rerum temporalium quoad dominia, & proprietates?*

57 ℞. Non Jure naturali, nec Jure positivo Divino, nec jure humano Civili, sed Jure Gentium. -- *Non Jure naturali:* quia alioquin sequeretur, communitatem rerum, etiam post peccatum, seu in statu naturæ lapsæ, prohibitam esse à Jure naturæ: sicque peccare Religiosos viventes in communitate bonorum; quod est falsissimum, & erroneum. Tum quia Jus naturæ neque facit hanc divisionem, neque præcipit, hanc fieri, neque secundùm se natura ipsa ad hanc inclinat: quia Natura ex se omnia reliquit communia, & potiùs amat communitatem, seu communicabilitatem bonorum, quàm divisionem. -- *Non Jure Divino positivo:* quia nusquam in scripturis divinis legitur tale Jus, vel Lex: quamvis, facta jam divisione rerum ab hominibus, eam Deus approbaverit, prohibendo Furtum, & mandando restitutionem. *Non Jure Civili humano:* quia hoc Jus est proprium unius Imperii, vel Regni, vel Reipublicæ tantùm: adeòque jam supponit, divisionem rerum esse factam inter homines. Ergo *Jure Gentium* facta est divisio rerum quoad dominia, & proprietates: ut habetur, *dist.* 1. *cap. Lex gentium. Et ff. de Just. & Jure. L. ex hoc jure.* Hoc tamen non est intelligendum ita, ut quasi sit aliquod præceptum apud omnes Gentes, ut fiat ista divisio: sed quòd commune omnium judicium sit, divisionem rerum temporalium expedire, tum

ad pa-

ad pacem, tum ad meliorem rerum administrationem; idque apparet expediens, spectata mortalium conditione, quæ sui est amans, & alieni negligens: quæque cupiditati, & ambitioni dominandi miserè est subjecta ex peccato.

58 *Jus Gentium* nihil aliud est, quàm commune hominum judicium, & gentium, seu omnium nationum consensus. *Vel*, est concessio, est Jus proveniens ex communi judicio, & sententia. Quoniam verò vitia plerumque regnant in humano genere apud omnes nationes; ideò expedientissimum visum fuit apud omnes hujus mundi prudentes, fieri bonorum divisionem. Unde sequitur, si in aliquo hominum cœtu hæc vitia possint dono supernaturali tolli, vel comprimi, ut non dominentur, Jus Gentium ibi non postulare rerum divisionem, sed potiùs earumdem communitatem, qualis erat in statu innocentiæ: præsertim cùm multa alia ex hac communitate sequantur commoda, veluti temperantia, modestia, tranquillitas animi, carentia sollicitudinis, expeditio mentis ad res divinas, & ad amorem, ac studium veræ Sapientiæ: ut patet experientia in Monasteriis, & cœtibus Religiosorum Regularium, ubi magis conspici solent flores, & fructus Scientiæ, & Sanctitatis.

Quæro XX. *Facta jam divisione rerum Jure Gentium, remanseruntne aliqua adhuc communia?*

59 ℞. Etiam: & *I.* In casu extremæ necessitatis communia manent omnia necessaria pro vita tuenda; nam *Jure naturæ omnia sunt communia* in simili casu: ut habetur, *cap. Jus naturale, dist.* 1. -- *II.* Communia omnibus manent aer, aqua, littora maris, portus, flumina, & ripæ: ut habetur, *de instit. de rerum divis.* -- *III.* Nullius etiam dominii sunt feræ bestiæ, aves, pisces, animalia sylvestria, gemmæ, &c. quæ Jure Gentium primò capientis propria fiunt; quod enim antea nullius erat, id naturali ratione occupanti conceditur, §. *feræ*, *instit. de rerum divis.* Excipe: nisi in his intercedat speciale jus ratione possessionis loci, &c. *IV.* Totius communitatis, bona propria & singulorum civium communia sunt: ut theatra, viæ publicæ, fontes publici, balnea, prata, sylvæ, &c. à quorum usu nemo illius communitatis sine injuria impediri potest.

Quæro XXI. *Quibusnam modis acquiritur dominium rerum temporalium?*

Adverte *I.* Quòd res corporales, 60
quæ sub dominio proprietatis cadere possunt, generatim sint duplicis generis. Quædam enim etiam nunc nullius sunt, quia carent proprio domino: uti sunt gemmæ in littore maris, pisces maris, volucres cœli, & alia similia, quæ nondum in dominium cujuspiam devenerunt. *II.* aliæ res corporeæ sunt, quæ habent alicujus dominium. Et hæ rursùm distinguuntur in duas species; aliæ enim sunt, quæ habent certum dominium: ut sunt bona Titii, bona Sempronii, &c. Aliæ autem, quæ habent incertum dominium, idest sunt alicujus domini, de quo hìc, & nunc ignoratur, quis ille sit. Ut si invenio rem perditam, & nescio cujus sit: & hæc alio nomine dicuntur *Bona incerta*.

Quisquis autem repererit bona hæc 61
incerta, obligatur ea restituere vero domino, si hunc dignoscere possit: & tenetur moralem diligentiam adhibere ad verum dominum dignoscendum. Ratio est: quia ille, qui hujusmodi rem amisit, ejus dominus esse non desinit; atqui unaquæque res reddi debet domino suo; ergo &c. ut etiam habetur, *cap. si quid.* 14. *q.* 4. ibi: *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti.*

Dices. Rerum mobilium deperdita- 62
rum, quando ignoramus ubi sint, illicò amittimus possessionem: ut habetur arg. *L. Si id, quod, ff. de acquir. possess.* ibi: *Si id, quod possidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus ubi sit: desinimus possidere.* Ergo &c.

℞. *I.* hoc non procedere, si adhuc adhibeamus diligentem inquisitionem ad recuperandam hanc rem amissam; nam quamdiù intendimus, quærimus, & sollicitamus, ut rem inveniamus, necdum penitùs perdidimus ejus possessionem,

sionem, sed adhuc retinemus civilem possessionem rei deperditæ: quia eamdem rem pro derelicta non habemus, ubi habemus spem recuperandi. ℞. *II.* quamvis rerum deperditarum, post frustrà adhibitam diligentem inquisitionem, amittamus possessionem; non tamen idcircò perdidimus ipsarum dominium: siquidem faciliùs amittitur rerum possessio, quàm dominium: *L. si quis vi, ff. de acquir. possess.* Quia igitur dominium rei deperditæ remanet adhuc penès priorem dominum; hinc oritur obligatio eamdem rem restituendi vero domino, si inveniatur: ut habetur, cap. Multi. 14. q. 5. ibi: *Multi sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt: Deus mihi dedit: cui debeo reddere? Discant ergo, peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.* Ergo &c.

63 Quid, si post diligentem inquisitionem à me factam, non inveni verum dominum talium rerum incertarum, seu amissarum, vel deperditarum, quas ego jam casu reperi?

℞. Juxta communem, magisque piam opinionem DD. hujusmodi res pauperibus erogandæ sunt, aut in alios pios usus insumendæ. Ratio est: quia si res illæ ipsimet domino ampliùs restitui non possunt, saltem applicari debent iis, quibus præsumitur dominus velle, ut applicentur; atqui tales sunt pauperes; ergo &c. nam quilibet rationabiliter velle præsumitur, res suas sibi prodesse omni meliori modo, quo fieri potest ad remedium animæ suæ, si eas alia ratione acquirere nequeat. Unde deduces, si inventor est pauper, posse sibi, ut pauperi eas applicare: posteaque rogare, & orare Deum pro anima illius domini, ut faciunt alii pauperes.

64 Non desunt tamen DD. probabiliter asserentes, quòd res illæ inventæ licitè ab inventore quolibet retineri, & consumi possint; quia (ut dicunt) nullo claro Jure prohibetur hoc; quinimò videtur communitas hominum in talem retentionem tacitè consentire; siquidem hac ratione compensari solent fortuita rerum amissarum damna; nam qui hodie V. G. amisit unam rem, cras casualiter inveniendo aliam rem, resarcire poterit jacturam rei suæ antea deperditæ: & sic de aliis. Ita Medina, Ledesma, P. Navarra, D. Soto, Mastrius, Henrinx, Laymann, Lessius apud Anacletum, *tract. 7. de Justitia, & Jure: dist. 5. n. 8.* — Et aliis citatis P. Sporer, *tom. 2. tract. 6. in Decal. cap. 1. n. 183.* ubi ait. Probabilis quoque, & in praxi satis tuta est hæc sententia, & hujusmodi res incertæ, & inventæ, non comparente domino, *titulo inventionis* possint retineri ab inventore. Ratio est: quia in Jure idem esse censetur, *Dominum rei non comparere, ac rem nullius esse*, vel *pro derelicta haberi*. Unde & ipsa Respublica ejusmodi bona inventa applicat quandoque pauperibus, quandoque suis necessitatibus; quod fieri non posset, nisi censerentur ea bona nullius esse, & pro derelictis haberi. Atqui bona, quæ nullius sunt, seu pro derelictis habentur, Jure naturæ communia sunt, & Jure Gentium fiunt primò occupantis: ergo & justè ab inventore retineri possunt.

℞. Nunc *ad Quæsitum* 21. & dico. 65 Tribus præsertim modis generatim rerum corporalium dominium acquiri solet. I. Jure naturali, vel Jure Gentium. II. Jure Civili, & Canonico. III. Privata hominum voluntate: dum per varias conventiones, pacta, & contractus, dominium rerum in alium, & alium transfertur. — *Primo modo* multipliciter accidere solet, vel potest acquisitio dominii: nempe Jure belli justi, occupatione, nativitate, alluvione, specificatione, accessione, confusione, commixtione, ædificatione, plantatione, fructuum perceptione, & traditione. *Secundo verò modo* contingit potissimùm mediante Præscriptione, atque usucapione. *Tertio* tandem *modo* patet ex dictis. Non de omnibus his specialibus modis, sed de aliquibus tantùm agendum erit in sequentibus Quæsitis, ut brevitati inserviam.

Quæro XXII. *Res, quæ nullius sunt, quomodo fiunt alicujus?*

℞. Jure naturæ, ac Gentium fiunt 66 primò

primò occupantis. Ita habetur expressum, §. *Feræ*. *Instit. de rerum divis.* ibi: *Quod enim ante nullius erat, id naturali ratione occupanti conceditur.* Limita: nisi lege aliqua humana earum dominium cuipiam alteri applicetur. Nam tunc esset standum dispositioni talis Legis: prout fit in *bonis vacantibus*: ideſt, in bonis morientis sine hærede; hujusmodi enim bona ex dispositione Juris Civilis applicantur Fisco.

Quæro XXIII. *Cujus sit thesaurus inventus?*

67 ℞. Spectato Jure communi Civili opus est distinctione. Thesaurus in proprio fundo inventus, totus est inventoris; si autem in alieno fundo fortuitò inveniatur, tunc dimidia pars erit domini illius fundi, & dimidia inventoris. Ita expressè, *L.* 1. *C. de Thesauris, lib.* 10. *Et* §. *Thes. Instit. de divis.*

Quid, si quis data opera in alieno fundo thesaurum scrutetur, atque inveniat?

68 ℞. Si hoc faciat, sine consensu domini, inventor compellendus est, totum thesaurum domino fundi reddere: atque ulteriùs puniendus. – Si autem arte magica thesaurus inveniatur? Quamvis in proprio fundo reperiatur, tunc totus thesaurus Fisco adjudicabitur per sententiam Judicis. Idque fit in pœnam criminis, *L.* 1. *C. de Thes. libr.* 10. & DD. communiter. Quamvis aliqui DD. rectè hìc notent, quòd hæc dispositio legis, utpote pœnalis, non obliget ante sententiam Judicis, ad instar aliarum pœnarum.

69 Si quis autem sciens alicubi thesaurum latere, & emat fundum? Nullam facit injuriam venditori, & fit dominus totiùs thesauri. Ita *ex l. Auth. ff. de rei vendic.* Tum quia ager continens thesaurum ocultum non pluris valet, quàm ager, ut sic; nam pretium rei sumitur ex communi æstimatione hominum: etiamsi res in se utilissima esset, aut pretiosissima emptori ob cognitionem privatam, & scientificam naturæ illius rei. *Exempli gratia*: pharmacopola peritus in herbis, sciens utilitates maximas quarumdam herbarum, aliàs vilium communi æstimatione hominum, potest licitè vili, & communi pretio fascem illarum herbarum emere; quia illa major utilitas soli emptori cognita, & nota non auget pretium, vel æstimationem illius rei apud homines.

Dices. Venditor non intendit vendere thesaurum, sed agrum tantùm; ergo &c.

℞. Neque emptor emit thesaurum: 70 imò nec potest emere, cùm thesaurus absconditus sit res omninò derelicta: sed emit agrum solùm; acquirit postea thesaurum in tali agro reconditum *titulo inventionis*, non emptionis.

Quæro XXIV. *Principes possuntne licitè venationem, piscationem, & captionem animalium sylvestrium, ac piscium aliis interdicere?*

℞. Quòd sic. Ratio est: quia, li- 71 cèt hujusmodi animalia sub nullius dominio existant, ac proinde, spectato Jure Gentium, fiant primò occupantis; populus tamen potest cedere Juri suo in favorem Principis: & ipsa consuetudine hoc Jus Principibus concessum esse, judicandum est. Tum quia quilibet dominus potest alium prohibere, ne in suo fundo, vel agro, aut stagno piscationem, aucupium, aut venationem exerceat; ergo à fortiori Princeps in suo territorio. Antecedens patet ex *L. Item si fundi, ff. de Usufructu*: ibi: *Aucupiorum quoque, & venationum redditum ad Fructuarium pertinere*. Et §. *Feræ, Instit. de rer. divis.* ibi: *Planè qui alienum fundum ingreditur, venandi, aut aucupandi gratia, potest à Domino, si is præviderit, prohiberi ne ingrediatur.*

Dices. Jure naturæ, & Gentium licitum est, capere animalia libera, & sylvestria, ac pisces maris, vel fluminis, quia nullius sunt domini; atqui Principes non possunt tollere Jus Naturæ, & Gentium; ergo neque sibi reservare venationem, & piscationem.

℞. Venationem, vel piscationem 72 eatenus esse, vel dici licitam de Jure naturæ, & Gentium, quatenus ipsa venatio, vel piscatio non est prohibita Jure hujusmodi, sicut prohibitum est

Fur-

Furtum; non autem sic, & taliter est licita, quasi ejus prohibitio ob rationabiles causas facta, sit contra Jus naturæ, vel Gentium. Vel clariùs: Jure naturæ, & Gentium, permissum est venari, & piscari: hæc autem permissio non facit Jus strictum & positivum ad venandum, & piscandum; sed tantùm Jus negativum, vel permissivum. Multa enim sunt Jure naturæ permissa, & licita, quæ tamen justis de causis Jure humano postmodum prohibentur. V. G. Usus carnium licitus est de Jure naturæ, idest, non prohibitus est hoc Jure; & tamen Lex humana Ecclesiastica, seu Canonica certis diebus, justis de causis, prohibet nobis usum carnium. Ergo à simili Lex humana Civilis poterit prohibere usum (aliàs licitum) venationis, & piscationis.

Ad argumentum in forma sic respondeo. Jure naturæ licitum est venari, & piscari; *distinguo*: Jure positivo, *nego*: Jure negativo, vel permissivo, *concedo*. Atqui Principes non possunt tollere Jus naturæ; *distinguo similiter*: non possunt tollere Jus naturæ positivum, *concedo*; non possunt tollere quandoque justis de causis Jus Naturæ negativum, vel permissivum, *nego*. Ergo nequeunt sibi reservare venationem, & piscationem: *nego consequentiam*.

Quæro XXV. *Qui, stante tali prohibitione Principis, piscatur, aut venatur in loco publico, seu non concluso, peccatne?*

73 ℞. Utique peccat contra justam Principis prohibitionem, & obligatur ad compensationem damni illati; quia violat Jus Principis in tali loco dominantis. Dicunt tamen DD. quòd talis acquirit dominium feræ captæ, vel piscis: & quòd ad istius piscis, vel feræ captæ restitutionem non tenetur; quia talis fera sylvestris, vel avis, aut piscis etiamnum gaudet sua naturali libertate, ac proinde nedum est sub stricto dominio Principis, aut domini fundi, sed est nullius; ergo transit in dominium primò occupantis. Quia verò talis venator, aut piscator lædit ipsum Jus venandi, aut piscandi competens Principi, aut domino territoriali, ideò peccat aliquo pacto contra Justitiam, & tenetur ad resarciendum damnum illatum, &c. Ita Sannig, Lessius, Tannerius, Lugo, *apud* Anaclatum, *tract*. 7. *dist*. 5. *q*. 2.

A fortiori illicitum, & injustum erit 74 capere feras, aves domesticas, ac pisces, aut alia animalia certo in loco jam conclusa, V. G. in hortis, in nemoribus muro circumdatis, in lacu, aut piscinis, &c. Talia enim animalia jam non ampliùs gaudent sua naturali libertate; sed cùm per industriam humanam contineantur sub tali certa custodia, existunt sub dominium ejus, qui est dominus illius loci conclusi: verumque furtum committit, qui invito domino aliquid capit: ut habetur §. *Gallinarum*. *Instit. de rerum divis.*

Quæro XXVI. *Quid est Præscriptio?*

℞. Est acquisitio dominii rei alienæ 75 per possessionem ejus, certo temporis spatio à Lege definito bona fide continuatam: quæ *Præscriptio* alio nomine *Usucapio* etiam dicitur. Est tamen hæc differentia, quòd *Usucapio* rebus tantùm corporalibus conveniat; *Præscriptio* verò tam corporalibus, quàm incorporalibus competat, *vel*, ut alii volunt, *Usucapio* propriè sit rerum mobilium; *Præscriptio* autem immobilium. Hæc tamen differentia non semper attenditur in Jure; nam quandoque confunduntur, vel una pro alia accipitur: unde parum, vel fermè nihil ab invicem differunt.

Jus autem Præscriptionis, seu Usu- 76 capionis introductum est Jure humano positivo tum Civili, tum Canonico ob publicam utilitatem, & quietem, ne incerta essent rerum dominia, neve infinitæ orirentur lites circa rerum proprietates: ut habetur, *L*. 1. *de Usucap.* Unde sequitur, quòd translatio dominii facta auctoritate Legis per Præscriptionem justa est: simulque per eam transfertur rerum dominium nedum in Foro externo, sed etiam in Foro interno conscientiæ.

Quæro XXVII. *Quænam conditiones requiruntur ad legitimam Præscriptionem?*

℞. Hæ

77 ℞. Hæ quatuor. I. Possessio rei legitimo tempore à Jure definito continuata. II. Bona Fides. III. Justus titulus. IV. Ut res illa sit apta præscribi. *Explico I. Possessio rei legitimo tempore à Jure definito continuata:* quia sine possessione præscriptio non procedit; nam Præscriptio fundatur super possessionem; ubi autem fundamentum non est, super ædificari non potest. Quantum verò temporis requiratur, vel definitum sit, videbimus inferiùs.

II. *Bona Fides.* Nam possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit. Bona autem fides est credulitas inculpata qua quis prudenter sibi persuadet, rem hanc esse suam, qui enim dubitat ab initio non potest, manente dubio, inchoare Præscriptionem; si autem dubium superveniat ei, qui bona jam fide cæpit possidere, poterit continuare præscriptionem, neque interrumpit possessionem; dummodò interim moralem diligentiam adhibeat in investiganda veritate rei; quia in dubio melior est conditio possidentis.

III. *Justus titulus:* saltem rationabiliter præsumptus, sive putativus Titulus, idest, qui innocente errore putatur justus; quamvis revera non sit, &c. Nomine autem *Tituli justi* intelligitur causa ex se habilis ad transferendum dominium, ut V. G. Donatio, emptio, hæreditas, &c. hujusmodi.

IV. *Ut res sit apta præscribi:* idest, ut sit talis, in qua per Legem non prohibeatur fieri Præscriptio. Quædam enim res sunt, quæ in Jure dicuntur non posse præscribi, seu usupercipi, aut usucapi; ut sunt *res furtivæ*, quæ non præscribuntur tempore ordinario: eò quòd res furtivæ sunt vitiosæ; nihilominùs ipsæ etiam à bonæ fidei possessore præscribuntur tempore longissimo nempe post triginta annos; prout DD. communiter tenent, & probant *ex L. Sicut in rem, C. de Præscript.* Quædam verò nullo modo, nulloque tempore præscribi possunt: ut sunt *res publicæ:* idest, res publicis usibus deputatæ: sicuti Forum, pons, portus, via publica &c, *Item* Laici non possunt præscribere, vel usucapere Jura spiritualia, V. G. Jus Decimarum; Jus conferendi beneficia Ecclesiastica, &c. cùm nec talia possidere possint. Secùs est de Jure Patronatus; quia hujus Juris sunt capaces &c.

Quæro XXVIII. *Quot anni requiruntur ad Usucapionem, seu Præscriptionem complendam?*

℞. *I.* Res mobiles privatorum cum titulo, & bona fide præscribuntur *triennio*; sine titulo autem requiritur spatium *triginta annorum. Ita ex L.un.C. de Usucap. Et* §. 1. *de Usuc. Instit.* -- *Et L. sicut in rem. C. de Præscript.* 30. *ann.* 78

℞. *II.* Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, requiritur spatium *decem annorum* inter præsentes: & *viginti annorum* inter absentes. *Sine titulo autem utrobique requiritur tempus triginta annorum.* Ut habetur *cit.* §. 1. *Instit. de Usucap. Et ex cit. Q. sicut in rem. C. de Præscipt.* 30. *ann.*

Præsentes in proposito casu dicuntur, qui in eadem Provincia commorantur. *Absentes* verò, qui in diversis habitant Provinciis; sive deinde res in eadem Provincia sint, sive alibi. Alii tamen DD. volunt, quòd *Præsentes* dicantur, qui in eodem Territorio habitant: *Absentes* vero qui in diversis Territoriis commorantur. -- Per *Territorium* autem intelligitur locus, qui proprium habet Gubernatorem, vel Potestatem, vel Præsidem Judicem, qui soli Principi, vel Senatui subest.

℞. *III.* Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam, vel Monasterium, vel Hospitale, aut contra alias pias causas, requiruntur *anni quadraginta*. Contra verò Ecclesiam Romanam, vel ejus Jura exiguntur *Centum anni*. Ita habetur *ex Auth. Quas actiones. C. de Sacros. Ecclesiis.* Tum *ex cap. de Quarta, & cap. Ad aures. Et cap. ad audientiam, de Præscript. & alibi.*

℞. *IV.* Ad præscriptionem tandem rerum mobilium ad Ecclesias, vel Monasteria pertinentium, variant DD. Alii enim requirunt prædictum terminum *trium* tantùm *annorum*. Ita Lessius, Laymannus, aliique DD. -- Alii verò exigunt spatium *quadraginta annorum.* Ita Abbas Panormitan. Hostiensis, Engel, aliiq; DD.

Quæ-

Quæro XXIX. *Quid est Justitia vindicativa?*

79 ℟. Est virtus illa, qua Superior subdito suo infert debitam, & condignam pœnam pro delicto commisso. Et hæc virtus participat & de Justitia Legali, & de Justitia Commutativa. Quatenus Superior respicit bonum commune procurandum, & conservandum debita punitione delinquentium, est vera *Justitia Legalis*. Quatenus autem exercetur à Judice ex officio debito, ut satisfaciat obligationi suæ & erga Rempublicam, & erga partem læsam expetentem compensationem injuriæ, vel injustitiæ sibi factæ, est vera *Justitia Commutativa*.

Quæro XXX. *Quænam est differentia inter Injustitiam, & Injuriam?*

℟. Hæc duo passim confunduntur; cùm tamen propriè & in rigore differant. *Injuria* enim ut opposita Juri, seu justo debito alteri, significat ipsummet injustum alteri illatum velut passivè; in patiente verò est injuria;

80 quæ tot modis potest accipi, quot modis accipitur Jus. *Injustitia* autem ut opposita Justitiæ significat ipsammet actionem, vel omissionem, qua alteri Jus debitum aufertur, vel negatur; adeò ut *Injustitia* sit ex parte agentis, *Injuria* verò ex parte passi illud, quod injustum est; Unde dici debet, *tu fecisti mihi injustitiam, & ego passus sum injuriam à te*: ergo injuria procedit ab omni injustitia.

℟. *II.* Injustitia, prout confunditur cum injuria sic definitur: Est voluntaria læsio Juris alieni. Unde sequitur, quòd nullus nisi volens potest facere injuriam alteri: & nullus nisi nolens potest pati injuriam; quare, ut Jura loquuntur, *Nulla est injuria, quæ in volentem fit*: vel *volenti, & consentienti nulla fit injuria*. Quia nemo potest sibimet inferre injuriam, ex eo, quòd non possit habere volitionem sibimet contrariam. Et nemo potest alteri injuriam propriam, ac formalem inferre, nisi ille habeat voluntatem contrariam; atqui non potest habere voluntatem contrariam ille, qui volens, & consentiens in tale factum, vel actum, omninò cedit Juri suo, quantum est ex parte sua; quia eo ipso aufert à se omnem contrariam voluntatem, quantum est de se.

Quæro XXXI. *Quid est Acceptio personarum?*

℟. Est peccatum contra Justitiam 81
distributivam; quod fit quando quis in distributione communium bonorum, vel onerum, non attendit causam, sed personam. Hoc peccatum est mortale ex suo genere contra Justitiam: & locum habet in collatione officiorum, & beneficiorum, in dandis votis, vel suffragiis, in Judiciis, & sententiis ferendis, in exhibitione honoris debiti, &c.

Explico breviter, & probo. Quando in distributione bonorum communium non attenditur proportio dignitatis, ac meriti, vel in distributione onerum communium non attenditur proportio facultatis singulorum, sed attenditur alia conditio impertinens, seu non attenditur meritum causæ singulorum, tunc peccatur contra Justitiam distributivam. V. G. Quando conferuntur officia, vel Beneficia indignis, vel minùs dignis, prætermissis dignis, vel dignoribus personis. *Vel* quando onera communia tributorum, gabellarum, servitiorum, laborum, &c. similia imponuntur inæqualiter, nempe plus justo, & æquo gravando eos, qui sunt minoris facultatis; & è contra parcendo iis, qui majoris sunt facultatis. *Vel* quando in judiciis, & sententiis ferendis non servatur debita forma, & proportio inter partes, vel non attenditur meritum causæ litigantium. *Vel* quando dantur suffragia, aut vota secreta, non considerantur merita eligendorum, &c. Et in cæteris actibus, ubi præ oculis habenda est hæc virtus Justitiæ distributivæ, & non habetur; sicque attenditur non causa, non meritum, sed persona.

Quòd autem sit peccatum mortale ex suo genere, patet; quia acceptio personarum graviter prohibetur in Sacra Scriptura Ecclesiastici cap. 42. *Ne accipias personam, ut delinquas.* Jacobi cap. 2. *Si autem personas accipitis; peccatum operamini.* Et alibi sæpiùs,

piùs, ut *Levitici*, *cap.* 19. *Deuteronomii*, *cap.* 1. *&* 16. *Proverbiorum*, *cap.* 18. *&* 24. -- Lege Concilium Tridentinum, *sess.* 12. *cap.* 14. *de Reform. Et sess.* 24. *cap.* 1. *de Reform. & alibi*. Vide etiam propositionem la 47. damnatam ab Innoc. XI. -- Observa ejus intelligentiam, & explicationem apud Joan. de Cardenas, *in Crisi Theol. dissert.* 28. -- Lege Sporerium, *tract.* 5. *cap.* 5. *à num.* 108. *& seqq.* -- Castropalaum, *part.* 2. *tract.* 13. *disp.* 2. *punct.* 11. §. 2. -- Lessium, *lib.* 2. *cap.* 32. per totum: *& cap.* 34. *dub.* 12. *& seqq.* Laymannum, *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 15. *à n.* 6.

82 Hoc unum adverte, quòd Acceptio personarum locum non habet in mera gratuita propriorum bonorum, vel favorum distributione. Unde *apud DEUM*, qui nullius debitor est, etsi unum hominem præ alio majoribus donis, & gratiis præveniat, ac ditet, non per hoc debet dici acceptor personarum, vel dari locum acceptionis personarum; nam D. Paulus ad Rom. 2. ait: *Numquid acceptio personarum est apud Deum? Absit*. Potest enim tibi, & mihi dicere illud Matth. 20. *Amice, non facio tibi injuriam, tolle quod tuum est. An non licet mihi, quod volo, facere?* Sed acceptio personæ habet locum tantùm in iis, quæ debentur alteri de Jure, & ex aliquo debito formali.

Quæro XXXII. *Quid est acceptio Munerum?*

83 ℞. Est peccatum valdè affinis acceptioni personarum: & sæpissimè est causa illius; maximè enim fit acceptio personarum ob acceptionem munerum. Fit autem hoc peccatum de acceptione munerum quoties quis munera accipit ob opus, aliàs debitum, (maximè ex Justitia, vel ex officio) faciendum. Acceptare igitur munera ex pacto expresso, vel implicito ob opus, aliàs debitum ex Justitia, mortale peccatum est ex genere suo contra ipsammet Justitiam, & restitutioni obnoxium; nisi justa causa quandoque excuset. Secùs est de acceptis ob opus debitum ex alia virtute. Ut optimè probat noster P. Sporer, *loc. cit. à num.* 120. *& seqq.*

Quæro XXXIII. *Quid de acceptis ob turpem causam, erit dicendum?*

℞. *I.* Accepta ob turpem causam ea dicuntur, quæ dantur, & accipiuntur ob peccatum aliquod patrandum, vel jam patratum. V. G. si meretrix, vel alia levis fœmina accipiat pretium meretricium, seu operis sui pravi; si Judex, ut injustam ferat sententiam; si sicarius, ut hominem occidat; & sic de infinitis similibus. 84

℞. *II.* Accepta propter hujusmodi opera turpia patranda, ante impletionem operis, non possunt licitè, nec justè retineri; sed rescisso contractu iniquo, ex consequenti necessariò restituenda sunt. Quia invalidum omninò est pactum de re inhonesta, vel turpi patranda; nam *impossibilium, & iniquorum nulla est obligatio.*

℞. *III.* Post impletum jam opus turpe, potest quis licitè recipere, vel retinere pretium pactum, vel datum; quinimò etiam non datum, sed promissum, jure naturali; & in foro salt em conscientiæ, justè exigere potest. Quia tunc non datur tale pretium pro ipso peccato, sed pro actu illo materiali, quatenus danti utilis, vel delectabilis est, accipienti autem aliquo modo laboriosus, vel periculosus est; & consequenter est pretio æstimabilis, & venalis, seu vendibilis. Ita communis DD.

De Tributis, Vectigalibus, vel Gabellis, Pedagiis, &c.

Quæro XXXIV. *Quid nomine Tributi intelligitur?*

℞. Tributum latè sumptum est quidquid Principi tribuitur, vel solvitur ad onera communia sustinenda, sicque comprehendit Vectigalia, Gabellas, Pedagia, Guidagia, Tallias, Capitationes, Census, Collectas, Taxas, &c. Hic autem erit sermo specialis de *Gabellis*. Gabella propriè capta est tributum illud quod Principi, vel Magistratui solvitur ex rebus venditis mobilibus, vel immobilibus. Et quæ de hac re dicemus, poterunt adaptari aliis prædictis Tributis. 85

Quæro XXXV. *Ut Gabella sit justa,*

justa, quænam conditiones requiruntur?

86 ℞. Quatuor istæ. I. Auctoritas legitima exigentis. II. Justa causa exigendi. III. Modus debitus imponendi. IV. Persona subdita solventis, explico singulas.

1 *Auctoritas legitima* imponendi tributa, vectigalia, gabellas, &c. originariè est penes Principes supremos, qui in territorio suo alium Superiorem non agnoscunt: & etiam penes eos Superiores, qui à Summis Principibus privilegio, aut legitima consuetudine hanc facultatem consecuti sunt; ut habetur, *cap. Super quibusdam, de verb. signif.*

2 *Justa causa exigendi*, ac imponendi gabellas est. I. Sustentatio Principis. II. Necessitas, vel magna utilitas Reipublicæ, cui alia ratione subveniri non possit: qua cessante, etiam exactio illius gabellæ cessare debet.

3 *Modus debitus imponendi* gabellas est: quòd exactio sit moderata, & juxta mensuram causæ, vel necessitatis, &c. *Item*, ne imponatur super eas res, quæ necessariæ sunt ad vitam, & familiam subditorum alendam; juxta *L. Universi, C. de vectigal.* -- Sed in hoc puncto secundo datur limitatio.

4 *Persona subdita solventis:* quia tributa justè exigi possunt directè à solis subditis; cùm hoc sit maximum signum subjectionis. Indirectè verò, & per accidens etiam exiguntur ab extraneis, quando isti invehunt merces in Regionem alterius Principis, propter Jus mercimonii illis concessum. Vide Sporer, *tract. 5. cap. 5. sect. 6. per totam.* -- Et Lessium, *lib. 2. cap. 33. dub. 1.* Ubi dicit.

87 Hæ omnes conditiones debent concurrere, ut vectigal, seu gabella justa censeatur. Unde quinque modis fieri potest, ut gabella sit iniqua, vel injusta, nempe.

1 *Ex Auctore:* ut si non habeat auctoritatem Principis, aut imponatur exemptis.

2 *Ex fine:* ut si non imponatur ob publicam necessitatem, aut magnam utilitatem Reipublicæ.

3 *Ex Forma:* vel modo: ut si subditi onerentur absque debita proportione: vel si gravamen sit immodicum, &c.

4 *Ex Materia:* ut si imponatur rebus ad vitam omninò necessariis.

5 *Ex Usu:* ut si talis gabella non impendatur ad publicam utilitatem. Et hæ conditiones tam pro, quàm contrà assignantur etiam à Card. Cajetano *in Summa V. Vectigalia.*

Quæro XXXVI. *Subditi tenenturne in foro conscientiæ, & ex Justitia solvere Gabellas justè impositas?*

℞. *I.* Multi, gravesque DD. mox citandi sustinent opinionem negativam. Ratio est: quia Lex pœnalis non obligat in conscientia, sed tantùm sub pœna statuta; Lex enim non obligat ultra mentem Legislatoris; atqui Legislator præcipiens, vel prohibens aliquid sub determinata pœna, videtur habere intentionem directam ad solam pœnam; ergo &c. *Subsumo:* sed talis est Lex Gabellarum solvendarum, quæ Lex semper imponit mulctam, seu pœnam defraudantibus, quæ communiter esse solet pœna commissi, vel caducitatis, seu confiscationis mercis defraudatæ; ergo defraudantes Gabellas non peccant; & consequenter non tenentur ad restitutionem, nisi post condemnationem. 88

Dices. Talis defraudatio vectigalium tendit in præjudicium Conductorum ementium talia tributa; ergo erit contra Justitiam.

℞. Reputandum est hoc leve damnum; imò imputandum Ementibus hujusmodi Gabellas; quia ipsi debent evigilare; nam sub tali conditione illas emunt; & optimè sciunt multos fore defraudatores. Tum quia, si cum uno perdunt, cum alio postea lucrantur ob pœnam contraventionis.

Hanc opinionem absolutè docent Angelus *in Sum. V. Pedagium, num. 6.* Navarrus *in Manual. cap. 23. num. 54. 56. 59. 60.* -- Beja *in Resp. part. 1. cas. 13.* & alii apud Dianam Coordinat. *Tom. 6. tract. 1. res. 76.* Eamque probabilem putant Lessius, *lib. 2. cap. 33. dub. 8. num. 55.* -- & Bonacina, *de Contract. disput. 2. quæst. 9. punct. 1. numer. 5.*

Quare Emanuel Sà, *verbo Gabella, num. 6.*

num. 6. afferit, defraudantes vectigalia non esse à Confessariis urgendos ad restitutionem; quod etiam docuit Episc. Malderus *in 2. 2. tract. 5. cap. 6. dub. 15.*

89 ℞. *II.* Probabilior tamen, & communior est opinio opposita; nempe quòd subditi teneantur in conscientia, & ex Justitia solvere Gabellas, vectigalia, & cætera tributa, quando ista sunt justa, vel justè imposita. Ratio clara est; Cùm enim Principi ex officio incumbat administrare Rempublicam, curare bonum commune, ac prospicere communibus necessitatibus, & utilitatibus: quæ omnia absque magnis sumptibus Princeps præstare non potest; nec sumptus hujusmodi sufficienter suppetunt, nisi mediantibus Gabellis, cæterisve impositionibus. Jure potest Princeps, vel Magistratus exigere illa tributa, quatenus, (ad ipsiusmet, & officialium suorum competentem sustentationem, atque ad necessitates, ac utilitates publicas) necessarium, & sufficiens est; ergo etiam subditi in conscientia, & ex Justitia tenentur solvere.

Præterea. Justitia commutativa obligat semper in conscientia; atqui justa tributa, vectigalia, gabellæ &c. sunt debita Principi ex Justitia commutativa, tamquam debitum stipendium ad suum statum, & bonum publicum sustinendum; ergo &c.

Confirmatur ex illo ad Romanos, cap. 13. *Ideo enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal &c.* Et Matthæi, cap. 22. Ubi Christus Dominus ostenso sibi numismate Census, dixit: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* Idest, Cæsari Tiberio Imperatori reddite tributum, pecuniam &c. Et Deo decimas, victimas, &c. ut glossat Ugo de S. Charo.

Ita cum multis Suarez, *lib. 5. de Legibus, cap. 18.* Vasquez, *de Restit. cap. 6. §. 3. dub. 2.* -- Lessius, *lib. 2. cap. 33. dub. 8.* -- Laymann, *lib. 3. tractat. 3. capit. 3. numer. 5.* -- Lugo, *de Justit. disput. 36. sect. 4.* & plures alii apud Sporer, *cit. §. 2. numer. 150.*

TRACTATUS XXXIII.

DE CONTRACTIBUS.

1 QUæro I. *Quid est Contractus?*

Respondeo I. Contractus dupliciter accipitur: largè, & strictè. *Contractus largè captus* coincidit cum pacto generatim sumpto, sicque comprehendit omnem prorsus contractum sive gratuitum, sive onerosum. *Contractus strictè captus* sub se complectitur solùm contractum onerosum, seu reciprocum, qui nempe ex utraque parte paciscentium, seu contrahentium parit obligationem.

2 ℞. *II.* Contractus largè acceptus, est duorum, vel plurium in idem, consensus: idest, plurium in unum placitum unio ad aliquid dandum, vel faciendum. V. G. Ego tibi dono librum, & tu accipis librum donatum; si tu non acceptas, non fit contractus iste donationis. Et sic de aliis &c.

℞. *III.* Contractus strictè, & propriè acceptus, est ultrò, citròque obligatio: idest, duorum, vel plurium in idem consensus, ex utraque parte obligationem pariens; ut fit in Emptione, Venditione, Locatione &c. V. G. Ego vendo tibi librum, & tu das mihi pretium; Ego Venditor sum obligatus ad dandum librum: & tu Emptor obligaris ad mihi dandum pretium. Et sic de aliis &c. 3

Quæro II. *Quotuplex est Contractus?*

℞. *I.* Multiplex; quia variæ sunt divisiones contractuum: I. Contractus divi- 4

dividitur in Explicitum, & Implicitum. *Contractus Explicitus*, ſeu formalis eſt, qui fit expreſſa partium conventione; ut V. G. Donatio, vel Emptio &c. quia in his expreſsè duo in idem conveniunt cum obligatione mutua, vel ſaltem alterius erga alterum. -- *Contractus implicitus*, ſeu virtualis eſt, qui fit implicitè tantùm, & abſque ulla expreſſa pactione ſe obligandi. Et hic vocatur *quaſi contractus:* Ut V. G. Tutela, & quodvis aliud officium ſuſceptum; qui enim Tutelam, aut quodlibet aliud officium ſuſcipit, eo ipſo ſe obligat erga alterum, & alter obligatur erga illum juxta leges, vel conſuetudinem &c. *Vel* qui negotium alterius gerit, vi legis, vel conſuetudinis tacitè ſe obligat, ad rectè gerendum &c.

5 ℞. *II.* Contractus dividitur in contractum Nominatum, & Innominatum. *Contractus nominatus* eſt, qui habet ſpeciale, & proprium nomen, quo ab aliis diſtinguitur, & ſpecificatur: Ut Emptio, Venditio, Mutuum, Locatio, Societas, Commodatum, Depoſitum, & ſimiles. -- *Contractus innominatus* eſt, qui non habet nomen proprium, & ſpeciale, ſed genericum tantùm. Hujus ſunt quatuor ſpecies, videlicet*: do, ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias.* V. G. ſi Titio des panem pro vino tibi dando, erit contractus innominatus, *do, ut des*, quia datur una res pro alia, quarum neutra eſt pretium alterius; ergo iſte contractus proprium nomen non habet.

Dices. Erit *permutatio* rei cum alia.

℞. Verum eſt; ſed hoc nomen eſt generale, non verò ſpecificum; nam *permutatio* convenit etiam *emptioni*, & *mutuo;* ergo non conſtituit ex ſe contractum nominatum &c.

Item: ſi Titio des panem, vinum, veſtem &c. ut pro te laboret, erit contractus, *do, ut facias*. Item: Si ſcribas, vel labores Titio, ut det tibi panem, vinum, veſtem &c. erit contractus, *facio, ut des*. Et tandem: Si ſervias Titio, ut te doceat; erit contractus, *facio, ut facias.*

6 ℞. *III.* Contractus dividitur in contractum bonæ fidei, & ſtricti juris. *Contractus bonæ fidei* ſunt illi, in quibus Judex multa poteſt ex æquo, & bono arbitrari: ut ſunt Emptio, Locatio, Societas, Commodatum, Depoſitum, Pignus, &c. *Contractus ſtricti juris* ſunt illi, in quibus Judex ad verba ipſa adſtringitur: ut in ſtipulationibus, in contractu feudali & emphyteutico, in promiſſione liberali, in donatione &c. *Stipulatio* quid ſit: vide inferiùs, num. 36.

℞. *IV.* Contractus dividitur in abſolutum, & conditionatum. *Contractus abſolutus* eſt, qui fit independenter à quacumque conditione. *Contractus conditionatus*, eſt, qui fit dependenter ab aliqua conditione extrinſeca*:* V. G. Dono tibi meum equum, ſi promovearis ad tale officium: qua conditione non impleta, nullam inducit obligationem. 7

℞. *V.* Contractus largè captus, ſeu pactum dividitur in pactum nudum, & veſtitum. *Pactum nudum* dicitur illud, quod in meris terminis conventionis conſiſtit: talis eſt omnis contractus innominatus, antequam ex altera parte ſit impletus. *Item*, omnis contractus, qui re ipſa perficitur, eſt pactum nudum ante rei traditionem; ut donatio, mutuum &c. -- *Pactum* verò *veſtitum*, eſt, quod habet aliquid amplius, ex quo robur obtineat Jure Civili. 8

Pactum veſtitur ſex modis. I. Re ipſa. II. Verbis. III. Litteris. IV. Specifico nomine contractus. V. Cohærentia. & VI. Juramento.

℞. *VI.* Contractus in communi dividitur in Lucrativum, & Onerosum. *Contractus lucrativus*, ſeu gratuitus eſt ille, in quo nihil rependitur: ideſt, in quo ex una tantùm parte oritur obligatio. Ut Promiſſio, Donatio, Commodatum, Teſtamentum, Legatum &c. -- *Contractus oneroſus* eſt, quo ex utraque parte inducitur obligatio; ita ut obligationi unius correſpondeat obligatio alterius partis. Ut ſunt Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, &c. 9

Quæro III. *Omnis contractus, etiam nudus, parit ne obligationem in foro conſcientiæ?*

℞. Quòd ſic: dummodò ſpontè, ac liberè ſit factus, & contrahentes ſint 10

habi-

habiles. Quia Jure naturæ tenetur quisque præstare quod promisit, & alter acceptavit: sive promiserit titulo gratuito, sive oneroso.

Nec refert, an pacto nudo, an vestito promiserit; quia Jure naturæ, & Gentium nulla est distinctio inter has promissiones, sed solo Jure Civili, quod solum Forum externum respicit. Tum quia, ad obligandum se se, sufficit animus verbis expressus, & acceptatus: ut communiter docent Theologi.

Quæro IV. *Qualis consensus requiritur ad valorem contractuum?*

11 ℞. *I.* Ad valorem contractuum omninò requiritur mutuus, & reciprocus contrahentium consensus; ut patet ex ipsamet definitione contractus tam largè, quàm strictè capti. Ad talem autem consensum quatuor requiruntur conditiones. I. Ut consensus sit liber. II. Ut sit serius, seu promissorius. III. Ut aliquo signo externo sit expressus. IV. Ut talis consensus acceptetur ab altero, cum quo fit contractus.

12 ℞. *II.* Quando in alterutro contrahentium contingit error circa substantiam rei, tunc Jure naturæ contractus est irritus, & invalidus. Quia deest consensus substantialis: *Cum nullus sit errantis consensus*; ut dicit Lex: *Non idcirco. C. de Jur. & fact. ignorant.* Sive consensu autem contractus est nullus; ergo &c.

13 ℞. *III.* Si autem error contingat solùm circa qualitatem accidentalem; tunc contractus est validus. Quia talis contrahens verè consensit in emptionem illius rei substantialiter. Deinde error ille (prout suppono) non dedit causam contractui: neque qualitas illa fuit deducta in pactum, tamquam conditio: (ut item suppono.) Præterea talis contractus factus fuit absque metu, & fraude: (ut etiam suppono:) ergo erit validus; nam solus, & simplex error qualitatis accidentalis unius rei, non tollit consensum; aliàs pauci essent contractus validi.

14 ℞. *IV.* Si autem dolus adsit, qui det causam contractui, & proveniat ex parte unius contrahentis, qui alium contrahentem decipit; tunc talis contractus licèt Jure naturæ non sit omninò irritus; tamen pro arbitrio ejus, qui deceptus est, irritari potest; si sit contractus solubilis. Quòd *non sit omninò irritus*, probatur. I. Ex contractu Matrimonii, qui dolo initus, remanet validus: & quia natura sua insolubilis est, validus perseverat; nec ob injuriam acceptam irritari potest. *II.* Quia dolus iste versatur non circa substantiam rei, vel materiæ; sed circa causam contrahendi, quæ rei est extrinseca, & accessoria; ac proinde non tollit consensum. *III.* Si deceptus velit, contractum constare, deceptor non potest resilire; ne ex suo dolo commodum reportet. Quòd autem *possit irritari pro arbitrio decepti*, patet; quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, injuriam ei facit; ac proinde tenetur illum restituere in integrum.

Hinc sequitur, deceptorem teneri ad restitutionem rei, & fructuum; etiamsi dominium illius rei translatum fuerit; quia per injuriam fuit causa alienationis talis rei: & deceptum posse uti occulta compensatione; si aliter quod suum est, recuperare nequeat. Vide Lessium, *libr. 2. cap. 17. dub. 5.* 15

℞. *V.* Contractus initus ex metu gravi ab intrinseco proveniente remanet validus; ut habetur, *ex cap. Sicut nobis: de Regularib.* Ubi votum Religionis emissum à constituto in lethali infirmitate, censetur validum; ergo & contractus: ut omnes DD. fatentur; quia talis metus non est propriè causa contractus, sed solùm occasio. 16

℞. *VI.* Similiter metus gravis ab extrinseco proveniens, justè tamen incussus, non invalidat contractum. Quia talis metus non infert cupiam injuriam; nam (ut supponitur) justè incutitur, quando malum, quod minatur, jure inferri potest. Unde si quis contraxit Sponsalia metu Excommunicationis, potest compelli ad contrahendum Matrimonium; Ut habetur, *c. ex litteris: 2. de Sponsalib.* Et si quis violavit Virginem, compellitur eam dotare, vel ducere. Item, si quis promisit aliquid, ne accusaretur de crimine, de quo *Jure* poterat accusari, tenetur stare promissis: non ob- 17

stante, quòd promiserit ob metum accusationis: & sic de similibus.

18 *Petes*. Quid, si ei, qui minabatur accusationem, non erat animus accusandi, sed solùm terrendi; poteritne id, quod sic extorsit, sibi retinere? Dico quòd sic. Quia, etsi non habeat animum, habet tamen Jus accusandi, eoque Jure uti potest, quod Jus est pretio æstimabile. Ita Lessius, ex Sanchez, *libr. 4. de Matrimon. disp. 9.*

19 ℞. *VII.* Metus tamen gravis ab extrinseco procedens, simulque injustè incussus ad extorquendum consensum facit, quòd talis contractus vel ipso Jure positivo invalidus sit, vel saltem rescindendus sit per sententiam Judicis. Ita communis DD. & desumitur ex Jure Canonico, *cap. Abbas. Et cap. Ad audientiam. De his, quæ vi, metusve causa fiunt. Ubi generales hæ regulæ dantur: Quæ metu, & vi fiunt, de Jure debent in irritum revocari.* Item: *Quæ vi, metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis.* Unde Glossa Magna, *in capit. 2. De iis, quæ vi &c.* enumerat plures casus, vel contractus, qui, si fiant ex metu gravi, ac injustè incusso, sunt ipso jure invalidi. Ut sunt Sponsalia, Matrimonium, Professio Religiosa, & his similia: in quibus requiritur plena omninò libertas. Vide Apacletum, *tr. 8. dist. 1. q. 2.* -- Sanch. *lib. 4. de Matrim. d. 8. n. 2.* -- Herinx *d. 1. de contract. q. 3. n. 46.* Mastrium Moral. *disp. 4. n. 23.*

Ratio est: quia injustè cogitur ad contrahendum; sed qui injustè cogitur, censetur involuntariè consentire; ergo nullus est consensus, moraliter loquendo; unde DD. dicunt, ad contractum validum requiri consensum liberum: coactionem repugnare voluntati, seu libertati contractuum. Et *lex 12. de Sponsalib.* ubi dicitur: *Ibi locum non habet consensus, ubi metus, & coactio intercedit.* Et in Regulis Juris Civilibus habetur, *nihil consensui tam contrarium, quam vis, & metus.* Quæ omnia intelligenda sunt de metu gravi, & coactione à causa extrinseca proveniente: & de metu injustè incusso, ut patet.

Quæro V. *Contractus aliàs per se invalidi possuntne juramento firmari, & validari?*

℞. *I.* Juramentum confirmare contractum dicitur, quando non solùm servandum est tale juramentum ob honorem Divini Numinis; sed etiam alteri, in cujus favorem fit, Jus tribuit; & sic contractus in sua specie validus efficitur, qui antea invalidus erat Jure humano &c. 20

℞. *II.* Quando id, quod juramento promittitur alicui, sine ullo promittentis peccato servari potest; tunc juramentum ordinariè est validum, & consequenter servandum, si ille alter, in cujus favorem factum est, velit illud servari, vel aliàs legitimè non relaxetur. -- Quando verò id, quod promittitur, sine peccato promittentis servari nequit; tunc juramentum est invalidum, & irritum. Utraque assertio colligitur ex *cap.* cùm contingat: de jurejurando: ubi dicitur, *servari debere hujusmodi juramenta* (quæ scilicèt fiunt super contractum Jure Civili invalidum) *sine vi, & dolo sponte præstita; cùm in alterius præjudicium non redundent, ne observata vergant in dispendium salutis æternæ*, unde à contrario sensu colligitur manifestè, non esse servanda juramenta, si observatio vergat in dispendium salutis æternæ; vergit autem, si intercedat peccatum mortale, aut etiam veniale. Idem colligitur ex illa Regula Juris 58. in 6. *Non est obligatorium Juramentum, contra bonos mores præstitum.* Quia nemo obligari potest ad peccatum. 21

℞. *III.* Quando aliquis actus principaliter prohibetur Jure Civili ob privatam utilitatem alterius contrahentis, tunc confirmatur juramento; nisi vis, aut dolus intervenerit. Quia quisque potest renunciare id, quod in suum favorem est introductum. Juramentum autem accedens sequitur actum consideratum secundùm suam primordialem naturam, idest, sequitur naturam contractus, quam habet ex natura rei; ergo cùm actus, seu contractus secundùm naturam suam (seposito Jure Civili) sit validus, confirmabitur juramento; & sic fiet validus, qui aliàs erat invalidus ex Jure humano; atque 22

ita duplici obligatione tenebitur jurans promissa, actum, vel contractum adimplere; nempè obligatione Justitiæ, & Religionis propter juramentum.

23 ℞. *IV.* Quando actus prohibetur à Lege humana ob favorem publicum principaliter, tunc non confirmabitur addito juramento; imò juramentum erit invalidum, ita ut non indigebit relaxatione; ratio est: quia, *ex cap. si diligenti: 12. de foro competen.* Et *L. Jus publicum: 38. ff. de pactis:* habetur, *non posse jus publicum pactis privatorum tolli*; nam bonum publicum præferendum est bono privato.

24 ℞. *V.* Quando actus Jure naturæ est irritus, vel irritabilis, tunc non confirmatur juramento. Ut V. G. quando vi, vel dolo extortus est consensus in talem actum, aut contractum; tunc enim ratione injuriæ tenetur violator, vel extortor ad restitutionem; quia nullum solidum jus acquisivit: & qui juravit super talem contractum, ratione injuriæ passæ, potest petere juramenti relaxationem. Ita communis DD. apud Lessium, *libr. 2. cap. 17. d. 9. num. 56.*

Quæro VI. *Quænam Personæ contrahere, seu contractus inire possunt?*

25 ℞. *I.* Generatim loquendo, omnes, & soli illi contrahere possunt, qui habent liberam bonorum administrationem. Ad distinguendum verò, & cognoscendum quinam sint isti; oportet secernere, & segregare eos, qui non possunt licitè, & validè contrahere; quare.

26 ℞. *II.* Inter eos, qui non habent hanc liberam bonorum administrationem in primis sunt *Infantes*, *Amentes*, *aut aliàs usu rationis carentes*: tales enim, licèt sint capaces dominii, non tamen habent usum liberæ administrationis bonorum suorum ob defectum ætatis, & usus rationis. II. *Religiosi solemniter Professi*: qui, cùm nullius rei dominium habeant in particulari ob votum Paupertatis, consequenter non possunt liberè, & legitimè disponere de bonis Monasterii, neque contrahere civili jure, & Canonico sine consensu Prælati, vel Superioris, &c. III. *Filiifamilias, &*

Uxores nequeunt contrahere, nisi de iis bonis, quorum dominium, & administrationem habent: ut vidimus suprà, *Tractat. 32. numer. 43.* IV. *Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis* non valet contrahere in suum incommodum, seu præjudicium, ita ut civiliter obligetur, sine authoritate sui Tutoris, vel Curatoris: ut habetur expressum, *§. 1. Instit. de Auth. Tutor.*

Pupillus ille dicitur, qui cùm adhuc 27
impubes sit, desinit esse in potestate Patris sui, vel per mortem ipsius Patris, vel per emancipationem. Et iste Pupillus vel est pubertati proximus; vel infantiæ proximus. *Pupillus pubertati proximus*, si masculus est, dicitur ille qui habet ætatis decem annos cum dimidio; si fœmina, quæ habet novem annos cum dimidio. Ante autem hoc spatium temporis, dicitur *Pupillus infantiæ proximus*.

Pubertas in masculis incipit post ex- 28
pletum ætatis suæ decimum quartum annum. In fœminis autem post duodecimum annum. Hinc est, quòd ante hanc ætatem expletam vocantur *Impuberes*: eaque expleta nominantur *Puberes, ac Minorennes*.

Minor, seu Minorennis est Pubes
usque ad vigesimum quintum annum 29
expletum. Post hanc ætatem expletam vocatur Major, seu Majorennis.

Tutor, & Curator differunt potissi- 30
mùm in sequentibus actis. *Tutor* datur à Lege usque ad tempus pubertatis ad tuendam præcipuè personam Pupilli, secundariò autem ad bona ejus administranda; secutâ verò pubertate, Tutela finitur. *Curator* datur usque ad vigesimum quintum annum, præcipuè, ut bonorum Minorennis administrator existat.

Obligatio civilis dicitur illa, quæ aut 31
Legibus constituta, aut certo Jure Civili comprobata est. *Obligatio naturalis* est, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur; Hinc sequitur, quòd ille dicitur *obligari civiliter*, qui in Foro externo, ac Civili conveniri potest. *Naturaliter autem obligari* dicitur, qui ex Jure Gentium obligatus existit, ac proinde saltem in Foro in-

terno conscientiæ tenetur: nisi tamen beneficio Legis Civilis, seu per rescissionem actus ope Judicis factam, à tali obligatione liberetur.

32 *Obligationis naturalis* quatuor sunt effectus. I. Quòd Creditori Jus tribuat accipiendi ac retinendi id, quod naturali obligatione ipsi debitum est. II. Quòd impediat debiti soluti repetitionem. III. Quòd tribuat cuipiam jus exceptionis, & compensationis. IV. Quòd possit accedere Fidejussor. -- Verumtamen hi tres posteriores effectus quandoque ex dispositione Juris Communis separantur, ac præsertim in Pupillis, & Minoribus, seu Minorennibus, si isti sine consensu Tutoris, vel Curatoris se se cuipiam obligent. Ita communis Legistarum apud Anacletum nostrum, *tractat.* 8. *dist.* 1. *qu.* 3.

His terminis, & nominibus legalibus explicatis, omnia dicta, & dicenda optimè intelligere poteris; nam declaratio sermonum dat intellectum.

Quæro VII. *Quot modis perficiuntur contractus?*

33 *Notandum*. Contractus dupliciter dici potest perfectus. *Primò*: quando res, circa quam versatur, est tradita. Sic V. G. Emptio dicitur perfecta, quando res jam est tradicta, & pretium solutum. Verùm hæc perfectio non est de intrinseca ratione contractus: sed sæpè est effectus consequens contractum; atque adeò finis, ob quem contractus fit. Nam contractus Emptionis, & venditionis est perfectus in ratione contractus ante traditionem rei; dicitur enim propriè *res empta*, & *vendita* statim, ac inter Emptorem, & Venditorem Conventum est de pretio illius rei. *Secundò*: quando ipse contractus habet omnia necessaria, quæ talis contractus secundùm suam speciem requirit, ut tale nomen mereatur; sive traditio rei ad hoc sit necessaria, sive non; & de hoc modo perfectionis, seu de hac secunda perfectione intelligitur Quæsitum.

34 ℞. Contractus quadrupliciter perficitur. I. *Re* perficiuntur contractus illi, qui non consistunt in conventione sola, sed requirunt traditionem rei. Ut sunt Depositum, Commodatum, Mutuum, Permutatio, Pignus, Donatio. Non enim isti contractus censentur celebrari, aut celebrati, nisi re tradita: ut ipsamet nomina indicant, quibus significatur traditio alicujus rei. Unde ante traditionem, dum in solis verbis consistunt, dicuntur *Pacta nuda*, quæ non pariunt obligationem Civilem.

II. *Scriptura* perficiuntur illi contractus, qui ante Scripturam *Rati* non habentur in Jure. Ut Emphyteusis, & omnis alius contractus, quem contrahentes nolunt concludere, nisi coram Notario, qui Instrumentum conficiat. 35

III. *Verbis* dicuntur perfici, qui requirunt certam verborum formulam: tales sunt omnes stipulationes. Hæ stipulationes sunt formulæ quædam Instrumentorum, quæ constant interrogatione prævia unius partis, & responsione subsequenti alterius: Ut fit in Sponsionibus, Promissionibus, Fidejussionibus &c. 36

IV. *Consensu* perficiuntur contractus, qui non requirunt certam verborum formulam; sed sufficit consensus quovis modo exteriùs ab utraque contrahentium parte explicatus: Ut Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, Sponsalia, Matrimonium, &c. Vide Lessium, *libr.* 2. *cap.* 17. *dub.* 2. 37

Quæro VIII. *Contractus paritne obligationem in utroque Foro: interno, & externo?*

℞. *I.* Omnis contractus etiam nudus, spontè, & liberè factus (si contrahentes sint habiles) parit obligationem naturalem, seu in Foro Conscientiæ; ita ut, parte invita, non possis rescindere; nisi Jure positivo sit irritus, vel detur irritandi potestas. Est Communi sententia Doctorum. Ratio autem est: quia Jure naturæ, & Gentium tenetur quisque præstare quod promisit, altero acceptante; sive promiserit titulo gratuito, sive oneroso. Nec refert, an pacto nudo, an vestito promiserit; quia Jure naturæ, & Gentium, nulla est inter hæc pacta distinctio, sed solo Jure Civili, quod Jus respicit Forum externum. Ut vidimus *supra*, *nu.* 10. 38

℞. *II.*

39 ℞. *II.* Contractus autem, qui dicitur *Pactum nudum*, non parit obligationem Civilem, seu in Foro externo Civili. Ratio est: quia Jus Civile resistit talibus contractibus, qui non sunt facti juxta formularium Legale: ne lites multiplicentur: & permittit eos rescindi, etiam altera parte nolente, quamdiù pactum nudum neutra ex parte est impletum: vel si ex altera parte impletum est, liberum est huic vel pœnitere, vel cogere partem ad complendum. Verumtamen hoc non est licitum in foro conscientiæ: quia utraque pars tenetur servare promissum, & fidem, altera parte volente, & præstante; unde in Foro Ecclesiastico, & Canonico Jure coguntur tales contrahentes stare contractui, & implere promissionem, aliàs licitam. Quia cùm Jus Canonicum sit conditum ad dirigendas conscientias in salutem Animarum, respicit obligationem naturalem, &c.

40 Hinc collige, quantum intersit, Confessarium scire vim, ac differentiam Fori interni, & Fori externi; cùm multa in Foro externo concedantur, quæ in Foro interno non licent; Ad Theologos autem, & Confessarios spectat judicare secundùm *Forum Poli*, nempè internum conscientiæ, non secundùm *Forum Fori*, nempe externum, juxta Civilem Politiam, seu Gubernationem. Magis, magisque apud nos æstimandum est Jus Canonicum, quàm Jus Civile &c. quia sumus Judices Animarum, & Conscientiarum.

41 *Forus* masculini generis significat locum, ubi judicium exercetur. *Forum* verò generis neutri significat territorium Judicis, ubi habet potestatem: ut docet *Summa Armilla*: *V. de Foro*. Translatum postea est ad significandum Forum, seu Judicium internum, & externum, ut passim invenitur in libris moralibus.

Quæro IX. *Quando contractus fuit invalidus, quomodo debet, vel potest ratificari?*

42 *Notandum est*, Contractum posse esse invalidum multiplici de causa. I. Vel *ratione fictionis*: ut si uterque, vel alteruter contrahentium in animo non consensit. II. Vel *ratione metus gravis*. III. Vel *ratione doli*. IV. Vel *ratione alicujus impedimenti irritantis*. V. Vel *ratione defectus formæ solemnis*.

℞. *I.* Si contractus sit invalidus *ratione fictionis*, nihil requiritur ad ipsum ratificandum, nisi consensus liber ex parte ejus, in quo fuit præterita fictio; Quia quando simulatè, vel fictè contraxit, nihil defuit contractui, præter ejus internum consensum; nam (ut supponitur) exteriùs consensum præstitit; ergo supplendus erit iste defectus per illius internum consensum aliquo signo externo expressum, vel exprimendum, quo nimirùm ostendat, sibi placere contractum jam initum.

℞. *II.* Similiter quando contractus *ratione metus* fuit invalidus, nihil aliud requiritur, nisi ut is, qui metu consensit, sublato metu, novum consensum præbeat, ut suprà. Nec refert etiamsi multum temporis à primo contractu invalido intercesserit; quia alter semper manet in suo priore consensu, utens re, tamquam sua. Ut rectè notat Navarrus, *cap.* 22. *n.* 80. 43

℞. *III.* Si dolus dedit causam contractui, deceptus non censetur illum ratificare, nisi veritate detecta rursus exteriùs consentiat. —Idem dicendum, quando suberat aliquod impedimentum irritans: ubi enim sciverit sublatum impedimentum, opus est novo consensu. *Prior pars patet*: quia quamdiù latet dolus, consensus non est liber: imò Jure non censetur esse consensus; nam voluntas non fertur in incognitum. *Posterior pars etiam patet*: quia quando erat impedimentum irritans, consensus fuit invalidus, utpote in materiam inhabilem; ergo impedimento sublato requiritur novus consensus. Vide plura apud Lessium, *lib.* 2. *cap.* 17. *dub.* 11. 44

℞. *IV.* Si contractus solùm fuit irritus ratione formæ solemnitatis Jure Civili requisitæ, tunc pro Foro conscientiæ non est opus alia ratificatione; quamvis pro Foro externo requiratur, & debeat suppleri illa solemnitas. Patet ratio; quia quando agentes, vel contrahentes sunt per se habiles, & plenè consenserunt, actus, vel contractus Jure naturæ, & Gentium est validus; 45

ergo &c. Ad evitandam verò litem ſupplendus erit defectus ſolemnitatis, &c. præſertim hac noſtra ætate, in qua lites abundant etiam in rebus ſolemniter celebratis.

De Contractibus in ſpecie & primò de Gratuitis.

De Contractu Promiſſionis.

Quæro X. *Quid eſt Promiſſio*?

46 ℟. Eſt ſpontanea, & deliberata fidei humanæ obligatio, facta alteri de aliqua re bona, & poſſibili. Fitque, quando quis ſpontè, ac animo ſe obligandi, pollicetur alicui quidpiam dare, vel facere, quod honeſtè, & commodè poteſt.

47 ℟. *II.* Promiſſio differt à Propoſito; quia Promiſſio eſt actus voluntatis externè manifeſtatus, quo quis ſe alteri obligat. Propoſitum verò, licèt ſit actus voluntatis deliberatus, & firmus aliquid faciendi, vel dandi; ex ſe tamen nullam inducit obligationem; quia concipitur ſine actuali obligatione, & explicatur per verbum, *Faciam*, *dabo*, *&c.* Promiſſio verò explicatur per verbum, *Promitto*, *me facturum*, *aut daturum tibi hoc*, *vel illud*; & intenditur obligatio.

48 *Promiſſio* debet eſſe de re *bona* moraliter; quia, ut habetur *in Regula 69. Juris Can. in 6. In malis promiſſis fidem non expedit obſervare*. Idque intelligendum, etiamſi Promiſſio de re mala ſit juramento firmata; nam in Reg. 58. ibi: habetur: *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum*. -- Debet etiam eſſe Promiſſio de re *poſſibili*; quia *Nemo poteſt ad impoſſibile obligari*: juxta Reg. 6. eodem loco.

49 Infertur proinde, quòd ſi quis Propoſitum utcumque firmum non ſervaverit, peccati propterea reus non erit; quia nulla ſe obligatione conſtrinxit ex tali Propoſito: ut puta ſi Titius propoſuit jejunare, vel dare eleemoſynam, aut Coronam B. V. vel alias preces recitare: hoc, vel illud poſtea non implendo, non peccavit; niſi aliunde ſit obligatus ad tale quid faciendum; aut niſi id omittat ex inordinata paſſione, gravi ſoccordia, pigritia &c. In tali tamen inordinata bonorum Propoſitorum mutatione, invenies peccatum veniale *inconſtantiæ*; cùm ſit quædam inordinatio mentis derelinquere ſine ulla rationabili cauſa Propoſita bona, benè conſulta. Vide Leſſium, *lib. 3. cap. 2. dub. 6. in fine*. Qui enim facilè mutat Propoſitum, vocatur inconſtans.

℟. *III. Promiſſio* legitimè facta, & 50
ab altero acceptata, ex genere ſuo obligat ex virtute Juſtitiæ, & ſub culpa gravi; niſi rei promiſſæ parvitas excuſet. Unde illud Axioma: *Omne promiſſum cadit in debitum*. Quia promittere, propriè loquendo, eſt aſtringere alteri fidem ſuam, animo ſe obligandi. Vide Sanchez, *lib. 1. de Matrim. diſp. 5. à num. 14.* -- Plurimæ tamen Promiſſiones non impletæ excuſari poſſunt à mortali: quia per eas non intendunt homines ſe propriè, ac rigoroſè obligare; ſed tantùm ex quadam benevolentia, & humanitate promittunt. Vel quia ignorant tantam ex ſimplici promiſſione inſurgere obligationem. Unde in proverbium abiit: *Verba humanitatis minimè obligare*: quod eſt contra aliud, *Verba ligant homines*.

℟. *IV. Promiſſio*, etiam valida, & 51
rigoroſa variis modis deſinit obligare. *I.* Propter condonationem *Promiſſarii* (qui eſt ille, cui facta eſt promiſſio, & qui eam acceptavit;) nam quilibet Juri ſuo partiali renunciare poteſt. *II.* Per mutationem rei promiſſæ, quæ V. G. evaſit vel impoſſibilis, vel illicita, vel damnoſa, vel inutilis *III.* Ob ſupervenientem mutationem ſtatus *Promiſſoris*, ſeu Promittentis: ut V. G. ſi Promiſſor in paupertatem incidat. *IV.* Ob mutationem etiam ſtatus Promiſſarii: ut V. G. ſi puellæ diviti, pulchræ, honeſtæ promiſiſti Matrimonium, quæ poſtea fiat pauper, vel deformis, vel corrupta. *V.* Propter ingratitudinem ipſiuſmet Promiſſarii, hæc enim cauſa non tantùm obligationem Promiſſionis tollit, ſed inſuper Donationem facit revocabilem: ut habetur, *cap. ult. de donationibus*. Intelligo de *gravi ingratitudine*. *VI.* Per compenſationem;

ſi vi-

si videlicet duo sibi invicem aliquid promiserunt, & alter non vult ampliùs stare promissis; tunc nec prior manet obligatus. *VII.* Ob non subsistentiam motivi principalis: Ut si intuitu paupertatis quidpiam Titio promisisti, quem postea comperis revera non esse pauperem. Idem dicendum, si intuitu præstiti beneficii promisisti, & tamen illud beneficium præstitum non fuit. Ita P. Anacletus, *tractat.* 8. *dist.* 2. *quæst.* 1.

De Contractu Donationis.

Quæro II. *Quid est Donatio.*

52 ℞. *I.* Est doni datio: idest, datio rei merè liberalis. *Vel* est translatio dominii alicujus rei per actum purè liberalem in alium facta. Et multipliciter dividitur. I. in donationem merè gratuitam: & in donationem remuneratoriam. II. In donationem absolutam, & in conditionatam. III. In donationem inter vivos: & in donationem causa mortis &c.

53 ℞. *II.* Donatio quælibet ante acceptationem non parit ullam obligationem; potestque liberè revocari. Ratio patet; quia nullus est contractus, nullum est pactum, donec adsit consensus reciprocus; ergo &c.

54 ℞. *III.* Donatio merè verbalis ante actualem rei traditionem non dat *Jus in re*, sed tantùm *Jus ad rem*; nam ut dicitur *L. Traditionibus*, *C. de Pactis*. *Traditionibus, & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis acquiruntur*. Unde resolves. Si Cajus tibi donavit equum absentem: non per hoc acquiris Jus, ac domininm illius equi; & hinc, si interea Cajus vendat illum alteri, eique tradat equum tibi antea solo verbo donatum, iste Tertius dominium equi acquirit. Tu tamen habes actionem personalem in Cajum pro injuria tibi facta ratione *Juris ad rem*, quod jus vi præteritæ donationis habebas in equo. Et sic de similibus.

55 ℞. *IV.* Illi tantùm possunt donare, qui sunt habiles ad contrahendum: ut patet ex dictis *suprà*, *n.* 25.

56 ℞. *V.* Donatio Patris filio facta studiorum causa, est valida; nec filius tenebitur postea computare rem sibi donatam in divisionem, aut legitimam portionem; quia talis donatio fuit loco alimentorum; tum quia si computetur, aut detrahatur, jam non erit donatio contra suppositum casum. Ita *ex l. si Pater*. 2. *ff. familiæ &c.*

℞. *VI.* Tot causis potest revocari Donatio verbalis, quot Promissio; quia Donatio verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à Promissione; unde vide *suprà*, *num.* 51. Donatio verò realis inter vivos tribus potissimùm de causis adhuc revocari potest. I. Ob ingratitudinem *Donatarii*, nempè ejus, qui donum accepit. II. Ob prolem susceptam. III. Si fuerit inofficiosa. Vide Lessium, *lib.* 2. *cap.* 18. *dub.* 14. 57

℞. *VII.* Inofficiosa Donatio est illa, quæ fit contra officium Pietatis Paternæ in filios. Ut si quis Pater tantum donet alteri, ut filii sui priventur sua legitima portione. *L.* 1. *C. de inoffic. donat.* 58

De Commodato.

Quæro XII. *Quid est Commodatum?*

℞. *I.* Est gratuita concessio alicujus rei ad aliquem specialem usum. -- Qui dat rem, vocatur *Commodator*: qui autem recipit, dicitur *Commodatarius*. 59

℞. *II.* Res commodata potest esse vel immobilis: ut domus, stabulum &c. vel mobilis; ut equus, vas, aliquod instrumentum artis &c. Et res illa, quæ propriè est commodata, gratis dari, & accipi, ac uti debet; alioquin mutaretur contractus, mercede interveniente, ut evaderet *Locatio*. -- Item res commodata ad solum usum datur, seu ad utendum ea; quia per hoc contractus iste *Commodati* differt à Pignore, & Deposito, quorum usus non conceditur; nam si Creditor re pignorata, vel Depositarius re depositata utatur invito domino, furtum in tali usu committit. -- Deinde in *Commodato* solus usus rei, non autem dominium rei conceditur; & per hoc differt à *Mutuo*, in quo rei datæ dominium etiam trans- 60

fer-

fertur. -- Et tandem res commodata ad aliquem specialem usum conceditur; non enim licitum est uti re commodata ad alium usum, quàm ad quem concessa est; ut habetur *arg. cap. un. de Commodato*: & alibi; quia ad incertum usum nihil commodari potest; nam per hoc differt Commodatum à *Precario*; quia Precarium fit ad incertum usum, & tempus; Commodatum verò ad usum certum, & tempus. Vide plura *in Summa Sylvestrina. V. Commodatum*.

De Precario.

Quæro XIII. *Quid est Precarium?*

61 ℞. Est quod precibus petentis ad utendum conceditur, quamdiù is, qui concessit, patitur, aut vult. Unde *Precarium* quasi convenit cum Commodato; cùm utrumque gratis fiat, & in utroque res ad usum tantùm concedatur. Differt tamen in hoc, quòd Commodatum est ad certum tempus, & usum; ita ut res commodata repeti non possit à domino, nisi post usum, & tempus expletum; eo autem finito restituenda est, quamvis non repetatur. -- E contra *Precarium* quocumque tempore revocari potest; nam qui precariò concedit, sic dat, quasi statim recepturus, cùm sibi libuerit. Intellige, dummodò non statim revocetur sine cogente necessitate: ne frustrà, & illusoriè concessum videatur, neve beneficium alicui præstitum, ipsi damnosum existat; ut habetur *L. 1. ff. de Precario*.

De Deposito.

Quæro XIV. *Quid est Depositum?*

62 ℞. Est quod custodiendum alicui datur. Et fit regulariter gratia solius Deponentis, nulla mercede data, vel promissa; alioquin si pro custodia rei detur merces, jam transit in alium contractum, nempe Locationis, & Conductionis; cùm tunc Depositarius (idest, qui rem custodiendam recipit) accipiens mercedem, censeatur operam suam ad eam rem conservandam alteri locare; ut habetur *L. 1. §. si vestimenta, ff. Depositi*.

Si Depositarius re deposita sine expressa, vel rationabiliter præsumpta domini licentia utatur, aut ipsam alienat, peccat, & furtum committere censetur. Ita habetur *L. Si sacculum, ff. Depositi. Et §. Furtum autem. Instit. de obligationibus, &c.* Ratio est; quia usus rei depositæ non est ei concessus ex vi hujus contractus; ergo, &c. 63

Quæro XV. *Si res commodata, vel deposita pereat, cuinam perit?*

℞. *I.* Si casu fortuito pereat apud Commodatarium, aut Depositarium, domino suo perit; nam quælibet res domino suo perit; cùm ergo dominium, & possessio rei commodatæ, vel depositæ maneat apud dominum, sequitur, quòd si fortuitò perit, domino illius perit. 64

℞. *II.* Si autem pereat talis res ex culpa, aut mora Commodatarii, aut Depositarii; tunc iste, vel ille ad restitutionem tenetur. Ita habetur expressum *in Jure Can. cap. un. de Commodato*. 65

℞. *III.* Si pactum intervenerit de præstando damno, quomodocumque res pereat; tenebitur quis etiam de casu fortuito: eò quòd periculum rei in se suscepit, seque obligavit ad quodcumque damnum resarciendum; siquidem *contractus ex conventione legem accipiunt*. *Reg. 85. Juris Can. in 6.* 66

℞. *IV.* Si Commodatarius post expletum usum, vel tempus rei tardaverit reddere rem domino suo, tenebitur etiam de casu fortuito; nam *Mora sua cuilibet est nociva: Reg. 25. Juris in 6.* Limita; nisi res eodem modo fuisset peritura apud dominum; quia tunc non censetur mora fuisse causa damni. Si autem eodem modo non fuisset peritura apud dominum, & mora tua, aut culpa periit casu etiam fortuito, tunc verè obligaris ad recompensationem damni. Ut habetur *in cit. cap. un. de Commodato*. 67

Idem dicendum ex paritate rationis de Deposito, postquam illud dominus repetivit, & tu fuisti in mora reddendi. 68

69 ℞. *V.*

69 ℞. *V.* Nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamsi apud ipsum existat ex contractu, nisi ob dolum, aut ob culpam latam: idest, nisi res illa pereat apud ipsum ex tanta sua negligentia, aut culpa, quæ sit peccatum mortale: stando intra limites conscientiæ, & Juris naturalis. Ut fundatè probat more solito Lessius, *libr.* 2. *de Just. Jure*, *c.* 7. *dub.* 6. *n.* 27. Ratio theologica est: quia, quando solùm culpa venialis fuit, non censetur actus perfectus in ratione injuriæ; ergo non inducit obligationem restitutionis, vel recompensationis damni, saltem perfectam, qua quis astringatur sub peccato mortali. Non enim potest obligatio major esse in suo ordine, quàm fuerit injuria, ex qua nascitur, pariter in suo ordine.

70 Stando verò intra limites Legis humanæ aliter est discurrendum: Siquidem loquendo de Commodato, *cùm gratia sui tantùm quis Commodatum recipit, de levissima etiam culpa tenetur*; ut habetur, *cit. cap. un. de Commodato*. E contra verò, loquendo de Deposito, Depositarius ordinariè tenetur solùm de dolo, & culpa lata: *arg. leg.* 1. *C. Depositi*: *ibi*. *Qui Depositum accipit, dolum suum, & latam culpam præstare debuit*. Ratio hujus diversitatis est clara; quia Depositum regulariter fit gratia ipsius Deponentis, ut illud ipsi securè asservetur. Commodatum verò fit gratia solius Commodatarii, cujus necessitati, aut indigentiæ per rem commodatam Commodans subvenit.

Quæro XVI. *Qui sine culpa gravi, vel mortali seu theologica fuit causa, vel occasio damni illati in re aliena apud se existente, ut suprà, tenebiturne ad compensandum illud damnum?*

71 ℞. Quidam DD. affirmant; ratio eorum est: quia sicut ubi nulla est culpa, nulla ibi est obligatio: & ubi est mortalis culpa, est etiam obligatio sub mortali: ita etiam ubi est culpa venialis, ibi videtur esse obligatio sub veniali; ergo &c. -- Sed aliis DD. veriùs videtur, nullam esse obligationem restituendi; nam obligatio in materia gravi, non potest esse nisi sub gravi peccato; pendet enim obligatio ex materiæ gravitate; at mirum videretur, hominem sub veniali dumtaxat obligari ad restitutionem damni centum aureorum: nec posse ab hoc liberari peccato veniali, nisi proponat realem restitutionem. Ratio est; quia cùm solùm venialis culpa (ut supponitur) in damno inferendo, vel illato intercessit: ut puta ex quadam levi negligentia, inconsideratione oblivione &c. censetur tale damnum quasi fortuitò obvenisse; quis enim in hujusmodi rebus custodiendis, & periculosis, non aliquando aliquam negligentiam (velut in suis propriis) admittit? Rarissimè tamen hinc talia damna accidunt; ergo meritò quasi fortuita videri debent. Vide Lessium, *cit. libr.* 2. *capit.* 7. *dub.* 8. *num.* 28.

Quæro XVII. *Prædictæ leges humanæ obligantes ad reparationem damni illati ex culpa dumtaxat levi, vel etiam levissima, obligantne in conscientia ante Judicis sententiam?*

℞. Minimè. Ratio est: quia non videntur tales leges receptæ communiter cum tanto rigore in Foro conscientiæ. Tum quia nemo est, qui in rebus alienis custodiendis (etiam ex vi contractus communis Commodati, Depositi, Pignoris, Conductionis, &c.) putet, se majorem diligentiam, & custodiam debere ex Justitia adhibere, quàm in rebus suis propriis pro Foro conscientiæ. Paucissimos autem reperies homines qui effugiant culpam levem, & levissimam in rebus propriis custodiendis; quia à venialibus negligentiis se abstinere, difficillimum est. 72

Pro recta intelligentia dictorum, & dicendorum, oportet scire: *Culpam* aliter accipi apud Juristas, & aliter apud Theologos; Siquidem Theologi nomine *culpæ* intelligunt peccatum, sive mortale, sive veniale. Juristæ verò accipiunt *culpam* pro omissione alicujus diligentiæ, unde sequatur damnum aliquod proximo. -- Hæc autem *culpa* Juridica, seu Civilis communiter dividitur in culpam latam, levem, & levissimam: 73

Culpa lata est omissio ejus diligentiæ, & circumspectionis, quam passim homines ejusdem conditionis adhibere solent. 74

solent. Ut V. G. si quis librum sibi commodatum relinqueret foris ante ostium domus suæ, qui proinde perditur. Et hæc culpa, licèt dolus propriè non sit, tamen in Jure æquiparatur dolo.

75 *Dolus* enim propriè captus est omnis calliditas, fallacia, & machinatio, ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum, adhibita studiosè.

76 *Culpa levis* est omissio ejus diligentiæ, & circumspectionis, quam solent homines diligentiores illius conditionis adhibere. Ut V. G. si quis librum sibi commodatum in cubiculo relinqueret, ostio tamen aperto; nam homines diligentiores solent etiam claudere ostium ad res suas meliùs custodiendas.

77 *Culpa levissima* est omissio ejus diligentiæ, & circumspectionis, quam diligentissimi, & prudentissimi viri adhibent. Ut V. G. si quis librum sibi commodatum intra cubiculum relinquens, & claudens etiam ostium; non tamen experitur, vel tentat manu, an ostium benè sit clausum, ut solent facere diligentissimi.

78 *Casus fortuitus* est rei inopinatæ eventus, qui neque à diligentissimo prævideri, & caveri potest. Ita ex Anacleto, *libr. cit. tract.* 8. *dist.* 2. *qu.* 4. -- Navarro in Manuale, *cap.* 17. *num.* 178. -- Lessio, *libr.* 2. *capit.* 7. *dub.* 6. colligitur &c. Qui Lessius, *dub.* 7. asserit, & probat, neminem teneri in foro conscientiæ ex culpa levi, & levissima; sed solùm ex lata, & gravi.

De Testamentis, & Legatis.

Quæro XVIII. *Quid est Testamentum?*

79 ℞. Est voluntatis humanæ justa sententia de eo, quod post mortem suam fieri voluerit, cum directa hæredis institutione. -- Differt à *Codicillo* per ultimam particulam; nam *Codicillus* est ultima voluntas hominis absque hæredis institutione; unde est quasi imperfectum Testamentum. Testamenta enim mutantur, & declarantur, salva hæredis institutione, per Codicillos. Tam in Testamento, quàm in Codicillo fieri possunt, & solent Legata, Donationes causa mortis, Fideicommissa &c. -- *Legatum* est donatio quædam à Testatore relicta, & ab hærede præstanda. -- Testari potest omnis, qui contrahere, & alienare potest.

Testamentum variè dividitur. Aliud 80 enim est *Testamentum solemne*, seu perfectum: & est quod conditur cum omnibus formulis, & solemnitatibus à Jure requisitis, ut sit validum. Aliud est *minùs solemne*, seu privilegiatum: & est quòd, etsi careat illis solemnitatibus, valet tamen ex privilegio, ut est Testamentum ad pias causas. Aliud est *Testam. scriptum*, seu clausum: & est quod fit scriptura, vel scripto, sed non legitur: quia Testator vult latere id, quòd scripsit usque ad ejus mortem inclusivè. Aliud est *Testam. nuncupativum*, quod oretenus pronunciatur à Testatore coram Testibus, & Notario, qui postea scribit mentem, & voluntatem expressam ipsius Testatoris. At omissis aliis, quæ non faciunt ad nostrum intentum, scribam ea, quæ mihi videntur necessaria scitu à Confessario novello.

Testamentum ad pias causas dicitur 81 illud, in quo hæres instituitur causa pia, vel opera pia: ut V. G. Ecclesia, Monasterium, Hospitale, Pauperes &c. sive, quod principaliter, & directè fit ob DEI, Beatæ Virginis Mariæ, & Sanctorum honorem, & consequenter in Animæ Testatoris salutem. Idem dicendum de Codicillo, & Legato ad pias causas facto: ut quando relinquitur aliquid Ecclesiis, Capellis, Religiosis, aliisque piis locis, & causis, seu operis pietatis &c. item quando legantur eleemosynæ pauperibus, & suffragia Defunctis, &c.

Ut Testamentum ad pias causas sit 82 validum in Foro tam interno, quàm externo, non requiruntur septem Testes, nec aliæ solemnitates Juris Civilis, sed sufficiunt ea, quæ sunt de Jure Naturæ, & Gentium, nimirùm, ut sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cujus favorem disponitur, libertas in dispositione, simulque adsint

duo

duo Testes. Ita Covarruvias, *cap.* 11. *de testam. numer.* 9. Julius Clarus, §. *Testam. qu.* 6. *num.* 1. Lessius, *lib.* 2. *cap.* 19. *dub.* 2. Anacletus Moral. *tract.* 8. *dist.* 3. *qu.* 3. — Et colligitur apertè ex *cap. Relatum* 1. *de testam.* Ubi Alexander Papa Tertius mandat, ut
80 Judex causas, in quibus agitur de iis, quæ relicta sunt Ecclesiis, tractet non secundùm leges, sed secundùm Canones; duobus, vel tribus dumtaxat legitimis Testibus requisitis; Quod etiam in Foro Civili servandum esse, docent Clarus *suprà cit.* & *alii DD.* Neque requiritur præsentia Parochi; nam Pontifex prædictus hoc non expressit. Potuit enim Papa hac in re Legibus Civilibus derogare; quia potestatis Ecclesiasticæ (cujus plenitudo residet in Romano Pontifice) est, ordinare hominem ad finem supernaturalem, qui est salus Animæ: & consequenter potest submovere, & tollere omnia illa, quæ studium, & cursum bonorum operum ad salutem Animarum pertinentium, impediunt. Atqui istæ Leges Civiles in causis piis impedirent studium, & cursum bonorum operum; ergo &c. — Tum quia, cùm
81 hæc materia sit Spiritualis, tenendum est, & observandum Jus Canonicum in utroque Foro, tam in Ecclesiastico, quàm in Civili; quod ipsum confirmat praxis communis.

83 Quinimò præsentia illorum duorum, vel trium Testium non est de forma substantiali, sed tantùm de probatoria; adeòque hujusmodi Testamentum validum est, etiamsi duo Testes non fuerint adhibiti, dummodò aliunde constet manifestè de mente Testatoris relinquentis sua bona ad pias causas. Ita Fagnanus *in cap. Relatum*, *num.* 8. Covarruvias, *l. c. num.* 12. Lessius, *cit. num.* 7. Laymann. *libr.* 3. *tract.* 5.
82 *cap.* 2. *num.* 3. Anacletus, *cit. num.* 22. Ratio est: quia in ultimis voluntatibus ad pias causas non habent locum Leges Civiles ob defectum Jurisdictionis; in Jure autem Canonico nullibi habetur Decretum irritans Testamentum, aut Codicillum, aut Legatum ad pias causas factum sine duobus Testibus; quando aliunde certò constet de voluntate Testatoris, ut puta per propriam ejus scripturam, per aliud quodcumque signum externum manifestativum propriæ voluntatis.

Unde sequitur: si hæredi certò constet, voluntatem Testatoris fuisse, ut aliquid in pias causas expendatur, talem hæredem in Foro conscientiæ obligatum esse ad satisfaciendum; licèt in Foro externo id nequaquam probari possit. Ratio est; quia Jure Naturæ, & Gentium plus non requiritur: & tunc probatione opus non est, ubi de veritate, & voluntate constat. 84

Item sequitur: si moribundus cœpit facere Testamentum, & morte præventus non absolvit; licèt quoad alia irritum sit, valere tamen quoad Legata pia, quæ jam expressa fuerunt. Ratio patet ex dictis. 85

Quæres. An credendum sit Parocho, vel Confessario, qui post mortem Titii pœnitentis, vel parochiani, protestatur, Titium ante mortem suam Legatum aliquod fecisse ad pias causas? 86

℟. Minimè; quia vox unius, vox nullius: ut habetur, *arg. cap. Licet*. *Et cap. In omni. Et cap. veniens*, *de Testibus*. Et *L. Jurisjurandi*, *C. eodem*. Et juxta illud Salvatoris nostri, Matth. 18. & Luc. 17. *In ore duorum*, *vel trium Testium stat omne verbum*. Atque eò minùs credendum erit ei, si tale Legatum resultet in ejusdem Parochi, aut Confessarii favorem; quia nemo Judex; & simul Testiis in propria causa.

Quapropter prudentes, ac circumspecti Parochi, Capellani, & Confessarii advertere debent, ne incidant in foveam istam, in quam nonnulli imperiti inciderunt, nec tamen aliud obtinuerunt, quàm litigiosas confusiones, & expensas. Et quando casus dabitur recipiendi ultimas hujusmodi dispositiones, non suscipiant, *nisi advocatis duobus saltem Testibus masculis*, *aut fœminis interesse non habentibus in tali causa*; quamvis etiam unus Testis cum Parocho sufficere possit; (ut notat Laymann, *lib.* 3. *de Justitia*, *tract.* 5. *part.* 3. *cap.* 2. *num.* 5. Etiamsi Legatum sit pro Ecclesia sua; quia Rector, aliusve Beneficiatus, aut Religiosus

non prohibetur esse Testis in causa Ecclesiæ suæ.

87 Si autem Testator coram Testibus voluntatem suam declaravit hoc modo: *Volo hoc, vel illud erogari ad pias causas, sicuti Confessario meo mandavi, & manifestavi*; in hoc casu Confessarius audiri debet; & secundùm ejus relationem executio fieri debet; dummodò talia inditia afferat, ut, spectatis circumstantiis, verisimile esse possit, defunctum hoc ipsum mandasse. Ut docent Covarruvias, *cap. cum tibi, numer.* 23. *de Testam.* Et Navarrus, *lib.* 3. *Consil.* 16. *de testam. edit.* 2. Et Laymann, *l. c.*

88 Hìc tamen (ut dicit Anacletus *cit. num.* 29. cum Laymanno, *cit. cap.* 5. *num.* 20.) advertendum est, plerumque non expedire, quòd Confessarii, præsertim Religiosi intersint confectioni Testamentorum, aut Testatori in particulari suadeant, quibus hæreditas, vel Legata relinqui debeant, præsertim propriis Ecclesiis, vel Conventibus; sed ipsi tantùm suadeant in generali, ut pias & justas dispositiones faciat; nisi Testator ipse consilium petat; & tunc quod justum, honestum, & pium est, consideratis considerandis, proponendum erit in salutem Animæ illius, & in utilitatem familiæ, & hæredum.

89 Hoc unum adverto, & rogo, ut Confessarius, vel Parochus caveat, ne moribundis suadeat ex se, ut instituant onera perpetua Missarum celebrandarum; quia, ut quotidiana docet experientia, hæredes vel ex negligentia, vel avaritia, vel alio prætextu multoties non implent has obligationes in maximum animarum suarum detrimentum, & periculum imò etiam in ruinam successorum; nam malè parta, & malè retenta, malè etiam dilabuntur. *Et substantia injustorum sicut fluvius* dilabitur, ut dicit Ecclesiasticus, c. 40. *Vide Christianum Instructum P. Segneri, part.* 1. *rag.* 27. *n.* 27. *&* 28. -- *& part.* 2. *rag.* 20. *num.* 17.

Addo hìc obiter. Liberum esse cuilibet sæculari eligere propriam sepulturam etiam in Ecclesiis non Parochialibus, & Regularium.

Verumtamen Excommunicationem Papæ reservatam incurrerent tam Clerici sæculares, quàm Regulares, qui ad eligendam Sepulturam in suis respectivè Ecclesiis aliquem inducerent, vel ad non immutandam jam electam Sepulturam allicerent. Ita habetur *ex Clementina. Dudum de Sepult.* Et *ex Constitut. Leonis Papæ Decimi: Dum intra.* Et *ex Clement. Cupientes &c.* Ex quibus Textibus pateat, quòd Electio Sepulturæ relinquenda omninò est libertati, & devotioni cujuslibet, qui sit sui Juris. -- Impuberes ergo, qui non sunt sui Juris, non possunt de rigore Juris eligere sibi Sepulturam; potest tamen eorum Pater pro eis eligere &c. Ratio est: quia electio Sepulturæ est quædam species Testamenti; ergo qui non valet testari, non valet sibi locum sepulturæ eligere. -- Et cùm in hac materia agatur de præjudicio Parochialis Ecclesiæ, (nam Sepulturam propriam non eligens sepeliri de Jure debet in ea Parochiali, ubi defunctus est) ad validam electionem Sepulturæ, extra Testamentum, vel Codicillum, vel ad eam mutandam requiruntur duo, vel tres Testes, sicut in qualibet dispositione ad pias causas: ut vidimus.

Religiosi professi nequeunt de jure eligere sibi sepulturam; ratio patet ex dictis; quia non possunt testari, nec sunt sui juris.

Et casu, quo existens quis extra Monasterium in loco valdè remoto, & distante, ibi mori necesse sit; & nequeat commodè ad suum Monasterium post mortem deportari; poterit tunc eligere per accidens locum Sepulturæ. Et Sepultura non electa, in Parochiali, ubi, & sub qua decessit, sepeliendus est: sicut & quivis sæcularis in itinere moriens. Ut habetur *Cap. fin. de sepult. Et cap. Religiosi: de Sepulturis: in* 6. cum Glossa. Vide plura apud Bonacinam, *de Contract. disp.* 3. *quæst.* 21. *per totam.* -- Castropalaum, *tract.* 16. *disp.* 4. *punct.* 13. §. 8. -- & Officialem Curiæ Regularis P. Matthæucci, *p.* 2. *c.* 21.

Legata pia non solventes, regulariter non possunt Sacramentaliter absol- 90

vi

vi quia, ut dicit S. Augustinus, epist. 54. *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi potest, & non reddatur, pœnitentia non agitur, sed simulatur; si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Et Concilium Carthaginense 4. vocat hujusmodi defraudatores, *Egentium necatores.* -- In quibusdam etiam Diœcesibus hoc peccatum est reservatum; nempe, *Legata pia non solventes: ut in Parmensi, Burgensi, Placentina, Aretina, & alibi.*

91 Notandum etiam hic, & cavenda est propositio la 43. damnata ab Alex. VII. quæ sic sonabat: *Annuum Legatum pro Anima relictum non durat plus, quàm per decem annos.*

Qui defendebat hanc scandalosam propositionem fortè credebat, Animas non detineri in Purgatorio nisi ad summum *per decem annos:* quod est falsum, ut constat ex multis Revelationibus, & praxi omnium fidelium; nam in Ecclesia Catholica fiunt passim Officia anniversaria pro defunctis per plurimos annos.

Præterea: quando Testator reliquit legatum pro Anima sua, V. G. ut celebrentur centum Missæ: vel illud legatum fuit *temporale*, ut puta per decem annos: vel fuit *perpetuum*. Si temporale; utique durabit solùm per illud temporis spatium, quod fuit assignatum. Si autem fuit perpetuum, & annuum; qua conscientia, qua fide vis illud mutare in temporale ad decem tantùm annos?

Dices. Credibile est, quòd Anima Testatoris per Suffragia jam facta decem annis continuis, exierit de Purgatorio.

℞. Credibile quoque est, quòd non exierit. Sed dato etiam casu exitus illius, adhuc tu Legatarius, vel Hæres teneris præstare annuale suffragium; quia talis fuit mens Testatoris, qui voluit non tantùm sibi, sed aliis Defunctis suffragari.

92 *Petes*. An adsit obligatio aliqua faciendi Testamentum?

℞. Nemo in conscientiæ Foro per se obligatus est ad hoc faciendum: sed interdum per accidens obligabitur, ne alioquin lites, aliave mala, & incommoda oriantur; ut dicit Laymann, *l. c. cap. 3. n. 10.*

Adverte cum Sporer, *tom. 2. tract. 6. cap. num. 99.* Parentes plerumque peccare contra Charitatem, & Justitiam distributivam, si inter filios, quorum natura communis est, hæreditatis inæqualitatem notabilem constituant, sine justa causa; quia quos natura æquavit, æquare debet & amor; tum quia hinc solent oriri multa mala, odia, lites, & vindictæ. Et Jus naturale semper postulat, ut Parentes liberis, seu filiis necessariam, & honestam sustentationem relinquant, etiam ultra legitimam Jure Civili debitam. Quare D. Augustinus, *tom. 1. serm. 49. de diversis:* noluit ab Ecclesia suscipi Legata, quæ necessitati filiorum Parentes in Testamento subtraxerant. 93

Et tandem adverte cum Laymann, *cit. cap. 5. num. 18.* magis expedire divitibus, ut bona, quibus abundant, tempore vitæ suæ in pauperes, Missas, & alias pias causas, per semetipsos erogent, quàm ut Testamento relinquant, post mortem suam distribuenda: Ratio est clarissima, & evidentissima: partim, quia Eleemosynæ, quæ à vivente erogantur, majoris meriti, & satisfactionis sunt apud DEUM, quàm si in tempus mortis differantur; quo tempore homo Christianus dat, quia retinere bona sua diutiùs non potest; & si vult Deo gratus esse, hoc illi dare debet, quo adhuc uti licitè potest; partim, quia hæredes sæpè sæpiùs non integrè, neque fideliter legata pia exequuntur. 94

De Contractibus onerosis. Et I. De Mutuo.

Quæro XIX. *Quid est Mutuum?*

℞. Mutuum sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quæ mutuò traditur; interdum verò ipsum contractum Mutui: & in hac posteriori significatione sic describitur: Mutuum est traditio rei, numero, pondere, vel mensura constantis, facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut res simi- 95

similis in specie, ac bonitate restituatur statuto tempore. *Explico.*

Dicitur *traditio rei:* quia iste contractus perficitur traditione rei; nam ante actualem traditionem non censetur esse Mutuum, sed Promissio. Additur: rei *constantis numero, pondere vel mensura:* quia in hujusmodi rebus, quæ numerantur, ponderantur, aut mensurantur, solet fieri Mutuum: Ut in frumento, vino, oleo, pecunia numerata, & similibus.

Ponitur ulteriùs, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis:* quia in Mutuo transfertur dominium rei mutuatæ in Mutuatarium, idest, in eum, qui recipit mutuum; unde si res mutuata pereat, casu fortuito, aut infortunio, eadem perit ipsi Mutuatario; quia quælibet res domino suo perit; Mutuatarius autem erat dominus illius rei ex vi Mutui; ergo &c.

Dicitur: *cum obligatione, ut res similis in specie, & bonitate restituatur:* quia si reddenda sit res alterius speciei, non est Mutuum, sed Permutatio. Et si eadem numero res foret restituenda, etiam Mutuum non esset, sed Commodatum.

Additur tandem: *statuto tempore* restituenda; quia Mutuator, nempe qui dat mutuum, vel mutuans debet ad aliquod tempus carere re mutuata; & hoc tempus juxta conventionem factam est de ratione intrinseca, & essentiali Mutui; unde pro tempore isto nihil licitè exigi potest; alioquin *Mutuum* non differret à *Precario:* vel transiret in *Locationem:* vel tandem in *Usuram* converteretur.

De Usura.

Quæro XX. *Quid est Usura.*

96 ℞. Est lucrum immediatè ex Mutuo proveniens. Quòd si Usura accipiatur pro contractu usurario, tunc aliud non est, quàm Mutuatio cum pacto expresso, vel implicito recipiendi aliquid supra sortem, ratione Mutui.

Nomine *lucri* intelligitur quodlibet temporale, ac pretio æstimabile, quod ultra sortem (nempe ultra rem mutuatam) accipitur, quasi ratione mutui debitum, sive hoc accipiatur ex vi pacti expressi, sive ex vi pacti taciti; ut meliùs videbitur in sequentibus.

Lucrum usurarium immediatè procedit ex vi pacti ipsiusmet Mutui; ut patet ex definitione Usuræ; unde si immediatè proveniret ex amicitia, vel gratitudine, aut liberalitate Mutuatarii, etiam cum animo alliciendi Mutuantem ad continuandum, non erit Usura, nec lucrum usurarium; Ut autem censeatur ex vi Mutui procedere, requiritur, ut Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuationis obligare obligatione stricta, qualis per pacta induci solet: vel certè, ut Mutuatarius putet, hanc Mutuantis fuisse mentem.

Quòd si aliquod lucrum ex Mutuo præcisè non proveniat, licèt aliàs sit injustum, non erit tamen Usura, nec Lucrum propriè usurarium. Ut V. G. si vendas rem tuam supra justum pretium, lucraris quidem injustè, sed non committis Usuram; quia tale lucrum provenit non ex vi Mutui, sed ex iniqua venditione. *Mutuum enim est veluti unica sedes Usuræ*; ergo omne lucrum usurarium ex Mutuo provenire debet. Ita Anacletus, *tract.* 8. *dist.* 4. *quæstion.* 2. -- Lessius, *lib.* 2. *capit.* 20. *dub.* 3. *&c.*

Quæro XXI. *Quotuplex est Usura?*

℞. Duplex, expressa scilicet, & tacita. *Usura expressa* dicitur, quando 97
expressè exigitur pretium pro mutuo. Ut si quis dat mutuos centum aureos hoc pacto, ut post annum reddantur sibi centum quinque; tunc hoc lucrum quinque aureorum est usurarium expressè. -- *Usura Tacita*, (quæ & implicita, & virtualis etiam dicitur) est, quæ committitur in contractu non Mutui formalis, sed virtualis; idest, quando quis nomine, ac specie alterius contractus occultat, & palliat Usuram suam; quapropter *Usura palliata nominatur.*

Quæro XXII. *Quot modis potest committi Usura palliata?*

℞. Multis modis; sed præcipuè istis, 98
videlicet, I. *Sub pallio Depositi.* V. G. Titius deponit apud Cajum pecuniam, dando ei facultatem utendi tali pecunia

nia cum pacto, ut propterea obligatus sit ad aliquid sibi solvendum, ut puta octo pro centum. Usura palliata est sub nomine Depositi; revera enim contractus iste non est *Depositi*, sed *Mutui*. Ut habetur *L. Certi*, *& seqq. ff. de rebus creditis*. Nam in Deposito rei dominium manet apud deponentem, sine jure utendi. Cùm autem in casu nostro jus utendi, imò absumendi concedatur, transfertur etiam jus dominii illius pecuniæ in utentem; ergo fit *Mutuum*; & consequenter ex dato, & accepto inde pretio vi pacti, Mutuum usurarium est. -- Ita Sporer, *tom. 2. tract. 6. cap. 4. num. 96.*

99 II. *Sub pallio Emptionis, & Locationis*. V. G. Titius petit mutuos quinquaginta aureos à Cajo, qui respondens ait, do tibi hanc pecuniam, non tamen mutuo, sed emo à te duas vaccas istas, quas tibi locatas relinquo, & pro annua pensione volo quatuor aureos. Titius indigens tali pecunia, non quidem vendit vaccas, sed tantùm promittit pensionem illam, &c. Ecce Usura sub ficto Emptionis, & Locationis nomine palliata. -- Si enim de facto Titius venderet vaccas, & postea reciperet ad locationem, iste contractus ab Usura immunis esset. -- Quòd si Titius vaccas revera non haberet, tunc usura magis manifesta, ac putrida esset, &c.

100 III. *Sub pallio Emptionis, & Venditionis*, fit quotiescumque quis vendit rem pluris justo ob solam dilationem solutionis pretii, aut emit minoris justo ob solam anticipatam solutionem. Dum enim venditor concedit dilationem, implicitè illi emptori mutuat pretium usque ad tempus solutionis: & dum emptor anticipat solutionem, implicitè etiam mutuat usque ad tempus traditionis rei emptæ; unde lucrum hinc proveniens est usurarium. Vide Lessium cit. -- Anacletum cit. -- & Sporerium cit. -- & habetur etiam *ex cap. In Civitate: de Usuris*. -- Et *cap. Naviganti, fin. de Usur.* Et *cap. Consuluit* 10. Hoc valdè est notandum à Confessario novello; nam his nostris miseris temporibus multi delinquunt in hac Usura palliata in damnum notabile pauperum Emptorum.

IV. *Sub pallio Venditionis, & Reemptionis*. V. G. Titius mercator credito vendit Cajo pannum, aliamve mercem pretio summo, & rigoroso, ut puta centum aureos: cum pacto reemendi: & sic statim eamdem mercem reemit pretio infimo, ut puta nonaginta tantùm aureis. Aut è contra Cajus indigens pecunia præsenti emit à Titio mercatore pannum, vel aliam mercem credito prædicto summo pretio, cum pacto revendendi & mox revendit eidem mercatori pretio infimo numerato; ita ut Cajus maneat debitor centum aureorum, & Mercator lucretur statim decem aureos ex hoc contractu, qui apud Hispanos dicitur *Mohatra*, & apud nos Italos vocatur *Stocco*: in quo Doctores Theologi communiter agnoscunt palliatam Usuram sub pallio Venditionis, & Reemptionis: quia revera in hoc negotio nil aliud agi videtur, quàm quòd sub specie emptionis, & venditionis reciprocæ homini indigenti mutuentur nonaginta aurei cum pacto expresso, vel tacito, ut postea restituat centum aureos. Ecce calliditas, & astutia mercatorum in lucrando sine labore, & sub colore venditionis. Unde meritò damnata est ab Innocentio XI. hæc propositio, quæ est la 40. 101

Contractus Mohatra licitus est; etiam respectu ejusdem personæ; & cum contractu retrovenditionis præviè inito, cum intentione lucri.

Quæro XXIII. *Quo Jure prohibitæ sunt Usuræ?*

℟. Omni Jure, nempè Naturali, Divino, & Humano prohibentur Usuræ, & Usurarii contractus. Probatur brevissimè: *Jure naturali:* quia est contra Jus, & lumen naturale, ut idem bis, seu duplici pretio vendatur: Item, ut vendatur quod non est venditoris; atqui in omni Usura committuntur isti errores, ut idem bis vendatur, vel duplici pretio vendatur, & quod non est venditoris, vendatur; ergo &c. *Jure Divino:* quia patet in Psalmo 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? . . . Qui pecuniam suam non dedit ad Usuram*. -- Et Levitici cap. 5. *Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram*, 102

& alibi &c. Item Lucæ, cap. 6. ait Christus Dominus Deus: *Benefacite*, *&* *Mutuum date*; *nihil inde sperantes*. Et apertè *in Jure Canonico*, cap. Super eo. de Usuris: ibi, *Usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestatur*. Quinimò pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, velut hæreticus est puniendus: ut *in Clement. unica*, *tit. de Usuris*. – Et licèt Jus Civile permittat Usuras moderatas, *L. eos*, *qui*. 26. *Cod. de Usuris*; id tamen facit ad majus malum evitandum, sicut permittit *Prostibula*.

Quæro XXIV. *Estne licitum sperare lucrum ex Mutuo?*

103 ℞. *I.* Nec principaliter, nec minus principaliter licitum est sperare lucrum, quod detur tamquam ex obligatione Justitiæ propter mutuum; quia dicit Jesus, *Mutuum date*, *nihil inde sperantes*: ubi S. Thomas 2. 2. *quæst*. 78. *art*. 1. *ad* 4. dicit: Dare mutuum non semper tenetur homo; & ideò quantum ad hoc ponitur inter consilia: sed quòd homo lucrum de mutuo non quærat, hoc cadit sub ratione præcepti. – Tum quia, ut inquit Lessius, *cit. dub*. 5. velle accipere tale lucrum, est iniquum: est enim velle accipere alienum; ergo neque licebit sperare tale lucrum; non enim licet sperare, quod non licet accipere.

℞. *II.* Licitum erit sperare lucrum ex mutuo, mediante amicitia, vel gratitudine: ita tamen, ut non speretur immediatè ex ipso mutuo, tamquam debitum, vel pretium ejus. Ratio est: quia tunc solùm speratur illud lucrum, sicut gratuitum donum; nam etiam ante mutuum, licitè poteras aliquod donum gratis accipere; nec pejoris conditionis efficeris per hoc, quòd mutuasti.

℞. *III.* Licitum etiam est, ex mutuo sperare amicitiam, & ex amicitia lucrum; nam benevolentia, & amor pecunia non mensurantur: ut dicit S. Thomas, *l. c. art*. 2. *in corpore quæstionis*; ibique *ad* 2. *arg*. dicit, quòd recompensatio alicujus beneficii dupliciter fieri potest. Uno modo ex debito justitiæ, ad quod aliquis ex certo pacto obligari potest: & hoc debitum attenditur secundùm quantitatem beneficii accepti. Alio modo, tenetur aliquis ad recompensandum beneficium ex debito amicitiæ: in quo magis consideratur affectus benefactoris, quàm quantitas beneficii: & huic debito non competit civilis obligatio. Non primo modo, sed tantùm secundo modo poteris ex mutuo sperare recompensationem, tamquam lucrum ex amicitia.

Quæro XXV. *Quid, si mutuans aliquid ultra sortem exigeret, tamquam debitum ex benevolentia, & gratitudine?*

℞. Ego dico, quòd talis committeret Usuram palliatam *pallio benevolentiæ*, *& gratitudinis*; nam petere V. G. duo pro centum mutuatis, & exigere illa duo tamquam debita quocumque titulo civilis obligationis, est contra naturam contractus mutui, ut patet ex dictis; quia mutuans dum exigit aliquid ultra sortem, tamquam aliquo modo debitum, imponit de facto onus Mutuatario indebitum; ergo facit ei injuriam. Quare damnata fuit ab Innoc. XI. hæc propositio, la 42. quæ dicebat. 104

Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solùm si exigatur tamquam ex justitia debitum.

Quæro XXVI. *Potestne Mutuans aliquid ultra sortem exigere à Mutuatario hoc titulo, quia numerata pecunia pretiosior est numeranda?*

℞. Negativè; quia falsum est suppositum; pecunia enim in se, & ex se ubicumque sit, & ponatur, retinet suum tantùm valorem intrinsecum, naturalem, vel legalem; ergo sive præsens, & numerata, sive absens, & numeranda eadem semper est; ille igitur titulus majoris valoris est fictus ab Avaro, & Usurario ex amore inordinato suæ pecuniæ. Tum quia, exigere aliquid ultra sortem in Mutuo, secluso omni reali, & rationabili titulo, vel jure, semper remanet lucrum usurarium. Unde damnata est hæc propositio la 41. ab Innoc. XI. quæ dicebat: 105

Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda: & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram; potest Creditor aliquid ultra sortem

sortem à mutuatario exigere ; & eo titulo ab usura excusari.

Quæro XXVII. *Poteritne saltem Mutuans aliquid ultra sortem exigere ratione obligationis factæ Mutuatario non repetendi rem mutuatam, nisi post annum completum?*

℟. Nequaquam; quia hæc obligatio est imbibita in natura contractus Mutui; ita ut tempus non possit vendi; quòd autem sit *annus*, vel plus, vel minus, hoc per se nihil addit naturæ Mutuationis; de ratione enim mutui est hæc obligatio non repetendi sortem nisi post tempus statutum, & quòd mutuans privetur per illud spatium commodo rei mutuatæ; ergo qui exigit ex pacto tacito, vel expresso aliquid ultra sortem ratione temporis, reverà committit usuram. Unde meritò damnata est hæc propositio, la 42. ab Alexandro septimo: quæ dicebat:

Licitum est Mutuanti aliquid ultra sortem exigere; si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

Ecce quot modi palliandi Usuram inventi sunt ab avaritia humana! Benè dicit Apostolus 1. ad Timotheum *cap. 6. v.* 10. *Radix omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à Fide.* Ly *cupiditas* significat *amorem pecuniæ:* ut explicat P. Segnerus *in Manna*, 30. *Martii*.

107 *Ex supradictis* multos alios similes casus resolvere poteris: V. G. Non esse licitum mutuare cum pacto, ut mihi vicissim remutues, aut certum officium, aut beneficium conferas: vel ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas, & similia multa; quæ excogitari possint ab humana malitia: hac una fundamentali ratione munitus: Quidquid temporale, ac pretio æstimabile ultra sortem, aut rem mutuatam exigitur; quasi ratione mutui ex obligatione, seu pacto expresso, vel tacito, debitum sit, *Lucrum* semper *Usurarium est*: ut notat D. Thomas, 2. 2. *qu.* 78. *art.* 2. communiter receptus: & desumitur etiam, *ex cap. si fœneraveris: & seqq.* 14. *qu.* 3. Nam ex Doctrina communi innumeri possunt casus resolvi.

Quæro XXVIII. *Montes Pietatis suntne liciti, ac pii?*

℟. Affirmativè, quia per diversos 108
successivè Summos Pontifices, ac tamdem in Concilio Lateranensi, *sess.* 10. per Leonem Papam X. fuerunt solemniter approbati, tamquam liciti, & omni specie mali carentes; ut patet ex ejusdem Bulla incipien. *Cùm inter nonnullos. Tum quia* fuerunt instituti à Sanctis viris ex Ordine nostro Fratrum Minorum de Regulari Observantia: nempe *à B. Bernardino de Feltro, B. Jacobo de Merchia*, aliisque Concionatoribus Apostolicis doctrina, pietate, ac Sanctitate celeberrimis; ergo &c.

Quæro XXIX. *Danturne aliqui justi Tituli, quibus liceat aliquid ultra sortem in mutuo exigere?*

℟. Quòd sic: & sunt, Lucrum ces- 109
sans, Damnum emergens, Periculum amittendi sortem principalem, & similes. Explico.

Lucrum cessans. Si videlicet Mutuatori, seu Mutuanti ex eo, quòd alteri mutuum dat, certum lucrum sibi cessat; sicque damnum patitur ex tali mutuo; ut si V. G. Negotiaturus eras cum spe lucri.

Damnum emergens. Si ex tali mutuo tibi immineat notabile damnum. Ut V. G. si des pecuniam, quam destinaveras ad emendum frumentum tempore abundantiæ: & sic postea cogaris illud emere pretio majori.

Verùm hìc advertunt DD. (& om- 110
nes Confessarii benè capere debent) quòd tale mutuum debet reverà esse causa talis *damni emergentis*, *& lucri cessantis*; alioquin committeretur Usura palliata; *& quòd* non plus exigatur à mutuante, nisi quantum arbitrio boni viri, spectatis omnibus circumstantiis, illud lucrum amissum, aut damnum passum æstimetur. Et in hoc casu plus exigens, licèt propriè non committat Usuram, eò quia justo Titulo exigit, admittit tamen injustitiam, exigendo pretium excessivum ratione lucri cessantis, vel damni emergentis; *& quòd* mutuans admoneat Mutuatarium de tali lucro cessante, vel damno emergente, ne proximus indi-

gens decipiatur; nam fortè nollet mutuum cum tali, & tanto onere; &c. *&* *quòd* hoc debet deduci in pactum à principio; quia si neque damnum ipsum, neque periculum damni deduxisti in pactum, Mutuatarius non tenetur quidquam pro eo solvere; etiamsi postea eveniat tibi damnum; dummodò ipse non fuerit in mora solvendi. Ut cum aliis rectè advertit Lessius, *lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 10. *&* 11.

111 Insuper advertendum, & sciendum, quòd illud supra sortem emolumentum, quod in tali casu exigitur, non accipitur ratione mutui, sed tamquam *Interesse*, ne mutuans dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse: ut dicit Lex *arg. cap. Pervenit de Fidejussoribus*. Prout notat Glossa, *cap. Quoniam* 14. *qu.* 4. atque desumitur ex *L. Si commissa, ff. Rem ratam habere*.

112 *Periculum tamdem amittendi sortem*, cui mutuator se exponit quandoque mutuum dando homini non satis noto, vel fideli, est justus Titulus exigendi aliquid supra sortem, ratione expensarum, & difficultatum in recuperanda sorte principali; Ratio est, quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem acquirendi eas, est quid pretio æstimabile]: cùm nemo teneatur tanto suo incommodo mutuare, & gratis pro altero graves curas suscipere, aut res suas periculo exponere.

Quæro XXX. *Poteſtne mutuator licitè pacisci, quòd si mutuatarius statuto tempore non restituerit mutuum, solvat certam pœnam?*

113 ℞. Affirmativè. Ratio est, quia tunc talis pœna imponitur, atque exigitur justo titulo, nempe ut mutuatarius hac ratione reddatur cautus, & solers ad restituendam sortem principalem suo tempore: & ne culpa sua impunè fallat; siquidem debitor, qui est in mora culpabili ad solvendum, peccat contra justitiam, retinendo alienum invito domino: ac proinde is justè punitur pœna, vel pacto conventionali. Ita communis cum Scoto, *in* 4. *dist.* 16. *qu.* 2. §. *de secundo*.

Quæro XXXI. *Eſtne licita lex illa Civilis, vel Imperialis, qua conceditur, recipi posse quinque pro centum mutuò datis annuatim?*

℞. Si justo aliquo Titulo fiat, licita est. Potest autem esse Titulus justus ratione contractus *Societatis* sive expressi, sive impliciti, ac Lege publica, vel consuetudine Patria constituti ad bonum commune Reipublicæ; in quo casu, vel contractu unus pecuniam, alter verò industriam confert. Justum enim est, ut si alius, mediante mea pecunia, lucretur negotiando, mihi partem lucri attribuat, titulo Societatis initæ; ut dicit Engel, *tit. de Usuris*. §. 3. *num.* 11. Hoc ipsum plures DD. concedunt etiam in illo contractu Societatis, quo quis salva sorte principali, ac potestate dissolvendi pro libito contractum ipsum, dat mercatori pecuniam, ut is instituta negotiatione, sive postea lucrum inde capiat, sive damnum patiatur, in annos singulos teneatur, certum quid solvere: V. G. *quinque pro centum*; ita tamen, ut, si mercator plus lucretur, velit alter esse semper contentus illo modico lucro jam pacto, nempè *quinque pro centum*. Ut docet Laymann, *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *num.* 11. cum multis DD. Angelus *in Summa, sua Angelica, V. Societas* 1. §. 7. Lessius, *libr.* 2. *capitul.* 25. *dub.* 3. *numer.* 23. ubi vocat, & probat hanc opinionem esse probabiliorem, & veriorem; multis citatis DD. & rationibus (more suo) solidis, ac fundatis. 114

Quæro XXXII. *Qui bona fide fecit contractum usurarium, quem si talem esse scivisset, non fecisset; poteſtne ratione lucri cessantis, veritate comperta, tantum retinere, quantum contractu justo aliàs lucratus fuisset?*

℞. Quidam viri sanè docti affirmant: & dicunt in tali casu contractum illum iniquum, bona fide tamen initum, reducendum esse ad limites contractus justi. Lessius autem, *lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 12. *num.* 105. dicit: Si tamen limitetur hæc sententia ad contractus illos, in quibus uterque contrahentium censetur consentire in eodem titulo; ita ut is, cum quo contrahis, intendat tibi dare lucrum omni eo titulo, quo tu intendis illud accipere 115

pere (ut fit in mutuo :) sic non videtur improbabilis ; & potest habere locum in aliquibus casibus , ut ibi explicat.
114 -- Emanuel Sa, *V. Usura , nu.* 8. absolutè , ac sine limitatione concedit , dicens : Qui fecit contractum Usurarium , bona fide credens esse justum , potest tantum lucri retinere , quantum acquisivisset alioquin per contractum licitum . P. Sporer , *tom.* 2. *tract.* 6. *cap.* 4. *num.* 105. dicit : Id in praxi non facilè concedendum , approbant omnes DD. Et simpliciter non licere, communiter videntur DD. supponere. Id tamen esse licitum saltem, quando mutuans intendit , & expressit , se velle contrahere omni meliori modo , probat ex Card. de Lugo , *disput.* 25. *sect.* 9. *tota*.

Bonacina *de Contract. disp.* 3. *qu.* 3. *puncto* 15. *nu.* 9. dicit : Non posse retinere illud lucrum ; nisi contrahentes expresserint , velle se obligare omni meliori modo : aut velle contrahere meliori modo , quo possent : & exemplificat sic : Titius mutuavit Cajo centum , credens , se posse ex eo mutuo quinque pro centum exigere ; quòd si scivisset , se licitè non posse ea quinque exigere , celebrasset alium contractum justum cum eodem Cajo , exempli gratia , contractum Societatis , quo justè potuisset illa quinque exigere. Quæritur modò , utrùm Titius possit illa quinque retinere , re cognita , loco eorum , quæ in contractu Societatis justè acquisivisset?

Quòd non possit retinere, probat sic : Acquisita contractu injusto , & invalido , non possunt omninò retineri : quia nullo justo titulo acquisita fuerunt; sed quæ accepta sunt in hoc casu , dicuntur acquisita contractu injusto, & invalido, utpotè usurario in re; ergo &c.

115 *Quòd autem possit retinere , si contrahentes expresserint , velle se obligare , vel contrahere omni meliori modo , quo possent* : probatur. Quia expressio hæc hoc operatur , ut videlicet , cùm ille contractus sit de natura sua invalidus , alius validus succedat in ipsius locum; quia iste contractus si fiat *meliori modo* , V.G. *titulo societatis* , est validus ; habet enim tunc justum titulum; ergo ex vi illius expressionis legalis , succedit titulus iste . Quamobrem , si quis bona fide mutuet Mercatori pecuniam , accipiendo quinque pro centum , intendens *omni meliori modo* contrahere , altero idem intendente , mutuans censetur celebrare contractum *Trium contractuum* : nempè *Societatis* , *Assecurationis* sortis principalis , & *Venditionis* , seu Cessionis majoris lucri incerti ; nam intentio contrahentium est , contrahendi omni meliori modo ; hic autem est melior modus , quàm prior . Et sic de similibus multis.

Quæro XXXIII. *Usurarius comparatne sibi dominium rei per Usuram acceptæ?*

℞. Quòd non ; quia deest illi verus 116
Titulus : atqui sine vero , ac justo Titulo rerum dominia non transferuntur. Et quamvis cum propriis commisceat bonis ; obligatur velut fur tamen tantumdem restituere.

Interrogatus de hoc Casu : Titius petit à Cajo Mercatore mille Ducatos ad mutuum , consignando ei sufficiens pignus, & ampliùs offerendo aliquid ultra sortem , ut puta quinque pro centum quolibet anno , donec solverit mutuatam pecuniam. Quæritur : *An Cajus tuta conscientia possit hunc contractum acceptare , & inire?*

Respondi negativè . Ratio est : quia cùm sufficiens , & securum pignus Cajus jam habeat , nullum sibi probabile subest periculum amittendæ sortis; ergo nullus apparet justus titulus accipiendi aliquid ultra sortem. Quidquid enim ex Mutuo præcisè ultra sortem exigitur , & velut ex debito expectatur , sive hoc fiat ex pacto expresso, sive tacito , vel implicito , Usurarium est. -- Ita P. Petrus Marchant, *tom.* 2. *Tribunalis Sacramentalis* , *tract.* 8. *tit.* 5. *sect.* 4. *dub.* 4. *fol. mihi* 571.

Dices . Cajus Mercator probabiliter timet , ne , si pecuniam suam mutuet Titio , eveniat sibi aliquod damnum vel ex parte lucri cessantis , vel ex parte damni emergentis ; ergo hoc titulo licitè poterit pascisci de quinque pro centum , ut sibi consulat, seque reddat indemnem .

℞. Non potest *absolutè* pacisci de certa refusione illius damni: quia tantùm probabile, & incertum est tale damnum; poterit quidem *sub hac conditione*, nimirùm: Mutuo tibi mille Ducatos, accipio pignus; quoniam verò probabiliter timeo damnum futurum ex hoc servitio, hac conditione tibi hujusmodi mutuo pecuniam, ut, si damnum verè mihi provenerit, illud refundas. Ita idem P. Marchant, *loc. cit.* Iste Author est magnus Theologus, & optimè versatus in conscientiis dirigendis, ut patet legenti ejus Opera Moralia.

Ita etiam docent Cotonius *in Summa* Diana. V. Mutuum, *numer.* 15. Ipse Diana, *part.* 1. *tract.* 8. *Resol.* 37. §. 2. Bonacina de Contract. *disp.* 3. *q.* 3. *p.* 11. *num.* 1. Thom. Tamburinus, *lib.* 9. *de Contract. tract.* 1. *cap.* 3. §. 6. *num.* 3. & alii DD.

Petes. Quando pignus datur propter solam securitatem sortis mutuatæ; poteritne eo uti, vel frui Mutuans?

℞. Quòd non: ut communiter docent Theologi. Lege Filliucium, *tract.* 34. *p.* 2. *cap.* 5. *n.* 109. Lessium *de Just. lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 16. *numer.* 137. & apertè colligitur, *ex cap.* 1. *&* 2. *de Usuris*.

Quæro XXXIV. *Quænam pœnæ Usurariis statutæ sunt?*

117 ℞. Variæ; sed præcipuæ sunt: I. Notoriè Usurarius est ipso Jure infamis. II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris. III. Non est sepeliendus in loco Sacro. IV. Usurarius manifestus nequit condere Testamentum: quòd si condat, ipso Jure irritum est; nisi ante mortem restituerit, & de tali restitutione idoneam cautionem dederit. Ut habetur, *cap. Infamis* 3. *qu.* 7. -- Et *cap. In omnibus de Usuris*. Et *c. eodem* 2. *in* 6. & alibi.

De Contractu Societatis.

Quæro XXXV. *Quid est Societas?*

118 ℞. *I.* Est honesta duorum, vel plurium conventio, ad commune lucrum secundùm proportionem rerum contributarum, inter eos æquè distribuendum, suam industriam, & pecuniam conferentium. Ita desumitur ex, *l.* 4. *& seqq. ff. pro socio*. Contractus iste est frequentissimus in negotiationibus: & qui sic contrahunt, in Jure apellantur *Socii*.

℞. *II.* Societatis plures sunt Species. I. Societas dividitur in expressam, & tacitam. *Societas expressa* est, 119
quæ verbis, seu litteris expressis, de rerum suarum communicatione inter duos, vel plures, deliberatè contrahitur; atque in hac oportet attendere specialia pacta contrahentium; siquidem omnis contractus ex conventione legem accipere dignoscitur. -- *Societas tacita* est, quæ sive verbis, sive litteris, per actus sociales rebus ipsis contrahitur: ut contingit quando duo fratres ætate Majores quidpiam in commune contulerunt, atque ex eo negotiati sunt; & in hac proceditur secundùm ipsam naturam Societatis, ut sic: eò quòd nulla specialis conventio intervenerit.

℞. *III.* Deinde alia est Societas vi- 120
tæ, alia bonorum. *Societas vitæ*, dicitur, quando duo, vel plures conjunctim vivunt ad eamdem mensam &c. *Societas bonorum* est, quæ initur in bonis fortunæ; atque hæc juxta diversitatem bonorum subdividitur in Societatem officiorum, vectigalium, negotiorum, &c. *Societas negotiorum* dicitur etiam quæstuosa, & lucrativa: & de hac præcipuè nunc loquimur.

℞. *IV. Ad Societatem quæstuosam*, 121
vel lucrativam quinque requiruntur conditiones. I. Ut fundetur in negotiatione licita, & honesta. II. Ut singuli Socii aliquid conferant in commune: ut puta unus pecuniam, aut mercem, alius operam, industriam, laborem, &c. III. Ut servetur æqualitas tam quoad lucrum, quàm quoad damnum pro rata collatæ sortis, & industriæ. IV. Ut sors principalis subjaceat periculo conferentis; ita ut si pereat absque culpa socii, pereat illi, qui eam in communem sortem contulit. V. Ut justa pacta ab initio inter Socios inita, serventur; quòd si nihil expressè pactum est; loci consuetudo laudabiliter introducta servetur. Simulque

que non immiſceatur fraus, dolus, ſive deceptio, aut alia culpa ex parte ſociorum; alioquin inducerent obligationem reſarciendi damnum inde ſecutum, etiam in Foro conſcientiæ. Ita
119 P. Anacletus cum multis DD. ex communi Jure: *tract.* 8. *diſt.* 4. *q.* 10.

122 *In hoc contractu Societatis*, ſi quid pereat caſu fortuito, & abſque culpa ſociorum, damnum cenſetur commune: *ex L. ſocius ſocio, ff. pro ſocio: & alibi.*

Et quia contractus iſte celebratur in utilitatem utriuſque Socii, conſequens eſt, ut præſtetur non ſolùm dolus, & culpa lata; ſed etiam levis; non autem leviſſima: *arg. L. ſi ut certò*, §. *Nunc videndum eſt, ff. Commodati.* Quamvis in foro conſcientiæ, & ante ſententiam Judicis, non teneatur, niſi ex culpa lata, gravi, theologica; ut diximus alibi.

Expenſæ non ſuperfluæ cauſa Societatis factæ à Socio ponente induſtriam,
120 ſunt communes, & conſequenter ſolvendæ ex communi pecunia; niſi aliter conventum ſit inter ſocios, vel conſuetudine receptum.

Socius negociator ratione hujus contractus; tenetur adhibere pro conſervandis, & augendis bonis communibus eam diligentiam, quam quiſque homo diligens hujus conditionis adhibere ſolet circa res proprias.

121 *Socius ponens induſtriam* poteſt moderatas facere Eleemoſynas de bonis communibus ad invocandum Divinum auxilium pro felici ſucceſſu Societatis: hoc enim eſt medium valdè idoneum ad lucrandum etiam temporaliter.

Item in itineribus factis cauſa ſocietatis expenſæ debent eſſe communes, ſeu ex communi maſſa, vel ſorte, *arg. L. ſi fratres*, §. *Si quis ex ſociis, ff. pro ſocio.* -- Vis probationes harum concluſionum? Vis plura? Lege libros majores de hac materia. Ego enim magnam vim mihimet facio, ut ſim brevis.

Quæro XXXVI. *In hoc contractu Societatis eſtne licitum pactum de aſſecuratione ſortis principalis?*

123 ℞. Licitum eſt pactum de aſſecuratione ſortis principalis, ſaltem ſub præſtatione juſti pretii pro impoſito gravamine aſſecurationis hujuſmodi: vel ea lege, ut remiſſo majori lucro incerto in compenſationem dicti gravaminis, velit ſocius eſſe contentus modico dumtaxat lucro, certo tamen, puta *quinque pro Centum* in ſingulos annos ſibi præſtandis. Ita DD. citandi. Fundamentum hujus ſententiæ deſumitur, *ex L. ſi non fuerint, ff. Pro ſocio*, ubi dicitur: *Ita coiri ſocietatem poſſet, ut nullam partem damni alter ſentiat: lucrum verò commune ſit; ſi tanti ſit opera, quanti damnum eſt*; hoc eſt, periculum damni ſubeundi: ut explicat Gloſſa ibidem *V. Damnum eſt.* Ratio autem eſt: quia contractus aſſecurationis, ſeu ſuſcipiendi periculum rei alienæ, eſt pretio æſtimabilis, ac de jure licitus: ut habetur, *arg. L. in nave: ff. Locati*; ergo poteſt conjungi contractui Societatis, cæteroquin pariter licito. Nullo enim jure reperitur prohibitum, duos, vel tres contractus (aliàs licitos) conjunctim fieri, & permiſceri; atqui ita fit in contractu illo Societatis, ubi periculum ſortis amittendæ redimitur juſto pretio ab altero ſocio, remittendo alteri ſpem majoris lucri licèt incerti, poſſibilis tamen.

Nec obſtat, quòd *quælibet res domino ſuo pereat*: nam hoc verum eſt regulariter loquendo, ac ſecluſo ſpeciali pacto, quo quis periculum rei alienæ ſpontè, ac libenter in ſe ſuſcipit. Neque refert, quòd alter ſocius ſit ſecurus de lucro, & ſimul de ſorte principali; quia etiam alius ſocius habet emolumentum æquivalens partim ex diminutione pretii, vel obligationis, & partim ex ſpe majoris lucri acquirendi; nam & piſcator vendit jactum retis pretio certo, cùm ipſe maneat incertus, an aliquem piſcem ſit capturus: & emptor remanet contentus ſola ſpe plures capiendi piſces; Vide Lugonem Cardinalem, *diſp.* 30. *de Juſt. ſect.* 4. *n.* 40. -- Leſſium, *lib.* 2. *cap.* 25. *dub.* 3. *num.* 23. -- Navarrum *in manuale, cap.* 17. *num.* 254. -- Laymannum, *lib.* 3. *ſect.* 5. *tract.* 4. *cap.* 20. *num.* 2. *&* 4. Bonacinam, *tom.* 2. *de contract. diſp.* 3. *q.* 6. *pun.* 1. *num.* 3. -- Anacletum *moral. tract.* 8. *diſt.* 4. *q.* 10. *n.* 134. -- Sporerium,

rerium, *tom.* 2. *tract.* 6. *cap.* 6. *n.* 58. & alios, quos piget citare.

De Ludo, & Sponsione.

Quæro XXXVII. *Quid est Ludus?*

124 ℞. Est contractus, quo partium consensu utrinque deponitur, vel spondetur pecunia, aut aliquid pretio æstimabile, certis legibus ex industria, vel fortuna pendentibus, ut victori in præmium cedat.

Ludus virtuosus esse potest, & ad virtutem *Eutrapeliæ*, seu Jucunditatis reducitur; nam etiam Sapiens debet interdum remittere faciem rebus agendis intentam; ista autem remissio fit per ludrica verba, & facta; ergo his ludis interdum uti ad sapientem, & virtuosum pertinet; ut docet D. Thomas, 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 2. Quare ludus iste virtuosus potest sic definiri: est certamen quoddam susceptum ad competentem animi oblectationem.

Ludus omnis generis, quantum est de Jure naturæ per se licitus est, servatis istis conditionibus: I. Ut ludens possit liberè disponere de rebus ludo expositis: II. Ut ludens ad ludendum non cogatur: III. Ut non misceantur fraudes contra leges ludi: IV. Ut inter ludentes servetur æqualitas: in perdendo, & lucrando, ut cum multis DD. & rationibus probat P. Sporer, *l. c. suprà, cap.* 6. *à n.* 62. *& seqq.*

Ludus illicitus est etiam ipso jure naturæ injustus, atque invalidus, cum onere restitutionis totius lucri. Tunc autem censetur illicitus, quando caret aliqua ex quatuor conditionibus superiùs dictis.

Ludus alearum, & taxillorum, atque omnis ludus, qui principaliter fortuna, vel casu potiùs, quàm arte, & industria regitur, prohibitus est Jure positivo, Canonico, & Civili. Jure quidem Canonico iste ludus prohibetur Clericis, & Monachis *ex Can. Apost.* 41. *relat. dist.* 35. Et *cap. Clerici:* 2. *de vita, & honestate Cleric.* Et Conc. Trident. *sess.* 22. *cap.* 1. *de Reform.*

Doctores communiter cum Navarro, *cap.* 2. *n.* 9. licèt agnoscant gravem obligationem Clericorum, & Monachorum abstinendi ab hujusmodi ludo, censent tamen tunc solùm esse mortale peccatum ejusmodi lusum, quando hi sunt aleatores per modum habitus, & velut consuetudinarii; contra hos enim videntur loqui prædicti Canones. Aut quando nimis sumptuosè, aut publicè cum scandalo populi ita ludunt.

Quæro XXXVIII. *Quid est Sponsio?*

℞. Est contractus, quo duo de veritate, vel eventu alicujus rei incertæ contendentes, sibi vicissim aliquid spondent, ut sit ejus, qui veritatem fuerit assecutus. -- De cujus contractus justitia requiruntur quatuor conditiones, quæ ad ludum licitum exiguntur, ut suprà. Circa autem quartam conditionem *æqualitatis servandæ* hìc frequens est excessus voluntarius in re sponsa, vel deposita; quia verò in hoc puncto partes convenerunt, standum erit conventioni, licèt inæqualiter factæ. 125

De Fidejussione, & Assecuratione.

Quæro XXXIX. *Quid est Fidejussio?*

℞. Est contractus, quo quis suscipit in se obligationem debiti alterius, obligans se ipsum ad solvendum, vel satisfaciendum, si debitor ipse non solverit, aut non satisfecerit. 126

Quicumque possunt principaliter se ipsos obligare ex quocumque contractu, iidem etiam pro aliis fidejubere possunt; & è contra, &c. Unde Pauperes, pupilli, filiifamilias, Religiosi professi non poterunt. Monachus enim propria authoritate sine dubio fidejubere non potest: & si fidejusserit sine Prælati, & majoris partis Capituli consensu, Monasterium inde minimè obligari, rescribit Innoc. III. *in cap. quod quibusdam de Fidejussor.*

Quæro XL. *Quid est Assecuratio?*

℞. Est contractus, quo quis constituto pretio suscipit in se periculum rei alienæ, obligando se ad illius rei compensationem, vel in totum, si tota pereat: vel in partem, si pereat pars illius. 127

Ut

Ut sit licitus iste contractus debet habere quatuor conditiones: I. Ut sit æqualitas inter pretium, & periculum rei assecurandæ: II. Ut assecuratio sit libera, & non coacta: III. Ut Assecurator ignorans admoneatur de periculis rei: IV. Ut res assecuranda existat, & quidem cum periculo: alioquin quid assecurabitur? Unde si quis petat à te assecurationem V. G. Navis, sciens Navim cum merce jam periisse: invalida erit tua assecuratio de Navi, vel mercibus: neque ille astutus exigere, vel recipere poterit talis rei compensationem; quia revera nihil assecurasti, nec potuisti, &c. Et è contra, si tu scias certitudinaliter, talem Navem jam securam pervenisse ad portum, non poteris suscipere assecurationem &c. Idem dicendum de similibus casibus.

De Pignore, & Hypotheca.

Quæro XLI. *Quid est Pignus?*

128 ℞. Est contractus, quo res alicui traditur, vel obligatur in securitatem debiti; ut si aliter satisfactum non fuerit, inde satisfieri possit, ac debeat.

Pignus, & *Hypotheca* genericè sumpta omninò coincidunt. In rigore autem juris, & strictè sumpta in hoc differunt: quòd *Pignus* propriè sit res mobilis, quæ creditori obligatur, simulque traditur in securitatem debiti. *Hypotheca* autem propriè est res immobilis, vel si mobilis, sola conventione, verbo, vel scripto absque traditione, vel possessione alteri obligatur.

Quæro XLII. *Quid est Emphyteusis?*

129 ℞. Est contractus onerosus, quo conceditur alteri res immobilis, & meliorabilis quoad dominium utile sub certa pensione reali annua, solvenda domino proprietario, vel ejus legitimo hæredi, vel successori.

Emphyteuta dicitur ille, cui conceditur tale dominium utile: qui, si à tribus annis continuis in Emphyteusi laicali, & duobus annis in Ecclesiastica, integram pensionem, seu Canonem non solvat, ipso jure cadit in pœnam commissi, resque caduca fit, ita ut dominus proprietarius eum expellere possit, quamvis solutione talis pensionis interpellatus non fuerit: prout statuitur in utroque jure.

Item Emphyteuta non potest, rem sibi concessam alienare per venditionem, nisi præmonito domino proprietario, ejusque consensu requisito, & habito: alioquin ipso jure cadit in pœnam commissi, & caducitatis, ac jure suo, unà cum melioramentis spoliatur; dummodò alienatio traditione perfecta sit, &c.

Novus Emphyteuta à domino proprietario investiri, & pro investitura solvere debet laudemium, idest pretium, honorarium certum: *Laudemium* sic dicitur, quia dominus proprietarius suo consensu, & authoritate approbat, ac veluti laudat translationem factam.

De Feudo.

Quæro XLIII. *Quid est Feudum?*

℞. Est concessio, vel donatio rei immobilis magni momenti (V. G. Regni, Provinciæ, Civitatis, Arcis, Oppidi, Territorii, Villæ) secundùm utile dominium pro fidelitate, & obsequio personali, quod Vasallus Domino suo exhibere debet. -- *Vel breviùs*, Feudum est concessio rei immobilis pro omagio. -- *Feudatarius* dicitur ille, cui facta est talis concessio, qui tenetur servare conditiones, & pacta, quibus sibi conceditur tale fundum, vel Feudum à Domino suo. 130

Quæro XLIV. *Quid est Census?*

℞. *I.* Est Jus contractu aliquo constitutum, percipiendi annuam pensionem ex re, vel persona alterius. Venditor Census, (idest ille, qui accepta certa pecuniæ quantitate supponit rem suam Censui, se obligando ad solvendam annuatim certam pensionem) vocatur *Censuarius*. Qui verò pretium dedit, sicque Censum, seu Jus percipiendi annuam pensionem ex re alterius, emit, vocatur *Censualista*. 131

℞. *II.* Census variè dividitur; nempè in Censum Reservativum, & Consignativum. In Realem, & Personalem. In Perpetuum, & Temporalem. In Irredimibilem, & Redimibilem. Vide apud citandos DD.

℞. *III.* Justus, & licitus est Census realis absolutè. Quia hic Census est verus contractus emptionis, quo emitur jus percipiendi fructus, vel eorum loco annuam pensionem; imò potiùs est ipse ususfructus partialis talis rei, V. G. prædii, vineæ, & alterius rei fructiferæ, in qua fundatur Census realis; ita scilicet, ut totum dominium directum prædii, vineæ &c. remaneat penes venditorem, seu Censuarium; dominium verò utile, seu usufructus ex parte vendatur, & conferatur Emptori, seu Censualistæ. Et hujusmodi Censum ex professo approbarunt Summi Pontifices Nicolaus Quintus, & S. Pius Quintus per speciales Bullas. Bulla Pii incipit, *Cum onus Apostolicæ*, & habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani*, *Constitut.* 79. ejusdem Papæ: quas quidem Bullas, seu Constitutiones latè, seu diffusè explicant Navarrus *Comment. de Usuris, num.* 84. -- Lugo Card. *tom. de Justit. disp.* 27. *sect.* 4. *& seqq.* Tamburinus, *in Decal. lib.* 9. *de Contract. tract.* 2. *de Censib. cap.* 5. -- Bonacina, *de Contract. disp.* 3. *quæst.* 4. *pun. unic.*

℞. *IV.* Ut autem Contractus Censualis iste sit licitus, & justus, Jure Naturæ requiruntur tres conditiones. I. Ut constituatur in re frugifera, & utili: ut est ager, vinea, domus, &c. II. Ut justo pretio Census vendatur, & ematur: III. Si res Censui subjecta pro parte, aut ex toto pereat, aut infrugifera omninò reddatur; etiam Census ipse pro rata, aut pro parte, aut ex toto pereat &c.

Præter has Jure Naturæ ad Censum realem requisitas conditiones, adsunt nonnullæ aliæ, quæ de Jure Pontificio in Bulla citata S. Pii V. requiruntur: & præcipuè sunt: I. Quòd Census nonnisi super re frugifera immobili, vel quæ pro immobili habetur, & designata constituatur: II. Quòd Census imposterum non nisi redimibiles constitui possint. III. Quòd pretium Census integrum solvatur numerata pecunia in actu celebrationis Instrumenti coram Notario, & Testibus: IV. Quòd non fiat, nec in pactum deducatur anticipata solutio: V. Quòd pretium Census semel constitutum non possit augeri: & multæ aliæ, quas videre poteris in Auctoribus citatis suprà: & in Lessio, *lib.* 2. *cap.* 22. *dub.* 12.

℞. *V.* Aliqui tamen DD. affirmant, eas solùm requiri conditiones, quas Jure Naturæ, seu ex natura contractus, requiri suprà dictum est, in Foro conscientiæ, ut contractus iste careat labe Usuræ; quamvis in Foro externo præsumatur Usurarius defectu cujuslibet conditionis ex prædictis in Bulla assignatis; quinimò alii DD. existimant contractum istum non esse habendum Usurarium, & nullum in Foro conscientiæ ante sententiam Judicis, dummodò celebratus fuerit, servatis conditionibus requisitis ex natura contractus: & consequenter perseverari posse in contractu jam celebrato. Ita Molina, Salonius, Salas, Navarrus *Comment. de Usuris, n.* 98. apud Bonacinam, loc. cit. Auctores optimi, sententia probabilis, sed mihi haud plenè probata; Lege in fonte DD. cit.

De Cambio.

Quæro XLV. *Quid est Cambium?*

℞. Est permutatio pecuniæ pro pecunia diversa. -- *Campsor* est ille, à 132
quo petitur pecunia permutanda. *Campsarius* est alter, cui pecunia commutatur. -- Cambium dividitur in Reale, & Siccum. *Cambium Reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua justum quid lucri capi potest, ratione officii, laboris, &c. *Cambium Siccum* est quod fingitur esse, cùm revera non sit; Ut, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alicubi solutio pecuniarum facienda, & tamen fit in eodem loco, ubi sunt Campsor, & Campsarius: quod est Usura palliata sub *pallio Cambii*; & ideò Cambium *Siccum* dicitur, quia caret humore Justitiæ, seu justo titulo ad pariendum lucrum.

Quare hujusmodi Cambia Sicca, tamquam usuraria damnavit S. Pius Quintus in Bulla de Cambiis edita, quæ incipit, *In eam pro nostro:* estque Constitutio in ordine la. 118. dicti Papæ, tom. 2. Bullarii Romani.

Porrò

Porrò *Cambium Reale* ſubdividitur in Minutum, & Locale. *Cambium Minutum* eſt permutatio numiſmatum diverſæ rationis, & ſpeciei: Ut V.G. Si major pecunia cum minori, antiqua cum nova, patria cum extranea, aurea cum argentea permutatur. Dicitur *Minutum*: quia in eo frequentiùs pecuniæ grandiores cum minutis, aut minutioribus commutantur: Ut V.G. quando nummi aurei cum argenteis, vel juliis cambiuntur.

Cambium locale eſt illud, in quo pecunia hìc præſens commutatur cum pecunia diſtanti in alia ſcilicet Civitate: quod fit per *Litteras Cambii*; quia regulariter litteræ, vel chirographa dantur, quibus mandatur Mercatori correſpondenti, ut in illa Civitate talem, & tantam pecuniam ſolvat exhibenti litteras hujuſmodi, &c. Et hoc Cambium valdè utile eſt, ac neceſſarium humano commercio, ſpecialiter Mercatoribus, ac Divitibus iter agentibus in remotas Regiones, ne ſummo cum incommodo, quin & periculo magnum pecuniæ pondus ſemper ſecum portare cogantur, &c.

Juſtum autem lucrum, ſeu auctarium Cambii realis cenſetur illud, quod vel Lege publica, vel loci conſuetudine taxatum, vel communi hominum æſtimatione, vel prudentis, & experti viri, & præſertim ipſorum Mercatorum timoratæ conſcientiæ judicio, conſideratis conſiderandis circumſtantiis, æquum, juſtum, ac rationabile apparet. Vide plura apud Sporerium, *tom. 2. Tractat. 6. capit. 6. ſect. 2. tota.*

De Locatione, & Conductione.

Quæro LXVI. *Quid eſt Locatio*?

133 ℞. *I.* Eſt contractus oneroſus, quo quis rem aliquam, vel perſonam alteri utendam, vel fruendam certo pretio, mercede, vel penſione conſtituta, concedit. -- *Conductio* viciſſim eſt contractus hujuſmodi, quo quis rem aliquam, vel perſonam utendam, vel fruendam, certo pretio, mercede, vel penſione conſtituta, ab altero ſuſcipit. -- unde contrahentes dicuntur *Locator*, & *Conductor*.

℞. *II. Locator* tres obligationes contrahit: I. Tradere rem minimè vitiatam, 134
non damnoſam, non inutilem ad uſum locationis. II. Facere aliquas expenſas rei locatæ conſervandæ. III. Non expellere Conductorem niſi modo, ac tempore debito. -- *Conductor* è contra triplicem contrahit obligationem. I Solvere penſionem debitam. II. Facere aliquas expenſas in re conducta, ut infrà, *num.* 139. III. Finito tempore ſuæ locationis reddere eamdem rem integram, & ſalvam, ſicut accepit.

℞. *III.* Omnis res mobilis ſive im- 135
mobilis poteſt locari, & conduci. *Mobilis*, ut veſtis ad induendum, tapetum ad ornandum, equus ad equitandum, bos ad arandum, vacca ad fructificandum, &c. *Immobilis*: ut domus ad habitandum, hortus, ager, vinea, olivetum, pratum, prædium, &c. ad fructum capiendum ad breve tamen tempus infra decennium; nam ſi ad tempus longius concedatur, fiet alius contractus, ut puta Emphyteuticus.

Quoniam verò nomine rerum immobilium, vel ſtabilium veniunt etiam *Jura* V. G. Jus exigendi Tributa, Gabellas, Decimas, certos fructus, &c. ideo etiam hæc locari, & conduci poterunt. -- Et quoniam homo ipſe poteſt vel ſe, vel ſuam operam, laborem, ſervitium, opificium, induſtriam, vel quodvis pretio æſtimabile obſequium alteri mancipare, poterit & locare; Ut famuli, Coloni, Artifices, Medici, Chirurgi, Magiſtri litterarum, & artium, &c. Huc ergo ſpectant omnes *contractus Mercenarii* pro mercede pecuniaria initi.

℞. *IV.* Conductor elocare poteſt 136
rem ſibi locatam ad uſum, vel fructum alteri æquè idoneo ad eumdem uſum, vel fructum, ex L. *Nemo*, 6. C. *de Locato*: ibi, *Nemo prohibetur rem, quam conduxit, fruendam aliis locare; ſi nihil aliud convenit*, ideſt, niſi aliter inter partes conveniatur per pactum.

℞. *V.* Penſio, merces, pretium 137
locationis conſtituenda ſunt, & ſolvenda

venda in ſola numerata pecunia; nam ſi aliter fiat, non erit propriè *locatio*; ſed contractus innominatus: nempè *Facio*, *ut des*: *Do*, *ut facias*. Unde *Locator* cogi non poteſt, ut, pro pecunia conſtituta, acceptet alias res, etiam æquivalentes; ſicut è contra *Conductor* non poteſt cogi, unam ſpeciem pro alia ſolvere; ut cum communi notant Navarrus, *cap.* 17. *num.* 108. Laymannus, *lib.* 3. *tract.* 4. *par.* 3. *c.* 22. *nu.* 1.

138 ℞. *VI.* Tanta autem penſio ſtatuenda eſt pro re locata, quanta, conſideratis conſiderandis ex natura talis contractus, per juſtam conventionem judicio prudentis, & experti viri æſtimabitur; ita ut non excedat commoditatem uſus, vel fructus ſperati ex tali re. -- Quòd ſi lædatur aut Conductor nimia penſione aut Locator notabiliter minori penſione; tunc in Foro externo dabitur Actio ad reſcindendum contractum, & ad reſtitutionem etiam in integrum parti læſæ, vel deceptæ ultra dimidium juſti pretii tantùm. In Foro autem conſcientiæ ſemper obligatur lædens ad reſtituendum læſo, vel decepto, ſive læſio fuerit ultra, ſive infra dimidium juſti pretii: quod habet locum etiam in Emptione, & Venditione. Ut communiter docent DD. citati.

139 ℞. *VII.* Expenſæ ordinariæ ad ſolum, uſum, vel fructum rei locatæ capiendum ſpectant ad Conductorem. Expenſæ autem neceſſariæ ad ipſam ſubſtantiam rei locatæ, ejuſque partes permanentes conſervandas ſpectant ad dominum Locatorem. Ut habetur in *L. Dominus*, 55. *&* *L. Colonus*. 61. *ff. Locati*. Et ex communi DD. -- Expenſæ tandem admodùm utiles pro melioratione rei locatæ, quæ ſcilicet rem locatam reddant notabiliter meliorem, ac impoſterùm utiliorem ipſi etiam Locatori: (Ut V. G. plantare arbores fructiferas, vineas, &c. fundum ſterile fructiferum reddere, puteum valdè commodum fodere, & ſimilia) ſpectant ad Locatorem. Quia reverà ſemper dominus ſanæ mentis Locator cenſetur ſaltem tacitè conſentire, quoties talia melioramenta reddunt rem utiliorem, ac frugiferiorem ipſimet, ac ſuis hæredibus: ideòque abſolutè tales expenſæ ad ipſum pertinent. Quòd ſi eas nolit poſtea compenſare Conductori, iſte ſibi poterit compenſari, ut cum aliis DD. dicit P. Sporer, *tom.* 2. *Tractat.* 6. *cap.* 7. *num.* 38.

℞. *VIII.* Si res locata caſu pereat 140
ſine omni culpa Conductoris (ſecluſo tamen ſpeciali pacto aſſecurationis) Locatori tamquam domino ſuo perit, ejuſque erit damnum. -- Si autem culpa Conductoris pereat, vel deterior fiat, eidem, ejuſque damno perit, totumque valorem rei domino reſarcire tenebitur; ut alibi diximus. -- Quòd ſi dubitetur, vel neſciatur, an caſu, an verò culpa, vel dolo Conductoris res perierit? Ipſimet Conductori incumbet onus probandi, & quòd res caſu perierit, & quòd ſine ejus culpa, vel dolo, ut habetur *L. ſi quis ex argentariis*, 6. §. 9. *in fine ff. de edendo*. Et ex communi DD.

℞. *IX.* Quando accedit impedimen- 141
tum ex parte rei conductæ, quo impedimento ſtante, Conductor uti, vel frui non poſſit re conducta; ſicque vel in toto, vel in parte res illa inutilis fiat, liberabitur à penſione ſolvenda eo tempore, quo re conducta uti, vel frui non poteſt. Ut V. G. ſi domus ruinam minetur: ſi nocturnis ſpectris, ſeu diabolis infeſtetur: ſi ob periculum belli, vel peſtis tutam habitationem non habeas: ſi ager, vel prædium alluvione deſtruatur, flumine inundetur, tempeſtatibus deſoletur, &c. Ratio clara eſt: quia nullus tenetur mercedem ſolvere pro eo, quo uti, vel frui non licuit, ſine ejus culpa: ergo &c. Ita Navarrus, Leſſius, Molina, Laymann, apud Sporerium, *cit. num.* 45. -- Quando autem impedimentum accidit ex parte ipſius Conductoris, etiam involuntariè: V. G. quia infirmus non potuit colere hortum, vel agrum conductum; conjectus in carcere non potuit habitare in domo conducta. Et multò magis ſi voluntarium impedimentum poſuit, vel fuit cauſa talis impedimenti; tunc tenebitur Conductor totam penſionem

vel mercedem solvere. Ratio patet: quia per ipsummet Conductorem stetit, quò minùs re sibi locata uti, vel frui possit, ac velit: & res conducta velut parata est ad serviendum ipsi Conductori; ergo sibimet imputari debet tale impedimentum.

142 ℞. *X.* Quando impedimentum accidit ex parte Locatoris voluntariè, seu per culpam suam, quò minùs Conductor re sibi locata frui, vel uti possit. V. G. si mala fide locasti Titio equum, vel domum, vel fundum alienum, postea à vero domino evictum, seu recuperatum; tunc non tantùm Titius Conductor bonæ fidei liberatur à pensione pro rata temporis; sed etiam tu Locator præstare ei teneris, *quantum ei interest*: *idest*, obligaris non solùm ad damna, quæ ea de causa sequuntur Titio Conductori; verùm etiam ad omne lucrum cessans intrinsecum, & extrinsecum, videlicèt, quantos inde fructus percepisset, vel quantum inde lucratus esset (expensis tamen deductis in tali re conducta) Titius Conductor; juxta Regulas generales Institutionis: ut habetur *L. Si Fundus* 33. *ff. Locati*. Ratio etiam est: quia horum omnium malorum causa fuit Locator: & culpa ipsius desiit Conductori usus, fructus, & lucrum rei sibi locatæ.

Restat nunc tamdem tractatus *de* " *Emptione*, *&* *Venditione*; quoniam " verò hæc materia valde usualis, & " quotidiana est, solemniùs, ac fusiùs " præ omnibus Contractibus describenda " est in toto sequenti Tractatu, in gra- " tiam Confessarii tyronis, cui laboro " ex charitate. "

TRACTATUS XXXIV.

DE EMPTIONE, ET VENDITIONE.

QUæro I. *Quænam fuit origo hujus contractus Emptionis, & Venditionis?*

1 *Respondeo I.* Olim antiquitùs ante inventionem nummi, & pecuniæ in usu erat sola rerum Permutatio: quando unusquisque pro ratione necessitatis vel utilitatis bona sua sibi non necessaria, vel inutilia permutabat cum alio pro necessariis, vel utilibus habendis: cùm plerumque, & ferè ubique contingat abundantia unius rei, & inopia alterius: hìc vinum abundat, sed deficit oleum: illic oleum abundat, sed vinum deficit, &c. & quod uni superest, alteri deest. Et hoc à suavi, ac prudenti Divina Providentia procedit, ut homo homine indigeret, & homo ab homine sublevaretur: sicque quasi necessario amoris vinculo homines ad invicem commercium haberent, & alterutrum diligerent. – Verùm quia non semper, nec facilè concurrebat, ut tu haberes hìc, & nunc, quod mihi opus erat, & ego vicissim haberem, quod tu desiderabas: & sæpissimè rerum permutandarum inæqualis erat valor; ideò Jure Gentium, & consensu hominum prudentium electa fuit *quædam materia certa*, cujus usu ex publica æstimatione perpetua difficultatibus Permutationum, quoad æqualitatem quantitatis, & valoris subveniretur. Et *hæc materia* dicta est *Nummus*, & *Pecunia*.

Nummus, seu numisma est nomen 2
Græcum à *Nomos*, idest *Lege* derivans: littera O, in V, commutata: quia (ut dicit Calepinus) cùm antea permutatione mercium homines uti solerent, *Lege* usus *Nummi* inductus est. Scribitur tamen per duplex MM, ex antiquis lapidibus, & nummis. Estque generale nomen, & de qualibet *Pecunia*, sive Moneta dici potest; sive aurea sit, sive argentea, aut etiam ærea. – *Pecunia* verò est nomen pariter Græcum à *pecore*, sive à *pecu* desumptum; quia apud antiquos omnis pecuniæ fundamentum fuit *Pecus*: vel *Pecunia* sor-

tita est Nomen à *Nota pecudis*, eò quòd primum Numisma signatum fuit figura pecoris, vel pecudis. Et sicut olim divitiæ, & substantiæ hominum erant in pecoribus; ita nunc temporis in Nummorum, & Pecuniarum multitudine consistunt.

3 Atque hinc ex contractu generalissimo Permutationis rerum, & mercium natus est specialis contractus *Emptionis, & Venditionis*. Nam quatenùs permutatur res pro tali pretio, vel pecunia, dicitur *Venditio*, cujus materia appellatur *Merx*, scilicet quælibet res pretio æstimabilis; quatenùs verò commutatur talis pecunia pro aliqua re pretio æstimabili habenda, dicitur *Emptio*; cujus materia est ipsum pretium, vel pecunia ipsa.

Quæro II. *Quid est Emptio*?

4 ℞. *Emptio* est Pactio pretii pro merce. Et è contra *Venditio* est pactio mercis pro pretio. Dicam clariùs. *Venditio*, & *Emptio* est contractus onerosus mutuo consensu absoluto constitutus, dandi mercem pro certo pretio, & dandi pretium certum pro tali merce. — Per ly *certum* intellige pretium determinatum, unicum, & statim debitum. Explico singulas particulas.

5 *Est contractus onerosus*: nimirùm ex utraque parte contrahentium obligans, scilicet Venditoris, & Emptoris; Venditor enim se obligat ad tradendam mercem suam: Emptor verò ad tradendum pretium. Estque contractus bonæ fidei, non stricti Juris: quia frequentissimè fieri solet inter cives: nec solent apponi multæ conditiones, quæ aliàs in contractibus *Stricti Juris* ponuntur, sed Vendens, & Emens se remittunt ad consuetudinem Patriæ, &c.

6 *Mutuo consensu absoluto constitutus*: nam Emptio, & Venditio essentialiter perficitur mutuo consensu de tali pretio pro tali merce dando, & accipiendo: consensu expresso verbis, nutibus, & quandoque litteris; quare etiam inter absentes per litteras, vel nuncium fieri potest. Hoc autem consensu mutuo posito, utrinque statim acquiritur jus ad rem; unde non est necesse, ut transferatur actu dominium per realem traditionem, sed sufficit, ut uterque ex vi contractus maneat obligatus ad transferendum dominium, unus rei, vel mercis, alter pretii, vel pecuniæ. Verum quidem est, quòd Emptio, & Venditio integraliter completur per traditionem, & apprehensionem & mercis, simul & pretii; quo facto uterque acquirit Jus in re, & dominium perfectum.

Consensu absoluto; nam si consensus 7
conditionatus fuerit; V. G. *Vendo tibi frumentum meum, si Romam proficiscar*: tunc perficietur iste contractus, quando conditio impleta erit: & sic obligatio illa vendendi frumentum retrotrahitur ad tempus initi contractus ab initio, perinde ac si venditio ab initio fuisset absolutè celebrata: ideòque commoda & pericula rei venditæ pro illo tempore ad emptorem spectant. Idemque dicendum, quando requiritur alterius ratihabitio; est enim veluti venditio conditionata: Ut V. G. *Vendo tibi hoc prædium, si tuus Pater, aut Tutor ratum habuerit, idest, appprobaverit*.

Dandi mercem pro pretio, ac pretium 8
pro merce. Accipitur hìc nomen *Mercis* non strictè, pro sola re mobili, sed latè pro omni re pretio æstimabili, & vendibili, sive sit mobilis, sive immobilis; nam emi, & vendi possunt etiam res immobiles, sive corporales, ut domus, prædium, sive incorporales, ut Jura, debita.

Sed quid, si pro merce detur partim 9
pretium, partim alia res?

℞. Si data pecunia superet valore aliam rem datam; tunc simpliciter Emptio, & Venditio erit. Si autem alia res superet pecuniam datam; simpliciter permutatio erit. Ratio utriusque responsionis est: quia *Accessorium sequitur Principale*. — Si tandem pecunia, & res data æqualis sit valoris, vel quasi æqualis; tunc attendenda erit mens contrahentium: aut censebitur partim venditio, partim permutatio.

Pro pretio certo: idest determinato, 10
unico, & statim debito; alioquin invalidus esset contractus Emptionis, & Venditionis: ut si diceres: *Vendo tibi hanc vestem justo pretio*: vel, *quanti volue-*

volueris; quia certum pretium tunc non constituitur. E contra verò, valida erit emptio, si dicas, *Emo à te hunc equum*, *hanc vestem*, *quanti tu emisti*, *vel*, *quanti in his nundinis nunc temporis solet vendi*: quia tunc est aliquod determinatum pretium. Ratio est: quia in hoc contractu tam pretium, quàm merx statim tota simul debetur; non per hanc specialem qualitatem Emptio-venditio differt à Locatione, Emphyteusi, & aliis contractibus, in quibus non confertur dominium absolutum rei cum pretio unico statim debito, & solvendo,

Quæro III. *Quotuplex est pretium rei?*

11 ℞. Pretium rerum venalium duplex est: nempè, Legitimum, & Naturale; Naturale seu vulgare est triplex: Summum, Medium, Infimum. Omnia, & singula, ista pretia sufficiunt ad justum contractum Emptionis-Venditionis. Explico meliùs singula.

12 *Pretium legitimum*, seu legale est, quod publica lege, aut Decreto Principis, vel Magistratus taxatur, considerata qualitate rei venalis, & omnibus aliis circumstantiis; & hoc pretium pro justo habendum est, & acceptandum, quoties non constat, Superiorem iniquè (ut puta ex ignorantia, odio, avaritia, aut muneribus) taxasse. -- Porrò hoc pretium consistit in indivisibili, idest, non potest privata authoritate augeri, alterari; atque ex justitia sub onere restitutionis observandum est; adeò ut quomodocumque excedatur, seu plus exigendo, seu minus dando, supra, vel infra taxam, injustitia committatur, cum obligatione restituendi excessum, vel defectum taxati pretii.

13 Quoniam verò pretium plerumque taxatur in gratiam Emptorum, ut Venditores non possint ultra illud quidpiam exigere, hinc sequitur, quòd Emptores licitè possunt dare minus pretio taxato, si Venditores fuerint contenti, dummodò naturale pretium infimum attingant. Ratio est obvia, & pervia; quia nullus obligatur favore suo: & unusquisque potest Juri suo cedere.

Nihilominus *Taxa* quandoque non 14
obligat in conscientiæ Foro, quando res, vel merx tua est notabiliter, vel longè præstantior, quàm res aliæ, quæ communiter taxato pretio venduntur ibi; tunc enim ratio naturalis dictat, quòd possis vendere aliquanto pluris supra taxam. Sicut è contra, si res tua (frumentum, vinum, oleum, & similia) sit notabiliter pejor aliis, etiam minoris proportionaliter vendere debes. Ratio est, quia Taxa semper intelligi debet de rebus venalibus ordinariæ, & communis bonitatis; ergo, &c. Ita Card. de Lugo, *disp.* 26. *sect.* 5. *num.* 64. *tom. de Justit. & Jure*: Et communis DD. apud Sporer. *tom.* 2. *tractat.* 6. *cap.* 5. *sect.* 1. §. 1.

Item, Taxa cessat obligare, si eva- 15
dat injusta certò, & manifestè, mutatis circumstantiis: Ut V. G. si post publicationem Taxæ superveniat rerum abundantia, vel è contra penuria. Ratio est, quia ubi notabilis est mutatio circumstantiarum, unde mercium, & rerum omnium æstimatio pendet, pretium quoque à Superiore mutari convenit; quod si non mutetur, tu ipse mutare poteris, & quandoque debebis. Unde deduces. I. Si pretium legale tempore inopiæ non augeatur à Magistratu; tu poteris res illas vendere pretio vulgari. II. Si tempore copiæ non minuatur pretium legale; tu debes illud minuere, reducendo ad vulgare, seu naturale.

Dixi: *certò*, *& manifestè*; quia quan- 16
do pretium legale non est evidenter injustum, sed tantùm dubites de injustitia, non potes illud mutare; quia in dubio semper pro Superioribus est præsumendum de bona justitia, &c. Ita ex Lessio, *lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 2. -- Navarro, *cap.* 23. *num.* 88. Ubi dicit: æstimatio, vel taxa injusta non obligat, saltem in Foro conscientiæ, secundùm omnes. Tum quia, superveniente maxima necessitate, tollitur omninò taxa.

Item, Taxa cessat obligare, si Prin- 17
ceps sciat, & patiatur populum non vendere, & emere juxta Taxam, sed pretio vulgari, & currenti; quia tunc

tacitè

tacitè censetur consentire: ut notat Tamburinus, *in Decal. lib.* 8. *tract.* 3. *cap.* 7. §. 4. *num.* 19. cum aliis DD.

18 *Pretium autem naturale*, seu vulgare est illud, quod à plurimorum judicio pendet, qui non idem omninò judicant, nec in unum determinatum conveniunt; sicque habet quamdam latitudinem; unde differt à pretio legali, quod consistit in indivisibili, quia taxatur à Principe, vel à Republica, aut à Magistratu, ubi Senatores in unum conveniunt ex matura deliberatione, & consensu communi. -- Vel pretium *naturale* dicitur, quia seclusa definitione legis, aut Legislatoris, constituitur paciscentium, seu contrahentium consensu *ex ipsa natura* mercium, considerata secundùm esse usuale, seu in ordine ad usum humanum, ratione necessitatis, utilitatis, affectionis, & voluptatis. -- Dicitur etiam *vulgare*, quia à *Vulgo* imponitur, seu ex communi hominum æstimatione, juxta *L. Pretia, ff. ad L. Falcidiam*; ita ut illud censeatur justum mercis pretium esse, quod loci consuetudo approbat, vel peritia mercatorum imponit, qui regulariter non idem omninò judicant; quod enim aliqui æstimant valere V. G. *Novem*, alii æstimant *Decem*, & alii *Undecim*.

19 Hinc fit, ut pretium *vulgare* sit triplex, nempè *infimum*, *medium*, & *summum*. Infimum, dicitur etiam *pium*; Medium, *moderatum*: & summum, *rigorosum* etiam nominatur. Si V. G. pretium *medium* sit æstimatio, ut *Decem*; infimum erit *Novem*: & summum erit *Undecim*. Vel rursus si medium pretium sit *Centum*: infimum erit *Nonaginta quinque*: & summum *Centumquinque*. Unumquodque istorum æstimatur *justum pretium*, quia stat inter limites humanæ æstimationis.

20 Nota hìc cum Lessio, *lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 2. *num.* 11. quòd ipsum quoque *medium* pretium vulgare habet suam latitudinem: & consequenter infimum, & summum: quod patet in secundo exemplo de *Centum*. Et sic de aliis.

Quæro IV. *Res, quæ non habent pretium legitimum, nec vulgare, possuntne vendi quanti vult dominus?*

℞. *I.* Quidam DD. affirmant: probant autem sic; quia cùm non sint necessariæ vitæ humanæ, si quis velit eas emere, spontè censebitur velle dare, quod venditor exigit; quare venditor licitè poterit quod voluerit, accipere: tum quia *Quisque in rebus suis est moderator, & arbiter*: ut habetur *L. in re mandata*. 21. *C. Mandati*. Et commune proloquium, *Rem valere quanti vendi potest*. Ita Soto, *lib.* 9. *quæst.* 2. *art.* 3. -- & Petrus Navarra, *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 11. 21

℞. *II.* Alii DD. meliùs, & veriùs negant. Ratio est, quia justum pretium etiam earum rerum, quæ nec Lege, nec communi æstimatione taxatæ sunt, (Ut V. G. quædam peregrinæ gemmæ, insignes canes, falcones, aves Indiæ, Leones, picturæ veteres, numismata antiqua, & similia) sumendum est ex judicio intelligentis Mercatoris, qui, spectatis circumstantiis ad rei valorem facientibus, talem rem æstimet; atqui res quælibet venalis debet vendi justo pretio: ergo non erit licitum tanti vendere, quanti vendi potest; alioquin posset quis rem singularem (quam bona fide, & prudenti judicio æstimat valere 10. tantùm) posset, inquam, vendere 100. vel 1000. si videret Principem aliquem ea re delectari, eamque velle omni pretio emere: quod est contra rectam rationem: Ita Lessius: *l. c. dub.* 3. ex Navarro, & Cajetano ibi. Falsum enim est illud dictum: *Rem valere quanti vendi potest*.

Quæro V. *Pretia rerum naturalia, & vulgaria possuntne quandoque justis de causis variari, augeri, minui?*

℞. Affirmativè; & specialiter ex quatuor capitibus: I. Ex parte mercis, & pretii. II. Ex parte ementium. III. Ex parte Vendentium. IV. Ex parte modi vendendi, & emendi. Explico singula capita. 22

Ex I. Capite: Abundantia, & penuria mercium: sicut è contra, abundantia, & inopia pecuniæ, minuit, & auget rerum valorem, & pretium. Abundantia mercium, minuit valorem, penuria mercium, auget pretium. Abundantia pecuniæ auget: inopia pecuniæ minuit pretium. Hinc patet quo- 23

quotidiana experientia, quòd quando multi sunt venditores; & pauci emptores, merces viliori pretio venduntur; tunc enim merx abundat, & vilescit. Contrà, quando multi sunt emptores, & pauci venditores, rerum pretia augentur; quia tunc inducitur penuria mercium. -- Quando, & ubi abundant nummi, res etiam majori pretio venduntur. Contrà, ubi, & quando inopia nummorum est, res quoque minori pretio dantur. Ergo &c.

24 *Ex II. Capite*. Quando emptores sunt frequentes cariùs merces vendi possunt, quàm ubi, & quando sunt rari, vel pauci emptores; & justè quidem: accedentibus enim multis emptoribus, inducitur rerum penuria: comparentibus autem paucis, persistit abundantia. Ergo &c. Unde videmus, quòd in transitu Principis cum magno comitatu, vel exercitu, rerum pretia accrescunt. E contra, in fine Nundinarum, delapsis jam emptoribus, & prostantibus mercibus, ipsæ merces viliùs emuntur.

25 *Ex III. Capite*. Universaliter loquendo, qui ex officio, vel negotio vendunt, ut Mercatores, cariùs vendere possunt: ut lucrentur ad sui sustentationem, & lucrum moderatum; cùm maximè æstimabile sit, ac utile Reipublicæ, dari, & conservari hujusmodi Mercatores, qui rebus conquirendis, conservandis, & distrahendis attendant; ergo digni sunt, & meritò excusandi, si cariùs quàm alii, qui ex accidenti, vel raro vendunt res suas. Etenim Reipublicæ multum interest, habere Mercatores omnis generis, apud quos in promptu habeantur merces quælibet ad communem usum, & commodum; ergo congruum est, ut eis hæc licentia lucrandi moderatè concedatur quoad pretia naturalia, & vulgaria. -- Dixi, *quoad pretia vulgaria*; nam si adsit alicujus mercis pretium legitimum, vel taxatum, non poterunt Mercatores ultra illud vendere; quia taxatione legitimè facta de pretio talis mercis, jam habita est ratio officii Mercatoris: ut supponitur.

26 *Ex IV. Capite*. Cariùs res vendi possunt, quando minutim venduntur, quàm si magna in quantitate simul. Quia prior modus plures labores, & expensas venditoribus affert. E contra quando simul magnam quantitatem emis, minoris emere potes: quia exoneras venditorem multis curis, & periculis &c.

Item. Res à venditore spontè oblatæ ad emendum, viliùs emuntur, quàm res in propria mercatoris officina; quia *Merces ultroneæ vilescunt pro tertia parte pretii*.

Item. Qui emit in gratiam venditoris, utpotè rogatus ab ipsomet venditore, potest emere minoris. Qui autem vendit in gratiam emptoris, similiter rogatus, potest è contra vendere pluris; si per hoc aliqua sua commoditate se privet in gratiam emptoris; dummodò de hoc emptorem moneat, & hujus sui commodi, quo se privat, compensationem in pactum deducat, ne alter decipiatur.

Item. Res, quæ subhasta, seu Foro scrutatorio venduntur, vilioris emi possunt; quia ex praxi omnium, etiam timoratorum in eo modo vendendi, justum pretium censetur, quod inveniri potest.

Quæro VI. *Licetne cariùs vendere res exteris, quàm vicinis, & incolis?*

℞. Intra latitudinem justi pretii naturalis nil prohibet, exteris vendere pretio rigoroso res suas, civibus autem ex benevolentia pretio mediocri, vel infimo; aliquid enim concedendum est incolis, qui oneribus propriæ Civitatis, vel loci perpetuò subsunt, ac Communitati inserviunt, quàm extraneis, & advenis. 27

Quæro VII. *Potestne Mercator vendere majori pretio, quia credito vendit?*

℞. Supra legitimum, aut etiam vulgare justum pretium non licet cariùs vendere ex eo solo prætextu, quòd credito vendas. Communissima sententia apud omnes DD. Ratio manifesta est: quia justum pretium rei est illud, quo valet res nunc, quando traditur, & non quo valebit postea. Tum quia sub hoc pallio *credito* adest mutuum implicitum, & vera usura palliata; nam si mercem tuam pretio justo etiam *Summa* 28

mo valentem V. G. Centum aureos tantùm, ob solam dilationem vendas Centumquinque, reipsa nil aliud agis, quàm quòd Emptori illos Centum aureos tamquam justum pretium statim solvendos mutues in longius tempus, ut postea restituat Centum & quinque: quod est Usura palliata.

29 Secùs autem dicendum erit, si in tali venditione *credito* facta accedat justus titulus accipiendi aliquid ultra sortem creditam, vel ultra pretium justum. Et tunc in hoc casu quatuor requiruntur conditiones. I. Ut verè tu Mercator aliis esses venditurus rem, vel mercem illam numerata pecunia, nisi huic uni venderes credito. II. Ut, dato hoc primo casu vero, & reali, tu statim negotiaturus fuisses cum illa pecunia numerata. III. Ut, his duabus conditionibus positis, de lucro exigendo minuatur, seu detrahatur, quod ratione expensarum, & periculorum arbitrio boni viri in ea negotiatione expensurus fuisses. IV. Ut id omninò significetur emptori; alioquin enim forsan nollet à te emere hanc mercem cum hoc onere compensandi tibi lucrum cessans, vel damnum emergens ex dilata solutione: si non præmoneas de hoc, ignarum gravas, & onus restitutionis contrahis. -- Ubi vides, passim delinquere plures Mercatores; qui indifferenter quibusvis vendunt cariùs credito; etiam cùm pauci, vel nulli sint emptores, qui, vel numerata pecunia emissent eamdem mercem *summo* (quamvis justo) pretio. Heu quot Mercatores damnantur sic malè negotiando pro anima sua! Acquirunt pecuniam alienam, qua emunt sibi gehennam. Væ mercatoribus! Væ etiam Confessariis hoc eis permittentibus! Vide doctum, ac pium Lessium, *lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 6. Sporerium nostrum, *tom.* 2. *tract.* 6. *cap.* 5. *sect.* 1. §. 4. *n.* 31.

Quæro VIII. *Mercator, qui suas merces credito vendit, ut plures attrahat adventores, peccatne?*

30 ℞. Si non excedat in pretio justo, non peccat. Ratio est, quia utitur Jure suo, cùm possit res suas vendere non solùm numerata, verùm etiam credita pecunia; tum quia, licèt vendens credito dicatur virtualiter mutuare usque ad tempus præfixum solutioni; nihilominùs in hoc casu non committit usuram, cùm nihil accipiat supra sortem creditam. Ita Bonacina, *de contract. disp.* 3. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 18.

Quæro IX. *Necessitas, vel magna utilitas mercis estne causa sufficiens augendi pretium ejus?*

℞. *I.* Si talis necessitas, & utilitas 31
mercium sit communis; tunc quidem est causa sufficiens augendi pretium; quia tunc erunt plurimi emptores, ex quorum multitudine inducitur rerum penuria, & consequenter augeri possunt pretia naturalia. ℞ *II.* Si necessitas est ex parte solius venditoris, cui scilicet res vendenda necessaria est valdè, vel utilis; & tamen eam vendit in gratiam emptoris; tunc pariter potest venditor augere pretium; quia privatio illius commoditatis, imò & justæ oblectationis pretio æstimabilis est: & se habet per modum lucri cessantis, aut damni emergentis, quod ab emptore jure compensandum est. -- ℞. *III.* Si tandem necessitas, aut utilitas illius mercis est ex parte solius emptoris: tunc nullo modo augeri potest pretium ultra justum, & ordinarium; alioquin sequeretur, posse esurienti, & quasi fame pereunti panem valoris unius bajochi vendi Centum aureis, quo nihil absurdius, & inhumanius. Ratio autem est: quia nullus potest vendere, quod suum non est: at necessitas, aut utilitas ementis nullo modo est vendentis. Tum quia *res vendi debet, quanti valet*; nam pretia rerum debent commensurari valori rationabili ipsarum, non autem necessitati, aut utilitati ementium: (ut multi inhumani, & avari absque ulla conscientia faciunt) ergo &c. Audi argumentum Doctoris Angelici, 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *in corpore quæstionis.* Matth. 7. dicitur. *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines: & vos facite illis*; sed nullus vult sibi rem vendi cariùs, quàm valet; ergo nullus debet alteri vendere rem cariùs, quàm valeat; tum quia utilitas, quæ alteri accrescit, non se tenet ex parte venditionis, sed ex conditione emptionis. Vide Lessium, *cit. dub.* 4.

Quæro X. *Emptio-venditio, in qua latitudo justi pretii exceditur, estne semper iniqua, & injusta?*

℞. *I.* Exceptis casibus prædictis, quibus probavimus quandoque licere pretia augeri, dico, quòd sic; nisi læsio sit valdè modica aut liberalis datio, vel remissio ejus, qui deceptus
32 est, saltem præsumpta accesserit. Ita D. Augustinus, *lib. 13. de Trin. cap. 3.* estque communis DD. Id enim exigit Justitia commutativa, quæ in contractibus exigit servari æqualitatem dati, & accepti. Et quidem in Foro conscientiæ lædens tenetur ad restitutionem.

33 ℞. *II.* In Foro autem externo, ob multitudinem litium evitandam non succurritur alicui in hac materia, nisi supra dimidium, *Justi pretii* deceptus fuerit; ut habetur, *L. Rem majoris. C. De rescinden. vendit.* Et *cap. Cum dilecti.* Et *capit. Cum causa. De*
34 *Empt.*

Dixi: *Nisi læsio sit valdè modica*, &c. quia tunc, ob levitatem materiæ, non tenetur quis ad restitutionem. Quinimò, quia durum est inter homines, in contractibus quotidianis semper observare exactissimam Justitiam: & modus contrahendi humanus quasi fundatur supra illud Legis Naturæ: *Quod tibi vis fieri, hoc alteri facias*: hinc noster Scotus, *in 4. dist. 15. qu. 2. art. 2.* optimè notat, ferè omnem contractum concomitari aliquam donationem, & mox subjungit rationem, dicens: Satis probabile est; quòd quando contrahentes sunt mutuò contenti, mutuò etiam volunt sibi remittere; si secundùm aliquid deficiunt ab illa Justitia requisita. — Et hanc Doctrinam Scoticam communiter accipiunt DD. & ex ea Laymannus, *libr. 3. tract. 4. part. 3. cap. 17. §. 1. nu. 6.* Format hanc regulam practicam, dicens: In dubio potiùs esse existimandum, quòd contrahentes velint, invicem remittere, & condonare, si in contractu inæqualitas modica, & non admodùm notabilis accidat. Sin verò notabilis inæqualitas, præsumendam non esse donationem; nisi ex circumstantiis de liberali donatione conjectura sumi possit; ut si emptor cognatus sit venditoris, & aliàs benefacere solitus.

Quæro XI. *Cuinam restituendus est excessus injustus pretii?*

Ad intelligentiam hujus Quæsiti, quod variis modis potest fieri, pono hunc Casum. Vendidisti frumentum Titio pistori excessivo pretio. Idem pistor ad se servandum indemnem vendidit postea panem diminutum populo. Quæro, cuinam excessum pretii restituere debebis, pistori, an populo?

℞. Populo. Quia pistor non sensit 35
damnum, sed se indemnem servavit, etsi injustè; ergo solus populus, qui damnum passus est, debet reintegrari ex tuo excessu injusto in pretio tritici venditi pistori. Et quomodo? Si illi secundi emptores panis diminuti sint plerique incerti, vel incogniti, tunc juxta communes regulas restitutionis pro debitis incertis ex delicto, restituendum erit pretium iniquè retentum pauperibus illius loci. Ita ex Sanchez, Lugo, & Tamburino resolvit P. Sporer, *tom. 2. tract. 6. capit. 5. n. 29.* 29.

Sed quid, si tu jam reddidisti excessum pretii injustum ipsi pistori? Dico quòd meliùs fecisti (meo judicio) restituendo primo emptori, quem immediatè, & directè læsisti. Et tunc ad nihil ampliùs teneris; nam æquitas postulat, ut, quia jam purgasti tuum delictum reddendo excessum prædictum primo emptori, nec aliquid alienum inveneris habere, non debeas ampliùs molestiam pati. Restituat ergo nunc populo ipse pistor, quod tu ipsi reddidisti: quemadmodum etiam ipse deberet restituere casu, quo tu nolles, vel non posses restituere; non enim ex hoc ipse liber erat ab obligatione restitutionis contracta ex suo delicto contra populum commisso.

Ex his patet responsio brevis ad Quæsitum: & dico, quòd excessus injustus pretii restituendus est immediato, vel quandoque mediato damnificato; melius autem, & expeditius erit, si restituatur immediato damnificato; quem nempè directè læsisti; nam iste prior passus est damnum.

Hinc collige, *Confessor*, quomodo resolvantur casus ex doctrina communi; & quomodo facili negotio possint formari casus ex fundamentis moralibus. Omnes enim casus particulares non inveniuntur ad litteram in libris; benè quidem ad sua principia omnes reducuntur, & ex materia communi exhauriuntur, ac resolvuntur.

Quæro XII. *Vendens, vel emens prætio præsenti, & currenti quamlibet mercem, certò sciens, pretium de proximo augendum, vel minuendum fore, peccatne?*

36 ℞. Non peccat contra Justitiam, neque contra charitatem. Ratio est, quia tanti res justè emitur, & venditur, quanti nunc publicè valet. Neque scientia tua privata de variando mox pretio tibi debet obesse; quia uteris Jure tuo. Neque pretia rerum venalium ex privato unius, vel alterius judicio, sed ex communi hominum sensu, & æstimatione, accipienda, & judicanda sunt; ergo talis non peccat contra Justitiam, quia nulli facit injuriam; imò neque contra Charitatem ordinariam, & ordinatam; quia quilibet potest rebus suis prospicere in communi periculo, neglecto alterius negotio; etiamsi inde sequatur per accidens aliquod damnum proximo, quod tibi accidere poterat, nisi tuis rebus priùs prospexisses; nam Charitas incipit à me ipso in pari causa.

37 Excipe: *dummodò aliàs fraus absit*; nam si scias pretia rerum mox augenda, & tu mentiendo spargas, esse minuenda potiùs quàm augenda, sicque emas res illas pretio currenti minori; utique peccas & contra veritatem, & contra charitatem, & contra justitiam; quia quilibet habet Jus, ne per fraudem decipiatur.

38 At quid, si de hoc futuro pretio augendo, aut minuendo interrogatus, nihil dicas, aut excusas, te, dicendo: Interrogate alios de hoc negotio?

R. Quòd non peccas; quia non teneris tunc veritatem aperire cum tuo incommodo, vel damno.

39 Excipe etiam: *Nisi tu sis de numero eorum Officialium, qui ex officio tenentur pretia rerum mutare*; nam tunc teneris veritatem aperire; quia ut Persona publica debes curare bonum publicum, & impedire, ne unus Civium plus altero gravetur.

Ita ex communi docent Lugo, Laymann, Lessius, Tambur. apud Sporer, *loc. cit. num.* 33. *&* 34.

Quæro XIII. *Vendens, aut emens alieno nomine, poteſtne sua industria sibi aliquid de pretio lucrari?*

Explico. Titius rem suam vendendam tibi tradit, aut absolutè, ut ejus nomine vendas justo pretio; aut assignato certo pretio, ut V. G. Vendas pro decem aureis. Tu autem industrius rem illam vendis duodecim aureis, aut pretio summo, & rigoso. Quæro, an possis in bona conscientia tibi retinere illum excessum, vel lucrum? 40

℞. Si tu, Commissarius Venditor es, aut famulus illius domini Titii, aut mercede conductus in hoc negotio, aut tamquam Amicus gratis hoc Officium præstandum suscepisti: dico, quòd non potes tibi retinere illum excessum pretii in toto, vel in parte, sed totum pretium justum, quod invenisti, debes reddere domino, qui rem vendendam tradidit. Ratio est manifesta; quia tota res vendenda, quantùm justè valet, suo domino valet, & velut fructificat; cùm ergo non tuo, sed Titii nomine rem vendideris, totum pretium Titio, & nihil tibi acquisivisti: & consequenter nihil justo titulo retinere poteris.

Dices. Titius mihi pretium assignavit, ac determinavit pro decem aureis; ego autem mea industria lucratus sum duos aureos; ergo justo titulo retinere potero illos duos aureos.

℞. Si Titius dedisset tibi hanc licentiam, concederem hoc tuum argumentum; sed ex suppositione facta in hoc casu non dedit tibi hanc licentiam: Et licèt determinaverit pretium, censetur determinasse, ne minori pretio vendas; neque præsumitur, tibi voluisse cedere reliquum: quia nemo præsumitur velle prodigere quod suum est. Quòd si indeterminatè Titius dixisset, ut justo pretio venderes; adhuc tibi moralis diligentia, vel industria adhibenda fuisset.

fuisset (qualem scilicet venditores rerum suarum adhibere solent) ad inveniendum pretium majus, quantum potes; talem enim diligentiam tacitè promisisti, sive exofficio, sive ex mercede, sive gratuitò officium Vendentis susceperis; ergo non valet tua excusatio.

41 Idem omninò dicendum de Emptione. V. G. Si Titius tibi commisit, vel rogavit te, ut suo nomine emas equum, triticum, aut aliam rem in nundinis, aut absolutè justo pretio, aut determinato pretio: ut puta *pro decem*; tu autem industrius emisti pretio infimo, aut pro octo. Ratio est: quia eo ipso, quòd annuisti emere alteri, vel ejus nomine, & commodo, tacitè etiam promisisti, per moralem diligentiam utiliter rem alterius gerere; sicque emere quanti minoris potes.

42 Ex hac Doctrina communi facilè resolves plures casus similes: & præsertim istum de Sartore, & Mercatore: videlicet.

Sartor habet commissionem à domino Cajo, ut ejus nomine emat pannum pro vestimento suo, & familiæ suæ. Sartor autem industrius pergit ad officinam Mercatoris amici, qui vendere sibi solet merces medio, vel infimo pretio. *Quæro, an Sartor tuta conscientia possit sibi retinere excessum istum de pretio, computando ad pretium rigorosum valorem panni sibi venditi medio, vel infimo pretio?*

℞. Quòd non. Ratio patet ex dictis superiùs, *num.* 40. *&* 41. nempè, quia, quandocumque annuisti emere alteri, ejus nomine, & commodo rem aliquam, tacitè promisisti, utiliter, & fideliter per moralem diligentiam rem, vel negotium illius gerere: sicque emere quanto minori pretio poteris; perinde ac famulus illius esses, vel mercede conductus, vel gratuitò obligatus; ergo tunc nihil tibi acquirere potes justo titulo: & tota res emenda, quantum justè valet, suo domino valet, & fructificat; ergo, &c.

Dices. Mercator ille vendit pannum minori pretio in gratiam Sartoris, non Caji; ergo censetur partem illam pretii rigorosi remisisse, veluti donasse Sartori.

℞. Jura mihi, quòd res ita se habeat: & concedo gratiam, & donum Sartori. Verumtamen, dato etiam hoc, dico, quòd Sartor non fideliter, nec utiliter gessit negotium Caji; quia illi emit pretio rigoroso pannum, retinendo sibi donum Mercatoris; unde lucrum Sartoris redundat in damnum Caji emptoris. Enimverò Doctores, qui concedunt Sartoribus hanc licentiam, sub hac limitatione concedunt: primò, quòd Sartores priùs adhibeant diligentiam moralem ad emendum ab hoc, & illo Mercatore, quantò possunt minori pretio; alioquin dolum contra dominum principalem Emptorem sine dubio committerent; & consequenter restituere tenerentur: *II.* Ut Mercator verè & sine fallacia (aufer fallaciam à Mercatore, si potes) rem illam (pannum, mercem) justo illo pretio vendere consuescat; adeòque excessus ille Sartoribus donatus reverà sit tamquam remissus aut detractus de pretio justo illius mercis; nam alioquin Mercator non de suo Sartoribus dabit, sed de alieno, cum damno domini emptoris principalis: & ambo simul (Sartor, & Mercator) furtum suum palliabunt, cum onere restitutionis; ut ex se clarum est. Vide Sporerium, *tom.* 2. *tract.* 6. *cap.* 5. *nu.* 37. Bonacinam *de Rest. in genere, disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 6. *numer.* 14. *&* 15. ubi dicit:

Secundò patet, Sartores non excusari à restitutione, quando non gerunt fideliter officium sibi commissum in emendis mercibus pro vestibus conficiendis, sperantes aliquod lucrum à Mercatoribus, quorum officinas frequentant, &c. nam infideliter agunt negotium, insciis, & invitis dominis, quorum negotium susceperunt; cùm mandatum eis commissum intelligatur, ut minoris emant, quantum possunt.

Et superiori num. 14. *dicit*: Hinc patet primò: eum, qui jussus est, aut rogatus ab alio, ut ei rem aliquam emeret, quam cùm posset ab uno mercatore emere *pro triginta*, quæsivit alium, à quo eam accepit *pro viginti*:

non posse sibi *decem*; quibus minoris emit, retinere. Ita Azorius, 3. *part. lib.* 8. *cap.* 23. *quæst.* 8. -- Reginaldus, *lib.* 25. *nu.* 317. -- Molina *de contráct. disp.* 363. *num.* 2. & alii. -- Et hoc verum est, etiamsi venditor dixerit illi, se gratia illius viliori pretio vendere, quàm soleat aliis. Ratio est, quia Mandatarius debet utiliter gerere negotium Mandatoris; tum quia mandatum intelligitur, ut mandatarius minoris emat, quantum licitè potest. Hæc Bonacina. -- Vide etiam Castropalaum, *Tract.* 33. *disp.* 5. *punct.* 16.

Quid ad hæc respondebunt Sartores nostri temporis? Si dixerint, se fideliter egisse negotium dominorum suorum adventorum, credentes, se ab aliis Mercatoribus non posse eamdem mercem viliùs emere. -- Excusari poterunt; & consequenter in hujusmodi eventu non tenentur ad restitutionem, etiamsi aliquid ab illis Mercatoribus gratis acceperint bona fide; quatenus eo dono Sartores alliciuntur ad frequentandam officinam talium Mercatorum. Ita Molina, *loc. cit. num.* 3. Filliucius *tractatione* 35. *num.* 149. & alii DD. cum eodem Bonacina, *loc. cit. num.* 15. *in fine*. Diana Coordinatus, *Tom.* 6. *tract.* 3. *resol.* 138. Homobonus, *in exam. Ecclesiast. part.* 2. *tract.* 9. *cap.* 4. q. 6.

Quæro XIV. *Quid, si vendens, aut emens alieno nomine, mandato, commissione præter, vel ultra intentionem Domini principalis adhibuerit extraordinariam diligentiam, industriam, ac laborem in vendendo rem majori pretio, aut emendo viliori?*

43 Explico quæsitum. Titius jussus, vel rogatus à Cajo, ut vendat, vel emat hìc Bononiæ aliquam mercem, cupidus hac in occasione aliquid sibi ex industria lucrandi, ad alium locum distantem pergit, ubi in emendo eamdem mercem minùs expendit, vel in vendendo majus invenit pretium. Quæro, an Titius licitè possit in hoc casu excessum pretii justi intenti, vel sperati à Domino Cajo, sibimet retinere titulo industriæ?

℞. Affirmativè. Ratio est; quia nemo in hoc negotio tenetur nisi ordinariam, & moralem adhibere diligentiam, ut vidimus superiùs *num.* 40. Titius autem extraordinariam adhibuit; qui verò utitur industriis extraordinariis, non intendit Domino, sed sibi negotiari; ergo talis industria est sufficiens titulus lucrandi justè illum excessum. Tum quia: quamvis ex una parte res pro Domino suo vendatur, aut ematur, ac suo Domino valeat, & velut fructificet; attamen ex altera parte Dominus rem suam tibi tradens vendendam, censetur solùm à te velle pretium vulgare in hoc loco per ordinariam diligentiam conquisitum exigere; cætera verò tibi remittere, vel non curare; dummodò ipse suum habeat intentum circa lucrum ordinarium. Idem à simili, vel pari ratione dices de emptione. Ita Molina, Salas, Lugo, Tamburinus apud Sporerium; *loc. cit. tract.* 6. *cap.* 5. *nu.* 38.

Quæro XV. *Quid dicendum, quando Dominus rei vendendæ pretium tibi determinavit?*

℞. Si vis justè lucrari hac arte uti poteris. Si adhibita diligentia hìc, & nunc non invenisti, nisi pretium à Domino taxatum, vel determinatum, speres autem invenire majus imposterum, aut alibi; tunc eo pretio taxato statim rem pro te emere poteris vero, & sincero animo emendi pro te: & soluto tali pretio Domino rei, poteris deindè rem illam licitè vendere pluris vel hìc, vel alibi cum tua commoditate. 44

Verumtamen hac arte uti non poteris emendo aliquid alieno nomine, ob difficultatem specialem, quæ oriri potest, & solet prima emptione. V.G. Titius famulus jussus ab Hero, ut emat equum, aut aliam rem taxato pretio, puta *quadraginta aureis*, & non ultrà; fortuitò invenit equum, eumque sibi emit minori pretio, retinendo lucrum; & postea invenit, & emit equum similem valore, vel pretio taxato quadraginta aureorum, & Hero suo revendit hoc eodem pretio. Non potest hoc licitè operari. Ratio est, quia Titius erat obligatus illam primam emptionem pro Hero suo facere; hoc enim requirit ipsa diligentia moralis, ut non prætermittatur occasio emendi minori 45

pretio

pretio pro Domino, præsertim volenti ex industria lucrari pro se, ut casus noster supponit. Patet enim, quòd Titius hanc requisitam industriam extraordinariam non adhibuit.

Quæro XVI. *Alieno nomine gratuito, aut nullo assignato, vel promisso stipendio vendens, vel emens rem aliquam, poteritne licitè aliquid labori suo proportionatum retinere sibi de pretio?*

46 ℞. Multi DD. negant. Quia domino putante, te gratis suscepisse vendendi, vel emendi laborem, remanet ipsi erga te gratitudinis aliqua obligatio, quam ipse ad suum beneplacitum poterit alia via implere. Alii affirmant (apud Tamburinum, *in Decal. lib. 8. tract. 3. cap. 7. §. 9. num. 6.*) Quia nemo tenetur gratis servire: & omnis labor optat præmium. Obligatio autem illa gratitudinis est incerta, & sæpè fallax; ideoque non prohibet, quò minus serviens certum suum laborem compenset. Hæc opinio placet nostro P. Sporerio, *l. c. num. 42.* dummodò excipiens casum valdè communem: nimirùm si Dominus scivisset te non velle gratis servire in hoc negotio, elegisset famulum ordinarium, vel amicum, qui sine pretio talem suscepisset laborem.

Quæro XVII. *Proxenetæ, quibus committuntur passim res multæ vendendæ taxato pretio, & stipendio, possuntne licitè sibi aliquid supra justum pretium appropriare?*

47 ℞. Negativè. Ratio patet ex dictis; nam qui ex officio, & salario vendunt (tale est officium Proxenetarum) res alienas contenti debent esse statuto stipendio; ergo plus retinendo peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem. Et ut meliùs intelligas, pono Casum, quem reperi in Examine Ecclesiastico Homoboni de Bonis, *part. 2. tract. 9. quæst. 6.*

Casus.

Martha nobilis indigens nummis tradit Euphemiæ proxenetæ vestem sericam pretio decem aureorum vendendam; vendidit autem pro duodecim, & illud pretii incrementum sibi retinuit Euphemia. Item dum vendit, ut emptorem ad rigorosum pretium pertrahat, mendacio affirmat, rem tanti valere, vel tantum pretium ab aliis habere potuisse.

Quæritur, an peccaverit: & ad aliquam restitutionem dictæ Marthæ teneatur?

Resolutio.

Casus iste in Confessionibus frequenter accidit. Qua in re resolutivè mihi dicendum videtur, pretii determinationem regulariter fieri solere, ut proxenetæ minori pretio rem non vendant: & propterea totum pretium (ultra à domino taxatum) esse restituendum eidem domino. Quod procedit, etiamsi hæc mulier proxenetæ officio fungens sua industria vestem pluris vendiderit, rem ipsam laudando; nam ratione muneris tenetur rem vendendam commendare, modò non mentiatur, nec defectum aliquem tegat.

Excipitur I. Si ista mulier sua industria rem meliorem, & pretiosiorem expoliendo, purgando, vel alia quacumque ratione, reddidisset; hoc enim casu augmentum illud pro sui laboris extraordinarii mercede, sibi adscribere posset, &c. -- *Excipitur II.* Quando Matrona illa convenisset, ut gratis, & sine præmio illa mulier propola, seu proxeneta vendere teneretur; tacitè enim conventum videtur, ut augmentum illud sibi lucretur, &c. -- *Excipitur III.* Quando tacitè, vel expressè aliqua ratione actum est, ut si plurimi vendiderit, lucro suo cedat; tacita autem conventio facta intelligitur, si Domina pacta fuerit, ut ad ipsam, vel vestem, vel decem aureos referat; nam hoc casu rei periculum ad proxenetam spectat, cùm eidem æstimata sit res tradita. -- Potest tamen accidere, ut Domina rei vendendæ pretium justum nesciat; imò quòd callida illa revenditrix vestem parvipendat, & dolosè eam viliorem faciat, ut magis lucretur; & tunc excessum illum restituere in conscientia debet.

Ad secundum quæsitum dico, Euphemiam venditricem ut plurimùm venia-

liter mendacii culpa peccasse, nec per hoc ad restitutionem teneri; nam communiter homines sciunt, hoc esse solere vendentium commentum & vafram conditionem, quibus emptores fidem non præstant. -- Secùs autem dicendum foret, si mulier hæc mendaciis, & perjuriis emptores ad dandum aliquid ultra justum pretium allexisset; tunc enim lethalis culpæ, & etiam restitutionis rea fieret.

Hæc tamen mulier in rigore, & per se loquendo, à *Confessario* absolvi poterit, si ab hujusmodi mendaciis, ac perjuriis in futurum abstinendi propositum habeat; at differri poterit absolutio, si nulla de hoc vitio facta fuerit emendatio; & quoties Confessarius ipse saluti pœnitentis id expedire judicaverit. -- Hæc multis citatis DD. habet Homobonus; quibus confirmantur multa ex nostris asserta.

Quæro XVIII. *Quænam res vendi possunt?*

48 ℞. Vendi licitè, & justè possunt omnia nostra in re, in spe, in jure, & in credito: seu quæcumque sunt nostri Juris, & Commercii, quæ sunt pretio æstimabilia; quia eorum omnium homo est Dominus, & de iis pro libitu disponere potest. Omne autem quod vendi potest, emi etiam poterit. Vendi autem uon possunt, quæ nostri Juris non sunt. Ut sunt omnes res sacræ, ut sacræ; non tantùm Spirituales, sicuti Sacramenta, Sacrificia, Orationes: sed etiam corporales Deo solemniter consecratæ. Item vendi non possunt, quæ sunt Juris communis. Item quæ speciali Lege vendi prohibentur. Ut V. G. Jure Civili bona pupillorum &c. Jure Canonico Bona Ecclesiastica immobilia, vel mobilia, pretiosa permanentia, nisi ob justam causam necessitatis, vel utilitatis majoris; & adhibita debita solemnitate. Et tandem *vendi non possunt res alienæ, furtivæ; neque merces vitiatæ pro bonis.* De his solis in præsenti.

Quæro XIX. *Quid est Evictio, seu Obligatio de Evictione rei?*

49 Quoniam hìc agendum est de venditione, & emptione rei alienæ, ejusque Evictione, scire priùs oportet, quòd ex natura contractus venditionis, & alterius onerosi, venditor tenetur emptori de Evictione mercis, seu rei: & è contra Emptor tenetur venditori de evictione pretii: ut habetur *tot. tit. ff. & C. de Evict.* -- *Evictio* igitur cognoscenda est.

℞. *Evictio*, vel evincere est auferre rem emptam, vel alio contractu oneroso debitam, ab emptore, vel possessore per sententiam Judicis, ex eo, quòd alius probet, rem istam esse suam, vel ad se pertinere, & non fuisse venditoris, vel ejus, qui eam alienavit: adeòque teneri, vel obligari *de Evictione:* & venditorem teneri servare indemnem ipsum emptorem, ideoque restituere ei pretium, & omne damnum consequens, si ab eo res empta tamquam alterius in Judicio evincatur: (idemque est dicendum de pretio) dummodò is, lite sibi mota, quamprimùm venditori denuntiaverit, ut litem prosequatur, seque defendat; ut habetur *in ff. & C. cit.*

Quæro XX. *Venditio rei alienæ scienter facta, estne valida?*

℞. *I.* Quando solus venditor scivit, rem hanc esse alienam, vel furtivam, emptore ignaro, & bona fide emente, contractus validus est, non quidem simpliciter, (quia rei venditæ dominium non transfertur in emptorem, cùm de facto, ut aliena, existat sub dominium alterius) sed secundùm quid Juris, seu quoad aliquod Jus collatum emptori: quia scilicet venditor emptori de *Evictione* teneatur; omnis enim præbens alteri injustam causam damni, tenetur ei compensare omni Jure. 50

Quamvis autem in hoc casu rei alienæ venditæ dominium non transferatur in emptorem; ipse tamen venditor acquirit dominium pretii; nam Nummus, qui redactus est ex re aliena, vel furtiva, non est furtivus: ut constat, *ex L. si vas, 48. §. ult. ff. de furtis*. Adeòque si fur pecunia illa ex re furtiva vendita redacta emat V. G. panem; tam pistor acquirit dominium pretii, quàm fur dominium panis. Sicut etiam qui nummis alienis aliquid emit, vel mercatur, mercis dominium

acqui-

acquirit; ut habetur expresse, *L.* 1. *& penult. C. si quis alteri.* Nummi tamen traditi venditori non acquiruntur ipsi; sed emptor de eorum evictione tenebitur. Ratio horum est: quia alienæ mercis, vel pecuniæ, invito, vel ignaro Domino, dominium transferri non potest; potest tamen quis transferre dominium mercis, vel pecuniæ propriæ. In proposito autem, etsi merx sit aliena, pretium tamen est proprium emptoris: vel è contra, licèt pretium emptoris sit alienum, merx tamen est propria venditoris.

Ex hac fundata doctrina multi poterunt deduci, & resolvi casus. V. G.

51 Si fur alienis pecuniis negotietur, & lucretur, acquirit dominium totius lucri: quia sunt fructus industriæ suæ, &c. ipse tamen personaliter obligatur tam Domino pecuniæ de omni damno inde secuto, quàm negotiatoribus de evictione pecuniæ alienæ. -- Idem dices de fœnerariis, injustis possessoribus, Officialibus negotiantibus pecunia Dominorum suorum.

52 Titius bona fide emit equum furatum, quem postea intelligit esse Domini Caji. Cujus est ille equus? *Domini Caji;* nam res furtiva etiam vendita non transit sub dominium emptoris. Cujus autem est pretium, vel pecunia? *Juris*; nam venditor rei alienæ (emptore ignorante quòd sit aliena) acquirit dominium pretii, vel pecuniæ. Contractus iste est validus? *Secundùm quid, non autem simpliciter.* Potestne rescindi iste contractus? *Utique*; nam, ut vidimus *Tract.* 33. *n.* 14. quando adest dolus dans causam contractui, & provenit ex parte contrahentis, qui alium decipit; tunc talis contractus, licèt jure naturæ non sit omninò irritus; pro parte tamen decepta irritari, seu rescindi potest. Quomodo rescindendus? *Repetendo pretium, & reddendo equum*; sic enim res collocantur in eodem statu, in quo erant priùs ante contractum istum emptionis-venditionis.

Dices. Res furata reddi debet vero Domino. Sed fur non est verus Dominus illius equi; ergo non furi, sed Domino Cajo restituendus est equus.

℞. Hæc ratio se tenet potiùs ex parte furis, quàm ex parte Titii, qui bona fide emit equum, & fuit deceptus à fure. Tum quia in pari necessitate proprium damnum præferendum est alieno; quare igitur obligandus est Titius ad hoc perferendum damnum sine culpa sua? Si Titius restituit equum furi venditori, nullam facit injuriam Domino Cajo; quia ipse bona fide emit: &, cognita fraude, statim rem alienam dimittit, ac relinquit in pristino statu, in quo eam invenit, rescindendo contractum. Furi igitur incumbit onus restituendi rem vero Domino: quia ipse peccavit contra Justitiam.

Titius equum à fure emptum bona fine, vendidit Sempronio: nunc autem Cajus verus Dominus equi comparet, demonstrans, ac probans, se esse verum illius equi Dominum. Ad quid tenebitur Titius? 53

℞. Titius debet rescindere contractum initum cum Sempronio, postea instituere debet actionem contra furem *de evictione* pretii. Quòd si fur arripuerit fugam, suo infortunio, vel incuriæ adscribat casum, si Cajus ab eo equum evincat.

Quæro XXI. *Quando uterque contrahens (Venditor, & Emptor) scit, rem esse alienam, estne validus contractus?*

℞. Contractus simpliciter est invalidus, ac nullus: nullaque ad invicem oritur obligatio; sed uterque in solidum obligatur, rem, vel ejus valorem restituere vero Domino. Ratio clara est; quia venditor malæ fidei (qualis est, qui scienter vendit rem alienam) dat novam causam injustam damni vero Domino illius rei; ideòque tenetur restituere ratione injustæ damnificationis. -- Emptor autem scienter emens rem alienam est pariter possessor malæ fidei; ideòque tenetur restituere ratione injustæ acceptionis, seu detentionis. Quod etiam verum est, etiamsi eam rem multo pretio emisset: & etiam, si hoc pretium jam solutum numquam à venditore sit recuperaturus; Quia qui sic dolosè agit, dignus est, ut amittat & rem, & pretium. 54

55 *Hinc fit I.* Si talis venditor malæ fidei, facti pœnitens, velit rescindere contractum, non debet pretium restituere Emptori malæ fidei, sed Domino rei; quia culpa sua se subjecit periculo amittendi pretium, & rem.

II. Si Emptor ipse restituat rem Domino suo, aut quoquo modo Dominus recuperavit rem suam ab ipso emptore, Venditor ille tenebitur ei pretium reddere, & nullo modo sibi retinere poterit; quia æquitas non patitur, ut fur ditescat aliena pecunia ex re furtiva, vel mala fide habita.

III. Si Dominus jam recuperavit pretium rei suæ ab ipso fure, non erit justum, ut simul etiam rem suam recuperet ab emptore: & ita ex aliena malitia ditescat in duplo. Quare vel reddere debet pretium emptori, re sua recuperata; vel ei relinquere rem, si pretium retinere velit.

IV. Quando dixi, utrumque, nempè emptorem, & venditorem malæ fidei debere restituere *in solidum*; intelligitur unus in defectum alterius. Quisnam autem debeat esse primus: Dico. Si res empta adhuc existat apud emptorem; ipse emptor primo loco debet restituere; quia res, ubicumque sit, sui Domini est, & clamat ad Dominum suum. Si autem res jam absumpta sit, vel sine spe recuperandi alienata sit; gravis est dubitatio; cùm uterque obligetur personaliter, nec videatur major ratio de uno, quàm de alio; nihilominus dicendum erit cum Sporerio, & Tamburino, quòd adhuc emptor primo loco teneatur: quia qui rem destruit, vel absumit, omnium maximè nocet vero Domino.

Quæro XXII. *Emens scienter rem alienam quomodo potest excusari à restitutione?*

56 ℟. *I.* Quando talis Emptor certò præsumere possit, rem à Domino jam pro derelicta haberi; tunc poterit excusari à restitutione. Ratio est, quia si rem pro derelicta habitam casu inventam gratis occupare potes; quantò magis poteris titulo occupationis eamdem retinere, quam pretio emisti? Attamen Domino postea comparente ante tempus præscriptionis legitimæ, teneberis restituere, si adhuc res existat; nisi certò tibi constet, rem illam à Domino antea pro derelicta habitam fuisse, aut Juri suo cessisse, &c.

℟. *II.* Emens scienter rem alienam 57
incerti Domini à fure V. G. vel milite vili pretio, non animo sibi retinendi, sed, ut, detracto sibi modico illo pretio, rem ipsam aut Domino comparenti restituat, aut pro ejus salute ad pias causas applicet: sine dubio rectè, & piè facit. Quia utiliter agit negotium Domini illius.

℟. *III.* Licitum erit sic emere res 58
furtivas incerti Domini eo animo, ut si compareat Dominus, res ipsi tradatur, recuperato pretio illo modico; si verò non compareat, retineatur ab Emptore; dummodò iste adhibeat moralem diligentiam ad inveniendum verum Dominum. Quia in hoc casu nulla fit injuria Domino, imò ejus negotium utiliter geritur; & ideò censetur is consentire in tuam emptionem, & voluisse, ut res potiùs fieret tua, quàm furis. Verumtamen mihi videtur negotium hoc plenum esse periculis, ac difficile, ut fiat sine scandalo.

Quæro XXIII. *Quanto pretio potest quis emere rem alienam bono animo eam restituendi Domino, ad hoc, ut iste postea illi restituat pretium solutum?*

℟. Quando pretium est evidenter 59
modicum, omnes Doctor. concedunt, Dominum rei teneri ad tibi illud restituendum. Nec in hoc casu melior Regula statui potest, quàm hæc: Toties potest quis rem, sive certò, sive dubiè furtivam emere à fure, quocumque pretio, ut reddat eam Domino, & Dominus teneatur ad compensandum expensum: quoties sic emendo utiliter negotium Domini gerit judicio boni viri. Quia ex una parte omni Jure licet cuique benefacere proximo: & ex alia parte non est defraudandus suo interesse is, qui negotium alterius utiliter gessit.

At, quid si talis Dominus nolit tibi 60
compensare modicam expensam jam factam in ejus gratiam?

℟. Tu poteris rem illam tibi retinere, donec reddat tuum pretium. Quid, si jam eam rem tradidisti illi?

℟. Po-

℞. Poteris illum compellere in Foro externo ad illud pretium tibi reddendum. -- Quid, si hoc sine dispendio agere non possis? ℞. Licebit tibi justam, & occultam compensationem facere.

Quæro XXIV. *Venditor teneturne semper manifestare Emptori quodcumque vitium notabile, quantumvis latens, suæ mercis?*

61 ℞. *I.* Venditor interrogatus de mercis bonitate, vel vitio, in genere, vel in specie, aut in particulari, tenetur in conscientia semper manifestare Emptori vitium notabile, quantumvis latens. Ita omnes DD. Ratio manifesta est; quia si tunc interrogatus dissimulet, & (quod pejus est) mentiatur, committet dolum dantem causam contractui; & consequenter invalida erit venditio, & emptio: nam hoc ipso, quo Emptor interrogat, significat, se non velle emere, nisi mercem bonam, & nullo modo vitiatam: ergo sic vendens obligabitur ex dolo, & ex damno; ut ex se patet.

62 Dixi: *vitium notabile*: nam quando vitium mercis est parvi momenti, quo etiam cognito adhuc emptor eam rem empturus fuisset (quod ex circumstantiis judicari potest,) tunc non est dolus dans causam contractui, &c. Solùm tunc restituendus erit excessus pretii; si cariùs, quàm valeret, res vendita fuisset.

63 Dato autem casu, quòd vitium in se parvi sit momenti; si tamen ex circumstantiis cognoscatur, quòd eo cognito vitio, emptor certò empturus non fuisset eam rem sic vitiatam, adhuc invalida erit venditio: quia tunc æquivalet venditioni conditionatæ sic: *Nolo emere, si adsit hoc vitium quantumvis leve*; V. G. Si equus iste jam currum traxit, quo ego equitare volo. Cùm ergo adsit hoc vitium, deest conditio supposita, & sic deerit consensus requisitus ad valorem contractus; adeòque obligabitur venditor pretium totum reddere, & rem suam resumere, nisi aliter emptor voluerit.

64 ℞. *II.* Venditor etiam non interrogatus obligatur in conscientia, & in Foro etiam externo manifestare Emptori vitium occultum mercis, quando tale vitium reddit illam notabiliter damnosam, vel inutilem Emptori ad usum intentum, & explicatum; alioquin venditor tali vitiis conscius censebitur dolo egisse, ac in utroque Foro tenebitur ad compensationem omnis damni inde provenientis Emptori. Ita omnes cum, D. Thoma, 2. 2. *quæst.* 77. *art.* 3. ex D. Ambrosio, *lib.* 1. *de Officiis*: ubi inter alia dicit, *In contractibus vitia eorum, quæ veneunt, prodi jubentur; ac nisi intimaverit venditor, quamvis in jus emptoris transierint, doli actione vacuantur*. Ratio est: quia venditor in vendendo, sicut bonam monetam accipere debet, ita debet tradere bonam mercem, & utilem: alioquin rem vitiatam tradens, injustum damnum infert emptori.

Ex hac doctrina multi poterunt deduci, & resolvi Casus. V. G. Si Mercator vendat pannum adustum. Si quis vendat semina corrupta, vel vetera pro recentibus, & bonis. Si alius vendat herbas, & medicinas ineptas pro efficacibus. Si alter vendat litigiosam rem, aut periculo amissionis subjectam pro secura. Si equum umbrosum, vel ferocem pro mansueto, &c. & sic de innumeris similibus. Omnes isti peccant contra justitiam, & obligantur ad restitutionem tum excessus pretii, tum damni inde secuti. 65

℞. *III.* Non tamen tenetur venditor monere emptorem de vitio per se manifesto, & patenti suæ mercis publicè expositæ: dummodò res justo pretio vendatur; idque non tantùm in Foro externo, sed etiam in Foro interno locum habet. -- Quoad Forum externum habetur in *L. Ea quæ*, 43. *ff. de Contrah. Empt.* Quo verò ad Forum internum, omnes DD. communiter tenent cum *S.* Thoma, *loc. cit. art.* 3. Verbi gratia, si equus patenter sit cæcus, luscus, claudus, &c. domus sit ruinosa &c. pannum corrosum, &c. Ratio autem est: quia tunc sibi ipsi emptor imputare debet, si rem patenter vitiosam emerit; neque enim venditor tenetur facere partes Emptoris. 66

In Foro tamen conscientiæ, si venditor 67

ditor advertat invincibilem ementis ignorantiam, vel ſimplicitatem, vel inculpabilem inadvertentiam de tali manifeſto vitio rei: tunc obligabitur ei inſinuare talem defectum; quia tunc venditor non habet excuſationem coram Deo de errore illius emptoris; vel propter hujuſmodi vitium ſubtrahere quantum oportet de pretio. Tum quia in hoc eventu contractus cenſetur invalidus, tamquam ſi defectus ille notabilis eſſet occultus, vel ab ipſo venditore occultatus: ut docet Bonacina, *de Contr. diſp.3. q.2. punct.6. n.13.*

68 ℞. *IV.* Si merx non nimis vitioſa, vel defectuoſa, adhuc ſit apta ad uſum, cujus gratia emitur, nullumque aliud damnum emptori cauſet; tunc non eſt neceſſe, vitium ejus occultum, aut non obſervatum manifeſtare emptori. Communis eſt DD. cum D. Thoma cit. Ratio eſt, quia in hoc caſu Mercator offerendo, aut vendendo rem aliqualiter vitioſam non dat emptori occaſionem damni, vel periculi. *Non dat occaſionem damni;* quia ſupponitur, quòd minori pretio vendat talem mercem propter hujuſmodi vitium; prout debet. Res enim defectuoſa minoris valet, ut omnibus notum eſt. *Neque dat occaſionem periculi:* quia (ut ſupponitur) per hoc vitium uſus rei non impeditur. -- Tum quia, alioquin magnum fortunæ diſcrimen Mercatores ſubire deberent, ſi nonniſi meliores merces diſtrahere poſſent.

69 ℞. *V.* Mercator, ſicut & quilibet Venditor in foro conſcientiæ debet rem vitioſam minoris vendere ſecundùm proportionem vitii, vel defectus, propter quem minùs utilis evadit; alioquin injuſtitiam manifeſtam committit cum onere reſtitutionis ob inæqualitatem rei datæ, & acceptæ. Quòd ſi pretium illius rei non diminuerit; reſtituere debet exceſſum: & inſuper monendus eſt emptor, fortè iterùm rem venditurus, de eo vitio, ne cum eodem damno, & periculo rem vitiatam alteri emptori majori vendat pretio. Ut V. G. Si equus venditus ſit calcitroſus, &c. -- Et quis eſt, qui tales adhibeat cautelas Juſtitiæ lumine rationis de ſe notas?

Quæro XXV. *Emptor conſcius majoris perfectionis, & pretii mercis, poteſtne licitè minoris, ſeu minori pretio eam emere.*

℞. *I.* Venditori ſimplici, & ignaro 70
Emptor *omni Jure* obligatur manifeſtare ſingularem bonitatem, perfectionem, ac pretium mercis: ut V. G. Si Ruſticus tibi vendat gemmam pretioſam, putans eſſe falſam, aut vilem: aut vas argenteum, putans eſſe ſtaneum.

Item ſi tibi quis vendat rem intra, vel infra dimidium juſti pretii, V. G. homo ſimplex, vel ignarus vendat rem *pro decem aureis*, cùm tamen ſcias, pretium juſtum, vel commune eſſe *viginti, & ampliùs*. Alioquin contractus eſſet invalidus, & injuſtus. *Invalidus* ex errore venditoris. *Injuſtus* ex inæqualitate pretii. Neque juvare tibi poteſt ignorantia venditoris: quia etiamſi venditor actu ignoret perfectionem, & valorem rei, aut pretium juſtum illus rei, tamen, niſi aliter exprimat, ſemper cenſetur intendere, ac velle vendere rem ſecundùm ſuam perfectionem intrinſecam, & valorem juſtum communem; ergo injuſtitiam committis, ſi eam rem viliſſimo emas pretio.

Idque maximè verificatur, ſi vendi- 71
tor ipſe ignarus inquirat ab Emptore valorem rei; quo caſu graviſſimè ſolent peccare Aurifices interrogati de valore gemmarum, aliarumque rerum pretioſarum; & tamen vili, viliſſimo faciunt, aut æſtimant &c.

Sed numquid Emptor aſtutus tutus in 72
conſcientia erit, ſi ſciens juſtum rei valorem, venditori ignaro dicat, *volo rem iſtam tanti emere, V. G. pro viginti, ſi tu vis eam vendere, & inſuper condonare, ſi quid ampliùs valeat?* Affirmant Cajetanus in *Summa V. Emptio:* & pariter P. Bartholomæus Fumus in ſua Summa *Aurea Armilla* nuncupata, *V. Emptio, num. 6.* Ubi dicit: ſi emptor cognoſcit gemmam valentem decem aureos, & dicit venditori: *dabo tibi tantùm unum aureum, etiamſi valeret mille aureos*; non videtur injuſtè emere; quia dominus rei monitus cum ea proteſtatione emptoris, neglexit

xit quærere verum valorem rei: & emptor non tenetur explicare valorem illius rei, cùm poſſit venditor ab aliis inquirere.

Sed meritò cum aliis pluribus DD. negant Molina, Lugo, & alii apud, Sporerium noſtrum, *Tract. 6. in Decalogum, cap. 5. n. 69.* Ratio eſt; quia reverà tunc venditor non donat liberè, ſed ex pacto, & contractu oneroſo, dat. Tum quia tali modo poſſet excuſari omnis emptio infra juſtum pretium, interrogando venditorem: *an velit contentus eſſe tali pretio, condonando ſi quid amplius valeat*; ſicque palliari poſſent omnes fraudes in contractibus oneroſis. Tum quia ubi eſt notabilis inæqualitas pretii, & mercis præſumenda non eſt donatio.

73 Sed quid, ſi tam emptor, quàm venditor ignoraret juſtum rei pretium?

℞. Tunc ſi conveniunt communi conſenſu de certo aliquo pretio, expreſsè condonando ſibi invicem defectum, vel exceſſum; ſi res poſtea reverà pretioſior, aut vilior comperiatur, neuter tenebitur alteri aliquid reſtituere; quia tunc uterque fortunæ, & periculo æqualiter ſe voluntariè ſubjecit.

74 ℞. *II.* Si ſoli emptori cognita eſt illa bonitas, vel utilitas rei, quæ non ſolùm ignoratur à venditore, verùm etiam à communi hominum æſtimatione eſt aliena; tunc emptor non tenebitur venditor manifeſtare pretium; ſed juſtè emere eam poteſt pretio communi. Ratio eſt: quia res tanti valet, non quanti eſt in ſe, ſed quanti æſtimatur in communi æſtimatione hominum; ergo illa major bonitas, vel utilitas illius rei ſoli emptori cognita, non auget communem rei valorem.

75 ℞. *III.* Quando res communi æſtimatione vilis habita, poſt peractam venditionem, & emptionem cognoſcitur ut pretioſa ſive à primo immediato emptore, ſive ab alio mediato, is tutò rem poteſt retinere, neque de ejus pretioſitate venditorem admonere, aut aliquid reſtituere tenebitur. Ratio patet ex ſupradictis, *nu.* 74.

76 Idem dicendum quando res vendita, & empta continet in ſe aliquid pretioſum incognitum, & alienum à communi æſtimatione hominum. V. G. Si emiſti piſcem marinum vulgari pretio, & poſtea in ventre illius invenias lapidem pretioſum, iſta gemma tua eſt; nec teneris manifeſtare venditori.

Quæro XXVI. *Mercator, aut quilibet venditor poſitivè decipiens in merce emptores, ad quid tenetur?*

℞. Sine dubio ſic delinquens peccat 77
contra juſtitiam commutativam, & ex dolo malo tenetur pro ratione materiæ ad reſtitutionem totius damni uſque ad æqualitatem. Unde & in Foro externo tenetur *de dolo, & damno*. Ut conſtat ex dictis, *Tractat.* 33. *num.* 14. & 15. & fuſiùs patebit, *Tractat.* 35. *num.* . . . .

Si autem à me peteres, quot ſint mo- 78
di poſitivè decipiendi emptores in mercibus? Dicerem, eſſe innumeros, & & ſemper novos inveniri ab aſtutia, & fraude vendentium. V. G. *In verbis*, fingendo, ſimulando, mentiendo, pejerando, &c. *In rebus*, vitiando merces, adulterando, mutando, minuendo, miſcendo materiam, viliorem, malam, corruptam cum bonis. *In factis*, injuſtè contrahendo, decipiendo, colorando, occultando Uſuras, & alias fraudes, de nocte in tenebris vendendo, &c. *In menſuris, & ponderibus*, falſificando, minorando, detrahendo, &c.

Et cùm virtus Juſtitiæ debeat eſſe *Cardo*, quo totius ferè Mercaturæ negotium vertitur, & dirigitur, nulla virtus à quibuſdam magis vilipenditur, ut contemnitur, quàm Juſtitia, cujus violatorum vindex eſt DEUS; non enim impunitos eos relinquit, qui in negotio proximum ſuum circumveniunt, ac decipiunt, teſte Apoſtolo Paulo 1. *ad Theſſalonicenſes, cap.* 4.

Quæro XXVII. *Poſitivè decipiens, facti pœnitens, obligaturne etiam admonere emptorem de dolo, ut, iſte ſi velit, poſſit reſcindere contractum?*

℞. *I.* Quando res ampliùs non eſt 79
integra: ut ſi emptor mercem emptam jam abſumpſit: tunc non tenetur venditor monere; quia ſuperfluum eſſet, ut patet; ergo ſolùm tunc debet ſupplere pretii exceſſum, (ſi quis fuit) ipſi em-

si emptori restituendo. ℞. *II.* Si res adhuc sit integra, & existat apud emptorem, oportet considerare, an talis res dolosè vendita sit æquè emptori utilis, vel non æquè utilis. *Si est adhuc utilis*; non obligabitur venditor admonere emptorem; quia licèt iste involuntariè emerit propter dolum venditoris; nunc tamen habendo rem æquè utilem, præsumitur esse contentus, aut saltem non valdè invitus in retinendo eam, eaque utendo, cùm nullum inde patiatur notabile damnum; sed tantùm in pretio debet venditor semper facere æqualitatem, supplendo excessum pretii. -- *Si non est adhuc æquè utilis*, sed potiùs est vel inutilis, vel damnosa ipsi emptori; tunc aderit certè obligatio monendi ipsum, & rescindendi contractum; nam si est in re gravi, graviter etiam venditor continuat deceptionem in damnum emptoris: ergo remanet in malo statu.

Quæro XXVIII. *Estne licitum vendere quid pro quo?*

80 Pro intelligentia hujus Quæsiti, oportet scire praxim Pharmacopolarum. Quando isti non habent in promptu certas species simplices medicamentorum, herbarum, Syruporum, aquarum &c. quæ præscribuntur à Medicis, alia non absimilia medicinalia adhibent, vel tradunt emptoribus, ne illa præscripta deesse in suis officinis adventores agnoscant, ideoque minùs illas frequentent; igitur quoties isti Pharmacopolæ tradunt unum pro alio, dicuntur vendere. *Quid pro quo.*

℞. Certè constat, ex se injustum esse, vendere quid pro quo; nam tu decipis emptorem, dando aliam substantiam à præscripta, & petita; accipis certum pretium pro incerto, vel saltem minùs certo medicamento, non consulis saluti infirmi; & utinam sæpè non noceas.

Nihilominus, si certum, & evidens esset, illas suppositítias species iisdem pollere virtutibus, aut fore æquè utiles; excusaberis à peccato saltem gravi. Vel, si certò prævideas, damnum in pretio fore admodum leve: peccabis venialiter ratione parvitatis materiæ. Idem dicendum de similibus.

Quæro XXIX. *Estne licitum venditoribus miscere aquam cum vino?*

℞. Absolutè loquendo, non est licitum, nec justum: quia verè tu decipis emptores; omnes enim qui vinum petunt, Vinum purum, & naturale volunt emere, & bibere, non aquam, aut vinum lymphatum, dilutum, mixtum aqua; quòd si scirent, hoc esse tale, aut omninò non emerent, aut certò non tanti emerent, quanti venditur vinum purum, vel merum. Adde periculum damni inde sequentis: ut si vinum diu servandum sit, certè longè faciliùs acescet, aut corrumpetur; ergo tu eris causa talis damni: veram injuriam infers emptori, & obligaris ad restitutionem. 81

Dices. Meum vinum est generosum, & si misceo modicam aquam, ista convertitur in vinum, quod evadit moderatum, & úsuale.

℞. Si hoc facias quando mustum decoquitur in laco, (ut solent facere Bononienses) ubi paulatim aqua alteratur, & tamdem transit in vinum temperatum; tunc concedo. Si autem jam vino facto misceas aquam, hoc tibi non concedo; quia in tali casu facillimè aqua vinum corrumpit: & ipsa aqua tamquam vinum venditur, quod apparet injustum.

℞. *II.* Si vinum aqua mixtum non fiat deterius alio, quod passim venditur ab aliis, & statim, vel brevi tempore bibatur ab emptoribus: aliqui DD. concedunt, esse licitum; quia nullum detrimentum tunc infertur emptoribus, nec in re, nec in pretio. -- Vide Bonacinam, *de Contractibus, disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. *nu.* 17. Sporerium, *tract.* 6. *in Decal. cap.* 5. *num.* 80. & 81. -- Laymannum, *libr.* 3. *de Justitia, tract.* 4. *part.* 3. *cap.* 17. §. 2. *num.* 15. -- Lessium, *libro secundo, capite vigesimo primo, dubitatione undecima, num.* 83. ubi, dicit: Si tamen res ex illa admixtione non esset minùs bona, quàm ea, quæ ab aliis venditur; non esset condemnandus injustitiæ, qui eodem pretio venderet: quia illa fraude vendens nullum damnum infert emptori. Cur enim quis rem suam non possit ad eum statum 82

redu-

reducere, in quo sunt res aliorum, & tunc eam vendere eodem pretio, quo aliis? Fit hoc interdum in vino, tritico, & similibus speciebus; dum vino valdè præstanti miscetur aliud vinum tenue, vel aqua; aut tritico valdè puro miscetur secale &c. ea tamen moderatione, ut non sint deteriora, quàm quæ ab aliis passim venduntur. Docet hoc apertè Lopez, *part. 2. cap. 42.* etiam in eo casu, quo pretium à Republica est taxatum. Crediderim tamen, talem Venditorem posse puniri, tamquam specierum adulteratorem, & deceptorem emptorum; tales enim mixtiones sunt in Republica valdè odiosæ, & Auctores infames. Hæc Lessius.

83 Arcendi, & reprehendendi sunt venditores, qui hujusmodi mixtionibus, & fallaciis alterant species rerum, ad quas lucri cupiditas, & auri, ac argenti fames execranda inducit, & trahit: ut dicit Bonacina, *loc. cit.* Quapropter hanc insinuavi opinionem non ad praxim ratificandam, sed ad Confessarii directionem in actu Confessionis: ut sciat ferre sententiam de restitutione non imponenda his falsificatoribus, quando afferunt pro se rationes prædictas: quas tamen ego refellerem sic; videlicet:

Dicunt: Sic alii faciunt; ergo & mihi licitum erit. ℞. Sic faciunt homines fraudulenti: non autem sinceri.

Dicunt: Res notabiliter non vitiatur: modicissimum adest damnum. ℞. Plura pauca faciunt unum magnum, & notabile damnum Communitati, & Commercio.

Dicunt: Ego gravamine gabellarum pressus non possum aliter me defendere, & substentare, ℞. Si injustè gravaris, poteris compensationem tibi facere alio modo; non hoc cum gravamine innocentium, & pauperum adventorum.

Dicunt: Nolunt emere, nec bibere vinum purum, ac generosum. ℞. Insinua eis, ut aqua ipsimet temperent, sicut tu facis.

Dicunt: Mea merx, (triticum, & similia) superat in bonitate merces aliorum. ℞. Et tu vende majori pretio justo, annon tu vis esse nequam, quia res tua bona est? Ubi est Charitas? Ubi misericordia? Ubi fidelitas, ac sinceritas? Noli anxius esse in divitiis injustis; non enim proderunt tibi. Scio per scientiam, & experientiam, quòd venditores, & Mercatores justi, fideles veraces magis lucrantur propter has virtutes, quibus trahunt corda hominum ad officinas suas, quàm miseri dolosi, & fraudulenti negotiatores.

Quæro XXX. *An sit licitum diminuere, vel deteriorare mercem prætextu minoris pretii, quo venditur?*

Explico. Titius posset suam mercem vendere pretio summo, vel mediocri; verumtamen ut Emptores frequentiores alliciat, vendit infimo pretio cum hac fraude, quòd *vel* dimininuit pondus, aut mensuram, *vel* miscet materiam viliorem. *Quæro, an in rigore hoc sit licitum?*

℞. Nequaquam: sed potiùs hæc praxis est omninò injusta, & restitutioni obnoxia, seu subjecta: & quidem ex duplici capite; primò respectu ementium; secundò respectu aliorum Mercatorum. *Primum probatur*; quia sic agendo Mercator non stat contractui, & pacto inito cum emptore de vendendo illam integram mensuram, vel pondus integrum: V. G. ulnam panni, vel libram carnis, vel modium tritici, vel lagenam vini, & similia; nam venditor diminuit (ut casus supponit) pondus, vel mensuram; sicque Emptores decipit in substantia partiali illius mercis, nec totum dat, quod alter totum emit; ergo peccat contra Justitiam, & tenetur ad restitutionem ad æqualitatem, nec non ad alia damna, quæ ex tali diminutione sequi possunt emptori. -- Quod dixi de diminutione ponderis, vel mensuræ, dicendum est de deterioratione mercis, quando nempe emptor expressè petit mercem puram, & naturalem, & tu venditor promittis; postea verò misces vel aliam rem, vel deteriorem cum bona; decipis enim emptorem in substantia mercis: ut patet, &c. 84

Secundum probatur: quia quilibet

Merca-

Mercator habet Jus, ne vi, vel fraude à tuo lucro deturbetur; atqui in hoc casu per tuam fraudem abstrahis Emptores ab ipsorum Mercatorum officinis, & consequenter à lucro justè sperato, & parato; ergo peccas contra justitiam, & restitutioni astrictus manes, & ad resarciendum damnum, (quantum morali judicio nocuisti hoc tuo stratagemate ipsis Mercatoribus,) obligaris in conscientia; Tum quia lex, & dictamen rectum naturæ docet: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Vellesne tu ita decipi, & damnificari ab aliorum fraudibus? Nequaquam:

85 *Ex hac doctrina collige*, quantam rem alienam furantur uno tantùm anno quidam mercatores hujus furfuris? Hoc adverto hìc, quod nullibi legi, sed tantùm ex hac Resolutione deduxi. Peto à Mercatore, (qui vendit minutim ceram, aromata, piperum, cinamomum, Saccharum, crocum, & similia) vendisne eodem pondere, & pretio chartam emporeticam, vel papyrum? Ferè omnia prædicta, & similia involvuntur charta, & cum ea ponderantur, ac eodem pretio cum papyro venduntur; ergo in fine anni quot libras chartæ vendidisti pretio rigoroso aromatum? Ubi est justitia pretii, & mercis?

Dicent. Ego non teneor donare emptoribus tot rismas chartarum. *Concedo*. Ergo potes vendere hanc vilem materiam pretio mercium nobiliorum? *Nequaquam*. Et tamen ita vendis. Resolve casum, ut suprà.

Quæro XXXI. *Potestne quis aliquando justè cogi ad vendendam rem suam?*

86 ℞. Quòd sic: duobus specialiter casibus. I. Quando publica adest necessitas, vel inopia, V. G. frumenti, & aliorum victualium ad quotidianum usum necessariorum: tunc possunt cogi Cives ad vendendum justo pretio à Magistratu taxato, juxta communem sententiam, & praxim: & etiam simili ratione possunt cogi Divites à Principe, ut coemant necessaria ad communem inopiam evitandam. Hujusmodi justissimis Legibus in commodum Reipublicæ latis etiam Ecclesiastici se conformare debent, & ad id compelli possunt ab eorum Superioribus Ecclesiasticis; ut probat Laymann, *loc. cit. capit.* 17. §. 1. *numer.* 34. - Ratio est: quia tempore necessitatis communis omnia victualia debent esse communia, & venalia; aliàs contra Charitatem gravissimè peccarent Divites inhumani, juxta illud Apostoli Joannis in Epist. 1. c. 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo Charitas Dei manet in eo?* Quasi dicat: nullo modo manet in eo Charitas. Et Proverb. c. 11. *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.* Quinimò S. Ambrosius docet, illos peccare contra Justitiam legalem, dicens, *Non minoris est criminis habenti tollere, quàm, cùm possis, & habeas, indigenti denegare.*

Secundus casus est, ob publicum favorem, vel beneficium: V. G. si ædes, vel fundus privatæ personæ necessarius sit ad ampliandam Civitatem, viam publicam, fortalitium, Palatium Principis, Monasterium, Collegium, Hospitale illa privata persona cogi potest à Magistratu, ut vendat; nam bonum publicum prævalere debet privato, & *ex L. si locus*, §. *ult.*

Quæro XXXII. *Quando res venditur duobus Emptoribus, cujusnam priùs sit illa res?*

℞. *I.* Si res neutri adhuc tradita est, prior emptor præfertur posteriori; juxta Regulam 54. *Juris Can. in* 6. *Qui prior est tempore, potior est in Jure*, 87
Quòd si alteri per traditionem, pretiique solutionem dominium illius rei acquisitum fuit, præfertur alteri emptori, licèt tempore priori: *ex L. Quoties, de rei vindic.* Est ratio est: quia fortius est *Jus in re*, quàm *Jus ad rem*, sed qui jam dominium acquisivit, habet jus in re, alter verò solùm jus ad rem; ergo &c. In utroque autem casu Venditor tenetur alteri emptori frustrato *ad interesse*, seu ad omne damnum compensandum: & hic habet actionem personalem contra illum vendi-

venditorem: ut habetur *ex L. si ancillam, 11. C. de action. empt.* — Habet hæc Regula locum etiam in aliis contractibus de Donatione, Locatione, &c. Si eadem res pluribus personis sit donata, vel locata.

℞. *II.* Quando unus Emptor jam solvit pretium, pro tali rei nondum sibi tradita: alter verò rem habens non solvit pretium: tunc res fit istius; quia, ut dicit Glossa, *in Instit. de rerum divis. §. venditæ:* in dubio censetur Venditor, tradendo rem venditam isti, fidem habere de pretii solutione, adeòque in istum dominium transferre; ergo &c. Si autem cum primo Emptore initum, vel adjunctum fuisset pactum non vendendi rem istam alteri; tunc esset illius; ut patet; quia venditor assecurasset emptorem, & rem.

℞. *III.* Quando res primò vendita, sed nondum tradita est Ecclesiæ, vel Civitati: præferenda est Ecclesia, vel Civitas; quia Privilegium habent, ut eis per Venditionem, Donationem, Legatum, absque rei traditione, sed tantùm mutuo consensu, dominium acquiratur: ut habetur *L. ult. C. SS. de Ecclesiis.*

Quæro XXXIII. *Damnum, vel periculum rei venditæ, & nondum traditæ cujusnam est; Emptoris, an Venditoris?*

88 ℞. *I.* Si res empta est determinata in specie, & in individuo, aut ad corpus: V. G. *hæc vestis, hic integer grex caprarum, hoc vini dolium, lignorum massa, vel plaustrum,* absque ordine ad pondus, mensuram, numerum; tunc talis rei emptæ periculum, & damnum statim ad Emptorem pertinet; adeòut, si ante traditionem, & sine culpa, vel culpabili mora venditoris, pereat, pereat utique Emptori; idque ex variis Juris dispositionibus, præsertim *Institut. de Empt. & Vendit.* Ratio autem est: quia contractus Venditionis rei determinatæ, absolutè celebratus, sufficiens est Jure Gentium ad transferendum dominium: quòd autem reipsa dominium non transferatur ante traditionem, est ex dispositione Juris Civilis; noluit tamen hoc Jus Civile impedire, quin ante traditionem omnia rei commoda, & incommoda ad Emptorem pertinerent, perinde ac si dominium translatum esset; itaque etsi impediat dominium, non tamen impedit effectum, qui ex dominio sequi solet. Idque meritò, quia mens contrahentium est, ut statim res cum sequentibus ejus eventis ad Emptorem pertineat; nisi aliter expressè sit conventum.

Dixi: sine culpa, vel culpabili mora 89
venditoris; quia si culpa venditoris (qui ex officio tenetur rem custodire, donec eam tradat emptori) deterior fiat, vel pereat res, ipsemet tenebitur suscipere damnum. Similiter si sit in mora tradendi, & interim pereat, vel deterior fiat; nisi tamen similiter deterior futura fuisset apud emptorem; ut cum aliis docet Lessius, *lib. 2. cap. 21. dub. 12.*

℞. *II.* Si res empta indeterminata 90
sit: (V. G. *si emisti decem modios tritici ex messe, vel granario Venditoris, aut decem oves eligendas ex grege*) vel si res empta sit quidem determinata, sed ad mensuram: (V. G. *si emisti totum acervum tritici in messe, vel massa uno aureo in singulas mensuras faciendas*) tunc, ante rei traditionem, vel mensurationem, periculum, vel damnum, interitus rei pertinet ad Venditorem; ut habetur expressè, *in L. Quòd sæpè, §. in his, ff. de contrahen. empt.* Ratio autem est: quia, quando fit emptio rei indeterminatæ, vel mensurandæ, intelligitur tacita conditio, *si res tradatur;* unde nisi sequatur traditio, vel mensuratio, in qua mensuratione continetur etiam quædam traditio, emptor non tenetur; quia non censetur perfecta venditio, cùm conditio, nondum sit impleta. Quòd autem talis conditio semper tacitè intelligatur, habetur expressè *in d. L. Quòd sæpè.*

Si autem interim res fiat melior, 91
vel deterior, commodum, vel incommodum pertinebit ad Emptorem. Ratio est, quia ipse emit rem prout erit tempore traditionis, exponens se fortuitis eventibus. Ita Silvester, Covarruvias, & alii apud Lessium cit. Quod à fortiori verum est, si certus termi-

terminus mensurationi, vel traditioni præfixus fuerit: aut Venditor coram Testibus Emptorem monuerit, ut intra certum temporis spatium veniat ad mensurandum, eligendum, &c. ut habetur *ex L. cit. & L.* 1. *in princ. Et si quis viva* . 4. §. 1. *ff. de peric. & commod. rei vend.*

Quæro XXXIV. *Fructus rei venditæ, & nondum traditæ ad quemnam pertinent ad Emptorem, an ad Venditorem?*

92 ℞. Peracto contractu venditionis & emptionis consensu mutuo partium, si nil aliud conventum fuerit, omnes fructus rei pendentes, tam maturi, quàm immaturi ad Emptorem spectant: prout decernitur variis *L. L. ff. & C. C. de action. emption.* Et etiam in Foro conscientiæ docet comm. DD. Molina, Lugo, Laymann apud Sporer. *tract.* 6. *in Decal. cap.* 5. *num.* 93.

Quod etiam verum est in casu, quo pretium nondum solutum fuerit, ut ibi probat Sporer cum multis, *num.* 94. dummodò pro soluto habitum sit per assecurationem, vel fidehabitionem.

Additiones.

Postquam servato ordine egimus de emptione-venditione, nonnullos invenimus casus miscellaneos ad hunc Tractatum pertinentes, quos addidimus in gratiam Confessarii novelli pro praxi quotidiana.

Quæro XXXV. *Si triticum vendendum in loco humido apponas, ut ex minori quantitate mensuram compleas, peccasne mortaliter cum obligatione restituendi?*

93 ℞. Affirmativè; quia minorem quantitatem dolosè Emptoribus præstas ea, quam præstare justè tenebaris; quinimò, etiamsi id non fecisti ex industria: & tunc detrahere debes de pretio, quod determinatum est, ac monere debebis Emptorem, ne servare volenti corrumpatur. Ita cum aliis DD. Castropalao, *tract.* 33. *disput.* 5. *punct.* 6. *num.* 7. -- Idem dicendum de aliis mercibus.

Quæro XXXVI. *Qui separant fructus meliores à deterioribus, & postea vendunt deteriores pretio taxato, meliores verò pretio majori, peccantne?*

℞. Affirmativè. Quia taxatum pretium respicit fructus tam meliores, 94
quàm deteriores permixtim: hoc enim ipso, quòd est taxatum pretium rebus unius speciei, intelligitur communiter comprehendere omnes res ejusdem speciei, etiamsi (ut solet) sit modicus excessus in bonitate; ergo separando meliores, non acquiris novum Jus vendendi eos fructus ultra taxam; sicque majori pretio vendendo, peccas contra Justitiam, & obligaris ad restitutionem. Ita Filliucius *Tractat.* 35. *n.* 88. Idem dicendum erit de carnibus, piscibus, & aliis hujusmodi rebus, quæ habent pretium Legale.

Quæro XXXVII. *Qui vendit res indifferentes, sciens tamen emptorem abusurum eis in damnum alicujus tertii innocentis, peccatne?*

℞. Peccat contra Charitatem. V. G. 95
Vendis ornamentum, fucos, monilia, &c. meretrici, sciens, vel probabiliter credens talem fœminam abusuram esse tali re ad scandalizandum aliquem innocentem, ac simplicem juvenem: peccas, non quasi cooperans peccato meretricis, quæ sua tantùm malitia peccat, sed tamquam cooperans ad proximi ruinam, quam facilè poteras impedire; quod est peccatum contra Charitatem. Ita Reginaldus, *tom.* 2. *lib.* 25. *cap.* 15. *num.* 265. Idem dicendum erit de eo, qui vendit taxillos, vel aleas Titio, quem scit velle decipere collusores? vel de eo, qui vendit gladium, aut scloppum alteri, quem scit velle occidere inimicum; & sic de similibus; quia est cooperatio proxima ad malum, vel ad damnum Tertii. Vide quæ diximus *Tract.* 21. *n.* 23. *de Scandalo.*

Ex hac occasione petes, An sit licitum locare domum meretrici?

℞. Doctor Navarrus *in Manuale,* 96
cap. 17. *num.* 195. Dicit, Peccat, qui suam domum, aut aliam rem locat ei, quem putat ea ad peccatum mortale abusurum: quia auxilium ad peccandum præbet: *Arg. cap. fin. de injur. Et cap.* 1.

Et cap. 1. *de offic. deleg.* -- Et quamvis liceat potestati publicæ permittere, ut in aliqua Civitatis parte sint meretrices, ut majora mala vitentur; non licet tamen permittere lupanaria eo modo, quo alicubi permittuntur, videlicet, constituendo eis patronos, & locando domos cariùs, quàm locarentur honestis mulieribus, eò quòd magis lucrantur, quàm alii locatores; recipiendo nempè aliquam turpis lucri partem; quia iste modus continet participationem lucri obvenientis ex peccato; nulla autem permissio peccati est licita cum participatione lucri præcedentis.

Neque licet locare meretricibus domum in ea parte Civitatis, in qua non permittitur habitatio; quia tunc legem, & consuetudinem justam locans transgreditur: contra, *cap. Quæ contra mores*, 18. *dist.*

Unde difficilè defendi potest, quòd non peccet mortaliter, qui facit, vel locat domum meretrici ad meretricandum, etiam in ea parte Civitatis, in qua permittitur habitare; quia non licet locare domum Usurario, ad exercendum fœnus, *ex capit.* 1. *de Usur. lib.* 6. Tum quia nullatenus licet dare occasionem peccandi. Tum quia, quamvis Potestas publica possit permittere meretrices; non tamen potest efficere, quòd ille, & iste non peccent adjuvando; negari enim non potest, eum, qui facit, vel locat domum meretrici ad meretricandum, juvare ipsam meretricem ad peccandum. Hæc alia Navarrus. Vide etiam Lessium, *libr.* 2. *cap.* 24. *dub.* 7. *nu.* 39. -- Sanchez *in Decal. libr.* 1. *cap.* 7. *num.* 20.

Dices. Ubi ergo debent istæ infelices mulieres habitare?

℞. Lege citatos DD. Ego enim dicerem, ad Potestatem publicam, cui licet tantùm permittere lupanaria, pertinere etiam locationem domorum infamium.

Quæro XXXVIII. *Vendens res indifferentes, & dubitans de malo usu ementis, poteritne licitè vendere?*

97 ℞. Si dubium sit merè negativum: quia scilicet non potest quis prudenter, ac probabiliter suspicari, an emptor malè, vel benè prædictis rebus indifferentibus sit usurus: tunc certum est, ei licere istas res vendere, vel ministrare absque alia causa concurrente; quia in hoc dubio nemo præsumitur, vel præsumi debet se abusurum, aut delictum commissurum. Si autem dubium sit positivum; quia nimirum meritò, & prudenter dubitari potest de abusu; tunc ad hoc, ut sit licitum vendere, requiritur aliqua causa justa, & rationabilis, licèt minor causa sufficiat, ubi est minor ratio dubitandi. Ratio est, quia non teneris peccatum alterius impedire, ubi commodè non potes, at in casu isto tu vel ex necessitate, vel utilitate artis tuæ cogeris res indifferentes vendere, sine animo cooperandi pravæ intentioni alterius, de qua dubitas; nec teneris peccata alterius impedire cum tali tuo incommodo. Unde excusantur à peccato Venditores alearum, armorum, &c. quia istæ sunt res indifferentes; licèt iis multi abutantur. Ita ex Sanchez, *in Summa*, *tom.* 1 *libr.* 1. *cap.* 7. *num.* 17. cum alii DD. resolvo.

Quæro XL. *An quis licitè possit emere à Sartoribus fragmenta, quæ supersunt ex vestibus adventorum?*

℞. Thomas Sanchez *in Opusc. tom.* 98
1. *lib.* 1. *cap.* 7. *dub.* 3. *num.* 4. apud Dianam Coordinatum, *tom.* 6. *tract.* 3. *Resol.* 177. dicit: Si fragmenta, quæ supersunt, essent etiam magna, licitum est ea emere à Sartoribus Magistris, non verò ab officialibus, aut famulis ipsorum. Quia illis communiter minus solvitur pro mercede, quàm merentur facturæ: atque ita mihi dixerunt multi ex timoratis, & rectæ conscientiæ, cum quibus hoc dubium contuli: & sic sibi compensant, & satisfaciunt. Quæ ratio non procedit cum famulis; hi enim pactum injerunt cum Magistro laborandi sub certa quantitate stipendii: & sive Magistro solvatur in integrum pretium operis, sive non, ipsi integram recipiunt mercedem suam. -- Nihilominus Dianæ magis placet opinio *Villalobos*; quoniam verò ibi ponit verba idiomate Hispano hujus *Villalobos*, qui cum So-

to, Navarro, & Rebellio oppositum sentit, ego non possum intelligere mentem illius. Dico tamen facilè respponderi posse sic: Si Sartores sint timoratæ conscientiæ, poteris ab eis emere illa fragmenta; quia tunc prudenter judicare poteris vel esse partem sui laboris, vel donum gratuitum sibi factum ad Adventoribus, vel aliquo justo titulo hujusmodi res esse ipsorum Sartorum. Si autem tibi non constiterit, esse tales vel si prudenter poteris dubitare, res esse furatas; tibi non licebit eas emere; ratio est, quia quando quis prudenter dubitat, an res sit aliena, non potest licitè eam emere; quia mala fide emeret, & teneretur eam Domino restituere; ex Lessio cum aliis, *lib. 2. cap. 14. dub. 3. nu. 19.*

Quæro XL. *Quot modis venditio redditur illicita fallaciis, & mendaciis?*

99 ℞. *I.* Certum est, illicitam reddi venditionem cum obligatione restituendi excessum, si fraude, & dolo inducas emptorem, ut mercem ultra pretium justum emat. Ita ex omnium DD. sententia testatur Castropalaus, *Tract. 33. disp. 5. punct. 35.* cum Molina, *disp. 346.*

℞. *II.* Si sparso falso rumore, aut litteris falso confictis de navium naufragio, vel de obsidione superventura, aliisque similibus fictionibus, quibus occasio es augendi pretium rerum ultra id, quo communiter venderentur, te obligatum esse restituere omne illud augmentum Emptoribus, utpotè fallaciis tuis injustè inductum. Ita Rebellus, *lib. 9. quæst. 7. num. 4.* apud Castropalaum, *cit.*

℞. *III.* Si fictum emptorem inducas, qui pretium magnum mercibus tuis offerat, ut tali simulata oblatione veri emptores ad augendum pretium inducantur: injustus es, & ad restitutionem teneris emptoribus quantò minùs, seclusa illa fraude, res emerentur. Ita Rebell. *cit. nu. 4. & 8.*

℞. *IV.* Si litteras ab amico missas finxisti, quibus monebaris, merces cariùs esse in proximo vendendas; si vi istius fraudis cariùs vendas, quàm aliàs esses venditurus, vel alii cariùs emerent aliàs non empturi: teneris omne illud interesse resarcire. Ita ex Rebell. *cit. nu. 8.*

Sunt & alii modi à malitia inventi, quos etsi Doctores ignorent, fraudulenti tamen Venditores optimè noscunt, & usurpant. Usus autem, & praxis te plura docebunt.

De Monopoliis.

Quæro XLI. *Quid est Monopolium?*

℞. Est vox Græca, quæ latinè sonat *Venditio unius*. Sic autem definitur propriè: Est machinatio, & industria Mercatorum, qua efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant, vel certo pretio vendant. Vel Monopolium dicitur, quando unus, vel pauci efficiunt, ut ipsi soli aliquod mercium genus vendant eo pretio, quo ipsis libuerit. 100

Hoc autem fieri potest variis modis. I. Quando Mercatores conspirant inter se de pretio, ut nemo vendat minoris. II. Quando agunt, ut ipsi soli certas quasdam merces vendant: Et hoc, vel privilegio Principis; vel industria, coemendo nempè omnes illas merces, easque supprimendo, donec creverit pretium, vel impediendo, ne aliunde importentur ab aliis. *Explico.*

Quando Venditores conspirant in pretium, modò id non sit supra, vel ultra legitimum, vel vulgare summum, non peccant contra Justitiam; peccant tamen contra Charitatem.

Si autem Mercatores fraude, vel minis impedirent alios, ne minoris venderent, peccarent utique etiam contra Justitiam, & tenerentur ad restitutionem, & ad damnum resarciendum tam emptoribus, quàm Venditoribus.

Quando pretium, in quod Venditores conspirant, est supra legitimum, vel supra summum vulgare, peccant contra justitiam, & tenetur ad restitutionem illius auctarii, vel excessus in pretio, quod emptores solvere coacti sunt; atque adeò totius damni inde secuti.

Si privilegio Principis fiat Monopolium. 101

lium; tunc distinguendum est. *Vel* enim illud Privilegium justa aliqua ratione concessum est; V. G. quia nemo Mercatorum vult tales merces invehere sufficienti copia: vel quia Princeps eget pecunia pro bono publico: vel quia talis Mercator propriis sumptibus, & industriis talem mercem invexit, vel fabricavit, puta libros novos imprimendo &c. & tunc tale Monopolium est licitum; &c. dummodò justum pretium à Principe, aut prudentum judicio taxatum, vel taxandum, non excedat; aliàs daretur occasio vendendi iniquo pretio cum notabili damno Reipublicæ: -- *Vel* illud Privilegium sine justa ratione concessum est: & tunc est iniquum; fitque injuria & subditis Mercatoribus talem mercem vendere volentibus, qui injustè impediuntur; & Emptoribus, qui eam mercem minori pretio emerent; unde utrisque, nempe tam venditoribus, quàm Emptoribus debetur restitutio facienda à *Monopola*, idest ab eo, qui fecit hoc Monopolium, & impetravit Privilegium injustum, & à Principe, qui hoc concessit. -- Hoc tamen intellige, quando iniquitas Privilegii est manifesta, vel certa; alioquin in dubio præsumendum est de justitia in favorem Principis, & Privilegiati.

102 Quando unus, vel pauci coemunt omnes merces certi generis, (V. G. frumentum tempore messis, vel abundantiæ) ut ipsi soli postea pro suo arbitrio vendant: Doctores passim tenent, hos peccare contra justitiam, & obligari ad restitutionem, & ad damna. Ita cum aliis DD. docet, & probat Lessius, *libr.* 2. *cap.* 21. *dub.* 21. *nu.* 150. -- Alii tamen DD. (quorum opinio non improbabilis videtur ipsemet Lessio) tenent, eos peccare tantùm contra Charitatem; quòd si contra Justitiam; non tamen contra Justitiam particularem, sed tantùm Legalem, quæ respicit publicam utilitatem; sicque non ex rigore Justitiæ teneri ad restitutionem; dummodò vendant postea justo pretio. -- Possunt tamen cogi à Magistratu, aut Principe, ut tales proferant merces, ac opportune vendant; quinimò possunt graviter puniri ob talem compressionem.

Et tamdem, si quis vi, vel fraude 103
impediat, ne major copia mercium aliunde importetur, aut introducatur, ut maneat caritas (idest caristia) in Republica; peccat certò contra Justitiam, tenetur ad restitutionem, tum Reipublicæ, quatenus injustè ei causa fuit, emendi majoris pretii, vel damni, privationis, &c. tum Mercatoribus aliis, quos impedivit; quatenus eos injusto modo privavit probabili lucro. Ita Lessius, *loc. cit. num.* 153.

Monopolia Jure Gentium illicita 104
sunt, tamquam quid adversum Juri naturali, quo omnia in principio Mundi communiter hominibus à Deo creata, & donata sunt: & severissimè prohibentur Jure Cæsareo. *De Monopoliis.*

Quæro XLII. *Quid est negotiatio?*

℟. Est emptio, vel coemptio mer- 105
cium eo animo facta, ut postea cariùs distrahantur: ut solent Mercatores passim facere. Negotiatio, seu Mercatura per se loquendo, servata latitudine justi pretii, omni Jure licita est, imò necessaria Reipublicæ, ut nimirum habeantur in promptu omnes merces apud Mercatores, quas singuli Cives sibi comparare possint sine incommodo itineris, ac laboris in perquirendo extra Civitatē.

Qui autem huic negotio ad bonum commune tendenti, neglectis aliis modis, ac mediis lucrandi, se destinarunt, jure optimo ex hoc negotio ad sui, suorumque sustentationem aliquid lucrari debent intra Justitiæ limites, minoris emendo, & pluris vendendo.

Attamen Clericis gravissimè interdi- 106
cta est negotiatio, ut habetur, *dist.* 88. *cap. ult. de vita, & honest. Cler.* Et *Clementin.* 1. *eodem Tit.* Ratio etiam est; quia licèt negotiatio per se non sit opus illicitum; per accidens tamen sæpè Salutis periculum affert ob cupiditatem, & malitiam humanam: nam, ut patet ex dictis hoc negotium sæculare mendaciis, fraudibus, aliisque injustitiis occasionem præbet: & animum temporalibus curis implicatum à rebus Cœlestibus, & Æternis avocat, & alienat. Unde Apostolus epist. 2. ad Timotheum cap. 2. dicit: *Nemo militans Deo implicat* se

se negotiis sæcularibus : ut ei placeat, cui se probavit.

107 Peccant ergo graviter Clerici, & Religiosi, si exerceant negotiationem propriè dictam, & ut suprà definitam; nisi eos excuset gravis necessitas, quando nempe vitam commodè aliter sustentare non possent; ut notat Glossa, *in cap. negotiatio, dist.* 88. Et Navarrus, *lib.* 3. *Cons.* 3. *num.* 3. *de vita, & honestate Cler.* Sed hæc necessitas rarò evenire potest, ut patet consideranti.

108 Sed quid, si per alios tantùm negotientur, & non per se immediatè; Non peccare mortaliter, docent Medina, Molina, Lugo, Laymann apud Sporer, *Tract.* 6. *in Decal. cap.* 6. *nu.* 102. Sed me terret Canon, *cap. Secundum* --- 6. *Ne Clerici, vel Monachi* : ubi Pontifex ait : *Sub intermi natione anathematis prohibemus, ne Clerici, vel Monachi causa lucri negotientur*. Quod intellige de Clericis Sacris initiatis; De Monachis autem generatim, ut notat Medina, *C. de Restit. quæst.* 30. Item, si multùm negotiationi dent operam : ut explicat Lessius, *libr.* 2. *cap.* 21. *dub.* 1. *num.* 4. Tum quia, Regula 72. Juris Canonici in Sexto Decretalium dicit : *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum*. Tum quia mens Papæ Gelasii, *cap. Consequens dist.* 88. est ista : *Clericis ab indignis quæstibus abstinendum : & ab omni cujuslibet negotiationis ingenio cessandum*. Considera textum, & resolve.

TRACTATUS XXXV.
DE RESTITUTIONE.

QUæro Primò. *Quid est Restitutio?*

1 *Respondeo*. Est redditio rei acceptæ : vel damni illati compensatio. *Vel* est actus justitiæ, quo fit rei alienæ redditio, aut damni injustè illati restauratio; *Restitutio* enim sic dicitur, quasi sit *rei in statum pristinum Statutio* : -- Loquimur autem hìc de Restitutione circa bona Fortunæ; nam de aliis jam egimus suis in locis propriis; de Restitutione autem Famæ videbimus in Octavo Præcepto Decalogi.

2 *Restitutio* superiùs descripta oritur ex triplici radice, vel causa I. *Ex contractu*, quo quis sponte se obligavit ad aliquid dandum, vel reddendum alteri. II. *Ex delicto materiali* : seu ex re aliena accepta tantùm. III. *Ex delicto formali* : seu ex injusta acceptione rei alienæ, vel ex damnificatione injusta rei alienæ.

3 *Delictum materiale tantùm* est, cùm quis rem alienam accipit, detinet, vel etiam destruit inculpabiliter : ignorans nempe esse alienam, vel rationabiliter credens esse suam, vel putat se jus habere in illam; adeòque *bona fide* agit. -- *Delictum vero formale* formalis injuria dicitur, & est, cùm quis rem alienam accipit, detinet, destruit probè sciens, vel scire potens, vel dubitans esse alienam; adeòque *mala fide* agit.

Damnificatio pariter potest esse vel materialis, vel formalis. Et utraque potest esse vel lucrosa, vel non lucrosa. *Damnificatio lucrosa* est, qua quis aliquid sibi acquirit cum damno alterius. *Damnificatio non lucrosa* est pura damnificatio, qua quis sibi nihil acquirit, sed solùm aliquid alterius destruit, vel deteriorat cum damno illius. 4

Ad majorem notitiam originis Restitutionis, dico, quòd quatuor sunt radices immediatæ, ex quibus oritur Restitutionis obligatio. I. Ex delicto formali, ratione injustæ acceptionis, & à possessore malæ fidei. II. Ex delicto pariter formali, ratione solius damnificationis formalis non lucrativæ. III. Ex delicto materiali, ratione rei acce- 5

ptæ,

ptæ, & à possessore bonæ fidei. IV. Ex Contractu.

6 Pono hìc duas regulas generales semper præ oculis habendas in hac materia. I. Mensura Restitutionis ex delicto materiali ratione rei acceptæ à possessore bonæ fidei, est quantitas possessionis: idest, tantum restituendum est, quantum de re aliena adhuc possides: vel quantum inde ditior factus es. II. Mensura Restitutionis ex delicto formali quocumque, nempe tam ratione injustæ acceptionis à possessore malæ fidei, quàm ratione injustæ damnificationis formalis non lucrosæ, est quantitas damni illati, idest, tantum restituendum est, quantum damnum intulisti; sive inde aliquid habeas de re aliena, sive nihil.

7 Pro restitutione autem proveniente ex Contractu, observanda sunt duo Axiomata. I. Omnis res, quæ casu perit, suo Domino perit. II. Omnis res, quæ culpa perit, culpabili perit: idest, perit illi, qui culpam commisit, juxta tamen rationem culpæ, & pacti initi in tali Contractu. Ita P. Sporer noster *Tom.2. Tract.4. Prælim. cap.2. sect.1. ex communi.*

Quæro II. *Quænam est differentia inter Restitutionem, & Satisfactionem?*

8 ℞. *Restitutio* propriè est redditio debiti: vel compensatio damni illati proximo in bonis suis, facta per aliquid necessariò ipsimet damnificato conferendum; cujus proinde *objectum* est damnum alteri compensandum; *finis* verò est æqualitas rei restituendæ ad rem ablatam, vel ipsum damnum datum; ideòque est actus Justitiæ Commutativæ: & in conscientia semper debetur ante omnem litem, vel sententiam Judicis. — *Satisfactio* autem est compensatio injuriæ tantùm, vel offensæ alterius, vel alteri factæ: in hoc consistens, quòd sicut alterum offendisti, vel injuriasti contra ejus voluntatem, & Jus suum, molestando ipsum; ita tu vicissim in gratiam ipsius aliquid molestum contra tuam propriam voluntatem agendo vel patiendo, eum tibi reconcilies. Cujus proinde *objectum* est injuria, vel offensa compensanda: *finis* verò est reconciliatio. — *Brevius dicam:* Restitutio differt à Satisfactione per hoc, quòd *Restitutio* est actus Justitiæ commutativæ; *Satisfactio* verò est actus Justitiæ vendicativæ, cujus exercitium ad publicam tantùm potestatem pertinet: & proinde ante Judicis sententiam nulla per se est obligatio satisfaciendi pro injuria præcisa à damno.

Quæro III. *Restitutio oriturne ex alia virtute?*

℞. Restitutio propriè oritur ex violatione solius Justitiæ commutativæ, 9
non autem ex violatione aliarum virtutum: neque Justitiæ legalis, neque Justitiæ vendicativæ, neque Justitiæ distributivæ, *nisi per accidens*, quatenùs simul violaretur ipsa commutativa Justitia. Ratio est, quia *Restitutio propriè est damni dati restauratio*, qua scilicet redditur alteri, quod suum est: seu redditur id, ad quod alter Jus habet in re, vel ad rem: & quidem ad æqualitatem arithmeticam. Atqui hoc est proprium solius Justitiæ commutativæ; ergo &c. *Unde deduces à fortiori*, non oriri obligationem Restitutionis ex violatione aliarum virtutum, quæ non respiciunt Justitiam: V. G. Charitatis, Pietatis, Misericordiæ &c.

Quæro IV. *Restitutio estne necessaria ad salutem æternam?*

℞. Est necessaria necessitate præcepti 10
Naturalis Divini; hoc autem præceptum deducitur ex *Septimo Decalogi. Non furtum facies.* Item habetur expressè multis in locis Sacræ Scripturæ: Matth. c.22. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Ubi noster Lyranus glossat: quia reddere debitum omnibus, est bonum, & justum. — Ad Rom. 14. dicit Apostolus: *Reddite omnibus debita.* Item ex Sacris Canonibus, cap Si res aliena, 14. q. 6. habetur: *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non reddatur, Pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui potest, ut dictum est.* — Et cap. Sæpè. De restit. spoliat. habetur: *Quòd non multùm intersit, quoad periculum Animæ, injustè detinere, ac invadere alienum.* Ratio autem est;

quia ejusdem malitiæ est, furari rem alienam, ac detinere rem invito rationabiliter domino, dum reddi ei potest. Tum quia sicut ad salutem æternam necessaria est observantia aliorum mandatorum Dei, ita & Restitutio, quæ continetur in septimo mandato.

11 In præcepto autem Restitutionis rei alienæ duo includuntur: Unum negativum, quod exprimitur sic: *Noli retinere alienum:* Alterum affirmativum: *Redde quod debes*. Propter autem negativum præceptum habetur affirmativum; nam, ut dixi, Restitutio deducitur ex illo Præcepto Decalogi. *Non furaberis*. Igitur retinere injustè alienum nihil aliud est (moraliter loquendo,) quàm continua ablatio rei alienæ, nempe furtum. Ita Scotus, *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. -- Lugo, *disp.* 8. *sect.* 2. & alii DD.

Quæro V. *Quando, & quoties peccat, qui cùm possit, non restituit?*

12 ℞. *I.* Cùm præceptum restituendi ex natura sua, & principaliter, seu radicaliter sit negativum, scilicet *Non detinere alienum:* & natura præcepti negativi sit, obligare *semper, & pro semper*; sequitur, quòd nullo unquam tempore liceat, detinere rem alienam invito domino; ergo potens restituere, & non restituens semper etiam peccat contra Justitiam, & eò magis, quò diutiùs detinet alienum, privando dominum, vel possessorem legitimum usu, fructu, & dispositione rei suæ, vel sibi debitæ. -- Unde patet, quòd Restitutio statim facienda est post delictum, vel contractum terminatum. Hoc tamen intellige ordinariè, & generaliter, seclusa legitima causa excusante à Restitutione externa, ut infrà videbis.

13 ℞. *II.* Restitutio interna, nempe quoad propositum restituendi, est facienda statim mathematicè: idest, in puncto, quo quis recordatur, & practicè cognoscit, se esse rei alienæ debitorem, vel detentorem injustum, tenetur statim concipere propositum restituendi. Ratio patet ex dictis. Tum quia, omni momento temporis tenetur unusquisque cessare à peccato: sed voluntariè detinens alienum invito domino, est in statu peccati mortalis ex genere suo; ergo omni momento temporis, & consequenter statim mathematicè tenetur quis nolle detinere alienum, concipiendo propositum internum restituendi.

℞. *III.* Ad discernendum autem hoc peccatum, maximè in ordine ad Confessionem, & praxim pro Confessario, dico, quòd voluntariè detinens rem alienam invito domino, continuò, ac perpetuò peccat, non solùm quando habet actuale propositum non restituendi, verùm etiam quando advertens se debere, ac posse restituere, omittit velle restituere. Et consequenter quò diutiùs quis seu positivè, seu negativè non vult restituere, eò magis aggravat peccatum suum pro ratione damni emergentis, & lucri cessantis illati domino. 14

℞. *IV.* Voluntaria detentio rei alienæ, etiam longissimo tempore, semper manet idem numero peccatum moraliter, quamdiù manet idem habitualiter propositum non restituendi. Tot verò erunt peccata numero distincta, quoties voluntas, sen propositum non restituendi formaliter, vel virtualiter interrumpitur. Tunc autem formaliter interrumpitur, quando homo per pœnitentiam, vel per propositum formale intendit, & vult restituere. Vide *Tract.* 39. *n.* 107. De interruptione virtuali peccatorum. 15

℞. *V.* In diuturna detentione rei alienæ, præter interrupta proposita non restituendi, dantur alii casus, quibus committuntur nova distincta numero peccata. I. Quoties injustè detinens alienum videt dominum esse in necessitate habendi suum, & tamen ei non restituit. II. Quoties domino, vel creditori repetenti suum, non reddit, cùm tamen reddere possit. III. Quoties bona, & commoda occasio restituendi se offert, & tamen retinens negligit, & hoc est valdè notandum; quia Restitutio, prout est præceptum affirmativum, tunc maximè obligat, quando quis habet opportunitatem restituendi; ut videbimus. IV. Quoties utitur re aliena, cum nova domini injuria, vel damno. V. Quoties propo- 16

nit

nit non restituere : aut confirmat pravam voluntatem retinendi.

17 ℞. *VI. Pro praxi Confessarii:* meritò DD. monent Confessarium, non debere esse nimis anxium, & molestum pœnitentibus in inquirendo numerum hunc peccatorum moraliter tantùm interruptorum in diutiùs retinendo rem alienam. Sufficit enim inquirere, quanto tempore res aliena voluntariè, & culpabiliter detenta sit: vel quoties potuit restituere talem rem, & noluit; Ratio est: quia explicare numerum certum, aut verisimile actuum internorum plerumque moraliter est impossibile, ideò ordinariè sufficit tunc, exprimere moram temporis.

18 ℞. *VII.* Restitutio externa, quoad executionem, facienda est statim moraliter: hoc est, quamprimùm moraliter, & commodè fieri potest, absque aliquo notabili, vel graviori incommodo proprio ipsius Restituentis, quàm sit incommodum proveniens Creditori, vel Domino ex dilatione restitutionis sibi faciendæ. Ratio est; quia præceptum Restitutionis, quatenus est affirmativum, & præcipit actum realem restitutionis, obligat pro tempore opportuno, quo moraliter fieri potest Restitutio; iste autem actus necessariò requirit aliquam moram temporis ad sui executionem, quippè qui variis obstaculis, vel incommodis impediri potest; adeò ut etiam Dominus rei non debeat, vel possit rationabiliter esse invitus in aliqua temporis mora, quòusque moraliter, & humano modo restitutio fieri possit sine alio graviori, vel notabili incommodo debitoris; dummodo creditor non sit in æquali necessitate; quia tunc melior est conditio innocentis.

19 ℞. *VIII.* Seclusa omni fraude, vel dolo, cessante omni impedimento, & habita omni opportunitate restituendi, differre modico tempore restitutionem non erit peccatum mortale, dummodo aliud non obstet, nempe nullum ex tali dilatione grave damnum Domino emergat, vel sequatur. Ratio est: quia licèt talis dilatio, & detentio ex se injusta sit, non censetur tamen gravis ex parvitate, vel modicitate temporis; maximè quando obligatio restituendi provenit ex contractu, vel ex re accepta. – Quantum autem temporis censeatur modicum, variant Doctores; nam noster Philippus Faber Faventinus modicum censet unam, vel alteram horam: (*In 4. sent. disp. 15. q. 2. cap. 5.*) Soto unum, vel alterum diem reputat quid modicum: (*lib. 4. qu. 7. art. 4.*) Dicastillus tres dies: apud Tamb. *lib. 8. Decal. tractat. 4. cap. 1. §. 6. num. 1.* Aliquanto tempore non admodum longo, ait Molina apud Laymannum, *lib. 3. de Justitia, tract. 2. cap. 10. n. 2.* & apud Sporerium nostrum, *loc. cit. sect. 3. num. 124.* Ego autem censeo, hoc prudenti judicio, consideratis circumstantiis, relinquendum esse.

℞. *IX.* Obligatus ex delicto forma- 20
li, scilicet ratione injustæ acceptionis, vel damnificationis, habita opportunitate restituendi, seclusa omni legitima excusatione, si non restituat; non solùm peccat mortaliter, sed etiam tenetur in conscientia solvere Domino, vel Creditori omne interesse lucri cessantis, vel damni emergentis ex illa mora, quæ in debitore ex delicto semper, regulariter loquendo, culpabilis est. Ratio est, quia cùm Dominus ex tua culpa non solùm privatus sit ipsa re sua principali, sed etiam passus sit illud interesse, nisi ei utrumque restituas, non fiet æqualitas Justitiæ cum proximo; hæc autem æqualitas semper facienda est, quoties possibilis est; ergo &c. Unde deducitur manifestè, quòd omnia damna, quæ immediatè, vel mediatè ex delicto præterito procedunt, obnoxia, seu subjecta sint Restitutioni ob injustitiam primò factam proximo: ut cum aliis DD. docet Tamburinus, *lib. 8. in Decal. tract. 3. c. 21. §. 5. num. 5.*

℞. *X.* Restitutio debitorum ex re 21
accepta tantùm à possessore bonæ fidei facienda est statim moraliter postquam iste cognovit, rem esse alienam, tradendo nempe sine mora culpabili rem extantem ejus Domino, vel id, quo ex illa re aliena factus est ditior; nam ulteriùs voluntariè, ac malitiosè detinens, ex tunc fit possessor malæ fidei; & tamquam talis deinceps ratione in-

justæ

justæ detentionis, & moræ culpabilis, tenebitur ad Restitutionem tamquam *ex delicto formali*, ut suprà dictum est. Dixi, *rem extantem*; nam si res apud possessorem bonæ fidei ampliùs non extet, quia V. G. jam vel consumpta, vel alienata, vel deperdita est: cessat obligatio restitutionis. -- Dixi, *vel id, quo factus est ditior*: quia tunc res extat in æquivalenti; nam illud lucrum succedit in locum rei acceptæ.

22 *Petes*. Quid significet, *fieri ditiorem*, vel locupletiorem in re aliena, bona fide possessa?

℟. Illum censeri factum ditiorem, vel locupletiorem, qui, cessante bona fide, evidenter cognoscit, se occasione rei alienæ aliquid habere, quod alioquin non habuisset: sicque evasisse ditiorem. V. G. Bona fide apud amicos rem furtivam comedisti: post prandium, vel cœnam dicunt tibi, *pullum, vel agnum fuisse Titii, cui furati sunt*. Tu teneris ad restitutionem valoris non pulli gallinacei, vel agni, sed tantùm rei tuæ, cui pepercisti in domo tua; nam hæc res extat apud te, & hanc habes, quam non haberes, si domi stetisses tua bona comedendo. (Vide Bonacinam, *de Restit. in genere, disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 1. *à num.* 6. *& seqq.* -- Lessium, *lib.* 2. *cap.* 14. *dub.* 1. *&* 2.) Idem dicendum de similibus.

23 ℟. *XI.* Restitutio debitorum ex contractu facienda est statim moraliter postquam completus est terminus in contractu præfixus; idque intelligendum est etiamsi debitor non admoneatur, vel debitum exigatur à creditore; quia *Dies interpellat pro homine*: ut habetur *L. Magna*, *ff. de contrahen. stipulat.* Hoc est, ipsa dies, qua solutio facienda est, interpellat, seu postulat debitum pro creditore. -- Quòd si nullus terminus sit præfixus solutioni; facienda tamen erit solutio congruo tempore, ut puta quando debitor habet omnimodam commoditatem solvendi: vel quando creditor habet necessitatem pecuniæ, vel rei suæ: vel quando seriò debitum exigit: vel quando mora, vel dilatio creditori fiat damnosa notabiliter: vel tandem quando creditor rationabiliter invitus apparet, ne diutiùs differatur solutio &c. Ratio est: ne ex nimia dilatione damnum emergat, vel lucrum cessat creditori: & ne debitor incurrat periculum oblivionis, vel impotentiæ ad solvendum.

Quòd si debitor prædictus transacto termino legitimæ solutionis fuerit in mora mortaliter culpabili restituendi, seu solvendi, tunc obligabitur in conscientia sub mortali ad compensandum omne *interesse*, seu lucrum cessans, & damnum emergens Domino creditori. Ratio est: quia tunc incipit esse possessor malæ fidei, & sua culpabili mora injustum damnum infert proximo. 24

Quare in foro conscientiæ non possunt excusari à peccato, & ab obligatione solvendi illud *interesse* Nobiles, ac Domini illustres, & illustrissimi, qui cùm facilè possint, nolunt solvere Mercatoribus merces emptas, & Opificibus, seu Artificibus operas factas, quibus propterea cessat lucrum, & damnum notabile emergit: quique amittunt tempus, & operam itando ad palatia, & domos, expectando. Quibus Nobilibus benè quadrat illud Jacobi, cap. 5. *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis ... Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. Ecce merces operariorum, quæ fraudata est à vobis, clamat*. Et quid clamat? Vindictam à Domino Deo justo Judice, qui dicit Levitici, cap. 19. *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque manè*: & Deuteronomii, cap. 24. *Eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum: quia pauper est, & ex eo sustentat vitam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum?* 25

Quæro VI. *Qui potest simul totum restituere, poteritne licitè per partes successivè restituere?*

℟. *I.* Quando quis commodè potest simul solvere totum debitum, non licebit ei restituere successivè per partes. V. G. Titius vel ex contractu, vel ex delicto debet Cajo centum aureos, non potest propria auctoritate reddere 26

pau-

paulatim hanc summam. Ratio est; quia in eo casu debitor detinet alienum invito Domino rationabiliter; cùm tamen Jure naturæ teneatur totum debitum solvere, cùm commodè potest, statim, & unica vice; ergo volens solvere paulatim per partes absque consensu Domini Creditoris, peccabit contra Justitiam pro ratione materiæ, & moræ. Et consequenter cum tali proposito non potest absolvi à Confessario, juxta communem DD. sententiam. Ratio hujus consequentiæ est: quia talis pœnitens non vult cessare à toto peccato injustitiæ, seu injustæ detentionis rei alienæ; ergo non est verè pœnitens, nec dispositus.

27 ℞. *II.* De consensu autem expresso, vel saltem tacito Creditoris: aut justa alia de causa ex parte Debitoris, licitum erit restituere per partes, seu paulatim. Ratio est: quia tunc nulla fit injuria, nec injustitia Creditori. Quare si Confessarius cognoscat summam difficultatem pœnitentis in restituendo totum simul, poterit permittere pœnitenti, ut successivè restituat: quia tunc utiliter gerit negotium & Animæ pœnitentis, & corporis Creditoris, qui in tali casu censetur contentus; melius enim est ei acquirere suum cum dilatione, quàm amittere. Idem dices, quando pœnitens bona fide putaret, id sibi licere, & Confessarius adverteret, se nihil profuturum admonendo pœnitentem de majori obligatione solvendi totum simul. Ita Sylvester, Armilla, Navarrus, Dicastillus, & Tamburinus, apud Sporerium, *Tractat.* 4. *cap.* 3. *num.* 147.

28 ℞. *III.* Confessarius non potest absolvere confitentem non habentem propositum verum restituendi quamprimùm commodè poterit, seclusa justa causa excusante ipsum ab obligatione restituendi. Hoc est certum apud omnes. Ratio manifesta est: quia hoc propositum essentialiter debet includi in ipsa attritione, vel contritione efficaci.

29 ℞. *IV.* Qui bis, ter, aut sæpiùs in aliis Confessionibus jussus, & pollicitus restituere, cum posset, & possit, & tamen numquam restituit; regulariter non est absolvendus, nisi priùs reipsa restituat; ideoque remittendus cum promissione absolutionis. (Est communissima DD. sententia apud citatos, quibus addo Card. Cajetanum *in Summa*, *V. Restitutio*, *capit.* 6. P. Navarrum, *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 79. Reginaldum, *libr.* 10. *tract.* 2. *numer.* 226. Fillicium, *tract.* 32. *numer.* 217. & alios apud Azorium, 3. *part. libr.* 4. *cap.* 34. *quæst.* 4. Et alios apud Bonacinam, *de Restit. in gen. disput.* 1. *quæst.* 6. *punct. unic. num.* 18. Et alios apud P. Segnerum *in Confess. Instructo*, *cap.* 10. *per totum.*) Ratio patet: quia non est absolvendus confitens quamdiu existit in proxima peccandi occasione sibi voluntaria; qui autem potuit, & potest commodè restituere, censetur existere in proxima peccandi occasione quamdiu non restituit; cùm detentio rei alienæ sit illi causa, & occasio peccandi; ut patet à simili de illo, qui domi retinet concubinam. Tum quia Confessarius tenetur assumere media necessaria ad salutem pœnitentis; assumit autem medium tale in proposito, non impendendo absolutionem antequam ille realiter restituat, ergo &c. Tum quia Confessarius potest ex præteritis omissionibus prudenter præsumere, confitentem, obtenta, vel potiùs extorta absolutione, non restituturum, vel non habere debitum dolorem, & firmum propositum vitandi peccata.

℞. *V.* Item Confessarius non potest absolvere confitentem volentem differre Restitutionem usque ad mortem per Testamentum. Quia talis non videtur habere verum, & firmum propositum implendi mandata Dei, & hoc maximè de restitutione facienda quamprimùm; & eo ipso consentire videtur in detentionem injustam rei alienæ, de qua sibi complacet, & vult complacere dum vivit. Neque absolvere potest moribundum, vel in articulo mortis constitutum, qui non vult per se restituere, sed onus restituendi intendit relinquere hæredibus; Ratio est eadem. Tum quia culpa gravis est, obligationem propriam, & personalem velle transferre in alios, qui ordinariè erunt ipsomet Testatore negli- 30

gen-

gentiores, & injustiores. Tum quia talis dispositio restitutionis nimis injuriosa, ac damnosa esset Creditoribus.

Quæro VII. *Confessarius, qui pœnitentem, vel* (ut meliùs dicam) *confitentem in prædictis casibus absolvit ante realem Restitutionem, tenebiturne restituere in defectum pœnitentis seu confitentis?*

31 ℞. *I.* Non desunt DD. tenentes partem affirmativam: ut sunt Bartholomæus Medina, *libr.* 1. *Instruct. Confess. cap.* 14. §. 23. -- Clavis Regia Sayri, *lib.* 10. *tractat.* 5. *cap.* 4. *num.* 27. Alii autem DD. dicunt, quòd non. Ratio est; quia Confessarius per absolutionem prædictam non censetur causa efficax damni; & quamvis peccaverit contra prudentiam, religionem, charitatem, non peccavit tamen contra Justitiam.

℞. *II.* Si autem consuluisset, vel approbasset pravam opinionem confitentis; tunc teneretur; quia tunc concurrisset ad rei alienæ detentionem injustam, ut docet Bonacina, *cit. n.* 19.

Quæro VIII. *Confessarius, qui sua culpa, vel malitia non admonuit pœnitentem de restitutione facienda, quam pœnitens fecisset, si Confessarius injunxisset, vel absolutionem ei denegasset; tenebiturne ipse ad restitutionem*
32 *loco pœnitentis?*

℞. *I.* Quidam DD. dicunt, quòd sic. Ratio eorum est: quia Confessario incumbit ex officio onus docendi necessaria pœnitentem; cùm ergo non admoneat pœnitentem de hac re necessaria, facit contra suum officium, & consequenter ipsimet Confessario tamquam veræ, & efficaci causæ videtur hoc damnum imputandum. Hæc ratio, licèt principaliter militet contra Confessarios, quibus ex officio incumbit cura Animarum, tangit tamen etiam alios; nam quilibet Confessarius, aut est Parochus, aut vices gerit Parochi.

33 *Lessius* tamen magnum agnoscit discrimen inter hos Confessarios; nam loquendo de Parochis dicit: cùm isti sint Superiores, ex officio etiam tenentur regere subditos, & pro modo suæ gubernationis impedire, ne aliis damnum inferant: ac proinde tenentur curare, si commodè possint, ut restitutionem faciant. Ejusdem enim rationis est damnum inferre, ac illatum non resarcire, vel nolle resarciri; ergo si negligant admonere pœnitentes subditos, tenentur ipsimet de damno ex omissione secuto.

Si verò loquamur de aliis, qui ex officio ad curam Animarum non tenentur; verius est, hos non teneri de damno secuto; etiamsi ex ignorantia, vel negligentia pœnitentem non monuerint. Ratio est: quia administratio Sacramenti Pœnitentiæ præcisè non obligat Confessarium ad impediendum damnum Tertii, sed solùm ad curandum bonum pœnitentis; & quamvis ex præsenti officio teneatur pœnitentem hunc admonere, & instruere de obligatione restitutionis; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga Tertium; (sicut Superior, vel Parochus tenetur) sed solùm ex obligatione erga ipsum pœnitentem; &c. Unde si, omittat, peccat contra debitum, quo obstrictus est pœnitenti, non quo obstrictus est Tertio. Et hanc sententiam puto valdè probabilem, quam tenent Rosella *V. Restitutio* 2. *n.* 5. Angelus *V. Restitutio*, *Ultimo*, *n.* 5. Navarrus, *cap.* 17. *num.* 22. Petrus Navarra, *libr.* 3. *capit.* 4. *numer.* 125. Hæc Lessius, *libr.* 2. *cap.* 13. *numer.* 77. & 78.

℞. *II.* Hæc autem sententia non pla- 34
cet Bonacinæ *de Rest. in gen. disput.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 11. *num.* 15. quia (inquit) in praxi difficilis est. Tum quia vel militat in omnibus Confessariis sive Parochis, sive non Parochis, vel in nullis. Quod pro nullis probo --: quia etiam ipse citatus Lessius *in fine*, *nu.* 78. addit: Idem probabiliter dici posse de Parochis: quia eorum obligatio, qua lege Justitiæ obstricti sunt populo, solùm videtur esse in ordine ad spiritualia: ergo &c. Tum quia quilibet Confessarius, ut Confessarius, non tenetur ex officio, & ex justitia prospicere bonis temporalibus aliorum, sed bono spirituali pœnitentium, quorum causam agit. Quare, quamvis Confessarius, non admonendo pœnitentem, ut suprà, peccet contra proprium officium, nihilominùs non peccat per ordinem ad alios, quibus facienda est restitutio,

stitutio, sed per ordinem ad bonum spirituale pœnitentis.

35 Hæc tamen doctrina (inquit Bonacina) limitanda est: modò Confessarii omissio, & negligentia non habeat rationem consilii: constat enim, secundùm omnes DD. Confessarium teneri ad restitutionem, quando pœnitenti obligato ad restitutionem dicit: ipsum non teneri; aut, quando ex malitia, vel ignorantia crassa, seu culpa lata dicit: pœnitentem teneri ad restitutionem Tertio faciendam, cùm teneatur Quarto; in his enim casibus ipse Confessarius tenetur ad restitutionem; eò quòd per suum consilium censeatur causa efficax damni: ut benè tradit Saurez, *de pœnit. disputat.* 42. *sect.* 9. *num.* 9. *vers. Ego verò*. Reginald. *libr.* 10. *tract.* 2. *num.* 42. Emanuel Sà, *V. Restitutio*, *numer.* 21. Azorius, 3. *part. libr.* 4. *cap.* 16. *qu.* 4. Sanchez, *in Sum. libr.* 1. *cap.* 6. *nu.* 5. Valentia, *tom.* 2. *disp.* 5. *qu.* 6. *punct.* 3. Hæc Bonacina.

36 Sed audiamus opinionem Doctoris Martini Navarri in Manuale Confessariorum, *cap. Decimo septimo*, *numero Decimo octavo*: ubi dicit: Alii verò tres (nempe cooperantes negativè ad damnum proximi) scilicet *tacens*, *non obstans*, *& non manifestans* solùm tenentur, quando ad id ex officio obligantur, &c. Postea *numero vigesimo-secundo* dicit: Decimò infertur, quòd Confessarius, qui per ignorantiam crassam, aut affectatam absolvit pœnitentem antequàm præcipiat restitutionem confitenti ad id parato, remanet obligatus ad restituendum: quia fuit in causa, ne damnificatus, quod suum erat, vel ei debebatur, reciperet. Quod procedit in Confessario vidente, aut credente, quòd nisi restitutionem præcipiat Confesso, non restituet; nam tunc est causa non restituendi. Nec valet dicere, *Confessarium non teneri ex officio procurare utilitatem Creditoris, sed solum consulere pœnitenti, & juvare animam ejus*; quia hæc ratio frivola est; nam præcipere pœnitenti restitutionem, ad quam tenetur, est consulere illi, & juvare animam ejus.

Restringendo igitur doctrinam ad casum, in quo negligentia præcepti de restitutione est causa, cur Confessus non restituat: in hoc casu palàm est, Confessarium peccare cum obligatione restituendi: quia *Qui causam damni dat, damnum dedisse videtur*: ut habetur *cap. fin. de injur.*

℞. *III.* Mihi videtur sententia hæc Navarri probabilior, & verior; Ratio est: quia culpa, vel malitia illius Confessarii fuit vera causa moralis damni Tertii. Tum quia ex officio tenetur Confessarius admonere pœnitentem ignarum de sua obligatione, maximè quando probabiliter, & quasi certò moraliter sperat, eum esse restituturum: ut in casu supponitur. Tum quia non adest hìc ignorantia invincibilis, nec oblivio, aut inadvertentia ex parte Confessarii, sed mera malitia, & culpa, quæ respicit damnum notabile proximi; ergo Confessarius non solùm peccat contra pœnitentem, verùm etiam contra Creditorem; & consequenter tenetur, vel *admonere pœnitentem de errore commisso*; vel restituere loco pœnitentis. 37

Quæro IX. *Quænam culpa requiritur ad contrahendam obligationem restitutionis ex delicto?*

℞. In Foro conscientiæ omninò requiritur culpa Theologica gravis: idest, ut quis obligetur in conscientia ad faciendam aliquam restitutionem, debet priùs examinari, an peccaverit mortaliter in accipiendo rem alienam, vel in detinendo, vel in damnificando; & si reperiatur culpa gravis, tunc obligandus omninò est ad restitutionem: ut alibi diximus, *Tractat.* 31. *num.* 64. 38

Monent tamen DD. quòd in gravi, & notabili damnificatione, nisi certò constet, culpam fuisse venialem ex imperfectione actus, Confessarius debet judicare, & præsumere gravem interfuisse culpam; & consequenter inducere pœnitentem ad aliquam amicam compositionem cum parte læsa, quoad commodè fieri poterit. Tum quia in dubio facti melior est conditio innocentis, qui passus est damnum; ergo damni-

damnificans tenetur, stante dubio de gravi culpa in damnificatione jam facta, ad aliquid restituendum, vel compensandum. *Vide infrà, numer.* 109.

Quæro X. *Quid, & quantum restituendum est?*

40 ℞. *I.* Regula generalis est. Ex justitia commutativa id, & tantum restituendum est, quod, & quantum ablatum, vel damnificatum est; quia hæc Justitia intendit, & vult æqualitatem inter datum, & acceptum, atque jubet, id solum, & tantum restitui, ad quod, & quantum alter Jus habet.

41 ℞. *II.* Possessor bonæ fidei, postquam certò intellexit, rem esse alienam, tenetur statim restituere aut ipsam rem adhuc extantem in toto, vel in parte, aut (si bona fide assumpta est res) quantum ex ea ditior factus est: Item fructus rei extantes naturales, ac mixtos, detractis tamen expensis, ac æstimatione laboris, & industriæ. Ut habetur expressè *L. Item veniunt*, §. *Præter hæc*, *ff. de petitione hæreditatis*: ubi Glossa ait: Hæc est optima Regula, qua nulla verior in Jure: Ut bonæ fidei possessor ad id tantùm, quod ad se pervenerit, teneatur. Ratio est: quia non est æquum, quempiam divitem fieri ex alieno.

42 Cognoscitur autem aliquis ex re aliena ditior factus, si ab instanti, quo cognoscens rem à se possessam esse alienam, inveniat inter bona sua aliquid plus, quàm habiturus esset, si illa re aliena caruisset. Ut si ex domo aliena aliis locata pretium accepit: aut si ipsemet habitans in ea, pepercit pretio conductionis alterius domus, tunc enim illo excessu censetur ex alieno ditior factus, illudque pretium unà cum re aliena restituere tenebitur. -- Similiter ex re aliena absumpta bona fide dicetur quis fieri locupletior, si occasione illius rei absumptæ suum patrimonium in aliquo est auctum, vel aliquid lucratus est, quod alioquin non haberet; illud autem (quantum fuerit,) aut ejus valorem tenebitur loco rei alienæ jam consumptæ Domino comparenti restituere. Hæc volui repetere, vel addere pro majori intelligentia dictorum suprà, *numer.* 21. & 22. Vide etiam Sporer. *Tractat.* 4. *cap.* 2. *numer.* 100.

℞. *III.* Possessor bonæ fidei, postquam intellexit, rem esse alienam, Dominumque ejus rescivit, tenetur eam restituere ipsi sive repetenti, sive non repetenti. Ratio est, quia in conscientia debetur res Domino suo; sed modò tu scis rem esse alienam, & Dominum ejus; ergo te urget præceptum restitutionis; nec potes expectare, ut ipse à te petat rem suam; quia forsan ipse nescit rem suam esse apud te. 43

℞. *IV.* Possessor malæ fidei, qui nimirum sciens, vel rationabiliter dubitans rem esse alienam, eam tamen accepit, & retinet, tenetur restituere in primis ipsam rem extantem: aut, si absumpta, alienata, deperdita sit, tenetur restituere ejus valorem, vel æstimationem secundùm se, & omne incrementum intrinsecum, & extrinsecum: item omnes ejus fructus naturales, ac mixtos (detractis tamen in foro conscientiæ expensis, industria, & labore:) Item omne interesse, seu omne inde emergens damnum, & lucrum cessans ex iniqua detentione, vel carentia rei Domino suo. Ratio patet ex dictis suprà, *n.* 20. 44

Solùm hìc remanet explicare quosdam terminos legales. Res igitur potest crescere, & decrescere dupliciter, nempe vel intrinsecè, vel extrinsecè. *Intrinsecè*, ut V. G. pullus equinus, qui paulatim crescit, adolescit, & fit equus aptus ad equitandum. Hoc est *Incrementum intrinsecum*. *Extrinsecè* autem res potest crescere quoad valorem, ut V. G. si modius tritici hodie valet *sex*, alio die, vel mense potest valere *octo*, vel decem; Et hoc est *Incrementum extrinsecum*. 45

Fructus autem rei sunt vel naturales, vel mixti. *Naturales* sunt illi, quos res naturaliter gignit, nullo, vel exiguo labore humano, vel industria cooperante: Ut V. G. animalium fœtus, herbæ, poma, &c. Fructus autem *mixti*, seu naturales, ac industriales simul, dicuntur illi, ad quos producendos natura simul, & industria humana cooperantur; ut V. G. segetes, vinum, 46

oleum,

oleum. Omnes alii fructus, qui percipiuntur ex re adhibita per artem, vel industriam hominis, dicuntur *Industriales*: Ut V. G. lucrum perceptum ex negotiatione pecuniæ, frumenti, vini, & aliarum mercium. Dantur etiam alii fructus, qui dicuntur *Civiles*: ut sunt pretia locationum domus, jumenti, & aliarum rerum elocatarum, &c. -- Omnes fructus (excipe industriales) prædicti ex re aliena percepti cadunt sub onere restitutionis.

47 ℞. *V.* Possessor malæ fidei (sicut etiam damnificator injustus) tenetur restituere non solùm fructus extantes, sed etiam consumptos ex re aliena: & non tantùm quos ipse percepit, sed etiam quos Dominus percepisset, si rem suam habuisset, ut habetur ex *L. Fructus, ff. de rei vindicatione.*

Quæro XI. *Quinam teneantur ad restitutionem?*

48 ℞. *I.* Omnes, qui voluntate deliberata, & efficaciter cooperantur positivè ad injustum damnum proximi reipsa secutum: & exprimuntur his verbis: *Jussio*, *Consilium*, *Consensus*, *Palpo*, *Recursus*. Ut jam diximus *in Tract.* 31. *n.*65. 66. *&* 67.

℞. *II.* Item omnes, qui negativè tantùm sunt causa moralis damni illati: *ut Mutus*, *Non obstans*, *Non manifestans*: nempe non impedientes, quando ex justitia, vel officio tenebantur impedire tale damnum, & commodè impedire poterant.

℞. *III.* Multò magis omnes, qui per se, & immediatè causa fuerunt damni injusti: ut patet ex supradictis in hoc Tractatu.

49 ℞. *IV.* Omnes illi tenentur ad restitutionem *in solidum*, qui fuerunt causa immediata vel mediata efficax damni injustè illati. Patet ex illo D. Pauli ad Romanos cap. 1. *Non solùm qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.* Tum ex cap. Notum sit, 2. q. 1. ubi dicitur: *Faventem, & consentientem par pœna constringit.* Unde meritò damnata est propositio hæc, la 39. ab Innoc. XI. quæ dicebat. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem.*

Obligatio autem restituendi *in solidum* est, qua quis obligatur ad solvendum totum, si alii sive principales, sive cooperantes non solverint partem suam. 50

Quæro XII. *Quo ordine tenentur prædicti ad restitutionem faciendam?*

℞. *I.* Si *per ordinem* intelligatur *prioritas temporis*, non datur ordo; omnes enim suo modo, (nisi aliundè excusentur) obligantur *statim* facere Restitutionem, vel damnum compensare. Si verò *per ordinem* intelligatur *prioritas* quoad gravitatem criminis, & consequenter obligationis, tunc dico, quòd *primo loco*, & ante omnes, tenetur ille, qui per se immediatè exequendo damnum intulit, furando, damnificando, consummendo rem alienam. *Secundo loco* tenetur, qui mediatè cooperando, nempè mediante alio, damnificavit. 51

℞. *II.* Si plures absque consensu mutuo damnificarunt: tunc unusquisque per se seorsim tenetur statim tantum restituere, quantum damni per se intulit. Si autem plures cum consensu mutuo, & se invicem juvantes id fecerunt; singuli seorsim in solidum tenentur restituere totum damnum; quia singuli fuerunt causa totius damni. 52

℞. *III.* Loquendo autem de cooperantibus ad damnum inferendum cum lucro: nempe quando actio damnificans fuit lucrativa, vel res aliena injustè fuit ablata, ante omnes tenetur ille restituere, ad quem res furtiva pervenit; quia talis obligatur ratione rei alienæ apud ipsum extantis: quæ obligatio est summa; nam quælibet res transit cum suo onere, & semper clamat ad Dominum suum; & quamdiù extat in sua specie per se debetur, reddendaque est Domino statim.

℞. *IV.* Si autem res illa ampliùs non extet in sua specie; quia fuit mala fide consumpta ab eo, apud quem extabat; tunc iste tenetur adhuc primo loco restituere æquivalens; & si iste non faciat restitutionem in æquivalenti, reliqui tenentur secundùm ordinem influxus, vel cooperationis suæ; singuli

guli tamen in solidum, si omnes simul, ut suprà cooperati sunt; nempe quilibet in defectu alterius tenetur restituere, vel damnum resarcire.

55 ℞. *V.* Si verò actio damnificans non fuit lucrativa, idest, si nihil ablatum est, sed tantummodò damnum proximo illatum est: ut fit in combustione, dispersione, occisione &c. tunc primo loco tenetur is damnum resarcire, qui coegit, vel fraude induxit, vel mandavit, aut imperavit, vel quovis alio modo causa primaria fuit talis damnificationis; ut patet: nam talis causa, ut primaria in damno debet etiam esse primaria in ipsius damni compensatione; ergo ante alios cooperantes tenetur resarcire illatum damnum ille, qui fuit causa prima movens alios ad injustam illam damnificationem.

Ob hanc rationem notant DD. quòd si talis restituat, alii cooperatores secundarii non tenentur eidem quidpiam refundere; ergo multò minùs Tertio damnum passo, sed reintegrato jam ab illo principali. Vide plura apud Anacletum *Moral. tract.* 9. *dist.* 5. *quæst.* 4. Busembaum, *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *dub.* 3. Sporerium, *tract.* 4. *cap.* 3. *sect.* 1. per totam diffusè.

56 ℞. *VI.* Quòd si res ablata, vel furata divisa est inter cooperatores, vel fures; tunc singuli suas partes habitas contribuere tenentur aut ipsi Domino, aut alteri socio totum restituenti; & hoc verum est in foro conscientiæ; nam in Foro externo ei actio non conceditur, *ex L.* 1. *&* 2. *ff. de Conditionibus ob turpem causam.*

57 ℞. *VII.* Si comparentur causæ positivæ cum causis negativis, idest, si considerentur cooperantes positivè cum negativè tantùm cooperantibus; tunc certum est primo loco teneri cooperatores priores, qui positivè damnificarunt, nam plus influit in damnum positivè cooperans, quàm non impediens tantùm illud damnum.

Quæro XIII. *Cuinam restituendum est?*

58 ℞. *I.* Debita certa ex quocumque delicto, vel contractu ordinariè restituenda sunt immediatè Domino, vel justo possessori, cui res ablata, vel debita est; nisi rationabilis causa aliter fieri permiserit, vel postulaverit. Hæc causa potest esse I. Si aut ipse Dominus, vel creditor nolit sibi restitui. II. Si impossibile sit, debitum reddi ipsimet Domino, vel creditori. III. Si valdè difficile, aut dispendiosum sit, eidem reddere tale debitum. IV. Si restitutio, vel solutio cessura sit in illius Domini detrimentum; tunc enim differenda erit. V. Si quis solvisset creditori sui creditoris ex rationabili causa. Et aliis de causis, quibus licitum est differre solutionem, & Restitutionem, ut infrà videbimus.

℞. *II.* Si prædicto Domino, vel 59
creditori ampliùs reddi non possit debitum, quia jam defunctus est; tunc hæredibus quibuscumque proximè conjunctis Defuncto restituendum erit; nam hæres legitimus velut repræsentat personam Defuncti, succeditque in omnia jura realia ipsius.

℞. *III.* Debita autem incerta, seu 60
incerti Domini simpliciter ex delicto formali provenientia, eroganda erunt in pauperes, vel pias causas; ut habetur expresè, *cap. Cùm tu, de Usuris.* Et *cap. Nemo*, 24. *q.* 5. Atque ex communi DD. Ratio est: quia res illa incerta, seu cujus Dominus ignoratur, vel ita absens est, ut ei reddi nequeat, adhuc manet sub dominio prioris Domini, vel ejus hæredis; si enim excidisset omne dominium, non esset ampliùs res incerta, sed derelicta, sicque fieret primò occupantis; atqui ratio naturalis postulat, ut res aliena, ut aliena, si Domino reddi nequeat, disponatur secundùm præsumptam voluntatem Domini meliori modo, quo fieri potest: nimirùm in pauperes, vel alios pios usus, ut sic aliqua utilitas redundet in verum Dominum: & ne quis locupletetur ex delicto suo; ergo si talis res non possit reddi temporaliter suo Domino, reddi debet spiritualiter expendendo rem ipsam, vel æquivalens in pias causas. -- Quòd si debitor ipse sit pauper verè, ut alii, quibus eroganda res erat; poterit licitè sibimetipsi applicare, & orare pro Domino. Ut ex communi docent Molina, *disp.* 747. Lessius, *lib.* 2. *cap.* 14. *dub.* 6. -- Sporer *cit.*

cit. num. 106. -- Facta autem semel hujusmodi justa applicatione bonorum incertorum, si postea vel Dominus compareret, vel ipse debitor ad pinguiorem perveniret fortunam, ad nil amplius teneretur; quia jam in tali casu rei dominium sibi justè acquisivisset.

Quæro XIV. *In quonam loco restituendum est?*

61 ℞. *I.* Restitutio debitorum ex delicto formali, seu ratione injustæ acceptionis, detentionis, vel damnificationis;, facienda est in loco;, ubi habitat Dominus, vel creditor; & hoc restitutionis genus fieri debet expensis ipsius debitoris; proportionatis tamen, & ipsum debitum non minimùm excedentibus: In illo nempe loco, ubi Dominus passus est damnum, vel ubi rem suam habiturus fuisset, si ei injustè ablata, detenta, vel destructa non fuisset. Ita omnes DD. Ratio autem est: quia per restitutionem creditor debet ad æqualitatem reduci, ita ut nullum (ex injusta tua acceptione, vel detentione rei) patiatur damnum, vel gravamen; ergo taliter res est ei reddenda, ut non possit manere rationabiliter invitus; si autem in recuperanda re sua creditor deberet adhibere novum laborem, vel expensas; patet, quòd novum damnum pateretur; ergo &c. Ex hac ratione fundata in æquitate multi possunt resolvi casus; at quia hæc materia valdè prolixa, & amplissima est, non possum omnia tibi exemplificare &c. Tum quia; qui obligatur ad finem, obligatur etiam ad medium necessarium ad illum finem obtinendum; sed debitor ex delicto tenetur ad restitutionem in integrum cum toto interesse;; ita ut Dominus servetur indemnis, ac si debitum tuum numquam fuisset factum; ergo &c.

62 ℞. *II.* Expensæ autem faciendæ à debitore iniquo pro restitutione rei debent esse moderatæ. Ratio est: quia virtus Justitiæ non potest, nec debet adversari Charitati, quæ est Regina omnium virtutum, & finis omnium præceptorum: neque debet Justitiæ rigor esse contrarius rectæ rationi, quæ omnem dirigit virtutem; ergo expensæ illæ debent esse proportionatæ delicto, & damno, atque ipsum debitum non nimis excedentes.

Unde deduces, non teneri debitorem ad restitutionem, hìc, & nunc, quando expensæ majores essent, quàm res debita. V. G. Tu debes restituere Titio equum valentem *quinquaginta*; & conducendo illum ad locum Titii expendere *sexaginta*: tunc expensæ majores essent, quàm res ablata, ac debita; ergo non teneris. Ratio patet ex dictis. Tum quia, nemo ex obligatione finis tenetur ad medium adeò improportionatum, incommodum, & damnosum sibi.

Quid ergo agendum in hoc casu? ℞. Expectare debes quousque spes supersit commodioris occasionis, & medii; nam censetur pro hìc, & nunc suspendi obligatio finis, donec superveniat medium magis proportionatum, & commodum.

Ablata autem omni spe commodæ occasionis; tunc ex rationabili, & præsumpta voluntate Domini, vel creditoris, *res vel* commutanda erit in pecuniam, & hæc transmittenda per fidelem personam ipsi Domino, *vel* restituenda ejus proximis consanguineis, aut hæredibus, *vel* tandem expendenda erit in pias causas pro anima illius domini. Ita cum D. Thoma, 2. 2. *q.* 62. *art.* 5. *ad* 3. -- Molina, *disp.* 752. -- Lessio, *lib.* 2. *cap.* 15. *dub.* 8. -- Bonacina, *disput.* 2. *quæst.* 5. -- Laymanno, *lib.* 3. *tractat.* 2. *capit.* 10. & cum communi Sporer, *loc. cit. num.* 159. *cap.* 3. *tractat.* 4.

℞. *III.* Restitutio ex re accepta bona fide in loco debitoris facienda est: 63
& si aliò transferenda, fieri debet expensis creditoris, vel domini. Ratio est: quia possessor bonæ fidei solùm tantum debet restituere, quantum ex re aliena possidet: nec inde tenetur pati aliquod damnum, nulla sua culpa interveniente, in acceptione, & retentione rei, quam bona fide possidebat; ergo sufficit restituere rem, quando cognoscit esse alienam, in loco possessionis: & si res transferenda est ad locum Domini, iste debet suis sumptibus rem suam revocare; quia jus habet in

rem suam; nullum autem jus habet in debitorem bonæ fidei.

Modus autem restituendi in hoc casu erit iste. Postquam possessor bonæ fidei certò intellexit rem esse Titii absentis, & distantis, debet per nuncium, vel epistolam insinuare Titio, quòd apud se res illa existat, quæ ad ipsum pertinet; & explorare, quid de re tali fieri velit. Si Titius postulet, rem transmitti ad se; debet possessor bonæ fidei instare de expensis faciendis. Quòd si cogatur iste expensas facere; tenebitur Dominus Titius ei retribuere, & solvere tales expensas. Quòd si non solverit; poterit alter de jure exigere quod expendit: vel alio modo sibi compensare, &c.

Præterea, si debitor ex re bona fide accepta, postquam intellexit rem esse alienam, negligat inquirere dominum, aut eo cognito, incipiat esse in mora culpabili restituendi; tunc eo ipso fit possessor malæ fidei, & debitor ex delicto: adeòque deinceps tamquam talis restituere debebit rem suis expensis; ut suprà dictum est.

64 ℞. *IV*. Restitutio debita ex contractu fieri debet in loco, de quo expressè, vel tacitè inter partes, seu contrahentes conventum, & pactum est. Quòd si de loco restitutionis, vel traditionis rei nihil sit expressum; tunc standum erit naturæ contractus, & consuetudini illius loci.

Quando autem contractus totus est in gratiam unius, vel utilitatem alterius contrahentis (ut accidit in contractibus gratuitis;) tunc traditio, vel solutio pecuniæ, vel rei, si transferenda sit, fieri debet translatio sumptibus, expensis, & periculo illius, in cujus gratiam, vel utilitatem transire debet.

Si tandem contractus initus est in utilitatem utriusque contrahentis; nisi aliter pactum sit: debet fieri translatio expensis utriusque; dividendæ ergo erunt expensæ æqualiter, sicut æquale est commodum; nam qui sentit commodum, sentire debet & incommodum.

Quæro XV. *Quomodo fieri debet, ac potest Restitutio?*

℞. *I*. In debitis ex contractu, vel re accepta bona fide parum refert, num debitor palàm, aut clàm, sive per se, sive per alium restituat, dummodò restituat; quocumque enim modo res in potestatem sui Domini perveniat, jam attingitur finis præcepti restitutionis, & justitiæ commutativæ, scilicet æqualitas: ut nimirùm Dominus, aut creditor habeat tantum, quantum habere debet. 65

℞. *II*. In debitis autem ex delicto multum refert, ut debita ex delicto occulto, occultè etiam restituantur ad evitandam infamiam, vel aliud periculum debitoris. Et hoc ratio ipsa suadet. 66

℞. *III*. Debita verò ex delicto publico, interdum etiam publicè restituenda sunt; & hoc ad emendandum scandalum, & offensam aliorum; ut contingit in publicis, & notoriis Usurariis, & aliis divitibus injustis, qui à Confessario urgendi sunt etiam restitutionem publicè facere ad tollendum scandalum jam datum, vel imposterum cavendum. Quòd si talis notorius Usurarius, aut dives injustus manifestus occultè jam restituisset; utique non teneretur iterùm restituere publicè; sed sufficeret alia ratione occurrere scandalo; V. G. manifestando se jam restituisse coram testibus fide dignis. Nam quòd publicè quis debeat restituere, non oritur ex obligatione justitiæ, sed Charitatis. 67

℞. *IV*. Quando quis ex delicto occulto tenetur restituere, & non potest per se ipsum nisi cum periculo infamiæ, vel alterius gravis incommodi; tenebitur inquirere occasionem, & modum restituendi per alium, nimirùm hominem fidelem, probum, ac secretum, qui loco, & vice illius (innominata persona debitrice) Domino, creditori, vel damnificato restituat, quod ei debetur. -- Et hæc idonea persona plerumque censetur esse Parochus, vel Confessarius, qui ex Charitate, & sub sigillo saltem naturali obligabitur ad hanc restitutionem secretò faciendam. 68

Hoc unum advertendum in hoc casu. Si vis suscipere hoc opus charitatis, Con-

Confessor, memento tuæ bonæ famæ; scio enim quid evenit cuidam simplici Confessori. *Ecce casum.* Quidam nobilis in actu Confessionis consignavit D. Titio Confessario capsulam obsignatam secretò restituendam alteri nobili equiti conjugato, in qua asseruit inclusas esse res pretiosas à se furatas eidem Equiti. Confessarius imprudens detulit capsam nobili conjugi, qui coram ipso aperiens arcam, quid invenit? Par cornuum. Et sic Confessarius (ultra confusionem magnam) fuit in gravi periculo infamiæ, & necis. Collige ergo, & facto alieno disce modum prudentis restitutionis. Fac, ut pœnitens extra Confessionem ostendat tibi rem restituendam, numeret pecuniam, aperiat arculam, ut optimè scias quid tibi traditum sit ad restituendum.

Quæro XVI. *Ex occulto furto, vel fraude in contractu Titius debet centum aureos restituere Sempronio; sed quia bonus amicus habetur, timet, ne alio quocumque modo restituens, velut fur, aut fraudulentus deprehendatur, & sic famam simul, & amicitiam apud Sempronium perdat. Quid facit? Tempore opportuno nuptiarum dono dat Sempronio vas argenteum valoris centum aureorum, ut sic, eo meliori modo, quo potest hìc, & nunc, debitum restituat.*

Quæritur, an Titius sit liber ab onere restitutionis?

69 ℞. Affirmativè. Ratio est: quia cùm periculum famæ amittendæ sit causa proportionata, ac justa non solùm differendi, verùm etiam omittendi restitutionem (ut videbimus inferiùs, *numer.* 89.) potest etiam esse causa proportionata, ac justa sic restituendi, modo prædicto, aliàs inepto, & illicito; multa enim fiunt licita ex necessitate, quæ aliàs sunt illicita. Tum quia: hìc, & nunc non suppetit consilium melius, nec venit in mentem Titii alius aptior modus restituendi; ergo Sempronius censeri debet contentus de restitutione taliter sibi factæ à Titio bona fide.

Dices. Titius est moraliter certus, quòd Sempronius ejus amicus in alia simili occasione aliud tantumdem sibi redonaturus erit, quod donaturus non esset; ergo ex ficto dono capiet lucrum.

℞. Hæc redonatio est incerta; & si fiat, ex mera liberalitate fiet, ad quam Titius amicum suum Sempronium nec induxit, nec obligavit, nec animum obligandi habuit; ergo non fuit causa talis redonationis nec directa nec indirecta, sed tantùm occasio, ideò nego assumptum, & antecedens. Quòd si postea aliquod lucrum capiet, hoc erit præter ejus intentionem.

Jam vides, minimè licere sic restituere, quando nulla justa, & proportionata subsit causa; quia donare non est restituere. Sic enim restituens, certòque prævidens Dominum, vel Creditorem tantumdem redonaturum, ipsi potiùs illuderes, quàm satisfaceres. Multi certè sic restituerent donando; sed quid restituerent? Nihil. Ita P. Sporer, *tom.* 2. *tractat.* 4. *cap.* 4. *num.* 5.

Quæro XVII. *Adsuntne alii modi occultè restituendi debita ex delicto?*

℞. Quoniam Restitutio in praxi valdè difficilis est quibusdam vel ignaris, 70
vel tenacibus personis, operæ pretium erit, scire alios modos occultè, & prudenter restituendi. Duos accipe modos. I. Cautè miscere poteris tantumdem pecuniæ, vel rei propriæ cum pecunia, vel re Creditoris tui, quantum sufficiat ad æqualitatem debiti. II. Paulatim, & quasi insensibiliter augere, ac bonificare poteris redditus, proventus, & cætera bona Creditoris tui quòusque pervenias ad debitam solutionem. Et isti modi optimi erunt pro rusticis, agricolis, & similibus personis, quæ non valent simul totum restituere debitum Dominis suis. Mercatores verò, & alii Venditores, qui mensurando, vel ponderando furati sunt multa pauca Emptoribus (*ut dictum est, Tr.* 31. *à num.* 24. *& seqq.*) possunt, ac debent restituere paulatim augendo mensuram, vel pondus eisdem. Quòd si isti adventores ampliùs non compareant? Restituendum erit pauperibus illius loci.

Quæro XVIII. *Si debitor ex deli-*

cto debitum suum mittat Creditori per tertiam personam, (ut V. G. per famulum, amicum, Confessarium, nuncium) *& talis res consignata non perveniat ad Creditorem, vel Dominum, cui restituenda erat, quid Juris?*

71 ℞. Multi DD. mox citandi tenent, quòd, si res transmissa per interpositam personam quantumvis fidelem habitam, sive malitia istius internuncii, sive quocumque casu etiam fortuito pereat debitori, isque denuò restituere teneatur. Ita docent, & probant, Navarrus, P. Navarra, Toletus, Lessius, & alii apud Sporerium, *tom.2. tract.* 4. *n.* 15. Et Bordon. *decis.* Miscel.*dec.*12.

Alii autem DD. tenent, debitorem tunc liberari à restitutione denuò facienda. Ratio est; quia tu debitor fecisti, quantum humano modo potuisti ad realem restitutionem faciendam: & creditor tuus tunc censetur consensisse huic transmissioni per hominem adeò fidelem putatum, perinde, ac si ipse hunc designasset; & ideò præsumitur velle cedere Juri suo, si præter omnem opinionem res ad eum non perveniat, nec ei tradatur; siquidem tu prudenter te gessisti in hoc negotio. Ita Tamburinus, *libr.* 8. *tract.* 4. §. 5. *num.* 7. *in fine*. P. Navarra *mutata priori sententia*, Rodericus, Reginaldus, Filliucius, & alii apud *cit.* Sporer. Lessius, *ipse cap.* 16. *dub.* 6. non improbabilem censet hanc secundam opinionem. Et alii apud Dianam, *part.* 2. *tractat.* 3. *sect.* 17. Miscell. *Resol.* 2. – Confirmatur hæc benigna sententia sic: Internuncius ille fidelis existimatus saltem tacitè se obligavit ad faciendam hanc restitutionem, & consequenter, onus suscipiendo in se, exoneravit debitorem, qui ei consignavit talem rem restituendam. Præterea; si prima opinio esset vera, sequeretur manifestè, quòd duæ restitutiones hìc essent faciendæ eidem Creditori: una ex parte internuncii, cujus culpa res illa periit, vel eam sibi applicavit: altera ex parte debitoris, qui rem restituendam tradidit; ergo Dominus, vel Creditor redderetur melioris conditionis, quàm alii Creditores; nam duplicem posset exigere satisfactionem, & restitutionem de re sibi debita, quod videtur injustum; ergo dicendum debitorem ad nil aliud ampliùs teneri; quia jam ex parte sua satisfecit obligationi suæ: Internuncium verò obligatum remanere ad restitutionem, si res sibi commissa periit ex culpa ipsius; & multò magis si eam sibi appropriavit, vel consumpsit. Si verò casu fortuito periit, Domino periit, nempè Creditori, cui mittebatur; ad ipsum enim pertinebat tamquam res sua. Hæc dixerim ex aliorum sententia, non ex mea, quam oppositam lege, 2. *part. tract.* 68. *num.* 57.

Quæro XIX. *Quando debitum ex contractu mittitur per internuncium Creditori, si pereat, cuinam perit?*

℞. *I.* Si res transmittatur per personam deputatam ab ipso debitore contrahente ratione depositi, commodati, aut alterius contractus, in quo non transfertur dominium rei; tunc certum est, quòd res illa, si pereat, perit Domino suo. Ratio est manifesta; quia talis res ita in specie, & individuo determinata spectat ad actuale dominium Domini sui; atqui omnis res, quæ perit, Domino suo perit. 72

℞. *II.* Si verò res, quæ transmittitur à debitore per interpositam personam debeatur Creditori ratione mutui, aut alterius contractus, in quo transfertur dominium; tunc si pereat, perit ipsimet debitori; quia donec res illa non est tradita Creditori, remanet sub dominio debitoris; ergo ipsi perit. 72

℞. *III.* Si verò persona illa interposita fuerit delegata, vel deputata ab ipsomet Domino Creditore, tunc ipsimet Creditori perit; quia facta consignatione rei delegato, vel deputato internuncio, res intelligitur consignata ipsimet Creditori, & in ipsum transfertur Dominium, & plenum Jus. 74

Quæro XX. *Titius vovit Deo calicem, vel aliam rem portandam ad domum, vel Ecclesiam Lauretanam: mittit rem hanc per virum fidelem reputatum: iste rem perdidit, vel sibi retinuit; ad quid tenetur Titius?*

℞. Ad nil amplius tenetur; quia ex parte sua jam votum solvit: & Benignitas Dei illam rem acceptavit. Interim 75

rim ille vir obligabitur muneri suo satisfacere ex justitia, & etiam ex Religione, si rem illam sibi appropriaverit. Ita cum Diana, Tamburino, Bonacina, & aliis, resolvit, P. Sporer, *tom. 2. tractat. 4. capit. 4. numer.* 13. Si autem res illa sine culpa mediatoris, vel nuncii deperdita est; neque iste ad aliquid amplius tenebitur; quia res casu fortuito periit, ad quem nemo istorum se obligavit, ut suppono.

Quæro XXI. *Confessarius bona fide, vel errore inculpabili mandavit pœnitenti, ut rem, vel pecuniam inventam, vel furatam distribuat loco pio; cùm tamen res illa habeat Dominum certum, cui de Jure debebatur. Pœnitens realiter distribuit. Postea idem Confessarius, vel alius doctior cognovit consilium fuisse incautum, & ineptum. Quid Juris?*

℞. Casum istum esse sine remedio; nam nec Confessarius, nec Pœnitens peccavit (ut supponitur;) ergo nemo obligatur ad novam restitutionem; ubi enim non est culpa, ibi non est Pœna. Tum quia, Dominus non debet esse invitus rationabiliter in tali opere misericordiæ innocenter facto, quod in ejus spirituale commodum utique à Deo, nisi etiam à Pœnitente, vel Confessario, applicatum est.

De Causis excusantibus à Restitutione, ut vel differri, vel omitti possit sine peccato.

Advertentia. Inter omnes notitias utiles, & necessarias Confessario pro praxi præsens maximè necessaria videtur; quia experientia docet, quòd multi pœnitentes se excusant à Restitutione facienda in bonis fortunæ acceptis, retentis damnificatis: & quandoque non habent causam sufficientem bonæ excusationis; quare, nisi Confessarius optimè sciat veras causas differendi, vel omittendi Restitutionem, multos committet errores in damnum proximi. Et quamvis in Superioribus Tractatibus sparsim indicatæ sint causæ excusantes, &c. operæ tamen pretium erit, ex professo omnes simul, & ordinatim ad sua capita reducere, & explicare pro faciliori memoria, & inventione omnium, & singularum causarum. Igitur.

Quæro XXII. *An possit assignari una Regula universalissima per se nota, quæ nulla indigeat probatione, utpotè quæ communissimè recepta ab omnibus Moralistis, ex qua colligamus, quando nam sit licitum aut differre, aut omittere Restitutionem?*

℞. Quòd sic; & est illa, quæ traditur à Doctore nostro Scoto, *in 4. sent. dist. 15. qu. 2. art. 4. De quinto:* 77
ubi dicit: Illi casus, scilicet excusantes à restitutione aliàs statim facienda, continentur sub hac Maxima: *Licitum est detinere rem alienam, quando ille, cujus est, debet rationabiliter velle, eam detineri;* sed in quibusdam casibus hoc debet velle aliquis, etiam rationabiliter, rem suam scilicet detineri ab alio, posita jam restituendi voluntate, cum circumstantiis opportunis: ergo, &c. -- Debet enim velle quilibet sibi restitutionem non fieri tunc, quando est in præjudicium Communitatis, vel ipsius recipientis: quia debet velle bonum suum, & bonum commune, & ita dilationem aliquam illius restitutionis boni utilis, ut servetur majus bonum. Debet etiam velle non fieri restitutionem tunc, quando esset in diffamationem restituenti: quia debet magis velle famam proximi, quàm illud modicum commodum suum statim. -- Consimiliter debet magis velle, quòd vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quàm modicum incommodum suum, vel nullum in illa dilatione restitutionis. Ex his sequitur, quòd quando esset restitutio damnosa Reipublicæ, vel ei, cui fit, vel diffamativa restituentis, vel nimis notabiliter damnosa: non tenetur quis ad statim restituendum; sed sufficit, quòd statim ex affectu restituat, cessantibus postea inconvenientibus hinc inde, actu, & effectu restituat. Hæc Scotus. Ut autem distinctiùs procedamus in hac materia, oportet videre causas omnes justæ dilatio-

lationis, & omissionis Restitutionis, ideoque.

Quæro XXIII. *Quænam sunt causæ, propter quas durantes licitè differri potest Restitutio?*

78 ℞. Generaliter loquendo sunt istæ quatuor. I. Ignorantia inculpabilis. II. Impotentia sive physica, sive moralis. III. Necessitas propria. IV. Damnum ex Restitutione proveniens. Explico singulas.

Ignorantia. Cùm quis bona fide ignorat, quòd res sit aliena; & hæc vocatur *Ignorantia Facti*: vel ignorat, se obligari ad restitutionem, & vocatur *Ignorantia Juris*: durante tali ignorantia non tenetur restituere; sicque excusatur in conscientia.

79 *Impotentia.* Quando quis pro tunc non habet omninò, unde solvat, vel restituat debitum quodcumque vel ex delicto vel ex contractu; tunc adest *Impotentia physica*, idest, naturalis. Si autem habet aliquid, unde solvat; attamen si nunc restituat, reducitur ipse ad quasi extremam, vel saltem nimis gravem miseriam, aut necessitatem, & vocatur *Impotentia moralis*. Utroque modo excusatur.

80 *Necessitas propria.* Cùm quis scilicet, etsi habeat, unde restituat, non potest tamen restituere nunc temporis, nisi cum Animæ, vel corporis, vel famæ, vel status justè acquisiti periculo, aut damno notabili; excusatur.

81 *Damnum ex Restitutione proveniens*, ut puta aut ipsi Creditori, aut Tertio, aut Reipublicæ, seu toti Communitati; damnum, inquam, grave, ac notabile excusat à Restitutione.

82 Vide, & considera jam omnium harum causarum excusantium unam esse Causam, nempè Regulam, vel Maximam illam Scoti; quia scilicet in his casibus Creditor non potest, vel non debet esse rationabiliter invitus, rem suam ab alio retineri, vel sibi non restitui quamdiù nimitum illæ causæ subsistunt: aut, (ut eisdem suis repetam verbis) quòd *licet detinere rem alienam, quando ille, cujus est, debet rationabiliter velle, eam detineri.* -- Excusant ergo hæ causæ, & quælibet ex his, ad differendam Restitutionem, quamdiu subsistit: & interim, quasi sopita, vel dormiente obligatione restituendi, debitor non tenetur. At verò postquam cessat justa causa, denuò evigilat, & reviviscit obligatio, ac præceptum restituendi. Si autem in aliquo casu non cessaret aliqua ex dictis causis; tunc debitor omninò excusabitur, tamquam detentus ab impedimento perpetuo; & sic Restitutio omittenda erit: quia cessavit jam obligatio; nam *Impossibilium nulla est obligatio.*

Ex his penè innumeri casus possunt deduci, & resolvi. Notabo aliquos.

83 *Ex prima causa.* Ignorantia probabilis, aut invincibilis *facti* est illa, qua quis probabiliter, vel errore invincibili hìc, & nunc existimat, rem esse suam, quæ revera non est sua: V. G. Si quis bona fide rem alienam per hæreditatem acquisivit, credens rem esse sui Testatoris. *Vel*, quis emit rem furtivam, putans esse domini venditoris: & sic de similibus. -- Ignorantia *Juris* est, quando ignoratur Jus, vel Lex: vel quando Jus est obscurum, & controversum: V. G. De aliquo contractu ignoratur, vel controvertitur, an sit licitus, nec ne? Vel quando quis consuluit viros doctos super obligatione Restitutionis rei, & ipsi responderunt, nullam adesse obligationem restituendi; cùm tamen revera adsit; tunc sequens eorum responsum ignorantia *Juris* laborat: & excusatur à peccato. Ratio horum est; quia talis ignorantia *facti*, vel *Juris* excusat à peccato; ergo etiam à Restitutione.

Ex secunda Causa. Impotentia sive physica, sive moralis excusat. Casus 84
mihi accidit. Quidam filiusfamilias diuturno morbo afflictus, ac desperatus tam in recuperanda salute corporis, quàm animæ: casu, imò potiùs Divina Providentia, confessus est apud me, se per multos annos non frequentasse Sacramenta, quia audivit à Concionatore hanc sententiam: *Non remittitur peccatum, nisi priùs restituatur ablatum:* Ego autem (inquit ipse infirmus) multis

tis abhinc annis furatus fui materiam gravem, quam numquam potui restituere; & si revelassem hoc furtum Parentibus meis, timebam vel infamiam, vel repulsam; ergo, Pater Confessor, sum desperatus. Quomodo potero salvare Animam meam? Respondi. Non intellexisti sententiam Concionatoris; quoniam verum quidem est, quòd *non remittitur peccatum, nisi prius restituatur ablatum*; sed non attendisti totam sententiam Canonis; additur enim hoc: *Cùm restitui potest*. Ut habetur *cap. Si res aliena. 14. quæst. 1.* Si enim aliquis non habet, unde restituat, huic certè non possum dicere: *Redde, quod abstulisti*; ut dicit etiam S. Augustinus, & omnes Doctores; nam *ad impossibile nemo tenetur*. Et Nemo dat, quod non habet. Ad hæc, & alia mea verba respiravit infirmus; & dixit, ergo si verum est quod dixit Paternitas tua, libenter nunc confessionem instituam. Et sic confessus est multis lacrymis, & paulò pòst mortuus est.

Heu quot Confessarii nimis vel rigidi, vel insipientes volunt adstringere pœnitentes ad restitutiones faciendas, etiam impossibiles! Et quid agunt? Ducunt Animas in perditionem. Attendenda ergo est causa ista excusans (secundùm Omnes.) *Impotentia*.

85 *Ex tertia Causa*. Hæc aliquo modo coincidit cum secunda, in hoc videlicet, quòd importat impossibilitatem moralem ex parte Restituentis; nam valdè gravis *Necessitas* debitoris idem est, ac *Impossibilitas moralis*. Pro qua duæ dantur Regulæ generales. I. Nemo tenetur restituere cum suo notabiliter majori detrimento, quàm sit creditoris commodum. II. Quoriescumque Dominus, sive creditor rationabiliter contentus esse debet, ut Restitutio differatur; potest differri, quamvis ille invitus sit.

86 Excipe tamen: nisi creditor sit in pari necessitate, & causa; quia tunc debitor tenebitur ei restituere; nam in pari necessitate, & causa, potior est conditio creditoris: multòque magis melior est, & esse debet conditio innocentis, quàm nocentis; si debitum ex delicto sit contractum; ut cum communiori docet P. Anacletus noster, *Tract. 9. dist. 5. quæst. 6.*

87 Sed quid, si tam debitor, quàm creditor essent in pari necessitate extrema?

℞. Nonnulli DD. dicunt, quòd, cùm melior sit conditio possidentis, & cùm in extrema necessitate omnia sint communia, poterit debitor tunc sibi retinere, quod alioquin teneretur restituere; Alii tamen DD. hoc negant; quia tunc duplici Jure res illa debetur creditori, nempe jure naturali-divino, & humano-civili, ergo, &c.

88 Nota hìc obiter; quòd illud dictum, *In extrema necessitate omnia sunt communia*: non est ita intelligendum, ut quasi per illam extremam necessitatem statim transferatur dominium omnium rerum in habentem, vel patientem talem indigentiam; sed quia, quoad Jus utendi, res temporales evadant communes in ordine ad vitam conservandam, si hujusmodi res ad hoc idoneæ, ac necessariæ sint.

89 Item *ex tertia causa* prout manifestè distinguitur à secunda, deduces varios casus. I. Nullus sanæ mentis potest rationabiliter velle sibi restitui bona sua temporalia cum detrimento bonorum superioris, & altioris ordinis: (ut sunt bona Animæ, & famæ, imò & corporis, seu vitæ:) ratio est evidens quia hoc repugnaret Charitati; ergo non adest obligatio statim restituendi rem temporalem, si debitor ex privatione illius rei esset lapsurus vel in desperationem, vel in infamiam, vel in mortem, & alia mala.

90 II. Neque obligandus est debitor ad restitutionem, si ex tali restitutione ipse *deberet totaliter mutare statum suum justè, & honestè acquisitum*; quia tunc incideret in gravem, & molestam necessitatem, ac verecundiam; & talis mutatio vix posset fieri sine infamia, vel dedecore sui ipsius, filiorum, ac familiæ.

Dixi, *totaliter*: ut V. G. si homo nobilis restituendo, vel solvendo debita omnia statim, cogeretur postea vel servire, vel artem mechanicam exercere vel mendicare; idem dic de similibus.

91 III. Tenetur tamen ille vir Nobilis (omnium DD. consensu) diminuere

statum suum pro restitutione facienda: nempe debet minuere pompam, splendorem, sumptus, famulos, equos, mensam, & cætera, quæ non pertinent ad necessitatem omnimodam sui status; nam multi etiam Nobiles, sed boni Christifideles ob modestiam, ac temperantiam, & ob alias Virtutes solent sic diminuere; ergo multò magis hoc fieri debet ab eo, qui ex virtute Justitiæ tenetur.

92 Quare in pessimo statu versantur illi Nobiles, qui multis obstricti debitis, nil tamen de status sui splendore, luxu, & pompa volunt remittere; &, quod pejus est, vix aliquando de hoc gravissimo omissionis delicto, in maximum creditorum suorum incommodum, ac damnum redundante, se se in Confessione accusant. Revera enim in tali statu perseverare volentes absolvi non possunt; ut communissimè docent DD. quia alienum injustè retinent, quod restituere non curant; & insuper obligationem contrahant semper majorem de interesse creditoribus solvendo; ut patet. Vide Sporer. *tom.* 2. *tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 65.

93 Dixi, *statum suum justè acquisitum*: quia, si quis, etiam nobilissimus usuris, rapinis, fraudibus, & quibusvis aliis modis, ac mediis illicitis, & injustis ad talem honorabilem (apud homines) statum pervenisset, utique teneretur (etiam cum amissione ejus) statim restituere. Ratio est; quia *fraus, & dolus alicui patrocinare non debent*, ut habetur cap. Sedes, & cap. Ex tenore. De Rescriptis. Tum quia, hoc non esset illi Nobilissimo injusto statum suum amittere, nec minuere, sed alienum dimittere, & ad suum reverti, quem habebat antequam injustus dives evaderet. -- Verumtamen hoc ipsum intelligendum est etiam sano, ac discreto modo, & sic limitandum: nisi debitor ille passim habeatur vir probus, & honestus; ita, ut non possit subitò statum illum mutare, nisi de suis occultis fraudibus se infamet; tunc enim sensim posset licitè restituere; quia periculum infamiæ excusaret ipsum, ne statim teneretur ad totam simul faciendam restitutionem. Ut docent P. Anacletus, *cit. q.* 6. -- & P. Sporer, *cit. num.* 66.

IV. Deducitur, quòd necessitas propria, & quidem gravis excusat ad differendam Restitutionem; nempe quoties, & quando debitor in propriis bonis temporalibus deberet pati aliquod notabile damnum, & majus, quàm sit damnum creditoris expectantis. V. G. Titius debet Cajo mille aureos, nec potest solvere hoc debitum, nisi vendendo suam domum multò minoris, quàm valeat, V. G. quingentis aureis, cùm tamen valeat mille aureis, & sic de prædio, & aliis; dico, quòd non tenetur sic vendere domum, nec prædium, ad faciendam hìc, & nunc restitutionem: quia pateretur notabile damnum in bonis suis; & nunc Cajus creditor, etsi non ex Justitia, tamen ex Charitate, & æquitate naturali, consentire tenetur in dilationem. 94

Neque dicas, praxim hodiernam Tribunalium esse in contrarium; cogunt enim debitores ad restituendum sine respectu ad damnum debitorum; quia respondebo, Magistratum, vel Judicem principaliter respicere bonum commune, & obligationem Justitiæ extrinsecæ; nos autem Confessarios considerare ordinem Charitatis, & Justitiæ internæ; ergo in foro conscientiæ dicimus, quid secundùm Deum agendum est. 95

Quòd si doctrina hæc est vera, & verissima (ut patet in omnibus libris Catholicorum DD.) quomodò in conscientia possunt cogi pauperes ad vendenda ferè omnia sibi necessaria ad vitam sustentandam pro solutione debitorum? Hoc certè non capio, quod tamen sæpiùs video. 96

Lege Sporer *cit. num.* 69. -- Anacletum, *cit. quæst.* 6. *num.* 103. -- Scotum, *cit. in* 4. *sentent. dist.* 15. *quæst.* 2. §. *de quinto scilicet*. -- D. Thomam 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 8. -- Summam Sylvestrinam, *V. Restitutio.* 5. §. 4. -- Summam Card. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 24. *numer.* 4. Navarrum *in Manuale*, *cap.* 17. *n.* 87. Lessium, *lib.* 2. *de Justit. cap.* 16. *dub.* 1. Bonacinam, *de Restit. in genere*, *disp.* 1. *quæst. ultima*, *punct.* 1. *num.* 11. Laymannum, *lib.* 3. *de Justit. tract.* 2. *c.* 12.

Ca-

Caſtropalaum, *tractat.* 32. *diſput.* 1. *punct.* 17. §. 2. -- Omnes libri, quos legere potui, (qui nunc temporis apud me non ſunt, ſed alibi lecti à me fuerunt; non enim hæc ſcripta compoſui in uno, eodemque Monaſterio, ſed in diverſis) omnes, inquam, dicunt, *in hoc convenire Auctores, hoc eſſe certum apud omnes*; ergo valdè miror quod video, & non capio.

97 Deducitur, quòd neceſſitas propria, dummodò ſit gravis, & notabilis reſpectu debitoris excuſat ad differendam Reſtitutionem quorumcumque debitorum, ſive ex contractu, ſive ex delicto. Grandis tamen differentia eſt inter *Debitorem ex contractu, & debitorem ex delicto*, etiam in hac excuſatione differendi Reſtitutionem, ſecundùm opinionem nonnullorum apud Sporer. *cit. numer.* 74. at ego nolo confundere mentem Confeſſarii; ideòque teneo cum Caſtropalao, *loc. cit.* §. 10. nullam eſſe differentiam in hac excuſatione; quia tam debitor ex delicto, quàm debitor ex contractu in hoc caſu pares ſunt; nam uterque quando hìc, & nunc legitimè excuſatur; omiſſio, vel dilatio Reſtitutionis revera eſt inculpabilis coram Deo; ergo neuter tenetur ad compenſandum lucrum ceſſans, aut damnum emergens creditori ex tali dilatione, cui conſentire debet rationabiliter ipſemet creditor.

98 Hoc unum adverto, quòd prætextu lucri acquirendi excuſari non poteſt debitor à Reſtitutione ſtatim præſtanda creditori. Ratio eſt, quia tunc creditor non tenetur conſentire in hac debitorum retentione; tum quia tunc ſumus extra caſum *meræ, & gravis neceſſitatis ipſius debitoris*; aliàs ſi ob hanc ſpem, & poteſtatem lucrandi poſſet licitè debitum retineri, ferè nullus eſſet, qui ab obligatione reſtituendi non excuſaretur; ut optimè dicit Caſtropalaus, *loc. cit.* §. 4.

99 *Ex IV. Tandem cauſa differendi Reſtitutionem*, deduces I. Si damnum, quod times ex ſolutione, vel Reſtitutione præſenti eventurum creditori, vel Tertiæ perſonæ aut Communitati, ſit damnum contra Juſtitiam: V. G. times creditorem abuſurum eſſe debito (re, vel pecunia) ſibi reſtituto, ut inimicum occidat, ut bellum, vel litem injuſtam gerat, ut Uſuras exerceat, ut iniquum contractum celebret, & ſimilia, &c. tunc potes, & teneris debiti ſolutionem differre, ſi abſque gravi detrimento tuo proprio præſtare hoc potes, nempe differre, &c. ſicut dicunt DD. citati communiter, at breviùs, ac clariùs Caſtropalaus, *tract.* 32. *diſp.* 1. *punct.* 17. §. 6. Ratio autem eſt, quia Lex Charitatis te obligat, innocentem defendere etiam cum aliqua nocentis jactura; at in hoc caſu nulla alia via tibi ſuppetit defendendi innocentem, cui à tuo creditore paratur malum, quàm negando hìc, & nunc debitum; ergo poteris, ac debebis hoc ei negare; maximè cùm in hac denegatione nullum malum creditori inferas, ſed potiùs bonum ſpirituale, nempe removendo ab eo occaſionem ſceleris patrandi. Præterea Lex Juſtitiæ te obligat, ne cooperator ſis, & occaſio alicujus injuſtitiæ committendæ; at ſi abſque juſta cauſa (qualis eſſet grave tuum detrimentum) ſolveres nunc debitum creditori parato ad injuſtitiam patrandam, moraliter cenſereris illius injuſtitiæ cauſa; quia non impedires tale malum, cùm facilè impedire poſſes, & quod nullatenùs fieret, niſi tu materiam ſubminiſtraſſes.

Si autem malum, aut damnum, 100
quod ex ſolutione, vel Reſtitutione times, vel prævides, non eſt contra Juſtitiam, ſed contra aliam virtutem, ut puta contra temperantiam, caſtitatem, liberalitatem, &c. potes etiam, & teneris, (ſi commodè poſſis) ſolutionem differre; niſi Creditor tunc ægrè ferat. Ratio eſt; quia ex lege Charitatis obligatus es, peccatum proximi impedire, quando commodè potes.

Dixi, *niſi creditor tunc ægrè ferat*; quia, hoc poſito, nec teneris, nec potes ſolutionem differre; Ratio eſt, quia non eſt tibi licitum vi illata avertere proximum à peccato committendo; at retinens tu debitum contra voluntatem tui creditoris vim ei, ac violentiam infers; ſicque volens avertere proximum ab uno peccato, tu ipſe peccas;

vel

vel es causa, ut ille in aliud incidat peccatum, ut puta, indignationem, iracundiam, odium, vindictam erga te.

101 *Dices*. Etiam in primo casu superiùs dicto creditor ægrè fert dilationem solutionis.

℞. Magnum est discrimen inter læsionem Justitiæ, & aliarum virtutum; nam in læsione Justitiæ proximus patitur damnum invitus, secùs in læsione aliarum virtutum; ideòque cùm Justitiæ læsio timeatur in primo casu, licita est denegatio debiti, & vim creditori justè ea denegatione inferre, ut innocens, quem lædere intendit, defendatur; quia tunc est species justæ defensionis, in qua *licet vim vi repellere*. At in læsione aliarum virtutum, cùm nemini damnum, aut injuria inferatur, non datur locus defensioni, quæ solùm ad propellendam vim assumi potest; ergo in secundo casu non potes denegare debitum creditori, ipso invito, aut ægrè ferente, sicut potes in primo casu.

102 *Deduces II*. Non teneri quempiam statim restituere, quando restitutio certò vergit, seu tendit in damnum proximi, ut patet ex dictis. At nota ly *certo*; non ergo sufficit dubium, vel suspicio; cùm nemo in dubio præsumendus sit malus, aut malè acturus, aut abusurus re, vel pecunia sua. Imò neque sufficit probabilitas tantùm; nam oppositum pariter erit probabile; & in pari probabilitate melior debet esse conditio Domini, vel creditoris rem suam petentis.

Ad prædictas quatuor Causas, idest, *Ignorantiam*, *Impotentiam*, *Necessitatem*, & *Damnum*, reduci debent, & facilè reducuntur, omnes aliæ, quas apud Doctores majori numero, sed vario, invenies; Ego enim facilitati memoriæ consului, & numero parvo contentus, & satisfactus omnes comprehendi in illis quatuor.

Quæro XXIV. *Quænam sunt causæ excusantes à Restitutione omnimoda, ita nempe, ut omitti licitè possit?*

103 ℞. Sunt istæ quatuor, videlicet I. Interitus rei sine culpa debitoris. II. Remissio creditoris. III. Compensatio jam facta. IV. Auctoritas Superioris. Explico singulas.

Interitus rei sine culpa debitoris: idest, si res in specie, & individuo pereat, sine culpa theologica debitoris, qui bona fide talem rem possidebat. *Vide quæ diximus de Possessore bonæ fidei in hoc Tract. num. 21. & num. 41. & seqq.* Ratio est; quia, cùm sine culpa contra Justitiam fuerit absumpta talis res, non est caput, vel radix, unde oriatur Restitutio; Etenim nulla culpa etiam gravis obligat ad Restitutionem, nisi fuerit contra Justitiam. Ista autem causa est potiùs negativa, quàm positiva; nam qui rem alienam bona fide consumpsit, putans esse suam, nullam contraxit obligationem restitutionis.

Remissio Creditoris; idest, si Dominus, vel creditor tibi tacitè, vel expresse remisit, & condonavit debitum. 104
Tacitè autem quis remittere censetur, si instrumentum debiti laceraverit, aut reddiderit spontè debitori chartam obligationis. *Expressè* autem remittitur debitum, quando creditor vel sponte, vel rogatus condonat debitum.

Compensatio facta: quæ triplici modo fieri potest. *I*. Si tu debitor in una 105
re valente centum, es creditor alia in ejusdem valoris respectu ejusdem personæ, &c. justissimè enim debitum alteri negas, qui vicissim tibi debens non solvit &c. nam ut inquit Lex, si debitor, ff. Qui potior. ibi: *Nihil interest, solverit ne aliquis, vel compensaverit*. *II*. Si rationabili causa solvisti tuum debitum creditori tui creditoris; tunc enim in foro conscientiæ liberaris ab obligatione restituendi ipsi Domino creditori tuo. *III*. Si justa, ac rationabili causa æquivalens tribuisti creditori tuo, quodammodò occultè, restituendi gratia.

Sed circa hunc tertium modum compensandi duæ conditiones requiruntur, ut fiat justa compensatio. I. Ut creditor consentiat saltem tacitè, aut rationabiliter consentire debeat, vel præsumi possit, ut consentiat, (maximè in debitis ex delicto) ad talem modum compensandi æquivalenter, ac latenter. II. Ut debitor habeat intentionem

ita

Ita compensandi, seu satisfaciendi debito suo. Et iste modus potest adhiberi quando aliter fieri non potest Restitutio; *prout diximus suprà, num. 69. & 70.*

106 *Authoritas Superioris*; nempe vel per justam sententiam Judicis, vel per compositionem, vel Legis præscriptione, usucapione, &c. quia in hujusmodi casibus publica Authoritate, aut Lege declaratur cujus sit res; ideòque qui pro se habet vel sententiam, vel Legem, potest rem sibi retinere, neque ampliùs tenetur alteri restituere. *Unde resolves*, quando per sententiam justam quis adstringitur ad solvendum, vel compensandum damnum datum ex culpa civili, eum, in cujus favorem lata est sententia, posse recipere talem pecuniam, aut rem (etsi alioquin in conscientiæ foro talis res, vel pecunia ei non debebatur;) quia per sententiam Judicis tunc res illa, vel pecunia facta est sua ex Authoritate Superioris. Ita Sporer cum aliis DD. *loc. cit. tract. 4. cap. 4. num. 89.* Lessius, *libr. 2. capit. 16. dub. 7.* & alii DD. citati.

Ad supplementum hujus necessariissimi Tractatus addo sequentia quæsita miscellanea in gratiam Confessarii.

Quæro XXV. *Qui dubitat, an sua actione, aut omissione fuerit causa damni alterius, tenebiturne ad restitutionem?*

107 ℞. Minimè. Ratio est, quia reus in pari causa absolvitur: ut habetur, *l. 2. Cod. de conditione ob turpem causam.* Tum quia in dubiis, maximè in materia Justitiæ, melior est conditio possidentis; ut habetur, *l. Si ob turp. caus. ff. tit. eod.* Unde ex his rationibus, & Legibus plures poteris resolvere casus. Vide Bonacinam *de Restit. in genere disp. 1. quæst. 2. punct. 4.*

Quæro XXVI. *Transferentes triticum extra territorium contra Principis, vel Magistratus edictum, tenenturne ad restitutionem?*

108 ℞. Per se loquendo, & in rigore theologico, non tenentur. Ratio est, quia non violarunt Justitiam commutativam, sed tantùm Legalem. -- Si autem ex tali translatione Communitas patiatur grave damnum; peccarent quidem mortaliter prævidentes tale damnum; at neque in hoc casu tenerentur ad restitutionem ob rationem supradictam; peccarent enim tunc contra Charitatem. -- Si verò temerè se exponerent periculo vitæ corporalis, aut confiscationis bonorum, vel alterius magni damni, sic transferendo triticum extra territorium, (ut plurimùm accidit) etiam ex hoc capite peccant mortaliter contra Charitatem erga se, & familiam suam. -- Si tamdem haberent animum inferendi necem ministris publicis Justitiæ, eos, eorumque triticum capere volentibus; tunc ex hoc motivo peccarent mortaliter contra Justitiam, & præceptum Divinum *de non occidendo*; quia non est omninò licitum offendere hujusmodi ministros, qui non sunt in tali casu injusti aggressores, sed merè executores Justitiæ publicæ.

Quòd si hujusmodi fraudatores veniant ad tuos pedes, Confessor novelle debes eis absolutionem denegare, vel suspendere, nisi firmiter proponerent in futurum abstinere; saltem quando ex magna tritici asportatione sequitur grave detrimentum Communitati, aut ipsismet asportantibus immineat vitæ periculum, aut aliud notabile damnum familiæ; & multò magis quando habent propositum injustum resistendi, & nocendi ministris Principis. Vide Bonacinam, *de Restitut. disp. 1. punct. 1.*

Quæro XXVII. *Qui sua actione, vel omissione culpabili tantùm venialiter fuit alteri causa magni damni, teneturne ad restitutionem totius damni?*

℞. In foro conscientiæ non tenetur: 109
ut patet ex dictis superiùs, *numer. 38.* Tum quia obligatio restituendi, vel resarciendi damnum illatum proximo ex actione, vel omissione injusta, est pœna debita Jure Naturæ, pœna autem debet proportionari culpæ; ergo ex culpa veniali, ac levi nequit oriri obligatio pœnæ gravis, qualis est restitutio totius damni. -- Si autem quis dubitaret, utrùm culpa sua in tali damno illato fuerit mortalis, aut venialis; tunc poterit damnificator obligari ad dimi-

dimidium restituendum; sic enim recta ratio dictare videtur; prout dicit Bonacina, *loc. nuper cit. punct.* 1. *numer.* 9.

Quæro XXVIII. *Qui venialiter tantùm peccavit in damno gravi inferendo, tenebiturne sub culpa veniali ad resarciendum tale damnum?*

110 ℞. Negativè. Ratio est, quia obligatio in materia gravi, non potest procedere nisi ex culpa gravi: quia, (ut suprà diximus) pœna restitutionis debet esse proportionata culpæ; pendet enim obligatio gravis ex materiæ, vel damni gravitate; atqui mirum, & stupendum esset, hominem sub veniali tantùm culpa obligari ad resarciendum damnum mille aureorum, nec posse hoc peccato liberari, nisi proponat restituere; ergo ex peccato veniali nequit insurgere obligatio restituendi rem magnam; ergo nulla erit tunc obligatio; & consequenter illatio talis damni quasi fortuita videri, & æstimari debet. Probo hanc consequentiam ultimam; cùm solùm venialis culpa in damno gravi inferendo intercessit: ut puta ex quadam inconsideratione, inadvertentia, censetur tale damnum quasi fortuitò advenisse, vel accidisse, quis enim in hujusmodi rebus periculosis non aliquando aliquam admittit negligentiam? Ergo levis negligentia videtur causa damni quasi fortuita. Ita Lessius cum aliis, *libr.* 2. *cap.* 7. *dub.* 6. *num.* 28. contra Bonacinam, *loc. cit. punct.* 1. *numer.* 10.

111 Unde rectè ex dictis infertur. Si ex facto tuo, vel omissione secutum est alteri damnum, etiam grave, gravissimum, & tu nihil, aut leviter in hoc peccaveris, ob naturalem inconsiderationem, vel oblivionem, aut ob levem negligentiam, non teneris ad restitutionem; & hoc in foro interno; quamvis in foro externo hoc lata culpa commissum diceretur, ac puniretur. V. G. Egrediens cubiculum, & alia cogitatione abreptus non clausisti ostium Domini tui; huc ingressi fures multa pretiosa abstulerunt. *Vel* habes lucernam juxta locum periculosum, & quamvis sollicitè proposueris amovere, vel extinguere; tamen absque culpa oblivisceris, vel in somnum incidisti, & sic lucerna magnum excitavit incendium domui, vel stabulo Domini tui. *Vel* aperuisti puteum planum, & casu, aut levi negligentia non operuisti statim, venit puer, aut jumentum, & cadit in puteum. Tu in his, ac similibus casibus non peccasti ullo modo; & si peccasti, leviter tantùm deliquisti; ergo in conscientia ad nihil obligaris; censentur enim hujusmodi casus fortuiti, & consequenter inevitabiles: & damnum hinc ortum, non fuit propriè à te illatum, sed casu eventum; tales, aut similes casus solent sæpiùs contingere inter homines etiam aliàs prudentes, sive ullo eorum peccato; sic Deo permittente, vel disponente secundùm altissimam ejus Providentiam, & consilium voluntatis suæ, rectissimæ quæ omnia, & singula disponit; nec fallere, nec falli potest; nam, ut inquit Propheta Realis Psal. 65. v. 5. *Venite, & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum.* Vide alios similes casus. *Tract.* 31. *num.* 61. *& seqq. in hoc lib. & alibi.*

Quæro XXIX. *Quænam est differentia inter culpam latam, levem, & levissimam?*

112 ℞. *I.* Culpa hæc apud Jurisperitos est idem, ac omissio alicujus diligentiæ, unde postea sequatur aliquod damnum, vel incommodum tertio. Igitur *Culpa lata* est omissio ejus diligentiæ, & circumspectionis, quam passim homines talis conditionis adhibere solent. *Culpa levis* est omissio illius diligentiæ, quam solent diligentiores adhibere. *Culpa levissima* est omissio ejus diligentiæ, quam diligentissimi, & prudentissimi solent adhibere in tali arte, negotio; ut etiam alibi dixi, *Tract.* 33. *nu.* 73. *& seqq.*

℞. *II.* Ad hoc autem, ut quis obligetur in foro interno ad restitutionem, non sufficit quælibet ex dictis culpis, sed ultrà requiritur culpa theologica, nempe peccatum, & hoc debet esse mortale; ut alibi dixi: suprà, *num.* 38. *&* 39. Ut cum multis DD. & rationibus probat Lessius, *loc. cit. dub.* 6.

cui addo P. Navarram, *libr.* 2. *cap.* 1. *num.* 47. -- Sotum, *lib.* 5. *de Just. qu.* 7. *art.* 2. - & Laymannum, *libr.* 3. *de Just. tract.* 3. *part.* 1. *cap.* 6. *numer.* 4. *V. Interim:* ubi dicit, Interim fateor, probabilem, & tutam esse sententiam P. Navarræ, Soti, Lessii *loc. cit.* Igitur, (dico ego) licèt alii DD. teneant contrarium, securè tamen in rebus moralibus, specialiter in hac materia, ubi de Restitutione agitur, (quæ aliquando difficilè fit) potest tantorum virorum opinio benigna amplecti à Confessario, ut se, ac pœnitentem liberet à multis tricis.

℞. *III.* Quando autem intercessit *culpa lata*, regulariter loquendo intercessit etiam culpa theologica; vel saltem præsumi potest; quia unusquisque in actionibus periculosis tenetur præstare diligentiam, quam homines ejusdem conditionis communiter adhibere solent; ergo si hanc non adhibuisti, censeris damnum secutum voluisse; quia non fecisti quod potuisti, ac debuisti; ergo peccasti.

Quæro XXX. *Dans operam rei illicitæ, vel injustæ fuit causa damni notabilis non prævisi, nec intenti, teneturne ad resarciendum tale damnum?*

113 ℞. Negativè; quia damnum, quod per accidens sequitur, non imputatur ad culpam, cùm non sit prævisum, nec consequenter volitum; ergo neque imputari debet ad pœnam restitutionis. Sicque excusabitur fur nocte domum ingrediens ad furandum, si præter intentionem favilla lucernæ incendat domum, vel stabulum; hoc enim damnum combustionis est ei omninò involuntarium; poterit tamen puniri à Judice in foro externo, & obligari ad resarciendum. Ita cum aliis DD. docet Bonacina, *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 1. *num.* 11. *de Restitutione.*

Quæro XXXI. *Qui conculcavit segetes antequàm ad maturitatem pervenirent, aut incidit, vel eradicavit arbores adhuc parvas, ad quid tenetur?*

114 ℞. Tenetur tantum solvere Domino, quantum vir prudens, ac peritus judicaverit fuisse damnum illatum; nam, ut vidimus, *suprà numer.* 40. tantum restituendum est, quantum damnificatum est; hoc enim exigit Justitia commutativa, & ipsamet Restitutio, *quæ est rei in statum pristinum statutio*, ac damni illati justa restauratio ad æqualitatem servandam. *Quomodo autem* poterit *Confessarius* pœnitenti imponere justam compensationem in hoc casu damni illati, si non est versatus in rebus ruralibus de pretio, seu valore segetum, & arborum dissipatarum?

℞. Sufficit, ut dicat pœnitenti: tu es obligatus ad restituendum non solùm valorem segetum conculcatarum, aut arborum incisarum, verùm etiam damnum emergens, & lucrum cessans Domino illarum rerum, arbitrio boni, ac periti viri, quem consules de hac re, narrando casum in tertia persona, V. G. ipsum interrogando de hoc facto, tamquam si casus pertineret non ad se, sed ad Tertium; non enim tenetur Confessarius scire valorem rerum omnium damnificatarum: sed sufficit, quòd sciat hanc doctrinam communem, nempe: *Qui destruit rem frugiferam non solùm tenetur restituere valorem ipsius rei per se consideratæ, sed etiam valorem fructuum, quos Dominus suo tempore percepturus erat, detractis detrahendis, expensis, laboribus, &c.*

Idem dicendum de similibus V. G. de eo, qui occidit pullum equinum, ovem, gallinas, columbas & similia frugifera animalia. Vide Bonacinam, *de restitutione, disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 1. *nu.* 9. & 10. Item vide quæ suprà diximus *hic num.* 44. *ad* 47.

Quæro XXXII. *Dominus tenebiturne ad restitutionem damni illati per servos vel animalia sua absque culpa sua propria?*

℞. *I.* Dominus non tenetur ante sententiam Judicis solvere damna, quæ per suos servos, vel animalia illata sunt Tertio; si absque sua culpa theologica hoc damnum evenit. Ratio est eadem, quæ toties dicta est; quia *ubi non est culpa, neque pœna ibi esse debet*; restitutio autem est pœna. Tum quia Leges Civiles, quæ obligant ad restitutionem, aut reintegrationem damni illati per servos, & animalia alterius, sunt leges pœnales. Sed sic est, quòd Leges hujusmodi non obligant ad pœnam. 115

nam, nisi post Judicis sententiam. Vide Bonacinam, *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. nu. 2. de Restitut.*

℞. *II.* Dominus tenetur etiam ante Judicis sententiam ad resarciendum damnum, quod sua culpa theologica (idest cum suo peccato gravi) intulerunt ipsius servi, vel animalia. Ratio est, quia *Qui per alium facit, censetur facere per se ipsum*, ex Regula 72. Juris in 6. Tum quia, quæ fiunt ab aliis nostræ custodiæ commissis, nobis scientibus, & non impedientibus, cùm facilè impedire possimus, reverà censentur per nosmetipsos fieri, vel facta esse; nam inter causas cooperantes ad damnum, & consequenter obligantes ad realem restitutionem ex Justitia, & in conscientia, adsunt tres negativæ, nempe *mutus, non obstans, non manifestans*.

℞. *III.* Dominus non tenetur ad restitutionem damni per suos servos, aut animalia illati ex sua culpa tantùm civili, aut juridica; ut patet ex dictis, *suprà nu. 112.*

Et quod diximus de damno illato per tuos servos, vel animalia, intelligendum est etiam de damno illato per tuos filios, vel consanguineos; & hoc etiam habetur *ex Instit. de noxal. act. §. ult.*

Ex dictis collige, servos illos, (quorum culpa theologica gravi damnum illud secutum est, vel per se, vel per animalia) teneri ad restitutionem, si habeant possibilitatem.

Quæro XXXIII. *An qui impedivit alium à consecutione alicujus boni notabilis, teneatur ad restitutionem?*

116 ℞. *I.* Si quis directè, seu animo, vel intentione damnificandi, impedivit fraude, vel dolo aliquem à consecutione alicujus boni notabilis, V. G. Officii, Beneficii, &c. sibi ex justitia nondum debiti, sed solùm ex liberalitate conferendi: tenetur quidem ad aliquam restitutionem eidem impedito faciendam; non tamen obligatur ipsi restituere totum illud bonum, neque valorem eidem æquivalentem: nempe tenetur solùm ad aliquam portionem pro ratione rei speratæ. Ita Scotus Doctor noster subtilis, *in 4. dist. 15. q. 2. §. ad ultimum principale.* Anacletus noster, *moral. Theol. tract. 9. dist. 5. q. 5. n. 82.* Ratio prioris partis Resolutionis est: quia, licèt alter necdum habuerit jus ad rem, quam alius ex mera liberalitate collaturus fuisset; habebat tamen jus, ne fraude, vel dolo impediretur ab ejusdem rei consecutione; ergo injustè impeditus fuit; ergo impediens contra justitiam peccavit, & tenetur ad recompensandam damnificationem pro ratione valoris spei, qua sperabatur illius boni consecutio. — Ratio verò secundæ partis, nempe, *quod non teneatur restituere totum bonum, nec equivalens*, est: quia multum interest inter habere, & propè esse.

Qualis autem, & quanta sit, vel esse debeat restitutio, non potest determinari sic absolutè; relinquitur ergo arbitrio boni, & periti viri, qui, considerando casum in particulari, determinabit quid sit restituendum.

℞. *II.* Si autem quis, sine dolo, fraude, vi, metu impediat alterum à consecutione alicujus boni; & hoc faciat non ex animo nocendi proximo, qui impeditur, sed tantùm ex intentione proprii commodi, vel alterius amici, aut consanguinei; tunc ad nullam tenetur restitutionem. Ita pariter Scotus, *loc. cit.* Et Mastrius Moral. *disp. 9. n. 35.* cum aliis DD. Ratio patet; quia non peccat contra Justitiam commutativam. 117

Hinc deduces. Si quis sciat, Testatorem velle Legatum aliis relinquere, & ipse precibus ab eo obtineat, ut voluntatem suam mutet, & potiùs sibi, aut consanguineo suo relinquat. Nulla hinc consurgit obligatio restituendi; quia hoc fit sine ulla fraude, dolo, metu, aut alia injusta actione, vel coactione; simulque unusquisque habet jus procurandi sibi bonum, sine injuria, aut injustitia tertii.

TRACTATUS XXXVI.

DE OCTAVO DECALOGI PRÆCEPTO.

QUæro I. *Quid prohibetur in hoc Divino præcepto?*

1 *Respondeo*. Prohibetur omnis injuria, & injustitia, quæ proximo nostro verbis inferri potest: ut sunt Testimonium falsum, Detractio, Contumelia, Convitium, Irrisio, Susurratio, mendacium, & cætera hujusmodi; quæ his verbis comprehenduntur, *Non loqueris contra proximum tuum falsum Testimonium*.

De Detractione.

Quæro II. *Quid est Detractio?*

2 ℞. Est alienæ famæ occulta, & injusta læsio, seu denigratio. -- Duo autem requiruntur ad veram Detractionem. I. Ut aliquid dicatur, quod alterius famam, & æstimationem, quam possidet in animo audientium, extinguere, aut minuere valeat. II. Ut fiat occultè, saltem juxta intentionem malè dicentis.

Quæro III. *Quid est bona fama?*

3 ℞. Est communis opinio virtutis, sapientiæ, & rerum præclarè gestarum alicujus personæ notæ. Bona enim fama consistit in interiore opinione bona, quam alii de aliquo habent; quod etiam vocatur *bonum nomen*: de quo in Proverb. 22. habetur, *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ*. Item in Ecclesiast. 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi, & magni. Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in ævum*.

Quæro IV. *Quid est Honor?*

4 ℞. Est testimonium excellentiæ alterius in signis externis demonstratum; unde Honor supponit opinionem bonæ famæ, & excellentiæ proximi, ac intentionem testificandi eam exteriùs per aliquod signum reverentiæ.

Quæro V. *Quænam est differentia inter Detractionem, & Murmurationem?*

℞. Ex definitione Murmurationis, 5
& Detractionis colligitur differentia istorum vitiorum linguæ. Detractio jam fuit definita suprà, num. 2. *Murmuratio autem est Querela injusta, vel impatiens*. Unde murmur, seu murmuratio dicitur omnis locutio secretè, submissè, & clanculò facta; unde & metaphoricè rivus aquæ dicitur murmurare. Sed quia talis locutio murmurativa frequenter fit injustè, ideò dicitur *querela injusta*; potest autem esse injusta dupliciter: *vel ratione objecti*, quando scilicet quis murmurat de re in se bona, ac justa: ut Pharisæi murmurantes de quibusdam actionibus Christi Domini: ut patet in Euangelio *Lucæ*, *c*. 5. 15. *&* 19. *& Joannis*, *c*. 6. *& alibi*. Vel *ratione modi*: quando nempe quis queritur, seu lamentatur de re quidem injusta, ac mala, sed non debito modo; idest, non ubi, quando, & quomodo oportet: Et isto modo murmuratio est valdè communis: sicut V. G. Si Religiosus murmuret, quando aliquid injustum patitur, & tamen non exponit Prælato rationem suam, sed aliis Religiosis, quorum non interest ei providere: vel quando obloquitur de rebus, quæ sunt sine remedio. -- Aliquando autem locutio murmurativa fit ex impatientia, & ideò dicitur *querela injusta, vel impatiens*; & tunc potest sic describi: Murmuratio est querela impatientis in his, quæ homo debet patienter ferre.

Quando autem murmuratio fit de re in se justa, & laudabili; tunc ex suo genere erit peccatum mortale; quia est species quædam vituperationis, & detractionis. -- Quando fit de re in se mala, & injusta, & consequenter vituperio digna; tunc potest esse absque pec-

peccato, vel cum peccato veniali, vel mortali ratione finis, vel excessus in modo loquendi secundùm conditionem personarum de quibus murmuratur: quod generali regula difficile est diffinire. Quando fit ex impatientia, ex suo genere est veniale peccatum impatientiæ, nisi alia circumstantia mortifera addatur. Murmurare tandem de rebus malis, quæ hìc, & nunc remedio carent, erit exaggeratio quædam bona, vel mala juxta intentionem loquentis: vel ad summum verba otiosa, ac inutilia proferre, ac tempus amittere.

Quæro VI. *Quot modis fieri potest peccatum detractionis?*

6 ℞. *I.* Detractionis peccatum fieri potest dupliciter, directè videlicet, & indirectè; *Modus directus* est, quando quis cum directa, & positiva intentione loquitur perversè, alienam famam lædendo, vel denigrando. Et iste modus est quadruplex, ut indicat iste versus:

Imponens, augens, manifestans,
in mala vertens.

I. *Imponens:* idest, imponendo alicui crimen falsum. II. *Augens:* idest, exaggerando, & augendo verum, vel falsum crimen, aut defectum alterius. III. *Manifestans*: idest, manifestando, & publicando crimen, vel defectum occultum verum. IV. *In mala vertens:* idest, interpretando sinistrè, seu temerè judicando, & postea exteriùs patefaciendo illam sinistram interpretationem, aut temerarium judicium de opere aliàs rectè facto; seu in malam partem vertendo opus alterius, quod poterat verti in bonam partem.

Modus autem indirectus est, quando solùm indirectè, & quasi negativè læditur, vel denigratur fama proximi: & est pariter quadruplex, ut versus iste indicat:

Qui negat, aut minuit, tacuit,
laudatque remissè.

I. *Qui negat:* idest, negando alterius virtutes, ac dotes. II. *Minuit*, idest, extenuando, aut diminuendo dotes, & virtutes alterius. III. *Tacuit*, nempè malitiosè reticendo, vel silendo bonum, vel dotes alterius, tunc, quando quis manifestare deberet ex justitia. *Vel* etiam quando quis tacet in præsentia aliorum detrahentium, ac vituperantium, nullum dando signum displicentiæ; nam tunc tacens consentire videtur. IV. *Remissè laudat*; idest, frigidè laudando opus egregium, aut virtutes alterius ubi, & quando ex justitia tenebaris justè, multùmque laudare; aut cùm ita insipidè laudas, ut laus tua potiùs cedat in diminutionem famæ alterius, ejusque vituperium, quàm in veram laudem.

℞. *II.* Item duplex est detractio, formalis scilicet, & materialis. *Detractio formalis* est, quæ fit cum directa intentione alteri nocendi, seu alienam famam denigrandi. *Materialis autem Detractio* est, quæ fit quidem absque illa directa intentione nocendi, sed tamen cum prævisu periculo nocendi, adeòque non sine voluntate saltem indirecta nocendi. Unde patet, quòd formalis detractio coincidit cum *modo directo* detrahendi; materialis autem detractio coincidit cum *modo indirecto* detrahendi, ut suprà dictum est. 7

Quæro VII. *Quale peccatum est Detractio?*

℞. *I.* Est peccatum mortale ex genere suo contra Justitiam commutativam. Quòd sit mortale ex genere suo, patet ex Sacra Scriptura ad Romanos, cap. I. *Detractores Deo odibiles*. -- Proverb. c. 24. *Cum detractoribus non commiscearis: quoniam repentè consurget perditio eorum*. Eccles. c. 10. *Si mordeat serpens in silentio: nihil eo minus habet, qui occultè detrahit*. -- Patet etiam ex Can. dist. I. de pœnit. cap. homicid. *Qui occidit fratrem suum, & qui detrahit ei, pariter homicidæ esse monstrantur*. Ratio autem est: quia qui injustè lædit famam proximi, privat illum vita Civili, quæ est bona fama, & bonum nomen; ergo &c. Quòd autem sit peccatum contra justitiam commutativam, patet eo, quia unusquisque habet jus ad propriam famam, quam possidet; omnis autem actio injustè privans alterum bono sibi debito de jure, est actus injustitiæ, ergo detractio est peccatum contra justitiam. 8

℞. *II.* Detractio gravis est pecca- 9

tum, quàm furtum; quia bonum famæ multò magis est appretiabile, quàm bona omnia externa fortunæ; ut patet ex Sacra Scriptura locis citatis *suprà, num.* 3. Tum quia ex detractione solent oriri plurima mala, ut puta scandala directa, & indirecta, lites, jurgia, percussiones, odia, homicidia, &c. optimo igitur jure dixit S. Jacobus Apostolus minor in sua Epist. cap. 3. *Lingua ignis est, universitas iniquitatis.*

10 Unde manifestè deducitur, detractorem injustum in foro conscientiæ obligatum esse ad restitutionem famæ ablatæ, sicut fur omni fure pejor, & abominandior; & consequenter omnia, quæ diximus de Restitutione bonorum temporalium à fortiori dicenda esse hìc de Restitutione famæ, & honoris.

Omnia autem peccata detractionis sunt ejusdem speciei moralis; quia respiciunt unam, eamdemque rationem formalem læsæ famæ proximi; quamvis differant materialiter; Unde sequitur non esse necessarium exprimere in Confessione personas, nec vitia de quibus oblocutum est. Filliucius, *tract.* 40. *num.* 9. *& alibi.*

Quæro VIII. *Estne licitum aliquando manifestare occultum crimen proximi?*

11 ℞. Dantur aliqui casus, in quibus id fieri potest absque vitio, vel peccato, præsertim in his. I. Si quis, servato ordine correctionis fraternæ, patefacit crimen alterius Superiori, ut ille emendetur, corrigatur, aut etiam puniatur. II. Ad impediendum notabile damnum proximo impendens, sive spirituale, sive temporale; quando manifestatio illius criminis ad hoc necessaria est. III. Quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, aut de Matrimonio contrahendo, vel Religione suscipienda, possunt, & debent justa impedimenta (aliàs occulta) manifestari, denunciando ea Superiori, Parocho, ad evitanda multa mala. IV. Ubi agitur de hæresi, vel ejus suspicione, possunt, & debent denunciari Inquisitoribus S. Officii delinquentes, etiam occulti. V. Quando tale delictum occultum vergit paulatim in damnum spirituale, vel corporale Reipublicæ. Ut, si quis fictis virtutibus famam sibi comparavit in aliquo loco, V. G. simulando se peritum Directorem conscientiarum, vel Advocatum, vel Medicum, vel Pharmacopolam, vel Confessarium & mihi certò constet, non esse talem.

Ratio horum, & similium casuum est; quia nemo habet jus tuendæ famæ suæ cum tanto damno proximis injustè obventuro: & bonum publicum prævalet bono privatæ personæ; ergo in prædictis casibus non committitur *Detractio*, quæ est alienæ famæ injusta læsio, qualis ibi non intervenit; nam si quis ex prædictis teneatur ut læsus, irrationabiliter hoc judicat ex amore inordinato sui ipsius, non autem ex justitia, & æquitate.

Hìc adnotanda, & cavenda est propositio damnata ab Alexandro Papa VII. la 5. quæ dicebat: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

Quæro IX. *Persona secretò graviter injuriata, nec valens se à dolore cohibere, aperit Amico suo casum injuriæ sibi factæ, peccatne?*

℞. Minimè; Ratio est, quia Docto- 12
res communiter docent, licitum esse, peccatum proximi, vel injuriam sibi factam aperire viro prudenti, Amico, consilii, vel auxilii, imò etiam in sua afflictione solatii, & levaminis capiendi causa; quia valdè difficile est, & maximum gravamen esset, si in mea injusta afflictione non possem auxilium, vel consilium quærere, sed sine ulla quærimonia silentio concoquere talem amaritudinem; atqui nemo cum tanto proprio incommodo tenetur studere, vel cavere famæ alterius injustè lædentis; præsertim cùm vix ullus vir prudens talem audiens casum attendat ad infamationem alterius, sed potiùs ad consilium bonum, vel ad solatium verum exhibendum personæ suas miserias quiritanti &c.

Rectè tamen monent, & limitant DD. ut quoad possibile est, hoc fiat cum minimo alterius damno: adeòut, si sufficiat unus ad consilium, vel solatium,

tium, non manifestetur pluribus; & si sufficienter capi possit vel consilium, vel solamen, non nominando personam injuriantem, de facto non nominetur: Quod maximè à mulieribus observandum est; quia sunt naturaliter nimis loquaces; & de consilio in consilium transeundo, non fiat casus manifestus.

Quæro X. *Quid, si persona illa occultè injuriata, vel provocata ad malum, statim prorumperet in publicas voces querimoniosas, ac manifestativas delicti alterius?*

13 ℞. Eam excusarem à mortali culpa in genere detractionis; tum ob imperfectionem actus, ex primis, vel secundis motibus iracundiæ procedentis; tum ex nimia afflictione animi non valentis se statim cohibere.

Quæro XI. *Estne licitum ad justam sui defensionem manifestare crimen occultum alterius?*

14 ℞. Servato ordine, vel moderamine inculpatæ tutelæ, dico, quòd sic. Ratio est: quia, si pro nostra justa defensione licitum est alteri injusto aggressori eripere vitam, cur non etiam famam?

Quæro XII. *Eritne pariter licitum in casu prædicto crimen falsum ei imponere?*

15 ℞. Nequaquam omninò. Quia in nullo unquam casu licet falsitatem proponere; nam mendacium est intrinsecè malum; ergo multò minùs licitum erit falsum crimen alteri impingere: quod est mendacium perniciosum cum injuria formali contra justitiam, & consequenter peccatum mortale detractionis directæ. Quare meritò damnatur ab Innocentio Papa Undecimo hæc propositio, la 43.

Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere? Item ista, la 44.

Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alteri, ut suam justitiam, & honorem defendat. – Et si hoc non est probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia.

Dices. Æquè prohibitum est, detrahere proximo, manifestando V. G. crimen occultum, ac imponendo crimen falsum; sed hoc numquam est licitum; ergo nec illud.

℞. Nego paritatem; nam manifestare crimen verum, sed occultum, ex justa causa potest fieri licitum; & tunc non est detrahere formaliter, ut vidimus *suprà*, *num.* 11. At imponere crimen falsum, est semper mentiri, & quidem in damnum tertii; & consequenter numquam potest fieri licitum quacumque de causa; ergo manet semper detractio formalis.

Quæro XIII. *Eritne licitum sibimetipsi imponere crimen falsum ad evitandum gravissimum tormentum?*

℞. *I.* Si per *licitum* intelligatur excusatio ab omni peccato, tam mortali, quàm veniali; tunc dico, quòd non erit licitum; Ratio patet ex dictis *suprà*, *num.* 15. quia numquam potest esse licitum mendacium, aut falsitas. 16

℞. *II.* Si verò per *licitum* intelligatur excusatio à mortali; tunc dico, quòd multi DD. docent, esse licitum. Ratio est, quia non tenetur homo cum suo tanto incommodo, dolore & cruciatu vitam, vel famam suam tueri. Ita Angelus, Sylvester, Toletus, Valentia, Sotus, & Lessius, *lib.* 2. *c.* 11. *dub.* 7. *num.* 41. ubi dicit. Hæc sententia est tenenda in praxi; favet enim multis miseris, qui alioquin non solùm corpore, sed etiam Anima perirent.

Quæro XIV. *Estne aliquando licitum, se ipsum infamare, manifestando occulta crimina sua?*

℞. *I.* Per se loquendo veniale peccatum prodigalitatis est, se ipsum infamare propalando occultum, & verum crimen proprium. Ratio est: quia omnis homo est dominus suæ famæ, sicut est dominus suæ pecuniæ: ergo sicut prodigere pecuniam suam non est contra justitiam, nec contra Charitatem per se loquendo, sed est solùm peccatum prodigalitatis, quod ex suo genere veniale est: ita etiam veniale erit prodigere famam suam. 17

℞. *II.* Per accidens autem multipliciter potest esse peccatum mortale. I. Si referendo tuum crimen te jactes, quasi illud approbando, in eo delectando, ac complacendo: tunc peccabis 18

utique

utique mortaliter eadem specie peccati, de quo gloriaris, V. G. adulterii, stupri, homicidii, &c. II. Si crimen tuum manifestando te exponas (sine justa causa) periculo vitæ, aut alterius gravis mali: peccabis tunc contra Charitatem tui ipsius, utique mortaliter, quinimò injuriam facies Domino Deo, qui est supremus, & immediatus Dominus vitæ, & mortis; vitæ enim, & membrorum nostrorum non sumus absoluti domini, sicut sumus domini pecuniæ, famæ, &c. III. Si tua infamatio conjuncta sit cum aliorum scandalo; maximè si es Superior, Paterfamilias, Sacerdos, Religiosus; tunc peccabis mortaliter peccato scandali contra Charitatem erga proximum. IV. Si tua infamia necessariò, ac consequenter cedat in grave damnum, vel infamiam aliorum; & tunc peccas etiam contra justitiam, ut patet.

19 ℞. *III.* Sæpè potest esse licitum, & opus virtutis, verum crimen proprium, & occultum fateri, & manifestare; nimirùm si hoc fiat ex justa causa, debito fine, & aliis bonis circumstantiis. V. G. I. *Ob humilitatem*: sicut fecerunt S. Augustinus, qui scripsit omnia sua peccata in libris Confessionum. S. Joannes à Capistrano, qui magnis litteris scripsit in chartello ad modum mitræ compacto sua errata; ut taceam de Sancto Apostolo Paulo, qui suis in Epistolis fatetur, se priùs fuisse *blasphemum*, *persecutorem*, *contumeliosum* (1. ad Timoth. c. 1.) *primum*, & *maximum peccatorem &c.* & sic de multis aliis viris, ac mulieribus Sanctis.

20 II. *Ob Charitatem*; quando scilicet ex tali infamatione tui ipsius, aut confessione publica occulti tui criminis; sequitur notabile bonum proximo. V. G. pœnitens ob lapsum in grave peccatum tendit in desperationem, & tu Charitate motus, fateris ipsi tua graviora crimina ad consolandum ipsum, & erigendum in spe remissionis. Vel si ad tollendas suspiciones, dissensiones, odia aliorum, &c. utile vel necessarium judicas, proprium delictum prodere. Vel ad gravia tormenta evitanda in te, aut in proximo innocente, prodis te esse nocentem, & auctorem delicti occulti; & sic de similibus.

III. *Ob motivum Justitiæ publicæ*; 21
quando nempè malefactor es occultus, & te sistis Judici, delictum tuum occultum fatendo, ut Justitiæ satisfacias, & ne aliquis innocens deprehendatur velut auctor criminis à te patrati, sicque injustè vice tua pœnam luat.

Quæro XV. *Titius commisit delictum occultum, quod Sempronio ex quibusdam levibus indiciis fuit imputatum; capitur Sempronius à ministris Justitiæ, & vi tormentorum, falsa confessione expressa coram Judice, damnatur ad ultimum supplicium.* Quæro, an Titius teneatur se prodere, ut innocens Sempronius liberetur?

℞. Tenetur ex justitia Titius se pro- 22
dere, etiam cum æquali suo periculo vitæ, vel famæ; dummodò Titius causa voluntaria injusta fuerit, ut tale delictum imputetur Sempronio innocenti. Quia tunc fuit causa injusta damni famæ, & vitæ innocentis; ergo, &c. Si autem Titius non fuit causa talis imputationis injustæ: sed casu, aut malitia alterius, crimen Sempronio imputatum fuit; tunc non tenebitur Titius ex justitia, neque ex Charitate se prodere, si æquale periculum vitæ, vel famæ ipsi Titio immineat; quia cùm non fuerit ipse causa efficax talis damni, non est cur ipse teneatur in conscientia manifestare occultum suum delictum. Quòd si Sempronius injustè patitur; hoc evenit vel casu fortuito, vel ex malitia alterius, cui adscribetur talis injustitia.

Licebit tamen ex Charitate Titio se prodere, ut innocens Sempronius liberetur; exemplo planè heroico Sancti Conradi Placentini Tertii Ordinis S. P. Francisci, ut legitur in Breviario nostro *die* 19. *Februarii*; quod factum causa, & initium fuit Sanctitatis Nobilis viri.

Quæro XVI. *Ad hoc ut detractio formalis, occultum, & verum crimen alterius revelans, sit peccatum mortale, quot conditiones requirit?*

℞. Quatuor: nempè voluntarium per- 23
fectum: materia gravis: res omninò occulta: & injustitia revelandi. *Explico*.

I. Voluntarium perfectum est

24 Quando homo pleno usu rationis utens, directè, vel indirectè intendit, vel advertit, suam locutionem nocere, vel denigrare famam proximi.

Excusabit ergo à mortali, & veniale reddet imperfectio actus, vel ob ignorantiam, aut inadvertentiam nocumenti proximi: vel ob vehementem passionem, aut præcipitationem mentis, & linguæ. Nisi enim ob hujusmodi causas homo excusaretur (prout de facto excusatur) à mortali, totum penè genus humanum periclitaretur ex hoc crimine linguæ.

II. Materia gravis erit

25 Quæ, spectata non tantùm in se absolutè, sed etiam ratione circumstantiæ personæ, quæ infamatur, gravis regulariter æstimatur à Sapientibus; nam materia in se absolutè gravis qualis est omne peccatum mortale) si consideretur unà cum circumstantia personæ, cui detrahitur, potest evadere materia levis. E contrà materia in se levis (qualis est omne peccatum veniale) si consideretur unà cum circumstantia personæ, cui detrahitur, potest evadere gravis; ut infra videbimus.

III. Res omninò occulta

26 Censetur illud crimen, aut aliud malum, quod nullo modo est adhuc notorium uno ex his tribus modis, *Jure*, scilicet, *Facto*, *Fama*. - *Notorium Jure* dicitur illud, de quo constat per Juridicam sententiam: vel per confessionem Rei in Judicio: vel per legitimam Testium depositionem. *Notorium Facto* dicitur, quod in præsentia multorum est perpetratum. *Notorium Fama*, seu famosum dicitur illud, cujus fama ex sufficientibus indiciis orta ad aures multorum pervenit; ita ut major pars vel Civitatis, vel Pagi, vel Paræciæ, vel viciniæ illud noverit.

IV. Injustitia Revelandi

Quæ tunc est, quando delictum 27
aliàs occultum manifestatur absque ulla justa causa necessitatis, vel utilitatis gravis præponderantis damno infamiæ alterius. Quæ autem sint justæ causæ, ultra jam dictas, *numer.* 11. superiùs, apparebunt in sequentibus.

Quæro XVII. *Potestne assignari aliqua bona Regula generalis, ex qua Confessarius prudenter possit judicare materiam detractionis fuisse gravem, & consequenter obligantem ad restitutionem famæ?*

℞. Maximè: & est ista, quæ tradi- 28
tur à P. nostro Sporerio, *tom.* 2. *Theol. Moral. Tract.* 5. *cap.* 4. *num.* 59. Videlicet.

Quoties notabiliter fama alterius læditur, sive defectus narratus sit mortalis, sive venialis, sive naturalis tantum, toties peccatur mortaliter. E contra verò.

Quoties leviter solùm læditur fama alterius, peccatur venialiter tantùm. Exempla aliqua sunt sequentia.

I. Si de viro probo, vel Religioso, vel Sacerdote, Diacono, vel Subdiacono dicas V. G. *illum amare perditè puellam*, vel quid simile; graviter lædis famam illius.

II. Si de juvene nobili mundano, vel milite dicas idem delictum, vel verbum (aliàs verum, ut hìc supponimus;) leviter lædis famam illius.

III. Si de viro gravi,& Religioso optimæ famæ dicas; *eum esse stultum, vel levem, vel crebro mentiri*, & hujusmodi, erit culpa gravis.

IV. Si hoc dicas de alio non tantæ bonæ opinionis: erit levis culpa.

Hìc oritur mihi dubium. *An dicere* 29
de aliquo: eum esse fatuum, sit *materia in se gravis?* Ratio dubitandi est: quia Christus Dominus dicit in Euangelio Matthæi, cap. 5. v. 22. *Qui dixerit fratri suo*, fatue: *reus erit gehennæ ignis*; ergo magna videtur hæc infamia, aut calumnia.

Mirantur, inquit S. Joan. Chrysostomus (apud Maldonatum in hunc textum)

textum) multi hominum , eum , qui fratrem suum *levem* , aut *fatuum* appellaverit, sempiternæ mortis condemnari , cùm tertio quoque verbo alii aliis id dicere soleamus . -- Qui fratri
27 credenti in Deum (inquit S. Hilarius) dixerit , *fatue* , seu *vacue* , impius est in Religione . Qui ergo quem Dominus salem nuncupat , vitio infatuati sensus lacesserit , pabulum est ignis æterni ; nisi pœnitentiam egerit . -- Dicere alicui , *fatuus* , vel *vacuus* es : (inquit Ugo Card.) idem est , ac dicere , tu es sine cerebro , quod est magna contumelia.

Si ergo ex Christi , & istorum Sanctorum DD. sententia magnum quid infamiæ , aut contumeliæ est , hoc di-
28 cere ; quomodo excusabimus à mortali hoc sæpiùs dicentes ? Maximè de viro prudenti , & Religioso?

Prosequamur exempla.

V. Si dicas, *illum esse superbum, avarum, iracundum*, & similia. Hoc si intelligatur de naturali propensione tantùm ad hujusmodi vitia : peccatum veniale non excedet . Si autem tales sint circumstantiæ , ut non de sola inclinatione, sed etiam de actuali vitio judicari possit , & tale vitium sit occultum : mortale erit.

VI. Si referas defectus naturales , vel morbos , qui possunt æquè procedere à natura , & à vitio ; nisi addas statim causam naturalem ; graviter delinques . V. G. dicendo : *ille laborat gallico morbo* , nisi addas *ex infectione* , vel *ex loco frigido* , vel *ex cohabitatione contagiosa*.

VII. Quid si diceres : *illum esse spurium* ? Naturalis omninò est iste defectus , & sine culpa filii.

℞. Regulariter loquendo non erit mortale peccatum . Si tamen manife-
29 statio hujus defectus natalium impediret illum spurium occultum à consecutione magni boni , aut aliud notabile damnum ei afferret; tunc esset culpa mortalis contra justitiam.

VIII. Si propales defectus animi , vel corporis , dicendo , *illum esse ignarum, parvi judicii* , *imprudentem* , *vel luscum* , *claudum* , *gibbosum* &c. Et hoc videtur non graviter lædere famam pro-

ximi . Intellige semper , secluso alio damno , ut suprà.

Si vis plura videre, consule Bonacinam , *de Restit. in particulari*, *disput.* 2. *qu.* 4. *punct.* 2. *per totum* : & DD. ab eo citatos ibi.

Noto hìc differentiam inter *detractionem* , & *contumeliam* . Nam si quis 30
diceret Titio nobili Spurio in ejus præsentia : *tu es Spurius* : utique peccaret mortaliter contra honorem Titii nobilis æstimati ; si autem hoc diceret in ejus absentia , absque alio damno coram aliis ; non peccaret mortaliter secundùm opinionem Reginaldi , P. Navarræ , Lessii , *lib.* 2. *cap.* 11. *dub.* 3. *numer.* 15. quia iste defectus natalium non importat infamiam . *Sed de hoc inferiùs num.* 69. Volui tamen hoc adnotare hìc , ut cognoscas , quomodo circumstantia personæ , vel finis , vel modi &c. alteret , ac mutet casum ; & de veniale facit mortale ; ut addiscas , prædicta exempla , & alia plurima , quæ apud DD. sparsim inveniuntur , non esse sufficientia *per se* ad assecurandum judicium Confessarii ; nam *variata circumstantia* , *variatur casus* ; sed recurrendum est ad illam Regulam generalem positam , *suprà numer.* 28. in principio , & secundùm eam mensurare omnes casus particulares . Quod ut magis pateat , repetamus , & variemus casum prædictum de Spurio . Si quis diceret pauperi orphano Spurio : *Tu es de hospitali* , parvam injuriam utique ei faceret , imò forsan ipse de se fateretur hunc defectum natalium esse verum ; ergo variata hac circumstantia *Personæ nobilis* , & *personæ vilis* , variatur casus.

Quæro XVIII. *Si quis referat crimen occultum non nominata persona in particulari , peccatne graviter peccato detractionis?*

℞. *I.* Dummodò absit periculum , 31
quòd audientes occasione illius narrationis deveniant in notitiam personæ criminosæ , ordinariè non est peccatum mortale . At verò si persona illa ita describatur , ut facilè cognosci possit , vel aliquando agnoscenda sit ab auditoribus ; tunc erit mortale.

℞. *II.* Si autem manifestetur , vel 32

 indice-

indicetur familia, Ordo, Monaſterium: dicendo V. G. Homo de tali familia, vel Religioſus talis Ordinis, vel Monaſterii commiſit hoc delictum grave (explicando illud) tunc mortale crimen erit, cum onere reſtituendi. Imò tantò graviùs, qui bono nomini Communitatis detrahit, quantò majus, & communius bonum famæ violat. Tametſi enim Congregatio V. G. Regularium reipſa non maculatur ex unius Religioſi malitia, aut perfidia: ſicut nec Apoſtolorum Collegium ex proditione Judæ: maculatur tamen apud homines ſimplices, & imperfectos, quibus id narratum crimen multiplici ſcandalo eſſe ſolet; ſolent enim ſæpè ſæpiùs ſæculares particulare unius Religioſi crimen refundere in totam Religionem, aut Monaſterium, & obloqui in communi, omneſque deſpicere. Quod item de Sacerdotum, ſeu Clericorum ſæcularium Ordine, ac ſtatu dici poteſt: ut cum Molina, & P. Navarra docet prudentiſſimè Laymann, *lib.* 3. *de Inſt. tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 3. *de Detract. numer.* 12. Sporer *tom.* 2. *tr.* 5. *cap.* 4. *n.* 61. Buſembaus, *lib.* 3. *tr.* 6. *dub.* 3. *n.* 16. -- Et Leſſius dicit: Infamare aliquem Ordinem, Religioſum, vel Prælatum Eccleſiaſticum, pejus eſt peccato adulterii, *lib.* 2. *cap.* 11. *dub.* 3. *num.* 11.

Quæ reſolutio quemvis Religioſum admonere debet (ut inquit Laymann) ut ita ſe gerat, ac ſi totius Religionis honor, populique ædificatio ex ipſo ſolo pendeat.

℟. *III.* Graviſſimè item peccant, qui Ordini, ſeu ſtatui alicui Religioſorum in communi, vel alicui Monaſterio detrahunt: dicendo V. G. *quòd in eo malè vivatur, quòd non ſervetur obſervantia Regularis.* Niſi id ſit planè notorium. Ratio eſt: quia graviſſimè nocent toti Communitati ſimul. Tenenturque ſub mortali ad reſtitutionem: à qua Superioris remiſſio, vel condonatio eos non excuſat. Ut cum Soto, Navarro, & Trullencho docet Buſembaus, *loc. cit. num.* 15.

Quæro XIX. *Eſtne peccatum detractionis gravis referre crimen ab aliis auditum, & publicatum?*

℟. *I.* Qui crimen alterius occultum 34
ſimpliciter refert, vel narrat, ut auditum ab aliis, ſine addita propria aſſeveratione, approbatione, vel confirmatione, aut nocendi propoſito: ſed tantùm dicat: *Relatum refero:* ſi tales circumſtantiæ concurrant, ut credibile ſit, neminem audientium id crediturum eſſe (quod in praxi difficile eſt) non peccat ſaltem graviter; quia tunc non adeſt periculum notabilis damni inferendi.

℟. *II.* Si verò à tali perſona referen- 35
te, & iis circumſtantiis crimen auditum narretur, ut vi ipſius narrationis audientes moveantur ad credendum, vel ſaltem ſiniſtrè ſuſpicandum: peccabitur utique graviter contra juſtitiam cum onere reſtitutionis; quia tunc adeſt periculum damni notabilis. Iſte enim eſt uſitatus modus manifeſtandi paulatim quodcumque crimen occultum magno cum damno proximi; nam ab ore duorum, vel trium tranſit detractio in omnium linguas detrahentium. Adeſt enim tale periculum à principio, ut audientes aliquam fidem adhibeant narranti, & narrato cum læſione famæ proximi: aut ſaltem fama ejus, aliàs ante hac bona, & certa, ponitur ſub dubio apud audientes: quod ipſum ſolum gravis eſt læſio.

Quis enim unquam hominum nar- 36
rat aliquid turpe (ut auditum) ſine animo, ut hoc credatur? vel ne credatur omninò? Si hoc tu non crederes ut verum, vel ſaltem probabile, vel ad minus poſſibile, certè nunquam narrares; ergo &c. Unde meritò admonet nos Spiritus Sanctus, Eccli. 19. *Audiſti verbum adverſus proximum tuum? commoriatur in te.* Sed homines non intelligunt hunc Divinum Sermonem; ideòque ſtatim ac audierunt verbum malum, & conceperunt crimen alterius, illud tamquam maturum fœtum parturiunt: ut dicit idem Textus: *A facie verbi parturit fatuus: tamquam gemitus partus infantis.*

Quæro XX. *Eſtne mortalis detractio, occultum crimen alterius, ſine juſta cauſa, manifeſtare confidenter uni ſoli viro prudenti, taciturno?*

℟. Affirmativè, ex genere ſuo. Ra- 37
tio

tio est: quia, si absque justa causa aliquod crimen grave reveles etiam uni, utique committis detractionem vel formalem, vel materialem in damnum notabile proximi. Tùm quia plerique homines prudentes mallent sua delicta occulta multis extraneis, vel plebeiis esse nota, quàm uni tantùm viro gravi, cum quo assiduè versantur, quemque valdè verentur; ergo major injuria fit proximo, gravior offensa. (Ita cum Soto, Molina, & Lessio, docet Laymann, *cit. capit.* 3. *num.* 6.) Quòd si hoc est verum, ut patet, sequitur manifestè eam excusationem mulierum fore valdè frivolam, quando dicunt, se manifestasse in confidentia uni tantùm viro, aut mulieri grave aliquod occultum delictum. Ergo obligandæ erunt ad restitutionem famæ. Et nisi statim præcludas ora fœminarum, videbis ubinam serpet illa parva, & unica (ut ajunt) diffamatio. Lingua ignis est; ergo, &c.

Quæro XXI. *An sit peccatum detrahere Defuncto?*

38 ℞. Utique, sine dubio. Ratio est, quia Defunctus corpore, Anima tamen vivit, & ita ejus fama manet quodammodò vivus in hominum memoria, & æstimatione; adeòque possessionem bonæ famæ suæ, & gloriæ retinet, quasi illum injustè spoliaveris, damnum intulisti, & compensare obligaberis. Homo enim per bonam famam vivit in æternum. Et in memoria æterna erit Justus.

Quæro XXII. *Ad hoc, ut crimen possit dici notorium* de facto, *quot numero hominibus debet esse cognitum?*

39 ℞. Rem difficilem postulasti. Variant enim Doctores: & res admodùm perplexa est. Unde in hac difficultate melius erit assignare Regulam moralem, quàm numerum. *Ecce regulam.*

Quando delictum aliquod limites secreti, & occulti ita egreditur, ut attenta quantitate Communitatis, qualitate hominum, prudentis arbitrio censatur impossibile cohibere malam famam, vel rumorem; tunc censebitur respectu illius Communitatis, vel viciniæ res notoria, & publica de facto. Et tunc crimen jam sic notorium referre aliis scientibus, aut brevi tempore scituris (secluso maligno affectu, vel effectu) non erit mortale peccatum detractionis, sed veniale contra Charitatem. Ita ex Molina, Laymanno, Lugo, & aliis, P. Sporer, *cit. num.* 67. 68. & 70.

Unde deduces, Crimen notorium notorietate facti tantùm in aliqua Communitate, vel vicinia manifestare aliis ejusdem loci adhuc ignaris, non esse peccatum saltem grave: Ratio est: quia talis criminosus censetur tunc spoliatus, & jure, & possessione famæ suæ, eo ipso, quo ejus crimen adeò manifestum evasit, ut moraliter reputetur impossibile, quin in aliorum cohabitantium notitiam deveniat; qui enim publicè peccat, cedit ipso facto juri, & possessioni suæ bonæ famæ; ergo nulla gravis fit ei injuria. 40

Idem à paritate rationis dicendum de crimine facto notorio ex publica præsumptione, suspicione vehementi, infamia, seu relatione aliorum. Ut V. G. de Titio nutriente personam suspectam. De Cajo sæpiùs, & occultè ingrediente domum mali nominis. 41

Quæro XXIII. *Delictum proximi notorium notorietate facti in uno tantùm loco, poteritne referri, vel promulgari in aliis locis?*

℞. Quòd non. Ratio est, quia quantumvis infamatus ex suo delicto in uno loco amiserit hìc suam famam, in alio tamen loco, quo notitia sui delicti vel non debet, vel non potest moraliter pervenire, adhuc justè possidet famam suam saltem negativè apud nescientes, & longinquos, quibus adhuc nullum dedit scandalum, nec male audiebat: ergo referens, vel promulgans malitiosè alibi, in regione longinqua tale delictum cum circumstantiis delinquentem conscribentibus, injuriàm ei infert contra justitiam; quò enim debet fugere iste homo, ut à tua mala lingua, vel pessimo calamo abscondatur? Ubi ei refugium erit? 42

Tum quia: debitum notorium notorietate facti in privata Communitate, Collegio, Monasterio, Familia, Schola, Vicinia, &c. non dicitur,

nec est absolutè, & simpliciter notum, sed tantùm secundùm quid, seu cum restrictione, & limitatione intra illum locum; ergo non est ita publicum, aut notorium, ut sine injuria delinquentis possit referri, & promulgari omnibus, sicut delictum in publica platea Civitatis & perpetratum. Quare optimè consentiunt ferè omnes DD. injuriam mortalem inferre proximo suo eum, qui crimen, vel delictum tale aliis extra totalem locum, ubi commissum est, degentibus manifestat; non enim crimen illud notorium est absolutè, sed respectivè, & limitatè ad hunc locum; ideòque criminosus retinet jus saltem negativum (ut retinent omnes personæ incognitæ, & advenæ apud me, & te) ad famam suam alibi.

Adde: tunc injuriam inferri non tam privatæ personæ criminosæ, quàm ipsi Communitati, Collegio, Monasterio, Familiæ, cùm enim Monasterium, vel Collegium moraliter reputetur quasi una Persona politica, ideò malum unius inhabitantis redundat in malum, & in infamiam alterius: qualis conjunctio non est in Communitate sæculari, Civitate, Vicinia &c. Quare à mortali culpa excusari non possunt illi Tabellarii, otiosique Referendarii, qui crimen sui fratris, etsi in hac familia notorium, ad alios Conventus sine ulla causa per modum Novellarum perscribunt; vel itinerando referunt ubique, & quandoque exornant exaggerando. Ita ex Soto, Molina, Petro Navarra, Tannerio, Laymanno, & aliis DD. resolvit P. Sporer, *tom. 2. tract. 5. cap. 4. num. 71.*

Quæro XXIII. *Crimen notorium notorietate Juris, poteritne per universum mundum divulgari?*

43 ℞. Quòd sic. Ratio est: quia sicut Magistratus in criminis vindictam Reum publicè condemnat, spoliando ipsum bonis corporis, famæ, & fortunarum per publicam sententiam, ita videtur dare omnibus licentiam, ut ejus Acta publicentur in aliorum terrorem; ergo tale crimen divulgantes ubique nullam faciunt injuriam Reo, & consequenter non peccant contra Justitiam. Sed neque contra Charitatem, per se loquendo, & secluso omni alio malo affectu, & effectu; quia utuntur jure suo, ac licentia sibi justè concessa à Magistratu, vel Principe; ut sic tale delictum punitum sit aliis pro exemplo; unde Historici tam Ecclesiastici, quàm sæculares solent scriptis, & typis mandare hujusmodi facinora.

Quæro XXIV. *Crimen notorium notorietate famæ, poteritne licitè ubique divulgari?*

℞. Minimè. Ratio est eadem, quæ adducta fuit pro notorio *notorietate facti*, suprà, n. 42. nam hæc duo notoria conveniunt inter se. 44

Sed quid, si per injuriam aliorum delictum evaserit jam publicum, & famosum ferè ubique? 45

℞. Aliqui DD. dicunt, fore tunc peccatum mortale contra Justitiam, ulteriùs, & alibi divulgare. Alii dicunt, esse mortale contra Charitatem. Et alii dicunt, esse peccatum tantùm veniale contra ipsammet Charitatem. Vide Lessium, *lib. 2. cap. 11. dub. 13.* Ego adhæreo primæ opinioni; quia per injuriam nemo amittit Jus suum.

De Calumnia.

Quæro XXV. *Quid est Calumnia?*

℞. Est species detractionis, qua crimen falsum alteri affingitur, seu imponitur. Estque peccatum gravissimum, & plus duplo gravius detractione pura, seu revelante tantùm delictum verum, sed occultum; nam qui mendacio suo pernicioso falsum crimen imponit, & prodit, spoliat proximum tam dominio, quàm possessione suæ famæ; omnis enim innocens, & justus verum dominium, & justam possessionem suæ famæ habet. Qui autem crimen verùm, & occultum alterius manifestat, privat hominem non dominio, sed tantùm possessione famæ; criminoso enim respectu talis criminis commissi, *per se loquendo*, fama ampliùs debita non est; quia peccando infamis ex se se evasit; sed solùm ei convenit fama *per accidens* propter publicam ignorantiam illius criminis; sicque manet in sola possessione extrinseca suæ famæ. 46

47 Deinde: crimen falsum alicui imponere, semper illicitum est; nam est mendacium perniciosum intrinsecè malum, & repugnans præcepto negativo: *Non dices falsum Testimonium*; ergo sicut numquam licet mentiri, ita, (& à fortiori) non licebit unquam falsum crimen alicui imputare. At verò crimen verum occultum alterius manifestare, non est semper illicitum; sed ob certas, & graves causas licitum evadit.

48 Præterea multum augetur malitia calumniæ, quando fit publicè, vel in Judicio, V. G. de falso crimine accusando aliquem, vel Testimonium falsum scienter perhibendo, vel per Libellos famosos aliquem vituperando. Unde morte punitur, & qui Libellum famosum sparserit, & qui inventum vulgaverit; ut patet *L. Unica, C. de Libellis famosis*.

De Falso Testimonio.

Quæro XXVI. *Quid est falsum Testimonium?*

49 ℞. *I.* Est quando quis in Judicio Testis adhibetur, & mentitur. Mentiri enim in Judicio est falsum Testimonium dicere. Quod potest esse vel cum damno, vel sine damno Tertii. Octavo enim Præcepto Decalogi formaliter prohibetur falsum Testimonium: *Non loqueris contra proximum tuum falsum Testimonium*. Hoc præceptum, ut negativum est, formaliter prohibet omne mendacium in testificando; sed consequenter præcipit etiam, ut, cùm quis testis vocatur, & adhibetur, dicat veritatem, seu verum faciat Testimonium.

50 ℞. *II.* Omne falsum Testimonium fit, vel falsum affirmando vel verum negando, vel amphibologia aliqua, seu Restrictione mentali eludendo Judicem legitimè interrogantem: semperque est illicitum, & peccatum mortale ex genere suo. Et quando intercedit damnum Tertii adest obligatio revocationis, & restitutionis omnis damni inde secuti &c. Ratio patet: quia omne mendacium perniciosum Tertio est contra Justitiam commutativam, injustè lædens proximum in bonis famæ, vitæ, & fortunæ.

Quæro XXVII. *Quid, si Testis per errorem, oblivionem, aliamve causam excusantem, falsum deposuerit?*

℞. Cognito errore, adhuc tenetur 51
suum dictum revocare ante latam sententiam, imò & post latam sententiam; si sperat ei posse prodesse; saltem ad hunc finem, ut non habeatur testis integer, vel testis omni exceptione major: ut habetur *cap. 6. Præterea, de Testibus*.

Quæro XXVIII. *Estne peccatum, nolle Testimonium dicere, subterfugere, dissimulare?*

℞. *I.* Tunc solùm peccatum est, 52
quando quis ex Charitate obligatur testari; Ratio est: quia testis positivè testimonium dicere non obligatur ex Justitia commutativa respectu hominis judicandi; hic enim nullum habet Jus in alterum, ita ut alter pro eo testari teneatur ex Justitia. Ideòque non testando non infert ei damnum contra Justitiam &c. Solùm ergo obligatur ex Charitate; & consequenter sine proprio damno, vel gravi incommodo tenetur testari. Item ex Justitia Legali respectu Judicis justè præcipientis, ut talis testetur hìc, & nunc ad bonum Reipublicæ, & partis. Ergo licèt talis graviter peccet contra Charitatem, & Obedientiam, seu Justitiam Legalem, non testando; nullam tamen inde contrahit obligationem Restitutionis.

℞. *II.* Obligatur autem omnis homo 53
idoneus sub mortali in re gravi Testimonium facere; quando nempe proximus est in gravi necessitate, vel periculo vitæ, famæ, & bonorum fortunæ: & tu potes eum liberare testando veritatem; quod si non facis, peccas graviter contra Charitatem erga proximum. -- Ex Justitia verò Legali, seu Obedientia tenetur solùm testis ad testandum, quando à Judice competente legitimè citatur, legitimèque interrogatur; quia justo præcepto legitimi Superioris in re gravi parendum est sub mortali.

Quæro XXIX. *Quænam sunt causæ excusantis à Testimonio ferendo?*

℞. Sequentes. I. Si quis crimen, 54

vel.

vel id, de quo teſtandum eſt, noverit ex ſola Confeſſione Sacramentali, vel ejus ſigillo in tota ſua latitudine.

II. Si crimen occultum eſt; ita ut nulla indicia publica de eo adſint.

III. Si talis criminis notitiam accepiſti ſub ſecreto naturali ad honeſtum finem.

IV. Si talem notitiam accepiſti per injuriam, vel dolum; V. G. litteras aperiendo, hominem per vim cogendo, vel ipſum inebriando.

V. Si ſcias hominem delictum commiſiſſe vel ex ignorantia, vel ex graviſſima neceſſitate, vel ex juſta alia cauſa excuſante à delicto formali, & culpa.

VI. Si ex teſtificatione hac tibi, vel tuis notabile damnum immineat.

VII. Parentes contra liberos, ſeu filios, Filii contra Parentes nec cogi, nec admitti poſſunt in Teſtimonium; exceptis criminibus atrociſſimis V. G. Hæreſis, Proditionis, Veneficii, Læſæ Majeſtatis.

VIII. Et quotieſcumque Judex non legitimè, nec juridicè te interrogat.

Circa Juramentum, & modum jurandi in Judicio vide quæ diximus de Juramento, *Tract.* 15. *numer.* 20. 53. *ad* 57.

De Mendacio, & Veritate.

Quoniam Veritas opponitur Mendacio operæ pretium erit videre primò aliquid de Veritate, ut ſaltem quid ſit Veritas; ejuſque utilitatem, ac neceſſitatem ſciamus. Deus enim eſt Veritas per eſſentiam, & Prima Veritas, juxta illud Joannis cap. 14. *Ego ſum Veritas:* & 1. epiſt. Joan. c. 5. *Quoniam Chriſtus eſt Veritas.* Sed de hac Veritate increata hìc non eſt ſermo. Igitur.

Quæro XXX. *Quid eſt Veritas humana?*

55 ℞. *Veritas ſpeculativa* eſt conformitas judicis ad rem judicatam, vel ſigni ad rem ſignatam. *Veritas* autem *practica*, ſeu ſecundùm conſcientiam eſt conformitas linguæ, & mentis: ſeu conſenſio ſignorum externorum cum conſcientia interna. Unde Virtus Veritatis conſiſtit in hoc, ut affectemus, & procuremus rectè uti ſignis externis, quæ nobis à Deo data ſunt ad mentem noſtram alteri manifeſtandam. Hæc autem ſigna ſunt Verba, Scriptura, Nutus, &c.

Veritas eſt Virtus ſpecialis diſtincta 56
à cæteris moralibus virtutibus, & reducitur ad Virtutem Juſtitiæ; juſtum enim eſt, ut rectè utamur ſignis externis ad noſtram mentem patefaciendam: qui rectus uſus in eo conſiſtit, ut ſigna ſint menti conformia. Quoniam verò hoc eſt ſpeciale bonum rationis, videlicet conſervare hanc rectitudinem in dictis, & factis, & ex hac oritur ſpecialis laus veracitatis; ideò ſpecialis eſt virtus.

Hæc Virtus Veritatis, ſeu Veracita- 57
tis habet pro objecto ſuo Verum, quod eſt optimum objectum; quid enim fortiùs deſiderat Anima noſtra, quàm Verum, ac veritatem?

Utilitas hujus virtutis poteſt colligi 58
ex dicto Eſdræ, lib. 3. cap. 3. *Super omnia vincit Veritas.* Et cap. 4. *Omnis terra Veritatem invocat, Cœlum etiam ipſam benedicit.* Deinde ſine Veritate vita humana ſocialis non benè, & commodè conſtare poteſt; & ubi non eſt veracitas in dictis, & factis, ibi eſt confuſio magna. Et tandem, ut inquit D. Ambroſius, lib. de Abraham: *Veraces ſunt filii Dei: mendaces verò filii ſunt diaboli.* Et D. Auguſtinus, tract. 42. in Joannem. *Quomodo Deus Pater genuit Filium, Veritatem; ſic diabolus lapſus genuit quaſi filium, mendacium.*

Neceſſitas autem hujus virtutis colli- 59
gitur ex oppoſito ejus vitio. Ariſtoteles, Ethic. lib. 4. cap. 7. ait: Mendacium per ſe quidem malum eſt, & vituperabile: verum autem & honeſtum, & laudabile bonum. — Et ex Sacra Scriptura Sap. 1. *Os, quod mentitur, occidit Animam.* — Proverb. 6. *Sex ſunt, quæ odit Deus: Oculos ſublimes, linguam mendacem, &c.* & Pſal. 5. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*

Virtus Veracitatis non obligat pro 60
quovis tempore; nam ſæpè expedit, & quandoque neceſſe eſt, mentem noſtram non aperire, ſed tegere; ſed tan-

tùm

tùm quando tenemur patefacere mentem positis debitis circumstantiis. Vide plura apud Lessium, *lib.* 2. *cap.* 47. *dub.* 5. -- P. Segnerum *in Christiano instructo p.* 1. *disc.* 30.

Quæro XXXI. *Quid est Mendacium?*

61 ℞. *I.* Mendacium propriè est locutio contra mentem: cùm videlicet aliud loquimur exteriùs, & aliud interiùs sentimus. Nomine *locutionis* accipi potest omnis significatio, sive verbis fiat, sive scriptis, sive nutibus, sive gestibus; his enim vice verborum utimur quandoque.

62 ℞. *II.* Mendacium formaliter, & directè opponitur Veritati, seu Veracitati, seu actui veritatis; quia sicut hæc procedit ex affectu *veri*; ita illud ex affectu *falsi*. -- Mendacium est expressio falsi opinione nostra.

Dico *opinione nostra*; quia si dicas aliquod verum putans esse falsum, mentiris; nam *Mentiri* est contra mentem, & opinionem propriam loqui. Sicut è contra, si dicas falsum, cùm putes verum, ex virtute veritatis, & formaliter verum dicis; quamvis materialiter erras, & præter intentionem.

63 ℞. *III.* Malitia mendacii intrinseca consistit in abusu signorum; quia illis utimur, vel abutimur contra naturalem institutionem, & finem eorum; cùm enim signa non sint data à natura nisi ad exprimendum verbum mentis, judicium mentis, conceptum mentis nostræ mentiendo utimur illis è contrario; ita ut fiat contradictio inter mentem, & linguam, seu aliud signum loco linguæ; quod enim lingua affirmat, mens negat: & quod mens negat, lingua affirmat: hoc est mentiri.

64 ℞. *IV.* Omne mendacium prohibetur à Deo in Scripturis. Ecclesiastici, cap. 7. *Noli velle mentiri omne mendacium*. Proverb. c. 13. *Verbum mendax Justus detestabitur*. Ad Colloss. cap. 3. *Nolite mentiri invicem*. & aliis in locis. -- Est que intrinsecè malum, adeò, ut ob nullam causam fiat licitum: neque ad salvandam vitam vel propriam, vel alienam: ut docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 110. *art.* 3. *ad* 4. *arg.* Ubi dicit. Mendacium non solùm habet rationem peccati ex damno, quod infertur proximo; sed ex sua inordinatione, ut dictum est. Non licet autem aliqua illicita inordinatione uti ad impediendum nocumenta, ex defectu aliorum; & ideò non est licitum mendacium dicere ad hoc, quòd aliquis liberet alium à quocumque periculo. Licitum est tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut S. Augustinus dicit, *libr. contra mendacium. cap.* 10.

Dices: D. Thomas dicit illicitum esse mendacium ad salvandam vitam alteri, sed non dicit esse pariter illicitum mendacium ad salvandam vitam propriam.

℞. Manifestè deducitur. Si non licet mentiri ad liberandum hominem à morte; ergo neque licebit ad se liberandum; quia semper est inordinatio illicita mendacium formaliter captum: & remanet semper actus inordinatus, innaturalis, indebitus, quocumque ex motivo, fine, aut ex quavis causa proferatur.

Tum quia: quod est intrinsecè malum, nullo casu, ob nullam necessitatem cohonestari potest, seu licitum fieri; Mendacium autem formaliter captum, est intrinsecè malum: quia à veritate, & à ratione recta alienum est, imò contrarium est veritati, & rectæ rationi, taliter, ut nec Deus (Veritatis Auctor, Osor, ac Vindex falsitatis) potest dispensare in mendacio etiam levi, nec dare nobis facultatem mentiendi; ergo neque licebit mentiri ad salvandam vitam propriam. Vide Laymannum, *lib.* 4. *tractat.* 3. *capit.* 13. *num.* 8.

℞. *V.* Omne mendacium ratione finis, vel effectus, dividitur in mendacium Jocosum, Officiosum, & Perniciosum. *Jocosum* est, quod causa voluptatis vel propriæ, vel alienæ dicitur. *Officiosum*, quod causa utilitatis dicitur. *Perniciosum*, quod alicui injustè nocet, sive postea alteri prosit, sive non. 65

Primum, & secundum genus mendacii regulariter sunt veniale peccatum: Dixi *regulariter*; quia si addatur aliqua circumstantia mala mortaliter, V. G. si ordinetur mendacium vel jocosum,

vel

vel officiosum ad aliquem malum finem, aut ad injuriam, vel damnum notabile spirituale, aut temporale proximi, evadet utique mortale. Tertium genus regulariter est mortale; & tale est omne mendacium in materia Religionis, in Sacramento Confessionis, in Juramentis, in Detractione, in falso Testimonio, in Contractibus iniquis, &c. Et quandoque est contra Justitiam, quandoque contra Charitatem, quandoque contra Religionem.

Ratione tamen materiæ, ut si nocumentum sit parvum, potest fieri veniale: ut V. G. in parva detractione, vel deceptione proximi, ideòque dixi: *regulariter*.

66 ℞. *VI.* Ratione signi dividitur mendacium in illud, quod fit *verbis*, & in aliud, quod fit *factis*. Mendacium *in verbis* retinet proprium nomen *Mendacii*: de quo jam satis dictum est. Mendacium in *factis* mutat nomen, & appellatur *Simulatio* propriè. *Simulatio* igitur est mendacium operis: quando nempe quis externo opere aliud exhibet, quàm in corde sentit, fallendi causa alterum. Et hujusmodi simulatio intrinsecè mala est, numquam licita, semper, & omni casu peccatum adversùm naturæ legem, ut probat Laymann, *loc. cit. num.* 8. *vers. Porrò*.

67 Simulationis species est *Hypocrisis*: qua quis se simulat esse bonum, justum, & sanctum, cùm non sit. *Hypocrisis* potest esse peccatum mortale *ratione finis pravi*; ut si quis simulet se justum, Sanctum, Prophetam, Doctorem veritatis, ut falsam Doctrinam seminet; sicut faciunt Hæretici. Item *ratione contemptus Sanctitatis, vel Religionis internæ*, qui contemptus sæpè cum Hypocrisi est conjunctus. Hoc modo peccant multi *Politici*, qui solùm curant, ut exteriùs videantur justi, vel Religiosi, cùm internam Religionem, aut Justitiam nihili faciant. Utraque Hypocrisis est peccatum mortale contra veritatem, & Religionem erga Deum; nam *Hypocrisis* est simulationis species; simulatio autem est mendacium in facto, seu in opere; ergo &c. Quòd autem etiam sit peccatum contra Religionem erga Deum, patet; quia est simulatio Sanctitatis; ergo est impietas. Quis magis impius (inquit S. Bernardus in Glos. Ord. Matth. 6.), an profitens impietatem, an mentiens Sanctitatem? Nonne iste, qui etiam mendacium addit, geminat impietatem?

Hypocrisis, quocumque fine, etiam bono fiat, semper est peccatum. Unde si quis velit fingere virtutem, ne alios scandalizet, peccat saltem venialiter: ratio est; quia est mendacium quoddam; at mendacium, quocumque fine fiat, semper est peccatum. Vide Toletum, *lib.* 8. *cap.* 9. Lessium, *libr.* 2. *cap.* 47. *dub.* 6. 68

De Contumelia.

Quæro XXXII. *Quid est Contumelia?*

℞. Est injuria irrogata alicui in faciem, & palàm, qua honor, & bona æstimatio illius violatur. Et tripliciter fieri potest, *Verbo*, *Scripto*, & *Facto*. -- Sub Contumelia, quæ fit *Verbo* comprehenduntur Convicium, Improperium, & Maledictum. -- Contumelia quæ fit *Scripto* animo infamandi, Libellus famosus in Jure appellatur. -- Ad Contumeliam tamdem, quæ fit *Facto* pertinent Irrisio, & subsannatio. 69

Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. Probatur ex illo Salvatoris dicto Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis*. Nam ut explicat hìc Cornelius à Lapide, sub ly *fatue* intelliguntur reliqua genera Conviciorum, Calumniarum, Probrorum, & Imprecationum, quæ, si valdè Proximum dehonorent, aut ex animo graviter nocendi proferantur, sunt peccata mortalia. 70

Contumelia est injusta ablatio, vel diminutio honoris: & consequenter est peccatum contra Justitiam commutativam, majus Detractione; quia, veluti rapina honoris, fit palàm in præsentia, vel quasi præsentia patientis illam. Et aliquando conjuncta est cum Detractione. Ut V. G. Si alicui honorato coram aliis occultum vitium 71

objicias

objicias vel in ſpecie, vocando eum *adulterum*, *ſodomitam*, vel in genere dicendo, *te ſcire aliquid de illo, quod ſi diceres, ipſe erubeſceret* hoc ipſo detractio iſta induit rationem, ſeu malitiam contumeliæ.

72 Dixi, ex genere ſuo contumeliam eſſe peccatum mortale; ſiquidem per accidens poteſt fieri veniale: tum ob defectum actus plenæ voluntatis, ac deliberationis, ut ſi in primo motu iracundiæ proferas verbum contumelioſum; tum ob levitatem materiæ, ut ſi contumelia vel in ſe ipſa levis ſit: vel ratione perſonæ, cui infertur, aut à qua infertur, levis evadat. Nam eadem omninò contumelia, quæ erga Dominum, Patrem, Virum gravem, Religioſum prolata foret peccatum grave, ſi proferatur erga ſubditum, plebejum, puerum, veniale eſſe poteſt V. G. Viro gravi, & honorato dicis: *tu es fatuus: ſine cerebro*: gravis contumelia erit; quæ verba prolata in puerum, vilem, ſtupidum, erit levis contumelia; & ſic de ſimilibus. -- Evadit etiam levis contumelia, quando verba contumelioſa (etſi in ſe gravia) non æſtimantur talia, ut graviter lædant perſonas illius conditionis, vel regionis; nam in uno loco verba habent unam ſignificationem, in æſtimatione hominum, diverſam ab alia alterius loci, ut patet experientia.

73 Item attendenda eſt circumſtantia modi dicendi; nam ſi verba contumelioſa materialiter tantùm dicantur, vel joci cauſa; non erit peccatum grave; dummodò abſit periculum graviter contriſtandi proximum, vel ad iram commovendi, vel ſuſcitandi rixas; quia tunc ſtante tali periculo, & prævifo, dicere proximo convicium, aut contumelioſum verbum materialiter tantùm, erit peccatum contra Charitatem.

74 Præterea attendendus eſt finis. Enimverò, ſi juſtæ objurgationis, correctionis, ac diſciplinæ cauſa dicantur verba contumelioſa, non erit peccatum, ſaltem grave; Unde Magiſtri diſcipulos, Domini ſervos, Patres filios duriùs per verba convicii, ſeu contumeliæ pungentes, caſtigantes, & increpantes, non peccant; dummodò moderatè ad juſtam correctionem id agant. Ut cum D. Thoma docet P. Anacletus noſter, *Tract. 9. diſt. 6. q. 2. &c.*

Quæro XXXIII. *Quid eſt Convicium?*

℞. Convitium ſæpè confunditur cum Contumelia; differt tamen per hoc, 75
quòd per verba contumelioſa cuipiam objiciatur, atque exprobretur *defectus culpæ*; V. G. dicendo, quòd ſit *fur*, *adulter*, *infamis*, per Convicium verò exprobretur *defectus pœnæ, vel naturæ*; V. G. objiciendo, quòd ſit *luſcus*, *gibboſus*, *deformis*.

Quæro XXXIV. *Quid eſt Improperium?*

℞. Eſt exprobrare proximo defectum 76
indigentiæ. V. G. Quando quis alteri injurioſè reducit in memoriam ſtatum præteritum ſuæ miſeriæ, & auxilium ei præſtitum in tali neceſſitate.

Quæro XXXV. *Quid eſt Maledictum, ſeu Maledictio, aut Imprecatio?*

℞. Eſt imprecari aliquod malum 77
pœnæ proximis noſtris. Ut ſi quis imprecetur cuipiam diabolum, fulgura, necem. Cujus quidem peccati uſurpatiſſimi malitia potiſſimùm dimentienda eſt ex advertentia, deliberatione, animoque proferentis maledicta: nam, ut inquit D. Thomas, *2. 2. q. 73. art. 2. in cap.* Peccata verborum maximè ſunt dijudicanda ex intentione dicentis. Vide quæ diximus, *Tr. 14. num. 20. uſque in finem.* Et *Tract. 22. à num. 1. ad 5.*

Quæro XXXVI. *Quid eſt Irriſio, vel Deriſio?*

℞. Eſt contumelia luſu facta, ani- 78
mo tamen lædendi honorem, & pudorem alterius. *Irriſio* dicitur, quia fieri ſolet hæc contumelia ridendo, & plaudendo. Quæ contumelia, ſi fiat mediante aliqua deceptione, *Illuſio* nominatur. Si verò fiat motibus inordinatis corporis, vel membrorum, *ſubſannatio* appellatur. Omnia, & ſingula hæc ludibria, ſi deliberatè, & seriò fiant in contemptum, vel animo inhonorandi, irritandi, mortalia ſunt ex genere ſuo; quia reducuntur ad veram

ram contumeliam; nisi levitas materiæ, vel imperfectio actus, vel jocus excuset. Majus erit peccatum, si fiant Parentibus: vel viris Sanctis, *v. numer.* 80.

Quæro XXXVII. *Quid est Libellus famosus?*

79 ℞. Est contumelia famosa scripto facta; quando nempe quis animo infamandi quempiam, crimen, vel defectum ejùs, scripto domui appenso, vel injecto, aut publico loco affixo, vel in vulgum sparso, manifestat. Huc spectat etiam pictura famosa, & opprobriosa, V. G. pingendo cornua, patibulum, & similia signa. -- Est peccatum mortale gravissimum contra Justitiam. Et non tantùm peccat, qui composuit, edidit, verùm etiam qui inventum libellum non laceravit, sed manifestavit aliis. Et hoc delictum in Jure Civili capitali pœna plectitur. *L. 5. ff. de injuriis*. Et *L. 1. Cod. de famos. libell.* -- Jure autem Canonico perpetuæ infamiæ pœna punitur à Gregorio Papa Tertiodecimo in quadam Constitutione ...... Ad hoc crimen reducunt compositiones calumniosæ, & irrisoriæ, quæ vulgo dicuntur *Pasquinate*: maximè quæ sunt contra honorem Superiorum, & Prælatorum.

80 Magnum est peccatum, si hominem derideas ob virtutis exercitium: tum quia objectum grave est, ludibrio exponere opus bonum: tum quia ea ratione homo à studio virtutum ad vitia perducitur ex metu, &c. Quantoperè autem Deus detestetur tales derisores colligi potest ex Sacra Scriptura. 1. Regum, cap. 2. *Erat ergo peccatum puerorum* (Heli Sacerdotis) *grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines à Sacrificio Domini.*

Item, *Irrisio*, & *subsannatio*, quæ fit Parentibus, grande etiam peccatum est, speciali virtuti Pietatis, vel Observantiæ oppositum. Quare Proverb. cap. 30. dicitur: *Oculum, qui subsannat Patrem, & qui despicit partum Matris suæ, suffodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.* Vult dicere, talem esse dignum, qui patibulo suspendatur, & devoretur à corvis, & aliis animalibus, ut explicat Laymann, *libr. 3. tract. 3. par. 2. cap. 6. nu. 4.* Et de Cham filio Noe legitur Genes. cap. 9. quòd eò quia irrisisset Patrem suum, maledictionem obtinuit filio suo Chanaan. Sed cur non sibi ipsi? Quia (inquit Lyranus noster) Noe maledixit Patri in ejus Filio: quia filius istud flagitium incæperat: vel, ut per hoc ostendatur, quòd ipse Cham non solùm esset maledictus in persona sua, sed quòd etiam ista maledictio ad suos posteros derivaretur.

Omnes præfactæ, & aliæ similes Contumeliæ, seu injuriæ contra honorem proximi, quantùm est ex hoc capite, seu vitio, per se, sunt ejusdem speciei peccata; cùm objectum formale (scilicèt injusta læsio, vel diminutio honoris proximi) in omnibus idem sit; adeò ut in Confessione non sit opus explicare illos varios modos inhonorationis; sed sufficiat dicere: *Contumeliam gravem intuli proximo.* 81

Dixi: *quantùm est ex hoc capite, seu vitio, per se*: quia per accidens sæpissimè accedit alia species, vel malitia peccati ex circumstantiis, necessariò explicanda in Confessione. Et ut habeas distinctam aliquam cognitionem de hac materia, explicabo aliquas circumstantias speciem mutantes.

I. Si contumeliam inferas simul lædendo famam: duplex erit malitia; una contumeliæ, altera detractionis.

II. Si ex odio, vindicta, &c. Ecce malitia nova odii, vindictæ, &c.

III. Si prævideas, proximum commotum in blasphemiam, indignationem, maledictionem lapsurum. Ecce peccatum speciale scandali contra Charitatem.

IV. Si irrideas aliquem exercentem actum virtutis, vel Pietatis Christianæ. Adest speciale peccatum contra virtutem Religionis, quod reducitur ad peccatum in Spiritum Sanctum.

V. Si Parenti, Superiori, Magistro illudas. Addis novum peccatum contra Pietatem, vel Observantiam. Et sic de similibus.

De

De Susurratione.

Quæro XXXVII. *Quid est Susurratio?*

82 ℞. Est peccatum linguæ discordias seminantis; dum quis occultè de proximo malè loquitur, moliendo odium ejus, ac dissensionem inter ipsum, & audientes. Finis susurrationis est, disseminare discordias inter conjunctos, & amicos. Gravitas hujus peccati patet experientia: quia esse solet ruina familiarum: tum quia, quantò amicitia præstat famæ, tantò susurratio, per quam amicitia tollitur, fit gravius peccatum Detractione: cùm peccatum in proximum eò gravius fit, quò per ipsum majus nocumentum proximo infertur; sed susurrationis vitium destruit Amicitiam, unionem, pacem, concordiam Amicorum, Parentum, Consanguineorum, ac multorum est causa malorum; ergo, &c. Hinc Spiritus Sanctus in Ecclesiastico cap. 28. dicit: *Susurro, & bilinguis maledictus; multos enim turbavit pacem habentes....* *Et dispersit illos de gente in gentem.* Et enarratis aliis gravissimis malis causatis à lingua susurratrice, subdit: *Qui respicit illam, non habebit requiem, neque habebit amicum, in quo requiescat.* Et libr. Proverbiorum, capit. 6. *Sex sunt, quæ odit Deus, & septimum detestatur Anima ejus:* hoc septimum esse, *Eum, qui seminat inter fratres discordias.*

De modis resarciendi famam, & honorem.

Quæro XXXIX. *Quomodo Fama, vel Honor injustè ablatus resarciri potest, ac debet?*

83 ℞. *I.* Qui falsum crimen scienter Proximo suo imposuit, debet retrahere verba sua apud eos, quibus dixerat: idest apertè retractare quod falsò dixit eis. Ratio est: quia hoc exigit Justitia: reddere Proximo, quod suum est; aliàs non servaretur Justitia commutativa, quæ dicit, *Redde quod debes.* Vide quæ diximus de Restitutione in communi, *tract.* 35. *à num.* 1. *& seqq.* nam hìc non expedit omnia repetere, sed applicare. Quæ ergo diximus de Restitutione bonorum fortunæ, dicendum erit de Restitutione famæ: Exceptis quibusdam particularitatibus, ut infrà. Lege igitur ibi dicta, & applica hìc à fortiori; quia bonum famæ, & honoris majus bonum est, quàm bona fortunæ, ut diximus in hoc *tract.* 36. *num.* 3. Ita communissimè omnes DD. cum D. Thoma, 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 2. & Scoto Doctore nostro, *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 4. Nulla enim alia videtur differentia inter Restitutionem bonorum fortunæ, & famæ, nisi hæc; quòd in Restitutione bonorum fortunæ redduntur res pro rebus: in Restitutione autem famæ redduntur verba pro verbis,

Qui ergo per detractionem calumniosam, seu per falsi criminis impositionem Proximi famam læsit, vel abstulit, tenetur postea apertè retractare quod falsò dixit apud eos, quibus dixit. Ratio ipsa hoc dictat. Tum quia omnis, qui alterum injustè læsit in bonis alicujus momenti, obligatur ex Justitia compensare damnum illatum; Sed lædens alterum in bonis famæ per detractionem calumniosam, utique lædit in bonis magni momenti, & majoris ex genere suo, quàm sit bonum fortunæ.

℞. *II.* Qui scienter imposuit falsum 84
crimen alteri communiter tenetur etiam fateri, se mentitum esse: ac sibi imputare debet dedecus; quia in culpa fuit. Tum quia homines propensiores sunt ad credenda mala, quàm bona de proximo; Quòd si audientes non acceptaverint retractationem tuam simpliciter factam, teneberis etiam adhibere Juramentum. Si autem tibi etiam Juranti nollent credere, debes dicere, te partem debitam implesse, & ipsis imputabitur injuria falsæ æstimationis.

℞. *III.* Retractatio falsi criminis 85
omninò fieri debet, non obstante infamia æquali, & periculo damni incurrendi. Ut si quis alterum per calumniam accusavit, aut contra alium scienter falsum Testimonium dixit, ex quo illi innocenti mors immineat: manet obligatus calumniator ad retractandum suum

suum dictum, etiam cum æquali infamiæ, ac mortis periculo; quia in pari causa semper melior est conditio innocentis, quàm nocentis; neque Charitas erga se ipsum potest eripere Jus alterius integrum.

86 ℞. *IV.* Talis calumniator tenetur etiam admonere alios, quos ad falsum illud Testimonium ferendum induxit, ut & ipsi se se retractent. Et ipsis recusantibus, tenebitur calumniator Judici fraudem aperire; quamvis sibi periculum vitæ immineret.

87 ℞. *V.* Obligatio restituendi famam personalis est, tam respectu lædentis, quàm ex parte læsi. Quia sicut ipsum Jus famæ personale est, & proprium personæ habentis talem famam: ita & læsio famæ est propria lædentis. Unde sequitur, quòd Restitutio famæ non transit ad hæredes; nisi in casu specialis pacti: ut V. G. si Pater moribundus filio, vel amico committeret onus restituendi; quo casu filius, vel amicus non suo, sed Defuncti nomine famam deberet restituere.

88 ℞. *VI.* Ignotus tamen infamator, vel auctor calumniæ restituere potest famam per interpositam personam; quia ordinariè non tenetur se prodere. Obligabitur tamen quandoque se prodere, casu nempè quo aliter resarciri non posset fama injustè ablata, maximè in Judicio. Item quando alius pro auctore calumniæ, & damni habitus esset, & de ejus vita, & fama periclitaretur ob rationem allatam *suprà*, *numer.* 85.

89 ℞. *VII.* Infamans alterum, sive crimen falsum imponendo, sive etiam verum crimen occultum manifestando sine justa causa, non solùm tenetur ex Justitia restituere ipsi famam, verùm etiam quodvis aliud damnum reale ex tali diffamatione secutum infamato, si illud intendit, vel prævidit. Unde si infamatus Officio, Dignitate, bonis suis privatus, vel punitus fuit, debet infamator injustus facere integram compensationem arbitrio viri prudentis, & probi infamato damnum passo. Ratio patet ex dictis de Restitutione ex delicto formali, & injusta damnificatione, *Tract.* 35. *num.* 2. 5. 20. 44. *& alibi.* Tum quia omnis, qui scienter dedit causam injusto damno alterius, tenetur ex Justitia illud damnum compensare, eo modo, quo potest.

90 *Dices.* Quòd quis ad hanc compensationem damni teneatur in conscientia, quoties crimen falsum imposuit, mihi videtur certum, & justum. At quando solùm manifestavit crimen certum, aliàs occultum; hoc mihi videtur nimis durum. Quia illud damnum inde secutum potiùs crimini vero adscribi debet, tamquam veræ causæ, non autem evulgatori illius criminis, qui censetur potiùs occasio, vel conditio *sine qua non* illius damni; ideòque manifestans illud crimen tenebitur solùm aliqualem compensationem arbitrio boni viri, non autem ad totalem.

℞. Hæc quidem est opinio Soti, *lib.* 4. *de Just. q.* 6. *art.* 3. Sed nostra Resolutio vera est in Juris rigore, ut, cum Lessio, Laymanno, Navarro, Navarra, Molina, & aliis DD. communiter, docet noster P. Sporer, *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 4. *num.* 85. Tum quia crimen occultum, ut tale, per se non habet ullam vim inferendi damnum illud, sed accipit vim suam per evulgationem: ergo evulgator est tota causa moralis, & efficax damni secuti; sicut si quis ignem latentem sub cinere erueret, & fœno applicaret, is utique eruendo, & patefaciendo ignem, atque applicando fœno, tota causa orti incendii meritò diceretur.

℞. *VIII.* Hæc actio damnificativa, 91
seu obligatio restituendi, vel compensandi damna ex injusta diffamatione, cùm sit obligatio realis, transit ad hæredes diffamantis. Hoc quidem durius tibi videbitur; & tamen est certum apud DD. citatos.

Dices. Nonne dixisti *suprà*, *num.* 87. obligationem restituendi famam esse personalem?

℞. Utique, ut patet. Quid inde? Annon vides duplicem hìc inveniri obligationem, unam personalem, (de qua suprà) alteram realem, de qua modò loquimur? Ergo si moribundus per se non valet ampliùs famam restituere; utique non tenebitur. At verò resarcire

re damna realia à se causata, si non potest per se, tenetur per alios, nempe hæredes suos; quia hæres repræsentat personam Defuncti quoad omnes actiones reales concernentes bona temporalia ipsiusmet Defuncti, in quibus bonis hæres succedit loco Defuncti.

92 ℞. *IX.* Qui alium infamavit, evulgando verum illius occultum crimen, certum est, quòd tenetur adhibere omnia media, quæ necessaria, ac utilia putantur ad conceptam criminis opinionem abolendam, & famam, seu bonam æstimationem de proximo læso apud audientes reintegrandam. At sine mendacio, & sine majori damno proprio. Et certè sine periculo mortis propriæ; estò infamatus à se de vero occulto crimine condemnandus esset, etiam ad ultimum supplicium. Ratio est; quia in hoc ultimo casu sententia esset justa pro vero crimine; ergo tu, licèt peccaveris contra Justitiam crimen illud occultum manifestando, non tamen fuisti causa mortis illius criminosi; ergo non est ratio, cur ad liberandum reum, vitam tuam exponere periculo, obligeris. Etsi alia damna (vitæ inferiora) secuta compensare obligatus maneas.

93 Unde deduces, quòd Detractor in casu prædicto nec debet, nec potest dicere absolutè, se mentitum fuisse, vel falsum dixisse simpliciter, sine aliqua vera æquivocatione. Poterit ergo dicere, *se malè, & injustè locutum: injuriam tali personæ honoratæ fecisse: non rectè advertisse veritatem: se errasse: deceptum fuisse: & similia.*

Quòd si hæc media non sufficiant?

℞. Qui fecit quod potuit, legem adimplevit. Scio difficillimum esse, integrè restituere famam ablatam; nihilominus restituenda est modo possibili; sufficit ergo recompensatio prædictis modis facta absque mendacio, aut restrictione mentali, quæ prohibita est ex propositione *vigesima sexta* damnata ab Innocentio Papa XI. Audi D. Thomam, *in 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad arg. 2.* Cùm aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum: tenetur ad restitutionem famæ quantum potest; sine mendacio tamen: utpotè, quòd dicat, *se malum dixisse, vel quòd injustè eum diffamaverit.*

Ausculta Doctorem nostrum Scotum, *in lib. 4. sent. dist. 45. quæst. 4. §. de Secundo.* Dico, quòd non tenetur retractare verbum suum, quod proposuit in publico: quia hoc faciendo, mentiretur, cùm sciat illud, quod proposuit, esse verum: & non tenetur mentiri propter quodcumque bonum reddendum alteri; sed tenetur alio modo licito reddere illi famam: utpotè, per hujusmodi verba, *Non credatis eum esse talem; malè enim dixi, & fatuè dixi.* — Quia non servato ordine Juris, proposuit in publico, quod non est verum publicum.

Quòd si tali loquendi formula, ac 94
proprii dicti retractatione non speres, te conceptam infamiam ab auditoribus, seu opinionem narrati criminis tollere posse; teneberis (inquit Laymann, *lib. 3. de Just. tract. 3. p. 2. c. 7. num. 2.*) infamato aliam æquivalentem famæ compensationem facere: puta, eum laudando coram illis, honorem ejus defendendo, quotiescumque se occasio præbet ob alias ejus dotes: quoad tantum honoris, ac famæ illi per te accedat, quantum detraxeras.

Idque multò magis faciendum est, 95
quando falsò aliquem infamasti, & famam ipsi ablatam *directè* restituere non potes. Dixi, *quando non potes*; quia quamdiù potes, crimen (de quo alium injustè infamasti) in specie retractare, non satisfacis, si, omissa hac restitutione, hominem illum in aliis virtutum generibus commendes; quia dum aliquis uno genere vitii (V. G. adversùs justitiam, vel castitatem) infamatus manet, non potest vir bonus, justus, ac probus dici, vel prædicari; ergo infamia hæc contra justitiam, vel castitatem debet tolli per retractationem.

℞. *X.* Si quis famam injustè abla- 96
tam non possit directè per retractationem, nec indirectè per laudem aliarum dotum restituere infamato, probabile est, eum tunc omninò excusari, neque pecunia compensandum, vel satisfaciendum esse ante Judicis sententiam. Ratio est; quia commutativa justitia suaptè natura non aliud exigit,

quàm restituatur res ablata, vel aliud, quod ei secundùm hominum æstimationem æquivaleat; pecunia autem non æquivalet famæ ablatæ; nam inter res venales, sive pecunia æstimabiles, fama numerari non potest; ergo pro fama ablata non debet restitui pecunia, etiam quando ipsa fama alio modo restitui non potest. -- Confirmatur: Qui impotens est restituendi pecuniam debitam, non obligatur ad reddendam famam; ergo è contrario &c. Verum quidem est, Judicem posse reum condemnare ad satisfaciendum Actori in pecunia pro fama; at non ex Justitia commutativa, sed vindicativa. Ita cum multis aliis DD. Laymann *cit. n.* 3.

Contraria tamen sententia etiam probabilis est, & favet pauperibus infamatis, quam docent D. Thom. Scotus noster, Adrianus, Soto, Sà, Molina, apud Laymann l. c. & alii, ut Cajetanus, Ricardus, Valentia, Tannerus, apud Sporer. *tract.* 5. *c.* 4. *n.* 126.

Videamus rationes hujus opinionis. D. Thomas, 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *ad* 1. *arg.* dicit: In quibus non potest recompensari æquivalens, sufficit, quòd recompensetur quod possibile est, sicut patet de honoribus, qui sunt ad DEUM, & ad Parentes. Et ideò quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est: puta, cùm aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundùm arbitrium boni viri. -- Et *ad* 2. *arg.* ubi specialiter loquitur de restitutione famæ, dicit: Tenetur ad restitutionem famæ, quantum potest... Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut & in aliis dictum est: *in solutione ad* 1. *ut suprà.* -- Fundamentum autem hujus sententiæ est illud Axioma Legale: *Qui restituere non potest quantum debet, restituere debet quantum potest.*

97 Joannes Azorius, *Instit. Moral. part.* 3. *lib.* 5. *cap.* 9. *quæst.* 13. citans Navarrum pluribus in locis, ait, esse communem opinionem, quæ tenet, & docet, adesse obligationem compensandi famam ablatam pecuniis, quando aliter fama restitui non potest. Ratio hujus est; quia etiam vita, vel membrum alteri abscissum, cùm restitui non possit, solet pecuniis compensari: ergo similiter & fama.... Non tamen debetur, nec datur pecunia, tamquam pretium famæ, sed ad resarciendum damnum, quod ex fama ablata consecutum est. -- *Adderem ego*, quòd datur pecunia in hoc casu ad satisfaciendum (eo meliori modo, quo potest) nocumento illato Proximo, non solùm in fama, sed etiam in animo ex tristitia, & in corpore ex passione, & afflictione cordis; magnum enim est damnum pati injustè calumniam, detractionem, improperium. Volui hanc opinionem adducere, & probare in favorem pauperum, ne post amissam injustè famam, fame pereant.

Philippus Faber Faventinus, *tom. de* 98
Restitutione, disp. 53. *numer.* 122. cum Navarro pariter dicit: Pro fama sola nullam posse fieri compensationem per pecuniam: quia sunt bona diversorum ordinum: & proinde unum non potest compensare aliud; nam certum est, neminem cogi posse ad recipiendam pecuniam loco restitutionis famæ; quia fama est pretiosior toto mundi auro. Et quando pro fama fit aliqua compensatio per pecuniam, non datur, nec debetur pecunia pro compensatione famæ, sed pro compensatione damnorum ex infamatione secutorum. Sic etiam cùm pro damno corporali datur pecunia, non compensatur damnum corporale &c. sed compensantur damna, quæ ex læsione corporis secuta sunt; quod etiam sentit Navarrus, *cap.* 17. *num.* 90. & alii DD.

Sed ego hìc quæro, quid intelligant 99
isti Doctores *per damna secuta ex læsione corporis, & famæ?* Si intelligunt damna merè temporalia. De hoc puncto nulla est difficultas, ut patet ex dictis *suprà, num.* 89. Et tunc sumus extra quæstionem propositam, *num.* 96. Si autem intelligant damna alterius ordinis, V. G. de passione corporis, afflictione cordis, tristitia animi, verecundia, dedecore, ignominia, opprobrio, &c. toleratis à patiente infamiam; tunc

sumus

sumus in casu, & isti DD. videntur favere opinioni Divi Thomæ loc. cit. Et opinioni Scoti Doctoris nostri, qui, *in 4. sent. dist. 15. quæst. 3. §. De primo*; docet, damnificantem alium in bonis Animæ teneri modo sibi possibili restituere ei damnum. Ratio hujus satis patet; quia cùm virtutum bona sint maxima, (secundùm Augustinum, *lib. 1. Retract. cap. 9.*) plus damnificat, quàm qui in quibuscumque aliis: & per consequens plùs *secundùm justitiam* tenetur ad restituendum proximo tale bonum, *quantum sibi possibile est*. Loquens verò de damnificante alium in bonis corporis, §. *De Secundo*: dicit Scotus, quòd homicida injustus *tenetur ad aliquam restitutionem pro damno primo, & maximo, scilicet vitæ ablatione*: Et ponit ibi modum congruum; postea dicit: Quòd si nec tantam restitutionem velit facere, non potest omninò esse immunis à restitutione, sicut quidam fatui faciunt, qui absolvunt homicidas, non eis ostendentes restitutionem necessariò incumbentem: quasi faciliùs (Nota benè) posset transire homicida, quàm, ut ita dicam, canicida, vel bovicida; quia si quis occidisset bovem, vel canem proximi sui, non absolveretur sine restitutione; tenetur ergo (homicida) ad restitutionem spiritualem æquivalentem vitæ, quam abstulit, *sicut potest esse æquivalentia in talibus*. Hæc Scotus.

100 Mens ergo, & opinio Scoti, & D. Thomæ est una, & eadem; quia conveniunt in hoc puncto, quòd ubi non potest fieri restitutio ad unguem in eisdem bonis, debet fieri in æquivalenti quantum (idest, eo meliori modo, quo) fieri potest. Ergo qui non potest restituere famam ablatam, debet facere aliquam recompensationem in aliis bonis. Vide quæ diximus, *Tract. 25. num. 55. & seqq.*

Quæro XL. *An infamatus, cui nulla facta est restitutio, possit licitè uti occulta aliqua compensatione in bonis, aut pecuniis infamantis?*

101 ℞. Quòd non; nam hac concessa licentia, heu! quæ confusio? Quanti enim tunc unusquisque æstimaret suam famam ablatam? Ergo per se, seu propria auctoritate non licebit uti compensatione pro fama, sicut licet in debitis pecuniariis ejusdem valoris; poterit tamen recurrere ad Superiorem ut sibi justitiam vendicativam faciat in tali casu. Et tunc si Judex in pœnam criminis infamatori imponat pecuniariam satisfactionem ex æquitate infamato applicatam, iste tuta conscientia poterit eam recipere. Ita Navarra, Navarrus, Valentia, & alii DD. apud Sporerium, *tom. 2. tract. 5. cap. 4. num. 128. & 129.*

Quæro XLI. *Qualis erit modus restituendi honorem?*

Prænotandum est discrimen inter læsionem famæ, & honoris quoad punctum Restitutionis; fama enim, seu bona æstimatio de aliquo est aliquid jam existens in bonis illius, cui detrahitur: Unde per injustam detractionem semper aufertur alicui id, quod jam possidebat pleno jure, & sic ei semper damnum infertur in bonis famæ: & consequenter detrahens ad resarciendum tale damnum semper obligatur. Honor autem non est aliquid priùs existens in bonis ejus, cui aufertur; ideòque qui alterum positivè, vel negativè inhonorat, non aufert ei aliquid, quod ille jam possederat, sed solùm negat ei id, ad quod accipiendum ille jus habebat, nempe extrinsecam reverentiam sibi debitam &c. unde, per se loquendo, solùm infertur ei injuria; non autem damnum; nisi in tali inhonoratione esset & detractio injusta, sicut in contumelia calumniosa. Hoc notato. 102

℞. *I.* Si læsio honoris solùm inferat injuriam, & nullum aliud damnum: 103
ut si Titio, (secluso omni damno, vel contemptu ab aliis inferendo, vel inde secuturo) neges signa honoris ei debita: vel si, nemine audiente, *appelles Titium stultum, adulterum, spurium*; nulla tibi erit obligatio restitutionis propriè captæ, sed solùm satisfactionis pro injuria ei irrogata: V. G. veniam petendo ab eo. Ratio est: quia, juxta alibi dicta, (*Tract. 35. num. 8.*) pro sola injuria non debetur aliqua restitutio ante Judicis sententiam, sed solùm debetur

betur aliqua satisfactio ex Charitate, seu reconciliatio fraterna; ut nimirùm erratum tuum agnoscas, veniam petas, aliove competenti modo proximi animum exacerbatum, & offensum tibi reconcilies, juxta Christi Domini præceptum Matth. 5. *Vade prius reconciliari fratri tuo.*

104 ℞. *II.* Si autem coram aliis inhonorasti, aut contumelia affecisti Titium, dicendo prædicta verba, sive sint vera, sive falsa; teneberis utique ex justitia coram eisdem honorem debitum ei restituere, seu reintegrare, conando, quantum in te est, ut ii permoveantur, ut de Titio, sicut priùs benè, & honorificè sentiant, & ei consuetum honorem exhibeant. Ratio est, quia tunc talis læsio est damnosa ad instar detractionis.

105 ℞. *III.* Quotiescumque læsio honoris est damnosa inhonorato instar detractionis; tunc secundùm gravitatem injuriæ, offensæ, damni, & qualitatem personarum, consuetudinem locorum, aliasque circumstantias prudentis judicio, reparandus erit honor simul cum fama, juxta dicta *superiùs à nu.* 83. *& seqq.*

106 ℞. *IV.* Efficacissimus modus restituendi honorem injustè ablatum est, quòd delinquens coram aliis petat veniam ab offenso cum signo doloris, & retractationis. Et hic modus maximè convenit inferioribus erga Majores, & etiam æqualibus erga æquales.

107 ℞. *V.* Superiores autem, non tenentur veniam petere à subditis, & inferioribus offensis; ne dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas: ut ait, S. August. *in sua Regula.* Sufficiet ergo alia signa honoris, vel benevolentiæ eis exhibere.

Quæro XLII. *An obligatus ad restitutionem famæ, & honoris alicujus, debeat restituere apud audientes non solùm immediatos verùm & mediatos?*

108 Sensus Quæsiti est. An V. G. Titius, qui coram tribus detraxit Cajo (isti tres vocantur Audientes *immediati*, apud quos infamans immediata causa fuit infamiæ Caji), & isti aliis retulerunt illam infamiam (isti alii nominantur Audientes *mediati*, apud quos mediantibus illis mala fama Caji pervenit) teneatur restitutionem facere apud omnes tam primos, quàm secundos?

℞. *I.* In rei veritate Casus iste, sicut valdè practicus, & usualis, ita valdè etiam difficilis, & nam si spectemus rigorem Juris, oportebit dicere, Titium primum detractorem, & authorem infamiæ teneri ad restitutionem apud omnes; quia, quoad audientes immediatos, ipse fuit causa efficax, principalis, & immediata damni illati Cajo; ergo certum est, ipsum obligari resarcire famam Caji apud illos. Item apud secundos, & mediatos; quia & ipse Titius causa fuit mediata illius damni secundi, nempe dilatationis illius detractionis; nam dedit causam saltem indirectam, & tacitam istius alterius damni; *qui enim est causa causæ, est etiam causa causati: & qui causam damni dat, damnum dedisse censetur; Sed Titius fuit causa causæ, & causa damni.*

Et hoc magis verificabitur, si Titius detegens, & manifestans crimen Caji apud primos audientes, habuerit intentionem hanc pessimam, ut & isti aliis publicent; quia tunc directè intendit ruinam hanc magnam; fuitque causa universalis, & principalis omnium detractionum: sicut qui non solùm furatur, sed etiam animat, vel inducit alios ad simul furandum, & deprædandum &c. tenetur ad restitutionem omnis damni secuti in re aliena, ut vidimus, *tractat.* 35. *numer.* 48. *& seqq.* Ergo à simili de detrahente.

℞. *II.* Si Titius detractor primarius non intendit ullo modo, ut primi audientes crimen auditum aliis evulgent; utpotè, quia dixit uni, vel alteri sub secreto, seu prævia admonitione silentii, vel quia dixit personis gravibus, & bonis communiter reputatis, quas prudenter reputabat, crimen revelatum non ulteriùs evulgaturas; & tamen contra ejus opinionem, ac voluntatem aliis evulgaverunt; tunc non tenebitur restituere famam coram illis mediatis audientibus, sed sufficiet, apud ipsos tantùm immediatos audientes retractare suum dictum, vel se excusare. Quia respectu Titii primi detractoris per accidens 109

cidens est aliorum revelatio apud mediatos, & ipsimet tenebuntur ad tuam jam factam retractationem, se se retractare; quia infamia Caji ulteriùs perlata, & divulgata ipsorum malitiæ, vel imprudentiæ imputanda est.

℞. *III.* Si Titius sine secreti stipulatione aperuit crimen occultum Caji coram hominibus levibus, garrulis, vel mulieribus, quos, vel quas prævidit aliis, & aliis facilè evulgaturas; tunc tenebitur Titius miser, & oneratus etiam coram illis, & istis mediatis famam Caji resarcire; in defectum tamen immediatorum, seu primorum auditorum. Ita communis, & verissima sententia DD. Ratio urgentissima est, quia tunc Titius futurum damnum prævidit; ideòque indirectè saltem voluit; ergo totum illud damnum ulterioris infamiæ Caji est, vel procedit ex formali injuria Titii primi detractoris; ergo tenebitur resarcire apud omnes totum damnum, cujus totius injusta causa ipse fuit.

111 ℞. *IV.* Quòd si impossibile sit resarcire apud omnes; nam verba quasi in infinitum promulgari solent à plebeiis, ac otiosis personis, aliis referentibus aliis; tunc *per accidens erit:* & eatenus Titius excusabitur, quatenus remedium evasit impossibile; ut videbimus in causis excusantibus; interim tamen *per se* obligatus manet; & non excusabitur resarcire apud eos, quos invenire potest. Sicut qui debet mille aureos restituere mille personis, non excusabitur, si non solverit centum aureos centum ex illis, quibus solvere potest illos centum. Ita Lugo Card. Lessius, P. Navarra, & alii DD. apud Sporerium, *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 4. *à num.* 99. *& seqq.*

112 ℞. *V. Pro praxi Confessarii tyronis.* Si pœnitentes bona fide, aut ignorantia credant, se abundè satisfecisse, vel satisfacere, quando crimen falsum, vel verum occultum à se evulgatum retractando corrigunt, vel correxerunt coram immediatis suis auditoribus, non debet Confessarius eis insinuare ulteriorem obligationem, nisi expressè petatur. Tum quia difficillimum est in praxi adæquate, & totaliter satisfacere obligationi Restitutionis famæ ablatæ; unde sine fructu, imò cum damno conscientiarum infirmarum fieret hæc insinuatio. Tum quia non desunt Doctores, qui tenent, eo ipso, quo detractor apud audientes immediatos retractat suam detractionem, vel calumniam, censeri implicite iis committere; eosque in se suscipere onus retractandi propriam detractionem apud illos, quibus ipsimet evulgaverunt; nam ad hoc & ipsi tenentur, quia peccaverunt evulgando; ut optimè declarat Card. de Lugo, *disput.* 15. *sect.* 2. *num.* 16. apud Sporer, *cit. num.* 102. Et Philippus Faber Faventinus, vir doctissimus, *tom. de Restit. disput.* 53. *numer.* 37. cum Alexandro de Ales famosissimo Theologo, dicit, sufficere, ut detractor retractet coram iis, apud quos ipse detraxit.

Et hæc sententia maximè habet locum ubi detractor non advertit periculum ulterioris detractionis faciendæ ab auditoribus suis; neque hoc periculum est præsumendum, nisi quando detractio fiat coram levibus, garrulis, & fœminis; quia nemo est præsumendus malus, vel malè locuturus, nisi cum fundamento rationis. Quòd si Titius detractor primus præscindat, vel abstrahat ab hac malitia audientium, non censebitur cooperari peccato istorum casu, quo isti malitiose audiant, ut evulgent.

De Audientibus Detractores, & Detractiones.

Quæro XLIII. *Quomodo peccant, qui audiunt Detractorem, & detractionem?*

℞. *I.* Certum est apud omnes, quòd qui voluntarie, & sine justa causa audiunt detrahentem, & detractionem, peccant ex genere suo mortaliter, aliquando contra Justitiam, aliquando contra Charitatem; nam habetur ex Sacra Scriptura, Proverb. 4. *Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procul à te.* Ecclesiastici 28. *Sepi aures tuas spinis: linguam nequam noli audire.* Ratio autem est: quia Agentes, & consentientes pari pœna puniuntur. 113

niuntur. Atqui omnis voluntariè, & sine causa justa auscultans detrahentem, censetur consentire detractioni; ergo similis peccati reus est. Unde nervosè D. Bernardus, *lib.* 2. *de Consideratione* ait: Detrahere, vel detrahentem audire, utrùm horum detestabilius sit, non facilè dixerim.

114 ℞. *II.* Non peccat, qui contra voluntatem suam coactus debet interesse detrahentibus, nec impedire potest: Ut V. G. famuli, famulæ, filii inservientes mensæ, attendentes negotio, officinæ, &c. Neque peccat, qui ob causam rationabilem, vel bonum finem audit detrahentem.

115 ℞. *III.* Audiens detrahentem coram aliis, ita ut positivè cooperetur ad detractionem faciendam, aut complendam, his modis, inducendo, provocando, interrogando, adjuvando, annuendo, laudando, adulando, approbando, plaudendo, vel quovis alio modo cooperando: peccat mortaliter contra Justitiam, & ad restitutionem obligatur. Item peccat mortaliter peccato scandali contra Charitatem. *I.* Peccatum est respectu personæ, cui detrahitur; *II.* Peccatum est respectu personæ detrahentis, & aliorum audidientium.

116 ℞. *IV.* Si quis ex curiositate, vel levitate interroget alium privatim de crimine alterius, absque intentione aliter lædendi, vel diffamandi illum criminosum. Vel si putet detractionem exiguam, aut levem fore: excusabitur à mortali.

117 ℞. *V.* Qui externè audiens detractionem, internè approbat, gaudet, complacet, absque omni positiva cooperatione extrinseca, vel influxu: peccat tantùm mortaliter peccato odii contra Charitatem; ideòque ad nullam restitutionem obligabitur.

118 ℞. *VI.* Qui delectatur non de damno proximi formaliter in tali detractione: sed tantùm delectatur de re materiali ob rei novitatem vel de modo, vel casu curioso, aut ob lepidam facundiam loquentis: non peccat mortaliter.

119 ℞. *VII.* Qui merè negativè se habet in audienda gravi detractione, cùm facilè, & commodè posset, per correctionem fraternam, redarguere detractorem: peccat mortaliter contra Charitatem. Si autem ex officio tunc obligatus esset impedire peccatum detrahentis, & damnum alterius, cui detrahitur: peccaret etiam contra Justitiam: ut patet; & consequenter teneretur ad restitutionem per se, vel per detractorem illum sibi subditum.

℞. *VIII.* Non peccat, saltem graviter, qui audit, nec impedit detrahentem in his casibus. I. Quando detrahens, aut (ut meliùs dicam) malè loquens, vel murmurans de alio habet aliquam justam causam excusantem, ut supra dictum est, *à numer.* 11. 34. *&* *seqq.* Igitur quando audis aliquem obloquentem, & dubitas, an habeat aliquam justam causam loquendi, non teneris statim eum arguere. II. Quando murmurat quis de re non gravi, vel de re gravi notoria. III. Quando non constat certò, quòd talis injustè, & mortaliter obloquatur de alio. IV. Quando dubitat, an talis murmuratio sit de re publica jam, aut notoria. V. Si tu non sis idoneus ad corrigendum, vel impediendum. VI. Si nullum speres fructum. VII. Si tacendo permittas detractionem usque in finem, ut possis judicare meliùs, & postea refellere. VIII. Si ex negligentia levi, aut verecundia, vel timiditate non resistas detractioni, nisi tamen superior esses. 120

℞. *IX.* Ex dictis patet, vel deducitur, quòd æquales rarò, inferiores autem vix unquam peccant mortaliter audiendo, vel non impediendo detractiones; nisi in eis sibi complaceant. 121

℞. *X.* Excusatus à correctione directa detrahentium, adhuc tenetur, quantùm commodè potest, corrigere saltem indirectè: ostendendo nempe aliquam aversionem; displicentiam, vel non consensum, V. G. discedendo à loco detractionis, à facie detrahentium, vel divertendo sermonem: vel saltem vultum torvum, ac tristem ostendendo circumstantibus, nam ut dicitur Proverb. 25. *Ventus aquilo dissipat pluvias: & facies tristis linguam detrahentem.* Ita ex Lugo, Tamburino, 122

no, Bonacina, Lessio, Laymanno, & aliis DD. P. Sporer, *tom. 2. tract. 5. cap. 4. à num. 104. & seqq.*

De causis excusantibus à Restitutione famæ, & honoris.

Quæro XLIV. *Quænam sunt causæ justæ excusantes à Restitutione, Famæ, & honoris?*

123 ℞. Principales sunt istæ: Impotentia, Cessatio damni, Remissio læsi, & Compensatio mutua. Brevissimè explico singulas.

I. *Impotentia*; seu Impossibilitas, sive Physica, sive Moralis; nam *ultra possibile nemo tenetur*.

II. *Cessatio damni*. Nam quando cessat ratio, & causa restitutionis faciendæ, cessat etiam obligatio in effectu.

III. *Remissio læsi*: qui nempe spontè, expresſè, vel tacitè remisit, vel condonavit injuriam, damnum; citrà tamen præjudicium, vel injuriam aliorum.

IV. *Compensatio mutua*: quando scilicet à te injustè infamatus te vicissim infamavit, & famam tuam resarcire noluit.

Quæro XLV. *Infamatus olim de aliquo crimine notorio, postea per pœnitentiam, & vitæ emendationem famam suam recuperavit; denuò de præterito, & oblito crimine sine causa à Titio infamatur.* Quæro an Titius inferat ei injuriam cum obligatione restitutionis?

124 ℞. Quòd sic. Ratio est: quia sicut malis moribus infamia contrahitur: ita contrariis moribus, nempe bonis infamia aboletur, & bona fama recuperatur. Ergo bona fama recuperata semel apud homines oblitos prioris sceleris, injuriosè, & injustè, spoliatur recensendo, & provulgando crimen antiquum illius. Ita Card. de Lugo, *disput. 14. sect. 6. nu. 83.* Tolerus, *lib. 5. cap. 65.* Laymann, & alii apud Sporerium nostrum, *tom. 2. tract. 5. cap. 4. nu. 72.* Tum quia illud antiquum crimen, vel ejus mala fama per oblivionem reducta est ad eum statum, quem habebat antequàm esset publica; ergo sicut tunc publicari non potuit, ita nec postea poterit sine damno illius.

Ex hac doctrina resolves alium casum in favorem excusationis, &c. quan- 125
do quis alium infamavit, & post aliquot annos infamia abiit in oblivionem; non tenetur ille ad restitutionem; quia tunc esset potiùs nova infamatio, vel renovatio prioris, quàm restitutio.

Quæro XLVI. *Quale peccatum est revelare secretum sibi commissum?*

℞. Qui secretum (expressa, vel ta- 126
cita conventione tacendi) sibi commissum revelat, peccat contra Fidelitatem, & Justitiam. Et est peccatum ex genere suo mortale. Ratio est: quia obligatio Justitiæ, & Fidelitatis ex genere suo est sub mortali; sed qui secretum in se suscepit reticendum tacitè, vel expresſè se obligavit ad tacendum ex virtute fidelitatis, & Justitiæ; ergo revelans peccat contra fidelitatem, & Justitiam non minùs, quàm qui Depositi materialis fidem violat. Pro judicanda autem conscientia revelantis, oportebit interrogare de gravitate rei, de damno inde secuto, de imperfectione actus.

Dantur tamen aliquæ causæ justæ revelationis. I. Si secretum cedat in detrimentum Reipublicæ, vel in certæ personæ injuriam. II. Si secretum conservatum cederet in grave nocumentum ipsius, qui tibi commisit tale secretum. III. Si etiam cederet in notabile damnum illius, cui commissum est, nisi secretum revelaret. Ratio omnium punctorum est: quia fidelitas non potest, nec debet esse contraria Charitati ordinatæ, neque impedire majus bonum, neque obligare cum tanto onere; etiamsi jurasses servare illud secretum.

Excipe tamen semper Secretum Sacramentalis Confessionis; quia hoc obligat etiam cum periculo vitæ, & ruinæ omnium temporalium, de quo hìc non loquimur. Vide plura apud DD. cit. & Sporer, *tract. 5. cap. 4. à num. 45.*

127 Potest autem contingere, quòd quis injusto modo, vel medio deveniat in cognitionem secreti naturalis, ut fit *aperiendo litteras*; & tunc iste fraudulentus non solùm peccat contra fidelitatem, & Justitiam, sed etiam contra legem naturæ; & adhuc tenebitur servare illud secretum, quod si violet, tenebitur ad omnia damna inde secuta; nam ex lege naturæ unusquisque tenetur nihil facere, quò proximus in bonis suis lædatur. Vide Philippum Fabrum Faventinum, *tom. de Restitut. disp.* 53. *numer.* 39. 40. 41. *&* 42. -- & Azorium, *p.* 3. *lib.* 13. *c.* 31. *per totum.*

De Restrictione mentali.

Quæro XLVII. *Quid est Restrictio mentalis?*

128 ℞. *I.* Est palliatum mendacium: quando V. G. quis scienter alteri enuntiat, aut exhibet signum vocis, vel facti, quod ex se, & secundùm omnes circumstantias ad unum sensum, eumque falsum, determinatum est, adjungendo tamen mente sua aliquid aliud non expressum, per quod oratio, vel propositio vera efficitur in mente loquentis. Ut exempli gratia Titius dicit tibi (indicando hominem plebeium prætereuntem) *Iste est latro*. Tu utique credis dictis Titii; at ipse manifestat suum conceptum, dicens: Quando dixi: *Iste est latro:* intellexi, & addidi in mea mente: *Si innocentem injustè spoliavit*. Tunc rides ob Titii astutiam. Titius tamen mentitus est revera in principio, quando dixit: *Iste est latro:* & palliavit suum mendacium pallio verborum in mente retentorum.

Quòd sit mendacium probatur. Is mentitur, qui contra id, quod animo sentit, alteri loquitur, aut significat, animo fallendi. Sed hoc ipsum facit, qui loquitur cum restrictione mentali; ergo restringere mentem est mentiri. Confirmatur. Si Restrictio mentalis, seu limitatio orationis mente retenta, vel exteriùs nullo modo totaliter significata, conduceret ad vitandum mendacium, sequeretur, quòd nullus satis astutus mendacium committeret, & consequenter numquam pejeraret, (cùm perjurii propriè dicti unica sedes sit mendacium,) nec peccaret; quia homo astutus, quotiescumque orationem exteriùs falsam profert, facilè potest aliquid interna mente concipere, per quod oratio vera fiat apud se: ut patet in exemplo allato: ergo hoc esset maximum absurdum, & causa infinitorum damnorum; nam mendacium, vel fallacia est propria passio hominum astutorum, qui aliud in mente gerunt & aliud externè significant decipiendi gratia. Ut optimè dicit P. Paulus Laymann, *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 13. *numer.* 5. *&* 6. cui fundatissimo Viro, ac Magistro majorem exhibeo reverentiam ex hac doctrina, & amorem; quia ipse scripsit ante propositiones damnatas ab Innocentio Papa XI. qui inter alias damnavit has propositiones, videlicèt *là* 26. 27. 28.

26 Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum: revera non mentitur, nec est perjurus.

27 Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28 Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum Restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi: non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.

Ex quarum Thesium damnatione 129
jam certum est, *non esse licitum usum Restrictionis mentalis:* quia ubi nobis certò innotuit, aliquam doctrinam esse reprobatam à Romana Cathedra, tenemur & nos eam reprobare ut filii obedientes, & discipuli fideles: eò quòd Pontifex Romanus, ut Pontifex loquens, & docens Ecclesiam errare non

potest

potest in doctrina fidei, & morum. Si igitur Papa damnavit prædictam doctrinam; ergo talis doctrina falsa est, & scandalosa.

130 Ubi, in prima ex dictis tribus propositionibus, notanda sunt illa verba: *reverà non mentitur*: quod sufficienter declarat, Restrictionem mentalem esse mendacium, & consequenter fundamentum perjurii, si tale mendacium Juramento firmetur. Vide plura apud P. Joannem Cardenas in has propositiones damnatas. *Disert.* 19. *per totam*. Lege etiam à nobis dicta *Tract.* 15. *à num.* 43. *& seqq.*

Quæro XLVIII. *Quomodo ergo occultari poterit veritas, ubi, & quando necessitas nos cogit?*

131 ℞. *I.* Si Confessarius interrogetur de auditis in Confessione, potest, & debet respondere *Nescio*: *Nihil scio*. Usurpando nomen scientiæ in sua propria significatione, quamvis minùs vulgari: quatenùs significat scientiam evidenter deductam ex præmissis evidentibus. Cùm verum sit, Confessarium non scire illud auditum in Confessione ex vera scientia, &c. Item potest dicere *Nihil scio*: prout scientia significat notitiam humano modo acquisitam; nam reverà Confessarius, non ut homo, nec humano modo scit audita in Confessione: quia audivit *ut Deus, loco Dei, &c.* Item potest dicere *Nihil scio*: vel *Nescio aliquid de hoc &c.* Sumendo scientiam, ut manifestabilem notitiam; nam in rei veritate Confessarius nullam habet notitiam (de auditis in hoc Tribunali) ut manifestabilem aliis; sicut Christus Dominus interrogatus à Discipulis suis de die Judicii extremi, respondit: *De die autem illo nemo scit, neque Angeli in Cœlo, neque Filius, nisi Pater.* Marci, cap. 13. v. 32. Quasi diceret, (ut glossat Ugo Card.) *Non expedit vobis scire.* -- Et S. Hilarius in catena aurea D. Thomæ, glossat dicens, *Sacramentum est, ut taceat: aut tempus est non loquendi, &c.* -- Glossa Ordinaria dicit, *Neque Filius, qui quidem omnia scit cum Patre, sed non facit, homines scire; non facit scire, quia inutiliter sciretur.* -- Alphonsus Tostatus Episc. Abulensis, *in Matth.* 24. *quæst.* 209. dicit, *Christus verè hoc sciebat, sicut cætera futura: dixit tamen, se nescire, quia ad revelandum non sciebat.*

Ex his glossis colligitur, quòd ubi non possumus, vel non tenemur aliquid aliis revelare, possumus cum veritate dicere: *Nescio*: *Non scio*: *nihil scio*, quia quod non licet, nec expedit dicere, idem est, ac si nesciamus; nam est quid quasi incognitum, occultum, secretum non revelabile aliis, qui vellent scire id, quod non est scibile, nec manifestabile.

℞. *II.* Quando quis novit occultè V. G. adulterium, vel aliud crimen infame alterius, quod Jure naturali, vel alia quacumque obligatione sive Juris naturalis, sive humani tenetur occultare, si interrogetur de eo, potest respondere per æquivocum verbum *Nescio*: quia hoc verbum *Nescio* ex circumstantia rei occultæ significat apud prudentes idem, ac *Non habeo scientiam, vel notitiam utilem ad respondendum*: ut dicit Card. de Lugo, *tom. de Pœnit. disp.* 23. *sect.* 4. *num.* 75. ex D. Augustino, *tom.* 4. *lib.* 73. *Quæstionum, quæst.* 60. Nam in consuetudine humana, ac prudenti usitatum est assumere verbum *Nescio* pro eo, quod est *non scire nisi occultè*; unde Proverbium, *Per verbum Nescio tollitur omnis quæstio.* 132

℞. *III.* Si uxor adultera secretò interrogetur à Marito de tali crimine, quod si fateatur, occiditur, aut verberatur, poterit respondere sine mendacio per verba æquivoca, dicendo V. G. *Non violavi Fidem.* Fides enim humana significat tria, nempè Credulitatem, Fiduciam, & Fidem conjugalem; si ergo illa fœmina accipiat *Fidem* in prima, aut secunda significatione, non dicit mendacium, nec manifestat veritatem. Quòd si de tali peccato jam confessa sit, vel pœnitentiam egerit, poterit dicere: *Non sum rea, non sum culpabilis de hoc crimine*; nam peccator per pœnitentiam evadit justus, & inculpabilis. 133

℞. *IV.* Famulus, qui jubetur negare existentiam Domini in sua domo, quia vult latere ob rationabilem causam, 134

sam, poterit respondere pulsanti, & petenti: *Dominus meus nunc non est hic*, figendo manum, in uno lapide: quia tunc sine mendacio & sine restrictione mentali dat verum responsum; juxta dictum S. P. Francisci, qui interrogatus à ministris Justitiæ quærentibus quemdam latronem fugientem per eamdem viam, respondit mittendo manus in manicas, *Hàc non transivit*: quia certò per manicas non intravit. Et S. Athanasius, cùm à satellitibus ad necem conquireretur, interrogatus quantùm inde abesset Athanasius, respondit: *Non longè abesset*; quia ipse erat ibi præsens. Si ergo viri Sancti usi sunt æquivocationibus cautè deludentibus non debito modo interrogantes, nobis quoque licebit quandoque uti similibus modis.

135 ℞. *V*. Dantur etiam alii modi respondendi sine mendacio, aut restrictione mentali, quando necesse est veritatem occultari, ut V. G. per circumlocutionem distractivam, qua de præsenti veritate nihil affirmatur, vel negatur. Do exemplum. Interrogatur Titius de aliqua actione vel propria, vel aliena, quæ necessariò postulat secretum, poterit sic cautè respondere interroganti: *Gauderem utique hoc scire, ut tibi satisfacerem: vel, Utinam hoc mihi innotesceret, ut tibi revelarem*. -- Interrogatus de pecunia mutuanda, vel de qualibet alia re, quæ tibi modò necessaria est, vel valdè utilis domui tuæ, poteris dicere petenti: *Mihi displicet non habere modum tibi satisfaciendi*; Vel, *gauderem habere hoc pro tuo servitio*. -- Interrogatus extrajudicialiter Cajus de delicto patrato, poterit dicere: *Tu mihi facis injuriam, interrogando de hoc*: Vel, *Possibile est, ut hoc de me credas*?

De Judicio temerario.

Pro complemento hujus Tractatus, ubi agitur de peccatis contra Octavum Decalogi Præceptum, videndum est de Judicio temerario, ac sinistra suspicione de fama proximi; nam & hæc pertinent ad falsum Testimonium, si non ore, saltem corde contra proximum; tum quia suspicio, & Judicium perversum solent esse causa Detractionis formalis. Ideoque.

Quæro XLIX. *Quænam est differentia inter Dubitationem, Suspicionem, & Judicium temerarium*?

℞. *I*. *Dubitatio* non est verus assensus intellectus judicantis, sed est suspensio animi in neutram partem se se determinantis, ac veluti in ancipiti hærentis. Unde ex suo genere mala dubitatio non est peccatum grave; quia nihil positivè mali judicatur de proximo. Temeritas autem dubitationis consistit in hoc, quòd quis, habitis sufficientibus indiciis, cùm possit, ac debeat aliquem judicare bonum, vel innocentem, omisso hoc judicio, ex aliis motivis contrariis positivè dubitet, seu judicet esse dubium, & incertum, an talis sit bonus, vel malus, nocens, vel innocens in tali vitio, vel crimine, & sic quasi in quæstionem adducat bonitatem, vel malitiam proximi; cùm potiùs deberet tale dubium resolvere in meliorem partem: juxta Regulam Juris cap. Estote misericordes: *Dubia in meliorem partem sunt resolvenda, vel interpretanda*. 136

℞. *II*. *Suspicio* est assensus debilis junctus cum dubitatione de opposito. Et hæc postea subdividitur in suspicionem levem, gravem, & violentam. *Suspicio levis* est, quæ valdè debilem assensum, & multam dubitationem continet. *Suspicio gravis* est, quæ plus habet assensus, & parum dubitationis: quæ & suspicio vehemens appellatur. *Suspicio violenta* tandem est, quæ omnem quasi excludit dubitationem, & quasi integram fidem, seu credulitatem producit; Et hæc etiam præsumptio nominatur. 137

Et de suspicione in communi dico *primo*, quòd suspicio temeraria *per se* est tantùm veniale peccatum ex genere suo: quia per ipsam, etsi aliqualiter lædatur fama proximi, non tamen graviter; nec simpliciter, nec absolutè tollitur ejus fama, sed tantùm secundùm quid, & leviter diminuitur bona existimatio illius, de quo suspicatur. Cùm enim suspicio sit levis assensus conjunctus cum actuali dubitatione de malo proxi- 138

proximi; sequitur manifestè, quòd non aufert omninò famam, sed solùm minuit.

139 *Secundò* dico, quòd sæpè *per accidens* fit mortalis suspicio temeraria. I. Si sit gravis, & vehemens sine fundamento rationis, indicii; & multò magis si sit irrationabiliter violenta. II. Si oriatur ex maligno affectu, vel odio, vel contemptu proximi. Ut si quis suspicans malum de Titio, etsi judicet rem fortè ita non esse malam, tamen ex odio delectatur de tali re mala, ac si reverà illud malum Titius commisisset. III. Si quis ex tali temeraria suspicione procedat in effectum externum malignum, ac damnosum proximi. V. G. Si *Judex* ex sola suspicione reum condemnaret; *Superior* subditum puniret, aut ab officio amoveret; *Elector* suffragium alicui idoneo negaret; *Episcopus* beneficium Clerico negaret, vel eum impediret in concursu, vel quilibet proximum suum à consecutione alicujus boni notabilis impediret. IV. Si quis suspicionem suam malam de aliquo conceptam aliis manifestet cum infamia. Experientia enim constat, suspicionem matrem esse detractionis: & cùm homines mundani audiunt aliquem suspectum esse de aliquo vitio, facilè eum contemnunt, ei detrahunt, denegant beneficia, officia, honores. V. Si quis ex levibus indiciis vult pertinaciter suspicari de enormi malo, vel scelere personæ gravis, honestæ, religiosæ. Ratio omnium istorum est: quia tunc graviter læditur fama, & persona, &c. sine fundamento, ac indicio sufficienti de malitia, aut vitio illius.

140 ℞. *III. Judicium* verò est firma animi sententia, seu assensus deliberatus. Et hoc aliquando est *prudens*; si nimirùm nitatur sufficientibus indiciis, seu conjecturis ad generandum firmum assensum de alterius probitate, vel improbitate. Aliquando est *imprudens*: & tunc vocatur *Judicium temerarium*: & est, quando non innititur sufficientibus indiciis de improbitate alicujus. Atque hoc ipsum, servata debita proportione, dicendum erit de *Suspicione*, *& Dubitatione*, quarum utraque vel est prudens, vel imprudens, & consequenter temeraria. Tunc erit *prudens*, si innitatur sufficientibus motivis suspicandi, vel dubitandi; tunc verò erit *imprudens*, si non innitatur motivis sufficientibus ad rationabiliter suspicandum, vel dubitandum.

℞. *IV. Judicium temerarium* de re 141
gravi est peccatum mortale ex suo genere contra Justitiam. Idem dicendum de suspicione gravi, & temeraria. Probatur; nam Christus Dominus dicit, Matth. 7. & Luc. 6. *Nolite judicare secundùm faciem .... Nolite judicare, & non judicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini... Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?* Ubi Card. Ugo de S. Charo dicit: *hìc judicia temeraria prohibet Dominus*. Lyranus noster dicit: ostendit Christus, quòd proximus non est temerè judicandus: ideò dicit, *Nolite judicare, &c.* ut non incurratis peccatum mortale, per quod sitis digni in Judicio Divino condemnari. Ratio autem est: quia unusquisque habet Jus ad suam famam, seu bonam æstimationem apud quemcumque hominem, donec de ejus crimine innotescat, juxta illud Axioma Juris: *Quisque præsumendus est bonus, donec demonstretur, vel probetur malus:* ergo ei infertur injuria, & quasi furatur, seu injustè aufertur fama per judicium temerarium; & consequenter peccatur contra Justitiam.

℞. *V.* Suspicari, & judicare de pro- 142
ximo, ubi sufficientia improbitatis indicia se produnt: per se loquendo non est peccatum. Ratio est: quia in tali casu proximus amisit Jus bonæ suæ æstimationis respectu illius, cui crimen est cognitum: ut habetur in *Can. Quod suspecti*, 3. *quæst.* 5. Et *cap. Suspicionis* 39. *de Offic. Delegat.* Extra casum necessitatis, vel utilitatis periculosum est suspicari, aut judicare; quia homo facilè errare potest in proprium, & alterius damnum; nam experientia docet, quòd nos facili negotio decipimur ab judiciis extrinsecè tantùm

appa-

apparentibus: etiam ubi videntur sufficientia indicia adesse?

143 ℞. VI. Excusatur tamen à mortali culpa in his casibus qui suspicatur, aut judicat malè de proximo. I. Ex imperfectione actus; quando videlicet adest sola naturalis apprehensio de tali malo, vel judicium imperfectum rationis ex præcipitantia, aut violentia intellectus, sine plura deliberatione, aut advertentia mali judicii, aut sine pleno consensu voluntatis. II. Ex parvitate materiæ, spectatis circumstantiis personæ, de qua judicatur, aut suspicatur. III. Quando indicia de malo, vel de crimine apparente sunt valdè gravia, & urgentia, adeò ut vir etiam prudens posset ab eis moveri ad assensum, vel suspicionem, &c. tunc enim cessat temeritas, & injustitia, etsi non omni adhibita diligentia, vel circumspectione, tale judicium non omninò prudens,& justum formatum sit. Sumus enim homines, non Angeli.

Omnia Judicia temeraria sunt ejusdem speciei moralis; quia respiciunt unam, eamdemque rationem formalem læsæ famæ proximi; quamvis differant materialiter. Ita Filliucius, *tractat.* 40. *num.* 9. -- Unde sequitur, non esse necessarium explicare in Confessione personas, nec vitia, de quibus judicatum est.

144 ℞. VII. Ex hypotesi, vel suppositione V. G. *Si fortè Titius esset malus, aut vitiosus:* licitum est rebus, personis, tuis, vel proximi tui, vel Communitatis prospicere. Unde poteris pecunias occultare, capsam claudere; quia possibile est, quòd famuli, vel hospites tui fures sint, aut evadant: *Item* poteris interdicere filiæ tuæ, ne cum certò juvene colloquatur, aut conversetur: quia fieri potest, ut ab eo seducatur. *Item* poteris arma tecum portare in sylva; quia fieri potest, ut tibi occurrat latro. Et his similia sexcenta. In quibus casibus nec judicas, nec suspicaris, nec dubitas temerè positivè de fama, aut persona proximi, sed tantùm supponis, posse esse malum, & vitiosum quempiam, (quod utique verum est) & nulli facis injuriam, tibi, tuisque cavendo à casu fortuito. Quare notandum est sapientis Principis dictum, qui asserebat: *In ordine Prudentiæ ad cavendum malum tantùm, pejora supponenda sunt: In ordine vero Justitiæ, & Charitatis meliora supponenda sunt ad exequendum.*

Hæc Regula valdè bona est pro praxi frequentissima Patrum, & Matrum, ac cæterorum, qui curam juventutis habent; valet etiam pro scrupulosis, qui non audent unquam suspicari de malo, etiam possibili ex hypotesi prædicta.

℞. VIII. Qui temerè, ac injustè suspicionem, aut judicium internum habuit de fama, aut alia actione proximi sui, tenetur internè pariter se retractare, & corrigere, sicque restituere famam, aut bonam æstimationem, quam antea habebat. Quòd si alicui manifestasses hujusmodi tuum pravum, ac temerarium judicium; utique etiam obligatus esses ad te retractandum apud illum; ut patet ex dictis de Restitutione famæ. 145

TRA-

TRACTATUS XXXVII.

DE NONO, AC DECIMO PRÆCEPTIS DECALOGI.

QUæro Primò. *Quid prohibetur nono Decalogi Præcepto?*

1 *Respondeo*. Prohibetur principaliter in his terminis: *Non concupisces Uxorem proximi tui*: omnis carnalis inordinatus affectus erga proximi uxorem: & correlativè etiam è contra omnis concupiscentia mala mulieris erga virum alterius. Secundariò prohibetur omnis affectio carnalis ad quamcumque speciem luxuriæ, vel impudicitiæ. Ratio patet in simili; sicut enim in *Sexto Præcepto* nomine *Mæchiæ* prohibetur, ut videmus, omne peccatum carnale *operis* cujuscumque speciei luxuriæ, & impudicitiæ ad luxuriam disponentis; ita hoc *Nono Præcepto* nomine *Concupiscentiæ* prohibetur omne peccatum carnale *cogitationis*, vel desiderii in quacumque specie luxuriæ prædictæ. Peccatur ergo corde contra hoc Nonum Præceptum in eisdem modis, & speciebus, quibus opere peccatur contra Sextum.

Quæro II. *Si Deus in Sexto Præcepto prohibuit omnem luxuriam externam, & per consequens jam est interdictus omnis actus internus, sine quo non pervenitur ad actum externum luxuriæ: quare speciali hoc nono mandato prohibet omnem internam, & carnalem concupiscentiam?*

2 ℞. Ob duplicem causam. I. Quia homo suapte natura, & intrinseca inclinatione mala fertur in fœminam (& multò magis fœmina fertur in virum,) & ab hac concupiscentia intrinseca non facilè avertitur, sicut ab actu externo turpitudinis ob verecundiam; ideò Deus Benedictus singularem habuit curam avertendi hominem (masculum, & fœminam) ab hoc intrinseco, & latenti malo concupiscendi, prohibendo expresśe hanc concupiscentiam: *Non concupisces*. II. Quia amor proprius facillimè eam cæcitatem mentis induxisset, ut homines bestiales concupiscentias illas quasi naturales non esse peccata crederent, quemadmodum alias multas cæcitates amor iste inordinatus induxit, ut patet ex erroribus multorum, &c.

Nam, (ut inquit Nicolaus de Lyra totius Sacræ Scripturæ Glossator, *in cap. 6. Matth. v. 28.*) Judæi intelligebant illud præceptum. *Non concupisces Uxorem proximi tui*, hoc modo; nempe prohibita tantùm esse signa exteriora, ut sunt tactus impudici, &c. & sic concupiscentiam latentem omninò in corde, & non expressam signo, vel facto exteriori, nullum esse peccatum credebant. Sed hoc irrationabiliter: quia actus exteriores, vel signa non habent rationem peccati pro formali, nisi inquantùm sunt voluntarii. Et ideò Salvator noster excludens hunc Judæorum errorem dicit, *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo.*

De Impudicitia cordis.

Quæro III. *Quid est Impudicitia cordis?*

℞. Est voluntaria occupatio mentis, 3 seu potentiarum internarum circa res turpes, & ad libidinem provocantes, voluptatis causa. Potentiæ autem internæ sunt phantasia, imaginatio, appetitus sensitivus, concupiscibilis, memoria, intellectus, & Voluntas (quæ est Regina potentiarum), sive qua nullum est peccatum.

Quæro IV. *Quomodo consummatur, seu perficitur peccatum internum Impudicitiæ?*

℞. Cogi-

4 ℟. Cogitatione, delectatione, & consensu. Explico singulas partes. Processus enim practicus ad peccatum internum ordinariè est iste. I. Ex sensibus externis, visu, auditu, tactu &c. oritur imaginatio rei delectabilis in phantasia: atque ob naturalem, ac intimam connexionem potentiarum, statim de eadem re delectabili fit *cogitatio* in intellectu. II. Ex imaginatione phantasiæ sequitur aliquis motus amoris naturalis in appetitu sensitivo: & ob dictam connexionem potentiarum ex tali motu oritur *Delectatio sensitiva*, & ex ista statim nascitur similis motus in voluntate, quæ nata est condelectari appetitui sensitivo. III. Voluntas consentit: & iste consensus potest contingere multipliciter.

5 I. Voluntas aliquando consentit delectationi prædictæ consensu inefficaci: nempe simplici complacentia in ipsum motum delectationis: & tunc habetur *Delectatio*, quæ dicitur *Morosa*, non à mora temporis; quia fit in instanti, sed à pravo amore, vel affectu in illam rem delectabilem, vel in ipsammet delectationem veneream: quasi *amorose* eam contemplando, & in ea sibi complacendo.

6 II. Aliquando voluntas consensui consentit efficaci: nempè appetendo, desiderando, & volendo illam delectationem veneream.

III. Uterque consensus fieri vel cum advertentia rationis, & malitiæ de tali re delectabili, vel sine hac advertentia, modo quasi cæco, ex naturali impulsu.

7 IV. Quando autem Voluntas lumine rationis illustrata, & edocta de malitia rei, seu delectationis inhonestæ: & consentit sive consensu inefficaci, sive efficaci; tunc consummatur peccatum internum Impudicitiæ. Quia Voluntas tunc deficit, & deficiendo peccat; tenetur enim detestari, & odisse talem turpem delectationem ex præcepto Divino-naturali: *Non concupisces*: Ita ex communi.

8 Noster autem Lyranus in Matth. cap. 5. Sic explicat ordinem, vel processum concupiscentiæ peccaminosæ, dicens. Ista concupiscentia sic procedit: quia primò ex aspectu mulieris causatur concupiscentia ejus in appetitu sensitivo, qui dicitur *sensualitas*, & prævenit actum rationis: & sic non est peccatum, nec veniale, nec mortale. Cujus ratio est: quia talis motus sensualitatis non est in potestate hominis, & per consequens non est peccatum. Sed retentio hujus concupiscentiæ, postquam percepta est, benè est peccatum; unde dicit Augustinus: *Non est in potestate nostra, quin visis tangamur*; sed est in potestate nostra illa respuere, vel acceptare. Et sic patet, quòd prædictus motus sensualitatis non est peccatum, sed potiùs materia exercendæ virtutis, si ei resistatur per rationem. Si autem teneatur concupiscentia illa per delectationem morosam, absque consensu tamen voluntatis, tunc non est peccatum mortale. Si autem sequatur consensus in animo, tunc est peccatum mortale, etiam antequàm exprimatur facto. Et ideò de tali concupiscentia, quæ est cum consensu dicit Salvator: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

Quæro V. *Quomodo, & quando erit peccatum Cogitatio de re turpi?*

℟. *I.* Cogitatio, vel imaginatio re- 9
rum obscœnarum, & turpium voluntariè assumpta, vel admissa, vel continuata (secluso omni bono fine) etiam ex mera curiositate, vel levitate, practicè, & ordinariè est peccatum mortale ob præsentissimum periculum labendi in delectationem, vel consensum; quia, qui amat periculum, peribit in illo.

℟. *II.* Cogitatio eadem ad malum 10
finem operationis, vel delectationis, sine dubio est peccatum mortale ejusdem speciei, cujus est illud objectum turpe recogitatum; nam actus specificantur ab objectis formalibus, & à fine.

℟. *III.* Cogitationes, & imagina- 11
tiones malarum rerum, etiam pessimarum quamdiu sunt involuntariæ, seu præter intentionem delectationis, & consensus non sunt malæ; quia ubi non est voluntarium, non est peccatum: & non nocet sensus, ubi non est consen-

consensus: Et quidem si sint à Tentatore Diabolo tibi immissæ, & tu eis resistas, ab eis abhorreas; *quoties resistes, toties coronaberis*. Modus autem resistendi his tentationibus est, eas contemnere, odisse.

12 ℞. *IV.* Cogitare speculativè de prædictis ob bonum finem, V. G. studendi, docendi, audiendi in Confessione erit bona cogitatio, & meritoria; quia cujus finis bonus est, ipsum quoque bonum erit; idest, opus erit bonum, quando à bono fine procedet. Sed finis studii, est bonus: finis audiendi Confessiones est meritorius; ergo &c.

Quæro VI. *Quinam dicuntur motus primò primi?*

13 ℞. Sunt qui excitantur, vel insurgunt naturaliter in appetitu sensitivo, *& etiam in voluntate* ante omnem prorsùs advertentiam, aut deliberationem *Rationis Superioris*. Ratio ista Superior nihil aliud est, quàm Intellectus advertens, considerans, reflectens ad motus prædictos, ut contrarios Virtuti, vel ut malos, & turpes in genere moris. Quamdiù enim Intellectus non advertit ad eos motus secundùm regulam Rationis Superioris, quatenùs scilicet tales motus sunt mali, inhonesti, vel prohibiti à Lege Divina *Non concupisces*: tamdiù manent in suo esse naturali, & censentur *Motus primò primi*: qui cùm nullo pacto sint voluntarii, & liberi, nullo etiam modo possunt esse peccata pro formali.

14 *Item* motus isti sensualitatis, & commotionis venereæ in parte inferiori animali, qui excitantur, vel insurgunt naturaliter ex concupiscentia, seu fomite peccati Originalis, etiam post advertentiam rationis, si nostra voluntas, ut *potentia libera* nolit assentiri, sed repugnet, abhorreat secundùm Portionem Superiorem, & rationes æternas, erunt pariter sine peccato, imò cum merito; quia tunc *Spiritus concupiscit adversùs carnem*; eique resistit ex Dei timore, & amore; ergo meretur.

15 Dixi superiùs: *Et etiam in voluntate*: quia voluntas potest considerari, vel *ut potentia naturalis*, quæ nata est condelectari appetitui sensitivo, & bono ejus delectabili, vel *ut potentia libera*, quæ veluti Regina regnat in Regno Animæ: Unde voluntas, ut natura, seu ut potentia naturalis potest quandoque ante omnem advertentiam, vel deliberationem Rationis Superioris, idest, sine respectu, aut reflexione malitiæ, ac turpitudinis illorum motuum Sensualitatis, ac Concupiscentiæ carnalis, potest (inquam) naturaliter trahi, vel delectari in talibus motibus propter naturalem sympathiam, sive consensionem, quæ est inter potentias sensitivas inferiores, & potentias rationales Superiores; & tunc non peccat pro formali. Ratio patet; quia tunc voluntas non agit, ut libera, sed ut naturalis potentia. Voluntarium enim humanum, *ut liberum* oritur ex intellectu proponente objectum cum indifferentia; sed quandoque passio concupiscentiæ facit, ut intellectus magis æstimet, ac nimis ponderet rationes inferiores, sive motiva concurrentia pro ea parte, ad quam sensitivus appetitus inclinat, & non proponat rationes pro alia parte, ad quam inclinare deberet appetitus rationalis secundùm rationes superiores virtutis, & honestatis, voluntas non manet cum indifferentia; ergo tunc voluntas non operatur *ut libera*, & consequenter non peccat pro formali. Vide Laymann, *libr.* 1. *tract.* 2. *cap.* 5. Et Sporerium, *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 11. Decalogum.

Quæro VII. *Quinam sunt motus secundò Primi?*

℞. Sunt, qui in appetitu sensitivo, 16
vel in ipsa voluntate excitantur, cum aliquali quidem, sed imperfecta, vel semiplena advertentia, seu deliberatione Rationis Superioris: qualis esse solet in semidormientibus, semiebriis, mente distractis, turbatis à vehementi passione, &c. qui licèt malitiam illorum motuum aliquo modo advertant, non tamen possunt perfectè attendere ad regulas rectæ rationis, & honestatis, ut plenè, ac perfectè judicent, esse malum, peccatum inhonestum id, quod agunt, aut moliuntur, aut quo occupantur. Isti ergo motus *secundò*

primi

primi dicuntur, quia immediatè succedunt *primo-primis*, quasi secundo loco manantes ex eadem indeliberationis linea; ideòque non nisi peccatum veniale in eis reperiri potest; quia non sunt actus humani plenè deliberati, ac liberi.... Vide quæ diximus de Actibus humanis, *Tract.* 3. *à num.* 1. *& seqq.* -- *& Tract.* 29. de Pollutione in somnis, & inter somnum; ac vigiliam, *à num.* 41. *& seqq.*

Quæro VIII. *Quinam dicuntur Motus deliberati, & mortales?*

17 ℞. Motus concupiscentiæ carnalis omninò deliberati sunt illi, qui post plenam advertentiam malitiæ, & turpitudinis ipsorum, à nostra voluntate pleno, ac libero consensu admittuntur: aut etiam (quod deterius est) ex proposito, ac directo imperio excitantur, aut augentur. Et isti, sine controversia, peccata mortalia sunt in genere luxuriæ internæ; in eis enim reperitur ad minus Delectatio morosa, ac libidinosa voluptas, de qua infrà, *numer.* 25. *&* 26.

Quæro IX. *Motus deliberati permissivè tantùm, suntne mortales?*

18 ℞ *I.* Motus deliberati purè permissi dicuntur illi, qui exurgentes non comprimuntur post sufficientem advertentiam turpitudinis &c. sed voluntas sine omni actu contrario positivo etiam simplicis displicentiæ, & aversionis, merè negativè se habet, permittendo nempè partem inferiorem delectari in eis.

19 ℞. *II.* Aliqui DD. dicunt, hujusmodi motus deliberatos merè permissos, esse in praxi peccata mortalia. Quia voluntas nostra, si nullum tunc eliciat actum contrarium, moraliter se exponit periculo consensus positivi: ergo peccabit mortaliter.

20 ℞. *III.* Habito autem semel actu contrario simplicis displicentiæ, voluntas non tenetur sub mortali positivè resistere, cohibere, reprimere dictos motus libidinosos naturales titillationis venereæ; quia hujusmodi motus à natura corrupta proveniunt, ita ut omnes cohibere impossibile, aliquos autem difficillimum sit, quinimò sæpè accidit, ut, positiva resistentia facta, magis exasperentur, & tumescant: quod fortè procedit ex imaginativa potentia, quæ ex consideratione augetur, & incalescit.

℞. *IV.* Alii DD. dicunt, absolutè 21 voluntatem nostram non teneri sub culpa gravi elicere actum contrarium displicentiæ positivæ, sed sufficere ut ejusmodi motibus positivè non consentiat, nec delectetur secundùm Portionem Superiorem. Ratio est, quia non est verisimile, Divinam Bonitatem velle obligare hominem ad positivè faciendum actum contrarium displicentiæ in his motibus adeò naturalibus, & frequentibus, ita ut, si omittat hunc actum, peccet mortaliter. Tum quia ad peccandum mortaliter in hac materia adeò innata, & connaturali requiritur majus voluntarium, quàm in aliis materiis; ergo non sufficit voluntas interpretativa, aut permissiva tantùm. Vide Bonacinam, *de matrim. quæst.* 4. *punct.* 7. *&* 10. *num.* 4. -- Thomam Sanchez *in Decal. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 12. *&* 13. Ubi multis DD. citatis pro utraque parte, dicit: Utramque sententiam existimo satis probabilem: & priorem practicè ferè semper esse veram, quando nimirùm post plenam deliberationem nullus actus contrarius est in voluntate, non quo conetur voluntas resistere, ac appetitus delectationem reprimere: sed quo adversetur per formalem displicentiam illius delectationis: quæ displicentia, licèt sit inefficax ad reprimendum appetitum, est tamen efficax ad cohibendum consensum liberum voluntatis. -- Vide Sporerium nostrum *Tract.* 1. *cap.* 6. *n.* 14. *&* 15.

℞. *V.* Omnes tamen fatentur, esse 22 peccatum veniale non adversari his motibus, cùm quis facilè possit per actum displicentiæ; quia in illis est semper deordinatio quædam contra castitatem, & rectam rationem: ergo voluntas nostra ex parte sua tenetur gubernare appetitum sensitivum eo meliori modo, quo potest, abhorrendo saltem illam deordinationem, quam dispoticè non valet ordinare, ac refrænare.

℞. *VI.* In talibus tentationibus sive 23 naturalibus, sive diabolicis consultissimum remedium est, avellere, & divertere animum, & cogitatum ad alia obje-

objecta non mala; præsertim quæ te maximè afficiant, & hoc ipsum erit indirectè, & prudenter resistere; nam hæc vitia, eorumque tentationes maximè fugiendo, & contemnendo vincuntur, non potes fugere à carnis stimulo? Fuge apprehensionem.

24 ℞. *VII.* Quæ autem dixi de motibus prædictis in genere luxuriæ, dicenda erunt de quocumque alio genere vitiorum, ut puta de motibus iracundiæ, vindictæ, odii, blasphemiæ, indignationis, contumeliæ, & cæterorum.

Quæro X. *Quid est Delectatio morosa?*

25 ℞. *I.* Est simplex complacentia voluntaria de re illicita, sine intentione eam opere complendi. Est autem peccatum ejusdem speciei cum peccato cogitato pro ratione materiæ; quia delectatio est quædam inclinatio appetitus in objectum recogitatum formaliter malum, inhonestum, turpe; actus autem specificantur ab objecto; ergo & delectatio. Tum quia: voluntariè, & deliberatè delectari de peccato carnali est peccatum mortale contra castitatem; ergo delectari de fornicatione, erit peccatum speciale in specie fornicationis. Idem dic de omnibus aliis speciebus luxuriæ, cæterorumque vitiorum; nam delectatio morosa, ut sic, potest contingere in omni vitio, de quo delectaris, Sporer, *part.* 4. *cap.* 3. *sect.* 6. *num.* 665. -- Laymann *l.* 1. *t.* 3. *cap.* 6. *num.* 15.

26 ℞. *II.* Delectatio autem morosa in re venerea importat regulariter commotionem veneream, seu alterationem corporis per motum spirituum vitalium, & animalium in parte inferiori. cum periculo pollutionis; ideòque hæc præ cæteris declarationibus videtur magis periculosa, &c. quia natura humana ex peccato originali vitiata prona est ad malum ab adolescentia sua, imò, & à pueritia; ideòque indiget fræno Timoris Domini. *Timor enim Domini expellit peccatum*, ut dicit Ecclesiasticus, *c.* 1.

27 ℞. *III.* Mala non est delectatio rationalis, & speculativa de rebus etiam turpissimis; ut si legens, studens, Confessiones excipiens intelligas (ut oportet) varias peccatorum species, mores perversos, modos peccandi miros, & varios, &c. Quia, talis est delectatio, quale est objectum; sed objectum hujus delectationis est veritas, cognitio rei malæ, scientia moralis, &c. quæ in se non sunt objecta mala, imò bona.

℞. *IV.* Illicitum est delectari de re materialiter mala, turpi, injusta, inhonesta, impia, secundùm se: V. G. de blasphemia, perjurio, homicidio, adulterio, fornicatione, mollitia, pollutione, factis inculpatè in somnis, ebrietate, ignorantia, errore. Quia, licèt tunc, quando illud delictum fuit commissum à te, non peccaveris, peccas tamen modò voluntariè quasi approbando illud per tuam morosam delectationem, vel gaudium. Tum quia: ista delectatio, hoc gaudium deliberatum caret omni causa excusante te à peccato pro formali; nam plena rationis deliberatione tendis per complacentiam in illud objectum simpliciter, & intrinsecè malum. Talis enim est delectatio, quale est ejus objectum formale; sed objecta prædicta in se sunt mala, ut patet. Tum quia actus specificantur ab objectis; sed tuus actus gaudii, complacentiæ, delectationis respicit objectum prohibitum, & malum; ergo ipse actus malus evadit. 28

Quare meritò damnatur hæc propositio, quæ est la 15. ex damnatis ab Innocentio Undecimo: *Licitum est filio gaudere de Parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* Tum quia gaudere, aut delectari de morte alterius, (etiam naturali) ob aliquod emolumentum temporale tibi adveniens, ita ut gaudium tuum feratur ad mortem proximi, maximè dissonat rationi rectæ, & adversatur Charitati; nam hoc est in praxi præponere emolumentum tuum temporale vitæ hominis, magisque æstimare, & amare divitias, quàm vitam naturalem proximi; quod est contra ordinem Charitatis. 29

℞. *V.* Non erit tamen peccatum saltem grave gaudere de pollutione in somnis secuta absque culpa: dummodò gaudium tuum non feratur in ipsammet 30

met delectationem brutalem. Ratio est, quia pollutio materialis, & naturalis non est in se peccaminosa, sed solùm quatenus est voluntaria: ut vidimus *Tract. 29. num. 36. & 37.* Unde deduces: Si evigilans, completa pollutione, exhilarescas, quòd in somno exonerata sit natura sine culpa tua, mei DD. dicunt, te non peccare. Vide Sporer. *tract. 1. cap. 6. num. 32.* -- Lessium, *de Virtutibus, & Vitiis, lib. 4. cap. 3. dub. 14.* -- Sanchez *in Opere morali tom. 1. lib. 1. cap. 2. num. 18.* -- Laymann. *lib. 3. sect. 4. de Temperantia, numer. 17.* -- Gerson, *part. 2. Operum, tract. de pollut. propos. 12.* -- S. Antoninum, *in Sum. part. 2. tit. 6. cap. 5.* Castropalaum *Tract. 30. disp. 3. punct. 7. §. 3. numer. 4.* -- Navarrum, *in Manuale, cap. 16. numer. 7.* -- Anacletum *Theol. Moral. tract. 9. dist. 4. num. 55.* Qui tamen rectè addunt, hoc gaudium indicare imperfectum Puritatis, & Castitatis affectum, vel amorem: & periculo non carere.

Delectatio morosa statibus Personarum applicata.

31 I. *Solutis:* Illicita mortaliter est omnis delectatio morosa sensibilis venerea, capta, admissa, permissa ex copula futura cogitata sive absolutè, sive sub conditione *si talis persona esset sua conjux, & è contra suus maritus:* aut ex quocumque alio actu venereo ad copulam disponente, vel ad pollutionem inclinante, aspectu, imaginatione, tactu, osculo, amplexu libidinoso: nulla etiam admissa in praxi parvitate materiæ à mortali excusante.

32 II. *Sponsis:* nempe iis, qui sola sponsalia contraxerunt de futuro contrahendo matrimonio, illicita pariter est sub mortali omnis delectatio sensibilis venerea directè voluntaria, captata, admissa, permissa, tam ex ipsa copula imminente cogitata, quàm ex cogitationibus, aspectibus, tactibus, osculis, amplexibus libidinosis. Ratio est: quia delectatio venerea etiam inter sponsos tendit in copulam *ut præsentem* in imaginatione, & pollutionem re ipsa inchoat, vel ad ipsam proximè disponit ex fragilitate naturæ humanæ; At copula carnalis ipsis etiam Sponsis adhuc illicita est; ergo & delectatio venerea.

III. *Viduis* illicita omninò est sub mortali omnis delectatio morosa venerea ex recordatione voluntaria, ac deliberata copulæ præteritæ tempore matrimonii, ac omnis alia venerea voluptas æquè, ac solutis; ut patet. 33

De malis desideriis.

Quæro XI. *Quid est malum desiderium?*

℞. Est actus, vel motus efficax voluntatis, quo appetit, & fertur in objectum prohibitum: idest quando voluntas vult, & desiderat actum, vel opus peccaminosum mente conceptum, opere consummare, vel perpetrare de facto, si adesset facultas, vel commoditas. -- Unde desiderium illicitum per hoc differt à Delectatione morosa, quòd *Delectatio* fertur in objectum ut aliquo modo præsens, sine intentione progrediendi ad ipsam operis executionem. *Desiderium* verò fertur in objectum ut absens, simulque tendit in executionem operis, si adsit facultas. Differt etiam à *Proposito*; nam Propositum est actus voluntatis deliberatæ, scilicet exequendi ea, quæ jam electa sunt, ut media, ad finem intentum, ac desideratum obtinendum. 34

Quæro XII. *Quomodo desideria, & proposita mala sunt peccata?*

℞. *I.* Semper mala desideria, & proposita illicita absoluta, & efficacia de re quacumque mala, sive intrinsecè sit mala: ut si desideres, vel proponas *mœchari, occidere, furari, &c.* sive extrinsecè tantùm sit mala: ut si cupias, vel proponas *die jejunii comedere carnem sine necessitate, vel omittere Missam die Festo, &c.* Ratio est: quia actus internus voluntatis accipit suam malitiam ab objecto externo malo; atqui propositum, vel desiderium malum, absolutum, & efficax est actus voluntatis tendentis in objectum malum, vel quia malum in se, vel quia prohibitum; ergo talis actus internus est malus, 35

lus, & peccaminosus eadem specie malitiæ, quam secum fert objectum, vel opus desideratum, & volitum. Unde in Confessione semper explicandæ sunt omnes circumstantiæ speciem mutantes de tali re desiderata, & volita.

36 Confirmatur; nam Christus Dominus, Matth. 15. expresse dignatus est declarare malitiam internam hominis, dicendo: *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, fornicationes, adulteria, furta, blasphemiæ, falsa testimonia: & hæc coinquinant hominem.* Et lib. 1. Regum, cap. 16. *Homo videt ea, quæ parent* (idest apparent,) *Deus autem intuetur cor.* Et S. Augustinus, lib. 1. Retract. cap. 9. ait: *Voluntas est, qua peccatur, aut recte vivitur.* -- Et in Psal. 93. idem August. dicit: *Qui mala cogitat, etsi nihil mali alicui faciat: facit plurimum sibi; nam Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.*

37 ℞. *II.* Illicita sunt etiam desideria, & proposita conditionata, omnesque velleitates, & simplices complacentiæ de re intrinsece mala; V. G. *si non esset peccatum, vellem fornicari, furari, occidere, &c.* Ratio est; quia tales actus voluntatis, licet inefficacis, habent malitiam intrinsece imbibitam: & conditio illa, velut impossibilis, non aufert malitiam objecti, vel ab objecto; ergo voluntas adhuc actuali suo affectu fertur in rem mortaliter malam, & consequenter peccat, ac si conditio nulla apposita fuisset.

38 ℞. *III.* Desideria inefficacia sub conditione auferente malitiam ab actu, vel ab objecto in iis, quæ ex se quidem sunt intrinsece mala, ita tamen, ut in aliquo statu; vel casu possint esse licita, vel non prohibita, V. G. si Titius ligatus matrimonio, vel voto diceret in corde suo: *Si non essem uxoratus, vel Clericus in sacris, libenter ducerem, & cognoscerem carnaliter illam puellam:* vel *si Judex essem, vellem suspendere patibulo omnes latrones hujus loci:* & similia desideria inefficacia, & conditionata sunt valde periculosa, & veluti fatua, & diabolica machinamenta, quæ si procedant ex amore libidinis, vindictæ, &c. utique sunt peccata mortalia, ut patet ex dictis; tum quia talis quisque est, qualis est ejus dilectio; nam voluntas per actum suum amoris, vel complacentiæ transformatur in rem ipsam. Tum quia istæ metaphysicæ abstractiones in praxi difficillime fieri possunt absque peccato; ergo fugiendæ erunt veluti tentationes subtilissimi diaboli, ut dicebat S. Philippus Nerius.

℞. *IV.* Illicita sine dubio sunt omnia desideria conditionata sub ea conditione, quæ nullo modo aufert malitiam ab actu, vel ab objecto; V. G. si quis diceret intra se: *Occiderem inimicum, si statim avolare possem:* Vel *fornicarer, si pecuniam haberem.* Quia licet consensus conditionatus nihil ponat in esse, non tollit tamen malitiam pravi affectus; ergo non excusat à peccato mali desiderii. 39

℞. *V.* Licita tamen sunt desideria inefficacia sub conditione auferente revera malitiam actus, vel objecti; & hæc habent locum in iis rebus, quæ ideo malæ sunt, quia prohibitæ solo Jure positivo, V. G. *Vellem hodie comedere carnem, nisi esset dies Veneris.* Quia tunc voluntas fertur in aliquod alias ex se licitum: & conditio aufert malitiam totaliter ab objecto; ergo tale desiderium nullam contrahit malitiam. 40

Quæro XIII. *Quid dices de hoc desiderio inefficaci: Peccarem, si infernus non esset?*

℞. Patet resolutio ex dictis *suprà, num. 37.* Nam ista conditio est de impossibili, & apposita per intellectum nullo modo aufert malitiam actus, nec affectum ad peccandum; quinimò auget tuam malitiam; nam quasi optas infernum non esse, ut liberius peccare possis. -- Si quis autem diceret enunciative tantùm: *Nolo peccare, quia Infernus est:* tunc culpa vacaret; quia numquam est peccatum velle relinquere peccatum ob timorem Inferni; etenim ob quemcumque finem honestum peccatum relinquatur, peccatum non est: & si ob finem supernaturalem fugiatur peccatum, opus bonum, & meritorium est; timor autem Inferni supernaturalis est. 41

Quæro XIV. Quid, si dicas: *Nisi Deum timerem, peccarem?*

42 ℞. Patet ex dictis *suprà, numer.* 41. Resolvitur enim in hanc causalem: *Quia Deum timeo, nolo peccare; aliàs fortè peccarem, nisi timor Dei me refrænaret*: iste est timor servilis, qui non est malus, imò bonus; quia est initium Sapientiæ. Si autem esset timor filialis ex motivo Charitatis, & metu offensæ Dei super omnia amati, & dilecti; tunc optimus esset, & summè laudabilis, ac meritorius.

Quæro XV. *Quid dicendum est de desiderio malo sub ratione boni?*

43 ℞. *I.* Ex damnatione duarum propositionum colliges quid respondere debeas Quæsito. Innocentius Papa Undecimus inter alias propositiones damnavit has, videlicet là 13. & 14.

XIII. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere: illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia Personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

XIV. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis: quia nimirùm ei obventura est pinguis hæreditas.

Hæc doctrina est falsa, & scandalosa; ergo doctrina contraria, vel contradictoria huic erit vera, & bona. Igitur.

44 ℞. *II.* Illicum est omne desiderium inefficax alicujus mali sub ratione boni inferioris ordinis: ut puta desiderare mortem proximi propter commoda propria temporalia. Ratio est: quia Lex Charitatis nos obligat amare magis vitam hominis, quàm divitias, quæ sunt bona inferioris ordinis. Et Pietas erga Parentes obligat nos ad amandum magis vitam eorum, qui nos genuerunt, vitamque nobis dederunt, quàm hæreditatem, etiam regalem, opulentissimam. Vide quæ dixi *suprà, n.* 29. Et *Tract.* 18. *à num.* 13. de Charitate erga proximum. -- Et de Odio proximi *à numer.* 29. in eodem *Tractat.* 18.

Quæro XVI. *Quale peccatum est Jactantia, gloriatio, laus de re mala?*

℞. Se ipsum laudare, ostentare, laudare, vanè gloriari de aliquo peccato facto, vel faciendo, tale erit peccatum mortale, aut veniale, quale fuit opus pravum factum, vel faciendum. Ratio est: quia jactantia, &c. de tali opere malo continet quamdam approbationem, & implicitam saltem complacentiam; ergo peccatum est, quale fuit peccatum jactatum. *Extende*: sive quis verè, sivè falsò se jactaverit; quia militat eadem ratio. *Item*: idem dices de laudantibus alium de peccato commisso: & de vituperantibus alium eo, quòd præclaram occasionem peccandi prætermiserit. Idem de audientibus illum sic se laudantem, si admirentur, complaceant, approbent. 45

De Decimo, & ultimo Præcepto Decalogi.

Quæro XVII. *Quid prohibetur hoc in ultimo Præcepto Decalogi?*

℞. Principliter inhibetur prava concupiscentia divitiarum, omniumque rerum temporalium proximi, his verbis: *Non concupisces res proximi tui*. Secundariò verò prohibetur omnis interna voluntas injustæ læsionis, vel damnificationis bonorum fortunæ proximi: Et in summa quidquid prohibetur in Septimo Præcepto quoad actum externum injustitiæ, inhibetur hìc in Decimo quoad internum actum; quia quidquid illicitum est in facto, est etiam illicitum in desiderio; nam actus internus, & externus pertinent ad eamdem virtutem, & vitium; Et sicut Dominus Deus Nono Præcepto inhibuit omnem concupiscentiam malam erga uxorem proximi, & consequenter omnem luxuriam internam, prava desideria, delectationes morosas; ita hoc Decimo inhibet omnem concupiscentiam malam erga rem proximi, & consequenter omnem injustitiam, & Avaritiam in desideriis, quia prava concupiscentia voluptatum carnalium, & di-

& divitiarum generi humano est causa, radix, & origo omnium malorum, juxta illud Apostoli Pauli epist. 1. ad Timotheum, cap. 6. *Radix enim omnium malorum est Cupiditas*. Et Jacobus Minor in sua Canonica Epist. cap. 4. *Unde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris?* Et Joannes in 1. epist. cap. 2. *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum.*

Hinc Eterna Sapientia volens hominem eripere ab his innumeris malis, utramque concupiscentiam speciali Precepto expresè prohibendam censuit, nempe Nono, & Decimo, non obstante, quòd implicitè, & indirectè jam prohibuerit in Sexto, ac Septimo Decalogi Præceptis.

Quæro XVIII. *Quinam peccant contra hoc Decimum Mandatum?*

℞. *I.* Peccant mortaliter quicumque inordinatè contra Justitiam concupiscunt aliquid notabile. Dixi *inordinatè*; quia qui concupiscit ordinatè per emptionem, permutationem, hæreditatem, aut per alium justum titulum, non peccat. Dixi, *contra Justitiam*; quia inordinatè contra solam liberalitatem, solùm venialiter peccat. Dixi, *aliquid notabile*; quia qui concupiscit aliquid modicum contra Justitiam, venialiter tantùm peccat ex parvitate materiæ.

48 ℞. *II.* Item contra hoc præceptum peccant omnes, qui Avaritiæ student; nam, (ut inquit Card. Toletus, *libr.* 5. *cap.* 71.) Avaritiæ peccatum maximè in hoc præcepto prohibetur. Et Antonius Fernandes *in examine Theol. Moral. part.* 1. *cap.* 31. dicit: Omnis species Avaritiæ prohibetur in hoc præcepto.

De Avaritia.

Quæro XIX. *Quid est avaritia?*

49 ℞. Est appetitus divitiarum voluntariè inordinatus, aut immoderatus. Explico singulas particulas.

I. *Appetitus*: non inclinatio, sed actus, quo volumus, seu desideramus divites fieri: juxta illud Apostoli 1. ad Tim. 6. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.*

II. *Divitiarum*. Non enim appetitus cujuscumque rei, Avaritia est; nam si est appetitus honorum, & propriæ æstimationis, *Superbia*, *vel Ambitio est*. Si rerum carnalium, *Luxuria est*. Si verò divitiarum, *Avaritia est*.

III. *Voluntariè*; quia omne peccatum à voluntate procedit; nam ut inquit S. August. lib. de vera Relig. cap. 14. *Usque ad peccatum voluntarium est malum: ut, nullo modo sit peccatum, si voluntarium non sit*. Igitur iste appetitus dicitur voluntarius, quando homo sic appetit, quod in sua potestate est non appetere, & appetere; sicque liberè appetit divitias.

IV. *Inordinatus*, *aut immoderatus*: idest, quando talis appetitus est sine ordine, modo, mensura, & regula.

Quæro XX. *Qualis est ista Regula?*

℞. Regula, qua appetitus rerum, 50
& pecuniarum mensurari deberet, triplex est; *Justitia* videlicet, *Charitas*, & *Liberalitas*.

Quando igitur appetitus est contra Justitiam; tunc Avaritia est. Quod duobus modis contingere potest. I. quando quis aliena appetit modo illicito habere, vel habita retinere. Ut V. G. Si quis desideraret pecunias alterius ita, ut si posset, etiam per furtum, vel alio modo, aut medio injusto, habere, utique acciperet, & habitas retineret. Et talis appetitus voluntarius est peccatum mortale; nisi ex materiæ levitate fieret veniale. *Altero modo*, quando quis vult habere, quæ ipsi non possunt juste dari, nec data potest licitè retinere. Ut V. G., Si quis sciens, se omninò indignum Beneficio Ecclesiastico, aut Officio sæculari, & tamen deliberatè appetit illud, aut habitum vult retinere lucri causa: peccat peccato Avaritiæ contra Justitiam.

Tunc autem appetitus est contra 51
Charitatem, quando homo sic suis rebus,

rebus, vel pecuniis afficitur, ut eas præferat Divino Præcepto de dilectione proximi: & sit animo paratus retinere, quamvis præceptum hoc transgrediatur. Et hoc modo peccant Divites fraudantes eleemosynas pauperibus in extrema, aut gravi necessitate constitutis. Tunc enim peccant peccato Avaritiæ contra Charitatem.

52 Et tamdem appetitus est contra *Liberalitatem*, quando homo dives ex superfluis, & abundantibus non vult nec sibi, nec aliis succurrere, ac providere tempore opportuno: vel denegat, quæ tenetur hic, & nunc erogare liberaliter. Et tunc, ut plurimùm est veniale peccatum ex genere suo: nec fit mortale, nisi contra Justitiam, aut Charitatem notabiliter etiam delinquatur.

53 Patet ergo quomodo Avaritia tres offendit virtutes, Justitiam, Charitatem, & Liberalitatem. Igitur cavere debemus ab omni Avaritia: ut dicit Christus Luc. 12. *Videte, & cavete ab omni Avaritia.* Ubi Chrysostomus ait: Nemo cavet, nisi videns: sed aliqui sicut Ursi cæcantur ære. Et D. Dionysius Carthusianus in hunc locum, ait: *Videte* per intellectualem considetionem, *& Cavete* per doctrinæ meæ adimpletionem: *ab omni Avaritia*, mente, & actu illam vitando; quia quò quis magis ad temporalia afficitur, eò vehementiùs à Divino Amore, & Creatore Altissimo elongatur, & corde deorsum premitur.

54 Et quæ parasti, cujus erunt? Divitiæ tuæ cui manebunt? Sæpissimè accidit, ut Defuncti Avari damnatio, atque punitio augeantur propter iniquitatem hæredum abutentium suis divitiis, eò quòd materiam peccandi illis paravit, ac dereliquit; ita quòd illorum peccata in ipsum redundant. Vide plura in *Christiano Instructo* P. Pauli Segneri, *Parte prima: Sermone 26. per totum.*

Quæro XXI. *Estne peccatum simplex, & inefficax desiderium habendi res, vel pecunias?*

℟. Patet responsio ex dictis *suprà, num.* 47. tum quia examinari oportet finis, & modus illius desiderii. Si enim quis diceret in corde suo: *Utinam haberem talem rem, vel pecuniam sine damno Tertii*, tunc non apparet ratio mali finis, nec modi indebiti. Si autem hoc diceret ex invidia erga illam personam divitem, ornatam; hoc esset peccatum pro qualitate Invidiæ: Si ex alio malo fine, ut puta ad abutendum tali re; esset peccatum pro ratione finis pravi. -- Si tandem ex naturali inclinatione ad melius esse, aut vivere; tunc erit desiderium vel simplex, vel vanum; & hoc modo multi solent appetere, optare divitias sine peccato saltem gravi. Quòd si eos non interrogaveris; ipsi nesciunt se meliùs exprimere, nisi dicendo: *Desideravi rem alienam.* 55

Et ecce, Deo dante, finem Explicationis totius Decalogi. Quare mihimetipsi, & meo Lectori benevolo reduco in memoriam illud Ecclesiastæ cap. 12. *DEUM time, & mandata ejus observa: Hoc est enim omnis Homo*; idest, ut glossat Cornelius à Lapide, Hoc est hominis totum negotium, quoniam homini hoc solum negotium prodest: Et hoc requirit totum hominem. Porrò hoc unum est necessarium: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Matthæi cap. 19.

TRA-

TRACTATUS XXXVIII.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

Antequam explicemus hæc præcepta operæ pretium erit notare nonnulla scitu digna de vera Christi Ecclesia; ideoque.

QUæro I. *Quid nomine Ecclesiæ intelligitur?*

Respondeo: Ecclesia hic sumitur pro Congregatione omnium profitentium Fidem, atque Doctrinam Christi, quæ sub uno, & summo post ipsum Christum Capite, & Pastore in terris gubernatur. Ita P. Anacletus noster *in Moral. Theol. Tract.* 4. *dist.* 3. *qu.* 1. *num.* 2. -- Vel, sumitur pro Ecclesia Catholica in Scriptura Novi Testamenti nominata, quæ est Communitas Monarchiæ Spiritualis Christi, ab ipso instituta, & administranda per unum summum ejus Vicarium, qui est Romanus Pontifex. Ita P. Octavius Jadertinus *in Introductione ad Officium Lecturæ Theol. disp.* 1. *art.* 1.

2 Extra hanc veram Christi Ecclesiam nemo potest salvari. Ita decisum habetur in Concilio Lateranensi sub Innocentio Papa Tertio: atque refertur, cap. Firmiter. De Summa Trinitate, ubi dicitur: *Una verò est Fidelium Universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur.*

Quæro II. *Quænam sunt Notæ veræ Ecclesiæ Christi?*

3 ℞. Principales sunt quatuor istæ, videlicet, quòd sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica. Ecclesia enim Christi est *Una*, *Unitate Capitis*, tum invisibilis, quod est ipse Christus, tum visibilis, quod est Summus Pontifex Romanus; *Unitate Doctrinæ*, *Unitate cultus Divini*, *& ritus substantialis Sacramentorum.* Et hanc trinam principalem Unitatem insinuat Apostolus ad Ephes. cap. 4. dicens: *Unus Dominus*, *Una Fides*, *Unum Baptisma.*

4 Dicitur *Sancta*; quia professio ejus, & Doctrina est Sancta; nihil enim continet, quod sit contra rectam rationem, vel bonos mores: sed docet quod est verum, justum, honestum, purum, immaculatum, & divinum. Item est *Sancta*, quia à viris Sanctis propagata semper fuit: & in ea plurimi eximiæ virtutis, & Sanctitatis Viri per cuncta semper sæcula floruerunt, & florent, ut patet intuenti, & legenti Acta Sanctorum.

Dicitur *Catholica*, idest Universalis. Est enim talis tam *quoad locum*; toto Orbe terrarum diffusa est; tam *quoad tempus*; quia semper duravit, ac durabit usque ad consummationem sæculi, finemque mundi: juxta Christi promissionem Matth. cap. ultimo: *Et ecce Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* 5

Dicitur tandem *Apostolica*; quia ab Apostolis Christi propagata est per universum Orbem juxta Domini mandatum, Marc. cap. ult. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni Creaturæ.* Tum quia in Ecclesia Christi datur continua successio tum in Pontificatu Beatissimi Petri Apostolorum Principis, tum in Episcopatibus aliorum Apostolorum ab initio usque ad moderna tempora; qualem continuam, & non interruptam successionem Apostolicæ dignitatis nulla alia Congregatio habet præter Romanam Catholicam Ecclesiam; ut probat S. Augustinus contra Manichæum, *Epist. cap.* 4. Et *Epist.* 165. *ad Generosum.* 6

Quæro III. *Quænam sunt argumenta fortiora ad probandam Veritatem nostræ Religionis Catholicæ?*

℞. Sunt decem illæviæ, quæ à Scoto Doctore nostro ponuntur *in Prologo sent. quæst.* 2. videlicèt. 7

Prima Via sumitur *à Pronunciatione Prophetarum*. Nam pronunciata olim à SS. Prophetis jam impleta sunt: ut patet in Sacris Scripturis Veteris,

& Novi Testamenti; quæ enim dicta, & prædicta fuerunt de Christo, ejus Apostolis, &c. ab antiquis Prophetis, si conferantur cum dictis, & factis ab ipsomet Christo, ejusque Apostolis vera esse intelliguntur ad unguem.

Secunda Via sumitur ex *Concordia Scripturarum*. Sacri enim Scriptores Bibliorum librorum variè dispositi, & diversis temporibus existentes in rebus non evidentibus omninò consonant; quod non fecissent, nisi habuissent Deum Magistrum inclinantem eorum mentes ad prædictas res non evidentes magna cum concordantia scribendas.

Tertia Via sumitur ex *Auctoritate Scribentium*; nam Scriptores Sacrorum Librorum, qui pro authenticis habentur, fuerunt viri summæ Auctoritatis, ut Prophetæ, Apostoli, & Euangelistæ.

Quarta Via sumitur à *Diligentia Recipientium*; maximè enim credendum est Communitati Sapientium, & Sanctorum Virorum, qui semper inexplicabili cum diligentia examinarunt omnes, & singulos libros Novi, & Veteris Testamenti, ut patet ex antiquis Hebræis, & Patribus, qui in uno quoque verbo, vel dictione Sacræ paginæ multas fecerunt strictissimas scrutationes; prout videri potest in Glossis.

Quinta Via sumitur à *Rationabilitate contentorum* in dictis libris. Quid enim rationabilius, quàm UNUM DEUM tamquam finem ultimum super omnia coli, & amari? Et proximum diligere tamquam nosmetipsos? Et in his duobus mandatis de dilectione Dei, & proximi universa lex pendet.

Sexta Via sumitur ab *Irrationabilitate singulorum errorum* omnium Sectarum, quæ sunt extra hanc Ecclesiam nostram: ut patet in Secta Turcarum, Hebræorum præsentium, & omnium Hæreticorum, quorum tot sententiæ, quot capita in rebus fidei, & morum.

Septima Via sumitur à *Stabilitate Ecclesiæ Christi*, contra quam portæ Inferi numquam prævaluerunt, nec prævalebunt: ut patet ex Historiis de persecutoribus, & persecutionibus à principio usque modò factis; perierunt enim nostri Adversarii miserrimo fine, fides autem nostra permanet semper eadem vegetior, lucidior, stabilior.

Octavà Via sumitur à *Claritate Miraculorum*; Deus enim optimus non potest esse Testis alicujus falsitatis; Sed Deus noster invocatus à Prædicante Veritatem Scripturæ Sanctæ, ut per miracula ostenderet doctrinam esse suam, multa fecit miracula, ut patet in Actis Sanctorum.

Nona Via sumitur à *Testimonio eorum, qui foris sunt*. Nam multi, qui erant extra hanc Ecclesiam confessi sunt hanc veritatem, nempe veram esse nostram Religionem.

Decima & ultima Via sumitur à *Divina Providentia*; nam Deus benedictus non deest quærentibus in simplicitate cordis salutem æternam; multi autem diligentissimè inquirentes Viam Veritatis à DEO illuminati sunt, & ad Ecclesiam Catholicam conversi sunt; ut patet de tot Philosophis, Gentilibus, & Hæreticis, qui etiam nostris temporibus convertuntur, & nobiscum uniuntur; conversique omnes alios errantes convertere nituntur ad Veram Religionem nostram; ergo ista sola est *vera Dei Ecclesia*, extra quam non est spes salutis æternæ.

Lege, quæso, Doctorem nostrum in Prologo, quæstione secunda: & si cupis vulgari, italico doctoque sermone prædicta argumenta meliùs considerare, vide librum P. Pauli Segneri, cui titulus est: *l'Incredulo senza scusa, part. 2. à cap. 3. & seqq.*

Quæro IV. *Pontifex Romanus, ut Pontifex Ecclesiæ Catholicæ potestne errare in decernendis quæstionibus ad Fidem, moresque Christianos pertinentibus?*

℟. Certissimum est inter DD. Catholicos, Romanum Pontificem loquentem ex Cathedra errare non posse in materia Fidei, & morum. Ratio est: quia Pontifex Summus dum docet Ecclesiam non potest deficere in Fide, juxta promissionem Christi Petro, & ejus Successoribus factam, Luc. 22. *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat Fides tua: & tu aliquando conversus* 8

confir-

confirma Fratres tuos; ſed ſi Pontifex Summus doceret Eccleſiam propoſitionem aliquam erroneam in Fide, & moribus, deficeret in Fide, nec valeret confirmare Fratres ſuos, nempe ſuos ſubditos; ergo, &c. -- Tum quia Chriſtus mandavit Petro, ejus Vicario, ut paſceret agnos, & oves ſibi commiſſas: ut habetur Joan. cap. ultimo: *Paſce agnos meos . . . Paſce oves meas*. Sed agni, & oves rationales doctrina Fidei, & morum paſcuntur; ergo in his paſcuis præcipuis, & ſubſtantialibus Paſtor Romanus, velut Chriſti Vicarius, ac Petri legitimus Succeſſor errare non poteſt. V. Cardenas, *part.* 4. *diſſert.* 1. *c.* 1. *&* 2.

Præterea: ut vidimus, Eccleſia Chriſti eſt *Sancta*; Sanctitas iſta etiam in hoc puncto conſiſtit: quia nimirùm profeſſionem, & legem Sanctam habet, & conſervat, quæ nihil falſi docet, & nihil mali præcipit; Sed ſi Papa, ut Papa, ſeu veluti Caput Eccleſiæ erraret in rebus Fidei, & morum, ipſa Eccleſia non ampliùs eſſet *Sancta*, nec Papa *Sanctiſſimus Dominus noſter* appellari poſſet; ergo, &c.

Vide plura apud Joan. Cardenas in ſua Criſi *Theol. Tract.* 1. *diſp.* 9. *cap.* 6. *per totum*, *part.* 1.

Quæro V. *Papa eſtne ſupra Concilium Generale?*

9 ℟. Quòd ſic. Ratio eſt: quia tota filiorum Congregatio non eſt ſupra Patrem, ſed benè viceverſa Pater eſt ſupra Congregationem filiorum. Papa autem eſt Pater omnium Chriſti Fidelium; ergo, &c.

Tum quia Papa ſine Concilio Generali habet facultatem damnandi, & docendi: nempe damnandi errores, & docendi veritatem; ut patet ex Epiſtola Gelaſii Papæ ad Epiſcopum Dardanenſem: ubi inter alia dicit. *Nec prætermittimus, quòd Apoſtolica Sedes, nulla exiſtente Synodo, habuerit facultatem damnandi, quos oportuit, &c.* Quare à diverſis Summis Pontificibus damnatæ fuerunt multæ propoſitiones circa Fidem, & mores; ut ſcimus per experientiam; ergo, &c. V. Domin. Viva, *part.* 3. *propoſit.* 29.

Præterea, ultimum Concilium Generale, quod fuit Tridentinum, in fine *Seſſionis* 25. *& ultimæ*, ad hanc veritatem comprobandam, decrevit, ut omnia Decreta ibi facta confirmarentur, ſeu, ut omnium, & ſingulorum, quæ in ea œcumenica, & generali Synodo decreta, & definita fuere, Confirmatio nomine Sanctæ illius Synodi, per Apoſtolicæ Sedis Legatos, & Præſidentes à Beatiſſimo Romano Pontifice (Pio Quarto) peteretur; ergo, &c.

Quare jure merito damnata fuit ab Alexandro Papa Octavo hæc propoſitio, quæ eſt la 29. inter alias, & dicebat:

29. *Futilis, & toties convulſa eſt Aſſertio de Pontificis Romani ſupra Concilium OEcumenicum Auctoritate: atque in Fidei quæſtionibus decernendis Infallibilitate.*

Quæro VI. *Pontifex Romanus poteſtne condere Leges, & præcepta toti Eccleſiæ, quæ nos obligent in conſcientia?*

℟. Patet reſponſio omninò affirmativa ex dictis nuper, & in *Tract.* 5. *de Legibus*, *num.* 17. Tum quia: Card. Bellarminus, *tom.* 2. *lib.* 4. *de Summo Pontifice*, *cap.* 15. ait: in Eccleſia Catholica ſemper creditum eſt: Romanum Pontificem in tota Eccleſia, & Epiſcopos in ſuis Diœceſibus eſſe veros Principes Eccleſiaſticos, qui poſſunt ſua auctoritate, & ſine plebis conſenſu, vel Presbyterorum conſilio Leges ferre, quæ in conſcientia obligent. 10

Tum quia: ex quarto Decalogi præcepto obligamur obedire Parentibus: quæ obligatio intelligitur non ſolùm de Parentibus carnalibus, verùm etiam de Prælatis, qui ſunt Patres noſtri Spirituales; ergo multò magis de Papa, qui eſt Pater omnium in Spiritualibus; unde Apoſtolus Paulus ad Epheſios, cap. 6. dicit: *Obedite Parentibus veſtris in Domino; hoc enim juſtum eſt*. -- & ad Hebræos, cap. 13. *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis; ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri.*

Tum quia: Principes Supremi poteſtatem habent condendi Leges obligantes

tes suos subditos in conscientia; (ut probavimus *Tract.* 5. *num.* 19.) ergo à fortiori Papa, qui est Supremus Princeps in Ecclesia Dei Vicarius Christi in terris, Dominus Dominantium, Rex universæ terræ in iis, quæ pertinent ad Regimen Animarum, Plenipotentiarius Imperatoris DEI.

Quæro VII. *An Præcepta Ecclesiæ obligent nos sub mortali culpa?*

11 ℞. Patet evidenter ex mox dictis. Tum quia: manifestè constat hæc veritas, (quòd Præcepta Ecclesiæ Matris nostræ nos obligent sub culpa mortali) ex perpetua traditione, & communi omnium Fidelium consensu; hæc autem evidentia ita clara, & nota est, ut probatione videatur non indigere; nihilominùs ob nonnullas propositiones damnatas meliùs confutandas, sic probabo responsionem.

Præceptum Superioris justi, & pii de re gravi, sine dubio obligat subditos sub mortali. Sed præcepta Ecclesiæ sunt de re gravi, & facta sunt à Summo Pontifice, qui (ut Pontifex) nequit esse nisi Superior Justus, & pius; ergo Præcepta Ecclesiæ obligant nos sub mortali.

Præterea: quando omnes Fideles, Superiores, & subditi, tamquam filii Sanctæ Matris Ecclesiæ conveniunt firmiter in hac veritate, de qua loquimur, utique nituntur fundamento saltem moraliter certo ex auctoritate Majorum. Quòd si pauci aliqui dissentiant; temerè procedunt; quia contra certitudinem moralem nihil proficit opinio contorta paucorum; ergo moraliter certum est, Præcepta Sanctæ Matris Ecclesiæ nos obligare sub gravi culpa; quia omnes fideles in hoc puncto conveniunt.

Item: Consuetudo est optima Legum Interpres: ut habetur *cap. cum dilectus*; Sed omnes Fideles habent hanc consuetudinem speculativam, & practicam, quòd credunt certò se peccare mortaliter transgrediendo (sine justa causa) aliquod Ecclesiæ præceptum; ergo Interpretatio, quam dat Consuetudo, non erit conjecturalis, nec probabilis, sed omninò certa, tamquam Regula data ab ipso jure. Unde etsi Lex verbis scriptis non exprimeret dari obligationem conscientiæ; adjuncta tamen consuetudine de tali obligatione, tamquam certissima obligatione interpretativa, certò tenenda est, tamquam conscientiam obstringens; ergo, &c.

Confirmatur ex D. Augustino, *epist.* 118. in ea quæstione, *Quid faciendum sit in materia Ecclesiastica?* Postquam primo loco pro Regula certa posuit Sacram Scripturam: secundo loco posuit pro certa Regula *Consuetudinem universalem Fidelium*, dicendo: Similiter etiam, si quid horum tota frequentet Ecclesia; nam hoc, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est; ergo, &c. 13

Quæro VIII. *Quænam sunt Præcepta Ecclesiæ?*

℞. *I.* Loquendo de Præceptis, quæ obligant multos, sed non omnes universaliter, plurima sunt, ut patet in Sacris Canonibus, Constitutionibus, Bullis, Decretis Summorum Pontificum, Conciliorum generalium, &c. sed de his non loquimur in præsenti. 12

℞. *II.* Loquendo autem de Præceptis, quæ obligant omnes, & singulos universaliter; ista sunt quinque; nempe I. Est de Sacro Missæ Sacrificio devotè audiendo in Festis: & habetur in *Can. Missas. De Consec. dist.* 1. II. Est de Jejunio Quadragesimali, Vigiliarum, & Quatuor anni Temporum: & habetur ex *Can.* 68. *Apostolorum*, *Callisto Papa Primo*, & *cap. Quadrag. de Consec. dist.* 5. *cum seqq. Can.* & *ex Consuetudine Ecclesiæ.* III. Est de abstinentia à carnibus omnibus Sextis Feriis, & Sabbatis: & habetur *in cap. Sabbato: De Consecr. dist.* 3. & *cap. de esu carnium, ibi, cum Glossa.* IV. Est de annua Confessione Sacramentali: & habetur in Conc. general. Lateran. sub Innoc. III. celebrato: ac refertur *c. Omnis utriusque sexus: de Pœnit.* & *remiss.* V. Tamdem Præceptum est de Communione Paschali: facienda in propria Ecclesia, seu Parochiali: & habetur *cap.* mox cit. *Omnis*, &c. & Conc. Trident. *sess.* 13. *Can.* 9. Et de his communibus, & universalibus Præceptis agendum erit breviter in præsenti. Vide Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 12. & *seqq.* 14

℞. *III.*

℞. *III.* Sunt & alia duo Præcepta Ecclesiæ, nempe de *solvendis Decimis:* & de *non celebrandis Nuptiis solemniter certis temporibus*; Sed quia ista, ut notum est, non sunt universalia, nec omnes tangunt Fideles, ideò *inter Universalia* non connumeravi.

De Sacrosancta Missa audienda diebus Festis.

De hac materia satis locuti sumus *in Tract.* 17. *de Festis, à num.* 12. *ad* 36. Unde, ne semel dicta sine necessitate repetam: vide quæ scripsi ibidem.

13 Solùm hìc addam, extare grave præceptum obligans sub mortali de Missa reverenter audienda diebus Dominicis, & aliis Festivis. Patet hoc Ecclesiasticum præceptum *ex Can. cit. Missas de Consec. dist.* 1. Et licèt ibi soli Sæculares nominentur; tamen generalis Ecclesiæ sensus ad omnes etiam Clericos, & Sacerdotes non celebrantes eamdem obligationem extendit; & ex communi consuetudine, quæ est optima Legum interpres, sub dicto præcepto omnes non Celebrantes comprehenduntur; Sacerdotes enim Celebrantes Missam diebus Festis, celebrando utique satisfaciunt; quia eminenter audiunt Sacrum, quod celebrant. Id ipsum liquet *ex Can. Omnes Fideles, de Consec. dist.* 1. Vide Anacletum nostrum *Tract.* 10. *de Præceptis Ecclesiæ, quæst.* 4. & Joan. Azor: *lib.* 7. *cap.* 1. *Instit. Moral.* 1. *part.*

14. Incipit autem hoc Præceptum obligare omnes, cùm primùm ad usum rationis pervenerint; & quia pueri, dum Septimum annum attigerint, vel saltem excesserint, incipiunt regulariter uti ratione; idcircò eo ætatis anno incipiunt hoc Præcepto obligari. Unde qui totius familiæ curam habet, curare debet, ut filii parvuli ejusdem ætatis rem Divinam audiant; alioquin ipsemet peccabit.

15 Una tantùm Missa integra ex hoc Præcepto audienda est, etiam Festivo die Natalis Domini Jesu; quia ad plures Missas audiendas nulla adhuc Lege obligamur; & ideò nulli hoc onus est imponendum; ut docet Navarrus *in Manuali, cap.* 21. *num.* 2. Excipe: nisi quis Voto, Pœnitentia, aut alia diversa obligatione sit astrictus.

Quando Festum Annunciationis Beatissimæ Virginis Mariæ, aut Sanctissimi ejus Sponsi Joseph occurrit Feria Sexta in Parasceue, non tenentur Fideles audire illam Missam, quæ dici solet: tum quia illud non est verum Sacrificium: ubi non fit Consecratio; tum quia ex mandato Pontificis transfertur illud Festum post Dominicam in Albis. 16

In sacro audiendo ex Præcepto possunt recitari Orationes privatæ, ut Rosarium, Corona, Officium, &c. non solùm ex devotione, verum etiam ex Obligatione solitæ, ac debitæ. Ratio est: quia istæ Orationes ad eumdem finem, nempe DEUM colendum, & orandum diriguntur: ac remanet virtualis attentio ad ipsam Missam: (ut loc. cit. diximus;) Oratio enim est mentis elevatio ad ipsum Deum. Hoc volui repetere ad scrupulos ampliùs tollendos de medio simplicium. Ita Adrianus, Medina, Cajetanus, Navarrus, Toletus apud Antonium Fernandes, *part.* 2. *cap.* 8. §. 1. *n.* 3. *Examinis Theol. Moral.* 17

Quæro IX. *An satisfaciant Præcepto Ecclesiæ de audienda Missa diebus Festis ii, qui Missam audiunt in Oratoriis?*

℞. *I.* Loquendo de Oratoriis publicis, & etiam de privatis Episcoporum, & Religiosorum, nullam invenio difficultatem, aut rationem in contrarium; unde dicendum, & resolvendum affirmativè. 18

℞. *II.* Loquendo autem de Oratoriis privatis Sæcularium, dico, standum esse Brevis, seu Concessionis Pontificiæ formulis, ac verbis; quia Brevia Pontificia tantum valent, quantum sonant; ex lectura igitur istarum Concessionum invenies quid respondeas Quæsito; pro quo vide Thomam Tamburinum *in Quinque Præcepta Ecclesiæ, Tract.* 1. *c.* 3. *per totum.* -- Solùm adverto, bonam fidem excusare posse eos, qui audiunt Missam in his Oratoriis, etiamsi aliàs exclusi essent à Privilegio.

De

De Jejunio Ecclesiastico in Quadragesima, Quatuor Temporibus, & Vigiliis per annum.

Quæro X. *Quinam sunt dies anni, in quibus fideles adulti jejunare obligantur ex Præcepto Ecclesiæ?*

19 ℞. Certum est, esse sequentes: *primò* omnes dies Quadragesimæ: *secundò* Quatuor anni Tempora: *tertiò* omnes Vigilias infra annum: & *quartò* omnes ferias Sextas, & Sabbata totius anni quoad carnes. Et quando occurrit aliqua vigilia infra annum in Dominica, fit in Sabbato præcedenti. Explicabo meliùs principaliora puncta.

De Quadragesima.

20 Omnibus ferialibus diebus Quadragesimæ datur Jejunium Ecclesiasticum plenum, & perfectum: idest, à Feria quarta Cinerum usque ad Sabbatum Sanctum inclusivè, Fideles adulti plenè, & perfectè jejunare tenentur. *Excipe* Mediolanenses, qui ex suo legitimo ritu ab Ecclesia approbato non jejunant illis quatuor diebus præcedentibus Dominicam primam Quadragesimæ, qui tamen compensantur tribus diebus Rogationum.

21 Dixi *ferialibus diebus*: nam in Dominicis non datur plenum Jejunium, ut patet experientia, & usu communi; sed tantùm semiplenum, & imperfectum, hoc est, abstinentia à carnibus, & lacticiniis.

22 Et hoc Quadragesimale Jejunium, non jure Divino, sed Apostolica traditione, seu mandato, & Jure Canonico, ac generali Ecclesiæ consuetudine observari debet: ut optimè probat Azorius cum multis DD. & rationibus, *Parte Prima*, *lib. Septimo*, *cap. duodecimo*, *qu.* 1.

23 Dixi, *tenentur jejunare*; quia Præceptum Ecclesiasticum de Jejunio non solùm in Quadragesima, sed aliis diebus, obligat adultos sub mortali ex communi consensu DD. Unde meritò damnatur hæc propositio, quæ est 23. ex damnatis ab Alexandro Papa Septimo.

23. *Frangens Jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat: puta, quia non vult se subjicere Præcepto.*

Dixi, *plenè*, *& perfectè*, nempe rigorosè tenentur jejunare per abstinentiam à carnibus, & lacticiniis, ac per unicam comestionem; nimirùm semel tantùm interdiu comedendo cibos quadragesimales. Unde damnatur altera propositio ab eodem Pontifice, quæ est la 32. & sic sonabat: 24

32 *Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.*

De Quatuor anni Temporibus, ac Vigiliis per annum.

Feria quarta, feria Sexta, Sabbato Quatuor Temporum, & singulis Vigiliis de præcepto Ecclesiæ obligantur fideles adulti ad plenum, & perfectum Jejunium; nempe ad abstinentiam carnium, lacticiniorum, & ad unicam comestionem. 25

Non est tamen hoc punctum *quoad abstinentiam à lacticiniis* ita certum in his diebus, sicut est certum in Quadragesima; quia his temporibus, ac Vigiliis neque in Jure adest prohibitio comedendi lacticinia, neque ex universali consuetudine probatur talis prohibitio. Ideòque variant Doctores in hoc puncto. 26

Aliqui enim dicunt, extra Quadragesimam, licitum esse jejunare in lacticiniis: quia cum his cibis potest stare substantia Jejunii, nempe per solam abstinentiam à carnibus, & à pluribus interdiù comestionibus. Confirmant; quia, qui utuntur Privilegio Bullæ Cruciatæ, (qua Bulla conceditur usus lacticiniorum etiam in Quadragesima) non per hoc eximuntur ab obligatione Jejunii Ecclesiastici; ergo Jejunium Ecclesiasticum stare potest cum esu lacticiniorum. Ita tenent Vasquez, Villalobos, Sanchez, & alii cum Diana *Parte prima*, *Tractat.* 9. *Resol.* 41.

Pas-

Pasqualigus, *decis.* 69. & 70. Leander *de Precept. Eccl. disp.* 3. *qu.* 7. *num.* 4. Quintanaduenas, *tom.* 2. *Singular. tract.* 3. *singul.* 22. Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 21. *num.* 2. Ubi dicit, quòd si in aliquibus locis introducta est abstinentia ab ovis, & lacticiniis in Jejuniis extra Quadragesimam, adhuc hæc Consuetudo non obligat, nec vim legis habet; quia non est introducta universaliter, nec à majore, & sapientiore parte populi: neque introducta est animo se, & alios obligandi ad peccatum. Et quando dubium est, an obligaret, & an omnibus requisitis inducta esset ea consuetudo, tunc melior est conditio possidentis. Et quòd hæc consuetudo non obliget sub peccato, dicunt, & probant Enriquez, Vasquez, Villalobos, Filliucius, Portel, Bossius, Trullench, Pasqualigus, Salas, & alii apud Tamburinum *in Quinque Præcepta Ecclesiæ*, *Tract.* 4. *cap.* 4. *à num.* 4. *ad* 8. Et in Decal. *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 22.

27 Azorius *part.* 1. *libr.* 7. *cap.* 10. dicit: In cæteris Jejuniorum diebus extra Quadragesimam lege cautum est, ne carnes edantur: sed nihil est expressum de iis cibis, qui ducunt originem ex carne; quare in his mos gentis Civitatis, vel Populi servari debet. In quibusdam enim locis de more butyrum editur; in aliis lac, & ova, in quibusdam etiam ab his abstinetur..... Juxta communem sententiam in aliis Jejuniorum diebus, extra Quadragesimale Jejunium, Jure communi permittitur usus ovorum, lactis, casei, nisi contrarium consuetudo gentis, vel populi servet. Et multos ibi citat DD. antiquos, nempè D. Thomam, Paludanum, Ricardum, Durandum, Angelum, & Sylvestrum. Et *cap.* 19. *qu.* 2. idem Azor dicit: Si aliqua Jejunia plena, vel semiplena consuetudine generali sint in aliqua Provincia, oppido vel loco recepta, ea quoque in Monasteriis, & Religiosorum Collegiis intra eumdem locum constitutis, servari debent; sunt enim ea Jejunia omnium communia.

28 Summa Sylvestrina *part.* 2. *V. Jejunium quæst.* 5. *numer.* 15. dicit: Esus carnium in omni Ecclesiastico Jejunio interdictus est, & illud frangit secundùm omnes DD. -- Esus verò ovorum, & lacticiniorum interdictus est in Quadragesima: non autem in aliis Jejuniis, secundùm Petrum de Palude, & S. Thomam, communiter DD. Nisi consuetudo hoc habeat, quam ubique servandam in Jejuniis, dicunt SS. Augustinus, Ambrosius, & Hieronymus. Unde in omnibus Jejuniis, præter Quadragesimam, lacticinia comedi possunt, ubi consuetudo est . . . Consuetudo enim in his est Lex; ergo, &c.

Ex his deducitur, quòd Jejunium Ecclesiasticum extra Quadragesimam per se non obligat ad abstinentiam à lacticiniis; & quòd ubi est consuetudo abstinendi ab his, secundùm DD. antiquos abstinendum est; quia talis consuetudo obligat; secundùm verò DD. modernos hæc consuetudo non obligat; quia non habet vim legis, sed devotionis. Ecce diversitas opinionum in hoc puncto. Sed quare moderni sic opinantur? Forsan quia vident homines nostri temporis infirmiores spiritu, & complexione: quàm antiquiores, sicque condolere, & condescendere cupiunt infirmitatibus nostris. Vide tamen Bonacinam, *de Præceptis, disp. ultima, quæst.* 1. *part.* 2. *num.* 2. 29

De abstinentia à carnibus quibuslibet Sextis Feriis, & Sabbatis per annum.

In primitiva Ecclesia, & pluribus deinceps sæculis fuit consuetudo duobus in quavis hebdomada diebus perfectum Jejunium servandi: quæ tamen consuetudo postea desiit præsertim in Occidente, seu in Ecclesia Romana-latina; & pro Jejunio pleno, atque perfecto introductum fuit semiplenum, ac imperfectum, videlicèt sola à carnibus abstinentia *die Veneris* ob memoriam Passionis Domini, & *die Sabbati* in memoriam tristitiæ, doloris, & luctus B. V. Mariæ, & Apostolorum; sicut & nunc in Ecclesia prædicta servatur, ut ex multis textibus probat 30

Lay-

Laymannus, *libr.* 4. *tract.* 8. *cap.* 2. *numer.* 3. ex Azorio, *part.* 1, *lib.* 7. *cap.* 15.

31 Quæ quidem consuetudo universalis, & vim Legis habet, & obligat sub mortali: ac ita invaluit, ut evaserit signum extrinsecum Christianæ Religionis: ut habetur, *cap. Quia dies, de consecrat. dist.* 5. Excipe, nisi Festum jucundissimum Natalis D. N. Jesu Christi in dictos dies Veneris, vel Sabbati incidat; tunc enim qui nec voto, nec Regulari observantia adstricti sunt, propter Festivitatis Excellentiam, carnibus vesci possunt, secundùm consuetudinem Ecclesiæ universalis; nec tamen repræhendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere; ut habetur in, *cap. ult. de observ. jejun.* Et *cap. Quia dies*, suprà cit.

Quæro XI. *Qui vovit generaliter omnibus Sabbatis, vel sextis feriis unius anni jejunare: si tunc incidat Festum Natalis Domini in Sabbatum, vel sextam feriam: poteritne licitè carnem comedere?*

℟. Cum distinctione. Si prævidit talem incidentiam; utique tenebitur abstinere à carnibus; quia tunc expresse inclusit etiam Festum Natalis Domini; sicut & illi Religiosi, qui toto tempore vitæ suæ voverunt servare Regulam, in qua includitur V. G. præceptum, vel statutum indispensabile jejunandi omnibus Sextis Feriis, sicut continetur in Regula nostra *Fratrum Minorum S. P. Francisci*, *cap. tertio*, ubi habetur: *Teneantur Fratres sexta Feria jejunare*; nam sic se obligarunt, sponte cedendo Juri suo, ut non ampliùs gaudere possint communi permissioni, ac libertati totius Ecclesiæ in tali Festivissimo die.

Si verò non prævidit, nec cogitavit de tali incidentia; tunc probabile est, posse comedere carnem, ut aliis; quia non est verisimile, quòd qui cum illa generalitate vovit, voluerit includere diem tantæ solemnitatis, & lætitiæ: & recedere à more solito Ecclesiæ; tum quia in generalitate illa non constat de restrictione voventis, vel de inclusione talis circumstantiæ specialissimæ: ergo vovens non aliter se adstrinxit, nisi juxta dictum Ecclesiæ morem; tum quia, si prævidisset, exclusisset talem diem singularem, &c. Ita Molina, Fagundez, & Tamburinus *de præc. Ecclesiæ tract.* 4. *cap.* 9. *numer.* 22. Contrariam opinionem tenet Bonacina *in Decal. disputat.* 4. *quæst.* 2. *punct.* 6. *num.* 9. Ratio est: quia verba hujus voti sunt generalia pro qualibet die Veneris, vel Sabbati; & vovens expresse voluit se obligare ad jejunandum quolibet die tali. Tum quia, *cap. final. de observ. Jejun.* habetur. Astricti voto, aut Regulari Observantia prohibentur carnes comedere die Sabbati, ac Veneris, in quem incidat Natalis Domini, quamvis esus carnium aliis Fidelibus eo solemni die permittatur.

Sed mihi videtur etiam in doctrina Bonacinæ, *l. cap. num.* 1. posse sustineri alia opinio. Dicit enim *ibi num.* 1. Votum explicandum est juxta intentionem voventis; quia votum est veluti quædam lex privata; lex autem obligat in quantum Legislator intendit, ergo etiam votum obligabit inquantum vovens intendit: & consequenter explicandum est juxta intentionem voventis. *Subsumo*, at vovens jejunare omnibus Sextis Feriis, vel Sabbatis, intendit se obligare omnibus quidem diebus prædictis: sed secundùm cursum ordinarium voventium, & morem Ecclesiæ; ergo nisi expresse incluserit *etiam Diem Natalis Domini*, potest interpretari suam intentionem fuisse, & esse excludendi talem diem, quæ non est dies ordinaria.

De iis, qui tenentur ad Jejunium.

Quæro XII. *Quinam tenentur ad Jejunium Ecclesiasticum?*

℟. *I.* Oportet distinguere Jejunium, 33
ut suprà, in completum, & in incompletum. *Completum*, est abstinere à carnibus, lacticiniis, & pluribus interdiù comestionibus. *Incompletum*. est abstinere à carnibus tantùm.

℟. *II.* Loquendo de Jejunio incom- 34
pleto, dico, quòd omnis Christianus adultus rationis compos obligatur sub mortali

mortali ad hoc Jejunium; nisi legitima causa excusetur. Ratio est manifesta; quia completo tempore usus rationis homo incipit obligari Legibus Ecclesiasticis pro posse; ergo pueri postquàm adepti sunt usum rationis sunt capaces talis obligationis, & consequenter tenentur abstinere à carnibus diebus jejunii Ecclesiastici.

35 Unde resolves I. Infantes ante septennium completum posse comedere carnes etiam diebus Quadragesimæ, Quatuor Temporum, Vigiliarum, Veneris, & Sabbati; & consequenter Parentes, Nutrices, Domesticos, &c. posse licitè, & tutè porrigere iis infantibus carnes.

36 II. Idem dicendum esse, si post septennium completum aliquis puer usum rationis nondum acquisierit; quia solus usus rationis est, qui facit, hominem egredi ab Infantia, non verò tempus, vel ætas præcisa septem annorum. Quod in pueris quorumdam hominum rusticorum quandoque evenit. Tum quia Lex Ecclesiastica fertur pro eis, qui regulariter rationis usum habent de facto.

37 III. Pueros usum rationis habentes non statim teneri ad abstinentiam à lacticiniis in Quadragesima, benè quidem à carnibus, ut dixi; quia abstinentia à carnibus magis urget, & est de substantia Jejunii Ecclesiastici etiam semipleni, ac imperfecti; tum quia ætas illa adhuc tenera nimiùm pateretur, si statim etiam lacticiniis privaretur ad longum tempus: & talis prohibitio esset illis puerilus nimis onerosa, & damnosa. Quod faciliùs in filiis Nobilium, quàm Rusticorum accidere solet. V. Tambur. *l. c. tract.* 4. *num.* 12.

38 IV. Amentes, mentecaptos perpetuò, qui connumerari possunt cum infantibus, non teneri ad Jejunium; siquidem Lex humana numquam intelligitur dari nisi lucis ratione gaudentibus.

39 V. Pueros, & adolescentes ante vigesimum primum ætatis suæ annum obligatos esse ad Jejunium semiplenum, & imperfectum etiam quoad abstinentiam à lacticiniis omnibus diebus Quadragesimæ; nam hoc Jejunium obligat omnes Fideles usu rationis pollentes. Tum quia, licèt Ecclesiæ consuetudo hos pueros, & adolescentes deobligaverit à Jejunio rigoroso, ne in his impediatur cursus crescendi; non invenimus tamen exemptos ab omni abstinentia; quinimò consuetudo ipsa universalis eos obligat ad abstinentiam prædictam. Tum quia omnes DD. dicunt, eos teneri diebus Jejuniorum abstinere non solùm à carnibus, sed etiam à reliquis cibis interdictis. Unde & ipsi peccabunt edendo lacticinia, & qui ipsis tales cibos ministrabunt. V. Azorium cit. *lib.* 7. *cap.* 17. *quæst.* 2. -- Castropalaum, *Tract.* 3. *disp.* 1. *punct.* 24. §. 2. *num.* 5. -- Sanchez, *in Decal. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 6. *& seqq.* -- Bonacinam, *de Legib. d.* 1. *q.* 1. *p.* 6. *n.* 9.

Consentaneum tamen rationi est (ut inquit Azor cit.) ut pueri, & adolescentes ante tertium septennium completum se se jejuniis exerceant plus, minùsve pro majori, aut minori eorum ætate; tum quia nimis postea durum, & ferè intolerabile eis videbitur onus jejunii rigorosi, si expectent totum completum annum vigesimum primum ætatis suæ, ad se exercitandum in Jejuniis, specialiter tota Quadragesima. 40

℞. *III.* Loquendo autem de Jejunio completo, pleno, & perfecto, dico, quòd omnes adulti vigesimum primum ætatis suæ annum explentes, & excedentes obligantur ad Jejunium prædictum. Ita omnes DD. cum D. Thoma, 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Ratio petitur à consuetudine Piæ Matris Ecclesiæ; nam consuetudo est optima Legum Interpres: & sicut potest Legem inducere, ita etiam potest abrogare. Ante hanc ætatem, ut dixi, pueri, & juvenes sunt in via augmenti, & crescentis corporis, ac frequentiori alimento interdiù indigent; & ideò Sancta Mater Ecclesia indulsit, ut non obligarentur ad rigorosum Jejunium; post verò id temporis eos obligat; ergo, &c. -- Hoc intelligendum est tam de masculis, quàm de fœminis; quia Lex, & consuetudo non distinguunt, 41

neque

neque Doctores; ergo est par ratio de utroque sexu.

42 ℞. IV. *Annus vigesimus primus completus* est accipiendus secundùm naturalem cursum à nativitate pueri, & mathematicè; quia favores non debent restringi, sed ampliari. Unde Juvenis annum vigesimumprimum complens in ipso die Jejunii, etiam manè, manet exemptus illomet die; quia præceptum respicit totum diem naturalem. E contrario, si compleat ætatem prædictam in media Quadragesima, tenetur ad Jejunium omnibus sequentibus diebus.

De iis, qui excusantur à Jejunio.

Quæro XIII. *Quinam excusantur à Jejunio Ecclesiastico?*

43 ℞. Cum distinctione prædicta de Jejunio *pleno*, & *semipleno*. A pleno, sed non à semipleno excusantur infrascripti.

I. Sexagenarii utriusque sexus; nempè qui compleverunt annum ætatis suæ sexagesimum. Ita his temporibus ferè communis DD. ut videre potes apud Sporerium nostrum, *tom.* 1. *Tract.* 3. *in Appendice ad Tertium Præcept. Decal. sect.* 4. *num.* 50. ubi citat pro hac sententia Navarrum, Toletum, Sanchez, Dianam, Marchantium nostrum, Hieronymum Lamas, & alios DD. -- Quibus addo Thomam Tamburinum, *in quinque præcepta Ecclesiæ, Tract.* 4. *c.* 10. *n.* 5. -- & Mastrium *in Moral. disp.* 12. *num.* 20.

II. Pueri, & adolescentes, qui nondum complevere annum vigesimumprimum. Ita certa omnium sententia, ut patet ex dictis.

III. Laborantes arte mechanica valdè fatigativa: ut Agricolæ, Fabri ferrarii, & lignarii, Satores, Textores, Cæmentarii, Fossores, Lapicidinæ, Fullones, Pistores, Molitores, Coriarii, Remigantes, Cannabarii, Lanarii, Fornacerii, Bajuli, & omnes artifices similes, quorum labor incompossibilis est cum Jejunio. *Item* Cursores, Vectores, Mulliones, & alii, qui ferè tota die corpus suum laboribus fatigant. *Item* pedites iter agentes: de quibus ex longitudine viæ certa regula statui non potest; cùm pro diversitate circumstantiarum personæ, viæ, temporum, auræ, aquæ, luti, frigoris, caloris nonnulli duabus, vel tribus horis peditantes magis fatigentur, deficiant, & consequenter restauratione cibi, & potus egeant, quàm alii quatuor, vel sex horis ambulantes per eamdem viam.

Una ergo generalis mensura excusationis à Jejunio prædicto in quovis corporali labore, est ista: *Fatigatio, vel Deficientia naturæ tuæ taliter, ut absque notabili detrimento nequeas perdurare in rationabili tuo labore sine multiplici refectione;* in quo casu sibiipsi quis potest esse bonus, & sincerus testis, & arbiter: aut, si sibi non fidat, credat bono viro, aut docto Confessario. Ita Marchantius noster apud Sporerium, *cit. n.* 58. 44

IV. Multò magis labor Spiritualis mentis, ingenii, applicationis feriæ, & assiduæ. Quia, ut inquit Salomon Sapientissimus Rex in Ecclesiastem, cap. 12. v. 12. *Frequensque meditatio carnis afflictio est* . . . Et experientia docet, laborem ingenii excedere omnem corporis laborem; quia labor spiritualis magis consumit spiritus animales, qui ad vitam & valetudinem corporis magis sunt necessarii, quàm spiritus vitales, qui consumuntur per fatigationem corporis tantùm. Unde corporalibus vacantes laboribus vegetiores sunt, quàm qui continuis studiis occupantur; ergo minoris est laboris *arare*, quàm *studere*; ideòque plurimi *vale dicunt libris*; at nesciunt Manna absconditum in libris. Quid enim fortiùs desiderat Anima nostra, quàm Veritatem? De Veritate gaudere summum (in hoc mundo) bonum rationale. 45

Redeamus ad punctum. Unde *Sequitur:* Concionatores integræ Quadragesimæ simpliciter excusari à jejunio: Lectores publicos, qui sæpiùs in hebdomada, vel quotidie legunt Artes liberales, & alias scientias. Confessarios Monacharum, & aliarum personarum, quando totum manè

ne applicant Confessionibus: & similes studiosos, quorum labor improbus est, & complexio debilis, excusari à Jejunio: ex communi DD. Navar. *cap.* 21. *num.* 16.

46 *V. Pauperes* solum panem habentes, vel non valentes quærere sibi cibum ad unicam comestionem totalem sufficientem. *VI. Infirmi*, seu debiles non valentes, aut non debentes simul tantum comedere, quantum eorum sustentationi, vel saluti sufficiat. *VII.* Qui tam infirma sunt complexione, ut vacuo stomacho, capitis dolorem, aut vertiginem patiuntur, vel tota nocte calere, vel dormire nequeunt. *VIII. Mulieres* gravidæ, & lactantes, quæ non solùm sibi, sed & infantibus alimentum subministrare debent: imò peccarent non comedendo ad sufficientiam ob damnum prolis.

Quæro XIV. *Operarii mechanicæ, ac laboriosæ artis die, quo operam intermittunt, si occurrat Jejunium, tenenturne jejunare?*

47 ℞. Aliquibus videtur quòd non. Ratio est: quia hujusmodi Operarii minimè Jejuniis assueti, jejunando uno die intermedio nimiùm debilitantur, & evadunt inepti ad laborandum crastina die; tum quia ex labore præterito jam defatigati indigent alimento multiplicato; ergo excusatione digni sunt; ut docet Medina, *de Instruct. Confess. lib.* 1. *cap.* 14. §. 10. cum Azorio, *p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 17. *quæst.* 8. §. *Item quæstio est*, & Tamburin. *loc. cit. tract.* 4. *cap.* 10. *num.* 35. Cæterum vix mihi hæc sententia probatur; est tamen probata apud DD citatos.

Quæro XV. *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, suntne exempti à Jejunio?*

48 ℞. Oportet videre, qualis, & quantus sit labor istorum: & an sit compatibilis cum Jejunio. Aliàs scandalosum esset, hoc nos eis concedere sic in communi, cùm non sit eis concessum à Summo Pontifice, nec à Doctoribus. Vide propositionem trigesimam ex damnatis ab Alexandro Papa VII. in fine 2. partis.

Quæro XVI. *Qui iter agunt equitando, suntne excusandi à Jejunio?*

℞. Ut suprà de Officialibus, &c. & vide propositionem trigesimam primam ex damnatis ab eodem Pontifice. Et considera Regulam datam superiùs, *num.* 44. 49

Quæro XVII. *Qui exercet artem laboriosam*, (unam ex illis excusantibus) *quam posset relinquere, vel non ita laboriose tota die exercere; peccatne non jejunando?*

℞. Negativè. Ratio est; quia nullus eorum, qui operi laborioso incumbunt, ut plurimùm, tam dives est, ut suo labore non indigeat. Tum quia quando adest causa rationabilis sic laborandi, non debet ingeri scrupulus sic laboranti, ut abstineat, &c. Ita Navarrus, *cap.* 21. *num.* 16. & Laymannus, *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 3. *num.* 6. addo Tamburinum, *cit. Tract.* 4. *cap.* 10. *num.* 37. cum aliis ibi citatis DD. 50

Quæro XVIII. *Quænam sunt causæ justæ liberantes, vel excusantes à Jejunio?*

℞. Multæ; sed præcipuè sunt istæ: videlicet. I. *Ætatis imbecillitas:* de qua suprà dictum est, *à n.* 43. II. *Corporis infirmitas:* & de hac nonnulla tacta sunt, *num.* 46. quoad exemptionem à Jejunio rigoroso, nempe à tanto, non à toto: à pleno, non à semipleno. Nam si agatur de totali immunitate à Jejunio, gravior utique infirmitas supponenda est ad arbitrium Medicorum, & peritorum; nisi necessitas esset de se evidens, &c. III. *Paupertas*; de qua aliquid suprà, *num.* 46. Pauperes enim ferè quotidie jejunant semiplenè. IV. *Corporis labor*, qui cum Jejunio facilè non consistit. De qua suprà, *num.* 43. 44. V. *Animi fatigatio*, quæ pariter cum Jejunio non possit faciliter consistere. De qua, num. 45. ubi solùm citavi Navarrum, *cap.* 21. *num.* 16. *in manuale:* nunc addo Laymannum, *lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 4. - Sporerium nostrum, *in Appendice cit. num.* 59. & 63. -- Anacletum nostrum, *Tract.* 10. *dist.* 2. *num.* 67. Busembaum, *lib.* 3. *tr.* 6. *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 4. VI. *Pietas, & Misericordia:* idest, quando facis opera Pietatis, & Misericordiæ sive corporalis, sive Spiritualis, quæ cum Jejunio sint incompatibilia. Et generaliter quando ratio- 51

nabili de causa incumbis operi præstantiori, vel majoris momenti, quod cum Jejunio non facilè compatitur, nec commodè differri potest tale opus ad alium diem, quo non occurrat Jejunium; ut docet Laymannus, & explicat, *l. cit. n.* 4.

52 Causæ prædictæ plerumque locum dumtaxat habent secundùm eam Præcepti partem, quæ alteram interdiu refectionem prohibet; rariùs autem secundùm alteram partem magis essentialem Jejunio, quæ est abstinentia à carnibus; nam exemptio ab hac parte regulariter petitur ab infirmitate gravi corporis, quæ ubi evidens est, tunc dispensatione, aut licentia opus non est. In dubio verò petenda est dispensatio, & licentia ab eis, quibus convenit, ut infrà videbimus. Vide Laymann *cit. num.* 8.

53 *Notandum pro Regula Confessarii.* Tametsi nulla ex dictis causis excusantibus reipsa adsit, si tamen pœnitens bona fide, vel probabili ratione existimaverit habuisse causam sufficientem excusationis vel à toto, vel à parte Jejunii, non debes, nec potes judicare illum fuisse reum culpæ saltem mortalis. Ut docet fundatissimus Laymann, *l. cit. num.* 6. Quia moralia præcepta moraliter interpretari convenit: neque Sanctæ Matris Ecclesiæ intentio est, grave aliquod jugum conscientiis Fidelium injicere; maximè nostris his temporibus, quibus imbeciliores, ac debiliores spiritu, & corpore sunt plurimi, quàm antiquis temporibus. Quamobrem.

Confessarii non debent nimis urgere pœnitentes, si isti rationem aliquam, quæ ipsis probabilis, & bona apparuit, afferant pro se. Cur V. G. in Quadragesima bis tantùm, vel ter per hebdomadam jejunaverint: vel in nocturna cœnula consuetam parvam quantitatem excesserint. Ne fortè, si ipsis contradicant, vel eos arguant cum severitate, ipsi vel numquam omninò jejunent imposterum, vel ob conscientiam novam graviùs peccent, qui alioquin sine omni culpa, aut saltem sine gravi peccato fuissent, ex Laymann. *cit.*

De Dispensatione à Jejunio.

Dixi superiùs, quòd ubi necessitas est evidens, dispensatione non est opus; quia necessitas ipsa dispensat; in dubio igitur casu tam ad esum carnium, & lacticiniorum, quàm ad secundam refectionem requiretur dispensatio. *Et à quo petenda erit?* 54

℟. A legitimo tuo Superiore. Talis autem est Papa, Episcopus, Prælatus, & etiam Parochus: sicut, in absentia Prælati Regularis, Vicarius illius; non tamen Confessarius, licèt Privilegiatus, dummodò non sit Parochus; quia Confessarius non habet Jurisdictionem ullam in foro externo; potest tamen interpretari, & judicare causam tuam, an sit sufficiens, ac justa in hoc, vel illo casu juxta Regulas, & causas superiùs datas. Ita Busembaus cum aliis DD. loc. cit. Sicut & Medicus, qui sine dubio nullam habet auctoritatem dispensandi, sed tantùm judicandi causam tuam, & morbum, an sit sufficiens.

Circa verò rationes, & causas justæ Dispensationis tam quoad carnes, & lacticinia, quàm quo d plures refectiones, vide, quæso, libros citatos, & alios DD. quia ego non possum in hoc meo Opusculo omnia transcribere, aliàs multa volumina, non unum libercullum componerem, pro ut intendo. Et si cupis minuta quæque videre lege P. Thomam Tamburinum *in Quinque Ecclesiæ Præcepta.* 55

Quæro XIX. *Si Medicus irrationabiliter concederet alicui potestatem frangendi Quadragesimam, quot peccata committeret?*

℟. Duplex peccatum mortale; quia facit contra duplex præceptum; nempe contra præceptum Ecclesiæ abstinendi à carnibus, & contra præceptum Jejunii ex diversis motivis. Dices. Hic dispensatus, vel licentiatus peccat solùm contra Temperantiam; ergo & Medicus licentians. ℟. Hoc non quadrat; quia diversi modi temperantiæ, ac diversæ mensuræ arguunt diversam malitiam; ergo & diversa peccata. In Jejunio Ecclesiastico, (licèt hoc respiciat Virtutem Temperantiæ) dantur, ut pa- 56

tet, duæ mensuræ ; una respicit abstinentiam à carnibus, & lacticiniis, altera unicam comestionem ; unde fit duplex abstinentia, ac jejunium. Patet à simili : sicut V. G. Fornicatio, & Pollutio voluntaria sunt contra eamdem Virtutem Castitatis ; & tamen sunt diversa peccata ; ita in proposito. Sic Sanchez ; & Leander apud Tamburinum, *cit. cap.* 11. *nu.* 9.

Ego tamen adderem, & dicerem, Medicum prædictum etiam peccare contra Fidelitatem sui Officii, & contra Charitatem erga Proximum. Unde in Diœcesi nostra Bononiensi hoc peccatum est reservatum, numero septimo, & ultimo, ubi dicitur: *Scandalosa solutio Quadragesimæ sine licentia in scriptis: necnon dolosa fides, seu dolosa licentia solvendi Quadragesimam per Medicos, & alios Deputatos facta, seu concessa.*

Quæro XX. *Dispensatus legitimè ad carnes edendas, estne liber ab omni Jejunio?*

57 ℞. P. Thomas Tamburinus *in Decal. lib.* 4. *cap.* 5. dicit, quòd sic : & citat pro se Cajetanum, Fagundez, & alios DD., sicque probat : Ad actionem quampiam quis teneri non potest, si ad id, quod est de ejus essentia, non obligatur. Sed abstinentia à carnibus est de essentia Jejunii Ecclesiastici ; ergo dispensatus legitimè ad carnes edendas, poterit sero cœnare, imò pluries interdiu se reficere ; quia ab obligatione Jejunii jam est absolutus. At

Navarrus in Manuale *cap.* 21. *num.* 22. dicit. Notandum tamen secundùm Cajetanum *in* 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. quòd dispensatus, ut comedat die Jejunii pluries, non videtur per hoc dispensatus, ut carnes comedat : neque dispensatus, ut comedendo carnes possit jejunare, videtur dispensatus, ut possit bis eas comedere .... nec necessitas, aut justa causa, quæ excusat ab integro Jejunio, videtur excusare ab omni parte illius ; jejunare, enim prout potest, tenetur : quia, ut ille (Cajetanus in *loc. cit. art.* 7.) ait, præceptum Ecclesiæ, licèt in totum servare non possit, servandum tamen est quoad illam partem, quæ servari potest. Hæc Navarrus, cui consentit Lessius, *lib.* 4. *de Jejunio cap.* 2. *dub.* 6. *in fine* : cum hac limitatione, nempe : Quibus concessus est usus carnium, his etiam censetur permissa secunda refectio, *si ratione debilitatis naturæ, vel corroborationis id concessum sit* ; non tamen si concessum sit, quia à piscibus abhorret, vel putantur nocere temperamento ; tunc enim causa non subest, cur gemina refectio concedatur. Hæc Lessius.

Quod quidem prudens judicium li- 58
mitativum concordat cum nostra doctrina superiùs allata, & sæpiùs repetita de duplici Jejunio Ecclesiastico, nimirum *pleno*, *& semipleno* : & de duplici consequenti obligatione, nempe abstinentiæ à carnibus, & à pluribus comestionibus totalibus : & cum doctrina de Medico irrationabiliter concedente licentiam frangendi Quadragesimam ; ergo hæc sententia Cajetani ; Navarri, & Lessii mihi videtur certa, & tenenda in praxi ; nam, ut dicunt Juristæ, *Qui non potest in totum, solvat in partem*. Vide etiam Bonacinam *in Decal. disp. ult. qu.* 1. *punct.* 2. *num.* 3. qui stat pro nostra sententia cum aliis DD.

De Vespertino jentaculo permisso in die Jejunii Ecclesiastici.

Quæro XXI. *Quid dicendum de refectiuncula, sive cœnula, aut jentaculo usitato nostris temporibus ex permissione Ecclesiæ?*

℞. *I.* Collatiuncula vespertina, quæ 59
prioribus sæculis ignorabatur, posterioribus hisce temporibus ob corporum infirmitatem, quæ Mundo senescente semper magis, magisque crescit, & aliis rationibus ex generali consuetudine, & tacito consensu Ecclesiæ, in modica quantitate permissa est, & licita. Ita cum communi DD. Anacletus *tract.* 10. *dist.* 2. *num.* 23. Et Sporer, *tom.* 1. *tract.* 3. *In Appendice de Jejunio num.* 25.

℞. *II.* Modica quantitas ciborum 60

Quadragesimalium non potest alia generali, & universali mensura assignari in hac cœnula, nisi dicendo, quartam partem cœnæ ordinariæ (nempe ea, quæ post prandium fieri solet) quam quis aliàs, spectata sua persona, ætate, conditione, occupatione, regione, &c. ordinariè ad sufficientiam naturæ sumere solet, esse censendam modicam quantitatem in hac materia. Quantum potui, quantum legi, aliam meliorem regulam non inveni, quæ cuivis hominum statui, & conditioni applicari possit. Et hanc taxam docent Laymannus, *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 1. *n.* 9. cum Valerio Reginaldo in sua Praxi, *tom.* 2. *lib.* 4. *num.* 185. P. Segnerus, *in Confess. Instruct. cap.* 1. Filliucius, *Tractatione* 27. *cap.* 2. *quæst.* 7. Anacletus, & Sporer *loc. cit.* Nam si veniamus ad litem unciarum, nolo litigare; quia quot capita, tot sententiæ; mihi enim non placet opinio unciarum.

61 ℞. *III.* Quò ad qualitatem ciborum: Communis sententia DD. est, quòd ista refectiuncula debet fieri in eis cibis, qui solùm in jentaculis, vel merendis apponi solent; & consequenter abstinendum est ab omnibus cibis propriè dictis, qui nimirum in prandiis, & cœnis ordinariis, ut fercula solida, apponi solent, ut sunt pulmentum, jusculum, pisces, legumina cocta, aliaque substantialia. Ratio est: quia *cœnula* utique esse debet; ergo non solùm nomen, sed rem habere debet; ergo modum, & mensuram tam in quantitate, quàm in qualitate ciborum distingui debet à Cœna; aliàs *cœnula* in *Cœnam* transiret. Permittuntur igitur tantùm panis, fructus, herbæ, & similia leviuscula ciborum genera. Ita Laymann, Navarrus, Toletus, Filliucius, Diana, Azorius, & alii DD.

62 ℞. *IV.* Non desunt tamen DD. etiam graves, qui docent unam regulam generalem, quæ multis placet, & est, quòd *De qualitate cibi aliàs liciti in hac cœnula non est altercandum, dummodo servetur modica quantitas*. Ita Bonacina *in Decal, disput. ultima quæst. prima, puncto tertio, n.* 3. Cardinalis Cajetanus, *in Summa, V. Jejunium, capit.* 1. *fin.* P. Marchantius *Tribunal. p.* 2. *tract.* 12. *titul.* 3. *qu.* 3. *dub.* 1. Sporer *cit. num.* 32.

℞. *V.* In hoc puncto attendenda est recepta consuetudo locorum. Ratio est: quia ista refectiuncula fuit per consuetudinem introducta; igitur sumi potest juxta limites receptæ consuetudinis; magna enim vis habet Consuetudo tolerata, & permissa in rebus moralibus de se non malis; nam, (ut vidimus) locorum Consuetudo est Legis interpres: & potest legem inducere, & legem abrogare. Ita Bonacina, *loc. mox cit. punct.* 3. *num.* 2. Anacletus noster, *tract.* 10. *dist.* 2. *num.* 32. cum Mastrio, *Moral. disp.* 12. *num.* 7. & aliis DD. Quæ quidem Consuetudo attendenda est non à malis, sed à bonis, & timoratis; nam malorum consuetudo est potiùs corruptela, & abusus, quàm Consuetudo, & usus. 63

Quæro XXII. *Quænam censetur parvitas materiæ in materia Jejunii?*

℞. *I.* Loquendo de cibis quadragesimalibus: parvitas materiæ in uno die Jejunii sumptæ extra refectionem, & refectiunculam pro una vice tantùm censetur esse *quantitas unius, vel alterius unciæ Romanæ* ad pondus: quam quantitatem modicam quis comedens sine necessitate, peccabit venialiter tantùm ut probat Tamburinus *in Quinque Præceptis Ecclesiæ tract.* 4. *capit.* 5. *à num.* 30. 64

Unde deduces. Qui mane sumit hanc modicam quantitatem, non per hoc frangit Jejunium, nec redditur impotens ad servandum Jejunium illius diei. Quòd si hoc modicum sumat ob aliqualem necessitatem, vel ob rationabilem causam, ut puta propter deliquium stomachi, neque venialiter peccabit: secundùm omnes DD. Quare ergo induxi aliquos Juvenes ad jejunandum, permittendo eis, ut (quando patiebantur debilitatem illam, quam asserebant esse causam, propter quam jejunare non valebant) sumerent buccellam panis cum cyatho vini per modum medicinæ; quo facto, jejunare ceperunt. 65

℞. *II.* Loquendo autem de cibis 66

vetitis.

vetitis: parvitas materiæ censetur esse *octava pars unciæ Romanæ*: ut ex Leandro probat, & approbat Tamburinus, *cit. num.* 34. Et hoc de carnibus. Nam de ovis, & lacticiniis parvitas materiæ erit *dimidia uncia*.

Quæro XXIII. *Qui sæpiùs modicum quid comederet in die Jejunii, peccaretne mortaliter?*

67 ℟. Utique; nam ex multis parvis conflatur unum satis notabile alimentum, quod violat Jejunium; illæ enim modicæ comestiones eodem die factæ uniuntur in ordine ad refectionem, & nutritionem notabilem corporis: qua facta, stare non potest Jejunium illius diei, quia contradicit præcepto *de unica comestione*; ut patet de similibus.

Unde meritò damnata est propositio vigesima nona ex damnatis ab Alex. VII. quæ sic sonabat: *In die Jejunii qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.*

Quæres. *Quænam erit ergo ista notabilis quantitas?*

℟. Vide quæ suprà dixi de modica quantitate: & sic argumentaberis, & resolves hanc materiam, &c.

Quæro XXIV. *Potio moderna, quæ Chocolata nominatur, frangitne Jejunium Ecclesiasticum?*

68 ℟. Adsunt duæ opiniones contrariæ, quas videre poteris in Tamburino duobus in locis solemniter decisas: in Decalogum, *lib. quarto, cap. quinto* §. 2. *à num.* 9. Et in Præcepta Ecclesiæ, *Tract.* 4. *cap.* 5. *à num.* 9, Qui enim hanc potionem frequentant, certè tenent opinionem negativam, nempe quòd non frangat Jejunium; qui verò ab ea se abstinent, utique sustinent opinionem affirmativam, nempe quòd frangat Jejunium. Ego non possum, nec debeo ferre meam sententiam, quamvis ea potione numquam usus fuerim. Relinque pœnitentem in sua bona opinione: & noli scrupulum ingerere; *qui enim scrupulos seminat, peccata metet.*

De Præcepto annuæ Confessionis.

Hìc solùm agemus de Confessione Sacramentali, prout cadit sub præcepto Ecclesiæ; nam de ea, ut Sacramentum, agendum erit suo loco, *tract.* 60. *part.* 2.

Quæro XXV. *Quisnam, obligavit Fideles ad Confessionem Sacramentalem?*

℟. Christus Dominus, & Ecclesia. 69
Patet ex Concilio Tridentino, *sess.* 14. *cap.* 5. Ubi habentur hæc verba dogmatica: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis jure Divino necessariam existere.... Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi Fideles confiterentur; quod Jure Divino necessarium, & institutum esse intellexerat; sed ut Præceptum Confessionis *saltem semel in anno* ab omnibus, & singulis, cùm ad annos discretionis pervenissent, impleretur. *Hæc Concilium Tridentinum.*

Ex quibus manifestè patet, Christum nos obligasse ad confitendum peccata nostra in hoc Sacramento, & Ecclesiam nos pariter obligasse quoad tempus, hoc est, semel saltem in quolibet anno.

Verba autem Concilii Lateranensis sunt hæc: Omnis utriusque sexus fidelis postquàm ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur *proprio Sacerdoti*: & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere.

Quæro XXVI. *Quisnam est iste proprius Sacerdos, de quo loquitur Concilium Lateranense?*

℟. *I.* Cum Angelo de Clavasio in 70
sua Summa Angelica *V. Confessio* 3. *n.* 3. quòd I. Est Papa in toto mundo. II. Legatus in tota sua Provincia. III. Pœnitentiarius ejusdem Legati, vel Nuncii in Provincia: IV. Archiepiscopus,

scopus, dum visitat, est proprius Sacerdos suorum Suffraganeorum. V. Episcopus in tota sua Diœcesi: VI. Archipresbyter Ecclesiæ Cathedralis: VII. Vicarius Generalis Episcopi. Isti duo possunt audire omnes de Diœcesi. VIII. Parochus Presbyter in tota sua Parochia. IX. Vicarii præfatorum. Et X. *Omnes Sacerdotes habentes licentiam à* proprio Episcopo.

℟. *II.* Cum Cardinale Toleto in sua Summa, seu Instructione Sacerdotum, *lib. 6. cap.* 11. *num.* 2. Proprius Sacerdos in præsenti est unus ex his: I. Qui ex officio habet facultatem absolvendi, ut Prælatus, ut Parochus: II. Qui ex commissione Superioris, Episcopi, aut Pontificis; qualem facultatem habent multi Religiosi. III. Ex facultate pœnitenti concessa; multi enim pœnitentes per Privilegia, aut diplomata possunt sibi eligere Confessarios proprios. Quocumque modo sit proprius, satis est ad audiendas Confessiones.

℟. *III.* Cum Mastrio *in Moral. disput.* 12. *num.* 49. quòd Innocentius Papa Decimus declaravit, omnem Sacerdotem Jurisdictionem ordinariam, aut delegatam habentem esse *proprium Sacerdotem.*

71 Unde sequitur evidenter, quòd qui confitetur peccata sua (etiam tempore Paschali) alicui Confessario, sive sæculari, sive Regulari approbato ab Ordinario, censetur confiteri *proprio Sacerdoti*; ut cum multis probat Sporer, *tom.* 3. *part.* 3. *cap.* 3. *num.* 530. & Busembaus, *lib.* 6. *tract.* 4. *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 5.

72 Quapropter cavendæ sunt tres propositiones damnatæ: nempe la 13. ex damnatis ab Alexandro Papa Septimo; quæ dicebat: *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.*

La 20. & 21. ex damnatis ab altero Alex. Octavo: quæ dicebant: 20. *Confessiones apud Religiosos factæ pleræque vel Sacrilegæ sunt, vel invalidæ.* 21. *Parochus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.*

Quæro XXVII. *Quinam tenentur ad Confessionem Sacramentalem:*

℟. Patet ex textu Concili Lateranensis suprà citato; nempe *Omnis Fidelis:* nimirum homo baptizatus, Christianus, etiam hæreticus, qui priùs tenetur reconciliari Ecclesiæ, & absolvi ab hæresi. 73

Utriusque sexus: nempe tam masculus, quàm fœmina rationis compos, ac physicè, & moraliter potens: etiam mutus, qui nutibus potest, meliori modo sibi possibili, se accusare, &c. etiam peregrinus, vagabundus, quamvis non inveniret Confessarium linguam ejus intelligentem, quo casu nutibus (more mutorum) tenetur se accusare, &c. 74

Postquàm ad annos discretionis pervenerit: idest, ad usum rationis, ad eam ætatem, qua discernit bonum à malo moraliter, & peccare mortaliter potest. Quod regulariter advenit septennio completo, ut probat Castropalaus, *tract.* 3. *dispu.* 4. *punct.* 24. §. 2. *à n.* 5. Ratio etiam est: quia eo ipso, quòd usum rationis quis habeat, capax est obligationis Legis humanæ, sicut & obligationis Legis naturalis, & Divinæ. 75

Fideliter confiteatur: idest, Christiano, & Catholico more, & quantum est ex parte sua *validè* confiteatur. Unde meritò damnata est propositio quartadecima ab Alex. VII. quæ sic dicebat. 76

Qui facit Confessionem voluntariè nullam satisfacit præcepto Ecclesiæ. Ratio autem est clara; quia qui facit Confessionem voluntariè nullam, non dicitur *fideliter confiteri*, sed fictè, & sacrilegè. Tum quia Sacramentum hoc non subsistit sine suis partibus constitutivis; partes constitutivæ sunt *examen conscientiæ, dolor supernaturalis, confessio integralis, voluntas satisfaciendi, & absolutio Sacerdotalis.*

Omnia sua peccata. Quæ? Omnia utique mortalia certa, & etiam dubia: atque etiam oblita in altera Confessione. Hoc patet ex Concilio Tridentino sessione XIV. cap. quinto: 77

ubi

„ ubi dicit: Ex his colligitur, oportere à „ pœnitentibus *omnia peccata mortalia*, „ quorum, post diligentem sui discussio- „ nem, conscientiam habent, in Confes- „ sione recenseri: etiamsi occultissima il- „ la sint, & tantùm adversùs duo ultima „ Decalogi præcepta, commissa, quæ „ nonnumquam Animam graviùs sau- „ ciant, & periculosiora sunt iis, „ quæ in manifesto admittuntur. Nam „ *Venialia*, quibus à gratia DEI non ex- „ cludimur, & in quæ frequentiùs labi- „ mur, quamquam rectè, & utiliter, ci- „ traque omnem præsumptionem in Con- „ fessione dicantur, quod piorum homi- „ num usus demonstrat, taceri tamen ci- „ tra culpam, multisque aliis remediis ex- „ piari possunt. *Hac Concilium*.

78 *Unde deduces*. Nullum est præceptum sive Divinum, sive Ecclesiasticum obligans nos ad Confessionem peccatorum merè venialium: loquendo *per se*, & ex vi propria. Nam si loquamur *per accidens*, potest dari casus, quo quis obligetur ad Confessionem Venialium saltem in Paschate ratione scandali ex omissione Confessionis: ut cum Escobar, Gobat, & Castropalao probat noster Sporer, *tom.* 3. *part.* 3. *cap.* 3. *num.* 527. -- Sed Doctor noster Subtilissimus Scotus invenit modum vitandi hoc scandalum, & etiam obligationem per accidens confitendi venialia in Paschate: *in quarto sententiarum, distinctione decima septima, quæst. unica*, §. *De tertio articulo:* ubi dicit: quòd qui non habet nisi venialia debet accedere ad suum Sacerdotem; ac dicere: *Domine, regratior Deo, quia ex quo fui ultimò confessus, non habeo conscientiam de peccato mortali: date mihi Eucharistiam*. Hæc Scotus discretè.

79 *Saltem semel in anno*. In hac particula variant Doctores in assignando initio hujus anni. Quidam enim dicunt, annum non esse inchoandum ab ultima Confessione facta, sed à prima die Januarii, ad ultimam Decembris. Alii dicunt, esse incipiendum annum ab ultima Confessione, ad aliam; ita ut inter unam, & aliam Confessionem non intercedat plus, quàm annus. Alii dicunt, à peccato mortali, quod quis commisit, incipere annum, ita ut talis peccati Confessio non differatur plus quàm ad annum. Et alii tamdem dicunt, à Paschate ad aliud Pascha mensurandum esse annum. Intelligendo nomine *Paschæ*, quindecim illos dies, qui intercurrunt à Dominica Palmarum ad Dominicam in Albis.

Ex his computationibus ultima est omnium probabilissima; imò videtur facilior, & Ecclesiasticæ consuetudini conformior;

Itaque, qui post Paschalem hanc Confessionem in peccatum mortale lapsus est, ejus Confessionem usque ad sequentem Pascham differre poterit, & non ampliùs, citra peccatum grave ex hoc præcepto Ecclesiastico. Hæc est communior opinio Theologorum, ut videre poteris apud Sporerium, *loc. cit. num.* 534. 80

Explicato jam Præcepto annuæ Confessionis, quamplurimi Casus remanerent resolvendi; at quia materia hæc solet explicari in Catechisi puerorum, nolo diutiùs immorari. Attamen resolutoriè per conclusiones practicas annotabo nonnullos Casus pro simplicibus.

Si quis infra annum confessus fuisset, adveniente postea Paschali tempore, quo urget aliud præceptum huic annexum de *Communione*, si est in peccato mortali, tenebitur confiteri *per accidens*, nempe ex vi istius Communionis faciendæ, cui annexum est præceptum de præmittenda Confessione. -- Idem dicendum de Sacerdote celebrare volente: & de quovis alio, qui vult Sacram recipere Eucharistiam ex devotione. 81

Si quis, sive culpabiliter, sive legitimè impeditus non est confessus intra spatium unius anni, iste adhuc tenetur ad confitendum; quia adimpletio hujus præcepti non est affixa Tempori Paschali, sicut est affixa obligatio audiendi Missam die Festo; neque transit, anno transeunte; imò quò magis differt, eò graviùs peccat, data opportunitate confitendi. 83

Si quis infra annum confessus est venialia, & postea circa finem ejusdem anni lapsus est in mortale, obligatur ad Confessionem. Idem dic de eo, qui obli- 83

oblitus est aliquod mortale, secundùm aliquos DD. nam alii dicunt, quòd non tenetur, quia priori Confessione jam satisfecit præcepto illius anni.

84 Qui per tres annos, vel plures numquam validè confessus est, utique semper manet obligatus ad validam Confessionem, non verò ad tres, vel plures loco omissarum; quia nova Confessione bona, & valida jam manet absolutus à transgressione præteritorum annorum.

85 Præceptum hoc confitendi, ut Ecclesiasticum est, & affirmativum non obligat statim post peccatum mortale commissum (ut dictum fuit;) unde sequitur, quòd qui post Confessionem, & Communionem annualem, & Paschalem incidit in novum peccatum (nondum elapso anno) non tenetur iterùm confiteri; potest enim conteri, & sic redire in statum Gratiæ; quamvis opposita sententia tutior sit, ac laudabilis, non est tamen probabilior; quia jam reverà satisfecit præcepto illius anni; nam præcepta non sunt facilè multiplicanda.

86 Qui timet oblivisci peccatorum suorum, non per hoc tenetur vel statim scribere sua peccata, vel confiteri statim, ac habeat opportunitatem, cùm nullo jure id expressum reperiatur; potest enim conteri, ut dixi superiùs; quod consilium ab omnibus servari, utilissimum esset; quia nemo scit diem, & horam suæ mortis; tum quia nemo constitutus in peccato mortali diù observat totam Legem; nullus post unum peccatum mortale facilè evitare potest alia peccata mortalia; nam *Abyssus abyssum invocat*. Psal. 41. *Et peccatum, quod per pœnitentiam non deletur, mox suo pondere in aliud trahit*; ut dicit S. Gregorius Papa, Lib. 1. Homil. 11. in Ezechielem; & experientia nimis probat.

87 Præceptum Confessionis, ut Divinum est, obligat maximè in articulo, & periculo probabili mortis: est certum apud omnes; unde sequitur, quòd si quis etiam eodem anno confessus, incideret in periculum mortis, obligatus omninò esset (dato, quòd indigeret) ad iterùm confitendum ex vi Præcepti Divini.

Ergo omnes isti tenentur confiteri, videlicet. I. Moribundus, aut periculoso morbo laborans. II. Qui in bellum, aut in mare se præparat iturum. III. Fœmina prima vice parturiens; & ea, quæ experta est partus difficiles, & periculosos. IV. A Judice damnati ad mortem. V. Proscripti, seu Banniti capitales; & sic de similibus.

Qui probabiliter timet carentiam Confessarii tempore futuro, quo urget præceptum Confessionis, tenetur prævenire illud tempus, confitendo quando hìc, & nunc habet copiam Confessoris; sicuti qui V. G. die Festo prævidet, unam dumtaxat Missam manè tali hora celebrandam, tenetur tunc tali hora interesse, si à legitimo non excusetur impedimento. 88

Qui evasit periculum mortis, in quo non est confessus; licèt tunc peccaverit mortaliter omittendo, &c. non tenetur postea quamprimùm confiteri vi præcepti tunc obligantis; quia jam transacta est causa obligationis. — Unde patet differentia inter præceptum annuæ Confessionis, & obligationem confitendi in mortis periculo; nam terminus unius anni non fuit ab Ecclesia appositus ad finiendam, sed ad solvendam obilgationem; præceptum verò Divinum confitendi in mortis periculo, non obligat elapso jam periculo; quia videtur latum pro illo tunc, nempe ob illam circumstantiam temporis; ut docet Bonacina, *de Sacram. disp. 5. quæst. 5. sect. 2. punct. 4. numer. 28. & 29.* 89

Verumtamen mihi videtur in hoc casu tenendum esse, quòd talis adhuc obligetur ex præcepto Divino ad confitendum quamprimùm; Moveor eò, quia Præceptum Divinum ex vi sua non solùm obligat nos in periculo mortis, sed etiam quandoque per vitæ nostræ decursum, quando habemus conscientiam gravatam; si ergo talis homo in periculo mortis non satisfecit huic præcepto, adhuc præceptum stat in possessione suæ obligationis; ergo & homo ille tenetur satisfacere huic obligationi; utique quamprimùm. 90

Qui semel saltem in anno non confitetur, cùm possit, ac teneatur, duas incur- 91

incurrit pœnas, ultra peccatum mortale contra Religionem, & Ecclesiam: nempe dum vivit, non potest ingredi Templun; si moritur, non potest sepeliri in loco Sacro: & hæ pœnæ exprimuntur in Jure Can. *cap. Omnis utriusque, de pœnit. & remiss.* ibi: *Alioquin & vivens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Ecclesiastica careat sepultura.* Vide Tambur. *Tract.* 2. *de Præc. Eccl. cap.* 4. *num.* 25. -- Sunt tamen istæ pœnæ non latæ sententiæ, sed ferendæ. vide infrà, *num.* 107.

De Præcepto Communionis Paschalis.

Quæro XXVIII. *Ubinam habetur distinctè hoc Præceptum de Sacra Communione Paschali?*

92 ℞. Habetur in Concilio Generali Lateranensi sub Innocentio Tertio, ac refertur in cap. cit. Omnis utriusque Sexus: de pœnit. & remiss. ubi dicitur, *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum; nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus duxerit abstinendum ab hujusmodi perceptione; alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.* Hæc ibi.

Quæro XXIX. *Extatne etiam præceptum Divinum obligans omnes Fideles adultos ad sumendam Sanctissimam Eucharistiam?*

93 ℞. Utique: & desumitur ex Verbis Christi in Euang. Joan. cap. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ubi Nicolaus de Lyra, seu Lyranus noster, qui totam glossavit Sacram Scripturam, ducentis annis ante Concilium Tridentinum, sic explicat, dicens: Hìc consequenter ostenditur hujus Sacramenti Necessitas: *Nisi manducaveritis, &c.* sicut enim in vita corporali cibus est necessarius ad vitam conservandam, ita in vita spirituali hoc Sacramentum est necessarium; quia est vitæ spiritualis conservativum: quia sicut Baptismus est quædam spiritualis generatio, ita Eucharistia est quædam spiritualis nutritio. -- Et D. Thomas, *in 3. part. quæst.* 80. *art.* 11. probat necessitatem sumendi hoc Sacramentum ex vi prædictorum verborum Christi Domini, Joan. cap. 6. *Nisi manducaveritis, &c.* & Matth. cap. 26. *Hoc facite in meam commemorationem*: & dicit, Ideò manifestum est, quòd homo tenetur hoc Sacramentum sumere non solùm ex Statuto Ecclesiæ, sed ex mandato Domini. Ex statuto autem Ecclesiæ sunt determinata tempora exequendi Christi præceptum. -- Vide etiam Laymannum, *lib.* 5. *tract.* 4. *cap.* 5. *num.* 2. -- Et Anacletus noster *in Theol. moral. tract.* 10. *dist.* 3. *quæst.* 3. *num.* 27. dicit, etsi præceptum Divinum sæpiùs per vitæ decursum per se obliget Fideles adultos ad sumendum Sanctissimam Eucharistiam, nihilominùs hujusmodi tempora non possunt generatim determinari, sed definienda sunt prudenti judicio; ita tamen, ut Sacra Communio non nimiùm differatur. Unde, ut huic præcepto Divino generaliùs, atque majori cum fructu Animarum satisfiat, Sancta Mater Ecclesia piè admodùm præcipit, ut Fideles post annos discretionis ad minus in Paschate hoc Sacramentum reverenter suscipiant. Ita Communis.

Quæro XXX. *Quare Ecclesia non pluries in anno obligaverit nos ad communicandum?*

℞. Pro variis temporibus varia etiam fuit obligatio communicandi; 94
nam in principio omnes Fideles quotidie communicabant. Postea creditur facta determinatio pro solis diebus Dominicis. Hinc statutum fuit, ut saltem ter in anno, Natali scilicet Domini, Paschate, & Pentecoste Fideles communicarent. Tamdem crescente numero Fidelium, & Charitate, ac Devotione frigescente, statutum fuit, ut saltem semel in anno circa Festa Paschalia omnes hoc cœlesti pane reficerentur. Ut dicunt Homobonus de Bonis *in Exam. Eccles. tract.* 8. *quæst.* 9. Item Paulus Segnerus, *in Christ. Instruct. part.* 3. *serm.* 9. *num.* 7. -- Azor. *part.* 1. *l.* 7. *c.* 30.

De reliquo, ut inquit Concil. Trid. *sess.* 22. *cap.* 6. *de Sacrif. Missæ*, Opta-

ret,

„ ret quidem Sacrosancta Synodus (quæ „ erat tunc tota Ecclesia congregata) ut „ in singulis Missis Fideles adstantes, „ non solùm spirituali affectu, sed Sacra- „ mentali etiam Eucharistiæ perceptione „ communicarent, quoad eos Sanctissi- „ mi hujus Sacrificii fructus uberior pro- „ veniret. -- Et *sess.* 13. *cap.* 2. reddens „ rationem Institutionis Sanctissimi hu- „ jus Sacramenti, ait, Ergo Salvator „ noster discessurus ex hoc mundo ad „ Patrem, Sacramentum hoc instituit, „ in quo divitias Divini sui erga homi- „ nes Amoris veluti effudit, memoriam „ faciens mirabilium suorum; & in il- „ lius sumptione colere nos sui memo- „ riam præcepit, suamque annunciare „ mortem, donec ipse ad judicandum „ mundum venerit. Sumi autem voluit „ Sacramentum hoc, tamquam spiritua- „ lem Animarum cibum, quo alantur, „ & confortentur, viventes vita illius, „ qui dixit: *Qui manducat me, & ipse* „ *vivet propter me*: & tamquam antido- „ tum, quo liberemur à culpis quotidia- „ nis, & à peccatis mortalibus præserve- „ mur: Pignus præterea id esse voluit fu- „ turæ nostræ Gloriæ, & perpetuæ feli- „ citatis. *Hac Concilium*.

Patet ergo intentio Christi, & Ecclesiæ, quæ instar optimæ Matris, videns filios suos adeò infirmos nauseantes cibum hunc saluberrimum, ac Divinum, ut ferè numquam ex se se caperent hoc alimentum vitale, dicit, jubet: *Saltem semel in anno volo, ut Sacram hanc Mensam frequentetis; ad hoc, ut Divinum Præceptum adimpleatis*.

Quæro XXXI. *Quinam tenentur ad communionem Paschalem?*

95 ℞. Omnes utriusque sexus Fideles, postquam ad annos discretionis pervenerint; ut habetur *in can. & cap. cit. Omnes utriusque, &c.*

Hìc tamen advertunt DD. communiter, majorem ætatem, ac usum discretionis requiri in hoc Sacramento, quàm in altero de Confessione; ob majorem dignitatem, & eminentiam Sanctitatis, quæ in hoc Divino Convivio refulget, dicente, ac docente Concilio Tridentino, *sess.* 13. *cap.* 7. *Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere, nisi Sanctè; certè, quò magis Sanctitas, & divinitas cœlestis hujus Sacramenti viro Christiano comperta est, eò diligentiùs cavere ille debet ne absque magna reverentia, & sanctitate ad id percipiendum accedat*. Unde in præcepto Communionis adimplendo, dicunt DD. expectari posse, & debere usque ad decimum, vel duodecimum ætatis annum; quia usque ad illud tempus regulariter non videntur pueri habere talem, & tantam discretionem, ut *reverenter Christi corpus sumant*. Quapropter in cap. cit. *Omnis utriusque sexus*: ubi hoc præceptum expresse imponitur, proprii Sacerdotis, seu Confessarii judicio remittitur temporis prorogatio, dicendo: *Nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum*. -- Tum quia quilibet Parochus, vel Capellanus ex consuetudine Ecclesiæ satis recepta, & laudata hanc prorogationem facit.

In articulo autem aut periculo mortis pueris capacibus, & aptis ad confessionem, & aliquo modo instructis ad Communionem, posse dari Sacramentum Eucharisticum *per modum Viatici*. affirmant multi Doctores; quinimò plures ex his tenent, non solùm posse dari, sed debere dari Viaticum pueris Pœnitentiæ capacibus. Ita Castropalaus, *Tract.* 3. *disput.* 1. *punct.* 24. §. 2. qui citat pro se Armillam, Cajetanum, Vivaldum, Salas, Reginaldum, Henriquez, Suarez, Nunnum, Navarrum, & alios DD. quibus addo Bonacinam, *de Sacram. disp.* 4. *quæst.* 7. *punct.* 2. *num.* 4. 96

Quæro XXXII. *Ubinam facienda est Communio Paschalis de præcepto Ecclesiæ?*

℞. Hoc præceptum non impletur, nisi Eucharistia sumatur in propria Parochia de manu proprii Pastoris, aut alterius Sacerdotis de licentia Parochi. Ratio est, quia Sancta Mater Ecclesia præscribit, ut Fideles saltem semel in anno tempore Paschali, seu in Pascha, communionem sumant à *proprio Sacerdote*; ut patet in *can. & cap. cit. Omnis utriusque, &c.* Quare hæc duo 97

duo præcepta, nempe communicare in Paſcha, & communicare in propria Parochia, ſeu de manu proprii Paſtoris, vel alterius Sacerdotis de licentia expreſſa illius, quamvis ſoleamus pro eodem præcepto de communione Paſchali accipere; tamen in rigore Juris Canonici ſatis diverſa ſunt; nam cùm Concilium, ſeu Canon ex Concilio deſumptus dicat, ac præcipiat, ut omnis utriuſque ſexus Fidelis adultus ſumat in Paſcha à proprio Sacerdote, vel Parocho Euchariſtiam; ſequitur manifeſtè, quòd duo præcipiat, nimirum, & Communionem Paſchalem, & obedientiam proprio Parocho debitam: ut nempe accipiatur communio de manu illius. Cùm igitur ad proprium Sacerdotem adeundum ſit, eo ipſo ad propriam Parochiam accedere oportet; quare aut à Parocho ſumenda eſt Euchariſtia in Paſcha, aut de ipſius, vel proprii Epiſcopi conſenſu, & licentia; ut probant DD. communiter apud Azorium, *part.* 1. *libr.* 7. *cap.* 30. Bonacinam de Sacram. *diſput.* 4. *quæſt.* 7. *part.* 2. Tamburinum in Præc. Eccl. *tr.* 3. *cap.* 4. Anaclectum Moral. *tract.* 10. *diſt.* 3. *quæſt.* 4. Et alios ab his citatos DD. Et Doctrina Chriſtiana Diœceſis noſtræ Bononienſis, quæ à pueris recitatur, dicit: *Communicarſi la Paſqua di Reſurrezione alla ſua Parrochia.*

98 *Dices.* Superiùs, *num.* 70. Dixiſtis, nomine proprii Sacerdotis quoad Confeſſionem annualem intelligi omnem Confeſſarium approbatum; ergo conſequenter proprius Sacerdos quoad Communionem Paſchalem intelligetur eſſe quilibet verè Sacerdos.

℞. Nego conſequentiam; quia in primo caſu adeſt declaratio Summi Pontificis, ut vidimus, *num. eodem.* Tum quia conſuetudo ipſa hoc probat; in ſecundo verò caſu nec adeſt declaratio, nec conſuetudo.

99 Ex dictis *deducitur*. I. Qui communicavit in Paſcha extra propriam Parochiam abſque conſenſu proprii Paſtoris, ſeu Curati, non ſatisfecit totaliter huic Præcepto. II. Qui ſumpſit Euchariſtiam etiam in propria Eccleſia ante tempus Paſchale, (quod incipit à Dominica Palmarum, & durat uſque ad Dominicam in Albis ex Declaratione Eugenii Papæ Quarti, teſte Azorio, *loc. nuper cit. cap.* 30. Niſi alicubi aliud fuerit uſus, & conſuetudine receptum, aut ex Privilegio Pontificio conceſſum) non per hoc, ſatisfecit. III. Qui communicavit dicto tempore in aliqua Eccleſia Regularium quorumcumque Privilegiatorum, non per hoc ſatisfecit; quinimò ipſis Regularibus interdictum eſt per plura Decreta Pontificia, & Sacræ Congregationis Concilii, adminiſtrare Sacramentum Sanctiſſimæ Euchariſtiæ perſonis ſæcularibus in die Solemniſſimo Paſchæ Reſurrectionis Dominicæ: quòd ſi adminiſtrent, ultra peccatum inobedientiæ, tales perſonæ ſæculares non per hoc ſatisfaciunt. Vide Decreta apud Matthæuccium *in Officiali Curiæ Regularis, part.* 2. *cap.* 20.

Excipe, niſi eſſent familiares, co- 100
menſales, famuli, ſervientes de mandato Prælati, ſeu Superioris illius Conventus, ex Privilegio ſpeciali *apud cit.* Matthæuccium, & Tamburinum *ſuprà cit. tract.* 3. *cap.* 4.

Deducitur. IV. Qui communicat in 101
Eccleſia Cathedrali ſuæ Diœceſis, utique ſatisfacit præcepto; quia ibi reſidet proprius Epiſcopus, qui eſt Rector & Paſtor primarius, & caput omnium Parochorum ſuæ Diœceſis. V. Qui in aliena Eccleſia communicat de manu ſui Parochi, vel de illius expreſſa licentia, ſatisfacit, &c.

Deducitur. VI. Sacerdotes ſatisfa- 102
ciunt huic præcepto ubicumque celebrent Miſſam; quia hoc præceptum ex recepta conſuetudine obligat tantùm eos, qui Euchariſtiam ab aliis Sacerdotibus ſumunt, imò videntur tantùm incluſi in tali Decreto, ubi dicitur: *Suſcipientes reverenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum, &c.* loquitur expreſsè *de ſuſcipientibus.*

Deducitur. VII. Qui in aliena Paro- 103
chia ad certum tempus commorantur, adveniente poſtea tempore Paſchali, ſi communicent in ea, ubi reperiuntur, ſatisfaciunt; quia Eugenius Papa Quartus

tus hoc declaravit, teste Bonacina de Sacram. *disp.* 4. *quæst.* 7. *part.* 2. *num.* 8. Idem dic de viatoribus, peregrinis, vagabundis.

104 *Deducitur*. VIII. Quilibet Fidelis, etiam invito Parocho, potest adire Episcopum suum pro Sacramentis suscipiendis, etiam in Pascha; quia Episcopo principaliter commissa est Cura Animarum omnium suæ Diœcesis, & est Communis Pastor, & proprius singulorum Diœcesanorum.

105 *Deducitur*. IX. Qui sacrilegè communicavit in Pascha non satisfecit præcepto Divino, nec Ecclesiastico; quia non *reverenter*, nec Christiano more suscepit Sacrumsanctum Christi Corpus, & non ad vitam, sed ad mortem, ac damnationem communicavit, &c. Et oppositum asserere, est scandalosum, & damnatum ab Innocentio Papa Undecimo propositione, *num.* 55. quæ sonabat sic:

Præcepto Communionis annuæ satisfit per Sacrilegam Domini manducationem.

Quæro XXXIII. *Elapso termino Paschali eximunturne Fideles ab onere communicandi quamprimùm, quando tunc non communicarunt?*

106 ℞. Sive ex malitia, sive ex impedimento legitimo contingat omissio Confessionis annuæ, & Communionis Paschalis, certum est, debere quamprimùm suppleri, etiam elapso anno. Ratio est: quia hoc præceptum non est ita affixum anno, aut Paschali tempori, sicut alia præcepta, quæ tempori determinato affixa sunt, ut V. G. Missa affixa diei Festo, Jejunium Vigiliis, Horæ Canonicæ singulis diebus, Abstinentia à carnibus quibusvis sextis feriis, ac Sabbatis, & sic de aliis legibus, quæ certa tempora, aut certos dies respiciunt, & designant.

Hoc patet ex verbis Decreti ipsius Concilii Lateranensis relatis, cap. & can. cit. Omnis utriusque sexus: ubi dicitur sic: *Omnis utriusque Sexus Fidelis saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, suscipiens reverenter, ad minus in Pascha, Eucharistiæ Sacramentum*. Ubi notandi sunt illi duo termini adverbiales, nempe ly *saltem*, & ly *ad minus*: iste enim modus loquendi, & præcipiendi tacitam continet negationem, ne videlicet ultra annum peccatorum Confessionem, & ne ultra Paschale tempus Sacram Eucharistiæ Communionem differamus; quòd si tali statuto tempore non impleamus, id tamen prima opportunitate nobis oblata de Jure præstemus. Sicut V. G., quando quis certam pecuniam obligatus solvere Domino suo, qui illum astringit in Judicio ad solvendum per totum mensem Augusti; si tali mense non solverit, adhuc tenetur solvere quamprimùm.

Confirmatur ex sequentibus verbis ipsius Concilii Lateranensis, *loc. cit.* ubi dicit, *Alioquin & vivens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Christiana careat Sepultura*. Ubi Doctores conveniunt, eam non esse pœnam latam, sed inferendam; Unde ex vi hujus decreti possunt Prælati inferiores eam pœnam inferre delinquentibus, & arcere eos ab ingressu Ecclesiæ, donec satisfaciant per actualem Confessionem, & Communionem. Ergo dum Episcopi urgent transgressores ad Communionem deinceps faciendam sub pœna Interdicti, & etiam Excommunicationis, operantur vi facultatis, quam eis tribuit Concilium, & Papa; ergo sequitur manifestè, quòd adhuc tenentur satisfacere præcepto Divino-Ecclesiastico de Communione anni præteriti; ergo si non communicant, peccant mortaliter. Vide Joannem de Cardenas in *Crisi Theologica*, *Tract.* 6. *disput.* 52. *per totam*. Azorium, 1. *part. libr.* 7. *cap.* 30. *quæst.* 5. Card. de Lugo, *tom. de Eucharistia*, *disput.* 16. *sect.* 4. Mastrium *Moral. disp.* 12. *numer.* 54. Anacletum *moral. tract.* 10. *dist.* 3. *quæst.* 4. *num.* 38. 107

Quæro XXXIV. *An aliquando licitè possit differri Sacra Communio ultra tempus Paschale?*

℞. Quòd sic; ut patet ex textu Concilii Lateranensis cit. cap. omnis utriusque, &c. Ubi dicit: *Nisi fortè de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendo*. Cæterùm per proprium Sacerdo- 108

cerdotum, de cujus consensu, & consilio potest differri Communio Paschalis, non solùm intelligitur proprius Parochus, aut Prælatus, sed etiam Confessarius approbatus, qui eo tempore Confessionem tuam excipere incœpit; censetur enim tunc ad hoc à proprio Parocho, vel Episcopo, vel à Papa eo ipso delegatus, quòd potestatem acceperit Confessiones excipiendi, & consequenter judicandi causam tuam. Ita Episcopus Herinx, *disput.* 16. *num.* 38. *de Eucharistia*: & praxis communis docet.

Nota hìc Confessor tyro, quòd 109
quando veniunt ad te quidam pœnitentes, seu confitentes, qui versantur in aliqua occasione proxima peccandi, vel alio quovis impedimento irretiti, quibus expedit, & aliquando necesse est, ut omninò differas absolutionem: & isti *Paschalini* objiciunt necessitatem præsentem communicandi, debes eis notificare textum Concilii citati, ut sic acquiescant dilationi rationabili; quòd si nolint acquiescere, mitte eos ad proprium Parochum in pace.

TRACTATUS XXXIX.

DE PECCATIS.

ORdo Doctrinæ Moralis, & connexio Materiarum mihi videntur postulare, ut post Tractatus de Legibus, & Præceptis statim ponatur iste Tractatus *de Peccatis*; quia, Teste Apostolo ad Romanos cap. 3. & 7. *Per Legem cognitio peccati: Et peccatum non cognovi nisi per Legem.* Cùm enim Peccatum sit Transgressio alicujus Legis, sequitur manifestè, quòd peccatum supponit Legem: & post Legem fit, & cognoscitur peccatum. Ergo de Peccatis tractandum erit post Tractationem de Legibus, & Præceptis.

Quæro I. *Quid est peccatum?*

1 *Respondeo I.* Primus locus Sacræ Scripturæ, in quo reperiatur hoc nomen *Peccatum*, est, cap. 4. vers. 7. Genesis. Ubi legitur, quòd Dominus Deus dixit Cain, *Quare iratus es? Et cur condit facies tua? Nonne si benè egeris, recipies; si autem malè, statim in foribus Peccatum tuum aderit?* Patet igitur quid sit *Peccatum*: *Est malè agere*; loquendo de actuali peccato. S. Joannes Apostolus in prima sua Epistola cap. 3. vers. 4. Sic definit Peccatum: *Peccatum est iniquitas*. S. Ambrosius lib. 1. de Parad. cap. 8. describit sic: *Peccatum est transgressio, seu prævaricatio Divinæ Legis*. Scotus noster in libr. 2. sent. dist. 37. quæst. 1. §. Concedo igitur: sic explicat: *Est privatio rectitudinis, quæ rectitudo debebat inesse actui. Vel* est corruptio rectitudinis in actu secundo. Voluntas enim libera debitrix est, ut omnem actum suum eliciat conformiter Regulæ Superiori, scilicet secundùm Divinum Præceptum; & ideò quando agit discorditer ab illa Regula, caret rectitudine, vel justitia actuali debita; hæc est rectitudo, quæ deberet inesse actui, & non inest; & hæc carentia, inquantum est actus Voluntatis deficientis, est formaliter peccatum actuale. Hæc Scotus.

℞. *II.* Sanctus Thomas sequens D. 2
Augustinum sic definivit: *Peccatum est dictum, vel factum vel concupitum contra Legem æternam*. Et probat sic *in prima secundæ partis*, *quæst.* 71. *art.* 6. Peccatum nihil aliud est, quàm actus humanus malus; quòd autem aliquis actus sit humanus, habet ex hoc, quòd est voluntarius; sive sit voluntarius, quasi à voluntate elicitus: ut *ipsum velle, & eligere*: sive quasi à voluntate imperatus, ut *exteriores actus vel locutionis, vel operationis*. Habet autem actus humanus quòd sit malus, ex eo, quòd caret debita commensuratione; omnis

autem commensuratio attenditur per comparationem ad aliquam Regulam, à qua si divertat, incommensurata actio erit. Regula autem Voluntatis humanæ est duplex. Una propinqua, & homogenea; scilicet *ipsa Ratio humana*. Alia verò est Prima Regula, scilicèt *Lex Æterna*, quæ est quasi Ratio Dei. Et ideò Augustinus in definitione Peccati posuit duo. Unum, quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi *materiale peccati*, cùm dicit: *Dictum, vel factum, vel concupitum*. Aliud autem, quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi *formale peccati*, cùm dicit: *Contra Legem Æternam*. Hæc D. Thomas.

3 ℞. *III.* Explico clariùs, & faciliùs pro posse prædictam Definitionem: *Peccatum est dictum, vel factum vel concupitum contra Legem Dei æternam*; quæ definitio respicit peccatum Commissionis.

I. Peccatum est *Dictum*: ecce peccata oris. *Factum*: ecce peccata operis. *Concupitum*: ecce peccata cordis. *II. Contra Legem*: ecce malitia, deordinatio, carentia rectitudinis, justitiæ, & commensurationis prædictæ, ut declaratur à Scoto, & à D. Thoma: in qua consistit formalitas peccati; quia enim vel dictum nostrum, vel factum vel desideratum *est contra Legem*, ideò peccatum est, ideò actus malus. *Dei æternam*: Lex Dei æterna est ipsa Voluntas Dei ordinans omne justum, honestum, & bonum morale, & comprehendit omnem legem; quia omnis Lex naturalis, Divina, humana derivatur à Lege illa Æterna Dei, tamquam radius à sole, adeò ut verè dicatur, omne peccatum ideò esse peccatum, quia est contra Legem Dei æternam; quamvis enim etiam ideò peccatum sit, quia est contra rectam Rationem, vel aliquam Legem; omnis tamen Ratio, omnis Lex ultimatè respicit Divinam mentem, & voluntatem æternam Dei nostri; & consequenter omne peccatum ultimatè est contra ipsummet DEUM; eaque ratione omne peccatum est etiam offensa Dei, quatenus scilicet est actus (vel ejus omissio) contra volutatem Dei prohibentis, nolentis, detestantis, ac punientis omnem inordinatum, ac irregulatum actum humanum.

℞. *IV.* Peccatum multipliciter repugnat DEO. I. Repugnat DEO, ut Supremo Legislatori. II. Ut absoluto Domino. III. Ut Patri communi, & Benefactori nostro. IV. Ut Summo Bono, atque adeò Ultimo Fini nostro. 4

℞. *V.* Prædicta definitio peccati quamvis directè respiciat peccata Commissionis; obliquè tamen, seu indirectè respicit etiam peccata omissionis; nam affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus. Quòd si velles dare definitionem directam peccati Omissionis, deberes addere particulam negativam, dicendo: *Peccatum est non dictum, vel non factum, vel non concupitum contra Legem*. 5

De Divisione peccati.

Quæro II. *Peccatum actuale quomodo dividitur?*

℞. Multipliciter. I. Ratione materiæ dividitur in peccatum Commissionis, & Omissionis; nam actus positivus, & ejus omissio est quasi materia peccati. II. Ratione formæ dividitur in Mortale, & Veniale; nam mortalitas, & venialitas culpæ sunt quasi forma peccati. III. Ratione subjecti dividitur in Internum, & Externum: item in Carnale, & spirituale. IV. Ratione causæ dividitur in peccatum ex malitia, ex infirmitate, & ex ignorantia. V. Ratione objecti contra quod, vel in quod peccatur, dividitur in peccatum erga Deum, erga proximum, & erga semetipsum. 6

Peccata erga Deum specialiter dicuntur illa, quæ opponuntur Tribus Præceptis primæ Tabulæ; quia habent Deum pro objecto immediato. Peccata verò erga semetipsum, & proximum dicuntur illa, quæ opponuntur aliis septem Præceptis secundæ Tabulæ; quia habent proximum pro objecto immediato; ut patet discurrenti, &c. 7

Quæro III. *Quid est peccatum Commissionis?*

8 ℞. Est actus voluntarius malus, factus contra Præceptum aliquod negativum; ut V. G. Homicidium, Adulterium, Furtum, &c. quia isti actus mali sunt contra Præcepta negativa, *Non occides*, *Non mœchaberis*, *Non furaberis*, *&c.*

Quæro IV. *Quid est peccatum Omissionis?*

9 ℞. Est privatio voluntaria actus debiti ex Præcepto affirmativo; ut V. G. Non audire Missam die Festo: Non recitare Horas Canonicas aliàs debitas. Non succurrere proximo extremè, vel graviter indigenti, & sic de similibus.

Quæro V. *Quandonam contrahitur peccatum Omissionis?*

10 ℞ *I.* Aliqui DD. volunt, peccatum Omissionis fieri, seu contrahi eo tempore, quo ponitur causa omissionis, non verò quando contingit ipsa omissio; quia (dicunt) tunc non est ampliùs in potestate Agentis ponere actum debitum. Ut V. G. Si Titius Clericus in Sacris, qui tenetur Horas Canonicas quotidie recitare sub mortali, se reducit usque ad ultimam diei naturalis horam ad recitandum totum Divinum Officium, qua hora ultima adhuc perseverat vel in ludo, vel in confabulatione, vel quovis in alio non necessario negotio, vel circa illud modicum tempus se se dat somno, &c. tunc peccavit mortaliter, quando posuit causam omissionis Officii, non autem quando in illa ultima diei hora de facto non recitat Officium.

11 ℞. *II.* Alii DD. volunt, hoc peccatum omissionis fieri eo tempore tantùm, quo præceptum non est de facto impletum; quia (dicunt) pro illo tunc dumtaxat obligat, & urget præceptum; ergo tunc quis revera peccat, & non antea, quando posuit causam.

12 ℞. *III.* Utraque sententia in suo sensu vera est cum hac distinctione, nempe de *inchoatione*, & de *completione* peccati, dicendo: Peccatum omissionis formaliter inchoatur eo momento, quo ponitur ejus causa, & postea, saltem materialiter, completur tempore, quo fit realis omissio actus præcepti. Ratio est: quia hoc peccatum consistit in voluntaria, & actuali privatione actus debiti pro tempore, quo Præceptum urget, & obligat, V. G. audiendi Sacrum manè die Festo, vel recitandi Officium quolibet die, &c. atqui omissio illa incipit esse voluntaria eo puncto temporis, quo ponitur causa voluntaria secuturæ omissionis, actualis autem omissio fit, quando transit tempus ponendi actum præceptum; ergo peccatum omissionis formaliter incipit, quando ponitur causa omissionis: & postea completur, saltem materialiter, quando accidit ipsamet omissio.

Idque maximè verum est in ordine ad Judicium Sacramentale Confessoris, & Confessionis: semper enim necessarium est, & sufficit confiteri ipsam omissionem voluntariam rei præceptæ. *Item* in ordine ad pœnas, & Censuras Ecclesiasticas fortè propter talem omissionem impositas, quæ non incurruntur, nisi tempore omissionis completæ. Ut docet noster Sporer, *in Moral. Thol. tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 4. *num.* 26. 13

℞. *IV.* Certum est apud omnes DD. peccatum omissionis formaliter durare, & consummari eo tempore, quo fit omissio actus præcepti, quando nempe eòusque manet in potestate hominis implere præceptum, & mala voluntas *directa*, vel *indirecta* omittendi actum revocata non fuit; quia tunc ipsa actualis omissio est adhuc plenè voluntaria, aut *directè* in voluntate prava omittendi, aut *indirectè* in causa voluntariè posita, & non ablata, cùm adhuc posset auferri. Unde Titius V. G. qui manè die Festo attendit ludo, confabulationi, venationi, &c. prævidens secuturam Missæ omissionem, nec auferens causam illam, continuè peccat, postea complet suum peccatum in ultimo tempore, quo revera accidit omissio Sacri; & sic de similibus. 14

℞. *V.* Certum quoque esse debet, peccatum omissionis non posse ampliùs formaliter durare, vel compleri tempore, quo fit omissio, quando non est ampliùs in potestate hominis implere præceptum, & ante illud tempus implendi præceptum voluntas mala jam revocata fuit. Ut V. G. Si Titius die 15

Festo

Festo sua culpa se reduxit quasi ad extremum temporis spatium audiendi Sacrum, & jam se resolvens Missam audire, domo exit, & dum pergit ad Ecclesiam, audit à sibi dicentibus, omnes Missas jam esse peractas; tunc ejus omissio non potest ampliùs esse peccatum, licèt peccaverit antea sic differendo: Idem dices de similibus.

16 ℞. *VI.* Quando quis voluntariè posuit causam omissionis, qua se reddidit impotentem implere præceptum. Ut V. G. si die Festo conferas te ad iter, venationem, &c. prævidens, te necessariò, vel consequenter omissurum Sacrum, nec voluntatem tuam malam revocans, omittas Sacrum; adhuc formaliter complebis peccatum tuum ultimo temporis momento, quo Missæ præceptum urget, nec ampliùs vales implere; quia tunc illa omissio, licèt non sit ampliùs voluntaria actu in se; est tamen adhuc voluntaria in sua causa voluntariè posita; nec per pœnitentiam, aut per contrariam voluntatem revocata, cùm tamen adhuc eam revocare posses, ut supponimus in casu.

Quæro VI. *An omnes actiones, quæ sunt causa Omissionis rei præceptæ sint peccaminosæ?*

17 ℞. Quòd non. Patet, Si, dum tempus est audiendi Sacrum, vel recitandi Officium, attendas studio scientiarum, aut Scriptioni Librorum; non per hoc studium, vel scriptio peccaminosa est. Tum quia tale exercitium studendi, vel scribendi non est propriè causa, sed occasio omissionis, &c. Peccabis igitur peccato omissionis ex mera voluntate tua; nisi ex inordinato affectu studendi, vel scribendi omittas rem sacram, aut Officium; quia tunc & ipsum studium, vel ipsa scriptio peccaminosa foret ratione inordinati tui affectus. Tum quia, quòd studium vel scriptio, vel quæcumque alia actio ex se indifferens, sit occasio (vel etiam causa) tibi omittendi Sacrum, hoc est merè *per accidens*; judicium autem de rebus, præsertim moralibus, dandum est secundùm illud, quod est *per se*; ut docet D. Thomas, *in* 1. 2. *quæst.* 71. *art.* 5. *in corpore*. Vide locum, & textum, atque miraberis (sicut & ego miror,) quomodo citetur Doctor Angelicus in oppositum à nonnullis; docet enim ibi Angelicus Doctor, quòd quando peccatum omissionis habet aliquem actum conjunctum, vel præcedentem, qui sit causa, vel occasio illius omissionis; tunc talis actus, (sive interior, sive exterior, præcedens, vel conjunctus, seu concomitans) per accidens se habet ad omissionem illam; nullamque ei tribuit malitiam, nisi aliunde habeat; ergo nostra responsio est vera, & de mente D. Thomæ.

Quæro VII. *Quonam tempore incurritur peccatum Commissionis, vel Omissionis indirectè, & in causa dumtaxat voluntarium?*

℞. *I.* Quamvis ex dictis possit 18
exhauriri responsio; tamen charitatis gratia volui hoc Quæsitum sub diversis terminis proponere, quia est valdè famosum apud DD. & variè exponitur à diversis: Et explico illud per casum. Titius ante ebrietatem benè prævidit, se in ebrietate commissurum homicidium, vel aliud peccatum; & nihilominùs scienter se inebriat usque ad privationem usus rationis, sicque de facto dum est ebrius, committit illud peccatum prævisum. *Quæro*, an Titius peccaverit, peccato homicidii tunc, quando reverà occidit, an quando dedit causam tali peccato homicidii? -- *Vel sic*. Titius scienter propinavit Cajo venenum, nonnisi post aliquot hebdomadas mortem allaturum. *Quæro*, an Titius peccet peccato homicidii pro eo instanti, quo dedit venenum Cajo, an potiùs pro tunc, quando actualiter sequitur mors Caji? -- *Vel sic*. Titius manè die Festo tamdiù dormit, ut tempus audiendi Missam omninò transeat, & hoc prævidit, & non impedivit, cùm posset, ac deberet. *Quæro*, quandonam peccaverit omittendo Missam? Et sic de multis similibus, quibus respondetur per sequentem doctrinam.

℞. *II.* Peccatum Commissionis, aut 19
etiam Omissionis indirectè, vel in causa dumtaxat voluntarium, contrahitur mox in ipsa appositione causæ, quæ fuit in libera hominis potestate, non autem tempore subsequenti, quo sequitur

tur effectus malus, si tunc adsit impotentia impediendi talem effectum, ut patet in allatis casibus, & exemplis. Ratio est: quia tunc homo peccat, quando liberè, & voluntariè ponit actum indebitum, vel omittit actum debitum; sed in dictis casibus homo vel *ponit* liberè, & voluntariè actum indebitum, quando ponit causam illam, ex qua sequitur effectus malus, vel *non ponit* actum debitum quando non aufert impedimentum illud, ex quo sequitur omissio actus debiti; ergo homo tunc solùm peccat, &c. & consequenter in sola appositione causæ, vel impedimenti consistit peccatum in dictis casibus, utpotè quæ fuit in hominis potestate. Ita cum Scoto, & Mastrio P. noster Anacletus, *in Theol. Moral. Tract.* 1. *dist.* 1. *à num.* 21.

Quæro VIII. *An omnia peccata actualia sint æqualia?*

20 ℞. Nequaquam; Ratio est: quia certum est ex fide, peccata aliqua esse ex suo genere mortalia, & aliqua venialia tantùm. Hæc divisio patet manifestè ex Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 5. ubi docet, *omnia peccata mortalia in Confessione debere recenseri; non autem venialia.* -- Et sess. 6. can. 25. Ubi ponit distinctionem hanc *de peccato veniali, & mortali.*

Probatur etiam ex Sacra Scriptura: nam Apostolus Paulus ad Galatas, c. 5. enumerans multas peccatorum species, in ultimo concludit, dicens: *Qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* Et ad Romanos, cap. 1. alia multa peccatorum genera describens, in fine ait: *Qui talia agunt, digni sunt morte: & non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt, facientibus.* Subsumo: sed peccata, quæ digna sunt morte, & impediunt consecutionem omnimodam Regni Dei, utique mortalia sunt; ergo dantur peccata ex suo genere mortalia.

Quoad venialia verò probatur: nam Apostolus Joannes in prima epist. cap. 1. dicit: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* -- Et Jacobus Apostolus Minor in sua Canonica epist. c. 3. ait: *In multis offendimus omnes.* -- Subsumo: atqui isti Apostoli sine dubio justi erant; & tamen de semetipsis etiam fatentur humiliter, & veraciter, quòd peccabant; ergo venialiter; quia implicat, aliquem esse justum, & Sanctum, ac simul peccare mortaliter; nam peccatum mortale nequit stare cum Justitia, & Gratia Divina; benè quidem veniale peccatum, ergo dantur venialia.

Quæro IX. *Omnia peccata mortalia suntne æqualia in gravitate?*

℞. Non. Et hoc pariter est certum de fide; constat apertè ex Sacra Scriptura Jeremiæ Thren. 4. *Major est iniquitas populi mei peccato Sodomorum.* Et Joannis, cap. 19. ait Christus ad Pilatum: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*; & multis aliis locis. Ratio etiam est: quia licèt omnia mortalia conveniant in hoc genere *mortalitatis Animæ, carentiæ Gratiæ, & Gloriæ, atque damnationis æternæ*; non omnia tamen important æqualem malitiam; ut patet de singulis discurrendo; majus enim peccatum est Blasphemia, quàm homicidium; majus est homicidium, quàm fornicatio; & sic de aliis. 21

Quæro X. *Assigna mihi aliquam Regulam discernendi, quænam peccata sint aliis graviora?*

℞. *I.* Peccata, quæ per se, & intrinsecè mala sunt, (cæteris paribus) etiam graviora sunt, quàm peccata, quæ solùm ex prohibitione Legis mala sunt; ratio est; quia illa naturalem deformitatem habent, contra lumen rationis, & ipsam legem naturæ; Ut V. G. *Mendacium, perjurium, blasphemia, &c.* Dixi, *cæteris paribus*, idest, positis circumstantiis paribus, & similibus; & consideratis omnibus considerandis; Unum enim peccatum, quod ex suo genere gravius est alio, potest evadere minùs grave illo ex aliqua circumstantia. Tum quia illa semper sunt mala. 22

℞. *II.* Inter peccata per se, & intrinsecè mala, quæ numquam possunt explicari propria malitia, (aliàs intrinsecè mala non essent) graviora sunt ea, quæ adversantur majori bono, seu objecto nobiliori. Sic peccata contra Deum directè, ut *Idololatria, blasphemia,* 23

mia, *hæresis*, *&c.* longè graviora sunt, quàm peccata contra homines. Et inter peccata contra homines gravius est V. G. homicidium, quàm detractio, vel furtum; quia homicidium privat hominem vita naturali, quod est majus bonum, quàm bona externa famæ, & fortunæ.

24 ℞. *III.* Universaliter, & cæteris paribus circumstantiis, majus peccatum censetur illud, quod opponitur majori, & nobiliori virtuti, vel majori, & nobiliori præcepto. Quia corruptio boni *mala*: corruptio melioris *pejor*: & corruptio optimi *pessima*. Virtus est bona, alia melior, & alia optima; ergo peccatum, quod est corruptio virtutis, erit malum, pejus, pessimum juxta virtutem, cui opponitur.

De Peccato Mortali, & Veniali.

Quæro XI. *Quid est mortale peccatum?*

25 ℞. Est, quod mortem spiritualem generat, vel causat in Anima peccatoris, qui illud committit. Ista mors aliud non est, quàm privatio, seu corruptio Gratiæ sanctificantis, quæ inhærebat Animæ, antequàm peccaret mortaliter; sicut enim absentia Animæ in corpore nostro causat mortem corporalem: ita absentia Gratiæ in Anima nostra mortem causat spiritualem. Et hanc mortem comminatus fuit Deus Adamo, dicens: Genes. cap. 2. vers. 17. *De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas; In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* -- Et Sapientiæ, cap. 26. habetur: *Homo per malitiam occidit Animam suam.* Et Ezechielis, cap. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et ad Romanos, cap. 8. *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini.* Et multis in aliis locis.

Quæro XII. *Quid est Veniale peccatum?*

26 ℞. Est, quod aliquo modo venia dignum est; dicitur enim *Veniale* à venia; eò quòd faciliùs veniam consequatur. De hoc intelligitur illud Proverbiorum, cap. 24. vers. 16. *Septies enim cadet Justus, & resurget.* Ubi Glossa Ordinaria dicit: *Justus* dicitur, & *cadere*, idest, peccare memoratur: quia de levibus peccatis agitur, sine quibus hæc vita non ducitur. Singulis enim diebus *septies*, idest, frequenter peccamus. Et tamen *resurget Justus*; quia Justus est: nec ejus Justitiæ humana præjudicat fragilitas.

Quæro XIII. *In quo conveniunt Peccatum Mortale, & Veniale?*

℞. In pluribus; sed præcipuè in his. 27
I. Quia non solùm Mortale, sed etiam Veniale à sola Creatura rationale fieri potest. II. Quia utrumque peccatum est actus humanus malus moraliter; ac proinde requirit voluntarium, & liberum actum, aut ejus omissionem liberam, & voluntariam. III. Quia neutrum est unquam eligibile ad promovendam honestatem alterius finis, & operationis quantumvis bonæ; *Non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.* IV. Quia utrumque displicet Deo, ipsumque offendit, ac proinde dignum est supplicio sibi correspondente.

Quæro XIV. *In quo differunt Mortale, & Veniale?*

℞. In multis, præsertim in his. *I.* 28
Quia Veniale longè faciliùs potest consequi remissionem, & multis modis. *II.* Quia Veniale non tollit vitam Animæ, neque excludit hominem ab Amicitia Dei, neque privat ipsum hominem in perpetuum Visione Dei, ac æterna Beatitudine, sicut facit Mortale. *III.* Mortale simpliciter tollit Charitatem, quæ est conjunctio cum Deo, miro, & ineffabili modo; nam *Qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo*; Veniale autem non tollit, sed solùm minuit Charitatem; Unde Mortale dicitur Mors Animæ; Veniale autem languor, & infirmitas tantùm. *IV.* Mortale est aversio à Deo, tamquam Ultimo Fine, & conversio ad Creaturam simpliciter; quare dicit ipsemet Deus per Prophetam Jeremiam, cap. 2. *Duo mala fecit Populus meus: Me dereliquerunt Fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Veniale verò non est aversio simpliciter à Deo, &c. quia non destruit conjunctionem prædictam, nec aufert Gratiam,

etiam, & Amicitiam Dei, ut dixi; sed solùm minuit, efficiendo, ut homo minùs fervidè feratur in Deum, &c. *V.* Mortale est contra aliquod Præceptum, simul, & finem Præcepti; nam finis legis est dilectio, vel Charitas. Veniale autem, licèt sit contra Præceptum aliquod, non tamen est contra Finem Præcepti, scilicet Charitatis; quia eam non tollit, licèt ejus minuat fervorem. *VI.* Mortale per se meretur pœnam æternam in Inferno. Veniale autem pœnam temporalem, vel in hoc mundo, vel in Purgatorio; ideòque mortale talem, tantamque pœnam meretur: quia avertit hominem totaliter, & simpliciter à DEO ultimo Fine, & ei affert injuriam infinitam terminativè; Tantò enim offensa est gravior, quantò major est ille, in quem delinquitur; sed peccatum mortale est contra Deum infinitum; ergo continet injuriam quamdam infinitam ex Infinitate Divinæ Majestatis offensæ. Si vis plura de malitia peccati mortalis, lege P. Segnerum *in Christ. Instr. part. 2. à serm. 1. ad 22.*

Quæro XV. *Mortale peccatum differtne specie à veniali?*

29 ℞. Non solùm specie, sed etiam toto genere differt extrinsecè, effectivè, & objectivè, ob differentias suprà allegatas; & ideò *mortale* quodammodò infinitè distat à *veniali*; & S. Thomas dicit, quòd Peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte aversionis ab ultimo fine: & ex parte pœnæ; nam, ut vidimus, mortale avertit hominem à Deo, & pœna æternali puniendum.

Quæro XVI. *Assigna mihi aliquam Regulam distinguendi practicè peccatum mortale à veniale.*

30 ℞. Non unam, sed plures assignabo Regulas valdè necessarias Confessariis ad distinguendum practicè mortale à veniale.

Prima est. Omne peccatum cedens in gravem injuriam DEI, seu honoris, & cultus DEO debiti, mortale est. Ut sunt omnia peccata contra Virtutes Theologicas, Fidem, Spem, Charitatem. Item peccata contra Virtutem Religionis.

Secunda. Omne peccatum cedens in grave nocumentum salutis propriæ spiritualis, & corporalis, mortale est.

Tertia. Omne peccatum graviter lædens Charitatem, vel Justitiam erga Proximum in bonis Animæ, Corporis, Famæ, & Fortunæ, mortale est.

Quarta. Omnia peccata contra Præcepta Divina in Decalogo, vel in Sacra Scriptura expressa, ex suo genere mortalia sunt.

Quinta. Peccata contra Legem, & Præcepta Ecclesiæ, ex suo genere mortalia sunt.

Sexta. Peccata contra Legem humanam quamcumque, tunc solùm mortalia sunt, quando concurrunt hæc duo: nempe gravitas materiæ, & Intentio Legislatoris volentis obligare sub culpa gravi.

Septima. Quidquid à Doctoribus Catholicis communiter censetur, & habetur pro culpa gravi, mortale erit.

Octava. Quod non continetur in una ex his Regulis, non debet regulariter judicari pro mortali; nec facilè mortale censendum erit sine fundamento rationis, & authoritatis.

Quæro XVII. *Quænam est differentia inter peccatum mortale ex genere suo, & peccatum mortale ex accidenti?*

℞. Mortale *ex genere suo* est, quod 31
est tale à proprio objecto, circa quod versatur, sicut omnia peccata suprà numerata in Regulis prædictis. Mortale verò *ex accidenti* est illud, quod licèt ex se, vel ex suo objecto non sit mortale, tamen ex aliquo accidente, nempe ex aliqua circumstantia malitiam mortalem contrahit; sic omne peccatum, quod ex pravo aliquo fine *mortaliter malo*, evadit mortale, licèt in se, ex natura sua, vel ex proprio objecto sit veniale tantùm, imò etiam actus indifferens, vel etiam ex se bonus, fit mortale peccatum *ex accidente*, seu per accidens. V. G. Dicis verbum otiosum puellæ ad inducendum eam ad libidinem: vel facis ei donum, aut eleemosynam ad malum finem, il-

lud verbum otiosum, illud donum, illa eleemosyna fit peccatum mortale *ex accidente*.

Quæro XVIII. *Peccatum, quod est mortale ex genere suo, poteritne fieri veniale ex accidente?*

32 ℞. Quòd sic: & quidem multipliciter hoc potest contingere. *I. Ex Conscientia erronea*. Quandocumque quis errore, hic, & nunc invincibile, seu bona fide putat peccatum aliquod esse veniale tantùm, quod revera mortale est, V. G. *Perjurium assertorium in re levi*: iste solùm venialiter delinquit sic pejerando, &, sic mortale fit veniale per accidens.

33 *II. Ex necessitate extrema*: quæ in quibusdam præceptis positivis excusat quandoque *à toto peccato*; ergo & quandoque à *tanto*. Unde qui V. G. furatur in quasi extrema necessitate constitutus aliquid necessarium ad vitam suam, & suorum conservandam, non peccat mortaliter. Item, qui occidit injustum invasorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non peccat mortaliter; ergo levis defectus ex parte necessitatis extremæ, in utroque casu, excusabit *à tanto peccato*, *si non à toto*. Ratio est; quia quæcumque causa potens excusare à peccato *in toto*, in modico sui defectu excusat *à tanto*, idest à mortali, & sic de mortali fit veniale per accidens. Tum quia, spectata humana fragilitate, & ignorantia, in rebus moralibus difficillimum est medium attingere, ac levem excessum, vel defectum evitare; ideòque ubi homo paululùm excedit, vel deficit, non est judicandus Reus peccati mortalis, ergo ex mortali fiet veniale per accidens.

34 *III. Ex metu gravi* mortis, vel alterius gravissimi mali, qui solet excusare à transgressione legum positivarum, præsertim humanarum. Hinc metus hujusmodi mali non adeò gravis, nec consequenter excusans *à toto*, excusabit *à tanto*. V. G. Si quis ex metu morbi non ita gravis frangat Jejunium Ecclesiasticum, vel Sacrum non audiat die Festo, peccabit venialiter; quia ex mortali fit veniale per accidens.

IV. Ex ignorantia: quæ si invincibilis est, jam excusat *à toto*; si vincibilis est, & culpabilis erit, si autem leviter tantùm sit culpabilis, utique excusabit *à tanto peccato*; ergo de mortali fiet veniale per accidens. Quasi innumerabiles possent afferri casus de negligentia levi in omnibus actionibus, quæ ex ignorantia procedunt. Reflecte. 35

V. Ex passione. Sumitur hìc Passio pro appetitu, vel motu inordinato *Irascibilis*, & *Concupiscibilis* potentiæ naturalis; unde oriuntur motus *primò primi*, qui excusant *à toto*, *& motus secundò primi*, qui excusant *à tanto*; quia Passio vehemens iracundiæ videlicet, concupiscentiæ carnalis, & similium semper minuit voluntarium, seu liberum, quando est antecedens ad actum; ergo motus *secundò primi* de mortali faciunt veniale. 36

VI. Ex imperfectione actus intellectus; nempe quando intellectus, vel ratio non perfectè advertit malitiam objecti, seu operationis malæ moraliter: seu quando ratio non plenè, & resolutè judicat, vel dictat, esse peccatum grave id, quod homo cogitat, vel loquitur, aut operatur, vel omittit. Quod meliùs explicari non potest, nisi experientia in semidormiente, semiebrio, mente distracto, vel turbato cogitationibus, vel agitato passionibus, qui ad id, quod agit, vel ad illius malitiam advertere plenè, & perfectè non potest; & tunc mortale fit veniale per accidens, ex illa imperfectione actus intellectivæ potentiæ, seu rationis. Et hoc meliùs explicabo infrà *nu.* 42. 37

VII. Ex imperfectione consensus voluntatis: qui consensus imperfectus naturaliter sequitur, vel colligitur ex imperfectione advertentiæ ex parte Intellectus. Voluntas enim, ac libertas nostra est veluti sententia finalis peccati; sententia autem nequit perfectè ferri à Judice, nisi cognita priùs perfectè causa; ergo neque consensus potest esse perfectus ex parte voluntatis, ubi intellectus imperfectè advertit malitiam peccati; quia nil volitum, quin præcognitum; ergo nil perfectè volitum, quin 38

quin perfectè præcognitum; igitur ex imperfectione consensus voluntatis mortale transit in veniale peccatum. Et de hoc meliùs videbimus infrà, *n.* 43.

39 *VIII. Ex parvitate materiæ*, ubi hæc admitti potest; nam omne peccatum mortale, ut sit tale, requirit ex parte rei, vel objecti materiam gravem. Ubi ergo materia est tantùm levis, & parva, ibi erit culpa levis, seu venialis, & sic mortale fit veniale ex parvitate materiæ, de qua meliùs infra *nu.* 56.

Quæro XIX. *Quænam conditiones requiruntur ad constituendum unum mortale Peccatum?*

40 ℞. Tres conditiones simul requiruntur, & sunt. I. Plena advertentia malitiæ ex parte intellectus. II. Perfectus consensus ex parte voluntatis. III. Gravitas materiæ ex parte objecti. Quarum una si desit, jam non ampliùs erit mortale, sed ad summum veniale, &c.

Quæro XX. *Quomodo potero dignoscere plenam advertentiam malitiæ in aliquo actu, vel peccato?*

41 ℞. Ex modo operandi humano; nempe quando homo sui compos, sine perturbatione, vel impedimento usus rationis agnoscit malitiam sui actus; idest advertit id, quod agit esse illicitum, inhonestum, injustum, prohibitum ab aliqua lege.

Quæro XXI. *Quomodo possum discernere semiplenam advertentiam?*

42 ℞. Ex his signis, vel ab uno ex istis. *I.* Si tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti aliquid esse malum moraliter. *II.* Si verè semiebrius, vel semidormiens fuisti, quando peccasti. *III.* Si vehementissima passione, distractione, apprehensione turbatus fuisti. *IV.* Si post factum, rem meliùs considerans, judices te omninò non fuisse facturum, quod fecisti, si plenè cognovisses talem malitiam. *V.* Si dubites, an dormiens, vigilansve, an tui compos perfectè, vel imperfectè attendisti ad id, quod fecisti. In his casibus potes credere, te absque perfecta advertentia, & deliberatione processisse, ideòque venialiter tantùm deliquisse, ex communissima meorum Doctorum sententia.

Quæro XXII. *Quomodo possum judicare imperfectum consensum?*

℞. Ex iisdemmet signis supradictis; 43
quia deficiente advertentia, ac deliberatione ex parte Rationis, necessariò, vel consequenter deficit consensus ex parte voluntatis. Item specialiter ex his signis. *I.* Si ita dispositus fuisti, ut licet facilè potueris exequi peccatum, tamen non sis executus in præteritis similibus actibus; nunc præsumere potes, te non plenè, nec perfectè consensisse; quia affectus pleni facilè dignoscuntur, & non ita facilè mutantur. *II.* Si statim reflectens super priorem actum, sentis in te tristitiam, aversionem, horrorem aliquam, &c. *III.* Si animum, & propositum firmum, sæpiùs innovatum habeas nunquam peccandi mortaliter deliberatè; nunc in dubio rectè præsumere poteris, te non consensisse in peccatum. Illa enim, quæ odio multoties sunt habita, quando postea amantur, plenè, facilè, & sine difficultate cognoscuntur. *IV.* Si non attigisti septennium; tunc si dubites habuisse plenam libertatem requisitam ad mortale, præsumere poteris, non habuisse. *V.* Item, si dubites, an perfectè à somno fueris excitatus, vel ebrietatem depuleris; quia somnus, sopor mentis, ebrietas cùm perfecta sunt, tollunt libertatem; ergo cùm imperfectè existunt, illam diminuunt. *VI.* Si consensus voluntatis non fuerit rationis superioris; sed tantùm inferioris, quod clariùs, quantum potero, tibi explicabo.

Ratio inferior dicitur, quæ huma- 44
nis, sensibilibus, corporeis, ac temporalibus tantùm motivis commoditatis, ac delectationis attendit: V. G. tibi suggerit phantasia commodum, utile, delectabile esse comedere carnem, occidere inimicum, furari, fornicari, te polluere, &c. *Hoc est dictamen Rationis inferioris*. Ratio Superior est, quæ rationibus æternis honestatis, vel inhonestatis secundùm Legem Dei attendit; V. G. quòd comedere carnem die vetito, occidere inimicum, furari, fornicari, se polluere,

luere, &c. est quid illicitum, injustum, inhonestum, Legi Divinæ repugnans, &c. *Hoc est dictamen Rationis Superioris*. Dico igitur, voluntatis consensum numquam moraliter honestari, nisi moveatur, & eliciatur secundùm Rationem Superiorem; & numquam inhonestari, sive ad culpam imputari, nisi eliciatur præter, aut contra antecedentem considerationem dictaminis Rationis Superioris, seu Rationum æternarum Legis Divinæ. Igitur tunc homo peccat, dum sinit voluntatem moveri magis à rationibus *delectabilis*, *ac utilis*, seu à Ratione inferiori, quàm à rationibus *honesti*, *ac justi*, seu à Ratione Superiori.

Ratio hujus Doctrinæ (fundatæ in D. Thoma *in prima secundæ*, *quæstione quintadecima*, *articulo quarto*) est: quia finalis sententia pertinet ad Supremum Judicem; sed Ratio Superior, attendens rationibus æternis Divinæ Legis, est Supremus in homine Judex; ad mentem enim hominis pertinet judicare de rationibus humanis, ac temporalibus, ab inferiore parte, seu ratione propositis, an sint contra Legem Dei æternam. Igitur cùm consensus deliberatus, ob quem homo culpandus est, debeat esse sententia ultima, sequitur manifestè, quòd consensus in peccatum debeat esse Rationis Superioris. Si enim aliud superius examen in homine superesset in hac causa actionum humanarum, excusare se posset, & dicere, Causam non fuisse omninò discussam, neque Judicium finitum. Ratio superior, & inferior, idest, Portio, Pars hominis.

45 Redeamus ad *VI.* Signum, ubi diximus: *Si consensus voluntatis non fuerit Rationis Superioris, sed tantùm inferioris*: idest, si tu, V. G. in cogitando turpia, injusta, &c. etiam per aliquod temporis spatium, ac in illis cogitationibus te delectando, non advertisti malitiam secundùm Rationem Superiorem, reflectendo hoc esse peccatum, non peccasti, saltem mortaliter.

46 Quodlibet ex dictis signis, & conjecturis facit probabilem rationem judicandi, non adfuisse aut plenam advertentiam malitiæ, aut defuisse plenum consensum, & consequenter non intervenisse peccatum mortale. Dixi: *probabilem rationem facere ad judicandum*; quia, difficillimum explicatu est, in quo semiplena advertentia, deliberatio, & consensus semiplenus sit, & consistat; quia non valemus perfectè cognoscere actus nostros internos subtilissimos, & fugacissimos. Solus enim Deus potest nostros perfectè dignoscere actus. Solus ipse novit abscondita cordis nostri. Hoc solùm scimus ex certa omnium sententia Doctorum, ex semiplena deliberatione reddi peccatum (aliàs mortale) veniale; quia qui semiplenè advertit, ac deliberat, semiplenè etiam consentit; sed qui semiplenè consentit, peccat quidem, sed non totaliter, nec mortaliter.

Ratio optima est: quia ad peccatum mortale, quo homo simpliciter, absolutè, & totaliter avertitur à DEO ultimo Fine, atque æternam meretur pœnam in Inferno, utique requiritur actus humanus moraliter perfectus, nempe deliberatus, voluntarius, ac liber simpliciter, qualis etiam posset esse meritorius vitæ æternæ, si bonus esset. Sed talis non est sine perfecta advertentia, deliberatione, & pleno consensu, ergo &c. 47

Unde pro praxi Confessarii dico, quòd Vir, vel Mulier timoratæ conscientiæ, quando confitetur, se dubitare, an consenserit cogitationi malæ cujusvis speciei, non debes (tu Confessor) judicare talem personam peccasse mortaliter; quia in dubio non præsumitur delictum. Tum quia conjectura, quæ sumitur ex communiter contingentibus, efficacissima est; sed talis persona timorata peccato mortali solet resistere, illudque vitare, abhorrere, odisse, &c. ergo in dubio præsumenda est, non plenè consensisse. E contrario, si alia persona sit assueta consentire; in dubio an modò etiam consenserit; judicanda erit plenè consensisse. 48

Quæro XXIII. *Sufficitne ad peccatum mortale contrahendum advertentia malitiæ in communi; si scilicet nescius distin-*

distinguere an mortale, aut veniale sit?

49 Sensus Quæsiti est; quia diximus ad peccandum mortaliter necessariò requiri advertentiam malitiæ secundùm Rationem Superiorem; hinc dubitatur, qualis, & quanta esse debeat hæc advertentia; an scilicet ista advertentia debeat respicere peccatum, prout revera est, nempe *Mortalia*, ita ut, qui peccat mortaliter, debeat priùs advertere qualitatem malitiæ, quæ tali actui, vel omissioni inest, & cognoscere, quòd, si hoc faciat, vel illud omittat, peccabit mortaliter. An verò sufficiat advertere malitiam in communi, seu in generali, & in confuso, sine distinctione; V. G. an hoc sit mortale ex genere suo, illud veniale; sed sufficiat prævidere hoc, vel illud esse aliquod peccatum?

50 ℞. *I.* Aliqui DD. tenent, satis esse ad contrahendam culpam mortalem advertere malitiam in communi, & in confuso cognitam. Ratio est: quia, tali posita advertentia, potest homo, & tenetur ulteriùs inquirere, an malitia sit gravis, vel levis; nam periculum graviter peccandi cavere omninò debet. Quòd si talem inquisitionem non ponat, eo ipso censetur velle opus illud quavis malitia affectum, vel saltem periculo se exponit, patrandi grave peccatum. Qui autem se exponit tali periculo, de facto mortaliter peccat; ergo, &c. Ita P. Bartholomæus Mastrius, *in Theol. Moral. disput.* 15. *num.* 12. *in fine* cum Bonacina, Azorio, Vasquez, Reginaldo, Castropalao, & aliis DD.

51 ℞. *II.* In pueris non habere locum talem distinctionem; quia quando isti sunt in confinio adipiscendi usum rationis, cognoscunt tantùm in confuso rem esse malam, nec valent ulteriùs inquirere, an sit mala mortaliter, an venialiter. Cùm ergo malitiam gravem à veniali nequeant distinguere, nec valeant ulteriùs inquirere, sequitur, quòd solam malitiam *ut sic* contrahunt, si rem illam faciant; sicque faciunt peccatum in genere, & non in specie. At erit ne mortale, an veniale? Certè nescio. Dicam cum DD. citandis mox, quòd videtur non esse mortale; quia malitiam mortalem nondum agnoscunt, nec sciunt distinguere; ergo ex imperfectione cognitionis poterunt excusari à mortali. Ita Tamburinus, *in Decal. lib.* 1. *cap.* 1. §. 3. *num.* 30. *&* 33. cum aliis DD.

℞. *III.* Si loquamur de iis, qui perfectum usum rationis habent, dicunt alii DD. mox citandi, eos peccare pro qualitate rei, vel objecti in se; unde qui apprehendit in confuso malitiam perjurii, peccabit mortaliter pejerando: & qui apprehendit in confuso malitiam verbi otiosi, vel mendacii, peccabit venialiter proferendo verbum illud; & sic de similibus. Ratio est: quia præsumi potest, ac debet, quòd homo volens illa verba mala proferre, (idem dices de operibus) velit etiam, saltem virtualiter, malitiam, quæ inest, non autem illam, quæ potest inesse; ergo vult illud objectum sub ea tantùm gravitate, vel levitate, in qua reipsa est: vel saltem præsumendum est, non nimis ab ejus qualitate aberrare, licèt distinctè non cognoscat. Ita Laymannus, *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 4. *num.* 7. & Castropalaus, *tract.* 1. *disp.* 1. *puncto* 3. *num.* 3. *&* 4. cum Thoma Sanchez, & Vasquez. -- Licèt postea ipse Castropal. *num.* 6. probabiliùs censeat, esse semper mortale. 52

℞. *IV.* In dicto casu de adultis prædictis apprehendentibus malitiam in confuso, dicunt alii DD. quòd peccant solùm venialiter. Ratio est: quia si de peccato mortali, ejusque periculo nihil omninò isti cogitant, dum operantur, quare volumus eos condemnare de peccato mortali? Regula 30. Juris Canonici in 6. dicit: *In obscuris minimum est sequendum*; sed in hoc casu obscuro *minimum* est peccatum veniale; ergo, &c. Tum quia, voluntas appetens aliquid cum malitia in communi, & in confuso non censetur appetere illud, ut excedens culpam venialem; quia semper quod est minus malum, eligimus. Ita multi DD. citati à Castropalao, *loc. cit. num.* 5. qui hanc opinionem probabilem censet. -- Et alii citati à Thoma Sanchez, *in Decal. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 6. qui etiam hoc judicat pro- 53

probabile. -- Navarrus, *in Summa*, *Præludio novo*, *num.* 9. dicit, Ad hoc, ut peccatum sit mortale, non sufficit, quòd fiat contra Conscientiam, quæ dictat esse peccatum simpliciter; sed oportet, ut dictet, esse peccatum mortale. Unde peccata, quæ fiunt contra Conscientiam dictantem illa esse venialia, vel *esse simpliciter peccata*, solùm erunt venialia; si ex se alioquin non sunt mortalia. Quia in causato non potest esse plus virtutis, quàm in id, quod potentia causæ infundit. Sed conscientia, quæ dictat, quòd aliquid sit veniale, vel *simpliciter peccatum*, non infundit in id gravitatem lethalem, quam non habet.

54 ℞. *V.* Thomas Tamburinus, *loc. cit. num.* 32. dicit: Quoad praxim, probabile puto, tunc gravitatem, vel levitatem peccati desumi debere ex ipso objecto, seu materia peccati, juxta communem opinionem DD. si de hominibus cultis, & doctis agamus; at si de rudioribus, rusticis, mulierculis, & similibus indoctis agamus, pronunciandum esse, eos non peccare, nisi venialiter. Ratio est: quia præsumere possumus, illos doctiores aliquo tamdem modo qualitatem malitiæ cognoscere, vel cognoscere posse. At hi rudiores, nec apti sunt ad illam virtualem apprehensionem habendam, nec sciunt, nec regulariter advertunt ad obligationem examinandi, utrùm id, quod agunt, mortale sit, an veniale. Cùm igitur solùm se illis offerat malitia quædam indeterminata, illam tantummodò contrahent, quæ cùm sit communis, & præscindens à mortali, & veniali, imperfecta est, atque adeò ad culpam venialem reducendam.

55 ℞. *VI.* Si hæc Doctrina Tamburini vera esset, sequeretur, quòd pueri, rustici, mulierculæ, & aliæ personæ indoctæ ferè numquam peccarent mortaliter. Tu, Lector, cogita: & vide quanta varietas opiniorum sit in una quæstione! & quantus labor sit necessarius omnibus studiosis ad inveniendam in obscuris veritatem! Lege libros.

Quæro XXIV. *An peccatum ex suo genere mortale evadat veniale ex parvitate materiæ?*

℞. Affirmativè. Ratio est: quia ubi 56
materia prohibita parvi est momenti, etiam transgressio, & offensa parva moraliter censenda est; nam una ex conditionibus requisitis ad mortale, est ista, ut materia sit gravis, & magni momenti vel secundùm se, vel ratione alicujus circumstantiæ. Et materia parva, (ut parva) non est capax gravis obligationis; ergo peccatum, quod secundùm genus suum mortale est, sicuti V. G. Furtum, potest fieri veniale ratione parvitatis materiæ: ut vidimus alibi. -- Verùm hìc duo puncta maximi momenti explicanda sunt per Quæsita sequentia.

Quæro XXV. *In quibusnam peccatis dari non potest parvitas materiæ?*

℞. Nulla parvitas materiæ excusans 57
à mortali dari potest in illis peccatis, quibus directè læditur perfectio Dei Infinita, aut bonum quodvis magnum indivisibiliter. Probatur sic:

Quoties ratio gravis malitiæ, vel offensæ contra Charitatem Dei, vel Proximi, æquè reperitur in materia parva, ac in magna, toties etiam habetur, & stat culpa mortalis in materia quacumque, etiam parva. Sed hoc accidit quotiescumque directè læditur, vel offenditur Perfectio Dei Infinita, aut bonum quodvis magnum indivisibiliter; ergo in his peccatis non poterit practicè dari parvitas materiæ. Sed.

Quæro XXVI. *Quænam autem sunt ista peccata in specie, quæ non admittunt parvitatem materiæ?*

℞. Multa, sed præcipuè ista. *I.* Pec- 58
cata contra Virtutes Theologicas. *II.* Contra virtutem Religionis. *III.* In blasphemia formali non datur parvitas materiæ. *IV.* In perjurio assertorio. *V.* In sacrilegiis plerisque. *VI.* In materia sollicitationis ad turpia factæ in Confessione, vel Confessionali. *VII.* In simonia. *VIII.* In irritatione Sacramentorum. *IX.* In fractione Sigilli Confessionis. *X.* In jejunio naturali ante Eucharistiæ sumptionem. Et hæc peccata directè lædunt Charitatem Dei, atque offendunt Perfectionem Infinitam ipsius Dei. -- Item non datur parvitas materiæ in sequentibus. *I.* In homicidio, vel abortu. *II.* In re venerea cum

delectatione turpi directè volita. *III.* In contemptu formali Legis, & Legislatoris, aut Superioris. Et hæc peccata directè lædunt Charitatem erga se ipsum, & proximum, & auferunt magnum bonum indivisibiliter. -- Vide Sporerium nostrum hæc omnia puncta probantem, *tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. *sect.* 2. §. 4. *per totum.*

59 In omnibus aliis peccatis contra quamcumque Legem, aut quæcumque alia præcepta, quibus læditur bonum finitum divisibile, potest dari, & datur parvitas materiæ excusans à mortali. Ratio est: quia quando bonum, quod læditur est divisibile, & potens esse majus, & minus, etiam malitia peccati proportionaliter poterit crescere, & decrescere; potest autem materia illius boni adeò decrescere, & minui, ut ampliùs non censeatur culpa gravis in lædente; ut patet in furto, cæterisque peccatis contra Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, ut suis in locis visum est.

Quæro XXVII. *An peccatum Veniale ex genere suo possit fieri Mortale ex accidenti?*

60 ℞. Affirmativè: & quidem multis modis. I. *Ex conscientia erronea.* Conscientia enim erronea invincibilis hìc, & nunc obligat hominem ad sequendum ejus dictamen practicum, quamvis in se falsum, habitum tamen ut verum, ac rectum; ergo si quis ex tali dictamine putet omne V. G. mendacium esse mortale, mentiendo etiam in re levi, peccabit mortaliter.

61 II. *Ex fine mortaliter malo.* Ut si quis officiosè mentiatur ad obtinendam fornicationem, vel ad seducendam fœminam; utique peccabit mortaliter sic mentiendo ad talem finem; & sic de similibus.

62 III. *Ex effectu graviter malo.* Ut si quis ex levitate garriat, litiget, &c. prævidens proximum blasphematurum, vel inimicitias, odia, vel quodlibet aliud notabile malum secuturum, utique peccabit mortaliter ex effectu illo graviter malo præviso.

63 IV. *Ex periculo labendi in mortale.* Ut si quis excedendo in potu vini generosi, etsi venialiter tantùm, certò prævideat, se inebriandum, vel Horas Canonicas omissurum, vel in aliud quodvis peccatum grave lapsurum. -- *Vel* si frequentaveris conversationes de se quidem non malas, quibus tamen positis mortaliter sæpiùs labi expertus es: eo ipso, quo ingredieris ampliùs tales conversationes, peccabis mortaliter ratione periculi. Et sic de sexcentis similibus.

V. *Ex scandalo.* Ut si Religiosi, vel Clerici coram sæcularibus dicant levitates, etiam de se veniales, prævidendo, eos graviter scandalizandos, peccabunt mortaliter. *Vel* si Sacerdos domi alat personam populo suspectam, vel frequentet domum suspectam; etiamsi nil mali, saltem gravis committat, peccabit tamen mortaliter ratione scandali, & tenetur ad amovendum publicum scandalum, & malum detractionis, atque contemptum status Clericalis, vel Religiosi. Et sic de similibus. 64

VI. *Ex contemptu.* Quæcumque enim transgressio Legis, vel Præcepti, imò & Consilii Euangelici, etsi in materia levissima, quando fit ex *formali Contemptu* Legis, Legislatoris, Superioris, semper est peccatum mortale; quia contemnere Legislatorem, vel Superiorem est gravis offensa, & injuria; nam dicit Christus, Luc. cap. 10. *Qui vos spernit, me spernit.* -- Contemptus autem formalis est, qui procedit ex intentione formali despiciendi, & spernendi aliquam Personam auctoritativam, ejusque præcepta, & consilia, quasi pro nihilo habendo illam, ejusque auctoritatem; ex qua prava voluntate sequitur opus transgressionis, quo intendis personam illam, vel ejus præcepta, consilia ostendere, te nihili, vel parvi facere, seu æstimare. Unde contemptus iste est speciale peccatum distinctum à transgressione legis, vel præcepti. 65

Si isto contemptus sit circa Deum, vel ejus præcepta, & consilia, erit peccatum gravissimum contra Religionem. Si circa Parentes, vel Superiores; erit peccatum grave contra Pietatem, Observantiam, Obedientiam. Si circa alias Personas Publicas; erit peccatum contra Reverentiam.

66 VII. *Ex ultimo fine* : nempe, quando quis pessimus constituit in quibusdam peccatis venialibus ultimum finem : hoc est, quando peccans peccato V. G. vanæ gloriæ, gulæ, potationis, lusus, ornamenti superflui, usus conjugii immodici, &c. ita ardenter affectus est hujusmodi actibus delectabilibus, ut propterea animo paratus sit Deum quomodolibet relinquere, offendere, ejusque Gratia, & Gloria sempiterna privari. Quod quidem potest contingere vel explicitè, vel implicitè.

Explicitè. V. G. in ardenter ludentibus, qui sæpè priusquam desistant à lusu, potiùs die Festo Sacrum negligere, vel quamvis Legem violare, parati sunt: & non rarò actu violant.

Implicitè. Et hoc frequentiùs. Ut V. G. Si quis committat veniale peccatum cum ea animi præparatione, vel dispositione, ut quamvis esset mortale, adhuc illud perpetraret. Iste tamen affectus non tantum habitualis, sed etiam actualis esse debet, ut peccatum mortale contrahatur: quia ad culpam non imputatur id, ad quod committendum habitu tantùm quis est paratus.

67 VIII. *Ex quacumque circumstantia gravi*. Peccatum enim veniale ex genere suo fit per accidens mortale, quando supervenit aliqua circumstantia transferens illud ad speciem alicujus peccati mortalis. Ubi nota cum D. Thoma, 1. 2. *quæst.* 88. *artic.* 4. *&* 5. quòd quando dicimus, *Veniale fieri Mortale*, non debes intelligere, quòd idem actus numero priùs sit peccatum veniale, & postea evadet mortale; quia hoc esse non potest; sed debes intelligere modo suprà explicato, nempe ratione circumstantiæ, quæ facit mutare speciem illius actus, seu transfert actum in aliam speciem peccati, nimirùm mortalis.

Quæro XXVIII. *An multa peccata venialia constituere possint unum mortale?*

68 ℞. *I.* Loquendo *per se*, dico, quòd omnia simul peccata venialia non possunt constituere unum mortale. Ratio est: quia omnia venialia simul nequeunt habere tantum de reatu, quantum unum mortale: quia mortale habet reatum pœnæ æternæ; veniale verò habet reatum pœnæ temporalis: Mortale meretur carentiam visionis Divinæ, cui nulla alia pœna comparari potest. Tum quia: quæ differunt in infinitum non transmutantur invicem; sed peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum; ergo omnia venialia nequeunt transmutari in unum mortale. Tum quia: multiplicatio actus non constituit ipsum actum in alia specie, neque auget gravitatem intensivè, sed solùm extensivè: hoc est, plura venialia ejusdem rationis faciunt cumulum in sua specie.

℞. *II.* Peccata venialia *per accidens* possunt constituere unum mortale. *I.* quando important materiam parvam unibilem, ut patet de parvis materiis furatis: de parva comestione multiplicata in die Jejunii: de parva omissione partis Officii multiplicata; & sic de similibus; quia istæ materiæ parvæ sunt unibiles, & possunt constituere magnam quantitatem, ut vidimus. *II.* Multa venialia dispositivè possunt constituere unum mortale. Quia habetur in Ecclesiastico, cap. 19. *Qui spernit modica, paulatim decidet*. Sed qui multa venialia deliberatè committit, videtur *modica, & minima spernere:* (ut explicat S. Thomas, 1. 2. *q.* 88. *art.* 3.) ergo paulatim disponitur ad hoc, quòd totaliter decidat in mortale; ut experientia nimis probat. 69

Quæro XXIX. *Qui se resolvit committere omnia venialia, quæ sibi occurrent committenda, peccatne mortaliter?*

℞. *I.* Multi DD. tenent, quòd sic. Non ratione objecti præcisè sumpti; quia omnia venialia in unum collecta non habent in se, & formaliter tantam vim constituendi unum mortale; sed quia objectum illius resolutionis, seu propositi *committendi omnia venialia*, *quotquot sibi occurrent*, in se continet apertissimum peccandi mortaliter periculum. Ita Sanchez *in Decal. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. cum Alex. de Ales, Glossa, Soto, & aliis. 70

℞. *II.* Alii DD. tenent, quòd non. Ratio est: quia malitia actus interni 71

sumi-

sumitur ab objecto prout proponitur à ratione; sed objectum hujus internæ voluntatis: *Volo committere omnia venialia, quæ mihi occurrunt:* nullam malitiam mortalem continet, nec alia malitia nisi venialis proponitur à ratione: Ita Sporer noster, *tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 43. cum Granado, Salas, Castropalao, & aliis DD.

72 ℟. *III.* In praxi difficillimum est, se abstinere ab omni mortali, quando quis non vult abstinere à nullo veniali; specialiter in materia lubrica, quæ facilè disponit ad mortale: nam semper verum est: *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Tum quia tales homines, qui non conantur fugere aliqua venialia, solent cadere in mortale, quia à Deo derelinquuntur, juxta illud Psal. 80. v. 13. *Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum.* Lege Christianum Instructum P. Segneri, *part.* 2. *serm.* 22. *per totum*: Et Manna Animæ ejusdem *die* 8. *Augusti*.

Quæro XXX. *An materia de se levis possit prohiberi sub culpa, & pœna gravi?*

73 ℟. *I.* Licèt hoc quæsitum non videatur pertinere ad hunc Tractatum, potest tamen rectè reduci, ut patet. Dico igitur, quòd *per se loquendo* non potest. Ratio est: quia nec Deus, nec Ecclesia solet hoc prohibere; nam de ratione peccati mortalis, ut vidimus, est materia gravis, quæ sit capax talis præcepti gravis, & pœnæ. Tum quia omnis lex, omneque præceptum essentialiter requirit, ut sit humano modo latum, justum, prudens, rationabile; at levem materiam velle prohibere sub peccato, vel pœna gravi, videtur inhumanum, injustum, imprudens, & irrationabile, quod rationi naturali disconvenit.

74 ℟. *II. Per accidens* autem potest. Sæpè enim fit, ut materia ex se levis imò indifferens, ratione finis, consequentiæ, & aliarum circumstantiarum, omninò fiat gravis, ac digna præcepto rigoroso, & pœna gravi. Ideòque cavenda erit transgressio, & parendum Superioribus, quibus notæ sunt rationes urgentes, ob quas prohibuerunt rem aliquam in se levem sub gravi culpa, & pœna. Vide Sporerium, *loc. cit. tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 36. 37. Tum quia, ut suprà vidimus, multoties peccatum ex genere suo veniale evadit mortale per accidens; ergo à simili de materia levi.

Quæro XXXI. *Quid est peccatum ex Ignorantia?*

℟. Est quod committitur causa Ignorantiæ Juris, vel facti vincibilis, & culpabilis; nam si ignorantia esset invincibilis, non esset causa peccati, ut vidimus *in Tractat.* 1. *de Conscientia erronea, à num.* 12. *& seqq.* Igitur peccatum ex Ignorantia, utique præsupponit Ignorantiam esse vincibilem, & culpabilem. 75

Quæro XXXII. *Quid est Ignorantia?*

℟. Est carentia notitiæ, seu cognitionis alicujus rei; quæ ignorantia variè dividitur. *I. Ex parte subjecti* dividitur in negativam, privativam, & positivam. *Ignorantia negativa*, seu puræ negationis est carentia notitiæ in subjecto non apto: Ut ignorantia Dei, & Divinarum rerum in infante, vel amente. *Ignorantia privativa*, seu meræ privationis est carentia notitiæ in subjecto ex natura, & conditione sua apto. Ut si homo adultus nesciat quæ secundùm suum statum scire posset, ac deberet. Et hæc ignorantia est culpabilis, & vitiosa. *Ignorantia positiva*, seu pravæ dispositionis est carentia notitiæ veritatis cum positivo errore contrario Veritati. Ut si quis nesciat Christum Dominum esse DEUM, putans purum esse hominem. Et hæc pariter est culpabilis magis, ac vitiosa. 76

II. Ex parte objecti. Ignorantia dividitur in Ignorantiam Juris, & Facti. *Ignorantia Juris* est, qua ignoratur Lex, ejusve obligatio. Ut si quis nesciat pro tali vigilia Jejunium Ecclesiasticum indictum esse: vel talem diem Festum esse de præcepto, &c. *Ignorantia Facti* est, qua ignoratur factum aliquod, seu res particularis, ejusve conditio, ex qua actio moralis hìc, & nunc dependet quoad suam bonitatem, vel malitiam. Ut si quis nesciat, vel non advertat, vel non recor- 77

cordetur, hodie esse diem Veneris, aut vigiliæ; ideòque carnem manducet. *Nomine Ignorantiæ*, etiam inadvertentia, inconsideratio, & oblivio comprehenduntur: quia æquiparantur Ignorantiæ.

78 *III. Ex parte effectus* dividitur in Ignorantiam antecedentem, & concomitantem. *Ignorantia antecedens*, quæ & causa operis dicitur, est illa, quæ si non adesset, effectus non fieret. Ut si quis occidat Amicum, putans esse feram, vel ignorans esse hominem, vel Amicum suum. *Ignorantia concomitans* est illa, cum qua tantùm, at non ex qua fit effectus; adeò ut etiamsi illa ignorantia abesset, effectus adhuc fieret. Ut si quis jam desiderasset, ac proposuisset occidere inimicum: postea de facto occideret, ignorans tamen esse illum, sed putans esse alium hominem, vel feram; unde non dolet, sed gaudet de tali occisione.

79 *IV. Ex parte voluntatis* dividitur in invincibilem, & vincibilem. *Ignorantia invincibilis* est, quæ hìc, & nunc morali studio vinci, ac tolli non potuit. Et hæc simpliciter non est voluntaria, ideòque omninò excusat à peccato. *Ignorantia vincibilis* è contra est, quæ morali adhibito studio vinci, & tolli potuit, acquirendo necessariam notitiam, ac scientiam; ideòque est voluntaria, & culpabilis.

80 *Ignorantia hæc vincibilis*, ut sit etiam culpabilis tria requirit. I. Ut sit de re, cujus notitia, vel scientia in tali Persona, & in talibus circumstantiis possit haberi. II. Ut venerit in ejus mentem cogitatio, vel dubitatio de tali re. III. Ut ignorans teneatur scire talem rem, utpotè spectantem ad ejus statum, vel officium; atque ad evitandum peccatum; alioquin ignorantia quidem vincibilis esset; at culpabilis nequaquam esset. Hæc ergo Ignorantia vestita his tribus conditionibus semper est aliquo modo voluntaria directè vel indirectè; & per consequens culpabilis, & peccaminosa.

81 Hæc Ignorantia vincibilis, & culpabilis dividitur in Affectatam, & non Affectatam. *Ignorantia Affectata* est, cùm quis data opera vult ignorare: & ideò non inquirit veritatem, & scientiam, sive ob tædium discendi, studendi, interrogandi, &c. sive ut liberiùs peccet, vel Legis ignoratæ transgressiones suas aliquo pacto possit excusare. Hoc autem peccatum ex ignorantia affectata commissum, potiùs ex certa malitia, quàm ex ignorantia dici debet, ac meretur; nam ut inquit D. Gregorius Papa lib. 21. Moral. cap. 11. *Nescire ignorantia est: nolle autem scire, superbia est*; juxta illud Psalmi 35. *Verba oris ejus iniquitas, & dolus: noluit intelligere, ut benè ageret*. Et Job cap. 21. *Qui dixerunt Deo: Recede à nobis: Scientiam viarum tuarum nolumus*.

Ignorantia culpabilis non affectata est, quando quis non quidem vult ipsam ignorantiam in se: sed solùm non vult adhibere sufficientem, ac debitam diligentiam studendi, inquirendi, interrogandi, &c. ad cognoscendam veritatem; adeòque eo ipso indirectè vult ignorare, vel effectum ignorantiæ suæ; sicque peccat in causa. Multi autem cadunt in hanc foveam ignorantiæ, quæ *est mater cunctorum errorum*. 82

Et hæc dividitur in Ignorantiam levem, gravem, latam, crassam, & supinam. *Ignorantia levis* est illa, ad quam superandam, vel tollendam aliqua, non tamen sufficiens diligentia est adhibita: vel quæ tam facilè superari non potuit. Hæc autem in particulari, consideratis circumstantiis, prudentis viri judicio discernenda est; nulla enim potest tradi Regula generalis ad ipsam distinguendam; nisi ex judicio prædicto. 83

Ignorantia lata, crassa, supina coincidit cum gravi Ignorantia: & est illa, ad quam superandam, veritatemque cognoscendam nulla prorsùs diligentia, vel cura adhibita est. Qualis esse solet in illis Personis ignorantibus eas res, quæ communiter ab hominibus prudentibus, & timoratis ejusdem status, Officii, & conditionis cognoscuntur, & cognosci debent. *Examina te ipsum*. 84

Peccatum igitur, quod dicitur *ex igno-* 85

ignorantia, procedit à quavis ignorantia ex ſupradictis diviſionibus, ſpecialiter tamen, ac regulariter *ab Ignorantia vincibili gravi*; ut patet ex dictis; quia hæc non tollit voluntarium; ergo nec peccatum.

Quæro XXXIII. *Quid eſt peccatum ex infirmitate?*

86 ℞. Eſt illud, quod ex vehementi paſſione appetitus ſenſitivi committitur, ut patet ex dictis: V. G. quando quis peccat ex Iracundia, ex ſenſualitate, vel alia animi paſſione; nam iſtæ paſſiones ſunt noſtræ febres, ac infirmitates, quæ ex peccato originali, ac fomite originem habent, & adverſantur morali valetudini, atque ad mortem ſpiritualem Animæ (quæ eſt peccatum mortale) diſponunt; niſi eis reſiſtamus per Divinam Gratiam. Et ut meliùs intelligas infirmitates iſtas, lege Concilium Tridentinum ſeſſ. quinta, in Decreto de peccato Originali, §. *Si quis per Jeſu Chriſti*, *&c.* ubi verſus finem dogmatizando dicit:

„ Manere autem in baptizatis concupi-
„ ſcentiam, vel fomitem, hæc S. Syno-
„ dus fatetur, & ſentit: quæ cùm ad ago-
„ nem relicta ſit, nocere non conſen-
„ tientibus, ſed viriliter per Chriſti Jeſu
„ gratiam repugnantibus, non valet: qui-
„ nimò, qui legitimè certaverit, corona-
„ bitur. Hanc concupiſcentiam non eſſe
„ peccatum, ſed ad peccatum inclinare,
„ declarat, &c. *Et ſeſſ. 6. cap.* 1. dicit,
„ & docet, liberum hominis arbitrium
„ minimè extinctum eſſe ex peccato Ori-
„ ginali, benè quidem viribus attenua-
„ tum, & inclinatum. Et *ſeſſ. eadem 6.*
„ *cap.* 11. docet, quòd Deus ſua Gratia
„ ſemel juſtificatos non deſerit, niſi ab
„ eis priùs deſeratur. Hæc Concilium.
„ Ergo cum Dei adjutorio poſſumus vincere concupiſcentias, paſſiones refrænare, tentationibus reſiſtere, & Gratiam nobis infuſam conſervare.

Quæro XXXIV. *Quodnam eſt peccatum ex malitia?*

87 ℞. Eſt, quod non ex ignorantia, neque ex infirmitate, ſed ex mera noſtra voluntate, ac libertate malè uſa, ac perverſa committimus. Et hoc eſt gravius aliis, ut patet; juxta illud Job c. 34. *Quaſi ex induſtria receſſerunt à me.*

Quæro XXXV. *Quodnam eſt peccatum ex Conſuetudine?*

℞. Eſt illud, quod homo malè habituatus in aliquo vitio, quaſi naturali impulſu, & ſine deliberatione committit. Ut ſunt jam toto orbe malæ conſuetudines jurandi, mentiendi, imprecandi, blaſphemandi, detrahendi, ſe delectandi moroſè in venereis, &c. hujuſmodi. 88

Iſti verò actus peccaminoſi ex naturali impetu inveteratæ conſuetudinis, atque omninò indeliberatè facti, formaliter peccata mortalia non ſunt ex imperfectione actus; benè quidem ſunt peccata gravia in ſua Cauſa, ſcilicet in ipſamet prava Conſuetudine contracta, & non depoſita, neque retractata. 89

Contrahens ſcienter, & voluntariè ex frequentatis actibus Conſuetudinem peccandi, & ſimul advertens ſenſim ſibi talem Conſuetudinem ingenerari, graviter, atque dupliciter peccat mortaliter in materia (ut ſupponitur) gravi. *I.* Graviter peccat actuali illo peccato V. G. blaſphemando, pejerando, &c. *II.* Voluntariè ponendo paulisper cauſam futurorum peccatorum, quæ nempe ſecutura ſunt ex tali cauſa, ſeu Conſuetudine mala. Licèt enim ſecutæ blaſphemiæ, ſecuta perjuria, &c. ex Conſuetudine, vel habitu vitioſo contracto formaliter peccata non ſint, ut diximus; ipſa tamen voluntas ponendi talium peccatorum Cauſam, nempe Conſuetudinem per frequentatos actus, ſufficienter mala cauſa voluntaria, imò peſſima cauſa fuit cæterorum actuum vitioſorum; nam fuit Cauſa cauſæ, & Cauſa cauſati mali habitus, &c. ideòque duplicatam ſortitur malitiam: primam ab actu deliberatè frequentato: ſecundam à prævifis ſecuturis actibus indirectè, & in Cauſa ſaltem volitis; etſi poſtea materialiter tantùm malis. 90

Miſer ille homo, qui contraxit aliquam conſuetudinem peccandi in re gravi, tenetur omninò ſub peccato mortali operam dare, ut eam conſuetudinem vincat, atque deponat. Qui autem advertens ſuam pravam conſuetudinem, & quantum poteſt, deponere 91

re non conatur, censetur eam velle, & approbare; & consequenter etiam indirectè censetur velle ipsamet peccata futura, vel secutura ex illa consuetudine: ideòque peccat mortaliter formaliter, & manet in continuo statu peccati mortalis omissionis, quia eam non destruit, nec conatur destruere; atque ideò ipsæ V. G. blasphemiæ, perjuria, & cætera peccata sic facta ex prava consuetudine non retractata ei in peccatum computantur, tamquam indirectè voluntaria in sua Causa.

92 Homines consuetudinarii, nisi nitantur resistere malæ Consuetudini contractæ, sunt incapaces absolutionis; quia in eis nulla spes emendationis apparet, nullus verus dolor, nullum verum, & efficax propositum, ut colligitur tum experientia, tùm ex *propositione sexagesima ex damnatis ab Innocentio Papa XI.* Quod à Confessario est valdè notandum in praxi: & per congruas interrogationes est exquirendum, aliàs & ipse, & confitentes mortaliter peccabunt, ut alibi vidimus, *Tract.* 30. *à num.* 37.

93 Ille, qui voluntariè contraxit Consuetudinem peccandi, in primis, & ante omnia non satisfacit debito veræ Confessionis, si dicat V. G. trigesies, vel centies blasphemavi Corpus, Sanguinem Christi: vel toties pejeravi, me pollui, desideravi turpiter mulierem, delectatus sum morosè in venereis, &c. sed addere etiam debet, *se ad hæc peccata patranda habere Consuetudinem*. Ergo Confessarius casu, quo confitens hoc non addat, tenetur ex Officio ipsum interrogare. Et ecce error, vel ignorantia multorum. Deinde, plerumque non sufficit, talem hominem consuetudinarium dolere de præteritis peccatis suprà numeratis per modum exempli, sed ulteriùs requiritur dolor de prava ipsamet Consuetudine nondum retractata, & destructa. Idem dicendum de proposito non peccandi, quod debet omninò se extendere ad radicem tollendam, hoc est, ad efficacem detestationem, & præcautionem malæ Consuetudinis. Ergo & Confessarius ex Officio tenetur supplere maximum hunc defectum in confitentibus; quando advertit necessitatem confitentium.

Postquam autem Pœnitens pravam 94 suam Consuetudinem efficaci dolore, & proposito retractavit, debitumque conatum eam deponendi, atque aliquam cautelam adhibuit ad se emendandum, *tunc est capax absolutionis.* Et insuper consequentes actus V. G. blasphemiæ, perjurii, &c. ex vi ejusdem Consuetudinis inculpabiliter pro nunc contra voluntatem, & conatum suum remanentis, quasi naturali impetu erumpentes, sicut priùs, nullo pacto ampliùs ad peccatum mortale pro formali imputari poterunt; Ratio est: quia nunc non sunt ampliùs voluntarii neque in se directè, neque indirectè in sua causa. Ex Communi Doctrina. Vide Sporerium nostrum, *Tom.* 1. *Tract.* 1. *cap.* 7. *sect.* 2. *per totam* cum Suarez Sanchez, Laymanno, Sayro, Valentia, & aliis DD. communiter.

De Distinctione Specifica, & numerica Peccatorum.

Ad evitandam confusionem, & 95 Speculativam scientiam in hac materia, notandum, & præsupponendum est, quòd hìc loquimur de distinctione non physica, nec metaphysica, sed *Morali distinctione peccatorum* in ordine ad Confessionem Sacramentalem; quia juxta Doctrinam Sacrosancti Concilii Tridentini, *sessione quartadecima, capite quinto, & canone septimo de Confessione*) tenemur manifestare peccata nostra Confessario & quoad numerum, & quoad speciem, ac circumstantias mutantes speciem; ideòque necessarium est, ut unusquisque sciat practicè distinguere numerum, & speciem peccatorum: Pœnitens, ut confiteatur integrè, & fideliter peccata sua: Confessarius, ut valeat interrogare, & supplere defectum quorumdam confitentium, qui nesciunt debitè fateri, & explicare scelera sua. Igitur.

Quæro XXXVI. *Unde desumenda est distinctio moralis specifica Peccatorum Omissionis?*

℟. Ex actibus debitis, quorum 96 sunt.

sunt Omissiones; atque ideò Omissiones illæ sunt peccata specie distincta, quæ privant actibus debitis distinctis secundùm speciem moralem. Sic V. G. Omissio Missæ die Festo distinguitur specie ab Omissione Horarum Canonicarum; quia auditio Missæ, & recitatio Officii sunt actus debiti specie distincti. E contrario, Omissio Missæ die Dominico, & Omissio Missæ die Festivo V. G. S. Bartholomæi non distinguntur specie morali: quia actus debitus de Missa audienda omnibus Festis, & Dominicis diebus non distingui tur specie morali. Idem dicendum de similibus.

Quæro XXXVII. *Unde sumenda est distinctio specifica moralis Peccatorum Commissionis?*

97 ℟. A triplici capite; nempe I. A Virtutibus specie diversis, contra quas quis peccavit. II. A Rectitudinibus formaliter diversis, quibus actus positivi privantur. III. A Legibus, & Præceptis formaliter diversis, contra quæ homo operatur. Explico, & probo.

98 I. *Distinctio specifica peccatorum Commissionis desumenda est per ordinem ad Virtutes specie diversas.* Ratio est: quia peccatum formaliter consistit in privativo; privationes autem sumunt suam specificationem ab oppositis formis; ergo peccata, quæ sunt privationis Virtutum, debent sumere suam specificationem ab oppositis formis, idest, Virtutibus, quibus privant, vel quarum sunt privationes. Res est valdè speculativa. Dicam moraliter, & practicè quantum potero. -- Omne peccatum est contra aliquam virtutem; nam vitium, & virtus sunt opposita, & contraria privativè, sicut V. G. *Tenebræ, & Lux: Cæcitas, & Visio.* Si vis ergo cognoscere naturam specificam, seu speciem peccati, aut vitii, respicere debes virtutem contrariam; nam *Opposita juxta se posita magis elucescunt*; ergo à diversitate virtutum arguitur diversitas vitiorum. V. G. *Furtum, & Fornicatio, & Ebrietas*, sunt tria vitia, seu peccata specie distincta. Quare? Quia opponuntur diversis virtutibus. *Furtum* enim est contra virtutem *Justitiæ*; *Ebrietas* contra virtutem *Temperantiæ*; & *Fornicatio* est contra virtutem *Castitatis*. Idem dicendum de omnibus vitiis.

II. *Item, distinctio specifica peccatorum quandoque sumitur per ordinem ad diversas Rectitudines formales.* Ratio est: quia peccatum est privatio Rectitudinis debitæ inesse actui; ergo quotiescumque actus est privatus sua Rectitudine contrahit deformitatem, quæ contraria est illi Rectitudini, qua privatur; & consequenter diversitas Rectitudinis denotabit diversitatem peccati, quia peccatum est privatio talis Rectitudinis. Istæ autem Rectitudines possunt reperiri vel in diversis virtutibus, vel in una, eademque virtute: Ergo peccati distinctio specifica non solùm sumitur à diversitate virtutum, verùm etiam à diversitate Rectitudinum. V. G. *Avaritia*, & *Prodigalitas* sunt duo vitia, quæ specie differunt, & tamen opponuntur uni tantùm virtuti, quæ vocatur *Liberalitas*. Quare? Quia in hac virtute liberalitatis includuntur duæ Rectitudines formaliter diversæ per respectum ad duo extrema, quæ facit vitare hæc virtus: seu quia in hac virtute datur duplex dictamen practicum Rationis, quorum unum facit vitare unum extremum; alterum verò dictamen facit vitare aliud extremum. Quænam sunt ista duo extrema? Sunt excessus, & defectus in dando bona sua temporalia. *Excessus* in dando est vitium *Prodigalitatis*. *Defectus* in erogando est vitium *Avaritiæ*. Ergo peccatum Prodigalitatis, & peccatum Avaritiæ specie differunt, quia opponuntur diversis Rectitudinibus formalibus, seu diversis dictaminibus Rationis, etiamsi sint contra unam, eamdemque virtutem. Idem dicendum de similibus. 99

III. *Item, diversitas, vel distinctio specifica peccatorum sumenda est à diversitate Legis, & Præceptorum, quando Leges, vel Præcepta sunt formaliter diversa*, idest, quando sub diversis motivis formalibus quidpiam præcipitur, vel prohibetur à Lege, vel Præcepto. Ratio est: quia peccatum est transgressio Legis, vel Præcepti; ergo ex diversitate Legis, vel Præcepti formalis peccatum sumit suam malitiam specificam, tam- 100

tamquam ab objecto formaliter diverso. V. G. *Furtum* prohibetur à Lege naturali, & Divina, ac etiam à Lege Civili, sed ex eodem motivo Virtutis Justitiæ. Prohibetur autem *Furtum in loco Sacro* à Lege Ecclesiastica ex motivo Religionis, & Decoris Domus Dei, vel Loci sacri; Ergo qui furatur extra locum Sacrum aliquam rem non sacram, peccat peccato Furti simplicis contra Justitiam. Si autem quis furetur rem non Sacram in loco Sacro, peccat etiam contra Religionem; quia tale Furtum acquirit novam malitiam specie diversam à malitia Furti simplicis; nam Furtum in loco sacro habet specialem prohibitionem à Præcepto Ecclesiastico sub diverso motivo formali, ut dixi. Idem dicendum similiter de aliis Præceptis, ex Legibus ex motivo diversarum Virtutum, vel Rectitudinum, ut patet discurrendo per singula. Longum enim esset exemplificare de omnibus. Respice ergo finem præcepti, motivum præcipiendi, præceptum formaliter diversum, virtutes diversas, ac Rectitudines formaliter diversas, & sic cognosces fundamentaliter distinctionem specificam peccatorum.

Quæro XXXVIII. *Quænam sunt circumstantiæ, quæ speciem peccati mutant?*

101 ℞. Sunt illæ, quæ respiciunt vel diversam virtutem, vel diversam rectitudinem, vel diversum præceptum formale, ut patet ex dictis. Unum enim, & idem peccatum numero potest habere plures malitias specie diversas. V. G. Titius furatur Calicem sacrum: peccat peccato furti, & peccato sacrilegii realis. Sempronius in Sacris constitutus fornicatur: peccat peccato fornicationis, & peccato sacrilegii personalis. Cajus liber cognoscit Bertam matrimonio ligatam: peccat peccato adulterii. Et sic de infinitis similibus.

Quæro XXXIX. *Quænam autem sunt Circumstantiæ aggravantes tantùm peccatum in eadem specie?*

102 ℞. Sunt, quæ malitiam actus ex objecto desumptam non transferunt in aliam speciem peccati; sed intra eamdem speciem peccati dumtaxat majorem, & graviorem reddunt ipsam malitiam. Ut V. G. si quis furetur centum aureos, vel pluribus ictibus occidat inimicum, vel intensiori ardore vindictæ percutiat ipsum inimicum; & sic de similibus.

Iste autem Circumstantiæ possunt esse vel *notabiliter aggravantes*: vel *non notabiliter aggravantes*. Exemplum priorum est: si Cajus furetur mille aureos: est circumstantia notabiliter aggravans Furtum. Exemplum posteriorum. Si Titius furetur quinque, vel sex aureos: est circumstantia non notabiliter aggravans Furtum. Et sic de similibus. 103

Quæro XL. *Teneturne pœnitens confiteri Circumstantias notabiliter aggravantes?*

℞. *I.* Multi DD. dicunt, quòd non. 104
Ratio est: quia Concilium Tridentinum dans regulas, & modum confitendi ex præcepto Divino, & Ecclesiastico, *sess.* 14. *cap.* 5. *& can.* 7. docet, & expresè dicit: *Etiam eas Circumstantias in Confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant: eò quòd sine illis peccata ipsa neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec Judicibus* (idest Confessariis) *innotescant.* Unde è contrario sensu sequitur, eas Circumstantias, quæ peccati speciem non mutant, sed eamdem speciem tantùm aggravant, non necessariò esse exponendas, vel explicandas; aliàs Concilium declarasset.

℞. *II.* Alii DD. dicunt, quòd sic. 105
Ratio est: quia peccata eo modo Sacerdoti per Confessionem explicanda sunt, ut is de illorum qualitate, ac gravitate judicare, & convenientem pœnitentiam, vel satisfactionem præscribere possit. Id autem fieri non potest, nisi exprimantur circumstantiæ notabiliter aggravantes. Vide Laymannum, *lib.* 1. *tractat.* 2. *cap.* 10. *per totum.*

Quæro XLI. *Unde desumi debet Unitas, & distinctio numerica moralis peccatorum?*

℞ *I.* Desumitur ab unitate, & di- 106
stinctione actus peccaminosi ex parte voluntatis; ita ut tot sint peccata numero distincta, quot sunt actus ipsius volun-

voluntatis; omne enim peccatum perficitur à voluntate; & nullum peccatum est, nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberatè procedit; ergo tot erunt peccata numero, quot sunt, vel fuerunt actus voluntatis pravi moraliter interrupti, ac repetiti.

107 ℞. *II.* Toties censentur actus voluntatis moraliter interrupti, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseverant; idest, quoties nullus effectus assignari potest, in quo virtualiter prior actus permanere censeatur. Quod pluribus modis accidere solet. *Primo modo* fit per voluntatem contrariam; nam tunc certò actus prior interrumpitur, & omninò revocatur, & retractatur. Ut si quis deliberatè proposuerit occidere inimicum: & postea se pœniteat.

Secundo modo interrumpitur moraliter actus pravus per voluntariam, & liberam cessationem ab eodem actu sine proposito continuandi. Ut V. G. Si quis deliberasset occidere inimicum, illumque quæsivisset per montes, colles, & valles, ac postea tædio, vel lassitudine victus, ab illa mala voluntate desisteret fine proposito ulteriùs progrediendi in occisione. -- *Tertio modo* (secundùm aliquos DD.) interrumpitur moraliter actus malus per cessationem naturalem, sive ista cessatio fiat per somnium, sive per distractionem ad alia objecta. Sed iste modus aliis DD. non placet; quia non in omnibus peccatis requiritur eadem unio, vel continuatio ad unitatem numericam moralem habendam; neque è contra requiritur eadem interruptio moralis ad pluralitatem habendam in peccatis in ordine ad Confessionem. Ab aliquibus tamen DD. admittitur illa opinio de hoc tertio modo interruptionis, &c. in peccatis merè internis, ut V. G. in odio, hæresi, & similibus; non autem in peccatis, quæ opere externo perficiuntur, vel consummantur; ut infrà patebit.

108 ℞. *III.* Peccata interna, nempe quæ per solam pravam voluntatem in corde, & animo perficiuntur: (ut odia, desideria mala, invidiæ, delectationes morosæ, &c.) toties multiplicantur numero, quoties actus ipse internus deliberatè renovatur; quia unus actus non dependet ab alio, nec expectat consummationem ab altero; ergo quilibet in se est sufficienter perfectus in sua specie, & malitia. -- Quoniam verò quandoque impossibile est invenire certum, aut probabilem numerum istorum actuum internorum, ideò omnes DD. docent pro praxi Confessionis sufficere, ut pœnitens explicet moram temporis, quo mente revolvit hæc machinamenta peccaminosa, dicendo V. G. *per unam horam*, vel *per hebdomadam*, vel *per per mensem*, vel *annum* (sicut est in memoria sua) odio habui proximum, desideravi me vindicare, concupivi mulieres, turpiter morosè delectatus sum, &c. sic enim habetur judicium meliori modo, quo fieri potest de statu pœnitentis; nam ad impossibile nemo obligatur. *Vide infrà, num.* 112.

℞. *IV.* Peccata, quæ opere externo perficiuntur, toties numero multiplicantur, quoties actus ipsi exteriores peccatum illud in sua specie consummantes repetuntur. Ratio est eadem, imò à fortiori; quia unum non habet connexionem nec physicam, nec moralem cum alio subsequente, & unum non ordinatur ad aliud, & quodlibet eorum in se est peccatum completum, & consummatum in sua malitia, & specie. Ut V. G. Perjurium sæpiùs repetitum: Furtum replicatum: Actus venereus cujusvis speciei sæpè replicatus: Actus absolutionis indignè prolatus: Missa sacrilegè celebrata; & sic de innumeris aliis. Etiamsi successivè tales actus injusti, inhonesti, sacrilegi, &c. facti fuissent eadem hora, die, vel nocte. Ratio enim suprà expressa hoc probat manifestè. 109

℞. *V.* Actus verò incompleti, qui ipsum opus pravum proximè præcedunt, vel comitantur, ac veluti præparationes præviæ, vel consecutivæ appendices mox sequuntur, unum morale peccatum consummandum, aut consummatum constituunt; quia moraliter cum eo uniuntur, & faciunt unum quid morale integrum, & totale ex pluribus actibus incompletis compactum. V. G. Titius vult occidere Ca- 110

jum inimicum, præparat arma, quærit, invenit, aggreditur, evaginat gladium, percutit bis, ter, sæpiùs, donec videat eum esse jam mortuum; observat adhuc respirantem, iterùm percutit, & tamdem occidit, & projicit cadaver in flumen: Omnes actus isti constituunt moraliter unum peccatum homicidii. Et sic de similibus.

Quæro XLII. *Quænam est differentia inter peccatum habituale, & peccatum ex habitu?*

111 ℞. Magna est differentia; nam peccatum ex habitu idem est, ac peccatum ex Consuetudine, de quo jam multa diximus suprà, à num. 88. -- Peccatum verò habituale est peccatum actuale, cujus actus jam physicè præterit, moraliter tamen remanet quoad Reatum culpæ, & pœnæ, donec per veram pœnitentiam deleatur. *Reatus* est quædam obligatio ad pœnam ex actu peccaminoso præterito contracta; statim enim, ac homo peccat, obligatur ad pœnam peccato suo correspondentem. Et iste *Reatus* procedit à culpa adhuc inexistente, qua homo peccator *Reus* est; quia Deum offendit, quia privatus est Gratia habituali sanctificante, quia amisit jus ad Gloriam, quia meretur pœnam Æternam. Ergo peccatum habituale potest dici, quòd sit Reatus culpæ adhuc inexistentis, & pœnæ futuræ sibi debitæ, nisi deleatur. Ita ex Scoto nostro, *in 4. dist. 14. quæst. 1.*

Quæro XLIII. *Ad quot peccata se extendunt illa verba, plus minùsve, vel circiter?*

112 ℞. Certa regula universali definiri non possunt, sed arbitrio prudentis relinquuntur. Hoc unum placet Cardin. de Lugo (*tom. de Pœnit. disp. 16. sect. 2. num. 96.*) quòd hæc adjectio, *plus, vel minùs*, seu *circiter* ad minutulam summam referatur; ita ut, quò major est numerus peccatorum, quæ confitentur, eò major etiam numerus possit intelligi illis verbis, quæ addi solent in Confessione; dummodò interveniat semper aliqua modicissima pars, vel parvitas in eo numero, qui additur, vel aufertur respectu summæ expressæ. Ita etiam cum aliis DD. tenet P. Antonius de Escobar, *in tom. 2. de Sacram. lib. 15. sect. 2. problem. 19.* & P. Petrus Marchant noster, *tom. 1. Tribunalis Sacram. tract. 4. tit. 5. quæst. 3. in fin.* ubi advertit, malè se gerere pœnitentes, qui absque judicio, & examine debito consueverunt ferè ad singulos numeros peccatorum mortalium particulas illas, *plus, minùsve*, adhibere. Unde monendi sunt, ut debito scrutinio forment certum numerum; & si hunc ignorent, scrutentur verisimilem, deinde verisimili proximum, antequam addere incipiant istam particulam dubiam, *plus, vel minùs*: aut *circumcirca*; nam numerus, qui subintelligitur, per hoc additum, importatur, vel exprimitur semper sub dubio augente, aut minuente summam expressam totalem. V. G. *Titius confitetur, se blasphemasse decies, plus, vel minùs*: exprimit numerum aliquem certum, ut puta *octo*; at reliqua duo dicit sub dubio, *quoad minùs*: & alia duo sub dubio pariter, *quoad plus*; ergo ista duo, *ut dubia* confitentur; dubia autem peccata nequeunt licitè confiteri, nisi quando *ut certa* manifestari non possunt ex defectu memoriæ, ergo, &c.

Quod à fortiori advertendum est à Confessario, quando pœnitens confitetur parvum numerum mortalium ex grossioribus, & palpabilioribus; ne ejus Confessio deficiat à debita integritate numerica.

Vide, quæ dicenda erunt de Integritate Confessionis, part. 2. tract. 63.

TRA-

TRACTATUS XL.

DE PECCATIS CAPITALIBUS.

QUæro I. *Quænam sunt peccata capitalia?*

1 *Respondeo*. Cum D. Gregorio Papa, *lib.* 31. *Moral.* Septem hæc esse, nempe Superbiam, Avaritiam, Luxuriam, Invidiam, Iram, Gulam; & Acediam, vel, ut alii scribunt, Acidiam: quæ dicuntur *Capitalia*, quoniam ab his tamquam à septem capitibus alia multa peccata, ac vitia oriuntur. Ab aliquibus nominantur septem peccata mortalia: non quia ex genere suo sint mortalia omnia; sed quia radices sunt multorum mortalium.

De Superbia.

Quæro II. *Quid est Superbia?*

2 ℞. Est initium omnis peccati: vitiorum omnium mater, & regina, juxta illud Eccli. cap. 10. *Initium omnis peccati est Superbia.* Et Tobiæ cap. 4. *In ipsa enim* (Superbia) *initium sumpsit omnis perditio.* Sic autem propriè definitur à Scoto nostro, *Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ super alios*; nam Superbia propriè capta involvit affectum immoderatum excellentiæ suæ relatæ ad alios, quibus aliquis præesse cupit, aut antecellere. Etenim *superbire* dicitur à *Super ire*; quia superbus super alios, & suprà suam mensuram apppetit ire, seu ascendere.

3 Duplex autem est Superbia, perfecta scilicet, & imperfecta. *Superbia perfecta*, seu consummata est peccatorum omnium gravissimum: & est, quando quis ita excellere appetit, ut DEO, Superioribus, eorumque legibus subjici non vult. Talis fuit Superbia Luciferi, & Angelorum malorum, & pessimorum hominum. Unde de Diabolo dicitur in Job cap. 41. *Ipse est Rex super universos filios Superbiæ.* Imperfecta autem superbia est, qua quis non renuens subjici DEO, Superioribus, ac eorum Legibus, in suo tamen affectu se se magnificat, & plus justo effert super alios. Et hæc non nisi veniale peccatum; quia sine aliorum sibi superiorum despectu, se se tantùm inordinatè extollit super alios sibi æquales, & inferiores: quæ non est adeò gravis inordinatio. Quòd si talis extollentia fieret cum notabili aliorum contemptu vel cum complacentia in aliorum abjectione, utique mortale peccatum esset.

Superbia plures habet filias: Et sunt Inobedientia, Jactantia, Hypocrisis, Contentio, seu Jurgium, Pertinacia, Discordia, Curiositas; principales tamen sunt tres: nempe Vanagloria, Præsumptio, & Ambitio. De his tribus agendum breviter. 4

Quæro III. *Quid est Vanagloria?*

℞. Est cupiditas inanis gloriæ hominum: quia Vanusgloriosus appetit manifestationem propriæ excellentiæ, & laudes humanas; unde solet ex se multoties publicare res suas benè gestas, ad captandam gloriam, laudem, applausum, &c. 5

Vanagloria ex se est tantùm veniale peccatum; quia nec DEO, nec proximo gravem infert injuriam. Unde operari bonum aliquod, & virtuosum ob vanamgloriam, est tantùm veniale peccatum. Potest tamen fieri mortale per accidens; idque vel ratione materiæ: Si nimirum glorieris de re mortaliter mala; quia tunc videris illud malum approbare: vel ratione notabilis damni proximo illati; ut si quis laudando se, despiceret cæteros; qualis fuit Jactantia illius Pharisæi, de quo legitur in Euangelio Lucæ, cap. 18. *Non sum sicut cæteri hominum, &c.* vel ratione alterius circumstantiæ malæ mortaliter, ut accidit omnibus peccatis ex suo genere venialibus, ut vidimus. 6

Hoc unum habet malum valdè damnosum Vanagloria in bonis operibus, quòd bona opera facta ob Vanamgloriam non sunt meritoria; quia carent debito fine. Unde de operantibus sic dici potest illud Matth. cap. 6. *Amen dico vobis: receperunt mercedem suam.*

Quæro IV. *Quid est Præsumptio?*

7 ℞. Est appetitus aggrediendi aliquid suprà vires. Cùm enim homo altiora se vult quærere, dicere, vel facere, dicitur Præsumptuosus. Est peccatum ex se veniale, fiet autem mortale per accidens ex aliquo damno inde emergente vel sibi, vel proximo. Ut si quis imperitus vellet concionari, vel Confessiones audire, vel Parochus fieri. Vel si alius assumeret Officium Medici, Chirurgi, Advocati, &c. sine debita peritia. Vel si alter præsumeret arripere aliquod opus cum periculo vitæ, vel alterius damni notabilis, absque justa causa. Omnes isti peccarent mortaliter ex præsumptione, ac temeritate. Unde dicit Ecclesiasticus, cap. 3. *Altiora te ne quæsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi DEUS, illa cogita semper.* Et Judith cap. 6. *Præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias, Domine Deus.*

Quæro V. *Quid est ambitio.*

8 ℞. Est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non sibi debiti. Ut V. G. si ambias Beneficium Ecclesiasticum, Prælaturam, Officium, quo revera es indignus. Est peccatum ex se veniale; fit autem sæpè grave, & gravissimum vel ratione materiæ, ex qua honor inordinatè appetitur; vel ratione medii mortaliter illiciti, per quod honor quæritur; vel ratione gravis damni, quod proximo, & Communitati infertur, ut patet. Si verò moderatè, ac justè honor appetatur ob honestum finem, nullum erit peccatum, sed potiùs erit actus Magnanimitatis.

Quæro VI. *Quæres, quænam sint Remedia contra vitium Superbiæ, & filiarum ejus?*

9 ℞. Virtus ei contraria; nam contraria contrariis curantur. Si vis scire distinctè remedia tam contra hoc, quàm contra cætera vitia, lege libros; quia ego non valeo omnia transcribere in hoc Compendio. Lege igitur specialiter Toletum in sua Summa, seu Instructione Sacerdotum, *libr.* 8. *à cap.* 5. *& seqq.* Et Summam Remediorum, seu Antidotorum Spiritualium contra Animi morbos, P. Joannis Busæi: *impressam Venetiis anno* 1615. *apud Hæredes Georgii Varisci.* Et Manna Animæ P. Segneri *per omnes Anni dies....* aliosque libros DD.

De Avaritia.

Quæro VII. *Quid est Avaritia?*

℞. Est immoderatus appetitus habendi pecunias, & alias res temporales. Et de hoc vitio satis egimus *in Tract.* 37. *à num.* 49. *& seqq.* 10

Avaritia multas habet filias, quæ sunt: Proditio, Fraus, Fallacia, Perjuria, Inquietudo, Violentia, Obduratio cordis, &c. Et ego in una mea Concione probo, Avarum esse miserrimum inter miseros, nullamque habere virtutem; unde dicit Seneca, quòd *Avarus in nullum bonus est, & in se ipsum pessimus.* Et Ecclesiasticus, cap. 10. ait: *Avarus animam suam venalem habet.... Et nihil iniquius, quàm amare pecuniam.*

De Luxuria.

Quæro VIII. *Quid est Luxuria?*

℞. Est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. De hoc vitio, ejusque speciebus abundanter egimus *in Tract.* 27. 28. 29. *&* 30. 11

Luxuria multas deformes habet filias, & sunt Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsiderantia, Incostantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentis sæculi, & Horror futuri sæculi, qui est sine fine.

De Invidia.

Quæro IX. *Quid est Invidia?*

℞. Est tristitia de proximi bono, prout æstimatur diminutivum proprii boni, sive propriæ gloriæ, & excellentiæ; nam hoc vitium est præcipuè 12

puè de bonis, in quibus est gloria, & honor; estque ad illos tantùm, quibus homo vult se æquare, vel præferre. Unde per Invidiam invidus desiderat alium carere tali bono, quia per illud alter excellit ipsummet. Sicque *Invidus* est, qui tristatur de bono alterius, putans inde propriam excellentiam diminui.

13 Hinc deduces, quòd tristari de bono alterius, non quia ille tale bonum habet, sed quia nos tale bonum non habemus, non spectat ad peccatum Invidiæ; nam hæc tristitia propriè est Zelus, & Æmulatio, & si fiat de bonis honestis, est laudabilis Æmulatio, juxta illud Apostoli 1. Corinth. cap. 12. *Æmulamini charismata meliora*.

14 Ulteriùs deduces, quòd si quis tristetur de bono alterius, in quantum imminet sibi exindè periculum cujuspiam momenti; V. G. Si Titius tristetur de exaltatione Caji sui inimici, quia timet, ne ab ipso opprimatur, aut lædatur: talis tristitia non erit Invidia, sed magis effectus timoris rationabilis.

15 *Invidia* est ex se peccatum mortale contra Charitatem; quia Charitas gaudet de bono proximi, tamquam esset proprium bonum. Invidia autem tristatur de bono proximi. Potest tamen fieri veniale, tum ob imperfectionem actus: tùm ob materiæ levitatem, tum ex aliis causis.

16 Invidia habet quinque filias, quæ sunt: Odium, Susurratio, Detractio, Exultatio in adversis proximi, & Afflictio in ejus prosperis. Invidus assimilatur Diabolo, qui ex Invidia machinatus est ruinam generis humani, ut habetur Sap. 2. *Invidia autem Diaboli mors introivit in Orbe terrarum*.

De Ira.

Quæro X. *Quid est Ira?*

17 ℞. Est inordinatus appetitus vindictæ propriæ. Si enim quis ordinatè appeteret vindictam publicam, non peccaret; ergo peccatum hoc consistit in inordinato appetitu faciendi ex propria auctoritate vindictam.

Ira, si præscriptum rationis modum non excedat, bona est; & habet in homine eum locum, quem miles in Republica; unde Ira justa dicitur *Satellicium Rationis*: de qua intelligendum est illud Psalmi 4. *Irascimini, & nolite peccare*. Quare ista passio Iræ non est extirpanda, sed moderanda. Ecclesiastes enim, cap. 7. dicit: *Non sis velox ad irascendum*. Et Jacobus Apostolus in sua Epist. cap. 1. *Sit autem omnis homo tardus ad iram*. Itaque si debito cum moderamine homo irascatur, non peccabit. 18

Peccabit autem in his casibus. I. Si Iracundia excedat modum à ratione præscriptum. II. Expetendo injustam vindictam, nempe, ob causam non legitimam, aut majorem, quàm oporteat. III. Absque debita auctoritate desiderando vindictam. IV. Vindicando injuriam privatam propria, & injusta authoritate. 19

Iracundia, affectans vindictam injustam, est ex suo genere mortale peccatum; nisi ob imperfectionem actus, aut ob levitatem materiæ excusetur, & fiat veniale. Motus verò Iracundiæ inordinatæ est peccatum ex se veniale; quamvis per accidens possit fieri mortale ratione affectus vindictæ injustæ. Dixi *injustæ*: quia Superiores, ad quos tantùm spectat vindicta erga subditos, affectando ipsam, non peccant, nisi excedant, ut suprà diximus. 20

Ira habet has filias, Indignationem, Tumorem mentis, Clamorem, Contumeliam, Blasphemiam, Maledictionem, & Rixam. 21

De Gula.

Quæro XI. *Quid est Gula?*

℞. Est immoderatus appetitus cibi, & potus. Excessus in comedendo, & bibendo est peccaminosus; quia est contra ipsammet naturam; nam ipsa bruta animalia non comedunt, nec bibunt ultra necessitatem naturæ. 22

Iste excessus potest contingere quinque modis in hoc versu contentis, 23

Præproperè, Lautè, Nimis, Ardenter, Studiosè.

Explico. *Præproperè*, idest, quando

do quis ante horam competentem comedit, vel bibit. *Lautè*, quando quis cibos, & potus nimis exquisitos, lautos, & delicatos exquirit. *Nimis*, quando plus justo, ac necessario manducat, vel bibit. *Ardenter*, si voraciter ad instar lupi comedat. *Studiosè*, dum quis nimis accuratè præparat, & condit cibos.

24 *Gula* est vitium, quod opponitur Temperantiæ, & Sobrietati: & ut sic dividitur in Crapulam, & Ebrietatem, tamqnam in duas species. *Crapula*, seu *Comessatio* est excessus notabilis in cibis: & directè opponitur Virtuti Temperantiæ. *Ebrietas* autem est excessus in potu vini, vel alterius liquoris, qui habeat vim inebriandi, ut V. G. *Aquavita*: & directè opponitur Sobrietati.

25 *Crapula*, seu Comessatio, & Ebrietas plena sunt peccata mortalia. Patet authoritate D. Pauli ad Galatas, cap. 5. v. 21. Ubi inter opera carnis, quæ excludunt à Regno Dei, connumerat *Ebrietates, & Comessationes*. Et Ecclesiasticus, cap. 37. v. 34. dicit: *Propter Crapulam multi obierunt*; (alia littera apud Ugonem Cardinalem dicit) *multi perjerunt*. Et Christus Dominus in Euangelio Lucæ, capit. 21. vers. 34. dicit: *Attendite autem vobis, ne fortè graventur corda vestra in Crapula, & Ebrietate, & Curis hujus vitæ, & superveniat in vos repentina dies illa*. Ubi Sacri Expositores in Catena Aurea D. Thomæ, dicunt; Cura namque superflua præsentis vitæ, & Crapula, & Ebrietas fugant Prudentiam, quassant Fidem, operantur naufragia. *Quòd Crapula, & Ebrietas sint peccata mortalia*.

26 Probatur ratione. Quod est contra naturam, & causa multorum malorum videtur etiam esse ex suo genere mortale peccatum. Sed Crapula, & Ebrietas sunt contra naturam (ut patet ex dictis suprà, *num.* 22.) & sunt causa multorum malorum (ut patet, *num.* 25.) ergo Crapula, & Ebrietas sunt ex genere suo mortalia peccata. Tum quia: Crapula, & Ebrietas sunt causa libidinis in effectu, & nocent notabiliter valetudini corporis, vitamque abbreviant: ut patet experientia. Tum quia, grandis difformitas, magnumque malum est abjecta usus rationis potestate, ad brutorum stoliditatem ultrò se abjicere; sed Crapula, & Ebrietas hoc inhumanum efficiunt, ut patet in Ebriis. Tum tamdem quia Ebrius, & vino sepultus, incapax est absolutionis; & si sic moriatur, damnatur; ergo voluntariè directè, vel indirectè se inebrians, peccat mortaliter.

Quæro XII. *An prædicti quinque modi peccandi in vitio Gulæ sint ex suo genere peccata mortalia?*

℞. Quòd non; per se loquendo, 27
& seclusis malitiis contra alias virtutes pugnantibus: & nisi detur excessus notabilis in quantitate cibi, vel potus, perducens ad completam Crapulam, aut Ebrietatem. Ratio est, quia non quilibet excessus est de se graviter lædens Naturam, Deum, & proximum, ergo non quilibet excessus ex prædictis erit culpa gravis.

Quæro XIII. *Quodnam est signum plenæ ebrietatis?*

℞. Quando temulentus, seu ebrio- 28
sus non advertit, quid agat, & bonum à malo morali non discernit, & rectè reflectere, & loqui nesciat, signum evidens est, quòd est plenè ebrius.

Quæro XIV. *Si quis biberet vinum, quantum posset, non curans, an sequatur ebrietas, nec ne, peccaretne mortaliter?*

℞. Sine dubio. Quia tunc intende- 29
ret saltem indirectè ebrietatem vel contemneret causam, aut periculum probabile ejusdem; nam quando quis advertit, se fortè inebriendum, & pergit potare, censetur velle ebrietatem, vel causam ejus; ergo peccat graviter.

Quæro XV. *Si quis non prævíderit periculum ebrietatis, & biberit immoderatè, peccabitne graviter.*

℞. Minimè. Quia licèt peccaverit 30
per excessum venialiter, non intendit tamen ebrietatem, quam non prævidit, quia nil volitum, quin præcognitum; Id à fortiori dicendum de eo, qui ignorans

rans generositatem vini multum bibit: vel qui ex nimio calore, aut labore bibit etiam multum, sine timore secuturæ ebrietatis. Quòd si moderatè bibendo vinum ignotum, & ebrietatem contraheret, nullo modo peccaret.

Quæro XVI. *An possit dari aliqua causa justa se, vel alium inebriandi?*

31 ℞. Affirmativè, ut docent aliqui Doctores citandi. Ratio est: quia Ebrietas vera continet duo, nempe privationem usus rationis, & causam talis privationis, quæ est delectatio gulæ, sic enim definitur à P. Lessio, *Ebrietas est excessus in potando causa voluptatis, usque ad violentam usus rationis privationem*. Malitia autem ebrietatis non videtur consistere principaliter in ipsa privatione usus rationis ad modicum tempus, nam & somnus hunc præstat effectum sine peccato; neque in violentia; quia quandoque Medici dant medicinam quæ violenter causat soporem; ergo videtur consistere in causa delectationis; nam in hoc consistit vitium gulæ, quæ inordinatè appetit cibum, & potum sola voluptatis causa in excessu, vel excessivo modo.

32 Ergo ex his sequitur, posse dari casum, vel causam justam se, vel alium inebriandi: ut V. G. ex præscripto Medicorum, vel (deficientibus aliis remediis) ad fugandam febrim, vel venenum evomendum, aut ad alium morbum pellendum. Ratio est, quia tunc vini copia, vel qualitas vini generosi bibitur ad modum medicinæ, non voluptatis solius gratia: ergo non videtur repugnare Temperantiæ.

33 *Dices*. Magnum est discrimen inter privationem usus rationis causatam per somnum, & privationem eamdem causatam per ebrietatem; nam primus modus est à natura institutus ad spirituum, & virium instaurationem; & per quietem somni taliter adimitur facultas utendi ratione, ut statim, & sine mora possit recuperari per vigilantiam; secundus verò modus est violentus, & tanta vaporum copia cerebrum implet, ut etiam in vigilia rationis usu uti non possis. Ergo iste modus videtur esse contra naturam, & consequenter illicitus omninò, ita, ut nequeat cohonestari ab aliqua causa justa ex prædictis.

℞. Fateor, ponderosam, gravemque esse hanc objectionem, ac rationem intrinsecam, ob quam nonnulli negant, licitum unquam esse, se voluntariè, vel alium inebriare. At ego resolvi quæsitum de mente gravium DD. mox citandorum, qui defendunt esse licitum; meque remitto meliùs Sapienti; nihil aliud desidero, nisi scire veritatem. Lege Lessium, *lib.* 4. *cap.* 3. *d.* 3. -- Laymann, *lib.* 3. *sect.* 4. *num.* 5. -- Sporer *T.* 1. *cap.* 7. *num.* 69. -- Anacletum *T.* 3. *d.* 3. *num.* 50. -- Mastrium *moral. disp.* 15. *num.* 147. 34

Cavenda tamen est hìc propositio la 8. ex damn. ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum; modò non obsit valetudini; quia potest appetitus naturalis suis actibus frui*. Patet ex dictis falsitas hujus thesis; quia est saltem veniale peccatum hoc facere, quod propositio hæc concedebat tamquam omninò licitum; immoderatè enim manducare, & bibere est contra Temperantiam; atque cibis, & potibus non frui, sed uti debemus; neque licet appetere voluptatem tamquam finem edendi, & bibendi, sed solùm tamquam medium ad finem conservandæ vitæ; ut ratio ipsa nos docet. Vide P. Cardenam super propositiones damnatas, *disert.* 7.

Gula quinque immundas habet filias, quæ sunt Hebetudo mentis, fatua Lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia, seu Immunditia, vel Luxuria, quas videre poteris in libris citatis.

De Acedia.

Quæro XVII. *Quid est Acedia, seu Accidia?*

℞. *I.* Hoc nomen *Acedia*, derivat à voce Græca, quæ latinè sonat *sine labore*, aut *sine cura*. Vel est nomen latinum compositum vel derivatum ab *Acidus*, *Acida*, *Acidum*, idest acerbus, immaturus, frigidus. Tam primum, quàm secundum significatum benè explicat naturam hujus vitii; ete- 35

nim homo Accidiosus vivit sine cura, sine labore, sine diligentia procurandi propriam salutem æternam; & est valdè acidus, ac frigidus in bono supernaturali operando. Animalia frigida, sine sanguine non facilè moventur; ita Accidiosus ex nimia frigiditate, ac tristitia torpescit.

37 ℞. *II. Acedia* sumi potest dupliciter. *I.* Generaliter, pro omni tædio, & torpore animi, bona facere negligentis; & hoc modo Acedia non habet rationem specialem vitii; quia omne vitium refugit spirituale bonum Virtutis ei contrariæ. Ut patet in Luxurioso, & Guloso. Luxuriosus enim tristatur de bono Continentiæ, seu Castitatis; Gulosus verò valdè tristatur de bono Abstinentiæ, seu Temperantiæ, illudque bonum refugit, prout laboriosum sibi, ac molestum: vel delectationis sensibilis, & sensualis ejus impeditivum.

38 *II.* Acedia sumi potest specialiter, nempè prout est speciale vitium Capitale: & tunc consistit in tristitia de Bono Spirituali, & Divino, sicque Acedia est contraria Charitati, quæ facit nos gaudere de bonis spiritualibus, & Divinis propriis. Sicque potest definiri: *Acedia est fastidium, seu tristitia rerum spiritualium.* Et est peccatum ex suo genere mortale, quia directè repugnat Charitati Dei.

39 *Acedia* generaliter sumpta, & suprà explicata, tunc est peccatum mortale, quando propter eam committitur opus prohibitum, vel omittitur opus præceptum sub mortali ex negligentia illa, & pigritia in bono supernaturali; & tunc non distinguitur ab ipsomet peccato commissionis, vel omissionis.

40 ℞. *III.* Acedia pariter potest tripliciter distingui, vel dividi, nempè in Naturalem, Moralem, & Capitalem.

I. *Acedia naturalis* est duplex, corporalis videlicet, & Sensualis; *Corporalis* est torpor, & hebetudo quædam virium naturalium deficientium in labore suspiciendo, orta nimirùm ex ipsa complexione malè affecta corporis. *Sensualis* autem est passio, seu tristitia appetitus sensitivi refugientis laborem, ac difficultatem operis. Ex eo enim, quòd appetitus naturaliter fertur in bonum conveniens, & delectabile sensibus, naturaliter etiam abhorret ab omni disconvenienti, vel molesto sensibus; indeque tristitia quædam oritur, & aversio à labore, patientia, & difficultate operis virtuosi.

Hæc naturalis Acedia, sive corporalis, sive sensualis, quamdiù merè naturalis est, & nullo modo volita, nullo etiam modo peccatum est; imò potiùs materia virtutis, & meriti, si ei resistatur. Facta autem voluntaria per liberum consensum voluntatis, jam evadit Moralis acedia. 41

II. *Acedia moralis* igitur est quidam remissi Animi languor ad benè operandum in rebus spiritualibus æternam salutem concernentibus, quatenùs exercitium virtutis laboriosum est, ac difficile. Et hæc Acedia potest versari circa quodcumque præceptum, & quamcumque virtutem: estque causa, vel occasio ferè omnium transgressionum, & imperfectionum. Non est autem speciale peccatum, sed eatenùs solùm peccatum erit, quatenùs causat actualem transgressionem, vel negligentem executionem præcepti, vel virtutis, ac semper idem numero peccatum mortale, aut veniale est cum ipsamet transgressione, vel negligenti executione; ut suprà aliqualiter dictum est. V. G. Titius ex Acedia consentit in omissionem Officii Divini, quod de præcepto recitare tenetur: peccat contra suam obligationem mortaliter; & est idem numero peccatum. Si autem recitet quidem Officium, sed negligenter, & oscitanter ex Acedia prædicta, peccat venialiter, & idem numero peccatum veniale est. -- Quòd si, stante illa Acedia, nihilominùs ex violentia sibi facta, & oratione ad Deum, perfectè impleat Officium suum, etsi difficulter; tunc non solùm non peccabit, sed meritum augebit. Idem dicendum de infinitis similibus casibus. 42

III. *Acedia Capitalis*, prout constituit hoc vitium ultimum, & pessimum, *est tristitia de Bono Spirituali, & Divino.* Quod variè potest accidere. *Primò*, Ex fine Creationis nobis necessario. 43

Pro-

Pro cujus intelligentia, ſciendum nobis eſt, quòd omnis homo à Deo eſt creatus, ut filius illius ſit adoptivus, Beatitudiniſque Cœleſtis fiat hæres: ad cujus Infiniti Boni conſecutionem plura ſunt nobis neceſſaria ſimpliciter, & alia plura ſecundùm quid tantùm neceſſaria ſunt. Quæ *ſimpliciter* nobis neceſſaria ſunt, alia in ſumma non ſunt, niſi quæ ſub præcepto gravi vel imperantur, vel prohibentur. *Secundùm quid* ſunt neceſſaria, quæ ſub levi culpa mandantur. Cætera non vocantur neceſſaria, ſed Convenientia, & utilia, qualia ſunt Conſilia Euangelica, quæ ducunt hominem ad perfectionem Chriſtianam.

44 Poteſt igitur contingere, ut quis doleat, ac triſtetur, quòd ſic, (ideſt cum tali onere acquirendi Beatitudinem Æternam per talia media neceſſaria) ſit à DEO creatus, ut videlicet teneatur multa pati, multaque operari, ad obſervanda mandata Dei, ſin minùs, Æterno ſupplicio puniri debeat. Qui ſic doleret, ac triſtaretur deliberatè, ac voluntariè, peccaret peccato vero Acediæ graviſſimè. Ratio eſt: quia hoc eſt contemnere Majeſtatem, ac Bonitatem Dei: hoc eſt refugere Amicitiam Dei; hoc eſt parvi pendere Æternum Gloriæ pondus, & Regnum; hoc eſt peccare directè contra nimiam Charitatem Dei, qui ſic dilexit nos, ut creaverit nos ad Imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & fecerit nos hæredes Regni ſui. Quiſnam enim ſanæ mentis, & fidei poteſt triſtari de labore, qui eſt cauſa felicitatis ſempiternæ? Quiſnam prudens poteſt dolere de ſupplicio, quod eſt in ſua manu? *Si vis* (inquit Chriſtus Verus Dei Filius) *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Matth. cap. 19. v. 17. Ubi D. Dionyſius Carthuſianus ſic gloſſat: Si vis, ad vitam Gloriæ æternæ ingredi, ideſt, Æternam Beatitudinem adipiſci, ſi vis: Serva mandata Decalogi: & hoc ſufficit ad tuam ſalutem. Ergo in manu tua eſt vita. *Si vis*, facilè poſſent omnes homines ſalvari; ſi Redemptionis pretio uti vellent, ut ait Bellarminus, *lib.* 2. *cap.* 8. de ſeptem verbis Domini Jeſu.

II. Poteſt provenire triſtitia de rebus 45
Divinis ex nimio rerum temporalium amore, & ſæculi hujus inordinato affectu, & oblectamento. Cùm enim homo in triſtitia ſine ulla delectatione diù permanere non poſſit: ſemperque appetat delectari vel ſummis, vel imis; hinc fit, ut, qui rerum ſpiritualium guſtum vel numquam ſenſit, vel repudiavit, ac de eis horrorem, ac tædium concepit, mox ad noxium Creaturarum, ac ſui ipſius amorem, illicitas cupiditates, atque delitias animum convertat, quibuſcum ſpiritualia bona, & quæ ex his percipiuntur, ſinceræ, veræque oblectationes conſiſtere non poſſunt. Qui ergo ſic animum ſuum à bonis eſſentialiter neceſſariis, ac ſpiritualibus avertit, & ad vitia convertit, peccat verè Acediæ peccato graviter; quia agit contra Charitatem Dei, & ſui ipſius, cujus eximiæ virtutis fructus eſt, gaudere, & lætari in bonis ſpiritualibus & in Domino omnis lætitiæ, ac gaudii Fonte perenni.

Ex hac Acedia ſpeciali, & capitali 46
ferè omnia vitia oriuntur: Quem enim tædet Amicitia Dei, ejuſque Beatitudo ob laborioſam conſecutionem: quemque delectat nimis concupiſcentia terrenarum rerum, quomodo poteris judicare eſſe in ſtatu ſalutis, & in via Chriſti, & electorum ejus? Omnes Virtutes elongantur ab eo, & ad eum accedunt ſenſim omnia vitia. Quid pejus, & deterius?

Expellitur autem Acediæ vitium non 47
fugiendo, ſed reſiſtendo fortiter in fide, & Charitate armati, & radicati, atque opus ſalutis Æternæ, ob quam creati ſumus, viriliter aggrediendo. Difficultates enim in opere bono, & exercitio virtutum non tam vehementes ſunt in re, quàm in apprehenſione, ac inani timore; tum quia rerum ſpiritualium ſtudium, quantò magis exercetur, tantò minùs ſentitur labor, cui ſuccedit dulcedo, facilitas, & delectatio, ſicque tantò avidiùs retinetur, ut experientia bonorum docet, & juxta illud veriſſimum Sapientis de vera Sapientia dictum, Sap. cap. 8. verſ. 18. *Non habet amaritudinem converſatio illius, neque tædium convi-*

ctus

victus illius; *sed lætitiam*, *& gaudium*.

48 Acedia habet plures malas, & pessimas filias, quarum *Prima* est *Evagatio mentis* ad alias res illicitas, quæ oblectant. Et hæc aliquando est mortalis, aliquando autem venialis, prout sunt res, quibus quis per cogitationem voluntariam delectatur.

Cum hac autem Evagatione conjungi solet defectus attentionis debitæ rebus spiritualibus de præcepto: ut in audienda Missa die Festo: in recitandis horis Canonicis: in auscultando Verbo Dei in Concionibus, &c.

49 *Secunda* est *Rancor*, quo homines, qui inducunt Acidiosos ad Spiritualia; (ut sunt Concionatores, Religiosi, Confessarii, &c.) & hortantur ad emendationem, sunt eis magno fastidio, & aversioni. Et hoc est veniale, nisi conjungatur cum odio, & contemptu.

50 *Tertia* est *Torpor*, quo Acidiosus negligit, seu omittit facere ea, quæ ex præcepto tenetur: & hoc est mortale.

51 *Quarta* est *Pusillanimitas* erga omnia bona spiritualia, quia Acidioso videntur ardua: quæ si non sunt præcepta, non erit mortalis culpa; si autem sint præcepta, erit *Torpor*, ut suprà.

52 *Quinta* est *Malitia*, qua homo accidiosus odio habet bona spiritualia in se: quia vellet, (appetitu utique inefficaci) ea non esse in hoc mundo: aut qua etiam se pœnitet aliquando fecisse similia bona: aut cupit non esse natum, sicque contemnit summum Dei beneficium Creationis, nam etiam Philosophi Gentiles dicebant: *Melius est esse, quàm non esse*: ergo multò melius est esse hominem, & Christianum. Ecce Peccatum gravissimum ingratitudinis, & quasi Odii erga Deum Creatorem Optimum Maximum, qui diligit omnia, quæ fecit, & Charitate perpetua diligit nos. Si Deus nos diligit, quare Deum non diligimus?

53 *Sexta filia Acediæ* est *Desperatio*, qua homo acidiosus diffidit, ac desperat, se consecuturum Finem ultimum, ob quem est creatus. Quod est pessimum omnium peccatorum: & omnium flagitiorum periculosissimum, teste D. Thoma, & S. Isidoro; qui dicit: *Perpetrare flagitium*, *mors Animæ est*: *desperare autem descendere est in Infernum*. Et S. Hieronymus dicit de Juda proditore, quòd *Magis ex hoc offendit Dominum*, *quia desperavit*, *quàm quia Dominum prodidit*. Caveamus desperationis abyssum.

De Peccatis, quæ clamant ad Deum Vindictam.

Quæro XVIII. *Quæ*, *& quot sunt peccata in Cœlum clamantia*?

℞. Sunt ista quatuor. I. Homicidium proditorium. II. Peccatum nefandum Sodomiæ. III. Iniqua Justorum oppressio. IV. Et operariorum defraudata merces. Ex D. Thoma in epist. S. Jacobi, cap. 5. apud Homobonum de Bonis in libro digno lectura omnium Confessariorum, cui titulus: *De humanæ Vitæ statibus*: *impresso Bononiæ anno 1619. apud Benatium*. 54

Quæro XIX. *Quare ista peccata dicuntur clamare in Cœlum*?

℞. Quia talis clamor exprimitur in Sacra Scriptura. Patet de *Homicidio proditorio* in Genesi, cap. 4. *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*. - Patet de *nefando Sodomiæ peccato* in Genesi, cap. 18. v. 20. *Clamor Sodomorum multiplicatus est*: *& peccatum eorum aggravatum est nimis*. *Descendam*, *& videbo*, *utrùm clamorem*, *qui venit ad me*, *opere compleverint*. Patet *de oppressione iniqua Justorum*, *& pauperum*, in Exodo, cap. 3. v. 9. *Clamor ergo filiorum Israel venit ad me*: *vidique afflictionem eorum*, *qua ab Ægyptiis opprimuntur*. - Patet de *mercede operariorum defraudata* in epist. catholica S. Jacobi Apostoli Minoris, c. 5. v. 4. *Ecce merces operariorum*, *qui messuerunt regiones vestras*, *quæ fraudata est à vobis*, *clamat*: *& clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introivit*. *Ergo ista peccata clamant in Cœlum ad Deum*: *& quid clamant*? *Vindictam*, *& Justitiam*. 55

56 De cæteris autem peccatis, distinctionibus, speciebus, gravitatibus, & obligationibus eorum, patet in decursu usque modò facto à primo Tractatu usque ad ultimum: relege, & require in Indice Tractatuum, & Rerum notabilium. Et hæc sufficiant pro *prima Parte hujus Compendii Lucis Moralis*, quam (Deo dante) describendo complevi *die vigesima prima nona Augusti, anno millesimo septingentesimo decimoquarto*: Ad Majorem DEI Gloriam, ac utilitatem proximi.

Finis Primæ Partis Lucis Moralis.

INDEX
RERUM NOTABILIUM,
Quæ continentur in Prima Parte Lucis Moralis.

T, Signat Tractatum; N, Numerum marginalem.

A

Actus

Appel-

B

C

Erro-

Fraus,

Ir-

Inor-

Le-

M

N

PECCATVM.

Re-

Respu-

Vo-

T

Unus-

F I N I S.

Pag.	Col.	Lin.	*Errata.*	*Corrige.*
3	1	42	audiam	audio.
9	2	33	consilium	consilio.
23	2	35	novo	nono.
40	1	3	ut	&.
57	2	1	producere	perducere.
121	1	5	ut	&.
125	2	50	compo	compos.
131	2	21	in votum	votum.
137	1	38	actualem	actualium.
149	1	46	typographos	typographicos.
154	1	45	spirituale	speciale
	2	3	&	est.
169	2	pen.	ut	&.
170	2	31	est	esse.
176	2	40	patiens	patientem.
208	1	40	debita	delicta.
231	2	ult.	promissionem	permissionem.
240	1	25	inpit	incipit.
258	1	29	modico	medio.
261	1	2	peccat	peccant.
	2	3	marito	marite.
271	2	5	ponuntur	puniuntur
291	1	10	bonus sic	bonus finis sic.
299	2	15	migliore	migliorare.
301	1	44	peccat	peccatum.
310	2	8	peccata	peccat.
314	1	37	præbens	præbet.
		39	movendo	monendo.
339	2	42	cupiam	cuipiam.
363	2	42	merce	mercede.
375	1	26	excipiens	excipias.
377	1	33	Juris	Furis.
379	2	5	tali vitiis	talis vitii.
381	1	36	venditor	venditori.
	2	39	ut	aut.
384	1	2	tuo	suo.
401	1	17	minimum	nimium.
410	2	30	alia in	in alia.
416	2	ult.	gravis	gravius.
423	1	32	quasi	qua si.
	2	49	debitum	delictum.
426	1	41	judicis	judicii.
453	1	29	quia inordinatè	quia qui concupiscit inordinatè.
	2	14	usquead	usqueadeò.
459	2	43	Ponticia	Pontificia.
462	1	46	ut aliis	ut alios.
463	1	39	puerilus	puerulis.
464	1	42	Satores	Sutores.
476	2	ult.	abstinendo	abstinendum.
480	2	20	charitatis	claritatis.
481	2	52	explicari	expoliari.
507	2	3	prima nona	nona *tantùm*.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0029635